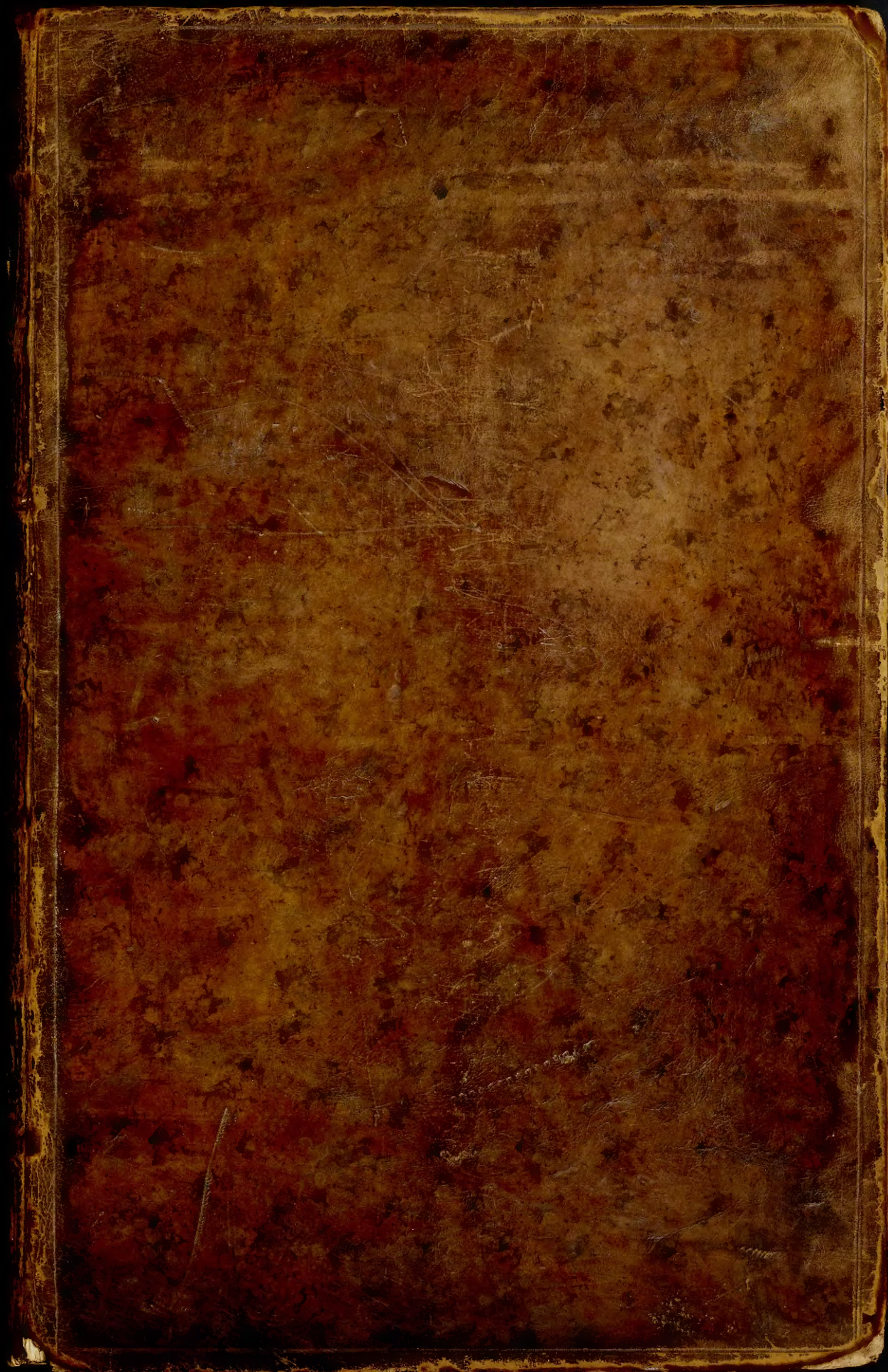

Rapport van B. & W. aan den Raad 12 January 71

Uit de rekeningen van den Thesaurier extraordinaris Arend van 's Gravesande blijkt dat de groote klok (van de Marktkerk) weegt 11280 ℔ en daarvoor aan den klokgieter Coenraad Wegewaert in den Haag is betaald de 18 Octob. 1647 in mindering ƒ 3000.–

de 18 Octob. 1647	in mindering	ƒ 3000.–
27 Maart 1648	" "	2260.–
23 Maart 1649	" "	2632.–
		ƒ 7892.

dus zoo als daar vermeld staat, omtrent 14 Stuiv. 't ℔.

Voorts dat op 28 February 1648 is betaald aan Gillis Wybrandts geelgieter ƒ 1678.18 ter voldoening van 2 kleinere klokken waarvan de eene weegt 1638 ℔, yder pont (dit moet zeker zijn iedere 100 ℔) tot ƒ 53 en de andere wegende 1336 ℔ yder pont (zeker moet iedere 100 ℔) tot ƒ 52.

Bij Commissie van Fabrieken is gebleken dat de waarde der drie klokken tegenwoordig kan geschat worden op p.m. ƒ 9950.– berekend tegen ƒ 70 p 100 kilogr.

BESCHRYVING

DER STAD

LEYDEN.

BESCHRYVING DER STAD LEYDEN,

HAARE GELEEGENHEID, OORSPRONG, VERGROOTINGEN, OUDE EN HEDENDAAGSCHE GEDAANTE; STICHTINGEN VAN KERKEN, KLOOSTERS, GODSHUIZEN, EN ANDERE AANMERKLYKE GEBOUWEN, ZOO GEESTLYKE ALS WERELDLYKE; DERZELVER BYZONDERE TOESTAND EN BESTIERING: ENZ.

Uit de echtste bewyzen opgespoord, zaamengesteld en beschreeven

DOOR

FRANS VAN MIERIS;

En, naa deszelfs overlyden, vervolgd, met een Byvoegzel vermeerderd en uitgegeeven

DOOR

MR. DANIEL VAN ALPHEN.

Versierd met de afbeeldzels der voornaamste Gebouwen.

TWEEDE DEEL.

Bevattende de Wereldlyke Gebouwen en de Ambachtsheerlykheden:

En voorzien met een naaukeurig en uitgebreid REGISTER.

TE LEYDEN,

By { DE WEDUWE ABRAHAM HONKOOP,
CORNELIS VAN HOOGEVEEN, JUNIOR.

MDCCLXX.

VOORBERICHT.

DANIEL VAN ALPHEN

WENSCHT DEN

BESCHEIDEN LEEZER

ALLE HEIL!

Eindelyk ziet Gy hier, Gunstige Leezer! aan Uw verlangen voldaan door de uitgaave van het Tweede Deel van de Beschryving der Stad Leyden, bevattende niet alleen een nette beschryving van alle de Wereldlyke Gebouwen; met derzelver ouden en tegenwoordigen toestand en bestiering; en dus zoo wel van de zulken, dewelken alleen ten dienste der Stad zyn geschikt; als van de zulken, dewelken tot 's Lands Hoogeschoole, en ook tot het gemeene Land van Rhynland, voor zoo verre dezelven in deeze Stad worden gevonden, behooren; maar ook te gelyk eene beschryving van de Hooge en Ambachts-Heerlykheden, dewelken aan deeze Stad in eigendom toekoomen, en haare byzondere regeeringen hebben; zoo als dezelve beschryving door de naaukeurige pen van wylen den zeer arbeidzaamen Heer FRANS VAN MIERIS is begonnen; voor het voornaamste gedeelte afgewerkt; en, vermits het overlyden van deezen beroemden Man, vervolgens geheel, naar het by Hem gemaakte bestek, door my voltooid geworden. En zoude ik dit Tweede Deel, hetwelke reeds in den jaare 1767. geheel is afgedrukt geweest, wel eerder in het licht hebben gegeeven, indien ik niet voorgenoomen had daar tevens bytevoegen een Aanhangzel, dienende tot opheldering van veele weetenswaardige zaaken, in de beide Deelen deezer Beschryving vervat; en tot mededeeling van verscheide aanmerklyke Stukken, dewelken door den welgemelden Heer Frans van Mieris met stilzwygen zyn voorbygegaan of anderzins vergeeten; of dewelken misschien ook nooit tot zyne kennis zyn gekoomen; of omtrent dewelken, seedert zyne opgemaakte Beschryving, eenige merkwaardige veranderingen zyn voorgevallen; en van welk deeze geheele Beschryving veel vermeerderend Aanhangzel, 't geen door de groote meenigte van oude en nieuwe Gedenkstukken, en de daaruit voortgevloeide noodzaaklyke byvoegingen van gepaste en ophelderende beschryvingen, bereids (schoon die vermeerderingen alsnog maar over het Eerste Deel deezer Beschryving loopen) veel grooter is geworden, dan ik in den beginne gedacht had, althans reeds meerder dan negentig bladen, bevattende dus ruim CCCLX. bladzyden, zyn afgedrukt. En dit myn voornee-

neemen, hetwelke ik gaarne had volbragt, is de eenige en waare oorzaak van de vertraaging der uitgaave van dit Tweede Deel. Ondertuſſchen heeft het, my in de voorleedene Lentemaand van dit loopende jaar overgekoomene, ſmertlyke ongeluk van eene beklaaglyke beenbreuk, gepaard met eene zoo gevaarlyke ontwrichting van den voet, dat veele, en zelfs zeer voornaame en in de heelkunde doorervaarene, Mannen bynaa voor zeeker ſtelden, dat ik nimmermeer eenig, ten minſten een behoorlyk, gebruik van myn ontwrichten voet zoude konnen maaken, eene merklyke verandering in dit myn voorneemen te wege gebragt; want, dit jammerlyke ongeval my, geduurende volle acht weeken, aan myn leegerſtede gebonden, en, niet alleen in die zesenvyftig dagen, maar ook nog een geruimen tyd van veele weeken daarnaa, aan my, door eene zeer groote zwakheid van de door deeze ontwrichting te ſterk uitgerekte peezen en banden, een genoegzaam gebruik van myn voet benoomen hebbende, is oorzaak geweeſt, dat ik in allen dien langen tyd, noch de bediening van het my aanbevoolen ampt, noch de beheering van myne byzondere zaaken, heb konnen waarneemen; veel min myne meeſtgeliefde letteröefeningen voortzetten, of deeze aangevangene vermeerdering van de Beſchryving myner Vaderſtad bevorderen, waartoe ik alleenlyk den tyd, die my van de waarneeming van myn beroep en van andere noodzaaklyke beezigheden overſchiet, kan beſteeden; zoodat ik wel konde voorzien, dat, indien al eens myne herſtelling door Gods zonderlinge gunſt mogte volgen, nog echter veel tyds zoude verloopen, eer dit ondernoomene en reeds dus verre gevorderde, jaa, genoegzaam, doch nog niet ten vollen, afgewerkte, Aanhangzel, indien deszelfs laatſte gedeelte eenigzins aan het reeds afgedrukte eerſte gedeelte wilde beantwoorden, zoude konnen worden uitgegeeven. En, naardien ik niet billyk keurde, dat, door het, naar myn eerſt gevormde voorneemen, nog verder uitſtellen der uitgaave van dit Tweede Deel, dit ongelukkige toeval den Drukkeren van dit Werk nog langer van alle de verwachte voordeelen zoude ontzetten, heb ik, alleenlyk uit dit beginzel, beſlooten, om, wanneer de goede God my zoo verre mogte herſtellen, dat ik het nog noodige tot deeze uitgaave konde bezorgen, dezelve aanſtonds te bevorderen, en dus, by voorraad, dit reeds langen tyd te gemoet gezien zynde Tweede Deel deezer Beſchryving aan de wereld meedetedeelen: gelyk ik dan nu, dewyl het den goeden God behaagd heeft, de ſpoedige hulp der voorzigtige hand, als ook de zeer aandachtige oplettenheid, en de geduurige waakzaamheid van den ſchranderen en zeer kundigen Heelmeeſter, den Heer Pieter Swanenburgh, nu en dan eenigzins geſterkt door den byſtand en de wyze raadgeevingen van den zeer beroemden en veel geachten Mediçynmeeſter, den Wel-Edelen en Hooggeleerden Heer Adrianus van Royen, Profeſſor en thans Rector Magnificus aan 's Lands Univerſiteit in deeze Stad, &c. &c. (welke Heeren ik by deezen openlyk voor hunne getrouwe dienſten en vlytige zorg myne ongeveinsde verpligting betuige) zoo merklyk en gunſtiglyk te zeegenen, dat ik (waarvoor den alleen magtigen, grooten en goeden God, gelyk Hem alleen zulks toekoomt, in alle oprechtheid de eer, het lof en alle dankbaarheid, en nu en altyd, door my zy toegebragt!) wederom het noodige gebruik van myn been en voet konne maaken, om eenigermaaten, hoewel niet zonder groot ongemak en veele moeite, voornaamlyk door de alsnog, wegens de by de gemelde ontwrichting te ſterk uitgerekte peezen, aanhoudende zwakte in de omvangende banden van 't gewricht van den voet veroorzaakt wordende, de my opgedraagene ampsbediening en myne andere zaaken waarteneemen en myne geliefdſte letteröefeningen, naar myne verkiezing, eenigzins voorttezetten, ook dit alstoen genoomene beſluit ter uitvoer brenge; in dat ernſtige voorneemen, om ook de uitgaave van het voorgemelde Aanhangzel met allen ſpoed te bevorderen, en het zelve, (zoo al niet geheel, ten minſten voor zoo verre zulks tot het Eerſte Deel deezer

Be-

Beſchryving betrekking heeft) zoo ras het my immer zal doenlyk zyn, aan de daarin belang neemende wereld meedetedeelen.

Betreffende nu dit thans uitgegeeven wordende Tweede Deel, hetzelve is men, voor het voornaamſte gedeelte, verſchuldigd aan de onvermoeide vlyt van den naaukeurigen Heer Frans van Mieris, door wien deeze Beſchryving was afgewerkt tot aan Bladzyde 627., alwaar de alverſlindende Dood op 't onverwachtſte de vlugge pen ontrukte aan dien naarſtigen opſpeurer van alles, wat aan de Geſchiedeniſſen en Oudheden der voorige tyden eenig licht mooge byzetten, naadat zyn laatſte werk geweeſt was, alle de in zyne handen gekoomene Stukken, ſtrekkende tot opheldering, zoo wel van de vereëeniging der Gaſthuis- en Boschuizer-Polderen in Zoeterwoude; als van het Verdrag, door de Beſtierderen van die beide verëenigde Polderen met de Regeering deezer Stad over het gebruik van de Waatermoolen der Stad ten nutte deezer Polderen, met toeſtemming der Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, aangegaan; in dit zyn werk intevoegen: terwyl men van het geen tot een verder vervolg deezer Beſchryving zoude konnen dienen, onder 's Mans papieren niets meerder van eenig belang heeft gevonden, dan alleen eenige weinige loſſe aanteekeningen, en een klein getal van eenige Stukken, van dewelken ik my dan ook, met melding van 's Mans welverdienden lof, by het voltooijen deezer Beſchryving heb bediend. Dies is dan al het geene in dit Tweede Deel tot op de gemelde Bladzyde 627. wordt gevonden, alleenlyk door de bekwaame pen van den Heer Frans van Mieris opgeſteld, en is ook al het zelve dus woordelyk in zyn geheel gelaaten; naardien ik oordeelde een heiligſchennis te zullen begaan, wanneer ik daarin iets zoude willen veranderen. Doch al het overige tot aan het einde van dit Tweede Deel is door my beſchreeven geworden, in hetwelke ik, zoo veel my mooglyk is geweeſt, en wel voornaamlyk met het inlaſſchen der meenigvuldige oude Brieven, Octroyen, en andere tot bewys der Hiſtorieſche waarheden dienende Stukken, de voetſtappen van mynen treflyken Voorganger ſteeds heb gedrukt; hoewel door ſommige andere oordeelkundige Schryveren dit beeter worde gekeurd, dat men alle deeze bewysſtukken achter eene Beſchryving, als zoo veele Bylagen, laat volgen. Welke wyze van behandeling de beſte zy, zal ik niet onderneemen te beſliſſen, maar geeve zulks aan het oordeel van meerder kundigen gaarne over. Mooglyk hebben beide die handelwyzen haare nuttigheid. Doch, hoe het ook zy, ik vond my verpligt alhier de keuze van myn loflyken Voorganger te omhelzen; gelyk hetzelfde dan meede door my in het meergemelde Aanhangzel is waargenoomen, ten einde ook dat gedeelte deezer Beſchryving met het werk van den Heer Frans van Mieris te meerdere overëenſtemming mogte hebben. In hoe verre nu dit myn werk, 't geene ik alleenlyk heb ondernoomen, zoo wel uit eene byzondere achting voor den braaven Heer Frans van Mieris, wiens vriendſchap ik het geluk heb gehad te moogen genieten, en wien ik ook veele oude en nieuwe Stukken, dewelken, en in deeze Beſchryving; en in zyne te vooren uitgegeevene verzaameling der Handveſten, Octroyen, Privilegien, enz. deezer Stad; en meede zeer veele oude Charters, dewelken in het door zyne onvermoeide vlyt aan ons bezorgde Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland en Heeren van Friesland; gevonden worden; van tyd tot tyd heb meedegedeeld, met dat verlof en byzonder inzigt, om alle dezelven, in deeze zyne werken, ten algemeenen nutte, te plaatzen; als meede uit eene waare liefde voor myne Vaderſtad, welks Beſchryving ik reeds in vroegere dagen had voorgenoomen t'eeniger tyd te onderneemen; doch welke gedachten ik volſtrektlyk liet vaaren, zoo ras ik uit den nu overleeden Heer Frans van Mieris verſtond, dat Hy had vaſtgeſteld, dit Werk, waartoe Hy al eenigen voorraad had verzaameld en veele loſſe aanteekeningen gemaakt, te volvoeren; naardien ik zulks veel liever aan die kundige en eene groote achting verkreegen hebbende pen, dan aan my

zelven, die van myn eigen geringe vermoogens best overtuigd ben, wilde toevertrouwen; en dus ook al verder ten dienste van myne waarde Meedeburgeren, opdat dezelven van den getrouwen arbeid van wylen den Heer Frans van Mieris niet zouden versteeken blyven, of wel anderzins een zeer gebreklyk genot van denzelven arbeid, tot merklyke verkleining van 's Mans grooten naam, erlangen; aan het kundig oordeel der waare Liefhebberen van 's Lands oude Geschiedenissen zal behaagen, moet my de tyd leeren; terwyl gewislyk eenige goedkeuring my zal aanspooren, om de uitgaave van het hiervoor gemelde onder handen zynde Aanhangzel met meerder iever en lust, dan wel anderzins, te bevorderen. Echter denke niemand, dat ik zoo veel verwaandheids bezit, om te gelooven, dat myn geringen arbeid in 't algemeen zal worden goedgekeurd: dit toch is verre van my, als die te recht kenne myn eigen onvermoogen en kleine kunde; en daarom alleen wensche, dat myne zwakke poogingen, voornaamlyk tot vermeerdering van den lof deezer oude eertyds zeer gebloeid hebbende Stad, en tot uitbreiding van den roemwaardigen naam van den Heer Frans van Mieris, in 't werk gesteld, dit myn oogmerk bereiken, en over zulks alleen aan eenigen myner Stadgenooten aangenaam zyn zullen. Intusschen zal de bescheiden Leezer in het door my opgestelde gedeelte deezer Beschryving nog wel eenige gedenkwaardige aanteekeningen en oude Stukken, dewelken men elders te vergeefs zal zoeken, konnen vinden; en wel voornaamlyk veelen, eenige betrekking hebbende tot de geschiedenis van den Dam, dewelke in de Vliet tusschen de Steden Delft en Leyden in vroegere tyden is gelegd, en over denwelken te meermaalen tusschen verscheide aanzienlyke Hollandsche Steden zwaare geschillen, die tot op deezen dag nog geduuren, zyn gereezen; zoodat men alhier zal ontmoeten een vry naaukeurig verhaal aller deeze, van tyd tot tyd ontstaane, twisten, van derzelver eerste begin af tot op den 13. July van den jaare 1767.; welker vervolg door my, naar de aan my op het vriendlykste bezorgde Berichten, naaderhand in het meergemelde Aanhangzel op deeze Beschryving zal worden ingelascht.

Alvoorens hier verder te berichten, wat al meerder door my tot sieraad der uitgaave van dit Tweede Deel is bezorgd geworden, zal het, zoo ik meene, niet ongepast zyn, den Leezer nog het een en ander ontrent den Heer FRANS VAN MIERIS, die deeze Beschryving eerst had ondernoomen, en aan wiens iever dus ook het voornaamste lof van dit tegenwoordige werk toekoomt, meedetedeelen, waardoor ik dan tevens ter veréeuwiging van 's Mans grooten naam, denwelken alle waare en kundige Liefhebbers der oude Vaderlandsche Geschiedenissen en Gedenkstukken een oneindigen eerbied toedraagen, alhier eene welverdiende eerzuil zal oprichten. Deeze zeer waardige Man was gesprooten uit een allerdeftigst Burgerlyk Geslacht, hetwelk seedert zoo langen tyd in deeze Stad Leyden heeft gebloeid, dat hetzelve voor zeer weinige nog overig zynde Leydsche Familien in oudheid behoeve te wyken; eenigen in dit aanzien thans evenaare; en veele anderen overtreffe. Dus toch vindt men in een Oud Chronykje, door de getrouwe vlyt van den Heer Burgemeester Orlers der wereld meedegedeeld, dat reeds, voor meer dan twee eeuwen, en wel op den 23. November van den jaare 1568., deezes Mans Oudbetovergrootvader, met naame Jan Bastiaansz., wiens toenaam was *Van Mieris*, ter zaake Hy in het punt van den Godsdienst zich niet met de Roomsche Kerk konde veréenigen, maar de gevoelens der Doopsgezinden aankleefde, alhier te Leyden werd in de gevangenis geworpen: welk droevig lot ook naaderhand in de voor 't behoud van 's Lands Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst allergevaarlykste tyden, te weeten in den jaare 1619., (toen onze Voorvaders, pas de haatlyke vervolgzucht en wreedste straffen van de alom gevreesde en gevloekte Rechtbank der Roomsche Inquisitie ontworsteld, reeds veel billyker en rechtmaatiger hadden behooren te denken: En ach! dat men zich thans, in deeze nog meer verlichte dagen, niet wederom door den ver-

keer-

keerden iever en de onbepaalde heerschzucht van sommige doldriftige Kerklyken, welker listig en het wettige gezag ondermynend gedrag ten allen tyden, volgens de reeds door den getrouwen Vader des Vaderlands, den Doorluchtigsten Prins van Oranje, WILLEM DEN EERSTEN, Hoogl. Ged., voorheen gemaakte schrandere aanmerking, alleen bedoelt, zich de heerschappy over de conscientien der menschen aantemaatigen; en dewelken daarom alle hunne poogingen steeds in 't werk stellen, om alle anderen aan hunne wetten en instellingen te onderwerpen; tot diergelyke verfoeijenswaardige gedachten laate misleiden, en tot een zoodaanigen, de Godlyke Majesteit onteerenden, handel vervoeren! (*Wanneer, door der Kerklyken van een iegelyk Christen gevorderde preciesheid in 't denken en spreeken ontrent alle de punten van den Godsdienst*, gelyk diezelfde wyze Vorst den Staaten van Holland bereids heeft gewaarschouwd, *ten zy met behoorlyke ordre daarin wierde voorzien, het geschaapen zoude zyn, dat de Gereformeerde Religie en het Land beiden zouden verlooren gaan.*) zyne twee Kleinzoonen, de Gebroeders Jan en Dirk Bastiaansz. van Mieris, by de zoo bittere en schandelyke vervolgingen der Remonstranten, hebben moeten ondergaan, wanneer zy, met meerder anderen van hunne Meedeburgeren, in den naaren kerker, omdat zy, tegen wien men geen bewys van eenigen misdaad wist intebrengen, zich zelven niet wilden beschuldigen, gesllooten en op eene allerbarbaarste wyze gehandeld zynde, vervolgens nog in zwaare geldboeten, gepaard met ongehoorde onkosten en andere straffen, verweezen werden; gelyk men zulks onder anderen in 't breede ook vindt aangeteekend in het XLIX^ste boek van de *Historie der Reformatie in en ontrent de Nederlanden*, beschreeven door de getrouwe pen van den wakkeren Gerard Brandt. Behalven deeze twee Gebroeders staat alhier te Leyden, in den jaare 1600., als Goud- en Zilversmit nog bekend Frans Bastiaansz., die ook den toenaam *Van Mieris* voerde, als te zien is in het geen onze Schryver in dit Tweede Deel deezer Beschryving, Hoofdst. XXVII. Bladz. 458., heeft aangeteekend; zonder dat ik konne bepaalen, of deeze ook een Broeder van de opgemelde Jan en Dirk geweest zy, naardien zulks niet duidelyk genoeg gevonden wordt in de geschreevene Geslachtlyst, in dewelke men alleenlyk vindt gemeld, dat deezes zoon Willem Fransz. van Mieris was Voogd en Neef van den grooten Konstschilder Frans van Mieris, die naar den Vader van deezen Willem was genaamd; hetwelke dus dit onzeekere echter zeer waarschynlyk maakt. Deeze laastgemelde Jan Bastiaansz. van Mieris, de Overgrootvader van onzen Frans van Mieris, was meede in het voorgenoemde jaar 1619. een Zilversmit en Diamantslyper binnen deeze Stad, volgens het geene men vindt, zoo by Arnold Houbraken in zyn *Grooten Schouburch der Nederlantsche Konstschilders;* en Jacob Campo Weyerman in zyne *Levens-Beschryvingen der Nederlandsche Konstschilders;* als by den welgemelden Gerard Brandt in het XLIV^ste boek der gezegde Historie, alwaar Hy alleenlyk onder den naam van *Jan Bastiaensfoon* voorkoomt; en ook nog laastlyk by onzen Schryver, die op de aangetoogene bladzyde onwederleglyk aantoont, dat zyn Overgrootvader, Jan Bastiaansz. van Mieris, in den jaare 1626. alhier te Leyden het Zilversmeeden heeft geöefend. Ook was deeze braave Man de Vader van drieëntwintig in wettigen echt geteelde Kinderen, onder alle dewelken zyn Zoon Frans zich, door zyn keurlyk en net penseel, by de geheele wereld beroemd gemaakt heeft. Deeze, de voornaamste Discipel van den beruchten Schilder Gerard Dou, wien Hy, naar 't oordeel van eenige ervaaren Konstkenneren, in 't volmaakte schoon deezer edele konst doorgaans evenaarde, jaa somtyds zelfs overtrof, was getrouwd met Cunira vander Kok, by welke Hy, benevens nog vier andere kinderen, teelde Willem van Mieris, den Vader van onzen Schryver; terwyl door zyn vroegtydigen dood, voorgevallen in de kracht zyns levens, de heerlyke Schilderkonst, volgens het on-

wraakbaare getuigenis van Arnold Houbraken; Jacob Campo Weyerman; den kundigen Franſchen Schryver van het *Abregé de la vie des plus Fameux Peintres;* en anderen; een zeer groot verlies onderging. Hoe hoog zyn konſtryk penſeel reeds in die dagen werd geſchat, kan ook blyken, zoo uit het ſchoone Grafſchrift, 't welke de zeer vermaarde en deugdryke Dichter Caſpar Brandt ter dier tyd voor Hem vervaardigde; als uit nog een ander, 't welke, gemaakt door den braaven en kundigen Heer Willem van Heemskerk, Vader van den ſchranderen Leydſchen Burgemeeſter Jooſt van Heemskerk; en een zeer groot Vriend van den boovengemelden Jan Baſtiaansz. van Mieris, wien Hy dikmaals had bezocht en ook aangeſpoord, om deezen zynen Zoon Frans in het voortreflykſte der Schilderkonſt te laaten onderwyzen; geplaatſt werd op den Grafzerk, die 't koud gebeente van deezen uitmuntenden Meeſter dekte; en door my elders, te weeten in het reeds afgedrukte gedeelte van het by my uitgegeevene Aanhangzel op deeze Beſchryving der Stad Leyden, zal worden meedegedeeld. De Vader nu van onzen Schryver, zynde geweeſt Willem van Mieris, door opgemelden zyn weergaaloozen Vader in de eerſte beginzelen deezer edele Schilderkonſt onderweezen, werd, nog geen negentien jaaren oud zynde, door den dood van deezen zynen grooten Leermeeſter beroofd; doch deeze onherſtelbaare ſlag verdoofde geenzins zyn luſt, om zich verder in die ſchoone konſt te oefenen, en zich daarmeede een grooten naam te maaken, 't geen Hem, bezield met een loflyke zucht, om 's Vaders konſtryke voetſtappen te drukken, door het aanwenden van eene buitengewoone naarſtigheid in het beſtudeeren der aloude en hedendaagſche teken- en ſchilderwyzen, ook zoo wel gelukt is, dat Hy door zyn konſtryk penſeel, 't welk echter in volmaaktheid voor het heerlyke penſeel van zyn Grooten Vader moet wyken, geen geringen roem heeft verworven, en zelfs door veele kundige Liefhebberen onder de voornaamſte Nederlandſche Konſtſchilders is geteld geworden; zoo als de hier voor aangehaalde Jacob Campo Weyerman en de Franſche Schryver van het leven der vermaardſte Schilderen wegens deezen deftigen Man, die altyd van een voorbeeldlyk gedrag is geweeſt, ook getuigen. In het tweeëntwintigſte jaar zyns ouderdoms, en dus in de prille lente van zyn leven, dewelke inviel in de lente van het vierentachtigſte jaar van de afgeloopene zeventiende eeuw, trouwde Hy Jonkvrouwe Agneta Chapman, met welke braave Vrouw Hy ruim zeſtig jaaren in een gezeegenden echt heeft geleefd, wanneer zy aan Hem in den winter van den jaare 1744. door den dood werd ontrukt; gelyk Hy dan ook, ruim twee jaaren naa dit verlies, en wel in de maand January van den jaare 1747., dit ſterflyke leven heeft afgelegd; naalaatende uit dit zyn zeer gelukkig Huwelyk drie Kinderen, van dewelken zyn eenige Zoon FRANS VAN MIERIS, de kundige Opſteller deezer tegenwoordige Beſchryving van zyne Vaderſtad, op den 24. December van den jaare 1689. het eerſte daglicht aanſchouwde. Deeze treflyke en arbeidzaame Man, gelyk Hy den naam van zynen Grootvader, dien zoo grooten Konſtſchilder, droeg, bevlytigde zich ook van zyne eerſte jeugd af in de edele Schilderkonſt, waarin Hy de goede en oprechte leſſen van zyn treflyken Vader genoot, en onder wiens beleid en opzigt Hy zulke uitneemende voortgangen maakte, dat veele geächte Konſtbeminnaars al vroeg een groot verlangen, om ook in hunne kabinetten de Konſttafereelen van deezen *derden Van Mieris* geplaatſt te zien, allezins lieten blyken; zoo als dan ook verſcheide goede Konſtſtukken, door het nette penſeel van deezen vlytigen Man geſchilderd, zoo in dit ons Vaderland, als in andere naabuurige Landen, in dewelken men eenige achting aan den konſtigen arbeid van de vrije Nederlanderen toedraagt, gevonden worden; gelyk van deezen braaven Man reeds, voor ruim veertig jaaren, door den boovengemelden Jacob Campo Weyerman is aangeteekend geworden, naa welken tyd Hy, door de dagelykſche oefeningen van deeze voortreflyke

konſt

konst meerder en meerder leerende, nog grooter vorderingen in dezelve gemaakt en veele goede konsttafereelen, by alle kundige Liefhebberen genoeg bekend, vervaardigd heeft. Doch deeze beroemde Man, bezeffende, dat de gestaadige oefeningen der schoone Schilderkonst eindelyk den geest der Konstenaaren, indien dezelven niet somtyds door eenige uitspanningen werden vervrolykt, geheel moesten afmatten en ganschlyk stomp en tot eene verdere oefening volstrektlyk onbekwaam maaken; en tevens van een zeer leergierigen aart zynde, trachte dagelyks zynen door de konstöefening afgesloofden geest optescherpen met vlytige letteröefeningen, waarmeede Hy zich geduuriglyk vermaakte, en dewelken Hy verkoos tot zyne geliefdste uitspanningen, waarin Hy zyne gedachten voornaamlyk vestigde, zoo op de nuttige en leerzaame Penningkunde, als op onze oude en nieuwe Vaderlandsche Geschiedenissen, tot welker ophelderingen Hy van tyd tot tyd veele Historiesche Gedenkpenningen verzaamelde, en dezelven met alle mooglyke naaukeurigheid afteekende, met voorneemen, om t'eeniger tyd een merkwaardig gedeelte deezer Geschiedenissen, niet alleen, uit de geloofwaardigste Schryveren en getrouwste Gedenkstukken, saamentestellen; maar aan dezelven ook, door de echtste en in die tyden ter gedachtenis van de aanmerklykste geschiedenissen, in deeze Nederlanden voorgevallen, geslaagene Gedenkpenningen, een meerder licht bytezetten, en derzelver onbetwistbaare waarheid met deeze, alle geloof verdienende, munten te bevestigen. En heeft Hy ook vervolgens dit zyn pryswaardig voorneemen t'eeniger tyd op het heerlykste ter uitvoer gebragt; gelyk wy straks naader zullen aantoonen. Wanneer Hy nu zyne letteröefeningen in het doorsnuffelen der oudste Vaderlandsche Geschiedboeken voortzettede, zoo vergaaderde Hy insgelyks door den tyd een aanzienlyk getal van oude Privilegien, Handvesten, Voorrechtsbrieven en andere Charters der Hertogen, Graaven en andere Vorsten en Heeren, dewelken in de voorige dagen het hooge bewind in deeze Landen gevoerd hebben; en vormde, naa dit zyn eerste voorneemen, om de zuivere waarheid van veele zeer merkwaardige geschiedenissen deezer Landen, door het verdryven van de nevels der vergeetelheid, opteklaaren, en dezelven met onloochenbaare metaale getuigenissen te staaven, in een deftigen en manlyken styl volbragt te hebben, zich al vroeg een ander denkbeeld, om, naamlyk, den voor zich verzaamelden grooten en onwaardeerbaaren schat van oude Brieven en Gedenkstukken der Graaven uit de Huizen van Holland, Henegouwen en Beijeren; en van veele andere Charters, tot die tyden behoorende en tot dit ons Vaderland betrekking hebbende, wiens wedergaa niemand bezat, ten algemeenen nutte der wereld meedetedeelen, opdat een iegelyk zich daarin ter naaspooring van de zuivere waarheid der duisterste Historiesche gevallen zoude moogen verlustigen; en opdat ook vervolgens elk Ingebooren en Burger van ons Vaderland, die daartoe allen een gelyk recht hebben, en wien deszelfs welvaart en vryheid ter harten gaan; en wel inzonderheid alle de geenen, aan wien het bestier van dit vrije Nederland, en dus het waaken voor der Ingezeetenen verkreegene voorrechten, tot welker behoud onze Voorvaders zoo veel bloeds gestort, en onnoemlyke schatten gespild hebben, ooit zal worden opgedraagen en toevertrouwd; en op welken daartoe nog een byzondere verpligting, waarvan zy, volgens hunnen gedaanen eed, gewislyk t'eeniger tyd aan den alweetenden God reekenschap zullen moeten geeven, is gelegd; van alle deeze Stukken en Charters, by sommige onheusche en onze voorrechten benaadeelende of onze vryheid listiglyk ondermynende voorvallen en ontmoetingen; en ook in allen geweldigen overlast en veele heerschzuchtige onderdrukkingen, zouden konnen gebruik maaken en, met dezelven, als met een kostlyk en steekvry pantzer, gewaapend zynde, zich tegen allen zulken ongeöorloofden handel van eenige magtige Heeren of Collegien verdeedigen en beschermen. Deeze verzaameling zoo aanzienlyk, als immers doenlyk was, willende maaken,

ken, moest Hy daaraan niet alleen veel tyds, maar ook een ongeloofiyken arbeid en moeite besteeden, en zeer veele boeken en schriften, zoo wel reeds uitgegeevene, als wel voornaamlyk nog onuitgegeevene, met allen mooglyken aandacht doorloopen; terwyl echter deeze zoo naarstige Man, zelfs geduurende die gewigtige beezigheid, nu en dan het een en ander aanmerklyk stukje, waardoor aan 's Lands oudste Geschiedenissen eenig licht werd bygezet, der wereld meededeelde. Intusschen werd Hy in deezen zynen arbeid merklyk ondersteund en geholpen door den getrouwen en pryswaardigen dienst van veele voornaame en geleerde Mannen, onder dewelken zich een aanmerklyk getal der beroemdste Zuilen van dit ons vrije Gemeenebest bevond; welker byzondere achting Hy door deeze zyne ten algemeenen voordeele strekkende letteröefeningen had verworven; en dewelken Hem alle zoodaanige oude Geschiedboeken en Verzaamelingen van Handvesten, Privilegien, Keuren, Octroyen, Voorrechtsbrieven en andere gedenkwaardige Charters, als zy in hunne kostbaare boekerijen, onder andere niet gemeen gemaakte schoone stukken en handschriften, als zoo veele verborgene schatten, bezaten, met alle bereidwilligheid ten onbelemmerden en vrijen gebruike aanbooden, om met dezelven zyne opgemelde keurige verzaameling te verryken, zoo en in dier voegen, als Hy dezelven zoude vinden aan zyn oogmerk te beantwoorden en tot het algemeen welweezen te konnen dienen; gelyk Hy dan ook met eene dankbaare erkentenis en met den verschuldigden lof de naamen van alle die aanzienlyke en welmeenende Heeren, die Hem uit zonderlinge edelmoedigheid met zoodaanige onder Hen berustende merkwaardige Handschriften, van dewelken Hy zich heeft bediend, hadden bygestaan, in het Voorbericht, door Hem voor het Eerste Deel van het Graaflyke Charterboek van Holland, Zeeland en Friesland geplaatst, heeft gemeld, opdat de tegenwoordige en de toekoomende wereld zoude weeten, welke echte en geloofwaardige Stukken Hy had gebruikt, en aan welke wakkere Mannen, behalven aan deezen onzen nyveren en beroemden Historieschryver, zy eenige verpligting, voor deezen aan haar meedegedeelden dierbaaren schat, schuldig was. Verdienen nu alle deeze waardige Mannen, dewelken, door, naar alle hunne vermoogens, alles, wat zy van dien aart onder hunne bezittingen konden tellen, ter bevordering van dat pryswaardige oogmerk van onzen arbeidzaamen Schryver toetebrengen, ook hunnen loflyken iever in het behartigen van het algemeene welzyn op eene onwederspreeklyke wyze hebben aan den dag gelegd, dieswegens ten allen tyden, ter altoosduurende gedachtenis van hunne naamen, met allen onsterflyken roem vermeld te worden! Hoe veel te grooter lof verdient dan niet het treflyke Besluit der Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, by hetwelke die Edele Moogende Heeren het vrije gebruik van alle de Boeken, Charters, en Papieren, op de Leen- en Regifter- of Charterkaamer van Holland in 's Gravenhage berustende, aan onzen Schryver uit een zonderlinge gunst hebben toegestaan! Een Besluit, nooit genoeg naar waarde te roemen, door hetwelke alle de aanzienlyke Leden, uit dewelken dit luisterryke Collegie in dien tyd bestond, zich hebben getoond te zyn waare Vaders des Vaderlands, die alle hunne zorg en aandacht ten nutte van alle des Lands Ingezeetenen wilden besteeden, en daarom ook aan hen de aanmerklyke Privilegien, Handvesten, en Voorrechtsbrieven, dewelken steeds zyn der Ingezeetenen eigendom, alleen aan der Staaten geheiligde bewaaring toevertrouwd, wel wilden doen meededeelen, opdat het Volk zoude leeren, niet alleen derzelver voortreflyke waarde hoogachten; maar ook derzelver rechte kracht kennen, en derzelver uitneemende werking ondervinden, wanneer 's Lands Staaten, naar de magt aan Hen verleend, dezelven, by alle dagelyks voorvallende geleegenheden, tot bescherming van onze dierbaare Vry-

Vryheid en heerlyke Voorrechten, gebruiken en ter uitvoer ſtellen. Dit dan zoo heilzaame Beſluit alleen heeft alle de naamen der zeer aanzienlyke Leden van dit Collegie zoodaanig der onſterflykheid gewyd, als waren dezelven in eeuwigdurend marmer gegraveerd, zoodat zelfs de laate Naakomelingſchap, zoo lang de Vryheid alhier op haaren rechten prys worde geſteld, met een eerbiedige dankbaarheid aan alle dezelven gewislyk zal moeten gedenken. En welken ſchoonen en onverwelkbaaren eerkrans zal men niet vlechten om de hoofden der Wel-Edele Groot Achtbaare Heeren, de Magiſtraaten der beroemde Zeeuwſche Steden Middelburg en Zierikzee, dewelken, volgens de zoo loflyke Beſluiten der Raaden van deeze beide Steden, ook aan onzen Schryver het vrye gebruik der oorſpronglyke Perkamenten, Privilegien, Handveſten, of Keuren, en eenige autentieke Copien van aanmerklyke brieven en ſtukken, tot die Steden behoorende, hebben toegeſtaan; en alle dezelven aan Hem uit Zeeland overgezonden, opdat Hy daarmeede zyn uitgegeevene Graaflyke Charterboek zoude konnen verryken! Hoe veel te beter toonden deeze Edele Groot Achtbaare Magiſtraaten te willen meedewerken tot bewaaring van onze dierbaare Vryheid en bevordering van het algemeene nut, dan wel de zoodaanigen, dewelken, 't zy uit een diepe onkunde, 't zy uit een ſchandlyke vadzigheid, 't zy uit een haatlyke heerſchzucht, 't zy uit een verfoeilyke lafheid en laage denkenswyze, zoodaanige ſchatten, die niet hunne, maar der gezaamlyke Burgeren, eige goederen zyn, of trouwlooslyk verwaarloozen, zoodat dezelven ſomtyds door ongedierte vernield; door ſtof en vuiligheid verteerd; en door eenige met een onverantwoordlyk verzuim daarby gekoomene vochtigheid al geheel bedorven worden: of ook wel anderzins dezelven volſtrektlyk verbergen en daarom in zulke geheime plaatzen met eene zoo groote zorgvuldigheid opſluiten, dat zelfs dikmaals aan hunne Meedebroederen, die ter getrouwe bewaaring van deeze allerwaardſte panden met een gelyken eed, dan zy, verbonden zyn, wanneer deezen ſlechts een minſten luſt toonen, om die oude Gedenkſtukken tot hunne eigene onderrichting naategaan en te doorzoeken, de vrye toegang tot dezelven, zoo niet geweigerd, ten minſten op eene verregaande wyze belemmerd en zeer laſtig gemaakt wordt! Hoe treflyk dan ſtraalt allen wel denkenden deeze welmeenende wysheid der Middelburgſche en Zierikzeeſche Raaden in de oogen! Ja, hoe veel heerlyker blinken hunne ſchranderheid en voorzichtigheid uit booven het zoo kruipende gedrag van die onkundige en traage Magiſtraaten, dewelken deeze echte Stukken, als zoo veele allergeloofwaardigſte bewyzen van de roemwaardigſte daaden der Voorvaderen, aan het tegenwoordige geſlacht, deezer getrouwe Vaderen des Vaderlands braave Naakomelingen, tegen allen recht en reeden, onthouden, en daardoor, het zy met dezelven voor 't oog der kundigen te verbergen, het zy met dezelven door achteloosheid aan 't bederf overtelaaten, den goeden Burgeren, wien niets ter wereld zoo zeer ter harten gaat, dan hunne Vryheid in den Burgerſtaat en in den Godsdienſt, tot welker ondermyning zulke Magiſtraaten door hunne vuige lafhartigheid en luije onweetenheid zeer dikwyls aanleiding geeven, meerder naadeels toebrengen, dan met dezelven van hun goud en zilver te berooven! Dat dan alle getrouwe Regenten in dit ons zoo gezeegende Vaderland, in hetwelke de nooit genoeg te waardeerene Vryheid (een zoo voortreflyk goed, dat niemand deszelfs heerlyke waarde te recht kent, dan die dezelve miſt!) op den troon zit, dit loflyke voetſpoor van zoo veele voortreflyke Mannen en aanzienlyke Magiſtraaten voortaan moogen volgen, en het vry gebruik der oude Handveſten, Privilegien, Brieven en alle andere Charters, dewelken zy bezitten, of dewelken aan hunne bewaaring, als der Burgeren dierbaarſte ſchatten, zyn toevertrouwd, en door welker, als zoo veele ſterke bolwerken ter verdeediging der Burgerlyke Vryheid van dit ons Vaderland,

grondige kennis zeer groote en meenigvuldige moeilykheden, dewelken in vroegere tyden somtyds, door het verzuim van behoorlyke naavorsching der oude Voorrechten, zyn ontstaan, en ook verder op het onverwachtste wederom konnen gebooren worden, dikmaals zullen worden voorgekoomen; en ook nimmermeer het wettige gezag der vrije Magistraatsregeering in 't minste zal worden gekrenkt; maar welker kennis dat zelfde gezag integendeel veel aanzienlyker zal doen uitmunten; aan alle kundige en eerlyke liefhebberen, denwelken 's Lands welzyn eenigzins ter harten gaat, vergunnen, opdat zy zich een onsterflyken naam moogen verwerven en het algemeene welzyn op de beste wyze, zoo wel voor het tegenwoordige, als voor de toekoomende Geslachten, bevorderen! Dit toch is alleen geweest het loflyke doelwit aller deezer aanzienlyke Magistraaten en uitmuntende Mannen, dewelken onzen Historieschryver in zyne gewigtige onderneeming met alle hunne vermoogens hebben ondersteund; terwyl onder dien pryslyken iever en die onvermoeide zorg van zoo veele voortreflyke Mannen niet weinig heeft uitgeblonken de groote goedheid van den Wel-Edelen Gestrengen Heer Mr. Johan vanden Bergh, Veertig in Raide en veelmaalen Burgemeester deezer Stad Leyden; Baillu en Dykgraaf van Rhynland, &c. &c., dewelke, wel eer, wanneer Hy in 't begin deezer eeuwe, als Gevolmagtigde van deeze Verëenigde Nederlanden tot de zaaken van den Oorlog, uit naam van dit ons Gemeenebest, en ten dienste van den doorluchtigsten en grootmagtigsten Vorst en Heer, Keizer KAREL DEN ZESDEN, Hoogl. Ged., het hoogbewind in de Oostenryksche Nederlanden voerde, en dezelve Landen voor zyne Keizerlyke Majesteit hielp bewaaren en bestieren, zeer veele Graaflyke Charters, op zyn eige kosten, en door zyn hoog gezag, uit de Archieven van Henegouwen hebbende laaten afschryven en die afschriften naaderhand tot dienst van dit ons Vaderland aan de Rekenkaamer of Charterkaamer van Holland geschonken, vervolgens door zyne veel vermoogende voorspraak aan onzen wakkeren Schryver het vrije gebruik van alle die nette en getrouwe afschriften heeft bezorgd, opdat Hy, zich van dezelven ten algemeenen nutte bedienende, met zoo veel te meerder naadruk zyn aangevangen werk, waarin deeze heerlyke stukken aan Hem tot een aanmerkelyk rugsteunzel hebben gestrekt, zoude konnen voortzetten, en met een uitmuntenden luister volbrengen. Dat dan deeze met eene ongelooflyke naarstigheid door onzen Historieschryver uit de alom verstrooide stukken te zaamen geraapte verzaameling van Graaflyke Charters, zoo dienstig voor het algemeen, en wel inzonderheid nuttig voor zulke jonge Heeren, dewelken t'eeniger tyd tot het bekleeden van eenige, 't zy grootere, 't zy kleinere, Magistraatsampten of andere aanzienlyke en allernoodzaaklykste bedieningen staan gevorderd te worden, opdat zy, die zich alsdan met eene allerplegtigste eedsbetuiging moeten verbinden van 's Lands Privilegien, Handvesten, Gerechtigheden en oude loflyke Costumen te zullen voorstaan en alle Ordonnantien en Resolutien van 's Lands Staaten naar hun vermoogen te volkoomen, en zich daardoor op het ernstigste verpligten, om met alle zorgvuldigheid te waaken voor alle onbetaamlyke, 't zy listige, 't zy geweldige, krenking der wetten en voorrechten des volks en alle hunne vlyt en vermoogens te besteeden tot eene ongestoorde behoudenis en eene wettige bescherming van alle dezelven; zich zouden konnen voorzien van eene behoorlyke kennis der vryheden en voorrechten, tot welzyn van den Staat in 't algemeen, of tot nut van zoodaanige Stad in 't byzonder, aan welks regeeringsroer zy werden geplaatst, strekkende en somtyds door eene onverantwoordlyke naalaatigheid verzuimd zynde; eens mogte het daglicht aanschouwen en door openbaaren druk gemeen gemaakt worden, was het allerernstigste verlangen van veele braave en welmeenende Regenten in ons Vaderland, en byzonderlyk de allerroemwaardigste zucht van den welgemelden zeer waardigen Leydschen

ſchen Burgemeeſter, die, zoo veel tot de luiſterryke uitgaave van dat Graafslyke Charterboek toegebragt hebbende, echter deszelfs volkoomene uitgaave niet heeft moogen aanſchouwen, naardien de alvernielende dood den draad van zyn langduurig, gelukkig en roemruchtig leven, in het tweeënnegentigſte jaar van zynen ouderdom, op den elfden November van den jaare 1755., en dus terwyl het Vierde Deel van dit ſchoone werk werd gedrukt, reeds had afgeknipt. Breeder zoude ik hier konnen uitweiden in den welverdienden lof van deezen wakkeren en ſchranderen Man, doch, dewyl ik duchte zynen glorierykeu naam, met te weinig daarvan te zeggen, te zullen benaadeelen, oordeele ik beſt van de groote verdienſten van deezen voortreflyken Heer alhier te zwygen; en alleenlyk te melden, dat deeze braave Heer, op den 19. January van den jaare 1693. tot Veertig in Raide deezer Stad verkoozen zynde, van die waardigheid, naadat Hy dezelve omtrent zesenvyftig jaaren had waargenoomen, in de maand October van den jaare 1748., in welken jaare zeer verre gaande en allerongenaamſte Burgerlyke beroerten (gelyk als elders) ook in deeze Stad waren ontſtaan, (dewelken men onder anderen vindt aangeteekend in de Nederlandſche Jaarboeken van den jaare 1748. Bladz. 469—476. Bladz. 817—833. en Bladz. 931—946.) wegens zynen hoogen ouderdom en de veele denzelven verzellende ongemakken, zyn ontſlag heeft verzocht en ook op den 16. van die maand bekoomen, gelyk te zien is in de Europiſche Mercurius Stuk LIX. Deel II. Bladz. 160. en in de Nederlandſche Jaarboeken van den jaare 1748. Bladz. 940.; zynde Hy in de jaaren 1695., 1696., 1697., 1698., 1699., 1700., en 1701. met de waardigheid van Schepen; en in de jaaren 1701., 1702., 1707., 1710., 1713., 1717., 1718., 1723., 1724., 1727., 1728., 1731., 1732., 1735., 1736., 1739., 1740., 1743., 1744., en 1747. met die van Burgemeeſter deezer Stad bekleed geweeſt; en hebbende in de jaaren 1704., 1705. en 1706. wegens deeze Stad zitting gehad in het Collegie der Edele Moogende Heeren Raad van Staaten der Vereënigde Nederlanden, wanneer Hy ook, in den oorlog over de opvolging der Spaanſche Kroon, als Gedeputeerde te Velde wegens deezen Staat het Leeger der Bondgenooten heeft bygewoond en vervolgens het oppergebied in de Ooſtenrykſche Nederlanden, geduurende den tyd van negen jaaren, gevoerd; als ook in de jaaren 1720., 1721. en 1722. in het Collegie van de Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland: en zynde door hooggemelde Hun Ed. Groot Moog., op den 21. July van den jaare 1725., in de plaatze van den in dat zelfde jaar overleedenen Hoog-Edelen Heer Wigbold vander Does, Vryheer van beide de Noordwyken, Offem, Langevelt, &c. &c., Beſchreeven in de Ridderſchap van Holland; &c. &c. &c., aangeſteld geworden tot Baillu en Dykgraaf van Rhynland, van welke zeer aanzienlyke waardigheid Hy in den jaare 1751., in aanmerking van zyne klimmende jaaren en dagelyks meerder en meerder toeneemende lichaamskwaalen, vrywilligen afſtand gedaan en van de hoogſtgemelde Heeren Staaten zyn ontſlag verzocht heeft; gelyk Hun Ed. Gr. Moog. zulks aan Hem ook op eene zonderlinge wyze, met dankzegging voor de getrouwe dienſten, door Hem zoo veele jaaren ten genoegen van Hun Ed. Groot Moog. in het gemelde en andere emploijen den Lande gedaan en beweezen, hebben vergund en toegeſtaan; (zoo als dit meede is aangeteekend in de Nederlandſche Jaarboeken van den jaare 1751. op de Bladzyden 1004. en 1005.) en vervolgens, op den 14. October van dat zelfde jaar 1751., in zyn plaatze tot Baillu en Dykgraaf van Rhynland benoemd en gecommitteerd den Hoog-Edelen Heer Fredrik Henrik, Baron van Waſſenaar, Vryheer van beide de Katwyken, 't Zand, Valkenburg, Yzendoorn, Maalſtede, Capelle, Bierzelingen, Schore, Vlake, Eversdyk, Blankenburg, &c. &c., Ridder en Com-

 man-

mandeur der Teutonique Orde; Beschreeven in de Ridderschap van Holland; &c. &c. &c., dewelke alsnog dit hooge en aanzienlyke eerampt bedient; (gelyk in het Bygevoegzel op dit tegenwoordige Tweede Deel deezer Beschryving op de Bladzyden 13.* en 63.* door my is vermeld) en denwelken ik van gantscher harten wensche, dat nog een lange reeks van veele jaaren, in allen welvaard en met alle mooglyke vergenoeging, deezen gewigtigen post, en de verscheidene andere aanzienlyke waardigheden, met dewelken Hy is bekleed, ten nutte van den Lande en ter bewaaring van onze dierbaare Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst, zal moogen waarneemen! Verder zal ik wegens den welgemelden Heer Mr. Johan vanden Bergh den bescheiden Leezer wyzen, zoo tot het getuigenis van den beroemden Geschiedschryver Mr. Gerard van Loon in zyne Beschryving der Nederlandsche Historipenningen, Deel IV. Boek V. Bladz. 538—542. en Bladz. 695.; als van den Schryver der Nederlandsche Jaarboeken voor den jaare 1755. Bladz. 1113., en van onzen waardigen Frans van Mieris, dewelke, het gemelde Graaflyke Charterboek aan deezen braaven Leydschen Burgemeester en grooten Staatsman hebbende opgedraagen, aldaar in eenen zeer keurlyken styl en met eene welversneedene penne 's Mans waaren roem te recht afmaalt; terwyl ook in den jaare 1757. ter zyner onsterflyke gedachtenis een zeer net en sierlyk gedenkteeken in het Choor van de Sint Pieter en Sint Paulus Kerk deezer Stad door 's Mans Naazaaten en Erfgenaamen is geplaatst geworden, welks korte omschryving en inscriptie in het Eerste Deel deezer Beschryving der Stad Leyden, op de Bladzyden 61. en 62., gevonden worden. Welke eene uitneemende achting intusschen deeze verstandige Heer Johan vanden Bergh voor de groote verdiensten van onzen zeer arbeidzaamen Schryver steeds gehad hebbe, kan men opmaaken uit het kostbaare geschenk, reeds in den jaare 1743. aan deezen Man, uit eene zonderlinge beleefdheid, vereërd, zynde een groote Zilvere Schootel, waarop Hy, ten bewyze van zyne byzondere hoogachting, het volgende eerschrift heeft gesteld:

D°. FRANCISCO DE MIERIS
Pictori incomparabili,
ac
in eruendis Patriæ Antiquitatibus
Viro Sagacissimo, Felicissimo,
eoque nomine
de Republica Literaria & Patria
optime merito,

Hoc Exiguum Gratitudinis & Existimationis sinceræ, pro ejus singulari Humanitate Monumentum
D. D. D.
JANUS BERGIUS, URBIS LEYDENSIS CONSUL.
A°. 1743.

en nog uit een ander soortgelyke geschenk, insgelyks aan Hem, ter gelegenheid van de zoo evengemelde gedaane opdragt van het Graaflyke Charterboek, welks Eerste Deel in den jaare 1753. het licht zag, ten dien tyde ver-

verëerd, zynde een zeer fraaije Zilvere Vaas of Koffykan, verfierd met dit opfchrift:

INCLYTO VIRO
FRANCISCO VAN MIERIS,
PRO DEDICATIONE
CORPORIS DIPLOMATICI COM.
HOLL.
HOC GRATI ANIMI
ET
VERAE AESTIMATIONIS
MONUMENTUM
F. C.
JOHANNES VANDEN BERGH
J. C.
AETATIS A. XC.
M. D. CC. LIII.

welke twee fchoóne en koftbaare ftukken, als fpreekende eerbewyzen door een zoo aanzienlyken, oordeelkundigen en veel geachten Staatsman aan onzen nyveren Hiftoriefchryver betoond, alsnog beruften onder zyne achtergelaatene twee naafte bloedverwanten, de eerbaare en deugdryke Juffrouwen Gezufters: Anna Agneta Trioen Weduwe van Cornelis Engelbertus Rupertus, Medicinae Doctor; en Aletta Elizabeth Trioen; de eenige overgebleevene dochters van wylen 's Mans oudfte zufter Elizabeth van Mieris, door deeze deftige Vrouwe in echt gewonnen by den wel eer alhier zeer geroemden Geneesheer Cornelis Trioen, die door zyne groote kunde en geleerden arbeid, van denwelken Hy in den jaare 1743. een doorflaande proeve der wereld meedegedeélde, met de alstoen gedaane uitgaave van eenige zyner naaukeurige waarneemingen, alhier in 't Latyn gedrukt onder deezen titel: *Cornelii Trioen, Medicinae Doctoris, Obfervationum Medico-Chirurgicarum Fafciculus:* en welk wel uitgewerkt gefchrift Hy in 't zelfde jaar, meede alhier te Leyden, in 't Nederduitsch, fchoon niet als eene woordelyke vertaaling, maar echter hetzelfde wegens de echtheid der gevallen, door den druk gemeen maakte onder deezen titel: *Genees- en Heelkundige Waarneemingen, gedaan en befchreeven door Kornelis Trioen, Geneesmeefter en Voorleezer in de Vroed- of Verloskunde:* zyn naam der onfterflykheid heeft toegewyd; terwyl ik aan deeze twee braave Juffrouwen van ganfcher harten wenfche, dat zy te faamen nog veele jaaren gerufte en vrolyke bezitters van deeze treflyke Familiegedenkteekenen, ter verëeuwiging van de gedachtenis der groote verdienften van haaren veel geachten Oom ingericht, zyn moogen! Zal men nu, zoo lang de edele Schilderkonft in eenige achting is, den naam van deezen onzen weergaaloozen (opdat ik met den fchranderen Heer Johan vanden Bergh alhier fpreeke) Schilder, door wiens konftig penfeel verfcheide fraaije tafereelen, in veele aanzienlyke konftkabinetten te vinden en alomme verfpreid, van tyd tot tyd zyn vervaardigd, ter eere gedenken; men zal ook met geen minder roem tot alle tyden en by alle Geleerden, dewelken aan onze Nederlandfche Gefchiedeniffen en Oudheden eenigen eerbied toedraagen, vermelden den grooten naam van onzen treflyken en naarftigen Hiftoriefchryver, die door zyne onvermoeide vlyt, in zyne wel doorwrochte uitgegeevene Werken, veele duiftere gefchiedeniffen opgehelderd; den Lande een onwaardeerbaaren dienft beweezen; en zich zelven een onverganglyken lof verworven heeft! Onder deeze zoo nuttige en fchoone Schriften, (opdat ik alle dezelven alhier, naar 't beloop des tyds, in denwelken derzelver uitgaave is gefchied, optelle) door dewelken de groote naam van dee-

deezen aller achting waardigen Man vereëuwigd is, koomt ons, als de Eerſteling zyner Uitſpanningen, voor de *Beſchryving der Biſſchoplyke Munten en Zegelen van Utrecht in 't byzonder, midsgaders van den Oorſprong, de Waarde en Benaaming van 't Geld, het verſchil der Muntſtoffen en Weegingen, de Waarde der Metaalen, 't Recht van Geldmunten, en het eerſte Geldgebruyk in 't algemeen;* gedrukt te Leyden in den jaare 1726., zoo wel afzonderlyk in Octavo; als ook gevoegd achter de in Folio uitgegeevene *Hiſtorie ofte Beſchryving van 't Utrechtſche Bisdom*, &c. vertaald uit het Latynſche Werk van den zeer geleerden en Wel-Eerwaardigen Heer Hugo van Heuſſen en met Aanteekeningen van den Heer H. van Ryn opgehelderd. Deeze kleine, doch geleerde, Verhandeling deed terſtond den naam van onzen arbeidzaamen Schryver alom bekend worden, naardien, zoo wel de daarin gevondene natuurlyke ſchryfſtyl, als de konſtryke afteekeningen der groote en kleine zeegelen van deeze Utrechtſche Kerkvoogden, welker veelen in grootſche pracht uitmunteden, en ook der Biſſchoplyke munten, veele deezer oudheden kundige Mannen in verwondering wegrukten. Doch nog meerder roem verkreeg onze Penningkundige Geſchiedſchryver met de uitgaave der door Hem zelven beſchreevene *Hiſtori der Nederlandſche Vorſten, uit de Huizen van Beijere, Borgonje en Ooſtenryk, Welken, ſedert de regeering van Albert, Graaf van Holland, tot den dood van Keizer Karel den Vyfden, het Hooggezag aldaar gevoerd hebben: Niet alleen uit de geloofwaardigſte Schryveren en egtſte bewysſtukken dier tyden ſamengeſteld, maar ook met meer dan Duizend Hiſtoripenningen geſterkt en opgehelderd.* Dit voortreflyke en naar zyne weezenlyke waarde nooit genoeg te pryzene Werk werd gedrukt in Drie taamlyke boekdeelen in Folio in 's Gravenhage, en aldaar uitgegeeven in de jaaren 1732., 1733. en 1735.; door welke gewigtige onderneeming deeze onvermoeide Man der Nederlandſche wereld heeft meedegedeeld een achtereenvolgende Geſchiedenis deezer Nederlanden van den aanvang van het munten der penningen in deeze Landen tot op het begin der met allen roem genoeg bekende *Beſchryving der Nederlandſche Hiſtoripenningen* van den wydvermaarden Heer Mr. Gerard van Loon, welk voortreflyk werk bevat een beknopt verhaal van al het geene, ſeedert de overdragt der Heerſchappy van Keizer Karel den Vyfden op Koning Philips, zynen Zoon, tot kort naa het ſluiten der Utrechtſche Vreede, en dus van den jaare 1555. tot aan den jaare 1716., in de Nederlanden is voorgevallen; in welke twee heerlyke, met onwederleglyke metaale getuigeniſſen geſterkte en door geen kleine reeks van echte bewysſtukken onderſteunde, Geſchiedboeken de geöefende wereld eene zoodaanige juiſte en onafgebrookene Nederlandſche penninghiſtorie, houdende een zeer langen keeten van meerder dan driehonderd aanééngeſchaakelde jaaren, beſchreeven vindt, hoedaanige men mooglyk by andere Volken te vergeefs zoeken zal. Naa de uitgaave van dit ſchoone Hiſtorieſche werk, in 't welke 's Mans groote bedreevenheid in 's Lands geſchiedeniſſen, en zyne onbetwiſtbaare penningkunde, op het heerlykſte doorſtraalen, hield onze veel geachte Hiſtorieſchryver zich voornaamlyk beezig met het verzaamelen, doorzoeken, in orde brengen en ophelderen van alles, wat eenigzins tot luiſter en alle mooglyke volmaaktheid van het by Hem ontworpene Graaflyke Charterboek konde ſtrekken; terwyl Hy echter in dien tuſſchentyd nog andere blyken van zynen geſtaadigen iever ten algemeenen nutte aan zyne Landgenooten meededeelde; als daar zyn de door Hem in den jaare 1740. te Leyden uitgegeevene en met zyne aanteekeningen verrykte *Chronyk van Holland, van den Klerk uit de laage Landen by der Zee; nooit voorheen gedrukt. met eenige aantekeningen zoo van Petrus Scriverius als van den Uitgever.* en nog het in den jaare 1743. meede te Leyden, naar een te Antwerpen ontdekt Handſchrift, voor de eerſtemaal door Hem in 't licht gebragte *Antwerpſch Chronykje, in het welk*

zeer veele en elders te vergeefſch gezogte geſchiedeniſſen, ſedert den jare 1500. *tot het jaar* 1574. *zoo in die toen zoo zeer vermaarde Koopſtad, als de andere Steden van Nederland, en wel Byzonderlyk op het Stuk der Geloofs Hervorminge voorgevallen, omſtandig zyn Beſchreeven door F. G. V.* Gelyk Hy dan ook, wanneer de hier booven gemelde Heer Mr. Gerard van Loon in den jaare 1748. in 't licht gaf zyn *Hiſtoriſch Bewys, dat het Graafſchap van Holland, ſedert het begin der Leenen tot den afgezwoorен Philips den II. toe, altyd een Leen des Duytſchen Ryks geweeſt is:* nog in dat zelfde jaar beſloot, der wereld eenige aanmerkingen op dat werk meedetedeelen en dezelven by zyne reeds voorheen ontworpene Verhandeling over die ſtoffe te voegen; hetwelke Hy ook terſtond volvoerde, wanneer Hy, ten bewyze zyner aanhoudende werkzaamheid tot bevordering van het nut en vermaak zyner Landgenooten, te Leyden in druk uitgaf zyne *Verhandeling over de Leenroerigheid van het Graafſchap in Holland, van der zelver oorſprong, eigenſchap en vernietiging: Mitsgaders eenige Aanmerkingen op het Werk van den Heer Mr. Gerard van Loon, Betiteld: Hiſtoriſch Bewys, dat het Graafſchap van Holland een Leen des Duitſchen Ryks geweeſt is.* uit welke beide ſtukken de kundige Léezer zal konnen beſpeuren, hoe verre omtrent dit punt deeze twee in 's Lands Hiſtoriën zeer geöefende Schryvers van den anderen verſchillen, en, naar eene naaukeurige en onpartydige beproeving der wederzydſche voorſtellen en gevoelens, ligtlyk beſluiten, wie van beiden de waarheid het meeſt aan zyne zyde heeft. Intuſſchen groeide, door 's Mans onvermoeide vlyt, zyne voor zeer veele jaaren reeds aangevangene Verzaameling van Graaflyke Handveſten, Privilegien en andere Brieven van tyd tot tyd, uit de hier voor gemelde aan Hem by zoo veele vermaarde Mannen gunſtiglyk verſchafte hulpmiddelen, zoo merklyk aan, dat Hy vastſtelde de voorgenoomene uitgaave dier ter opheldering van 's Lands duiſterſte Geſchiedeniſſen zoo nuttige, en ter beſcherminge van onze Burgerlyke Vryheid en Voorrechten zoo heilzaame, Stukken voorttezetten, hetwelke dan ook dien uitſlag had, dat men in den jaare 1753. te Leyden in druk zag uitkoomen *het Eerſte Deel* van dit voortreflyke Werk, onder deezen titel: *Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland, en Heeren van Vriesland, beginnende met de eerſte en oudſte Brieven van die Landſtreeken, en eindigende met den dood van onze Graavinne, Vrouwe Jacoba van Beijere; zynde zoo met de verſchillende leezingen der onderſcheidene afſchriften, als met eenige korte aanmerkingen opgehelderd, verzaameld en in orde gebragt door Frans van Mieris.* hetwelke in den jaare 1754. door *het Tweede Deel;* in den jaare 1755. door *het Derde Deel;* en in den jaare 1756. door *het Vierde Deel,* waarmeede het gemaakte beſtek van dit uitvoerige Werk was ten einde gebragt, werd gevolgd. Schoon nu, naa de uitgaave van dit allernuttigſte werk, 's Mans klimmende jaaren, die reeds tot bynaa zeventig waren gevorderd, van Hem wel eenigen ruſt ſcheenen te eiſſchen, zoo bleef Hy echter geſtaadig met eene zelfde vlyt werkzaam in zyne meeſt geliefde letteröefeningen, om, zoo veel mooglyk, aan onze Vaderlandſche Hiſtorie het noodige licht bytezetten; waarom Hy reeds in het volgende jaar 1757. te Leyden bezorgde de uitgaave van de Hem ter hand gekoomene juiſte beſchryving der plegtigheden, en van de daartoe dienende oorſpronglyke bewysſtukken, noopens de inſtelling van den eerſten Biſſchop van Middelburg, onder deezen titel: *Naauwkeurig Verhaal van de aanſtellinge des Eerwaardigen Heeren, Nicolaas de Caſtro tot eerſten Biſſchop van Middelburch in Zeeland: in 't Jaar M. D. LXI. door den Rechtsgeleerden Heere Quintyn Weytsſen, Raad in den Hove van Holland, en door Koning Philips Gemachtigd tot het invoeren van den nieuwen Biſſchop: door veele oorſpronglyke en onbekende Stukken verſterkt.* Welk fraaije Stukje, waarin veel lichts aan de kerklyke en wereldlyke geſchiedeniſſen van dien tyd

wordt

word. bygezet, en men ook klaarlyk ontdekt het heimlyk beleid der toenmaalige regeering en de daaruit ontstaane beroerten door de invoering van nieuwe Kerkvoogden, 't geen wel de voornaamste aanleiding tot het verlaaten der Graaflyke regeering, waaruit ons tegenwoordig vrije Gemeenebest zeer gelukkiglyk geboren is, aan de aanzienlykste Ingezeetenen deezer Nederlanden heeft gegeeven, door onzen braaven Historieschryver met een ophelderend Voorbericht en nog eenige daartoe behoorende oorspronglyke Stukken is verrykt geworden. Ook was de ongeveinsde raadgeeving van twee Wel-eerwaardige, zeer geleerde en zeer verstandige Heeren, aan dewelken, als aan twee zyner getrouwste Vrienden, op welker kundig, juist, doorkneed en opregt oordeel men zich geruftlyk kan verlaaten, onze arbeidzaame Man een werkje, door Hem voor veele jaaren over het beschryven der Geschiedenissen opgesteld en in het duistere gebleeven, had voorgeleezen, en dewelken het zelve niet alleen met de daaraan verschuldigde [illegible] vereerden, maar onzen Schryver ook tevens op het ernstigste aanspoorden, om hetzelve in 't licht te geeven, de beweegende oorzaak, dat men nog in dit zelfde jaar 1757. het gezegde werkje, doch onder een verbloemden naam van den Schryver, alhier te Leyden zag door den druk gemeen gemaakt, zynde eene *Verhandeling over het [illegible] der Historie, of het [illegible] der Geschiedenissen, inzonderheid van Holland, door [illegible]: strekkende tot aanleiding voor [illegible] in de Historie [illegible].* in welke wel uitgewerkte Verhandeling men zeer veele treffelyke lessen voor een getrouwen Historieschryver, die niets dan het allerzuiverste en de zuivere waarheid in zyne Historie [illegible] bedacht, zo wel over de [illegible] van zyn [illegible], en de [illegible] te [illegible], als over zyne verpligting in het onderzoeken der waarheid van de hem voorkomende Verhaalen en in het beoordeelen van de echtheid der hem aangeboden wordende Bewysstukken; met die [illegible] natuurlykheid en noodige onpartydigheid vindt [illegible]; terwyl er [illegible] alle deeze heilzaame en voor een goed Historieschryver ter navolging allernoodzaaklykste voorschriften onze waardige Man zo [illegible] en noodig gevoelen van zyne eigene bekwaamheden, welker uitmuntendheid nochtans by eenig kundig Oordeelaar nooit zal kunnen in twyfel worden getrokken, bezat, dat Hy daarom goedvond zynen naam te verzwygen; inmiddels ontdekte men niet te min reeds spoedig, dat Hy deezes werks opsteller was, waardoor dan ook hetzelve [illegible] verkocht en meerder gezocht werd. Ondertusschen was deeze naarstige Man gestaadig onledig in het bearbeiden van alles, wat Hy oordeelde eenigzins tot bevordering van het algemeene welzyn te zullen kunnen strekken, en, vermits Hy, [illegible] zulke waardige Voorvaderen, dewelken, benevens andere getrouwe en braave Patriotten, in deeze Stad Leyden, wel eer den voortgang der Spaansche wapenen, in den allerbittersten nood, ondraaglyke elenden en [illegible], hebben helpen stuiten; en ook van tyd tot tyd veel [illegible] vervolgingen in de jammerlyke verschillen over eenige [illegible] (meest [illegible] verwekt en aangestookt tot onderdrukking der Burgerlyke Vryheid) hebben moeten smaaken; hield zich tot een eer reekende, deezer zyne getrouwe Voorvaderen loflyke voetstappen te drukken, en [illegible], [illegible] zy voormaals door de [illegible] verrichteden, naamlyk; het [illegible], voorstaan en beschermen der Handvesten, Privilegien en vryheden deezer Stad; opdat het allezins blyken zoude, dat Hy van deeze roemwaardige Voorouderen niet was ontaard; ondernam derhalven, ondersteund met veele aanmerklyke hulpmiddelen, Hem door eenige Vryheidminnende Leydenaaren en andere welmeenende Vaderlanderen mededeelyk en in alle bereidwilligheid toegevoegd; en ook met het gunstige gebruik van sommige Handvesten, Privile-

gien

gien en andere Stukken, op de Secretary deezer Stad beruſtende, Hem, die te eeniger tyd aan zommige Leden der Leydſche Regeering zyn voorneemen, om (zoo God aan Hem het leven ſpaarde) eene Beſchryving deezer Stad opteſtellen, had bekend gemaakt, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen, zeer omzigtiglyk, tot voortzetting deezer onder handen zynde Beſchryving (gelyk Hy dan ook voor die goedheid aan Hun Ed. Groot Achtb. zyne verſchuldigde verpligting openlyk heeft erkend) toegeſtaan; zyne reeds uit de her- en derwaards vlottende ſtukken tot dat einde by één geraapte vergaadering van Handveſten en Privilegien der Stad Leyden tot één lichaam te brengen, waaruit dan vervolgens geboren werd die nuttige verzaameling van *Handveſten, Privilegien, Octroyen, Rechten, en Vryheden, Midsgaders Ordonnantien, Reſolutien, Plakkaaten, Verbinteniſſen, Coſtumen, Inſtructien, en Handelingen der Stad Leyden; verzameld en in orde geſchikt door Frans van Mieris*; dewelke in den jaare 1759., insgelyks alhier te Leyden, het licht zag. En, gelyk nu de voorgemelde edelmoedige vergunning, om het noodige gebruik van eenige Archieven deezer Stad te maaken, alleenlyk voor Hem ten nutte zyner voorgenoomene Beſchryving deezer Stad was bepaald geworden, zoo beſloot Hy dan eindelyk, naa alvoorens zoo veele bouwſtoffen, als Hy tot voltrekking van dit grootſche gebouw meende noodig te zyn, uit deezen en andere Hem toegebragte onderſtanden, te hebben by één verzaameld, de handen aan het werk te ſlaan en deeze *Beſchryving der Stad Leyden* aantevangen; welk werk, wanneer Hy daarin eenigen voortgang gemaakt had, door Hem ter drukpers werd gelegd, zoodat Hy, terwyl het voorſte gedeelte werd afgedrukt, langzaamerhand voortging, de verdere beſchryving optemaaken; waardoor dan ook dit werk in de maand October van den jaare 1762. zoo verre gevorderd was, dat het Eerſte Deel deezer tegenwoordige Beſchryving, bevattende de Geeſtlyke Geſtichten, konde worden uitgegeeven; gelyk alstoen geſchied is; wanneer Hy tevens beloofde, de Wereldlyke Gebouwen, zoo ſpoedig, als mooglyk zyn zoude, te laaten volgen. Op dien zelfden voet willende voortgaan, moeſt Hem, naardien de vlugge werkzaamheid van zynen arbeidzaamen geeſt door het toeneemen zyner jaaren en het merklyk afneemen zyner krachten ſterk verſlaauwde, al ras de geleegenheid, om de Drukpers gaande te houden, ontbreeken, waardoor het werk dikmaals met een traagen tred werd voortgezet; en ook wel ſomtyds geheelyk ſtil ſtond, totdat het ons allen wachtende noodlot Hem, op den 22. October van het daarop gevolgde jaar 1763., aan ons ontrukte; en allen braaven Leydenaaren in hunne verwachting, om deeze Beſchryving door zyne meeſterlyke hand voltooid te zien, geheel te leur ſtelde: wanneer dit werk bleef leggen, totdat ik hetzelve heb opgenoomen, zoo als ik ſtraks reeds heb gezegd. Dusdaanig nu was het letteröefenend leven van onzen vermaarden Frans van Mieris, die, gelyk Hy door zyn net en kundig penſeel zich geen geringen lof by waare en onpartydige kenners der edele Schilderkonſt heeft verworven, hetzelve door zynen geſtaadigen arbeid en oplettende vlyt, in alles, wat tot opſpeuring en bewaaring van de den Hollanderen toekoomende Voorrechten en Vryheden; en tot opheldering van onze oudſte en duiſterſte Geſchiedeniſſen; en dus allezins tot een onwaardeerbaar voordeel van dit ons gezeegende en algemeene Vaderland; konde ſtrekken, zoo veel zulks in zyne vermoogens en onder zyn bereik is geweeſt, toetebrengen; gelyk blykt uit zyne wel bearbeide en aanzienlyke geſchiedkundige ſchriften en andere uitgegeevene nuttige werken; tot die hoogte heeft gebragt, dat zyn naam ongetwyffeld ten allen tyden onuitwiſchbaar zal zyn op de eerrol der beroemdſte Hiſtorieſchryveren. Dit arbeidzaame leven ging ſteeds gepaard, niet alleen met een deftig en een ſtil en vreed-

zaam Burger betaamend gedrag, maar ook met een vroomen, deugdzaamen, en alleen Chriſtenen, die, bezield met eene waare godsvrucht en eene oprechte liefde tot God en hunnen Evennaaſten, en daardoor bevryd van alle ſlaafſche vreeze, en afkeerig van alle verfoeilyke haatlykheden, en aldus in alle onopgemaakte vreedelievendheid de alleen wyze voetſtappen van hunnen eenigen Heer en Meeſter Jezus Christus volgende, alle hunne Meedebroeders in Chriſtus, ſchoon zy van hen in eenige gevoelens ontrent zommige punten van den Chriſtelyken Godsdienſt verſchillen, met alle ongeveinsde oprechtheid en eene zuivere liefde ſteeds zoeken te beminnen; dezelven, als met hen een gelyk recht, om de leeringen en leſſen van deezen onzer aller Leermeeſter en eenigen Zaaligmaaker te onderzoeken en uittelegen, hebbende, in alle Chriſtelyke vreede en met eene waare gematigdheid, zonder eenige bitternis, gaarne willen draagen; en ook voor hen, ter vervullinge van hunnen nooddruft (zoo veel immer mooglyk zy) in alle hunne bekommerlyke noodwendigheden, angſtige kwellingen en laſtige behoeften, trachten te zorgen; ſteeds paſſenden wandel, van denwelken Hy, verkiezende voor zich te omhelzen de godsdienſtige gevoelens van die Chriſtenen, wien men al vroeg den naam van *Remonſtranten* heeft gegeeven, ook by zyne uiterſte wille, door Hem in 't laaſte van zyn leven, en wel pas ontrent veertig uuren voor zyn afſterven, met allen bedaarden overleg en eene volkoomene kennis verleeden, allezins doorſlaande en onwraakbaare bewyzen heeft aan den dag gelegd, wanneer door Hem daarby aan de Armen van alle de in deeze Stad zich bevindende Chriſtelyke Gezintheden, en dus zoo wel aan de Gereformeerde Nederduitſche Huiszitten- en Diaconie-Armen, het Arme Weeshuis en het Arme Kinderhuis; als aan de Armen der Remonſtrantſche, Lutherſche, Doopsgezinde en Roomſch-Catholieke Gemeenten; aan ieder derzelven een gelyk legaat, naa verloop van zeekeren by Hem bepaalden tyd uitteheeren, is beſprooken geworden; gelyk ik nog nader in de by my voorgenoomene uitgaave van myn Aanhangzel op het Eerſte Deel deezer Beſchryving zal aantoonen. Zyne gedachten waren dus verre af van de ſpoorlooze gevoelens van veelen der hedendaagſche Chriſtenen, die helaas! waanen, dat de eenige weg ter zaaligheid, zoo niet al in hunne byzondere begrippen, ten minſten in de aangenoomene godsdienſtige leerſtellingen van die Gezinte, aan dewelke elk hunner is toegedaan, alleenlyk zoude te vinden zyn. Hoedaanige Chriſtenen daarom ook ligtlyk door eene doemenswaardige drift, om alle hunne Broeders in Chriſtus, die eenigzins van hunne begrippen verſchillen, aan de allergodlooſte wangevoelens ſchuldig te verklaaren, worden verleid, omdat zy in dat dwaaze denkbeeld ſtaan, dat hunne eigene uitleggingen van het Heilige Euangelium alleen volkoomen zyn, en dat in hunne byzondere Kerkgezintheid alleen de waarheid haare zitplaats heeft gevestigd. Dit is ah jammer! doorgaans het begrip der byzondere Gezinten onder de Chriſtenen! En dit valſche begrip, met naadruk geſtreeld en gekoeſterd zynde, wordt eindelyk de Moeder der gevloekte Vervolgzucht, die haare dwaaze Minnaars aanzet, om, wanneer zy de magt in handen hebben, in plaatze van, naar 't menſchlievende voorbeeld van onzen Heere Jezus Chriſtus en zyne Heilige Apoſtelen, welker zwaard was de tong, de leere, het woord Gods en een leven Chriſtus waardig, door hunne Chriſtelyke zeeden en zachtmoedigheid anderen tot zich te noodigen en tot eenen deugdzaamen wandel, ter naavolging der voetſtappen van die Heilige Mannen, gelyk en zoo verre deezen onzen Heere Chriſtus hebben naagevolgd, aanteſpooren; veel liever (zoo als gezegd is) hunne Meede-Chriſtenen, welker gevoelens in zommige opzigten ſlechts eenigzins van hunne gedachten verſchillen, niet alleen met den ſcheldnaam van Ketters te doopen, uit hunne Kerklyke Gemeenſchap te zetten en van dezelve afteſnyden; maar ook met be-

bedreigingen van ban en boete, berooving van eer, waardigheid en inkoomsten, of zomtyds zelfs van zwaardere ſtraffen, (als of zy Gode daarmeede eenen dienſt deeden) tot het omhelzen van die byzondere uitleggingen, welken alleen zy voor rechtmaatig en onfeilbaar houden, te dwingen en op de krachtdaadigſte wyze te noodzaaken. Daar immers alle verſtandigen ſteeds moeten erkennen, dat niets den waaren Godsdienſt naadeeliger is, dan de Conſcientiedwang, met denwelken de zaaken der Godzaaligheid niet willen beſliſt, noch behandeld worden. Het vrije geweeten kan toch aan geene menſchlyke banden worden gekluiſterd, maar de Godsdienſt, die Gode aangenaam is, moet uit een vry en onbedwongen hart voortkoomen; want in de ziel der menſchen, en dus in hun edelſte deel, dat zuiver geeſtelyk en geenen lichaamlyken dwang onderworpen is, huisveſt alleen het Geloof; en dus moet hy, die een dwaalende ziel wil van haare doolingen geneezen, ook alleen geeſtelyke middelen gebruiken; terwyl men, zich van zoodaanige middelen, waardoor aan iemand ter deezer oorzaake in het lichaam eenigen dwang of andere verongelyking wordt aangedaan, bedienende, een ganſch verkeerden weg inſlaat; het geweeten geweld aandoet; loutere veinsaarts in de zaaken van den Godsdienſt maakt; den Hemel en de natuur beſtrydt; en het getal der Godloochenaaren vermeerdert. En hier meede ſtemt ook overëen dat groote licht der geleerdheid, op welks wysheid, oordeelkunde, ſchranderheid en deugdzaamen wandel ons Holland zich tot aan het einde der eeuwen zal moogen beroemen, de doorluchtige Hugo de Groot in zyn *Bewys van den Waren Godsdienſt*, wanneer die waarlyk doorzigtige en vroome Man in 't VI[de] Boek vs. 235—246. zich hieromtrent aldus uitdrukt:

Meent gy dan ook dat God die godsdienſt kan behagen
Waer toe men werd gebraght door enkle vrees of ſlagen?
Noit iemand iet gelooft om dat men 't hem gebied,
Of die het ſoo gelooft, die en gelooft het niet.
Het hart is 't dat God ſoekt: waer dat niet werd gevonden
Stinkt alle 't werk voor God als grouwelyke ſonden.
Het hart door ſoet bereght werd ſaghtelyk geneygt,
Maer niet wanneer men ſlaet of ook wanneer men dreygt.
Gy ſult op die manier wel veel geveynsden maken,
Die uiterlyk ſtaen toe dat ſy in 't hart misſaken,
Maer geen godvrughtigh volk: jae die op dwingen bout
Toont openbarelyk dat hy de reën mistrout.

Dus moet alleen het Woord van God de eenige band des geloofs voor het geweeten der menſchen zyn. Hy toch, die eenige Conſcientiedwang wil invoeren, en dus de menſchen, onder bedreigingen van ban, boete, of welke ſtraffen de Vervolgzucht ook meerder mag uitvinden, tot het omhelzen van eenige voorſchriften buiten het Euangelium, als met geweld, noodzaaken, tracht eene allezins ongeöorloofde gezagvoerende heerſchappy over het erfdeel des Heeren opterichten, en ſtelt zich dus in de plaatze van God, die het gebied over de gemoederen der menſchen voor zich alleen heeft behouden, en dezelven door de verkondiging van Zyn alleen Heilig Woord, gepaard met den genaadigen invloed van Zynen Geeſt, zachtlyk leidt tot het vrywilliglyk aanneemen der reedelyke leſſen van het door Hem, alleen tot heil der menſchen, geopenbaarde Euangelium. Dies is 't niemand, welke Chriſtelyke Gezinte hy ook zy toegedaan, en van welken ſtaat, gezag, rang, of aanzien in de wereld hy ook zy, ooit geöorloofd, zich eenig het minſte gezag in de zaaken van den Godsdienſt, die alleen geeſtelyk zyn, aantemaa-

tigen. En van dit gevoelen waren ook eertyds; en zyn als nog, niet alleen alle gematigde en geleerde Godgeleerden van alle Christelyke Gezinten, en veele andere braave, wyze en deugdzaame Mannen; maar ook zelfs veele magtige en anderen in wysheid en schranderheid verre te booven gaande Vorsten, zoo als ons de Historien van voorige tyden leeren, en wy ook nog met onze oogen moogen aanschouwen. Dit toch was het gevoelen van den Doorluchtigsten Roomschen Keizer MAXIMILIAAN DEN TWEEDEN, Hoogl. Ged., die allen geweetensdwang op het sterkste verfoeide, en daarom ook op zeekeren tyd tot den Bisschop van Olmutz zeide: *Daar is geen grooter zonde, dan te willen heerschappy voeren over de conscientien:* en wederom op een anderen tyd tegen den Franschen Koning, Hendrik den Derden: *Die over de conscientien onderstaan te heerschen, meenende daardoor den Hemel te winnen, verliezen daardoor ook dikmaals al het geene zy hier op aarde bezitten:* en de waarheid van dit zeggen heeft de Spaansche Koning Philips de Tweede in deeze Nederlanden ondervonden. Dit ook is het gevoelen van de zeer schrandere en Grootmagtigste thans regeerende Keizerin aller Russen, CATHARINA DE TWEEDE, 't welke die zoo groote Vorstin in Haare zeer verstandige ontwerpen van nieuwe Wetten ten duidelykste heeft aan den dag gelegd. Met deeze zelfde rechtmaatige gevoelens stemt ook overéén het oordeelkundig en billyk gedrag van Zyne thans regeerende Pruissische Majesteit, den Doorluchtigsten en voortreflyksten Koning FREDERIK DEN DERDEN, wiens voorzigtig en wys beleid in alle regeeringszaaken aan veele oppermagtige en het gebiedende gezag alléén voerende groote Vorsten tot alle tyden ten voorbeelde van naavolging zal konnen strekken. En wat behoeven wy buiten de grenzen van ons Vaderland te gaan? Omhelzen ook niet de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van deezen Lande, onze hooge, en, naast God, alléén gebiedende Overheid, dezelfde wyze, voorzigtige, billyke en allezins Christelyke gevoelens, wanneer Zy, verbannende allen geloofsdwang, aan alle hunne Ingezeetenen, van welke Christelyke Gezinte zy ook zyn moogen, de hen toekoomende vryheid laaten, om Gode openlyk, een iegelyk naar zyne aangenoomene begrippen, te dienen, en ook tevens deeze hunne begrippen met mond en pen te verdeedigen! Heerscht ook niet onder het vrije gebied der Edele Moogende Heeren Staaten der andere Veréenigde Landschappen van dit ons gezeegende Gemeenebest die zelfde vryheid van Godsdienst! Jaa, getuigen ook onze eige Geschiedboeken niet ten klaarsten, dat den Grondlegger van dit ons vrije Gemeenebest, den Doorluchtigsten en zeer wyzen Vorst, WILLEM DEN EERSTEN, Prince van Oranje, &c. &c. &c., alle vervolgingen ter zaake van eenige verschillende gevoelens in den Godsdienst ten uitersten onaangenaam waren, naardien Hy, niet begeerende iemand in zyn geloof en conscientie eenigzins te dwingen, alle verongelykingen, iemand ter deezer zaake aangedaan, niet alleen hooglyk afkeurde, maar ook zelfs alle de onderscheidene Gezinten der Christenen, naar alle Zyne vermoogens, begunstigde! En, om de pryswaardigste voetstappen van deezen vroomen en Grooten Prins met alle Christelyke wysheid en gematigdheid te drukken, strekken insgelyks de allerloflykste poogingen van 's Lands tegenwoordigen dierbaaren Erfstadhouder, den Doorluchtigsten Prins van Oranje en Nassau, WILLEM DEN VYFDEN, wiens leeftyd de goede God in Zyne gunste brenge tot eenen zeer hoogen ouderdom ten welzyn van deeze vrije Nederlanden, tot nut van Nederlands Kerkstaat, en ter bescherminge van onzen allerheiligsten Christelyken Godsdienst! Ook deeze zachtmoedige en deugdzaame Vorst gedraagt zich steeds, als een getrouwen en teederlievenden Vader, jegens alle de Ingezeetenen van dit ons Vaderland, welke allen, van welken rang zy ook zyn, en tot welke Gezinte zy ook behooren, zoo veelen

zy

zy onzen Heer Jezus Christus, als Gods eenigen Zoon, erkennen en voor den Zaaligmaaker der Wereld en den Koning Zyner Kerk; zoo als Hy in het Heilige Euangelium is geopenbaard, aanneemen, door Hem, als te saamen Broeders in Christus, met eene zelfde geneegenheid en liefde worden bemind! Dagelyks toch toont deeze braave en godvruchtige Prins, dat Hy een grooten afkeer heeft van alle zoodaanige heethoofden, die geduurige twisten, allerleije ergerlyk gekyf, eene verbitterende woordenstryd, en schaadelyke veroordeelingen in de zaaken van den Godsdienst zoeken aanterichten; aan hunne Meede-Christenen, die, daar zy, de zaaligheid van hunne zielen, gelyk als wy, in onzen eenigen Heiland Jezus Christus zoekende, met hen in de gezegde voornaamste gronden en hoofdpunten van onzen waaren Christelyken Godsdienst éénstemmig zyn, alleenlyk van hen in eenige geringere punten en byzondere uitleggingen verschillen, daarom de hen naar recht en reeden toekoomende vryheid van openbaare Godsdienstöefeningen, en van het met alle bezaadigdheid voorstaan van hunne gevoelens, zoo met de pen, als met den mond, willen betwisten; en dus deeze hunne Meedebroeders in Christus, zoo veel in hen is, op eene schandelyke wyze zoeken te vervolgen! Zulken verkeerden handel verfoeit deeze Doorluchtigste en met alle Christelyke deugden en uitmuntende hoedaanigheden versierde Prins in allen ernst, en toont zich tevens te zyn een getrouw Voorstander van de zuivere leere des Heiligen Euangeliums, wanneer Hy allen, die de waarheid der openbaaring van dit Godlyke Woord erkennen en voor den richtsnoer en regelmaat van hun geloof houden, in Zyne hooge bescherming neemt! Doch, hoe verfoeilyk ook het hier voorgemelde gedrag der dwaaze Minnaaren van de doemenswaardige Vervolgzucht zy, zoo vindt men nochtans ('t geen hooglyk te beklaagen is) in alle Christelyke Gezinten veele doldriftige ieveraars, die zich zelven een eigen Euangelium maaken, en daarom alle hunne Meedebroeders in Christus, die de by hunne Gezinte aangenoomene godsdienstige leerstellingen niet goedvinden te omhelzen; jaa zelfs zomtyds hunne eige Kerkgenooten; die ontrent hunne uitleggingen van min weezenlyke stukken eene van de hunne verschillende taal en eenige andere, min driftige, en meer gemaatigde, spreekwyzen gebruiken; terstond, als scheurzieken, lasteren, en als vyanden van het eenige en waare Euangelium haaten, veroordeelen; en, zoo veel in hen is, vervolgen; naardien zy die valsche begrippen hebben ingezoogen, dat de uitleggingen ontrent zommige punten der leere van het Heilige Euangelium, zoo als deeze uitleggingen in hunne Gezinte byzonderlyk zyn aangenoomen en meestal plaats hebben; of ook zoo als dezelven door hen en hunnen heerschzuchtigen aanhang, naar het begrip, dat zy by zich zelven van de woorden des Euangeliums hebben opgevat, worden goedgekeurd; alleen voor de waarachtige te houden zyn, en dat dus nooit by hen eenige schaduwe van dwaalingen of misvattingen konnen gevonden worden. Van alle zulke dwaaze en schandelyke begrippen, dewelken meestal de aanleidende oorzaak van jammerlyke Kerkberoertens en affchuwlyke Broedertwisten zyn; en vervolgens ook zwaare Burgerlyke oneenigheden verwekken; die dan meede het voornaamste voedzel aan de bittere vervolgziekte verschaffen, was toch de godvruchtige Frans van Mieris, gelyk wy gezegd en getoond hebben, geheel afkeerig; zoodat men ook op deezen vroomen Man, die 't beeter achtede vroom te zyn dan te schynen, met alle recht zoude hebben konnen toepassen, 't geen onlangs door den geestryken Dichter Tonco Modderman, ter eere van zeekeren deugdryken en oordeelkundigen Euangeliedienaar in de Gereformeerde Kerk, is gezongen met deeze woorden:

Gy zult dan nimmer van hem hooren;
Dat zy alleen;

Die wandlen in Calvinus spooren,
Ten Hemel treen.
Bewust, hoe haatlyk de Albehoeder
Dit doemen vind;
Noemt hy elk Christen zynen Broeder,
Elk mensch zyn Vrind;
Maar nooit de ontmenschte, welker woede
'T onnozel volk
Eerst blinddoekt, en dan tot hun hoede
Het geeft een dolk.
Een dolk, waar meê ze elkaar ontzielen
Tot Godes eer:
En dus het Koningryk vernielen
Van 's Hemels Heer.

Hoe zeer ware het te wenschen, 't geen men naaulyks durst hoopen noch verwachten, dat eens alle Christenen te recht bezeften, hoe grooten naadeel hunne onderlinge verdeeldheden aan de verdere voortplantinge van de zuivere leer des Heiligen Euangeliums en dus aan de uitbreiding van het Koningryk van onzen Heere Jezus Christus toebrengen! Dan toch zoude men niet langer twisten over het onnoodige; dan zoude alle haat verdwynen; de Vervolgzucht uit het midden van het Christendom wegvluchten; alle lust tot het voeren van eenige heerschappy in de geheele Christelyke Kerk een einde neemen; alle tweedragt sterven; jaa, dan zoude men de vreede en eenigheid door de liefde, die van den Heere begonnen zich tot onzen evennaasten wendt en van dien tot den Heere wederkeert en in Hem, die alles in allen is, voleind wordt, in de gansche Christenheid zien hersteld! Zoodaanigen heerlyken gelukstaat der Christen-Kerk schenke ons toch spoediglyk de goede en goeddoende God! Dit was ook de oprechte wensch van onzen vroomen Frans van Mieris, 't welk ik gemeend heb tot verdeediging van den goeden naam van deezen braaven Man alhier te moeten melden, naardien veelen, die zich alleen aan eenigen uiterlyken schyn en eene gemaakte vertooning in 't stuk van den Godsdienst gewoon zyn te vergaapen, zich niet ontzien hebben deezes Mans (op wiens zeedig gedrag, en stille met gemeen nut gepaarde letteroëfeningen, de bitze nyd zelfs niets wist te berispen) Christelyke deugden en zeedelyken wandel te bekladden met dien vuilen zwadder van schendige lastertaal, als of by Hem eene geringe achting voor den Christelyken Godsdienst en de geopenbaarde Euangelieleer huisvestte, daar ik in tegendeel kan betuigen, dat my uit de onderlinge gesprekken 's Mans deugdzaame en needrige ziel altyd is voorgekoomen te zyn aangedaan met de grootste erkentenis voor die onwaardeerbaare weldaaden van den goeden God in het verlossen van het op het donkere pad der zonden doldriftig her- en derwaards dwaalende en door de vermeerderende duisternis hoe langs hoe naarder verward geraakte menschdom, toen die liefderyke God, die de liefde zelve is, ons (om de naadruklyke taal van den zoo even geroemden Dichter ook alhier te gebruiken)

Zond den Heiland neder;
Die uit deez nagt,
Den afgedwaalden stervling weder
Op 't heilspoor bragt.
Hy stierf, maar rees voortreffelyker
Weer uit het graf:

En

En klom, daar Hy ten verrekyker
't Geloof ons gaf.
Dit toonde ons, dwars door 't aklig duister
De Noordstar aan:
En bragt ons weder by haar luister,
Op waarheids baan.

en dus vervuld met een diepen eerbied voor de zuivere Euangelieleer en met een hartlyke zucht, om naar de allerheiligste lessen van die voortreflyke en den weg tot onze eeuwige behoudenis aanwyzende leer alleen zynen Christelyken wandel te richten, en alzoo door zyn vroom levensgedrag eene verklaaring te geeven, wie een waar en opregt Christen zy. Dus was dan deezes voortreflyken Mans leven in alle opzigten allezins nuttig voor zyn evenmensch in het tegenwoordige en de toekoomende geslachten, en heilzaam voor zich zelven: en kan dies veelen zyn een voorbeeld ter naavolging.

Alvoorens nu dit myn Voorbericht te sluiten, vinde ik my verpligt nog met een enkel woord alhier melding te maaken van het Byvoegzel, door my achter dit Tweede Deel van de Beschryving deezer Stad Leyden geplaatst, en behelzende de beknopte geschiedenissen van den oorsprong, voortgang en tegenwoordigen staat, zoo van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde alhier te Leyden haaren vasten zeetel gevestigd hebbende; als van het meede in deeze Stad onlangs opgerichte Dichterlyke Konstgenootschap, ten spreuke voerende: *Kunst wordt door arbeid verkreegen:* en van dewelken ik voorgenoomen had te spreeken in myn Aanhangzel op dit Tweede Deel deezer Beschryving, indien ik myn eerst gevormde voorneemen, om hetzelve te gelyk met dit Tweede Deel uittegeeven, alsnu had konnen ter uitvoer brengen; doch, zulks althans onmooglyk zynde, dacht het my niet billyk, myne Stadgenooten nog langer te berooven van de kennis nopens den waaren aart, en het loflyke doelwit deezer twee Gezelschappen, welker oprichting in deeze Stad reeds, zedert een geruimen tyd, geene geringe aanleiding tot onderscheidene begrippen en veel stofs tot allerleije reedenwisselingen omtrent dezelven verschaft heeft; gelyk ik, dit alleen de oorzaak van het opgemelde Byvoegzel te zyn, in de intreede van hetzelve heb gezegd. Achter deeze korte verhaalen zal de geëerde Leezer in dat zelfde Byvoegzel nog vinden eene Naamlyst der voornaamste en andere mindere Amptenaaren, zoo als dezelven nu ter tyd met eenige waardigheden zyn bekleed, of eenige ampten en bedieningen waarneemen; en, terwyl ik de reedenen, die my bewoogen hebben, om alhier deeze Naamlyst by dit werk te voegen, in de inleiding van die Naamlyst zelve heb gezegd, zal ik dezelven alhier niet herhaalen. Dit zal ik hier alleenlyk 'er nog byvoegen, dat men in deeze eenigzins bereedeneerde Naamlyst nog wel deeze en geene weetenswaardige aanmerkingen omtrent de gesteldheid van eenige Collegien zal vinden, die ik meene elders niet te zyn met die juistheid aangeteekend; terwyl ik in deezen echter de kortheid, zoo veel immers mooglyk, heb betracht, opdat dezelve Naamlyst niet te veel zoude uitdeijen; daar ik het overige bespaare tot myne voorgenoomene verhandeling over alles, wat eenige betrekking heeft tot de geheele regeeringsvorm van deeze Stad, en tot de voornaamste Voorrechten en vryheden, den Leydschen Burgeren en Ingezeetenen, zoo in 't punt der Magistraatsbestelling, als in andere opzigten, aankoomende, dewelke ik, zoo God my leven en welstand zal gelieven te schenken! in 't vervolg van tyd nog denke meedetedeelen: en in welke verhandeling ik dan ook vervolgens, tot voorkooming van alle misvattingen, dewelken ik nu en dan merke hedendaags by zommigen, omdat ze niet openlyk worden weedersprooken, eenigen ingang

te

te konnen vinden, zal aantoonen; dat de jaarlyksche verandering van het Collegie van Burgemeesteren deezer Stad, uit krachte der oude Handvesten en Privilegien, alhier geschiedt by meerderheid der stemmen van de gesaamlyke Leden der tegenwoordige Vergaadering van de Groote Vroedschap, dewelken, naar het hen toekoomende recht, deeze verkiezing, zonder eenig voorafgaand voorstel of nominatie, en buiten tusschenspraak van iemand, wie hy ook zy, niet alleen gewoon zyn te doen; maar ook zelfs verpligt zyn dit recht, hetwelke benevens alle andere voorrechten deezer Stad zy by plegtigen eede beloofd hebben te zullen handhaaven, met alle hunne vermoogens tegen allen en een iegelyk, die zulks eenigermaaten wilde verkorten of te naa koomen, voortestaan en te beschermen; zoo als ik dit recht van vrije verkiezing hunner Meedeleden den Veertigen in Raide deezer Stad toetekoomen in eene Aanteekening op deeze myne Naamlyst onwederspreeklyk heb beweezen. Ook zoude ik by dit Deel nog hebben konnen voegen een uitvoerige naamlyst van alle die Heeren, dewelken van tyd tot tyd de voornaamste waardigheden binnen deeze Stad hebben bekleed, indien ik niet had gevreesd, het meergemelde Byvoegzel al te wydloopig te maaken, waarom ik ook dit tot eene andere geleegenheid heb verschooven, en inmiddels den Leezer wyze tot de naaukeurige *Waapenkaart, behelzende alle de Wapens en Naamen van de Edele Groot Achtbaare Heeren Veertigen der Stad Leyden, Geschikt naar den rang, waar in dezelve verkooren zyn zedert den* 21. *July* 1449. *tot den* 21. *July* 1758., welke Waapenkaart met een onbegryplyke moeite en eene zeer oplettende zorg is verzaameld en opgemaakt door Gysbert van Ryckhuysen, Bode met de Bussche deezer Stad, en met alle mooglyke aandacht geteekend en vervolgens in 't koper gebragt door den zeer kundigen Plaatsnyder Abraham Delfos, en in welke Waapenkaart men dus de naamen dier Heeren meestal zal vinden; waarom ik dezelve Waapenkaart ook allen Liefhebberen aanpryze, en oordeele dat dezelve by deeze Beschryving behoort te worden gevoegd.

Verder heb ik, tot gemak der Leezeren, twee uitvoerige Bladwyzers op deeze Beschryving, te weeten op ieder der twee Deelen een afzonderlyken Bladwyzer, met alle mooglyke naaukeurigheid doen vervaardigen, uit dewelken men dus, met een enkelen opslag van het oog, al het weetenswaardige ontrent de byzondere Gebouwen en verscheide andere, zoo historiesche, als plaatslyke, beschryvingen, alles by den anderen gevoegd, kan naaspeuren, 't geen by die Leezeren, die genoeg kundigheids van het nut der naaukeurige Bladwyzeren bezitten, ongetwyffeld zal worden goedgekeurd, naardien zulks in het algemeen niet alleen een zonderling gemak, maar ook een groote aangenaamheid, zal verschaffen. Gelyk ik dan ook nog een Register der Hoofdstukken, in de beide Deelen van dit Werk vervat, om voor het Eerste Deel geplaatst te worden, en dus aanstonds aan den Leezer de voornaamste stukken, in deeze geheele Beschryving gevonden wordende, onder het oog te brengen, heb opgemaakt, in vertrouwen, dat dit insgelyks eene algemeene goedkeuring zal wegdraagen; terwyl de Boekverkoopers zich hebben benaarstigd, om door veele fraaije Plaaten ook aan dit Tweede Deel deezer Beschryving alle mooglyke sieraad bytezetten, opdat hetzelve daarin dus niet zoude behoeven te wyken voor het voorheen uitgegeevene Eerste Deel, voor hetwelke zy nu zelfs nog eene sierlyke plaat, waarin gevonden worden alle de Waapens der Edele Groot Achtbaare Heeren, aan dewelken door den overleeden Heer Frans van Mieris deeze Beschryving is opgedraagen, en daarom ook dit Tweede Deel, naar des overleedens begeerte, blyft toegewyd, hebben doen vervaardigen.

Wat nu voor het overige deeze geheele Beschryving betreft, heb ik, voor zoo verre dezelve is het werk van den overleeden Heer Frans van

Mie-

Mieris, niet anders konnen bespeuren, dan dat dezelve met zyne gewoone en bekende trouw ontrent de waarheid der daarin verhaalde zaaken, meestal door echte bewyzen gesterkt, is opgesteld; doch, ontrent eenige byzondere stellingen, gissingen, of gedachten over zommige stukken, die, door het gemis der echte bescheiden, in 't duister leggen en waarvan de welgemelde Schryver ons zyne gevoelens alleen opgeeft, wil ik dezelven niet altyd voor myne reekening neemen, naardien de volstrekte duisterheid van eenigen der oudste en daardoor meest verborgene zaaken my zoo groot voorkoomt, dat ik dikmaals niet weete, wat dieswegens voor de zuivere waarheid zy te houden; terwyl ik in andere zaaken ook wederom reeden meene te vinden, om (schoon zeer zeldzaam) van 's Mans gedachten hier en daar te verschillen, zoo als door den tyd uit myn uittegeevene Aanhangzel zal konnen gezien worden: en, voor zoo verre deeze Beschryving nu myn eigen werk is, heb ik in alles de oude Hollandsche trouw in acht genoomen en dus getracht alleen der waarheid, als de ziel van een geschiedkundig verhaal, hulde te doen, waarom ik ook altyd dezelve getrouwlyk, en zonder eenige achterhouding, heb ter needer gesteld; en in het uitten van myne gedachten nopens eenige punten, daar ik zomtyds meende zulks vereischt te worden, heb ik, hoewel met alle behoorlyke en mooglyke bescheidenheid, gebruikt die vryheid, die aan een Geschiedschryver, voornaamlyk in een vry Land, nimmermeer mag worden geweigerd; alzoo alle Verstandigen te recht oordeelen, dat van eenige Geschiedenis niets goeds kan worden verwacht, zoo ras men weet, dat den Schryver de vryheid van een oprecht Verhaal te doen, en zyne gevoelens naar waarheid openteleggen, is benoomen geweest. Daarom heb ik dien voet, niet alleen in dat gedeelte van dit nu uitgegeeven wordende Werk, 't welk door myne pen is beschreeven; maar ook zelfs in het op dit Stuk zullende volgen Aanhangzel deezer Beschryving, voor zoo verre hetzelve reeds is afgewerkt, altyd (zoo veel my bewust is) gehouden; en zal ik ook trachten, in het vervolgen van dit Werk, op dien zelfden weg der waarheid, met alle vrymoedigheid, te wandelen, zonder my door hoop of vreeze van het rechte spoor te laaten afleiden, schoon ik wel weete, dat zulks zomtyds aan allen niet even aangenaam zyn kan; en dat ik daarom dikmaals by deezen eenigen dank, en by geenen wederom grooten ondank, zal behaalen. Dit toch zyn wy onderworpen, omdat wy allen menschen zyn, die grooter Zon in het waater, dan in de lucht, afmeeten; waarom ik, die de zuivere waarheid booven alles beminne, my dit lot, hetwelk alle getrouwe Historieschryvers van alle eeuwen reeds hebben moeten ondervinden, ook ten vollen zal getroosten, en daarom echter ontrent dit stuk altyd gedenken aan de Pythagoriesche Spreuk: *Non est vere liber, nisi cujus animum spe metuque liberavit Sapientia:* waarmeede overéénstemt het zeggen van den wyzen en zeedenkundigen Tooneeldichter: *Servi, non liberi est, quae quis sentiat, non dicere.* Gelyk my dan ook wel bewust is, dat ik, om deeze en andere reedenen, volstrektlyk geene berispingen zal konnen ontgaan; die zich toch voor alle berispingen waant te konnen dekken, moet of door eene al te groote eigenliefde ingenoomen en ten uitersten verwaand, of der wereld geheel onkundig zyn. Dit toch ondervinden al meede dagelyks alle Schryvers, en is ook zelfs by de allervoornaamste Mannen, en wel van alle oude tyden af, ondervonden. En verzoeke ik daarom alleen ernstiglyk, dat, zoo men iets, op goede en onwederleglyke gronden steunende en met wettige bewyzen gesterkt zynde, te berispen of te verbeeteren mogte hebben, men my daarin handele, zoo als men zelfs zoude wenschen gehandeld te worden; en my dus myne verkeerde bevattingen en mistastingen met bescheidenheid aanwy-

ze, wanneer myne poogingen zyn zullen, om dezelven in het vervolg te verbeeteren. Wie toch erkent niet met my de waarheid van dit zeggen: *Cujusvis hominis est errare, nullius, nisi insipientis, in errore perseverare!*

De echte Stukken en bewyzen, die my ter hand gekoomen zyn, en voor dewelken ik alle de Heeren, die my daarmeede begunstigd hebben, met alle welmeenendheid myne verpligting betuige, heb ik getrouwlyk, en dus ook letterlyk, behoudende de eige spelling van dezelven, ter bewaaring en betooging der ongekrenkte echtheid, meedegedeeld, en, daar my zulks is geoorloofd geweest, de naamen der geenen, van dewelken ik dezelven had ontfangen, met erkennende dankbaarheid gemeld; terwyl ik alle die Heeren, dewelken nog mogten zyn bezitters van eene of andere Stukken, die tot meerdere ontdekking van de waarheid der oude en nieuwe geschiedenissen van deeze Stad, en tot opheldering van haaren, zoo uitwendigen, als inwendigen, voorigen en tegenwoordigen toestand, en ook dus tot meerder sieraad van deeze Beschryving, konnen strekken, by deezen op het ernstigste verzoeke, my het vrije gebruik van alle dezelven te vergunnen, opdat ik my van dezelven, tot een algemeen nut, in myn beloofde Aanhangzel op deeze Beschryving, met behoorlyke, loflyke en dankbaare melding van hunne naamen, zoude konnen bedienen. Dit toch hoope ik zal niemand, wien het algemeene welzyn eenigzins ter harten gaat, my, die (gelyk ik daarvan nooit afkeerig ben geweest, zoo als te meermaalen is gebleeken) my nu by deezen ten vollen bereidwillig betuige en toone, om alle, zoo tot dit ons Vaderland in het algemeen, als tot deeze myne Vaderstad in het byzonder, eenige betrekking hebbende, Handvesten, Privilegien en andere oude Charters, my van myne braave Voorvaderen, die van tyd tot tyd de eer gehad hebben, in dit Gemeenebest het roer der regeering van deeze Stad en den Staat in verscheide betrekkingen, met alle getrouwheid en oplettenheid, te helpen bestieren, aangekoomen; of door my zelven met groote moeite en kosten verzaameld; ten algemeenen nutte van een iegelyk meedetedeelen; ook daarom aan my willen weigeren, vermits daardoor niet alleen aan my, maar voornaamlyk aan de geheele Burgery deezer Stad, jaa zelfs aan alle onze der Historische letteröefeningen toegedaane Meedevaderlanderen, en dus aan het gansche Gemeenebest, een onwaardeerbaaren dienst zal worden beweezen, als 't welke aan alle oprechte en edelmoedige menschen (zoo ik vertrouwe) niets aangenaamer ooit kan zyn.

Verder gelieve men de schryf- en drukfeilen, dewelken in dit Werk zyn ingeslopen, gunstiglyk te verschoonen, en dezelven als een uitwerkzel van het menschlyk bedryf, 't welk niet zonder misslagen zyn kan, aantemerken; en ook, zoo men van eenige zaaken of stukken, in dit geheele Werk te vinden, eenige naadere onderrichtingen of klaarer en beeter bewyzen weete voor den dag te brengen, my dezelven aan de hand te geeven; terwyl men het Werk zelve gelieve te ontfangen met die geneegenheid en achting, met dewelken ik hetzelve ten dienste en nutte myner Land- en Stadgenooten aanbiede, opdat ik daardoor mooge worden aangemoedigd, om, in de van myne noodzaaklyke beezigheden overschietende uitspanningsuuren, en myne voorgenoomene taak met lust aftewerken, en, by vervolg van tyd, nog het een en ander uit myne verzaamelde aanteekeningen en oude Charters in orde te schikken en ten algemeenen gebruike overtegeeven; indien het den goeden God behaage, myne levensdagen in Zyne gunste uitterekken en my eene gestaadige gezondheid en aanhoudende welvaart te schenken, welken ik ook U, Bescheiden Leezer! van ganscher harten wensche!

Geschreeven in myn Boekenkaamer te Leyden,
huiden den 7. November 1770.

LUG-

LVGDVNVM
IN
BATAVIS.

Crevit ab Aufoniis olim mihi fama triumphis,
  Et victrix de me praemia Roma tulit.
Reddidit ereptos fugiens Hifpanus honores,
  Dum pro me totus militat Oceanus.
In me terra famem, querulos difcordia cives,
  Et falces acuit mors furibunda fuas.
Vix nocuit fecurus Iber. quas ftruxerat arces,
  Deferit, & pavidos excipit unda pedes.
Dum patriae pars magna perit, confervor ab illa;
  Totaque ne pereat, fic periiffe cupit.
Nunc mihi Apollineos meruit fors ifta receffus,
  Martiaque imbellis moenia Phoebus habet.
Prae lituis pax alma placet: prae milite Pallas,
  Linguaque Romanos apta referre modos.
Sit bellum fenfiffe fatis. jam praelia dicto,
  Et mea facundis vocibus arma lego.
At mihi plus debet Pietas: dum pellitur exul
  Flandria, & hoc gaudet vivere tuta finu.
Hofpitium cum dem profugis, atque otia Mufis,
  Vis dici doctam me magis, anne piam?

CASPAR BARLÆVS,

ANTVERPIANVS.

LVGDVNVM BATAVORVM,

SIVE

LEYDA.

Seu tribuit fulvae tumulus declivis arenae,
Per ſilvas tutum, ſeu mihi nomen, iter:
Romanis certe Legionibus horrea quondam,
Et ratibus portum LEYDA benigna dedi.
Multa ſui contra ſplendoris Martia Roma,
Et gratae liquit inclyta ſigna morae.
Moribus hinc gravitas, linguae facundia, cultus
Aedibus acceſſit, pectoribusque vigor.
Phoebus item Arctoas Rheno delapſus in oras,
Vt nemora & laeti commoda vidit agri,
Subſtitit; ac Sophiae, Themidisque huc intulit artes;
Et medica docuit ſiſtere fata manu.
Neve dati quondam Genitrix oblita feratur
Hoſpitii, & meritis reddere digna volens;
Ipſa Papho advectas molles, Cytheraea, columbas
Aeneadis cultos juſſit habere lares.
Nempe olim ut cinctam Mavors cum preſſerit Vrbem,
Caſura imbellis moenia ſervet avis.

JACOBVS EYCKIVS,
ANTVERPIENSIS.

LEIJDEN.

't En ware 't nijdigh Duyn, of 't Rhijnſch verdwaelde ſogh,
Ick waer, ſpijt andere, de grootſte Rhijnſtadt noch;
Om nevens Katwijck uyt mijn' wraecke te gaen haelen
Van 't Arragonſch geweld. Hoe ſouden ſy 't betaelen
Die, op mijn allerweeckſt, voor 't ſtuyvende gerucht
Van een' verrotten muer verſtoven in de vlucht!
Nu doen ick 's meer van verr, nu doen ick oock te Roomen
Mijn' ware wetenſchap, mijn' wijſe Waerheit ſchroomen;
Krabt, kloeckſte Phariſeën, van alle die ick ken,
't Zijn ſcherpe nagelen die 't meer zijn dan mijn' Pen.

CONSTANTIN HUYGENS.

AD

AD

VIRUM GRAVISSIMUM

DANIELEM VAN ALPHEN,

AMPLISSIMO JUDICUM LEYDENSIUM CONSESSUI A CONSILIIS ET AB ACTIS,

CUM

HISTORIAM REIPUBLICAE LUGDUNO-BATAVAE

A

FRANCISCO VAN MIERIS,

PICTORE ET HISTORICO EXIMIO, CONSCRIPTAM, AUCTAM ET ILLUSTRATAM EDERET.

Clara per Heroum quisquis vestigia pulchram
AEternae didicit laudis inire viam;
Et bonus ac prudens in publica commoda doctas
Naufragii tabulas colligit, ille sapit.
Noverat hoc virtus Alphenia, senserat illud
Eximii pietas officiosa Viri,
Nec tulit Annales Leydae, cedroque linenda
Scrinia, cum Domino rapta perire suo.
Et merito: Utilitas, justi prope mater & aequi,
Impulerat mentem reddideratque parem.

† Nec

Nec mora: thesauros aperit, multumque capaci
  Ingenio nitidum curat & ornat opus.
Hic magni est animi, generosi hic pectoris index,
  Hic demum patriae civicus urbis amor.
Hoc operum socios coluisse fideliter, hoc est
  Alterius scriptis adseruisse decus,
Et proprio deprompta penu superaddere, serus
  Quae probet, & merito mactet honore, nepos.
Surge, age, praeclarae felix Respublica Leydae,
  Grataque conspicuum tolle, Minerva, caput.
Cetera fortunam monumenta agnoscite, quotquot
  Munifica posuit mens generosa manu.
Hic agitur res vestra, vigil quam cura laborque
  Junctaque ab interitu vindicat arte manus.
Jam praeit e celsis Rhenus pater Alpibus, almam
  Et Leydae puro flumine lustrat humum.
Plaudit ab Elysiis fausto jam laeta viretis
  Omine, Francisci nobilis Umbra mei.
Dumque puellarum ducit juvenumque choreas,
  Aut hoc aut simili praecinit ore melos.
Historiae vindex ALPHENUS vivat, & Urbi
  Et Patriae, & Famae consulat usque meae.

ADRIANUS VAN ROYEN.

IN

DESCRIPTIONEM VRBIS LEIDAE,

A VIRO EGREGIO

FRANCISCO VAN MIERIS

ADORNATAM,

ET INSIGNI ACCESSIONE

A VIRO AMPLISSIMO

DANIELE VAN ALPHEN,

VRBI EIDEM A TABVLIS, LOCVPLETATAM.

LEIDA, Camenarum nutrix domus, hoſpita Phoebi,
  Aeternum a gemina Pallade nacta decus:
LEIDA, Saguntinas quae forti pectore clades
  Paſſa, jugum renuens ferre prementis Heri,
Auſa repercuſſum Bellonae fulmen Iberae
  Frangere, quum Batavas ureret igne domos:
Nobile at indomitae pretium virtutis adepta
  Palladium, Clario templa dicata Deo.
Unde per Eoos, Nabathaeaque regna, vagata eſt
  Fama, nec Heſperio limite clauſa fuit.
Qualis in his chartis, cedroque & murice dignis,
  Conſpiceris, cultu ſplendida tota novo!
Quas Tibi pervigili MIERISIA cura labore
  Vovit, & ALPHENI ſedula dextra mei:
Quem Batavi candoris amor, quem neſcia fuci
  Simplicitas, Proavûm gloria priva, probant,

† 2 Et

Et pudor, & mores, generoſi exemplar honeſti,
Tempore & in dubio non temerata fides:
Cui Themidos ſtudiis & Apollinis arte politum
Ingenium vulgi ſpernere juſſit iter:
Quem, licet ad lati ſplendorem adſurgere clavi
Poſſet, & ad domui munera nota ſuae;
Anguſtos intra nativa modeſtia fines
Continet, & modici litoris aura juvat.
Debeat Aſtraeae cui tantum, LEIDA, tribunal,
Inter honoratos conſcia quaere viros:
Qui valeat tabulis ſenium detergere priſcis,
Quas neque Cimmeria nocte latere ſinit:
Scriptaque tot veteris cujus tibi promere ſecli
Par ſit inexhauſto bibliotheca ſinu.
Fallor, an Hannibalis Conſul propulſor Iberi,
Corporis atque animae prodigus ille piae,
Carne ſua eſuriem populi ſedare paratus
WERVIVS, ut per ſe libera LEIDA foret;
WERVIVS, Herois ſpecimen praeluſtre Batavi,
Et Decios ſuperans, Martia Roma, tuos;
Moenia Baldaei furiis adſerta cruenti
Nunc quoque virtutis pignora ſtare ſuae,
Pectore inoblito ſupera de ſede triumphat,
Vrbis & adplauſu tot monumenta probat?
DOVZA pater, lauru Parnaſide tempora cinctus,
Accinit, & cithara dulce ſonante favet.
Gaudet & HAVTENI recidivum laudibus inſtar
ALPHENVM Leidae reſtituiſſe ſui.

PETRVS BVRMANNVS
SECVNDVS.

DA-

DANIELI ALPHENO,

VIRO HONORATO,

MIERISII

DESCRIPTIONEM LEIDAE

IN LVCEM EDENTI.

Invida Nox coecis damnârat scripta tenebris
  Mierisii, lucem digna videre novam;
Leidaque promissos bene desperabat honores,
  Flebat & inceptis fata maligna piis.
Sensit, & indoluit, veteris non inscius aevi,
  Alphenvs, Batavo nec semel ore potens:
Alphenvs, coelo quem gloria tollit avorum,
  Inque foro gaudet regna tenere Themis.
Nec mora; cum tenebris docti monumenta laboris
  Eruit, & patriae consulit historiae;
Ingenioque potens, variaque insignis ab arte,
  Ingenii jungit pulchra reperta sui.
Salve, perpetui consors, Alphene, laboris:
  Salve, natalis maxima cura soli.
Tu facis, ut priscae pateant primordia Leidae,
  Et rarae dotes, deliciaeque loci.
Tu facis, ut Batavas inter caput efferat urbes,
  Palladis & Phoebi conspicienda domo.
Tu facis, ut, quamvis Fortuna tenaciter urguet,
  Despiciat saevae jura tremenda Necis.
Quisque favet, rarisque datos meditatur honores,
  Et resonat laudes, quo decet, ore tuas.
Cernis, ut exsultat vatum chorus, & nova dona
  Certatim famae conciliare calet.
Cernis, ut exsultant socia cum Pallade Musae,
  Et meritis nectunt serta decora comis.
Ipse, lavat pulchram pulchro dum flumine villam,
  In mediis gestit plaudere Rhenus aquis.
Ipsa, potens voti, verum veneratur alumnum,
  Et, majora datis, praemia Leida parat.

J. SCHRADER.

E L E G I A

A D

DANIELEM ALPHENVM,

QVVM CVRIS ILLE SVIS LOCVPLETATAM

FRANCISCI MIERISII

DESCRIPTIONEM VRBIS LEIDAE

IN LVCEM EDERET.

Heroum fecunda parens, quos nulla filebunt
  Tempora, dum coelo tollis ab arce caput,
Leida, triumphato nomen fortita Tyranno,
  Monſtrorum domitrix, fronde revincta comas;
Atque eadem, ingenuas jam docta fideliter artes,
  Quas colis, & gremio mater alumna foves,
Grata domus Phoebo cantori, grata medenti,
  Palladis & Themidis, Pieridumque domus:
Hoc tibi, quae diro paſſim graſſata veneno
  Tot rapuit cives peſtis avara tuos;
Hoc tibi longa fames, tectisque immiſſa ſuperbis,
  Improba quae patrias flamma vorabat opes;
Quum tua te virtus pro libertate Batava
  Impulit hoſtiles ſpernere poſſe minas,
Aſturiae faſtus contundere nata feroces;
  Hoc tibi tunc privum conciliare decus.
Vivite vernantes aeternum, vivite lauri,
  Conſita Douſiaca germina laeta manu:
Vivite: ſic veſtris pubes numeroſa ſub umbris
  Ludat, & aethereo rore madeſcat humus:
Quaque patet, liquidae quam plurima vocis aëdon
  Impleat Orpheis cantibus omne nemus.

Et

Et tu, Rhene pater, qui rudera prisca Quiritum,
  Mersa sub aequoribus, cernis ab amne procul;
Hic ubi Cattorum gens dura mapalia quondam
  Rara per incultas disposuere vias;
Tu, licet heu! Rheno quantum mutatus ab illo,
  Qui tumidum rapidas in mare volvit aquas?
Collibus injectae nunc ostia clausus arenae,
  Per vada limoso tramite lentus eas;
Macte animo tamen, & vultus ostende serenos:
  Hanc tua te cladem Leida dolere vetat.
Illius auspiciis tibi venit in orbe remoto
  Gloria, quae damnis crevit ab ipsa tuis.
Nec minor est jam fama tuae quam Thybridos undae,
  Tot vatum egregio nobilitate choro.
Cumque oculis tantum ante tuis se nuda videndam
  Praebuerit glauca Doride nata cohors;
Oscula nunc libant Charites tibi blanda Pelasgae,
  Libat & exuta veste Latina Venus:
Dum niveos artus formosaque membra lavantur,
  Et latices subeunt, flumina grata, tuos.
Di, proprium hoc fuerit Rheno, volventibus annis,
  Nec Batavi doctos degeneremus avos!
Patria Grotiadas sed quae tulit, Heinsiadasque,
  Grotiadas plures, Heinsiadasque ferat;
Gentis & antiquae genitos de sanguine Dousas,
  Quam bello & Musis partus adornat honos!
Ite, animae viles, quos sola illustrat origo
  Nobilis, aut Tyrio tincta colore toga.
Nil mihi vobiscum est, ingloria turba: valete,
  Vulgus iners, vacuum laudis amore genus.
Tu melius, qui longe alio vestigia flectis,
  ALPHENE, & cursus dirigis arte tuos;
Leidensis pia dextra fori, Themidisque sacerdos,
  Cui merito tabulas credidit illa suas.
Tu melius: tu nostra vocas, quae fecimus ipsi;
  Sin minus, haec dubiae munera sortis habes.
Nam licet & veteres tibi servent atria ceras,
  Et tua sit multo Consule clara domus;

Non

Non contentus eo, majorum extendere nomen
  Aufus es, & famae confulis ipfe tuae.
Vos mihi, vos teftes, monumenta perennia, chartae,
  Quas tanta expoliit fedulitate labor:
Care liber, quo Leida fuos jam noverit ortus,
  MIERISIO ante obitum cura fuprema feni.
Quid dominum fato ereptum, male fane, dolebas?
  Non nocuit: lucro mors fuit ifta tibi.
Auget opus fplendore novo, qui te accipit heres,
  Inque oculos hominum cultior inde redis.
Immo ita, carceribus pretiofa erumpe fupellex,
  Quo favor & populi publica vota jubent.
Doctorum plaudente choro, te tota falutat
  Belgica, & in laudes folvitur ora tuas:
ALPHENIque mei genio dum longa precatur
  Tempora, & immunes clade premente dies;
MIERISIO inferias nigrantem terga juvencum
  Caedit, & officio fungitur aegra pio:
Extremumque ciet manes, taxisque fepulcrum
  Cingit, & innumeras fpargit in offa rofas.
Adfonat Elyfiis, quibus umbra vagatur, ab arvis
  Doufa, pater vatum, pectine Doufa potens;
Adfonat, ut quondam Nortvici in vallibus Echo,
  Aut quum, pulchra, oculos concinit, Ida, tuos.
Fallor, an & Leidae necdum ille oblitus amatae,
  Quem fua plus virtus quam decoravit ebur,
Laetitia exfultat poft mortem Wervius ingens,
  Muneris auctores praemia digna fequi?
Sic decet: Herculeos comitatur fama labores,
  Et meritis merces palma parata manet.

JANVS GROTIVS.

IN

VIRI

NOBILISSIMI ET AMPLISSIMI,

DANIELIS VAN ALPHEN,

COMMENTARIOS RERVM LEIDENSIVM.

Non auro, nec Hymettiis
Felix marmoribus ſtat ſuper urbium
Victrix gloria perfidae
Sortis, praecipiti ſidere maxima
Rerum culmine lubrico
Vrgere immodicae, cunctaque Temporis
Penna concutere invida
Pernicis; Phrygio litore funeris
Moeſtus Dardanii cinis
Fumat; Sidonii muta cadaveris
Moles Numidico gravis
Orbi; nox Ephyren, nox Ninon obruit
Ingens; nox Babylonios
Muros; ſed cupidis nomina, vivere
Chartis tuta fidelibus,
Seclis Fama canit; quid foret Atthidos
Lumen? quid dominae foret
Romae numen? inops ſi calami manus
Ceſſaſſet tabulis opes
Mandare, & pretium dicere nominis?
Fruſtra, Leida, fores tua
Arce, & Caeſareis nota ſecuribus,
Aut Rheno patre, vel potens
Nutrix lanificî mitis, & uberis
Glebae laude beatior.
Fruſtra Palladium pignus, & orgiis
Dulces Piëridum choros
Jactes artifero aëditua atrio;

 Aut

Aut horrenda furoribus
Serves Cantabricis moenia, civium
Duro robore nobilis;
Si chartae immemores ferre perennibus
Mercedem fileant typis.
Hac te Mierisivs condere in urbium
Faftos nobilium labor
Innixus; tenuit fed gravis Atropos
Devotam patriae manum.
Hac mox, urbicolae laetior impetus,
Alpheni pia civibus
Te, te Rhenigenis dextra nepotibus
Magno confpicuam jugo
Famae, fecliferae remige gloriae
Evexit calamo; o quibus
Te Nutrix titulis, te quibus augeat
Juftae gratia Belgidos?
Felix follicitae dextera curiae,
Alphene, & Themidos jubar;
Quem Pallas patriis pervigilem addidit
Cuftodem penetralibus?
Tu famam tumulo compofiti fenis
Victricem necis excies;
Tu vitam patriae, quam tibi contulit,
Reddis foenere duplici.
Aft pepli, fenio cedere nefcii,
Auro Mnemofyne facrum
Intexit radiis ipfa adamantibus
Nomen; te fonat aethere,
Te terris valido Fama tubicine;
Tu Cliûs liquidas fides
Implebis; titulos tu Batavos; tibi
Laetis plaudere vocibus
Dedifcet memorum gratia civium,
Cum Rhenus fluvii procax
Devolvi aëriis definet Alpibus.

Ad Fontes Spadanos
A. D. 11. Id. Novembr. A. 1769.

JANVS HELVETIVS.
F. R. S.

VIRO

V I R O

NOBILISSIMO ET GRAVISSIMO,

DANIELI ALPHENO, J. C.

REI PUBLICAE LEIDENSI A TABULIS,

M I E R I S I I

DESCRIPTIONEM LEIDAE

IN LUCEM EDENTI.

Sera dies seniique labor si facta priorum
 Deterat, & foedo damnet inulta situ:
Quam bene consuluitque sibi famaeque futurae,
 Secula qui tenebris eruit acta suis!
Sic priscus revocatur honos; & amica nepotum
 Vividior patriae corda perurit amor.
Laetior haud alio referatur pulvere palma,
 Palma, triumphantes nata decere manus.
Inpiger hanc Alphenus amat celebrare palaestram,
 Quaque datur, charos demeruisse lares.
A Batavis hoc Tempus edax umbone repulsum
 Finibus infestas conprimit ecce! manus.
Et solitas cum falce minas deponit; & amens
 Ardua magnanimi Vindicis orsa stupet.
Rhene, levi fractum cui Baetis arundine cornu
 Occulit, absumtas & male plangit opes,
Ingenuos vultus age tolle nitentibus undis;
 Grandiaque Alpheni suspice cepta tui.
Quid laurus hederamve paras? huic civica dudum
 Gestit honoratum quercus obire caput.

CAROLUS ANTONIUS WETSTENIUS, J. C.

NOBILISSIMO ET AMPLISSIMO

V I R O,

DANIELI ALPHENO,

VRBIS LEIDENSIS NVPER SENATORI ET JVDICI INTEGERRIMO; NVNC VERO EIDEM CIVITATI A TABVLIS,

Q V V M

FRANCISCI MIERISII

DESCRIPTIONEM LEIDAE, CVRIS SVIS LOCVPLETATAM,

I N L V C E M E D E R E T,

F E L I C I T E R!

Cecropias alii celebrent Tritonidos arces,
  Aut memorent laudes, Oebali Terra, tuas.
Facta canant alii gentis praeclara togatae,
  Quae ſibi devicto nomen ab orbe tulit.
Me mea Leida juvat, Batavae telluris ocellus;
  Caſtalidum ſedes, me mea Leida juvat.
Surgit ubi Eöis ſol matutinus ab undis,
  Heſperio & feſſos gurgite mergit equos;
Laus tua per populos diſperſa eſt, Leida, remotos,
  Nominis & regio neſcia nulla tui.
Hoc dedit, in gremio nutrix quos alma fovebas,
  Gloria magnorum per duo ſecla virum.
Hoc dedit & virtus, quae dudum exoſa catenas
  Subduxit famulo libera colla jugo.

Non

Non peſtis, non dira fames, non ſaeva tyrannis
  A Patriae cives flexit amore tuos.
Teſtis, quem Batavi veneramur, Wervius, urbis
  Delicium, atque animae prodigus ille ſuae.
Roma ſuos jactet Decios, jactetque Catonem,
  Et Brutum, & reliquos, nomina magna, Viros.
Quaeque tot heroas produxit Graecia, Codrum
  Laudet, & Harmodium tollat in aſtra ſuum.
Wervius his major toto celebratur in orbe,
  Et ſtupor aeternus poſteritatis erit.
Scilicet ille, ſuis praeponere publica doctus
  Commoda, vexatis portus & ara fuit.
Longaque quum premeret miſeram penuria turbam,
  Corpus in inſuetas obtulit ipſe dapes.
Civibus hinc animus, ſpes hinc nova crevit, & hoſtes
  Turpia laſſati terga dedere fugae.
Illa dies, tantos quae vidit laeta Triumphos,
  Materies magnis vatibus ampla fuit.
Illa dies gratis nullo non tempore Belgis
  Feſta erit, & ſummo rite dicanda Deo.
Vivet in immenſum tua laus, mea Leida, nec umquam
  Inclyta Lethaeis acta dabuntur aquis.
At, quamquam Batavas inter caput altior urbes
  Tollis, res famae defuit una tuae.
Nemo erat, e tenebris qui prima ab origine denſis
  Erueret caſus digereretque tuos.
Hinc, licet in priſcis exſtet tua gloria faſtis,
  Jamque olim a gravibus ſis celebrata Viris,
Multa tamen ſpiſſa caligine tecta jacebant,
  Nec fuerant juſta cuncta relata fide.
Senſerat hoc, miro praeclarus acumine mentis,
  Mierisius, docti gloria magna chori.

Nec mora, rimatus ſecli monumenta vetuſti,
  Aggreditur patrii condere fata ſoli.
Magnae laudis opus, niſi tantis invida coeptis
  Stamina rupiſſet Parca maligna Viri.
At bene: promtus adeſt, telam qui perficit orſam,
  ALPHENVS, ſancti normaque voxque fori.
Maxime vir ſalve! tibi cum genus addat honorem,
  Major ab ingenio fama decusque venit.
Rara avis eſt, clara qui natus ſtirpe Minervae
  Orgia nunc celebret, Piëridasque colat.
Jam ſatis eſt, veteres ſi jactent atria ceras,
  Arcaque congeſtas turgida ſervet opes.
Ardet at aetherio tibi nobile pectus ab igne,
  Plenaque de Batavo ſanguine vena tumet.
Non pudor eſt, vacuum ſi dat tibi curia tempus,
  Otia Palladiis grata dicare ſacris.
Prodi, culte liber! placida te fronte Minerva
  Excipit, & gremio condit amica ſuo.
Ipſe, tibi ut crines, ALPHENE, exornet, Apollo
  Florea de bifido vertice ſerta legit.
Dum meritis conſtabit honor, dum clara parentum
  Ardebit Batavus noſcere facta nepos:
Nomen opusque tuum nullo morientur in aevo,
  Partaque cum Leida fama cadente cadet.

PETRVS DAVSY.

OP DE

BESCHRYVING DER STAD LEYDEN,

ONDERNOMEN

DOOR DEN

HEERE

FRANS VAN MIERIS;

VOLTOOID EN MERKELIJK VERMEERDERD

DOOR DEN

WEL-EDELEN GESTRENGEN

HEERE

Mr. DANIEL VAN ALPHEN,

OUD RAAD EN OUD SCHEPEN, EN THANS GRIFFIER DER GEMELDE STAD, ENZ. ENZ.

Wordt ooit met regt, door digterlyke tongen,
Geleerde vlijt ter eer gezongen,
'T Is dan, wanneer 't beschaafd verstand,
Uit hoogbejaarde en nieuwe blaêren,
Het nutste kan en wil vergaêren,
Ten dienst van Staat en Kerk, van Stad en Vaderland.

Mogt

Mogt ooit de Kunst, met ongeveinsde klanken,
Begaafde mannen billijk danken,
Uit naam van Stad- en Landgenoot;
Zy mag, by ſchrandre Letterhelden,
VAN MIERIS naam met eerbied melden,
Wiens yver LEYDENS eer tot Neêrlands nut vergroot.

Zijn pen, geſpitst op 't ſchetſen van gebouwen,
Poogt meer dan de oogen zien te ontvouwen.
De Kerken ſtelt ze in ſchoonen dag,
En leert ons wat veranderingen,
Sinds Bygeloof en Klooſterlingen
Geen magt gelaaten werd, de Kerkbeſtiering zag.

Zy toont hoe zorg en tijd, in kerkgeſchillen,
De felſte ſtormen deeden ſtillen:
Hoe LEYDEN valſchen yver haat;
Daar 't Mennoos volgers, Luthers vrinden,
Daar 't Remonſtrant en Roomschgezinden
Den vryen Godsdienst gunt in Neêrlands-vryen Staat.

Hier maalt de pen hoe 't werkend mededoogen,
Met 's naasten leed en nood bewoogen,
Den ouderloozen wees bewaakt;
De ſmart van ziekte wil verligten,
En, in een aantal van geſtigten,
Den last van ouderdom en armoe draaglijk maakt.

Deed ze, in een reeks van veelerlei gebouwen,
Ons LEYDENS zigtbren ſtaat beſchouwen,
Zoo ſchoon dat ze elk voldoening gaf;
Dan maalt ze, in 't net beſchreeven LEYDEN,
Uit egte ſtukken en beſcheiden,
Een wel beſtierde Stad, met juiſte trekken, af.

Ze ontvouwt ons dan, uit wyze Keur en Wetten,
Hoe waakzaam de Overheden letten
Op 't welzijn van den burgerſtand.
Zy toont, wat handel en bedryven
Den zegenryken voorſpoed ſtyven;
Wat zorg Geleerdheid voedt, tot eer van 't Vaderland.

Zy noodigt ons om LEYDENS Heerlijkheden,
Op haar geleide, door te treeden.
Zy wijst . . . . . Maar welk een ommekeer!
Helaas! 't geleide is ons benomen:
Het loflijk Werk is onvolkomen.
VAN MIERIS pen bezwijkt. VAN MIERIS leeft niet meer.

Verheven Ziel! kunt Ge, in de hoogſte Chooren,
Der ſtervelingen klanken hooren,
Neem dan ons danklied gúnſtig aan.
Uw lof, dé ſtem der burgerye,
Rolt uit den mond der Poezye.
Uw vlijt heeft elk verpligt: zy heeft iets groots beſtaan.

Hoe jammer is 't dat Gy ten grave daalde,
Eer Ge Uw tafreel volkomen maalde!
Hoe jammer . . .! Maar VAN ALPHEN leeft!
Wat vreugd! Hy volgt Uw ſpoor: zijn veder,
Zijn ſchrandre pen geleidt ons weder,
Daar ze Uw ontwerp voltooit, en 't nieuwen luiſter geeft.

Zy wijst ons aan, met fixe en juiſte trekken,
Al wat de weetlust poogt te ontdekken,
In LEYDENS Ambagtsheerlijkheên.
Haar zien we, uit ſchriften en kronyken,
VAN MIERIS deftig Werk verryken.
Zy toont VAN ALPHENS zugt voor 't nut van 't algemeen.

† † † o Stad!

o Stad! bedenk, waarmeê ge uw Letterhelden
Gevoeglijk moogt en kunt vergelden.
o LEYDEN! neem uw' pligt in agt.
Eert ge immer uw' Historiefchryver,
Zoo eer met een VAN ALPHENS yver,
Die in zijn Ampt en Ruste uw nut en roem betragt.

Maar zagt . . .! Wat wekt de klank van myne fnaaren
De dankbaarheid der Leydenaaren?
't Ontbreekt aan geene erkentenis.
VAN ALPHENS naam zal eeuwig leeven;
Reeds wordt zijn Deugd de lof gegeeven,
Dat ze, in 't geleerd Vernuft, den Lande dierbaar is.

Begaafde Man! Sieraad van onze tyden!
Lang mooge Uw leeven 't hart verblyden
Van Land- en Stad- en Kunstgenoot.
Lang (geld' de wensch der Poezye)
Wordt de eer van LEYDENS Maatfchappye,
Die Neêrlands nut bedoelt, door Uwen naam vergroot.

PIETER VAN DEN BOSCH.

BIJ DE UITGAEVE

VAN DE

BESCHRIJVING DER STAD LEYDEN,

BEGONNEN

DOOR DEN

HEERE

FRANS VAN MIERIS,

EN VERVOLGD

DOOR DEN

WELEDELEN GESTRENGEN HEERE

Mr. DANIEL VAN ALPHEN,

VOORHEEN RAED EN SCHEPEN, THANS GRIFFIER DER GEMELDE STAD, ENZ. ENZ.

Aenloklijk Leyden! School van wetenſchap en kunſten!
Waerd voorwerp van geluk en 's Hemels rijke gunſten!
Geliefde Vaderſtad! waerïn men, onbepaeld
Van ſnoô gewetensdwang, een' vrijën adem haelt;
Waerïn men heden nog Geleerdheid mag zien bloeiën,
En onze Broederſchap in vrede voort blijft groeiën.
Gij, die in vroeger tijd door Monſters wierd verdrukt,
En onder 't ijz'ren juk van Spanje laegt gebukt;
Die liever had dat puin en aſſche uw grafſteê vulden,
Dan om uw' vrijën hals zijn ſlaefſchen boei te dulden;
Gij, die het meeſterſtuk van Gods verloſſing zijt,
Die op een wond're wijs gered wierd en bevrijd,

Als u de vijand zocht den jongsten slag te geven;
Gij, die de Vrijheid mint en hooger schat dan 't leven;
Hef moedig 't hoofd om hoog, vergeet uw ongenugt,
En laet uw spitsen zich vrij beuren in de lucht!
Thans leeft ge in bet'ren tijd, daer u geen tirannijën
Of dwingelanden meêr ontrusten en bestrijën;
Doch, nu is 't ook de tijd der Ouden heldendeugd,
Hunn' roem, hun groote daên, den grond van al uw vreugd,
Trouwhartig in te zien, hun glorie te belijden,
En Gode een dankbaer hart ootmoedig toe te wijden.
Komt, Medeburgers! volgt waer Mieris u geleidt,
Aenschouwt van Alphen's schrift met liefde en dankbaerheid.
Kent uit dit Kunsttafreel van deze Puikverstanden
Uw Stad, sints Rhijn en Zee beheerden onze landen,
En de eerste Vad'ren zich op Terpen, Kade en Dijk
Onthielden, als hun erf en allereerste wijk;
Tot nu ze in magt en eer tot een der schoonste Steden
Van 't lustig Leeuwendael gegroeid, op Heerlijkheden
En rijke goed'ren roemt, die ze in haer' kring bevat.
Ontvang, ô Leydenaer! deez' dierb'ren Letterschat,
En weiger niet begrip en kennis op te gad'ren.
Wilt gij de ronde trouw van uwe Bestevad'ren,
Hun rijke eenvoudigheid, hun deugd, hunn' moed, hunne eer,
Regt kennen, sla uw oog op deze schriften neêr;
Leer uit hun ijver, zorg, en staetige Gestichten,
Tot welk een dankbaerheid zij 't nageslacht verpligtten.
Begeert gij wetenschap van hun, wier mannenmoed
Voor 't wreed verderf uw Stad, uw Maegschap, heeft behoed,
Naeuw' vangt gij aen het werk van Mieris pen te lezen,
Of zult held van de Werff, dien nimmermeer volprezen
En vroomen Burgerheer, als 't voorbeeld van beleid,
Van onbezweken moed, van deugd, standvastigheid

En

En ted're vrijheidsmin; in 't marmer uit zien blinken.
Met zulken zal uw naem door Neêrlands velden klinken,
ô MIERIS! braeve Ziel! wiens nagedachtenis
Bij ons geëerbied wordt, en eeuwig dierbaer is;
Vergeefs waer 't of de nijd uw' luister immer griefde.
En gij, VAN ALPHEN! gij, wiens onuitputb're liefde
Voor uwe Vaderstad, wiens achting voor 't verstand,
Wiens ijver voor het Recht, voor Volk, voor Vaderland
En Vrijheid, elk om 't meest uw' grooten naem doet roemen;
Wie kan in juisten rang al uw verdiensten noemen?
Ons ned'rig zwijgen geeft meer glans aen uw waerdij,
En weert verdenken af van looze vleiërij.
Laet elks oprechte liefde, u hartlijk opgedragen,
En onze erkentenis uw oogen niet mishagen.
U, braeve Kunstmeçeen! zij onze dank gewijd,
Daerwe ons verwonderen om uw vernuft en vlijt,
Waerdoor wij opgewekt, met hartelijke klanken,
Den Hemel, die u spaert tot heil van LEYDEN, danken.
Blijf voorts één weêrpartij van haetelijken dwang;
Een VAN DE WERFF, ten steun van 's Burgers waer belang;
Een anderen VAN HOUT, in 't zaem'len en bewaren
Van stukken, die den staet der oudheid ons verklaren;
Een stut der Wetenschap, wiens ongeveinsde gunst
Tot een rondas verstrekt voor ons en onze kunst,
En tessens stof verschaft voor hooger Poëzijë;
Een vaste steunpylaer der Leydsche Maetschappijë;
En hier op aerde reeds, versterkt van trap tot trap;
Een vast verzekerd Lid van 't Hemel-Burgerschap.

KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN.

BIJ DE UITGAEVE

VAN DE

BESCHRIJVING DER STAD LEYDEN,

BEGONNEN

DOOR DEN

HEERE

FRANS VAN MIERIS,

EN VERVOLGD

DOOR DEN

WELEDELEN GESTRENGEN HEERE

Mr. DANIEL VAN ALPHEN,

VOORHEEN RAED EN SCHEPEN, THANS GRIFFIER DER GEMELDE STAD, ENZ. ENZ.

ô Groote Zangers! die, door hemelvuur gedreven,
In onnavolgbaer Dicht, dees Stad eene Eerzuil bouwt;
Den lof van Mieris pen naer waerde doet herleven,
En in het juiſte licht van Alphens vlijt beſchouwt;
Duldt dat ik, bij 't geluid van uwe gouden ſnaeren,
Mijn' nederigen toon, mijn' kunſteloozen zang,
Met diepe eerbiedigheid voor uwen geest, moog' paren,
Van wien ik in dit uur den invloed zelfs ontvang.

'τ Ael-

'T Aelöude LEYDEN, vreemd aen vreemdeling en maegen,
Door vadzige eeuwen diep verduisterd en bedekt,
Ontvonkte MIERIS geest, om 't nakroost voor te dragen
Al 't geen zijn onderzoek ter leering had gestrekt.
Eerst doet ons zijne vlijt het klein begin beschouwen;
Straks maelt zijn vlugge pen den aenwas onzer Stad;
Schetst op vermalen doek een reeks van Hoofdgebouwen,
En al wat wal en vest in zijnen kring omvat.
Zijn vuurige ijver zocht, om 't pronkstuk op te luist'ren,
De grijze aelöudheid door, spijt snoode Onwetenheid,
Die alles in het stof lafhartig bleef verduist'ren;
Terwijl de snelle Faem 's mans roem heeft uitgebreid.
Blonk 't oude Rome, fier op Tempels en Gestichten;
Hier zien we OUD LEYDEN aen, in geen geringer dag;
Ja, Rome's luister moet voor LEYDENS glorie zwichten,
Dewijl hier Vrijheid heerscht, die Brutus daer niet zag.
Wij zagen u te vroeg, ô groote MIERIS! sterven,
Een heete traenenvloed vloot langs ons aenzicht neêr;
En had uw Boezemvriend zijn' bijstand ons doen derven,
Waer vonden we, in dien nood, een' and'ren MIERIS weêr?
Dan, zijne Vriendschap had bij 't sterfbed zorg gedragen,
En zeide u haere ziel, haer vlijt, haer' veder toe,
Door deze Vriendschap wordt de wensch der Stad voldagen;
Met recht dat Dankbaerheid dan haeren pligt voldoe.
't Is uwe Vriendschap, zorg, en nooit verslaeuwende ijver,
VAN ALPHEN! 't is uw pen, getrouwe Stadgenoot!
Waeräen wij zijn verpligt voor 't Werk van dezen Schrijver,
In eer en aenzien veel door uw vernuft vergroot.
U wijdt mijn Zangeres, genoopt door eed'le driften,
Haer' hartelijken toon, daer gij voor 't algemeen
Ten beste geeft een' schat van oude en nieuwe schriften,
En ons de vruchten gunt van uwe kundigheên.

Zoo

Gezigt op het RAADHUIS langs de Breedestraat te Leyden.

BESCHRYVING

DER STAD

LEYDEN,

TWEEDE DEEL.

ACHTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Waereldlyke Gebouwen der Stad Leyden.

HET RAADHUIS.

In 't voorgaande Deel de Geestelyke gestichten verhandeld hebbende, zullen wy in dit stuk, naar ons gering vermoogen, de Waereldlyke Gebouwen beschryven, om een volkoomen Schildery van de geheele Stad, en al haare deelen te moogen vertoonen: met dat oogmerk zullen wy aanvangen met het Raadhuis, alzoo het zelve, even als het hart des menschen, door het bloed, zyn vermoogen door het gansche Lichaam doedt gevoelen. Doch eer wy tot het zelve overgaan, zullen wy vooraf melden, als niet onkundig van de verschillende denkbeelden van het huis aan de Breedestraat op den hoek van de Choorsteeg, dat ik, hoe groot een bewys van Oudheid het zelve mag bezitten, echter geene tekens van een Raadhuis daar aan heb konnen ontdekken: 't is waar dat het naast aan de oude Gerechtsplaats, den blaauwensteen gelegen, door zyne diepe Kelders eenig vermoeden van gevangenisse kan geeven, als of het ten dienste der Regeerders, 't zy tot eene Vierschaar of iet anders zoude gebruikt zyn, en dat 'er de brandklok pleeg te hangen dierhalven het Klokhuis geheeten wierdt: al het zelve geeft geen voldoende bewys van een Raadhuis, 't gene wy aan de andere zyde van den Dyk niet verre van daar van oudsher en byna in 't midden der Stad geplaatst vinden, alwaar voor het zelve in 't midden der straate met afgezonderde steenen binnen eene kring deeze woorden geleezen worden:

AL NIET SONDER GOD. 1586.

De uitterlyke gedaante van het Raadhuis is naar de oude Godtische wyze deftig, fierlyk, en ruim honderd gemeene schreeden breedt. Wanneer het tot deezen stand gekoomen is, valt duister te raaden; wandt het is allengs veranderd en verbeterd naar de tyden en gevallen zulks vereischten: by voorbeeld; in 't Jaar 1481. wierdt het gebouw geweldig geschonden, en door het buskruit de gantsche Raadkamer met die'er op en by waren in de lucht gedreeven, zoo dat 'er vier aanzienlyke Mannen, en tweeëndertig anderen onder het Huis dood bleeven (1). Naa welke vernieling het weder opgebouwd, bruikbaar gemaakt, en moogelyk zoo gebleeven zal zyn tot omtrent den jaare 1597. toen het byna geheel vernieuwd en verbeterd is geworden volgens het schryven van Orlers (2), het welke door het jaartal boven de groote trap, bevestigd wordt, alwaar men eerst in 't hoogste van den gevel deeze afgezonderde woorden, zoo aan de eene als aan de andere zyde leest,

BE-

(1) Gouthoevens Chron. van Holl. pag. 521.

(2) Pag. 159.

[illegible] de Curateurs van dezelve Universiteyt mit den Rector, ende Rechters, [illegible] zoaden [illegible] plaetsen, aldaer mit goe- [illegible] by den zelven [illegible] zaecken [illegible] Universi- [illegible] inne men [illegible] van de [illegible], in [illegible], ende dat [illegible] by de [illegible] Curateurs, Rector, ende Rechters geen bequamer noch [illegible] gevonden, [illegible] Ste- [illegible], ter [illegible] Bailly, ende Mannen van Rynlandt tot noch toe haer vierschare gehouden hadden, gelyc ooc [illegible] de voorsz. plaetse daer toe was geeygent geweest, volgende der acten die daer van zyn. Ende alzoo de Burgemeesteren der Stadt Leyden, uyt cracht van [illegible] mit die van de Camere van de reeckeninge in den Hage, van wegen [illegible] Graeflickheyt [illegible], ende [illegible] acte [illegible] Bailly [illegible], ende te doen hebben binnen het Stedehuys aldaer, zeeckre bequame plaetsse, omme zyn vierschare, 't zy in 't [illegible] te mogen houden, mits daer aen ooc maeckende een vertrec, waer inne de voorscreven Bailly, ende zyn Mannen tot heuren gelieven, uyter voorsz. Vierschare souden mogen vertrecken, ende heure vonnissen secretelicken concluderen, ofte anders communicheren, naer exigentie van [illegible], mit een schoorsteen ende [illegible], alwaer by tyden van Winter [illegible] gemaect, ende [illegible] mogen werden, ende dat [illegible] van der voorsz. Stede, die de [illegible] van dien zouden administreren.

„ [illegible] de voornoemde Burgemeesteren [illegible] Mr. Rombout Hogerbeets, Raedt ende Pensionaris der voorsz. Stede, doen voorstellen de jegenwoordige Bailly, ende Mannen van Rynlandt, op haere ordinarize vergaderinge, ten eynde haer gelieven zoude geen zwaricheyt te maecken van de voorsz. Vierschare te wycken, ende aldaer gheen vergaaderingen meer te houden, omme by die van de Universiteyt te werden gebruyct, onder toesach, dat men de voorscreven Bailly ende Mannen, ten langsten, binnen 's jaers, van een vierschare ende vertrec naer behooren ende conform de voorsz. acte voorsien, ende hem middelertyt in conformite van 't gunt by de voorsz. acte, van wegen die van de Reeckeninge, versocht was [gelyc alle andere Steden in Hollandt] de ordinaris vierschare deser Stede den Bailly, ende Mannen communiceren zoude op distincte rechtdagen. Op welcke voorslach de Bailly ende Mannen, naer Communicatie ende beraet, [illegible] Joncheer Pieter van der Does, Bailly ende Dyckgraeff van Rynlandt, hadden gecommitteert Dirc Outgertszoon, Schoudt t'Oustgheest, Willem Janszoon, Schoudt van Aerlanderveen, Cornelis Willemszoon Keth, Schoudt van Coudekerc, ende Adriaen Janszoon van Mierop, gesworen Mannen, mit Salomon van der Woert, Secretaris van 't Ballyschap van Rynlandt, omme daer op mit Burgemeesteren te onderhandelen; ende zulcx [illegible] ee plaetssen voorgeslagen zynde, aldaer men de Vierschare van den Bailly ende Mannen soude mogen maecken, te weeten: off Zuytwaerts van 't Stadthuys ter plaetsse daer de voorsz. Stede [illegible] staet, ofte ontrent de gevangenisse van 's Gravensteyn, hadden eyntelyck de voornoemde Gecommitteerden de voorsz. plaetsse mitten Burgermeesteren beyde de voorsz. plaatssen besichtiget, ende daer van ooghe[illegible] genomen. Ende hoe wel de voornoemde Gecommitteerden de voorsz. plaetsse Zuytwaerts van der Stedehuys beter beviel, zo was de zaecke nochtans voor ettelicke dagen in naerder bedencken, ende beraedinge gehouden: eyntelyc zyn de voornoemde Burgermeesteren ende Regierders der Stadt Leyden, ter eenre zyde, ende de voorsz. Gecommitteerden van 't Collegie van den Bailly ende geëde Welbo-

(1) [illegible] (2) [illegible]

„ boren Mannen van Rynlandt, ter andere zyden, met rype voorgaende beraedinghe, ende alles dat behoort, gesien ende overwogen zynde mitten anderen, mitter minne overgecomen ende verdragen, als dat de voorsz. Bailly, ende Mannen, van nu voorts 't gebruyc van de voorsz. Vierschare, mitsgaders van 't vertrec daer achter, ten dienste ende vordernisse van de Universiteyt verlaeten, ende daer van op huyden, in openbaere Vierschare, verclaringe doen zullen, zonder achter desen dach off de voorsz. Vierschare, off 't vertrec meer te gebruycken (3): des en wert in desen niet begrepen 't Comptoir, 't welc aldaer tot coste ende laste van 't Baillyschap van Rynlandt es gemaect, in 't gebruyc van 't welc, zy zullen blyven ter tyt ende wylen toe, hem een andere zal wesen gemaect, ende dat de voornoemde Burgermeesteren, ten langsten binnen 's jaers ter voorsz. plaetsse, Zuytwaerts van 't Stadthuys gelegen, een behoorlycke Vierschare mit een vertrec daer aen zullen doen toerusten ende maecken, mitsgaders ooc een Comptoir, dienende totte bewaringe van de stucken van Rynlandt, voor ende in plaetsse van 't geen by hem, als boven, es gemaect, omme de zelve Vierschare, vertrec, ende comptoir daer nae by hemluyden te werden ghebruyct, in conformite van der voorsz. acte van den IIen. Octobris XV^c. LXIIII. ende onder de lasten, conditien, restrinctien, ende reserven daer inne geroert, ende zonder den innehouden van alle dien, off eenich poinct hier mede te willen vercorten, ende dat middelertyt, de voorsz. Bailly ende Mannen, op distincte recht dagen zullen gebruycken de ordinaris Vierschare mit 't vertrec van Schepenen, ende aldaer rechtdagen zullen houden, zo wel in crym, als in civyl, alles in der vougen en manieren, gelyc de voorsz. acte 't zelve mede brencht, ende zy tot noch toe de voorgaende Vierschare ende vertrec hebben gebruyckt, ten welken eynde de voornoemde Burgermeesteren, ende Regeerders der voorsz. plaetsen, zo wel provisionelyck als daer en (4) t'eynden, deur de Steden huys bewaerders in der tyt, t' allen behoorlicken tyden, ten eynde als vooren zonder weygeringe, doen ontsluyten, open houden, ende die van Rynlant de sloetel communiceren zullen.

„ Van alle 't welc, geordonneert es, gemaect, ende ten weder zyden gelevert te werden de jegenwoordige acte, omme te strecken daer ende zulcx des zal behooren, de welcke t'eenen oirconden desen VIIen. Marty XV^c vyf ende 't negentich, by ons ondergescreven, als over al 't voorgaande jegenwoordich geweest zynde, es geteyckent:

J. van Hout. S. van der Wuert.

Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 155. versa & 1[illegible].

Naa het sluiten van dit verdrag is de timmeraadje van de nieuwe Vierschaar voor Rynland voortgezet, en ten dienste van dat werk, zoo het schynt, door de Regeerders der Stad, op den zesden Juny des jaars 1603. gekoft de huizinge van David Egbertsz. van Dulmanhorst, met andere daar nevens gelegen, om het Raadhuis te vergrooten (5), en die van Rynland eene ruimere en gemaklyker Vierschaar te doen hebben: gelyk sedert dit voorneemen volbragt en het gebouw tot heden toe gebruikt is. Maar de Crimineele Vierschaar der Universiteit niet naar genoegen op den duur bevonden wordende, hebben " Burgermeesters en „ Regeerders der Stad Leyden, naa eenig beraad, eindelyk op den achtsten April des jaars 1653. in achtinge nemende, dat de plaatse gedestineert tot het houden van de Crimineele Vierschaere van de Universiteyt, t'eenemaal duyster en onbequaem was, goet gevonden, dat voortaan dezelfde Vierschare zal werden gehouden in de Corps de Garde van de Klapperluyden, en de zelfde daar toe met den eersten geapproprieert, en dat daar jegens de Corps Garde van de Binnewacht met de „ plaat-

(3) Zie hier nevens.

(4) Deeze plaats is tot heden toe de Vierschaar der Universiteit gebleeven, alwaar de zaaken van de Academische Leden verhandeld, bepleit, en gevonnist worden; die gevangen zyn onder het Raadhuis by den Castelein opgesloten, en bewaard, of die gevlugt en ingedaagd zyn, niet verschynende, worden uitgewist en voor altyd gebannen.

(5) Thesauriers Rekening van 't Jaar 1608. 1609.

„ plaatſe daar toe tot nog toe de voor-
„ noemde Vierſchaare is gehouden, zal
„ worden vergroot, en mede dienen tot
„ vergaderinge van de Klapperluyden (1).

Omtrent het gebruik der gemelde plaatzen is, zoo ik meene, ſedert geene verandering gemaakt, dan ten tyde der ontſteltenifſen van den jaare 1748. als wanneer op den zeſtienden November des jaars 1748. volgens goedvinden van de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders met bewilliging van den Heere van den Bergh, als Bailiuw van Rynland, de Vierſchaar van Rynland geſchikt wierdt tot een Corps de Garde van het binnen de Stad Leyden gekoomen Krygsvolk, en ter vergaderinge van den Bailiuw en Welboorene Mannen, de Gouverneurs Kamer op de Lakenhal ingeruimd, onder wederzydſche beloften van tot geen naadeelige gevolgen te zullen ſtrekken (2). Doch deeze vergaderplaats te verre afgelegen voor de crimineele gevangens om aldaar hun vonnis te gaan hooren, en weder naar 's Graavenſtein geleid te worden, is aan Bailiuw en Welbooren Mannen naa voorgaande verzoek, door Schout en Schepenen deezer Stad hunne gewoone Vierſchaar op 's Graavenſtein onder zeker beding, dat zulks tot geen naadeel zoude ſtrekken, vergund geworden op den Veertienden Maart 1749 (3). Als eenigen tyd hier naa de Vierſchaar van 't Krygsvolk ontleedigd was, is ze weder aan die van Rynland ten gebruike geleverd, en tot heden op die wyze gebleeven, dienende om de civiele en crimineele Misdaadigen van het Bailliuwſchap van Rynland voor Welgeboorne Mannen te verhooren, te vonniſſen, de ſchuldigen naar 's Graavenſtein te leiden, en aldaar te ſtraffen. Doch die aan 't ſchenden van Dyken, Dammen, Sluizen, enz. ſchuldig zyn, worden in 't Gemeene Landshuis van Rynland, voor de aldaar geſpannen Vierſchaar te recht geſteld, en het Vonnis der Misdaadigen mede ter uitvoeringe gebragt op het plein van 's Graavenſtein.

DE PERSE.

De Pers of Perſſe, eene groote ruimte boven op het Raadhuis, omtrent Zeventig treden lang willen eenigen dat den naam zoude gekreegen hebben van de drukperſſe, die ten tyde van den Secretaris Jan van Hout op het Raadhuis geweeſt is, doch onzeker waar die geſtaan heeft: 't is waar dat veelen keuren der Stad Leyden aldaar gedrukt zyn ſedert het jaar 1583. welke in het in 't licht gegeeven keurboek van dien tyd niet geſteld of te vinden zyn, als mede dat het bekend Dienſtboek zyne geboorte aan het Raadhuys verſchuldigd is; maar niet aan de zoo genaamde Pers; wandt men vindt die plaats veele jaare vroeger dus geheeten, naar allen ſchyn van het perſen, of moogelyk prenten der Lakens, 't gene myns bedunkens uit de volgende uittrekſels beweezen wordt:

„ In 't jaar 1458. is een half Laken
„ ter Paerrſe gebracht, toebehoorende
„ Aernt van Berkel, dat by de Waerdyns
„ gemeeten wort in der Paertſe (4), enz.

„ In den jaare 1491. Alſoo Maritgen
„ Pietersdochter, enz. een Laken ter
„ Paertſen gehadt heeft, dat die Waer-
„ dyns opter Paertſe bevonden dat een
„ ſtaelloot aengeſteken was (5) enz.

„ In 't jaar 1497. desgelyks zal te
„ niet zyn de Salaris van den genen die
„ de Stryckerye bewaert, enz. over 't
„ Loon dat men plagh te leveren op-
„ ter Paertſe, om 't beſegelen van den
„ Lakenen, 't welke al aenkleeft der
„ Strykerye voorſz (6).

„ Twee Opſchryvers, wiens laſt was
„ alle dagen te verſchynen opte Paertſe
„ [dewelke van Ouden tyden boven op
„ het Stadthuys geweeſt ende gebleven
„ is, noch eenige jaeren nae het ontſet
„ deſer Stede] ende aldaer alle de rou-
„ we Lakenen op te ſchryven van wie
„ ende voor wie die gewracht waren,
„ ende de ſelve te printen met een ſe-
„ ker Segel, daer toe by de Waerde ge-
„ ordonneert weſende (7).

Uit deeze bewyzen zalmen ligtlyk konnen opmaaken, dat men miſtaſt met aan een drukperſe te willen toeſchryven 't gene aan de Lakenperſinge of prentinge van ouds behoord heeft: naa 't verval der Lakenneringe, is deeze plaats gebruikt

(1) Extract uit het Burgerm^{en} en Gerechtsdagboek, aangaande de zaaken van den Fabricq.

(2) Extract uit de Notulen gehouden ter Kamere van de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden van den 16. November en 28 Decembr. 1748.

(3) Uit de Notulen gehouden ter vergaderinge van de Heere Schout en Schepenen der Stad Leyden van den 14. Maart 1749.

(4) MS. Correctieboek van 't jaar 1458. pag. 2.

(5) MS. Correctieboek van 't jaar 1491. pag. 4.

(6) Handveſten enz. der Stad Leyden pag. 422.

(7) Orlers beſchryving van Leyden pag. 252.

bruikt om turf en andere grove en ongeachte waren te leggen, inzonderheid in de jaaren 1578. en 1579. gelyk wy uit de Thefauriers rekening van dien tyd konnen bewyzen. (1) Zoo dat in dien tyd nog geene drukpers aldaar geftaan heeft. Langs deeze plaats, koomende van de Groote Steene trap is de toegang tot by na alle Vergaderkamers, die boven op het Raadhuis zyn, die wy elk afzonderlyk dienen te verhandelen, naa alvoorens gemeld te hebben, dat op deeze ruimte, eertyds ook geduurende de jaarmarkten, de koftbaare zilver kraamen, Konftige Schilderyen en menigte boeken plegen voor te ftaan; doch nu ftrekt ze tot oeffening der wapenhandel voor dat deel der Burgerye, dat 's nachts waakt; en ter bewaaringe van eenig krygsgereedschap, enz.

Tuffchen de twee laatft gemelde Vierfchaaren is de Groote Vleefchhal, welke door twee deftige poorten haar ingang heeft; doch alzoo wy derzelver befchryving gevoeglyker onder de neringen geplaatft achten, zullen wy ons naar de groote trap van 't Raadhuis begeeven; nevens welke eertyds negen huisjes of Kamertjes geweeft zyn, die omtrent het jaar 1640. ter wederzyde van de trap gebouwd moeten zyn; wandt ik vinde in des Thefauriers rekening van 't jaar 1642. deeze woorden: " Negen huisjes onlangs „ gebouwd ter wederzyde van de trappen van 't Raadhuis, omme daar inne „ te verkoopen Kalkhoenen, Hoenderen, Konynen, Duiven, en ander gevogelte, of faufyzen" enz. Zy wierden ten voordeele van de Stad verhuurd, en gaven te famen, de een meer de ander min, in 't jaar 1652. tweeentachtig Guldens aan huur: maar by verloop van tyden of verval, zynze, als ondienftig, omtrent het jaar 1737. zoo ik meene, afgebrooken, en de groote trap van 't Raadhuis, die aan de ftraat met eene bogt opging, is toen weder recht oploopende gemaakt gelykze, in vroegere tyden geweeft was, behoudende de oude fieraaden en Leening op welke vier Leeuwen ieder met een wapen Schild der Stad in de Klaauwen, en twee Kindertjes uit fteen gehakt gefteld zyn, van welke het eene op een zandlooper, het andere op een doodshoofd met den arm ruft, de fnelheid des tyds en 't einde van 's Menfchen Leeven verbeeldende. Op het bovenfte van de trap en voor den ingang koomende, ziet men ter rechter zyde van de deur het beeld van Gerechtigheid, ter flinkerzyde dat van den Vrede, twee hoofddeugden van de Regeerders, die Stad en Land doen bloeijen. Binnen treedende koomt met op de groote Perfe, van welke de verfchillende meeninge omtrent haer gebruik my nog noopt die zaak naar de waarheid aan te toonen.

Deeze ruimte verftrekt tot eenen toegang van de meefte vergaderkamers van het Raadhuis, die wy naar maate van 't gene wy hebben konnen opfpooren, en naar haare gelegenheid thans ondernemen te befchryven:

BURGERMEESTERS KAMER.

Deeze Kamer koomt my voor als de eerfte en oudfte, ter vergaderinge van Burgermeefteren niet alleen, maar zelf tot alle vergaderingen der Heeren Regeerders gebruikt te zyn; doch de Stad in welvaaren en vermoogen aanwaffende, heeft men oorbaar gevonden tot iedere vergadering eene afgezonderde Kamer te doen maaken, en deeze voor Burgermeefteren alleen te behouden. Zy is ruim en luchtig, haar licht van de zyde der Breedeftraat ontfangende, en allengs verbeterd en met Schilderyen van de beroemdfte Meefters in die Konft, inboorlingen deezer Stad, verfierd geworden, als door de hand van Kornelis Engelbrechtfz. twee altaar ftukken met deuren, die ten tyde der beeldftormerye uit het Kloofter Mariepoel, buiten de Rynsburgfche poort der Stad Leyden, door de Magiftraat geborgen, en op de Burgermeefters Kamer geplaatft zyn (2), om hunne oudheid zeer achtbaar: wandt alzo de Konftenaar in 't jaar 1533. geftorven is, federt zyn deeze ftuk-

(1) Den 2. November 1578. betaeld aen Dirc Jacobsz. zoo voor hem zelven, als ten behouve van zyne medehulpers, alle turffdraagers deser Stede, ter caufe van dat zy zeeckere IIIM. Vc. XXXIIII. tonnen turfs, [dewelcke by de voorgaende Thefauriers, in 't voorleden jaer, ten behouve deezer Stede in 't St. Cathrynenkerck opgeleydt waeren] weder uyt dezelve Kerc met noch andere IIc. LII. tonnen turfs gedragen, gewet, gevult, en de zelve, zoe op des Stadts paertfe, in de poorten, als op de Watergaten, en de Wachten gebracht hebben, mitsgaders voor Schiphuuren bier t' famen ƒ 62-18

(2) 't Leeven der Konftfchilders door K. van der Mander pag. 133.

ſtukken verplaatſt; en het eene, zoo ik meene op der Schepenen Kamer gehangen: het andere in de Schoorſteen van 's Krygsraadskamer geſteld. Doch het meeſterſtuk van zynen Leerling en Konſtgenoot Lucas van Leyden, het laatſte Oordeel verbeeldende, dat tot ſieraad van 't hooge altaar in Sint Pieters Kerk geſtaan hadt, was gelukkiglyk de handen der woeſte beelde breekers ontſnapt, verkoft en eindelyk (1) hier te pronk gehangen, tot verwondering van de Konſtminnaars zoo verre, dat Keizer Rudolphus de Tweede, zoo men verhaald, een groot Minnaar van ſchoone Schilderyen, door eenen afzonderlyken Gezant aan den Magiſtraat deezer Stad doen bieden hadt, om het zelve te moogen verkrygen, het ſtuk, hoe groot ook, met Goude Ducaaten te bedekken; welke aanbieding met beleefdheid afgeweezen wierdt (2) 't gene [illegible] gegeeven heeft aan het maaken van dit vers:

Dit 's konſt van Lukas hand, de Wereld [illegible]
[illegible] 'er van,
Wie 't Oordeel ziet, [illegible],
en [illegible]:
Rudolf [illegible] 't ſtuk, en [illegible] 't
met Goud te [illegible];
Maar neen. de Keyzer kon dit pand van
hier niet trekken.
Bralt Leyden niet met recht op 't Burgers konſt penceel.
Dees Kamer glinſtert door de gloet van
dit Juweel.

Behalven dit konſtſtuk, was voor den Schoorſteen afgebeeld de Hiſtori van den Koning Pharao in het Roode meer, en den optogt der Kinderen Iſraëls, toepaſſelyk op de doorgeworſtelde rampen van de Leydſche Stedelingen of Burgerye; afgemaalt door den Zoon des Burgermeeſters Claes Iſakſz. Swanenburg, doch dit Schilderye, zoo hoog en breedt als de Schoorſteen (3) is by het veranderen van deeze kamer in 't jaar 1662. en het vernieuwen van den Schoorſteen, weggenomen, en niet meer te vinden, zynde in de zelfde plaats geſteld een Schildery van de konſtige hand van Ferdinand Bol, Verbeeldende de Vrede en Liefde elkander omhelzende, Meeſterachtig uitgewerkt. De Zolder is verſierd met de Wapen Schilden en naamen deezer Heeren:

Mr. Johan Meerman,
Mr. Willem Paets
Mr. Arnold Wittens, en
Johan van Leeuwen.

Verder zyn de wanden behangen met afbeeldingen der Stad Leyden, en een konſtſtuk van den beroemden Schryfmeeſter Petit, op de roemwaarde zorg der Burgerheeren doelende, in deeze dichtregels:

Myn Burgervaders zyn myn Wachters,
[illegible] ter wacht opgaat,
[illegible],
[illegible]:
[illegible] met [illegible],
[illegible], en 't [illegible].

J. Petit f. 169[illegible].

In voorgaande tyden, zyn aan de Regeerders, die meeſt in dit vertrek gewoon waren te Vergaderen, vryheden vergund en aenmerkelyke geſchenken gedaan, onder anderen is door den Pauslyken Gezant aan den Schout, Schepenen en Burgermeeſteren met hun Gezin op den 1[illegible] Juny des jaars 1433. verlof gegeeven een draag-autaar op het Raadhuis te moogen hebben, en door eenen Prieſter aldaar te doen bedienen, gelyk door deezen brief beweezen wordt:

„ Julianus, by der Godliker genaden
„ der heyliger Kercken in Rome tot
„ Sinte Angelus Dyaken Cardinael
„ des ſtoels, Apoſtelike Legaet over
„ Duytslant, onſen beminden in Chriſto
„ den Scout, Scepenen, Burgermeyſteren, heuren huysgeſinne ende Dyenaren der Stede van Leyden des Graefſcaps van Hollant, des Bisdomps van Utrecht, ſaluyt. Die guede begheerte des eerliken devotien, die ghy totter Roomſcher Kercken, ende tot ons draghet verdienen wel dat wy uwer begeerten gunſtelyck ende vorderlic zyn, byzonder als wy die bekennen wt liefden van devocien ſpruytende: Soe is 't, dat wy tot uwer devoter begheerten, gheneghen zynde, by den welken ghy verſoucht dat ghy moecht hebben een dragelyck outaer, ende

(1) MS. Verhaal van de [illegible] ſtormerye: & Nederl. Martelaarsboek II deel pag. 25[illegible].
(2) Orlers Beſchryv. van Leyden pag. 163.
(3) Orlers pag. 163.
(4) Of Minnaars.

,, ende hiet Altair portative in Latyn,
,, omme daer op binnen uwer Stede
,, Raedthuys, ende andere eerlike ende
,, betamelike plaetsen daer toe dienende,
,, by eenen bequemen Prister Misse, en-
,, de den dienst Goids, in uwer ende uwer
,, alre geselscaps ende Dyenaren jegen-
,, woirdicheyt te mogen doen, doenen-
,, de celebreren, 't welck wy wt onser
,, auctoriteyt by tenoir van desen gun-
,, nen ende verlenen zonder prejudicie
,, van yemants anders recht.

,, Ghegeven te Bazel in den Jare ons
,, Heeren Duysent vier hondert
,, dryendertich, ter elfster In-
,, dictien, ten thienden daghe der
,, Maendt Juny, des Paeusdomps
,, Alreheylichsten in Christo ons
,, Vaders ende Heeren Eugeny-
,, des vierden Paeus alsoo ge-
,, noemt, in zynen derden Jare.

Zeer oude MS. Handvesten en Privilegien der Stad Leyden, onder F. van Mieris fol. 64. verso. Dees brief in 't Latyn in 't Gr. Charterboek IV. Deel pag. 1021. doch geene Vertaaling aldaar.

Dertig jaeren naa dien tyd schonk Willem Heerman, ten zelven einde eenen vergulden Kelk, met eene vergulde patheen, een Corporaal, twee zilvere pullen, een door hem zelven geschreeven missaal, en een misgewaad, om dagelyks op het Raadhuis misse te doen, en voor altyd daar te houden, zoo als de Regeerders der Stad Leyden door deeze volgende letteren bekennen ontfangen te hebben:

,, Wy Schout, Burgermeesteren,
,, Scepenen, ende Rade der Ste-
,, de van Leyden, doen condt allen Luy-
,, den, dat wy by consent ende goetdunc-
,, ken van der Vroescip van der Stede tot-
,, ter Stede behoif van (1) Willem Heer-
,, man, ontfangen hebben een Vergulden
,, Kelck mit een Vergulden patheen, een
,, corporeel, een corporaelsack, twie
,, Zilveren Pullen, een nu missael, dat
,, Willem Heerman selve mitterhant ge-
,, screven heeft, gebonden in houte, en-
,, de dair toe een heel nu missgewaede,
,, te weten, een casuffel, een amit, een
,, alve, een stoel, een manipel, een gor-
,, del, een gewiet Outairsteen, een Ou-
,, tairlaken, ende een Outair dwael, dat
,, Willem Heerman voorsz. all te samen
,, in rechten testamente, ende tot een
,, ewige memorye der Stede van Leyden
,, gegunt ende gegeven heeft, om dair
,, mede dagelicy in der Stedehuys misse
,, te doen doen, ende nergent anders te
,, besigen, noch te gebruycken dan alleen
,, opter Stedehuys in den dienste Goids,
,, sonder in enigerwyse van dair te ver-
,, trecken, of uit te leenen, of in eniger-
,, wyse elwairt te besygen: ende allwairt
,, datter heervaert quame, soe dat men
,, mitter bannier van der Stede van Ley-
,, den ten oirlog uitreysde, soe en selmen
,, nochtant die voirsz. kelck noch boec-
,, ke, noch dat voirsz. misgewade, soe
,, voirsz. is mit syne toebehoren van der
,, Stedehuys niet vertrecken, noch laten
,, scheyden in geenre manieren. Ende wy
,, geloven by consent ende goetduncken
,, van der vroescip voirsz. van der Stede
,, weghen, voir ons, ende onsen nacome-
,, lingen Willem Heerman, zyn erfna-
,, men, ende nacomelingen die voirscre-
,, ven Kelc, misgewaede mit allen sy-
,, nen toebehoren, soe voirsz. is, tot-
,, ter Stede behoif, in der manieren
,, voirsz. te besigen ende te gebruyc-
,, ken, ende nergent anders te houden
,, in rake, ende in goeden wesen on-
,, verderfflic, alse redelic ende weselic
,, is, noch wy, ende onse nacomelingen
,, en sullen die voirsz. goeden in gheenre
,, wyse van der Stedehuys laten vertrec-
,, ken, of van daer laten draghen, of
,, scheiden in gheenre manieren, hoe dat-
,, tet sy, of wesen mach: behoudelic,
,, dat soe wanneer dat die ornamenten,
,, dat Outair laken, ende dwale vul zyn,
,, ende gewasschen behoift te wesen, of
,, dat die selve Ornamenten, ende laken,
,, of dwalen gescheurt, gereten, of ver-
,, sleten waeren, soe selmen dan die mo-
,, gen van der Stede huys of dragen om
,, te wasschen, schoen te maken, ende
,, te naeyen, als dair toe dienen ende be-
,, horen sal, ende dan weder dat doen
,, wyen, ende opter Stede huys te laten
,, brengen in goederhoede, ende in goe-
,, der bewaringe, soe voirsz. is. Ende
,, wairt, dat dese voirsz. goeden, of
,, enich van dien by ongevalle, dat God
,, verhoeden wil, verbrande, of gestolen
,, worden, of dat die versleten, soe ge-
,, loven wy van der Stede wegen, voir
,, ons,

(1) W. Heerman hadt in 't voorgaande jaar ook eenen Bybel in 't Nederduitsch, door hem zelven geschreeven ten gebruike in St. Pieters-Kerk geschonken. *Beschryving der Stad Leyden I. deel pag. 47.*

„ [illegible], ende onſe nacomelingen, by con-
„ ſente van der Vroeſcip voorz. Willem
„ Heerman voirſz. ende ſynen erven, al-
„ [illegible] e goede goede van den misgewade,
„ het zy Kelk, miſſael, ornamenten,
„ [illegible], Lakene, of dwale, dat al-
„ ſoe verbrant, of geſtolen, off verſle-
„ ten ſel weſen, weder terſtont te doen
„ maken, ende in die Stede te leveren
„ van den verbranden, of geſtolen, off
„ [illegible] goeden op der Stede coſte,
„ alſoe dat deſe voirſz. goeden tot ewi-
„ gen dagen in der Stede huys weſen,
„ ende bliven ſullen om in den dienſte
„ Goids te betygen, ende te gebruycken
„ als [illegible] is, [illegible].

„ Ende om dit vaſt, geſtade, [illegible]
„ van goeder w[illegible] te houden,
„ ſoe hebben wy des te [illegible]
„ deſen brieve bezegelt mit der
„ Stede zegele van Leyden, die
„ wy dageſ[illegible] geb[illegible], hier
„ an gehangen, in 't jaer ons He-
„ ren MIIII^c LXIII. op ten
„ achtiten dach in Maert.

Privilegie[illegible] der Sta[illegible] Le[illegible] [illegible] pag. 125. [illegible] & 126.

De Secretary.

Ten Ooſten van Burgermeeſters Kamer is de Secretary, alwaar de meeſte zaaken de beſtiering van de Stad en haare goederen door verſcheidene Klerken, onder toezigt van den Secretaris, geſchreeven, en afgevaardigd worden, tusſchen dit vertrek, en de Kamer van Burgermeeſteren, is de bewaarplaats van de Archiven, zoo privilegien, Handveſten, Octroyen, en Vryheden, als andere Stukken der Stad raakende, voor eenige jaaren in geregelde orde gebragt door den Roemwaerden Heer Mr. D. van Royen, thoen waardig Secretaris deezer Stad. Aan de andere zyde van Burgermeeſterskamer, doch meer achterwaart, ligt

SCHEPENSKAMER.

Zy ontfangt het licht ten Noorden van eene binnenplaats door beſchilderde glazen.

Het ſchynt uit de beſchryving der Stad Leyden (1), dat de Vergaderingen van den Gerechte, en der Vroedſchappen, of Breedenraad, eertyds mede in Burgermeeſterskamer gehouden zyn; doch ik heb' niet konnen ontdekken wanneer deeze vergadering der Schepenen van de voorgemelde afgezonderd, en achter of nevens de Vroedſchapskamer nieuwlyks gemaakt is; moogelyk datze te gelyk aangelegd en getimmerd zyn; maar niet zoo ſierlyk als men die heden ziet; wandt in 't jaar 1680, en eenigen tyd laater, inzonderheid in 't jaar 1687. is de Zolder beſchilderd met de Gerechtigheid uit den Heemel daalende, verzeld van andere Zinnebeeldige perſoonaadien, en Kindertjes, omvangen door de Wapenſchilden en naamen der thoen regeerende Schepenen, gemaald door de konſtige hand van Augustinus ter Weſten: En de ſchoorſteen wordt opgepronkt met een Schildery van den vermaarden Pourtret ſchilder Karel de Moor, in 't welke de Hiſtorie van Lucius Junius Brutus, dien grooten voorſtander van de Romeinſche vryheid, is afgemaalt; daar hy, die de Stad Roome van den Tiran Tarquinius verloſt hadt, zyne twee Zoonen, welken tegen hem tot onderdrukking van de Vryheid taamen [illegible], het hoofd deedt afſlaan. Hebbende ter Verklaaring met goude letteren, onder het Konſtſtuk deeze [illegible] dichtregels van den ſchranderen Secretaris Mr. Jan van Groenendyk gemaakt:

Cum Brutus Patrios tibi, Roma, ſacravit [illegible],
Hic Patriæ, [illegible] ſe prol at eſſe Pa-
[illegible]:
M[illegible] excelſis æquat quem g[illegible]
[illegible],
Quam bene natorum deſiit eſſe pater!
Romanum eſt quodcunque vides, aemula Romæ
Judicium celebret candida Leyda ſuum.

J. v. Groenendyk, J. C.

Zynde door eenen Liefhebber der dichtkunde dus in 't Nederduitſch gevolgd:

Toen Brutus zyne liefde, als Vader,
Rome aanboodt,
Deedt hy als Vader van zyn Vaderlandt
zi h achten;
Hy ſtraft de misdaadt van zyn' Zoonen met den doodt,
Om dus grootmoedig een onſterflyke eer te
wachten.
't Is alles hier Romeinſch, ô Rome!
en Leyden toont
Dat ook Rechtvaardigheit in deezen
Vierſchaar woont.

(1) Orlers pag. 163

Al het gemelde met en nevens eenige Kaſten, voor de ſchriften en papieren te bewaaren, wordt gevonden binnen eene balye, door welke de Kamer in twee deelen geſcheiden is, binnen welke de Schepens en hun Secretaris zitten, 't zy 'er voor hen gepleit, 't zy 'er overdragten van huizen, erven of renten, of de vrede tuſſchen twiſtende partyen gemaakt wordt. Het overige deel van 't vertrek is ruim, en de wanden behangen met oude Schilderyen, van welken het eene een altaar ſtuk verbeelt, zoo ik my niet bedriege, door Cornelis Engelbrechtsz. gemaakt, en uit het Klooſter Mariepoelgekoomen is (1): Het andere het wonderbaarlyke Ontzet deezer Stad van de langduurige belegering; by verkiezing van Burgermeeſteren gedaan maalen door den Heer Pieter van Veen, broeder van Octavio van Veen, oeffenende de Schilderkonſt alleen uit vermaak, en was door zynen yver en een goed oordeel zoo verre gevorderd, dat 'er ervarene Meeſters zich over zyne bekwaamheid en uitmuntende gaven verwonderden. (2) Het voorwerp zyner verkiezing vertoont de verhongerde Gemeente der Stad Leyden, welke door den Admiraal Boyſot, met zyne Vloot den Vliet inkoomende, geſpyſt wordt, hebbende onder het Schilderye met gulden Letteren deeze dichtregels:

Wanneer den hongersnoot met ſpyze wert verdreven,
Verandert druck in Vreucht, d'aenſtaande doodt in 't leeven:
Dit heeft dees' Stadt beproeft, tot Gods eer, haer gheluck,
Gelyck ghy ſiet ten deel in dit geſchildert ſtuck.

Verder is in dit vertrek onder anderen nog aanmerklyk, een Meeſterſtuk van fraay geſchreevene Letteren door de Konſtige hand van J. Petit, beſtaande in deeze Verſen:

Daer 't Godlick' recht de Vierſchaer ſpant,
Den goeden wil met goeddoen Lonen,
Geen boosheyt ſonder ſtraf verſchonen,
Daer bloeyt het Volck, en 't Vaderland:
De tuchtroe kan de boosheyt dwingen;
't Recht is de Ziel der Stedelingen.

J. Petit f 1690.

HET ZEGEL EN WAPEN DER STAD LEYDEN.

My dunkt niet ongevoegelyk, daar wy van de Regeerders en hunne vergaderplaatſen handelen, ook iet te melden van het Zegel en Wapen deezer Stad.

Van grooten ouderdom is het Zegelen der openbaare brieven, en, zoo het ſchynt, zyn oorſprong ſchuldig aan de onkunde van ſchryven, om by gebrek van een ſchriftlyk handteken de brieven te verſterken met een kennelyk bewys van den geever, en zyn de eerſte en eenvoudigſte de opgeplakte Zegels, en vervolgens de uit- of afhangende van latere tyden geweeſt: tot dat einde zyn verſchillende ſtoffe gebruikt, als door verſcheidene Keizers het Goud en Zilver; door de Pauſen het Lood; maar door anderen doorgaans het Waſch, 't gene beſt ſtant gehouden en meeſt doorgedrongen is, verſchillende ſomwylen in de kleur, doch hier te lande 't zy door de Biſſchoppen van Utrecht of Graaven van Holland is het groene Waſch eerſt, en eindelyk het roode waſch gebruikt geworden, ſomwylen ook van denzelven perſoon nu groen dan weder rood, op het ſpoor der Vorſten zyn de Edellieden, en Steden gevolgd, zulks de Stad Leyden omtrent het jaar 1300. reeds een deftig Zegel gehadt heeft. Verbeeldende den Patroon der Hoofdkerke Sint Pieter, hebbende den ſleutel in de rechter en een boek in de ſlinker hand, zittende onder een Kerklyk gebouw terwederzyde het Wapen der Stad twee dubble ſleutels, onder hem zyn de acht geſwoorenen of Schepens, en nog laager de Schout alleen, zynde door deeze letters omzoomd.

S. SCVLTETI. OCTO JVRATOR̄. & COMMUNITAT. OPIDI. LEYDE̅.

Zegel van den Schout, acht Gezworens, en Gemeente der Stad Leyden.

Het tweede en kleinere Zegel, dat tot de gemeene zaaken gebezigd wierd, droeg de Verbeelding van Sint Pieter met den Pauslyke Kroon op 't hoofd, om dat eenigen onderſtellen dat hy de eerſte Biſſchop of Paus van Rome zou geweeſt zyn, hebbende ten teken van heiligheid eenen kring om 't hooft, en de Sleutel in de eene en het Kruis in de andere hand, zittende onder een ſierlyk Kerkgewelf, voor

(1) De Nederlandſche Schilders door Carel van Mander pag. 133.

voor hem ziet men het Wapenschild der Stad Leyden, door dit rondschrift beslooten:

Sigillum Cotidianum Opidi Leidensis.

Het Dagelyksche Zegel der Stad Leyden.

De afbeeldzels van beide deeze zegels zyn door Mr. S. van Leeuwen (1) in 't licht gegeeven, en het eerst gemelde wierdt in 't jaar 1425. naa den dood van Hertog Jan van Beyeren, boven andere door de Raaden en Steden van Holland waardig gekeurd, om de zaaken des Lands te versterken (2).

Wat het Wapen der Stad Leyden betreft, het zelve is buiten tegenspraak, oorspronglyk van de oudste Parochiekerk, aan Sint Pieter toegewyd, en naar myne gedachte is het niet onwaarschynlyk, dat in de eersten aanvang een enkele sleutel, als aan den genoemden Heilig eigen, alleen zal gebruikt zyn; maar sedert de vereeniging met het rechts gebied des Burggraaven, de tweede sleutel in het Wapenschild, ter betekenisse van verdubbeld gezag, daar by gevoegd zal zyn, gelyk het tot heden gebleeven is.

VROEDSCHAPSKAMER.

Dewyl deeze vergaderplaats den naam van de Vroedschap, of van die men meende ervaaren in het bestieren der Stad te wezen, verkreegen schynt te hebben, en dat 'er merklyk onderscheid tusschen de Leden van den Breedenraad, die hier byeenkoomen, gemaakt wordt, zal het, myns oordeels, niet ongevoeglyk zyn, zulks alvoorens aan te toonen; naamentlyk, dat de Veertigen, als Raaden deezer Stad, niet voor den tyd van Philips, Hertog van Bourgonje gevonden worden, om dat de zelven eerst op den 22en. April des jaars 1449 door hem ingesteld zyn (3). Daar en tegens, dat de Leden die men Vroedschappen heet, welken de waardigheid van Burgermeester of Schepen bekleed hebben, ons veel vroeger in de oude schriften voorkoomen, om zulks, en der zelver achtbaarheid, dienst, en belooning, door een vast bewys, klaarder te doen bevatten, zullen wy eene aanmerklyke keur, den achtienden Augusti van 't jaar 1445. ten nutte deezer Stad gemaakt, hier byvoegen.

„ Wanneer 't Gerecht die Vroescip te doen heeft, soe sullen zy by
„ hem comen als mense ontbiet, ende
„ die dan niet en quame by den Gerech-
„ te, verbuerde V. ß. des sel die Vroe-
„ scip voertan wesen ende hieten, die an
„ den Gerecht geweest hebben, ende
„ dese zelve Vroescip, die an den Ge-
„ recht geweest hebben, sullen van al-
„ len kyve, of vechtelic, daer zy con-
„ nen, vreden moegen, ende bieden der
„ Stede kuer te houden, gelycken of sy
„ anden recht waeren, ende dat tot sulc-
„ ken boeten, als die kueren daer of in-
„ houden: ende want dit der Stede gro-
„ telic mede gaet, ende om dese Vroe-
„ schip te meer daer toe gehouden sal
„ wesen te doen als voorsz. is, soe sel
„ elck van den Vroedscip voorsz. die
„ opten heylich Sacramentsdach na den
„ Gerecht gaen, ende volgen den heyli-
„ gen Sacrament, hebben een paer hant-
„ scoen, ende een mengelen wyns, ende
„ des gelycks sel elc hebben op Sinte
„ Martyns avont in den Winter, een
„ mengelen Wyns.

„ Item, van alle saken daer die Schout,
„ Burgermeesteren, ende Scepenen te
„ doen hebben die Vroeschip te ontbie-
„ den, om laste wille vander Stede, hoe
„ sy genoemt moegen wesen, soe sullen
„ die Lasten, als voorsz. is, geen voort-
„ ganck hebben, dat van waerde wesen
„ ende blyven sal, ten sy dat die meeste
„ deel vander Vroeschip geconsentiert
„ hebben die inder Stede boeck staen ge-
„ screeven, van der Vroeschip, sonder
„ anders yemant meer dair toe te roepen.

MS. Oude Keure van de Stad Leyden van den Heere N. van Alphen, Schepen enz.

De persoonen in hunne waardigheid kennende, zal ik overgaan tot de Vergaderplaats:

Dit Vertrek, dat nevens de Burgermeesterskamer mede aan de Bredestraat gelegen is, vind' ik by den Burgermeesterlyken Schryver Orlers niet afzonderlyk gemeld, en heeft my eerst in gedachten gebragt, of het in 't jaar 1641. dat de Beschryving van Leyden gedrukt is, wel in wezen mogt geweest zyn; in die meeninge versterkt door dien men onder de Beschryving van Burgermeesters Kamer (4) uitdruklyk van hem gemeld vindt, dat aldaar ook die *van den Ge-*

(1) Beschryving van Leyden pag. 12.
(2) Charterboek IV. Deel pag. 49.

(3) Handvesten der Stad Leyden pag. 126.
(4) Pag. 163.

Gerechte, de breeden Raad of groote Vroedschap hunne gewoone vergadering houden. Doch deeze woorden zullen onbedachtlyk uit de penne gevloeyd of aldaar, uit de eerste uitgaave van dat Werk, overgebleeven zyn; wandt wy vinden op de volgende bladzyde, dat in 't jaar 1635. volgens besluit van de Heeren van den Gerechte, nevens de Burgermeesters Kamer een ruim en schoon vertreck met konstige tapyten behangen, getimmerd is, 't gene bekrachtigd wordt in des Thesauriers rekening van den Jaare 1641. & 1642. (1) dat aan den Konst-Schilder Jan Lievensz. op den 19en. November betaald is voor het Schildery op de Vroedschapskamer, verbeeldende Scipio Africanus met de bruid van Carthago, vyftienhonderd guldens, en kostte het zelve stuk van Antwerpen, daar die Meester toen woonde, naar Leyden over te brengen, hondert en vyftig Guldens. Hier en boven was de gemelde Konstenaar Lievensz. door Burgermeesteren van Leyden, volgens verdrag, nog beschonken met eene Goude Medaille ter waarde van negen en negentig guldens en zeventien stuivers. Wy hebben dit wat omstandig aangetoond, om de gelukkige tyden voor de Konstenaars, in tegenstelling van onze dagen, en de middelen, door welken de wakkere geesten opgewekt worden, te doen zien.

De Vroedschapskamer is sedert merklyk verbeterd en versierd; „ Wandt op „ den 16en. Juny des jaars 1668. hebben „ de Heeren Burgermeesters deezer Stad „ aanbesteed te maaken aan Maximiliaan „ van der Gucht, tapisiermeester te Delft, „ de tapisseryen tot een behangsel van de „ Vroedschapskamer te Leyden, gely„ kerwyze als de tapyten in de kamers „ van de Heeren Gecommitteerde Raa„ den, en op de Raadhuizen van Haar„ lem, Delft, en Utrecht." (2) In dezelve behangsels ziet men geweeven de Wapenschilden en Naamen van de thoen regeerende Heeren Burgermeesteren, als,

H. v. WILLIGEN.
Dr. J. ELEMAN.
W. v. SCHILPEROORT, en
N. VERUYT.

Op gelyke wyze wierden in 't jaar 1737. by de vernieuwing of verbetering van deeze Kamer, de Wapenschilden en Naamen van de Heeren Burgermeesteren, in dien tyd regeerende, in stuco aan den Zolder geplaatst, zynde,

Mr. ABRAHAM HOOGENHOUCK.
Mr. JOHAN VANDEN BERGH.
Mr. NICOLAAS VAN TOL, P. Z.
Mr. JOHAN VAN LANSCHOT.

In dit vertrek vergaderen alle de Vroedschappen en Veertigen, welker byeenkoomst, als één lichaam, eertyds de Breederaad geheeten wierdt: aldaar worden de gewigtige zaaken der Stad Leyden, of des gemeenen Lands voorgesteld, verhandeld, en besloten; de Leden van deeze Vergaderinge worden zoo dikmaal beroepen, als Burgermeesteren ten dienste van het gemeene Land, of van de Stad, oorbaar vinden. In deeze Vergaderinge zitten de Burgermeesters en Schepenen, met den Pensionaris en Secretaris, aan eene ronde tafel; en de verdere Leden, als de Vroedschappen en Veertigen, zetten zich in eenen kring achter die tafel, volgens hunnen rang, op stoelen, die tot dat einde met getalletters getekend zyn: en, die behoorlyk verwittigd is, en afblyft, of te laat koomt, verbeurd zekere boete ten voordeele van den armen (3). De verhandelde zaaken by meerderheid van Stemmen besloten zynde, wordt door den Thesaurier Ordinaris, aan ieder tegenwoordig zynde Lid, ter zyner zitplaatze, uit eene beurs zekeren zilveren Penning, ter waarde van zestien stuivers, omgedeeld: doch op den tienden November, wanneer Burgermeesters en Thesauriers verkoozen of gemaakt worden, dan krygen de Leden van den Gerechte; de Pensionaris en Secretaris, ieder zeven, en de andere Heeren Vroedschappen en Veertigen, ieder vyf gelyke penningen (4). Volgens besluit van Die van den Gerechte op den derden November des jaars 1583. wierdt vastgesteld, dat aan niemand anders, dan die tegenwoordig; of die ten dienste der Stad uit zyn, zoodaanige penningen zullen gegeeven worden, in gevolge van de resolutie van den negenden January van 't jaar 1582. Wandt ik vinde, dat in 't jaar 1579. aan de Leden deezer Vergaderinge voor hun byzyn niet dan eenig geld gegeeven wierdt.

Verschillende stempels worden van deeze zoogenaamde Vroedschapspenningen gevonden, die allen den klimmenden Hollandschen Leeuw in onderscheide gestalte op de voorzyde vertoonen, hebbende

(1) Fol. 1785. & 1802.
(2) Privilegieboek der Stad Leyden F.
(3) Keuren der Stad Leyden N°. 1.
(4) Uit medegedeelde berichten.

de in de rechter klaauw een zwaard, en houdende met den flinkeren het gekroonde Wapenfchild der Stad Leyden, welke Stad op fommigen, als in 't verfchiet, afgebeeld gezien wordt, en allen voerenze dit randfchrift:

NUMMUS SENATORIUS.

VROEDSCHAPSPENNING.

In de tegenzyde vindtmen meer onderfcheid van ftempels, wandt of fchoon die alleen uit letters beftaat, zoo heeft men 'er die het opfchrift maar ten deelen draagen; doch dewyl men die allen door die het volkoomenfte zyn, kan verklaaren, zullen wy de dichtregels, die den geleeden nood, de beproefde trouw, en onbezweeken moed der Vooroudereren, ten prikkel van die in 't bewind der Stad koomen, melden, alhier byvoegen.

PRUDENS PARENTUM CONSILIO ET FIDE:
FORTIS PARENTUM CLADIBUS ET FAME:
VIRTUTE DISCAT PERTINACI
POSTERITAS PATRIAM TUERI.

De my medegedeelde vertaaling in Nederduitfche verfen heeft, naar 't Latyn gevolgd, deezen zin:

DE FELLE HONGERSNOOD, DE DOORGESTREEDE RAMPEN
DER VAD'REN, HUNNE TROUW, HUN VROED, EN KLOEK BELEID,
VERPLICHTEN 'T NAGESLACHT MET WYS-EN DAPPERHEID
HELDHAFTIG VOOR 'S LANDS HEIL TE WAAKEN, OF TE KAMPEN.

De eerfte inftelling deezer Veertigen of Raaden is door Philips Hertog van Bourgonje, op den 22en. April des jaars 1449. gedaan met deeze bewoording:

„ Oirloven, en ordonneeren met deefen onfen brieve onfer voorfchreve Stede van Leyden, dat dat Gerecht, en de Vroedfchap aldaar, by hooren eede, die fy daar openbaarlyk doen fullen, tot vermaning ons Schouten aldaar, die hem den eed aldaar toeftaven fal, kiefen fullen veertich goede, ryke, eerbaare, notable, rekkelyke perfoonen, in onfe voorfchreve Stede, van wat conditie of ftaten dat zy fyn, fonder ymand daar uyt te verfteeken, om haat, nyd, of om eenige andere faeken (1).

Dewyl op deeze Kamer, onder de voorzorg der Heeren Burgermeefteren van de Stad Leyden, het oorfpronglyke handfchrift van de Vertaalinge des Ouden en Nieuwen Verbonds, of wel de eerfte drukproeven der overzetting van de ganfche Heilige Schrift, in eene Koffer bewaard worden, en dat die, om de drie jaaren, door twee Gedeputeerden van Haar Edele Hoog Mogenden, verzeld van eenige Predikanten, gemagtigden van de onderfcheidene Synoden tot zeekere Kerkvergadering der Vereenigde Nederlanden, aan dewelke men den naam van *Cœtus*, of Byeenkoomft, geeft, befchouwd en onderzogt worden, ofze in goeden ftaat en buiten bederf bewaard blyven, zal ik het verhaal van deeze plechtigheid (2), by mynen tyd, op den eenendertigften May des Jaars 1725. verricht, hier kortlyk byvoegen:

„ Naa dat de Gemachtigden van de Kerkvergadering, de Papieren en ftukken van het Nationaale Synode, die in 's Hage in eene kift op de Treves kamer bewaard worden, in goede orde bevonden hadden, zyn zy met de Heeren van Iffelmuden en Emmen, Afgevaardigden van Haare Ed. Hoog Mog. op den 31. May deezes jaars in twee jagten te Leyden gekoomen, alwaar de Heeren Afgevaardigden vooruit gaande, gevolgd van de Predikanten, op den Burg koomende, hunne aankomft door den Kamerbewaarder aan de Heeren Burgermeefteren op 't Stadhuis deeden bekend maaken, gelyk reeds te vooren door eene Misfive was gedaan; waarop ftraks de Burgermeefter Hoogenhouck en Penfionaris Marcus hen, uit achtinge voor Haar Hoog Mog., kwamen verwelkoomen, en naar 't Stadhuis geleiden, alwaar zy van den Burgermeefter van den Bergh, vermits de twee andere Burgermeefters door ziekte afweezig waren, en den Secretaris van Groenendyk, met veel eerbied ontfangen wierden, hen geevende den voorrang in 't ingaan, en ftraks ook den Armftoel van den Præfident Burgermeefter, 't gene ge„ derd

(1) Handveften van Leyden pag. 126.

(2) De plegtigheden, zoo in den Hage, als in deeze Stad, ter dier gelegenheid gebruiklyk, worden befchreeven in den Tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden, D. I. Hoofdft. 2. bladz. 43—46.

„ derd het jaar 1713. om welke reden
„ weet men niet, in ongebruik geraakt,
„ maar thans op verzoek van Haare Hoog
„ Mog. met veel oplettenheid gedaan
„ was; in welken Stoel zich de eerſte van
„ de Heeren Afgevaardigden nederzette-
„ de, de tweede Heer aan zyne rechter
„ zyde op eenen gewoonen ſtoel ge-
„ plaatſt zynde, maakten zy, naa de ge-
„ daane hoflykheden, de oorzaake van
„ hunne komſt bekend, dat zy aldaar met
„ de Predikanten gekoomen waren om
„ de kiſt, die door ordre van haare Hoog
„ Mog. daar bewaard wierdt, in welke
„ de oorſpronglyke vertaaling des Ouden
„ en Nieuwen Teſtaments lag, te zien
„ openen, en de Schriften te beſchou-
„ wen, of die in goede ordre en buiten
„ bederf bewaard wierden: Hierop door
„ de twee Heeren Burgermeeſteren in de
„ Vroedſchaps kamer, daar de kiſt ſtond
„ en zich de gemelde Predikanten bevon-
„ den, geleid zynde, heeft de Predikant
„ Æmilius, Regent van 't Staaten Col-
„ legie, die een van de Sleutels in be-
„ waaring hadt, dezelve aan de Heeren
„ Gedeputeerden overgeleverd; Naa dat
„ de Predikant de la Coſte een gebed ge-
„ daan hadt, is de kiſt geopend, en zyn
„ al de boeken of Schriften op de tafel
„ gelegd, geopend, en in behoorlyken
„ welſtand bevonden zynde, weder in
„ de kiſt gelegd: als dit werk door een
„ gebed geëindigd was, zyn de ſleutels
„ weder aan de Heeren Burgermeeſteren
„ en den gemelden Regent Æmilius te
„ bewaaren gelaaten; des de Heeren Ge-
„ deputeerden, door Burgermeeſteren
„ weder in de eerſte kamer geleid, hun
„ afſcheid genomen hebbende, zyn tot
„ buiten de voordeur van het Stadhuis
„ geleid, en voorts tot in den Burg door
„ de Heeren die hen opgehaald hadden,
„ alwaar hen tot de maaltyd agt groo-
„ te kannen van de Stad aangebooden
„ zyn, voor welke beleefdheid de
„ Boode eene vereering ontfing. De twee
„ Heeren Burgermeeſters, de Penſionaris,
„ en Secretaris, voornoemd, als ook de
„ Regent Æmilius wierden op het mid-
„ dagmaal onthaald (1), en de gemach-
„ tigde Predikanten koſtvry gehouden.
„ Dus de laſt verricht hebbende, zyn de
„ Heeren Gedeputeerden omtrent den a-
„ vont gevolgd van de Predikanten in twee
„ Jagten weder naar 's Hage vertrokken.

Grootplakkaat [illegible] pag. [illegible] & 407. & mondel. [illegible]

DE KAMERS VOOR DEN KRYGSRAAD EN VOOR COMMISSARISSEN VAN HUWELYKS ZAAKEN.

Achter de Kamer der Schepenen gaat men langs eenen gang naar Krygsraads Kamers, daar de Hoofdmannen of Capiteinen met de Luitenants, en hunne Secretaris vergaderen, hebbende doorgaans eenen der Regeerende Burgermeeſteren met den titel van Deken tot Voorzitter, hunne beſluiten en ſchriftelyke aantekeningen worden hier ook ge-geſlooten bewaard; de voornaamſte Kamer pronkt met twee oude tafereelen die Autaar ſtukken geweeſt zyn, en van welken het eene, dat voor de Schoorſteen ſtaat, my toeſchynt van Cornelis Engelbrechtsz. geſchilderd te wezen: het andere mede zeer oud, is my niet bekend. Aan de westzyde van dit vertrek is nog een kleiner Kamer die des noods ook gebruikt of tot eene ſpreekplaats gehouden wordt. Zy ſtrekken beide tot eenen dubbelen dienſt, wandt als de Krygsraad niet vergaderd is, zitten 'er de Commiſſariſſen van Huwelykszaaken, om de menſchen die zich in den echt willen begeeven aantetekenen.

Meer achterwaarts is de Griffie, uit twee vertrekken beſtaande, het eerſte en ruimſte deel wordt door de Klerken gebruikt tot het afvaardigen en te boek ſtellen van alle rechtsvorderingen, 't zy burgerlyke of halsſtraflyke zaaken: het andere deel is ten dienſte van den Griffier, om afzonderlyke dingen te bewaaren, en blyft meeſt geſlooten. De Griffie.

De Rekenkamer die meer Ooſtlyker, en mede aan 't einde van eenen anderen gang gelegen is, heeft twee afgezonderde Vertrekken, het eene tot een Schryfkamer voor de Klerken, het andere tot het hooren der rekeningen, zoo van de Theſauriers, als van anderen, die ten dienſte der Stad eenig bewind gehad hebben, welken aldaar door de daar toe bevoegden of gemachtigden, Royeermeeſters geheeten, gehoord en geſlooten worden. De Rekenkamer.

Niet verre van deezen laatſten gang is een klein vertrek

(1) De Gedeputeerden het hooge einde van de Tafel houdende.

Aan

Aan de overzyde van Burgermeesteren kamer hebben de Boden der Stad hun verblyf, om by alle gelegenheden den dienst, of het ampt dat zy bekleeden, naar eisch der vergaderingen waar te neemen; het vertrek is niet groot, en pronkt, met het afbeeldsel van den Bode Pieter Cornelisze van der Morsch, die om zynen schranderen en spottenden Geest, voor Gek in zynen tyd onder de Rederykers of Broeders der witte Akolyen speelde, en in de wandeling Piero geheeten wierdt; hebbende deeze dichtregels onder het zelve:

Gerechts Bood' van myn Stadt, en Rederykers Sot,
Een Lid der Akolye, daar liefd' is 't Fondament,
Een Vryer tachtig oud, die 't misdryf heeft bespot
'k Ben Piero L. X. N. (1) tyd, God weet myn levens ent.

Hy was in 't jaar 1578. Bode der Stad Leyden geworden, en, naa dat hy eenenvyftig jaaren dien dienst waargenomen hadt stierf hy, in het jaar 162[illegible]. en wierdt zyn Lichaam, op den dertienden September des gemelden jaars begraaven.

Verder ten Oosten de groote perse opgaande, ontmoetmen aan de slinkere Hand de Verpondingkamer, alwaar de gewoone Schatting op de huizen deezer Stad betaald en onder quitansie Ontfangen wordt, wandt de buiten gewoone wordt aan de huizinge des Ontfangers voldaan.

Verponding kamer

Aan dezelve zyde, naa eene goede tusschenruimte, vindtmen de hoofd en laage wacht der Burgerye, of het verblyf der Burgers en hunne Officieren die des nachts waaken, en van welken een deel by beurte de ronde door de Stad doen, om alle moedwil, of buitenspoorigheden, waar 't moogelyk te verhoeden.

De BurgerHoofdwagt.

Hier tegens over is een deftig vertrek, dat zyn licht ontfangt van de breedestraat,

DE KAMER DER CURATEUREN VAN DE UNIVERSITEIT.

Wanneer de zorg der Heeren Curateuren over 's Lands Hoogeschool in den aanvang te Leyden vereischt wierdt, vergaaderden ze eerst in eene Herberg; doch in 't vervolg wierdt nutter gevonden, zekere kamers in een Burger huis tot hunne byeenkoomst te verkiezen, en is voor de jaarlyksche huur dier kameren eene somme van honderd en vyftig guldens geschikt: maar eindelyk heeft men achtbaarder en dienstiger gevonden een vertrek op het Raadhuis ter Vergaderinge dier Heeren, en der Burgermeesteren bekwaam te maaken, gelyk in 't jaar 1682. verricht wierdt, ten Zuidoosten den grooten ingang op de perse, nevens de Weeskamer, ontfangende het licht aan de zyde van de breedestraat. De onkosten tot het bekwaam maaken en optooyen van deeze nieuwe kamer voor Curateuren en Burgermeesteren beliep zoo aan het betimmeren door Theodorus Verschuuring alleen vyf, honderd en vyftig guldens, en vorder aan het behangen met tapyten, het verwen, vergulden, arbeidsloonen, voor tafel, stoelen en andere noodwendigheden in het geheel of alles de somme van ƒ 282--2-8 (2). in dit vertrek zyn ook afgezonderde kasten gemaakt, binnen welken de Archiven, privilegien, en voorrechten der Universiteit bewaard worden.

Deeze kamer was in den jaare 1747. bekwaam gemaakt voor de Heeren Commissarissen tot het ontfangen van de Liberale gifte, of den vyftigsten penning van eens ieders bezittinge, gelyk aldaar in 't gemelde en volgende jaar gedaan is; doch naa dien tyd weder geschikt tot het eerste of oude gebruik der Heeren Curateuren en Burgermeesteren.

Nevens de zelve volgt de Vergaderplaats der Heeren Weesmeesteren, of

DE WEESKAMER.

De Vierschaar der Welgeboorene Mannen van Rynland, in den aanvang der zeventiende eeuwe gebouwd zynde, heeft men de plaats boven de zelve bekwaam gemaakt tot eene Weeskamer, welke voor dien tyd, geweest was, daar de Rekenkamer sedert gehouden is (3), zy bestaat uit drie vertrekken, als eene voor-of spreekkamer, uit een Comptoir, daar de Klerken zitten, en wel voornaamenlyk uit de ruime Vergaderplaats der Heeren Weesmeesteren, zoo

(1) *Mogelyk* elk zyn tyd,
(2) Extract uit de Resolutien van Curateuren en Burgermeesteren.
(3) Orlers Beschryving van Leyden pag. 165.

zoo fierlyk en bekwaam met zittingen, Kaften, Leſſenaaren en andere noodwendigheden getimmerd, voorzien, dat 'er weinig bekwaamer en gemaklyker te vinden was, om ten voordeele der Weeskinderen de goederen te bewaaren, en ten nutte te beſtieren; tot dat einde zyn geduurig vier Heeren uit de Regeering, die opzicht hebben en het voordeel der Weezen of uitlandigen bezorgen met behulp van eenen Secretaris, onder wiens zorg en ondertekening meeſt alles uitgevoerd wordt.

Weder te rugge keerende, ziet men niet verre van de Verpondingkamer, eene afgeſloote trap, loopende naar eene groote Zaal, of een vertrek, daar de Protocollen, en Schriften der Notariſſen in afgezonderde Kaſten bewaard worden.

Volgens de XIIII^de. Keure moeten by het ſterven of uit de Stad vertrekken der Notariſſen, als zy geenen Zoon of Zwager naalaaten, die het zelve ampt hier bekleedt, al de boeken, brieven, Charteren, papieren en ſtukken het voorſz. ampt aangaande, op zekere plaatze, daar afzonderlyk op 't Raadhuis toegeſchikt, bewaard worden, op dat de Secretariſſen deezer Stad aan ieder des benoodigd zynde en verzoekende, daar uittrekſels of afſchriften, voor redelyke bezolding, zouden konnen verſchaffen.

In andere kaſſen van dit vertrek worden Leggers of Slaapers van maaten en gewigten bewaard, om alle natte en CXXX. Keur. drooge waaren in- en uit te meeten en te weegen; en op dat ten nutte van 't gemeen alles zyne behoorlyke groote, zwaarte en langtte behoude, is de Schout, volgens zyn ampt, verſchuldigd de maaten en gewigten op behoorlyken tyd te doen juiſten en eiken, naar die maaten en gewigten die hier op het Raadhuis bewaard worden, en zyn tot meerder gemak der ingezetenen eenige maaten, als van ellen, voeten, roeden, enz. voor het Raadhuis aan de ſtraat ter rechter zyde van de groote poort, of den doorgang, aan den muur gehegt gelyk wy gemeld hebben. Tegen deeze ſlaapers moeten alle maaten en gewigten, die men tot yken gebruikt, getoeſt, effen en gelyk gemaakt worden, ten overſtaan van Schepenmeeſteren in der tyd, al eer de Schout zynen yk zal beginnen (1).

Behalven deeze bewaarplaats is 'er nog eene andere, die om haar oud gebruik, de naam draagt van de Londzolder, op welke de oude papieren, perkamenten en ſchriften, die buiten gebruik of in vergeetenheid zyn, byeenleggen, en onder de zelven ook de regiſters, boeken, brieven, en gedenkſchriften, die men eertyds in de Kloosters, wier goederen aan de Stad gekoomen zyn, gevonden heeft, doch wyl de toegang geſlooten is kan 'er niets byzonders van gemeld worden.

Boven de groote perſe, daar wy hier voor van gehandeld hebben, is de Arteleryе of Wapenzaal, op welke veel ſoorten van geweer, als Musketten, Snaphaanen, Zwaarden, Degens, ſtormhoeden, harnaſſen en ander Krygstuig, zoo van den ouden als tegenwoordigen tyd in Kaſſen, als elders bewaard wordt, ten dage dat de nood het gebruik vereiſcht: onderwylen wordt het door bedienden ſchoongemaakt en in orde gehouden.

De Vertrekken van het Raadhuis dus verhandeld hebbende, blyft 'er nog over den grooten toren te beſchouwen

De TOREN van het RAADHUIS.

De groote toren achter aan het Raadhuis is gebouwd op een ſteekwelfzel, onder het welke de doorgang van de breedeſtraat naar de Markt is, Naa dat de ouden toren op den tweeden January des jaars 1573. verbrand en nedergeſtort was, is weinig tyds naa het ontzetten der Stad, weder eenen nieuwen gebouwd met zoo veel ſpoeds, dat den laatſten Auguſti van 't jaar 1576. de groote Klok, weegende negenduizend negenhonderd en zeventig ponden, naar boven gewonden, en op den vyftienden April van 't naaſtvolgende jaar een fierlyke ſpits of appel op den zelven geſteld is (2) welke door den tyd, nog geen tweehonderd jaaren geſtaan en verbetering noodig hebbende, in den jaare 1760. vernieuwd is, als wanneer hy van den top of het opperſte van den Leeuw, en windwyzer gemeeten wierdt tot den gemeenen grond honderd vierenzeſtig Rynlandſche voeten hoog te zyn (3). Ter gedachteniſſe van den gemelden brand, en het wederopbouwen, heeft men aan de

(1) CXXX. Keur.

(2) Orlers pag. 166. & klein Chronykje pag. 574.

(3) Uit mede gedeelde berichten.

de Zuidzyde van den muur, terplaatze daar het uurwerk hangt, de naamen der Heeren Burgermeesteren, die toen regeerden, met het volgende tyddicht doen stellen:

J. van Broekhoven W. Heemskerk, Joost Jacobsz. en Joost Willemsz. Burgermeesteren.

VVLCanVs CraCht,
Ter neer MI *braCht*
Het eerste VrIe Iaer„ *SChaer*
['*t jaar* 1573.]

ICk *SII her* VVraCht
DeVr CLeIne MaCht
In CVrte Iaren daer„ naer
['*t jaar* 1576.]

W. Heemskerk. J. Brouwer, G. Warmondt, en C. Gael Burgermeesteren.

Behalven de gemelde groote Klok, die zich alle uur doet hooren, is 'er ook een die het half uur slaat, op welke deeze letters gevonden worden:

Den derden Octcber, als het tal uytwyst,
Is Leyden door Godes Bermhertichheid gespyst. 1576.

De zwaarte van het Uurwerk, dat in de plaats van 't oude bedorvene, in deezen toren, gemaakt, en sedert veel verbeterd is, als mede de tyd zyner geboorte, en de naam des Maakers zyn in eenige rymregeltjes, die boven de tonne, op welke de voorslag versteeken wordt, te vinden, hebbende, by wyze van zelfsspraak, deezen gewrongen zin:

Tot Hasselt in der Stee,
By Luyck, Heinrich van Nuyst,
Door Vier, Wint, en hamers cracht,
My, die hier sta geree,
Gesmeet heeft mette Vuyst;
En sy uyt 't Schip ontvracht,
't jaer 't seventich en acht
Met Vyfthienhondert juyst,
September twaelve mee,
Heb ick ter Waegh gebracht,
Swaert twee-ën-twintich duyst
Twee hondert veertich twee.

Ook hangt 'er boven het gemelde uurwerk, een welluident Klokkenspel, dat voor geen van de minste der nabuurige Steden by kundigen gehouden wordt, op het welke 's morgens van tien tot elf uuren op de Marktdagen, als ook by andere gelegenheden van Vreugde gespeeld wordt.

Zoo dra de toren zyn volkoomen gedaante, en toestel van alles hadt, wierdt by de Regeerders den 20sten. April des jaars 1577. het volgende besluit genomen:

„ Alzoo naer 't vermaken van des „ Stadhuys toorn, Burgermeesteren en „ Gerechte te rade geworden zyn, en „ goet gevonden hebben, weder by „ nacht opten toorn te doen wachthou- „ den, en alle uyren opte trompet te „ blazen, als van outs gewoonlicken es „ geweest, zoe es Aelbrecht Aelbrechtsz. „ Harding van zynen dienst als bewaer- „ der van 't Stadhuys verlaaten, en in „ zyn plaets genomen en gestelt tot de „ gewoonlicke wedden ende vervallen „ aengenomen Geryt Henrixz. Orgel- „ pyp. Aldus gedaen in de Vergade- „ ringe van Burgermeesters ende Ge- „ rechte, op ten XXen. April XVC. „ LXXVII." Op den eersten January des volgenden jaars, wierdt hem eene jaer wedde van honderd en tachtig ponden, de vrye bewooning van een huis, mantellaken en vuur en licht toegelegd. In 't jaar vyftienhonderd vierentachtig is hem, een mede helper in den dienst by gevoegd en bericht voorgeschreeven, hoe zy beide zich gedraagen moesten en wat elk van hen te doen stondt; verdienende, myns oordeels, om zyne byzonderheden, en ouden toestand van die bedieningen, hier, tot een slot van deeze beschryving, by gevoegd te worden:

„ De Clocstelre, en de Waecker op „ ten toorn by nacht Geryt Henricz. Orgelpyp, mit last van 't stats „ uyrwerc gaende te houden, de looden „ tyts genouch op te winnen, op dat 't „ werc by zyn schulde nyet come stille „ te staen, van op 't werc behoorlick „ opzigt te nemen, 't zelve gade te slaen, „ dat het nyet werde gefortseert; de „ sleutelen hem gelevert naerstich te bewaren, ende niemant boven by 't werk „ te laten dan in zyn jegenwoordicheyt, „ alle werken dagen, zo wel 't hele als „ 't halve uyr te versteecken, daar op „ stellende een Psalm, of liedeken naer „ den eysch des tyts, te weten, d'eene „ acht dagen 't geheele uyr, d'ander acht „ dagen 't halve uyr, mit goet duncken „ van Pieter Oom Pietersz. Jacop Willemsz. van der Burch, en Andries Ja- „ cobsz.

„ cobsz. De hecken voor en achter de Pensmarct alle avonts te sluyten; op te clocken van 't voorslach te beyeren Sondaechs, Donredaechs, en Zaturdaechs, smorgens van tienen tot halff twaelven toe, en tusschen Meye en St. Lambert Sondaechs zavonts van vyven tot zessen. Van 's nachts de wacht op ten toorn te hebben tusschen den XXII[en]. Septembris en Martii, smorgens tot IIII. uyren toe, daer buyten tot II. uyren, alle uyren de trompet steeckende, van op ten toorn geen vuyr te mogen nemen, de Kaertse in een schonsken te dragen, en de zelve nieuwers neer te stellen dan in de Lantaern op ten toorn gemaekt, enz.

„ De Clocluyder en Stadthuysbewaerder Cornelis Gerytsz. Snyder mit last van alle dagen op 't Raedhuys te moeten zyn 's morgens voor 't luyden van de Wachtcloc, dezelve cloc deur den gantschen dach ter gewoonlicker tyden te luyden, 't Stadthuys behoorlicken te ontsluyten, en s' avonts te sluyten [behalven van de hecken van de Pensmarct, de welcke s' avonts by Geryt Henrixz. zullen werden gesloten] vorder van de middel- en achterdeuren van 't Stadthuys te sluyten, t' allen tyden als men in der Vierschaer dinget, exchysen verpacht, of yet van gelycke zaecken, by die van de Gerechte te doen es, van de vuyren op te Camèren van Burgermeesteren, en Schepenen aan te leggen, d'assche op te nemen, en 't geheele Stadhuys, zoo beneden als boven mitte straet en de gang te reynigen, en besem schoon te houden, de watersteen, en 't secreet ten minsten eens weex te doen wasschen, en voorts al te doen, dat een goet Stadhuysbewaerder schuldich es te doen, en geniet jaerlicx te wedden [boven een mantellaecken mitten anderen Stats dienaren] XV. Guld. en XXXVI. ß. voor de besemen, ter weec XXV. ß. vorder de cleyne vervallen van proclamatien, en de helft in de stalhuyren der cramen opte vive marct buyten 't Statshuys staenden enz.

MS. Dienstbock van 150[illegible] — 1589.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

's GRAAVENSTEEN EN GEVANGENHUIS.

Vermids eertyds de Gevangenhuisen van steen hier te Lande gebouwd zyn, terwyl alde andere van hout getimmerd waren, hebbenze by uitzondering de naam gekreegen van Steenen, en naa dien men hier het hoogste recht vorderde 's Graavensteen. De beginzelen van dit huis dat door den toren, en ander metzelwerk bewys van groote Oudheid draagt, heb ik niet konnen ontdekken; maar meene, dat het niet jonger is dan 's Graavenhof, dat 'er nevens lag, en dierhalven dat het alvoor het jaar twaalf honderd zal gebouwd zyn, om de gevangene misdaadigen van geheel Rynland en in 't vervolg, naa de saamenvoeging, ook van de Stad opte sluiten, en de schuldigen daar te doen straffen. Het lag, gelyk andere sterke sloten van den ouden tyd, rondom in 't water, zoo als een gedeelte van die graft, aan de Zuidzyde, in 't jaar 1400. ter vergrootinge van Sint Pieterskerkhof, door Hertog Albert, gelyk wy gemeld hebben, is afgestaan, De openbaare Gerechtsplaats, daarnevens, welke in de oude Sententien Schoonverdriet geheeten wordt, insgelyke door 't water in 't ronde besllooten was, hebbende eene verhevene gedaante als een zoogenaamd groen zootje, en stondt alleenlyk onder het gezag van den Graaf, welke de vereischte bediendaar toe aanstelde, gelyk wy vinden dat hy het smeede van het eizer 't gene daaraan dienstig was beval aan eenen Diederik de smit, als uit de twee nevensgaande brieven blykt.

„ Hertoghe Willem &c. dat wi ghegheven hebben, ende gheven mid desen opene brieve Diederic den Smit, tote sinen live, 't beslach van den Steen te Leyden, in allen manieren als 't Wouter Dirc Smeetszoon zyn Oem te hebbene plach.

In Oirconde &c.

„ Ghegeven in den Haghe, des Woensdaghes na onser Vrouwen dach conceptio, in 't jaer LII.

 Jus-

Jussu Domini Comitis,
Ad relationem Dominorum,

W. de Wateringe, Militis,
en W. Heerman, Presbyteri
Ysebr. B.
S. ex Coff.

Perkament Register E L. 25 Noorthollant 1350 — 1355. Cas C. pag. 65.

„ Hertoghe W. &c. dat wi geconfirmeert hebben, ende confirmeeren mid desen opene brieve Dire den Smit al sulken brief als wi him ghegheven hebben van den besleghe van onsen stene tot Leyden, dair dese brief doir ghesteken is, ende gheloven hun voir ons, ende onse nacomelinghen, dat vaste ende ghestade te houdene tot sinen live durende.

In Oirconde &c.

„ Ghegheven in den Haghe op ten „ IIII^den^ dach van Meye in 't „ jaar LV.

Jussu Domini Comitis,
Ad relationem Dominorum,

Jo. de Drongele, Militis,
H. Popponis, Presbyteri,
& Ghiselberti de Vianen.
Jo. de Buren.
S. Dominus de Yckelsteyn.

Perkament Register E. L. 25. Noorthollant 1350. — 1355. Cas C. pag. [illegible]

Op gelyke wyze vindt men dat de Graaf handelde met den Sipier, of bewaarder van de gevangenen, 't gene in 't jaar 1353. geen gering ampt schynt geweest te zyn, alzoo hy dat als eene beloning voor genotenen dienst, aan eenen Diederik Heerman, en alleen tot wederzeggen, geeft, gelyk uit de volgende letteren is te bevatten:

„ Hertoghe Willem &c. maken cont allen Luden, dat wi ghegheven hebben, ende gheven met desen brieve Diederic Heerman, om dienst, die hi ons ghedaen heeft, ende noch doen sal onsen steen te Leyden te verwaren, ende onse ghevanghen die daer op coemen zullen, met alsulken rechte, als te haer toe daer op ghestaen heeft, dit sal gheduren tot onsen wederzegghen.

„ In oirkonde desen brieve bezeghelt „ met onsen Zeghel.

„ Ghegheven in den Haghe, des „ Zaterdaghes na Zinte Matheus „ dach, in 't jair ons Heren M. „ CCC. drie ende vyftich.

Jussu Domini Comitis.
Ad relationem Domini.

Wilhelmi Heerman, Presbyteri,
en Alfini de Revele.
Ysebr. B.
S. Gher. de Eemskerke.

Perkament Register E. L. 25. Noorthollant 1350. — 1355. Cas C. pag. 44.

De waardigheid van dat ampt wordt ook door den brief van Hertog Jan van Beyeren van 't jaar 1421. bevestigt, met welken hy op voorspraak zyns Neven van Egmond, den dienst van den Steen, geeft aan Dirk van Warmond, en de Regeerders van Leyden beveelt den gemelden Dirk daar in te handhaven;

„ Johan &c. doen cond allen Luden, dat wy om bede wille ons neven van Egmonde gegeven hebben ende geven mit desen brieve Dirck van Wermonde, Ghysbrechtssoen, den dienst van den steen tot Leyden, ende die gevangen te bewaeren mit allen syner rechten, vervallen, ende toebehoeren, als dair toe staen, ende anderen dair voirtyts afgehadt hebben. dair om wy u ontbieden ende bevelen onsen Schout, Burgermeesters, Scepenen, ende Raide aldair, dat ghy den voirgenoemden Dirck den voirsz. dyenst mit allen sulken rechten, vervallen, ende toebehooren hebben, houden, ende gebruken laet, duerende tot onsen wederseggen, want dat onse wille is.

In Oirconde desen brieve &c.

„ Datum Briele XXIII. Augusti, „ anno XXI°.

Memoriale anno Domini 21. in Beyeren 1421. Cas N. pag. 27. versa.

De Graaf van Holland behielt den eigendom van den steen te Leyden, tot zoo-

zoolang dezelve zoo vervallen was, dat men geenen raad wist om te herstellen, en dierhalven genoodzaakt wierdt in onderhandeling te treden met de Regeerders van Leyden, welken dus lang hunne misdaadigen, als een afgezonderde gerechtsplaats, op den blaauwen steen hadden doen straffen, door welken handel eindelyk in 't jaar 1463. dusdaanig een verdrag getroffen wierdt:

De Hertog van Bourgonje geeft zyne gevangenis, 's Graavensteen, aan de Stad Leyden op zekere Voorwaarde, om aldaar recht te doen met den Zwaarde, gelyk men voorheen op den blaauwen Steen gedaan hadt.

„ Phillips, byder gracien Godts, „ Hertoge van Bourgondien, van „ Lottringen, van Brabant, ende van „ Limbourgh; Grave van Vlaenderen, „ van Arthois, van Bourgonnien Palatyn, „ van Henegouwen, van Hollant, „ van Zeelandt, ende van Namen; Marcgrave „ des Heyligen Rycx, Heere van „ Vrieslandt, van Salins, ende van Mechelen, „ doen condt allen Luyden, hoe „ dat uyt 't geen dat onse Steen tot Leyden „ daer onse Bailliu van Rhynlant, ende „ Schout tot Leyden onse gevangen plegen „ te sluyten, [illegible] ende vervallen is, „ mits dat geen [illegible] hebben „ doen leggen, noch geen toesicht gehadt „ en heeft, Wy onser Stede van Leyden „ voor oogen hebben doen leggen, „ dat sy den voorsz Steen wouden doen „ repareren, ende opmaken tot onser „ behouff, 't welck sy gedifferteert ende „ geweygert hebben, mits dattet groot „ goedt costen soude, daer onse voorsz. „ Stede geen profyt innegelegen en „ waer, niettemin om dat die voorsz. „ Steen in 't beste van onser voorsz. „ Stede, an den Kerckhoff van St. „ Pieterskercke staende is, twelc die „ principael Prochykercke is van onser „ voorsz. Stede, ende mitsdien seer akelic „ ende ontstantich is, sulcken plaetse „ woeist ende vervallen te leggen; „ soo is soo veel gedaen an onse voorsz. „ Stede, by tusschen spreken van eenigen „ van onsen Raide, dat sy angenomen „ heeft onse voorsz. Steen op te „ doen maken buyten onsen costen, op „ conditien ende voorwaerden hier naer „ volgende.

„ Te weten, dat wy off onse nacomelingen „ onse Bailliu van Rynlandt, „ ende Schout van Leyden, in der tyt „ wesende, binnen der voorsz. Vangenissen, „ elck onse gevangen sluyten, „ stocken, houden, ende uythalen sullen, „ tot aller tyt als 't an ons, [illegible] „ hun in onsen name gelieven sal, ende „ waert dat wy off onse nacomelingen „ tot eeniger tyt een Stockwaerder [illegible] „ den setten van de voorsz. Vangenisse, „ die sal hebben van elcken gevangen, „ die civilick gekeurt werde, ende syn „ getyde maeltyden sittet, ses grooten „ daechs, ende van den geenen die [illegible] „ minclicken, te weten van den [illegible] „ gebrueckt werdt, ende te water [illegible] „ te broede sittet, twie grooten ende „ een halve 's daechs, ende dat [illegible] „ sen voir cost, haveninge, stockgelt, „ ende bewaren, ende des en salmen „ den stockwaerder anders geen [illegible] „ geven van opleyden off van [illegible], „ van sluyten ende van ontsluyten, hoe „ off in wat manieren dattet sy, ende „ om die guene gunst die onse voirsz. „ Stede ons bewyst heeft in die reparatie „ ende makinge van onse [illegible] „ Vanckenisse, daar sy soo groote ende „ sware kosten an geleyt heeft, als „ voirsz. is, soo hebben wy weder derselver „ onser Stede geloofft ende gelove „ mits desen onsen brieve voir ons „ ende voir onse nacomelingen, Graven „ off Gravinnen van Hollandt, dat wy „ onse voorseyde Vangenisse an onser „ voirsz. Stede laten sullen, sonder die „ tot eenigen dagen daer aff te vervremden, „ om by ons, onsen Bailliu van „ Rhynlandt, ende Schout van Leyden, „ onse gevangen daerinne ende uyt te „ sluyten inder manieren als voorsz. is.

„ Voirt soo hebben wy onser voirsz. „ Stede gegonnen ende geoorloft, gunnen „ ende oorloven mit desen onser brieve, „ voir ons ende voir onsen erven, „ dat onse Schout van Leyden, inder „ tydt wesende, die misdadigen diemen „ mitten swaerde schuldich is te rechten „ binnen onser voirsz. Stede, ende „ van rechte 't Kerchoff toebehoort, „ het syn ballingen ofte geen, ende „ diemen opten blaeuwen steen plach „ te rechten, off die uyt gracien 't Kerckhoff „ gegundt off gegeven werdt, het „ syn poirteren ofte geen, voirt an rechten „ sal mitten swaerde op die plaets „ van onsen voirsz. Vangenisse, gelyckmen „ op ten blaeuwen steen te doen „ placht, ende om dat wy onse voirsz. „ Stede van Leyden dat inhouden van „ dese, onse voirsz. brieve geloofft hebben „ te houden, ende te doen houden,

 „ den,

,, den, voir ons ende [illegible] naeco-
,, melingen, soo hebben wy in kennisse
,, ende waerheyt onzen Zegel hier aen
,, doen hangen.

,, Gegeven opten XIIen. dach van
,, November, in 't jaer ons Hee-
,, ren duysent vierhondert dry en-
,, de tsestich.

Ainsi signe,

,, By myn Heere den Hertoge,
,, ter relatie van synen Stede-
,, houder ende Rayde van Hol-
,, landt, daerinne waren de
,, Heeren van den Gruythuyse
,, Stedehouder, Heer Willem
,, van Alcmade, Geryt van
,, Assendelft, Meester Jan van
,, Halewyn, Lodewyc van der
,, Eycken, ende Wouter [illegible]
,, Raide voornoemt.

T. Pocs.

MS Privilegien van Leyden.

De Hertog van Bourgonje bevestigt den brief, door welken aan die van Leyden 's Graavensteen gegeeven was om'er recht met den zwaarde te doen.

,, Phelippe, par la Grace de Dieu
,, Duc de Bourgoingne, de [illegible],
,, de Brabant, & de [illegible], Conte
,, de Flandres, d'Artois, de Bourgoi-
,, gne Palatin, de Haynnau, de Hol-
,, lande, de Zellande, & de Namur, Mar-
,, quis du saint Empire, Seigneur de
,, Fryse, de Salins, & de Malines, a
,, tous ceulx qui ces presentes Lettres
,, verront, salut. Comme noz bien a-
,, mez les Bourgmaistres, Eschevins,
,, & Conseil de notre ville de le Leyden,
,, en notre Conte de Hollande, [illegible]
,, ayent expose comment puis naiguaires,
,, ilz ayent obtenu de noz amez & fe-
,, aulx les Lieutenant & gens de notre
,, conseil, par nous ordonnez en nos pays
,, de Hollande, Zellande, & Frise, re-
,, sidens a la Haye, Certaines Lettres
,, patentes seellees de notre seel esdits
,, pays, en datte du XIIme. Jour de No-
,, vembre d'avant passe, tout haut la re-
,, diffication de notre prison en icelle
,, ville de Leyden. De quelles Lettres
,, la teneur s'ensieut de mot a mot.

Ph. [illegible] *Zie hier voor op den* 12. *November* 1463.

,, Et nous requerant, que pour Leur
,, plus grant seurte, ou temps avenir no-
,, tre plaisir feust, aggreer le contenu
,, es dites Lettres & icelles ratiffiir &
,, approuver soubz notre seel de secret,
,, & sur ce leur impetir notre grace. Sa-
,, voir faisons, que veues en notre grant
,, Conseil les dites cydessus transcriptes,
,, ajans le contenu en icelles pour ag-
,, greable. Nous a lumble supplication
,, & requeste des dites, de notre ville
,, de Leyden, avons icelles Lettres des-
,, sus touchees ausi par eulx obtenues
,, soubz notre dit seel de Hollande,
,, grée, consenti & approuve, & par
,, latenceur de cestes greons, consentons,
,, & approuvons selon leur forme & te-
,, neur. En tesmoing de ce nous avons fait
,, mettre notre seel a ces presentes. Donne
,, en notre ville de [illegible], le XXIIIme.
,, Jour d'Avril, l'an de grace mil quatre-
,, cans soixante & quatre, apres Pasques.

Privilegieboek der Stad Leyden A. [illegible]

Of door dit verdrag de geheele rechts-pleging, zoo binnen als buiten de Stad moet begreepen worden gemeen gemaakt te zyn, is my niet gebleeken, wel vindt men, dat de gerechtsplaats voor die buiten de Stad, ten afschrik van anderen, ten toon gesteld wierden, eertyds op de waard, in 't scheiden van den Ouden en nieuwen Ryn, geweest is, alzoo de Baluw van Rynland, Jan van Berendrecht, "op ,, den tweeëntwingsten December des ,, jaars 1523. met den zwaarde heeft ,, doen executeren twee Misdaadigen, ,, en elk op een rad stellen, om-,, trent het scheiden der twee Rynen, ,, buiten de Hoogewoertsche Poort, op ,, het Zuidoosteinde van 't Land, daar ,, Jan van Arkel zyne poortaarde bragt, ,, en staalen maakte (1)." Zoo men uit het voorgemelde verdrag zou konnen besluiten, zal die Gerechtsplaats, ook door de Stad gebruikt zyn; maar wanneer deeze overgebragt is van by Leyderdorp, tot onder Oestgeest, aan den Ryn, buiten de Morschpoort, is duister te melden; 't is zeker, dat op het zelve land, daar thans een houte Galg gezien wordt

(1) Beschryving van Leyden door S. van Leeuwen pag. 458.

wordt, in myne jonge jaaren eene driekante Putgalg, aan 't einde van den Rynsburgsche weg by den Ryn, niet verre van de Stad gestaan heeft, maar of die by verdrag van de Stad Leyden, Rynland, en Oestgeest, voor deeze drie hooge rechtsgebieden, driekantig gemaakt zy, gelyk verhaald wordt, zou moeyelyk vallen te bewyzen. Dit 's echter onbetwistbaar, dat die van Oestgeest, gelyk wy elders (1) aangetoond hebben, hunne gevangene Misdaadigen in 't Gevangenhuis te Leyden mogten brengen.

Doch wederkeerende tot het oude 's Graavensteen, zullen wy de verandering daar aan gemaakt, volgens de jaaren aantoonen. Dit gevangenhuis te klein of vervallen zynde, om ook tuchtelingen op te sluiten, heeft men Acte verkreegen om duizend Gulden over de Dorpen van Rynland, tot maaking, vernieuwing of vergrooting van een Gevangenhuis binnen Leyden te moogen ommeslaan geteekend den XIIII. July des jaars 1556. (2) En is het zelve toen en ook in het jaar 1598. door de naast gelegene erven vergroot, en het is hierom dat men op den zesden October van 't zelve jaar vindt, „ dat Goosse, Cornelisz. Stam, een deel „ van zyn huis op droeg aan de Stad, „ liggende aan de Zuidzyde van de Hout- „ straat, op den hoek van de Gevangen- „ huisstraat, om aan het tuchthuis ge- „ trokken te worden; mits behoudende „ een plaatsje Oostwaard van zyne hui- „ zinge, dat van ouds gestraat geweest „ was, daar van de plaatinge aan de „ Graften, door de Stad van Steen ge- „ maakt is (3)." Het zelve is door aankoop van gronden en erven vervolgd tot men plaats genoeg hadt om het oude gebouw uit te zetten en te vergrooten, 't welke voornaamenlyk omtrent 't jaar 1655. by de hand genomen wierdt, als wanneer men aan de Zuidzyde tegen over St. Pieterskerkhof, alwaar de ingang is, een sierlyke hartsteene gevel heeft doen bouwen, met pilasters die het spits onderschraagen, op het welke het beeld van de gerechtigheid gesteld is, kennelyk door het zwaerd ende weegschaal, om aan te wyzen, dat de misdaaden naar maate van haar gewigt gestraft moeten worden, ook ziet men nevens het Wapenschild der Stad Leyden, het jaartal 1655. ten blyke van de bouwinge. Weinige jaaren naa deeze timmeraadje, vonden de Heeren Regeerders noodig, dat aan dit gebouw ook eene nieuwe Vierschaar en Schepenskamer dienstig was, en naamen met dit oogmerk, den vyfden Maart des jaars 1671. een besluit, 't gene den twaalfden der zelve maand hervat wierdt, en hier in bestondt.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden gezien hebbende zee- „ kere teykeninge van eene Vierschaar „ en Schepenekamer, te maaken aan 't „ gevangenhuys, ter plaetse daar de je- „ genwoordige huyzinge van den Cipier „ staat, hebben naa voorgaande delibe- „ ratie, goedgevonden en verstaan, dat „ dien conform aldaar een Vierschaar, „ en Schepenekamer metten eerste ge- „ maakt, de galerye met ysere bezet, „ en het werk van dien zonder uitstel „ bestedet zal werden, en dat vervol- „ gens ook t'elckens, wanneer execu- „ tie van Justitie geschieden zal, een „ hout Schavot, en annex de voor- „ noemde Vierschaar, regt tegen over „ de papestraat, opgeregt, en gemaakt „ zal werden, ten einde eenen ygelyk, „ des begeerig zynde, te bequaamer de „ voorsz. executie zoude konnen aan- „ schouwen; zullende de muur om het „ jegenwoordige Schavot loopende, „ weg gebrooken, de aarde van 't zelve „ afgekroon, en de plaatse aldaar met „ de gemeene straat gelyk gemaakt, en „ mede bestraat werden.

„ Gedaan den 5den. en geresumeert „ den XIIen. Maart 1671.

Extract uit het Burgermen. Gerechtsdagboek aangaande de zaaken van den Fabricq.

Volgens dit voorneemen moest het oude Schavot of groene zootje vernietigd worden, 't welke in 't water voor de nog overgebleevene gallerye gelegen, rondom bewald, en op de hoeken met vier steene Leeuwen, houdende de Wapenschilden in de Klaauwen, bezet was en

(1) Handvesten van Leyden pag. 753.
(2) Vyfde Memoriaal van Mr. J. van Dam Griffier van den Hove fol. 176.

(3) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 171.

en vindt men dat in 't jaar 1623 aldaar nog deeze zaamenspannelingen aan den Moord van Prins Maurits, met den zwaarde gestraft zyn, gelyk de printverbeelding, toen daar van gemaakt, zulks naauwkeuriglyk aantoont en verklaard. Deeze aarde hoogte geslegt en de waters gedemt zynde, is daar omtrent, recht over de Paapengraft, een deftig gebouw van hardsteen voltrokken, vertoonende in de gevel de Wapenschilden der toen regeerende Burgermeesteren, als van Mr. Johan Meerman, Mr. Paulus van Swanenburg, Jacob van der Maas, en Daniel van Alphen, Danielsz. In de gevelspits zyn door den Konstenaar Xaveri twee zittende beelden, ter wederzyde van het Wapen der Stad, uit steen gehouwen, verbeeldende ter rechter de Gerechtigheid, en ter slinkerzyde de voorzigtigheid, en nevens de zelven het jaartal van de volbouwinge 1672.

Verder is dit huis voorzien van verschillende gaten, en vertrekken om de gevangens naar hunne verdiensten opte sluiten, en te verzekeren, mitsgaders om dezelven te verhooren en de waarheid te doen melden, zelfs als de Schepens noodig oordeelen met pynen daar toe te dwingen. nevens dit gebouw is eene poort in welke twee dienaars met den zwaarde woonen, om by alle voorvallen den Sipier, die eene bekwaame wooning voor zich en zyn huisgezin in 't groote gebouw heeft, hulp te bieden.

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

's GRAAVENHOF, OF LOKHORST.

Dit huis gelegen recht over de Noorderingang van Sint Pieterskerk, en nevens het voorgemelde 's Gravensteen, lag mede, gelyk de meeste Sloten van dien tyd rondom in 't water, maakende met het gevangenhuis twee afgezonderde eilanden, tot de welken men niet dan over bruggen konde koomen, strekkende tot een toegang van 's Graavenhof de Lokhorstbrugge, en de hekelbrugge, welke laatste over Sint Pieterskerkgraft geslaagen was; en aan 's Graavensteen lagen de twee gevangenbruggen (1). Het gemelde gebouw diende den Graaven, te Leyden koomende, tot eene herberg of wooning, de tyd der stichtinge is niet bekend, maar is, myns oordeels, niet veel jonger, dan het naastgelegen gevangenhuis; want het was in volkoomen staat, om den Landsheer, zyne echtgenooten en zyn gevolg te herbergen, toen Willem de tweede, Zoon van Florents den IV. Graaf van Holland, naamaals Roomsch Koning, omtrent het jaar twaalfhonderd zevenentwintig, aldaar gebooren wierdt, als ook in laatere tyden zyn Zoon Florents de Vyfde, en het is op dit Vorstlyk Huys, dat zoo veele brieven door verschillende Graaven te Leyden getekend zyn sedert het jaar twaalfhonderd, en voor het verdrag door de Stad Leyden met den Graaf geslooten in 't jaar 1762. bekend door den naam van 't groote Handvest. Zy hadden in dit deel niet alleen hunne wooning, en afgezonderde rechtsgebied, maar zelf verscheidene groote hoven, gelyk men op het jaar 1322. gemeld vindt, dat Graaf Willem de derde, op zekere voorwaarden aan Huge van Leyden, geeft zynen Krythof, zyn hof achter zynen Boomgaard, en zyn hof achter de Begynen, die samen vier morgen Lands groot waren (2). Zeven jaaren laater, gaf hy Gerrit, Heynen Zoon, voor deszelfs leeven, zyn huis, en boomgaard, onder beding van het huis tot 's Graaven behoef te onderhouden (3). naamenlyk tot zyn intrek, of herberg: gelyk Hertog Albert van Beyere, in 't jaar 1360. deeze zyne Wooning, Hof, en Boomgaard aan Heere Gerard van Egmond, onder dit beding te leen gaf, dat het zyne opene herberg blyven, en daar twintig bedden met hun toebehooren tot zynen dienst wezen als hy te Leyden koomen zouden (4). Deese Hof en Boomgaard te Leyden, wierdt in 't jaar 1367. met zyn toebehooren, door den Ruwaard Hertog Albert geschonken aan het Kapittel van 's Graavenhage, op deeze voorwaarden, dat hy aldaar

(1) Handvesten van Leyden pag. 508.
(2) Charterboek IIe. deel pag. 297.
(3) Charterboek II. deel pag. 485.
(4) G. Charterboek III. deel pag. 118.

Gezigt van 's GRAAVENSTEEN en GEVANGENHUIS, te Leyden.

daar zoude houden zyne Vierschaar, als gewoonlyk was, en een Raedhuis daar aan, welken hy zelf bekostigen zoude (1). Een klaar bewys dat de Graaf aldaar zyn rechtsgebied oeffende, en zyne wooning niet, maar het bygelegene land alleen afstont. Doch eer wy vorder gaan, zullen wy hier kortlyk onze gedachten van den bovengeroerden Krythof melden, als gehecht aan deeze Graaflyke goederen.

De Krythof was eene ruime plaats, binnen eenen kring of omtrek beslooten, in welken, om zekere verschillen te eindigen, met goedvinden van den Opper-gebieder, een tweegevegt gehouden wierdt, zoo als men in veele oude Steden en gehuchten eertyds vondt. Ik vermoede, dat het woord kryt, afkoomstig van kreits, dat eenen ring of kring beteekent, sommigen heeft doen meenen, dat zoodaanige kampvelden met kryt afgetekend wierden, daarze met heiningen afgeslooten waren, op dat 'er niemand, dan met oorlof van den Krytwaarder, ook oudtyds wel Grietwaerder geheeten, mogt binnen treden: want dees was Opziender en Rechter over het kampvegten, zoodaanige waardigheid bekleedde de Burggraaf, als een leen van den Landheer, gelyk ons door eenen brief van 't jaar 1404. geleerd wordt: doch deeze onredelyke gewoonte, om den tweedragt door de wapenen te beslegten, is door de geschaafder zeden vernietigd, en de Krythoven verduisterd geworden: nochtans vindt men eenen Schryver (2), welke meld, dat het kampveld te Leyden, door het groote Begynhof, en de Commandeurie van den Duitschen huize ingenomen is; maar hy heeft niet geweeten, dat die gebouwen al in wezen waren, voor dat men iet van het Krythof binnen die Stad gemeld vindt: naar myne gissing, zal het gelegen hebben langs het Rapenburg tusschen de thans genaamde houtstraat en klokfteeg, door een water of graft van Sint Pieterskerkhof gescheiden, welke plaats door afstand of toelaating van den Graaf, in 't vervolg met huizen bebouwd is. Wat het oude gebouw betreft, daar de Graaven hun verblyf hielden, van het zelve is thans niets meer overig, dan de groote kelders en zwaare muuren, boven welken sedert andere timmeraadien en huizen gesteld zyn, van welke verandering wy, naar ons vermoogen, opgespoord hebben al het gene dat tot opheldering derzelve kan strekken.

Op welke wyze deeze Graaflyke huizing aan het geslacht van Lokhorst gekoomen is, hebben wy door veel zoekens niet konnen ontdekken; maar wel dat 'er eenige van dien naam in de Regeering deezer Stad geweest zyn, en dat het door hen verkoft is aan eenen Van Veen, die het zelve huis, dat naa den voorgaanden bezitter den naam van Lokhorst gekreegen en behouden heeft, omtrent het jaar 1560. bewoonde, en zoo wy vinden Cornelis Van Veen geheeten, Ridder, en Burgermeester te Leyden was (3), die gesprooten uit eenen bastaard des Hertogen van Brabant, zyn wapen op de Vensters van het gemelde huis voerde (4). Een zyner naakoomelingen Mr. Simon van Veen, Raad in den Hoogen Raad geworden, van voorneemen zynde, dit huis te vertimmeren, vondt noodig alvoorens volstrekt meester van dit huis te zyn, en dierhalven met den Heere van Niewenroode, die wegens zyne echtgenoote Juffrouw Maria van Lokhorst, nog eisch op de gemelde huizinge maakte, de zaak op den eersten July des jaars 1608. op deeze voorwaarde ten einde bragt.

„ Wy Wilhem Cornelisz. Thibault
„ ende Isbrandt P. de Bye, com-
„ pareert Amelis van Hogeveen, als ge-
„ machtichde van Jr. Benart van den
„ Bougaert, Heere tot Niewenroode,
„ als man en voech van Jofrou Maria
„ van Lockhorst: vercoopt aen Mr. Si-
„ mon van Veen, Raet in den H. R.
„ 't huis te Lockhorst met eenich im-
„ boel, mitsgaeders boven dien alle de
„ gerechticheden, appendentien ende
„ toebehoren van de selve huissinge, son-
„ der de Grafsteden ofte de gerechtic-
„ heit tot seecker Cappelle, in de
„ Kerck, bekent voldaen met een Ren-
„ tebrief van 500. gl. 's jaers, en met
„ een Kustingbrief inhoudende 12500.
„ gl. te weten 3000. gl. mey 1608. en
„ 1610. 11. 12. met 2000. gl. anno
„ 1613. met 1500. gl.

„ Actum den eersten July 1608.

Ver-

(1) Beschryving van 's Gravenhage door Mr. J. de Riemer, I. deel, pag. 191.
(2) Alkemade Kamprecht, pag. 123.
(3) Ook by Orlers onder de Burgermeesteren op 't jaar 1565. pag. 617.
(4) Butgens Trophées de Brabant, Tom. I. pag. 665. en 666.

Verder besloot hy eenige vryheid, tot zyn oogmerk dienstig, van de Stad te verzoeken, en tot het verkrygen van dezelve, zeker verdrag met die van den Gerechte te maaken, zynde van deezen inhoud:

Verdrag van die van den Gerechte der Stad Leyden met Mr. Simon van Veen, wegens het betimmeren van St. Pieterskerkgraft aan zyne huizinge van Lokhorst, en afstand van de oude Vierschaar, enz.

„ Die van de Gerechte deser Stadt Leyden, in haer vergaderinge op 't Raedthuys derselver Stede gehoort hebbende 't versouck aen hem gedaen van wegen de Heer Mr. Symon van Veen, Raedt in den hogen Rade, haren medeborger, als gekoft hebbende de huysinge van Lockhorst, gelegen binnen deser Stede, aen de Noortzyde van St. Pieterskerckhoff, mit de gerechticheyt daer toe behorende, omme een nieuw gebouw te mogen stellen Oostwaerts aen dezelve huysinge, ende sulcx om te mogen overtimmeren de graft aldaer, in als ter breete van twee roeden vyff voeten, buyten de buyrsteyger aldaer comende, ende ter lengde van omtrent twee, of drie roeden, lynrecht raeyende tot opten Zuytoosthouck van de Lockhorstbrugge: ende van de gelegentheyt genomen hebbende inspectie oculaer hebben, voor zo veel in hem is, 't voorsz. versouck bewillicht, ende geconsenteert, bewilligen ende consenteren mits desen, ende dit al onder de volgende bespreecken.

„ Ten eersten, dat de voorsz. van Veen de waterlosinghe van 't kerckhoff eenen vryen ende onverhinderden gangloop, ende losinge sal laten in den voorsz. kerckgraft.

„ Ten tweeden, dat hy, tot geryff van de gebuyren daer omtrent, achter off in 't eynde van 't voorsz. gebouw, ter plaetse daer 't selve bequamelicxst sal vallen, ende ter bescheydenheyt van deser Stede Trezorier extraordinaris, ende gecommitteerde, tot der opsichte van des Stadts meester metselaer ende timmerman, t'zynen coste sal doen maecken een steyger ende opslach, dewelcke eens gemaeckt, ende by hem opgelevert synde van dan voorts sal onderhouden worden tot laste van de gebuyren daer by geryft synde, ende dezelve gebruyckende, volgende de houfslach, die daer van in tyden ende wylen by Schepenen en meesteren in der tyt sal werden gemaect.

„ Ten derden, dat den eygenaer van 't huys in den Noortoosthouck van 't Kerckhoff, comende op ten houck van de voorsz. Kerckgraft, zal blyven onvercort in zodanige gerechticheyt als hy wettelicken soude mogen hebben tot zynen gangh onder de straeten aldaer, die, ende indien hy enige heeft.

„ Ten vierden, dat hy van Veen, noch zynen erven ende nacomelingen, eygenaers van de voorsz. huysinge van Lockhorst in der tyt, dese Stadt geen eysch, antael, off moeyenisse doen, off yetwes daer jegens pretenderen zal, aengaende de oude Vierschaer van den Bailly van Rhynlandt, omme die aen de voorsz. huysinge te doen wederkeren, volgende de brieven van uytgifte die daer van soude mogen syn, ende dat hy sulcx van syne gerechticheyt, 't welk hem daer toe soude mogen comen, vertyen, venunchieren, ende afstant doen sal: behoudens ende onvermindert hem nochtans syn recht ende verhael, aen de Heeren van de rekeningen in den Hage, als den eygendom van de voorsz. oude vierschare ten behouve van deser Stede opgedragen hebbende, volgende 't beschyet daer van synde.

„ Ende ten laetsten, dat hy, zynen erven, noch nacomelingen, besitters van de voorsz. huysinge van Lochorst in der tyt, ten geenen dagen sullen mogen eysschen, of yemant eenige moeyte en sullen mogen aendoen, om 't recht van 't Speckhout (1) den voorsz. huyse van outs toegecomen hebbende.

„ Van alle 't welck de voorsz. Heere van Veen, al vooren syn voorsz. gebouw te beginnen, ten behouwe, ende tot verseeckerheyt van dezer Stede, be-
„ hoor-

(1) Dit recht is thans onbekend; maar 'k gisse dat, dewyl onze Voorouders meer voor de duurzaamheid van timmeraadjen waren, dan men tegenwoordig is, dat zulks een recht geweest zy, om het Spekhout, dat Spinthout is, te moogen afkeuren.

„ hoorlicke brieven voor Schepenen al-
„ hier ſal paſſeren ende verlyden.

„ Ende geordonneert es, gemaect
„ ende den voornoemden Heere
„ Veen gelevert te werden de
„ jegenwoordige acte, omme
„ hem te ſtrecken daer, ende
„ ſulcx des zal behooren; de
„ welcke ten bevele van de
„ Gerechte geteyckent es, de-
„ ſen leſten Marty, XVI^c.
„ ende acht.

„ *Onderſtont:*

„ By my,

„ *Ende was geteyckent.*

J. van Hout.

Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 237.

NB. Ter voldoeninge van al het welke, en van ieder punt in 't byzonder, de Heer Mr. Simon van Veen macht heeft gegeeven aan zynen Zoon, Yſenbout van Veen, Advocaat voor den hove van Hollaud, welke de belofte van 't volbrengen of naakoomen van 't zelve, op den Zevenden January 1609. voor Schepenen van Leyden gedaan heeft. *Privilegieboek der Stad Leyden D. pag.* 236.

NB. Dees Mr. Simon van Veen, geweeſt zynde Advocaat Fiſcaal van Hollaud, Zeeland, en Weſtvriesland, was omtrent den jaare 1607. tot Raadsheer van den Hoogen Raad gevorderd. *Het Leven van Mr. Hugo de Groot fol.* 23.

Nader verdrag van die van den Gerechte der Stad Leyden met Mr. Simon van Veen, eigenaar van 't huis te Lokhorſt, wegens het overtimmeren van de kerkgraft nevens het zelve huis.

„ Die van de Gerechte deſer Stadt
„ Leyden, collegialiter beſien
„ hebbende de gelegentheyt van de St.
„ Pieterskerckgraft, tuſſchen 't Kerck-
„ hoff ende Lockhorſtbrugge, lopende
„ in der lengte van 't huys te Lock-
„ horſt, daer van jegenwoordelicken
„ eygenaer es de Heer Mr. Symon van
„ Veen, hebben voor zo veel in hem
„ is geconſenteert ende bewillicht, con-
„ ſenteren ende bewilligen mitsdezen,
„ dat de voornoemde van Veen, de-
„ zelve Graft ſal mogen dammen, ende
„ toewerpen, ende zelver betimmeren,
„ of uytgeven om betimmert te wer-
„ den, tot eere ende chieraet deſer Ste-
„ de, mit huyſen ten minſten twee
„ viercanten hooch, mit een borſtwe-
„ ringe van derde halve voeten; mits
„ dat hy tot geryff van de waterloſin-
„ ge, zo van 't kerckhoff, als van den
„ gebuiren ende gehuysden daer om-
„ trent, een rioul, off watergote t'zy-
„ nen coſten ſal doen maecken, deur
„ de ſtrate, die daer langs henen ſal
„ blyven, wyt deurgaende twee roe-
„ den, off aen de Dieſſtege vyffentwin-
„ tich voeten, ende aen 't Kerckhoff
„ drieëntwintich voeten, 't zynen keure
„ tuſſchen beyden, lynrecht aflopende
„ van zodanige hoochte ende wyte,
„ mitsgaders werck, off maecxſel, als
„ de goote off rioul de voorleden jaren
„ deur St. Pancraes Kerckgraft gemaect
„ ende geleyt es, van 't Kerckhoff of,
„ uytcomende onder de voorſz. Lock-
„ horſtbrugge. Welcke goote off ri-
„ oul eens by hem gemaect ende opge-
„ levert ſynde, daer naer ten eeuwigen
„ dagen ſal werden onderhouden by de
„ eygenaers van de huyſen ende getim-
„ merten daer omtrent, wiens waterlo-
„ ſingen ſoo onder der aerden, als daer
„ boven, daer inne lopende ende loſen-
„ de ſyn, of mitter tyt lopen ende lo-
„ ſen ſullen, gelyck in zodanige zaec-
„ ken alhier gebruyckelicken is. Des
„ zal de voorſz. Heere van Veen, om
„ ſyn lichten in zyn principale huyſinge
„ te behouden, onbetimmert mogen la-
„ ten ter lengde van omtrend XLII.
„ voeten, ende 't zelve bevryden mit
„ een mueragie, ende een poort, off
„ uytgangh tuſſchen beyden verchiert mit
„ ſyn ſloupen ten wederſyden ende an-
„ der getimmer, gelyck dezelve Heere
„ Veen tot meeſte chieragie goet ach-
„ ten ſal: mits dat hier mede aff ſyn ſal
„ 't conſent de voorſz. van Veen by ac-
„ te van reſolutie van die van de Ge-
„ rechte, van date den laetſten Marty
„ XVI^c. acht verleent, van de ſtraete
„ aen 't Kerckhoff te mogen betimme-
„ ren tot twee roede vyff voeten toe
„ buyten de ſteygermuyr aldaer ſtaende,
„ zonder dat de voorſz. Veen ſich daer
„ mede ſal mogen behelpen, blyvende
„ de voorſz acte, ende 't gene daer op
„ gevolcht is, in 't vorder in haer ge-
„ heel aengaende de andere poincten
„ daer inne verhaelt.

„ Aldus gedaen ter vergaderinge
„ op 't Raethuys dezen XVIII^en.
„ February XVI^c. negen.

Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 237. verſa en 238.

Of

Of de gemelde Raadsheer van Veen [illegible] van [illegible] gedachten [illegible], of het gemelde erf tot zyne timmeragie niet noodig hadt, 't is zeker dat hy op den eersten July des jaers 16[illegible]8. aan eenen Aelbrecht, Simontz. Stam, timmerman, een huis en erf aan Lockhorst gelegen, verkoft (1), 't welk naaderhand tot eene Godsdienstige Vergadering der Doopsgezinden gebruikt, en het eerste begin hunner Kerk aldaar geworden is. Onlangs hiernaa Meester Simon van Veen stervende, hebben zyne erfgenaamen, op den negenden Maart in 't jaar 1612. naamentlyk, voor de onmondige kinderen als voogd, Burgemeester Jan Ysbrantz. van der [illegible], en voor de getrouwde dochter als man en voogd Mr. Joes van Swanenburg, Secretaris deezer Stad, verkoft aan Paulus Stock, Secretaris van de Weeskamer, de huizinge en erve met een ledig erf voor aan de straat, zynde een groot deel van de huizinge Lokhorst, het andere deel reeds met burgerhuizen betimmert, en met eenen muur van 't voorgemelde gescheiden zynde (2). Weinig tyds hiernaa wierd tusschen den Secretaris Joost van Swaenenburg en Hendrik Stock een afzonderlyk verdrag, omtrent de verdeeling van de huizinge Lokhorst gemaakt, zynde van deezen inhoud:

Verdrag tusschen J. van Swanenburg en H. Stoch omtrent de huizinge Lokhorst.

„ Wy ondergeschreven bekennen [illegible] met malkanderen [illegible] de [illegible] ende verdeelinge van de huizinge van Lockhorst, staende tot Leyden aen het Ste. Pieters Kerckhoff, verdragen ende overeen gecoomen te zyn als dat na dien 't zelve ons aen gelt is, uytten boedel van [illegible] Mr. Symon van Veen, ons Schoonvader uitte last van acht duysent guldens hooftsoms, die de Heer van Nieuroode daer op sprekende heeft, wy van de zelve last elckx de gerechte helft sullen dragen, en vorder in eygendom behouden mit volgens de gemaeckte caerte; maer gelyck wy 't zelve [illegible] hebben afgescheyden, ende gelyck 't zelve tegenwoordich by ons respective getimmert ende gemaeckt is; belovende den een den anderen 't zelve in der manieren te sullen laeten volgen, ende zulcx malcanderen verder te laeten ongemoeydt, onder verbant van ons respective persoonen en goederen: ende [illegible] van zyn gemaeckt twee [illegible] acten, waer van elck eenen heeft [illegible].

„ Ten orconden onder geteickent „ op den XXX[illegible]. July, anno „ XVI[c]. twaelf.

„ *Was geteickendt*

Joost van Swanenburch,
Heyndrick Stoch.

Copie van den Hr. Mr. . . . .

In 't jaar 1648. zyn de Doopsgezinden van eenen Henrik Stock, het grootste deel van deeze huizinge by koop magtig geworden, en hebben het zelve tot vergrooting hunner kerke gebruikt (3), blyvende het overige tot een Fransch koffyhuis en andere burgerwooningen.

(1) Uit den Opdragtbrief, onder de Doopsgezinde Gemeente

(2) Uit den Opdragtbrief, als boven.
(3) Zie onder den Kerk der Doopsgezinden.

EENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De Burg van Leyden.

De verschillende gedachten der Schryvers over de Stichting van dit gebouw, zyn zoo veel bewyzen van onzekerheid: wy zullen ons dierhalven met een ieders meening te melden, niet ophouden; maar de getuigenis van eenen der Oudheidkundigsten, omtrent de eigenschap van dit werk, als best aanneemlyk, hier mede deelen: „ De Burg te „ Leyden heeft niet de minsten schyn „ van een Romeinsch gebouw, noch „ eenig overblyfsel dat 'er naar zweemt; „ wandt

„ wandt deeze ronde romp, heeft noch „ ſterkte noch gedienſtigheid, om de „ woede te wederſtaan: ook wordt 'er „ geen eenig merkteken der gryze oud- „ heid, 't zy ſteenen, of penningen, „ die op andere plaatſen tot bewyzen „ dienen, gevonden (1)." Zelfs maakten de Romeinen hunne ſterkten of werken nooit op hoogten of heuvels; maar op den vlakken grond. Dat hier een ander gebouw, en geen Romeinſch maakſel, geſtaan heeft, wordt ons door de oude ſchriften beweezen, verhaalende, hoe ten tyden van Vrouwe Ada, dochter van Graaf Diederik den VII. die met Lodewyk Graaf van Loon getrouwd was, aldaar, omtrent het jaar twaalfhonderd en vier, belegerd zynde, op deeze volgende wyze verwonnen wierdt: „Mer dat ongetimde Volck van „ Kenemerlandt myt Her Wouter van „ Egmonde, hueren Hoeftman, volch- „ den hem ſnellic nae, ende dat volck van „ Rynlandt quamen myt Heren Philips „ van Waſſenaer, hueren Leydsman dair „ by een, ende ſtormden dat Caſteel „ van Leyden myt ſcutte ende myt „ ſlingeren, ende myt anderen inſtru- „ menten, aen den tynnen ende aen den „ toerne, ſoe dat deſe voirſz. Ridders „ moſten hem van node opgheven dat „ Caſteel; want ſy nyet en hadden te- „ ten, ende gaven dat Caſteel op in der „ Kenemer macht, daer worden ſy ge- „ vangen ende geſpannen, ſonder die „ dochter Ada, dair gingmen hueſche- „ lic mede omme (2)." Uit de gemelde tinnen en torens is klaar genoeg te bevatten, dat het gebouw eene andere gedaante gehad heeft, en eene bekwaame wooning voor de Burggraaven zal geweeſt zyn. Wanneer hetzelve gebouw zou geſticht wezen, is onzeker, wy hebben elders geſchreeven (3), dat ons voor het jaar elfhonderd geene doorſlaande bewyzen van de Leydſche Burggraaven zyn voorgekoomen, wel van andere Burggraaven in naam, maar zonder bepaaling van plaatſe, uit het welke blykt, dat 'er een verblyvende Slotvoogd te Leyden geweeſt, en zyne wooning in den gemelden tyd op den Burg gehad heeft.

Deeze bewoonders waren geene Bouwheeren, noch eigenaars van den Burg, noch veel minder Heeren van Rynland, of van de Stad, zoo als men dwaaslyk gemeld vindt (4); maar Leenmannen van den Graaf van Holland, die alleen ſtichter en eigenaar van dat gebouw was, zoo als blykt uit de beloften van Lodewyk, Graaf van Loon, en zyne echtgenoote, Vrouw Ada, omtrent het jaar 1203. in het verdrag met den Hertog van Brabant aangegaan, waar by zy al het allodiaal, of vry eigen goed, dat hen in Holland toebehoorden, behalven den Burg van Leyden en de Slotvoogdye, aan den Hertog wilden overdragen (5). Zelfs weet ieder, die maar eenige kennis van de middeleeuwige oudheid heeft, dat de naamen van Burggraaf, Slotvoogd, Caſtellanus, of Vice Comes, eene afhanglykheid van hoogere macht, en geen alleenheerſcher betekend. Wy zouden, indien 't de zaak vereiſchte, door menigte van oude brieven onwederſpreeklyk kunnen bewyzen, dat dees Burg door de Slotvoogden, van den Graaf van Holland, te leen verheven is. Ook vind men niet dat dit Graaflyke gebouw geſchonden is, toen Hertog Albert in 't jaar 1393. al de huizen van Philips van Waſſenaar, Burggraaf te Leyden, om Willem Kuſers dood, deedt vernielen (6), wyl 't zyn eigen en Graaflyk huis was.

De aanleg en ſtichting van dit gebouw, zal buiten twyfel aldaar geſteld zyn tot den ontfangſt der tollen, als bekwaamlyk daartoe op het ſamenvloeijen der wateren van den ouden- en nieuwen Ryn, en Maren gelegen, en tot dat einde het opzicht aan den Burggraaf gegeeven zy; want het recht der tollen was eertyds niet van de minſte inkoomſten des Graaven, en wierdt mede van hem, door den Burggraaf te Leen gehouden.

Het rechtsgebied, dat die Slotvooggden in de Stad Leyden oeffenden, hadt een andere oorzaak, en was voortgekoomen uit de vereeniging van Marendorp met het oudſte deel van de Stad, om dat het gemelde Dorp eensdeels onder Oegſtgeeſt, anders deels onder Leyder-

(1) J. Oudaans Roomſche Mogendheid pag. 25. zie ook P. Scriverius Toetsſteen op het Goudſche Chronykje pag. 210. en 211.

(2) Aantekening op Chron. van den Klerk der laage Landen pag. 93.

(3) In 't III. Hoofdſtuk, hier voor.

(4) Beſchryving van Leyden door S. v. Leeuwen pag. 483. en 495. Bockenbergii Lugd. Batav. Heroës pag. 124.

(5) Charterboek I. deel pag. 145.

(6) Charterboek III. deel pag. 601.

derdorp, beide Heerlykheden van den Burggraaf, gelegen was, en uit deeze famenvoeging die voor het jaar 1266. al moet gefchied wezen (1) zyn de leden der regeeringe in tween verdeeld, zulks de Schout beurtling aangefteld, en van ieder vier Schepens verkoozen wierden. Niettegenftaande dit verdrag van vereeniginge behielt de Burggraaf de befchikking over al het gene op zynen grond, of onder zyn byzonder gebied, en binnen zyne graften gelegen was: zoo als wy meermaalen vinden, dat hy als eigenaar het gezag over de huizen rondom den Burg getimmerd oeffende, en dezelven naar zyn welgevallen, zonder iemands tegenfpraak konde verhuuren, of op zoodaanige voorwaarde verkoopen als hem oorbaar docht, gelyk uit de bewyzen, door ons in 't licht gegeeven (2), en uit het naaftvolgende onbekende ftuk befpeurd kan worden:

Opdragt van zekere huizinge aan den Burch te Leyden, door den Burggraaf verkoft aan Daam Wouterszoon.

„ Wy Geryt van Oeftgheeft, ende „ Willem Heerman Schepene „ in Leyden, oirkonde, dat vor ons „ quam Willem Philipszoon, als Rentmefter des Edelen ende ghebortigen „ Jacob Heer tot Waffenaer &c. ende „ geliede, dat hy vercoft heeft Daem „ Wouterszoon een hufinge ende erve „ mitter turffchuer, ftaende after Willem Gerytszoon huus ende erve totter voirfz. hufinge behorende mit fulker tymmeringe, licht ende ghefícht „ als nu tertyt ftaet, ende Floris van „ Alcmade, Hugenzoon, dat plach toe „ behoren, ende hi plach te bewonen „ gelegen in die nuwe ftraet, ende heeft „ beleghen an die een fyde Willem Gerytszoon, ende an die ander fyde Trude van der Horne, ende Claesftevenszoon, ftreckende voir van der ftraet „ after an den burch. Des fynt voirwairden, dat den Edelen ende ghebortigen Jacob, Heere tot Waffenaer „ voirfz. ende fyn erven ende nacomelingen, die befitters fullen fyn van „ der burch, fyn dieners, ende die „ gheen, die den voirfz. burch in bruyc- „ wair hebben zullen, een redelyck ende „ betamelicken doirganck hebben zullen „ tot ewighen dagen, doir die voirfz. voirhufinghe ende plaetfe tot opten burch „ toe om op ende off te gaen, als hem „ dat gelieven fall, ende anders niet, ende fonder wederfeggen van Daem voirfcreven ende finen erven ende nacomelingen, ende fonder Daem voirfz. „ fyn licht van der voirfz. hufinge ende „ erve ergent te benemen, alle arghelift „ wtghefcieden. Ende Willem Philipszoon als Rentmefter voirfz. ende Floris van Alcmade Hugezoon lovede „ met ghefamender handt ende elex „ voir all Daem Wouterszoon voirfz. „ defe voirfz. hufinghe ende erve inder „ manieren, als voirfz. ftaet, vry te waren jaer ende dach, alfe recht is, alsmen een hufinghe ende erve fculdich „ is te waren. Voirt fo lovede Willem „ voirfz. Florys van Alkmade voirnoemt „ hier of fcadelois te houden, ende hier „ off beliede hem Willem Philipszoon, „ als Rentemeefter voorfz. wel voldaen „ ende betaelt den leften penninck mitten eerften.

„ In oirkonde defe brieve befegelt „ mit onfe Zegelen, in 't jaer „ ons Heeren duyfent vierhondert feven ende viertich, upten viertienden dach in Decembri.

Uit de Archiven van den Huize van Waffenaer, N. 16. *pag.* 6.

NB Dit fchynt de huizinge van welke de poort van den Burg in 't vervolg gemaakt is.

Maar de Graaf van Holland, of de Regeerders van Leyden, handhaafden het rechtsgebied over het land, de huizen, ftraaten en wateren die binnen het beftek van den Burg niet begreepen, of die door onderlinge verbintenis onder een vereenigh gebied gekoomen waren, deeze wierden gemeenerhand beftierd naar de keuren te zaamen tot dat einde gemaakt, als by voorbeeld: „Zoo wien men enen „ Vrede vermaent by des Gravenbode, „ of by des Burchgraven rechten (3), „ of by Scepenen der voorfeyder Stede, „ ende die Vrede niet en gheve, worde „ hy verwonnen met tween Scepenen, „ foe verboerde hy tien pont. Ende die „ den anderen flaet met enen ftave, of „ met enen ftocke, die verboerd viertich

(1) Zie Charterboek, I. deel, pag. 345. en Handveften van Leyden, pag. 478.
(2) Gr. Charterboek, III. deel, pag. 117.
(3) Of Rechtre.

„ tich fcellinghe, ende men fal den ghe-
„ quetften genoech doen, by rade der
„ Scepene, ende en droeghen fys niet
„ overeen, foe foudet bliven daer die
„ vive wilden: ende en mochten zys
„ niet overeen draghen, foe foude men
„ den ghequetften ghenoech doen by
„ 's Graven raet, ende des Borchgra-
„ ve (1)." Op deeze en diergelyke wyze waren de zaaken in 't jaar 1306. tusfchen hen geregeld, tot dat die door twift en oorlog, ten naadeele van den Burggraaf, veranderden, en door tyd en ongeval de macht van den Slotvoogd, en de geftalte van zyne wooning geheel vernietigd zyn; doch eer wy ons tot de befchouwing van het tegenwoordige maakfel begeeven, zullen wy, om het vermoogen der Burggraaven, uit den Huize van Waffenaar, te doen zien, de Lyft der Leengoederen, welken Maria, oudfte dochter van Heer Jan van Wasfenaer, de laatfte Burggraaf van dat geflacht, in 't jaar 1525. weinig tyds naa haars vaders dood, verheven heeft, hier, als iet zeldzaams, laaten volgen, behelzende verfcheidene byzonderheden de Stad Leyden en haare heerlykheden betreffende.

Uittrekfel van de goede en kwaade leenen verheeven in 't jaar XV^{C}. XXV. In 't Franfch gefchreeven.

WASSENAAR.

De Hooge Heerlykheid van Waffenaar.
De middelbaare en laage heerlykheid.
De lente, en herftfchatting [of beede.]
De Botting wordt tweemaal in zeven jaaren geheeven.
De Burg met omtrent XI. mergen Lands.
De Kleine tienden aldaar.
De Molen met het huisjo.
CLXXXIIII. ₶ XVI. ß.
De Veenpachten.
De Duinen omtrent den Haag, genaamd Blankkenburgerduin (2) geeft vrygeld. *f* 220 — : — :

ZUITWYCK.

De Hooge Heerlykheid.
Het huis met de tienden en XXXIII. mergenlands.

OOSTBARENDRECHT.

De middelbaare en Laage Heerlykheid, gelyk het Schoutambocht.
De Viffchery en Vogelry aldaar.
LXXX. ₶.
XIX. Blokken tienden.
V^{C}. XCVIII. ₶ V. ß.
De kleine tienden aldaar.
De nakoop, te weeten van iedere mergen die men verkoopt. XIIII. ß.

KEETEL.

Vier blokken tienden.
De Lente en herfftfcatting [of beede]
De cyns op den cruyswech.
De kleine tienden.
De halve drogendyk by Ouderfchie.
De Landen behoorende aan de hofftede van Poeldyckerpoel.
De Lentefchatting of beede te Zoeterwoude.
De Veenpachten in Haagambocht.
De hooge Heerlykheid van 't Zand met 't gene 'er toebehoort.
De hooge Heerlykheid van Katwyk.
De hooge Heerlykheid van Voorfchooten.
De hooge Heerlykheid van Oeftgeeft voor de helft.

Kwaade Leenen, die niet dan den Oudften zoon volgen.

KATWYK.

Eerftelyk Katwyk.
De middelbaare en laage Heerlykheid van Katwyk 't Pondgeld, dat is van al de Vifch, die aldaar gevangen wordt den XX^{en}. penning.
De Hofvifch, 't welke is voor zekere tyden van 't jaar, van honderd fchelviffchen vier, van twintig Kabeljauwen een van twaalf fnees Schollen een.
De tollen aldaar al te faamen.
III^{C}. LXXV. ₶.
Het huis aldaar.
De lente en herfftbeeden van Katwyk.
De overtogt over den Ryn. XVIII. ₶.
De molen met het huis.
II^{C}. XII. ₶ XVI. ß.
Burggraven hofftede op den Ryn, met verfcheidene erflyke goeden.

VOOR-

(1) Gr. Charterboek, II. deel, pag. 55. & feq.

(2) Uit naadere of laatere Lyft der goederen.

VOORSCHOOTEN.

De middelbaare en laage Heerlykheid aldaar.
De tienden tot drie blokken toe.
De Lente en Herfstbede.
De kleine tienden.
De molen met het huis.
CXXXI. ℔ XII. ß.
Vyf mergen lands by Schakebosch.
De Cyns van ter Horst met LXV. mergen lands &c. C. LXXV. ℔.
Het Schakebosch met de Waranden, en andere deelen. XXXVIII. ℔ XIX. ß.
De paardemarkt. XLII. ℔ XIX ß. VI. den.

OESTGEEST.

De middelbaare en laage Heerlykheid van Oestgeest.
De tiende van 't Kooren voor de helst met de Vrouwe van Rynsburg.
De Kleine tienden voor gelyke helfte.
De Tyns.
De hofstede aldaar met XXXVII. mergen lands.

VOORBURG.

De middelbaare en laage Heerlykheid aldaar.
Vyf blokken tienden. II^c. XXII. ℔ XV. ß IV. gr.
De kleine tienden.
De Koorentienden in Helingerbrouk.

WIMMENUM.

De hooge Heerlykheid aldaar met de waranden. LIIII. ℔.
De Lente beede. XXXIX. ß.
De botting, die in Zeven jaaren tweemaal gegeeven wordt.

VALKENBURG.

De Middelbaare en Laage Heerlykheid aldaar.
De tollen aldaar.
De overtogt over den Ryn.
De paerdemarkt aldaar met de tollen enz. IIII^c. LVI. ℔ XII. ß VI. den.

SASSENEM.

De Middelbaare en Laage Heerlykheid aldaar.
De tyns aldaar.
De Visscherye en Vogelrye in de Meer aldaar.

VLAARDINGEN.

De paerdemarkt aldaar.
C. XCVI. ℔ X. ß.
't Salmgeld, of voetgeld.
't Roergeld, dat is van ieder schip de haven van Vlaardingen, geduurende de paerdemarkt aandoende, eene groote.
Een getyde opwaarts en een getyde nederwarts langs de Maas, den Heer te moeten vaaren of voeren.

LEYDEN.

De Burg te Leyden, gelt 's jaars. XXXII. ℔.
De Gruite aldaar, dat is van iedere brouwte drie grooten tot XLI. tonnen de brouwte, en zoo veel meer tonnen als 'er zyn, van iedere ton een halve penning Hollandsch. II^c. LV. ℔ III. ß.
De tollen aldaar.
De Kooren tienden, de kleine tienden, en de tyns. { Aalsmeer. Burggraavenveen. Reynsaterwoude.
De Visscherye (1) in den Ryn van Katwyk tot Zwammerdam, wierdt eerst verhuurd voor 1400. guld. nu voor *f* 1250 — : — : strekkende dwars door de Stad Leyden zoo wel door den ouden- als nieuwen Ryn.

EYKENDUINEN.

De Koorentienden van drie blokken. LXV. ℔ VI. ß VI. den.
De Kleine tienden.

LEYDERDORP.

De middelbaare en laage Heerlykheid van Leyderdorp gelt 's jaars. XXXVI. ℔.
De overtogt over de brugge. II. ℔.
De wind van de molen aldaar. XX. ß.
De tol aan de Goudsche sluis, geeft. VIII^M. IIII^c. LIIII. ℔ XIIII. ß V. penn.
De Koorentienden te Wassenaar. C. LXIIII. ℔ III. ß VI. penn.
Het

(1) Dit is uit een nadere Lyst van de goederen.

Het recht van twee herten 's jaars te hebben, de een als Heer van Waſſenaar, en de ander als Burggraaf van Leyden.

De Viſſcherye in Haagambocht.

't Pluimgraaſſchap van Rynland. III. ℔.

't Pluimgraaſſchap van Delfland en Haagambocht. XVII. ℔.

En om aan 't einde van de pacht XLII. paar Zwaanen te leveren.

De Kleine tienden te Zwammerdam.

De Varkenvenninge in Hillegommerhout, dat is dat niemant in zeker zaizoen aldaar Varkens mach houden dan den Heer voldoende.

De Gruite te Delft, 't welke is van ieder brouwte I. ß III. den. tot XLI. tonnen voor de brouwte gerekend, en een halve penning Hollandſch voor iedere ton, die men meer brouwt, golt in 't jaar LXII. VIII^c. LXV. ℔ X. ß IX. den.

De Markt tol te Leyden, dat is van iedere *bayon* [tente, of kraam] die men geduurende de Kruismarkt in May zet een groote.

Noch eenige partyen van Leen, die aan 't huis van Waſſenaar geweeſt zyn, die geen voordeel geeven, en te niet gegaan zyn.

De Lentebeede uit die ſchoote ten boomgaerd.

De middelbaare en laage Heerlykheid van Heere Jansdam.

Het halve ambocht van de Linde met de Vogelrye en Viſſcherye aldaar, die Koorentienden aldaar ende Koorentienden in de Wael.

De Koorentienden in Haydtscamp.

De Vroontienden in Haydtscamp.

De Smaeltienden aldaar.

De Koorentienden in 't Weſerlant.

De Ambochtsheerlykheid van Burggraavenveen.

De bottinge tot Leyden.

De bottinge tot Oeſtgeeſt met de Lentebede aldaar.

De helft van de Gruitte tot 's Gravenſande.

XVI. Margen Lands op Harnaſſche by de Woudtkerke.

XVI. Margen Lants in Cadyck.

Uit de Archiven van den Huize van Waſſenaar Z. N°. 15.

Om verder de opvolging der Slotvoogden, die uit dat oude en doorluchtige geſlacht geweeſt zyn, of de rechten, gevallen, en verbintenis van het zelve te verhaalen, lydt hier, om zyn uitgebreidheid, ons beſtek niet, zulks liever tot bekwaamer gelegenheid voor een byzonder werk bewaarende.

Dierhalven keeren wy ons tot de ſtichting van 't ronde muurwerk dat men thans ziet, waar van de bewyzen zoo duiſter zyn als van 't eerſte Slot of gebouw, en des zal ik myne gedachten daar omtrent, niet voor loutere waarheid mededeelen, maar alleen voor giſſing, die, myns oordeels, de waarheid naaſt koomt. Ik meene dan, dat de ronde Muuraadje van den Burg, zoo omtrent alsze zich nu vertoont, door eenen der Burggraaven, uit de oude en verwoeſte overblyſſelen van den eerſten vervallen Burg, tot vermaak, boven op de puinhoop, of aarde heuvel gebouwd zal zyn, het welke uit de zoo verſchillenden aard der ſteenen, aan denzelven vermetſeld, genoegzaam is optemaken, dat het muurwerk uit ſaamgeraapte ſtukken by een gevoegd is. En dat deeze ronde romp, niet uit den grond opgetrokken, en met aarde aangehoogd zal zyn, als eenigen in bedenking neemen, heb ik voor weinige jaaren, by geval dat de Burg verbeterd of herſteld wierdt, aan het aldaar bezig zynde werkvolk, of de Metzelaars, die onder aan den grond van 't ronde muurwerk doende waren om de gaten digt te maaken, onderzogt, hoe diep de fondamenten wel onder het opperſte van den heuvel gevonden wierden? waarop zy my verzekerden, dat de allerdiepſte naauwlyks drie voeten onder de aarde lagen; zulks deeze ſteene muur boven op den berg van puin en aarde, moet gezet zyn, alzoo dit dezelve plaats is, daar 't eerſte gebouw geſtaan heeft, dat met eene graft van dat deel geſcheiden was, alwaar ſedert eene aanzienlyke herberg gebouwd is, welk water den Burg afſloot, loopende eertyds uit den ouden in den nieuwen Ryn, en voor het jaar 1670. nog ten deele in wezen was, maar onlangs daarnaa, volgens goedvinden van de Magiſtraat deezer Stad, voor het grootſte gedeelte toegedamd is; doch aleer zulks geſchiedde veranderde de Burg van Heer, van 't welke ons nu ſtaat te handelen.

Naa dat de Leengoederen van het Huis van Waſſenaar, en dus ook het Burggraaſſchap van Leyden, door huwelyk aan de Graaven van Ligne gekoomen, en daarop de oorlog tuſſchen den Ko-

Koning van Spanje [illegible] ontstooken was, zyn dezelve goederen, nu de bezitter 's Konings zyde hielt, [illegible], in vergelding van de [illegible] Prinçen van Oranje, die in beslag genomen waren; doch geduurende het twaalfjaarige bestand zyn de[illegible] bezitter vry gelaaten, [illegible] de Graaf van Ligne in dien tyd eenige verkocht, en andere zoo lang behielt tot naa den vreede van Munster, door welken, ieder weder in zyne goederen hersteld zynde, hy macht gaf de overige te verkoopen, onder deezen het Burggraafschap van Leyden, naamen de Regeerders dier Stad de gelegenheid waar, om deezen doorn, die hen lang gehinderd hadt, uit den voet te lichten, tot dat einde in onderhandeling met de Gemachtigde van den Prinçe van Ligne getreden, volgde eerlang het verdrag van den koop op den zeventienden April des jaars 1651. door het welke de Burg, 't Burggraafschap, het recht van de Gruite, en van den Marktol, voor feventigduizend gulden aan de Stad gehegd wierdt, met andere eigenschappen, 'tzy achterleenen, huizen, of rechten daar aan behoorende, alles breeder uit den Koopbrief, door ons gemeen gemaakt (1), te zien; hierop volgde zeven dagen laater de opdracht aan Burgermeesteren, als daartoe gemachtigd, [illegible] de Stad Leyden in den Persoon van den Burgermeester Jan Pieterszoon vander Maersche beleend is met het Burggraafschap en zyn toebehooren (2), [illegible] wierdt aan Daniel François Hagens, een der voornaamste gelastigden van den Prins van Ligne, voor [illegible] ter bevordering van het verdrag des koops, en 't [illegible] der zwaarigheden, [illegible] duizend guldens toegelegd (3).

De Heeren Regeerders zoo lang gevoeld een Recht, en begeerd goed in 't midden der Stad gelegen, [illegible] gewonnen, toonden door het verbeteren en opsieren van den Burg, dat het verkrygen hen aangenaam was, en offchoon de trappen, tot omtrent vierentwintig in getal, tot aan het Doolhof, [illegible] te vooren door den huurder aangelegd was, reeds gemaakt waren, deeden zy den opgang met eene yzere poort en [illegible] opsluiten, en hunne wapens daar voor stellen, als mede onder aan twee oude pilaaren, die eertyds aan de Vischbrugge pleegen te staan (4), aldaar plaatsen, van welke de een des Keizers wapenschild, de andere dat van de Stad draagt: ter wederzyde heeft men deeze Versen, door den geleerden Petrus Scriverius gemaakt, in steen doen houwen:

AD HOSPITEM,

De [illegible] Ci[illegible], [illegible].

QVI LEYDÆ, DOMINÆQVE ARCIS TIBI TRADIDIT ORTVS,
SCRIPTOR ARETALOGVS NON SINE LABE FVIT:
DICAM EGO: NON ROMAM REDOLENT, LATIASQVE SECVRES;
VT NEQVE CIVILEM, TERRA BATAVA TVVM:
NEC BENE AD ENGISTVM REFERES, NEC DENIQVE (5)
PRODERE MILLE ANNOS QVID SINE TESTE JUVAT?
SECVLÆ SEX NVMERES; SVMMVM: PVLCHERRIMA LEYDA
NON POTERIT VILLÆ DEMEMINISSE SVÆ,
Anno 1083. VT NEC ALOINI (6); SIBI QVEM DEVINCIAT AVRO,
NE VECTIGALES ANXIA POTET AQVAS:
ARX QVOQVE, NE NOCEAT, DOMVIT QVAM DITIOR ARCA.
SIC VRBS, SERVA PRIVS, REDDITA TOTA SIBI EST.

P. S.

AAN

(1) Handvesten enz. van Leyden, pag. 485. & seq.
(2) Handvesten enz. van Leyden, pag. 487.
(3) Thesauriers rekening van den jaare 1652. pag. 334.
(4) Beschryving van Leyden door. S. v. Leeuwen, pag. 141.
(5) Id est, Horsum.
(6) In diplom. Theod. Com. Hol. Signat. ALOINUS CASTELLANUS.

AAN DEN LESER,

Raekende de Oudheid van de Stad en den Burg van Leyden:

De Schryver die van oudts heeft aen den dagh gegeven
't Begin van Stadt en Burch, ſtaet oock al buyten 't ſpoor:
Geloofme; geen bewys van Room is hier gebleven,
Geen byl-, geen bondel-Recht, noch Arend ſtaet hier voor.
Civilis ſta van kant, dien Heldt der Batavieren;
Rep van Engiſtus niet: noch Broeder van Engiſt:
Zes eeuwen, oudt genoegh, laet Leyden derwaerts ſtieren.
[Wat baet het, ſonder tuygh, al duyſent jaer gequiſt?]
1083. *'t Geheugh aen naem van Vleck en Kaſteleyn Aloude,*
Die 't haerwaerts zy verplicht, eer 't water val te dier:
Nu wort oock 't oudt gebouw door rycker kiſt weerhouden:
Soo ſmyt in 't eynd de Stad haer bandt-Brief in het vier.

J. Oudaan.

De gemelde trap opklimmende koomt men aan eene tweede poort, welke met de wapenſchilden van al de Burggraaven die door de Stad aangeſteld zyn, van welken wy de naamen in 't vervolg zullen opgeeven, ter wederzyde op de ſtylen van de poort verſierd is, in 't midden onder het wapenſchild deezer Stad door twee Leeuwen gehouden, vindt men op een ſtuk toetsſteen ter gedachteniſſe dit opſchrift geſteld:

ARCEM HANC CVM FVNDO,

VETVSTISSIMVM ILLVSTRISSIMÆ GENTIS WASSENARIAE HAEREDIVM, CVM BVRGGRAVII TITVLO, OMNIQVE JVRE EI ANNEXO, A PRINCIPE LIGNAEO, WASSENARÆ DOMINO ETC. XV. KAL. MAIJ ANNO CIƆ. IƆC. LI. IN JVS S. P. Q. LEIDENSIS, AERE CIVITATIS PVBLICO, TRANSLATAM; HAC INSCRIPTIONE VRBIS COSS.

GUILL. PAATS.
PAULUS SWANENBURG.
JACOB VAN DEN BERG.
CORN. BUITENVEST.

PVBLICE TESTATVM VOLVERVNT A. D. CIƆ. IƆC. LIII.

VERTAALING.

Dat dit vaſte Slot met den Grond

Het zeer oude Erfdeel des Doorluchtigſten Stam der WASSENAREN, *met den Burggravelyken Titel, en alle Recht daar aankleevende, van den Prince van Ligne, Heer van Waſſenaer enz. op den 17. van Grasmaand, des jaars* M. DC. LI. *in eigendom van den Raad en 't Volk van Leiden, door Stads Geld overgebragt zy, hebben met dit Opſchrift Stads Burgermeeſters*

Willem Paadts,
Paulus Swanenburg,
Jacob van den Berg,
Kornelis Buitenveſt.

Opentlyk den Volke willen bekend maken, in het jaar onſes Heeren 1653.

Verder ziet men in 't midden van den doolhof een aangenaam prieel onder eenen Lindeboom, en in 't ronde eenige overwulfde schuilhokken, boven welken men wandelen, en de Stad, en omgelegene Landen door de openingen van den muur beschouwen kan, als mede de vrugtboomen, die rondom den heuvel geplant zyn, mitsgaders de uitheemsche dieren en herten die 'er loopen. Weder beneden koomende, vindt men eene lommerachtige plaats, en de deftigste en beroemste herberg van de Stad, door byzondere voorregten begunstigd, alzoo hier alle openbaare verkoopingen van huizen, landen, renten en schuldbrieven moeten gehouden worden.

Koomende tot de voorpoort, die omtrent het jaar 1658. nieuw gemaakt is, strekkende tot eenen aanzienlyken ingang naar den Burg, waartoe door de Stad eenige huizen gekoft waren, zoo is ook in 't naastvolgende jaar het erf aan de Zuidweftzyde van de poort vertimmerd met een torentje voor aan de straat, gelyk her torentje aan de Noordooftzyde van den nieuwen ingang gemaakt was, (1) en de opening tusschen beide gesloten door een zwaar eizer hek, of eene deur, hangende aan eene hardsteene poort en steilen, daar twee kleine Burgen opgesteld zyn, in het midden van dezelven, ziet men een klimmende Leeuw, houdende het zwaart in de eenen en het wapenschild van Leyden in den anderen klaauw, onder den zelven leest men de naamen der Heeren Burgermeesteren in 't jaar 1658. regeerende, dus:

COSS.

Mr. MILLEM PAATS,
JAN PIETERSZ. VANDER MAARSCHE,
Mr. AREND WITTENS,
RIPPERT VAN GROENENDYK.

en eene zelfspraak van den Burg in deeze dichtregels:

BURGI PROSOPOPOEA.

ARX EGO BELLONÆ, BIFIDO CIRCUMFLUA RHENO,
WASNARÆ FUERAM GLORIA PRIMA DOMUS:
Anno 1203. ARX INVICTA, FAME VICTAM NISI FAMA REFERRET,
CUM TUTAM IN NOSTRO SE PUTAT ADA SINU;
Anno 1420. POST, IN VICINOS NIMIS IMPERIOSA PENATES,
HOLLANDO COGOR SUBDERE COLLA JUGO:
QUODQUE OLIM IN CIVES FUERAT, JURE EXUOR OMNI,
CUM LUPULO ET GRUTIS NUDA RELICTA MEIS:
Anno 1651. QUÆ NUNC JURA SUO CUM VINDICET ÆRE SENATUS,
ILLIUS ARBITRIO ME QUOQUE TRADO LUBENS.
LEIDA! SUPERVACUOS ALII MERCENTUR HONORES,
TU SAPIS, ET CIVES, QUO TUEARIS, EMIS.

Door den Dichter J. Oudaan in 't Nederduitsch dus vertaald:

ZELFSPRAAK VAN DEN BURG.

Een Kryghs-gebou waer om de dubble Ryn komt stroomen
Verstreckt' ick 't Heerlyk goed der Stam van Wassenaer.
1203. *Onwinlyck; had my niet den honger kunnen toomen,*
Die binnen myn begrip Vrou Ada viel te swaer:

1420.

(1) „ Omtrent het jaar 1658. is de nieuwe poort of ingang van den Burg gemaakt, „ waartoe eenige huizen by de Stad gekoft „ waren; en in 't jaar 1659. is het erf aan „ de Zuidwestzyde van de nieuwe poort vertimmert met een toorentje voor aan de straet, „ gelyk het toorentje aan de Noordoostzyde „ van de nieuwe poort en ingang van den „ Burg," enz. *Privilegieboek der Stad Leyden F. pag.* 41.

1420. *Ick naderhand te trots op myne wyck-genooten,*
Moest buygen mynen neck voor Hollands Heerschappy,
En zagh my van 't gesagh der Burg'ren afgestooten:
't Genot alleen van Hop- en Gruyt-geld lietmen my:
1651. *Nu wil ick voor de Stad 't hoofd garen onderhaelen,*
Diens munten, met myn recht my neemen in den erm.
Een ander geef zyn geld om sonder vrucht te praelen,
Gy Leyden koopt een Burgh, in nood een Burger-scherm (1).

Door de verandering en versiering van dit werk volgde ook ongenoegen over de groote vryheid, welke eenige naast gelegene bewoonders zich aanmaatigden: des de Heeren Regeerders, ten voordeele van den Burg de volgende orde deeden geeven:

„ Den 31. October 1670. De Burgemeesters ende Regierders der Stad Leyden, verhaelen aen die van den Gerechte derselfder Stede, dat by aendammen van het Burchgrachien, streckende uyt den Ouden Rhyn, tot aen de Stallinge van den Burch, die geene, die 't sy in eygendom, ofte anders in huyre syn bewonende de huysen aen de Westzyde van de Hogelantsche Kerckgracht, en uytkomende op den Gront van de geseyde en aengevolde Gracht, ten dien insichte groote onvryeheden syn veroorsaekende, aen, en ontrent denselfden Burch, tot soo verre, dat daer jegens behoorde te werden voorsien. Waer op gedelibereert synde, is goetgevonden ende verstaen, dat den eersten bode met de roede dezer Stede sal werden gelast, den eygenaars van de huysen gelegen, en uytkomende, als voren, uyt de naeme van de Gerechte, aen te seggen, dat alle haere uytgangen op den Burch sullen doen toemetselen, mitsgaeders alle haere lichten, soo eenige mochten hebben, te voorsien met ysere gaerders, ten eynde daer door alle onvryeheyt werde voorgekomen, ende geweert.

„ Geresumeert den V^en. November daar aenvolgende.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek E.

NB. Zie onder de Graften op den 27. Juny 1670. van deeze Burggraft.

Wy zullen tot een besluit van dit verhaal hier de naamen der Heeren Regeerders byvoegen, welken sedert den Koop van dit aanzienlyk goed, met de waardigheid van Burggraaf bekleed zyn geweest.

De Burggraaven van de Stad Leyden aangesteld.

JOHAN PIETERZ. VAN DER MAERSSCHE.

aangesteld den 25. April des jaars 1651. Deeze verandering gaf stof aan eenen Dichter van dien tyd, ter eere van den nieuwen Burggraaf, dit vers te maaken:

't Aloude LEYDEN *in Burch-Graefschap opgequeeckt,*
Ontworsteld eynd' lyk 't jock der Wassenaerse Heeren,
Coopt met den Burch sich vry, en moedich 't hooft opsteeckt,
En stelt Burch-Graven self. Wat magh nu LEYDEN *deeren?*
Den Burch beschermt de Stadt: en d' oudste Burger-Vader
Is LEYDENS *Burch-Graef self: die gulde Vryheyts croon*
Past niet als op het hooft van sulck' een, die te gader
Door Stad- en Land-bestier plaets toecomt by de Goôn.

Hy bekleedde deeze waardigheid tot zynen dood, die voorviel, naa dat hy elf maal Burgermeester geweest was, op den 3. September 1664.

HERMAN JANSZ. SCHUYL.

aangesteld den 29. October 1664. tot zynen dood, die voorviel den 9. October 1681.

Mr.

(1) Toetssteen op het Goudsche Chronykje, door P. Scriverius pag. 212. & 213.

Mr. DANIEL van ALPHEN SIMONSZ.

aangefteld den 16. October 1681. tot zynen dood, die voorviel den 26. Juny 1711.

PIETER van LEYDEN.

aangefteld den 8. July 1711. tot zynen dood, die voorviel den 29. Maart 1736.

Mr. GERARD AMELIS van HOOGEVEEN.

aangefteld den 20. April 1736. tot zynen dood, die voorviel den 19. December 1746.

Mr. PIETER GHYS.

aangefteld den 28. December 1746. tot zynen dood, die voorviel den 14. May 1759.

Mr. NICOLAAS van de VELDE, DANIELSZOON.

aangefteld den 18. Juny 1759. tot zynen dood, die voorviel den 10. January des jaars 1763.

DIEDERIK van LEYDEN, Heere der Stede Vlaardinge en Vlaardinger Ambacht, enz.

aangefteld den 21. April 1763.

TWEE-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Het Wapenhuis en andere oude en nieuwe Gebouwen van de Stad.

De regeerders der Stad Leyden ondervonden hebbende, hoe noodig de voorraad van Oorlogsgereedfchappen tot verweringe der Steden was, hadden ter bewaaringe van dezelven, naar tyds omftandigheden verfcheidene plaatfen doen gebruiken, als boven het Raadhuis een vertrek voor het handgeweer, in de Veft-toorens Bourgonje, Ooftenryk, en Katarine, het bufchkruit (1), en in de Kerk van Ste. Barbera Kloofter het grof gefchut (2). Doch deeze laatftgemelde plaats niet ruim en bekwaam genoeg zynde, is ook een deel bewaard geworden in St. Valentyns Kapel op de St. Jacobsgraft, tot zoo lang dat men geraade vondt, in de nieuwe of laatfte vergrooting een gevoeglyk gebouw tot dat oogmerk te doen timmeren, daartoe verkiezende eene ledige ruimte van grond, aan de Veftgraft, tuffchen den nieuwen Ryn en de thansgenaamde groenefteeg, niet verre van de Hoogewoertspoort, alwaar reeds een gedeelte gebouwd was, toen het rampfpoedige jaar 1672. de Vereenigde Nederlanden met alle rampen drygden. Des de Heeren beftierders der Stad het gevaar als voorziende, op den zeventienden van Maart, des zelven jaars, het volgende befloten: „ Is, naa voorgaande rype deliberatie, goedgevonden en verftaan, „ dat het Ammunitiehuis deezer Stede, „ ftaande aan de binneveftgraft, omtrent de Hoogewoerdfche poort, zoodaanig zal werden vergroot op den „ grond aldaar van nieuws opgemaakt, „ als de teyckeninge by Mr. Willem „ van der Helm, daar van opgegeeven, en ter Vergaderinge van die van „ den Gerechte der voorfz. Stede vertoont en geëxamineert zynde, medebrengt, en dit alles ten einde deszelfs „ Stads Ammunitie in het zelve huys „ in meerdere quantiteyt als voorheenen aldaar heeft konnen werden geborgd, bequaamelyk gebragt, en in „ goede ordre gefchikt zoude werden, „ om zich des te beter [als de nood „ zulx foude mogen komen te vereyfchen] in alle fpoed daar van te konnen dienen (3)."

Volgens het gemelde befluit, is het Magazyn van 't zwaare oorlogstuig tot een aanzienlyk gebouw gebracht, zynde honderd en tachtig voeten breedt, en vyftig voeten diep, pronkende met de wapenfchilden van de toen regeerende Burgermeefteren, als van Paulus van Swanenburg, Diederik van Leyden, van Leeuwen, Floris van Zanen, en Mr. Theodorus Gool. In dit Gebouw wordt veeler-

(1) S. van Leeuwen Befchryving van Leyden, pag. 5?7.

(2) Orlers Befchr. van Leyden, pag. 116.

(3) Extract uit het Burgermeefteren en Gerechtsdagboek aangaande de zaaken van den Fabricq.

veelerley grof geſchut, zoo van metaal als yzer bewaard, en onder dezelve ſtukken, vertoont men nog, als iet byzonders, twee ſtukken kanon, en twee zoo geheetene ſlangen, die in de gevaarlyke beroerte van den jaare zestienhonderd en achtien, in de zoogenaamde Armiaanſche ſchans, voor het Stadhuis geplant waren. Tot opzienders over dit Oorlogstuig, en dat gene het welke op het Stadhuis en elders bewaard wordt, zyn door die van den Gerechte twee Artilleryemeeſters aangeſteld, de naamen van die tegenwoordig in dienſt zyn, zullen wy hier byvoegen, als Barthout Adriaan van Aſſendelft, en Mr. Pieter Marcus, beide Veertigen in raade.

De Timmerwerf van de Stad Leyden.

Zoo dra de Stad, door den toevloed der Vreemden, digter bewoond, en alles, zoo tot ſieraad als dienſt, netter geregeld wierdt, vonden de Heeren Regeerders, onder anderen, ook noodig, om eene Timmerwerf, Zaaghuis, en Houttuin voor de Stad te doen bouwen, en namen den achtienden Auguſti des jaars Zeſtienhonderd en drie, tot dat einde het volgende beſluit. „ Die van „ de groote Vroedſchappe, voorgedraagen zynde, dat Burgermeeſteren goedgevonden hadden te koopen zeekere „ huizinge en erve van den Heere van „ Warmond, als Vader en Voocht van „ zyne natuurlyke dochter, ſtaende op „ Rapenburg, ende reſpondeerende achter aan den Tuchthuize aldaar, voorgenomen es te maaken des Stads Timmerwerf, om aldaar te maaken de „ poort van de voorſz. Timmerwerf, „ en dat de voorſz. Burgermeeſteren, „ daar vooren beloofſt hadden te conſtitueren eene Lyfrente van achthonderd guldens hoofdſoms; en midsdien „ ommevraage gedaan, of die van de „ groote Vroedſchappe daer inne verſtonden te conſenteeren, en hebben de „ voorſz. van de groote Vroedſchappe „ geauthoriſeerd de voornoemde Burgermeeſteren, omme daar voren te „ verleenen brieven van verzegelinge „ tot laſte van de Stad, in communi „ forma." (1)

Ingevolgen van dit beſluit is de Timmerwerf der Stad met het geen 'er aanhoorde, als Werkhuis, Zaaghuis en Houttuin aldaar, tuſſchen 's Graavenſteen en 't Rapenburg, alwaar in vroegere tyden, zoo ik meene, Pieter Simons Begynhof, gelegen was, gemaakt, en heeft derhalven de ſtraat, die 'er langs liep, tot deezen dag nog den naam van Houtſtraat behouden. Of nu deeze Timmerwerf niet ruim en bekwaam genoeg was, dan of de erven aan dien kant te ſterk gezogt wierden, 't is zeker datze niet veel jaaren in dien ſtaat gebleeven is; wandt zoo dra als de Stad, volgens Octroy der Heeren Staaten van Holland, aan de Noordweſtzyde vergroot wierdt, vonden de Beſtierders der Stad raadzaam, om aan dien kant eene ruimere en bekwaamere Timmerwerf dan de voorgaande te bouwen, en verkoozen daar toe het erf, dat heden van vooren en achter tuſſchen den Ryn, ende Kleyſtraat, en op de zyde tuſſchen de Kruisſtraat en de Veſtgraft bepaald ligt, zynde omtrent honderd en zeſtien treeden breedt, en vyftig diep, en ſchynt het huis van Meeſter timmerman aan den Ryn, op den hoek van de Kruisſtraat, het eerſte voltimmerd te zyn, zoo men acht geeft op het jaartal van 1612. dat boven den ingang geſteld is. Het groote Werkhuis, of Magazyn, tot berging van hout, gereedſchap, en andere ſtoffen en zaaken, is aan het voorgaande gehegt, en heeft boven groote Zolders, die tot voorraad van graanen, en andere waaren gebruikt zyn; naar het Weſten wordt deeze Werf beſlooten, door de woonhuizen van den Meeſter Steenhouwer, en Meeſter Metzelaar, welk laatſtgemelde aan den Ryn en op den hoek van de Veſtgraft gelegen is; het andere ſtaat meer achterwaard, en heeft zyn ingang door eene groote poort, boven welke het wapen der Stad, en het jaartal 1616. nevens deeze letters geſteld zyn.

STADTS STEENHOUWERS WINKEL.

Van deeze poort tot het huis van den Meeſter Timmerman, is eene hooge muur gemetſeld, die de groote werkplaats beſluit, hebbende haaren in- en uitgang door twee groote poorten, die by avond of werklooze dagen geſlooten worden, boven de eene zyn geene letters,

(1) Extract uit het Vroedſchapboek der Stad Leyden, litt. O. fol. 55. verſo.

[illegible]s, maar boven de andere, die nevens het huis van den Meeſter Timmerman gemaakt is, vindt men het Wapen der Stad en het jaartal 1616. met dit opſchrift.

STADTS TIMMERWERF.

Uit welke jaartallen, die voor het huis en de eene en andere poort gevonden worden, ligtlyk te beſluiten is, dat er vier jaaren met de volbouwing van zoo groot een gevaarte moeten doorgebragt zyn. Op de plaats, binnen, tegen den gemelden groote muur, is ook eene Smidſe, of werkhuis van den Smid der Stad gebouwd, met meer andere noodige byzonderheden tot zoo machtigen omſlag dienſtig, alles met zoo geregelde orde geſchikt, als ten voordeele der Stad, gemak der Werklieden, en ten oorbaar der bouwſtoffen, heeft konnen uitgedacht worden

De Stal van de Stad.

Het verkoopen van de erven, op welken het Prinſchenhof ſtont, daar voor deezen ſtalling voor paerden en rytuigen van reizende lieden geweeſt was, door die verandering vernietigd zynde, hadt den Heeren Regeerders, in bekenkinge gebragt, al vooren de verkoopinge gedaan wierdt, waar ter plaatſe tot geryf der vreemdelingen, beſt eene ſtalling geſteld zoude worden, des de Burgermeeſteren eenen geruimen tyd voor de afbreekinge van het Hof „den „ Theſaurier extraordinaris, belaſt hadden, om by voorraad, met den eerſten te doen maaken eenige wagenlooſſen op het plein by de wittepoort „ tegen de molenwerf aan." Doch zoodanig een behulp niet lang konnende beſtaan, is eindelyk „den zevenden January 1668. by die van den Gerechte deezer Stad in aanmerking genomen, dat, door het vernietigen van den Stal in 't Prinſenhof, voor de Caroſſen en andere paſſagiers met paerden door deeze Stad reizende, zeer weinige bequaeme plaetſen overich blyven, om hunne paerden te ſtallen; hebben, naa genoomene inſpectie van het plein binnen de Wittepoort, goedtgevonden, volgens de „ vertoonde teyckeninge, te doen bouwen eenen Stal voor eenendertig paerden, met een Woonhuis voor den „ Stalmeeſter. Gedaan den VII[en]. January des jaars 1668. (1)."

Aan het gemelde beſluit is de Stal van de Stad by de Wittepoort zyne geboorte en bouwing verſchuldigd; doch ſedert en binnen weinige jaaren merklyk, aan de walzyde vergroot en verbeterd; ook is by reſolutie van den eerſten May 1738. vaſt geſteld, wanneer een der toen bepaalde vyf Huurkoetſiers zou koomen te ſterven, dat alsdan het recht van eene huurkoets te moogen houden aan deezen Stal zoude gevoegd worden, gelyk hetzelve door verſterven der huurkoetſiers, niet alleen daar maar ook by verloop van tyd aan den Burg en aan den Doelen toegevoegd zyn; volgens deeze ſchikking op den gemelden tyd gemaakt:

„ De Heer Mr. Abraham Hoogenhouck, eerſte en Praeſiderende „ Burgermeeſter, heeft, uyt name, ende „ van wegen de Heeren Burgermeeſteren aan die van den Geregte voorgedragen, dat hun Ed. Gr. Agtb. het „ verval in neeringen ende hanteeringen binnen deeſe Stadt dagelyx voorkomende, deede dugten zulx met de „ tydt tot de revenuen der Stads goederen zoude overſlaen, en dus Stads „ financie aen eene kant verminderd, „ ende aen de andere kant te meer zoude werden bezwaert, dat de verhuring van den Burgh om tweeduyſent „ gulden [ſchoon om goede redenen gedaen] als zynde vyfhonderdzezenſeventig gulden minder dan de voorige „ vyff jaer, daer van een doorſlaande „ blyk had gegeeven: Dat evenwel die „ huerpenningen nog wel by de zevenhonderd guldens hoger zynde, als deſelve in den jaere 1732. ende bevorens geweeſt waren, de Heeren Burgermeeſteren bedagt waren geweeſt, „ om het verval der huuren van Stads „ gebouwen, als daer zyn den Burgh, „ de Stadsſtal, ende de Doelen, voortekomen, ofte mogelyk te verbeteren, en dat aen hun Ed. Gr. Agtb. „ ten dien eynde niet qualyk had toegeſcheenen de volgende methode, namelyk: Dat men het getal der huur- „ koet-

(1) Extract uit het Burgermeeſteren en Gerechtsdagboek aangaande de zaaken van den Fabricq.

„ koetſiers laatende [zoo als het zelve „ in den jaere 1733. den 15en. Auguſti „ op vyf was bepaelt,] by het over- „ lyden van een der huerkoetſiers, het „ regt van een huerkoets te mogen hou- „ den, zoude vaſt maken aan de Stads- „ ſtal, by overlyden van een tweede, „ aan den Burgh, ende by overlyden „ van een derde, aan den Doelen. Ten „ anderen, dat omme door nog meer- „ der douceurs de huure der gemelde „ Stads gebouwen in ſtandt te houden, „ by overlyden van de Weduwe Ne- „ dermulder, de Lykkoets met de avan- „ tagien daer toe, op den 31en. Mey „ 1706. aan haar man verleent, ende „ geſchikt, nu voor als dan aen de Stads- „ ſtal zoude kunnen werden toegeſtaen: „ ende by overlyden van Jan Delmer- „ horſt, oft Iſaak van den Boſch, en- „ de van beyde van hen, de eerſte va- „ cerende vaſte rouwkoets by den „ Burgh, ende de tweede vacerende, „ by den Doele zoude werden gevoegt: „ ſchynende zulx de Burgermeeſteren „ toe een middel te zyn, om zonder on- „ gerieff van de Burgerye, en deſavan- „ tagie van de Stadt, een bequaem mid- „ del te zullen zyn omme de huure van „ den Burgh, van de Stadsſtal [welke „ nu byna eens ſoo hoog als voor dee- „ ſen, en dus byna boven zyn kragt „ gebragt is,] als mede van den Doe- „ len, dogh welke dan wel een der- „ de zoude kunnen werden verhoogt, „ in ſtand te houden of te verbeete- „ ren.

„ Waarop gedelibereert zynde, is „ goedgevonden de gemelde voorſlagh „ te beaangenamen: ende overzulx nu „ voor als dan verſtaen, de eerſte der „ drie vacerende huurkoetſen vaſt te „ maken aen de Stadsſtal, de tweede „ aen den Burgh, de derde aan den „ Doelen; blyvende het getal op vyf „ bepaelt, ende dat by overlyden van „ de Weduwe Nedermulder de Lyk- „ koets gegeeven zal werden aan de „ Huurder van de Stadsſtal, de eerſte „ vacerende vaſte rouwkoets aen den „ den Burgh, ende de tweede aan den „ Doelen.

„ Ende zyn de Heeren Burgermee- „ ſteren voor haar genoome attentie, „ ende de Heer Hoogenhouck voor ſy- „ ne gegeeven ouverture bedankt.

„ Actum den 1. Mey 1738.

Uit de Notulen van Deken en Hoofdmans der Scutterye.

Salomons Tempel.

De Stichter van dit gebouw en den bygelegen Hof, was de geleerdheid minnende Philips van Leyden, bekend door zyne nog voorhanden zynde Rechtsgeleerde Schriften (1) te Leyden gebooren, Zoon van Pieter Gouburg, en Chriſtina Francken dochter. Eenigen ſchryven dat hy uit het Ridderlyk geſlacht van de van Leydens geſprooten was, doch dees bynaam is door zynen Grootvader, Vader, noch geene zyner twee Broeders gevoerd, dit brengt anderen in twyfel, wat daar uit op te maaken is. Hoe het zyn mag, het ſchynt zeker, dat hy te Orleans tot Doctor in de geeſtlyke Rechten, te Parys tot Hoogleeraar in dezelve Rechten aangenomen, en Vicaris van den Utrechtſchen Biſſchop Aarnout van Hoorn geweeſt is: Paſtoor van Zirikzee zynde, wierdt hy van Paus Gregorius XI. met eene Kanonniksdye te Utrecht beſchonken, alwaar hy den achtiien Juny des jaars 1380. overleden, en te Leyden in St. Pankraskerk begraaven is (3). In den jaare 1372. was, onder andere, door hem de Vicarie van St. Andrée, die Salomons Tempel geheeten wierdt, ten dienſte der Letteroeffenaaren geſticht. Deeze huizinge en Hof was gelegen in het thans genaamde Bon Zevenhuizen, zoo ik meene, tuſſchen de Heeren en Nieuwſteegen, en ſchynt de Salomonsſteeg zulks nog aan te wyzen. De groote menigte van geſchreevene boeken, wyl de drukkonſt toen onbekend was, maakte deeze Boekzaal achtbaar en beroemd; doch de Burgermeeſter Orlers meldt, dat dezelve boeken, in de plaats van ten nutte van 't gemeen geſchikt te worden, by gebrek van liefde voor de geleerdheid, door eenige waren verduiſterd geworden, dat waarlyk te beklaagen is (4). Dees Schryver doelt hier, zoo het my voorkoomt, op het geval naa de

(1) De Cura Reipublicæ & ſorte Principantis.

(2) Zie de aantekening van den Oudheidkundigen van Ryn op het III. deel der Kerklyke Oudheden fol. 840. N°. 5.

(3) Kerklyke Oudheden III. deel. fol. 832.

(4) Beſchryving van Leyden door Orlers pag. 31.

de groote verandering, en naa dat deeze Vicarie, of Salomons Tempel, aan de Stad was gekoomen, en de bezitter op zekere voorwaarde afstand aan Burgermeesteren, als representerende het Capittel van Sint Pancraes collegie, gedaan hadt: Welke handel en overgifte op den tienden July des jaars 1596. geheel omstandig uit het hier bygevoegde verdrag, kan begreepen worden:

„ Alzoe Lodowyc Janszoon Droot-
„ ling, Student, ende Litmaet
„ van der universiteyt der Stadt Ley-
„ den, als possesseur, ende besitter van
„ zeeckere Vicarie, die in den jaere
„ duysent dryehondert tweëntzeventich,
„ op ten Sondach Letare, gefundeert
„ es, by D. Philips van Leyden, gein-
„ titulеert Andree, ende men nu noempt
„ van Salomons Tempel, aen Burger-
„ meesteren, ende Regierders deser
„ Stadt Leyden, versocht heeft in vrunt-
„ lycke Conferentie, ende t'samen-
„ spraecke te comen om te geraecken
„ tot den opheve van de vruchten van
„ de huysinge van Salomons Tempel,
„ ende 't erve van dien, 't welc van
„ wegen Burgermeesteren, de voorle-
„ den jaeren, om te betimmeren uytge-
„ geven es, als tot de voorscreven zy-
„ ne Vicarie van oudts behoort heb-
„ bende, 't welc hem zulcx toegelae-
„ ten zynde, zyn de Burgermeesteren
„ deser Stadt Leyden, van der voor-
„ screver Stede wegen, ter eenre, en-
„ de voornoemde Drootling voor hem
„ zelven, ter andere zyden, mitten an-
„ deren provisionelyck overcomen, en-
„ de verdragen, dat de voorscreven
„ Burgermeesteren aen den voornoem-
„ den Drootling, voor alle zyne actien
„ ende pretensien, hem de voorscreven
„ huysinge van Salomons Tempel met-
„ ten erve van dien aengaende eenich-
„ sints compterende tot zyn alimenta-
„ cie, ende notige onderhoudt, zullen
„ doen verstrecken, eerst voor de ver-
„ loopen zeven jaeren, een somme van
„ hondert zessentwintich guldens in ge-
„ reeden gelde, ende voorts jaerlycx
„ geduyrende zyn leven, ende dat hy
„ possesseur van de voorscreven Vicarie
„ wesen zal, een somme van achtien
„ guldens van veertich grooten 't stuc,
„ voor d'eerste te vervallen den eersten
„ Meye des jaers XV^{c}. zevenentnegen-
„ tich toecomende, vermits welcke
„ toesegginge de voorscreven Drootling,
„ ten behouve van de Stadt renuntieert
„ van zodanich recht ende actie, als hy
„ opte voorsz. huysinghe ende erve te
„ seggen off te spreecken heeft, off
„ zoude mogen hebben, confirmerende
„ ende approberende over sulcx, voor
„ zoo veel des noots, ende in hem es,
„ mer vorder, noch anders niet, de
„ uytgiften by de voornoemde Burger-
„ meesteren gedaen, ende dit alles ooc
„ behoudens ende onvermindert de
„ voornoemde Burgermeesteren, als re-
„ presenterende 't Capittel van Sinte
„ Pancraes collegie alhier, zodanich
„ recht en actie, zoo van Superinten-
„ dentie opte voorscreven Vicarie, als
„ aengaende de distributie van de de-
„ dele provens staende tot laste van de
„ Vicarys van St. Andries Vicarie voor-
„ screven, alles conform de brieven van
„ fundatie daer van zynde, ende zulcx
„ ooc de rechtvorderinge ter zaecke
„ van dien, voor de Rechters van de
„ Universiteyt ongewesen hangende,
„ omme 't zelve te mogen anvangen
„ ende vervolgen, daer, ende zulcx
„ zy zullen meenen geraect te wesen.
„ Tot voldoeninghe van welcke de
„ voornoemde Burgermeesteren verbon-
„ den hebben, ende verbinden mitsdesen
„ alle der voorsz. Stede goeden, ende in-
„ necomen, ende de voornoemde Droot-
„ ling alle zyne goeden, roerende, onroe-
„ rende, jegenwoordige, toecomende,
„ gerechticheyden, ende inneschulden,
„ dezelve ende de vruchten, en keure
„ van dien, 't bedwang van allen rech-
„ ten ende rechteren mitsdesen onder-
„ werpende. Ende indien hier nae-
„ maels bevonden mocht werden ye-
„ mant tot de voorscreven Vicarie be-
„ ter gerechticht te wesen, off dat an-
„ dersins de Burgermeesteren, ter saec-
„ ke voorscreven, by yemant vorder
„ mochten werden aengesproocken, off
„ gemoyt, zoo beloofde de voorscre-
„ ven Drootling, mitsgaders Jouffrou-
„ we Commeryna, Jacobs van Stryen
„ weduwe van Johan van Drooteling,
„ zyn moeder, die haer mit hulpe van
„ Jan van Hout, Secretaris, als haer
„ gecoren Voocht in desen voor de
„ voorscreven Drootling haer zoon,
„ mits desen borge stelde, als princi-
„ pael, mit vertichtinge van de bene-
„ ficien *Senatus Consulti Velleiani* ende
„ *Ordinis* van de crachten van dien voor-
„ henen wel onderrecht ende gewaar-
„ schoudt zynde, de voornoemde pen-
„ ningen by hem te ontfangen, daer

„ van

„ van by zyne quitantie zal blycken „ weder op te brengen ende te resti- „ tueren, ende dit alles onder verbant „ ende bedwang als vooren.

„ Des ten oirconde, zyn hier van „ gemaeċt twee deser gelycke „ brieven, die by ons Cornelis „ Willemszoon, ende Vranck „ van Thoornvliet, Schepenen, „ ten verlyden van de voor- „ noemde Burgermeesteren, „ Drootling, ende zyne Moe- „ der, mit onsen zegelen zyn „ bevestricht, opten tienden Ju- „ ly, anno Vyftienhondert zes „ ende tnegentich.

„ *Onderteeckent:*

J. van Hout.

„ Ende was bezegelt mit twee „ groenwasse zegelen, aen „ double franchyne doerge- „ steecken staerten uythan- „ gende.

Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 147. *en* 148.

Dat de voornoemde jaarwedde sedert aan den gemelden Letteroeffenaar betaald is, blykt ter versterkinge van 't voorgaande, uit de volgende woorden van des Thesauriers rekening (1): „ Lodewyk Janszoon Drooteling, Stu- „ dent, en Lithmaet van de Universi- „ teit, als possesseur en bezitter van „ zekere Vicarie, die in den jaare dui- „ zend driehonderd tweeënseventich, „ op den Zondag Lætare, gefundeerd „ es by D. Philips van Leyden, gein- „ tituleerd ANDREÆ, en men nu noemt „ Salomons tempel, comt van deeser „ Stede, volgende 't provisioneel con- „ tract van date X^en^. July XCVI. eene „ somme van achtien guldens, van veer- „ tich grooten 't stuk, voor de eerste „ reise gevallen den eersten May XCVII. „ geduurende zyn leeven, en dat hy „ possesseur van de voorsz. Vicarie we- „ sen zal.

De Ark.

Niet verre van Salomons Tempel, doch meer naar het Steenschuur, lag een ander gebouw, de Ark geheeten, doch tot welken dienste gesticht, heb ik niet konnen opspooren; de oude gelegenheid wordt nog door het Arkegrafje, Arkebruggetje, en de Arkepoort aangeweezen, tusschen de Heeren- en Nieuwesteegen (2). Of het gemelde grafje eertyds de Commandeursgraft geheeten was, schynt wel, maar heeft geen zeker bewys. Dat de Ark een waereldlyk gebouw moet geweest zyn, kan hieruit besloten worden, dat in 't jaar 1567. op den achtentwintigsten July een Mennist in de Ark begraaven wierdt (3), die men toen, als Ketters geheeten, in geene gewyde aarde zoude gelegd hebben. Naa de verandering, in 't jaar 1578. schynt deeze huizing aan de Stad gekoomen en behoord te hebben; wandt ik vinde, dat Claas Cornelisz. Steenhouwer van de Stad Leyden, toen in de Ark woonde (4). Sedert is dit gebouw vernietigd en den grond met burgerhuizen betimmmerd.

Het Prinschen Hof

Was voorheen het Convent van Sinte Barbara geweest, en by de inweijing van de Universiteit, voor korten tyd, tot de Academie gebruikt, maar deeze naar het Sinte Agniete Begynhof overgebragt, is dit gebouw al in den jaare 1578. tot huisvesting van den Prins gebruikt, en heeft uit die oorzaaken den naam van 't Prinschen Hof gekreegen; ook wierden 'er somwylen openbaare of groote maaltyden aangericht, en verder door byzondere persoonen bewoond, het een en andere wordt door het volgende uittreksel beweezen: „ Den 17^en^. November des „ jaers 1578. betaelt aen handen van „ Jan van Hout, Secretaris deser Ste- „ de, omme by hem tot betalinghe „ van de costen, gedaen op de vrolic- „ ke maeltydt van Martini, die welcke „ opten X. en XI^en^. Novembris 1578. „ in 't Hoff van zyn Princelyke Excel- „ lentie, dat Jan van Houdt voorsz. be- „ woont, es gehouden, verstreċt te „ werden, als blykt by de declaratie en „ ordonnantie van Burgermeesteren dee- „ zer

(1) Van 't jaar 1599.

(2) Of deeze huizinge de Steene schuur geweest zy, van welke sommigen den naam van het Steenschuur willen afleiden, kan ik niet verzekeren.

(3) Klein Chron. Beschryving van Leyden door Orlers, pag. 556.

(4) Thesauriers rekening van 't jaar 1578.

„ zer Stede, die ſomme van *f* 198 — „ 17 — 4. (1)." Welke maaltyden in 't jaar 1497. al voor eene oude gewoonte bekend waren (2), en in die dagen van geen gering nut geweeſt zyn, om elkanders innerlyke neiging te polſen, of de eendragt aantekweeken, om dat het geheim des gemoeds zich beſt door den wyn ontdekt, en dus leert wie men vertrouwen mag.

Noch veele jaaren, naa dien tyd, is dat Hof ten dienſte der Stad gebleeven, als in 't jaar 1599. vindt men in des Theſauriers rekening (3), welke wy om de zekerheid letterlyk, volgens de geſteldheid van hetzelve, dus beſchreven: „ Van het Princhen Logement, „ gelegen binnen deſer Stede, aan de „ Ooſtzyde van Rapenburch, mitsgaders van de getimmerten daer aen behoirende, ende den hoff dair achter „ aengelegen, ſtreckende tot in de „ Varckenſtege, eertyds geweeſt zynde 't Convent van Sinte Barbaren, „ en zal tyde deezer reeckeninge nyet „ werden ontfanghen, door dien 't ſelve ledich ſtaet, ende ooc eensdeels „ als Concherge bewoont wert by Jan „ Dircxz. Bode, die 't ſelve om nyet „ bewoont. Van Stats Arteleryehuys, „ gelegen in 't viercant van 't voorſz. „ Princhen Logement, an de Voldersgraft, 't welc eertyts de kerck van „ Sinte Barbaren Convent es geweeſt, „ en zal tyde deezer reeckeninge niet „ ontfangen werden." Aan het zelve waren nog verſcheidene kamertjes, of kleine huisjes, gelegen op den hoek van de Voldersgraft, van 't zelve Convent gekoomen, ten getale van vyf, en ook eenige kamertjes Weſtwaard van 't gemelde Convent, die wegens de Stad verhuurd wierden (4).

In zoodaanigen toeſtand is het gebleeven tot den jaare 1612. als wanneer het Convent vertimmerd, en tot huisveſting van groote perſoonaadien bekwaam gemaakt wierdt, als beneden met een groote eetzaal, ſlaapkamers, en andere vertrekken, die hun uitzicht op den hof hadden, en boven met zeven kamers haar licht van den kant van 't Rapenburg ſcheppende, vervolgens met eene keuken, ſtalling, tuin en bloemhof voorzien, opgetooit met deftigen inboel en behoorlyk huisraad tot zoodaanige wooning noodig; gelyk hetzelve in 't naaſtvolgende jaar ook tot huisveſting ſtrekte van de Princeſſe Elizabeth, dochter van Jacob den VI. Koning van Engeland, Bruid van Frederik Keurvorſt van de Palts en Koning van Boheme, welke Vorſtin met de aanzienlykſte van haar groot gevolg, door de Regeerders deezer Stad met eeretekenen ontfangen, en in den gemelden hof heerlyk onthaald wierden (5), zoo als het meermaalen tot wooning van aanzienlyke lieden heeft gediend. In 't jaar 1642. is het voor een gedeelte bewoond van de Ed. Mevrouwe van Pleſſis, en voor 't andere deel by den Heer Camerarius, Ambassadeur van Zweeden (6). Ook vind' men dat hetzelve Prinſchen hof omtrent den jaare 1652. is bewoond door den Heer Salmasius, uitgezonderd het Noordlykste gedeelte, dat aan haare Majeſteit van Bohemen was toegeſtaan, welke hetzelve deedt bewoonen, en bewaaren by den Concherge, volgens beſluit van Burgermeeſteren van den 2[en]. November 1649. en wierdt daarvan geene huur getrokken (7). De Prinslyke Stadhouders zyn ook ſomwylen aldaar deftig onthaald, als wanneer de kamers van dat Hof met tapyten wierden behangen (8).

Ten Zuiden van het Prinſchenhof, was een afzonderlyk huis gelegen, en bekwaam gemaakt tot de wooning van eenen Jacob Meyer, welke de Waterhondenmolen, aldaar geſteld, waarnam (9): naar allen ſchyn uitgevonden om het vuile water van de oude Voldersgraft in beweeging te houden.

Eindelyk beſlooten de Heeren Regeerders, ten tyde der Stedehouderlooze Regeeringe, het Prinſchenhof, als van weinig dienſt zynde, te vernietigen, en den grond aan byzondere erven te verdeelen, en te verkoopen, gelyk in het jaar 1667. vier erven, aan het Rapen-

(1) Uit des Theſauriers rekening van 't jaar 1578.

(2) Handveſten van Leyden enz. pag. 421.

(3) Pag. 48. verſa

(4) Theſauriers rekening van 't jaar 1599. pag. 67. en 68.

(5) Beſchryving van Leyden door Orlers pag. 168. en 169.

(6) Theſauriers rekening van 't jaar 1642. I. deel, pag. 225.

(7) Theſauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 53

(8) Theſauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 334. verſa.

(9) Theſauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 53.

penburg, zynde een deel van 't Prinſchenhof, in 't gemelde jaar geveild en verkoft zyn op zekere voorwaarden, van welke de voornaamſte inhoud volgt.

„ De Heeren verkoopers behouden „ aan zich den Opſtal, ſtaande op de te „ verkoopene erven, het houtwerk in „ den tuin, en looden pypen liggende „ in den grond, voor den eerſten May „ 1668.

„ Binnen twee jaaren te betimmeren.

„ De Koopers zullen van de Verpondingen voor zes jaaren vry zyn, „ beginnende den eerſten January 1668. „ en eindigende met den jaare 1673. „ ingeſlooten.

„ Met bepaaling van de lichten, of „ veinſters in de zydmuuren, die des „ anders erven onvry zouden maaken, en „ belofte om voor de veinſters in 't Kerk- „ je Koukkouken te doen maaken.

„ De overwulving van de Voldersgraft, en de plaating, zullen Burgermeeſters tot laſte van de Stad doen „ maaken; doch het onderhoud zal gedraagen worden, als van 't verdere „ gedeelte van de overwulfde Voldersgraft of Langebrugge.

„ De grond van de Kerk, zoo verre „ de pylaaren van dezelve uitſpringen, „ behouden de Heeren Verkoopers aan „ zich.

„ Ten geryve van de erven, ter wederzyde van de Papenſtraat, zal door „ de Heeren Verkoopers een wyde riool „ gemaakt worden, in welke al de ſecreeten en waterloozingen zullen worden „ gebragt, ten laſte van de Koopers, „ mids die t' einde hunner erven, aan „ het inkoomen van het riool, yzeren rooſters doen ſtellen, volgens goedvinden van den Theſaurier extraordinaris.

„ De Heeren Verkoopers belooven, „ tot aanmoediging van de Koopers der „ erven op de overwulfde Voldersgraft, „ met den allereerſten tot erven te zullen „ uitgeeven en verkoopen den grond „ van 't Hofje van Sion, voor zoo veel „ hetzelve aan de overwulfde Voldersgraft gelegen is.

„ De Koopers van de vier voornaamſte erven op het Rapenburg zullen „ vermoogen hunne uitgeloofde Kooppenningen te betaalen in zes termynen, van welken het eerſte gereede „ termyn verſchynen zal den eerſten „ Mey 1668 (1)."

Verders wierdt ook de grond van een ſtraatje, nevens de gemelde erven gelegen, op deeze voorwaarde verkoft:

„ Den vierden December 1667. hebben de Burgermeeſters en Regierders „ der Stadt Leyden, verkoft aen jonge „ en oude Claes Corſteman, en hunne „ Zuſters, de grond van het Peperſtraetje, uitkoomende in de Serpentſteeg, leggende achter der Kooperen „ huizen, ſtaende op de Bredeſtraet, „ de roede om eenhondert twintig guldens, onder conditien, dat de erven „ van het Prinſenhof uittegeeven, zullen vermoogen te ſueren [of loozen] „ door de goot leggende onder het zelve Peperſtraatje (2)."

Weinig tyds hiernaa, zyn de erven opgedraagen aan de Koopers, welken op dien grond vier zoo deftige huizen gebouwd hebben, datze heden nog tot geen gering ſieraad van deeze Stad ſtrekken.

(1) Uit de geauthent'ſeerde Copie van den Wel Ed. Heere Mr. van der Steen, Veertig in Raade der Stad Leyden.

(2) Verhuur- en Verkoopingboek D. begonnen in den jaare 1663. fol. 148. verso.

DRIE-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Doelens, en eerſt van Sint Joris Doelen.

Eene loflyke gewoonte is van oudsher in de Nederlanden geweeſt, dat in de Steden, en voornaamſte Dorpen Gildens, of Broederſchappen opgerecht wierden, die zich op zekere dagen in verſcheide wetenſchappen of konſten oeffenden, onder welken de Schutters met de voetboog, handboog, en andere wapenen, als in laatere tyden de Busſchieters, wel voornaamenlyk geacht wierden, wylze niet alleen ter beſcherminge van Land en Steden ſtrekten; maar in tyden van oorlogen tot Lyfwagten der Landsheeren dienden; gelyk die van de Stad Leyden al in den jaare 1266. verbonden of bevoorrecht waren, ter verzekeringe van 's Graaven lyf en leeven, met vyfentwintig mannen omtrent

trent zyne tent de wagt te houden (1): voor welke en andere dienſten deeze Broederſchappen ſomwylen met aanmerklyke vryheden en voorrechten door de Graaven beſchonken zyn, als in den jaare 1354 aan de Schutters van Leyden gedaan is, wanneer Hertog Willem hen, om getrouwe dienſten, jaarlyks vierentwintig ponden gegeeven heeft, te betaalen aan die Koning onder hen zoude zyn (2). Dus heeft de Hertog van Bourgonje in 't jaar 1438. aan de Schutters van Sint Joris Gilde, een aanmerklyk voorrecht verleent, als by ongeval iemand door hen gewond, of gedood mogt worden (3). Deeze Broederſchappen hierdoor in aanzien en getal aanwaſſende, kwamen in de blyde inkoomſten der Landsheeren doorgaans in 't geweer, en vermeerderden de praal dier plechtigheid door pracht hunner uitruſtingen. Op andere tyden oeffende ze elkanderen in de wapenen, en ſtelden zomtyds pryzen te behaalen, voor die Broederſchappen welken beſt ſchieten konden. Onder elkanderen warenze aan zekere wetten en goede inſtellingen, alle op deugd, eer, en nuttigheid geveſtigd, verbonden (4).

Zoodaanige Broederſchappen hadden hunne vergaderplaatſen en Oeffenſchoolen in de meeſte Steden van Holland, door hunne verdienſten, als des noods Stad en Land beſchermende, verkreegen, welken om het mikken en ſchieten naar zeker wit of doel, Doelens geheeten wierden. De eerſte deezer vergaderplaatſen van de Stad Leyden, van welke gerept wordt, was aan Sint Joris toegewyd, wandt oudtyds hadt ieder zynen byzonderen Beſchermheilig; dezelve pleeg te leggen aan de Zuidooſtzyde van de Stad, tegen de Veſt, tuſſchen de Zydgraft, het Leevendeel en de wal, nu de Geergraft, alwaar Sint Joris Toren aan de buitenmuur geſtaan heeft, en van welken aangang naar de Doelen de Sint Jorisſteeg nog den naam voert (5). In welken tyd, of om welke reden deeze Doelen van daar in 't Weſten van de Stad overgebragt en verplaatſt is, heb ik niet konnen opſpooren, noch wanneer de tegenwoordige Sint Joris Doelen aangevangen is te bouwen, ik twyfele niet of zulks is reeds voor het jaar 1497. geweeſt, om dat men al in dien tyd van twee afzonderlyke Broederſchappen van Schutters gemeld vindt, naamenlyk, die van den Voetboog, die wel de oudſte en onder Sint Joris behoorende was, en die van den Handboog (6), aan Sint Sebaſtiaan toegewyd; maar of zy thoen dezelve vergaderplaatſen hadden, als wel in 't vervolg, blykt my zoo zeker niet, als wel dat het gebouw van de tegenwoordige Sint Joris Doelen, in 't jaar 1586. merklyk vergroot, en in verſcheidene deelen verbeterd is, en meene ik dat de groote burgerzaal toen eerſt zyn volle gedaante gekreegen heeft; wandt onder dezelve aan de Weſtzyde, hebben de thoen aanzynde Deken, Joncker François van Lanscroon, en de Hoofdmannen der Schutterye, Jan Willemz van Heemskerk, Jan Claasz. Roos, Jan Ysnoutz. vander Neſſe, en Dirk Jansz. vander Beeck, ter gedachteniſſe van deeze voltooijinge, boven den boog van eene poort of ouden doorgang, deeze twee rymende letterregels doen ſtellen:

Ten dienſt, en tot cieraet der Stad, Schutry, Gemeint,
Es 't by Lanscroon, van Nes, Roos, Eemskerck, Beeck, voleint.
Anno CIↃ. IↃ. XXCVI.

De voornaamſte ingang van dit aanmerklyk gebouw ſtaat in 't Zuiden, en nevens dezelve een torentje, in het operſte van hetwelke eene eedplaats getimmerd is, welke tot vermaaklykheid met tafel en gaſten te gelyk rondom gedraaid

(1) Gr. Charterboek, I. deel, pag. 345.
(2) Handveſten enz. der Stad Leyden, pag. 287.
(3) Handveſten enz. der Stad Leyden, pag. 287.
(4) E. van Meteren Nederl. Hiſt. I. boek, pag 26. verſa.
(5) Beſchryving van Leyden door Orlers, pag. 42.
(6) Handveſten enz. der Stad Leyden, pag. 422.
NB. Ter beveſtiginge van de Oudheid deezer Vergaderinge, vindt men weinig jaaren later deeze aantekeningen: „ Betaald den „ Hoomans van de Voetboogſchutten, omme Sint Joris Outaar mitten misgewade, „ en den Doelen in weezen te houden, en „ den dienſt Gods te doen, LX. lb.
„ Item, gegeeven en betaald den Hoomans „ van de Handboogſchutten, omme Sinte Sebaſtiaans Outaar mitten Misgewade, en „ den Doelen in weeſen te houden, en den „ dienſt Gods te doen, die ſomme van „ XXX. lb."

Uit de rekeninge van Pieter Paedze en Geryt Heye, Treſoriers der Stad Leyden in 't jaar 1508. pag. 63.

Gezigt op den SCHUTTERS-DOELEN, te Leyden.

draaid kan worden (1). Verders is het huis verdeeld in verſcheidene kamers en vertrekken, geſchikt tot byeenkoomſten of huisveſting van Burgers, of Vreemdelingen, onder welken eene afzonderlyk gehouden wordt ter vergaderinge van de Hoofdmannen der Schutterye; maar boven allen munt de groote Burgerzaal uit, welke naauwlyks voltimmerd was, of Deken en Hoofdmannen kwamen in overleg hoe die beſt optetooijen, des zy, naa eenig beraad, den Glazeſchilder, Willem Tybout van Haarlem ontboden, en met denzelven een verdrag aangingen „ om op de „ Schutterskamer, of Zaal, vyfender„ tig nieuwe Glazen te beſchryven [of „ beſchilderen] met zoodaanige figuu„ ren, als men hem zoude vertoonen, „ en dezelven te ſtellen in de boven„ lichten van de kazynen; voor het „ welke hem by de levering tien gul„ den voor ieder ſtuk beloofd wierdt „ gereed te betaalen. Welke overeen„ koomſt ter wederzyde ondertekend „ zynde, is by die van den Gerechte „ beſlooten, dat men op de gemelde „ Schutterskamer, in plaatſe van de „ vyfendertig onbekende Glazen, zou„ de ſtellen de vyfendertig Graven van „ Holland (2), volgens de acte daer „ van geregiſtreerd in 't dagboek van „ die van den Gerechte, fol. 508. ver„ ſo." Op deeze wyze het werk volbragt zynde, „ hebben die van den Ge„ rechte door Foy van Brouckhoven, „ Schout, Mr. Izaac Nicolay, Sche„ pen, en Jan van Hout, Secretaris, „ in May des jaars 1588. de nieuwe „ Glazen, geſteld opte Schuttercamer „ in de voorſte Doelen door Mr. Wil„ lem Tybout gemaakt, voor goedt „ opgenomen, en zyn de Hoofdman„ nen met den gemelden Kunſtenaar „ Tybout verdragen, omtrent zyn over„ were te handelen, hem te vereeren „ met eene maaltyd, en zynen Knecht „ eenen drinkpenning te geeven (3)."

Sedert dien tyd, de oude Kamer der Hoofdmannen te klein geworden, is een gedeelte van de Groote Zaal genomen voor de Kamer der Hoofdmannen, en van dezelve afgeſcheiden, zulks den zeventienden December des jaars 1613. het volgende ter verſieringe van dat vertrek beſlooten wierdt: „ dat Capiteynen elk „ hun wapen zullen doen ſtellen in d. „ glazen, ſtaande op het kleynſte afge„ ſchooten gedeelte van de groote, of„ te Graavenkaamer in de voorſte Doe„ len, en dat men daartoe zoude ver„ zoeken Jan Poſt, Glasſchryver (4)."

„ In April van 't jaer 1626. is ge„ handeld met Mr. Joris Verſchooten, „ over het Schilderen van de Hoofd„ mannen der Schutterye met hunne „ Hoofdofficieren, op de paneelen hem „ daartoe te behandigen voor hunne re„ kening, en is het verdrag getroffen „ ten pryze van twaalf guldens voor elk „ perſoon, voorts ook door ondertekening „ van allen beveſtigd". Op deeze wyze is de Kamer der Hoofdmannen, en de Groote Burgerzaal, door de konſtige hand van Joris Verſchooten verſierd, en waardig gemaakt om nog heden door de Liefhebbers der Edele Schilderkonſt gezien te worden: behalven de ſtukken van Verſchooten, in welke ieder zeven Officiers van elk Vendel verbeeld zyn, ziet men nog twee ſchilderyen, zoo ik meene, door anderen, en in laater tyden gemaakt. En dewyl ik onder de Archieven van de Secretarie der Schutterye (5) de naam-lyſt van al de perſoonen, die in de Schilderyen verbeeld ſtaan gevonden hebbe, zal ik ter verklaringe van de zelven, en voor hunne naakoomelingen, die hier byvoegen:

(1) Beſchryving van Leyden door Orlers, pag. 170.

(2) NB. Wy hebben elders geſcheeven onze meening te zyn, dat de afbeeldſels der eerſte deezer Graaven uit het brein van den Konſtnaar geſprooten waren, de reden daar van is, dat het Klooſter der Karmeliten te Haarlem, eerſt ten tyden van Koning Willem, of het midden der dertiende eeuwe geſticht is (*); Byaldien de Schilderyen onlangs naa de Verbouwing van 't Klooſter gemaakt zyn, kan 'er wel eenige echtheid in de beeltenis van dien Koning en zyne Opvolgers wezen; maar van de Zeventien Graaven; die voor hem geteld worden, zie ik geene zekerheid voor hunne afbeeldingen; inzonderheid, als men den woeſten ſtaat des Lands en de onkunden der vroegere tyden gelieft te overweegen.

(*) Kerklyke Oudheden van Haarlem fol. 52.

(3) Notulen van den Deken en Hoofdmannen der Schutterye, Litt. A. pag. 11.

(4) Notulen van den Deken en de Hoofdmannen der Schutterye.

(5) Aan de Lineas N°. 59.

De

De Naamen van de Capiteinen, en andere Officiers, op de Kamer van den voorſten Doelen, geſchilderd door Mr. Joris Verſchooten in 't jaar 1626.

Op de Capiteins kamer.

In 't eerſte tafereel, beginnende aan de deur:

Jan Pietersz. de Haes, Luytenant Capitein.
Cornelis Claesz. van Noort, Wachtmeeſter.
Heyndrick Jacobsz. van Sonnevelth, Luytenant Wachtmeeſter.
1626. Herman van Broſterhuyſen, Capitein.
Mr. Davidt Baily, Conſtſchilder, Vendrich.
Jan Pieterz. Verbeecq, Quartiermeeſter.
Jacob Arentsz. Haverinbergh, Luytenant Vendrich.

In 't tweede tafereel.

Mr. Johan van Marcken, Vendrich.
Gerrit Claesz. van Akeren, Luytenant Wachtmeeſter.
Pieter Cornelisz. van der Maes, Luytenant Vendrich.
1626. Cornelis Willemsz. van Kerchem, Capitein.
Warnaer Arentsz. van Hoogenvorſt, Cnoopmaeker, Quartiermeeſter.
Frans Jansz. van Bonchen, Wachtmeeſter.
Adriaen, Heere van Voſſevelth, Luytenant Capitein.

In 't derde tafereel:

Simon Jansz. van der Bouchorſt, Luytenant Wachtmeeſter.
Johan Deyman, Luytenant Capitein.
1626. Pieter Andriesz. van Veſanevelth, Capitein.
Leendert Gerritsz. Grootvelth, Wachtmeeſter.
Pieter Fransz. van Swanenburch, Quartiermeeſter.
Jacob Gerritsz. Roos, Vendrich.
Iſenhout Fransz. de Bye, Luytenant Vendrich.

Noch een tafereel op Capiteins Kamer voor de Schoorſteen, geſchilderd door Mr. Joris Verſchooten:

Floris Lambertsz. van Onderwater, Quartiermeeſter.
Francois le Bleu, Quartiermeeſter.
Frans Jacobsz. van Merwen, Quartiermeeſter.
1628. Laurens van Lanſchot, Capitein.
Marcus Gillisz. van Walwyck, Luytenant Vendrich.
Jaecques Longeſpey, Quartiermeeſter.
Cornelis Jansz. van Poelgeeſt, Quartiermeeſter.
Pieter Maleveſey, Corporael van de Adelborſten.
Cornelis Jansz. Wthagen, Quartiermeeſter.

Op de groote Zaal, beginnende van de glazen af.

In 't eerſte tafereel.

Balten Hendricxsz. van Diemen, Quartiermeeſter.
Jan Claesz. van der Boogh, Luytenant Capitein.
Pieter Jansz. van Tethrode, Luytenant, Vendrich.
Leendert Gerritsz. Grootvelth, Capitein.
Claes Segertsz. van Asſendelft, Vendrich.

Johan

Johan van der Graft, Wachtmeester.
Cornelis Jansz. Onderwater, Quartiermeester.

In 't tweede tafereel:

Claes Claesz. van Leeuwen, Luytenant Capitein.
Ewout Heyndricxsz. Craes, Notaris, Quartiermeester.
Arent Dircxsz. Cortenbosch, Luytenant Wachtmeester.
1626. Nicolaes van der Meer, Capitein.
Adriaen Dircxsz. Bont, Corporael van de Adelborsten.
Pieter Joostensz. Warmont, Vendrich.
Huych Lottensz. Gael, Luytenant Vendrich.

In 't derde tafereel:

Cornelis Dircxsz. Block.
Gerrit Dicxsz. Hogeveen, Vendrich.
Cornelis Jacobsz. van Leeusvelth, Luytenant Vendrich.
1626. Johan van Banchem, Capitein.
Cornelis Maertensz. Vlietentoorn.
Pieter Ambrosius van Brunsdorp, Corporael van d'Adelborsten.
Dirck Leendertsz. Keth, Luytenant Capitein.

In 't tafereel voor de Schoorsteen.

Johan van Staveren.
Cornelis Simonsz. Hasius.
Claes Claesz. Moy.
Pieter Simonsz. van Leeuwen.
Floris van Sanden.
Dirck Arentsz. Cortenbosch.
} Capiteinen.

Op de groote Zaal tusschen de glazen:

Claes Mathysz. van Tol.
Mr. Gerrit van Grootvelth.
Pieter van Assendelft.
Claes de Munt.
} Capiteinen.

Uit de Secretarye der Schutterye, aan de Lineas N° 59.

De Kamer der Hoofdmannen is ook tegen de Zolder met verscheidene Wapenschilden beschilderd, welken in 't jaar 1703. door de toen in dienst zynde Kapiteinen op eigen Kosten, door den Schilder van Ruyven aldaar gemaakt zyn geworden (1).

Verder pronkt dit vertrek, onder anderen, met eene sierlyke Kas ter bewaaringe van de verschillende drinkglazen Kelken en Zilvere Bekers, onder welken boven anderen uitmunt een Zilveren vergulden Beker, die ter inwyinge der nieuwe Leden gebruikt, en om zyne opgestelde verbeelding, Sint Joris geheeten wordt. Hy is in den jaare 1682. gemaakt, volgens besluit der Hoofdmannen, welken hunne Wapenschilden, en naamen rondom denzelven in deezer voegen hebben doen stellen,

1. Adriaen van Assendelft, Bart. z.
2. Jacob Paeds, Willemsz.
3. Cornelis van der Maes, Claesz.
4. Jacob Moys.
5. Johan Alex^r. v. Landschot.
6. Albert Meerman, Fransz.
7. Johan Hulshout, Joh. z.
8. Theodorus van Alphen.

Binnen, tegen het deksel, leest men deeze zelfspreekende dichtregels:

PRO-

(1) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

PROSOPOPOEIA.

Dank [illegible] myn Stighters, dat ick eyndlic nogh verſchyn,
Soo langh by Hop[illegible] van den eerſten tyt vergeten.
Nu Aelbert is verout, en Wilhem half verſleten,
Pronc ick in 't nieuwe kleed, en ſal de [illegible] ſyn.

Twemael vier Peteren, beſchermers van den Rhyn,
En van de Leydſche Stad, doen my myn tytels weeten.
Ick ben Heer Joris kelc in mynen doop geheeten;
In water werck ick niet, myn arbeyd is in wyn.

Heer Joris velt de ſpeer, en dwinght den Draec nae 't leeven,
En doet het ſel gedroght de laetſte doodſnack geeven.
Let op dit Sinnebeelt, en Lezer, blyft wat ſtaen:
De [illegible] en [illegible] zyn ſtomme Menſchendieren.
Myn Hop[illegible] die manhaftelyk verſlaen,
En laeten d' Eendraght zyn de kroon der Batavieren.

Behalven deezen, zyn 'er nog twee zilver vergulde bekers van kleiner gedaante, in byzondere tyden gemaakt, en met verſchillende wapens be[illegible], welken nevens de drinkglazen, op plechtige Maaltyden, en byeenkomſten, gebruikt worden.

Dus het aanmerklykſte van deeze timmeraadje, en haare verſieringen beſchouwd hebbende, zullen wy iet melden van den toegang en deftige poorten van Sint Joris Doelen, door welken men deeze huizinge genaakte; in voorgaande tyden was 'er niet meer dan eene poort; doch in 't vervolg heeft men, 't zy om het gemak 't zy om het aanzien te vermeerderen, daar eene tweede poort bygebouwd, welke wy [illegible] afzonderlyk naar den tyd haarer geboorte nu beſchryven zullen

De oudſte poort in den Zuidooſthoek, door welke men uit de Doelenſteeg naar Sint Joris Doelen gaat, is, in den jaare 1658. geheel veranderd en vernieuwd, tot dat einde hadden Deken en Hoofdmannen, met toeſtemminge van die van den Gerechte, dezelve aanbeſteed te maaken voor de ſomme van driehonderd vyfenſeſtig guldens (1). Zy pronkt van buiten met de wapenſchilden en naamen van de Leden van den Krygsraad [illegible] tyd, Mr. W. Paedts, Deken, C. Hazius, Floris van Zaanen, Claas Mathysz. van Tol, Claas de Munt, Mr. Pieter van der Maarſche, en Herman van der Meer, Hoofdmannen; midsgaders Mr. Frans Meerman, Secretaris der Schutterye. Binnen in de bovendyſt van dezelve poort leeſt men:

Leert hier, dat houdt, beweert, behoedt, bewaert en velt,
De Vrede en Vryheit, 't Volk, de Stadt, 't gezag, 't gewelt.

Uit welke duiſtere rymregels, ik deezen zin maake:

Leert hier, dat houdt Vrede en Vryheit, bewaert 't volk,
Bewaert de Stad, bewaart 't gezag, en velt het gewelt.

De andere poort, ſtaande aan de Noordzyde, over het zand, of oude Valkenmarkt, was omtrent het jaar 1645. zoo dra niet beſlooten te bouwen, of men maakte, met kenniſſe van die van den Gerechte, zich voor zekere ſomme meeſter van een huisje alwaar de nieuwe poort, naa 't verkoopen van den opſtal en afbraak, geſteld zoude worden. Onderwylen hadden Deken en Hoofdmannen een beſtek van 't werk doen maaken, door Mr. Arent van 's Graveſande, Fabrycq deezer Stad, naar het welke de baſementen, pilaſters, en capitelen, volgens de Doriſche bouwordre, moeſten zyn, met bekwaame vleugels op de zyden, en de afbeelding van Sint Joris te paard den draak doorſteekende boven op de poort; verder met

(1) Reſolutie van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

met oorlogstuig en andere toepasselyke sieraaden opgepronkt, al t'zamen van Bentemer hartsteen, ter wederzyde daar 't gezien kon worden, evenschoon, zoodaanig dat het, als 't geverfd zoude zyn, een geheelen steen mogt gelyken. Op deeze voorschryving is by Mr. Pieter Adriaansz. 't Hooft, en Mr. Cornelis Gysbertsz. van Duynen, Steenhouwers, den derden April 1645. het Steenwerk aangenomen te maaken voor zeventienhonderd guldens, en voor ieder van de aanneemers eenen roozennobel. Het Metzelwerk aan dezelve poort wierdt by Jan Claasz. Pety aangenomen voor honderd en seventig guldens. De Fabrycq 's Gravezande is voor het ontwerp en schikking, door de Hoofdmannen met vyftig guldens beschonken (1). Op deeze wyze is dit konststuk in de waereld gekoomen, in den doorgang Zeven en een half voet wydt, en elf en een vierde voets hoog volgens het bestek, en door een fraay yzer hek gesloten; en op dat de Bouwheeren in geheugen zouden blyven heeft men de wapenschilden van den Deken en Hoofdmannen aan de buitenzyde doen stellen, naamenlyk van deezen:

Mr. W. Paedts, Deken, J. v. Leeuwen, J. Lucq, S. Hoogboot, C. v. Leeusvelt, M. van Waelwyk, en J. van Staveren, Hoofdmannen.

Op deeze wyze de oudste en aanzienlykste Doelen verhandeld hebbende, gaan wy over tot den tweeden, naamenlyk.

SINT SEBASTIAANS DOELEN.

Welke meer naar den buitenkant, en tegen de Vestgraft aangelegen, hierom doorgaans de achterste Doelen geheeten is. Zy diende tot oeffening der handboog- of cloverschutters, en was het huis in verscheidene kamers en vertrekken verdeeld, tot de byeenkoomsten van die Broederschap; het moet ook eertyds een torentje gehad hebben, wandt onder de aantekeningen vinde ik: „Op „ den zevenden Augusti des jaars 1596. „ is het torentje van de Cloverschut„ ters Doelen, dat oud en bouwvallig „ geworden was, aanbesteed te vernieu„ wen, blyvende de fondamenten, en „ 't muurwerk zoo verre, als dienstig „ geoordeeld mogt worden, waar op „ het gemaakt is, en den 25en. Maart „ 1597. door de Hoofdmannen tot ge„ noegen herbouwd is bevonden" (2). Onlangs hiernaa zyn de Hoofdmannen ook van gedachten geworden eenen nieuwen gevel voor het gemelde huis te doen stellen, en deeden tot dat einde in 't jaar 1603. een ontwerp, en tekeningen daartoe maaken, welken nog onder de oude papieren bewaard worden; doch deeze onderneeming kreeg geen voortgang, en het huis bleef in zynen ouden staat, tot den jaare 1633. wanneer het huis van den Boogmaaker in de achterste Doelen, op den 8en. Juny aanbesteed is te maaken, als mede een hek, en een loosje tot berging van de boogen (3): Vervolgens is door den Deken en de Hoofdmannen in Januario 1657. aan die van den Gerechte verzogt, om in de plaats van de oude Doelkamers, en den blinden muur, staande in de achterste Doelsteege op den grond van den Doelen, tien nieuwe huisjes te bouwen, en het zelve ingewilligd zynde, is volgens zeker bestek, het Timmerwerk door A. Jansz Ransema, en het Metzelwerk door Gerret van Aerdenstof den 6. February aangenomen, en nog in het zelve jaar volbouwd wezende, is aan den Doelwagter vergund het eerste huisje naast de poort van den voorsten Doelen te bewoonen.

Eindelyk is, naa 't vertoonen van eene Lyst, hoe veel de Doelens aan wezenlyke lasten en herstelling, sedert het jaar 1722. tot het jaar 1730. ingesloten, gekost hadden, daar op genomen het volgende besluit.

„ Die van de Gerechten der Stad „ Leyden hebben by dezen den De„ ken en de Hoofdmannen gequalifi„ ceert, om de huizinge in den achter„ steren Doelen te mogen demolieren, en „ den Heer Burgermeester van Willi„ gen verzogt, als Deken, daar van „ aan

(1) Uit het Bestek en Notule van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(2) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Scutterye Litt. A. pag. 33. & 34. versa.
(3) Notulen van Deken en Hoofdmannen.

„ aan Hoofmannen de vereischte noti-
„ catie te doen.

„ Actum den 16en. Augustus 1731.

„ My tegenwoordig,

„ *En was geteekend.*

P. v. Groenendyck.

„ Den achtentwintigsten der zelve „ Maand, heeft de Heer Burgermeester Hendrik van Willigen, als Deken, aan Hoofdmannen gecommuniceert de resolutie van die van den Gerechte, in dato den 16en. Augusti „ 1731. waar by Hoofdmannen gequalificeert werden de huizinge in de achterste Doelen te mogen demolieren; „ doch zyn Ed. heeft daar mondeling bygevoegd, dat het de intentie van die van den Gerechte was, „ om de achterste Doelen positivelyk „ te demolieren, zoo ras het doenlyk „ was. Waarop Hoofdmannen andwoorden, dat zoo lang diende gewagt „ te werden tot dat de huur van de „ huisinge uit was, 't welke wezen „ zoude den eersten May 1732. waar „ mede de voornoemde Deken genoegen heeft genomen (1).

Ingevolgen van dit besluit, is de huizinge van Sint Sebastiaans Doelen, die tot een schermschool, tot eene herberg, en op andere wyze gebruikt, eindelyk door ouderdom geweldig vervallen, en van weinig nut was, afgebrooken, en ten gronde toe geslegt, zoo dat 'er geen kenteken meer van overig is, dan alleen de poort in het einde van de Doelesteeg, welke tot den toegang strekte, thoen de Doelens nog van elkanderen gescheiden waren, en thans toegemetzeld is, kenbaar door het wapenschild van Keizer Karel den Vyfden, en zyne gewoone zinspreuk, *Plus ultre*, die boven den boog gesteld zyn. Op deeze wyze wierdt de toegang tot de Schutters toren, die aan de Singelgraft staat, in welke men door eenen bedekten weg onder de Vest door uit de gemelden Doelen konde koomen, ook vernietigd, en buiten gebruik gesteld, tot dat de Heer Deken, Mr. Willem Paats, Burgermeester, aan het Collegie van Hoofdmannen voordroeg. „ Dat de Wel Ed. Heeren Dykgraaf „ en Hoogheemraaden van Rynland, „ wel gaarne den toren achter de Doelen tot eenen Yskelder zouden doen „ bekwaam maaken, en door dien de „ voornoemde toren was gehegt geweest „ aan de kelder van de achterste Doelen; zoo vorderde de Deken daar omtrent de gedachten der Hoofdmannen; „ welken meenden, dat, door dien de „ zelve toren gelegen onder de Vest, „ en van den grond der Doelen met een „ grafje afgescheiden was, dat het haar „ grond niet meer was; maar van de „ Stad, dierhalven niet aan hen; maar „ aan Haar Ed. Gr. Achtbaaren de Heeren Burgermeesteren toebehoorde" (2). Naa dien tyd is dezelve eenige weinige jaaren tot een Yskelder gebruikt, maar tegenwoordig, myns weetens van geenen dienst.

De verandering in de huizingen ging ook verzeld van die in de hoven der Doelens, want „ op den twaalfden Maart „ 1610. wierdt by de Hoofdmannen besflooten, dewyl het eerste voetboogstuk, door het uitgeeven van de erven achter van de Doelens vernietigd „ was, het zelve te verleggen, om dat het „ door zyne lengte niet gebruikt wierdt; „ en het schiethuis te verzetten, en zou „ men het tweede voetboogstuk daar „ nevens stellen, en verder het derde „ voetboogstuk voortaan gebruikt worden tot een handboogstuk: als mede „ dat men achter de nieuw gemaakte „ huizen de straat zoude doen doorgaan, de sloot aldaar ter breedte van „ de straat aanvollen, de schermen naar „ het schiethuis stellen, en ter wederzyde dwers over de straat twee sterke houten hekken zetten, die ten tyde, als men dat stuk beschiet, gesflooten zouden zyn, en anders openstaan. Verder, dat men het plein in „ 't koomen tot de voorsten Doelen, „ dat vuil en morzig te begaan is, met „ platte klinkaards zoude beleggen en „ straaten. Weinige dagen laater wierdt „ goed gevonden, dat het korte stuk, „ laatst geordonneerd tot een handboogstuk, en het kleine handboogstuk, „ bekwaamlyk konden werden gesteld „ over de scheisloot, tusschen beide de „ Doelens loopende".

Den 24en. April 1618. is het staakketsel

(1) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

(2) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

ketſel langs de ſcheiſloot tuſſchen de twee Doelens weg genomen, en de ſloot toegedamt.

Op den 8en. October, van 't zelve jaar, is by reſolutie van de Groote Vroedſchap, aan de Hoofdmannen toe gevoegd zeshonderd guldens, tot onderhoud van de Doelens met den aankleeven, als blykt by de jaarlykſche rekeningen; te vooren was het vierhonderd guldens geweeſt (1).

In 't jaar 1644. is in de voorſte Doelen een vyver gegraaven, en den 16en. Auguſti, de aarde uit den zelven opgeſchooten, naa voorgaande opveiling gegund aan Capitein Lucq, voor eene ſomme van twintig guldens.

Den 9en. April 1658. hebben de Handboogſchieters verzogt te mogen gebruiken een der Schiethuizen in de Doelens; 't welke hen is toegeſtaan, mits betaalende een eerlyk loon aan den Doelwagter van den achterſten Doelen voor het ſluyten en ontſluyten.

Den 3en. April 1691. is by die van den Gerechte beſlooten, de graft van den voorſten Doelen op koſten van de Stad te doen diepen (3).

Den 18en Maart des jaars 1692. is door den Heer Deken aan 't Collegie van Hoofdmannen bekend gemaakt, dat by die van den Gerechte der Stad Leyden beſlooten was, ten dienſte van den Piqueur, zekere plaats in den Doelen te verleenen, om het Paerdryden te onderwyzen; en is tot dat einde ſedert eenen Loots in 't Noorderdeel opgerecht, en met planken afgeſchooten: en dewyl ten dienſte van denzelven, eenige huisjes wierden vereiſcht, heeft de Stad, in 't jaar 1704. aangenomen de huur van dezelve te voldoen. Sedert de gemelde Loots of Stalling, niet ruim genoeg voor den Piqueur ſchynende, heeft hy zyne paerden in 't ruim, of plein, van den Doelen afgericht en geoeffend, tot hem in 't jaar 1742. aangezegd wierdt, geene paerden voortaan op het ruim van den Doelen meer te dreſſeeren (4).

Alzoo den 8en. December 1703. door groote ſtormwinden een gedeelte van de boomen, in den Doelen, omgewaaid waren, zyn dezelven, ten overſtaan van Schepenmeeſteren, twee dagen laater verkoft geworden; en den negentienden daar aanvolgende is by die van den Gerechte beſlooten de overige aldaarſtaande ook uitteroijen, en te verkoopen; gelyk den 21en. derzelve maand gedaan wierdt; onlangs hiernaa is de Doelen, volgens reſolutie weder beplant geworden, en de koſten door den Theſaurier betaald; ook vondt men goed, dat de Hoofdmannen by voorraad zouden doen opmaaken de ingeſtorte muur langs de graft, zoodra doenlyk was; alsmede ordre te ſtellen dat, op 't verzoek van den Heere Wittert, zyne yzere balie, ſtaande over de graft, door 't vallen der boomen beſchaadigd, weder gemaakt mogt worden (5).

Op den 2en. November 1706. heeft de Deken aan Hoofdmannen der Schutterye eene tekening van een hek vertoond, om by de achterſte Doelen te ſtellen, die hen welgevallig was; zulks by de Burgermeeſters aangenomen is hierop het goedvinden te verſtaan van die van den Gerechte: welke door den Deken, weinige dagen laater kennis gaven, datze de tekening goedkeurden, mids de ornamenten van Keizer Karel boven de poort zouden moeten blyven (6).

In 't jaar 1722. zyn de huisjes, ſtaande in de Doelenſteeg verkoft.

Den 8en. April des jaars 1739. is by de Hoofdmannen gereſolveerd, en by de Heeren Burgermeeſteren goedgevonden om het ſtalletje aan de huizinge van Sint Joris Doelen, tot eene kamer te maaken, gelyk gedaan is (7).

Naademaal in 't jaar 1740. beſlooten was, de boomen ſtaande in de Doelen te verkoopen, om eene nieuwe en gelyke plantagie te maaken, viel 'er by de Hoofdmannen eenige bedenking, op de wyze van de verkoopinge, welke geheel omſtandig in het volgende uittrekſel gemeld wordt.

„ Op den 8en. November [1740.]
„ ter vergadering van Hoofftmannen zynde gerapporteert, dat de boomen

(1) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(2) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(3) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(4) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(5) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(6) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.
(7) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

„ men op de grond van den Doele staande, volgens de biljetten dieswegens gedrukt, en aangeplakt, zouden worden vercogt op de naam van Burgermeesteren, zo is daar over by Hoofftmannen gedelibereert, en geresolveert, dieswegens enige remonstrantien by monde, in plaats van een request aan de Heeren Burgermeesteren te doen, en daartoe gecommitteert de twee Commissarissen, de Heeren Gysbert Huyssen, en Hendrik van Buren in functie.

„ Waarop de voornoemde Commissarissen dien middagh aan d' Heer Burgermeester in 't particulier, en den 9^en^. dito nogmaals in Burgermeesteren Kamer hebben voorgedragen, dat Deeken en Hoofftmannen waren altoos van immemoriaale tyden geweest in de possessie van de administratie der Doelens, en by gevolge ook van 't verkopen en besteeden van al 't geene de grond van dezelve is rakende; dogh tot antwoord bekomende, dat Burgermeesteren wegens 't gebrek van den Armen, het geld 't geen van de bomen zoude komen te provenieeren, hoognodigh hadden, zo hebben de gemelde Commissarissen gerepliceert, dat Hoofftmannen wel van die genereusheyt zoude zyn voor deeze reys het geld ten behoeven van den Armen te cedeeren, en overtegeeven, mits de voorwaarden van verkopingh, als van ouds op de naam van Deeken en Hoofftmannen mogte werden gedresseert, en 't honneur van 't Collegie voorts geconserveert: en na dat Commissarissen zig eenige tyd in de Vroedschapskamer hadden moeten retireeren, en weeder binnen geroepen waren, zoo hebben Burgermeesteren belooft, zo veel mogelyk was Hoofftmannen genoegt.

„ Den 11^en^. dito zyn gemelde Commissarissen boven in de Burgermeesteren Kamer ontboden, en van de Burgermeesteren toen aangezegt, dat om de diensten by Hoofftmannen onlangs gedaan, de Verkopingh der bomen niet volgens de aangeplakte biljetten, maar op de naam van Deeken en Hoofftmannen zoude geschieden.

„ Van al het voorsz. is op den 22^en^. dito by de gemelde Commissarissen ter vergaderingh van Hoofftmannen rapport gedaan, en zyn de Commissarissen dieswegens bedankt: dogh de Heer Secretaris de Bye hebbende gerapporteert, dat de Heeren Burgermeesteren hadden geordonneert in de voorwaarden te zetten, dat de Kopers der bomen haar uytgeloofde cooppenningen niet volgens gewoonte aan den Rentmeester der Schutterye, maar ter Thezaury wel aan den Thezaurier ordinaris moesten betalen: zo is daarop geresolveert, zigh daar over by den Deken te beklagen, en zulx aan Commissarissen gedemandeert, welke aanstonds zig ten huyzen van den Heer Burgermeester Johan vander Mark, als Deeken, hebben vervoegt, en van zyn Wel Ed. zeer vriendelyk zyn gerecipiceert, en na het openen van veele swarigheeden, belofte ontfangen aan ons beklag, en versoek favorabel in Burgermeesters Kamer voortedragen: Welke belofte des avonds op den aendrangh van alle de Hoofftmannen, door den Deeken is gereitereert, en aan Hoofftmannen gecommuniceert, dat de verkopingh der bomen als Deeken zoude adsisteeren.

„ Den 25^en^. dito, is ter præsentie, en op de naam van Deeken en Hoofftmannen, ten overstaan van de Heeren Scheepenmeesteren, de verkopinge der bomen gedaan, waarby den Clercq van den Thesaurier Ordinaris, tegens het gebruyk, heeft geadsisteert; dog toen door de Heer Deeken gerapporteert, dat na alle apparentie de voorwaarden in zo verre zoude werden verandert, dat de penningen in plaatse van aan den Thesaurier Ordinaris, na gewoonte aan den Rentmeester van de Schutterye zoude moeten werden betaalt, welke veranderingh den 26^en^. dito, op ordere van Burgermeesteren ten genoegen van Hoofftmannen is geschiet.

„ Den 6^en^. December, hebben Commissarissen van al het vorenstaende ter vergaderingh rapport gedaan, en den Rentmeester der Schutterye heeft insgelyx voorgedragen, dat alle de de penningen van de verkogte bomen geprovenieert hadde, en na afftrek der onkosten, overgehouden hadde de somme van zestienhonderd en veertien guldens en vyff stuyvers, en verders gevraagt, wat nu met de penningen moest gedaen werden? waarop geresolveert is, den Heer Deeken hier van kennisse te geeven, met betuyging, dat Hoofftmannen, volgens der-

„ zel-

„ ſelver beloffte bereyd waren de voornoemde penningen overtegeeven op „ zodanige wyze als het Burgermeeſteren zoude goedvinden: en is die commiſſie weder aan gemelde Commiſſariſſen gedefereert, welke den Heer Deken van het gereſolveerde kenniſſe gegeeven, waarop dien Heer weder na minſame receptie, op zigh nam zulx aan Burgermeeſteren te zullen rapporteeren.

„ Hierop is den 8en. dito, door den „ Heer Secretaris van Roijen, aan Commiſſariſſen overhandigt een Ordonnantie, waar by den Theſaurier Ordinaris geordonneert wert uyt handen van Hoofftmannen, de penningen in queſtie te ontfangen, en hebben derhalven de gemelde Commiſſariſſen op den 10en. dito, aan den Rentmeeſter van de Schutterye geordonneert, die penningen voor alsnu invoegen voornoemt te betaalen."

Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

Naauwkeuriger omſtandigheden van den toeſtand en veranderingen, omtrent de Doelens en derzelver timmeraadien voorgevallen, konnen wy niet mededeelen. Nu ſtaat ons nog iet te melden hoe die naar tyds verandering gebruikt en bediend zyn. Dat ieder van dezelve Doelens een afgezonderde Vergadering of Hoofdmanſchap, voor de groote omkeering van de Regeeringe des Lands gehad, en de bedienden, onder toezigt van de Regeerders der Stad, aangeſteld heeft, zal middagklaar blyken uit de volgende voorwaarde met den Doelenwagter van Sint Sebaſtiaans Doelen aangegaan:

„ Den 18en. January 1557. in maniere en voorwaarde naervolgende, hebben de Deecken en Hooftmans van St Sebaſtiaens Schutterye der Stede van Leyden, op 't believen van die van de Gerechte derſelver Stede, aengenomen Laurens Florisz. omme te bewoonen en gebruycken den Doelen van de Cloever Schutten alhier mette huyſinge daer inneſtaende ſyn leven lang gedurende, en deſelven te bedienen ſulcx ſyn voorſaten gedaen hebben, waer voire hy tot vermaninge van Deecken en „ Hooftmans gehouden ſal ſyn, den ſelfde opteleggen ende te betalen tot behouf van de voorſcreven Schutterye off Doelen, de ſomme van eens twintig ponden grooten Vlaems, des ſal de voorſz. Louis (1) Floris jaarlyks mede hebben en genieten van der Stede voornoemt een cledinge, off tabbert, ſulx mede ſyn voorſaten gehad hebben enz. Voorts, indien 't gebeurde dat Lourys Floriſz. voorſz. ſyne voornoemde dienſt merkelycks misbruykte, ſoo ſullen de Deecken met 't merendeel van Homans dan in der tydt weſende, by advys en goedduncken van de Gerechte der Stede van Leyden, hem, als dan, van derſelver dienſte moeten afſtellen, verlaten, en hem met ſyn huysvrouw en kinderen buyten voorſz. Doelen ſetten, &c. &c. Men ſal, als dan, eenen andere in ſyn voorſz. dienste mogen ſetten, en zal de voorſz. Laurys Florisz. hem voorts moeten reguleeren na de caerte hangende in de voorſz. Doelen, by openbaer edicte eertydts alhier gepubliceert.

„ Deſen t' oirconden hebben de voorſz. Deecken en Homans, mitsgaders de voorſz. Laurys Florisſoon, elcx in haer reguarde met haer gewoonelicke handteikening ondertey-kent, op den 13en. January 1557. na gemeen ſchryven, en was by de voornoemde Deecken en Hooftmans, aldus onderteyckend:

Adriaen Ysbrantsz.
J. Paedts.
Willem van Bosſchuyſen
Gerrit Roeloffsz.
Pieter Jooſtenz. en
de Doelewagter Lauwerys
Florisz.

Uit de Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye te Leyden. Littas N°. 1.

Op deezen voet is de afgezonderde beſtiering der Doelens gebleeven tot naa het gelukkige Ontzet der Stad Leyden, als wanneer in 't jaar 1578. beide de Doelens onder een Genootſchap gebragt, zoo gebleeven, en wetten ter beſtieringe voorgeſchreeven zyn (2), met zoodaanige

(1) Lourys.
(2) Zie Handveſten enz. der Stad Leyden, pag. 258. en ſeqq.

daanige veranderinge, dat, op den 21en. February 1580. by die van den Gerechte verstaan was, om den Deken en de Hoofdmannen alle jaaren te vernieuwen; doch in 't jaar 1589. is zulks anders geschikt, en tot heden ten dage toe gebleeven; naamenlyk, geene Dekens meer by die van den Gerechte te stellen, maar dat dezelve dienst zou waargenomen worden by de Heeren Burgermeesteren in der tyd, en dus elk van hen drie maanden, voor het eerste vierendeel jaars zou de jongste Burgermeester, en ieder vierendeel jaars weder een ander Deken zyn (1).

Onlangs hiernaa ontstont eenige overweeging by de Hoofdmannen, over het het doen hunner rekeninge, de oorzaak en het gevolg van hun doen zal best uit de nevensstaande stukken begreepen worden:

„ Den 1en. Maart is de rekening van
„ Jacob Andriesz. Secretaris, o-
„ ver den jare 1593. en 1594. overge-
„ levert aen Jacob Thomasz. Brouwer,
„ Deecken, Burgemeester, Jan Brou-
„ werjans, en Pieter Joris van Cortte-
„ velt, gesurrogeert in placts van Jan
„ Ysnouts van der Nes, beyde Sche-
„ penmeesters, [als by acte van reso-
„ lutie van dato 23en. February ge-
„ committeert tot aenhoringe en sluy-
„ tinge van reeckening;] dewelke ge-
„ sien de resolutie, genomen den 1en.
„ April 1593. innehoudende, dat dese
„ rekening voortaan ter rekenkamer sou-
„ de werden gedaen, swarigheyt ge-
„ maekt hebben in desen te vorderen;
„ onaengezien de voorsz haare Commis-
„ sie, zyn, niet tegenstaende eenige mer-
„ kelyke redenen haer bewegende, te
„ rade geworden, de stucken over te-
„ nemen, de reeckening te doorsien, en
„ alsoo te prepareeren, omme daer naer,
„ die van den Gerechte rapport gedaen
„ synde, werde gedaen gelyck by de-
„ selve sal werden goedgevonden, en
„ geresolveert, alle 't welck geschiet is
„ ten overstaen van alle de Hooftmans
„ op den 1en. Maert 1ƩƩ5. en des avonts
„ en des anderen daegs op de reekening
„ verteert sesenseſtig guldens.

„ De voorgaende swarigheyt is wech
„ genomen by de resolutie van die van
„ den Gerechte genomen den 11en. Maert
„ 1595.

„ En is gemelde reeckening den 20en.
„ October op 't Raedthuys gehoort,
„ en gesloten by de gemelde Gecom-
„ mitteerdens, en Jan van Hout, als
„ Secretaris."

Uit de Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye te Leyden.

Naa dat de Hoofdmannen der Schutterye aan die van den Gerechte der Stad Leyden te kennen gegeeven hadden, dat by slot hunner reekeninge bleek meer uit gegeeven, dan ontfangen te zyn honderdtweeënseventig guldens en eenige stuivers; als mede vertoond hadden de noodige reparatie die nog vereischte gedaan te worden aan de Doelens, inzonderheid aan de Voetboogs Doelen, dat onder de gantsche huyzinge zekere platinge dient gestoken, vleugels aan de kelder voor het inneklimmen van dien gemaekt, zekere zomerkeuken, en bakoven gerepareerd, en de kap van dezelve huysinge zulcx verstyft, dat die buyten pericule en schade mag gehouden worden, verklaarende daar toe geene middelen te hebben om 't noodige getimmerte te doen: des die van den Gerechte resolveerden, om den Deken ende Hoofdmannen tot dat einde te onderssteunen met eene somme van driehonderd guldens, en besiooten dat de Hoofdmannen voortaan hunne rekeninge zullen doen op de rekenkamer deezer Stede.

Onlangs hier naa is by resolutie de volgende orde beraamd:

„ Gesien by die van den Gerechte
„ deser Stadt Leyden, in hare
„ Vergaderinge op 't Raedhuys der sel-
„ ver Stede, de jegenwoordige reeke-
„ ning aldaer, volgende voorgaende re-
„ solutien, mitsgaders 't appointement
„ van den 25en. January voorleden, over-
„ gelevert, en ten deelen onderrecht
„ synde van de swarigheyt by de Hooft-
„ mans van de Schutterye gemaekt,
„ om deeze rekeninge te doen ende sluy-
„ ten op 't Raedthuys, als verstaende,
„ dat deselve volgens 't oude herco-
„ men, en gebruyk van de Schutterye
„ tot nog toe, behoorde opgenomen en
„ gesloten te werden in den Doelen op
„ ter Hooftmans camere; hebben naer
„ convocatie en deliberatie des, en aen-
„ gaende

(1) Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye.

„ gaende metten anderen gehouden, „ verclaert, dat de voorgaende resolutien, om de rekening op 't Raedthuys te doen, tot geen ander meeninge en sy genoomen, dan ten opsigte van de groote t'agterheyt van de Schutterye daer inne deselve is, niet om 't ampt van de Hooftmans in 't minste te willen verkorten, off hen in haer gerechtigheit iets te verminderen, hebben daeromme verclaert, dat de jegenwoordige reeckening, naer oude gewoonte, by Laurens Huygensz. Gael, als jegenwoordigen Deecken, Claas Adriaensz. en Cornelis Willemsz. Schepenemeesteren [als daertoe mitsdesen gecommitteert] ter Doelen op ter Hoofdmannen Camere sal werden opgenomen en gesloten, in sulcken verstande, dat op 't doen van deselve rekening, tot laste van de Schutterye, niet meer en sal werden verteert, dan een somme van 50. gulden.

„ Aldus gedaen op den 3. Februa„ry 1596.

„ My jegenwoordig,

„ *Was geteyckent*,

J. van Hout.

„ Dus is nà ouder gewoonte op den „ 14en. February 1596. reeckening gedaen op den Doelen ter Camere van „ Hoofdmans.

Uit de Notulen van Deken en Hoofdmans der Schutterye.

Dewyl uit deeze en andere bewyzen blykt, hoeverre de inkoomsten van de Doelens verloopen waren, en noodig herstelling hadden, zoo is, om het verdere verval voortekoomen, besloten, de huizingen tot de neering van tapperye, of herbergen te verhuuren, en het volgende daartoe schriftlyk gemaakt:

„ Die van de Gerechte deser Stad Leyden in haar vergaderinge op 't raedhuys derselver Stede, gehoort het rapport van haar Gecommitteerdens, dewelcke de reeckening van de Schutterye deser Stede, op den 14. February voorleden gesloten, hebben opgenomen en daer by ondergregt syn, dat Jacob Andriesz. rendant, daer by te boven gecomen, en „ de Schutterye hem schuldig gebleven was een somme van 946. guld. 8. st. 8. penn. ende op 't versouck van de Hooftmans van de Schutterye, in deliberatie geleyt zynde, by wat wegen en middelen 't selve cort bequamelyks sal worden voldaen, hebben naer deliberatie ende communicatie, goedgevonden, dat 't selve sloth voor dees reyse ende sonder sulx voor de toekomende tydt te worden getrocken in consequentie, tot costen en lasten van deser Stede, sal werden gedragen en betaeldt, en dat daertoe ordonnantie van betalinge sal werden verleent op den Thesaurier Ordinaris deser Stede, om by de jegenwoordige Hooftmans geligt, tot betalinge van 't voorsz. sloth verstreckt, en sulcx daervan in haerlieder reeckening van den toekomende jare onfang en uytgeven gemaeckt te werden: Ende omme de saken van de Schutterye niet weder te laten comen in sodanigen verloop en t'agterheyt, 't welck sonder vermeerdering van 't jaerlycx inkomen van dien niet mogelyke is, gelyck te sien en te spooren is uyt de volgende staet van de Schutterye, gemaekt, en die van de Gerechte deser Stadt Leyden overgelevert by de jegenwoordige Deecken en Hooftmans. *Fiat insertio.*

„ Uit welken staet genoegsaem blykt, „ dat het niet mogelyk is de Schutterye op 't voorschreven innécomen te onderhouden, maer dat die van jaer tot jaer ten agteren gaen, en geholpen werden moet, soo lange op 't vermeerderen van 't jaerlyx innecomen van dien, niet sal syn geresolveert: 't welck Deecken en Hooftmans die van de Gerechte eerbiedelicks vertoonen en versoecken. Soo is geraedt, goedgevonden, en gesloten, ten eersten, dat men onder 't behagen van die groote Vroedschappen, de Wedden van de Schutterye, die als nu niet meerder en syn dan die over hondert jaeren geweest hebben, sal verhogen tot 400. gulden 's jaers, dat men beyde de Doelhuysen voortaen, om daer inne neringe van tapperie te mogen doen, verhuyren, en sulx daervan redelicke huyren tot voordeel van de Schutterye bedingen en trecken sal, 't sy aan de jegenwoordige Doelwagters, indien men met hen gevouglicks sal kunnen verdragen, soo niet, an andere goede

„ eelicke persoonen, mits besprek, dat „ de reparatie van de glasen by Deecken „ en Hooftmans te doen doen, komen „ sal tot laste van de huurders, elck in „ 't syn, ten einde sy te beter mogen „ toesien, dat de glasen deur haar gasten „ te min werden gebroken, gelyck „ meest gebeurt, en dat men sulcx de „ penningen, daer mede de Doelwag- „ ters, off eenich van hem den Doelen, „ of 't ampt beleent, of verpant heb- „ ben, opbrengen, ende de pantschappe „ lossen sal; ende dat de Hooftmans „ voortaen geen merkelyke reparatien „ doen, noch eenige gelagen tot laste „ van den Doelen of Schutterye doen, „ noch teeren en sullen mogen, dan „ met believen van den Burgermees- „ ter, die in der tydt Deecken van de „ Schutterye sal syn, en hebben al voo- „ ren van deselve schriftelycke ordon- „ nantie, om die, op 't doen van haer „ rekening, te werden vertoont en over- „ gelevert, ende dat aen den Doelen „ voortaen geen nieuwe getimmerten „ en sullen mogen worden gedaen, dan „ naer voorgaende bewilligen en besluyt „ van die van de Gerechte, in der tydt.

„ Aldus gedaen en besloten op den „ 23. February 1596. En ge- „ resumeert, en eyndelyck ge- „ arresteert op den 29. daer aen.

„ My jegenwoordig,

„ *Was getekendt*,

J. van Hout.

Om alles in behoorlyken staat te houden, zyn naauwe berichten voor de bedienden van de Doelens ontworpen, die zy, by hunne aanstelling moesten beloven te onderhouden, uit welken een recht begrip van de huishoudinge in dien tyd, te maken is, en dewyl de sobere inkoomsten niet toe lieten tot iederen dienst een byzonder persoon aan te stellen, vereenigden de Hoofdmannen, in 't jaar 1612. verscheidene bedieningen, als Doelwachter, Boogmaaker, Wyzer en Hovenier tot een, en verbonden denzelven aan deeze regels:

Instructie voor den Doelwachter, Boogmaaker, Wyzer, en Hovenier van de Doelens binnen Leyden, waar naar zich de zelve zal hebben te gedraagen.

„ Eerst, zal hy gehouden zyn te ver- „ zorgen, dat de voorpoorte van „ de voorsz. Doelen des avonds, ter- „ stond naa 't luiden van de poortklok „ op 't Raadhuis, werde gesloten, en „ des morgens, naa 't luiden van de „ werkklok, weder geopent, zonder „ die des avonts later open te houden, „ ofte des smorgens vrouger te openen; „ uytgezondert, dat in de Meytyt de „ zelve totten twaelf uyren in den avont „ zal mogen open blyven staen.

„ Zal gehouden zyn de gangpaden „ van den voorsz. Doelen te reynigen, „ en schoon te houden, en beneffens „ den Doelenwachter van den achter- „ sten Doelen, goede opzicht te ne- „ men, dat de doornen, boomen, tac- „ ken, bancken, staecken, en 't gene „ wyders in beyde de Doelens is, door „ moetwille van yemant nyet en wer- „ den gebroocken, uytgetrocken, ge- „ knoorst, ofte andersins beschadicht, „ en zulx ook voor zoo veel in hem is „ te beletten datter van buyten geen „ paerden, varckens, hoenderen, off „ kalckoenen inne comen, of gebracht „ worden, geen klederen daer inne ge- „ bleyct, dat by jongens, of andere „ daer inne nyet en werde gekolft, ge- „ kaest, ofte yet anders bedreven, waer „ door enige schade in de Doelens zou- „ de mogen werden gedaen, ende voor- „ nemelik daerop toe te syen in den „ voorsten Doelen, als daer van hem „ specialik d'opzichte is bevolen, en hy „ ook de schade by zyn versuym off „ quade toesicht aldaer gedaen, t'zynen „ costen zal moeten beteren.

„ Zal in beyde de Doelens letten op „ te straten, ende zoo haest een steen, „ ofte twee uytgebroken soude mogen „ wesen, zelfs weder instoppen, ten eyn- „ de de straten nyet voorts geopent en „ opgebroken worden, zal ook neer- „ sticheyt doen omme de mollen te wee- „ ren; voorts alle de doornen schoon „ maecken, raeuwen en scheeren, aen de „ vyvers, ende slooten de ruychte aff- „ mayen, de vuylins uytvisschen en „ ophalen, 't gras affmayen alles, als 't „ van node zyn, en den oorbaer sulx „ vereysschen zal; mitsgaders nog tot „ vermaeninge, en naer goetvinden van „ den Hooftmans, de boomen snoeyen, „ en hen voorts in 't geheel gedragen „ als een goet en oprecht hovenier van „ de Doelens.

„ Dat hy hem in deser Steede Doe- „ lens sal laaten gebruycken als Booch- „ maecker, ende sulks hem daer mee- „ de, mitsgaders met 't geene daer- „ van

„ van dependeert geneeren.
„ Dat hy ook opsicht sal neemen op „ het schieten, en den gevolge van dien, „ te weeten, dat de stukken, scher- „ men, paelen, hecken, ende 't geene „ dient tot onderhoudinge van de zelff- „ de oeffeninge, nyet en werde gefort- „ seert, ofte gebrooken, maer t'allen „ tyden, ende soo lang hy in denzelven „ dienst zal zyn, behoorlicken onder- „ houden, gerepareert ende gemaeckt „ mach werden tot redelicke ende de „ minste coste van de Schutterie.
„ Dat hy t'allen tyden Deecken en- „ de Hooftmans voornoemt, ende de „ Schutterie, des versocht zynde, ten „ dienste sal staen, ende die geene, die „ henluyden in de voorsz. Doelens met- „ te handt- ofte voetboogen sullen wil- „ len oeffenen, behoorlicken geryst „ doen, onderwysen, ende dienen sal, „ ende dat om het sallaris daer toe ge- „ stelt, ende van outs gebruyckt.
„ Zal hem mede laten gebruycken als „ wyser van de Schutteren mette hant- „ busse, en deselve t'allen tyden, des „ versocht synde, de stucken openen; „ de aerde, schyve, 't wit, en voorts „ alles bereyden, dat zy tot het schye- „ ten van noden zullen hebben, haer „ met alle minlickheyt in 't schieten, „ dienen, is 't van node, leeren, en „ onderrichten, ende voornamelik let- „ ten, dat by een yder van de Schut- „ teren de chaerte op 't schyeten mette „ hant busse gemaeckt [die hy den Schut- „ teren in 't schyetstuck gehouden is „ voor te hangen] werden naer geco- „ men en onderhouden.
„ Zal tot voorcominge van alle over- „ tredingen der voorz. chaerte, de „ breuckige zonder enige simulatie, of- „ te oochluyckinge bekeuren, de boe- „ ten by de chaerte gestelt, naer in- „ hout van dezelve ygelik afvorderen, „ ende portie van den armen in de busse „ van den armen, aldaer hangende, „ t'elcken werpen.
„ Zoo veele zyne beloninge van het „ wysen, ofte wysgelt aengaet, zal „ hem dies aengaende gedragen naer de „ voorsz. chaerte en ordonnantie, en „ naer die in tyden en wylen zal mo- „ gen werden verandert.
„ Zal van de overtredingen, daer toe „ by de voorseyde chaerte geen boeten „ zyn gestelt, mitsgaders van alle an- „ dere moetwil en feylen, die enich- „ sins tot schade van de Doelens, ver- „ hinderinge van de goede oeffeningen, „ ofte disreputatie van Deecken en „ Hooftmans, ofte enige van hemlieden „ zouden mogen werden begaen ofte „ bedreven, kennisse doen hebben Deec- „ ken en Hooftmans, in der tyt, om- „ me by haer, naer bevint van zaken „ te werden gestraft.
„ Zal, alvorens in den zelven dienste „ te treden, gehouden zyn aen Deec- „ ken en Hooftmans van de Schutterie „ te doen den volgenden eet.
„ Dat hy voor zoo vele zyn ampt „ aengaet, de jegenwoordige instructie „ ende bevelen van Deecken en Hooft- „ mans van de Schutterie, in der tyt, „ zal naercomen, en onderhouden, de „ zelve eeren, en respecteren; dat hy „ als Wyser den Schutteren behoorlic- „ ken en oprechtelicken zal dienen, zon- „ der yemant gonste, off afgonst te dra- „ gen; maer alles rechtvaerdelik wyzen, „ en roupen, ende hem in alles gedra- „ gen als een goet Doelwachter en Wy- „ ser, eer ende eeds halven schuldich is, „ en behoort te doen.
„ Voor alle welcke diensten en moey- „ te, boven 't wysgelt by hem, als vo- „ ren, volgens de chaerte, op 't schye- „ ten mette hant busse te genyeten, van „ Deecken en Hooftmans voorsien sal „ worden van een goede woonplaatse, „ die hem gelevert sal worden, glas, „ want, en dack dicht, des hy die ge- „ duyrende syne bewoninge gehouden „ sal syn behoorlicken, als een goet „ bruycker te bewonen, houdende de „ selve t'synen coste in goede repara- „ tie, en sal hem noch jaerlix uyt te „ beurse van de Schutterie, over den „ dienste, die hy als Hovenier in de „ Doelens sal doen, uytgekeert wor- „ den vyerentwintich guldens, van veer- „ tich grooten 't stuck.
„ Ende dit alles tot wederseggen toe „ van Deecken en Hooftmans, in der „ tyt, die mitsdesen aen hen behouden, „ in dien hy hem mocht comen te ver- „ lopen, ofte dat hy zyn voorsz. dien- „ ste nyet naer behoren en dede, de „ zelve, mitsgaders de bewoninge hem „ t'allen tyden op te zeggen.

Uit de Notulen van Deken en Hoofdmannen der Schutterye te Leyden.

Doch thoen de welvaard der Stad, door de aanwassende neringen bloeide, heeft men oorbaar gevonden meer bedienden aanteneemen, gelyk men vindt, dat zekere Pieter Vermy in 't jaar 1633.

alleen tot Boogmaker en Wyzer, op de volgende voorwaarde is aangenomen:

Instructie naar welke hem Pieter Jacobsz. Vermy, als Boogmaaker, midsgaders Wyzer in den voorsten en achtersten Doelen, zal hebben te gedraagen.

,, Eerstelick, dat de voornoemde Pieter Jacobz. Vermy hem in deser Stede Doelens sal laaten gebruycken als Boochmaecker, ende sulxs hem daermeede, midtsgaeders mettet 't geene daervan dependeert, geneeren.

,, Dat hy oock opsicht sal neemen op het schieten en den gevolge van dien, te weten, dat de stucken, schermen, paelen, heeken, ende 't geene dient tot onderhoudinge van dezelffde oeffeninghe nyet en werde gefortseert, ofte gebroocken; maer t' allen tyden, ende soo lange hy in den zelven dienst zal zyn, behoorlicken onderhouden, gerepareert ende gemaect mach werden tot redelicke ende de minste coste van de Schutterye.

,, Dat hy t' allen tyden Deecken ende Hooftmans voornoemt, ende de Schutterie, des versocht zynde, ten dienste sal staen, ende die geenen, die henluyden in de voorsz. Doelens mette handt- ofte voetboogen sullen willen oeffenen, bèhoorlicken geryff doen, onderwysen ende dienen sal, ende dat om het sallaris daertoe gestelt, ende van outs gebruyckt.

,, Sal hem laeten gebruycken als wyser van de Schutteren, nyet alleen mette voet- ofte handtbooge, maer oock mette handtbusse, ende dezelfde t' allen tyden, des versocht zynde, de stucken openen, de aerde, schyven, 't wit, ende voorts alles bereyden, dat zy tottet schieten, soo van den voet- ende handtboogen, als handtbusse sullen van noode hebben, dezelfde in alle minnelickheyt dienen, is 't van noode, leere ende onderrichten.

,, Sal meede letten, dat by een yder der Schutteren de Chaerten op 't schieten, soo van de handt- ende voetboogen, als handtbusse gemaekt [die hy den Schutteren in 't schietstuck gehouden is voortehangen,] werde naergecoemen ende onderhouden.

,, Sal meede tot voorcoeminge van alle overtreedinghe der voorsz. Chaerten, de breuckigen sonder eenige simulatie ofte oochluykinghe te bekeuren, de boeten by de Chaerten gestelt, naer inhoudt van dezelffde, yegelicken affvorderen, ende de portie van den armen in de busse van den armen, aldaer hangende, t' elken werpen.

,, Soo veel zyne belooninge van het wysen, ofte wysgelt aengaet, sal hem diesaengaende gedraegen naer de voorsz. Chaerten ende Ordonnantien, ende naer die in tyden ende wylen soude moogen werden verandert.

,, Sal van alle overtreedinge daertoe by de voorsz. Chaerten geen boeten zyn gestelt, midsgaeders van alle moetwil ende feyten die eenichsints tot schaede van de Doelens, verhinderinge van de goede oeffeninghe ofte disreputatie van Deecken ende Hooftmans, ofte eenige van hen luyden soude moogen werden begaen ofte bedreeven, kennisse doen hebben Deecken ende Hooftmans in der tyt, omme by haer naer bevind van zaecken te werden gestraft.

,, Dat hy voor soo veel 't voorsz. zyn ampt [zoo als boochmaecker, als oock wyser] aengaet de jegenwoordige instructie, ende beveelen van Deecken ende Hooftmans van de Schutterye, inder tyt, sal naercoemen, dezelfde eeren ende respecteren, dat hy, als wyser der Schutteren behoorlicken ende oprechtelicken sal dienen, sonder yemant gunst, ofte afgunst te draegen; maer alles oprechtelicken wysen, ende hem voorts in alles gedraegen als een goedt boochmaecker ende wyser eer ende eedtshalven schuldich is ende behoort te doen.

,, Voor alle welcke diensten ende moeyten de voornoemde Pieter Jacobsz. Vermy, booven 't wysgelt by hem, als vooren, volgens de voorsz. Chaerten, soo op 't schieten van de handtbusse, als voedt- ende handtboogen, te genieten van Deecken ende Hooftmans versien sal werden van een goede woonplaetse, sonder daervan eenige huyre te betaelen, die hem gelevert sal werden glas, want, ende dackdicht, des hy dezelffde, geduerende syne bewooninge, gehouden sal zyn behoorlicken ende als een goedt bruycker te bewoonen, houdende deselfde tot zynen coste in goe-

,, de

„ de reparatie; doch met expresse stipulatie, dat hy geduerende de reparatie, ofte opbouwinge van de voorsz. bewoninge hem sal moeten behelpen, met bywooninge van zyns moeders gehuerde huysinge, met toeségginge, dat by aldien hy hem in den voorsz. dienst soo comt te gedraegen, dat Deecken ende Hooftmans sullen connen mercken, dat door zynen dienst, de exercitie van de voet- ende handtbooge, midsgaeders van de hantbusse ['t welck nu seer is vervallen] merckelicken comt toeteneemen, dat hem als dan, t' eynde 't jaer, by Deecken ende Hooftmans, booven de voorsz. bewooninge, alsnoch sal toegevoucht werden, soodanige somme als dezelffde, als dan, in redelickheyt ende discretie sullen goedtvinden.

„ Ende dit alles op een proeve, ende voor den tyt van een jaer, inne te gaen Meyendaechs anno XVI^C. drye ende dertich, ende te eyndigen ten selven daege, anno XVI^C. vier ende dertich.

„ Doch behouden Deecken ende Hooftmans aen henluyden den voornoemden Pieter Jacobsz. Vermy, indien hy hem middelertyt mocht coomen te verloopen, ofte dat hy zynen dienst nyet naer behooren ende deede, dezelffde, mitsgaders de bewooninge, t' allen tyden optezeggen.

„ Gedaen ter vergaederinge by Deecken ende alle de Hooftmans opten vyffden Aprilis, anno XVI^C. drye ende dertich.

Uit de Notulen van Deken en Hooftmannen der Schutterye.

Alzoo wy de schikking of instelling van den Krygsraad in den jaare 1749. gemaakt, onlangs in 't licht gegeeven hebben (1), en ons sedert nog iet aanmerkelyks ter hand gekoomen is, dat ten dienste dier manhafte Vergaderinge niet achtergelaaten behoort te worden, hebben wy niet ongevoeglyk gedacht dezelven hier te laaten volgen.

Naadat de publicatie der dispositie van zyne doorluchtige Hoogheid, den Heere Prince d' Orange en Nassau, Erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden enz. op den 18^en. October des jaars 1748. door den voornoemden Heere Prince aan zich gereserveerd, om te bekwaamer tyd zoodaanige verdere schikkingen te beraamen en vast te stellen, als dezelve zoude vermeinen met het waare bestaan en convenable vryheid van een Burgerkrygsraad overeenkomstig te zyn, den Volke na voorgaande klokkeslag, door den Heere Secretaris Mr. Andreas Cunæus was voorgeleezen, zyn ingevolge der voorsz. dispositie van zyne meergemelde Hoogheid de Wel Ed. Gr. Acht. Heeren Burgermeesteren deezer Stad Leyden, in de Kamer hunner Wel Ed. Gr. Achtb. ingeroepen de volgende door zyne Hoogheid nieuws aangestelde Heeren Hoofdmannen der Schutterye, zo die ontslagen waaren, als die voor 't eerst daartoe benoemd zyn in hunne voorsz. qualiteit bevestigd en beëedigd. Namelyk

Als Colonel, en Hoofdman van het blaauwe en witte Vaandel,
De Heer Pieter Cornelis van Leiden.
Hoofdman van het geele Vaandel,
De Heer Mr. Cornelis Abraham Bastiaanse.
Hoofdman van het blaauwe Vaandel.
De Heer Mr. Jacob Jan de Mey,
Hoofdman van het groene Vaandel,
De Heer Jacob vander Meer.
Hoofdman van het witte Vaandel,
De Heer Marcus van Peene.
Hoofdman van het oranje-blanje-bleu Vaandel,
De Heer Mr. Pieter Cyprianus Testart.
Hoofdman van het oranje Vaandel,
De Heer Daniel van Alphen, S. Z.
Hoofdman van het oranje Vaandel met een wit kruis,
De Heer Hendrik van der Mark.

Welken zich daarop begeeven hebbende in de Vroedschapskamer, is voorts ook door hunne Ed. Gr. Achtb. binnen geroepen Mr. Theodoor van Snakenburg, aan wien door den Wel Ed. Gr. Achtb. Heere Mr. Dirk de Raet, præsideerende Burgermeester, wierdt verklaart, dat hy Snakenburg, door hunne Ed. Gr. Achtb. die van den Gerechte deezer Stad aangesteld was tot Secretaris en Rentmeester van deezer Steede Burgerkrygsraad en Schutterye, welke van de instructie zyns ampts onderricht zynde, het zelfde met dankzegginge heeft aangenomen; waarop hy in handen van meergemelden Heer Præsideerende

(1) Handvesten van Leyden, pag. 267. & seqq.

deerende Burgermeester, den eed, zo van zuivering, als van corruptie en getrouwheid hebbende afgelegt, door den Wel Ed. Gr. Achtb. Heer Diderik van Leyden, Burgermeester, als Deken van den Krygsraad, in de Vroedschapskamer by de Heeren Colonel en Hoofdmannen is ingeleid, en als hunne Secretaris en Rentmeester voorgedraagen, en een iegelyk toen zyn plaats naar deszelfs rang genomen hebbende, is de eerste extraordinaire Vergadering gehouden, en de gedimitteerde, doch op nieuws weder aangestelde Luitenants der respective Compagnien Burgers [als Leden van den Krygsraad, binnen geroepen zynde, wierden door den meergemelden Heere Deken verwittigd, zo van hun ontslag als wederaanstelling in hunne voorsz. qualiteit, en hebben hoofd voor hoofd, de eeden, zo van zuivering, corruptie, als getrouwheid in handen van den Heere Deken afgelegd, zo als dezelven hier volgens den rang hunner Hoofdmannen geboekt staan:

Johannes van de Capelle.
Boudewyn vander Aa.
Ryk van den Broek.
Pieter Cornabé.
Jan Robert.
Adrianus Drabbe.
Samuel Carpentier.
Wesselius de Poorter.

Welken ook naar hunnen rang sessie genomen hebbende, verzogt zyn de vergadering by te woonen, die des middags ten drie uuren stondt gehouden te worden.

Den 3en. February 1749. des naamiddags ten drie uuren.

De Officiers, als Vendrich, Luitenant Vendrich, Corporaal van de Adelborsten en Quartiermeesters van het groene Vaandel, dat de tour der nachtwaake hadt, binnen gelaaten zynde, wierdt hen door den Heere Deken hun ontslag en wederaanstellinge, in gevolge der dispositie zyner doorluchtigste Hoogheid bekend gemaakt, en gevraagd, of zy bereid waaren den Schutters eed op nieuws te doen: 't gene door allen met Ja beantwoord wierd, waarop zy een voor een den voorsz. eed in hande van den Heere Deken hebben afgelegd.

Vervolgens door den voorsz. Heer Deken in een vriendlyke en t' evens deftige aanspraak indachtig gemaakt zynde, hoe zy [als goede Ingezetenen van een vry Land, en Burgers van eene vrye Stad,] alle getrouwheid, eerbied en behoorlyke onderdaanigheid aan den doorluchtigsten Heere Erfstadhouder, en der regeeringe der Stede hunner inwooninge verschuldigd zynde, uit naame zyner Hoogheid en der Regeeringe verzocht wierden, niet alleen voor hun zelfs, hunne gedimitteerde (1) Medeschutters met geen de minste schimp of hoon deswegens eenigzins te bejeegenen; maar ook zo veel in hunne magt is, te zorgen dat zulks door geenen, die onder hun bevel staan aan niemand der gedimitteerden geschieden mag, op dat alle redenen van misnoegen en verwydering, en daar uit te rysen onlust, wechgenomen, en de rust onder de goede Burgerye des te spoediger mogte hersteld worden. Het gene van allen eenpaarig aangenomen is.

Op diergelyke wyze wierden al de Officiers, en vervolgens ook de Schutters op nieuw aangenomen, en eenige verlaaten of ontslaagen.

Naa dat de Heer Colonel aan den Heere Deken verzogt hadt, om aan hunne Ed. Gr. Achtb. uit den naam van den gantschen Krygsraad, te willen voordraagen, of alle de effective Schutters, en wel inzonderheid de Leden van den Krygsraad, by resolutie van den Gerechte mogten worden vry gesteld van alle kerklyke lasten, en bedieningn: als mede, dat het getal der Ouderlingen en Diaconen van de Walsche Gemeente, die van den Schutterlyken dienst ge-excuseerd zyn, naader mag worden bepaald (2); welk alles de voornoemde Heere Deken [Burgermeester van der Mark,] gezegd heeft aan de Heeren Burgermeesteren bekend te zullen maaken. Waarop in de naaste Vergadering (3) door den Heer Deken verslag gedaan is, dat, wat aangaat het verzoek van den Krygsraad, om Vrydom van Kerklyke diensten: het advis van de Heeren Burgermeesteren is, dat zy zich zouden by requeste vervoegen aan de Heeren van den Gerechte. 't Gene oorzaak gegeeven heeft aan het volgende verzoekschrift.

„ Aan

(1) Of ontslagene.
(2) Zie onder de Walsche Diaconen.
(3) Den 21. December 1751

„ Aan hun Ed. Groot Agtb. my-
„ ne Heeren die van den Ge-
„ regte der Stad Leyden gee-
„ ven reverentelyk te kennen
„ die van den Krygsraad der
„ Schutterye binnen de zelve
„ Stad.

„ Dat Hoofdmannen van immemoriaale tyden af by U Ed. Gr. Agtb. zyn ge-excuseert geweest van alle diensten tot de Arme, of kerk betrekkelyk, en, vermits het zyne Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau [hoogl. Memorie] by dispositie in dato den 30. January 1749. gepubliceert den 3en. February daar aan volgende, behaagt heeft by den Deeken, Colonel, en Hooftmannen te voegen agt Luitenants, om neevens hen uit te maaken den voornoemden Krygsraad, de Supplianten nu ook gaarne zouden zien, dat de vryheid om van alle de voornoemde diensten ge-excuseert te zyn, gunstiglyk by U Ed. Gr. Agtb. wierd ge-extendeert tot de voorgemelde Luitenants, als hebbende zoo wel den last der Schutterye op zig, als de voornoemde Hooftmannen, en nu in dienst zeer verzwaart zynde.

„ De Supplianten nu vreezende, dat by geleegenheid eenige van de Luitenants tot Ouderlingen, Huiszittenmeesteren, of Diaconen mogten worden aangesteld, neemen de vryheid van zig te keeren tot U Ed. Gr. Agtb. ootmoediglyk verzoekende, dat het UEd. Gr. Ahtb. behaagen mooge alle de Leeden van den meergemelden Krygsraad vry te stellen van alle de voornoemde diensten.

„ 't Welk doende &c.

„ Uit naame van den Krygsraad,

N. v. Banchem,
Secretaris.

„ In margine stond geapostilleerd:

„ Die van den Geregte der Stad Leyden gehad de lecture van de nevenstaende requeste, ende gehoort het advis van de Heeren Burgermeesteren, hebben die van den Krygsraad geëxcuseert van de diensten breder inde nevenstaande requeste gemelt.

„ Actum den 7. January 1752.

„ My jegenwoordigh,

„ *En was geteekend*,

Ysbrand van Dam.

NB. De Krygsraad by de Capiteinen altyd geweest zynde, wierdt dus door de Luitenants vergroot.

VIERENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Stedelingen, Poorters, Schutters, of Burgers, en Binnenwagters.

Onder de ingezeetenen der Stad Leyden zyn van oudsher verscheidene soorten van hoedaanigheeden of Staaten geweest, die begreepen zyn onder den naam van Stedelingen: doch deezen wierden onderscheiden in Vreemdelingen, Poorters, en Schutters. Het zal niet ondienstig zyn tot beter begrip, van ieder derzelven iet afzonderlyk te melden. De Vreemdelingen hier koomende vermogten geene Poorters neringen te doen, om datze de lasten van de Stad niet hielpen draagen, en dierhalven wierdt in 't jaar 1582. vastgesteld, dat „ die geen geboorne ofte aangenomen Poorter is, zal alhier geen Poorters neringe mogen doen, ten ware zy van zodanige Steden waren, daar Poorters of inwooners van Leyden vrylyk mogen werken, zonder aan Poorterrecht gehouden te zyn, te winnen of eenige omgelden te geven (1)." Omtrent welke keure ik thans geene verandering van eenig belang gemaakt vinde; maar wel in de plechtigheid by het aanneemen der Poorteren gepleegt, van welke

(1) Keuren gedrukt op 't Raadhuis pag. 29.

welke ik het oude gebruik zoo als het in 't midden der vyftiende eeuwe gedaan wierdt, de moeite waardig achte hier by te voegen:

„ Waert dat yemant begeerde poorter te Leyden te weſene, dien en ſelmen nergent ontfaen dan anden dingſtal, daer die Schout mitten Schepenen te rechte zate of opter Stedehuys, off daer voer, ende dat zoude weſen binnen 's dages ſonneſchyn, anders en zoude hem geen poortrecht helpen mogen, ende ſoe wie men poorter ontfinge voer der ſonne opganc, of na der ſonne toeganck, of ergens anders dan up ter Stedehuys, of daer voer, of voor den Dingſtal, die verbuerde ſyn poortrecht, of X. ℔. daer of die Heer die driedeel, ende die Stede 't vierendeel.

„ Item, ſoe wie Poorter ontfaen wort te Leyden die ſel of doen dat hy up hem heeft tot dien dage toe, ende volcht hem yemant om ſcade, of van ſcoude, dat ſal weſen binnen t'sjaers, ter Scepenen proevinge, ende niet tot ſyner onſchoude, heeft hy 't Gerecht te doen dat ſel weſen op ſynen coſt twie jair lanck, ende ſel binnen ſes weken binnen der Stede van Leyden comen mitter woen, ende ſel borge ſtellen ſyn poortrecht te houden vyf jaer lanck, of der Stede V. ℔. te geven, ende daer en tenden ſal hy ſweren den Grave ende der Stede haer recht te houden mit alle zyne vermoegen, ende die Poorter, die ontfaen wort, ſal geven in kenniſſe ſynre ontfangeniſſe XXX. ß. goets gelts. daer of die Stede XX. ß. die Burgermeeſteren IIII. ß. die Scepenen II. ß. die Clerck I. ß. vier Boeden II. ß. twee knechten een ſcellinck goet gelts.

„ Item, alle Poorterskinderen zullen Poorters wezen, enz.

Oude MS. Keure der Stad Leyden van den Heeren N. van Alphen, Schepen enz.

In laatere tyde is het ontfangen der Poorters anders geregeld, zoo als het heden, zoo ik meene, nog gehouden wordt, op deeze wyze:

De 82. Keur, pag. 77. en 78. Edit. 1658. Indien onbekende lieden tot Poorters der Stad Leyden willen aangenomen worden, moetenze ſchriftlyke getuigenis hunner laatſte woonplaats aan Burgermeeſteren vertoonen, of door bekende inwooners verklaaring van hunnen handel en wandel geeven, ook borgen ſtellen voor vyf jaaren, of vyf guldens ten behoeve van de Stad betaalen; welk poortrecht hier door ook hunne minderjaarige Kinderen, indien zy eenigen buiten de Stad gewonnen hebben, verkrygen zullen. Zy zyn verbonden op 't Raadhuis, ten minſten voor twee Schepenen, deezen eed afteleggen:

„ Dat zy den Lande van Holland, en die met denzelven vereenigd zullen blyven, midsgaders de Stad Leyden, gehouw en getrouw zullen zyn, de Staaten van Holland, en den Burgermeeſteren der zelve Stede, te zullen gehoorzaam wezen, de Rechten en Privilegien van 't gemeene Land te zullen helpen houden en ſterken, naar hun vermoogen en beſte weetenſchap, en indien zy verneemen, dat by yemant met woorden of werken iet gedaen, onderwonden of beraadſlaagd wordt, dat tot naa deel zoude mogen ſtrekken van de voorſz. Vereenigde Landen, en naamenlyk van den Lande of Steden van Holland, of eenige der zelven, en byzonder ook van deeze Stad, dat zy hetzelve terſtond en zonder vertrek, aan Burgermeeſteren zullen te kennen geeven, en voorts al doen en laaten 't gene goede en getrouwe Poorters deezer Stede behooren te doen en te laaten".

Die een jaar en zes weeken zyn voorDe 84. Keur. naame woonplaats buiten Leyden houdt, verlieſt zyn poortrecht, en moet den tienden penning van al zyn goed betaalen, alwaar 't dat hy vuur en licht hier ter ſtede hielde: maar die in 's Landsdienſt uit zyn, worden hier onder niet begreepen:

Wy hebben voorheen de rechten en vryheden van de Poorteren deezer Stad gemeengemaakt (1), en aldaar ook aangeweezen, dat een poorter van Leyden beſchuldigd van eenige zaaken, niet dan Schepenen Vonnis zal hebben; dat hy boven zyn lyf niet meer dan zeſtig ponden verbeuren zal, met andere omſtandigheden daar toe dienende, onnoodig hier weder te herhaalen: doch ſedert is my eene oude Keure ter hand gekoomen, welke wy omtrent het recht der poor-

(1) Handveſten van Leyden pag. 286. & ſeqq.

poorters niet ondienstig oordeelen hier te laaten volgen:

„ Zoe wat poorter van Leyden geschille ende gevechten buyten der Stede van Leyden gecrege binnen der Bailiuscap van Rynlandt, ende dat alleen onder 't berecht van den Bailiu van Rynlant staet, die Bailiu van Rynlant sel die poerter van Leyden moegen toespreken voer den Scout ende Scepenen van Leyden, ende die poorter en sel niet meer verbueren dan nae inhout der Keuren van der Stede: behoudelic, waert dat een Poerter van Leyden buyten Leyden aengevochten worde, ende hem verweerde, dat hy mitter waerheyt betuygen mochte, die Poerter sel wesen vry van allen ansprack van den Bailiu, die den Bailiu van Rynlant voer den Schout ende Scepenen op den poerter te seggen heeft van den voersz. gevechte roerende.

„ Gedaen op Sinte Jacobs avont, ende ofgelesen by den nuwen Scepenen Anno LXXVI. den derden dach in Augusto.

MS. Keuren der Stad Leyden.

Van de Schutters.

Om den oorsprong van deeze Maatschappye aan te wyzen, achten wy 't der moeite waardig oudere aantekeningen te volgen, die wy meenen naast met de waarheid overeen te koomen; dus wordt verhaald, gelyk wy reeds aangeroerd hebben, dat in alle Steden of voorname plaatsen van Holland, naar haar vermoogen en gelegenheid, eenige Vaandels van de voornaamste en magtigste Stedelingen of Burgers in zekere rotten of benden waren verdeeld, die men de magt en zenuwen van het Gemeenebest wel mogt heeten, zy wierden gemeenlyk Schutters genoemd, het zy datze de voetboog spanden, of de handboog trokken, of met het roer schooten. Zy gebruikten eertyds tweeverwige rokken tot eene liverye [gelykze dus in oude schilderyen nog afgebeeld gevonden worden,] met een zilver byteken, welk eerenkleed hen van 't gemeene volk onderscheidde (1): doch deeze kleeding is meest in alle Steden buiten gebruik geraakt, het byteken nog ergens gebleeven. Het is van ouds bekend, dat hun dienst altyd zeer eerlyk is geweest, wanneer al de Steden door deeze uitgeleezenen den Vorst in de Wapenen bystonden; als het Leger in dienst te velde trok, besloegenze de plaats der voornaamsten. Nu wordenze in de Wapenen gebragt als het de nood vordert, om oploop te stillen, den vyandlyken inval te keeren, of den Vorst intehaalen, en zyne inhuldiging te versieren, bekleedende dan de plaats van eene eerlyke en staatlyke wagt (2). Zy hadden door de Magistraaten der Steden regels ingesteld, naar welken zy zich moesten gedraagen, en eenige voorrechten genooten.

Dit in 't algemeen van de Hollanders aangetekend vindende, zullen wy ons in 't byzonder tot die van Leyden wenden, en uit de oudste bewyzen opgraven, al wat de Schutters dier Stad aangaat. Het is ontwyfelbaar, of die in 't jaar 1266. verbonden wierden 's Graven tent te bewaaken, zyn zekere uitgeleeze mannen uit het lichaam der gemeente geweest, wandt in 't groote Handvest van 't gemelde jaar bedingt de Graaf:

„ Tot den oorlog, hy zy met myne eigen onderneming, of van het gehele Landt, zal men ten mynen dienste geven vyfentwintig mannen, die tot my komen zullen op hunne eigene kosten; maer zo haest zy by my zyn, zullen zy hoe lange den oorlog ook duurt, ten mynen kosten on-„ der-

(1) NB. Het onderscheid in het draagen der Kleedinge was ten tyde der Graven van Holland nauw bepaald, van welke wy omtrent de bewoonders deezer Stad, een byzonder voorbeeld vinden op het jaar 1351. dat wy niet ondienstig oordeelen hier by te voegen.

„ So wat poorters van Leyden Heren clederen droegen, verbeurde tien ℔. ende syn poortrecht: uytgeseyt ons liefs Heeren 's Graven clederen, ende synen Kinderen, ende onser liever Vrouwen der Gravinne clederen, ende Heeren Jans clederen van Henegouwen, ende gheen poorters meer te samen cleden mit clederen, mit rocken, of mit caproenen dan sy vier, op die selve boete voorsz. uytgenomen des Schutters, die de papegaeije schieten.

Gr. Charterboek, II. deel, pag. 797.

(2) Hadr. Junii Batavia, Cap. XVI. pag. 231.

„ derhouden worden, en alle nachten „ omtrent myn tent de wacht houden (1).”

Welk vertrouwen op weinige andere Stedelingen door den Graaf geſteld wierdt, en het is dierhalven, datze in 't vervolg van tyden door de Heeren des Lands begunſtigd zyn, gelyk men onder anderen dit aanmerklyke voorrecht aan de Schutters van Leyden verleend vindt: als iemand van dezelven in 't oeffenen van doel te ſchieten by ongeval eenen menſch wondde of dood ſchoot, dat die niet ſtrafbaar zoude wezen (2). Wanneer de Graaf in oorlog raakte, en heervaart deedt gebieden, waren zoodaanige Schutters ook verbonden met de banier te veld te trekken, en dien niet te verlaaten volgens deeze keure:

„ Wie mitter Bannier wttrect, als „ een wapentuere, ende der Bannier „ ontgaet, of daer aftreƈt terwylen dat „ die wt is, ten zy by oerlove van den „ Bannierdraeger, ende ten minſten twie „ van den Gerecht, die daer by ſyn, „ die verbuert ſyn lyff ende goet; voort „ als die gheene die mitter Bannier „ vuytgeboeden worden by namen, of „ by der clock, ſy ſyn poorter of geen, „ die binnen Leyden woenen, ende der „ Bannier niet en volchden ſonder argeliſt, die verbuerden hoer lyff ende „ haer goet. Gekeurt den 9en. dag in „ September 1447.

MS. Oude Keuren der Stad Leyden.

Zy vermogten ook geen ſchieten buiten de Stad oeffenen, noch geen tekens van partyſchap draagen, op zekere boeten, als uit de nevensgaande Keure blykt:

„ Die Schout metten achte Scepenen „ ſyn overdiagen, ende hebben eendrachtelic gekuert, dat geen poorter, „ noch inwoenende in de Stede van „ Leyden, enigerhande Scutterye van „ Papegayen te ſchieten, hantieren en „ ſullen buyten Leyden, up die boeten „ van drie pont, ende zyn poortrecht: „ ende wes Scutte Caproenen (3) gemaaƈt ſyn, die ſelmen huyden binnen 's dages ſonneſchyn ofleggen, up „ die boete ende peene van IIIM. ſtiens „ te verwercken an der Stede Veſten. „ Gekeurd op den 18. Auguſti 1445.

MS. Oude Keuren der Stad Leyden

Wanneer een Schutter, om dienſt der Stad uit was, ende eene heervaart met de banier geboden wierdt, vermogt hy eenen anderen kloeken man op zyne koſten te ſtellen, blykende uit deeze inſtelling:

„ Soe wat voetboge Scut van Leyden woenachtich is buyten Leyden „ mit zynre alinger woenſtede, om „ dienſte wille, die zy hebben ende „ voeren, waer 't dat die tot eeniger „ tyt enighe reyſen mitter Bannier ge„ buerde ende geſchiede, zoe ſel die „ Scut, die buyten Leyden om ſyn „ dienſte wille mit ſynre alinger woenſtadt woenachtich is, als 't ſyn cavel „ is, op ſynen coſte, eenen anderen „ cloecken, notablen, weerachtigen „ man in ſyn Stede moegen zetten, „ die hem metten boge behelpen can, „ die voor hem reyſen ſal, ſonder enighe calange of tiegenſpreken van den „ Hoemans, ende van de Scutten van „ der Cavel, die die reyſe ſyn is te doen, „ daer die buytenwoenende Scut onder „ ſtaet. Gedaen XV. dagen in Meye „ anno LVII.

MS. Oude Keuren der Stad Leyden van den 15. May 1457.

Om by alle gevallen tot den Krygstogt gereed te zyn, moeſt elk geweer en wapens vaerdig hebben, welken in de bekommerlyke tyden, naar ieders rykdom geſteld wierden, zoo als wy, even naa den dood van Hertog Karel den Stouten, dit byzonder gebod, omtrent het houden van harnas en geweer, door de Regeerders van Leyden gekeurd, en om de zeldzame wapens waardig vinden hier plaats te vergunnen:

„ Die Schout mitten achte Scepenen „ hebben eendrachtelic gekuert „ ſulcke Kueren als hier na beſcreven „ volgen:

„ Zoe wat poorter of inwoenende „ van Leyden gegoet is tot LXXV. „ nobelen toe, VIII. ß. voer den nobel „ gere-

(1) Gr. Charterboek, I. deel, pag. 345.

(2) Handveſten van Leyden, pag. 259.

(3) Dusdanig waren de tekens der Partyſchappen van Hoeks en Kabeljauws, welken door Philips Hertog van Bourgonje, op den 28en. April van 't zelve jaar 1445, openlyk by plakkaat waren verboden.

P. Scriverius Toetſteen op 't Goudſche Chronykje, pag. 273.

„ gerekent, die fel hebben een panfer, „ of een halve creeft, by der boete van „ drie ℔.

„ Item, die geghoet is tot C. nobelen toe payments voerfz. die fel hebben een panfer, een halve creeft, of een borftplaet, of een yferhoet, by der boete van IIII. ℔.

„ Item, die gegoet fyn tot II^C. nobelen payments voerfz. die fel hebben een panfer, een halve creeft, een hont covel, of een crage, ende een paer pypen, een yferhoet, of een fallade byder boete van VI. ℔.

„ Item, foe wie tot IIII^C. ℔. groot gegoet fyn, die fel hebben twie panferen, twie halve creeften, twie hontcovelen, twie cragen, twie paer pypen, twie yferhoeden, of twie falladen, by de boete van VI. ℔.

„ Item, die geghoet fyn tot VIII^C. ℔. groot toe, of daer en boven, die fel hebben IIII. panferen, III. halve creeften, drie hontcoevelen, of drie drie craagen, yferhoeden, of drie falladen, by de boete van VI. ℔.

„ Item, foe wat wedewy poortersfe, of inwoenende van Leyden, die gegoet is tot hondert pont groot toe, of daer boven, die fel hebben een panfer, een halve creeft, een krage, of een hontcovele, by de boete van VI. ℔.

„ Item, foe fal een ygelick zyn harnafch voerfz. hebben tuffchen dit ende beloken Paefchen, naeftcomende, ende defe voorfz. Kueren fullen geduren twie jair lang, ende niet langer, ende nyemant en fel an enig harnafch dat voorfz. is, panden, noch recht fpreken moegen in geenre manieren, ende waert dat yemant rechtsbegeerde an yemants harnafch, daer of fel 't Gerecht vry, ende ongehouden wefen, van yemant recht te doen, noch men en fal dat harnafch niet belienen, verfetten, noch vervreemden moegen.

„ Gedaen upten XV. dach in „ Februario, anno XIIII^C. „ LXXVII.

MS. Keuren der Stad Leyden van den 15. February 1477.

Het fchynt dat eertyds, als 'er eene heervaart geviel, de Poortmeefters mede te velde trokken, en zekere koften tot laften van de Stad betaalde, zoo als uit eene oude Keure van 't jaar 1360. aftemeeten is, en wy hier byvoegen:

„ Item wanneer der Stede gevallet „ enighe heervaert, jof hoghe reyfen te „ doen, die tot groten coft ftaen, fo „ fullen die (1) Poortmeefters hoir re„ keninghe daer of doen binnen eenre „ maent na dat die reyfe ghedaen is. „ Waert dat fi des nyet en deden, fo „ fouden fi verbueren onder hem vie„ ren elx daghes na dat fi daer mede „ toefden boven den maent voirfz. X. ℔. „ daer of die Here dien helft, die „ Burchgrave een vierendeel, die Ste„ de een vierendeel, ten waer dat die „ maent quame binnen der termine van „ Sinte Martyns miffe, als die Poort„ meefters fchuldich fyn te rekenen na „ inhout der Cuer, fo zouden fyt mit „ eenre rekeninghe doen moghen, ende „ anders niet."

Dienftboek door J. van Hout p. 38.

Sedert den dood van Hertog Karel, zyn de heervaarden, door het verdrag met zyne Erfdochter Vrouw Maria aangegaan, te niet geloopen, en de naam Schuttery en Burgery fchynt in een gefmolten en onverfchillig gebruikt. 't Is waar dat de Burgers ook, by tyden van de uitterfte nood, uitgeboden zyn; maar zoo zeer niet om eenen Veldflag te waagen als wel, om de Steden, en Veftingen te bewaaren; het voornaamfte werk of dienft ftrekt thans om de Stad te bewaaken, en hunnen plicht, volgens deegen gewoonen eed welke veel van dien der poorteren verfchilt, te volbrengen:

„ Wy fweeren ende belooven den „ Burgermeefteren en de Regeerders dee„ fer Stede, alle affiftentie, hulp ende „ byftant te doen, defelve, mitsgaders „ de Privilegien, Gerechtigheden ende „ Vryheden deefer Stede, te helpen de„ fenderen ende befchermen, alle deftru„ ctie, beroovinge, oproer ende commo„ tie binnen deefer Stede voorvallende, „ te beletten ende verhinderen" (2).

Zy

(1) NB. *Poortmeefters*, zyn oudtyds geene Burgermeefters, maar zoodaanige geweeft die men in 't vervolg Treforiers geheeten heeft, en 't bewind van des Stads penningen gehad hebben; ende met eenen bedienden 't ampt van de Veftmeefters.

Jan van Houdts Dienftboek der Stad Leyden, pag. 37.

(2) De 86. Keur, 19. art. pag. 97. van den druk 1658.

Zy waren hierenboven aan byzondere regels tot het gevoeglyk onderhouden der wagten verbonden; welke naar tyds omſtandigheid veranderd, en door die van den Gerechte ingeſteld zyn; van dezelven zyn my de nevensgaande regels, uit oorzaake van zekere ontſteltenisſe, vernieuwd, en thans nog meeſt gebruiklyk, ter hand gekoomen:

„ Die van den Gerechte der Stad Leyden, als nog inhereerende de reſolutie ende Ordre op de Nagtwagt, by haar op den 23. October 1752. gearreſteerd, hebben, na voorgaande aandagtige deliberatien, by forme van nader ampliatie en renovatie van de Keuren en Ordre op de Nagtwagt deezer Stede, goedgevonden te ordonneeren en ſtatueeren:

„ Dat als nog zullen werden gecontinueerd het waaken van twee Quartieren van eene Compagnie op deezer Stede Raadhuis in zulker voegen:

„ Dat het 1^{e}. ende 5^{e}. Quartier van ieder Compagnie gecommandeerd door den Hoofdman, of by desſelfs abſentie door den Corporaal van de Adelborſten, de eerſte wagt;

„ Het 2de. en 6de. Quartier gecommandeerd door den Lieutenant, of by desſelfs abſentie, door de Quartiermeeſter, de tweede wagt;

„ Het 3de. ende 7de. Quartier gecommandeerd door den Vendrig, of by deszelfs abſentie door den Quartiermeeſter, de derde wagt;

„ Het 4de. en 8ste. Quartier gecommandeerd door den Lieutenant Vendrig, of by desſelfs abſentie door den Quartiermeeſter, de vierde wagt zullen hebben.

„ Ende dat wyders alle Schutters ende Bevelhebbers, welkers beurte het is om te waaken, gehouden zullen zyn des avonds voor halftien uure te vergaderen voor 't huis van den als dan commandeerenden Bevelhebber, op een boete van twee ſtuivers, om van daar in goede krygsordre met ſlaande trommels te marcheeren na 't Raadhuis, alwaar zy op de groote parſſe voor tien uure zullen moeten zyn, op een boete van 30. ſtuivers, by den Bevelhebber, die de wagt is leydende, te verbeuren ten behoeven van den armen.

„ Dat om te doen blyken, welke Schutters voor de huizinge van den commanderenden Officier ter geſtelder uure des avonds preſent zyn geweeſt, met het ſlaan van halftien uure, door den Major, of Wagtmeeſter aan ieder Schutter aldaar zal werden overhandigd een penning, geſtempeld met deezer Steede wapen, welke penning op deezer Stede Raadhuis aan handen van den Major, of Wagtmeeſter, door haar zal moeten werden gereſtitueerd.

„ En zal door die geene, die de voorſz. Marſch, in voegen als voren, niet heeft bygewoond, maar rauwelyks na tien uure, dog voor elfuure, op 't Raadhuis komt, verbeurt werden 4. ſtuivers, ten behoeven als voren.

„ Allen den geene, die des nagts de wagt op het Raadhuis deezer Stede hebben gehad, zullen des morgens in gelyke ordre, als dezelve des avonds zyn opgemarcheerd, gehouden zyn af te trekken tot voor de huizinge van den commandeerenden Bevelhebber, op een boete van 20. ſtuivers by den nalaatigen te verbeuren, ten behoeven als voren, ten waare hy om af te gaan ſpeçiaal verlof van den commandeerenden Offiçier verkreegen hadt.

„ De Toortsligten zullen des avonds niet eerder moogen werden aangeſtooken, nog de trommels geroerd, als voor de huizinge van den commandeerenden Bevelhebber, en daar mede gecontinueerd op de marſch na en van de Nagtwagt tot voor de bovengemelde huizinge en langer niet, op een boete van zes ſtuivers, by ieder Tamboer of Toorsdrager, contrarie doende, te verbeuren, ten behoeve als boven.

„ Niemant zal zich vervorderen, onder eenigerhande bedenkelyk pretext te ſchieten des avonds na- en des morgens voor het luiden van de poortklok, op een boete van drie gulden te verbeuren, ten behoeven van den Major deezer Stede, ten waar de commandeerende Bevelhebber, de nood zulks vereiſchende, het ſchieten kwam te gebieden.

„ Voor de huizinge van den commandeerenden Offiçier, nog ook in 't op- of afmarcheeren, in 't doen van de ronde, of onder het exerceeren, zoo op 't Raadhuis, als in den Doelen, zal niemant vermoogen taback te rooken, op een boete van ſes ſtuivers ten behoeven van den armen.

„ Die geene, welke uit aanmerking

„ van

„ van derzelver hoogdringende nood, „ consent verkreegen hebben, om van „ de wagt te moogen gaan, zullen al- „ voorens gehouden zyn te namptisee- „ ren aan handen van den Wagtmeester „ gelyke somme, als of geheel absent „ geweest waaren, welke haar op ordre „ van Deeken en Hoofdmannen, na on- „ derzoek van de reeden van haar afgaan „ zal werden gerestitueerd.

„ Om bier ten dienste van de Wagt „ te haalen, zal de commandeerende „ Officier uit ieder Quartier niet meer- „ der als een Schutter beneevens den „ Tamboer, of Trompetter, vermoo- „ gen te laaten afgaan, op een boete „ van 20. stuivers, ten behoeven als „ voren.

„ De Wagten des avonds naar be- „ hooren zynde bezorgd, zal de als „ dan, op deezer Stede Raadhuis com- „ mandeerende Officier, in plaats van „ deezer Stede Drilmeester, zyn on- „ derhoorige Schutters, op de groote „ parsse van 10. tot 11. uuren exer- „ çeeren in het handelen van de wa- „ penen.

„ Welke exerçitie door deezer Ste- „ de Drilmeester van den 1sten. April tot „ den 3sten. September jaarlyks, dog nu „ met den 7en. Mey aanstaande te be- „ ginnen, tweemaal ter weecke, des „ Maandags en Vrydags, na de middag „ van 5. tot 7. uure zal werden gecon- „ tinueerd in deezer Stede Doelen, tel- „ kens van een geheele Compagnie „ Schutters, ten by weezen en Over- „ staan van den Hoofdman, en andere „ Officieren van de zelve Compagnie, „ voor zoo veel d'een of ander door een „ onvermydelyken wettige verhindering „ daar van niet zal werden afgehou- „ den.

„ Dewyl ten hoogsten noodig is, dat „ eenmaal de Schutterye van egaal ge- „ weer zoude werden voorzien, zullen „ alle nieuwe aanteneemene Schutters, „ als mede die van de laage Wagt op „ de hooge Wagt gebragt worden, ge- „ houden zyn te haalen een Snaphaan „ van deezer Stede Artillerye kamer, „ welke aan haar tot zoodaanig een „ prys zal werden geleeverd, als daar „ voor van Stads weegen is betaald, „ en sy wyders voor haar moeten be- „ sorgen patroontassen van een formaat „ en een egaale groote, benevens car- „ doezen, en kogels na proportie van „ dien, welke egaliteit by die gee- „ nen, die op spiessen gesteld om- „ trent dezelve ook zal moeten werden „ geobserveerd.

„ Ende op dat de rust en zekerheid dee- „ zer Stede zoo veel doenlyk is, zoude „ werden bezorgd, zullen de Poortiers „ van de Koe- Zyle- Heeren- Rhynsbur- „ ger- en Morschpoort, ten 10. uure, en „ die van de Witte- Maare- en Hoge- „ woertspoort, ten half twaalf uure de- „ zelve poorten preçies gehouden zyn „ te sluiten, en de sleutels na verloop „ van een Quartier van het hier voor- „ gestelde uur op 't Raadhuis deezer „ Stede aan de Hoofdwagt moeten over- „ handigd zyn; ten ware het laater o- „ penhouden van d' een of d' ander „ poorte door de Heeren Burgemeeste- „ ren wierdt gelast, in welk geval de „ Poortiers daarvan kennisse aan de „ Hoofdwagt gehouden zullen zyn te „ geeven, alles op een boete van 20. „ stuivers by haar ten behoeven van den „ armen te verbeuren.

„ Blyvende voorts de Keure en Or- „ dre op de Nagtwagt, voor deezen „ gearresteerd in zyn geheel, voor zoo „ veel dezelve by deezen niet werden „ gealtereerd.

„ 30. April 1703.

Keurboek fol. 80.

De instellingen, en regels gemaakt voor den Deken, de Hoofdmannen, en beampten der Schutterye, zyn onlangs door ons in de Handvesten en Privilegien der Stad Leyden, van bladzyde 258. tot 273. in 't licht gegeeven, dierhalven onnoodig hier te herhaalen, des zullen wy overgaan tot

De Schutterspenningen.

De wachtboetens, door de Officieren en de Burgers, by overtreding der vastgestelde ordre verbeurd, pleegen eens 's jaars verdeeld te worden, eerst in geld, en in 't vervolg, als een eereteken in een zilveren penning, op dat die tot eene gedachtenis beeter bewaard konde worden: wanneer hetzelve in gebruik geraakt mag zyn, is my niet gebleeken, moogelyk omtrent het midden der zeventiende eeuwe, wandt de oudste die my voorgekoomen is, was met het jaar 1646. bestempeld; hy was ter waarde van tien stuivers geschat, en droeg twee gekruiste Musquetten, of roers, tusschen dezelven den naam der Stad LEYDEN; om den rand stondt

Schutterspenning: op de tegenzyde was een klimmende Leeuw, die het wapenschild deezer Stad in den klaauw houdt, hebbende tot omschrift, Pugno pro Patria, *ik vegt voor 't Vaderland.* Welke verbeelding in 't vervolg dikwylen veranderd is, maar de waarde is dezelve gebleeven: zy wierden op de Kruismarkt of Kermis, als de Burgerye in 't geweer geweest was, omgedeeld, aan zoodaanige persoonen, als wy uit des Thesauriers rekening van den jaare 1652. (1) getrokken hebben, en hier volgen:

„ Wert alhier in uytgeeff gebracht „ een somme van tienhondert en sesentseventich gulden, over het uytdeelen „ van tweeduysent eenhondert tweeënvyftich Schutterspenningen, op de „ voorgaende Cruycemarct uytgedeelt „ aen den Schout, Burgemeesteren, „ Schepenen, Pensionarissen, Secretaris, Griffier, Onderfecretaris, Secretarissen van de Weescamer, Artilleryemeesteren, Hoofdmans, Majoor-„ Wachtmeesters, Bevelhebberen, Onderschouten, elcx een dubbelden „ Schutterspenning; ende noch alle de „ gemeene Schutters, Clercken, Booden, Camerbewaerder van de Weescamer, Stadthuysbewaerder, Wachter op den thoorn, adjunсten van den „ Wachtmeester, Dienaers van de Tresorye, en Artellerye, Wyser in den „ Doelen, mitsgaders de vier Trompetters elcx een enckelden penning, „ maeckende te saemen tweeduysent eenhondert tweeënvyftich penningen; uytbrengende in gelde X^C. LXXVII. „ gulden."

Doch de ommegang of wapenschouwing der Schutterye op Kermismaandag, is, in 't jaar 1686. of 1688. voor de laatste reis, zoo ik meene, gevierd, en naa dien tyd achter gebleeven; eindelyk zyn ook de Schutterspenningen afgeschaft, en de Wachtboetens in 't jaar 1732. aangewend tot herstelling van de verloopene inkoomsten der Schutterye (2).

Het gezag over de Schuttery deezer Stad, en het opzigt over den voorgemelden Doelen met het gene 'er aankleeft, is aan de zorg van den manhaften Krygsraad bevolen. Dezelve bestaat uit eenen der regeerende Burgermeesteren, welke een vierendeeljaars op alle hunne Vergaderingen voorzit, en naa 't verloopen van den bepaalden tyd, door eenen ander zyner Amptgenooten vervangen wordt, thans, terwyl ik dit schryf in 't jaar 1763. voert de Wel Ed. Groot Achtbaare Heer

Mr. Johan vander Mark, den titel van Deken.

De verdere Leden deezer Vergaderinge bestaat uit de volgende

Hoofdmannen en Capiteinen,

Marcus van Peene, welke de eernaam heeft van Colonnel.
Mr. Hendrik Sandyk.
Mr. Matthys Snoek.
Mr. Pieter Jan Marcus.
Diderik van Leyden.
Pieter Teding van Berckhout.
Hendrik de Roo.
Mr. Jacob Balthazar Douw.

Luytenants,

Ryk van den Broeck.
Adrianus Drabbe.
Samuel Carpentier.
Wessellius de Poorter, Junior.
Jacob Bylevelt.
Pieter Meyer, Junior.
Jacob Smaazen.
Evert van Til.

Secretaris en Rentmeester.

Johan Bonenfant.

De Waardgelders of Binnenwachten.

Het aanneemen der Waardgelders heeft in sommige tyden zoo groote beweeging in de Steden van Holland, en der nabuurige Gewesten gemaakt, dat het my niet ongevoeglyk dunkt, die zaak, om 'er den Leezer een net denkbeeld van te geeven, wat vroeger optehaalen, en aantetoonen, dat de Steden van Holland macht hebben tot haare verzekering en verweering Soldaaten aanteneemen, die men Waardgelders noemt, dat gehuurde Wachters zyn; moogelyk om dat de gewoone Krygslieden, zonder uitdruklyk bevel hunner Capiteinen, als niet onder het gebied der Magistraaten staande,

(1) Fol. 168.
(2) Handvesten van Leyden pag. 822. & 8·3

de, dezelven ook niet behoorlyk gehoorzaamden, en dikwylen ongeregeldheden pleegden; des de Magiſtraaten bezeften, dat de eigene in dienſt genomene Knechten bekwaamer zouden zyn om alle wanorde en beweegingen der Stedelingen in haare geboorte te ſmooren, of de verdachte perſoonen uit de Stad te zetten, welke magt hem de Regeerders der Steden in 't jaar 1581. en 1585. door de Staaten gegeeven was, dierhalven al vroeg gebruik van dat recht gemaakt hebben; wandt men vindt in het Vroedſchapsboek der Stad Leyden eene reſolutie van den jaare 1488. inhoudende, dat de Stad zekere Ruiters, dat zyn Waardgelders, aangenomen hadt, te weeten: „vyfentwintig voor den Schout, „ en voor de vier Burgermeeſters elk „ twintig, met de welken de Burgermeeſters de Stede en poorten zouden „ bewaaren, en de poorten ſluiten en „ ontſluiten" (1). Schoon dit de eerſte ons voorgekoomene melding der gehuurde wachters is, zoo onderſtel ik echter, dat het zelve vermoogen ook in vroegere tyden geoeffend is, gelyk in laatere dagen gedaan wierdt, en zelf van de hooge Overigheid als 't nood was, bevolen wierdt, zoo als den Staaten van Holland in 't jaar 1583. en 1584. aan verſcheidene Steden vryheid gaven, om honderd en vyftig Soldaaten tot haaren dienſt te moogen aanneemen onder dezelven vyftig Vreemdelingen, mids allen den eed doende aan zyne Excellentie [Prins Willem] aan de Staaten, en de Stad, of Regeerders van dezelve ontwierpen zelf de inſtrukſie, en regelden de ſoldye voor Capiteins en Knechten (2). Op deezen voet beſlooten de H. H. Staaten in 't jaar 1587. dat al de Steden van Holland Waardgelders zoude aanneemen, zelfs wierden op koſten van het Land aan die van Leyden Soldaaten verleend, om de ontſtelteniſſen, door den aanhang van Liceſter gerokkend te wederſtaan. Om die zelve reden hebben de Magiſtraaten van Leyden in dat zelve jaar [1587.] ook boven de vyfentwintig wagters, die zy te vooren in dienſt hadden, nog honderd in ſoudy genomen, en zulks, als gedaan zynde ter behoudeniſſe van de Stad, en nabuurigen Steden en platte Landen, daar onder behoorende, den Heeren Staaten van Holland te kennen gegeeven, onderſtellende dat de onderhoudinge van dezelven tot laſte van 't gemeeneland behoorde te koomen (3).

Op deezen grondſlag hebben die van Leyden altyd meerder of minder binnen Wachters in dienſt gehadt, voor het welke wy eenige bewyzen zullen byvoegen, als in 't jaar 1600. vindt men: „ betaald aan den Wachtmeeſter Dammis Adriaensz. van der Codde, Heindrik Powels Glaescooper, zyn aſſiſtent, midtsgaders aan vierentachtig „ binnen Wachters deezer Stede, eene „ ſomme van vierhondert twee ende tzestich guldens thien ſtuvers, en dat in „ voldoeninge van haar eerſte maend „ ſoltz van XXXII. daegen". enz.

Op dat zoodaanige Wachters mogten weeten hoe zich te gedraagen, wierden by die van den Gerechte zekere regels opgeſteld, aan welken zy met eede verbonden waren die te volgen, zynde, myns oordeels waardig om de zeldzaamheid hier by te voegen.

Ordre, en Inſtructie by die van den Gerechte der Stadt Leyden by voorraad beraemd en gemaekt, naer de welcke de binnen Wachters, ten dienſte van dezelve Stede aengenomen, off noch aen te neemen, hen zullen hebben te gedragen.

„ Eerſt, ſullen alle de Wachters, „ die ter ordonnantie van die van „ den Gerechte, by Deeckens, ende „ Hooftmans van de Schutterye aengenomen ſyn, off noch, in tyden ende „ wylen aengenomen ſullen werden, „ gehouden weſen des avonts mittet „ luyden van de poortclocke te verſchynen voor het Raethuys, daer zy „ gewoonelick ſyn hare nachtwachten „ te houden, ende dat mit ſodanich geweer, als daer een ygelick op zall „ werden geſtelt.

„ Sullen voorts terſtont, nae 't ſluyten van de poorten, beginnen hare „ ronden te doen langſt de ſtraten binnen deſer Stede, zulckx by Deken „ ende Hooftmans, als voren, ofte vuyt „ haren naem, by die Wachtmeeſter, „ zall werden geordonneert.

„ Die ten minſten elck roth, be- „ ſtaen-

(1) H. de Groots Wetlyke verantwoording Cap. X. pag. 114.
(2) Reſol Holl. 1583. en 1584.

(3) H. de Groot Wetlyke verantwoording pag. 115.

„ ſtaende in zes perſoonen, aen twee „ deelen, ende zulckx drye en drye „ vuyt zeynden zall, datſe malcande- „ ren tot verſcheyden plaetſen tegen- „ comen ende gemoeten mogen.

„ In 't doen van welck ronden de „ Wachters goede toeſicht zullen ne- „ men op alle de ſtraten, binnen deſer „ Stede, dat dezelve veylich mogen „ werden gebruyckt, ende dienvolgen- „ de daer van datelick aff geweert alle „ moetwillicheyt, ende ſtraetſchende- „ rie, die op te ſtrate binnen de zelve „ tyt mochte werden gepleecht, 't zy „ met bloot, ofte onbehoorlick geweer „ achterſtraten te loopen, in der goe- „ der luyden glaſen te ſmyten, te rou- „ pen, te ſchreuwen, te ſchrappen ofte „ anderſints.

„ Ten welcken eynde ſy alle perſoo- „ nen, haer in 't doen van de zelve ron- „ den ontmoetende met onbehoorlick „ geweer off eenige moetwillicheyt en- „ de dertelheyt te plegen, eerſt beleeſ- „ delicken aenſpreecken, haren naem „ ende woonplaetſe afvragen, 't geweer „ afeyſchen zullen, ende by weygerin- „ ge van dien, de perſoonen ſonder ee- „ nige inſicht, off verſchooninge van „ dien aentaſten, 't geweer afnemen, „ ende alles in verſekertheyt houden, „ om Burgemeeſteren deſer Stede over- „ gelevert te werden.

„ Waer inne zy malcanderen ontmoe- „ tende, off eenich gerucht hoorende, „ behulpich ſullen weſen, ende ſulckx „ toeloopen, om, des noots zynde, den „ anderen by te ſtaen.

„ Ende zal 't doen van zoodanige „ ronden der voorſchreven Wachters, „ geſamentlick geduyrende van 't luy- „ den der poortclocke, als voren, tot „ 's avonts over negen uyren, als de „ wacht der Schutterye zall weſen be- „ ſeth.

„ Ten welcken tyde d'een helfte der „ ſelver Wachters t'huys gaen, ende „ d'ander helfte ter geordonneerder „ plaetſe haer wachten waernemen zall „ naer behooren, doende zoodanige ron- „ den, als Deken ende Hooftmans goet- „ vinden, ende hen luyden ordonneren „ zullen, in manieren als boven.

„ Sulckx nochtans, dat, indien by „ Capiteynen van de nachtwachte der „ Schutterie bevonden werde eenige „ Schutters van de wacht abſent te „ zyn, waer door hen rotten verſwackt „ zynde, de wachten qualicken zouden „ connen waernemen, de voorſchreven „ Wachters, die alsdan de wacht niet „ ſullen hebben, gebruyckt mogen „ werden, in plaetſe van de afweſende „ Schutters, omme beneffens d'andere „ Schutters te waecken, mits datſe daer „ van extraordinaris tot laſte van de af- „ weſende Schutters zullen werden ge- „ loont.

„ Des zullen niet alleen die gene, „ maer oock alle d'andere Wachters, „ ſtaen ter gehoorſaemheyt van de Ca- „ piteyn van de nachtwachte.

„ Gelyck zy oock ten bevele van de „ Heeren Burgemeeſteren, off Deken, „ ende Hooftmans, in der tyt, t'allen „ tyden bereyt zullen zyn, 't zy buy- „ ten, off binnen der Stede, zoodani- „ gen dienſt te doen, als tot welvaren „ deſer Stede, ende der Schutterye ge- „ ſamentlick bevonden zall werden noo- „ dich te weſen.

„ Om welcken dienſt bequamelicken „ te doen, zy hen wachten ſullen van „ dronckenſchap, mitsgaders alle der- „ telheyt, ende petulantie, zoo op haer „ wachten, als in 't doen van de ron- „ den, op pene, dat in dienſe bevon- „ den werden hen in 't een off 't ander „ onbehoorlick gedragen te hebben, „ datſe daer over exemplaerlick zullen „ werden geſtraft.

„ Ende ſullen oock deſelve Wachters „ des daechs in de poorten, te weten, „ in elcke poorte twee, by gebeurte „ wacht houden, ende goede toeſicht „ nemen op alle vuytheemſche bede- „ laers, lantloopers, ende vagabonden, „ hen verbiedende binnen der Stede te „ commen.

„ Voorts den Wachtmeeſter aſſiſteren „ ende ten dienſte ſtaen, ſoo in 't exe- „ cuteren van de boeten der Schutte- „ ren, als in 't innenwilligen van de re- „ ſtanten der Verpondingen, achtervol- „ gende d'Inſtructie, die de Wacht- „ meeſter dien aengaende heeft, ende „ dat om ſodanigen loon, als van oudts „ daer toe geſtelt es.

„ Ende op dat zy hen in de voorſz. „ dienſt wel ende behoorlicken mogen „ quiten, zullen dezelve Wachters ge- „ houden weſen aenhanden van Burge- „ meeſteren te doen den volgende eedt:

„ Dat ſy hen in den voorſchreven „ dienſt getrouwelick ſullen qui- „ ten, ende dragen Burgemee- „ ſteren, ende die van den Ge- „ rechte deſer Stede, mitsga- „ ders Deken, ende Hooftmans

„ van

„ van de Schutterie, eeren, en-
„ de respecteren, ende gehoorsamen sullen; d'Ordonnantien
„ hen by deselve gegeven, of
„ noch te geven, onderhouden,
„ hare wachten, ende ronden
„ mit aller vlyt waernemen, so
„ by nachte op te straten, als
„ des daechs in de poorten goede toesicht nemen sullen; dat-
„ se voorts t'allen tyden, ten
„ bevele van Burgemeesteren,
„ ofte Deken ende Hooftmans
„ der Schutterie bereyt sullen
„ syn, soo buyten als binnen
„ deser Stede, derselver welvaren voort te staen, ende helpen hanthaven, ende
„ alles te doen, dat goede ende getrouwe Waeckers schuldich syn, ende behooren te
„ doen.

„ Soo waerlick most haer Godt
„ Almachtich helpen.

„ Aldus gedaen opten eenen dertichsten December, anno
„ sesthienhondert ende zes.

„ My jegenwoordich,

„ *En was onderteekend*,

J. van Swanenburch.

Uit het MS. in de Secretarie van den Krygsraad der Stad Leyden aan de Linias N°. 25. B.

Onlangs hier naa in 't jaar 1608. zyn 'er twee byzondere benden van Waardgelders geweest, 't gene wy hier, als iet byzonders zullen aantoonen; als „Betaelt Pieter Pietersz. Paedts, Wachtmeester deezer Stede, en zyn assistenten, midsgaders noch zesendertig Soldaaten, omme soe wel de wachte in de poorten te houden by daghe, als oick by nachte de straete te veylygen, twee honderd drieënsestig guldens, in betaelinge van haer thiende maand besoldinghe ofte gagie". En „ Betaelt Dammis van der Codde, Commandeur, en twee van zyn Assistenten, midtsgaders vierendevyftich Soldaeten, omme soe wel by daghe als by nachte, de straete te veylygen, als oick de wachte by dage in de poorten te houden, vierhondert neghen guldens, in betalinge van d'eerste maent ofte besoldinge van XXXII. daghen, dat begonst was den derden February XVI^c. acht. CIↃ." Moogelyk dat de vermeerdering der binnen Wachters ontstaan was, om de buitensporigheden van de Leden der Universiteit te beteugelen, en dat daarom de Heeren Staaten, op den dertigsten November des jaars 1609. een besluit namen om een derden deel van het onderhouden der Leydsche binnen wacht te betaalen. In de ontsteltenissen van de jaaren 1617. en 1618. namen de Heeren Staaten van Holland een besluit tot het vermeerderen der Steden binnenwagters of Waardgelders, om de openbaare Kerken voor byzonderen aanval te bewaaren, op dat niet zoude geschieden als in den Hage gedaan was: ten anderen om de Burgers te bewaaren voor plondering, uit haat van den Godtsdienst, gelyk te Amsterdam was gezien: ten derden om de privilegien te handhaaven tegen het onwetlyk indringen van Magistraaten, als te Oudewater gebeurd was (2). Niet tegenstaande deeze nutte voor zorgen tot de gemeene rust, en de oude gewoonte, zyn 'er tyden geweest, dat de Steden van Holland, de Waardgelders hebben moeten afdanken, onder toezegging dat alles daar door in rust zoude koomen; waarop de verandering tegen de Privilegien volgde, op welk geval de schrandere Schryver toepast, „dat de Wolven „ aan de Schapen zeiden, de Honden „ oorzaak van 't verschil te zyn, dat „ men die weg moest zenden, om vrede te hebben" (3). Doch deeze donkere wolken overgedreeven zynde, hebben eenige Steden weder binnen wachters aangenomen, en altyd tot heden toe in dienst gehouden, inzonderheid de Stad Leyden, het getal der manschap vermeerderende of verminderende, naar de meeste oorbaar vereischte, dus vindt men in 't jaar 1652. eene gewoone

(1) Thesauries rekening van 't jaar 1608. pag. 90. & pag. 90. versa.
(2) H. de Groots Wetlyke verantwoording Cap. X. pag. 104.
(3) H. de Groots Wetlyke verantwoording pag. 105.

ne binnenwacht van welke Pieter Mouringsz. van der Aa Commandeur was, en eene buiten gewoone binnenwacht onder het bevel van Cornelis Willemsz. Berckel dienende (1). Ons voorneemen is niet om al de veranderingen omtrent deeze wacht, in vervolg van tyden voor gevallen, te verhaalen, 't is ons genoeg het oude recht, en gewoone gebruik deezer Stad daar omtrent te hebben aangeweezen.

VYFENTWINTIGSTE HOOFDSTUK

Van de Schoolen.

Van hoe groote aangelegenheid, en gewigtige gevolgen altyd by de beſchaafſte Volkeren geacht is het onderwyzen van de jeugd, om dezelve aan gehoorzaamheid te wennen, en nutte leſſen, ten algemeenen dienſte in te ſcherpen, zoude door veele voorbeelden konnen beweezen worden; en het ware te wenſchen, dat in onze dagen de loflyke ſpreuk van den wyſten der Koningen wat dieper in 't harte der Jongelieden geprent wierdt, dan die verderflyke zugt tot rykdom, naamenlyk „Hoe veel be„ter is het wysheid te bekoomen dan „ uitgegraaven goud? en uitneemen„ der verſtand te bekoomen, dan zil„ ver" (2): wandt de goede leſſen zyn de zaaden van roemwaarde bedryven, en ieder behoort voor dezelven te zorgen, en aan de beſtieringe over te laaten, of de zaaijer, of een ander de vruchten zamelen zal.

De zorg over de Schoolen in Holland, en het ſtellen der Schoolmeeſteren was eertyds een recht van de Graaven, en is de Stad Leyden in voorgaande dagen ook niet ongelukkig geweeſt in bekwaame Schoolmeeſters, wyl Graaf Willem de Derde, in 't jaar 1324. Meeſter Andries, Schoolmeeſter te Leyden, tot Secretaris van zyne Dochter Margareta, die met den Roomſchkoning Lodewyk getrouwd was, verkoos, en op dat der goederlieden kinderen niet verzuimd mogten worden, eenen Niclaas Marre, op zeker beding, tot de beſtiering der gemelde Schoolen weder aanſtelde (3). Een geval, 't gene de oudheid en achtbaarheid bewyſt onzer Stede Schoole, welke onlangs hiernaa door uitſpraak en begeerte des Graaven aan de Stad gekoomen is; wandt de Burggraaf op de akſyſen, maaten, ſchryfambocht, ſchoole en andere rechten eiſch maakende, en die van Leyden toonende, dat zulks ongegrond, en die rechten van oudsher hen eigen geweeſt waren, is, onder andere rechten, de Schoole aan de Stad toe geweezen, in jaar 1357. (4). Twee jaaren laater gaf Hertog Albert, tot verbetering of vergrooting der Schoole een erf aan de Stad, volgens deezen onuitgegeeven brief:

„ Ailbrecht, bi der ghenaden Gods „ Palays Grave opten Ryn, Hertoghe „ van Beyeren, ende Ruwaerd der „ Graiflicheyt van Henegouwen, en„ de van Hollant, doen cond allen lu„ den, dat wi ghegheven hebben on„ zen goeden luden van Leyden, dat „ erve dat die hof grafte plach te we„ ſen, ſtreckende van der keremure an „ den ghemienen wech die men te hove „ gaet, alſo breed alſe behoeflic is tot „ ere ſcole. In kenniſſe der wairhede, „ ſo hebben wi deſen brief open beſe„ ghelt mit onzen zeghele.

„ Ghegheven te Leyden op den „ achten dach van Mairte". [M. CCC. LVIII.] (5).

De Stad dus den eigendom van het School ende erven bezittende, beſlooten de Regeerders hetzelve te verbeteren,

(1) Theſauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 168.
(2) Spreuken Salomons Cap. XVI vers 16.
(3) Groot Charterboek II. deel, pag. 345.
(4) Groot Charterboek III. deel, pag. 37.
(5) MS. Privilegieboek der Stad Leyden N°. 50. pag. 21. verſa. En Privilegieboek B. pag. 49. doch gebreklyk

ren, en verkoften dierhalven het Latynsche School door ouderdom niet meer bekwaam zynde, in 't jaar 1431. aan Boudewyn van Swieten, Thesaurier van Holland, voor vyfhonderd Philips Bourgondsche schilden, voor welke penningen zy een nieuw School timmerden (1). Het schynt uit deeze en andere omstandigheden, dat de onderwyzing van de jeugd, 't zy in 't Latyn, of Nederduitsch, aan eenen persoon, die buiten twyfel een Geestlyke zal geweest zyn, aanbevoolen was, om de jonge lieden des te vaster aan hunne instellingen te verbinden. Hoe het zy, de Regeerders verzuimden echter niet een waakend oog op de bestiering te houden, en maakte dierhalven in het jaar 1475. tot handhaaving van dezelve de volgende Keure:

„ Alsoe by den Gerechte ende Vroeschip overdragen is, dat nyemant van den Poerteren, noch inwoenende van Leyden, voort hoer kinderen binnen Leyden in genen anderen Scholen setten en sullen, dan in die grote Schole, soe is 't, dat die Schout mitten achte Scepenen, by consent van de Vroeschip, eendrachtelick Kueren, dat nyemant van den poerteren, noch inwoenende van Leyden, hore kinderen in geenen andere Scholen zetten en sullen, dan in der groter Schole, by der boete van XXV^M. stiens, te weten XXIIII. placken voir elck duysent, daer of die Heer die een helft. ende die Stede die ander helft: ende nyemant van den poorteren, noch inwonende van Leyden en sullen haer kinderen in geenen particulier Scolen binnen der Stede van Leyden, noch binnen een half myle na der Stede van Leyden zetten, noch laten gaen om te leeren of lessen te horen, die kinderen sullen out wesen XVII. jaren, of daer en boven, ende die kinderen sellen dan voertan wesen in den coste ende huysvestinge van horen Meester, daer zy onder ter Scolen gaen, te weten, in eeten, in drincken, in huysvestinge, slapen, vyer en lichte, als een huysgesinde ende commensael toe behoert, des sullen die ouderen van den Kinderen als Vader ende Moeder, of twie van zynre naeste magen van den Kinderen, die in den perticulier Schole geset wort, indien zy geenen Vader noch Moeder en hadden, coemen voor den Gerecht, ende certificieren by horen eede, dat die Jongen XVII. jaeren out zyn, als sy wter groter Scole getogen, ende in een perticulier Scole gezet worden, by der boete van XXV^M. stiens, te gaen als voersz. is; ende anders en sel nyemant syn Kinderen in perticulier Scole moegen zetten, noch nyemant en sel perticulier Scole houden mogen, dan in der manieren, ende op die peene ende boeten, als voorsz. staet; ende dese Kuere sel staen vyf jaren lang dienende, ende after een volgende.

„ Gedaen op Sinte Servaesdach, „ den XXIII. dach in Meye, „ anno LXXV.

MS. Keuren van de Stad Leyden.

NB. In 't Privilegieboek C. pag. 319. vind ik op den 25. February des jaars 1562. gemeld, dat der Stede Schoolhuize gelegen was op Sint Pieterskerkgraft.

Doch de verandering in de Kerkdiensten, en aanmerklyke hervorming hier te Lande doorgedrongen, vonden de Regeerders ten hoogste noodig, ook andere regels ten dienste der Schoolen te ontwerpen en gemeen te maaken, op dat de bygeloovigheid en dwaalingen, door achtloosheid niet weder mogten inkruipen, des zy den 27^en. September des jaars 1578. de naastvolgende Keure ter puye deeden afleezen:

Keure by die van den Gerechte der Stad Leyden gemaekt op 't Schoolhouden. Afgeleezen den 27. *September* 1578.

„ Also tot kennisse van Schout, Burgermeesteren, ende Gerechte dezer Stadt Leyden gecomen es, dat verscheyden Mannen ende Vrouwen personen, zoe Burgeren, als Inne-woonderen, hem binnen dezer stede zonder voorgaende wettige kennisse begeven tot School te houden, daer van de sommige, die van anderen gelove ende gevoelen zyn, dan alhier opelicken in den Kercken geleert wert, hem onderstaen de Kinderkens van jongs inne te planten, eenige „ wan-

(1) Uit een oud perkamentboek van het Klooster Mariepoel pag. 22.

„ wangelovige sproicken ende gebedekens, dezelve zulcx misleydende tot eenige superstitien ende hare zwacke ende tedere verstandekens zulcx besmettende ende bedervende, ende dat heurluyder Ampt zonderlinge vereyst daer inne voor zo vele des mogelicken es te voorsien, ende mit eenen te versorgen, dat de Jeught van jongs aen, beneffens goede eerlycke consten, zedicheyt ende manierlicheyt, in de vrese Gods ende de begintselen van de ware Christelycke Religie, werde opgevoet, gestuyrt ende geleert: So hebben de voorsz. Schout, Burgermeesteren ende Gerechte wel uytdruckelicken verboden ende verbieden mits desen, alle personen die hem geneeren mit Schole te houden, alleenlyk de Rector van de grote Schole met zyne Ondermeesteren uytgesondert, dat hem niemant en vervordere, achter den XVIII[en]. Octobris eerstcomende, eenige Kinderen, 't zy Knechtgens of Meysgens, om die te leeren in hare huysen, cameren ofte Scholen te ontfangen, of dezelve te onderstaen te leeren, stuyren of onderwysen, in wat spraecken of talen 't zelve zoude mogen wesen, 't sy dan Latyn, Nederduyts of Franchoys, ten zy dezelve binnen middelen tyde daertoe in gelove ende geschictheyt van Leven bequaem gevonden, ende zulcx op nieuws toegelaten zullen zyn, ten welcken eynde zy versouck aen Schout, Burgermeesteren ende Gerechte zullen mogen doen, op peene dat de geene die hem naer den voorsz. tyt, zonder alvooren behoorlic consent te hebben, vervordere Schole te houden, een somme van tien ponden van XL. grooten verbeuren, ende boven dien arbitralicken gecorrigeert zal worden, des hem elc eenen zal mogen wachten voor misdoen, verbiedende van gelycken allen Ouderen, Voochden, ende Opzienders van eenige Kinderen, knechtgens of meysgens, hare Kinderen of die zulcx onder haer voochdie of opsichte zyn staende, in andere Scholen, dan die zulcx zullen zyn toegelaten, te besteden of ter Scholen te stellen of te laten gaen, op gelycke boeten ende correctie."

Niet lang hier naa hebben de Heeren Staaten van Holland op de negenden Maart 1589. diergelyke orde by plakkaat doen afkondigen, verbiedende alle Mans en Vrouwspersoonen, binnen en buiten de Steden van Holland en Westvriesland, Schoolen te houden, of Kinderen te onderwyzen, 't en zy dezelven van de Gereformeerden Godsdienst, en wel inzonderheid, by de Magistraat hunner woonplaatse behoorlyk ondervzogt, en aangenomen waren, midsgaders bewys daar toe verkreegen hadden, beveelende voorts, dat de Magistraaten niet zouden gedoogen dat eenige boeken tegen de Christelyke religie strydende, door iemand van hunne toegelaatene Schoolhouders tot onderwyzing zouden gebruikt worden (1).

De Stad door den toevloed der Vreemdelingen volkryker, en grooter wordende, bragt ook verandering te weege in 't Schoolhouden, indiervoegen dat ik bevinde in 't jaar 1652. door den Thesaurier betaald te zyn aan eenen Pieter Ferret, Schoolmeester, eene somme van vyfenseventig guldens overeen jaar belooning, hem by die van den Gerechte deezer Stede toegevoegd, wegens opzicht van de Meesters en Vrouwen, welken de Jongens en Meisjens uit de landen van Luik, Gulik, Aken en andere quartieren by zich innamen, op datze die Kinderen wel handelen en van het beedelen zouden afhouden: en wierdt gelyke somme tot hetzelve einde aan den Schoolmeester Jan Boudewyns ge geeven (2). Zoodaanige gevallen, en veranderingen veroorzaakten, dat de Regeerders, omtrent zes jaaren laater, noodig vonden, naaukeuriger ordre en regels dan voorheen, op het School houden te stellen, en dier halven eene nieuwe Keure gemeen maakten, van welke wy noodig achten de voornaamste Leden hier nevens te laaten volgen:

De voornaamste leden van de Ordre en Regels op het Schoolhouden binnen de Stad Leyden.

„ Niemant, 't zy Man ofte Vrouwe, zal binnen deeze Stad, nochte de Vrydomme van dien, Schoole moogen houden, ten zy datze daer „ toe

(1) Groot Plakkaatboek, I. deel, pag. 214—216.

(2) Des Thesauriers rekening van 't jaar 1652. pag. 357.

„ toe alvoorens van die van den Gerechte deezer Stede behoorlycke acte van toelaatinge zullen hebben verkreegen.

„ Zal ook niemant alhier toegelaten werden Schoole te houden, 't en zy dat zy Burgers ofte Poorters deezer Stede zyn, ende doende professie van de Gereformeerde Religie, die in de openbaare Kerken deezer Landen wert geleerd, ende staande ter goeder naame ende fame.

„ De Schoolmeesters en de Schoolvrouwen zullen in het aanneemen van hun ampt, belooven den Opzienders over de Schoolen alhier gestelt, onderdaanig te wezen; ende dezelve hunne woonplaatse, als mede t'elkens by veranderinge van dezelve, bekend te maaken.

„ Niemant en sal hem moogen behelpen met eenige Ondermeesters, ofte Ondermeestersen, 't en zy dat dezelve daer toe by de voornoemde Opzienders bekwaam ende dienstig bevonden zullen werden.

„ De Schoolen zullen des morgens beginnen met den Gebede tot Godt Almachtig, en des avonds mede met den gebede eindigen.

„ Ende zullen de Schoolmeesters ende Schoolvrouwen den Kinderen van jongs af, elk naa zyn begryp ende jaaren met den eersten doen leeren het Vader Onse, ende de Articulen des Christelyken Geloofs, de Thien Geboden, het Morgen en Avond Gebed, het Gebed voor en naa den Eeten, mitsgaders ook dezelven Oeffenen in het zingen der Psalmen, omme deselve in de Kerken bekwaamelyk te moogen helpen zingen.

„ Zullen mede de Schoolmeesters ende Schoolvrouwen belooven, geene boeken in 't hyemelyk of in 't openbaar te leeren, de welken strydende zyn tegen de voorsz. Gereformeerde Religie. enz. enz.

„ Alle Schoolmeesters, die toegelaaten zullen werden, zullen ook tot betuiginge van hunne overeenkoominge in de Gereformeere Leerde, ondertekenen de Confessie, Catechismus, ende de Synodale verklaaringe van Dordrecht, volgens het Formulier by den Synodo Nationali van Dordrecht van den jaare 1618. en 1619. gesteld, en aldus luydenden:

„ Wy ondergeschreve Schoolmeesters, verklaaren oprechtelyk in goeder conscientie voor den Heere, met deeze onze onderteikeninge, dat wy van herten gevoelen ende gelooven, dat alle Articulen ende stucken der Leere in de Confessie ende Catechismo der Nederlandsche Gereformeerde Kercken begreepen, mitsgaders de verklaringe op eenige poincten der voorsz. Leere, in den Nationalen Synodo des jaars 1618. en 1619. tot Dordrecht gestelt, in alles met Gods Woort overeenkomt, ende belooven derhalven, dat wy de voorsz. Leere getrouwelyk zullen voorstaan, en de jonge jeugt naar den eisch van ons beroep, ende haar begryp, naarstelyk inscherpen, op peyne, dat wy, hier tegen doende, van onzen Schooldienst zullen verlaaten werden".

„ Ende zullen die genen, die bevonden zullen werden de voorsz. orde, ofte eenig point van dien tegens te gaan, ofte te overtreeden, daar over by die van den Gerechte deezer Stede, naer de gelegenheid der overtreedinge, arbitralyk gecorrigeert werden.

„ Ende op dat de voorsz. ordre des te beter naargekoomen ende onderhouden magh werden, zullen by die van den Gerechte deezer Stede, jaerlyks, ten tyde van het verkiezen van de smalle diensten, verkooren werden twee Opsienders over de Schoolmeesters ende Schoolvrouwen binnen deeze Stad, ende Vrydommen van dien.

Keuren der Stad Leyden des jaars 1658. pag. 125.

Om deeze Keure in stand te houden, en om andere reden waren de Schoolmeesters en Schoolmeesteressen gehouden zich met elkanderen over voorkoomende zwaarigheden te beraaden, en verzogten tot dat einde eene vergaderplaatse, welke zy in 't jaar 1684. verkreegen, als wanneer hen eene Gildekamer op de Baaihalle verleend wierdt, dienende en begrypende zoo wel de Fransche als Nederduitsche Schoolmeesters, welken allen, volgens besluit van de Regeeringe van den 26. Augusti 1636.

1636. in tegenwoordigheid van twee Veertigen naaukeurig onderzogt worden, aleerze School moogen houden (1).

Het Groote of Latynsche School.

Dat de Schoolen kweekhoven van weetenschappen zyn, in welken de grondslagen ter bestieringe van Stad, Staat en Kerk gelegd worden, is onbetwistbaar, inzonderheid de Groote of Latynsche Schoolen, in welken men de eerste beginselen van Kerk- en Landregeeringe leert; en het is om deeze eigenschap, dat die niet altyd en by alle volkeren, op dezelve wyze geregeld of geschikt zyn; wandt thoen de Hollanders onder de heerschappye des Spaanschen Konings zugteden, was de gesteldheid der Schoolen, en gewoonte der onderwyzingen op eenen anderen voet, dan naa het afwerpen van het juk der dwinglandye, en het is hierom dat wy de instelling van de Groote Schoole, zoo als wy die tegenwoordig beschouwen, niet hooger, dan naa het gelukkig ontzet van de zwaare belegeringe deezer Stad, konnen ophaalen. De eerste beginselen van dezelve, zoo verre wy met yverig zoeken hebben konnen ontdekken, acht ik de moeite waardig hier letterlyk mede te deelen.

„ Op den 27en. September des jaars „ 1576. is by Burgermeesteren en de „ Gerechte der Stad Leyden, Nicolaus „ Stochius tot Rector aengenomen, „ voor den tyd van vyf jaeren, des „ jaers om vierhonderd ponden, te veertig grooten 't stuk.

„ Op den 17en. Mey 1577. is Gualtherus Uitagrinus, by Burgermeesteren en Gerechte aengenomen voor „ Ondermeester van de Groote Schoole, „ voor den tyd als die van den Rector „ zal geduuren, om 150. pond 's jaers.

„ Meester Jarichius Nicolai is op den „ 22en. Mey 1578. by den Schout, „ Burgermeesteren, en Gerechte, in „ plaetse van Mr. Wouter van Barnevelt aengenomen voor een tweede „ Ondermeester van de Groote Schoole „ op eene wedde van honderd en vyftig ponden.

„ Meester Servaes Rosenbeeck is op „ den 22en. Mey 1579. by Schout, „ Burgermeesteren en Gerechte, volgens den last by die van de groote „ Vroedschappe, op den 3en. April „ 1579. gegeeven, aengenomen voor „ een derde Ondermeester van de Groote Schoole, op eene wedde van honderd en vyftig ponden (2)."

Dus zyn de Meesters van tyd tot tyd, en niet te gelyk in de aanwassende Groote Schoole gesteld, en wanneer hun getal volkoomen geworden is, zal men nevens ieders beroep, uit het volgende ligtlyk ontdekken.

„ Bernardus Zwaerdekroon, gebooren te Amersfoort, is den eersten „ November des jaars 1599. voor drie „ jaeren gecontinueert (3) tot de opsichte van de Schoole, op eene wedde van vyffhonderd guldens.

„ Guilielmus Coddeus, Rynsburger, „ eerste Ondermeester, met last om „ tusschen negen en tien uuren voor de „ Tertianen, ende Quartaners gesamentlyk te leezen Horatium: van twee tot „ drie uuren, voor dezelven Retoricam; en van vier tot vyf uuren Epistolas familiares Ciceronis, op eene wedde van tweehonderd en feftig guldens.

„ Marcellus Marcelli, Ondermeester „ van de Quartaners, met last van vier „ lessen 's daegs te doen, op eene wedde van tweehonderd en vyftig guldens: doch op den vierden January „ 1600. is in de plaets van deezen aengenomen Abrahamus Costerus, gebooren te Antwerpen.

„ Johannes Borneri, gebooren te Groningen, derde Ondermeester, met last „ van tusschen zeven en acht uuren voor „ de Quartaners te leezen Grammaticam Lithocomi: van negen tot tien „ uuren Nomenclatorem Junii: en van „ twee tot drie uuren, Epistolas selectiores, tot de wedde van twee honderd en tachtig guldens.

„ Jacob van Loo, Leydenaer, Ondermeester, met last om tusschen zeven en acht uuren de Quartaners voor „ te leezen Agapetum, en Grammaticam Grecam: van een tot twee uuren Virgilii Ecloga, en Prosodiam: „ en van vier tot vyf uuren, voór de „ Quartaners, Dialogos Castilionis, op „ de wedde van twee honderd en vyftig guldens.

„ Hen-

(1) Uit medegedeelde berichten.

(2) Uit der Thesaurieren rekeninge van 't jaar 1578. en 1579. pag. 76. versa & seqq.

(3) Volgens Orlers was hy in 't jaar 1595. beroepen. pag. 217.

„ Henricus Govertsz. Hamersfelt, „ vyffde Ondermeester, met last om „ tusschen zeven en acht uuren te oef- „ fenen de Sextaners in Grammaticam „ Lithocomi; ende Semisextaners in „ Rudimentis, van negen tot tien uu- „ ren beide dezelve in Rudimentis; van „ een tot drie uuren de Septimaners in „ Rudimentis, als mede van vier tot „ vyf uuren, op eene wedde van twee „ honderd guldens.

„ Mr. Jan Haerman, zesde en laet- „ ste Ondermeester, over de Nullaners, „ met last, om dezelven de letteren te „ leeren onderscheiden, ende kennen „ spellen en leezen, op eene wedde van „ twee honderd guldens (1).

„ In 't jaar 1606. wierdt Meester „ Christiaen Sir Jacob by de Scholar- „ chen op nieuws aangenomen tot Schryf- „ meester der Schoole, om tweemael „ daegs, te weeten ten elf, en vyf uu- „ ren, t'elkens een geheel uur te on- „ derwyzen, op eene wedde van hon- „ derd guldens" (2).

Om den yver der jonge Leerlingen op te wekken, heeft men eerlang ook raadzaam gevonden, eenige pryzen aan die, welken dezelven best verdienden, uit te deelen; wandt ik vinde omtrent het jaar 1608. dat aen Lovys Elsevier, Boekverkooper, achtendertig guldens en eene stuiver betaald zyn, voor zekere boeken, welken hy ten beveele van Mr. Johannes Tradenius, Rector van de Triviale Schoole, ten behoeven der ascendeerende Schoolieren, als mede van de Schryfschoole, heeft geleverd (3). Doch in laatere dagen wierden vier zilvere penningen, bedraagende zeventien guldens en zestien stuivers, tot Schryfpryzen gegeeven (4).

Naademaal de voorgemelde regels ter onderwyzinge, 't zy door de Scholarchen, of den Rector ontworpen, van andere Schoolen merklyk verschilden, gaf zulks den Leerlingen, welken van Stad veranderden, of de Lessen der Professoren op de Academie hoorden, en in redenstryd met elkanderen raakten, geene geringe moeijelykheid in hunne letteroeffeningen; zulks de Heeren Curateurs, met beraad van den Rector en Senaat der Universiteit te Leyden, hier van kennis gaven aan de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, welken, naa rype overweegingen, en opmerkingen van meer anderen, eindelyk den eersten October, des jaars 1625. besloten, een algemeene Schoolordre voor al de Latynsche Schoolen, onder hun gebied, op eenen voet, te doen houden: beveelende aan alle Rectoren en Meesters van Latynsche Schoolen, de voorgeschreeven regels ter onderwyzinge te volgen; „verbiedende eenen ie- „ der eenige Latynsche Schoolen op an- „ dere ordre te houden, of andere fon- „ damenten, of Autheuren te leeren op „ arbitrale correctie, en die alle Steden „ en Plaetsen deser Provincie, zoo haast „ moogelyk in te voeren, bepaalende den „ tyd binnen welken het zelve gedaan „ moest zyn (5).

Dewyl de Magistraat deezer Stad groot belang in 't welbestieren der gemelde Schoole hadt, alzoo de onderwyzing der kinderen van geen gering gewigt is, zyn in 't jaar 1602. achtbaare en geleerde Lieden onder den naam van Scholarchen aangesteld (6), om een waakend oog op alles te houden; en op dat de naayver en afgunst geweerd mogten worden, is by die van de Groote Vroedschap op den tweeëntwintigsten November van 't jaar 1632. vastgesteld en besloten, jaarlyks aan de Scholarchen honderd en vyftig guldens te verleenen tot eenen vrolyken maaltyd, en onderhouding van eendragt en vriendschap onder de Meesters derzelve Schoole, op welken de Rector en verdere Præceptoren verschynen (7).

Deeze Schole is gebouwd geworden op een erf, 't gene eertyds aan het Graaflyke Hof Lokhorst behoorde, sedert tot de Vierschaar van Rynland (8) gebruikt, en om zyn bouvalligheid in 't jaar

(1) Des Thesauriers rekening van 't jaar 1599. pag. 207. & seqq.
NB. Het schynt dat dit laagste of zevende School in 't vervolg is afgeschaft, en het vertrek tot een ander gebruik is gehouden.
(2) Thesauriers rekening van 't jaar 1608. & 1609. pag. 48. versa.
(3) Thesauriers rekening van 't jaar 1608. pag. 160. versa.
(4) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.
(5) Grootplakkaatboek I. deel fol. 275. & seq. Plakkaatboek by Jan Janze II. deel pag. 126. & seq. Kerklyk plakkaatboek I. deel pag. 461. & seq.
(6) Beschryving van Leyden door Orlers pag. 724.
(7) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.
(8) Thesauriers rekening van 't jaar 1578. pag. 38. & pag. 38. versa.
NB. 1578. „Het ledighe erve mitte schuer, „ dat de vierschaere van Rhynland plach te „ wezen, leggende op te plaetze omtrent 't „ Van-

jaar 1564. op zeker beding, aan de Stad gekoomen is. Naa welken tyd hetzelve aan byzondere perſoonen verkoft is, wandt „ op den zevenden April 1595.
„ verklaarde Mr. Geryt de Bont, Pro-
„ feſſor der Medicinen, zeker ledig erf,
„ en eenig getimmerte gekoft te heb-
„ ben, gelegen aan 't plein van 't
„ 's Graavenſtein, op den hoek van de
„ Schoolſteege, 't welke eertyts ge-
„ weeſt is de Vierſchaar van het Bai-
„ liuwſchap van Rynland, voor de ſom-
„ me van zevenhonderd en vyftig gul-
„ dens: zynde reeds vier jaaren onbe-
„ taald gebleeven, beloovende de ren-
„ ten aen de Stad te voldoen, als buy-
„ ten ſtaat zynde de hoofdſomme afte-
„ loſſen (1)." Het gemelde erf door wanbetaaling weder aan de Stad vervallen, hebben de Heeren Regeerders in 't jaar 1599. goedgevonden eene groote of Latynſche School aldaar te bouwen, als digt gelegen aan de Oude Schoole, en was het zelve in 't volgende jaar volbouwd, en verdeeld eerſt in zeven en vervolgens in zes afzonderlyke Schoolen, of trappen, naar der Leerlingen bekwaamheid, van welken ieder door een byzonder Meeſter bediend wordt. De poort of ingang die ſierlyk van Bentemerſteen gehakt is, pronkt met het wapen der Stad, en dit byſchrift:

PIETATI, LINGVIS, ET ARTIBVS LIBERALIS S. S. P. Q. LUGDVNENSIS RESTAV. C. ANNO. CIƆ. IƆ. C.

dat is:

Voor Godsvrugt, Taalen, en Vryekonſten geſchikt door den Raad, en 't volk van Leyden herbouwd, en 't jaar van Chriſtus 1600.

Sedert is 'er nog eene groote huizinge tot de wooning van den Rector, en een goed getal Schoolieren, die by hem konnen inwoonen, aangetimmerd, zynde gehegt aan het gemelde Groote School, en hebbende eenen byzonderen uitgang op de toegedamde Pieterskerkgraft, alwaar in den jaare 1613. eene aanzienlyke poort gebouwd is, voerende in de ſpits de verbeelding van Pallas, gewapend met de Lans, en het hoofd van Meduſa, met deeze letteren:

TUTA EST ÆGIDE PALLAS.

Pallas is veilig door haar wapen.

Aan wederzyde van deeze voorpoort ziet men eenen Leeuw, het wapenſchild der Stad Leyden met de klaauwen houdende.

Op den zolder boven het School is tot vermaak der Schoolieren eene truktafel gezet; en in het vertrek daar School gehouden wordt, ziet men twee tafereelen of borden, met Leſſen tot aanſpooring en onderwys van de leerzaame Jeugd.

De beſtiering der Latynſche Schoole ſtaat onder de Heeren

Schoolarchen,

Mr. Nicolaas van de Velde, O. B.
Mr. Cornelis Chaſtelein, R. B.
Adrianus van Royen, Med. Profeſſor.
Bernhardinus de Moor, Theol. Profeſſor.

En *Præceptoren*,

Auguſtinus van Staveren, Rector.
Michaël Benedictus, Prorector.
Johannes de Leeuw.
Henricus Verheyk.
Simon de Leeuw.
Antony Hubertus van den Berg.

Schryfmeeſter,

Philip vander Been.

De Schoolen der Armekinderen.

Het aanmerklyke verval der neeringen in de Stad Leyden, bragt allengs meer arbeidsluiden buiten ſtaat om hunne kinderen behoorlyk op te brengen, en of wel de Heeren Regeerders deezer Stad, in den jaare 1719. op het Steenſchuur, onder de Saaihalle, een School geſchikt hadden, in welke de

„ Vangenhuys, en heeft niet konnen verhuurd worden voor dit jaar.
„ Die huyſinge en erve gelegen naaſt die groote Schoole, die by den Rector in der tyd wordt bewoond onder zyne aanneeminge.
„ En het huis en erve gelegen naeſt des voorſz Rectoors huis, opten houck van de Kerkgraft, wert mede by denzelve Rector onder zyne aanneeming bewoond.

(1) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 124.

de kinderen van behoeftige ouders, die de kosten der Schoole niet konden draagen, onderweezen wierden in het spelden, Leezen, Schryven, en de eerste beginselen van den Christelyken Godsdienst, zoo zagmen door den toeloop, en 't vermeenigvuldigen der Leerlingen, met den tyd de plaatse te klein, en ongevoeglyk voor alle de wydafgelegene deelen der Stad, zoo dat in 't jaar 1736. naa verscheidene rype overweegingen, by de Heeren van den Gerechte eindelyk besloten wierdt, nog twee Armekinderschoolen, nevens de voorgaande, opterechten, en daartoe het gebouw der ledigstaande Hoogduitsche Kerk voor een tweede, en de Zylepoort voor een derde School te doen gebruiken: en opdat alles daartoe in behoorlyken staat gebragt, en onderhouden mogt worden, hebben de Heeren van den Gerechte, eene Schoolorder doen opstellen, die den elfden Juny des jaars 1736. vastgesteld en getekend wierdt, in welke de wyken der Stad, die onder ieder School behoorden, verdeeld, en de regels ter bestieringe, op de volgende wyze, voorgeschreeven wierden:

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, gehoord het rapport „ en de considératiën van de Heeren „ Burgemeesteren Paets, en van den „ Bergh, uit de Kamer van de Heeren „ Burgemeesteren verzocht en gecommitteerd zynde, en dien achtervolgende gebesoigneert en gematureert „ hebbende het werk van de oprechtinge en beheeringe van nog twee „ Armkinderschoolen, behalven het gunt „ bereids in den jaare 1719. onder de „ Saeihalle, met veel applaudissement „ van de Gemeente en succes is gesticht, „ hebben, na voorgaende deliberatie, „ de voorgemelde Heeren Commissarissen voor hunne genomen moeite in „ deeze hebbende bedankt, overeenkomstig aan der zelver rapport en considératien, goed gevonden en verstaen:

„ Dat, tot voorkoming van onkunde van de onmagtige Gemeente, zoo „ in de geschiktheid van het burgerlyke leven, als in de bezorging van „ het eeuwige welzyn, welker ongeoeffendheid niet dan zeer nadeelige „ gevolgen, zoo voor de Stad en derzelver Regering, als voor de byzondere huisgezinnen en personen, naar „ zich kan slepen, binnen de Stad Leyden, gehouden zullen worden drie „ Armkinder Schoolen, het eerste in de „ Saaihal, op het Steenschuur, het „ tweede in het Gebouw, voor heen „ tot een Hoogduitsche Kerk gebruikt, „ en het derde op de Zylepoort.

„ Dat, ten opzigte van de gemelde „ drie Schoolen, de Stad gedeeld zal „ worden in drie onderscheiden deelen: „ het eerste, behoorende tot het School „ onder de Saeihal, zal in zich begrypen al het gunt ligt van de Hoogwoertspoort af tot de Wittepoort toe, „ ten Zuiden van den nieuwen Rhyn „ en Rhyn, beslaende het eerste, vyfde, negende, zesde en grootste gedeelte van het zevende der kwartieren van Huiszitten-Meesteren.

„ Het tweede gedeelte, behoorende „ tot het School in de gewezen Hoogduitsche Kerk, zal van het derde gedeelte gescheiden worden door de „ Zandstraet, de Paradyssteeg, de Lange Koppenhinksteeg, den Middelweg, 't Hooglandsche Kerkhof, en „ het Karnemelk- of Hartesteegje, en „ bevatten al 't gunt ten Westen van „ dezelven ligt, en ten Noorden een „ gedeelte van den nieuwen Rhyn, en „ van den Rhyn, alle tot Stads Wallen: beslaende een gedeelte van het „ zevende, het geheele derde, achtste en „ een klein gedeelte van het tweede der „ kwartieren van Huiszitten-Meesteren.

„ Het derde gedeelte, behoorende „ tot het School op de Zylepoort, zal „ van het tweede afgedeeld werden door „ de even gemelde straaten, en begrypen al het gunt ten Oosten van dezelve straten, en ten Noorden den „ nieuwen Rhyn, zich tot Stads wallen uitstrekt, en over zulks bevatten „ het grootste gedeelte van het tweede, het geheele vierde, tiende, twaelfde, en elfde der kwartieren van „ Huiszitten-Meesteren.

„ Dat tot directie van de gemelde „ Schoolen, by de twee personen, welken onder de Saeihal hebben onderwezen, zal worden verkozen een of „ meer Meesters, nuchtere, schikkelyke mannen, kunnende leeren Spelden, Leezen, Schryven, en Catechizeren; ten opzigte van het laatste by „ den Kerkenraad van de Nederduitsche Gemeente, en van de andere „ hoedanigheden by Deken en Hoofdluiden van de Schoolhouderen geëxamineerd en toegelaten: welken van „ drie tot drie jaaren, by requeste, zullen moeten verzoeken continuatie in „ hunnen dienst.

„ Dat aan dezelven, [by die van den „ Gerechte gekoren] toegelegd zal „ worden een wedde van twee honderd „ guldens 's jaars, te Thesaurie der Stad „ Leyden, van een vierendeel jaers tot „ een vierendeel jaars, te voldoen een „ vierde deel, op hunlieder kwitantie, „ zonder op de eene of andere wyze „ iets het geringste, hoe genaemd, van „ de Kinderen, hun toegezonden, of „ derzelver Ouderen te ontvangen, ge- „ nieten, of trekken, op correctie van „ die van den Gerechte.

„ Dat, voor het genot van dezelve „ wedde, verbonden zyn en vaceren „ zullen moeten op Maendag, Dings- „ dag, Woensdag, Vrydag, 's morgens „ van elf tot des namiddags ten twee „ uuren, en op Zondag van twee tot „ vier uuren, binnen welken tyd zy „ zich niet zullen mogen verledigen tot „ het geven van instructie, aan eenige „ andere Burgers of Inwoners, of het „ verrichten van andere zaken, dat tot „ onderwys van de Kinderen, hun toe- „ gezonden, en dat naer het voorschrift „ van de Schoolorder.

„ Dat de twaelf Aalmoesseniers de- „ zer Stede, hunne kwartieren door- „ gaende, en visiterende huisgezinnen, „ welken, in hunnen nood, onderstand „ van het Huiszittenhuis genieten, en „ aldaer bevindende Kinderen van Ou- „ deren, beide Gereformeerd, of waer „ van een derzelven behoort tot de pu- „ blicke Kerk dezer Stede, boven de „ zes jaaren oud, gezond, en met geen „ besmettelyke kwalen besmet zynde, „ de Ouders zullen aan zeggen, dat zy „ hunne Kinderen hebben te zenden tot „ een der drie voornoemde Armschoo- „ len, waer onder wonende behooren, „ hun ten dien einde gevende een on- „ derteekend billiet van aanneminge, „ als volgt:

„ De Meester in 't { Onder de Saaihal, / In de Hoogduitsche Kerk, / Op de Zylepoort, } „ Armkinderschool

„ gelieve in zyn onderwys aan te ne- „ men N. N. Oud . . . jaaren: waar „ van de Ouders wonen . . . .

N. N.

„ Diaken, of Huiszittenmeester.

„ Van welk gegeven Billiet de Huiszit- „ tenmeester of Diaken aanteekening „ zal houden.

„ Dat de Meester, met diergelyk „ Billiet, een kind ter onderwys kry- „ gende, zonder welk geen zal mogen „ aannemen, deszelfs naem zal hebben „ op te teekenen op de lyst van zyne „ Schoolgangeren.

„ Zoo ras een bekwaam getal Scho- „ lieren in het School zal wezen ver- „ gaderd, zal de Meester door een van „ de bekwaamsten, en dat by beurten, „ van den een tot den ander voortgaan- „ de, staande by of aan des School- „ meesters Stoel, met alle eerbiedig- „ heid, terwyl alle de anderen mede „ over einde zullen staan, laten doen „ het ordinaris Morgen Gebed, en het „ Gebed voor den Eeten, en in 't uit- „ gaen het Gebed na den Eeten, en „ het Avondgebed, volgens de Formu- „ lieren, daar van staende achter de „ gewone psalmboeken.

„ Dat des Maendags, Dingsdags, en „ Donderdags, de jeugd, oud van zes „ tot twaelf jaren, zal onderwyzen in „ de Spel-Lees- en Schryfkonst, ge- „ bruikende daertoe zoodanige boeken, „ welken door de Inspectoren noodig „ geoordeeld zullen worden, buiten „ welken geene anderen zal vermogen „ te gebruiken.

„ En zal de Meester gehouden zyn, „ aen iemand der Kinderen, een boek „ uitgevende, daar voor aan te zetten „ den naem van 't Kind, en den dag der „ uitgevinge, en zulks voor zich aan te „ teekenen, om t'allen tyde te kunnen zien „ wanneer de uitdeeling gedaan heeft.

„ En des Woensdags, en Vrydags „ zal leeren, en doen van buiten lee- „ ren, eerst en vooral, het Gebed des „ Heeren.

„ 2. De XII. Artikelen van het Ge- „ loof.

„ 3. De Tien Geboden.

„ 4. Het Morgen- en Avond Gebed, „ als mede het gebed voor en na den ee- „ ten, staande achter onze Psalmboeken.

„ 5. De Instellingen van de bedie- „ ninge des H. Doops en Avondmaals, „ zoo als die staen in de LXXI. en „ LXXVII. vrage van de Heidelberg- „ sche Catechismus.

„ Daar na eenige Psalmen of Schrif- „ tuur-Texten, alle welken hy aan zy- „ ne Scholieren, naer de mate hunner „ begrip, zal uit leggen, en zoo veel „ mogelyk, doen bevatten.

„ Dat, des Zondags, de meest gea- „ vanceerden zal Catechiseren over de „ Heidelbergsche Catechismus, en wel „ dat gedeelte, waar over in de publiec- „ ke Kerken word gepredikt; tot het

„ ge-

„ gehoor van het welk alle de Kinderen zullen hebben te komen, niet alleen van den ouderdom van zes tot twaelf jaaren, maar daar boven tot vyftien of zestien jaren, ter tyd en wyle toe, dat in ſtaat zyn, om tot Ledematen der Gemeente aangenomen te worden: zullen dienvolgens de Kinderen van twaelf jaaren, genoegzaem geavanceerd in 't Spelden, Leezen, en Schryven, van het gemelde School worden ontſlagen; doch tot hun vyftien of zeſtien jaaren, des Zondags, de Catechiſatien moeten bywonen.

„ Dat de Schoolmeeſter geen gelegenheid zal verzuimen, by het ontvouwen en verklaren van de Heidelbergſche Catechismus, om de by geloovigheid en ſchandelykheid van het Pausdom aan te toonen, en zyne Leerlingen daar van af te ſchrikken, als mede de jeugd een diepen indruk te geven van de afgryſſelykheid van 't misbruik van den ſterken drank, en de dronkenſchap: en aan den anderen kant hun aan te toonen wat verpligting en zy, en hunne Ouders, hebben aan de Regeringe dezer Stad, voor de zorge, welken naar lichaam, en ziel voor hun en hunne Ouders dagelyks onophoudelyk gedragen word.

„ Dat de Meeſter, behalven een generale lyſt van de woonplaets, namen, jaaren, en tyd van inkomſt, om daer naer zich, zoo op de informatie der vorderingen van elk, als anderszins, van dezelve te kunnen bedienen, dagelyks zal hebben aan te teekenen op een lyſte der Discipelen, welken ter School zyn gekomen, en dezelve lyſt op Maandag, om de veertien dagen hebben te brengen op het Huiszittenhuis aan de Aalmoeſſeniers, ten einde dezelven zouden kunnen zien, wie in dezen nalatig zyn, en met inhouding van de geheele bedeelinge, indien de Ouders weigeren hunne kinderen in 't geheel te zenden, of met vermindering van de taxe hunner bedeelingen, indien de Kinderen zich te veel abſenteren, naar omſtandigheid van zaken ſtraffen te oeffenen: welke lyſten van vierendeel jaars tot vienrendeel jaars bewaard zullen moeten worden, om aen de Inſpectoren te kunnen vertoond worden.

„ En zullen de gemelde Aalmoeſſeniers, op de veertiendaagſche overlevering der lyſten, klagten hoorende over de ongehavendheid en onreinigheid van zommige Kinderen, de Ouders, met terughouding [des noods] van een zekere part hunner bedeelinge, conſtringeren om hunne Kinderen behoorlyk te havenen en reinigen.

„ De Aalmoeſſeniers zullen by proviſie bezorgen de ſchryfbehoeften, tot de gemelde drie Schoolen gerequireerd, als mede de boeken, by de Inſpectoren noodig geoordeeld; welker uitdeeling met een ſpaerzame hand te doen, aan de Meeſters by deze ernſtelyk word geordonneerd.

„ En zullen de gemelde Aalmoeſſeniers, alle vierendeel jaars, de ſpecificatie van de gemelde onkoſten aan de Heeren Burgemeeſteren preſenteren, ten einde daerop Ordonnantie te ontvangen, en dat, na verloop van eenigen tyd, het beloop der onkoſten in een jaar nagegaan zynde, aan dezelven daar voor een vaſte ſomme toegelegd zal kunnen worden.

„ Ten einde nu de goede intentie van die van den Gerechte achtervolgd, en deze zaak tot een gewenſcht ſucces gebragt worde, is goedgevonden tot Inſpectoren van de gemelde Stads Armkinder-Schoolen te eligeren een Predikant en Ouderling van de Nederduitſche Gemeente, by den Kerkeraad zelven daar toe aan te ſtellen, als mede een Huiszitten-Meeſter, en Diaken, by de Aalmoeſſeniers te verkiezen, binnen den tyd van acht dagen, na de receptie dezer: welker functie zyn zal, ten minſten eens om de drie maanden, op een tyd en uure, naar hunlieder goedvinden, te beramen de Stads Armkinder-Schoolen te viſiteren en te onderzoeken, of en Schoolmeeſter en Kinderen exactelyk komen waar te nemen het voorſchrift van de gemelde Order; tot de executie van welke zy, zoo wel den een als de anderen zullen trachten te houden met belooning, vriendelykheid, vermaning, en beſtraffing.

„ Ten welken einde aan hun alle vierendeel jaars gegeven zal worden een Ordonnantie van vyfentwintig guldens, ter aankoop van Pſalmboeken, Teſtamentjes, en Bybeltjes, op welken, door hen vereerd wordende aan eenig kind, zulks door den Meeſter op 't eerſte blad zal worden ingeſchreven.

„ Zullen zy ook gehouden zyn aan „ de Kinderen, in ſtaat zynde, op hun „ vyftien, of zeſtien jaaren, om geli- „ centieerd te worden, te geven een „ behoorlyk Affcheids-Billiet, door hen „ allen geteekend; op de overgifte van „ welke zy dezelve zullen verder ver- „ manen tot deugd en eerlykheid.

„ Laetſtelyk, zullen de Inſpectoren, „ eens des jaars, aan de Heeren Burge- „ meeſteren kenniſſe geven van den toe- „ ſtand der Armſchoolen, en zoo dik- „ wils hun eenige zaken mogten voor- „ komen, welken redres, verbetering „ of meerder auctoriteit zouden verei- „ ſchen, als zy goedvinden te gebrui- „ ken, zullen zich hebben te adreſſe- „ ren aan de Heeren Burgemeeſteren, „ om met raad en daad onderſteund te „ worden, zoo als hunne Ed. Gr. Achtb. „ vinden zullen te behooren.

„ Aldus gedaan ende goedgevon- „ den by die van den Gerech- „ te der Stadt Leyden, op den „ elfden Juny 1736.

„ My jegenwoordig,

„ *En was getekend*,

D. v. Royen.

Dewyl in de voorgaande ſchoolorder eenige leden gevonden wierden, welken nadere verklaaring, uitbreiding, of vermeerdering noodig hadden, hebben de Heeren van den Gerechte raadzaam geacht, tot voltooijing van dezelve, en voorkoomen van alle misverſtanden, op den zeſtienden van December des jaars 1739. de hier nevens volgende uitbreiding, op de voorgaande leden, te doen ſtand grypen.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, gehoort hebbende de „ ouverture van de beſoigne, door de „ Heeren Burgemeeſteren gehouden „ met de reſpective Inſpectoren van de „ Armkinder-Schoolen, hebbende ge- „ dient voor ampel raport van hunne „ gehoudene toezigt en verdere conſi- „ deratien, hebben, na voorgaande de- „ liberatie, om den vruchtbaren voort- „ gang van zoodanig een heilzaem werk „ meer te faciliteren, by reſumptie en „ ampliatie, zoo van de eerſte School- „ Order voor de Armkinder-Schoolen, „ van den elfden Juny 1736. als van de „ reſolutie, daarover nader genomen, „ goedgevonden:

„ Dat de reſpective Inſpectoren, ge- „ eligeerd volgens het voorſchrift van „ de voorſz. Order, na hunne aanſtel- „ ling, ten minſten twee jaaren achter „ den anderen, over het zelfde School „ de aan hun gedemandeerde toezigt „ zullen blyven waarnemen.

„ Ten anderen, dat het raport door „ de reſpective Inſpectoren, volgens in- „ ſtellinge, jaarlyks aan de Heeren Bur- „ germeeſteren dezer Stede te doen, „ voor het toekomende zal zyn bepaald, „ en geſchieden tweemaal, als eens in „ de laatſte week van de maand Janua- „ ry, en eens in de laatſte week van „ July.

„ Dat, by overlyden of verlaten van „ een der Meeſteren, de Inſpectoren „ van 't School, waar in de plaats va- „ ceert, aan de Heeren die van den „ Gerechte, binnen acht dagen zullen „ ſuppediteren het getal van drie be- „ kwame perſonen, waarmede 't gemel- „ de School gediend zoude zyn.

„ Dat wyders de reſpective Inſpecto- „ ren, als zynde deze Schoolen inge- „ ſteld tot inſtructie der Kinderen, ſpe- „ cialyk van die genen, die door de „ Aalmoeſſeniers in hunnen nood wor- „ den geadſiſteerd, ten einde het groot „ getal der kleene Schoolhouderen, daar „ door van hunne ſobere koſtwinning „ niet worden ontzet, en tot laſte van „ den Armen gebragt, ſerieuſelyk wor- „ den verzocht, zoo ſpaarzaam als mo- „ gelyk, tot de gemelde Armkinder- „ Schoolen te admitteren Kinderen, „ wier Ouders van de Aalmoeſſeniers „ dezer Stede niet worden bediend, „ immers en in allen gevalle, dat aan „ zodanige Kinderen geen boek- of geld- „ pryzen zullen worden uitgedeeld, „ zoo ter zake dat genoeg profiteren „ aan het vry onderwys, als om dat „ diergelyke Burgerkinderen, premien „ genoten hebbende, en achterblyven- „ de, zonder tot perfectie gebragt te „ worden, door geene middelen kon- „ nen worden geconſtringeerd.

„ Dat, in plaats van de honderd en „ tachtig guldens in 't geheel, tot nu „ toe gegeven, voortaan ter belooninge „ van den Oppaſſer, op Zondag, ter „ reiniginge van 't School, tot aankoop „ van Schoolbehoeften en pryzen alles „ te zamen, aan ieder School byzonder „ gegeven zal worden honderd guldens, „ te voldoen in twee Ordonnantien,

„ ie-

„ ieder van vyftig guldens, te vervallen „ 30en. Juny en 31en. December, uitmakende over de drie Schoolen driehonderd guldens, zullende het gunt „ in de armbos van ieder der drie Schoolen gevonden word, in het zelve „ School door de Inspectoren van dat „ School, tot uitdeelinge der pryzen „ worden geëmploieerd, en zullen de „ vier Inspectoren van ieder School „ apart, zoo tot het beschikken van de „ betalinge der gemelde onkosten, als „ tot het confereren over het belang der „ gemelde Schoolen, in de Consistoriekamer, aan de Pieters-Kerk, vergaderen, ten minsten tweemaal des jaars, „ te weten, eens in de eerste veertien „ dagen van de maand January, en eens „ in de eerste veertien dagen van de „ maand July.

„ En laatstelyk zyn de Heeren Burgemeesteren voor hunne attentie, zorge, en gegeven openinge bedankt, „ en verstaan, dat deze jegenswoordige „ resolutie gedrukt, en aan de Leden „ van den Nederduitschen Kerkeraad, „ en van het Huiszittenhuis, tot hunne „ narichtinge overhandigd zal worden.

„ Aldus gedaen, goedgevonden, „ ende geamplieërt by die van „ den Geregte der Stad Leyden op den 16en. December „ 1739.

„ My jegenwoordig,

„ *En. was getekend*,

D. v. Royen.

Sedert bespeurd wordende, dat veele oude lieden de Catechisatien in de gemelde Schoolen trachtteden bytewoonen, op datze door die onderwyzingen bekwaam mogten worden om zich tot leden van de Kristelyke Gemeente te doen aannemen; doch de Meesters met de Jeugd, volgende hunne onderrichting, zoo veel werks hebbende, datze de oude Lieden de behoorlyke lessen niet konden geeven, bragt zulks te weege, dat eerst door aanleiding der Heeren Commissarissen, benoemd tot onderzoek van den staat van het Huiszittenhuis aan de Groote Vroedschap, en eindelyk door Gecommitteerden van de Inspectoren der Armeschoolen, in den aanvang van 't jaar 1756. aan de Heeren Burgermeesteren deezer Stad, voorgesteld wierdt, of niet dienstig zoude zyn ter bevorderinge van het heilzaam oogmerk, tot het welke de Schoolen waren ingesteld, dat dezelven ook ten nutte der arme bejaarde lieden wierden bekwaam gemaakt; en of tot dat einde de Meesters niet gelast zouden konnen worden in hunne Catechisatien de oude armen en leergierige persoonen te ontfangen, welken hen door de Inspectoren en Armbezorgers zouden toegevoegd worden, en zich in 't byzonder tot onderwys derzelven te schikken. Eene voorstelling, welke by haar Ed. Groot Achtb. zoo veel ingang vondt, dat vervolgens hierover de Schoolreglementen overwogen, en het goeddunken der Heeren Commissarissen van die van den Gerechte gehoord zynde, eindelyk beslooten wierdt, een nader reglement op het catechiseren van arme bejaarde menschen te ontwerpen, en de wedde der Schoolmeesteren te vermeerderen, gelyk eerlang tot het bevorderen van dit loflyk voorneemen, tot opbouw van den Godsdienst, en ten oorbaar deezer Stad, en derzelver Ingezetenen, dit heilzaam werk in 't jaar 1756. zyn volkoomen beslag gekreegen, en op de volgende wyze gemeen gemaakt is:

Nadere Ampliatie op de School-Ordre van de Armkinderschoolen.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, gehoort door monde „ van Heeren Burgemeesteren het raport „ en de Consideratien van de Heeren „ Commissarissen van de Groote Vroedschap, op den 3en. July 1753. aangesteld zynde tot het onderzoek van „ den staat van het Huiszittenhuis, hebben de Heeren Burgemeesteren, ingevolge en ter voldoeninge van hunner Ed. Gr. Achtb. resolutie Commissoriaal, van den 24en. February „ laatstleden, met dezelve Heeren Commissarissen gebesoigneert over het voorstel van Heeren Burgemeesteren, door „ de Gecommitteerden der gezamenlyke Inspectoren van de Armkinder-Schoolen binnen deze Stad, gedaan, „ houdende principaallyk, of niet, tot „ meerdere bevorderinge van de salutaire oogmerken tot de oprichtinge „ der Armkinder-Schoolen gedient hebbende, dezelve Schoolen, zoo wel „ nuttig voor arme bejaarde personen, „ als voor kinderen, zouden kunnen gemaakt worden, zoo dat de respective „ Meesters in die Schoolen zouden kun-

„ nen worden gelast tot het Onderwys, „ en byzonder tot de Catechisatien, te „ admitteren bejaarde arme en behoef- „ tige personen, hun door Inspectoren „ en Armbezorgers toegezonden wor- „ dende, als mede over de respective „ Schoolreglementen zelfs, en dezelve „ Heeren Commissarissen, uit naem van „ die van den Gerechte verzocht, zoo „ over dit voorstel, als over de School- „ reglementen zelf, hunne gedachten te „ willen laten gaan, en Heeren Burge- „ meesteren te dienen van hunne consi- „ deratien en advies: hebben, na voor- „ gaande ernstige deliberatie, conside- „ rerende, hoe ook het waken voor het „ geestelyk welzyn der Burgeren en In- „ gezetenen, en het stellen van Orders „ en Reglementen, tot bevorderinge „ van hetzelve, tot der Magistraten Amt „ behoort, na dankzegging aan Heeren „ Burgemeesteren voor deze gegevene „ ouvertures, en aan voorgemelde Hee- „ ren Commissarissen voor hunne aan- „ gewende moeite in dezen, als een nieu- „ we blyk van hunne menigvuldige at- „ tentie en zorge voor alles, wat het „ heil der Armen in deze Stad eenigzins „ kan worden geoordeeld te zullen be- „ vorderen, overeenkomstig aan derzel- „ ver consideratien en advies, goedge- „ vonden en verstaan:

„ Dat voortaan in de respective Arm- „ kinder-Schoolen, des Zondags voor- „ middags, door de Meesters in dezel- „ ven zal worden gecatechiseerd, ten „ dienste en nutte van bejaarde arme en „ behoeftige personen, welken, den ou- „ derdom van zestien jaaren en daar bo- „ ven bereikt hebbende, nog niet in „ staet zyn gevonden, om belydenisse „ van hun Geloof te doen, en tot Le- „ dematen der Kerke aengenomen te „ worden; te weten, des morgens van „ acht tot tien uuren, ten dienste der „ Manspersonen, en van tien tot twaalf „ uuren, ten dienste der Vrouwsperso- „ nen, zullende, zoo de Mans als Vrou- „ wen, gehouden en verpligt zyn aldaar „ precieselyk op de gestelde uuren te „ verschynen, in een goede order en be- „ hoorlyken staat, en zich gedurende de „ Catechisatien, als ook by het eindi- „ gen van dezelven, geschiktelyk te ge- „ dragen, op pœne, dat de genen, die „ aldaer niet bekwamelyk mogten ver- „ schynen, of zich onbehoorlyk kwa- „ men te gedragen, indien dezelven van „ den Armen bedeeld worden, daer- „ over, op de eerste aanklagte, door „ Armbezorgers zullen worden gecorri- „ geerd, zoo als dezelven zullen vinden „ te behooren; en, indien het zoodani- „ ge personen waren, welken, schoon „ van den Armen niet bedeeld worden- „ de, echter om hunne behoeftigheid „ uit medelyden waren geadmitteerd, „ zullen dezelven, op de eerste aanklag- „ te, door de Inspectoren van het School „ daar uit worden geremoveerd, en niet „ verder geadmitteerd; en worden de „ respective Meesters door deze gelast, „ en geordonneerd, naauwkeurige toe- „ zigt hierop te nemen, en de overtre- „ ders van deze onze bevelen ten eer- „ sten aanteklagen, daar zulks, volgens „ deze bepalinge, vereischt word.

„ Dat de respective Meesters tot dit „ hun onderwys en de Catechisatien zul- „ len verpligt zyn, te admitteren alle „ zoodanige personen, den ouderdom „ van zestien jaaren, en daarboven be- „ reikt, en nog geene belydenisse van „ het Geloof en de hope, die in hun is, „ gedaan hebbende, als hun door de re- „ spective Predikanten en Armbezorgers „ zullen worden toegezonden; zoo noch- „ tans, dat alle dezelve personen zullen „ moeten zyn voorzien van een behoor- „ lyk billiet, namelyk, ten opzigte van „ de genen, die van den Armen bedeeld „ worden, van een billiet, geteekend „ door den Armmeester van het kwar- „ tier, door den gezondenen bewoond; „ en ten opzigte van alle andere behoef- „ tigen, zullen de billietten door de Pre- „ dikanten van het kwartier gegeven „ kunnen worden, waaromtrent echter „ de Predikanten gehouden zyn alle mo- „ gelyke spaarzaamheid te gebruiken, „ op dat het voornaamste oogmerk, het „ nut van den Armen, waertoe deze „ Schoolen zyn ingesteld, niet verydeld „ worde: doch zullen de respective Pre- „ dikanten en Armbezorgers verpligt „ zyn, in het geven der billietten, te „ volgen de order en verdeeling der drie „ Armschoolen, zoo als dezelven in het „ Schoolreglement van den elfden Juny „ 1736. is gestatueerd; gelyk ook de „ Meesters der respective Schoolen niet „ zullen vermogen tot deze Catechisa- „ tien eenige andere personen te admit- „ teren, dan die met zoodanige billiet- „ ten, als boven is bepaald, zyn voor- „ zien; en zullen dezelven gehouden „ zyn daervan te formeren twee lysten, „ onder twee differente hoofden, ten „ einde altoos met een opslag van het „ oog kunnen gezien worden, wie der

„ ge-

„ genen, die door den Armen bedeeld „ worden, deze onderwyzing genieten, „ en van deze Catechifatien het behoorlyk gebruik maken; gelyk zy ook „ zullen gehouden zyn, op de lyften „ der genen, die van den Armen bedeeld worden, accuratelyk aan te teekenen of dezelven de Catechifatien „ fteeds bywonen, of zich daarvan dikmaals abfenteren, en daervan ieder „ veertien dagen aan de Armbezorgers „ behoorlyke goede affchriften geven, „ ten einde dezelven tegen de nalatigen „ zoodanige voorzieninge doen, als zy „ zullen meenen te behooren. En, ten „ einde deze onze zorge voor het eeuwige heil onzer behoeftige Burgeren „ en Ingezetenen van de gewenfchte „ vrucht zyn moge, zoo zullen de Predikanten, by het doen der huisbezoekinge, en de Armbezorgers by het „ vifiteren hunner Wyken, gehouden „ zyn zich met alle mogelyke naeuwkeurigheid te informeren naar de fubjecten, die met eenige hoop van fucces tot dezelve Catechifatien zouden „ kunnen verzonden worden, en dezelven gevonden hebbende, zullen de „ Predikanten, indien die fubjecten van „ den Armen bedeeld worden, aan dezelven geven een billiet, geaddreffeerd „ aan de Armmeefter van het kwartier, „ waer in die perfoon woont, houdende kennisgeving, dat die perfoon aan „ den Predikant voorkomt, om te moeten worden geadmitteerd tot de gemelde Catechifatien, welk billiet by „ dien Armmeefter bekomen zynde, „ zal dezelve perfoon, door dien Armmeefter met een behoorlyk billiet tot „ dezelve Catechifatien moeten verzonden worden.

„ Dat de refpective Meefters zullen „ gehouden zyn, zich in dit hun Onderwys zoodanig te fchikken, dat het „ zelve blyve binnen de palen van eene „ Catechifatie by vragen en antwoorden, volgens de bevattinge der Catechumenen, zonder dat het zelve zal „ mogen worden geëxtendeerd tot Predikatien, Vermaningen, of andere „ foortgelyke oeffeningen; en hierin alleen te volgen den leidraad van het „ Kort begrip, of van de Heidelbergfche Catechismus. En zullen de refpective Infpectoren der Armfchoolen „ verpligt zyn zorge te dragen, dat de „ Schoolmeefters ook hierin hunnen „ pligt betrachten.

„ Dat ook dezelve Meefters, t' elken „ vierendeel jaars, aan de refpective Infpectoren der Armfchoolen in der tyd „ zullen gehouden zyn te geven behoorlyke affchriften der lyften, door dezelven, invoegen als boven, gehouden „ wordende, van alle de bejaarde perfonen, tot hun Onderwys gezonden „ zynde, met uitdrukkelyke melding „ van den tyd, federt welken zy gezonden zyn, en de vlytigheid of traagheid in dezelven wordende befpeurd, „ moetende deze affchriften, even als „ de originele lyften, ook in twee hoofddeelen gefchikt zyn.

„ Dat wyders, opdat de menigte der „ Catechumenen niet te groot worde, „ en daardoor het onderwys der genen, „ die het zelve nog meeft noodig hebben, worde verhinderd, maar in tegendeel de meeft geoeffenden wederom plaats voor die met de eerfte melk „ der Chriftelyke Leere nog moeten gevoed worden, zouden mogen maken, „ de bejaarde perfonen, deze onderwyzinge eenen geruimen tyd genoten „ hebbende, en tot dien ftaat gebragt „ zynde, dat zy, na het doen hunner „ belydeniffe, tot Lidmaten der Kerke „ zyn aangenomen, door de refpective „ Infpectoren uit deze Catechifatien behoorlyk zullen worden gedimitteerd, „ en op het ernftigfte vermaend, om „ naerftiglyk de publieke Predikatien „ en Catechifatien in de Kerken by te „ woonen, ten einde door het gehoor „ van Gods Woord meerder en meerder geoeffend en opgebouwd te worden in het allerheiligfte Geloove tot „ eeuwige gelukzaligheid hunner onfterfelyke zielen.

„ Dat verders aan elken Meefter in „ de refpective Schoolen, voor deze „ hunne buitengewone moeite, boven „ de wedde, by hun tot hier toe genoten wordende, zal worden toegelegd eene wedde van nog vyfentwintig guldens ieder jaar, ter Thefaurie „ dezer Stad, van vierendeeljaars tot „ vierendeeljaars, by het ontvangen hunner ordinaris wedde, te voldoen een „ gerechte vierdegedeelte, onder hunne „ kwitantie, zonder dat dezelve Meefters van de Catechumenen, of van „ iemand anders ook, voor dit hun onderwys, ietwes, hoe genaemd, en „ van welke geringe waarde hetzelve „ ook zyn moge, zullen mogen genieten of trekken, op pœne van daaro-

„ ver,

ver, door die van den Gerechte, arbitralyk te zullen worden gecorrigeerd naar bevind van zaken.

,, En, met betrekkinge op de voorheen reeds geamplieerde School-Order voor de Armkinder-Schoolen, van den elfden Juny 1736. en derzelver ampliatie van den 16. December 1739. is, ten einde de zaden van ware deugd en oprechte Godvrucht in de teedere gemoederen der jonge jeugd mogen worden voortgeplant, het heilzaam oogmerk der oprichtinge van deze Armkinder-Schoolen bereikt, en alles in een goede order, en met behoorlyke discipline zoude kunnen geschieden, al verder goedgevonden en verstaen, dat voortaan, in het geven der Billietten, en het formeren der Lysten, ten opzigte van de Kinderen in deze Armscholen onderwezen wordende, plaats zal hebben die zelfde order en schikking, als hier boven omtrent het geven der Billietten, en het formeren der Lysten van de bejaarde personen, het onderwys der Catechisatien genietende, is gestatueerd, zoo dat de kinderen der personen, van den Armen bedeeld wordende, in deze Schoolen niet zullen mogen worden geadmitteerd, dan met een behoorlyk billiet van den Armmeester, onder wiens wyk hunne ouders woonen, en derzelver namen ook op een byzondere Lyst, waarvan door de Meesters, ieder veertien dagen, een afschrift aan de Armbezorgers moet worden overhandigd, geplaatst, met byvoeging van hunne naarstigheid, of nalatigheid, in het waarnemen en bywonen der onderwyzinge; en dat de Predikanten, in het verzenden van de Kinderen van andere behoeftige personen, van den Armen niet bedeeld wordende, zullen gehouden zyn te gebruiken alle mogelyke spaarzaamheid, zoo als aan dezelven hierboven met relatie tot de bejaarde persoonen ter Catechisatien te zenden is gerecommandeerd, ten einde het voornaemste but dezer oprichtinge moge worden bereikt, en de respective Schoolmeesters in deze Stad niet van de eerlyke middelen van hun bestaen gepriveerd; en dat wyders alles, wat hier boven nopens de billietten en lysten in de bejaarde personen is geordonneerd, ook in de kinderen, nopens de billietten en lysten, zal moeten worden gepractiseerd.

,, Dat wyders alle de kinderen, boven de zes jaaren oud, welkers ouders door den Armen bedeeld worden, verpligt zullen zyn in deze Schoolen te komen, om onderwezen te worden, volgens de order, by het opgemelde Schoolreglement van den elfden Juny 1736. bepaald, als mede by te wonen, des Zondags namiddags, de Catechisatien, in de respective Schoolen gehouden wordende; en worden de Armbezorgers gerecommandeerd hierop, zoo veel doenlyk, stiptelyk acht te geven, dat alle de kinderen van bedeelde personen ter Schoole gaan en onderwezen worden; zoo dat alle de genen, die den ouderdom van zestien jaren zullen hebben bereikt, en nog niet in staet zyn om belydenisse van hun Geloof te doen, en tot Ledematen der kerke aangenomen te worden, door de Armbezorgers op een nieuw billiet tot de Catechisatien der bejaarde persoonen, hier boven vermeld, zullen worden gezonden; wordende de respective Meesters door deze wel ernstelyk gelast, ook deze onderwyzingen te houden in forme van Catechisatien, geschikt naar de bevattinge der Catechumenen, by vragen en antwoorden, als waar uit dezelven het meeste nut kunnen trekken, en geenszins by forme van Predikatien, Vermaningen, of andere soortgelyke oeffeningen; alles volgens het voorschrift in de opgemelde School-Order van den elfden Juny 1736. vervat, en met behoorlyke toezigt der respective Inspectoren, als boven vermeld.

,, Dat de respective Meesters zich des Maandags, Dinsdags, en Donderdags, van elf tot half een uuren, meest zullen moeten ophouden, met aan de eerstbeginnende kinderen te onderwyzen het A. B. en de Spelkonst, en daerna overgaen tot de genen, die in de Lees- en Schryfkonst moeten onderwezen worden, en daarmede continueren tot twee uuren toe; en zyn de respective Armbezorgers, hunne kwartieren visiterende, gehouden zulks den ouderen aan te zeggen, ten einde dezelven in het zenden van hunne kinderen ter Schoole daar op letten, zoo veel hunner handen arbeid zulks permitteert.

,, Dat, laatstelyk, de respective Inspecto-

„ spectoren der Armkinder-Schoolen, „ Armbezorgers, Schoolmeesters, en „ allen, dien dit eenigszins aangaat, ge- „ houden zullen zyn deze onze Order, „ gelyk ook mede de opgemelde School- „ Order van den elfden Juny 1736. en „ deszelfs Ampliatie van den 16. De- „ cember 1739. als verstaande wy de- „ zelve, voor zoo verre die door deze „ niet zyn gealtereerd, te blyven in hun „ geheel en onveranderd, met alle pre- „ ciesheid, ieder, voor zoo veel hem „ betreft, na te komen en zich daar naar „ te gedragen, op pœne van, daar in „ nalatig zynde of daar tegen hande- „ lende, dieswegens by die van den „ Gerechte te zullen worden gecorri- „ geerd, zoo als bevonden zal worden „ te behooren.

„ Aldus gedaan, goedgevonden, „ en geamplieert by die van den „ Geregte der Stad Leyden, „ op den 9en. Augusti 1756.

„ My jegenwoordig,

„ *En was getekend*,

Ysbrand van Dam

Naa deeze order zyn myns weetens geene veranderingen omtrent de Arme-schoolen gemaakt, dan alleenlyk, dat het School van de Zylepoort, verplaatst is in een huis van de Stad, aan de Vestgraft, by het Magazyn of Ammunitie-huis, ten noorden den nieuwen Ryn, niet verre van de Hoogewoertspoort, alwaar onlangs nog een huis ter vergrootinge van de Schoole is aangetrokken. Wy hoopen en wenschen, dat de Alwyze God deeze heilzaame instelling zal zegenen: en wy besluiten deeze Verhandeling met de spreuk van den wysten der Koningen (1): *Die zich des armen ontfermt, leent den Heere: en hy zal hem zyne weldaat vergelden.*

ZESENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Redenrykers of Kameristen, en van den Schouwburg.

Onder veele, en verschillende Broederschappen, die eertyds in de Nederlanden beroemd waren, vondt men in de Steden en op de Dorpen ook byeenkomsten, of gezelschappen tot oeffening van 't verstand, en aankweeking van geleerdheid, 't zy om de Taal, Dichtkunde, of Zeden te verbeteren, of elkanderen te scherpen in vernuftige uitvindingen, en leerzaame werken, strekkende om den geest der Regeerderen te verlustigen, of de Gemeente door eerlyke Spelen, Dichten, of Liederen te onderwyzen. Deezen wierden Redenrykers, de plaatsen hunner byeenkomsten Kamers, en de Leden van dezelven ook Kameristen genaamd: een ieder deezer Broederschappen hadt zyn byzonder blasoen, of zinbeeld, en een devys of zinspreuk op de verbeelding betrekkelyk, door welken zy van anderen onderkend wierden. Zy oeffende zich op hunne Kamers, en alsze in 't openbaar iet verrichten wilden, wierden 'er prysen op gesteld, om anderen tot hen te lokken, en aan te moedigen, wie zoodaanige pryzen, volgens inhoud der uitschryvinge, best mogt verdienen, naamenlyk wie de voorgestelde vraagen het schranderste zoude beantwoorden (2).

Deeze geduurige oeffening maakte hen bekwaam, en zoo beroemd, datze doorgaans tot versiering op de buiten gewoone plechtigheden genoodigd, en veeltyds gebruikt wierden om den Landsheer by zyne blyde inkoomste te verwellekoomen, en als Zegepraalende in te haalen.

In hunne Spelen, dieze in 't openbaar vertoonden, wistenze dikwylen nu boertenderwys, dan weder met ernst ieder zynen plicht te Leeren: „eene stichtelyke vermaaklykheid, en soort van „ zang", zoo de Ridder Hoofdt (3) verstandiglyk meldt, „die mits de Ove- „ righeid

(1) Spreuken Salomons cap. XIX. vers 17.

(2) E. van Meteren.

(3) Hist. pag. 36.

„ righeid de maat slaa, van geen geringe dienst is, om de gemoeden der „ meenigte te mennen; wandt zynde de „ Redenaars uit de weereldt, en t'onzen tyden maar twee manieren over, „ om 't volk by de ooren te leiden, „ naamenlyk van preekstoel en tooneel; „ zoo heeft de Majestraat geen magtiger middel, dan dit, om 't graauw „ tot rusthoudende onderdaanigheid in „ te scherpen, en haare achtbaarheid te „ handhaaven, teeghens 't gezagh der „ Geestelyken, dewyl 't beschooren „ schynt, dat zy dwersdryven moeten „ teeghens alle Regeerders, die juist de „ booze van hun niet haalen". Doch toen de hervorming van 't geloof in Holland meer en meer doordrong, stak dat den Geestlyken dwars in den krop, dat hunne gebreken, en somwylen hunne leeringen opentlyk ten toon gesteld en beschimpt wierden, des zy zoo veel te weege brachten, dat 'er een streng plakkaat, op den naam van Koning Philips, den 26. January 1556. getekend, en op zwaare straffe tegen het speelen, en gemeen maaken van zoodaanige voor hen aanstootlyke zaaken, in Holland afgekondigd wierdt (1). Hoewel dit en meer andere verboden, en daarop gevolgde beroerten den fraaijen vernuften geweldig hinderden in den voortgang hunner onderneemingen, zoo staaken ze in 't vervolg zoo veel te vryer het hoofd weder op, inzonderheid weinig tyds naa het gelukkig ontzet der zwaare belegering van de Stad Leyden, als wanneer zy door de Magistraat aldaar uit hoofde van voorgaande verdiensten, ook begunstigd wierden; 't gene zich klaar ontdekt uit twee Leden van des Thesauriers rekeningen, welken wy niet ondienstig achten hier woordlyk te laaten volgen:

„ Den XI. Augusti 1579. betaeld „ aan Maria, Cornelis Dochter, voor „ zestalf vierendeel Engelsroot, en zestalf vierendeel Engelswit, tot twee „ Sotcapkens voor de Retrozyns deezer Stede, by Jan van Berendrecht „ Smit, ten beveele van Burgermeesteren gehaald. *f* 5 — 15 — 6. (2).

„ Den XXII. October 1579. betaald „ aan Meester Ulrich, Jan ende Lambrecht, Corneliszoonen, ter cause „ dat zy opten XXXI. Meye, in den „ omgang dezer Stede, op de wagen „ van de Retrozynen met de trompette en schalmeyen hebben gespeeld.

III. ꝏ. XVIII. ß. (3).

Uit deeze aangeweeze gevallen blykt, dat de Redenrykers door de Magistraat in dien tyd tot plechtige feesten gebruikt, en met zekere belooningen begunstigd zyn; het welke nog meerder uitblinkt, als naa weinige jaaren, die van den Gerechte, om de Loterye van Ste Catherine Gasthuis te bevoordeelen, al de Hollandsche Kamers der Redenrykers tegen den 26. May des jaars 1596. te Leyden, beriepen, en verscheidene pryzen opstelden voor die de voorgestelde vraage best beantwoorden zoude (4). Met welke omstandigheden en gevallen deeze saamenkoomst verseld- en uitliep, zullen wy elders (5) verhaalen, en strekt hier alleen om den opgang dier vergaderingen aan te wyzen, welken geprikkeld door eer en gunstbewyzen der Overigheid, zoo sterk aangroeiden, dat men omtrent deezen gemelden tyd, drie kamers van *Rhetorica* binnen de Stad Leyden beschreeven vindt, als,

Eerstelyk de Hollandsche Kamer, hebbende voor Blasoen de witte Akeleyen, en voor byspreuk *Liefde est Fondament.*

Ten andere, de Vlaamsche Kamer, voerende Oranje Lelykens en tot spreuk, *In Liefde Groejende.*

De derde hadt tot zinbeeld eenen Palmboom, met de woorden *Liefde werkende* (6).

Doch van deeze laatste kamer vinde ik zoo veel zekerheid niet, als van de twee voorgaande, wandt omtrent de eerste kamer, staat wegens hun bedryf, en belooning, in des Thesauriers rekening van 't jaar 1599. en 1600. het volgende aangeteekend:

„ Betaelt in handen van Jan Dircxz. „ van Noortsant, Keizer van de Kamer „ der Redenryckers, onder 't woordt „ Lyeffde es 't Fondament, twintich „ guldens, de voorsz. Kamer by die „ van de Gerechte deser Stede toegevoucht tot subsidie ende vervallinghe „ van nodighe oncosten, die syluyden „ heb-

(1) Groot plakkaatboek I. deel pag. 463.
(2) Thesauriers rekening van 't jaar 1578, 1579. pag. 123. verso.
(3) Thesauriers rekening van 't jaar 1578, 1579. pag. 126. verso.
(4) Bor Nederl. Oorlogen IV. deel laatste druk pag. 222.
(5) In de Chronyk.
(6) Katwyksche Oudheden door Pars pag. 225.

„ hebben gedaen op te jaermarċt van den „ derden Oċtober met het ſpelen van 't „ Ontſet deeſer Stede, zulcx ende in „ dervoughen als 't ſelve voorheenen „ verſcheydelicken was geſpeelt; alles „ volgende zeeckere apoſtille op haer- „ luyder requeſte, midtsgaders Ordon- „ nancie van Burghemeeſteren van date „ den XXIen. Oċtober 1600." (1).

En van de tweede, of Vlaamſche Kamer, bragt de Theſaurier de volgende betaaling in rekening; toonende, datze ook op de voorgemelde jaarmarkt niet ſtil gezeten hadden:

„ Betaald in handen van Pieter van „ Longeſpee, Keyſer van de Kamer der „ Redenryckers, onder 't woordt In „ Lyeffden groejende, twintig guldens, „ de voorſz. Kamer by die van de Ge- „ rechte deſer Stede toegevoucht tot „ ſubſidie, ende vervallinghe van eeni- „ ghe nodighe oncoſten, die ſy hebben „ gedaen op te jairmarċt van Oċtober „ met het ſpeelen van twee verſcheyen „ ſpeelen, breder in de requeſte ge- „ roert."

Sedert welken tyd ik ook aangeteekend vinde, dat de voornoemde Redenrykers door de Heeren Regeerders beſchonken zyn met de jaarlykſche Kamerhuur, gelyk uit dezelve rekening (2) door het volgende kan opgemaakt worden:

„ Betaelt in handen van Pieter van „ der Merſche, als Keyſer van de „ Vlaemſſe Kamer, in Lyeften Groei- „ jenden, twaelff guldens, in betalinge „ van het eerſte halleff jaer Kamer- „ huyers den voorſchreven Redenryc- „ kers toegevoucht, volgende zeeckere „ apoſtille op haer requeſte van den „ vierden May 1600."

Zoodaanige edelmoedigheid omtrent de Vlaamſche Kamer heeft meer dan vyftig jaaren laater geduurd, gelyk my in diergelyke rekeningen is voor gekoomen: maar de Hollandſche Kamer, Liefde is 't Fondament, heeft lang naa het bouwen van de blaauwepoort eerſt het gebruik van de Kamer boven dezelve verkreegen, en is hen het geld van de gewoone Kamerhuur tot ander gebruik gegeeven, alzoo ik deeze aantekening in des Theſauriers rekening (3) ontdekt hebbe:

„ Betaelt aen de Broeders van de Ka- „ mer van Rethorica, onder den tytel „ Lyeffde eſt Fondament, de ſomme „ van dertich guldens haer by Burge- „ meeſters tot wederzeggens vergund „ voor haer turf en kaerſen, in plaat- „ ſe, van ſesendertig guldens, die zy „ voor haer Kamerhuur plachten te heb- „ ben."

Hierentuſſchen haddenze in de algemeene ontſteltenisſen van den jaare 1618. en 1619. ook hunne tegenſtreevers gevonden; en 't gene hen eertyds bemind gemaakt hadt bragt hen nu in haat, naamenlyk de waarheid te zeggen, des 'er den laatſten July 1619. een plakkaat uitgegeeven wierdt tegen zulke Redenrykers, welken onder bedekte woorden, ſomwylen de mistaſtingen en gebreken van de Leden der Regeeringe, of Geeſtlyken niet ontzagen ten toon te ſtellen, en zulks niet oorbaar was voor 't gemeene volk, dat 'er onvoordeelige denkbeelden van kreeg, dierhalven zulke ſpeelen ſcherpelyk verboden wierden.

Deeze en andere verdrietige ontmoetingen hebben, myns bedunkens, te weege gebragt, dat de Vlaamſche Kamer eerſt te niet gegaan is; en dat de deftige Lieden allengs de Hollandſche Kamer verlieten, zulks de Leden van minder vermoogen met moeiten hunne vergadering in ſtand hielden, des zy, toen de Apotekers van het Kruideniers gilde geſcheiden waren, in 't jaar 1664. hunne Kamer op de blaauwepoort aan de gemelde Artzenymengers moeſten opruimen, en op de Rynsburgſchepoort verplaatſt wierden, alwaar de Konſtſchilders, die onder de Saayhal voor hunnen tekenkamer niet gevoeglyk voorzien waren, in 't jaar 1701. ook plaats verkreegen, en met eenige rym regels vriendelyk van de Broeders der Witte Akkeleye ontfangen wierden; maar de byeenkomſten, toeſtel, en verſieringen, niet in allen deelen met elkanderen ſchikkende, zyn de Redenrykers eerlang vertrokken naar de Zylpoort, loopende hunne konſt van jaar tot jaar achterwaard, door verval van de Leden en weetenſchappen tot zoo verre, dat hunne oeffening, die voorheen wel inzonderheid ſtrekte ter verbeteringe der Zeden, thans diende, om die te bederven, door kluchten, narrenpotſen, gerugt, en buitenſpoorigheden te bedryven, zelfs op on-

(1) Theſauriers rekening van 't jaar 1599, & 1600. pag. 323. verſa.

(2) Pag. 316.

(3) Van den jaare 1652. pag. 166. verſa.

onbetaamelyke tyden; zulks de Heeren Staaten van Holland in 't jaar 1711. oorbaar vonden in 't algemeen het Speelen der zoogenaamde Redenrykers, het omryden door de ſtraaten, en langs de wegen met trommelen, vaandelen, zotskappen, en diergelyke, inzonderheid op zondagen, bededagen, en bedeſtonden te verbieden, op verbeurte van trommelen, vaandelen, wagen, paerden, en kleederen, en boven dien eene geldboete voor de eerſte, en voor de tweede reis op arbitrale correctie (1). Zoo dat de Heeren Regeerders der Stad Leyden eindelyk beſlooten omtrent het jaar 1736. de Kamer op de Zylpoort tot een School voor de Armelieden- Kinderen te gebruiken, en de Broeders Redenrykers daar van te doen vertrekken: waarze ſedert gebleeven zyn is my niet gebleeken.

Van den Schouwburg.

Uit de zaaden der Redenrykerskamers zyn in Holland de Schouburgen voortgekoomen, om de Tooneelſpelen met meerder deftigheid, luiſter, en beſchaafdheid, naar de wyze der beſleepenſte volkeren, openlyk te vertoonen, wandt de Redenaars uit de waereld zynde, heeft men maar twee middelen, volgens den uitmuntenden Hiſtoriſchryver P. C. Hooft, overgehouden, om het Volk by de ooren te leiden, naamenlyk van preekſtoel en toonneel (2) gelyk wy gemeld hebben: En zeker is het, dat verſcheidene gebreken en buitenſpoorigheden, door ſchrandere beſchimpingen met nutter gevolg door het toonneel, dan door de ſtrenge beſtraffing van den Predikſtoel verbeeterd worden, 't gene in voorgaande jaaren door den geleerden Profeſſor Pieter Burman met gezonde reden ſtaande gehouden en beweerd is; en het ſchynt, myns oordeels, onbetwiſtbaar, en geen redelyk verſtand zal 'er aan twyfelen, of de gierigheid, hovaardye, buitenſpoorige zinlykheid, en andere lastige gebreken, worden met meerder indruk voor 't gemeen, dan door ernſtige redenvoeringen, ten toon geſteld, en het is van oudsher als een regel aangenomen, dat de oeffeningen die te gelyk vermaak en nut geeven, in achting moeten blyven, en heeft de Vader der Nederduitſche Dichteren Vondel, zulks, ter beſcherminge van het toonneelſpel, voorheen door deeze Verſen te kennen gegeeven:

Tooneelſpel kwam in 't licht tot leerzaam tydverdryf,
Het wykt geen ander ſpel, noch koninglyke vonden,
Het bootſt de wereld na, en kittelt ziel en lyf,
Of prikkelze tot vreugd, en ſlaat ons zoete wonden,
't Vertoont in kort begryp, al 's menſchen ydelheid,
Waar Demokryt om lacht, en Heraklyt om ſchreit.

Het nut en de goede gevolgen welken uit zoodanige ſpelen konnen getrokken worden, heeft ook de Heeren van den Gerechte der Stad Leyden, naar 't voorbeeld van andere welbeſtierde Steden, te ligter doen beſluiten, om het verzoek van hunnen bezadigden Stedeling den Tooneelſpeeler J. van Ryndorp, wiens beſcheidene gedrag bekend was, het ſtichten van eenen Schouburg binnen deeze Stad, op de plaats van eene afgebrande Mouterye aan de oude veſt, intewilligen, te meer, om het voordeel 't gene de arme Weezen hieruit te wagten hadden; des hem by het verleenen van den Gunſtbrief, zekere regels voorgeſchreeven wierden, naar welken hy, of de zynen, zich moeſten gedraagen, al het welke wy, om de zaak niet te beledigen, beſt oordeelen, nevens het verzoekſchrift, hier by te voegen.

„ Aan de Ed. Groot Agtb.
„ Heeren, die van den
„ Geregte der Stad Ley-
„ den.

„ Geeft met ſchuldige eerbiedigheid
„ te kennen Jacob van Ryndorp,
„ UEd. Groot Agtb. ootmoedigſte Die-
„ naar ende Inwoonder, hoe dat hy
„ Suppliant op eene reedelyke conditie
„ ſeer gaarne met UEd. Groot Agtb.
„ zoude handelen, noopende het optim-
„ meren ende approprieeren tot een
„ Schouwburgh van het leedige Erff
„ op de Oude veſt, alwaar de Moute-
„ rye is afgebrand, verſoekende, dat
„ UEd. Groot Agtb. ten dien einde
„ eenige favorable Conditien gelieven te
„ laa-

(1) Groot Plakkaatboek V. deel pag. 85. & 86. en nog eens pag. 598.

(2) Hiſt. pag. 36.

„ laaten opſtellen, en den Suppliant „ daarop mondeling te horen.

„ (*Onderſtont*)

„ 't Welk doende enz.

„ Uyt den naam van den Suppl^t.

„ *En getekent*,

A. Wolff.

„ In margine ſtont geappoſtilleerd:

„ Die van den Geregte der Stad Leyden gelet op 't verſoek by de nevenſtaande Requeſte gedaan, ende gehoord het rapport van de Heeren derſelver gecommitteerdens, in beſoigne geëxamineert, ende met den Suppliant over en weder over geſprooken hebbende over de Conditien, daaromtrend behoorende, hebben in vertrouwen, dat Jacob van Ryndorp ende de ſyne haar in deeſen allen in alle vereyſte modeſtie en behoorlykheid, zoo als goede ingezeetenen toeſtaat ende behooren te doen, by continuatie alhier ſullen gedragen, denſelven Ryndorp, zyne Huysvrouwe ende Kinderen ſucceſſivelyk toegeſtaan ende geconſenteerd, gelyk haar A. A. toeſtaan en conſenteeren by deeſen, dat deſelve binnen deeſe ſtad op de grond ende het Erve van de afgebrande Mouterye op de Oude veſt, zullen maaken en van tyd tot tyd behoorlyk zullen doen onderhouden, een goed ende bequaam gebouw, zoo als de Caarte, daer van gemaakt ende aan haar Agtb. vertoond, medebrengt, wel beeter maar niet ſlegter, hebbende een groot Portaal met twee deuren ofte in twee gedeeltens openſtaande deuren aan het water, ende twee byſondere deuren in de ſteeg, daarneevens aan geleegen, welk gebouw zoude dienen, om aldaar op het Toneel te vertoonen ende ſpeelen allerhande ſoorten van zeedige, deftige ende onaanſtootelyke Treur- ende Blyſpeelen, ende geene andere.

„ Al hetwelke wy den voorn. Jacob van Ryndorp, zyne Huysvrouw ende Kinderen, haarluyder leeven lang geduurende ſoo hebben gepermitteerd, gelyk wy permitteeren by deeſen, ende dat voor den tyd van tweemaal drie maanden in het Jaar, te weeten: van omtrend de Meyſche kermis voor den tyd van drie maanden, ende van omtrend de maand October voor gelyke drie maanden. Ende dat op vier byſondere daagen in de week, te weeten des Maandags, Dingsdags, Vrydags en Saturdags alleen, ende op geen andere daagen als in de kermisweek, wanneer de geheele week door geſpeeld zal mogen worden, daarover Jaarlyks in twee partyen ten behoeven van het arme Weeſenhuys alhier betaald zal moeten worden een ſomme van driehondert guldens, te betalen telkens de eene helfte omtrend de Meyſche kermis, ende de wederhelfte omtrend of in de maand October A°. 1705. het eerſte, mits dat de meergenoemde Ryndorp, zyne Huysvrouw en Kinderen behoorlyk zullen reſpecteeren de Hoogtyden ende weeken van Voorbereydinge ende uytdeelinge van het H. Nagtmaal, zoo als Burgemeeſteren zullen oordeelen te behooren, *behoudelyk ook, dat aan het oordeel van de H. H. Burgemeeſteren ſal ſtaan, om by opkoomende ganſch ongelukkige en fatale tyden, het vertoonen van allerhande Treur- en Blyſpeelen* (*hoe die genaamd zouden mogen worden*) *voor eenige tyd te doen ophouden ende ſtilſtaan*; werdende wyders Burgemeeſteren (voor ſoo veel des noods zy) geauthoriſeerd, om de voorſz. grond van de afgebrande Mouterye met den Opſtal van dien ten behoeven van den voorn. Ryndorp behoorlyk op te dragen, zonder dat dezelve gehouden zal zyn daarover eenige Cooppenningen te betaalen. Gelyk deſelve Ryndorp ook van deeſes Stads weegen zal werden ontheeven van de onkoſten van de 40^e. en 80^e. penning, als mede van het ſchryven van de Opdragts, voor ſoo veel daar over iets betaald ſoude moeten worden.

„ Sullende de Ordinaris Verpondingen, ter ſomme van drieënveertigh guldens Jaarlyks, voor de eerſtemaal by den meergenoemden Ryndorp en zyne navolgers betaald moeten worden van de Verpondingbriefjes, die over 't Jaar 1711. omtrend Mey van denſelven Jaare zullen werden uytgebragt, gelyk deſelve mede gehouden zyn te betaalen de Extraordinaris Verpondingen, die over denzelven Jaare ende vervolgens geconſenteerd ſoude mogen werden, zulks dat deſelve Ryndorp ende de ſyne middelerwylen van de Ordinaris ende Extraordi-

„ naris Verpondingen in deesen vry zullen zyn, ende daar en booven van deese Stad tot een premie genieten een somme van vyffhonderd guldens, eens uyttetellen, soo ras ende wanneer de voorschreeve opbouwinge sal weesen begonnen, ende de metselaars en de timmerluyden daarvan een aanvang zullen hebben gemaakt, werdende by Burgemeesteren deeser Steede overgegeeven, van geduurende den tyd van deese concessie geene andere Comedianten alhier ter Steede permissie om te speelen, te zullen verleenen, soo lange Jacob van Ryndorp, zyne Huysvrouw ende Kinderen by successie, deesen behoorlyk zullen nakoomen, onderhouden en agtervolgen.

„ Ende dit alles, mits dat sonder uytstel van tyd, de meergenoemde Jacob van Ryndorp voor de opbouwinge van het voorsz. huys op het Erff voorseyt, (welke in de voortyd van het eerstvolgende Jaar 1705. zal moeten aangevangen en voorts volbouwd worden,) tot borge sal stellen Dirck van Soest, Mr. Timmerman.

„ Aldus gedaan by die van den „ Geregte der Stad Leyden, „ op den 10. December 1704.

„ (*Onderstont*)

„ My jegenwoordigh,

„ *En was geteekend*,

J. van Groenendyck.

„ Accordeert voor Copie authentiecq met het Geregtsdagboek, geletterteekend DDD. „ fol. 112. ter Secretarye der „ Stad Leyden berustende.

„ Actum dezen 1. December „ 1740.

„ By my,

„ *En was geteekend*,

Gerard de Bye.

Wy zullen, tot besluit van dit aan de Stad Leyden verleende sieraad, en van de sederd volbouwde Schouwburg, afscheiden met deeze dichtregels, die wy wenschen dat altyd waargenomen mogen worden:

Het spel heeft ook zyn tyd, wanneer 't de tyd gehengt,
't Vermaakelyk' en 't nut wordt hier van pas gemengt.

Vondel.

ZEVENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De Hallen der Leydsche bereide stoffen en Neringen.

Zoo dra de ingezetenen der Stad Leyden, door hun vernuft en hunne naarstigheid, in 't bereiden van verscheidene stoffen, zoo Saayen, Baayen, Lakens, Greinen als andere zich vermaard gemaakt hadden, vondt men ook baatzugtige menschen, die niet te vreden met betaamelyke winsten, zich door bedrog poogden te verryken in het samenstellen of bereiden der stoffen, 't gene den goeden naam en de achting eerlang verminderd of vernietigd zoude hebben, indien de Regeerders door bekwaame middelen de bedriegeryen niet geweerd of gestremd hadden, met een waakzaam oog op de neringen en daaruit vloejende welvaart der Stedelingen te houden: tot dat einde wierdt oorbaar gevonden, zekere huizen of zoogenaamde Hallen te doen timmeren, en in dezelve Opzienders en bedienden aan te stellen, welken, naa 't onderzoek der stoffen, dezelve naa haare deugd en waarde, volgens de daartoe ingestelde regels en wetten, met zeker merk zouden doen tekenen; het welke de oorzaak is, dat alle bereide stoffen tot heden ten dage toe, met looden, naar ieders eigenschap, nette langte, en het wapen der Stad bestempeld worden, waarom de huizen of gebouwen, alwaar zulks verricht wordt, eertyds Looihallen genaamd zyn, en sedert

dert naar de onderſcheidene ſtoffen, die 'er gekeurd en beproefd wierden, een byzonderen naam verkreegen hebben: en op dat alles in behoorlyke orde verricht mogt worden, zyn de daartoe aangeſtelde Beſtierders en Opzienders verbonden, op geregelde tyden in hunne kamers dier Hallen by een te koomen, om met elkanderen te beraaden wat tot welvaart der neringe dient gedaan te zyn: en dewyl in deeze vergaderingen de achtbaarheid van de Regeerders der Stad zomtyds noodig was, om het welzyn van den handel en het heil der werklieden te bezorgen, zyn, volgens beſluit by die van den Gerechte, op den elfden October des jaars 1612. genomen, eenigen der Regeerende Schepenen tot Superintendenten, of Oppervoogden van de Neringen aangeſteld, om alle Vergaderingen van de Gouverneurs of Beſtierders van de byzondere Hallen by te woonen, voor welke moeite en zorg zy eene geringe erkentenis in geld van de Stad genieten (1). Al de Beſtierders, Opzienders, en bedienden der Hallen, worden door de Heeren van den Gerechte aangeſteld, en zyn by eeden verbonden te zorgen, dat 'er geen bedrog gepleegd, en alles naar de Keuren en inſtellingen, daartoe gemaakt, en door die van den Gerechte bekrachtigd, onderhouden en gehandhaafd wordt. Dit in 't algemeen op al de Halle der neringen toepaſſelyk zynde, zullen we van ieder afzonderlyk het volgende, dat tot onze kennis gekoomen is, mededeelen.

De Saaihalle.

Naa dat de neringe der Saaijen, hier door de Vlaamingen of anderen overgebragt, ſtand greep, heeft de Magiſtraat, om dien handel te bevorderen, aan de voornaamſte Reders en Handelaars zekere huizinge of erve tot eene Halle geſchikt, zynde een deel van 't Klooſter Nazaret en der Graauwe Zuſters, of Leproozen, doch door het vermeerderen en toeneemen van deeze neringe, wierdt de plaats eerlang te klein, des de Regeerders deezer Stad raadzaam vonden het Sint Jacobs Gaſthuis, van 't welke zy door koop in 't jaar 1567. den eigendom verkreegen hadden (2), in te ruimen, en bekwaam gemaakt de gemelde Halle daar te plaatzen, gelyk deeze overvoering, en de tyd in welke zulks gedaan wierdt, door het volgende uittrekzel geleerd wordt: „ Omtrent het jaar 1596. is de Looyhalle en Kamer van de Warandyſe „ der hooft draperye neringe der Stad „ Leyden [toen de Saaihandel] uit het „ Leprooshuis, ſtaande op de achtergraft in Marendorp Landzyde, overgebragt in 't getimmerte van ouds geweeſt zynde Sint Jacobs Gaſthuis, „ ſtaande aan de Noordzyde van het „ Steenſchuur" (3). Sedert is deeze nering merklyk toegenomen, en bloeijende geworden, zoo dat ſommige der gebuurſteden, naaryverig van den daar uit vloejenden voorſpoed, die aan zich zochten te trekken, en hier uit groot verſchil rees, 't welke in 't gemelde jaar 1596. by verdrag bygelegd wierdt (4). Naa deeze voorzorg groeide de handel en nering magtig aan en deed de Stad in welvaaren bloeijen, 't welke oorzaak gaf dat de vertrekken der Halle bekwaamer gemaakt en verſierd zyn geworden inzonderheid de Kamer der Gouverneurs, nu onlangs merklyk verbeterd, welke in onze dagen nog pronkt met de Schilderyen van den konſtigen Burgermeeſter Iſaak Nicolai Swanenburg, verbeeldende de vervalle oude Leydſche neringen, en het vermeerderen der nieuwe door de overkoomſt der Vlaamingen, vervolgens ook al de handwerken met welken deeze bereiderye geoeffend wordt in verſcheidene tafereelen afgemaald. Boven het voorſte deel van deeze Halle ſtaat een ſierlyke toren, en op denzelven een uurwerk en klokken die heel en half uur ſlaan: eertyds was hier ook een klok- of beijerſpel met kleiner klokken, van welke ieder de naam droeg van een perſoon wiens handwerk tot deeze nering behoorde (5); doch deezen die omtrent zeſtien in getal waren, zyn heden niet meer. De welvaard van de Saainering was eertyds zoo aanmerklyk, datze de Hoofdnering van de Stad Leyden geheeten wierdt, en niet zonder reden, wyl 'er verhaald wordt, dat 'er meer dan vyftig duizend ſtukken in een jaar ten Halle gebragt wierden: doch deeze redery is van jaar tot jaar zoo gewel-

(1) Uit medegedeelde berichten.
(2) Beſchryving der Stad Leyden hier voor, pag. 189.
(3) MS. Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 140.
(4) Hadveſten pag. 373.
(5) Orlers beſchryving van Leyden pag. 172.

weldig verminderd, dat men de ruime en menigte vertrekken niet dienstig vondt, en des in onze dagen aldaar de Fusteinhalle overgebragt en gevestigd heeft, zoo als voorheen de Verkoop-Baaihalle reeds tot een School van Armekinderen geschikt en boven tot eene Gildekamer der Silversmeden verhuurd was, op welk laast gemelde vertrek de proef van dat konstige handwerk gedaan wordt, als iemand Meester wil worden. Wanneer zulks geschiet, en de proefling bekwaam gekeurd is, moet hy zynen naam, en het merk, dat hy verbonden is op zyn werk te stellen, op eene kopere plaat snyden, en 't gene my zeer aanmerklyk dunkt, vertoont men die plaaten van 't jaar 1596. af tot heden toe, onder welke naamen, om aan te toonen, dat zulks indien tyd geen gering konstwerk was, zal ik uit eerbied voor myne en eens anders Voorvaders, hier eenige naamen en de jaaren, die aldaar gemeld staan: laaten volgen:

1596. Jan van Grieken.
Huich Martensz. van Tettro.
Nicolaes van Assendelft.
1600. Frans Bastiaansz. die ook den bynaam van Mieris voerde.
1604. Zacharias Bartholomeus Cloot.
1609. Bartelmees van Assendelft.
1620. Adriaan Gael.
Cornelis Symonsz. van der Merwen.
Frans van Maerschalk.
1626. Jan Bastiaansz. van Mieris, myn Overgrootvader.
1629. Claes Pieterse de Grebber.

met meer anderen, wier naamen my zoo bekend niet, en daarom achter gelaaten zyn. Niemand der Naakoomelingen, die tot groot aanzien verheven zyn, moeten zich tot eene kleinachting, maar tot eer rekenen van diergelyke Mannen gesprooten te zyn, wyl men in dien tyd geene schande stelde in konsten of handwerken te Oeffenen, maar in 't leedig loopen, en niets te weeten of te kennen: wyslyk bezeffende dat by tyden van tegenspoeden, of ongevallen des Lands, een middel by de hand genomen moest worden, om het bestaan of 's leevens onderhoud te konnen winnen, gelyk eenigen in dien tyd moogelyk ondervonden hadden.

De Rashalle.

Sedert den jaare 1607. zoo men meent, was deeze Halle nevens de Baaihalle gelegen, en mede een deel van het Klooster der Graauwe Zusters; maar omtrent het jaar 1632. oordeelden de voornaamste Reders dier stoffe bekwaamer plaats noodig te hebben, en gaaven hunne gedachten en verzoek aan die van den Gerechte deezer Stad te kennen; 't welke zoo veel ingang vondt, „dat de Heeren Regeerders op den negenden Augusti van 't zelve jaar, de huizinge en erve, by de Saaihalle op het steenschuur, ten Westen van de gemelde Halle, koften van Daniel Simonszoon van Alphen, Vroedschap, en van Adriaan Dirkszoon Bout, koopman, om tot gemak der kooplieden eene Rashalle by de Saaihalle te voegen, en daar in te begrypen de kamer van de Gouverneurs en Waranderers, om hunne vergaderinge te houden, als mede de kamer der Warandyse, om de stukken te visiteren, en Waranderen, en ook de woonplaats voor den Knaap derzelver neringe" (1). Het voorneemen der Heeren Regeerders werkstellig gemaakt, en het gebouw in 't naastvolgende jaar deftig voltimmerd zynde, is de Rashalle aldaar overgebragt en gevestigd; doch uit welke oorzaake de gemelde nering byna geheel te niet gegaan, en het gebouw tot een ander gebruik, of burger woonhuis gemaakt is, heb ik niet gevonden.

De Gouverneurs van de Saay en Rashallen zyn in dit jaar 1763.

Ryk van den Broek.
Samuel de Wilde.

De Baaihalle.

Deeze Halle schynt, uit alle omstandigheden, de oudste en eerste tot de neringen door de Vlamingen en anderen herwaard overgebragt, bekwaam gemaakt. Zy ligt op Marendorps achtergraft, alwaar eertyds het Klooster Nazareth, of der Graauwe Zusters geweest was, van het welke dit erf, of de huizinge genomen is, 't gene my doet gelooven dat dit gebruik eerst naa de zwaare belegering, wyl het gemelde Klooster tot dien tyd van de voornoemde

(1) Privilegieboek der Stad Leyden E. pag. 124

de Nonnen niet alleen, maar ook van de Leproozen bewoond wierdt, ingevoerd zal zyn. Dezelve Halle opgerecht zynde, is ook gebruikt voor eene Looihalle der Hoofddrapperye of Saaineringe tot het jaar 1596. wanneer die in Sint Jacobs Gasthuis verplaatst wierdt, gelyk wy elders zullen aantoonen, zynde sedert alleen gebleeven ten dienste van de Baaijen, Rollen, Dekens, en 't gene meer onder die soorten gerekend wordt, welken aldaar onderzogt, gewaardeerd, en met een lood bestempeld worden. De bestiering is byna als van andere Hallen, doch van dezelven afgezonderd.

In dit gebouw hebben de Schoolmeesters ook eene Gildekamer, tot eene vergaderplaats van hunne Overluiden verkreegen.

De bestiering deezer Halle staat thans aan

Simon Prins.
Hendrik van Heukelem.
Antony Smazen.

De Fusteinhalle.

Deeze Halle ligt aan de Zuidzyde van Marendorp, en is een deel van Sinte Barbare Gasthuis, van welk gesticht het torentje nog overgebleeven is. Wanneer dat men haar aldaar gevestigd of opgerecht heeft, heb' ik niet gevonden; maar wel datze in 't jaar 1610. veranderd, verbeterd, en met eenen sierlyken gevel voorzien en opgetimmerd is, zoo als dezelve nog beschouwd wordt. De bestiering en het opzigt over de stoffen, die aldaar gelood worden, bestaat uit de voornaamste Reders en Kooplieden van die neringe, welken hunnen dienst in dat gebouw waargenomen hebben, tot dat deeze Halle overgebragt wierdt in de Saaihalle, om redenen die best uit de volgende berichten bespeurd zullen worden:

„ Extract uit het Notulboek ge-
„ houden ter kamere van de
„ Heeren Burgermeesteren en
„ de Regeerders der Stad Ley-
„ den, Litt. S. folio 61.

Den 2^en^. *April* 1761.

„ De Heer Eerste en Presiderent Bur„ germeester van de Velde, heeft, „ uyt name en van wegens H. H. Bur„ germeesteren aan die van den Gerechte „ der Stad Leyden gecommuniceert, dat „ H. H. Burgermeesteren met den ande„ ren hebbende gebesoigneert over eeni„ ge poincten van menage, resulterende „ uyt de reflectien, voorgekomen onder „ het resumeeren van den Blaffart van „ den Thesaurier Ordinaris, bevonden „ hadden de zwaare last welke de Stads „ finantie was gevoelende door het sup„ pleeren van het kort van de Sayhalle, „ geoccasioneert door verloop voor die „ negotie, en waardoor desselfs bedien„ dens ten eenemaal tot Stads beswaar „ waaren gekoomen, dat H. H. Bur„ germeesteren haare gedagten hebben„ de laaten gaan, off niet de Sayhalle „ met de Fusteinhalle soude konnen wer„ den gecombineert, waardoor enige „ avantagien met 'er tyd, door 't ver„ minderen van derzelver bediendens, „ voor Stads finantie zoude konnen wer„ den uytgedagt, dienvolgens aan die „ van den Geregte voorn. in bedenking „ gaff, off haar Ed. Groot Agtb. niet „ zoude konnen goetvinden de Heeren „ Superintendenten van gemelde Hal„ len, geadsisteert met den Secretaris „ van Dam, te verzoeken en te quali„ ficeren, om met Gouverneurs van de „ respective voornoemde Hallen te over„ leggen, hoe en op wat manier sulks „ best zoude geëffectueert, en welke „ menage tot des Stads verligtinge daar „ by zoude konnen werden geïntrodu„ ceert: hebben die van den Geregte „ voorn^t^. (na alvoorens H. H. Burger„ meesteren voor derselver gegeve ou„ verture en attentie in deze bedankt te „ hebben,) goetgevonden, conform den „ voorslag van H. H. Burgermeesteren, „ de Heeren Superintendenten van de „ Say- en Fustein-Hallen, geadsisteert „ met den Secretaris van Dam, te ver„ zoeken en te qualificeren, gelyk de„ zelve verzogt en gequalificeert wor„ den by dese, omme met ende bene„ vens de respective Gouverneurs van „ de voornoemde twee Hallen te over„ leggen, hoe, en op wat manier de „ hier vooren gementioneerden Hallen „ soude gecombineert, en welke mena„ gie tot verligting van Stads Cassa, „ daar by geintroduceert soude kunnen „ werden.

„ Accordeert met het voorsz.
„ Notulboek.

De Superintendenten van beide de gemelde Hallen, achtervolgende de voorgeroerde Commissie, aan deeze zaake arbeidende, vonden raadzaam, vermids de

 veran-

verandering van Schepenen aanstaande was, een provisioneel raport van hunne bevindinge aan die van den Gerechte te doen, als blykt uit het naastvolgende stuk:

„ Extract uyt het Notulboek ge-
„ houden ter Camer van de Hee-
„ ren Burgermeesteren, en de
„ Regeerders der Stad Leyden,
„ Litt. T. fol. 70. verso.

Den 23en. *July* 1761.

„ De Heeren Mr. Michiel Pompe „ van Slingeland, Pieter Caauw, „ Mr. Simon Drolenveau, en Jacob van „ der Meer, geassisteert met Mr. Ys- „ brand van Dam, Secretaris dezer Ste- „ de, hebben op huyden aan die van „ den Gerechte, als in gevolge en ter „ voldoeninge van haar E. Gr. Achtb. „ resolutie van den 2en. April laatstlee- „ den, gebesoigneert hebbende, omme „ tot redres der oncosten, vallende op „ de onderhouding van de Saayhal, by „ verloop van die Neering, alleen tot „ lasten van de Stad loopende, de voor- „ noemde Saayhal te combineeren met „ de Fusteynhalle, van haare bevinding „ een provisioneel raport uytgebragt, „ en in geschrifte overgegeven. Waar- „ op gedelibereerd zynde, is goedge- „ vonden, de gemelde Heeren in deeze „ gebesoigneerd hebbende, voor haare „ genoome moeyten provisioneel te be- „ danken, en vervolgens aftewagten „ wat in deeze verder, tot menagement „ van Stads finantie, zal konnen wor- „ den uytgedacht.

„ Accordeert met het voorsz.
„ Notulboek.

Naa de verandering van der Schepenen kamer, als gewoonlyk op den vyfentwintigsten July gedaan zynde, hebben de nieuwe Heeren Superintendenten, naamenlyk Pieter Caauw, Mr. Nicolaas van Alphen, Mr. Simon Drolenvaux, en Jacob vander Meer, zoo uit krachte van de eene en andere der gemelde Commissien aan hen gegeeven, de onderhandeling ter voltooijinge van de voorgestelde vereeniging van de Saaien Fusteinhallen voortgezet, en eindelyk een finaal verslag gedaan, hoe best de vereeniging, zonder bezwaaring der beide neringen, en ten voordeele der Stedefinantien zoude konnen gedaan worden, het welke door de Heeren van den Gerechte op den vyfden September 1761. wierdt goedgevonden, en tot een besluit gebragt, zynde van deezen inhoud:

„ Extract uit het Notulboek ge-
„ houden ter kamere van de
„ Heeren Burgermeesteren ende
„ Regeerders der Stad Leyden,
„ Litt. T. folio 76.

Den 5. *September* 1761.

„ Die van de Geregte der Stad Ley- „ den, gehad de Lecture van 't „ finaal Rapport, en gehoort het advys „ van de H. H. Commissarissen van die „ van de Geregte voornoemt, als by „ Resolutie van haar Ed. Gr. Agtb. „ van dato den 2en. April, en 25en. Ju- „ ly dezes jaars 1761. gebesoigneert „ hebbende, om de Saayhal met de „ Fusteinhalle deser Stede te combinee- „ ren, en eenige voorslagen te doen tot „ 't verminderen van de bediendens der „ Sayhalle, ter ontlastinge van de on- „ kosten op de onderhouding van de ge- „ melde bediendens tot bezwaar van de „ Stad loopende, hebben [na alvoorens „ door welgemelde H. H. Commissa- „ rissen onderrigt te zyn, dat alle haare „ voorslagen door de Gouverneurs der „ beyde Hallen waren gegouteert, en „ volkomen geapprobeert geworden,] „ by dese de voornoemde H. H. Com- „ missarissen voor derzelver attentie, en „ genoomen moeyte in dezen, ten nut- „ te van Stads finantie geadhibeert en „ aangewent, bedankt, en wyders goet- „ gevonden, het gemelde advies te am- „ plecteeren, en 't zelve te convertee- „ ren in een Resolutie, gelyk het zelve „ in een Resolutie geconverteert werd „ by dese. Werdende wyders H. H. „ Burgermeesteren versogt omme de „ geapprobeerde poincten, zoo van me- „ nage als andersints te doen introducee- „ ren en werkstellig te maken.

„ Accordeert met het voorsz.
„ Notulboek.

In gevolge van deeze resolutie, is eindelyk de Fusteinhalle op den drieentwintigsten van April des jaars 1762. overgebragt in de Saaihalle, naa dat in deeze alvoorens de noodige schikkingen en veranderingen gemaakt waren; blyvende heden nog onzeker, wat 'er van het ledig geworden gebouw op Marendorp worden zal. Niet tegenstaande

deeze

deeze verandering wordt ieder deezer ſaamgevoegde Hallen, door byzondere Opzienders beſtierd, zynde in deezen tyd

Johannes Bus.
Chriſtiaan van Staveren.
Johannes van Peene.

De Lakenhalle.

Dat de Lakennering binnen deeze Stad van zeer vroege tyden met oplettenheid en voorſpoed gepleegd is, betuigen de oude Keuren, omtrent den jaare dertienhonderd (1), en wat laater in gebruik gebragt (2), uit welken blykt dat 'er toen reeds zorg voor de welvaart van dien handel gedraagen wierdt, en waren die van den Gerechte deezer Stad, in 't jaar 1434. door den Hertog van Bourgonje, als Graaf van Holland, gemachtigd, om de ſchalkheid en valſchheden in de Lakendraperye gepleegd, ernſtelyk te ſtraffen, op dat de nering van dezelve niet verloopen mogt (3). Hierop volgde dertien jaaren laater, dat door die van den Gerechte zwaare ſtraffen geſteld wierden, voor die onnutte of kwaade Lakens bereidde; bevelende, dat zulke Lakens verbeurd verklaard, een derde deel voor den Landheer, een ander derde deel voor de Stad, en het laatſte derde deel op den blaauwenſteen zoude verbrand worden (4). Uit deeze bewyzen is zeker te beſluiten, dat 'er eene plaats moet geweeſt zyn, daar de Lakens onderzogt, en, om den roem te behouden volgens de ontworpene regels moeſten gekeurd worden; doch wylwe, by gebrek van aantekening, niet zeker konnen melden, waar zulks geweeſt zy, zoo ſchynt my echter uit verſcheidene omſtandigheden toe, dat de perſe van 't Raadhuis, eertyds tot dien handel gebruikt is, gelykwe aldaar aantoonen; moogelyk zoo lang tot de Burgermeeſters in 't jaar 1567. Sint Jacobsgaſthuis van de Huiszittenmeeſteren gekoft (5), en de neringen, naa het ontzet der Stad, merklyk ziende aanwaſſen, die by elkandere in 't gemelde Gaſthuis, of de groote Looihalle geſchikt, en aan ieder naar den eiſch der neringen, afzonderlyke vertrekken vergund hadden, midsgaders aan de gewoone Waardyns het opzigt over de Lakens toe vertrouwd hebben (6). Eenigen tyd in deezer voege blyvende, deedt het vermeerderen dier drapperye en des Koophandels de plaats door de Magiſtraat, tot dat gebruik geſchikt, eerlang te klein en onbekwaam worden, des men in overweeging bragt, en eindelyk, op inſtantelyk aanhouden van de voornaamſte dier neringe, raadzaam vondt eene nieuwe Halle voor de toen bloeijende Lakenneringe te doen bouwen: waarop tot dat einde by die van den Gerechte het volgende beſluit genomen wierdt:

„ Extract uit het Burgermeeſteren
„ en Gerechtsdagboek van pu-
„ blycque zaken, begonnen 1.
„ Febr. 1614.

Den VIII. *Martii* 1639.

„ Die van den Gerechte der Stad
„ Leyden, door den Gouverneurs
„ van de Laakentraperie neeringe bin-
„ nen deze Stad, ende verſcheyde an-
„ dere perſonen aan deſelve draperie vaſt
„ zynde, tot veele ende diverſe reyſen
„ aangedient zynde, dat de plaetſe,
„ dewelcke by proviſie gedeſtineert
„ was, ende dienvolgende gebruyckt
„ werden totte Halle der voorſz. nerin-
„ ge, niet ſuffiſant ende groot genoech
„ was, omme de voorſz. neeringe [de-
„ welcke door ſonderlinge zegen van
„ Godt Almachtich van daage tot daa-
„ ge alhier toenam en aanwies,] naer
„ behooren te konnen dienen, als niet
„ hebbende ſoodaanigen vertrecken ende
„ plaatſe als tot dienſt ende vorderinge
„ van dezelve neeringe wel nodich ver-
„ eyſten, ende derhalven van tyt tot
„ tyt met grooten ernſt hadde geſolli-
„ citeert, ende aangehouden, ten eyn-
„ de de voorſz. neeringe met eene bee-
„ ter ende bequaamer gelegentheyt van
„ plaatſe mogte werden geaccommo-
„ deert, ende dat zulks oock ſpoedich-
„ licken mochte geſchieden, doordien
„ ſy vreesden, dat anderſints eenige van
„ de naabuurige Steeden, in dewelcke
„ de voorſz. draperie van Laeckenen
„ meede

(1) S. van Leeuwen beſchryving van Leyden pag. 422.
(2) Handveſten van de Stad Leyden pag. 363.
(3) Groot Charterboek IV. deel pag. 1054.
(4) Orlers beſchryving van Leyden pag. 247.
(5) Zie hier voor pag. 139.
(6) Orlers beſchryving van Leyden pag. 177.

„ meede wert gedaan, deze Stadt met-
„ tet bouwen ofte toerusten van eene
„ bequaeme Halle, wel een voordeel,
„ tot grooten ondienst van de neeringe
„ alhier, soude mogen affsien, 't welck
„ daer naer seer swaarlick soude syn te
„ remedieren: Soo is 't, dat de voorsz.
„ Gerechte soo omme redenen voorsz.
„ als ook omme de zegen des Heeren,
„ waer meede hy deze Stad met aen-
„ was van deselve Laackentraperie soo
„ genaedelick ende merckelick heeft ge-
„ segent, niet te verwaarloosen, goet-
„ gevonden hebben, ten dienst en tot
„ vorderniſſe van deselve neeringhe een
„ Halle te doen bouwen.

„ Ende daarop gedelibereert zynde,
„ van de plaatse waar men sodaanich
„ gebou soude konnen bouwen, heb-
„ ben dezelve tot dien eynde wesen in-
„ specteeren het erff en huysinge van
„ Mr. Hendrik van Bilderbeeck, ende
„ naar dat zy den voornoemden Bilder-
„ beeck afgevraacht hadde, off hy wel
„ geneegen soude zyn de voorsz. huy-
„ singe ende erff, ten behouve dezer
„ Steede te verkoopen, ende met Mei-
„ jendage toecoomende, in cas van coo-
„ pe, in te ruymen, ende hem daartoe
„ niet ongeneegen vindende, hebben
„ Mr. Arent van Schraevesandt, Fa-
„ bryck dezer Steede belast, om den
„ gront van het voorsz. erff ende huy-
„ zinge off te meten, en metten Gou-
„ verneurs te spreecken off de voorsz.
„ huyzinge en erve bestant en capabel
„ was, om aldaar een bequaeme Halle,
„ en vordere gelegentheyt noodich tot
„ onderhoudt ende aanfocken van de
„ voorsz. neeringe te konnen bouwen,
„ ende van zyn voorsz. wedervaeren aan
„ de voorsz. Gerechte te rapporteren,
„ ende met eenen te dienen van zynen
„ advyse.

„ Opten XVIen. Marty heeft Mr. A-
„ rent rapport gedaan, dat hy 't voorsz.
„ erff hadde aftgemeeten, ende nopen-
„ de 't gebou, dienstigh ende nodich
„ totte voorsz. neeringe, metten Gou-
„ verneurs van de voorsz. Laakentrape-
„ rie, hadde gedelibereert, en dat de-
„ selve oordeelden, dat de voorsz. huy-
„ singe en erff, off de gront van dien
„ groot genoech was omme aldaar een
„ bequaame Halle, ende vordere noo-
„ dige plaatse ten dienste van de voorsz.
„ neeringe te konnen bouwen. Waar
„ op de voorsz. Gerechte den voornoem-
„ den Bilderbeeck in haere Vergaade-
„ ringe hebben ontbooden, en afge-
„ vraacht waar vooren dat hem 't voorsz.
„ erff en huyzinge, zulxs hy wist dat
„ zy hadden wesen inspecteren, off-
„ staande was, die zelve gelooft heeft
„ VIIIM. guldens contant gelt, 't welck
„ hy oordeelende niet booven de waarde
„ te wesen, 't welk bodt (1) gehoort
„ hebbende, is by die van de Gerech-
„ te goetgevonden 't selve by neutrale
„ Luyden, hen op dit stuck verstaande,
„ te doen priseren, en daer toe te ver-
„ zoucken Michiel Mathys Chimaar,
„ en Pieter Gerritse van der Speck,
„ zynde beyde de voorsz. persoonen luy-
„ den, die haer leeven veele huysen
„ hadden verandert, dewelcke daertoe
„ ontbooden, en versocht zynde, aan-
„ genomen hebben, 't voorsz. erff in
„ opregtigheyt, en sonder gunst off aff-
„ gunst, naer haere kenniſſe te sullen
„ waarderen.

„ Opten XVIIen. Martii, zyn de
„ voorsz. Chimaer ende van der Speck
„ ter vergaderinge van de voorsz. Ge-
„ rechte verschenen, en aldaer gerap-
„ porteert, dat zy volgens 't versouck
„ van dezelve Gerechte hadden wesen
„ inspecteeren het erff en huysinge voor-
„ noemt, en dat zy 't selve hadde ge-
„ estimeert op VIIM. IIIIC. LX. gul-
„ dens, daar toe overleverende een spe-
„ cificatie, waar by zy 't erff, de gront,
„ ende 't gebou daarop staande byzon-
„ der, en elxs apart hadde geprifeert,
„ doch dat buyten haere prisatie was
„ zeekere werck ende bicklootse, de-
„ welcke Bilderbeeck wilde blyven be-
„ houden, en tot zynen kosten off-
„ breeken.

„ Opten XXIen. Martii, zyn die
„ van de voorsz. Gerechte, noopende
„ de coope van de voorsz. huyzinge en-
„ de erff finaelicken geaccordeert, en
„ dezelve coope geslooten op VIIM.
„ VIC. guldens, op Meijendage toe-
„ komende, beneffens de Opdrachte in
„ contante en gereede penningen, ende
„ hebben die van de Gerechte voor-
„ noemt, de voornoemde Bilderbeeck
„ voor eerst en geruymen tyt te ac-
„ commodeeren met Stadts Steenhou-
„ wers winckel, omme aldaer zyne
„ winckel te mogen doen voor eenige
„ tyt, tot dat hy bequaemelick eene an-
„ dere plaatse daar toe sal connen prepa-
„ reren en bequaem maecken.

„ Opten

(1) Of, eisch.

De LAKENHAL te Leyden 1762

„ Opten XXIII^en. Septembris, syn „ die van den Gerechte collegialiter geweest op het nieuwe gebouw van de „ Laeckenhalle, ende is denselven aldaer „ by een van de Gouverneurs vertoont, „ dat niet ondienstich, maer in tyden „ ende wylen grooten dienst aan de neeringe soude konnen doen, by aldien „ de Kaemere, ofte 't gebouw Westwaerts, en oock Oostwaerts van de „ achterplaetse, achter 't gebouw van de „ Halle soude werden opgehaelt op gelycke hoochten als de Halle, alzoo „ men daardoor groote ruymte booven „ soude winnen, die men in tyden ende „ wylen, by aanwas van neeringe, wel „ soude mogen van doen hebben: „ 't Welck die van de Gerechte met „ Mr. Arent van Schraevesand, Fabryck, overwoogen hebbende, ende „ daerop gehoort hebbende deszelfs advys, hebben goedtgevonden deselfde „ gebouwen te mogen van gelycke „ hoochte als de voorsz. Halle, en sulxs „ doorgaens van eene hoochte, ende den „ voornoemden Fabryck by desen geauthoriseert, om 't selfde alzoo ten „ meesten oirbaar te voltrecken."

En zeker, dat eene ruimere huizinge in dien tyd noodig was, mag men besluiten uit het aanmerklyke getal van Lakenen, die geduurende de timmeraadie van dit nieuwe gebouw ter Halle gebragt wierden; wandt van den twaalfden December des jaars 1639. tot dienzelven dag in 't jaar 1640. hadt men tienduizend tweehonderddrieënvyftig Lakens, en vyfhonderdvyfenveertig Stametten beschouwd (1). Zelfs is dit getal van tyd tot tyd dermaate aangewassen, dat men by of omtrent het einde der voorgaande eeuwe, zoo my bericht is, achtentwintigduizend stukken Lakens ter Halle gebragt vindt: doch zoo aanmerklyk een middel van bestaan voor de ingezetenen deezer Stad, is door verscheidene oorzaaken, inzonderheid door den naa-yver van andere volkeren; die voor minder loon konnen gewerkt krygen: als mede door 't gebruik van Sitsen, Katoenen, en andere uitheemsche stoffen by de meeste menigte die voorheen Laken plegen te draagen, en eindelyk door den wrevel sommiger arbeid-lieden, allengs zoo verre verloopen, dat in deeze onze dagen het getal der Lakenen, welken ter Halle gebragt worden, naauwlyks vierduizend in 't jaar haalen kan.

De nieuwe Halle hierentusschen volgens het gemelde besluit, deftig volbouwd zynde, op den grond welke voorheen de singel van de Stad geweest was, ten Westen de Scheistraat, heeft voor aan het water de breedte van tweeënzeventig- en in de diepte zesentnegentig voeten. Boven de voorpoort of eersten ingang, is eene Volmolen, en ter wederzyde stapels Laken verbeeld. Binnen tredende op eene ruime voorplaats, ziet men twee uitspringende vleugels, rustende ieder op vier steene pilaaren en twee pilasters, welken eene galery of wandel plaats maaken. De voorgevel van 't gebouw is op het spits versierd met de afbeeldsels van rammen, en schaapen, gelyk het Wapen der Stad Leyden aldaar ook door eene ramsvagt omvangen wordt, onder het welke deeze letters gesteld zyn:

LAKEN-HALLE. M. D. C. XL.

betekenende de natuur en eigenschap van 't Gebouw, en het jaar der stichtinge. Lager ziet men vier pilasters naar de Jonische ordre, en tusschen en nevens dezelven vyf tafereelen in steen gehakt, verbeeldende de verschillende handwerken tot de Lakenbereiderye behoorende, voornaamenlyk het Spinnen, Weeven, Rouwen, Droogscheeren, en Verwen. Ter wederzyde van de deur beneden, zyn de volgende letters gesteld:

ANNO DOMINI.
CIↃIↃ. C. XXXIX.

GUIL. PAEDTS, ROBBERT VAN ROSSUM, JOHAN VAN GROENENDYK, SIMON VAN BAERSDORP.
VRBIS COSS.

IX. CALEND. JVLY,

FUNDAMENTUM JECIT
CORN. PAEDTS, GVILJ. FIL.

ARCHITECT.
ARNOLD. VAN 'SGRAVESANDE.

Bedui-

(1) Orlers beschryving van Leyden pag. 179.

Beduidende:

In 't jaar des Heeren 1639.

Willem Paets,
Robbert van Roſſum,
Johan van Groenendyk,
Simon van Baersdorp,
Burgermeeſters der Stad.

Den 23en *Juny*

Heeft Cornelis Paedts,
Willemszoon, den
eerſten ſteen geleid.
Boumeeſter:
Arnold van 's Graveſande.

De uitterlyke gedaante van dit gebouw, welke ook in de nevensgaande Afbeelding vertoond wordt, dus kortlyk beſchreeven hebbende, zullen wy 'er byvoegen, dat binnen hetzelve bekwaame wooning voor de bedienden, en verſcheidene vertrekken voor Kooplieden ten dienſte dier neringe, tot byzonder gebruik geſchikt en getimmerd zyn. Eenige deezers kamers zyn in voorſpoedige tyden magtig verfraaid, als mede met ſchilderyen verſierd, onder welke de Vergaderkamer der Gouverneurs pronkt met verſcheidene tafereelen van den konſtigen A. van den Tempel, toepaſſelyk op die nering of den Lakenhandel. In laatere dagen deeden de Gouverneurs van deeze Halle, naamenlyk Hendrik Putman, Pieter le Croix, Willem de Vogel, Jean de Tombe, en A. Clignet zich ſchilderen door den vermaarden Pourtretſchilder Carel de Moor, en plaatſen het ſtuk voor de Schoorſteen van hunnen Kamer met deeze dichtregels onder hetzelve:

De Moor, die maalt hier af vyf mannen naar het leeven,
Die zorg voor 's nerings heil ook wetten zyn gegeven,
Om Baas en Knecht, te geven recht, na 't gſchil bepleit,
Op alles wel gelet, en zonder onderſcheit.

H. Putman.

Ook pronkt de Staalmeeſters Kamer met een fraay tafereel door de Konſtige hand van J. de Baane geſchilderd, verbeeldende de vier Staalmeeſters, die in 't jaar 1675. in dienſt waren; zy plaatſten het ſchilderye boven de deur van hun vertrek, met dit versje daar nevens:

Zie hier uit doode verf, Staalmeeſters als herſchapen,
Door Baane 's eel penceel: onnut waar naem en wapen,
Hadt hy ſlechts ſtem gemaelt: Stads beurs ſchoot hier toe ſplint,
Tot eerloon zy twee jaer waernamen 't Leen bewindt.

Meer andere vertrekken zyn 'er tot verſchillende dienſten, aan deezen handel behoorende, bekwaam gemaakt, in en op welken het noodige tot welſtand van die neringe verricht wordt, beſtaande voornamenlyk in deeze ons mede gedeelde berichten:

Wanneer de Lakens door de Wevers ter Halle gebragt, behoorlyk en volgens de wetten bereid, bevonden worden, ſlaat men 'er een lood aan met de letter G. beſtempeld, betekenende goed en zonder gebreken, zoo niet, wordt de maaker of weever in boete verweezen. Ook kan ieder Fabricqueur, een Laken geheel gereed zynde, aan hetzelve op de Halle een Lood bekoomen, om de juiſte langte te konnen weeten, met byvoeging van het wapen der Stad. Op diergelyke wyze handelt men met de in 't ſtuk geverfde Lakens, inzonderheid zwart geverfde, of die wel doortrokken en behoorlyk geblaauwd zyn, en de proef konnen uitſtaan, zoo jaa, wordt 'er ook een byzonder lood aangeſlagen. De oorzaak van dit doen ſproot uit gepleegd bedrog, tegen het welke de Regeerders der Stad al vroeg waakten, inzonderheid omtrent de Kleuren, die volgens de ſtaalen geverfd wierden, ſtellende tot dat einde Opzienders met den naam van Staalmeeſters aan, welken op de Halle naa omzigtig beſchouwen der ſtoffen, door loode merktekens de hoedaanigheid der Kleuren, byzonder het zwart, kenbaar zouden maaken, en op dat ieder hiervan kennis mogt hebben, en dat men zoo wel buiten als binnen 's Lands van den oprechten handel verzekerd zoude zyn, deedt men zulks in de Latynſche, Franſche, Engelſche en andere taalen alom bekend maaken, en daarnevens de afbeeldingen van de verſchillende looden, die elke kleur naar haare deugd hebben moeſt, druk-

Oorſprong van de Staalmeeſters.

drukken, en deeze verkondiging met het zegel der Stad, midsgaders de handtekening van den Secretaris versterken, op den dertienden dag van Augustus des jaars 1587. (1), vervolgens hier en elders gemeen maaken. Deeze instelling van de Staalmeesters is van zoo veel nuts bevonden, dat hen, naa 't volbouwen der Lakenhalle, aldaar eene vergaderplaats verleend is, alwaar zy een waakend oog houden, dat alles naaukeurig onderhouden wordt volgens de daartoe gemaakte Keuren, van welken, tot beter begrip niet ondienstig zal zyn, het volgende stuk tot een voorbeeld hier by te voegen:

Interpretatie van het 6e. en 23e. Articulen van het Staal-Hof, ter Staalinge van de Lakenen in 't Blaauw en Zwart.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden in ervaringe gekomen „ zynde, dat soo het 6. als 23. Articul „ van het nader Reglement voor het „ Staal-Hof, laast gearresteerd op den „ 23. Augustus 1729. by abusive inter„ pretatie, niet naar de letterlyke inten„ tie van die van den Gerechte werd „ gepractiseerd, ende overmits aan het „ doen Staalen der Lakenen, ende de „ exactitude van het Staal-Hof, soo „ wel den Verwer als den Koopman, „ ter behoudinge van het geëtablieeert „ crediet van de Leydsche Swarte La„ kenen ten uitersten geleegen is, heb„ ben Hun Ed. Gr. Achtb. ter eluci„ datie en interpretatie van gemelde Ar„ ticulen goedgevonden te statueeren, „ gelyk deselve ordonneeren en statuee„ ren by deese: Dat de Verwers de La„ kenen, Ratynen, Stammetten, Dro„ guetten, ende Carsayen, hun te ver„ wen gegeeven, tweemaal zullen ge„ houden zyn te doen staalen, als eens „ in 't Blaauw, ende eens in 't Swart, „ ende ten einde de laaste staaling niet „ en werde achtergelaaten, ordonneeren „ die van den Gerechte, dat de Volder „ het Laken uit de Verwerye, na dat „ het Swart geverwd is, om te suive„ ren gehaald hebbende, hetselve na de „ suivering weederom zal hebben te „ brengen in handen van denselven Ver„ wer. Dat als de Verwer hetselve „ Laken, door syne beëedigde Knechts, „ ofte Leerknecht, in 't Swart ter Staal „ zal doen presenteeren, doch in ge„ valle de Koopman met een of meer„ der Lakenen haast mogt hebben, soo „ dat ter bevordering het versuiverde „ Laken van de Molen liefst aan syn „ huis gebragt had, om het selve te „ doen drogen, zal zulks aan den Koop„ man vrystaan te vorderen, ende aan „ den Volder hetselve te doen, mits „ geevende, 't zy aan den Volder, om „ in de Verwerye te brengen, of aan „ den Verwer een briefje, waarop uit„ gedrukt staat het Merk, en Num„ mer van het Swart geverwd Laken, „ alsoo van de Moolen aan den Koop„ man gedaan brengen. Dat in soo een „ geval de Verwer zal kunnen volstaan „ het voorgemelde briefje, houdende „ het Merk en Nummer van 't voorsz. „ Laken, te doen behandigen door syne „ Knechts, of Leerknecht, in handen „ van Staalmeesteren, blyvende de Koop„ man verpligt binnen den tyd van vier „ dagen het gemelde Laken, 't zy nat „ of droog, ter staal te presenteeren, „ als interdiceerende die van den Ge„ rechte absolutelyk, dat een Laken al„ hier Swart geverwd, op eenigerhan„ de wyze, soo wel in het Swart als „ in het Blaauw gestaald te zyn, wer„ den versonden, of gedebiteerd. En„ de in gevalle iemant, 't zy Koopman, „ Verwer, of Volder, deeze eeniger „ wyze kwame te overtreeden, ende „ contrarie te doen, zal die geen, ofte „ die geene, welke sulks zal of zullen „ hebben verricht, en met wiens ordre „ sulks zal zyn verricht, verbeuren elk „ voor ieder Laken een somma van twaalf „ guldens, te verdeelen de helfte aan „ den Staalknecht, ende de helfte aan „ den Armen.

„ Aldus gedaan ende gearresteerd „ by die van den Gerechte der „ Stad Leyden, op den 14. July 1740.

„ My jegenwoordig,

„ *Geteekend,*

D. v. Royen.

Keurboek pag. 79. *Ampl.* N°. 20. *fol.* 164.

De

(1) Uit het gedrukte bericht van dien tyd, onder den Heere Mr. L. van Heemskerk.

De bediening van het Staalmeesterschap wordt geduurig met veel oplettenheid onderhouden, en tegenwoordig waargenomen door de volgende Kooplieden:

Marcus van Peene,
Jacob Bylevelt,
Jaques Pierre la Pierre,
Nicolaas le Monnier.

Schoon dees handel sedert eenige jaaren zoo geweldig verloopen of vervallen is, zoo wordt echter alles nog op denzelven voet onderhouden, doch zoo groote ruimte niet meer noodig zynde, is omtrent den jaare 1735. aan de vergaderinge der Apothekers, mids het vernietigen van de Blaauwepoort, op welke zy byeen kwamen, een der vertrekken ingeruimd tot hunne gewoone saamenkoomst alwaar voorheen de Venthallen der Lakenen geweest was, toen de Kooplieden gewoon waren hunne Lakenen aldaar voor te stellen, en te veilen, thans dienende om acht te geeven, dat 'er in 't mengen der artsenyen geen bedrog gepleegd, of zulks door onkundigen gedaan mogt worden.

De Gouverneurs van de Lakenhalle zyn in 't jaar 1763.

Jan Douw,
Joachim Sandra,
Mr. Jan Abram Bodel.

Tot de Lakennering behoort nog een ander gebouw, dat Lakenbereiders Gilde hier ter Stede in 't jaar 1637. heeft doen timmeren aan de Noordzyde van de Bogaardsteeg, zynde eene ruime huizing met verscheidene vertrekken bekwaam gemaakt tot eene vergaderplaats voor de Deken en Overlieden van het Droogscheerders Gilde, onder welken een zeer aanzienlyk vertrek, fraay beschilderd, en versierd met de Wapens der voornaamste Kooplieden, welken tot die bediening door de Magistraat aan gesteld zyn, die aldaar, in hunne tegenwoordigheid, de proef opneemen van al die als Meesters of werklieden de Lakendrapperye willen oeffenen, op dat geene onkundigen dat werk mogten onderneemen: en welken zoo veel in hen is, de verschillen, die onderling onder de Droogscheerders, of tusschen hunne Meesters, somwylen ontstaan, schoonmeerendeels vruchtloos, echter tragten te beslissen.

De Greinhalle.

Onder al de neringen, die herwaard overgebragt, aangekweekt, en door 't verleenen van voordeelen gevestigd zyn, vindt men geen aanmerklyker begunstigd dan de Greinnering, of die welke onder dezelve behooren; want in den jaare 1599. hebben de Regeerders der Stad Leyden „ter bevor„deringe van de nieuwe Cangeant Dra„perye uit de beurze der Stad zestien„honderd guldens geleend aan Jacques „Duwerchyn, en aan Pieter Carlier, „Jacques Wackin, Johan Rachet, Pas„quiere Malevrancke, Franchoys Quan„dele, Niclaes Carlier, Gabriel Flam„myn, Piere Wiand, Eustaes de Brecht, „Anthonis Vercamere elk een, en aan „Franchoys Heusecque twee gewan„nen, maakende saamen twaalf gewan„nen, om in tyden en wylen weder te „mogen eischen. Nog heeft de Stad „verstrekt aan Gerard la Febre en Frans „Camdel, Meesters Cangantiers, elk „een gewan, om de Stad in tyden en „wylen weder te leveren: nog aan de „Gouverneurs van de voorsz. Drape„rye geleend een nieuwe twynmolen, „nog van Stads wegen aan Jacob A„driaan Andriesz. zeshonderd guldens, „om de schamele werkers op hunne ge„wrochte stukken leeninge te doen, „mids een stuk te panden houdende: „nog driehonderd guldens geleend voor „de onkosten van 't Verwen en ander„zints van XXXVI. breede, en tien „smalle Cangeanten, om van dezelve „Cangeanten weder aan de Stad op te „brengen: nog heeft de Stad aan de „voorsz. Cangeanterie geleverd drie Can„geantrietten, twee fyne en eene grove „met nog drie Kammen op de voorsz. „rieten accorderende, mits in tyden en „wylen weder aan de Stad op te bren„gen" (1). Onlangs hiernaa huurden de Regeerders deezer Stad de Kalandermolen van den beroemden Pieter Adriaanszoon van der Werf, op dat de Kooplieden hunne Greinen en andere stoffen niet meer buiten de Stad te Kalanderen zouden zenden (2).

Tot

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1599. pag. 192. & seqq.

(2) Handvesten der Stad Leyden pag. 375.

Tot handhaaving deezer neringe ontwierpen die van den Gerechte, op den 16en. February des jaars 1652. eene nieuwe Keure tegen het uitvoeren der getouwen, en deeden dezelve op den 18en. daar aanvolgende afleezen (1). By welke gesteld en gekeurd wierdt, dat niemand zich en zoude vervorderen eenige getouwen of gewannen te brengen of vervoeren buyten eenige watergaten deezer Stad, of dezelve te moogen breeken, slyten, of tot andere zaaken, dan tot den dienst van de neringe, daar zy toe gemaakt en geëigend zyn, te gebruiken: en wierdt mede verbod gedaan aan allen en eenen iegelyk, eenige van de voorsz. getouwen of gewannen te laaden, te ontfangen, in- of opte neemen, om buiten eenige watergaten of poorten deezer Stad gebragt te worden; midsgaders nog gesteld zekere ordre op het merken en aanteikenen, als mede koopen en verkoopen, geeven en erven van dezelve getouwen, op de boeten en ter bekeuringe van de persoonen die de geboden overtraden, alles breeder in de gemelde Keuren uitgedrukt.

Eenige jaaren laater, op den zeventienden October des jaars 1654. hebben de Burgermeesters en Regeerders der Stad Leyden, zekere huizinge op de overwelfde Pancraaskerkgraft, naast het Arme Weeshuis staande, van de Regenten van 't Weeshuis gehuurd, om bekwaam gemaakt en gebruikt te worden tot eene Halle, ten dienste van de Greinneringe, en het bewoonen van de bedienden, op koste van de Stad (2). In dit huis of op deeze nieuwe Halle kwamen den tienden van Zomermaand des volgenden jaars, die van den Gerechte deezer Stad, derwaart geroepen hebbende de voornaamste Kooplieden en Reeders van die stoffe, meest van de Walsche gemeente, uit welken de eerste Bewindhebbers of Bestierders van deeze Halle verkoozen en beëedigd zyn (3). Het getal van dezelven bestaat doorgaans in drie persoonen, aan welken de naam van Gouverneurs of Directeurs gegeeven wordt, en die jaarlyks naa den tienden November door den Gerechte nieuwlyks worden verkoozen en beëedigd. Deeze Halle heeft nog iet byzonders, naamenlyk: dat de stempel op de looden, niet alleen de langtens en breedttens, maar zelfs ook de verscheidene soorten der Greinen, en stoffen tot deeze Halle behoorende, doen kennen: als mede, dat by de Keuren eene lyst gevoegd is van de Werkloonen, welken door den Meester aan den Weever betaald moeten worden, naar gelang van den aard des werks, waardoor alle verschillen dien aangaande worden beslist of weggenomen: zynde deeze keuren met de bygevoegde lyst, in het begin des jaars 1759. toen Superintendenten waren de Heeren Mr. Jacob Heyns en Pieter Caauw, geheel overgezien, verbeterd en vermeerderd, tot genoegen zoo van de Fabriequeurs als Werklieden; doch eerst den vyfentwintigsten October van 't zelve jaar by die van den Gerechte gearresteerd, en op den tienden December daar aanvolgende ter Halle gepubliceerd (4).

Deeze Halle staat onder de bestiering van

Pieter Vreede.
Isack de Schregel.
Æmilius Laurens.

ACHTENTWINTIGSTE HOOFDSTUK

De Scheep- en Trekvaarten.

De Trekweg en Vaart van Leyden op Delft.

Schoon de menigvuldige wateren en stroomen altyd groot gemak en voordeel voor den Koophandel in Holland gegeeven hebben, wyl de zwaarste pakken en goederen zonder veel moeite of kosten, van de eene Stad of plaats naar de andere konden vervoerd worden, zoo hing voorheen de vaardige overbrenging echter geheel af van den wind, om dat meest

(1) Uit het gedrukte.
(2) Privilegieboek der Stad Leyden, E. pag. 298.
(3) Uit medegedeelde berichten.
(4) Uit medegedeelde berichten.

meest alles door zylschepen moest verricht worden. De Heeren Regeerders der Steden Delft en Leyden in overweeging neemende hoe best het gemelde gebrek te verbeteren, hebben eindelyk, naa verscheidene onderhandelingen, een ontwerp gemaakt tot eenen trekweg langs den Vliet van Leyden tot den Leydschendam, in 't welke zy de kosten van den aanleg en het onderhoud onderling geregeld, en door een schriftlyk verdrag vastgesteld hebbende (1), by de Heeren Staaten ter volbrenginge van hunne onderneeming Octroy verzogten, en den eersten Augusti des jaars 1636. op deezen voet verkreegen: Dat de nieuw te maaken trekweg beginnen zoude van de Singel der Stad Leyden by de Neksluis, strekkende langs de gewoone Vaart, de Vliet geheeten, door de Ambachten van Zoeterwoude en Stompik tot aan den Leydschendam toe; en hierenboven nog eene nieuwe trekweg en vaart tot gemak van die van Leyden, om de wagen- en schuitveeren by een te voegen, die beginnen zoude aan den hoogen Ryndyk buiten de Haagsche- of Wittepoort der Stad Leyden, en strekkende tot aan en in den Vliet. Te gelyk macht verkrygende, om zoodaanige Landen, Gronden, getimmerten, en plantagien, als ten dienste van 't gemelde werk noodig mogt zyn, by schatting van de Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland, te moogen aanslaan en gebruiken; als mede de stoffen of spyze tot den trekweg ter naaster laage en minste schade te moogen haalen, mids den eigenaar ter waardeeringe als vooren, vergoeding doende (2). Hierop wierdt in 't naastvolgende jaar door den Dykgraaf en de Hoogheemraaden, de schatting der Landen, Gronden, en getimmerten, midsgaders het maaken der noodige bruggen geschikt (3): en kort hiernaa de twee Steden verweezen tot het diepen van den Vliet (4).

Onderwylen de Magistraat van 'sGraavenhage bespeurende hoe nut de gemelde onderneeming zoude zyn, en geneegen wezende om hunne ingezetenen, ook deel aan zoodaanig een gemak te geeven, traden met die van Leyden in onderhandeling, en bragten de zaak eerlang tot eenen gewenschten uitslag; wandt die van den Gerechte der Stad Leyden het verslag van hunne Gemachtigden, die met de Magistraat van den Hage in gesprek geweest hadden over het opstellen van het Veer der Jachtschuiten, tusschen deeze Stad en den Haag, en verstaande de genegenheid van de Magistraat van den Hage, om het gemelde Veer tegens den eersten Maart des jaars 1638. te doen aanvang neemen, en daar toe by voorraad eene schikking te maaken en te besluiten, vonden diensvolgens op den vierentwintigsten van December des jaar 1637. goed, tot dat einde den Ed. Jan Jacobsz. van Banchem, als Thesaurier extraordinaar deezer Stede, macht te geeven, om zes Jachtschuiten, te doen maaken, welken van deeze Stad tot het Veer zouden gebruikt worden, in dezelve gedaante en 't bestek, als de Jachtschuiten van het Delfsche veer gemaakt waren, en te bedingen dat de gemelde zes schuiten half Februarii, eerstkoomende, geheel opgemaakt en gereed moeten zyn (5).

De verdere verbintenissen en orde op deezen trekweg en 't onderhouden van de Vaart, midsgaders regels voor de Schippers, zoo verre wy hebben konnen magtig worden, zyn door ons gemeen gemaakt (6): des zullen wy hier alleen byvoegen, dat het trekpad van de Neksluis af tot den Leydschendam tusschen de twee Steden Delft en Leyden gemeen is; maar de Stad Leyden heeft alleen in eigendom den weg en trekvaart met de slooten daar nevens leggende, beginnende van den ryweg buiten de Wittepoort en loopende tot in den Vliet: ook is voor Rekening van deeze Stad het plein buiten de gemelde poort, dat met boomen bezet is, daar eertyds de Stadsherberg, en eenige Voldershuisjes gestaan hebben; als mede het andere plein met boomen en de huizinge daar op staande, van welke het voorste deel by den Commissaris, en het achterste om niet bewoond wordt mids de straat tot aan de Wittepoort daar voor schoon houdende (7).

De

(1) Handvesten enz. van Leyden pag. 392. en 393.

(2) Handvesten van Leyden pag. 393. & seqq.

(3) Handvesten van Leyden pag. 395. & seqq.

(4) Handvesten van Leyden pag. 397.

(5) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek van publycque zaaken.

(6) Zie de Handvesten van Leyden pag. 397—399.

(7) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.

De Trekweg en Vaart van Leyden op Haarlem.

Het geryf en gemak uit de trekvaart op Delft voortgekoomen, bragt de Magiſtraaten van Haarlem en Leyden in gedachten, dat zy door 't maaken van eene gelyke vaart tuſſchen hunne Steden, hetzelve genot aan hunne Ingezeetenen zoude konnen verſchaffen, dierhalven alvoorens op den zesden April des jaars 1656. Octroy van de Staaten van Holland en Weſtvriesland verkreegen hebbende (1), tradenze in onderhandeling over den loop en koſten van de nieuw ontworpene Vaart, welke zich tot aan de Veſten dier Steden zoude uitſtrekken; en dewyl die van Haarlem een groot deel, zelfs door 't duin moeſten doen graaven; daarentegen die van Leyden de Maren en de Poel in hun voordeel hadden, wierdt naa eenige overweeging beſlooten, dat ieder de koſten van het graaven, delven, en aankoop van Landen tot de afgemeete middelbaake, alleen zoude draagen: maar de bruggens, die noodig zouden wezen, en verdere werken, als mede de voordeelen van weggelden, viſſcherye, als anders in 't gemeen zouden blyven (2). Op deezen voet wierdt de vaart afgemeeten, de baakens geſteld, en het werk met zoo veel yvers voortgedreeven, dat op den zesentwintigſten September, deszelven jaars, ten overſtaan van de Heeren Gemachtigden, Cornelis Guldewaagen, Gaaf Fabritius, Mathys Steyn, en Frans Wouters, door de jonge Heeren Huig en Jan Steyn, Zoonen van den Burgermeeſter, den eerſten ſpaaſteek gedaan wierdt, omtrent het kwaadelaantje in de duinen, zynde verſierd met witte en roode zyde linten en ſtrikken, het Lievery der beide Steden, als mede de kruiwagentjes, die zy zelfs volden en buiten de baakens voerden, waarnaa het werk door de arbeidslieden ſtraks is vervolgd (3), met zoo veel ſpoeds en macht van Volk, dat op den eerſten November des volgenden jaars van zevenenvyftig, de eerſte trekſchuit langs de nieuwe vaart die reis volbragt heeft. De Regeerders van Haarlem met ongemeen genoegen zoo groot een werk verricht ziende, deeden ter gedachteniſſe der voltooijinge eenen penning munten, op wiens voorzyde de Stad, eene Jagtſchuit, en het Wapenſchild verbeeld is, met eene bande rolle en der Stede gewoone ſpreuk:

VICIT VIM VIRTUS.

DE DAPPERHEID HEEFT HET GEWELD OVERWONNEN.

zynde ter verklaaringe omringd door dit randſchrift:

ANNO 1656. 26. 7BRIS, IS DE TREKVAART VAN HAERLEM OP LEIDEN BEGONNEN 1657. PRIMO 9BRIS, D'EERSTE SCHUIT GEVAREN.

Op de tegenzyde, binnen een eikenkrans, in welken de wapenſchilden der Burgermeeſteren van 't jaar 1659. Johan Loo, C. Guldewagen, Math. Stein, en J. Druyveſteyn, wanneer deezen penning te ſchenk uitgedeeld wierdt, gevlogten zyn, leeſtmen, ter gedachtenis, dit opſchrift:

MEMORIAM VIÆ MUNITÆ, ET FOSSÆ, ACTÆ AD LINTRES EQUO TRAHENDOS, IN USUM PUBLICUM ET COMMODUM VIANTIUM, OPUS DUCENTIBUS HUGONE EN JOANNE STEINIIS, EXIGENTIBUS PUBLICI IV. VIRIS CORNELIO GULDEWAGIO, GAVO FABRITIO, MATTHEO STEINIO, FRANCISCO WOUTERIO, HUNC NUMMUM PERCUSSERE CONSULES, ANNI 1659.

Dus vertaald zynde:

Ter gedachteniſſe van den gebaanden weg en de gegraave vaart voor de trekſchuiten tot gebruik van 't gemeen en gemak van de reizigers, Huig en Johan Steyn het werk aanvoerende, en de vier Heeren Kornelis Guldewagen, Gaaf Fabritius, Matthys Steyn, en Frans Wouters het van wegen de Stad beſtierende, hebben Burgermeeſters des jaars 1659. deezen penning doen munten.

Zie de afbeelding van deezen penning in de Nederlandſche Hiſtoriepenningen van Mr. Gerard van Loon, II. deel, pag. 421.

Naauw-

(1) Handveſten van Leyden pag. 401.
(2) Handveſten van Leyden p. 403. en 404.
(3) Hollandſche Mercurius 1656. pag. 55.

Naauwlyk was deeze nieuwe vaart in ſtaat, om tot het oogmerk te gebruiken, of men bevondt de brugge, door den Heer van Warmond aan zyn tolhek over de vaart gemaakt, niet hoog genoeg, om de trekſchuiten onverhinderd door te laaten, des de Steden Haarlem en Leyden, genoodzaakt waren door hunne Gemachtigden een verdrag met den Heere van Warmond aantegaan, om de bruggen te moogen verhoogen op der Steden koſten, en ook voor altyd behoorlyk te onderhouden, 't gene op deeze my onlangs ter hand gekoomen voorwaarden beſlooten wierdt:

„ Alſoo het den Hoogh Edelgebo-
„ ren Heere Jacob van Waſſe-
„ naer, Heere van Warmond, Eſſeli-
„ kerwoude enz. belieft heeft, op 't
„ verſoek van de Heeren Gecommitteer-
„ dens van de Steeden Haerlem ende
„ Leyden, aen deſelve gunſtelyk te ver-
„ leenen, ende toeteſtaen, omme ten
„ dienſte, ende tot meerder bequaem-
„ heyt van de Schuyten, ſullende be-
„ vaeren de nieuwe Treckvaert tuſſchen
„ de voornoemde twee Steeden, te mo-
„ gen inſlaen de kruyn van de Brugge,
„ by en tot coſte van zyne opgemelte
„ hooge Ed. geſlagen, ende gemaeckt
„ over het Warmonderveer, ende het
„ recht ſtaene werck van de voornoem-
„ de brugge, ſooveel te verhogen, dat
„ de Trekſchuyten medt het hoogſte
„ water bequamelick daer door ſullen
„ kunnen vaeren, mitsgaders in plaets
„ van de voornoemde kruyn, over de-
„ ſelve brugge te leggen houte over-
„ leggers, behoorlick geplanckt, en
„ bequaem om daer over met wagens
„ en paerden gereden te worden. Soo
„ is 't, dat voornoemde Heeren Gecom-
„ mitteerdens, 't geene voorſz. is danc-
„ kelick aennemen by deeſen, van der-
„ ſelver Steden wegen beloven, de voor-
„ noemde brugge, als ook het aanvol-
„ len van deſelve, ten eeuwigen dagen,
„ buyten coſten van zyne opgemelte
„ hoogh Ed. ende derſelver naecomers,
„ Heeren van Warmond, behoorlick te
„ ſullen onderhouden, ende by nalatic-
„ heyt off verſuym van 't ſelve, dat
„ ſyn meergemelde hoogh Ed. ende zy-
„ ne nacomers, Heeren van Warmond,
„ t' allen tyden gequalificeert ſullen ſyn,
„ 't ſelve tot coſte van de voorſz. Ste-
„ den Haerlem ende Leyden, ſodaenig
„ te doen maecken, dat de paſſeerende
„ paerden ende wagens daermede be-
„ hoorlyk ſullen zyn bedient, blyvende
„ echter evenwel den eygendom van de
„ voorſz. brugge, ende het onderhout
„ van het Tolheck, geheel ende al aen
„ zyn opgemelte hoog Ed^{h}. ende zyn
„ gd^{ts}. nacomers, Heeren van War-
„ mond.

„ Des ten oirconden deſen by
„ de Secretariſſen van de
„ voornoemde Steden ge-
„ teyckent op den XI. Oc-
„ tober A°. XVI^{C}. ſeven en
„ vyftig.

„ *Onder was geteeckent*

J. Steyn.
C. v. Hoogheveen.

„ Voor Copye uit het origineel
„ uytgegeven door myn J. P.
„ Kaltenaus, op Warmond den
„ 13^{en}. July 1728.

Van den Heere Mr. L. van Heemskerk.

Veele jaaren was deeze vaart gebruikt met ongemak voor de Schippers, ontſtaande by wylen door den ſterken wind omtrent het Tolhuis, en Ouden Vliet, of vaart naar Oeſtgeeſt, welk ongemak niet dan met oorlof van de Hoogheemraaden van Rynland te beteren was; des de Regeerders der belang hebbende Steden met een ſmeekſchrift tot dat einde opgeſteld, hunne begeerte aan de gemelde Vergadering te kennen gaven, en gunſtelyk voldaan wierden, als uit het volgende verlof blykt:

„ Alſoo Burgemeeſteren en Regeer-
„ ders der Steeden Haerlem en
„ Leyden, als eygenaars van de Treck-
„ vaert, geleegen tuſſchen Haerlem,
„ en Leyden, de Wel Ed. Heeren Hoog-
„ heemraden van Rynlandt, by requeſte
„ hadden vertoont, dat in 't midden
„ van de voornoemde treckvaert om-
„ trent het Tolhuys by Leyden, voor
„ de oude Vliet, offte vaarte naar Oeſt-
„ geeſt, Reynsburg, en elders, is leg-
„ gende een kleen eylantie van 9$\frac{1}{2}$. roe-
„ de lang, hebbende aen de een ſyde
„ een water ter brete van 6$\frac{1}{2}$. roede,
„ en aen de ander ſyde mede een water
„ ter breete van 2$\frac{1}{2}$. Rynlantſe roede,
„ waer door ſy vertoonders te meerma-
„ len hebben ondervonden, en ook de
„ Schippers nog dagelycks ſyn onder-
„ vin-

,, vindende, dat de schuyten van de respective genoemde plaetsen met een ,, stercke wint aff koomende, onmogelyk de Brugge, sonder schade aen haer ,, schuyten, off ook aen de palen van ,, de brugge, schoeijinge, en Vleugel ,, konnen gebruycken, ja dat ook des ,, Winters by storm, vermengt met regen, hagel, &c. de Haarlem en Leytsche Schippers door deselve tegen de ,, wallen werden aengesmeeten, waar ,, van niet als met de uytterste moeyten ,, sig konnen redden, en tot groot nadeel van de Passagiers, op haer behoorlycken tyt niet konnen aankomen, 't welke zoude werden voorgemen, indien de Vertoonders de openinge van de $6\frac{1}{2}$. roede waters wierden toegestaen aan te mogen vollen, ende met boomen [als het daer ,, nevens gelegene stuckje lants alrede ,, is] te mogen beplanten, mits dat het ,, andere water ter breete van $2\frac{1}{2}$. roede, bequaam sal werden gemaeckt tot ,, gebruyck voor de Schippers van de ,, gemelte plaatse op Leyden, &c. varende; waer by dat dan volgt, dat sy ,, in plaats van nu heel kort te moeten ,, wenden, en daer door de brugge, ,, platinge, en schuyten komen te beschadigen, en dat ook wanneer de ,, schuyten, komende van die respectieve Dorpen, door de kromte, van de ,, Schippers der Ordinaris treckschuyten niet konnende werden gesien, ,, malkanderen koomen te stooten, het ,, welcke hier met het voornoemde toedammen sal voorgekoomen werden, ,, als sullende dan regt door de brugge ,, konnen varen, en vermits sulx niet en ,, kan, nog mag geschieden, als met ,, goetvinden van haer Wel Ed. Soo ,, versoecken de Vertoonders, dat haer ,, Wel Ed. haer believen te accorderen, ,, om 't voornoemde water [haer in ,, eygendom toebehoorende] tot haren ,, kosten te mogen toe dammen, en ,, voorts met boomen te beplanten: ,, Soo is 't, dat wel gemelte Heeren 't ,, voorsz. versoeck hebbende overgemerckt, de Vertoonders, het selve soo ,, 't leyt hebben geconsenteert, en toegestaen, gelyk haer Wel Ed. doen ,, by desen.

,, Aldus gedaen in 't Gemeenlantshuys van Rynlandt binnen ,, Leyden, den negenden September 1702.

,, In kennisse van my

,, *Was getekend.*

J. Hulshout.

Uit het Origineel van de Heere Mr. Booy, Secretaris van den Hove van Holland.

Deeze vaart omtrent achtduizend roeden lang zynde, wordt in vier uuren door de schuit, van eenen jaager te paard getrokken, afgelegd; op de helft van den weg is een bekwaam huis en eene stalling gebouwd, in het welke de Heeren Penningmeesters van de trekvaart der beide Steden, jaarlyks byeenkoomen en afrekenen, en alwaar de paerden der Jaagschuiten veranderd worden. Iedere Stad heeft vier schuiten, van welken de Schippers beurtlings doorgaans des morgens op gezette uuren afvaaren, om des avonds te rugge te koomen. Zynde alles zoo net geregeld, dat de reizigers altyd staat konnen maaken op het aankoomen en het voortzetten van hunnen togt langs andere veeren, die tot dat einde naar elkanderen bekwaamlyk geschikt zyn.

De Heeren Regeerders van beide deeze Steden, stellen doorgaans ieder een Lid van de Magistraat, tot Opziender over het wel onderhouden van den weg en de Vaart, met den naam van Penningmeester; van de Stad Leyden is tegenwoordig Penningmeester van de Trekvaart op Haarlem, de Oudburgermeester

Mr. Nicolaas van de Velde.

Het Trekpad en de Vaart van Leyden op Utrecht.

Voor het maaken der Trekvaarten op Haarlem en Utrecht, was 'er eene geregelde orde op het vaaren der Zylschepen of roeischuiten, in deezer voegen vast gesteld: Alle dagen ten zes uuren 's morgens, en 's middags ten twaalf uuren een schip op Amsterdam; ten acht en elf uuren naar Haarlem; [zoo het my waarschynlyk voorkoomt, over het Meer,] op den middag naar Utrecht (1); doch deeze orde wierdt in 't jaar 1656. tusschen Leyden en Woerden, door die van de Gerechten derzelve Steden netter bepaald (2). Maar de traage overvaart, by gebrek van

(1) Parival Vermaaklykheden van Holland pag. 94. en 95.

(2) Handvesten enz. van Leyden, pag. 406.

van den gunstigen wind, en het voordeelig gebruik der reeds gemaakte trekvaarten, deedt de Regeerders der Steden Utrecht, Woerden en Leyden begrypen, hoeveel gemak en nut hunne inwoonders van een gelyke trekvaart zouden genieten, en dierhalven in 't jaar 1663. hunne Gemachtigden in onderhandeling treden over de middelen en kosten daar toe noodig; deezen beraamd zynde, vondt men in het volbrengen van dit werk meer tegenstribbelingen dan men verwagtte, niet alleen door byzondere persoonen, welken langs den Ryn geland waren, maar zelfs door de Regeerders der Stad Haarlem, die alle bedenklyke middelen bedachten, om deeze onderneeming te stremmen (1). Niet tegenstaande zoo grooten tegenstand ging men echter voort, en wist men eensdeels door de gunst van Dykgraaf en Hoogheemraaden (2), anderdeels door kracht van geld, en de menigte van bruggetjes en andere lasten voor eigene rekening te neemen, het deftige werk zoo verre te brengen, dat in May des jaars 1664. de eerste Jaagschuit langs het nieuw gemaakte trekpad door een paerd van Leyden door Woerden op Utrecht getrokken wierdt. Des de Regeerders der Stad Leyden, dien grooten arbeid gelukkig geëindigd ziende, goedvonden eenen gouden penning ter gedachtenisse van het volbrengen te doen snyden, hebbende op de voorzyden tusschen de wapenschilden en naamen der vier Burgermeesteren Mr. Johan Meerman, Johan Pietersz. vander Maersche, Herman Schuyl, en Willem van Sanen, onder wier regeeringe het jaagpad in October 1663. begonnen was, deeze dichtregels:

Het jaegpadt lang verwaght,
Spyt wangunst, nu volbracht,
Spyt boeren domme kraght,
Ciert aen den Ryn drie Steeden.
't Is wonderlyck bedacht,
Geluckich wtgewracht,
Niet door Octroy of macht,
Maer yver, gelt, en reeden.

Rondom in den rand leestmen dit Latynsche omschrift:

RELUCTANTE LICET INVIDIA ET RUSTICITATE, OMNEM SIBI REDDIT PERVIAM VIAM VIRTUS.

De Deugd weet zich, onaangezien het tegenstribbelen des nyds en der Boerschheid, allerwege eenen bekwaamen weg te baanen.

Op de andere zyde, onder het gekroonde wapenschild der Stad Leyden, dat van twee Leeuwen gehouden wordt, ziet men een Jaagschuit langs het nieuwe Jaagpad trekken, en in 't verschiet de Stadt afgebeeld: hebbende in den rand de wapenschilden en naamen der vier Heeren Burgermeesteren Johan Pieterz. vander Maersche, Cornelis Buytevest, Willem Hasius, en Dr. Johan Eleman, staande wier Burgermeesterschap dit jaagpad in Mey 1664. opgemaakt en voltooid is. Verders omzoomd door deeze letteren:

EXTERIS STUPORI, INCOLIS USUI, PATRIÆ ORNAMENTI LEYDÆ HONORI.

Den Uitlanderen tot verwondering, den Inwoonderen tot gebruik, het Vaderland tot sieraad, en Leyden tot eer.

Zoo dra het jaagpad tusschen de Steden Leyden, Woerden, en Utrecht, tot het voorgenomen gebruik bekwaam gemaakt was, zyn de Gemachtigden der drie gemelde Steden binnen Woerden vergaderd, en hebben aldaar eene ordre op het vaaren der jaagschuiten beraamd, en besloten, midsgaders den zesden Augusti afgekondigd, dat op den achtienden derzelve maand, een aanvang zoude gemaakt worden met het vaaren der beurtschuiten, stellende eenen vasten regel omtrent het betaalen der vragtloonen, het afhuuren der Schuiten, en eene nette bepaling voor het afvaaren en aankoomen, als mede andere zaaken daar toe behoorende. Ten zelven dage wierdt aldaar zekeren betaaling geregeld voor die het jaagpad tusschen de voornoemde drie Steden, zoo te paerd als te voet, gebruiken zouden, het zy ten deele of geheel, en aan wien de voldoening naar maate van de langte, moest gedaan worden. Beide deeze Ordonnantien door de Ge-

(1) Handvesten van Leyden, pag. 408.
(2) Handvesten van Leyden, pag. 409. en 410.

Gemachtigden der Steden ingesteld, waren door den Secretaris der Stad Leyden, G. v. Hoogheveen ondertekend (1).

Hier en tusschen dat men meende de grootste zwaarigheid voorby te zyn, openbaarden zich weer meer mindere, door de gelandens in Koudekerk, Oudshoorn, en Gnephoek, zoo over het onderhoud van 't jaagpad, als aanvaard uit den Ryn naar hunne Landen. Welke zorgen door de Heeren Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden, op de minlykste wyze uit den weg geruimd wierden, als uit de drie volgende stukken is op te maaken:

Beloften van de Regeerders der Stad Leyden aan de Gelanden in Koudekerk, ter bevrydinge van de kosten, en het onderhoud op het jaagpad langs den Ryn op Utrecht vallende.

„ De Burgemeesters en Regierders „ der Stadt Leyden, verclaren by „ desen, op 't aenhouden, en tot ge„ rustheyt van de gelandens, en geïn„ teresseerdens, door het begonste Jacch„ padt, tusschen de Steden Leyden en„ de Utrecht, in Kouderkerk, haer „ Achtb. meyninge altyd geweest te „ syn, als meede van de Gecommit„ teerdens van de Steden Utrecht, en „ als noch te syn, dat by de voorsz. Ste„ den, naer rato van de groote der roe„ talen tot het voornoemde jaechpadt „ gebruyct, sullen werden gedraagen, „ en betaelt de verpondingen, morgen„ gelden, binnelantse kosten, en andere „ lasten, die over de landen in Koude„ kerk geleegen, zullen werden omme „ geslaegen: als meede besorcht het „ maecken van den Ryn, voor zoo veel „ dezelve voor het Jaechpadt, oft de „ parthyen dewelke met de lyn voort„ getrocken werden geleegen is, ende „ t'allen tyden te sullen versorgen, dat „ de voorsz. gelandens mogen hebben „ een bequaemen aenvaert tot hare woo„ ninge ende landen binnen 't jaechpadt „ gelegen, ende dat sy tot dien eynde „ de bruggens in 't Jaechpadt gestee„ ken op de jegenwoordige wyte en „ hoogte sullen doen onderhouden: dat „ voorts de Gelandens, voor zoo veel „ yders opgedragen parthye aengaet, „ daer over zullen behouden eenen vryen „ overgangh, ende overscheping, mits „ daer door geen hinder ofte beletsel „ doende aen het Jaechpadt, oft die „ hetzelve gebruyken, belovende alle „ 't selve naer te comen, en te doen „ naer komen, als meede, zoo byal„ dien ten dienste van het Jaechpadt iet„ wes zal moeten werden gemaect op „ den lagen Ryndyck, ter plaetse het „ Jaechpaert deselve zal beloopen, het „ padt aldaer zoodanich te sullen doen „ maeken, dat daer door het banwerk, „ op 't verdere gedeelte van de Ry„ wech, niet zal werden verargert, of„ te verswaert.

„ Des ten oirconden desen, door „ last van de Burgemeesters, „ en de Regierders voornoemt „ onderteykent, op den III^en. „ Juny XVI^C. vierentseftich.

„ *Onder stond*,

„ By my,

„ *En is geteekent*,

Pr. v. Maersche 1664.

„ Was versterkt door het zegel „ van de Stad Leyden, ge„ drukt op eene papiere ruite.

Burgemeesters Dachboek L. folio 4. verso.

Ter gebeugnisse.

NB De Leuningen van de Bruggen, leggende in den Ryweg daar dezelve strekt voor een jaagpad van Leyden op Utrecht, worden aan de zyde van den Ryn door de Steden onderhouden.

Acte van Indemniteyt gegeeven by Burgemeesteren der Stadt Leyden aan de Gelandens geleegen voor het Jaagpad in Outshoorn.

„ De Burgemeesters ende Regeerders „ der Stad Leyden, verclaren by „ deezen op 't aanhouden, en tot ge„ rustheydt van de Gelandens en geïn„ tresseerdens door het begonste Jaag„ pad, tusschen de Steeden Leyden en „ Utrecht

(1) Uit het Gedrukte van den jaare 1664. Zie ook Grootplakkaatboek van Utrecht, III. deel, pag. 899. en vervolg.

,, Utrecht in Outshoorn, haar Achtb. ,, meyninge altyd geweest te zyn, als ,, meede van de Gecommitteerdens van ,, de Steden Utrecht, en als nog te ,, zyn, dat by de voorsz. Steeden, na ,, rato van de groote der roetalen, tot ,, het voornoemd Jaagpad gebruykt, ,, zullen werden gedragen en betaald, ,, de Verpondinge, morgen gelden, bin- ,, nelandse kosten, en andere lasten, die ,, over de Landen in Outshoorn gelee- ,, gen, zullen werden ommegeslagen, ,, als meede bezorgt het maken van den ,, Ryn, voor zoo veel dezelve voor het ,, jaagpad off de partyen, dewelke met ,, de lyn overgetrokken worden, gelee- ,, gen is, en t'allen tyden te zullen ver- ,, zorgen, dat de voorsz. Gelandens mo- ,, gen hebben een bekwame aanvaard ,, tot haare woninge, en landen binnen ,, 't jaagpad geleegen, ende dat zy tot ,, dien eynde, de bruggens, in 't jaag- ,, pad gesteeken op de jeegenwoordige ,, wyte en hoogte zullen doen onder- ,, houden; dat voorts de Gelandens zoo ,, veel yders opgedragen partye aangaat, ,, daar over zullen behouden overgang ,, en opscheeping, mits daar door geen ,, hinder, off beletsel doende aan het ,, Jaagpad, of die het zelve gebruy- ,, ken: belovende alle het zelve naa te ,, komen, en te doen naar komen, als ,, mede zoo by aldien ten dienste van ,, het Jaagpad, ietwes zal moeten wer- ,, den gemaakt, op den laagen Ryn- ,, dyk, ter plaatse het Jaagpaard desel- ,, ve zal beloopen, het pad aldaar zo- ,, danig te zullen doen maken, dat daar ,, door het banwerk op 't verder ge- ,, deelte van de ryweg niet zal werden ,, verargerd, ofte verswaard.

,, Des ten oirconde dezen door ,, last van den Burgemeesters ,, en Regeerders voornoemt, ,, onderteykend, op den 3en. ,, Juny 1664.

,, *Lager stont.*

,, By my

,, *En was geteekend*,

P. v. Maersche.

,, Hebbende ter zyde opge- ,, drukt het wapen van Ley- ,, den overdekt met een pa- ,, piere ruyte.

Burgemeesteren Dachboek L. folio 4. verso.

Request van den Schout en Ambachtsbewaarders van Outshoorn en Gnephoek, op dat het jaagpad langs den laagen Ryndyk zes voeten uit den Ryn moet, by die van de stad Utrecht, onderhouden werden, en bewilliging by apostille daarop verleend.

,, Aan de Ed. Groot Agtbaare ,, Heeren Burgermeesteren en- ,, de Regeerders der Stad Ley- ,, den.

,, Geven reverentelyk te kennen, ,, Schout en Ambagtsbewaarders ,, van Outshoorn ende Gnephoek, voor ,, en van wegen de respective eygenaa- ,, ren der Landen aan den Laegen Ryn- ,, dyk in de voorsz. Ambagten gelee- ,, gen, voor soo veel deselve tot het ,, jaagpad werdt gebruykt, hoe zy Sup- ,, plianten door het gemelde jaagpad syn ,, belet geworden, den Laagen Ryn- ,, dyk voor de voorsz. haare Landen te ,, beplanten, 't welk strekken soude tot ,, merkelyk cieraad van den Ryndyk, ,, ende dat daar en booven, door het ge- ,, bruyk van denselven Ryndyk met de ,, jaagpaarden, de gemelde dyk komt ,, uyt te sacken, en te verlaagen; om ,, welke redenen by UEd. Gr. Achtb. ,, den gantschen Ryndyk, voor soo ver- ,, re deselve in het Ambagt van Kou- ,, dekerk tot het jaagpad werd gebruykt, ,, ook werdt onderhouden, en gemerkt ,, de Ingelanden van Outshoorn en Gnep- ,, hoek deselve prejuditie door het jaeg- ,, pad lyden als die van Koudekerk, en ,, dat sy dienvolgende op deselve wyze ,, [onder reverentie] behoorden te wer- ,, den getracteert, 't welk tot nog toe ,, niet is geschiet, ende dat sy Suppli- ,, anten t'elkens door ordre van de Wel ,, Ed. Heeren van Rhynland werden ,, geinsinueert tot het maaken en ver- ,, hoogen van gemelden Ryndyk, wel- ,, ke verlaginge en uytsackinge voort ,, meeren gedeelte door de voorsz. Jaag- ,, paarden werd veroorsaakt; soo kee- ,, ren sy haar tot UEd. Gr. Agtbaren ,, ootmoedelyk versoekende, dat UEd. ,, Gr. Agtb. den laagen Ryndyk in ,, Outshoorn en Gnephoek meede tot ,, haaren lasten gelieven te doen maa- ,, ken en onderhouden, gelyk by UEd. ,, Gr. Agtb. in Koudekerk werdt ge- ,, daan, en in cas UEd. Gr. Agtb. ,, buyten vermoeden, het voorsz. ver- ,, soek

„ ſoek niet ſouden gelieven te accordee-
„ ren, in ſulken gevalle, ten minſten in
„ het onderhouden van den laagen Ryn-
„ dyk, voor ſoo verre 't ſelve met de
„ lyn werdt overtrocken, te laaten maa-
„ ken, en in margine deeſes te verklaa-
„ ren, tot wat breedte hetſelve door-
„ gaans ſal werden genoomen, het wel-
„ ke [onder reverentie] behoorde geſteld
„ te werden ten minſten op ſes voeten.

„ [*Onderſtondt*]

„ Dit doende enz.

„ [*Lager ſtondt*]

„ Door ordre van de Supplianten
„ als Secretaris geteekent

„ [*Ende was geteekent*]

N. v. Schellingerhout.

„ *Was geapoſtilleerd:*

„ De Burgemeeſteren ende Regeer-
„ ders der Stad Leyden, gelet op 't
„ verſoek by de nevenſtaande requeſte
„ gedaen, geſien de miſſive van den
„ Heer Adriaan Gentman, van dato den
„ 6en. January 1690. geaddreſſeert aan
„ den Heer Burgermeeſter vander Mark,
„ contineerende, dat de Heeren Bur-
„ germeeſteren der Stadt Utrecht ver-
„ meynen, dat aan de Schout en Am-
„ bagtbewaarders van Outshoorn en
„ Gnephoek het verſoek by deeſen ge-
„ daan, ſoo verre de ringdyk met de
„ lyn werdt overtrocken, ter breette
„ van ſes Rynlandſe voeten, behoort te
„ werden geaccordeert, hebben haar
„ daar meede geconformeert.

„ Actum den ſevenden April A°.
„ 1690.

„ [*Onderſtont*]

„ My jegenwoordig,

„ [*Is geteekent*]

J. R. Groenendyk.

Wegens het onderhouden van deezen trekweg vind ik, dat de Stad Leyden met die van Utrecht gemeen heeft, den eigendom van de trekweg van de Hoogewoerdspoort af tot aan de Nieuwerbrugge, voor zoo verre het pad niet op den gemeenen weg leidt: en heeft wyders met Utrecht gemeen het trekpad van Utrecht af, tot Harmelen toe (1).

Deeze Trekvaart heeft mede een byzondere Penningmeeſter die zorg draagt, dat alles in goede orde, naar de geregelde ſchikking, onderhouden wordt, zynde, in deezen tyd, de Regeerende Heer Burgermeeſter.

Mr. Johan van der Marck.

Het Trekpad en de Weg langs de Zyl.

De bewooners van den Boterhuispolder rondom door 't water beſlooten, vermoedende zeer bevoordeeld te zyn indienze eenen weg mogten verkrygen tot aan den laagen Ryndyk, dierhalven zulks aan den Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland door een ſmeekſchrift vertoond, en gunſtig gehoor, en vryheid op zekere voorwaarde tot dat einde den achtienden April des jaars 1682. verkreegen hebbende (2); is zulks by eenige van de Heeren Regeerders deezer Stad bekend geworden, welken niet ondienſtig vonden de hand aan dat werk te leenen; des de Burgermeeſter van der Maas eindelyk, op den negenden November van 't gemelde jaar, de Heeren van den Gerechte voordroeg, „dat
„ al een geruimen tyd ſpeculatie ge-
„ maakt was, om een voet- of gangpad
„ te maaken langs de Zyl, vermeenen-
„ de het zelve met vry weinige koſten
„ te konnen geſchieden. Waarop ge-
„ delibereerd zynde, is goedgevonden,
„ dat het voorſz. Jaagpad langs de Zyl
„ zoude gemaakt worden, 't welke de
„ zorge van Burgermeeſteren wierdt
„ aanbevolen" (3). Dit ontwerp bleef ſleepen tot den achtentwintigſten January des volgenden jaars, wanneer by de Burgermeeſters beſlooten wierdt, de reſolutie van de Heeren van den Gerechte, op den negenden November des voorgaanden jaars, wegens het maaken van een trekpad langs de Zyl genomen, in 't werk te ſtellen (4). Hierop is by Burgermeeſters en Regeerders der Stad Ley-

(1) Theſauriers rekening van 't jaar 1729.
(2) Handveſten enz. van Leyden pag. 411.
(3) Extract uit het Notulboek B. fol. 9.
(4) Extract uit het Notulboek B. fol. 14.

Leyden goedgevonden het gemelde werk voor eigene rekening te onder neemen, en Dykgraaf, en Hoogheemraaden van Rynland vryheid te verzoeken tot het leggen der bruggen, en het uitdelven van twee ſtukjes lands tot het verhoogen van den voorgenomen weg; welk verzoek gunſtig in gewilligd zynde (1); is door het maaken der bruggen den weg door de Boterhuis en Zyllaanspolders tot aan den laagen Ryndyk voltrokken: ter langte van omtrent een uur gaans, zynde niet alleen ten dienſte der ingelanden, maar ook om de groote Schepen by ſtilte, of tegen wind, door paerden te doen trekken tot in 't ruim, voor 't welke ieder naar maate zyner groote eenen geregelden prys betaalt aan den Tollenaar, die het trekpad van de Stad in pacht heeft, en op dat hetzelve van eenen ieder niet gebruik zoude worden, dan om zeker klein geld, is het van den gemeenen weg, door eene poort met het wapen der Stad verſierd, en door een hek afgeſcheiden: Ter gedachteniſſe van deeze verrichtinge, vindt men eenen penning, op welken een Zylſchip tegen den wind, door een paard langs het nieuwe pad getrokken wordt naar de Stad, welke mede in 't verſchiet verbeeld gezien wordt, onder de wapenſchilden der vier Burgermeeſteren van dien tyd, als van Johan van Veſaneveld, Ripperd van Groenendyk, Johan van den Bergh, en Johan van Banchem, midsgaders in den rand deeze woorden:

MINOR EST NON OMNIBUS UNA.

Deeze eene is niet minder dan alle de andere.

Naamenlyk die voorheen op Delft, Haarlem en Utrecht gemaakt waren. Op de tegenzyde ziet men de Scheepvaart door eene Vrouwe met een Schip onder den eenen, en de overvloeds hoorn onder den anderen arm afgebeeld, ſtaande op den aardkloot, om den uitgeſtrekten handel, en toevloejende overvloed te betekenen; hebbende ter verklaaringe dit byſchrift:

NAVIGATIE 1683.

Scheepvaart 1683.

(1) Handveſten van Leyden p. 413. en 414.
(2) Extract uit het Privilegieboek der Stad Leyden, B. fol. 436.

De Scheepvaart van Leyden op Amſterdam en Kaagſchippery.

Ons beſtek en lydt niet om alle keuren en wetten, op de eene en andere veeren gemaakt, hier aan te haalen; des zullen wy alleenlyk het byzondere, dat niet aan ieder bekend is, hier tragten by te voegen, om zoo aanmerklyke Vaart niet met ſtilzwygen voorby te gaan, en met eenen te doen zien, dat 'er goede regels noodig zyn, zal men de aangevangene zaak in behoorlyken ſtand houden; ten voorbeelde dient ons, dat, zoo dra de Stad Amſterdam aan de Staatſche of 's Prinſen zyde gekoomen, en de handel met de Stad Leyden weder aan den gang was, verſchil ontſtond, 't welk op den vyfden December des jaars 1581. door verdrag by uitſpraak, dus bemiddeld wierdt: „aangaande de Scheepvaar„dye van Leyden en Amſterdam, dat „de binnen-Landsvaarders der voorſz. „Steden op hunlieder eigene havenen, „ende geene andere, vracht zullen moo„gen aanneemen, 't zy oſze aldaar ge„laaden, of ongelaaden gekoomen zyn: „welverſtaande, dat dezelve vrachten „op hunlieder eigene havenen aangeno„men, als vooren, aldaar zullen moe„ten geloſt, en geconſumeerd, of ten „minſten gezolderd, gekelderd, of an„derzints opgeleid worden, zonder de„zelvige op ſtaande voet van 't eene „ſchip in 't andere te moogen overſche„pen en vervoeren (2)." Onlangs hiernaa zyn voor de Schippers, vaarende op het veer tuſſchen Leyden en Amſterdam, zekere Keuren gemaakt, betreffende het getal der Veerluiden, de orde in 't vaaren, en regels op de vrachtloonen, enz. te Amſterdam ten overſtaan der Regeerders den vierden December des jaars 1599. afgekondigd (3). En in 't jaar 1618. wierdt op den vierden Auguſti de Ordonnantie der Overluiden van het Veer tuſſchen de Steden Leyden en Amſterdam, door de Heeren van den Gerechte vermeerderd, met dit artikel: „dat niemand eenige Warmoesvrugten „over den Overtoom van het eene ſchip „in het andere verbodemen mogt, on„der wat ſchyn of dekſel het zoude „moogen wezen, op de boeten van zes „guldens t'elkens. Het welke op den vyf-

(3) Handveſten en Keuren van Amſterdam, pag. 241. Edit. 1613. en Edit. 1748. pag. 1594.

vyftienden July des jaars 1633. vernieuwd is, met byvoeging ook van alle andere goederen van niets aldaar te verbodemen, in eeniger wyze (1).

Men ziet hieruit, hoe van oudsher door de Magistraaten der Steden gezorgd is, dat de onderlingen handel tusschen de ingezetenen, zonder naadeel van de eene of andere zyde, in billikheid moest gedreeven worden, zoo men de rechte vruchten van dien zoude genieten, 't gene door meer andere Uitspraken en Keuren nader verklaard wordt, van welken ons voorneemen niet is, hier gewag te maaken; maar deeze verhandeling te besluiten met een stuk, hetwelke de Kaagschippers van de gemelde twee Steden in 't byzonder raakt, wegens het zylen tusschen den Overtoom en het huis te Vraag, dat hen verboden was, en door een request aan den Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland, hen eenigzins wierdt toegelaaten, alles breeder blykende uit de nevensgaande Stukken:

„ Geeven reverentelyk te kennen de „ respective Kaegschippers, vaerende „ van de Stadt Leyden naer Amsterdam, „ ende deselve Schippers van „ Amsterdam naer Leyden, dat Poldermeesteren „ van de Slooterpolder in den „ jare 1689. van U Wel Ed. door abusiff „ te kennen geeven, hebben verkreegen „ een particuliere keure, waer „ by verbooden wert, dat niemant met „ eenige Scheepen, offte Schuyten, „ komende uit de Haerlemmermeer, „ naer den Overtoom, ende weeder van „ den Overtoom naer de Haerlemmermeer „ sullen moogen zeylen, ofte Lensen „ met fock, ofte zeyl, ende dat „ wel daeromme, om dat door 't voornoemde „ zeylen, oft Lensen de wegh „ van den Overtoom aff, tot aen het „ huys te Vraegh wert uytgekolckt, „ ende beschadigt: ende alsoo de SuppIianten „ dagelycx hoe langs hoe meer „ bevinden, dat het haer onmogelyck „ is uyt de Meer naer den Overtoom, „ ofte van den Overtoom naer de Meer „ te vaeren, sonder geëxponeert te syn „ van te geraeken aen een laegerwal, „ en alsoo te dryven naer den Amstelveenschendyck, „ gelyck reets meenigmael „ is geschiet, soo dat de passagiers „ diverse tyden met schuytjes van „ haere Veerkaegen affgehaelt syn, en „ soo aen lant gebragt, tot haere groote „ præjuditie, soo van costen daer op „ vallende, als 't verlangen van haere „ reys, alle 't welck veroorsaeckt, dat „ de gemelde passagiers 't voornoemde „ Veer hoe langs hoe minder soecken „ te bevaren, tot een totale ruïne van „ 't selve. Dierhalven soo keeren de „ Supplianten haer met seer groote eerbiedigheyt „ tot U Wel Ed., onderdaniglyck „ versoeckende, dat U Wel. Ed. „ een gunstigh oogh op haer bedruckte „ Veer gelieven te slaen, en haer [gelyck „ in alle haevenen, ofte canaelen „ hier omtrent, waer Beurschippers, „ ofte Veerluyden op vaeren] meede „ buyten andere gelieven te permitteeren, „ dat sy Supplianten uyt- en in de „ voornoemde Meer, tot aen den Overtoom „ moogen zeylen, presenteerende „ met alle reverentie aen U Wel Ed. „ in præsentie van Poldermeesteren, „ omme in loco met een van de Caegen „ met een goede wint van den Overtoom „ naer de Meer, en van de „ Meer naer den Overtoom te zeylen, „ omme alsoo te sien, off door de slagh „ van 't waeter, dewelke 't zeylen „ soude veroorsaecken, [ende op syn „ meest maer viermael daegs door de „ Supplianten geschiet,] de voornoemde „ wegh eenigsints kan werden beschadigt. „ Versoekende dierhalven haer „ Wel Ed. gunstigh appointement, alsoo „ het aen de Supplianten onmoogelyck „ is anders in- off uyt te geraeken.

„ 't Welck doende enz.

„ *Was geteekend:*

C. Hillensbergh.
Lodewyk Hillensbergh.
Ary Gybens.
Willem Decker.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

Appointement.

„ Hoogheemraeden van Rynlandt „ gesien, ende geëxamineert hebbende „ de neevenstaende requeste, verklaeren, „ dat in 't versoeck by 't selve „ gedaen, niet en kan werden getreeden; „ maer hebben om redenen „ haer Wel Ed. daertoe moverende, „ goet-

(1) Handvesten van Amsterdam, pag. 350. laatste druk.

„ goetgevonden en verstaen, dat de „ Keure by haer Wel Ed. teegens 't „ Zeylen tusschen den Overtoom en het „ huys te Vraegh, geëmaneert, in 't „ reguart van de Kaegschippers, niet „ op het rigoreust sullen werden ter exe- „ cutie geleyt; maar dat deselve Schip- „ pers, daer omtrent, wat door de vin- „ geren sullen werden gesien, en dat „ tot beneficeering van haer Veer, Pol- „ dermeesters van de Slooterpolder, sul- „ len moeten besorgen, datter een be- „ hoorlyck jaegh, off treckpadt wert „ gehouden, om by teegenwinde de „ Caegen in- en uyt te trecken: mits „ dat de voornoemde Schippers haer sul- „ len moeten wagten van eenige schae- „ de aen den dyck, off kaede van de „ Slooterpolder toe te brengen, en dat „ tot haer Wel Ed. kennelyck weeder- „ seggens toe.

„ Aldus gedaen in 't Gemeenlants- „ huys van Rynlant binnen Ley- „ den, den 17^en^. April 1710.

„ In kennisse van my,

„ *En was geteekend*,

Hulshout.

Instructie voor Gerrit Franse, als geauthoriseert synde tot het doen van de bekeuringe wegens het Zeylen in de Schinckel, tusschen den Overtoom en het huys te Vraegh.

„ Eerstelyck, sal den selven gehou- „ den syn, alle de geenen te be- „ keuren, die tusschen den Overtoom „ en 't huys te Vraegh koomen te zey- „ len, 't sy dat het geschiet in het uyt „ vaeren, off in koomen.

„ Den selven sal gehouden syn de „ voornoemde bekeuringe te doen aen- „ stonts, als sal weesen verbeurt, en „ dat mondelinge aen den Schipper, off „ Knegt, op de Schuyt gevonden wer- „ dende.

„ Sal gehouden syn pertinentelyck in „ een regifter aen te teyckenen, wat „ persoonen by hem bekeurt syn, den „ præcysen tyt wanneer, en aen wie de „ selve bekeuringe is gedaen, als mee- „ de, off met volle zeylen is geseylt, „ off met het zyl off fock is gelenst: „ uytgesondert de Veerkaegen, vaeren- „ de van Leyden op den Overtoom, en „ vice versæ, die alleenig 't lenssen met „ de fock is toegestaen, en off oock 't „ selve in het uyt- off in koomen is „ geschiet.

„ Alle vierendeel jaers, ten minsten „ drie weeken voor den regt dagh, sal „ den selven gehouden syn aen den Boo- „ de van Rynlandt, over te leeveren, „ wat bekeuringe by hem gedaen syn, „ gelyck den selven oock gehouden sal „ syn, wanneer hy eenige bekeuringe „ gedaen heeft, op den regtdagh present „ te koomen.

„ Den voornoemden geauthoriseerden „ sal niet vermogen met iemant over de „ voornoemde boeten te composeeren, „ maer gehouden syn, die op den eedt „ over te leeveren.

Eedt, wegens de bekeuringen van het zylen tusschen den Overtoom en het huis te Vraag.

„ Dat sweert gy, dat gy aen nie- „ mandt bekeuringe doen sult, „ die niet contrarie de Keure van haer „ Wel Ed. tusschen den Overtoom, „ en 't huys te Vraegh en Zeylt, dat „ gy oock alle bekeuringe, die by UE. „ sullen werden gedaen, aen de boode „ van Rynlant sult overleeveren, son- „ der met yemant daer over te com- „ poseeren, off accordeeren, dat gy de „ bekeuringe aen de Contraventeurs, „ selffs ten tyde van de contraventie sult „ doen, als gy niemant als bekeurde „ sult overleeveren, dan daer gy de be- „ keuringe, als vooren aen hebt gedaen, „ en UE. voorts getrouwelyck te dra- „ gen naer de instructie,

„ Soo waerlyck moet my Godt „ Almagtigh helpen.

NEGEN-

NEGENENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

De Postery.

Het woord Postery, geeft eene algemeene betekenis te kennen van zekere ingestelde Orde, door welke men spoedig met behulp van paerden van de eene plaats tot de andere weet te koomen; eene nutte uitvinding, en een vaardig middel, om de onderlinge verstandhouding der verre van elkandere gescheidene persoonen, te onderhouden: die genen welken den loop volbrengen zyn postryders geheeten, en de gebouwen tot dat gebruik geschikt worden by ons posthuizen of op de Fransche wyze postcomptoiren genoemd. Men meent, dat Cyrus, Koning van Persie, omtrent vyfhonderd jaaren voor de geboorte van Jesus Christus, de eerste uitvinder van de postryders geweest is. Veel laater is dat gebruik by andere volkeren ingevoerd, als by de Romeinen eerst ten tyde van den Keizer Augustus: en in Vrankryk niet voor het jaar 1477. onder Lodewyk den XIen. (1). Keizer Maximiliaan de eerste, heeft de posten in Duitschland opgerecht, die zyn Klein Zoon Karel de V. voortzettede, stellende die van Thurn of Tassis tot Meesters der Posten van 't Keizerryk (2). Wanneer zulks in Holland eerst opgeregt zy, heb ik niet konnen opspooren; maar wel, dat even naa de belegering der Stad Leyden van postpaerden gewag gemaakt wordt, volgens dit besluit der Heeren Staaten: „Op het „ verzoek van Jan Willemsz. hoefsmit „ binnen Leyden, om te hebben betaalinge van tweeëntnegentig ponden „ vyftien schellingen, over de kosten „ en onderhoud van twee postpaerden „ voor Jan du Bois". Welke somme den negenden December des jaars 1574. aan den Impostmeester te Leyden bevolen wierdt te betaalen (3). Doch dit schynt niet lang in gebruik gebleeven; wandt in 't jaar 1599. vindt men vier persoonen by die van den Gerechte aangesteld, om de Kooplieden als loopende Boden te dienen, en daar toe aan ieder gegeeven een zilveren bosse met het schild en wapen der Stadt (4). 't Gene in 't jaar 1608. nog nader blykt door deeze woorden: „betaald Cornelis Claes „ van Noordt, Goudsmit, vyftien gul„ dens, in betaalingen van twee zilve„ ren bossen, elks ten pryze van zeven „ guldens tien stuivers, by den zelven „ van Noordt geleverd door last van „ Burgemeesteren, d'eene aan Cornelis „ Leenaartsz. bode reizende op Brug„ ge, in Vlaanderen, en de andere aan „ Gabriel Jansz. Prinze bode reizende „ op Antwerpen, in Brabant, by die „ van den Gerechte tot de voorsz. amp„ ten geadmitteerd en toegelaaten op „ den XXen. Februari 1608." (5). Of nu deeze gewoonte van de brieven en pakjes door reizende boden, of ook door schepen en schuiten of op andere wyze verzonden zyn, alleer men hier ter Stede de Posterye in 't jaar 1666. instelde, is, by gebrek van bewyzen, niet met zekerheid te melden, 't is waar dat wy reeds, omtrent des gemeenen lands posten, in 't jaar 1646. strenge straffen voor die hen hinderlyk mogten zyn, afgekondigd vinden (6); maar zulks betreft geene byzondere Steden; des men niets tot ons oogmerk dienende kan vaststellen, dan met de verkiezing van Nicolaas Clignet, tot eerste Postmeester deezer Stad, in 't jaar 1666. aangesteld, om uit den naam der Heeren Regeerders, al de brieven en pakjes naar andere Steden der Vereenigde Nederlanden, als mede naar andere Landen, Ryken, en Steden spoedig te doen overbrengen, eenen ieder dierhalven verzoekende hem in die waardigheid te willen erkennen, dewyl hem alleen macht gegeeven wordt, om voor zich, en zyne dienaers den posthoorn te moogen voeren: verzoekende verder alle Heeren en Amptenaaren der Vereenigde Landen, hem daar in te erkennen, behulpzaam te zyn, en niet te willen,

(1) Bergier Hist. de grands Chemins de l'Empire Tom. II pag. 162.
(2) Hubners geslachtafel 332. en Les Souverains du Monde Tom. II. pag. 119.
(3) Resol. Holl. 9. Decemb. 1574. pag. 233.
(4) Thesauriers rekening van 't jaar 1599.
(5) Thesauriers rekening van 't jaar 1608. pag. 157. versa.
(6) Groot Plakkaatboek I. deel pag. 527.

len verhinderen, alzoo men hier uit veel nut en gemak genieten zoude: alles breeder in deezen Franschen brief zyner aanstellinge van den zesden January des jaars 1667. begreepen:

„ Nous Baillif, Bourgemaistres, & „ Eschevins de la Ville de Ley„ den, à tous ceux qui cette patente „ sera montrée, Salut: faisons sçavoir, „ que pour la commodité & service de „ nos habitans, & aussi du commun, „ avons etabli & deputé comme nous „ établissons, & deputons par la pre„ sente, Nicolas Clignet, Maistres des „ Postes Ordinaire de cette ville, pour „ transporter, & faire transporter en „ poste de nostre part en son nom, tou„ tes nos Lettres & pacquets qu'on de„ sireroit addresser de cette Ville sur „ toutes les Villes des Provinces Unies, „ comme aussi sur tous Pays, Royau„ mes, & Villes situées hors des dites „ Provinces: Requirant un chacun de le „ recognoistre pour tel, lui payer prom„ tement, ou à celuy qu'il commettra, „ les ports des Letters, comme de no„ tre côté, nous sommes prest de faire „ la pareille à chacqun poste s'addressant „ à nous; Authorisant le susdit Maistre „ des Postes seul pour sa dite posterie, „ & ses servitevrs, de porter le cornet „ de poste à l'exclusion de tous autres, „ autant qu'en nous est: requerant de „ plus fort amiablement tous ceux à qu'il „ appartient, & particulierement tous „ Seigneurs, Ambassadeurs, Residens, „ Agents, ou Ministres de l'Estat des „ Provinces Unies, de vouloir tenir & „ recognoistre pour tel le susdit Maistre „ de Postes, ou ceux qu'il lui plaira „ d'employer, & dont il voudra se ser„ vir en la susdicte affaire: & à leur re„ queste faire demonstrer toute ayde, „ faveur, & assistence possible, ce qui „ sera lui un particulier bienfaict, & à „ nous un amitié & plaisir agreable, ce „ que nous sommes prest de recognois„ tre selon tout nôtre pouvoir.

„ Nous requerrons aussi tous autres „ Seigneurs, Regents, Gouverneurs, „ Commandeurs, Drossarts, Baillifs, „ Lieutenans Criminels, Bourgemaistres, „ & Regents des Villes, Forts, Villa„ ges, & plats pays: Et aussi à touts „ Chefs de guerre, & autres Militaires, „ par eaux, & par terre, tant Cavail„ liers, que pietons, par où luy, ou „ quelqu'autres de sa part sera ou seront „ obligees de passer, de le vouloir aussi „ recognoistre pour tel que susdit est, „ de l'ayder & assister lors qu'il sera re„ quis: Et de plus tous Chartiers & au„ tres, qui sont soubs nôtre obeyssanse, „ sont bien expressement commandez par „ la præsente, en oultre tous autres bat„ teliers, où le sunommé Magistre du „ postes, où ses Serviteurs arriveront, „ ou passeront, & un chacun lequel „ cela concerne sont serieusement priez „ de le vouloir promtement servir sans „ apporter ou causer aucun retardement „ à son voyage: Le faisant le Commerce „ & correspondence, qui intercede entre „ nôtre Ville & autre pays en particu„ lier: Et consequement le pays de Hol„ lande & de Westfrise, en general re„ cevra un grand service & commodité, „ le tout en conformité de nôtre reso„ lution, prise le quatorsiezme de No„ vembre, de l'an mil six cent soisante „ & six.

„ Pour le tesmoignage de cecy „ avons nous Baillif, Bourge„ maistres, Exchevins sumen„ tionéz, attaché à le præsente „ le seaux de cette ville, & fait „ soubsigner de nôtre Secretai„ re, le sixsiezme Janvier de „ l'an mil six cent soisante sept.

„ *Estoit soubsigné*,

G. v. Hoogeveen.

Uit de MS. papieren van den Heere N. N.

Geduurende de bestiering van den Heere Clignet is de Posterye op eene zeer voordeelige wyze voortgezet, en zoo in nette geregeldheid en spoedige verrichtingen verbeterd, dat hy hier door niet alleen groot voordeel, maar zelfs ongemeenen lof behaald heeft, zynde behalven andere goede eigenschappen, een man van onbesprooken leeven, en liefdaadig omtrent den armen, welke roem hem naa ging tot zynen dood, die voor viel op den zevenden van October des jaars 1727. volgens zynen uittersten wille, was 'er tienduizend guldens geschikt voor de Walsche Gemeente, om uit die inkoomsten een naarstig jongeling vier of vyf jaaren te laaten studeeren in de Godgeleerdheid, om tot Leeraar der gemelde gemeente gevorderd te worden, beveelende het opzigt aan de Heeren Predikanten: ook hadt hy gelyke somme tot hetzelve oogmerk gemaakt

aan

aan de Walſche Gemeente te Geneve (1). Een geruimen tyd voor zyn overlyden hadt hy, midt zyne hooge jaaren, en uit andere inzigten, aan zynen Neef Mr. Robbert de Neufville het Poſtmeeſterſchap afgeſtaan; met kenniſſe der Heeren Regeerderen, welken den nieuwen Poſtmeeſter door een naaukeurig berigt daar in veſtigden, en eenigen tyd laater, overweegende de zwakheid en hooge Ouderdom van den in dienſt zynde Poſtmeeſter, een beſluit naamen, om by overlyden van denzelven, op dat 'er geene oneenigheid uit reizen mogt, het ampt, als dan, te verdeelen en te doen waarneemen, volgens deezen ontworpen regel:

„ Burgermeeſteren der Stad Leyden, „ refereren aan die van de groote „ Vroedſchap, dat, by vacature van „ het Poſtmeeſters ampt binnen deeze „ Stad, de opinien van de Regenten, „ om te reguleren het bewind, ende „ de behandelinge van de Poſterye, als „ dan ſeer verſchillig zoude kunnen zyn, „ zy van die gedagten waren, dat de „ voorſigtigheyd vereyſte, om gevreeſt „ misnoegen en verdeeldheyd voor te „ koomen, en verder te betragten 't wel„ weeſen van 't gemeen, en het voor„ deel van Stads finantie, dat, voor het „ exteren van het voorſz. geval, 't be„ wind van dezelve Poſterye, met ap„ probatie van de groote Vroedſchap, „ behoorde te werden gereguleerd, als „ volgt:

„ Werd ondergeſteld, dat de voor„ deelen [van het Poſtmeeſtersampt, „ afgetrokken alle de onkoſten,] zoo „ veel renderen, dat vier perſoonen daar „ mede kunnen werden gebeneficeert, „ en dat de Stad, als dan, nog een mer„ kelyke ſomme ſoude profiteeren.

„ Dat dienvolgens, by vacature, de „ Burgermeeſteren als dan in dienſt zyn„ de, zoude aanſtellen ieder een Poſt„ meeſter, oud weeſende ten minſten „ achtien jaaren, op een revenue van „ tienhonderd guldens 's jaars.

„ Dat, by verdere vacature van de „ openſtaande plaats, of plaatſen, van „ Poſtmeeſter, de Burgermeeſteren in „ der tyd, by meerderheyd van ſtem„ men ſouden diſponeeren.

„ Dat tot Poſtmeeſter niet zoude eli„ gibel zyn,

„ Den Heemraad van Rynland.

„ Den Rentmeeſter van d' Univerſi„ teyt.

„ Den Secretaris van Curateuren.

„ Den Secretaris van de Univerſiteyts „ Vierſchaar.

„ Den Rentmeeſter van het Cappit„ tel ten Hogenlande, Memorie en „ Geteijen.

„ Den Penſionaris, Secretaris, Grif„ fier, mede Secretaris.

„ De Secretariſſen van de Weeskamer.

„ Den Ontfanger van Gemeene Mid„ delen.

„ De Ontfangers van de Ordinaire en „ Extraordinaire Verpondingen.

„ De Baljuwen, Schoutten, en Se„ cretariſſen van de reſpective Heer„ lykheeden; ten waren zy van „ hunne bedieningen, of Ampten „ afſtand deeden.

„ Dat geen twee Poſtmeeſters amp„ ten op een perſoon ſoude moogen wer„ den geconfereerd.

„ Dat ider aangeſteld Poſtmeeſter ſou„ de gehouden zyn [booven 't gunt aan „ het gemeene Land over Amptgeld „ moet werden betaald] nog tot een „ recognitie aan de Stad ſal moeten gee„ ven een ſomma van ſeshonderd gul„ dens, in vier termeynen binnen het „ eerſte jaar, dog dat binnen veertien „ dagen, na zyn aanſtelling, 't geheel „ betaalende, zoude korten vyftig gul„ dens.

„ Dat tot het waarnemen van het „ Poſtcantoor, by Burgermeeſteren zou„ de werden aangeſteld een perſoon zyn„ de kundig de Duytſche en Franſche „ taal, onder den naam van Commis.

„ En een Klerk om contraboek te „ houden.

„ De eerſte op eene wedde van tien„ honderd gulden 's jaars, booven de „ vrye bewooninge van een huys, dat „ hem zal werden aangeweezen.

„ De tweede of laatſte op een wed„ de van ſeshonderd guldens 's jaars.

„ Beyde op ſodanige inſtructie en regle„ ment, als aan hen, en alle verdere be„ dienden, weegens Burgermeeſteren zal „ werden ter hand geſteld.

„ Dat de Commis en Klerk weegens „ hun bewind ende bedieninge, voor „ de Heeren Burgermeeſters zoude moe„ ten verrekenen en verantwoorden alle

„ drie

(1) Uit medegedeelde berigten.

„ drie maanden, te weeten den 15en. „ December, 15en. Maart, 15en. Juny, „ en 15en. September; dog dien dag „ op een Sondag vallende, daags daar „ aan. Dat Burgermeesteren voor het „ opneemen van ider termyn van drie „ Maanden zouden genieten vyfentwin- „ tig gulden ider, en den Secretaris „ deser Sede voor deszelfs assistentie, „ gelyke vyfentwintig guldens.

„ Dat de penningen, die na aftrek „ van alle de onkosten, zouden koomen „ over te schieten, sullen moeten ge- „ bragt worden, op ordonnantien van „ Burgermeesteren ter Thesaurie deezer „ Stede, omme ten voordeele te wer- „ den verantwoort.

„ Soo, buyten verwagting, de suy- „ vere revenuen van het Postcantoor, „ soo veel niet quam te renderen, dat „ uyt dezelven konde koomen de vier- „ maal duysend guldens voor de vier „ Postmeesters, en eens duysend gul- „ dens voor de Stad, zouden de over- „ schootene penningen in vyf egaale por- „ tien moeten werden verdeeld, en by „ de Stad en ider van de Postmeesters „ evenveel genooten werden.

„ Dat van alle voorkoomende geval- „ len by Burgermeesteren zoude werden „ geoordeeld, en naa haar goedvinden „ alle saaken, rakende het Postcantoor „ verrigt en afgedaan.

„ Die van de groote Vroedschap „ der Stad Leyden, gehad heb- „ bende de Lecture van het hier „ voorgestelde project, hebben, „ na reype deliberatie, hetsel- „ ve, soo als het leyt, in allen „ deelen geapprobeerd, en by „ deze in een resolutie gecon- „ verteert, om te dienen tot een „ reglement van het Postcantoor „ binnen deeze Stad in het toe- „ koomende.

„ Actum deezen den 2en. No- „ vember 1723.

Resolutie van de Vroedschap der Stad Leyden. Uit de MS. papieren van den Heere N. N.

De Heer Mr. Robbert de Neufville eindelyk van deeze waereld gescheiden is, volgens het gemelde verdrag, het Postmeesterschap der Stad Leyden straks verdeeld, en daar toe vier persoonen benoemd, en op den twintigsten February des jaar 1735. aangesteld op deeze wyze:

„ Burgermeesteren ende Regeerders „ der Stad Leyden, procederende „ na voorgaande deliberatie, achtervol- „ gens het voorschrift van de resolutie „ van de groote Vroedschap der Stad „ Leyden van dato den 2en. November „ 1723. CIↃ. tot de Suppletie van de va- „ cerende Postmeestersplaats, hebben tot „ Postmeesters deeser Steede aangestelt, „ gelyk haar Ed. Groot Agtb. aanstel- „ len mits deesen,

„ Den Heer Mr. Willem Paats.
„ Den Heer Mr. Nicolaas Teding „ van Berkhout.
„ Den Heer Jacob Drolenvaux, Re- „ geerend Burgermeester.
„ En den Ed. Hendrik vander Marck, „ Ægid. z.

„ yder op zodanig een tractement ende „ voordeelen als by deselve resolutie is „ vastgestelt, aan yder derselver op haar „ lieder quitantie te voldoen, van vie- „ rendeel jaars tot vierendeel jaars een „ geregte vierdepart, 't gunt in d'uyt- „ gave der rekeningh gebragt synde, „ geleeden sal werden, mits zig gedra- „ gende naar zodanige Instructie, en „ præsterende sodanigen eedt, als by de „ Heeren Burgermeesteren sal werden „ beraamt ende vastgestelt.

„ Accordeert met de voorsz. reso- „ lutie.

„ *Was getekend*,

D. v. Royen.

Extract uit het Postregister ter Secretarie der Stad Leyden, van dato den 20. Febr. 1735.

Bly-

(1) NB. *Op Dingsdag den 2. November 1723.*

„ Is geresolveerd, dat wanneer Mr. Robbert de Neuville, Postmeester jegenwoordig deezer Stad Leyden, zal koomen te „ overlyden, vier Postmeesters zullen werden „ gemaakt by de alsdan regeerende Burger- „ meesteren, en een Commis gesteld, die een „ traktement sal hebben van zeshonderd gul- „ dens, boven vrye huishuur, die hetzelve „ amt zal waarneemen, met eenen onder- „ Commis, op driehonderd guldens en vrye „ huishuur.

Resol. van de gr. Vroedschap te Leyden.

Blyvende alles in die orde als te vooren beraamd was, uitgenomen de wedde van den Commis, welke tot twaalfhonderd guldens, en van zynen Klerk op achthonderd guldens verhoogd wierden.

Op deezen voet is het postcomptoir bediend tot den tienden July des jaars 1747. wanneer by die van de Groote Vroedschap der Stad Leyden met eenpaarigheid van Stemme besloten wierdt de Heeren Burgermeesteren te qualificeren, om, in naarvolging van de Magistraat van 's Graavenhage, en van veele andere voornaame Steden van Holland en Westvriesland (1), insgelyks de Posteryen deezer Stad, uit den naam van de Groote Vroedschap, op te draagen en te stellen in handen van zyne Hoogheid, den Heere Prins van Oranje en Nassau, als Stadhouder van deezen Lande, ten einde zyne Hoogheid by het openvallen van dezelve, naar zyne hooge Wysheid daar mede zoude handelen, als hem goeddunken zoude te behooren. Van deeze resolutie den elfden July kennis gegeeven zynde aan zyne Hoogheid, heeft die aanbieding dankbaarlyk aangenomen, en ten zelven dage deeze posterye in den schoot van haar Ed. Groot Mog. overgebragt, om, even als al de anderen tot versterking en onderstand van 's Lands finantien te strekken, en zyn vervolgens zyne Hoogheid, en de Heeren van Leyden, door haar Ed. Groot Mog. voor deeze overgifte beleefdlyk bedankt (2).

Vermids 'er nu en dan verschil ontstaan was tusschen den Postmeester en de Schippery van Leyden op Amsterdam over het portloon der brieven, en zulks een en andermaal door zekere bemiddeling uit den weg geruimd was, hebben de Heere Regeerders raadzaam gevonden om alle verwydering verder voor te koomen, de gemaakte verdragen door hunne Achtbaarheid te bevestigen, gelyk het eene en andere uit de volgende stukken blykt:

Goedkeuring van Burgermeesteren en Regeerders van de Stad Leyden, op twee Contracten, die door den Postmeester Clignet met de Leydsche Schipperye op Amsterdam, ter eener, en de Amsterdamsche Schipperye op Leyden, ter andere zyde, over het portloon der brieven gemaakt waren.

Den 5. July 1670.

Eerste Contract van den Postmeester Clignet met de Leydsche Schipperye op Amsterdam, over de portloonen der brieven.

„ Op huiden den 5^en^. July 1670. „ compareerden voor my Pieter „ Geeraars van Tielt, openbaar Nots. „ by den Provinciale Hove van Holland „ geadmitteert, binnen de Stad Leyden „ resideerende, en voor de nabeschreven „ getuygen, Monsr. Nicolaas Clignet, „ Postmeester binnen deezer Stad Leyden, ter eenre; ende Gerrit Teunisse „ Kock, Deeken, mitsgaders Pieter Barentsz. Kock, Hooftman van 't Kaagveer, als ook van de Nachtschuyt van „ Leyden op Amsterdam vaarende, zoo „ voor haar zelve, als vervangende ende „ haar stark maakende, mitsgaders de „ rato cavërende by deezen voor de verdre Schippers in 't genoemde veer, „ haare medebroederen, ter andre zyde, „ ende verklaarden zy wederzydige Comparanten met kennisse van de EE. „ Heeren Burgemeesteren en Regeerders „ deezer Steede met den anderen in alderminne ende vrundschap te zyn gecontracteert, verdraagen en overkoomen, als zy contractanten verdraagen „ ende overeenkoomen mits deezen, belangende het bestellen ende overbrengen van de brieven van de Stad Leyden „ op de Stad Amsterdam, aanvang genoomen hebbende met den 1^en^. July van deezen Jaare 1670. ende zoo vervolgens „ voors continueelyke voor nu ende altyd „ blyvende continueeren ende geduuren, „ ende dat in manieren hierna volgende.

„ 1. Als in den eerste, dat van nu „ voorts aan alle de brieven van deeze „ Stad, houdende op de Stad Amsterdam, zonder die op verdre plaatzen „ houden, die buyten dit contract blyven gereserveert, en 't loon daarvan „ getrokken zal werden by die geene, „ dewelken dezelve zullen koomen over „ te brengen, per post zullen werden „ overgevoert alle avonden door de ordre, of directie van de generaale Postmeester Clignet, ende tot Amsterdam „ bestelt

(1) Zie de Nederl. jaarboeken I. deel pag. 418. en 475.

(2) Uit mede gedeelde berichten.

„ beſtelt werden aan de ordinaris beſtel-
„ der aldaar zynde, die van 't gemeen
„ zal werden betaalt, ende welke brie-
„ ven alle avonden in een paquet zul-
„ len werden gedaen, zonder dat zy
„ Leydſche Schippers directelyk, noch
„ indirectelyk eenige brieven zullen
„ moogen medeneemen, ofte doen tran-
„ ſporteeren buyten voorweeten van hem
„ Clignet, van de Stad Leyden op Am-
„ ſterdam, anders dan daar goederen by
„ gaan, en alzoo te gelyk met dezelve
„ goederen werden overgevoert, die
„ mede buyten dit contract blyven.
„ Dat ook brieven zonder goederen, die
„ zy Leydſche Schippers, als ook de
„ Amſterdamſche Schipper, die dezelve
„ mede van Leyden voor haar naar Am-
„ ſterdam gehouden zyn over te voeren
„ met de Kage van twaalven, ende zy
„ Leydſche Schippers weder voor haar
„ met de Kaag van twaalven van Am-
„ ſterdam, alzoo elke Stad zyne brieven
„ particulierlyken hout, met kenniſſe
„ ende voorweeten van hem Clignet
„ koomen mede te neemen, omme by
„ favorable wind het Meer overgevoerd
„ te worden, by haar Leydſche en Am-
„ ſterdamſche Schippers, mede tot Am-
„ ſterdam aan den ordinairen beſtelder
„ beſtelt zullen moeten werden, en by
„ denzelven beſtelder daar van een per-
„ tinente lyſte moeten werden gehou-
„ den van de quantiteyt der brieven,
„ die per Leydſche en Amſterdamſche
„ Schippers hem ter handen zullen wer-
„ den geſtelt, ende door haar te water
„ overgevoert.

„ Ten tweede, dat het Loon, ofte
„ port van de brieven, die door den
„ Poſtmeeſter Clignet, van Leyden op
„ Amſterdam werden beſtelt, als mede
„ by de Leydſche en Amſterdamſche
„ Schippers, van Leyden op Amſter-
„ dam tuſſchen haar gemeen zal wee-
„ zen, ook getrokken ende genooten
„ worden zal, voor de eene geregte
„ helfte by den meergemelden Clignet,
„ en voor de wederhelfte by de gen^e.
„ gemeene Leydſche Schippers, mits
„ dat hy Clignet ook particulierlyken
„ zal hebben te draagen ende te betaa-
„ len alle de onkoſten, die per poſt zul-
„ len koomen te vallen in 't overryden
„ van de brieven van de Stad Leyden
„ op Amſterdam, zoo van 't houden
„ van paarden, poſt, vouragye, &c.
„ niets daarvan gereſerveert, alzoo zy
„ Schippers helder, noch ſpel daaraan
„ zullen hebben te betaalen, directelyk
„ noch indirectelyk, ende al hetzelve
„ by hem Clignet ook alzoo werdende
„ aangenoomen te zullen voldoen, uyt-
„ gezeyt, dat van 't gemeen zal moe-
„ ten gaan, gelyk hier vooren ſtaat,
„ ende geconditioneert is, het beſtelloon
„ van den beſtelder tot Amſterdam,
„ zonder meer, verdre, of anders; ende
„ zal de verdeelinge tuſſchen haar Con-
„ trahenten van 't te verdienen loon der
„ brieven koomen te geſchieden alle
„ vierendeel jaars, ofte zoo veel meer-
„ maalen, als zy gezaamentlyke goed
„ ende raadzaam zullen achten.

„ Ten derden is mede gecontracteert,
„ dat by aldien de Amſterdamſche Schip-
„ pers, die nu in 't reguard van 't port-
„ loon der brieven van de Leydſche
„ Schippers geſcheyden zyn, geraaden
„ mogten vinden en werden, van weder
„ met den anderen dat gemeen te heb-
„ ben en te houden, gelyk voor deeze
„ en voorheen is geſchiet, en dat zy
„ Amſterdamſche Schippers koomen te
„ verzorgen, dat haare brieven van Am-
„ ſterdam mede per poſt, gelyk zy nu
„ doen, hier te Leyden, werden be-
„ ſtelt, en alle de onkoſten daar over
„ vallende particulierlyken by haar wer-
„ den gedraagen en betaalt, dat in zoo-
„ danige gevallen by haar Amſterdam-
„ ſche Schippers zal werden getrokken
„ ende genooten d' eene geregte helfte
„ van alle het Loon der brieven, zoo
„ wel van Leyden, als van Amſterdam,
„ en voor de wederhelfte van dien,
„ voor de eene helfte van dezelve, zyn-
„ de een geregte vierde part van 't ge-
„ heel, by de meergenoemde Leydſche
„ Schippers, ende voor de wederhelfte
„ zynde 't reſteerende vierde part van
„ 't geheel, by den meer gemelden
„ Clignet, mits dat hy draagt en be-
„ taalt de onkoſten, als hier vooren,
„ tuſſchen hem en de Leydſche Schippers
„ is gecontracteert in 't reguard, zoo zy
„ alleen zouwden moogen blyven, ge-
„ lyk zy nu zyn.

„ Ten vierden, ende laatſte, is mede
„ nog tuſſchen de contrahenten gecon-
„ tracteerd ende verſprooken dat in 't re-
„ guard van de gemeenſchap met de Am-
„ ſterdamſche Schippers, 't belangende 't
„ meergenoemde port of loon van de brie-
„ ven, ende dat zy Amſterdamſche Schip-
„ pers, hy Clignet ende zy Leydſche
„ Schippers, alle den anderen verſton-
„ den, ende overeenquammen, dat hy
„ Clinget niet alleen de brieven van
„ Leyden op Amſterdam per poſt zouw-
„ de

„ de overzenden, ofte door zyne de-
„ rectie doen overzenden, maar weder
„ mede de brieven van Amsterdam op
„ Leyden zouwde per post overbren-
„ gen, ofte door zyne directie doen
„ overbrengen, ende zulks vice versa
„ van de eene Stad op den anderen, en-
„ de alle de onkosten daar over vallen-
„ de, zoo van paarden, post, voeragie
„ &c. niets daar van gereserveert, ver-
„ zorgde en alleen betaalt, uytgezon-
„ dert nogtans het bestelloon van den
„ bestelder tot Amsterdam, dat van 't
„ gemeen zouwde moeten gaan, dat in
„ zulke gevallen de emolumenten, of
„ port der brieven in 't generaal ge-
„ trokken zal worden voor een geregt
„ derde deel by hem Clignet, voor een
„ geregt derde deel by haar Leydsche
„ Schippers, ende voor 't resteerende
„ derde deel by haar Amsterdamsche
„ Schippers, zonder eenig onderscheyt.
„ 't Geen voorschreven staat gelooff-
„ de de wederzydsche contrahenten naar
„ te koomen ende te agtervolgen, zonder
„ hier tegens te doen, ofte laaten ge-
„ schieden directelyken, nochte indi-
„ rectelyken, in regten, noch daar buy-
„ ten in geenderley manieren, onder
„ verband ende bedwang van haar per-
„ soonen en goederen, present ende toe-
„ koomende geene exempt, stellende al-
„ le dezelve ten bedwangen en execu-
„ tie van alle 's Heeren regten, ende
„ Regteren met de kosten hieromme te
„ hebben, doen, ofte lyden: Consentee-
„ rende voorts zy Comparanten voor-
„ noemt hier van gemaakt, ende aan-
„ wederzyde geleevert te werden con-
„ tract in gewoonlyke forme.

„ Aldus gedaan, verleeden, ende
„ gepasseert binnen Leyden,
„ present Monsr. Jacobus Clig-
„ net, broeder van den eersten
„ Comparant, ende Hermanus
„ Roms, getuygen van goeden
„ gelooven, beneffens my Nots.
„ hier toe verzogt, ende over-
„ geroepen.

„ [*Lager stont*]

„ Accordeert met de origineele
„ minute berustende onder
„ my

„ [*En was geteekent*]

G. van Tielt,

Nots. Publ. 1670.

Nader Contract van den Postmeester Clignet met de Leydsche Schipperye op Amsterdam, ter eenre, en de Amsterdamsche Schipperye op Leyden, ter andere zyde, over het portloon der brieven gemaakt in 't jaar 1685.

„ Op huiden den 30en. Martii 1685.
„ compareerde voor my Engel van
„ Haastenraadt, openbaar Nots. by den
„ Hove van Holland, op de nominatie
„ van die van den Gerechte der Stad
„ Leyden geadmitteert, binnen dezel-
„ ve Stad resideerende, ter presentie van
„ de naagenoemde getuygen, de Heer
„ Nicolaas Clignet, Postmeester alhier
„ ter Steede, met Jan Willemsz. van
„ der Borst, Jacob Jansz. Croon, en
„ Cornelis Lodewyksz. als Overluyden
„ van het Schippersveer van deeze Stad
„ Leyden op de Stad Amsterdam, ge-
„ zaamentlyk ter eenre; ende Cornelis
„ Jansz. Klink, Claes Jacobsz. Asten-
„ brink, ende Jan Melisz. Cocq, als
„ overluiden van het Schippersveer van de
„ voorsz. Stad Amsterdam op deeze Stad
„ Leyden gezaamentlyk, ter andre zy-
„ de; bekennende, en verklaarende zy
„ Comparanten ter wederzyde, ofte
„ over, ende weder over, met den an-
„ deren in aller minnen en vrundschap
„ verdraagen, overeen gekoomen, en
„ geaccordeert te zyn in maniere als
„ volgt, te weeten:

1. „ Dat gemeen zullen zyn, en zulks
„ by partyen accordanten, ofte Con-
„ trahenten ter wederzyden halff ende
„ halff genooten werden de porten van
„ alle de brieven, geene ter weereld
„ uytgezondert, komende van Amster-
„ dam op deeze Stad Leyden, en gaan-
„ de van deeze Stad Leyden op de Stad
„ Amsterdam; 't zy dan dat dezelve
„ brieven met de nagtpost in de geslo-
„ tene zakken, als ook die brieven,
„ welke met de Kaagen, en met alle
„ andere ordinaire trek- en veerschuy-
„ ten herwaarts en derwaarts op beide
„ de voorsz. Steden werden overge-
„ bragt.

2. „ Dat alle avonden, zoo wel van
„ de eene als van de andre Stad, een
„ notitie in de voorsz. zoo genaamde
„ postzak zal gezonden werden, daar op
„ staat het getal der brieven, die daar
„ by gaan, omme te konnen weeten hoe
„ veel die bedraagen.

3. „ Dat de bestellers der brieven, zoo
„ wel tot Amsterdam, als tot Leyden,
„ t'elkens op de voorgemelde notitie

„ der brieven zullen moeten ſtellen de „ naam van den Schipper, en het on- „ derſcheydene getal van de brieven, „ die met de Kaag en van de brieven, „ die met de Vragt, ofte Volkſchuyt „ van dag tot dag by henluyden Schip- „ peren ende Beſtellers reſpective wer- „ den overgelevert, als zullende dezel- „ ve beſtellers moeten diſtingueeren, „ ofte onderſcheyden, welke brieven „ over de Meer, en welke met de trek- „ ſchuyt koomen, om dat met de Kaag „ over de Meer niet hooger werd be- „ taald voor een brief, als eene ſtuiver „ acht penningen, en met de trekſchuyt „ twee ſtuyvers.

4. „ Dat het beſtelloon ter wederzy- „ de van de gemeenſchap zal afgaan, „ te weeten, by oopen water, een quart „ ſtuyvers, ofte vier penningen per ſtuk „ brieven; en een halve ſtuyver, ofte „ acht penningen, by toe water, als „ wanneer winterloon, dat is drie ſtuy- „ vers, ofte meer, voor port van yder „ brief werd betaalt, welk winterloon „ als van oudts werd betaalt en gevor- „ dert of ontvangen, zoo haaſt en wan- „ neer de Haarlemmer Schuyt ſtil legt, „ ſonder dat van de eene of andere zy- „ de, eenig beſtelloon voor quaade of- „ te onbeſtelde brieven zal moogen wer- „ den gekort, nogte ook werden ge- „ leeden, dat de beſtellers zulks koo- „ men te practiſeeren.

5. „ Dat zy Amſterdammer Schip- „ pers het inkoomende port van de „ Leydſche brieven tot Amſterdam, en „ daar en teegen de gemelde Poſtmee- „ ſter Nicolaas Clignet met de Leyd- „ ſche Schipperen de portloonen van de „ Amſterdamſche brieven binnen Ley- „ den zullen ontfangen, en het geen aan „ de eene of andere kant bevonden werd „ meerder ontfangen te zyn, zal alle „ maanden worden verreekent, ende „ voor de eene helft by de gemelde „ Leydſche Poſtmeeſter en Schipperen: „ ende voor de wederhelfte by de voor- „ noemde Schipperen tot Amſterdam, „ genooten en verdeelt werden, in ma- „ niere als by het eerſte articul werd „ gezegt.

6. „ Dat ook het geld, 't welk van „ de eene of andere kant van hen ac- „ cordanten, by de betaalde of gefran- „ queerde brieven werd ontfangen, zal „ gemeen zyn, en zulks genooten wer- „ den ter wederzyde halff ende halff.

7. „ Dat geene Schipperen, veel min „ henluyden knegten van d' een off an- „ dere kant zullen vermoogen eenige „ brieven, buyten deeze gemeenſchap- „ pe, nogte contrarie deezen accorde „ mede te neemen, te beſtellen, nogte „ doen beſtellen directelyken, nogte in- „ directelyken: maar dat alles conform „ deezen accorde en contracte, zal moe- „ ten geſchieden tot profyten van de je- „ genwoordige gemeenſchap.

8. „ Dat deeze accorde en contracte „ zyn aanvang zal neemen met den eer- „ ſten Aprilis deezes jaars 1685. alles „ ter goeder trouwe, ende zonder arg „ of liſt.

„ 't Gunt voorſz. ſtaat belooven de „ Comparanten den anderen volkoment- „ lyk en in allen deelen naar te koo- „ men, onder verband, als regt is.

„ Verzoekende en conſenteerende de „ Comparanten hier van gemaakt en „ uytgegeven te werden inſtrument in „ behoorlyke forme.

„ Aldus gedaan en verleeden bin- „ nen Leyden, preſent Jacobus „ Manneken ende Andries Gys, „ als getuygen, beneffens my „ Notaris ten deezen verzogt.

„ [*Lager ſtont*]

„ 't Welk ik affirmeere,

„ [*En was geteekent*]

E. Haaſtenraadt.

Not^s. Publ.

Approbatie van de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders van de Stad Leyden, op de twee voorenſtaande Contracten.

In dato 15^en. Maart 1735.

„ Burgemeeſters en Regeerders der „ Stad Leyden, gehad hebbende „ de leezing van de Notariale contrac- „ ten, zoo van den 5^en. July 1670. tus- „ ſchen wylen den Poſtmeeſter Nico- „ laas Clignet, ter eenre, en de Schip- „ perye deezer Steede op Amſterdam, „ ter andere zyde: als van den 30^en. „ Maart 1685. tuſſchen denzelven Poſt- „ meeſter, gevoegt met de Leydſche „ Schipperye op Amſterdam, ter een- „ re, en de Amſterdamſche Schipperye „ op Leyden, ter andere zyde, over de „ behandeling der brieven over en we- „ der overgezonden, en de verdeeling „ der

„ der onkosten en portloonen aangegaan, zoo als dezelve copielyk aan „ het eynde deezes zyn bygevoegt: „ hebben na voorgaande deliberatie goedgevonden ende verstaan, dezelve te „ beaangenaamen by deeze, als of dezelve op nieuws wederom waaren aangegaan, ende dat daar van de noodige kennisse aan de gemelde Schipperyen gegeven zal worden, zoo en in „ diervoegen, dat zy de naarkooming „ derzelver gehouden zullen werden te „ presteeren op den eed, waarmede zy „ als Stadsbedienden, verpligt zyn, ende over zulks, dat indien, of Schipper, of Schippersknegt, contrarie „ deezes, een brief quam agter te houden, dezelve daarvan overtuygt zynde, zonder eenige gratie vervallen zal „ zyn voor de eerste maal in een boeten van twaalf guldens, voor de tweede maal in een gelyke boeten van „ twaalf guldens, met suspensie van ses „ weeken van zyn dienst, ende 't profyt van dien ten behoeven van het „ Postofficie, en dat dezelve persoon „ voor de derdemaal pecceerende fytelyk gehouden zal werden van zyn bediening vervallen te zyn.

Uit het MS. van den Heere . . .

Douceur voor de Amsterdamsche Schipperye.

„ Ende is laastelyk goedgevonden, „ dat de twintig guldens, die de „ vorige Postmeesters, volgens onderrichting van den Dierecteur van Heck, „ gewoon zyn geweest jaarlyks als een „ douceur toe te voegen aan de Schipperye van Amsterdam op Leyden, in „ het vervolg mede zal werden voldaan, ende overzulks, als een ordinaire post, in te doene rekening geleeden.

Bevel van geene brieven met hooger portloon belast, dan men gewoon was, te bestellen, dan alleen aan 't Postcomptoir.

„ Aan alle Commissarissen, Schippers, Knegts, of Borders „ &c. van geen brief of brieven met hooger als ordinaris portloon gechargeerd, te „ mogen bestellen, als aan het „ Post-Comptoir deeser Stad.

„ De Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden hebben, na voorgaande serieuse deliberatie, tot conservatie van deeser Steede „ Post-Officie, en voorkooming van „ het versperren van de natuurlyke loop „ der brieven, goedgevonden te ordonneeren, gelyk hun Ed. Gr. Achtb. „ gelasten ende ordonneeren, mitsdeezen „ aan alle Commissarissen, Schippers, „ Knegts, of Noodhulpen, als meede „ aan alle Borders, ofte Bestelders der „ brieven, dat wanneer aan hen ter bestellinge werden overhandigd brief, „ of te brieven met hooger portloon gechargeerd, ofte geteekend, als het „ briefloon is van de plaats daar sy deselve ontfangen, of waar deselve laast „ binnen 's Lands van daan komt, tot „ op deeze Stad: dat sy soodaanig een „ brief niet sullen hebben te bestellen, „ maar op den ontfangst, ofte hunne „ aankomst, eerst voor alles deselve zullen hebben te brengen aan het Post-Comptoir alhier, alwaar aan hen hun „ briefloon, en gedaan verschot voldaan „ zal worden: op verbeurte, dat soo iemant der voorsz. Bedienden teegen „ deeze serieuse ordre kwam aan te gaan, „ ende soodaanig een brief, sonder aan „ 't Post-Comptoir over te brengen, „ kwam te bestellen, voor de eerstemaal verbeuren sal 10. guldens, voor „ de tweedemaal 25. guldens beide voor „ den Armen, ende sulks de derdemaal „ weeder perpetreerende, op peene van „ Cassatie.

„ Aldus gedaan ende geresolveerd „ den 5en. November 1738. en „ den den 6en. daar aanvolgende geresumeerd en geapprobeerd.

„ My jegenwoordig,

„ *Was geteekend,*

D. v. Royen.

Uit de MS. Keuren der Stad Leyden.

DERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Lombaart, *of Bank van Leeninge.*

Dat de Leenbanken binnen de Steden van Holland, door de Oppergebiedende macht, om den behoeftigen te helpen, en de schraapzugt van byzondere persoonen te stremmen, ingevoerd zyn, dunkt my de natuurlykste oorsprong; en op dat de bestiering regelmaatig zoude zyn, hebben de Graaven hier te Lande, het recht van beleeninge aan zich getrokken, en het houden van zoodaanige banken voor eene jaarlyksche erkentenis aan eenige persoonen, somwylen vreemdelingen, die zich dien handel best verstonden, vergund; onder deezen waren verscheidene uit Lombardie, welken zoo veel voordeel en voortgang met de Leenbanken deeden, datze eerlang meesters van het grootste deel van dien handel in de Hollandsche Steden zyn geworden, en de huizen tot dit gebruik geschikt tot heden nog naar hen Lombaarden geheten worden. Dat zoodaanige Leenbank al in vroege tyden binnen de Stad Leyden geweest is, kan, schoon ik het eerste begin niet heb konnen op speuren, uit den volgenden Graaflyken brief beweezen worden:

„ Willem &c. doen cond allen luden, dat wy ombeden wille van sunderlingen vrienden, diere ons voir gebeden hebben, verdragen ende quytgescouden hebben, verdragen ende quytscelden mit desen brieve voir ons, en voir onsen nacomelingen, Engbrecht van der Marck, sulke acht schellingen goets gelts 'sjaers, als wy hadden opten huyse ende erve dat den Lombairden plach te wezen, staende bynnen onser Stede van Leyden in die Crepelstege, dair Engbrecht voirscreven nu ter tyt den eygendom of heeft: ende ombieden ende bevelen onzen Rentemeester van Noirtholland, of anders den genen, die onse renten van onser wegen te ontfaen pleecht, dat hi deze selve renten wt onsen boeken doe, ende die niet meer en mane, noch in afterstal en rekene.

„ In oirconde &c.

„ Gegeven in den Hage, opten dach in Augusto anno XIIII^c. ende zestiene.

Perkament Register, *Privilegia I.* 1404 — 1416. *cas K. pag.* 178. *versa.*

Sedert zyn my geene zaaken de Lombaarden betreffende voorgekoomen, dan een geruimen tyd laater, wanneer de gewinzugt der Vreemdelingen hunnen handel begon verdacht te maaken, des de zes groote Steden in 't jaar 1547. aan de Staaten van Holland verzogten, dat men naa 't uitgaan van het verleende Octroy, hen met geen nieuw Octroy zoude begunstigen, noch met geen volharding van hetzelve; doch hadt voor dien tyd geen ander gevolg, welke moeite ook aangewend wierdt, dan alleen, dat de Lombaarden bevel kreegen, geen geld te leenen op eenige wolle gaarens, of andere stoffen tot de Draperye dienende; noch ook op eenige gesneede zyde of wolle lakenen, verdacht zynde van dieverye, op verbeurte van hun verkreegen Octroy (1).

Niet lang hiernaa vindt men, ten algemeenen nutte eenen Super-Intendant, of Opperhoofd over al de Tafelhouders in Holland en Zeeland aangesteld, welke de persoonen kennende, dezelven aan de Regeerders der Steden voordroeg, en als ervaaren in dien handel, de zaaken, op zyn geloof, zoo verre bragt, dat ze dan Octroy verkreegen, om zich in een der Steden, daar zulks dienstig was, neer te zetten: doch in de geweldige ontsteltenissen en hevigen Oorlog met Spanje, ontstond zwaarigheid, of men de Tafelhouders, die verdrag met den Superintendant, François Massasia, gemaakt hadden, wel Octroy verleenen zoude, waarop in 't begin van 't jaar 1575.

(1) Beschryving van 's Graavenhage door Mr. J. de Riemer I. deel pag. 655.

1575. de volgende verschileindigende uitspraak gedaan wierdt:

„ De Staten verstaen hebbende, dat „ by die van den Rade, nevens syne „ Excellentie, eenige swarigheydt gemaeckt werdt, omme te verleenen „ brieven van Octroy aen de Tafelhouders van Leeninge, die met den Commis Generael, François Massasia, achtervolgende syne brieven van Commissie, waren geaccordeert, hebben „ geordonneert, ende ordonneren by desen, dat achtervolgende de brieven „ van Commissie, by syne Excellentie „ ende de Staten, den voornoemden „ Massasia in Majo 1574. verleent, alle Tafelhouders van Leeninge, daer „ mede deselve Massasia sal hebben geaccordeert, op de brieven van advyse „ van denselven Massasia, behoorlyke „ brieven van Octroy geëxpedieert, ende onder 't zegel van de Majesteyt „ verleent sullen werden, achtervolgende denselven advyse ende de brieven „ van Commissie, denselven Massasia „ daer toe verleent, waernae de Secretarissen, op de expeditie van de brieven van Octroye gestelt, ofte ordonneren, hen sullen hebben te reguleren, ende deselve brieven te expedieren op den name van syne Majesteyt, by advyse van syne Excellencie, ende de Staten voornoemt (1)."

Dit is het eenigste bewys niet van achtinge die men ten Hove voor den gemelden Massasia hadt, wandt als in 't vervolg den tydt van zyn octroy verloopen was, is hem hetzelve, te Leyden woonende, weder vernieuwd, met byvoeging van deeze getuigenis, „om de „ goede diensten en trouwe aan de gemeene zaak beweezen, gelyk de Staaten van Holland en Zeeland te meermaalen gebleeken was (2)."

De genegenheid voor den gemelden Massasia, verminderde den aanwassenden haat niet tegen zyne medebroeders, gaande zoo verre, dat de Staaten in 't jaar 1578. met al de Steden van Holland en Zeeland, den zesden November (3), te Gorinchem vergaderd zynde, onder anderen, om de gemeente van zulke Woekeraards te verlossen, het naastvolgende besluit namen:

„ Op 't rapport by de Staaten genomen aengaende te Tafelen van de Leeninge in Holland en Zeeland, is by „ dezelve Staaten verklaert en geresolveert, dat in alle Steden derselver „ Landen alsulke Christelyke, Politicque, ende Gereformeerde Ordre, en „ middel op 't stuk van dezelve Leeninge voortaen gesogt, gestelt en onderhouden sal mogen worden, als ten „ meesten gerieven, ende minste questie „ van de gemeente met eere ende profyt derselver Steden sal mogen dienen, daertoe de Magistraten van de „ Steden by desen worden geauthoriseert, mits den Commis-Generael „ Franschois Massasia daermede niet sal „ werden verkort in alle 't gunt, ende „ in alle plaetsen daertoe dezelve gerechtigt sal wesen (4)."

Uit krachte van dit Staatsbesluit hebben de Steden van Holland het recht van Leenbanken te houden aan zich genomen, om naar haar welgevallen dezelven te verhuuren, verpachten, of naar eige zinlykheid ten voordeele van de Stad te aanvaarden, en onder haare toezigt te doen bedienen: op deezen grondslag heeft de eene Stad vroeger, de andere laater gebruik van dat verkreege recht gemaakt, doch de Regeerders der Stad Leyden bleeven de Leenbank nog een geruimen tyd verpachten, zoo als uit de in 't licht gegeevene voorwaarden tusschen deeze Stad en Sion Luz, in den jaare 1588. wegens het houden der Leenbanke aangegaan niet alleen blykt (5); maar wel inzonderheid, naa dat de gemelde Sion Luz en zyne Medestanders, een bankqueroet van eenige duizenden ponden Vlaamsch, zoo hier als in andere Steden gemaakt hadden (6), en dierhalven gerechtlyk van de Tafelhoudinge ontzet waren, kan betoond worden, door een verdrag tien jaaren laater met eenen Sufio aangegaan, naa alvoorens de nutheid van eene Bank van Leeninge in deeze Stad door de Groote Vroedschap noodig geoordeeld was (7). Welk verdrag

(1) Resol. van Holland, den 10. Febr. 1575 pag. 56.

(2) Plakkaatboek gedrukt 1645. by Jan Janszen I. deel pag. 74.

(3) Handvest van Leyden pag. 359 op den 17. Novembr.

(4) Beschryving van 's Graavenhage door Mr. J. de Riemer I. deel pag. 655.

(5) Handvesten enz. der Stad Leyden, pag. 358. & seqq.

(6) P. Bort van de Crimineele zaaken, pag. 153.

(7) Handvesten enz der Stad Leyden, pag. 361. & seqq.

drag my, om zyne byzondere Leden en naauwere bepaaling, waardig dunkt hier in te laſſen.

„ Wy Yzaac Nicolai, en Claes „ Corneliszoon van Noordt, „ Schepenen in Leyden, oirconden, „ dat voor ons gecomen, ende verſche- „ nen es, Jan Franchois Suſio, Coop- „ man Piedmontois, jegenwoordelicken „ woonende binnen Rotterdam, ende „ bekende mit Schout, Burgermeeſte- „ ren, ende Schepenen deſer Stede, op „ 't onderhoudt van de Taefele van „ Leeninge binnen deeſer Stede overge- „ comen ende verdragen te zyn, vol- „ gende de brieven hem daer van, van „ deſer Stede wegen verleent, weſende „ van den volgenden innehouden.

„ Wy Schoudt, Burgermeeſteren en- „ de Schepenen der Stadt Leyden, des „ Graeffchaps van Hollandt, doen eenen „ yegelycken mits deſen te weten, dat „ wy in crachte van de authorizatie van „ die van de Groote Vroetſchappe de- „ ſer Stede, het lichaem van dien re- „ preſenterende, op ons verleent den „ XII^en. Juny achtentnegentich voorle- „ den, geaccordeert, overcomen, ende „ verdragen zyn met Jan Franchois Su- „ ſio op 't onderhoudt van de taefele „ van Leeninge binnen deſer Stede, „ ende dit al opte conditien ende voor- „ waerden hier naer volgende, te wee- „ ten:

„ Dat eerſt de voornoemde Jan Fran- „ chois Suſio, zyn reſidentie binnen de- „ ſer Stede hebben en houden, ende „ de Taefele zelfs in perſoone bedienen „ zal, ofte indyen hy daer toe eenige „ Caſſiers, off andre Dienaers wil ge- „ bruycken, dat hy des niettemin zelffs „ zal hebben te verantwoorden alle dat „ in de Taefele geſchiet, zoo wel te- „ gens partye geintereſſeerde, als tegen „ den Officier, indien aldaer eenige „ faulten gheſchieden.

„ Dat de voornoemde Jan Franchoys „ Suſio, de voorſz. Taefele binnen de „ voorſcreven Stede zal mogen ophou- „ den, doen, ende oeffenen, voor den „ tyt ende termyn van vyftien jaeren, „ innegaende binnen den tyt van veer- „ tien dagen eerſtcomende, ofte hy mid- „ delertyt overlydende, zyne Weduwe „ ende erfgenamen, mits dat dezelve „ niemant tot de bedieninge van dien „ en zall mogen ſubſtitueren, dan de „ voorſcreven van den Gerechte aenge- „ naem zynde, ende hem onderwerpen- „ de dezelve conditien van deſen accor- „ de, daer vooren ooc de voorſz. We- „ duwe ende erfgenamen zullen verant- „ woorden, als hier vooren geſeyt es, „ zonder nochtans de voorſz. bancke „ in 't geheel, ofte deel te mogen „ overdoen, dan mit voorgaende we- „ ten, wille, ende toelacten van die „ van den Gerechte in der tyt.

„ Welverſtaende nochtans, dat by „ aldyen geduyrende de voorſcreven „ jaeren, alle taefelen in Hollandt, by „ ordonnantie van de Heeren Staten, „ quamen te ceſſeren, ofte eenigen an- „ deren generalen voet dies aengaende „ wierde genomen, het jegenwoordige „ accordt mede zal expireren, zonder „ dat die van den Gerechte voorſz. ter „ cauſe van dien, yetwes zullen weſen „ aen den voornoemden Jan Franchois „ Suſio gehouden.

„ Dat de voorſcreven jaeren gheduy- „ rende, de voornoemde Jan Franchois „ Suſio, zyn huysgeſin, ende goede- „ ren, zullen werden gehouden, ende „ getracteert, onder gelycke ſchut, „ ſcherm, geleyde, ende jurisdictie, als „ andere borgeren ende innewoonderen „ der voorſz. Stede.

„ Des zal de huyſinge, daer de „ bancke in der tyt zal worden gehou- „ den, vry weſen van het ontſangen, „ ende inlogeren van eenige ſoldaeten; „ maer ſoe veel als aengaet de fourie- „ ringe van 't gevolch van den hove, „ ofte van andere gequalificeerde per- „ ſonagien, zal hem de voorſcreven „ Taefelhouder moeten gedragen ten „ beveele van Burgermeeſteren ende „ Regierders in der tyt.

„ Dat hy de bancke van Leeninge, „ den voorſz. tyt geduyrende, behoor- „ licken voorſien zal houden van pen- „ ningen, ten eynde de ſchamele ge- „ meente, by gebreecke van dien, geen „ oorſaecke en werde gegeven van on- „ geryff, op peyne, dat die van den „ Gerechte in der tyt, in gevalle in „ dien merckelicke clachten voorqua- „ men, den voornoemden Jan Franchois „ Suſio, 't jegenwoordige verdrach zul- „ len mogen opſeggen, oft anders daer- „ inne voorſien zulcx zy bevinden zul- „ len te behooren.

„ Dat de voornoemde Jan Franchois „ Suſio in zyne voorſz. bancke van Lee- „ ningen, alle panden, die hem aldaer „ gebracht zullen werden, zal beleenen „ met ſodanige ſomme van penningen, „ als hy met de goede luyden ten op-

„ ſichte

„ fichte van de waerde van dien, ende „ zulcx, dat hy zelffs toefie buyten „ fchade te blyven, zal cunnen over- „ comen ende verdragen, ende dit al „ tot de winninge van een blancke, off „ twaelff penningen payments, op 't „ pont Vlaems ter weecke, minder off „ meerder naer beloop van dien.

„ Welcke winft, fret, off croes, „ genomen ende gereeckent zal worden „ van den dach van de beleeninge off, „ totten dach van de loffinge toe, zon- „ der langer, de begonfte weecke altyt „ voor vol gereeckent.

„ Dat hy alle billetten uytgeven zal „ in goede Nederduytfche taele, hou- „ dende uyt druckelycken alle de par- „ tyen van de panden daer inne begre- „ pen, zonder eenige van dien over te „ flaen, ooc metten ommeflach daer by „ gaende mitte fomme daer voren, die „ verpant zyn, ende de date gereeckent „ nae de jaeren ons Heeren Chrifti, al- „ les in goeden leesbaren gefcrifte, uyt- „ gefeyt alleen de namen van den ey- „ genaer, die met onleesbaere caracte- „ ren gefcreven zal mogen werden: be- „ houdelicken, dat hy een formelier van „ alle zyne caracteren onder de Gerech- „ te zal leveren, daer uyt men de inter- „ pretatie van dien zal mogen verftaen, „ fonder dat hy de zelve zal mogen ver- „ anderen, dan t'elckens leverende ge- „ lycke formulier als vooren.

„ Dat hy gheene penningen zal mo- „ gen uytfetten op obligatie 't zy off „ daer eenige panden by gaen, ofte „ nyet, mer dat in allen gevallen, in- „ dien obligatien gegeven worden, de- „ zelve zullen wefen crachteloos, ende „ van onwaerden.

„ Dat hy gheene panden zal ontfan- „ gen, dan die beftaen in roerlykke, „ ende draechlycke goederen, haer vol- „ comen fatfoen ende maecfel hebben- „ de, ende zulcx ooc nyet op geen lin- „ nen, wollen, off faeyetten gaerne, „ noch ooc op gheen geheele ftucken, „ fchabben, off lappen van baeyen, fae- „ yen, greynen ende gelycke hant- „ wercken, die alhier op zegel en wa- „ randyfe gereet ende gedrapieert wer- „ den, off zullen werden, zoo lange „ die ongevolt, ende ongeverwet we- „ fen, ende haer laetfte oordeel nyet „ becomen en zullen hebben. Van ge- „ lycken en zal geenige actien ofte cre- „ diten, ofte ooc eenige boucken in „ pantfchappe mogen nemen.

„ Dat hy viermael t'sjaers, te weten: „ den eerften Maendach in Februario, „ Meye, Augufto, ende November „ boelhuys zal houden van alle panden, „ geene uytgefondert, die hy langer „ dan een jaer onder gehadt heeft, zon- „ der de zelve langer te mogen ophou- „ den, ten zy het verftaen gelt daer „ van mitter daet betaelt, ende een nieu „ billeth daer van werde gemaect, ter „ goeder trouwen, ende fonder arghe- „ lift.

„ Dat voor, ende alleer totte ver- „ coopinge te comen, hy gehouden zal „ wefen alle panden, beftaende in ghout, „ filver, juweelen, baghen, tapyten, „ ende dyer gelycke, daer op aen een „ ftuc meer geleent zal wefen dan twaelff „ pont, van veertich grooten, te doen „ pryferen by luyden hem des verftaen- „ de, ende by die van den Gerechte „ daer toe te committeren, ende dezel- „ ve, aen hem behouden, voor 't ge- „ ne die geprifeert zyn, indyen die ten „ uyterften geveylt, zoo veel nyet en „ zullen hebben mogen gelden.

„ Dat hy 's daechs voor de vercoo- „ pinge, alle de verftaen panden perti- „ nentelyc zal in gefcrifte overleveren „ aen de Boelhuysmeefteren met goede „ fpecificatie, hoe veel daer op ge- „ leent, hoe veel intereften daer op ver- „ loopen, ende waer voren die gepri- „ feert zyn.

„ Dat hy alle verftaen, ende in 't „ boelhuysbouc geregiftreerde panden „ met heure ommeflagen, in 't open- „ baer zal hebben te vercoopen aen de „ meeftbiedende, ende, 't zelve by den „ Boelhuysmeefter doen aenteeckenen, „ zonder eenige te mogen achterhou- „ den, ofte ophouden.

„ Dat hy mede gelyc als andere zal „ mogen coopen, mits betaelende aen „ den Boelhuysmeefter zyn recht, fon- „ der eenige panden op andere manie- „ ren, aen hem te mogen behouden, „ op andere plaetsfen te mogen vervoe- „ ren, ofte uyter hant te vercoopen.

„ Dat de vercoopinge gedaen zynde „ hy ten overftaen van de Boelhuys- „ meefter zal hebben te reeckenen, 't „ verfchot op alle vendue gevallen met- „ ten Rentmeefter van den huysarmen, „ welcke overfchot de Boelhuysmeefter „ aen den zelven Rentmeefter zal heb- „ ben te betaelen, ende den Taefelhou- „ der corten, mits dat de huysarmen, „ den voornoemden Taefelhouder we- „ der zullen indempneren tegens de ey- „ genaers.

„ Dat men reeckenende 't overschot, „ daer tegens nyet en zal mogen defalqueren, 't gene op eenige andere panden verloren zal mogen wesen: noch interest van interest mogen reeckenen, maer alleen 't capitael mittet interest tot ten vercoopdach mittet recht van den Boelhuysmeester, zonder meer.

„ De voorsz. Jan Franchois Susio, „ zal niet mogen in pande nemen, noch eenich gelt leenen, op goederen zyns weetens gestolen, ten welcken eynde, de goede luyden, die eenige goederen ontstolen zyn, vermogen in de tafele te schicken een billeth, houdende verclaringhe ende bescryvinge van de goederen hem ontstolen, zoo naer 't zelve doenlyck es, 't welc den Cassier zal overscryven in 't bouc van de panden diemen over geeft onder borchtochte, ende als dan by hem onderteeyckent, 't voorsz. billet weder leveren, mits daer voor genietende twee stuvers, ende ondersoucken, off de goeden daer inne begrepen, voor 't aengeven mochten zyn beleent, ende in dien hy de zelve, off eenige van dien in de banc bevint, zal d'eygenaers de zelve goeden weder leveren onder cautie, voor alle naemaeningen, mits hebbende alvooren voldoeninge van zyn beleende penningen mit zyn winst, als vooren. Ende indien naer date van 't aengeven, eenige der voorsz. goeden in de banck quamen, zal de zelve ophouden ten behouve van de eygenaers, sonder eenighe leeninge daer op te doen, ende de zelve den voorsz. eygenaers overleveren onder borchtochte, als vooren, op peyne, dat indien, naer de voorsz. waerschouwinge eenige penningen daerop geleent werden, de eygenaers ongehouden zullen zyn, daer voren yet te restitueren, 't zy over de beleende penningen, off winst, maer de zelve vry naer hem nemen zullen mogen, onder de voorsz. borchtochte.

„ Om alle welcke poincten wel te onderhouden, de voorsz. Jan Franchoys Susio mitsgaders zyn Cassier, indien hy eenigen heeft, gehouden zal zyn ten dyen fyne te doen mit 't aenvaerden van de bancke, den behoorlicken eedt, ende voorder ooc alle jaers, boven welcken, de voornoemde van den Gerechte aen hem behouden, om tot allen tyden dese voorwaerden te mogen interpreteren, ende veranderen, in alle 't gene tot uytsluytinge van alrehande fraude, ofte bedroch, soude mogen dienen.

„ Des werdt de voorsz. Jan Francois Susio gehouden de voorgaende articulen, immers de gheene, die de gemeente aengaen, openbaerlyc, ende in goede leesbare letteren gescreven zynde, op te hangen in de voorsz. bancke, om van een yegelycken, des begerende, te mogen werden gelesen, [ende hier op te vervolgen approbatie van de Heeren Staten 'slants van Hollandt.]

„ Tot voldoeninge van welcke contract, wy verbonden hebben, ende verbinden mits desen alle deser Stede goede, ende innecomen, de zelve, ende de vruchten, ende keure van dien, 't bedwang van allen 's Heeren rechten, ende Rechteren onderwerpende mits desen.

„ Des ten oirconden, hebben wy deser Stede groote zegele, 't welc ten contracten werdt gebruyct, hier aengehangen, ende desen by d'onderteeckeninge van onsen Secretaris doen bevestigen, opten derden Septembris vyfftienhondert achtentnegentig.

„ *Onder de plycke stont geteeckent,*

J. van Hout.

„ Ende was bezegelt mit een groot groen wassen zegele aen double franchynen staerten uythangende.

„ Naer den innehouden van welcken accoorde, ende elc poinct van dien, hy comparant mits desen beloofde hem onverbreeckelyc te gedragen, ende boven dien tot een recognitie ende erkentenisse optebrengen ten behouve van den armen, off elders, ter ordonnantie van Burgermeesteren in der tyt, een somma van twaelff hondert guldens van veertich grooten 't stuc, in gereeden gelde; ende voorts jaerlycx, de voorsz. vyftien jaeren geduyrende, op ten derden Septembris, t' elcken gelycke somme van twaelff hondert guldens. Tot voldoeninghe ende onderhout van alle 't welc hy

„ Com-

„ Comparant verbonden heeft ende ver-
„ bint mitsdesen, specialycken de voorsz.
„ Bancke van Leeninge, ende genera-
„ lycken alle zyne andere goeden, je-
„ genwoordige, toecomende, roerende
„ ende onroerende, gerechticheyden en-
„ de inschulden, dezelve ende de vruch-
„ ten, ende keure van dien, ten be-
„ dwang van allen rechten ende Rech-
„ teren mits desen onderwerpende, al-
„ les ter goeder trouwen.

„ Des ten oirconden desen mit on-
„ sen zegelen bevesticht, opten
„ negenentwintichsten Octobris,
„ anno vyftienhondert achten-
„ tnegentich.

„ *Ondergeteyckent*,

J. van Hout.

„ Ende was bezegelt met twee
„ groene wasse zegelen aen
„ double franchyne doerge-
„ steecken staerten uythan-
„ gende.

Aan deezen was de volgende brief gehegt en doorgestooken.

„ Wy Yzaac Nicolai, ende Claes
„ Corneliszoon van Noort, Schepe-
„ nen in Leyden, oirconden, dat voor
„ ons gecomen ende verschenen zyn,
„ Bartholomees Ferreris, ende Jan Kalf-
„ gens, als beyde mit ende beneffens
„ Jan Franchois Susio, haeren Zwager,
„ mede begrepen zynde in den accorde
„ ende Octroy van de Tafele van Lee-
„ ninge tot Leyden, naer ende in 't
„ lange verhaelt in de oepene brieven,
„ daer op desen onsen brieff doersteec-
„ ken ende getransfixeert es, volgende
„ de aenneminge ende verclaringe by die
„ van den Gerechte deser Stede ge-
„ daen, den tienden Novembris voor-
„ leden, staende op te rugge van den
„ voorsz. oepene brieven: Ende beloof-
„ den hem naer den innehouden van den
„ voorsz. accoorde, ende elc poinct van
„ dien, mitsgaders naer de moderatie,
„ ampliatie, ende verclaringe daerop ge-
„ volcht, onverbreeckelicken te gedra-
„ gen, de beloofde jaerlicxe pensie, ge-
„ duyrende den tyt van vyftien jaeren,
„ ten verschyndaghen van dien, als jaer-
„ lycx opten derden Novembris, te hel-
„ pen opleggen ende betalen. Tot vol-
„ doeninge ende onderhout van alle 't
„ welcke zy comparanten gesamentlyc-
„ ken, ende elc van hem verbonden
„ hebben, ende verbinden mits desen
„ specialycken de Bancke van Leenin-
„ ge, ende generalicken alle haere an-
„ dere [goederen] jegenwoordige ende
„ toecomende, roerende ende onroeren-
„ de, gerechticheyden ende inneschul-
„ den, dezelve ende de vruchten, en
„ keure van dien, 't bedwang van allen
„ rechten, ende Rechteren mitsdesen
„ onderwerpende, ende dit alles ter goe-
„ der trouwen, ende zonder arch ofte
„ list.

„ Des ten oirconden, zoo hebben
„ wy desen met onsen zegelen
„ bevesticht, opten twaelfden
„ Novembris, anno vyftienhon-
„ dert achtentnegentich.

„ *Ondergeteyckent*,

J. van Hout.

„ Ende was gezegelt met twee
„ groene wasse zegelen, aen
„ double franchyne doersteec-
„ ken staerten uythangende.

Opten rugge van den voorsz. principalen brieff, off contract, daer op desen doersteecken es, stont gescreven 't gunt hier naer volght:

„ Op huyden den IX^en^. Novembris
„ XV^C^. achtentnegentich, hebben Jan
„ Franchois Susio, Tafelhouder, in 't
„ blanc van desen genoemt, mitsgaders
„ Abraham Facquelis, zynen Cassier,
„ aen handen van Claes Adriaenszoon,
„ eerste ende presiderende Burgermee-
„ ster, mit opgeheven hande, ende uyt-
„ gestrecte vingeren, als recht es, eedt
„ gedaen op 't onderhout van den ac-
„ corde ende overcompste in 't blanc
„ van desen, mitsgaders opte modera-
„ tie, ampliatie, ende verclaringe van
„ dien, op huyden by die van den Ge-
„ rechte gedaen ende innegewillicht.

„ Gedaen ten dage ende jaere voorsz.

„ *Onderstont*,

„ My jegenwoordich,

„ *Ende was geteeckent*,

J. van Hout.

„ *Noch lager ſtont aldus:*

„ Op huyden den tienden Novembris „ XV^c. achtentnegentich, es in vergaderinge van die van den Gerechte op „ 't raedthuys gecomen ende verſchenen „ Jan Franchoys Suſio, in 't blanc van „ deſen ghenomt, dewelcke verclaerde, „ dat hoewel het contract, in 't voorſz. „ blanc gemaect, ende geſtelt es, alleenlycken opten naem van hem Comparant, dat nochtans in de Tafele van „ Leeninge, alhier begonſt ende opgerecht, gelyc ooc in de Taefele van „ Leeninge tot Rotterdam, maetſchappye ende gemeenſchappe hebben Bartholomees Ferreris, ende Jan Kelfkens, zyn twee Zwagers, ende dat „ elc voor een gelycke derdepaert, „ verſouckende ende begerende, dat dezelve voor zulcx mede mochten werden angenomen ende erkent, ende 't „ octroy mede te mogen genieten. Gehoort welcke verclaringe, hebben de „ voornoemde van den Gerechte dezelve aengenomen, ende nemen aen mits „ deſen, ende verclaert dat zy mitsdeſen te vreden zyn, dat de voornomde „ Ferreris ende Kelfkens, in 't voorſcreven accordt mede begrepen zullen „ zyn, ende het Octroy genieten zullen, mits dat de voornoemde Ferreris, ende Kelfkens mede naer den inhouden van den voorſz. accorde, ende de moderatie, ampliatie, ende verclaringe van dien zullen gedragen, „ hem zelfs, ende haere goeden voor 't „ onderhout van dien, ende de voldoeninge van de jaerlycxe penſie, onder „ de zegelen van Schepenen deſer Stede „ zullen verbinden, ende gelycken eedt „ zullen doen, al gelyck de voornoemde Jan Franchois Suſio heeft ghedaen, „ van 't welc geconſenteert es acten gemaect, ende geſtelt te werden.

„ *Op ten rugge van 't originele „ contract, ende van het jegenwoordige renverſael:*

„ Aldus gedaen ten dage ende jare „ voorſz. voor de verkieſinge „ van Burgermeeſteren.

„ *Onder ſtont,*

„ My jegenwoordich,

„ *Ende geteeckent,*

J. van Hout.

„ *Lagher ſtont nog aldus:*

„ Op huyden den twaelfden Novembris XV^c. acht ende tnegentich, „ hebben de voornoemde Bertolomees „ Ferreris, ende Jan Kelfkens, aen „ handen van Mr. Yzaac Nicolai, „ Schepen, met opgheheven hande, ende uytgeſtrecte vingeren, als recht „ es, eedt gedaen, op 't onderhout „ van den accorde, ende overcompſte, „ in 't blanc van deſen, mitsgaders opte moderatie, ampliatie, ende verclaringe van dien.

„ Aldus gedaen ten dage ende jaere voorſz.

„ *Onderſtont,*

„ My jegenwoordich,

„ *Ende geteyckent,*

J. van Hout.

Privilegieboek der Stad Leyden, D. pag. 177. verſa tot 180.

Hierentuſſen was by de Heeren Staaten, om de gemeente van den buitenſpoorigen woeker, en daardoor ontſtaane zwaarigheden te bevryden, in den jaare 1594. beſlooten, dat de Steden van Holland en Weſtvriesland, voortaan met geene Tafelhouders eenig verdrag zouden aangaan, dan onder dit beding, dat dezelven niet meer intreſt ter weeke van zes guldens dan eenen halven ſtuiver zouden genieten (1).

Naa het voorgaande verdrag met Suſio, zyn my, omtrent de Leenbank deezer Stad, geene aanmerkenswaardige veranderingen voorgekoomen, en de voorwaarden der verpachtingen zyn doorgaans op den zelven voet gebleeven, verſchillende meeſt in de huurpenningen, loopende dus tot den zeſtienden February des jaars 1655. wanneer de laatſte verpachting gedaan wierdt, en huurders geweeſt zyn Cornelis Ormea, houder van de Bank van Leeninge te Haarlem, en in 's Graavenhage, Cornelis van den Boukhorſt, Secretaris tot Katwyk aan den Ryn, en Baſtiaan Honingh, Bankhouder tot Katwyk aan den Ryn, voor den tyd van twintig jaaren (2): doch deeze verloopen, en het Octroy geëindigd zynde, vondt de Regeering oorbaar geen

(1) Beſchryving van 's Graavenhage door Mr. J. de Riemer, I. deel, pag. 656.

(2) Privilegieboek der Stad Leyden, E. pag. 300. & ſeqq.

geen nieuw Octroy te verleenen; maar de Leenbank aan de Stadt te houden, en ten voordeele van dezelve te doen bedienen, zoo als in het jaar 1675. gedaan wierdt.

Het voltrekken van 't gemelde besluit, verschafte den Heeren Regeerderen nieuwe zorge, wegens den aanleg en bestiering der Leenbanke, waarom de Burgermeesteren van der Meer en van den Bergh, gemachtigd wierden, om zich, verzeld van den buitengewoonen Thesaurier, den Secretaris, en vander Helm, te vervoegen in de nabuurige Steden, aldaar kennis te neemen op de orde en reglementen, die 'er op de Lombaarden gehouden wierden (1). Middelerwylen handelde men hier ter Stede omtrent het overneemen van eenige panden in de Lombaard, als mede om een bekwaame huizing te zoeken, en het een en ander door Burgermeesteren verricht, en met de somme van twaalf duizend guldens betaald zynde, is by die van den Gerechte goedgekeurd (2). Het gekofte huis en erf, staande en gelegen in de Nieuwesteeg, hebbende eenen uit- en aangang door eene poort over de Salomonsstraat, is vervolgens bekwaam gemaakt voor de Bank van Leeninge deezer Stad (3), gelyk dezelve heden nog aldaar ten gemeenen dienste gebruikt en gehouden wordt.

Ter bestieringe wierden door de Heeren Regeerders twee Commissarissen, als Oppervoogden, wegens de Stad, aangesteld, naamenlyk de Veertig van Goote en J. van Zanen; in wier plaatsen op den 8en. September en elfden November des volgenden jaars 1676. gekoozen zyn de Veertig Pieter van Poelgeest en de Veertig Nicolaas van de Velde: welke Commissarissen doorgaans jaarlyks veranderd worden, gelyk in dit jaar 1763. zyn de Heeren:

Mr. Nicolaas van Banchem, en
Mr. Jacob Bartrem van den Steen.

Op den zesden September 1675. wierden by voorraad aangesteld een Del Corne tot Boekhouder, Jan de Knotter tot Controlleur, zonder als nog eed te doen, onlangs hiernaa Gravius tot Oppasser, en hen zekere wedden ter belooninge toegevoegd (4). Maar sedert de last der Leenbanke grooter en de bestiering naauwkeuriger geregeld wordende, zyn de bedienden allengs vermeerderd, zoo dat den dienst thans waargenomen wordt door de volgende persoonen:

De Kassier,
Onderkassier,
Boekhouder,
Beleener,
Schryver, en
Twee Klerken.

Die allen volgens hunne instructie eed moeten doen. Buiten deezen zyn 'er ook eenige Waardeerders aangesteld van goederen, die niet dagelyks voorkoomen, als van Juweelen, Edele Gesteenten, Boeken, en meer andere zaaken, welken zy, des van noode, en ontboden zynde, op prys stellen.

Staande de bestiering van de Bank van Leeninge op deezen voet, viel 'er in 't jaar 1732. eenige overweegingen over sommige zaaken van dezelve, des de Heeren Regeerders door den Secretaris van Royen alles deeden onderzoeken, en naar bevinding, schriftelyk opstellen: zulks de Heeren Burgermeesteren daarin genoegen neemende den Secretaris bedankte, en besloten den 25. Juny, nu in het houden van de Bank van Leeninge, en het recht daaraan behoorende verzeekerd zynde, dat men op dezelve wyze vervolgen zoude; „ mids „ in gevalle van brand, roof, geweld, „ of diergelyke ongelukken, of *casus* „ *fortuiti*, zich deeze Stad zal bedienen „ van het gemeene recht, naamenlyk, „ dat goederen verongelukt door on„ voorziene gevallen, geene restitutie „ onderworpen zyn, gelyk voorheen ook „ in 't Octroy van Ormea, Boekhors, „ en Honingh gemeld was (5)."

Verder herstelde haar Ed. Groot Achtbaarheden de ingekroopene misbruiken, verbeterden de feilen, en schikten de intresten van Leeningen op gemaklyker wyze, gelyk zulks uit het volgende besluit kan bespeurd worden.

Redres

(1) Not. boek A. fol. 219. den 21. Juny 1675.
(2) Not. boek A. fol. 224. den 22. Augusti 1675.
(3) Thesauriers Rekening van den jaare 1729.
(4) Uit medegedeelde berigten.
(5) Uit medegedeelde berigten.

Redres der Intereſſen van de Bank van Leeninge.

„ De Heer van Alphen, Eerſte en- „ de Preſideerende Burgemeeſter, „ heeft aan die van den Gerechte ge- „ rapporteert, dat de H. H. Burge- „ meeſteren eenige tyd herwaarts met „ de Commiſſariſſen van de Bank van „ Leeninge, Paedts ende van der Nyen- „ burgh, hadden gehad verſcheide be- „ ſoignes over het ſubject van de voorſz. „ Bank van Leeninge, dat ook gemel- „ de Commiſſariſſen ingevolgen van de „ Inſtructien, en met communicatie van „ Burgemeeſteren, drie Inbrengers, als „ Jan Noe, of Jan van Gonſalen, eene „ Vermeulen, ende Mary van Wyk, „ zoo ter zaaken van achtergehoude „ Panden, als van het neemen van hoo- „ ger loon van de Gemeente, dan hen „ by de Inſtructie van die van den Ge- „ rechte is toegelegd, hadden gecas- „ ſeerd; ende dat mogelyk nog nader „ intrigues zouden werden ontdekt, „ welke tot desavantagie van de voorſz. „ Bank werden gepractiſeerd.

„ Dat de H. H. Burgemeeſteren by „ die occaſie ook hadden overwogen, „ of niet dienſtig zoude zyn, ter zaake „ van de jegenwoordige overvloed van „ geld, en zeer geringe intereſſen, waar „ voor een iegelyk het ſelve nu konde „ bekoomen, de intereſſen van de voorſz. „ Bank te verlagen; dat men ook had- „ de naagezien de Intereſſen, welken „ men gewoon is te neemen in Delft, „ Haarlem, Amſterdam, Hage, ende „ Catwyk, ende dat alles rypelyk zyn- „ de gepondereerd, de H. H. Burge- „ meeſteren hadden goedgevonden aan „ de H. H. die van den Gerechte voor „ te draagen, ende te adviſeeren, dat „ men voor het tegenwoordige, by „ proviſie, zoo lang de Intereſſen van „ het geld zo laag bleeven, dezelve be- „ hoorde te reguleeren in deezer voe- „ gen, te weeten, dat men nam van „ alle Panden, beleend met een tot „ ſes en negentig gulden, Intereſt te- „ gen acht penningen van het pond „ Vlaams in de week: het gunt be- „ draagt *f* 21 — 13 — 3. per C^to^. „ welke Intereſt wel hoog genomen „ ſcheen, doch dat de Bank tot haar onder- „ houd noodig hebbende *f* 4000. guld. „ en moetende uitkeeren aan den Ar- „ men *f* 6000. guld. het gunt te zaa- „ men uitmaakt eene ſomme van „ *f* 10000 — : — : het zelve alleen „ uit deeze Claſſe van beleeningen jaar- „ lyks wierdt geprofiteerd, dat ook niet „ veel zwaarigheid was, dat dat geringe „ ſoort van Volk, om een kleyne voor- „ deelige intereſt zich naar andere plaat- „ ſen zoude begeeven, om haar Panden „ aldaar te beleenen, ter zaake haer ver- „ zuimde tyd en vragten veel ſchade „ aan haar zouden toebrengen, behal- „ ven dat de meeſte menſchen, welke „ zulke geringe beleeningen deeden, „ veeltyds haar Panden binnen een week „ 2. of 3. weder kwamen loſſen, naa „ welken tyd, indien de Intereſt laager „ genoomen wierdt, de Stad aan de be- „ hoefte tot de Panden gebruikt, of „ ſchade zoude hebben, ofte wel niets „ profiteeren.

„ Dat men de overige Intereſſen kon „ verligten, en in deezer voegen [ſtel- „ len] van eene Beleeninge

van 96. tot 300. guld. genieten in 't jaar 9. per C^to^. losbaar by de maand.
van 300. tot 600. guld. 6. per C^to^. als voren.
van 600. tot 1000. guld. 5½. per C^to^. als voren.
van 1000. guld. en daar boven 4½. per C^to^. losbaar in een half jaar.

„ Waarop gedelibereerd zynde, is de „ Heer Burgemeeſter van Alphen be- „ dankt voor zyn gedaan rapport, de „ H. H. Burgemeeſteren voor haar ge- „ beſoigneerde; en hebben die van den „ Gerechte zich met den voorſlag van „ haar Ed. Groot Achtb. geconfor- „ meerd, ende dezelve geconverteerd in „ een Reſolutie.

Uit mede gedeelde berichten.

NB. *Voorheen waren de Intereſſen.*

By de week van 1. tot 99. guld.
f 21 — 13 — 3
—— —— van 100. tot 200. guld.
16 — 5 — :
By de maand van 200. tot 400. guld.
12 — : — :
—— —— van 400. tot 500. guld.
8 — : — :

Van 500. guld. en daar boven tegen zulke Intereſſen als B. B by adviſe van Commiſ- ſariſſen zal werden afgeſprooken.

Wy zullen tot een ſlot van deeze ver- handeling, ter verdeediginge van de Lombaarden, of Leenbanken in 't algemeen, de vertaaling van de verſen die te Rotterdam in 't Latyn voor de Bank van Leeninge ſtaan, hier laaten volgen:

Wie

Wie geld van doen heeft, spreekt my aan: ik zal 't u leenen;
Mits gy my pand verschaft; maar wil niet morrend steenen,
Als ik eisch kleine winst by 't losgeld van het pand.
Het is myn geld, uw schuld; en loon voor dienst geen schand'.
Of moet myn geld slegts u, en my geen voordeel geeven?
Hier heeft noch onrecht plaats, noch woeker, maar een pligt,
En wederzydsche dienst; zoo leeft, en laat men leeven:
Met zulk een inzigt is deez' Leeningbank gestigt.

P. v. d. S.

EENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Waag en 't Boterhuis.

Alzoo by alle besleepen Volkeren om de rust, en Vrede te handhaven van oudsher bezorgd is, dat een eigelyk het zyne gegeven wordt, en de Koophandel veelmaalen, niet zonder bedrog gepleegd wierdt, heeft men, om zulks voor te koomen, de openbaare Waagen, voor de weegbaare stoffen ingesteld; dus vindt men dat de oude schaalen, om groove waaren te weegen hier ter Stede alvroeg op den oever van het water, daar de oude en nieuwe Ryn midsgaders de Maaren zich vereenigen, alwaar nu de Kraan of Windas, gezien wordt, gestaan heeft (1). Het is, niet onwaarschynlyk, een aanzienlyk gebouw geweest, om dat ik aangetekend vinde, dat de Zolder over de groote Waag, in 't jaar 1574. voor vyf jaaren aan Mr. Reyer Jansz. eertyds waard in de Meermin, verhuurd was, om tien ponden 'sjaars (2). Doch dit gebouw van hout getimmerd, en door ouderdom allenks aan 't vervallen geraakt, is den eenentwintigsten Augusti des jaars 1657. by de Heeren Regeerders in overweeging gekoomen, „of, vermits het verval van „ de houte Waage, en dat dezelve, naar „ apparentie, niet boven twee, of drie „ jaeren sal konnen werden gebruikt, „ dierhalve niet noodig zal zyn, dat het „ gebouw van eene nieuwe Waage wer„ de ter hand genomen, en begonst; „ hebben die van den Gerechte naa ge„ nomen oculaire inspectie van de voor„ noemde houte Waage, en van den „ grond tot het bouwen van eene nieu„ we Waage, vermits het afwezen van „ verscheydene Leden van hun Colle„ ge, naa gethoonde inclinatie tot het „ voornoemde gebouw, goetgevonden, „ dat door den Bouwmeester Pieter Post „ een teykening van het gemelde ge„ bouw zal werden gemaakt. Den vier„ den September des zelfden jaars, by „ die van den Gerechte gezien zynde „ de teykening, by den voornoemden „ Pieter Post gemaakt van de Waage, „ hebben dezelve goedgevonden, dat „ dien conform de nieuwe Waage zal „ werden gebouwd. Den vyfden No„ vember daar aanvolgende, heeft Phi„ lips van Buytevest, Zoone van den „ E. Cornelis Anthones van Buytevest, „ Burgermeester, ten overstaan van den „ voornoemden zynen Vader, Mr. Wil„ lem Paedts, Mr. Pauls van Swanen„ burch, en Mr. Johan Meerman, Bur„ germeesters, Harman Jansz. Schuyl, „ Thezaurier extraordinaris, den eersten „ Steen van de Waech geleyt.

„ My jegenwoordig,

„ [*getekend*]

G. v. Hoogheveen.

„ Op den zesden Juny, des jaars 1658. „ aan die van den Gerechte der Stad „ Leyden verthoond zynde, zekere teyc„ keninge by Rombout Verhulst, Beeld„ houwer, door ordre van Burgermees„ teren

(1) Beschryving van Leyden door S. v. Leeuwen pag. 75.

(2) Thesauriers rekening van 't jaar 1578. pag. 37. versa.

„ teren gemaakt, uitbeeldende 't werk
„ 't welke in de Waage werdt gedaan,
„ hebben die van den Gerechte goedge-
„ vonden, dat dien conform in een steen,
„ 't voornoemde werk zal werden uit-
„ gebeeld, en in de gevel van de nieu-
„ we Waage gesteld: authoriseerende
„ by deezen den Burgermeesteren, om
„ dien aangaande met den voornoemden
„ Rombout Verhulst te overkoomen.

„ De Burgermeesteren en Regeerders
„ der Stad Leyden, hebben op den zes-
„ tienden July van 't jaar 1659. naa ge-
„ nomen inspectie van de nieuw ge-
„ bouwde Waach, goed gevonden, dat
„ voor aan de deur koomende op den
„ Ryn, zal werden gehangen de zwaar-
„ ste Schaal, en in ieder van de andere
„ deuren eene maatige Schaal, alle uit-
„ en inschuyvende, gelyk in de Waage
„ te Amsterdam geschiet" (1).

Dit sierlyk arduinsteene gebouw en in Marmer gehakte verbeelding der aldaar gepleegden handel, en 't weegen van baalen en ander goed wordt waargenomen door twee persoonen, die wegens hun ampt Waagmeesters genoemd zyn, welken aldaar allerleye groove waaren weegen, en om den kooper en verkooper behoorlyk te verzekeren een blykceeltje daar van geeven, en de gestelde gerechtigheden ontfangen, zy worden van de Stad aangesteld, als ook de mindere bedienden, die eertyds Weetwerkers, en nu Kraankinderen geheeten worden. Men vindt al in 't jaar 1351. gemeld, dat het recht van de Waage, onder andere, van ouds de Stad Leyden toebehoorde (2), en heeft de Burggraaf, die eenige aanspraak op het zelve gemaakt hadt, zes jaaren naa den gemelden tyd, afstant gedaan (3).

Het vertrek boven deeze Waage, is geschikt tot eene vergaderplaats van het Chirurgyns gilde, tot welke men langs eene gemaklyke trap opklimt. Deeze byeenkoomst bestaat uit eenen Professor Medicinæ, als voorzitter, twee Doctoren tot byzitters, en vier Chirurgyns, of Heelmeesters, voor welken de Leerlingen moeten verschynen, om ondervogt te worden, en bekwaam gevonden zynde, vryheid ontfangen, om de heelkunde openlyk te moogen oeffenen.

Dezelve plaats is ook sedert eenige jaaren herwaart gesteldt tot onderwys van de Vroedvrouwen, en aldaar het *Collegium ad negotia Obstetriciae artis*, of de vergadering om baarende Vrouwen te helpen, geplaatst, met dat inzicht is 'er een Leesmeester, die in dienst van de Stad is, welke, ten minsten eens ter maand, de Vroedvrouwen door openbaare lessen moet onderwyzen. Naa eenigen tyd der instellinge van deeze nutte konst, hebben die van den Gerechte der Stad Leyden, op den negenden November des jaars 1741. noodig geacht, om voor den Leesmeester van de Vroedvrouwen, voor der Stede Vroedmeester, en Vroedvrouwen, geheel naauwkeurige regels te doen opstellen, en besloten, ten dienste der noodlydende vast te stellen, en door den druk gemeen te maaken: en op dat de gemelde vergaderplaats der Heelmeesteren aan eenen iegelyk bekend zoude zyn heeft men op een houten bort in de voorgevel van de Waage met groote letteren gesteld

COLLEGIUM CHIRURGICUM.

Vergadering der Heelmeesteren.

Deeze byeenkoomst bestaat thans uit de volgende Leden:

De Hoogleeraar,

Bernhardus Sigfried Albinus, als Voorzitter of Præses;

De Geneesheeren,

Conradus Zumbag de Coesfelt,
Abraham Franken; als byzittende of Assessoren;

De Heelmeesters,

Gerardus Dicten,
Charles Gervais,
Thomas Passchierisse,
Cornelis Krul.

Welke eerst gemelde Heelmeester, ook Voorlezer of Prælector der Vroedvrouwen is.

Het Boterhuis

Is achter de groote Waage, om de boter, die in tonnen ter markt koomt, van de hette voor de zon, en ongemakken van de lucht te bevryden; met

(1) Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek, aangaande de zaaken van den Fabricq.

(2) Groot Charterboek II. deel pag. 797.

(3) Groot Charterboek III. pag. 9. en 23.

In de Verzameling van den Heer en Mr. Johan van der Marck Aeg. Z. Hoofd-Officier etc. der Stad Leyd. *A. Delfos, fecit 1763*

Gezigt op de Groote WAAG den RYN, en L. VROUWEKERK te Leyden.

de Wed. A. Honkoop, & A. Kallewier, excud.

met dit inzigt hadt men in 't jaar 1567. het toen afgebrooken huis, by de Vifch-kapel, daar de Meerman pleeg uittehangen, tot een Botermarkt gebruikt (1); doch dezelve te klein, of tot anderen dienft gebruikt zynde, hebben de buitenluiden de tonneboter geveild tusfchen de Vifchbrugge en de Waage, tot zoo lang de Heeren Regeerders een ruim en afzonderlyk gebouw daartoe deeden ftichten, beftaande voornaamenlyk uit galeryen, op arduinfteenen pilaaren ruftende, aan welke de groote Waage gehegt is geworden; maar deeze marktplaats in het midden niet overdekt zynde, was byna dezelve ongemakken onderhevig als de gemeene ftraat, des de Regeerders geduurende het bouwen van de Waage, dit befluit namen: „ Dat „ voorts, om te verhoeden het ongemak „ van het befchynen van de boter des „ Zomers door de zon, en dat vermits „ de hoogte van de galeryen van het „ Boterhuys, de huislieden by regenachtich weer aldaar niet droog konnen ftaan, dat het Boterhuys zal werden overdekt volgens de teykening „ daar van by den Architeck Poft gemaakt. Actum den XVI^en. July van „ den jaare 1659 (2)." In gevolgen van deeze refolutie, is het Boterhuis met een wulf en lantaarnswyze glazen overdekt geworden. De Heeren Burgermeefteren zoo nut een werk befteld hebbende, vonden den tienden Augufti deszelven jaars goed, dat hunne Wapenfchilden ter gedachteniffe binnen 't voorgemelde verdek, tegens de Waage aangefteld zouden worden: zoo als die heden nog te zien zyn.

Op dat de handel, die aldaar gedreeven wordt, aan den voorbygaanden kenbaar zoude zyn, heeft men boven de deur of ingang van hetzelve huis, in de Mandemaakerfteeg, door den konftigen Beeldhouwer Rombout Verhulft, zoodaanige Koophandel in fteen doen afbeelden, gelyk aldaar nog befchouwd wordt.

TWEE-ENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Zoutkeet.

Aleer het Vreemde Zout door den koophandel hier te Lande gebragt wierdt, pleeg men van zekere ziltige en zwavelige aarde, eerft tot afch gebrand, en met Zeewater gezooden, zout, of Sel te maaken (3); maar zulks te veel lands verflindende, is het zelve, by het groote Handveft van Vrouw Maria van Bourgonje, van den 14^en. Maart 1477. uitdruklyk in Holland, Zeeland, en Vriesland verboden (4). Des 'er andere middelen gezogt, en verfcheiden, foorten in gebruik gebragt zyn, tot zoo lang 'er ftrikte orde gefteld wierdt, dat in Holland geen ander Zout dan wit en van Zout gezooden mogt ingebragt worden. Dewyl nu het meefte zout uit andere geweften herwaard gebragt, graauw en niet zuiver was, heeft men eindelyk naar middelen gezogt, om het fchoon en wit te maaken, en daar toe de zoogenaamde Zoutkeeten uitgevonden, en federd alom vermenigvuldigd, als ook binnen de Stad Leyden, in den jaare 1557. de eerfte Zoutkeet gefteld is geworden, met Octroy van den Graaf van Holland; federt is 'er door gelyke vergunninge een tweede, voor eenen bepaalden tyd, by-gekoomen: blykende onder anderen, uit het naaftvolgende, zeer zeldzaame Octroy, op den naam van Koning Philips, aan de ingezetenen van de Stad Leyden verleend, en waardig, mids my nooit diergelyke is voorgekoomen, hier ingelaft te worden, behelfende deezen zin:

Octroy

(1) Klein Chronykje by Orlers befchryving van Leyden, pag. 556.
(2) Extract uit het Burgermeefteren en Gerechtsdagboek aangaande de zaaken van den Fabricq.
(3) Boxhorn Chron. van Zeeland, pag. 113. en 114.
(4) Groot plakkaatboek, II. deel, pag. 670.

Octroy voor de Zoutkeet te Leyden.

„ Philips, by der gratie Gods Coninck van Castillien, van Leon, „ van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicillien, van Mailloreke, „ van Sardeyne, van den Eylanden Indien, ende vasten Lande der Zee Oceane, Eerstshertoge van Oistenryke, Hertoge van Bourgoingnen, van „ Lothryck, van Brabant, van Limbourch, van Luxemborch, van Gelre, ende van Melanen, Grave van „ Habsborch, van Vlaendren, van Artois, van Bourgoingnen Palsgrave, „ ende van Henegouwe, van Hollant, „ van Zeelant, van Namen, ende van „ Zuytphen, Prince van Zwave, Marcgrave des heylicx Rycx, Heere van „ Vrieslant, van Salins, van Mechelen, „ van de Stadt, Steden ende Landen „ van Utrecht, Overyssel, ende Groeninge, ende Dominateur in Asie ende „ in Affrycke: Allen den ghenen die „ dese jegenwoirdige zien sullen, Saluyt. „ Wy hebben ontfangen die ootmoedige supplicatie van Jan Jacobszoon van „ Dam, Gerrit Adriaensz. ende Claes „ Claeszoon, al wonende tot Leyden, „ in onsen Lande ende Graefscepe van „ Hollant, inhoudende, hoe dat Jacob „ Pieterz. Verwer, ende Jacob Aelbrechtsz. van Dam, in den jaere XV^c. „ zevenenvyfftich, op de erffve van Jacob Aelbrechtsz. tot huere groote „ costen gestelt hebben een Zoutkeete, „ ende daer toe geobtineert onse oepene brieffven van Octroye, daer by „ hen alleenlyck geadmitteert is deselve „ Zoutkiete te erigeren, ende eenen yegelycken geinterdiceert die te contrefeyten, oft gelycke op te stellen op „ twee mylen omtrent onser voirsz. Stede van Leyden, binnen thien jaeren „ alsdoen naestcommende, op de verbuerte van de voirsz. Zoutkeete. „ Welcke achtervolgende, hebben de „ voirsz. Jacob Pietersz. ende Jacob „ Aelbrechtz. die neeringe van Zoutzieden tot den jaere XV^c. tweentzestich op de voirsz. erffe gedaen; „ maer alsoe die zelve te nauwe ende „ nyet zeer propys en was, om de voirsz. „ neeringe te doen, zyn veraccordeert „ geweest, dat zy tot voirderinge van „ huere kinderen alnoch een Keete nyet „ verre van de voirsz. erfve, op den „ grondt oft erffve van de voirsz. Jacob Pietersz. Verwer, gelegen in den „ Ambochte van Zouterwoude, tusschen „ de voirsz. Stede van Leyden ende de „ Zylbrugge, souden doen erigeren, „ tot groot gerieff ende prouffyt van „ den inwoenderen van Rynlandt, ende „ andere onse ondersaten daeromtrent „ geseten: ende op dat nyemant gelycke „ Keeten soude contrefeyten, hebben zy „ van ons vercregen oepene brieffven „ van Octroye, daer by de voirsz. leste „ brieffven, hen verleent den XXV^en. „ van Augusto XV^c. zevenenvyfftich, „ voir den tyt ende termyne van thien „ jaeren, alsdoen naestcommende, alnoch geprolongeert ende verlinght „ waren voir eenen anderen tyt van vyff „ jaeren achtereen volgende, beginnende ter expiratie van de voirsz. voirgaende brieffven van Ottroye: ende „ was voirts denselven Jacob Pieterz. „ ende Jacob Aelbrechtsz. vuyt onser „ meerder gratie geottroyeert ende geaccordeert, dat de voirnoemde Jacob „ Pieterz. soude mogen stellen ende erigeren op zyn voirsz. erffve ende gront „ een nyeuwe Zoutkeete, ende op deselve die neeringe van Zoutzieden alleen doen, overlatende den voirsz. Jacob Aelbrechtsz. die Zoutkeete staende op zyn voirsz. erffve ende gront, „ om deselve neeringe oick alleen daerop „ te doene, alles den voirsz. tyt gedueren de; wesende te dien eynde eenen „ yegelyck van wat state, qualiteyt, „ oft conditie die mochten wesen, geinterdiceert ende verboden, de voirsz. „ Zoutketen, denselven tyt geduerende, te contrefeyten, oft opstellen, op twee mylen nae de voirsz. „ Stede van Leyden, op verbuerte van „ deselve Zoutkeeten, behoudelyck „ nochtans, dat zy huere recognytie „ van de voirsz. gratie, Ottroy, ende „ accord gehouden souden wesen te betalen t'onsen proffyte de voirsz. vyff „ jaeren lanck geduerende, ende die jaeren die noch resteerden, ende loop „ hadden van den voirsz. voirgaenden „ Ottroye van thien jaeren de somme „ van zes ponden van veertich grooten „ 't pont, t'sjaers voir elcke Keete, „ beginnende loop te hebben van den „ eersten dach van Augusto XV^c. drieentzestich, alsdoen naestcommende, „ alles breeder blyckende by de brieffven van Ottroye daer op geëxpedieert, „ in date van den XXII^en. January „ XV^c. tweëntzestich, volgende welcken zy de voirsz. recognitie, altyts „ geduerende heurluyder tyt betaelt gehadt hebben, ende hoewel zy Sup-

„ plian-

„ plianten by transpoorte aen de voirsz. „ Keetens gecommen zyn, te weten, „ de voirsz. Jan Jacobsz. van Dam, aen „ de Keeten van Jacob van Dam, zy- „ nen vader, ende de voirsz. Gerrit, „ ende Claes, aen de Keeten van den „ voirsz. Jacob Pietersz. deselve eenigen „ tyt gebruyckt, ende de voirsz. re- „ cognitie betaelt hebben, nochtans „ overmits den turbulenten ende benau- „ den tyt, en hebben zedert eenige jae- „ ren herwerts geen groff zoudt bequae- „ melyck kunnen gecrygen, ende zulcx „ geen proffyt mogen doen, hebbende „ oick mitz den overvloet van 't water „ bynnen corten tyt herwerts, in onsen „ voirsz. Lande ende Graefscepe van „ Hollant geschiet, groot verlies ende „ schade gehadt ende geleden, mitz „ welcken, ende om 't selve wederom- „ me te mogen verhaelen ende restau- „ reren, hebben zy ons zeer oitmoede- „ lyck gebeden, dat 't selve aengemerct, „ ende in recompensie van dien ons be- „ lieven soude te verlingen ende prolon- „ geren den voirsz. tyt in 't voirgaende „ leste Ottroy begrepen, voir eenen an- „ deren termyn van thien jaeren achter- „ eenvolgende, beginnende ter expira- „ tie van de voirsz. leste voirgaende „ brieffven van Ottroye, mitz by hen „ betalende t' onsen proffyte denselven „ tyt geduerende, in handen van onsen „ Rentmeester generael van Noorthol- „ lant de voirsz. somme van zess pon- „ den munte voirscreven t' sjaers voir „ recognite, ende oick eenen yegelyc- „ ken te interdiceren, geduerende den „ geprolongeerden tyt de voirsz. Zout- „ keeten te contrefeyten oft op te stel- „ len op twee mylen omtrent de voirsz. „ Stede van Leyden, op verbuerte van „ de selve Zoutkeeten, ende hen Sup- „ plianten daerop respectivelyck te doen „ expedieren onse oepene brieffven daer „ toe dienende. Doen te wetene, dat „ wy de zaken voirscreven overgemerct, „ ende hierop gehadt 't advys van onse „ lieve ende getrouwe die President, „ ende Luyden van onsen Rade ende „ Rekeninge in Hollant, genegen we- „ sende ter bede ende begeerte van de „ voirnoemde Supplianten, hebben de- „ selve leste brieffven van Ottroye de „ voirsz. Jacob Pietersz. Verwer, ende „ Jacob Aelbrechtsz. van Dam verleent, „ in date den XXII[en]. dach van Janua- „ rio XV[C]. tweëntzestich, voir den tyt „ ende termyn van vyff jaeren, alsdoen „ naestcommende, alnoch verlinght en-

„ de geprolongeert, verlingen ende pro- „ longeren by desen voir eenen tydt en- „ de termyn van thien jaeren achter- „ eenvolgende, beginnende ter expira- „ tie van de voirsz. voirgaende brieff- „ ven van Ottroye. Verbiedende ende „ interdicerende eenen yegelycken van „ wat state, qualiteyt, oft conditie hy „ zy, de voirsz. Zoutkeeten, den voir- „ screven tyt geduerende, te contrefey- „ ten oft optestellen, op twee mylen „ nae onser voirsz. Stede van Leyden, „ op de verbuerte van deselve Zoutkee- „ ten: behoudelyck nochtans, dat zy „ Supplianten in recognitie van dese on- „ se jegenwoirdige gratie, Ottroy ende „ prolongatie gehouden sullen wesen te „ betalen t' onsen proffyte de voirsz. „ thien jaeren lanck geduerende de som- „ me van zess ponden van veertich groo- „ ten munte voirscreven t' sjaers voir „ elcke Keete, beginnende loop te heb- „ ben ter expiratie van de voirsz. voir- „ gaende brieffven van Ottroye, ende „ dat in handen van onsen voirnoemden „ Rentmeester generael van Noorthol- „ lant jegenwoirdich, oft andere toe- „ commende, die gehouden word daer „ aff ontfanck te maken, rekeninge, „ bewys, ende reliqua te doene t' on- „ sen proffytte, mitten anderen pennin- „ gen van zynen ontfanck: behoude- „ lyck oick, dat de voirnoemde Sup- „ plianten gehouden sullen wesen desen „ onsen jegenwoirdigen brieff te presen- „ teren, zoewel in onse Raedtcamer van „ onse Financien, als in onse Rekenca- „ mer in Hollant, bynnen drye maen- „ den naestcomende, om aldaer respec- „ tivelycken geregistreert ende geinteri- „ neert te worden tot conservatie van „ onsen rechte, zoe 't behoiren sal. „ Ontbieden daeromme ende bevelen „ onsen lieven ende getrouwen die hooft „ Presidenten ende Luyden van onsen „ secreten ende grooten Raden, Stadt- „ houder, President, ende Luyden van „ onsen voirsz. Rade ende Rekeninge „ in Hollant, die Hooffden, Tresorier „ generael ende Gecommitteerde van „ onse voirsz. financien, ende allen an- „ deren onsen Rechteren, Justicieren, „ Officieren, ende onderzaten dien dit „ aengaen sal, ende elcken van hen be- „ sundere zoe hem toebehoiren sal, dat „ zy de voirnoemde Supplianten van de- „ se onse jegenwoirdige gratie, Ottroy, „ ende prolongatie, voir den tyt, op de „ conditien in der vuegen ende manie- „ ren voirscreven doen, laten, ende ge-

„ doogen ruſtelyck, vredelyck, ende „ volcommelyck genyeten ende gebruyc- „ ken, ſonder hen te doen noch laten „ geſchien eenich hinder, letſel, oft „ moeyeniſſe ter contrarien; want ons „ alſoe gelieft.

„ Des t' oirconden hebben wy on- „ ſen ſegel hier aen doen hangen.

„ Gegeven in onſer Stadt van „ Brueſſele, den X^en. dach van „ Martio, in 't jaer onzs Hee- „ ren duyſent vyff hondert tze- „ ventich, van onſen Rycken „ te wetene van Spaengnyen, „ Secillien, &c. 't XVI^te. en- „ de van Napels 't XVIII^te.

„ *Op de vouwe ſtondt geſchreeven;*

„ By den Coninck in zynen „ Rade.

„ *En was getekend*,

d' Overloepe.

„ *Op den rugge was geſchreeven.*

„ Die Hooffden Treſorier generael, „ ende Gecommitteerde van de Demey- „ nen ende Finantien ons Heeren des „ Conincx, conſenteren voer zoe vele „ als 't in hen is, d'inhouden in 't wit- „ te van deſen te worden geſurmeert „ ende volbracht, in zulcker vuegen „ ende manieren alzoe zyne Majeſteyt „ dat wilt ende bevelt gedaen te wor- „ den by den zelve witte.

„ Geſcreven te Brueſſele onder die „ hanteeckene van den zelven „ Hooffde, Treſorier generael, „ ende Gecommitteerde, den „ XXVI^en. dach van Septembr. „ XV^C. eenentzeventich.

Barlaymont,
G. Schets,
J. Damhoudere,
Q. Levishout (1).

„ Op huyden den VII^en. Auguſti „ XV^C. eenentzeventich. Naer dien „ deſe opene brieven van Octroye ten „ bureele van de Camere van der Reke- „ ninge in den Haghe gezien ende ge- „ viſiteert zyn geweeſt, zyn dezelve ge- „ daen regiſtreren in 't vierde geluwe „ Regiſtre, beginnende Prima Octobris „ XV^C. LXIII. fol. II^C. LIX. verſo.

„ Actum ten daghe ende jaere als „ boven.

„ My preſent,

„ *En was geteekend*,

J. Godin.

Uit den oorſpronglyken perkamenten brief beruſtende onder Mevrouw Margareta Ris, Weduwe van den Heere Burgermeeſter Abr. Alenſoon.

NB. Schoon dit Octroy met het jaar 1570. op den 10^en. Maart, getekend is, zoo is het zeker, dat het tot het jaar 1571. behoort, en vergeeten is, hier by te zetten, *naar den Styl van den Hove*: wandt de ſchade door den Watervloed geleeden, van welke gewag gemaakt wordt, is door de Allerheiligen vloed, den eersten November des jaars 70. voorgevallen, veroorzaakt.

De Zoutzieders dus bevoegd zynde hadden Zeewater noodig om het zout te kooken en te zuiveren, en dewyl de nieuw gegraave grift, door de duinen te Katwyk, in 't vervolg het Mallegat geheeten, hen het gemaklykſte voorkwam tot het haalen van hetzelve Water, en die graft in eigendom den hooge Heemraaden van Rynland behoorde, vervoegdenze zich met een ſmeekſchrift aan die Vergadering, welke hen gunſtlyk verhoorde, en het verzoek op de nevensgaande voorwaarden inwilligde:

Conſent van Heemraaden van Rynland aan de Zoutzieders der Stad Leyden tot gebruik van de nieuw gegraave Graft door de Duinen.

„ De Zoutſieders binnen der Stede „ van Leyden es geconſenteert, „ dat ſy de Grachte, die 't gemeene „ landt van Rynlandt heeft doen ſchie- „ ten door de Duynen tot Catwyc, re- „ ſponderende uyt den Ryn tot aen de „ Zee toe, tot heurluyden coſten ſullen „ mogen doen diepen, wyden, ende de „ Dammen, daer inne leggende, opne- „ men, ende voorts twee ofte drie ſche- „ pen tot haren geryff in deſelve grach- „ te

(1) *Of* Linshout.

„ te te mogen houden, omme daer me-
„ de de Zoute wateren van de Zee af
„ tot aen den Ryn te brengen, mits dat
„ zyluyden in de selffde grachte aen den
„ Ryn voorschreve sullen slaen eenen
„ dam, houdende drie voeten waters,
„ ten eynde haer 't voorsz. waeter buy-
„ ten voornoemde grafte niet en ont-
„ loopt, ende sullen tot geryff van de
„ passerende man, mede tot haeren cos-
„ ten een brugge over die voornoemde
„ grachte doen leggen, benevens den
„ Heerwech, daer men te waegen en-
„ de te voete bequamelick over sal mo-
„ gen passeren; ende dat syluyden voorts
„ van het tweede verlaet aff, over de
„ Duynen, indient henluyden oorbaer
„ dunct, zullen mogen leggen eene goo-
„ te, omme de zoute waeteren gevouch-
„ lycken te gecrygen, mits dat sy de-
„ selve goote hooch genouch sullen
„ maecken, ten eynde de wagens by de
„ strangh rydende, ofte andere daer by
„ niet en sullen syn verlet: Dit alles tot
„ wedersеggen.

„ Aldus gedaen binnen Leyden by
„ Johan van der Does, Heere
„ van Noortwyck Johan van
„ Duvenvoirde, ende Woude,
„ Heer van Warmont, Gerrit
„ van Poelgeest, Heere van
„ Hogemade, Gysbrecht van
„ Duvenvoorde, Heere van
„ Opdam, ende Heynsbrouc,
„ Mr. Pauls Buys, ende Pie-
„ ter Kies, Hogghe Heemra-
„ den van Rynlandt, op den
„ XXVIII^en^. Aprilis XV^C^.
„ achtentzeventich.

Weinige jaare laater hebben de Zoutzieders, tot meerder gemak, en nut voor hunne Keeten, den hoogen Heemraden op gelyke wyze verzogt, om eene bak, en goot aan 't Strand te moogen maaken, op dat zy het zoutewater in hunne schepen, liggende in de nieuwe Waterloozing, te gevoeglyker mogten brengen; waarop hen deeze bepaalde vryheid dus is vergund geworden:

„ De Zoutzieders binnen de Stadt
„ Leyden, hebben Dyckgrave,
„ ende Hoogeheemraden van Rynlandt
„ by requeste te kennen gegeven, dat
„ sy geerne soude doen maecken, t'ha-
„ ren costen, een houten masten goot,
„ responderende van de Ouver der Zee
„ tot Catwyck, onder deur de strande,
„ tot in seeckeren back, die sy souden
„ doen stellen aen 't Duyn, omtrent
„ het eerste verlaet, om 't water des
„ te zouter mitte vloet in den back ge-
„ dreven synde, voorts mit een pompe
„ uyten selve back deur de vorder go-
„ ten, die men leggen soude, zoo deur
„ Duyn als over de Coleq, buyten om
„ het twede verlaet geleyt te worden
„ tot in hun Soutschepen, leggende in
„ de nieuwe gegraven waterloosinge tot
„ Catwyck voorsz. alles volgende seec-
„ kere Caerte by henluyden vertoont.
„ Tot 't welck zy versochten consent
„ van Dyckgrave ende Hogeheemraden
„ van Rynlandt voorsz. zulcx dat de-
„ selve Dyckgrave, ende Hoogeheem-
„ raden, van de gelegentheyt van dien
„ deur haer Gecommitteerden hebben
„ doen nemen inspectie oculaer, wiens
„ rapport, mitsgaders den Schout ende
„ Gesvoorens van Catwyc gehoort syn-
„ de, hebben Dyckgrave ende Hooge-
„ heemraden voorsz. de Suppliantеn ge-
„ consenteert, ende geaccordeert, con-
„ senteren, ende accorderen mitsdesen
„ heurluyder versoeck hier vooren ver-
„ haelt, mits dat sy luyden de duyc-
„ kers, oft d'aerde daer mede deselve
„ syn bedect, geensints en sullen mo-
„ gen roeren, ten ware dan mit belie-
„ ven, ende aenwysinge van Dyckgra-
„ ve ende Hoogeheemraden: behoude-
„ lick, off in tyden ende wylen bevon-
„ den werde yemande daer by te we-
„ sen geinterresseert, oft beschadicht,
„ dat de Suppliantеn 't selve t'haren
„ costen sullen beteren ter discretie van
„ Hoogeheemraden, ende oock den
„ back, ende gooten opnemen, sulcx
„ als dan by de selve Hoogeheemraden
„ bevonden sal worden te behooren,
„ ende worden die voorsz. Suppliantеn
„ gehouden 't doubbelt van de geexhi-
„ beerde Caerte, ten comptoire van
„ Dyckgrave ende Hoogeheemraden
„ voornoemt over te leveren t'haren
„ costen.

„ Actum tot Leyden by Dyck-
„ grave ende Hoogeheemraden
„ van Rynlandt, desen XVII^en^.
„ February XV^C^. tnegentich.

Extract uit het Register, gehouden by Dirck van Egmont Secretaris van Rynland fol. LIIII.

Van deeze Zoutkeeten is geen gedenkteken meer overig, en de laatste, van welke ik gemeld vinde, is, door het stich-

ſtichten van de Maarekerk, ingenomen en vernietigd, des 'er nu maar eene is overgebleeven, en toegelaaten, van wier ſtichting ons nu ſtaat te handelen. Toen de Stad in 't jaar 1611. Octroy tot haare vergrooting verkreegen hadt, hebben de Heeren Regeerders de gronden en erven geveild, en eenige derzelve aan byzondere perſoonen verkoft, onder andere den grond of de erven aan de oude Cingel niet verre van de toen in wezen zynde Zylpoort, op welke de tegenwoordige Zoutkeet gebouwd is, op zulke weetens waerdige voorwaarden, zoo omtrent de geſteltheid der Stad als omtrent de wyze op welke zulks gedaan wierdt, dat ik niet ondienſtig achte de zelve hier by te voegen:

Voorwaarden, op welke de ledige erven aan de oude Cingel, omtrent de Zylepoort, [tot het maaken van eene Zoutkeet] door Burgermeeſteren verkoft en opgedraagen zyn: toonende op welke wyze de ledige erven in de nieuwe vergrootinge uitgegeeven wierden.

„ WY Andries Jaspersz. van Veſanevelt, ende Meeſter Jacob van Brouchoven, Schepenen in Leyden, oirconden, dat voor ons gecomen, ende verſchenen zyn, de eerſame Jan Ysnoutsz. van der Neſſe, Meeſter Franck Duyck de Jode, Claes Cornelisz. van Noort, ende Pieter Arentsz. Deyman, Burgermeeſteren der voorſz. Stede, verclarende in den lopenden jare Zeſtien hondert twaelff, achtervolgende zeeckere beſchreven voorwaerden, vercoft te hebben, vercoften, ende opdrougen dienvolgende als noch mitsdeſen aen, ende ten behouve van Ysbrandt Jansz. van Sluytenburch, twee ledige erven elcx derzelver breet twee roeden, ende diep twaelff roeden, gelegen in de vergrootinge deſer Stede, neffens den anderen, aen de oude Chingele, omtrent de Zylepoorte, onder 't derde block aldaer, geteyckent met C. belegen hebbende in't geheel, aen d'een zyde ten Ooſten, de voorſz. Burgermeeſteren met zeeckere ledich erff, ongeteykent, ende voor als noch niet vercoft, ende aen d'ander zyde ten Weſten, eerſt de partyen geteyckent met Nu[rs]. LXI, ende LXII. aencomende Symon Symonsz. Houtcoper, ende daer aen de partyen LXIII. LXIIII. LXV. ende LXVI. de welcke alle vier tot noch toe onvercoft gebleven zyn, ſtreckende voor van de Chingele voorſz. tot achter aan de partyen LXXIIII. ende LXXV. als ooc mede aen een ander ongeteyckent erff, alle by de voornoemde Burgemeeſteren mede onvercoft aen haer behouden, ende dat vry, ſonder eenige belaſtinge, dan ſal den Coper daer op moeten gedogen de hypotheecatie van eenige pachten daer van zy Comparanten den Coper beloofden te bevryden, 't zy met afflosſinge van de zelve, off anderſints. Vorder met voorwaerden dat den Coper, binnen zes jaren nae Meye dage voorleden anno XVI[c]. twaelff, de voorſz. erven gehouden es te betimmeren met huyſen, ten minſten van twee viercanten hooch, op pene, indien de voorſz. erven, nae dezelve tyt, onbetimmert mochten blyven leggen, dat de voorſz. erven in ſulcken gevalle, volgende de keure deſer Stede, op yemants verſouck, die aldaer ſal willen timmeren, hem by Schepenen ſullen werden offgeſchat. Noch met conditie, dat de oude wallen by hen Comparanten, off heurlieden nacommers in dienſte, ter neder zullen werden geleyt, binnen den tyt van twee, ofte drie jaren ten langſten, mede te reeckenen van de maent van Meye, anno zeſtien hondert twaelff voorſz. ende dat middelertyt die geene, die buyten ſullen comen te woonen, met het openen van de poorten, by avont ende ontyden naer gelegentheyt, zullen werden geryſt. Ende ſy Comparanten gelovеden, dien volgenden, ende zulcx met, ende onder de voorſz. conditien ende voorwaerden, de voorſz. erven te vryen, ende waren van aller commer, ende opſtal, daer mede d' zelve belaſt, ofte beſwaert ſoude mogen zyn, ende dat jaer ende dach, mitsgaders ten eeuwigen dage, als recht is, ende gelyck men vrye, ende onbekommerde erven behoort te waren, onder verbant generalyck van alle deſer Stede goeden, exchyſen, ende innecomen, egeen uytgeſondert. Voorts zoo bekenden ſy Comparanten hen ter ſaecke van de voorſz. vercopinge ende opdrachte, ten vollen betaelt te zyn den leſten penning mitten eerſten, ende dat eerſt met een rentebrieff van ze-

„ zeven en dertich guldens van XL. „ grooten 't ſtuck, ende thien ſtuyvers „ t'sjaers vrys gelts, ende boven dien „ met een Cuſtingbrieff innehoudende „ een ſomme van twee duyſent een „ hondert guldens, munte als vooren, „ ende te betalen ſtaende, mede vrys „ gelts, op zes aeneenvolgende jaer- „ lycxe termynen, als t'elckens een ge- „ recht zeſtepaert, Meyedage, anno „ zeſtien hondert derthien, 't eerſte, „ ende dit alles ter goeder trouwen, en- „ de zonder argeliſt.

„ Des ten oorconden deſen met on- „ zen zegelen beveſticht, opten „ VIII. Novembris, anno XVI^c. „ ende twaelff.

„ *Ende was geteyckent*,

J. Swanenburch,
en bezegelt &c.

„ Ter Secretarye der Stad Ley- „ den uitgegeven, voor Copie „ authentycq geſchreven uit het „ Prothocol van Waerbrieven „ O. O. beruſtende te Secre- „ tarye voornoemt, ende is de- „ ze, na gedane collatie, daar „ mede bevonden te accorde- „ ren, huiden den 29^en. Mey „ 1725.

„ By my,

„ *En was getekend*,

P. v. Groenendyck.

Uit de Brieven van de Zoutkeet te Leyden, van Mevrouwe de Wed. van den Heere Burgermeeſter Alenſoon.

Op deezen grondſlag is een ruim gebouw getimmerd, dat men allengs merklyk verbeterd heeft, en tot dien ſtaat gebragt, in welke het zich heden vertoont. Hierentuſſchen was groot verſchil ontſtaan over het onderhouden van het Mallegat, 't welke door de Keetlieden van Leyden, Haarlem en Utrecht, als mede door de Schilpvoerders, en anderen gebruikt wierdt, zulks zy niet gevoeglyker vonden, dan den Hoogheemraaden hunne zwaarigheden in geſchrift voor te ſtellen; welke Heeren de zaaken onderzogt hebbende, door hun gezag de onderlinge tweedragt door deeze uitſpraak op verzoek der beledigden gedaan, eindigden.

Verdrag tuſſchen de Keetluyden van Haarlem, Leyden en Utrecht, ter eenre, en Schilpvoerders ter andere zyde, wegens het gebruik en onderhoud van 't Mallegat, en 't gene daar aan behoort, midsgaders Conſent van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland tot het zelve.

„ Alſoo de Keetluyden van Leyden, „ Haerlem, ende Utrecht, mits- „ gaders Lysbet Lauris, Wed. van Jan „ Jansz. Paeuw, Louris, ende Teunis „ Jansz. Paeuw haer Soonen, voor haer „ ſelven, ende vervangende alle den genen „ die het boven Mallegat tot het affvoeren „ der Schilpen gebruycken, de Wel Ed. „ Heeren Dyckgraeff, ende Hoogeheem- „ raden van Rynlandt, by requeſte hadde „ vertoont, hoe dat ſedert enigen tyt her- „ waerts, onder hun ſyn gereſen ver- „ ſcheyde differenten over het onderhou- „ den van het voorſz. Mallegat, ende „ de gevolge van dien, gelyck alle het „ ſelve de Wel Ed. Heeren van den „ Boſch, en van Leeuwen, by oculai- „ re inſpectie gebleecken, en aan de- „ ſelve by partyen mondelinge voorge- „ dragen, en gerepreſenteert is, ende „ alſoo de voorſz. partyen door tuſſchen „ ſpreecken van de welgemelte Heeren, „ waeren verdragen, ende geaccordeert, „ gelyck de Supplianten by haere on- „ derteyckeninge oock bekenden geac- „ cordeert te weſen.

Naementlyck,

„ Ten eerſten, dat ſoo wanneer Lys- „ bet Louris en conſorten ontlaſt, ende „ gedeſchargeert ſouden weſen van de „ continuatie der betalinge van een ſom- „ me van ſeſtigh gulden, die haer Jaer- „ licx van den Heere van Wimmenum, „ als Dyckgraeff van Rynlandt was aff- „ gevordert, ende waer van de Sup- „ plianten vertrouwen, dat ſy daer van „ ſullen werden ontlaſt, dat als dan de „ oncoſten eenige tyt herwaerts op de „ onderhoudinge van het voorſchreve „ Mallegadt, en van alle de appenden- „ tien, ende dependentien van dien, van „ boven aen de Zee tot de ſteene brug- „ ge beneden den geſlagen dam incluys, „ albereyts gevallen, ende die in toeco- „ mende daer aen noch verder ſullen wer- „ den gedaen, ſullen werden gedraegen „ by de voorſz. geſamentlycke Keet- „ luyden voor de eene helft, ende by „ de voornoemde Lysbet Louris en con-

„ ſor-

„ forten, ofte by die geenen die in tyden, ende wylen in haer plaetfe fullen fuccedeeren voor de wederhelfte.

„ Ten tweeden, ende alfoo de floot genaemt de wyck boven in 't Mallegadt, nevens den Dam, ende de wall daer aen gelegen, alleen wert gebruyckt by de Schilpers, ende mits het wechfacken der gronden, als anderfints moeten werden gerepareert, dat dienvolgende de voornoemde Lysbet Louris q. q. voor nu ende altyt het diepen ende onderhouden, foo van de voorfz. Wyck, als de voornoemde wal, tot haeren laften fal nemen, invoegen, dat by aldien het Mallegat aldaer quaeme deur te breecken, ofte eenige ongemack daer omtrent te ontftaen, fy alles buyten fchade, ende oncoften van de voorfz. Keetluyden, wederom fullen repareeren, maken, en altoos onderhouden.

„ Ten derden, dat voortaen, foo wanneer de Soutwaterlichters van de Keetluyden, te gelyck met de Schilpers, ende andere vaertuygen, aen den Dam fyn, de Schilpvoerders, ende andere fullen moeten afleggen, tot dat de eerfte fullen gedaen fyn.

„ Ende alfoo ten hoochften onredelyck foude fyn, dat ymant anders van het Mallegat ofte wel van den Dam, ende het gereetfchap van de Keetluyden fouden werden gedient, dan de Supplianten, ten waere defelve in de oncoften, ende het onderhouden van den Dam, ende Zuygers, als anders mede contribueerde, ende dat de Brouwers, en Verwers tot aen den Dam comende, ende aldaer uyt het voorfz. Mallegat het water in haer waterfchuyten overftortende het gebruyck van de Zuygers, ende gooten van de Supplianten genieten, dat mede defelve Brouwers, ende Verwers, ende in fpecie mede de Schilpvoerders ofte Kalckovens, die het benede Mallegat tot het wegvoeren van 't water en Scilpen refpective gebruycken, in de oncoften van het verdiepen, ende onderhouden van 't felve beneden Mallegadt mede behoorden te contribueeren, ende dat het niet wel mogelyck es, alle de voorfz. perfoonen in 't voorfz. geconvenieerde te begrypen, dat daeromme mede wel redelyck foude fyn, dat de Brouwers, en Verwers, die vers water aldaer comen halen, yder Schuyt yts voor 't gebruyck van den Dam met ende beneffens de Suygers en Gooten van de Keetluyden foude contribueeren, ende dat boven dien de Brouwers, Veruwers, ende eygenaars van de Kalckovens tot het opdiepen, ende onderhouden van het beneden Mallegadt, Jaarlycx op iet mochte werden geftelt; ende naedien het boven Mallegat by nae wert toegedamt door de Schulpluyden, fulcx dat daer eenige jaeren twee lichters voor by den anderen hebben connen pafferen, nu ten naeuwer noot een alleen maar can door gebracht werden, foude dienvolgens mede wel dienftich wefen, dat de Keure op den vyffden October XVI^C. twee en tieftigh daer tegens gemaeckt exactelyck, fonder eenige conniventie wierde geëxecuteert, ende dat alle accoorde ter contrarie, ofte tot infractie van defelve Keure gemaeckt, gehouden foude werden van nul, crachteloos, ende van onwaerden. Dat mede op diverfche plaetfen de Duynmeyers hun Conynen tot in de walle van het Mallegadt, ende fulcx feer verre buyten het refordt van hun pacht laeten comen, ende voor defelve mede aldaer gaten graven, waer door de voornoemde wallen raeuw worden gemaeckt, ende alfoo afftuyvende telckens groote ondieptens in 't Mallegat veroorfackt, dat mitsdien mede feer noodich foude fyn, dat by provifie de wallen voornoemt, ende de duynen daer omtrent gelegen met de eerfte gelegentheyt wel dicht met helm foude werden beplant.

„ Soo keerde fy Supplianten haer tot haer Wel Ed. ootmoedelyck verfoeckende, om redenen hier vooren verhaelt, dat haer Wel Ed. de voorfz. Lysbet Louris, en conforten geliefden te ontlaften, ende te defchargeren van de Jaerlycxe feftigh gulden, hier vooren gemelt.

„ Ten tweede, dat de Brouwers, ende Verwers tot aen den Dam, mede hier vooren gemelt, comende, ende aldaer uyt het voorfz. boven Mallegat het Water in haer waterfchuyten overftortende, voor het gebruyck van de Zuygers en Gooten, mitsgaders tot onderhoudinge van denfelven Dam, voor yder Schuyt foude hebben te betalen vier ftuyvers; ende dat boven dien de Brouwers Veruwers, ende eygenaers van de Kalckovens, tot het diepen ende onderhouden van het beneden Mallegat, yder Jaerlycx foude

„ heb-

„ hebben te betalen drye Gulden, ende „ dat tot den ontfangh van dien by „ provisie mochte werde gestelt Louris „ Jansz. Paeuw, een van de Supplianten, die gehouden soude blyven, daer „ van Jaerlycx te doen aen de Keetluyden behoorlycke deuchdelycke reeckeninge, ende dat sy Supplianten tot „ dien eynde oock soude vermogen te „ leggen een boom voor de steene brugge, om de betalinge van de onwillige te connen vorderen.

„ Ten derden, dat op nieuws mochte werden gelast, de Keure van haer „ Wel Ed. van dato den vyffden October XVI^C. twee en tsestigh, exactelyck, sonder eenige conniventie te „ executeren, ende dat alle accoorden „ ter contrarie, ofte tot infractie van „ deselve Keuren gemaeckt, gehouden „ soude werden voor nul, ende van „ geender waerden.

„ Ten vierden, dat haer Wel Ed. „ mede om redene hier vooren gemelt, „ by provisie de wallen van het Mallegat voornoemt, ende de Duynen daer „ omtrent gelegen, mette eerste gelegentheyt wel dicht met helm souden „ gelieven te laten beplanten.

„ Ten vyffden, dat haer wel Ed. de „ Supplianten gelieffden te consenteeren, om het beneden Mallegat van „ de Steene brugge aff, tot in den Ryn „ toe, behoorlyck te mogen laeten diepen, op dat de Soutwaterlichters, „ ende Veruwers schuyten [die met het „ Somerwater onmogelyck connen vlotten] daer door sullen connen passeren.

„ Ende ten laetsten, dat haer Wel „ Ed. gelieffde te ordonneren, dat de „ gooten, die op verscheydene plaetsen „ syn gegraven, om het water wt het „ boven Mallegat aff te leyden, soude „ moeten werden gestopt, ende toegedamt, als oock de pompen, die nu „ daer in leggen, opgenomen, door den „ geenen voor wiens landt deselve gaten gegraven, ende de pompen geleyt „ syn, ende dat voortaen door niemant „ eenige doorgraevinge meer sal mogen „ werden gedaen, ende dat in cas yemant van het voorsz. water sich sal „ willen dienen, dat het selve niet anders en sal mogen te geschieden, als „ door pompen by hun niet anders te „ leggen als naer voorgaende consent „ van haer Wel Ed. ende dat niet anders, als dat de pompen sullen moeten werden geleyt boven den peyl, „ dewelcke is, soo wanneer het water „ soo hooch blyft, dat de Soutwaterlichters in 't voorsz. Mallegat, by Somerdach bequaemelyck connen vlotten.

„ Soo is't, dat welgemelte Hoocheemraeden van Rynlandt, nae voorgaende oculaire inspectie, ende rype „ deliberatie daer op gehadt, by provisie, ende tot haer Wel Ed^{en}. kennelyck wederleggen, hebben toegestaen, „ ende geaccordeert aen de Keetluyden „ van de Steden van Leyden, Haerlem, ende Utrecht, mitsgaders aen de „ gemeene Schilpvoerders, gebruyckende, ende bevarende des Gemeenelandts van Rynlandts waeterloosinge, „ gelegen in de duynen tusschen Catwyck op Zee, ende op Ryn, genaemt het Mallegat, dat de voorsz. „ Keetluyden ende Schilpvoerders sullen „ vermogen te onderhouden, soo het „ hooge. als het laege Mallegat, op „ een bequaeme, ende noodige diepte „ ende wyte, ende des noot synde met „ voorgaende kennisse van haer Wel „ Ed^{en}. sullen vermogen het selve in't „ geheel ofte voor een gedeelte te laten opschieten, gelyck de selve daer „ toe voor de eerstemael werden geauchthoriseert mitsdesen, ende dat de „ costen, die daer over sullen moeten „ werden gesupporteert by de voorsz. „ gesamentlycke Keetluyden sullen werden gedragen voor de eene helft, en „ de wederhelft by de voorsz. Schilpvoerders; welverstaende, dat de Sloot, „ genaemt de Wyck, boven in 't voorsz. „ Mallegat gelegen, nevens den dam, „ ende de daer nevens streckende wal, „ tot laste van de voorsz. Schilpvoerders alleen sal werden gediept, gerepareert, ende onderhouden, ende sal „ selffs de schade die door het inbreecken van het voorsz. Mallegat, nevens „ de Wyck, soo het selve mochte comen te gebeuren, by de Schilpvoerders alleen werden geboet, buyten „ schaden, ende costen van de voorsz. „ Keetluyden, blyvende mede de voorsz. „ Schilpvoerders gehouden aff te leggen, ende de voorsz. Keetluyden „ haere Soutwaterschepen eerst te laeten vullen, ingevalle het quame te „ gebeuren dat de Schilpscheepen te gelyck in ladinge quaemen te leggen; „ des sullen de voorsz. Keetluyden, ende Schilpvoerders gesaementlyck in „ goede, ende behoorlycke reparatie tot „ gemeene costen onderhouden, oock, „ des noot synde, vernieuwen den dam,

„ ende brugge, gelegen aen het eynde „ van het meergenoemde Mallegat: al- „ les in conformiteyt van voorgaende „ consenten tot dien eynde by haer Wel „ Ed[en]. voorsaten in der tyt, ende na- „ mentlyck in den jaare XV[C]. achtentse- „ ventigh, ende XV[C]. tnegentigh, ver- „ leent, dewelcke by dese concessie in „ genen deele werden gederogeert.

„ Is vorders de voorsz. Keetluyden, „ ende Schilpvoerders gesamentlyck toe- „ gestaen, dat deselve van de Brouwers, „ Veruwers, ende andere, die eenich „ water soude comen te halen uyt het „ voorsz. boven Mallegat, voor het ge- „ bruyck van de Suygers, ende Goo- „ ten van de voorsz. Keetluyden, mits- „ gaders voor het onderhout van den „ Dam, voor yder Schuyt in de welcke „ het water sal werden uytgestort, sul- „ len mogen vorderen eens drye stuy- „ vers, sonder meer, die tot verdie- „ pinghe ende onderhout van het meer- „ geseyde Mallegat, ende sulcx tot ge- „ meen voordeel sullen werden geem- „ ployeert, blyvende voorts in 't ge- „ heel, ende in vigeur de keuren by „ de Heeren Dyckgraeff, ende Hooge- „ heemraden op den vyffden October „ XVI[C]. tweeentseftigh, tegens het „ beleggen, ende bestorten met Schil- „ pen, van de anderhalve roede Lants „ ten beyde zyde van 't selve Mallegat, „ geëmaneert; gelyck mede de voorsz. „ Keetluyden, Schilpvoerders, ofte y- „ mant anders, niet sullen vermogen de „ voorsz. anderhalve roede Landts in't „ geheel, ofte deel door te graven, ofte „ eenige gooten, sluysen, ofte greppen „ in deselve te houden, sonder expres, „ ende speciael schriftelyck consent van „ haar Wel Ed[en]. ende reserveren haer „ Wel Ed[en]. aen haar de macht, omme „ t'allen tyde dese concessie in te trec- „ ken, ofte veranderen de duysternisse, „ die daer inne soude mogen residеren, „ te expliceren, dese te verminderen, „ ofte vermeerderen nae gelegentheyt „ van saecken, ende soo haeren goeden „ raedt gedragen sal.

„ Aldus gedaen in't Gemeenlants- „ huys van Rynlandt binnen „ Leyden, den vyfden De- „ cember XVI[C]. eenentzeven- „ tigh.

„ *Onderstont*,

„ In kennisse van my,

„ *Was getekend*,

Hulshout.

Meerder omstandigheden ten nutte der Zoutkeet zyn my niet mede gedeeld, of voorgekoomen; dan alleenlyk een bewilliging van de Hoogheemraaden van Rynland op verzoek van de Keetlieden van Haarlem, Leyden, en Utrecht gedaan, om by verstopping van de goote, tot Leiding van het Zeewater van het Strand tot in 't Mallegat gemaakt, het duin aldaar te moogen roeren met welk consent ik deeze verhandeling zal besluiten.

„ Hoogheemraden van Rynlandt, heb- „ ben de Keetluyden van Haer- „ lem en Leyden, soo voor haer, als „ voor die van Utrecht, op haer ver- „ soeck, by requeste gedaen, gecon- „ senteert en toegestaen, gelyck haer „ Wel Ed. doen by desen, dat sy Sup- „ plianten het Duyn, leggende aen het „ eynde van het Mallegat in Catwyk „ sullen mogen doen roeren, om te „ doen soecken na een verstopping in „ de gote, loopende van de Waterback „ na binnen toe, mits dat het Duyn „ binnen aght dagen, naer dat de voor- „ noemde verstopping gevonden sal we- „ sen, wederom sal moeten werden toe- „ gemaeckt, als van te voren 't selve is „ geweest.

„ Aldus gedaen in't Gemeenlants- „ huys van Rynlant binnen Ley- „ den den eersten Juny 1697.

„ In kennisse van my,

„ *En was getekend*,

Hulshout.

DRIE-

DRIEENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Van Huizen, Straaten, Bruggen en Graften, die veranderd zyn.

Het zal, myns oordeels, niet onaangenaam zyn, dat ik de verandering van de mindere Gebouwen, Straaten en Graften deezer Stad, zoo verre my die voorgekoomen is, hier kortlyk aanwyze, om dat de kennis van 't voorgaande betere bevatting van het tegenwoordige verschaft, by voorbeeld: 't zal aan weinigen moogelyk bekent zyn, waarom de Garenmarkt, somwylen de Oosterlingplaats geheeten wordt: de oorsprong van deezen naam is gesprooten van de Oosterssche Kooplieden, die Leden waren van de verbondene Hanze-steden, welken eertyds in Maatschappye handelden, een Huis gebouwd hadden by het Steenschuur, en tusschen de Sint Jacobsgraft en de tans genaamde Garenmarkt, dat in dien tyd door hen bewoond, en dierhalven het Oosterlinghuis geheeten wierdt; gelyk zy in de meeste Koopsteden van Nederland, zoodaanige Huizen, tot hun veilig en gemaklyk verblyf, midsgaders gevoeglyken handel bewoonden: en zoude aan sommige Burgerhuizen, door het byzonder hout van welke het getimmerd was, nog te ontdekken zyn waar het eerst gemelde huis gestaan heeft.

Dit gebouw was 't alleen niet dat veranderd is, de andere Huizen, die door Burgers bewoond wierden, zyn ook in de zelve gedaante niet gebleeven; wandt de houte Huizen en riete Daken, welke eertyds hier ter stede stonden, waren by ondervinding zoo bestendig niet als die men van Steen bouwde, des de Regeerders al in vroege tyden tot welzyn der ingezetenen, tegen de onheilen dier timmeraadien willende voorzien, door verscheidene Keuren, die de gesteldheid der oude Stad aanwyzen, en wy daarom hier mede deelen, in deezer voegen gezorgd hebben:

Van Huizen van steen en met harde daken te maaken.

„ Die Scout mitten achte Scepenen „ hebben eendrachtelic gekuert, „ by consent ende goetduncken van der „ Vroescip, dat soe wat huysen voortaen binnen Leyden, of binnen der „ vryhede van Leyden, gemaact worden, 't sy woonhuysen, turffhuysen, „ scuyren, loodzen, of scoten, zyn sy „ groot of cleyn, hoge of lage, die „ selmen maken mit stienen gevelen, „ ende mit stienen sytwegen, ende die „ selmen decken mit harden dak, 't zy „ mit tegelen, of mit leyen: soe wie „ anders enige huysen timmerde, off „ deckede, dan voorsz. is, die sel verbueren X. ℔. tegen den Heer, ende „ X^M. stienen, elck duysent XXIIII. „ placken, tegens dier Stede, ende die „ Burgermeesteren zouden dat huys „ doen ofbreken totter Stede behoef, „ als verbeurt te wesen.

„ Item, soe wat huysen die gemaect „ syn mit houten gevelen, off die gemaect syn mit houten zytwegen, ende die gevelen of zytwegen verghingen, of dat men die tot eniger tyt „ ofbrak om te vernieuwen, die sel „ zyn gevelen, of zytwegen weder maken van calck ende van stien, op die „ boete van X. ℔. te verbueren tegen „ den Heer, ende X. stiens elck duysent XXIIII. placken tegen de Stede, ende die Burgermeesteren zouden „ dat huys doen ofbreken totter Stede behoef, als verbuert te wesen. *Van houten huysen te vermaaken.*

„ Item, soe wat huysen mit riet gedect syn, ende een tot eniger tyt dat „ meerendeel van zyn huys in timmeringe wille ondecte, die sal syn huys, „ dat meeredeel ondect ware, al heel „ weder decken mit harden dake, by „ boete van X. ℔. te verbeuren tegen „ den Heer, en X^M. stiens, elck duysent XXIIII. placken, tegen der „ Stede, ende die Burgermeesteren souden dat huys doen ofbreken totter „ Stede behoef, als verbeurt te wesen. *Van de Daken der huizen.*

„ Item, alle huysen diemen binnen „ Leyden, of binnen der Vryhede van „ Leyden van nuwes optimmert, die „ zal men decken met harden dak, als „ voorsz. is, ende dair off sel die Stede „ totten harden dak te bate geven van „ elcke viercante roede XX. ß. payments, ende soe wat huysen binnen Ley- *De Stad zal te baten koomen die met hard dak dekken.*

„ Leyden mit riet gedeckt ſyn, ende „ die hoor dack ofgekuert worde off „ by hem ſelven hoor dack ofdoen, „ ende ſonder bedwanck dat verdecten „ mit tegelen, of mit leyen, daer of „ ſel die Stede totten harden daick te „ bate geven van elck viercante roe een „ halve Engelſche nobel.

De huizinge der Geestlyken.

„ Item, ſoe alle Geeſtelycke luyden „ binnen Leyden, of binnen der vryhede van Leyden geſeten, hoer huyſingen binnen vier jaren naaſtcomende „ doen decken mit harden daecke tot „ ſulcke ordinancie, ende tyde als 't „ Gerechte hem luyden bevelen ſullen, „ up die boete ende pene voorſz.

„ Deſe voorſz. keuren werden gemaeċt upten XXIIII^en. dach in Meye, „ anno vyftich.

Het waakende oog der Overheid ging niet alleen over de gemeene Huizen, maar ook tot gemak der inwoonderen over het regelen der Straaten, om het ſieraad der Stad te paaren met het nuttige gebruik, met dat inzigt vindt men in 't jaar 1438. aangetekend: " Die Schout en acht Schepenen hebben eendragtlyk gekeurd, „ om nutſchap en oirbaar der Stede, „ eene Steege, die leggen zal op Rapenburg onder Jan Iſaks erve, ſtrekkende voor van de Heerſtraat tot in „ den Ryn toe; en deeze ſteege zal „ breed wezen anderhalve roede, en „ niet min, en voort van deeze ſteege „ voorſz. eene ſtraate langs den Ryn, „ die breed wezen zal twee Roeden en „ niet min, ſtrekkende van der Stede „ voorſz. tot in die Oudeveſt toe. Deeze Steegen en Straaten voorſz. zullen „ maaken en houden al die genen die „ daar in geërfd zyn.

„ Item, die Schout met den acht „ Schepenen hebben eendragtlyk gekeurd eene Straat langes by den Ryn, „ van Clement Coppyn zyn huis totte „ Zylpoort toe, alzoo breed als 't van „ Clements huis is tot in den Ryn toe; „ en een ygelyk zal zyne erve ruimen „ tuſſchen dit en Meydage naaſtkomende, op die boete van III. ℔. te verbeuren elks dages, alzoo lange als zy „ geen ontruiminge gedaan en zullen „ hebben. Gedaan in 't jaar XIIII^C. „ XXXVIII. op Sinter Nyklaas avond „ (1).

Om het beſtaan van een deel der Stedelingen en de toeſtand van de Stad, in die dagen nog klaarder aan te toonen, zullen wy eene Keur van 't zelve jaar hier by voegen, zeggende: " Soe en „ moet nyemant hoey, noch ongedorſchen coern, noch geenrehande ruycht „ in geenen bargen doen, noch in ſcelven ſetten, men en mach die bargen „ en de ſcelven omme gaan, op die boeten van drie ℔. daagelycx en moet „ nyemant binnen Leyden enich Hoy, „ of ongedorſchen coern, noch geenre „ handę ruycht binnen horen huyſe leggen, op die boete voorſz. ende dat „ ſal tot 't Gerechts beſceydenheyt weſen (2).

Onder het ſchikken en regelen der zaaken, oordeelde de Magiſtraat dienſtig, op dat de Stad, zoo verre moogelyk was, zindelyk bewoond mogt worden, dat de voornaamſte ſtraaten niet door vuile neringen of verachte koſtwinningen zouden gebruikt worden, dierhalven deedt dezelve in de maand July des Jaars 1545. bevelen, dat voortaan geene Volders of Volderyen mogten woonen of wezen op den ouden en den nieuwen Ryn, de Hooigraft van den eenen Ryn tot den anderen, noch op het Steenſchuur en oude Veſt (3) doorgaande uit den nieuwen Ryn, voorby de Jacobiniſſen [of Witte Nonnen] tot weder in den Ryn. Ten zelven tyde wierdt gekeurd: " Soo wat deernen, die uit „ openbaar leeven zitten binnen Leyden, „ die zullen moeten woonen op 't zand, „ achter den Doelen, en bezyden den „ Doelen, in de Koddeſteeg, in de Mirakelſteeg, tot de Sint Niclaasſteeg „ toe; aan de achtergraften, achter de „ Jacobiniſſen en Cellebroeders, en aan „ de Veſt, en nergens anders, op de „ boete van drie Karolus Guldens: en „ al wie herbergen houden van Deernen, die in openbaar leeven zyn, zullen ook nergens anders moogen woonen, dan ter plaatze voorſchreeven (4).

Ter verſieringe der Stad en verbeteringe der Straaten, is van tyd tot tyd meer acht gegeeven, om den welſtand, en 't gemak der ingezetenen te bevorderen, ten bewyze hier van zullen we van jaar tot jaar aantekenen, welke verandering hier omtrent gemaakt is. In den jaare 1592. wierdt de Heerenſteeg by Sint Pieterskerk door verdrag van de

(1) MS. oude keuren der Stad Leyden.
(2) MS. keuren der Stad Leyden.
(3) Verſtaa het Rapenburg.
(4) MS. oude keuren onder F. v. Mieris V. boek pag. 31.

de Regeerders deezer Stad met den Landcommandeur des Duitſchenhuize, ten gebruike van de gemeente deezer Stad gangbaar gemaakt: omſtandig in de Handveſten deezer Stad verhandeld (1). dus onnoodig hier uitvoerig te verhaalen. Verder vindenwe op het zelve jaar, dat Burgermeeſters van Leyden, volgens afleezing met de klokke gedaan den 9en. April 1592. zekere Straaten in't Bon van Zevenhuizen hebben geordonneerd, en daar toe te verkoopen een leedig erf aan de Weſtzyde van de Nieuweſteeg, in't voorſz. Bon, 't welke eensdeels is geweeſt de poort met welke de Commandeursgraft in de voorſz. Nieuweſteeg afgeſlooten wierdt, en eensdeels een gedeelte van den hof, die men noemde Salomons Tempel, om betimmert te worden met bekwaame huizinge. Zoo wierdt ook op den elfden Juny van 't zelve jaar door Burgermeeſters een erf uitgegeeven om betimmerd te worden aan Mr. Simon Fransz. van Merwen aan de Weſtzyde van de Nieuweſteeg, zynde een gedeelte van den hof van Salomons Tempel, breed aan de Straat twe roeden drie voeten zes duimen, lang vyf roeden zes voeten vier duimen, belend aan de Noordzyde en Weſteinde 't vorder erf van de voorſz. huizinge Salomons Tempel, aan de Ooſtzyde de Nieuweſteeg, en aan de Zuidzyde de Salomonsſtraat. Meer andere diergelyke uitgiften van erven, zynde deelen van den hof of van de huizinge van Salomons Tempel zyn toen gedaan, waar door de gemelde ſteeg haare gedaante en naam ſchynt gekreegen te hebben. Op gelykewyze zyn ook veele ledige erven, op dien tyd in de Heerenſtraate uitgegeeven om betimmerd te worden (2).

Op den eerſten February 1593. wierdt een huis en erf in de Weſtcommandeurſteeg, en een gedeelte van twee andere huizen in de lengte van de dwers Heerenſtraat aan de Zuidzyde, boven de plaatze die men van ouds plag te noemen der Kappellaanen Doelen, aan de Stad opgedraagen, tot maaking van de Dwersheerenſtraaten. Den drieëntwintigſten May, daar aan volgende, insgelyks een Huis en Erf by het Watergat van de Hoogewoerdspoort, aan de Veſt, ſtaande op Gansoord: en een Huis en Erf gelegen tuſſchen Sint Jacobsgraft en de Raamſloot, van ouds genaamd de Raamklokgraft, en een Waterſteegje aan de oude Houtſtraat tot in de Veſtſloot loopende, alwaar de Raamen pleegen te wezen aan de Stad afgeſtaan (3) en ten dienſte van de zelve.

In 't Jaar 1599. zyn de ledige erven, uitgegeeven te betimmeren aan de Weſtzyde van de Paardeſteeg, daar het korte Veſtje ligt, tuſſchen de Rynsburgſche Poort, en de Boſtelbrugge, in 't Bon van Overmaren Rynzyde, als mede een ledig erf aan de Zuidzyde van de Salomonſtraat, eertyds een gedeelte geweeſt van den Hof van de Paſtorye van Sint Pieterskerk, als ook van den tuin van Salomons Tempel, hebbende ten Noorden de Salomonſtraat, en ten Zuiden de Commandeursgraft (4). Ten zelven dage wierdt ook uitgegeeven te betimmeren de ledige erven aan de Zuidzyde van den Ryn by de Boſtelbrugge, onder 't Bon van 't Gaſthuis vierendeel (5).

„ In 't jaar 1608. wierdt Samuel Ferdinando Viſſcher betaald vierentachtig „ guldens, in voldoeninge van 't gene „ hem veraccordeerd en toegevoegd is, „ uit zaake van de annullatie en te niet „ doeninge van zeker verdrag en overkomſte, tuſſchen die van den Gerechte deezer Stede ter eenre, en die „ voornoemde Viſſcher ter andere zyde „ gemaakt, om door zyne huizinge, „ ſtaande aan de Weſtzyde van 't Rapenburg, in 't Bon Noordrapenburg, „ en de erven daar aangelegen, te maaken een nieuwe ſtraate, die welke „ loopen zoude van 't rapenburg af tot „ op de achtergraft toe, midsgaders de „ renunciatie en afſtand van de gepretendeerde gerechtigheden aan en tot „ de erven achter de voorſz. huizinge „ gelegen (6).

Meer andere Straaten zyn omtrent dien tyd gemaakt, als de Velden ſtraat, loopende van de Ooſterlingplaats, of Garenmarkt, tot op Sint Jacobsgraft. De Kampenſtraat op de Vliet, tot de Veſtwallen. De Berkelſtraat, tuſſchen de Sint Pieterskerkgraft en de Voldersgraft. De Boysſtraat, aan de Weſtzyde

(1) pag. 488. en vervolg.
(2) Privilegieboek der Stad Leyden D.
(3) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 27 35 & 37.
(4) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 191. & 193.
(5) Theſauriers rekening van 't jaar 1599.
(6) Des Theſauriers rekening van 't jaar 1608. pag. 154.

de van 't Rapenburg. De knotterstraat aan de Veldenstraat en 't Steenschuur. De Straat Groenendaal by de Doelens aan de Westzyde van de achtergraft (1). De Werfstraat, liggende tusschen Marendorp en de achtergraft, omtrent de Bakkersteeg, is door de erfgenaamen van den Burgermeester Pieter Adriaansz. van de Werf, in 't jaar 1611. ten gemeenen gebruike aan de Stad opgedraagen (2). Op den vierden Maart des jaars 1619. bekenden de Meesters van Sint Elizabethe Gasthuis verkoft en opgedraagen te hebben ten behoeve der Stad zekeren grond, van welken de Elizabethestraat gemaakt is, welke strekt van de Vrouwenkamp af tot aan de Oudevest (3). Op den zevenden April des jaars 1644. gaf Benjamin van Halewyn, Heer tot Suytwyk en Nieuweveen, het recht dat hy hadt aan de Prinschestraat, strekkende van de oude Singel tot aan de Langegraft, tusschen den Maren en de Scheistraat, nevens de gewezene brouwery van de dubble sleutel, ten behoeve van de Stad, aan Burgermeesteren over, voor zich en de zynen (4). Den vier-envyfentwintigsten February, in 't jaar 1651. zyn verscheidene gronden en erven tusschen 't Leevendeel en de Zydgraft, door de Heeren Regeerders uitgegeeven, om met huizen, tot drieentwintig in getal, betimmerd te worden (5). In 't zelve jaar 1651. is de Korenspyker gebouwd, op den grond daar de oude rosmolen gestaan hadt: de loos van twee rosmolens met de molens gebouwd, aan de Hoogewoerdsche poort het oude Poortiershuis afgebrooken, daar den opgang van de vest geordonneerd, en daar naast een nieuw Poortiershuis getimmerd, en nevens het zelve het erf van den ouden opgang verkoft, en een huis gezet. In de nieuwe Stad, over de Langegraft twee steenen bruggen gemaakt: en over de oude Maren twee houten bruggen afgebrooken, en twee wipbruggen in de plaats gesteld: ook wierdt het torentje van de poortklok vernieuwd (6).

Den tweeden April 1653. hebben die van den Gerechte der Stad Leyden, naa genomene inspectie, goedgevonden
„ Eerstelyk, dat in plaatze van de houte
„ vervalle plaatinge, buiten de Wit-
„ te poort, dienende tot aanlegplaatze
„ voor de jachtschuiten, zal worden
„ gemaakt eene steene plaatinge, boven
„ gedekt met eene rollaag in tras geleid.
„ Ten andere, dat tot beter sieraad en
„ aanzien deezer Stede de vestwal van
„ de Witte poort af tot aan de groene
„ haazegraft toe, van binnen zal werden
„ bekleed met een steenen Muur, ter
„ bekwaamer hoogte, zoo nochtans,
„ dat het water vallende op de vest,
„ over den zelfden Muur loopen mag:
„ en dat aldaar de pomp, die daar om-
„ trent gestaan heeft, weder gesteld
„ zal worden (7)." Vier jaar en laater, wierdt een gedeelte van het Peperstraatje, liggende nevens het Prinschenhof, aan Klaas Korsteman van Rodenburg, om te betimmeren, by verdrag, door de Magistraat deezer Stad opgedragen (8).

Den vyfden May des Jaars 1668. is een gedeelte gronds van het achterhuis van den Heere Cornelis Paets, by de Mooijaapensteeg, afgeschat, tot styving van het verwelf van de overwelfde Voldersgragt: insgelyks ook eenige Huizen aan de Zuidzyde van de Breedestraat, by en in het Serpentsteegje, tot het maaken van de nieuwe geordonneerde Paapestraat, tusschen de Voldersgraft en de Breedestraat (9). " Den zestienden
„ September des gemelden jaars, heb-
„ ben die van den Gerechte deezer
„ Stede, naa voorgaande inspectie, ge-
„ ordonneert, dat de nieuwe Paapestraat
„ op den Noordhoek, alwaar de zelve
„ uitkoomt aan de Breedestraat, aldaar
„ zoodaanig zal geroolt werden, dat
„ het huis, jegenwoordig toekoomende
„ de Weduwe van Karel Flamand, zal
„ zyn het hoekhuis van de zelve straat,
„ en is aan Schepenen dien volgens ge-
„ recommandeerd, de achterkeuke van
„ de voorsz. Flamandshuis, en het huis-

je

(1) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 231. & seq.
(2) Handvesten van de Stad Leyden pag. 498.
(3) Privilegieboek der Stad Leyden E. pag. 38
(4) Privilegieboek der Stad Leyden E.
(5) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.
(6) Uit de aantekeningen van den Heere Burgermr. Jan Pietersz. van der Maerschen.
(7) Extract uit Burgermeesteren en Gerechts dagboek aangaande de zaaken van den Fabryeq. begonnen den 22. July 1649.
(8) Handvesten der Stad Leyden pag. 499.
(9) Privilegieboek der Stad Leyden F.

„ je van Gerrit Harmens Aardenstof, „ beide buiten de gearresteerde rooyinge uitsteekende af te schatten (1).

Van de Bruggen.

Dewyl de Stad Leyden verscheidene eilanden in zich bevat, wier bewoonderen geene gemaklyker gemeenschap met elkanderen konden hebben dan door middel van Bruggen, van welken veelen in den ouden tyd door byzondere persoonen, buuren, of Wyken, ten gemeenen nutte, van hout of steen gemaakt wierden; doch allengs gebreklyk en niet behoorlyk onderhouden wordende, 't zy door verandering, of onwilligheid van de naast gezetenen, hebben de Regeerders der Stad, om verdere ongemakken voor te koomen, eindelyk besllooten, en op den elfden November des Jaars 1445. gekeurd, " dat alle stienen bruggen, die binnen der Stede „ van Leyden gemaakt zyn, of gemaakt „ zullen worden, welken die poorteren „ en inwoonende gehouden hebben tot „ deezen dage toe opmaaken zullen, dat „ het Gerecht dunken zal, dat zy wel „ gemaakt zyn; en wie zyne bruggen „ tot 't Gerechts bescheidenheid alzoo „ wel gemaakt opleverd, die zal de „ Stede aanvaarden en houden staande „ als redelyk is, zonder der buyren eenigen kost meer daar aan te leggen. „ Gedaan op Sint Martynsdag in den „ Winter, anno XIIII^C. XLV (2).

En dewyl de Schippers hunne Schepen onder de bruggen vast maakten, daardoor benaauwden en dikwylen verschil ontstont, of beschaadigde, is hierom zes Jaaren laater by den Gerechte, de volgende Keur gemaakt. " Zoo en zal niemand voortan eenige schepen leggen „ onder, noch voor zulke bruggen, als „ hier naa beschreeven staan: dat 's te „ weeten, die Korenbrugge, die Vischbrugge, Sint Jansbrugge over den ouden Ryn, die groote brugge voor onzer Vrouwen Gasthuis, Sint Anthonisbrugge, an de hoogewoertspoort, „ en die brugge neffens die nieuwe steege, byder boete van XII. Schellingen: uitgezeid, dat men onder deeze „ voorsz. bruggen zal moogen leggen „ Zout, Koren, Vellen, en Turf, en „ anders niet zonder verbeuren, maar „ des zal 't Zout leggen voor Koren, „ 't Koren voor Vellen, Vellen voor „ Turf, en dan Turf voor ander goed, „ by der boete voorsz. Gedaan op den „ XIX^en. dag in Februario, anno „ XIIII^C. LI. (3).

Alzoo de naastvoorgaande Keur, van het aanneemen der bruggen, een nettere bepaaling vereischte, om de Stad buiten veele kosten te houden, is by die van den Gerechte noodig geoordeeld, zich in 't Jaar 1456. op deeze wyze te verklaaren: " Alzoo bekeurd staat, dat „ men alle steenen bruggen, die binnen „ de Stede van Leyden gemaakt zyn, „ of gemaakt zullen worden, die men „ der Stede, tot des Gerechts bescheidenheid, volmaakt oplevert, dat die „ de Stede zal aanneemen, en houden „ staande, zonder die buyren eenigen „ kost daar aan te leggen: Zoo hebben „ die Schout ende achte Schepenen „ deeze Keur eendrachtelyk verklaard, „ en gekeurd by consent van der Vroeschip, dat zoe wat stienen bruggen, „ die der Stede volmaakt opgeleverd „ worden, daar af zullen die leenen van „ de bruggen gedekt wezen met harden dekstien, en daar af dat die dekstien breet wesen zullen een roede „ voet te minsten: ende wat breggen, „ die zittenen hebben, die zittenen van „ de bruggen zullen ook gedekt en gemaakt wezen van harden dekstien, „ die welke dekstien breet wezen zullen XV. duymen ten minsten, en elk „ stien wel gekrammet met yzer en met „ loot, en zoo wat bruggen alzoo niet „ gemaakt noch gedekt en zyn, als „ voorsz. is, daar af zullen 't Gerecht „ vry wezen van die bruggen aan te „ neemen van der Stede wegen te houden, duerende ter tyd toe, dat zy „ alzoo volmaakt, en gedekt opgeleverd zyn, als voorsz. staat: ende zoo „ wat bruggen dat alzoo met harden „ stien gemaakt en opgeleverd worden, „ als voorsz. staat, die zullen 't Gerecht aanneemen, en voort op der „ Stede Kosten houden, zonder de buyren, after dien tyd voort meer van „ brug-gelde van dier brugge enigen kost „ daar aan te hebben. Gedaan op den „ XIX^en.

(1) Extract uit Burgermeesteren en Gerechtsdagboek.

(2) MS. Keuren der Stad Leyden.

(3) MS. Keuren der Stad Leyden.

„ XIXen. dach in Junio XIIIIc.LVI.
„ (1).

Omtrent het onderhouden van al de bruggen in de Stad, is in den Jaare 1578. en 1589. nadere orde door die van den Gerechte gesteld, wie en op welke wyze de houte en steene bruggen, die nog niet voor rekening van de Stad genomen waren, zoude maaken en in stand houden, te vinden onder de Handvesten deezer Stad (2), dierhalven onnoodig hier te herhaalen. Hebbende dus iet in 't algemeen van de Bruggen aangetoond, zullen wy, zoo verre ons vermoogen reikt, de stichtinge van eenige der voornaamste hier byvoegen, als noodig ten gebruike der Stedelingen, en met de oudste beginnen; naamenlyk

De Vischbrugge.

Deeze is wel de oudste en meest bevoorrechtste brugge van de gansche Stad, schoon Mr. Simon van Leeuwen schryft (3), dat 'er in vroegeren tyd een overtogt geweest is, de plaats daar nu de Kraan staat, tot op de korte Maren; doch dewyl men geen zeker bewys van zoodaanige brugge elders vindt, houde ik de Vischbrugge, als gediend hebbende, om de Heerlykheden van den Burggraaf aan de oude Stad te hegten, voor de eerste en oudste, en zoo het my toeschynt gemaakt, wanneer de verdeelde regeering tot eene rechtbank gesmolten was, dus al voor den jaare 1266. gelyk wy elders gemeld hebben, op dat de wederzydsche bewoonders gemaklyk saamen koomen, en de onderlinge gemeenschap en handel aankweeken mogten. 't Is zeker dat in 't jaar 1310. de Vischers vryheid hadden, om aan deeze brugge, en die van de Maren hunne touwen vast te maaken (4), en datze voor het jaar 1427. al van steen gemetzeld was, als uit de oude brieven beweezen kan worden. Zy wierdt op kosten van de Rynlandsche Dorpen onderhouden door zeker onderling verdrag met de Stad al voor den jaare 1324. aangegaan; wandt by het maaken van de bostelbrugge wordt vastgesteld, dat de vierentwintig Ambochten evenwel de groote brugge zouden onderhouden, gelyk zy schuldig waren te doen (5). Anderen melden, dat het geheele Baliuwschap van Rynland hier aan de hand moest leenen (6), onder beding dat die landzaaten binnen de Stad niet bezet of bekommerd mogten worden; maar dat men die by afschryving voor hunnen dagelykschen Rechter zouden verzenden; gelyk ook de Burgers of Inwooners der Stad Leyden zoodaanigen recht op de Dorpen genieten zouden (7). Doch eenigen dier Dorpen in 't jaar 1532. tot de hermaaking van de Vischbrugge niet begeerende te gelden, of de afschryving van die van Leyden niet erkennende, hebben dierhalven de gemelde vryheid verlooren; anderen zyn weder ontheven van 't maaken en onderhouden van deeze brugge, als die van biede de Katwyken, Valkenburg, Oestgeest en Poelgeest, blyvende de afschryving in haar geheel (8). Sedert is de Vischbrugge in 't jaar 1637. vergroot, en aan de overwelfde straat gehegt, die van deeze tot de Sintjansbrugge gemaakt was, welke de hoogstraat geheeten, en geschikt wierdt, om de wagens die met Zeevisch dagelyks ter markt koomen te plaatzen (9). De naam deezer brugge is afkoomstig van de nering die 'er oudsher op gedaan wierdt, want ik vinde reeds in de oude geschreevene Keuren van 't jaar 1447.

„ Niemand en zal staan op die groo-
„ te brugge met bokking, noch met
„ haring te koop, hy en zal staan op
„ twee voeten van den muur van der
„ brugge, op die boete van XII. schel-
„ lingen. Wie andere haring te koop
„ hielde dan schoonschen haring, daar
„ zal hy een teiken op hebben wit en
„ rood, alzoo openbaarlyk dat het ken-
„ lyk is, die des niet en deede verbeur-
„ de den haring en XXII. schellingen:
„ en wat haring verbeurd wordt, die
„ zel men in 't Gasthuis draagen ".

Welke handel in gezoute, gerookte of gedroogde visch tot heden daags aldaar gedreeven wordt.

De

(1) MS. Keuren der Stad Leyden, zie ook de XXIIIste Keur van 't jaar 1583. gedrukt op 't Raadhuis pag. 24.
(2) Handvesten van Leyden pag. 506-509.
(3) Beschryving van Leyden pag. 479.
(4) Charterboek II. deel pag. 116.
(5) Handvesten van Leyden pag. 503.
(6) Handvesten van Leyden pag. 504.
(7) Keuren der Stad Leyden gedrukt op 't Raadhuis pag. 132.
(8) Handvesten van Leyden pag. 505. en 506.
(9) Orlers beschryving van Leyden pag. 77.

De Korenbrugge.

Deeze brugge schynt door de aldaar gestelde markt van naam veranderd te zyn, als uit de Keure van 't jaar 1443. is op te maaken; want in dezelve leest men het volgende: „ Alzoo 't gemeen Gerecht overdraagen „ is, dat die Korenmarkt wezen zal op „ Sint Cornelisbrugge, ende men zel „ nergent anderswaar t' Saterdages Ko- „ ren verkoopen, dat tegens den Sater- „ dach, of tegens andere markt dagen „ binnen Leyden ter markt koomt, dan „ op Sint Cornelisbrugge, op die boe- „ te van drie pond". Doch sedert dien tyd, dat de Korenmarkt aldaar geplaatst is, zal de oude naam veranderd, als mede de brugge vermaakt, geheel vernieuwd en in die gedaante gebragt zyn, als men de zelve heden beschouwt, omtrent welke bouwing, ons mede gedeeld is, dat op den veertienden December des jaar 1642.

„ By den Fabryck dezer [Stede] den „ Burgermeesteren bekent synde „ gemaakt, dat het heywerck van de „ Coornbrugge nu soo verre was ge- „ bracht, dat de Metselaar soude mo- „ gen beginnen te metselen, by aldien „ Burgermeesteren 't selfde konnen goedt „ vinden, hebben dezelve [naer dat den „ Fabryck voornoemt oordeelde, dat het „ jegenwoordich winter saisoen daer in- „ ne geen hinder konde geven] goedt- „ gevonden, dat den Metselaer op mer- „ gen zyn werck zal beginnen, en dat „ den eersten steen sal werden geleyt by „ Johannes van Groenendyck, oudt om- „ trent acht jaeren, Zoon van Mr. Rib- „ bert van Groenendyck, Secretaris van „ de Weescamer dezer Stede, ende dat „ van wegen dese Stadt aan den Met- „ selaers door den voornoemden Fabryck „ sal werden vereert eene somme van „ vyffentwintich guldens.

„ Ende is dienvolgende 's daegs daer „ aen, den XV^en^. Decembris, by den „ voornoemden Johannes Groenendyck „ geleyt den eersten steen van de voorsz. „ brugge, in jegenwoordicheyt van Jo- „ han van Groenendyck, ende Claes van „ der Meer, Burgermeesteren, ende den „ Secretaris dezer Stede, ende naer de „ voorsz. eersten geleyden steen, is door „ den voornoemden Fabryck aan de Met- „ selaars gedaan de voorsz. vereeringe.

Extract uit het Burgermeesteren, en Gerechtsdagboek van publycque zaken begonnen den 1. Februari 1634.

De Bostelbrugge.

Deeze Brugge is in 't jaar 1324. uit het Noordeinde van de Stad tot aan den Marendyk, over den Ryn, by verdrag gemaakt, om de groote brugge niet te verkorten zouze tot geenen heerweg gebruikt, maar met een open vak of draaiboom gehouden worden, alles volgens de verleende vryheid van den Graaf, en 't goedvinden van den Burggraaf, en Regeerders der Stad Leyden (1). Zy verkreeg den naam van de Bostelbrugge, wegens de oude Keure van 't jaar 1447. meldende, dat men die Bostelmarkt zoude houden aan de uitterste Bruggen die over den Ryn gelegen zyn, op de boete van tweëntwintig schellingen. In 't jaar 1526. is deeze brugge vermaakt of vernieuwd (2), zynde reeds tot eenen gemeenen weg gebruikt, doch niet bekwaam genoeg voor de doorvaart bevonden, is ze met verlof van de Heemraaden van Rynland op de volgende wyze hermaakt: „ Die „ Burgermeesteren der Stede Leyden is, „ naar voorgaande requeste geconsen- „ teert, dat zy den Ryn aan wederzy- „ de van de Bostelbrugge zullen moo- „ gen dammen met twee dammen, te „ weeten, eenen buyten der Stadt muy- „ ren, en den anderen binnen 's Ryns, „ omme alzoe den gront en den drem- „ pel der zelver brugge op te neemen, „ en die dieper te moogen leggen, tot „ geryf van de schepen geladen met „ steen, kalk, en anders".

Actum den XXIII^en^. Juny XV^c^. LXIIII. By Lochorst en de Does, hooge Heemraaden van Rynland (3). Doch het welfzel deezer nieuwe brugge voor de door vaarende schepen te hoog gemaakt, is by die van den Gerechte „ op „ den zevenentwintigsten December des „ jaars 1667. naa hetzelve beschouwd „ te hebben, de brugge mids haare „ hoogte en steilte in het op- en afryden zeer ongemaklyk en gevaarlyk was,

(1) Handvesten van Leyden pag. 503. en 504.
(2) Klein Chronykje by Orlers pag. 554.
(3) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

„ was, goedgevonden dat men het welfzel over het groote gat van dezelve brugge zoude afbreeken, om met eene dubble houte valbrugge te beleggen, en dat in plaats van de ſteene borſt leeninge, op dezelve ſtaande, zouden werden geſteld yſere Leeningen in blaauwe ſteene dekſtukken" [1].

Van de veranderinge omtrent andere bruggen gemaakt, is ons de volgende aantekening ter hand gekoomen:

„ Den VIII^en^. Marty 1649. heeft Cornelis van der Meer, Soone van den Heere Claes van der Meer, regierende Burgermeeſter, geleyt den eerſten Steen van de nieuwe brugge, leggende over het Steenſchuyr, tusſchen de nieuweſteegh ende de koepoortsgraft, in 't by weſen van Mr. Simon van Baersdorp, Claes van der Meer, Foyt van Syp, Mr. Aelbrecht van Hoogheveen, Burgermeeſteren, beneffens Mr. Gerrit van Hoogheveen, haeren Secretaris: ende is tot vereeringe gegeven zes ducatons.

Extract uit het Burgermeeſteren en Gerechtsdagboek van publycke zaaken der Stad Leyden Litt. D. fol. 14.

„ Den 2^en^. April 1653. die van den Gerechte der Stad Leyden hebben, naa genomene inſpectie, goedgevonden, de brugge leggende t'eynde het zant, over groene haazegraft tegens de Doelpoort, zoo veel te verbreeden, dat dezelfde komen t'accordeeren met de ſtraat van 't voornoemde zant.

Extract uit het Burgermeeſteren en Gerechtsdagboek begonnen den 22^en^. July 1649.

„ Den 13^en^. Juny 1661. Heeft Pieter van Groenendyck, Zoone van Mr. Rippert van Groenendyck, Burgermeeſter, gelegt den eerſten ſteen van de Brugge, leggende tusſchen d'oudenieuwe maren over de oude veſtgraft: en is aan 't werkvolk vereert vyfentwinticg guldens.

„ Den 8^en^. Auguſti 1662. Heeft Johan Meerman, Zoone van Mr. Johan Meerman, Burgermeeſter, gelegt den eerſten ſteen van de Brugge over de Heeregraft, t'einde de Haarlemſtraat: en is ten zelven dagen aan de Werkluyden vereerd eene ſomme van vyfentwintich guldens.

„ Den 1^en^. September 1663. Heeft Johan Meerman, Zoone van Mr. Johan Meerman, Burgermeeſter, gelegd den eerſten ſteen van de Steenebrugge t'einde overwulfde Voldersgraft over het Steenſchuyr.

„ Den 6^en^. January 1667. Die van den Gerechte der Stad Leyden gezien de teykeninge van eene brugge, te leggen t'einde de Haarlemſtraat voor de blaauwepoort, hebben goedgevonden, dat conform dezelve aldaar, in plaatſe van de houte, zal werden gemaakt eene ſteene brugge met blaauwe hartſteene boogen.

„ Den 9^en^. Mey 1667. Is de eerſte ſteen van deeze brugge gelegt by Gerard van Hoogheveen, Zoone van Mr. Gerard van Hoogheveen, Hoofd Officier: en vereerd vyf zilvere en een halve goude ducaton.

„ Den 24. February 1667. Hebben die van de Gerechte goedgevonden, dat in plaatſe van de houte brugge leggende over de dwersgraft by de drie bruggens, omtrent de Langegraft, zal werden gemaakt een ſteene brugge.

„ In het jaar 1728. is de Groenebrugge, die van hout was, liggende over het Steenſchuur, aan de Garenmarkt, van ſteen gemetzeld.

„ In het zelve jaar wierdt de houte ophaalbrugge, die de Zantſtraatbrugge geheeten was, ſtrekkende over de Oudeveſtgraft tot aan gemelde ſtraat, geheel weggenomen: gelyk mede afgebrooken wierdt de Vrouwekampbrugge, liggende over de Maren by de nieuwe Kerk.

„ In 't jaar 1728. is volgens beſluit van de Heeren Regeerders deezer Stad, de Sint Baſtiaansbrugge, die van hout, en over den nieuwen Ryn gelegen was, als van weinigen dienſt, en een toegang zynde van by de Kors- lam-

(1) Extract uit Burgermeeſteren en Gerechtsdagboek

„ lamberſteeg tot de Hooglandſche
„ Kerktorenſteeg, nu de bisquitmarkt,
„ geheel weg gebrooken.

„ Ook is in het zelve jaar weggeno-
„ men en vernietigd de houte brugge
„ liggende over het Steenſchuur, zich
„ van de Vliet, ſtrekkende tot aan de
„ overzyde digt by het Scheepmaaker-
„ ſteegje, welke eertyds de Veerbrug-
„ ge, of Schipper Frederiksbrugge ge-
„ heeten was.

Extract uit het Burgermeeſteren en Geregtsdagsboek aangaande de zaaken van den Fabricq.

Wy zullen hier tot een beſluit byvoegen de orde geſteld tegen het misbruik van de voornaamſte bruggen der Stad:

„ Die van den Gerechte der Stad
„ Leyden, in ervaaringe gekoo-
„ men zynde, dat wanneer op de Brug-
„ gens binnen deeze Stad, over dewel-
„ ke veel paſſage valt van Koetſen, Wa-
„ gens, ende Paarden, de Schaapsvag-
„ ten om te droogen, koomen gehan-
„ gen te werden, door het ſchrikken
„ van de Paarden, geſchapen ſtaat on-
„ gelukken te zullen voortkoomen, heb-
„ ben tot weeringe van dien, goedge-
„ vonden, ende verſtaan, by deezen wel
„ expreſſelyk te verbieden, op een boe-
„ te van zes Guldens t'elkens by de te-
„ gendoenders te verbeuren, dat geene
„ Schaapsvagten zullen moogen werden
„ gehangen aan de Bruggens, hierna
„ byzonderlyk geſpeçificeerd, nament-
„ lyk de Bruggens

Aan de Wittepoort.
De Haarlemmerpoort.
De Blauwepoort.
De Boſtelbrugge.
De Koornbrugge.
De Gansoorsbrugge.
Alle de Bruggens op het Rapenburg ende Steenſchuur.
De Hoogewoertsbrugge.
De Brugge aan de Hoogewoerdspoort.
De Pauwbrugge.
De Brugge aan de jegenwoordige Zeylepoort.
Ende eindelyk de Brugge ten einde de Haarlemſtraat, genaamd de Oude Zeylpoortsbrugge.

„ Ende zulks voor zoo verre te alteree-
„ ren de 24en. Burgerlyke Keure deezer
„ Stede, die voor den verderen inne-
„ houden van dien wyders in zyn ge-
„ heel gelaaten werd.

„ Aldus gedaan by die van den
„ Gerechte der Stad Leyden op
„ den 9en. July 1705. ende ter
„ poeye van het Raadhuis, ten
„ overſtaan van den Schout,
„ Burgemeeſteren, ende Schee-
„ penen van dezelve Stad, voor
„ den volke afgeleezen, op den
„ elfden July daar aan volgende.

„ By my,

„ *En was geteeckent*,

J. van Groenendyck.
MS. Keuren der Stad Leyden.

Van de Graften en Wateren.

Onder de menigvuldige oplettenheden en zorgen, welken de Regeerders deezer Stad altyd tot welſtand, voorſpoed, en gezondheid der ingezetenen gehad hebben, is geen van de minſte geweeſt de toezigt op de Wateren of Graften, op dat die niet op de eene of andere wyze belemmerd, door vuiligheden onrein of bedorven gemaakt mogten worden: en het is uit deeze oorzaake dat men al in vroege tyden verſcheidene middelen daar toe aangewend vindt; onder anderen ook om het gezag over de voornaamſte ſtroomen, door welke de ververzing der Wateren toekwam, magtig te mogen zyn, gelyk zulks kenbaar is door een verdrag van Philips van Waſſenaar, als Burggraaf van Leyden, met die van de voorſchreevene Stad aangedaan, by het welke aan den Schout en de acht Schepenen verdraagen wierdt, dat ze om gemeen oorbaar en voordeel, Keuren en Ordonneeren mogten in den Ryn, binnen de Vryheden, aan Plaaten, Straaten of Wateringen, daar de Ryn mede gewydt of genaauwd mogt werden: een verdrag van zoo veel belang, dat ze noodig vonden aan Hertog Albert, als Graaf van Holland, de beveſtiging van het zelve te verzoeken, en zulks op den negentienden Maart des jaars 1403. verkreegen (1). Sedert welken tyd de Regeerders

(1) Extract uit het Privilegieboek der Stad Leyden A. fol. 52. Verſo.

ders dit recht by verscheidene gevallen gehandhaafd hebben, als onder anderen blykt uit een Vonnis van den Hove van Holland van den negentienden December van 't Jaar 1569. daar by zekere inwoonders der Stad Leyden, woonende op den ouden Ryn, zich gesteld hadden tegen de geordonneerde verwyding van de plaatinge, hun gedaan verzoek is ontzeid geworden (1). Meer andere gevallen van diergelyke natuur zouden wy konnen bybrengen, indien ons voorwerp zulks vereischte; dierhalven zullen wy de waakzaamheid des Magistraats tegen de andere verdere ongemakken der Wateren hier kortlyk aantoonen.

De aanwas der neringen en Lakenhandel, hoe voordeelig voor de Stad Leyden, bragt eerlang ook zwarigheden voort by de Regeerders, dat de vuiligheden van de volderyen, verweryen, en van andere handwerken voortkoomende, en in de watergraften gestort door die onreinigheden stank, ongemak, en somtyds ziekte mogt veroorzaaken, des zy eindelyk, om het water, zoo veel moogelyk was, zuiver te houden beslooten daar in te voorzien met van tyd tot tyd verscheidene instellingen en Keuren te maaken, die wy om den ouden stand van zaaken, als de beginselen van laatere veranderingen, aan te toonen, niet ondienstig achten hier in te lassen:

Geene Volderye op de voornaamste Graften van de Stad te maaken.

„ Item, zoe en moet nyemant vulnesse in den Wateren ghieten, „ noch werpen, wie daer inne begre- „ pen worde, verbuerde XII. ß. hier „ of sel die gheen die 't aen brenget „ die helft van de boeten voorsz. hebben.

„ Item, zoe wie binnen der vryhede „ van Leyden in enige wateren, alse „ Ryn, ende graften dede lopen mit „ goeten, of instordede giete, loge, of „ vulnesse van Verwerye, confyt, ende „ Volrye, bete van Pelsers of Hant- „ scoemakers, of enigerhande Vulnis „ van pensen, of huyden, of vellen, „ geleyt in enigen wateren voorsz. of „ dat die wateren onreynde, dat die „ Scepenen kenlick wair of begrepen „ worde mit twien poorteren, verbeur- „ de XII. ß. ende wie enige vulnisse „ dair in dede by nachte, dat sel staen „ ter Scepenen provinge, ende die dair „ off begrepen worde, verbeurde twie „ scatta boete.

„ Gedaan upten elfden Novem- „ bris, anno XIIII^C. XLV.

„ Item, soe en sel nyemant, wie hy „ sy, voortan enigen dreck of vuylnisse, „ uyt stillen, of pishuysen, diemen bin- „ nen Leyden scoen maect, werpen, „ noch lossenen in geenen wateren, dan „ sel denselven drek ende vulnisse wer- „ pen op 't land, daer men die heb- „ ben wil, soe wie anders syn vulnisse, „ ende den dreck lossede dan voorsz. „ is, die sel staen twie uren lang ge- „ sloten upten blauwen stien, te weten, „ van dat die clock elf slaet, tot datse „ een ure geslegen heeft, 's middag, „ ende sel daar toe gecorrigeert wor- „ den by den meesten ommeleggen van „ den Gerechte.

„ Gedaen upten eersten van De- „ cembri, anno LIX.

„ Die Scout metten achte Scepenen „ hebben, by consent van der Vroescip, „ eendrachtelycken gekuert, dat men „ up die principael wateren van der „ Stede alse die Rynen, te weten, den „ ouden Ryn, den nuwen Ryn tot in „ den nuwen Ryn, die Hoeygraft doer- „ gaende, streckende van den ouden „ Ryn tot in den nuwen Ryn, noch „ op die Stienscuyr mitter ouder veste „ doorgaende, streckend wten nuwen „ Ryn, langes ende voorby der Jaco- „ pynssen doorgaende tot in den Ryn „ toe, van nu voert an geen meesterye „ van Volryen maken, setten, noch „ houden en sel in geenre manieren, „ up die boete van XXV. ₰. te ver- „ buren tegen den Heere, ende XXV^M. „ stiens, XXIIII. placken voor elc „ duysent, tegens der Stede, ende noch- „ tans soudemen van die Meesterye van „ der Volrye die hier en boven ge- „ maect, gezet, of gehouden wair, of- „ breken ende ruyminge van dair doen, „ op dieselve boete, pene ende verbuer- „ nisse. enz.

„ Gedaen upten XXIII. dach in „ Fe-

(1) Extract uit het Privilegieboek der Stad Leyden B. fol. 348.

„ Februario anno XIIII^C^. ne-
„ gen ende tſeventich.

MS. Keuren van de Stad Leyden.

Geduurende de beroerten en omkeering van de regeeringe des Lands, zullen deeze regels op het ſchoon houden der Wateren, door gewigtiger belangen, of door onachtzaamheid, niet behoorlyk waargenomen zyn: want men vindt in verſcheidene Leden van de Keuren, ten bevelen van den Gerechte in 't Jaar 1583. gemeen gemaakt, eenige regels tot het zuiver houden der Wateren ingeſteld (1), en in 't jaar 1588. is door die van den Gerechte eene nieuwe Ordonnantie gemaakt op het wyden der Wateren en Graften, en ſchynt hier uit gevolgd de vergrooting van de haven buiten de Zylpoort, welke in 't Jaar 1575. om de bier en andere ſchepen uit het Noorder kwartier koomende, zonder de Waterloozinge van Rynland te hinderen, begonnen was te graaven (2): doch die te klein ontworpen zynde, is den eerſten April des Jaars 1595. volgens goedvinden van Burgermeeſteren, door de Vroedſchap beſlooten de zelve grooter te maaken, met eene Singel en paliſſade te beſluiten, en zulks in de vrydom der Stede te trekken (3). Hier op wierdt ook by die van den Gerechte orde geſteld op het vermaaken der plaatingen, en 't onderhouden der Straaten of Voorlanden, onder welken voornaamenlyk op de kleine Graften, en in 't byzonder gedoeld wierdt op de Voldersgraft, Sint Pieterskerkgraft, de Paapegraft, de Falide Begynengraft tot in 't Steenſchuur, de graftloopende bezyde den Ark tot in den hoek van den tuin der Commandeurie, en van daar voorts tot de nieuweſteeg, welke tweeëntwintig voeten tuſſchen de platinge wyd vernieuwd wierd, het Burggrafje moeſt veertien voeten, op de oppervlakte van 't Zomer water wyt wezen, te meeten uit den zydmuur van 't Weeshuis. De Hooglandſche Kerkgraft moeſt de ſtraat of wel aan beide de zyden twee roeden, en de Hooygraft aan de ooſtzyde eene roede vier voeten, en aan de Weſtzyde twee roeden wals hebben. De achtergraft uit der Stedeveſt tot Sinte Urſuleſteeg te wyden tot twaalf roeden voeten, de achtergraft van de Joſephſteeg tot de Vrouwe Kerkſteeg, en tuſſchen de Vrouwe Kerkſteeg ende Mare midsgaders de dwarsgraft koomende uit de achtergraft beneffens de Paſtorie van de Vrouwekerk, eene roede wyt. De Veſtſloot tuſſchen de Rundmolen en Sinte Urſuleveſtſteeg, aan 't Vrouwe Lysbethe Gaſthuis toe te metſelen. De Veſtſloot tuſſchen de Pellekaan en 't korte Rapenburg deurgaande vier roeden wyt te houden (4).

Dewyl de meeſte deezer wateren niet oorbaar geoordeeld wierden, om de onreinigheid, langer open te houden, als by den Zoomer door gebrek van ververſching, grooten ſtank verwekkende, heeft het den Heeren Regeerders deezer Stad raadzaam gedacht, die allengs te vernietigen, gelyk wy, zoo verre ons moogelyk is, hier den tyd in welken zulks gedaan is zullen aanwyzen: Op verzoek door de naaſtgelegene buuren in 't jaar 1601. gedaan, om de Pieterskerkgraft op hunne koſten te dempen, ofte vollen: is goedgevonden by de Stad dat werk op den negentwintigſten Maart des Jaars 1604. eerſt aan te beſteeden. Hier op volgde eenige Jaaren laater, dat die van den Gerechte op den twintigſten January in 't jaar 1633. beſlooten de Paapegraft te doen overwelven, als uit deeze aantekening blykt.

Reſolutie op den ommeſlag van de overwulvinge van de Paapegraft, in 't welke de Stad een derde deel zoude draagen.

„ Die van den Gerechte dezer Ste-
„ de, alvorens gehoort de lecture
„ van de reſolutie by die van den Ge-
„ rechte dezer Stede in der tyd in ge-
„ lyke ſaaken genoomen, mitsgaders
„ het advys ende berichtinge van Har-
„ men Pietersz. Douw, op de gelegent-
„ heyt dezer zaake, hebben verſtaen,
„ en gereſolveert by dezen, dat deze
„ Stad dragen zal een gerecht derde-
„ part van de coſten tot het overwul-
„ ven van de Papegraft gedaen; maer
„ dat de twee houckhuyſen, te weten,
„ het eene van Wouter de Haes, ende
„ het andere van de Weduwe van Jan
„ Jacobsz. Schryver, elx voor een der-
„ de in de te doen, ofte gedaene me-
„ tinge verſchoont zullen werden, dat
„ den

(1) De XXXVII--XLII. Keure.

(2) Privilegieboek der Stad Leyden D. pag. 10. verſa.

(3) Extract uit het Vroeſchapboek Litt. N begonnen den XIII^en^. December 1593.

(4) Uit het gedrukte op 't Raadhuis.

„ den Profeſſor l' Empereur alleenlyk „ van de breedte van de poorte, die „ by Annetgen Hermans is vertimmert, „ zal dragen twee derdeparten, en Annetgen Hermans een derdepart, dat „ wyders nopende de cleyne huyzen, „ die weynich diepte ofte erff hebben, „ en by den voorſz. Douw geinſpecteert zyn, zal werden gevoecht het „ advys nopende de gelegentheid derſelver huyſen by den voorſz. Douw „ by geſchrifte geſteld, en die van den „ Gerechte voornoemt overgelevert, „ en dat dien volgende de verſchoninge „ der voorſz. huyskens dien conform „ gedaen, mitsgaders de te doen ommeſlach over de huyzen aen de papegracht daer naer gemaeƈt zal werden.

Extraƈt uit het Burgermeeſteren en Gerechtsdagboek begonnen den 7en April 1625. Litt. B.

Door dit werk wierden de twee bruggen, de een van Steen en de andere van Hout, de Sionsbrugge en de gevangenbrugge liggende over de gemelde graft, geheel vernietigd. Verder bleef dit voorneemen omtrent andere kleine Grafjes toe te maaken, ſleepen, tot het Jaar 1669. als wanneer de hevige ziekte en ſterfte, die veele aanzienlyke lieden weg rukte, het werk deedt hervatten, en op verzoek der gehuisden omtrent de Vrouwe Kerk op den vyftienden April des gemelden Jaars, die van den Gerechte het volgende deedt beſluiten.

Ordre aan den Theſaurier extraordinaar, om een Grachgien, omtrent de Vrouwe Kerk, aan te dammen.

„ Den XVen. April 1669. Die van „ den Gerechte der Stad Leyden, „ hebbende horen leſen het ſchriftelyk „ verſoek aen Haer Achtb. gepreſenteert, uyt den naam en van wegen „ eenige gehuysdens ontrent de Vrouwe Kerk binnen deſe Stadt, omme te „ mogen hebben overwulft, ofte anders aengedampt, ſeecker grafgen; „ gelegen achter haer ſupplianten huyſingen, ſynde 't ſelfde grafgen t'eenemael onbruickbaer, oock ſodanich vervuylt, dat het ſelfde niet anders en is, dan een onnut ſtinckneſt „ geworden, en waer uyt gevreeſt werden quade luchten ende infeƈtien, in „ tyt en wylen ſullen ontſtaen; hebben „ naer genomen inſpeƈtie Oculair van „ de gelegentheyt, en toeſtant van 't „ ſelfde Grachgien, oock geleth op 't „ weynich intreſt, dat by vernietinge „ van dien, yemant aldaer ontrent gehuyſt, ſoude mogen werden aengedaen, goetgevonden 't ſelfde te doen „ aen dammen, te reeckenen van achter „ de huyſen ſtaande op de Haerlemſtraet, tot de brugge leggende over „ de Vrouwe Chooriteech, 't vervolch „ van 't ſelfde Grachgien, tot het eynde „ van dien toe, en te reeckenen uyt „ de voorſeyde bregge, by proviſie te „ doen opruymen van alle Secreeten, „ plancquieren mitsgaeders overleggende bruggens, ſoo eenige aldaer mochten ſyn, als verſtaende die van den „ Gerechte dezer Stede, dat het ſelfde „ grachgien, door ordre en voorſorge „ van den Burgemeeſteren, ende Regierders dezer Stede, tot laſten van „ de gehuysdens aldaer ſal werden gereynicht tweemael des jaers, en dat „ t'elckens tot ſodanigen tyt, alsmen „ van gewoonte is dezer Stede waeteren te doen peylen, ofte ſchouwen, „ op dat door middel van dien de clachten van de gebuyren aldaer wonende, „ mitsgaeders de gevreesde infeƈtie, ſoo „ veel doenlyk, geweert ende voorgekomen mogen werden, laſtende, die „ van den Gerechte dezer Stede den „ Theſaurier extraordinaris 't voorſeyde „ aendammen met den eerſten by de „ hand te neemen ende te voltreccken.

Extraƈt uit het Burgermeeſters en Gerechtsdagboek E. begonnen den 26. Maart 1665.

Dees aangevangе arbeid wierdt in 't naaſte Jaar, ten nutte der Stedelingen, met ernſt voortgedreeven; want op den achtentwintigſten May des jaars 1670. beſlooten de Leden van den Gerechte het Grafje voor 't Gerecht, of 's Graavenſteen, te doen overwulven, toe te Dammen, en af te ſluiten omtrent de Vliet, Rapenburg, en Engelſche poorte, den eenendertigſten der zelve maand, wierdt zulks nader door den Gerechte bekrachtigd, " om 't Grafje „ aan 't Gerecht, den Ark, de Langebrugge [of de oude Voldersgraft] voor „ zoo verre als boven nog open waren, „ te doen overwelven, en aan de einden „ toeteſtoppen tot beneden 't laagſte „ zomerwater." Den vierentwintigſten Juny, wierdt door den zelven Gerechte gereſolveerd; " de Langebrugge te „ doen

„ doen toestoppen met een riool voor 't „ regen water, midsgaders al de riolen en kruinen in de Wateren uitloopende, te doen stoppen met eene „ plank, dat niet en zullen konnen sueren dan onder 't water (1)." Drie dagen laater volgde deeze resolutie, en de nadere verklaaringen:

Ordre op het aan of toedammen van eenige Graften.

„ Den 27. Juny 1670. Die van den „ Gerechte der Stadt Leyden, „ achtererende op de middelen tot ververschinge van deser Stede Wateren, „ hebben collegialycken geinspecteert, „ verscheyde grachten, en minder bevaerbaere canalen binnen dese Stadt, „ als de Langebrugge; de gracht in't „ ront van 't Schravestyn, de Arckgracht, de Burchgracht, de gracht „ achter het dulhuys, streckende uyt „ de Maren, tot aan de turfmarckt, „ de Marendorpsche achtergracht, streckende uyt de Maren tot in de oude „ vest, tegens over de Soutkeet, mitsgaders de oude Voldersgracht, welcke alle naer voorgaande preadvys van „ den Thesaurier extraordinaris dezer „ Stede, des Stadts Meestertimmerman, „ en Metselaer, als gantsch schadelyck „ voor de gemeyne wateren, goetgevonden hebben te doen brengen, tot „ de naervolgende Staet, ende conditie.

„ En eerstelycken, dat de Langebrugge sal werden ingebolt, dat de „ selfde, als mede de Arckgracht, de „ Burchgracht, de gracht achter het „ Dulhuys, mitsgaeders die in't ront „ van 't Schravesteyn, alle sullen werden toegedampt: behoudelyck dat soo „ lange en soo verre de selfde grachten „ haer zyn uytstreckende, in't midden „ van dien onder de Straeten sullen „ werden geleyt twee onderscheydene „ riolen, daer van d'eene sullen dienen „ tot wechleydinge van 't nedervallende „ hemel, ofte regenwater, ende de „ andere, om alle secreet goten te doen „ sueren, en uyt lopen in bysondere „ kruynen, die op onderscheydene plaetsen, daar en sulx van noden sal zyn, „ ten oordeele van den Thesaurier extraordinaris dezer Stede, uytgegraven, opgemetselt, ende overwulft „ zullen werden, daer van de costen, „ ofte deselfde tot lasten dezer Stede „ alleen zullen werden gedraagen, dan „ ofte tot lasten van de aengehuysdens „ 't sy voor het geheel, ofte voor een „ gedeelte sullen werden omgeslaagen, „ ende gerepartieert, by nader resolutie „ van die van de Gerechte staat geterminеert te sullen werden.

„ Hebben wyders op de requeste van „ de gemeyne gehuysdens langhs de Marendorpsche achter- en Voldersgrachten, doen Apostilleren, dat de gemeyne gehuysdens aldaar, het Water, „ soo als door deselfde grachten als nu „ is lopende, sullen mogen blyven behouden, mits dat tot haere particuliere costen, en buyten die van het „ bon, deselfde grachten alvorens in „ vacken afdammende, doorgaans tot de „ oude gront sullen doen uytdelven, en „ opschieten, ende dit alleen by provisie, ende ter tyt en wylen, die van „ den Gerechte voornoemt, tot nut, „ en oirbaar deser Stede, hier ontrent „ souden mogen goet vinden, nader ofte anders te disponeeren.

„ Geresumeert den XIIII. Augusti 1670.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdachboek van publ. zaaken Litt. E.

„ Den 7en. Augusti 1670. is goedgevonden en verstaan, dat metten „ eersten sonder eenige de minsten tyd versuym, de resolutie aengaende het inbollen van het Wulft van de Langebrugge, en het leggen van de Riolen aldaer genomen op den 27. Juny „ jongstleeden, ter executie, en in 't „ werck gestelt sal werden.

„ Geresumeert den XIIIIen. Augusti 1670.

„ Den 28en. Augusti 1670. is naer „ voorgaende rype deliberatie, tot verminderinge van de stanck, in Stadts „ Wateren, goedgevonden en verstaen, „ dat de Langebrugge aen wederzyde, „ ontrent het eynde gestopt sal werden „ met een Dam daer het Water als met „ een verval overlopen sal, en dat alle „ de

(1) Extract uit het Notelboek Litt. A. gehouden ter kameren van Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden, begonnen den 7en. November 1668.

„ de Deuren, Venfters, tralytges, en „ gaten, die in de voorfz. Langebrug- „ ge komen, en die foo wel in de Huy- „ fen, als op ftraet toegemaeckt fullen „ moeten werden.

„ Gerefumeert den 8en. September daer aen volgende.

Extract uit het Burgermeesteren en Gerechtsdagboek E.

Door het voltrekken van dit befluit wierden de nog overgebleeven bruggen van de Oude Voldersgraft afgebroken; want dit water was in vroegeren tyd reeds ten deele overwelfd, en hadt dierhalven den naam van Langebrugge, al voor 't jaar 1640. gekreegen, en was aan 't Steenfchuur met eenen boom gefloten, voor het openen en fluiten van den zelven, in 't jaar 1652. aan Hendrik Andrieszoon tien Guldens voor een jaar dienft betaaldt wierdt (1). Behalven de houte bruggen, die ten dienfte van eenige huizen over deeze graft lagen, wierden de volgende negen fteene bruggen geheel vernietigd:

De Prinfenbrugge,
Jan van Dortenbrugge,
De Varkenbrugge,
De Diefteegbrugge,
De Wolfteegbrugge,
De Logenbrugge,
Kokkenbrugge,
Het Ikkerbruggetje,
Jan van Offenbrugge.

De nette tyd van 't overwelven van de Hooigraft heb ik niet konnen ontdekken, het blykt, dat zulks naa het jaar 1672. in 't welke Mr. Simon van Leeuwen zyne befchryving der Stad Leyden in 't Licht gaf, gedaan is, als deeze bruggen die over dat Water lagen, befchryvende:

De Koppenhieksbrugge,
De Vleerbrugge,
De Heerenbrugge,
De Choorbrugge,
De Sinte Annebrugge,

Welken allen met het ftoppen, en overwelven van dit Water, dat uit den Ouden in den nieuwen Ryn pleeg te loopen, weg genoomen en afgebrooken zyn.

VIERENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Markten.

De Vrye Jaarmarkten.

Deeze zyn, om de groote voorrechten die aan de zelven verleend worden, myns weetens nooit anders, dan door de hooge Overigheid, of Oppermacht, aan de Steden vergund, of toegelaaten te houden; wandt, zoo lang als de bepaalde tyd van vryheid duurt, mag niemand in zyn perfoon, noch goederen of Koopmanfchappen bekommerd noch bezet worden: maar de Rechtsgeleerden willen hier van uitgezonderd hebben, de bankbreekers, de gevangens, of gebannenen misdaadigen van die plaatze, daar de jaarmarkt gehouden wordt. (2).

De oudfte en eerfte van zoodaanige Jaarmarkten der Stad Leyden is die, welke ter gedachtenifſe van Sint Pieterskerkwydinge ingefteld, en nog onder den naam van Kermis, of Kerkmis, gehouden wordt. Zy wierdt eertyds, gelyk in onze dagen nog begonnen op den zesden Donderdag naa Paasfchen, dus op des Heeren Hemelvaartsdag; zy wordt ook de Kruismarkt geheeten, om dat menze naa de Kruisdagen op Hemelvaartsdag ten twaalf uuren met de klok inluidt (3), en was eertyds eene gewoonte een Kruis op te rechten zoo lang de vryheid van de Markt duurde: Op den naaftvolgenden dag houdt men de Lynwaadmarkt, die met den avond eindigd, des Zondags was de plechtige ommegang

(1) Thefauriers Rekening van 't jaar 1652.
(2) Van Zurk codex Batavus op Kermiffen.
(3) Kerklyke Oudheden van Rynland.

gang der Geestlyken, des Maandags de Wapenschouwing der Schutterye; van welke Vertooning niets overgebleeven is, dan in 't geheugen der kleine jongens, die met Trommels, Vaandels, Pieken en andere uitrustingen, de vergeetene gewoonten der Vooroudcren met de Straaten der Stad op en neder te trekken, nog leevendig houden. Naa dat deeze Kermis acht dagen geduurd heeft, wordt ze des Donderdags voor Pinkster ten twaalf uuren met de Klok uitgeluid (1).

De tweede vrye Markt, is van Graaf Jan den Tweeden, op den vierden July des jaars 1303. verkreegen, en door Hertog Philips van Oostenryk in December des jaars 1497. vernieuwd, vermeerderd en bevestigd (2). By de instelling was vergund het Kruis te rechten op Margarete avond, en zoude in alle rechten staan als andere Jaarmarkten (3). Deeze markt begint den twaalfden July, en eindigd den twintigsten der zelve Maand, en wordt op Margaretedag gehouden de Kaasmarkt, en des Maandags naa de zelve de Leermarkt, 't en zy Margaretedag op een Maandag valt, wanneer de Leermarkt op den naastvolgenden Maandag gehouden wordt, 't welke, door de Staaten van Holland en West-Vriesland dus in 't jaar 1636. volgens Orlers, by Octroy vergund zoude zyn, 't gene my nooit elders is voorgekoomen; doch de wisselvalligheid van den gemelden dag, heeft sedert doen besluiten, dat men de Kaazemarkt zoude vaststellen op den tweeden Dingsdag in de maand July, gelyk menze tegenwoordig houdt, en is van oudsher, tot nu toe in gebruik, dat men vier dagen voor, en zoo veel dagen naa de Markt, niemand mag bezetten of bekommeren, in lyf noch goed; maar die vochten of beroerten maakten, zouden volgens het oordeel der Schepenen, naar de handvesten gestraft worden (4).

In May des jaars 1565. verleende Koning Philips, deeze Stad, op verzoek der Regeerders, Octroy voor twee jaarlyksche Leermarkten, op welken alle soorten van Huiden, Vellen, of Leeren, zoo bereid als onbereid, mogten verkoft en verhandeld worden, op zekere gezette dagen, naamenlyk, de eene op den eersten Werkdag naa den eersten Zondag in de Vasten; en de andere des Maandags op, of naa Sint Lambertsdag in September, ieder acht dagen geduurende, met dezelve voorrechten als aan andere jaarmarkten verleend zyn (5), doch in 't jaar 1599. is de tyd van de eerstgemelde Leermarkt, volgens voorstel van de Regeerders, verzet op den Maandag naa midvasten (6). In erkentenisse van 't verkrygen deezer tweede en derde Leermarkten, wierdt jaarlyks, aan den Rentmeester der Koninglyke Majesteit, zes ponden betaald (7).

De jaarmarkt van den derden October, wierdt, op verzoek der Regeerders, door Koning Philips, of op zynen naam, by Octroy van den veertienden January des jaars vyftienhonderd zeven en zeventig, ingesteld, ter eeuwiger gedachtenisse van het wonderbaarlyke ontzet van de zwaare belegering deezer Stad, op den derden October des jaars vyftienhonderd vier en zeventig opgebroken, door hulp van de Heere Staaten van Holland en Zeeland, onder het beleid van den Heere Willem, Prins van Oranje, door het zelve Octroy verkreeg de Stad vryheid, om eene jaarmarkt op dien dag te houden van allerleye waaren en goederen, duurende tien dagen, beginnende den eersten en eindigende den tienden October, beide die dagen ingesllooten (8). By de afkondiging wierdt de verdeeling der dagen, tot de Predikatien en dankzeggingen, tot de byzondere veiling of verkooping der waaren, Wapenschouwing, vertooningen, en vreugdetekenen, bekend gemaakt (9). Doch door besluit van de groote Vroedschap, op den derden November des jaars zestienhonderd vyfenvyftig genomen, is raadzaam en goedgevonden, onverminderd het verleende Octroy, de gemelde jaarmarkt uit te stellen, ten tyde en wyle dezelve nut en dienstig zoude geoordeeld worden: behoudelyk, om de groote weldaaden Gods niet te vergeeten, de dank en bededag, ter gedachtenisse van 't voornoemde ontzet ingesteld, echter jaarlyks den derden October

(1) Keuren der Stad Leyden pag. 315.
(2) Handvesten van Leyden pag. 323.
(3) Charterboek II. Deel pag. 32.
(4) Keuren der Stad Leyden pag. 315.
(5) Handvesten pag. 325. & 326.
(6) Handvesten pag. 334.
(7) Thesauriers rekening van 't jaar 1578.
(8) Handvesten pag. 329.
(9) Handvesten pag. 331. & 332.

ber zoude gevierd worden (1).

De laatst verkreegene Markten zyn aan de Stad Leyden vergund door de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, op den drieëntwintigsten Maart des jaars zestienhonderd vierentwintig, om allerleye magere beesten, 't zy Ossen, Koejen, Varkens als anderen, geene uitgezonderd, in de Lente op den zevenentwintigsten April, en in de Herfst, op den eenentwintigsten November, te venten en te verkoopen; 't en ware de voorsz. dagen op eenen Zondag vielen, wanneer die den naastvolgenden dag zouden gehouden worden, duurende de vryheid de vier naast voorgaande en volgende dagen der zelve Markten (2).

Wy zullen hier tot onderrechting byvoegen dat op den 20en. May des jaars 1639. gemaakt, en den volgende dag afgeleezen is, eene vermeerdering van de orde op het looten en voorstaan van de Kraamen op de Vrye Jaarmarkten, verbiedende, dat niemand buiten dezelve Lootinge eenige plaats zoude inneemen, dan met uitdrukkelyke toelaatinge van de Onderschouten deezer Stede, mids betaalende drie Guldens aan dezelven; op boete van daarenboven nog drie Guldens te verbeuren, en evenwel de plaats te moeten ruimen.

De Weekmarkten.

Volgens de Keuren en oude gewoonte vermag niemand binnen de Stad Leyden neering doen, dan die welken gebooren of aangenomene Poorters zyn, op de boete van tien guldens (3); maar op de bestemde Marktdagen konnen de buitenlieden hunne Koopmanschap en waaren vryelyk in de Stad venten; wandt anders zou den toevoer van de menigte van spyzen en mondkost of eetwaaren, afgesneeden zyn, en de ingezetenen dien aangenaamen overvloed van dagelyks versch voetzel missen, dierhalven zyn voor iedere soort zekere dagen bepaald, buiten Visch en de turf, welken de gansche week door verkoft mag worden. De voornaamste Marktdag voor de buitenlieden wordt des Zaturdags gehouden, op welken eenen ieder vry staat zyne waaren in de Stad te brengen te verkoopen, doch niet dan naa 't luyen der Marktklok (4) 't welke ten tien uuren gedaan wordt, om den aanvang van de Markt te verkondigen, op dat niemand gearresteerd zoude worden. Om alle verwarring voor te koomen is 'er voor iedere soort eene geregelde plaats geschikt, op dat de zelve by een mogt gevonden worden: en dewyl de Stad verscheidene maalen uitgezet of vergroot is, heb' ik vermaak gevonden, om zoo verre myn vermoogen strekt, aan te wyzen, waar die Marktplaatzen eertyds geweest, en tegenwoordig gevonden worden.

De Korenmarkt.

De oudste Keuren, die my voorgekoomen zyn, melden, dat men alle Zaturdagen of andere Marktdagen, twee werven die koopklok luyen zal, te weeten, dat men naa de eerste koopklok verkoopen zal alle goederen, die tegens den Marktdag binnen Leyden te koop koomen, uitgezonderd Koren, dat zal men niet verkoopen voor die andere Marktklok geluid is: wie eerder kofte of verkofte verbeurde drie pondeh. En die van den jaare 1466. wyzen ons de plaats dier Markt aan, zeggende: " alzoo 't „ Gerecht overdraagen is, dat die Korenmarkt wezen zal op Sint Cornelisbrugge, en zalmen nergens anders „ des Zaturdags Koren verkoopen, dat „ tegens dien tyd, 'of andere Marktdagen binnen Leyden ter Markt koomt, „ dan op Sint Cornelisbrugge, op de „ boeten van drie ponden". In deeze bepaaling van plaats, is myns weetens, geene verandering gekoomen, maar wel in den naam, alzoo die Marktplaats thans de Korenbrugge geheeten wordt; op welke alle soorten van gezakte graanen, als tarw, rogge, garst, haver, erweten, boonen, of andere zaaden, hoe die genoemd zyn, voorstaan en geveild moeten worden; zynde by die van den Gerechte van tyd tot tyd nette orde op dien handel gesteld.

De Botermarkt.

De tonneboter wordt in een byzonder gebouw, daar toe bekwaam gemaakt, verkoft, van het welke wy elders handelen; maar de Marktplaats der stukken, of gekopte boter, is geschikt op den

(1) Keuren der Stad Leyden pag. 316.
(2) Handvesten van Leyden pag. 335 & 336.
(3) De 83. Keur.
(4) De 129. Keur.

den nieuwen Ryn by de Kaaſe-en eyermarkt, tuſſchen de boter-of moſtertſteeg en Kaarnemelksbrugge. De oude Keuren bragten mede, dat die puiſtige of bieſtige boter ter Markt bragten, een ſtroo wisje op het hoofd moeſten hebben, 't welke naaderhand van het hoofd op het zuivel geſteld is. De ſtukken zuivere boter moeten een bepaald gewigt hebben en moogen niet gemaakt zyn van boter die in tonnen gelegen heeft, met meerandere bepaalingen, die ons beſtek niet toelaaten te melden.

De Beeſtenmarkt.

De Oſſen, Koejen, en ander Vee, die in de week, des Vrydags, ter Markt gebragt worden, wierden eertyds verkoft achter Marendorp aan de Noordzyde van de achtergraft, daar het Klooster Schagen pleeg te ſtaan, op eene ruimte by de Baaihal welke nog de oude beestenmarkt geheeten wordt: de Vette beeſten ſtonden te koop langs Marendorp, nu Haarlemſtraat, van de blaauwe tot de oude Zylepoort toe; en de Kalveren en Schaapen, wierden aan de Marenbrugge voorgeſteld: maar ſedert de vergrooting der Stad, naa 't jaar zeſtienhonderd en elf, zyn die verſchillende Marktplaatſen, volgens de daar op gemaakte Ordonnantie van den dertienden October 1616. tot éene gebragt, tuſſchen de oude en nieuwe Rynburgſche poorten, op den grond van 't Klooſter Lopſen, en vermids men die Klooſter goederen aen Sinte Katarine Gaſthuis overgegeeven heeft, zyn de Regenten van dat Godshuis heden nog Meeſters van de Beeſtenmarkt, gelyk wy onder de beſchryving van het gemelde gebouw aan getoond hebben.

De Varkenmarkt.

Deeze Markt is verſcheidene reizen verplaatſt, wandt ik vinde, dat den 21en. October des jaars 1453. gekeurd wierdt, dat de Markt van de Vette Varkens vooortaan zoude leggen op de Hoogewoerdsbrugge, aan beide de zyden van de Wangen, of Vleugels van de brugge, en nergens anders. Maar eenige jaaren laater deze evenwel verplaaſt op het zand, tuſſchen het Noordeinde en den Doelen, niet verre van de Wittepoort, welke ſtraat nog den naam van de oude Varkenmarkt draagt. Hier isze ook niet gebleeven; wandt toen de groote Beeſtenmarkt in ſtaat was, isze eenigen tyd aldaar over gebragt, en eindelyk is deeze Markt aan de Zuidzyde van den Ryn, t'einden de Bloemmarkt by de Boltelbrugge geſteld, en tot nu toe gebleeven, maar de Magere Varkens worden op de groote Beeſtenmarkt te koop geſteld.

De Vogelmarkt.

De leevende Vogels, als Hoenderen, Eendvogels, Duiven, Vinken, en andere ſoorten, worden des Zaturdags aan de Zuidzyde van den Ryn, by de Vrouwebrugge, te koop geveild; maar de doode Vogels, Konynen en andere dieren, die eerſt in de huisjes naaſt de trappen van het Raadhuis te koop ſtonden, worden thans verkoft op de Bredeſtraat by den blaauwen ſteen binnen zeker perk met witte keyſteenen kenbaar gemaakt. By ordonnantie van die van den Gerechte des jaars 1634. op het voorſtaan met Kalikoenen, Hoenderen, Konynen enz. aan de Breedeſtraat, wordt ook gemeld, datze in de negen Stadshuisjes, die nevens de trap van 't Raadhuis pleegen te ſtaan, verkoft wierden. Aanmerklyk vindt men in eene Keur van 't jaar 1453. dat wie op Marktdagen met Ganzen, met verſche of met gezoute Vogelen ter Markt koomt, zoude nergens anders ſtaen, dan aan de Breedeſtraat, t' einden de banken en kraamen van de Vleeſchouwers, die toen, zoo het blykt, met hunne waaren op de ſtraat voorſtonden.

De Markt der Warmoesvruchten.

De Warmoesvruchten zyn eerſt verkoft aan de Noordzyde van den Nieuwen Ryn, ten Ooſten de Korenbrugge, alwaar tegenwoordig nog eenige ingezetenen hunnen waren op Saturdag venten, maar ſedert het vergrooten der Stad, zyn de buitenlieden, die des Zaturdags ter Markt koomen, verplaatſt op de oude ſingel, of Noordzyde van de oudeveſtgraft, te zitten van de Marenbrugge Ooſtwaerd aan, dit duurde tot in 't jaar 1734. wanneer de Warmoeſiers deezer Stad by requeſt van de Heeren Regeerders verkreegen, dat zy aldaar met hunne vruchten ſtaan mogten, ende buitenlieden, tuſſchen de nieuwe Voldersgraft en de Pellikaansbrugge verplaatſt wierden. Schoon op deeze markt veele Stedelingen zitten,

 wordt

wordtze echter by uitzondering de Boerenmarkt geheeten, de Warmoesvruchten worden ook op de meeste dagen van de week te koop gevonden tusschen de Vischmarkt en Korenbrugge.

De Appelen en Peerenmarkt.

De boomvruchten, die hier te Lande groejen, wierden eerst verkoft op de Boerenmarkt, en nu aan de Noordzyde van den nieuwen Ryn, ten Oosten de Gansoort of Watersteegbrugge; maar de buiten vruchten, die met volle schepen hier aankoomen, verkoft men voorheen tusschen de Hoogewoerdsbrugge en de Garenmarkt, in 't vervolg omtrent de groote beestenmarkt, en thans aan de Zuidzyde van den nieuwe Ryn, tusschen de Vischmarkt en Korenbrugge.

De Boomenmarkt.

De Fruitboomen, worden thans van allerleije soorten aan de Zuydzyde van den Ryn tusschen de Bostelbrugge en de Kaakelaarsteeg, in de Lente, ter markt gebragt, die eertyds voorstonden by de Hoogewoerdsbrugge nederwaerd naar de Saaihal, en vervolgens aan de oude Vestwal by de Jan Vossensteeg. De wilde boomen zyn aan de Noordzyde van den Ryn by de gemelde Bostelbrugge te koop te vinden.

De Turfmarkt.

Schoon deeze markt aan geenen tyd bepaald is, wyl het vrystaat de gantsche week door te verkoopen, echter heeftze doorgaans eene afgezonderde plaats in de Stad gehad, alwaar de turf in schepen en schuiten te koop gebragt wierdt, dus vindt men in de oude Keuren van 't jaar 1466. datze moest leggen nevens de Donkersteeg, strekkende Noordwaard op, en ware iemand die zyne turf Zuidwaard van de steeg lag, verbeurde twaalf schellingen. Welke plaats zoo my voorkoomt, in laatere dagen, door het huis ter lucht; en andere huizen zal betimmerd zyn. Naaderhand isze gehouden op het Rapenburg, omtrent de witte Nonne, nu de Academie; maar naa het vergrooten der Stad, is die markt verplaatst by de blaauwepoort, aan de oudevestwal, alwaarze tot heden toe gebleeven is.

De Houtmarkt.

Dewyl de Koophandel verscheiden is in timmerhout, en brandhout, zullen wy die afzonderlyk beschryven: en uit de oude Keuren aantoonen, waar de eerstgemelde stof verhandeld wierdt. In 't jaar 1466. vindt men: „Alzoo die „ nieuwe Vischmarkt gekeurd wort te „ leggen by die Kraan, zoo is 't Ge„ recht overdraagen, en bebben gekeurt „ dat voortaan die Houtmarkt leggen „ zal tusschen Wermbout Janszoons „ brugge, en de nieuwebrugge daar die „ Noortpoort pleeg te staan". De keuren in 't jaar 1583. op het Raadhuis gedrukt, zeggen, dat die neering niet zal moogen gedaan worden, dan tusschen de Vrouwe en Bostelbrugge, welke plaats ook nog de Houtmarkt geheeten wordt, en, zoo ik meene, met het voorgaande overeen te stemmen, en is 'er bygevoegd, of tusschen de bruggen van Gansoord en 't watergat van den nieuwen Ryn. In de laatste gedrukte keuren werdt deeze markt gesteld aan de korte Heerengraft op den grond der nedergeleide walle: alwaarze by mynen tyd nog geweest, maar sedert te niet gegaan is. Wat het brandhout aangaat, hetzelve wordt van buiten met volle schepen hier gebragt, en verkoft aan de Westzyde van de Heerengraft, by den ouden Ryn, enz.

De Kleerenmarkt.

Deeze markt wordt, om de oude kleeren en vodden, die aldaar te koop geveild worden, ook de luizemarkt geheeten, op dezelve worden allerleije roerende goederen, en huisraaden, en alles 't gene de menschen tot dekzel of gebruik noodig hebben, voorgesteld en verkoft. Volgens de keuren van 't jaar 1448. mogten de Uitdraagers geender hande inboel, klederen of anders verkoopen, dan des Woensdags en des Zaturdags in 't openbaar op de markt, welke markt zy houden zullen op die nieuwestraat tusschen de Hogelandsche en Willem Gerydshuizinge, op de boete van drie ponden, in latere tyden is deeze voornaamste markt gehouden op de Hooglandsche toegedamde Kerkgraft en tot heden aldaar gebleeven, doch op andere dagen ook op de Haarlemstraat, Garenmarkt, enz.

Meer

Meer andere markten van minder belang worden op bepaalde tyden en plaatzen binnen de Stad gehouden, als de nieuwe en oude schoenen, die eertyds aan de westzyde van blaauwen steen op de Bredestraat voorstonden, worden tegenwoordig verkoft aan de zuidzyde van de Hoogelandsche Kerk. De tonnen, potten, en aardewerk zyn aan den noordzyde van den nieuwen Ryn, tusschen de Vischbrugge en Korenbrugge te koop: Ook zyn 'er eenige te niet gegaan, als de Garenmarkt, die eertyds op de Oosterling plaats gehouden wierdt, van welke de naam alleen overgebleeven is. De Bostelmarkt, van welke in de oude Keuren geweld wordt, „ zoo zal men „ de Bostelmarkt houden aan die uit„ terste bruggen die over den Ryn leg„ gen, op de boete van XXII. schel„ lingen". Uit deeze oorzaak draagt de brugge, die over den Ryn tusschen het korte Rapenburg en de Paardesteeg gelegen is, nog dien naam.

De Huislieden, en die van buiten ter markt koomen, het zy met schuiten, wagens of karren, hebben een geregelde plaats, daar zy doorgaans te vinden zyn; dus wordt in de oude Keuren gemeld, dat die welke hunne waaren met rytuig en paarden binnen de Stad brengen, vryheid hebben hunne wagens, karren en paerden te zetten, en vast te maaken aan Sinte Katarine Gasthuis aan de breedestraat, tusschen twee witte streepen, die tot dat einde in de straat gelegd zyn, en waren, voor de vertimmering van 't gemelde Gasthuis, tot dat gebruik yzere ringen in de muur gemetseld. De Dorpschuiten, die op markt dagen binnen koomen, houden doorgaans eene bekende graft of wal, daarze leggen.

De Vischmarkten.

De Riviervisch, welke uit den Ryn, de Meeren, Vroonwateren, en andere stroomen hierin overvloed met schuiten te koop gevoerd wordt, was in den beginnen by de Zeevischmarkt gevoegd, gelykze des Woensdags op zekere afgezonderde banken voorgesteld wordt, maar op Zaturdag, door de menigte van blanke baars, snoek, pos, zeelt, voorn en andere soorten, isze afgescheiden van de zeevischmarkt, zich van de Vischbrugge uitstrekkende tot achter aan Sinte Katarine Gasthuis, alwaar ook de paling en aal te koop staat. De buitenlieden, die met riviervisch ter markt koomen, geeven aan de Commissaris van deeze markt by looting voor het genot van 't recht der Stad in erkentenisse zeker geld, volgens resolutie van die van den Gerechte, den zesden December des jaars 1707. genomen.

De Zeevischmarkt.

De uitneemenheid van de Zeevischmarkt deezer Stad, verdient, om haare achting wat omstandiger dan andere markten beschreeven, welke in aanzien en waarde voor de beste Vischmarkt van 't gantsche land niet behoeft te wyken, 't zy wy het oog slaan op de aangenaame en bekwaame gelegenheid, 't zy de menigte of op de verscheidene soorten van Visch, die van alle kanten derwaart gevoerd en gezonden wordt. Zy is in den aanvang klein van begrip geweest, maar allengs uitgebreid, inzonderheid in 't jaar 1575. wanneer de Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden, oordeelende niet ongevoeglyk, dat achter het Raadhuis, als in 't midden van de Stad, een ruime marktplaats behoorde te zyn, daar toe aan de Staaten van Holland vryheid verzogten om eenige huizen, aldaarstaande, by waardeering af te breeken, en op den twintigsten May van 't zelve jaar hun verzoek met deeze bewoording ingewilligd kreegen: „ De Staaten van „ Holland hebben gecommitteert en ge„ authoriseert, committeren en autho„ riseren by dese Joncker Jan van Vliet, „ met die van Dordrecht en Delf, om„ me hen te transporteren binnen de „ Stede van Leyden, ende by advise „ van de Magistraat aldaar te doen af„ breeken en demolieren alsulcke huy„ sen, staande ten Noordoosten het „ Stadhuis, tusschen den Ryn en de „ Breestraat, als tot commoditeit van „ een Marktveld noodig bevonden zal „ worden, en de eigenaars van dien, te „ doen recompenseren met eenige ande„ re huizen van de fugitiven aldaar, de„ zelve huizen ten wederzyde als voo„ ren, nae hunne waarde getaxeert zyn„ de by de Schepenen aldaar, volgende „ de Keuren derzelve Stede, ende voorts „ behoorlyke ordre te stellen op de be„ taalinge van de verdere onkosten, die

 „ daer

„ daer toe noodig bevonden fullen wor-
„ [illegible].

Op deeze wyze de vergrooting be-vorderd zynde, is dezelve allengs aangewassen in overvloed van Zeevifch, die aldaar te koop gebragt wordt, als kabeljauw, fchelvifch, tarbot, fchol, fcharren, tongen, roggen, wyting, molenaar, en meer anderen, die ieder hun byzonder faizoen hebben; maar de falm wordt hier byna het ganfche jaar door ryklyk te koop gezonden. Door den bloei deezer markt zyn de Heeren Regeerders genoopt om dezelve met bekwaame banken en ftallen, midsgaders lommerachtige plantagie te verfieren, op dat die aangenaame fpys niet door de zonneftraalen gekrenkt mogt worden.

Al dit werk was niet geheel voldoende aan de uitmuntenheid deezer markt, wyl men befpeurde dat het water, inzonderheid des Zomers, niet zuiver genoeg tot gebruik der gekorvene vifch was, 't gene eindelyk de Regeerders, naa voorgaande overweeging op den zeventienden Augufti des jaars 1690. deedt goedvinden, alles gereed te maaken om het water van den Burg door loode buizen, onder het water van den Ryn, door middel van een paerdemolen naar de Vifchmarkt te leiden, tot dat einde wierdt weinig tyds hier naa vaftgefteld nog eene put op den Burg by die van de eerften te doen fchieten (2). Den 23en. Maart des jaars 1691. is by die van den Gerechte verftaan, dat de Thefaurier extraordinair, zoo veel van den blaauwen fteen, liggende omtrent de fondamenten van de nieuw te bouwen Kerk, zoude mogen gebruiken, als tot het baffyn van de nieuwe fontein zoude noodig wezen (3). Vervolgens is, naa voorgaande oogbefchouwing verftaan, dat het gemelde baffyn gelyk gemaakt zal worden met de ftraat, die aan de huizen verlaagd, en aan het water verhoogt zoude worden. De Bak of 't baffyn dus gemaakt, hebben die van den Gerechte op den vyfden Maart des jaars 1692. naa voorgaande befchouwing van een model tot een te maaken fontein, den Burgermeefteren verzogt en gemachtigd, om hoe eerder hoe liever het werk daar toe, naar hun befte goeddunken, te befteeden en te doen opmaaken (4); gelyk hen ook magt gegeeven wierdt, om verder naa hun goedvinden, ter voltooijinge van het fontein, en 't gene 'er aan behoorde, alles aan te wenden. (5). Het werk ten einde gebragt, zag men eenen ruimen waterbak, met eene verheve zuil, Dolfynen, Kinders, en andere fieraaden van marmer gehakt, welken 's morgens op gezette uuren, voor den middag, eene meenigte waters uitwerpen, ten dienfte der Vifchkoopers, die alleen het gebruik vergund is, wyl de toegang voor anderen door een yzer hek afgeflooten wordt.

Ter gedachteniffe van dit Konftwerk, heeft de Stempelfnyder Jan Smeltzing eenen penning gemaakt, en dien aan de Regeerders der Stad toegeëigend, vertoonende de Leydfche Maagd met eenen Spiegel en eene Slang als een zinbeeld van voorzigtigheid, met het wapenfchild der Stad in de flinker, en de fpeer met den hoed van Vryheid in de rechterhand, zittende op eenen ftapel van Lakenen, over welken de afbeelding der Academie hangt, nevens haar ftort de Leeuw aan de waterkruik van den Ryn, den hoorn van overvloed uit: achter haar ziet men het nieuw Springende Fontein met den ouden Leydfchen Burg verbeeld, en in den rand en op den voorgrond zyn deeze letters gefteld:

LUGDUNI BATAVORUM,

Leyden.

JOHN. SMELTZING INV. ET FEC.

Johannes Smeltzing heeft deezen penning uitgevonden en gemaakt.

Op de tegenzyde, tuffchen de wapenfchilden van den Hoofdfchout, de Burgermeefters, Schepenen, Penfionaris, Secretariffen, en Griffier, vindt men dit Latynfche opfchrift:

PRÆTORI, CONSULIBUS, SCABINIS, EORUMQUE CONSILIARIO, ET ACTUARIIS NUMMUM VETERA AC RECENTIA URBIS

(1) Refol. der Staaten van Holland 20. May 1575. pag. 307.
(2) Extract uit het Notulboek B. folio 209. en 211.
(3) Extract uit het Notulboek B. fol. 223.
(4) Extract uit het Notulboek B. fol. 253.
(5) Extract uit het Notulboek B. fol. 273.

Gezigt op de VISCHMARKT, en het FONTEIN, te Leyden.

RIS PALLADIÆ ORNAMENTA COMPLEXUM, GRATÆ VOLUNTIS ET MEMORIÆ ERGO, DICAT, DEDICAT JOANNES SMELTZING CIVIS DEVOTISSIMUS.
M. DC. XCIII.

Johan Smeltzing toegenege Burger wydt en draagt, ter gedachtenisse en dankbaare erkentenisse, aan den Hoofdschout, de Burgermeesteren, Schepenen, midsgaders hunnen Loontrekkende Raadsman, en Griffieren deezen penning op, bevattende de oude en nieuwe sieraaden van het geleerde Leyden. 1693. (1).

De Heeren Regeerders deeze toeëigening niet onaangenaam vindende, is op den zestienden February des jaars 1693. het volgende besluit by die van den Gerechte genomen: „Op het voorstel van Burgermeesteren is goed gevonden, dat Smeltzingh, die een nieuwe stempel verbeeldende de Academie, den Burgh, ende nieuw gemaakte Fonteyn, alhier gesneeden, en aan die van den Gerechte een penningh met dezelve stempel geslagen, geoffereert, en het werk aan dezelve Gerechte gedediceert heeft, te vereeren uyt des Stads beurse met een somme van honderd vyftigh guldens, daar van hem ordonnantie by Burgermeesters op den Thesaurier Ordinaris deezer Steede verleent zal werden".

Om deeze zoo wel geschikte markt in staat en goede orde te houden, waren verscheidene maalen regels, instellingen, en Keuren gemaakt, die t'elkens door wangedrag der baatzugtigen, of verzuim der Opzienders, niet naa behooren gehandhaafd wierden; des vonden die van den Gerechte, op de hen gedaane klachten in 't jaar 1749. noodig, de oude instellingen en Keuren voor de Zeevisch-verkoopers te vernieuwen, en te vermeerderen, in deezer voegen:

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, geëxamineerd hebbende de klagte aan dezelve by requeste „ gedaen, door Deken en Hoofdluiden „ van het Gilde der Zeevischverkoopers, ter zaake, dat de provisioneele Ordonnantie en Gildebrief van de „ Zeevischverkoopers by deeze Gerechte den 4[en]. September 1710. gearresteerd op 't werk van de voorsz. „ Vischmarkt, niet naar behooren wordt „ agtervolgd en nagekoomen, en „ dat de Supplianten veele moeyelykheeden in de executie van de voorsz. „ Ordonnantie ontmoeten, en daar in „ beswaarlyk haar van haare verplichtingen kunnen kwyten, sonder behoorlyke assistentie, hebben, naa deliberatie eenpaariglyk goedgevonden „ en geresolveerd de voorsz. provisioneele Ordonnantie te renoveeren, en „ amplieeren, in maniere, als volgt.

„ 1. Niemant zal van nu voortaan „ vermoogen, met eenige Zeevisch op „ de ordinaris Marktplaatze binnen de „ Stad Leyden voor te staan, 't en zy „ hy tot het doen van de voornoemde „ neeringe, by Burgermeesteren derselver Stede geadmitteerd zy, ende daar „ van speciale schriftelyke acte bekoomen heeft, en zullen de acten, van „ admissie voorsz. tot dat weder innegetrokken werden, ende sulks tot „ wederseggens geduuren.

„ 2. Gelyk ook niemant langs de „ Straaten deezer Stede zal vermoogen „ met eenige Zeevisch omme te loopen „ voor de klokke elf uure, op een boeten van drie Guldens, en de verbeurte van de Visch, zullende alle die geene, die van Katwyk ende Noordwyk op Zee met eenige Visch, die „ zy koomen te draagen, binnen deeze „ Stad niet anders mogen koomen, des „ Zomers, ofte by open Water, als „ door de Rhynsburger ofte Maare poorte van deeze Stad, ende aan den „ Schryver geevende zes stuivers, die „ haar by den Marktmeester [zoo ras zy „ aan de Markt gekoomen zyn] zullen „ werden gerestitueerd, gelyk ook niemant, die met Wagens ofte Schuiten „ met Visch geladen in dezelve Stad „ koomen, anders zullen vermogen te „ lossen, ofte ontlaaden, als aan de „ Vischmarkt deezer Stede, op dat de „ Marktmeester zyn recht daar van mag „ koomen te ontfangen; alles op een „ boete van drie Guldens tot lasten van „ die geene, die contrarie deezes koomen te doen.

„ 3. Alle die geene, die op de ordinaris Marktplaatze deezer Stede met „ Zeevisch willen voorstaan, of met dezelve, tyden als vooren, ommeloopen, „ zul-

(1) Mr. G. van Loons Hist. penn. IV. deel fol. 91.

„ zullen alvoorens te moogen voorstaan, „ of ommeloopen, haar naamen by De- „ ken ende Hoofdluiden deezes Gildes, „ daar toe aangesteld, laaten inneschry- „ ven ende aanteekenen, ende als dan „ tot verval van de onkosten, ende on- „ derhoud van 't zelve Gilde, te betaa- „ len voor ingang-geld ende onderhoud „ van 't zelve Gilde, te weeten, die „ op de Markt willen voorstaan, twin- „ tig stuivers, ende de ommeloopers tien „ stuivers.

„ 4. Zullen nog daar en boven, alle die „ in het Gilde zullen zyn, jaarlyks op „ den 1en. Mey, tot een Jaarpenning „ betaalen, te weeten, voor de geene „ die met Zeevisch op de Markt zullen „ voorstaan, zes stuivers, ende die „ met dezelve ommeloopen, drie stui- „ vers. Alle welke penningen bekeerd „ ende verstrekt zullen werden, ten be- „ hoeven van 't jegenwoordige Gilde; „ ende in zaake de gemeenschap van „ dien aangaande, by die geene, die „ tot opzigte ende regeeringe van dien „ zyn, ofte zullen werden gesteld.

„ 5. Alle de Gildebroeders, en Gil- „ dezusters zullen hem moeten gedra- „ gen na deeze, en de verdere oude „ Keuren op de Vischmarkt, voor zoo „ veel dezelve by deezen niet zyn ver- „ anderd.

„ 6. Tot opzigt ende beleid van 't „ voorsz. Gilde, ende omme de zaaken „ van dien te benaarstigen, ende zon- „ derling toezien, dat, zoo deeze Or- „ donnantie als de Keure op de Visch- „ markt, en de Ommeloopers, zoo die „ alreede zyn, of gelyk die in tyden en „ wylen mogten werden veranderd, on- „ derhouden moge komen, ende gEag- „ tervolgd werden, ende de Overtree- „ ders van dien agterhaald ende gestraft, „ zullen by die van den Gerechte dee- „ zer Stede verkooren ende gesteld „ werden eene Deken, ende twee Hoofd- „ luiden, onverminderd de voorzorge, „ die de Vinders van de Vischmarkt, „ by voorgaande resolutie is aanbevolen.

„ 7. Het Ampt ende Officie van den „ voorsz. Deken ende Hoofdluiden zal „ zyn, 't zy door de gezwoore Vinders, „ ofte ook byzonder, alle overtreedin- „ gen deezer Ordonnantie, ende der „ voorsz. Keuren, te bekeuren, ende „ de boeten by provisie reëelyken ende „ metter daad door een Bode met de „ roede deezer Stede te executeeren en- „ de inne te winnen; behoudens nog- „ tans, dat de geëxecuteerde de zaake „ zal mogen betrekken voor die van den „ Gerechte deezer Stede, ende daar „ geen begrootinge van boeten toe is „ gesteld, zullen 't zelve terstond koo- „ men aandienen aan Burgemeesteren „ voornoemt, om verder geprocedeerd „ te werden, gelyk bevonden zal wer- „ den te behooren.

„ 8. De voorsz. Deken en Hoofdlui- „ den zullen alle jaar binnen agt dagen „ voor den laatsten December kiezen, „ ende die van den Gerechte voor- „ noemd, ingeschrifte overleeveren vier „ persoonen uit het voorsz. Gilde, die „ zy bekwaamst zullen vinden, Hoofd- „ luiden te weezen, uit de welke be- „ neevens den Deken, uit de twee ou- „ de Hoofdluiden te verkiezen, by die „ van den Gerechte gesteld zullen wer- „ den twee tot Hoofdluiden, die gely- „ kelyk den gewoonlyken eed zullen „ doen aan handen van Burgemeesteren.

„ 9. Deken ende Hoofdluiden zullen „ ook alle jaar, binnen veertien dagen, „ na zy afgegaan zyn, ten by weezen „ van de nieuw verkoorne, behoorlyke „ rekeningen ende bewys doen van alle „ den ontfang ende uitgeeven, die zy „ geduurende haar tyd van weegen 't „ Gilde hebben gehad ende gedaan, aan „ Scheepenen Meesteren, naar wiens be- „ vel zy het overschot, 't zy aan arme „ Gildebroeders en Gildezusters, ofte „ anderzints, zullen verstrekken.

„ 10. Alle boetens ter zaake der Or- „ donnantie vallende, zullen werden „ verdeeld aan den Schout, deeze Stad, „ ende 't Gilde, elks een derde, ende „ werd elk mits deezen verbooden de „ voorsz. Deken ende Hoofdluiden in „ ofte ter zaake van de bedieninge van „ haar voorsz. Ampt, te miszeggen, „ of misdoen, op poene van daar over „ arbitralyk gecorrigeerd te zullen wer- „ den. Lastende de Onderschouten dee- „ zer Stad, mitsgaders de Dienaars van „ de Justitie, als mede van de Stads „ Binnenwagt mits deezen, dat zy De- „ ken en Hoofdluiden van 't voorsz. „ Zeevischverkopers Gilde, ende die „ verders daar toe zyn bevoegd en ge- „ qualificeerd, in het doen van de re- „ keninge behoorlyk zullen adsisteeren, „ en behulpzaam zyn.

„ 11. Ende zal de jegenwoordige „ Ordonnantie geduuren ter tyd en wy- „ len toe, die in 't geheel, ofte deel zal „ zyn veranderd by die van den Ge- „ rechte, die aan hen behouden, om „ de zwaarigheeden, en de duisternis-

„ ſen in deeze bevonden, te moogen „ verklaaren, ende uitleggen, gelyk zy „ bevinden zullen te behooren.

„ Aldus gedaan en gereſolveerd „ by die van den Gerechte der „ Stad Leyden, deezen 9en. „ Juny 1749.

„ My jeegenwoordig,

„ *En was geteekend*,

Andreas Cunæus.

VYFENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Vleeſchhallen.

Het geſlagte Vleeſch te verkoopen, of in de Vleeſchhalle te venten, was eertyds binnen de Stad Leyden, gelyk in meer andere Steden, een recht van den Graaf afhangende, en 't gene ons aanmerklyk voorkoomt, is, dat de Burggraaven geen deel aan het zelve gehad hebben, als wel aan andere rechten, door hen aan de Stad afgeſtaan (1). Dat er in voorgaande tyden eene algemeene Vleeſchhalle geweeſt zy, en het Vleeſch aan de huizen van byzondere perſoonen nooit verkoft wierdt, ſchynt uit den naam van het derde Bon van de oude Stad, het Vleeshuis, te konnen opgemaakt worden, zynde zoo lang in gebruik gebleeven tot den jaare 1415. wanneer de Regeerders deezer Stad de Vleeſchhalle in het groote Stedehuis overgebragt en geplaatſt, als mede de Stallen verkoft hebben met goedvinden van den Graaf, welke dien handel door zyn gezag deedt beveſtigen, als uit den nevensgaanden, en nooit gemeen gemaakten brief, beweezen wordt:

„ Willem [by der genaden Godts „ Paltzgrave op ten Ryn, Hartoge in „ Beyeren, Grave van Hollandt, van „ Zeelandt, en Heere van Vrieslandt] „ doen cond allen Luden, want onze „ getruwe Scout, Scepenen, ende Ra- „ de van Leyden, by rade ende goet- „ duncken onſer Vroetſcip aldair, om „ nutſcip ende oirbair onſer Stede, die „ Vleyſchalle gekuert hebben in onſer „ Stede Grootehuys, ende die ſtallen „ dair of vercoft hebben, elken ſtal op „ twee perſonen lyve, ter leſter doot „ toe, ende dan weder te comen an „ onzer Stede: So hebben wy die Keu- „ ren, oirdinancien, ende den coip, „ die onſe Stede voirſz. dair afgedaen „ heeft, ende alle copen, die inſulken „ ſchyn hier namaels dair of geſchien „ ſullen, geconfirmeert, ende geveſti- „ get, Confirmeren ende Veſtigen mit „ deſen brieven, ende geloven dat vaſte „ ende geſtade te houden, ſonder dair „ teegen te doen, of te laten geſchien „ in enigerwys.

„ In oirconde &c.

„ Gegeven in den Hage op ten „ XIXſten. dach in Mairte, an- „ no XIIIC. XIIII. Secundum „ curſum curie noſtre (2).

Onaangezien deeze goedkeuring des Hertoge, wegens het gedrag der Leydſche Regeerders omtrent de Vleeſchhalle, zoo heeft Hertog Jan van Beyere, de Stad door geweld van Wapenen gedwongen hebbende, dat recht weder aan zich getrokken, en de Stallen ten zynen voordeele verkoft, als onder anderen uit het naaſt volgende nooit gedrukte bewys, is op te maaken:

„ Johan [bi der genaden Gods Palens- „ grave opten Ryn, Hertoge in Beyeren „ ſoen van Henegouwen, van Hollant, „ Zeelant, enz.] doen cont allen luden, „ dat wy vercogt hebben mit deſen brie- „ ve Willem Danyelsſoen, een Huys „ ende Hofſtat, dat ſtaende ende gele- „ gen is binnen Leyden, in 't Zuuteyn- „ de, dat belangt heeft aan die Noort- „ zyde mit huſe ende erve Zegher Wil- lem-

(1) Zie Gr. Charterboek III. Deel pag. 9. & 23.

(2) Perkament Regiſter Privilegia I. Cas K. 1404. — 1416. pag. 146. verſâ.

„ lemszoen, ende aen die Zuutsyde Pe-
„ ter Zybout. Welc voirsz. Huys toe
„ te behoeren plach Jan van den Zyle :
„ ende hier toe mede een Vleyschstalle
„ in der Hallen, dat Henric den Bruyn
„ toe te behoeren plach. Dat voirsz.
„ Huys, ende Vleyschstalle te hebben,
„ te bruyken, ende te besitten, ende
„ dair mede te doen, als hi mit anders
„ synen eygenen goede doet : behoude-
„ lyc, dat wy, of die ghene dien wys
„ gonnen sullen, tot alretyt, als wy,
„ of die willen, dit voirsz. Huys Loe-
„ sen mogen mit xl. Hollantsche scil-
„ den, ende den stalle voirsz. mit x.
„ Hollantsche scilden: ende hier af heb-
„ ben wy ontfaen by hande ons getru-
„ wen Tresoriers, Boudewyns van Zwe-
„ ten, diere ons goede bewisinge af
„ doen sal. L. Hollantsche scilden, en-
„ de scelden Willem voirsz. dair af quyt
„ mit desen brieven, besegelt mit on-
„ sen segelen, hier aen gehangen.

„ Gegeven in den Hage XX. da-
„ gen in Octobri, anno XXIIII.
„ (1).

De baatzuchtige Hertog Jan van Beyere hadt niet lang het genot van deeze en andere onrechtmaatige bezittingen, wyl hy weinige maanden laater stierf, en ik vinde niet, dat de Graaven, zyne opvolgers, ooit aanspraak op het recht der Leydsche Vleeschhalle gemaakt, maar die aan de bestellinge van de Regeerders der Stad gelaaten hebben, des die in 't jaar 1450. het volgende vaststelden : (2).

„ Zoe en moet nyemant binnen Ley-
„ den Vleysch verkopen binnen zynen
„ Huyse, of daer buyten, by voeten,
„ of by penninc waerde, dan in der
„ Stede Halle, dat is beneden in der
„ Stede grote Huys, ende nergent an-
„ ders by der boete van XLII. ß. ende
„ dat Vleysch souden die Vinders in 't
„ Ghasthuys doen draegen", vorder wierden de Stallen, of Standplaatzen ten voordeele van 't gemeenebest verhuurd, gelyk ook onlangs naa de zwaare belegering gedaan wierdt, als wanneer ik vinde, dat de tweeëntwintig stallen van deeze Stad in de Vleeschhalle ieder jaarlyks in huurpacht eenen gouden Engelschen nobel golden, die men betaalde met twee ponden en acht Schellingen, en was dus op den vierden April des jaars 1577. verhuurd geworden (3). Doch het getal der staanplaatsen in de Vleeschhalle is niet altyd even groot geweest, maar naar de meenigte der Inwoonders vermeerderd of verminderd, gelyk uit zekere aantekeningen van den jaare 1729. die wy hier in zullen lassen, is af te neemen.

„ De Vleeschouwers hadden voorheen
„ veertig plaatsen in de groote Hal, ie-
„ der om vyftien Guldens, bedroeg saa-
„ men zeshonderd Guldens, en ieder
„ hierenboven vyftien stuivers aan den
„ Armen. In de kleine Halle [van wel-
ke wy kort hier naa zullen melden]
„ by de haven, zeven plaatsen of ban-
„ ken, ieder acht Guldens, maakt zes-
„ envyftig Guldens, en daar by acht
„ stuivers voor iedere plaats aan den ar-
„ men. Zoo is, volgens Apostille van
„ den Gerechte van dato den 26en. Maart
„ des jaars 1703. aan de Vleeschhou-
„ wers verleend, om hun getal in de
„ Groote Halle, op vyfentwintig, en
„ in de Kleine Hal op vyf te verminde-
„ ren, mids daar voor jaarlyks gesaa-
„ menlyk de somme van vier honderd
„ Guldens betaalende (4)." Sedert is ook goedgevonden, dat de Vleeshouwers uit de kleine Halle, by versterf, eene plaats in de groote Halle zouden krygen, en datze beurtling van Stal of plaats zoude verwisselen.

Het misbruik in deeze nering, heeft de Heeren Regeerders der Stad al vroeg bewoogen op het slagten der beesten, en het verkoopen van allerleye Vleesch met den aankleeven van het zelve, Keuren te maaken, op het Raadhuis te doen drukken, en die, door hunne Secretaris J. van Hout, den achtsten November des jaars 1596. den Volke ter puye of te leezen; zynde myns bedunkens, waardig in onze dagen geweeten te worden, dierhalven, heb ik niet ondienstig gevonden het voornaamste hier te laaten volgen :

Eerst moeten alle runden, Ossen, Koeyen, ofte Vaersen, die men binnen dezer Stede, om in, of voor de Halle, of ooc aen de balc te vercoopen, begeert te slachten, tusschen 't luyden der

Werc-

(1) Memoriale Ducis Johannis 1423 - 1424. Cas R. pag. 70.
(2) Oude Keuren omtrent het jaar 1450.
(3) Thesauriers rekening van 't jaar 1578. pag. 41.
(4) Thesauriers rekening van 't jaar 172[illegible].

Werc-clocken, van smorgens ende t' savonts, aen de Breedestraet voor 't Stadhuys, levendich werden gebracht, ende gebonden aan den verordineerden ring: die aldaer staende moeten blyven een quartier uyrs ten minsten, ende zo lange daer naer, tot dat dezelve zyn bezien, door den genen, die by die van de Gerechte, in der tyt, tot gezworen vinder ofte Keur-Meester van der Halle gestelt is, of zal worden. Dewelcke geen zwaricheyt vindende, toe laten zal, de zelve beesten te slachten enz. (1).

De Kleine Vleeschhalle.

Om den oorsprong van dit gebouw aan te toonen, zal het noodig zyn de zaaken een weinig vroeger op te haalen, en te melden, dat naa de Stad van de Noord-en Oostzyde merklyk vergroot, en het deel buiten de oude Zylepoort betimmerd en bevolkt was, hebben de Heeren Regeerders oorbaar gedacht, om den last der Burgeren en Binnenwagters, in het doen der verre afwykende ronde te verligten, aan 't einde van de Haarlemstraat, nevens de brugge over de Heeregraft leggende, een Wagthuis of Corps-de Guarde te doen bouwen, en met dat oogmerk, op den vyfentwintigsten April. des jaars 1660. het volgende besluit genomen:
„ Die van den Gerechte der Stad Ley-
„ den, in achtinge neemende, dat door
„ de jongste uitlegge van de Stad, den
„ omring van deeze Stad merckelyk is
„ vergroot, en vervult met veele in-
„ woonders van onderscheyde humeuren
„ en conditien, welkers aanwas wort
„ gewenscht en verhoopt, en dat de
„ vergrootinge volbouwd zynde niet soo
„ bequaamelyck als't behoort, by de
„ ronde van de Burgers, ofte Binne-
„ wacht sal konnen werden begaan;
„ hebben goedgevonden, dat omme te
„ beter te behouden de goede ruste, en
„ alle behoorlyke ordre, een Corps de
„ Guarde zal werden gebout op 't pleyn
„ nevens de brugge leggende over de
„ Heeregraft, t' enden de Haarlemstraat,
„ volgens de teyckeninge daar van ver-
„ thoond: Authoriserende den Burger-
„ meesteren om 't zelve met den eersten
„ by de hand te nemen, en te voltrek-
„ ken (2).

„ Actum den XXVen. April 1660.

Doch het gebruik van dit wagthuis niet voldoende aan de verwagtinge der Regeerders, hadt naauwlyks tien jaaren gestaan, of men wierdt op verzoek en voorstel van de Vleeschhouwers te raade, om het verre afzyn van de groote Vleeschhalle, tot gemak der bewoonders van dien oord, als om meer andere redenen het zelve tot eene tweede Vleeschhalle bekwaam te doen maaken, en is tot dat einde, op den negenentwintigsten November van 't jaar 1670. de volgende resolutie genomen:

„ Op het te meermaale te kennen
„ geven van den gemeynen Vleys-
„ houwers alhier, dat op de soo ge-
„ naemde nuchtere Calveremarckt, seer
„ slechte, en magere beesten werden
„ geslacht, is naer verhoor van den Im-
„ postmeester van het Bestiael, mitsgaders
„ den excysmeester van 't selfde middel,
„ de voorseyde nuchtere Kalvermarckt
„ vernieticht, ende, in plaats van dien,
„ geordonneert, dat het Wachthuys
„ ofte Corps de Guarde (3) ontrent
„ de oude Zylepoort, met den eersten
„ sal werden bequaem gemaeckt, tot een
„ tweede Vleyshalle, in de welcke sul-
„ len voortaen, eerst alle sodaenige
„ personen, die haer tot noch toe heb-
„ ben geneert met het slachten van nuch-
„ tere Calveren, Pincken, Vaersen &c.
„ mitsgaders sodaenige andere, als die
„ van den Gerechte in der tyd zullen
„ goetvinden, daer toe vryheyt te ver-
„ lenen; soo nochtans, dat niemant al-
„ daer eenich Vee, 't zy Lammeren,
„ Schapen, Kalveren, Koeyen, ofte
„ Ossen, en sal vermogen voor te han-
„ gen, ofte verkopen, ten waere over
„ de selfde alvorens hadde gehaelt, den
„ gezworen Vinder dezer Stede wyders
„ voldaen hadde, soo de Ordonnantie
„ op het Bestiael, mitsgaeders die van
„ de Vleyshalle, op sodaenige boeten,
„ als de voorseyde respective Ordon-
„ nantien zyn medebrengende. Zal
„ verder voor yder banck, in de voor-
„ sey-

(1) Uit den druk van 't Raadhuis der Stad Leyden.

(2) Extract uit het Burgermen. en Gerechtdagboek aangaande de zaaken van den Fabricq.

(3) Zie hier van onder de poorten, toorens, enz.

„ feyde Halle, ten behouven dezer Stede „ jaerlyx betaalt moeten werden, aen „ handen van den Thefaurier Ordinaris, tot eene recognitie, de Somme „ van vyftien Gulden vyftien ftuyvers „ (1).

Extract uit het Burgermeefteren en Gerechtsdachboek van publ. zaaken Litt. E.

Het inftellen van dit nieuwe Vleefchhuis gaf te gelyk gelegenheid om aldaar op het ruim van de oude Voorftad ook eene Vifchmarkt te doen ftellen, welke in myne dagen geheel vervallen en te niet gegaan is.

Dewyl van tyd tot tyd de oude Keuren op de Vleefchhallen vervielen, en het misbruik meer en meer inkroop, hebben de Heeren van den Gerechte, om beide de Hallen ten dienfte der ingezetenen in goeden ftaat en onverdacht te houden, tot het welbeftieren der zelven, op den zesden November van 't jaar 1731. de naaftvolgende naauwkeurige Ordonnantie gemeen gemaakt.

Ordonnantie op de Vleefch-Halle.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden, in ervaeringe zynde „ gekoomen, dat federt eenige jaaren „ herwaarts de Keuren en Ordonnantie „ van de Vlees-Halle deefer Stede in „ verval en misbruik zyn geraakt, en „ daarin hebbende willen voorfien, hebben goedgevonden en verftaan:

Articul 1.

„ Dat niemant, en zal binnen deefe „ Steede vermoogen te doen de Neringe „ van Vleeshouwen, en dienvolgende „ geen verfch geflagen Vlees van Runderen, het zy Offen, Koeyen, Kalveren, Schaapen, of Lammeren, ofte „ ietwes diergelyk, het zy in't geheel „ ofte ten deele by het pond te verkoopen, dan die alhier Burgers ofte „ Poorters zyn, en daar toe fpeciale „ Acte van Die van den Gerechte deefer Stad hebben bekoomen, en dat „ nergens nochte elders dan ten openbaare Vlees-Hallen, ende op haar „ toegeflooten Stallen.

2. „ Zullen geen Vleeshouwers, ofte „ Vetweyers, ofte Huys-Slagers niemant uitgefonderd, vermoogen eenige „ Runderen, het zy Offen, Koeyen, „ ofte Vaerfen, binnen deeze Stad te „ flagten, omme ten openbare Halle, „ ofte aan den Balk te verkoopen, ten „ zy dat die alvoorens by de Vinders, „ en by der felver afweezendheid, by „ den Deeken en Hoofdmannen zyn gekeurd, en daar toe confent verleend „ zullen hebben, dat defelve geflagen „ werden, ende indien de felve gezwoore Keurder mogte twyffelen, „ of het beeft Kalf droeg, foo zal de „ Slager in het flaan een van de gezwoore Keurders daar by moeten roepen, om de tweede Keuringe daar „ over te doen, voor welke eerfte Keur „ de Vinders van ieder beeft zullen genieten vier ftuivers, en voor de twede „ Keuringe 8. ftuivers namentlyk voor „ Deken en Hoofd-Mannen 6. ftuivers, „ en voor de Vinders twee ftuivers: „ ende die dit Articul komt te overtreeden, zal telkens verbeuren een „ boete van 24. ftuivers.

3. „ Zullen alle Vleeshouwers ofte „ haare Zoonen ofte Knechts, als meede de Huisflagers, wie het ook zoude „ moogen weezen, bevindende in het „ openen van een Beeft eenig gebrek, „ het zy van aanwas, ofte pokken, „ zweeren, ofte aanbeyen, ofte ruigkalf, ofte geelwater, ofte fiekte van „ het Longenvier, ofte wat gebrek het „ ook zou moogen weezen, de Slager „ de hand daar aanftonds afhouden, ende het gebrek niet verbergen ofte „ wegneemen, maar daar aanftonds een „ Vinder, ofte den Deken, ofte een „ Hoofdman overroepen, om het felve „ te Keuren, ende indien hy zich bezwaard vindt, zoo zal hy dan nog „ een of twee van de Gezwoorens by hem „ roepen, om foo met malkander de Keuringe daar over te doen, na dat het „ gebrek bevonden zal werden, het zy „ dan of het in de Hal zal werden gebragt, en indien het daar toe onbekwaam geoordeeld werdt, foo zal „ het gekeurd worden buiten de Hal, „ om op de Kerkgraft voor het Weeshuis verkogt te werden, en indien „ het door ziekte daar toe onbekwaam „ geoordeeld werdt, zal het de Stad „ uitgekeurd werden, en daar ook niet „ weder ingebragt moogen werden: „ zullen de Gezwoore voor de tweede „ Keuringe ontfangen van een Vleeshou-

(1) Deeze Somme is in 't vervolg verminderd, als onder de Groote Vleefchhal gemeld is.

„ houwer 8. ſtuivers, namentlyk 6. „ ſtuivers voor den Deken en Hoofd- „ mannen, en 2. ſtuivers voor die gee- „ ne, die daar over geroepen werden „ de Keuringe gedaan zal hebben, en „ zoo iemant dit Articul komt te „ overtreeden, zal telkens verbeuren „ een boete van 12. guldens ten be- „ hoeven van den Armen deezer Stede.

4. „ De Vinders by de eerſte be- „ ſchouwing der leevendige Beeſten, „ oordeelende niet goed en bekwaam „ om ter ſlagtinge geleid te werden, „ zullen het Beeſt buiten deeze Stad „ en Vrydomme van dien Keuren, en „ wel toezien ende nauw reguard nee- „ men, dat het zelve Beeſt buiten de „ Stad en Vrydomme van dien werde „ gebragt, en indien bevonden werdt, „ dat het zelve Beeſt wederom binnen „ deeze Stad wierd gebragt, zoo zal „ het zelve Beeſt, als een bedorven „ kreng, door ordre van de Vinders „ op het Galgen veld moeten begraa- „ ven werden, en die het daar inge- „ bragt heeft, zal verbeuren een boete „ van 15. guldens ten behoeven van „ den Armen deezer Stede.

5. „ Alle Vetweyers, Burgers ofte Poor- „ ters in het Gilde van de Vleeshouwers „ zynde, maar geen andere, zullen 's „ jaarlyks geduurende de zes weeken „ van de Slagtyd, die zyn aanvang „ neemd met den elfden October, en „ eindigt den eenentwintigſten Novem- „ ber, beide de dagen meede geteld, „ Runderen, het zy Oſſen Koeyen, „ ofte Vaerſen, by haar zelve geweid, „ ofte die zy zes weeken voor de Slagt- „ tyd hebben gekogt, ende in haar „ eyge land hebben gehad, aan den „ balk moogen ſlaan ende verkoopen „ by de geheele buiken, halve, ofte „ vierendeel, maar by geen minder ge- „ deelte, mits dat de zelve aan den „ balk alvoorens behoorlyk zyn be- „ ſchoud ende gekeurd, en dat alle de „ gerechtigheden, die daar op zyn ge- „ ſteld ten vollen zyn betaald, ende „ dat het voorts alle Burgers ofte in- „ woonders vryſtaan zal het geheele jaar „ door, het zy een alleen, ofte geſaa- „ mentlyk een leevendig Kalf, Schaap, „ of Lam, voor hun eige proviſie of voor- „ raad te moogen koopen, het zelve „ door een Vleeshouwer, ofte Vlees- „ houwers Knecht moogen laaten ſlag- „ ten, ofte ſnyden; maar door geene „ andere, daarna deelen, en in haar ey- „ ge huishoudingen conſumeeren, zon- „ der daar van iets, hoe weynig het „ waare, te moogen verkoopen op pee- „ ne dat contrarie bevonden werdt, van „ ieder verkogte party zal verbeuren „ drie Guldens.

„ 6. De Vinders, Deckens, en Hoofd- „ mannen zullen wel toezien, dat in „ deezer Stede Vleeshallen niet werden „ gebragt, veel min aldaar verkogt, „ eenige Kedde Schaapen, door dien de- „ zelve niet wel bekwaam zyn, om van „ Menſchen gegeeten te werden, die „ haar Lamstanden gewiſſeld hebben; „ en zullen dezelve Kedde Schaapen niet „ anders in de Hallen moogen gebragt „ werden, als met de hoofden daar aan „ vaſt, om dan ter Halle gekeurd te „ werden, ende indien bevonden werdt, „ dat iemand zoodaanige Kedde Schaa- „ pen, zonder de hoofden daar aan vaſt, „ in de Halle brengt, zullen dezelve „ verbeurd zyn ten behoeven voor het „ Armhuis, en daar en boven vervallen „ in een boete van drie Guldens voor „ ieder Schaap. Dat de Vleeshouwers „ nooit eenige Schaapen, die Lam draa- „ gen, zullen moogen ſlagten, als me- „ de van den eerſten November tot den „ eerſten January, geen Rammen moo- „ gen geſlagt werden op een gelyke „ boete als boven.

„ 7. De Vinders, Dekens, en Hoofd- „ mannen zullen wel toezien, dat in „ de Halle niet werden gebragt eenige „ Oſſen, Koeyen, ofte Vaerſen, die te „ oud of te dor, ofte mager, ofte ſlegt „ bevonden werden, ofte Kalveren, die „ te jong ofte te ſlegt zyn, ofte Schaa- „ pen, ofte Lammeren, die mede te „ ſlegt bevonden werden, zullen Vin- „ ders, Deken, en Hoofdluiden, die daar „ preſent zyn, dezelve met malkander „ Keuren, en indien bevonden werdt, „ dat de gemelde Beeſten te ſlegt zyn „ om in de Hal verkogt te werden. „ Zullen dezelve uit de Halle werden „ gekeurd, om op de Kerkgraft voor „ het Weeshuis te werden verkogt, de „ Kalveren en Schaapen, die te ſlegt „ bevonden werden, zullen werden ge- „ keurd ten behoeven van het Wees- „ huis en aldaar gebragt.

„ 8. De Vinders, Deken, en Hoofd- „ mannen zullen nauw toezien, dat „ geen Beeſt geſlagen, geen Kalf ge- „ ſtooken, Schaap ofte Lam geſnee- „ den werdt binnen deeze Stad, dan „ door een gezwoore Vleeshouwer, zyn „ Zoon, ofte Knecht, en door geen „ ander, al waare het ſchoon zyn eyge

 goed,

„ goed, uitgezonderd alleen in de Slagtyd, en dat maar voor den tyd van zes weeken, hier voren genoemd, in welke het de Huislagers mede vry zal ſtaan het te moogen doen, maar niet in haar eyge Huiſen, noch buiten den tyd van boven gemelte zes weeken, ende indien iemand bevonden werdt, dit articul te overtreeden, zal van een Beest verbeuren zes Gulden, en van een Kalf of Schaap drie Gulden, by die geene, die het laat ſtaan.

„ 9. De Vinders, Deken, en Hoofdmannen zullen wel toezien, dat ieder Vleeshouwer zyn eyge ingehuurde en toegeſtaane Stalle zelfs in perſoon beſtaan ende gebruiken, ofte zulks by zyn Zoon, ofte Knecht doen, en by geen andere, welke dat ook geen van de Vleeshouwers een andere Stalle beſtaan ofte beſtaan mag, als mede dat een Zoon van een Vleeshouwer een eyge Bank ofte plaatſe hebbe, dezelve Vader en Zoon ieder achter zyn eyge Bank zal moeten blyven ſtaan, en niet achter malkanders Bank moogen koomen om haar Vlees te verkoopen, dat ook alle Vleeshouwers mede niet voor een anders Bank zullen moogen koomen ſtaan, als daar Vlees gedongen of gekogt wordt, zullen de Overtreeders telkens verbeuren een boete van 25 ſtuivers.

„ 10. De Vinders, Deken, en Hoofdmannen zullen ook zorge draagen, dat de Bank van een Vleeshouwer, geen waaren hebbende om te Venten, by geen ander zal werden gebruikt, nogte dat ook geen twee Vleeshouwers haare Waaren op geen eene Bank ofte Stalle zullen moogen venten; maar dat ieder op zyn eyge Bank ofte plaatſe zal moeten blyven ſtaan, op een boete van vyfentwintig ſtuivers by ieder te verbeuren, die zal bevonden werden dit articul overtreeden te hebben.

„ 11. Deken en Hoofdmannen zullen moeten zorge dragen, dat alle Vleeshouwers in de groote Halle, de twee naaſt malkander ſtaande, tuſſchen haar beide zullen hebben hangen een goede opregte balançe, ende Koopere Schaalen, omme haar Vlees daar mede uit te weegen, daar toe gebruikende geëykte gewigte, als twee 4 Ponden, en twee 2 Ponden, en een Pond en een half Pond en een vierde Pond, zonder meerder gewigt te moogen gelyk gebruiken, op een boete van 24 ſtuivers, waar voor alle nieuw aankoomende Vleeshouwers gehouden zullen zyn voor haar Meeſters recht, en ſchaale geld te betaalen een ſomme van 9-10 ſtuivers.

„ 12. De Vinders, Deken, ende Hoofdmannen zullen goede zorge draagen, dat geen Vleeshouwers, nochte haar Zoons, ofte Knechts, ofte Jongens, ofte Vleesdragers in de Halle, ofte voor dezelve, ofte ook op de Beeſtenmarkt koomen te Vegten, Vloeken, Zweeren, Kyven, ofte malkanderen buiten de Hal uit te dagen, ofte eenige andere onbehoorlyke bedryvinge te doen, en zullen haar te gehoorzaamheid van Deken en Hoofdmannen moeten gedragen; en zullen de Overtreeders zoodaanige boeten werden opgelegd, als zy luiden na exigentie van zaaken zullen goedvinden en behooren.

„ 13. Niemant en zal vermoogen eenig Vlees uit andere Steden, of Dorpen, nogte van het platte Land binnen deeze Stad te brengen, ofte van iemant laaten brengen, op verbeurte van het Vlees, en daarenboven een boete van 10 Guldens; ende indien iemant bevonden werdt van zoodaanige Vlees van buiten hier ingebragt, te verkoopen, zal boven de verbeurte van het Vlees, van elke verkogte partye, vervallen in een boete van 25 Guldens ten behoeven voor den Armen deezer Stedè.

„ 14. Deken en Hoofdmannen, mitsgaders de Vinders van de Vleeshalle zullen zorge draagen, dat 'er geen ongeregeldheden in de Halle en geſchieden in het verkoopen van het Vlees, naamentlyk dat de eene Vleeshouwer niet en zal vermoogen de Koopluiden van een ander zyn bank te roepen, die voor de bank ſtaan, en daar Vlees dingen, maar zullen moeten wagten, tot zy luiden van de bank zyn: en zullen de overtreeders van dit articul telkens vervallen in een boete van 25 ſtuivers.

„ 15. Deken en Hoofdmannen ende Vinders zullen voor al zorge dragen, dat niemand wie hy ook zy in de Hal zal vermoogen eenig drinkgelag van Brandewyn, ofte Jenever, noch eenige andere ſterken drank te moogen drinken, als mede geen Tabacq te moogen rooken, onder ofte buiten de „ Hal-

„ Hal-tyd, ook niet toelaaten, dat'er „ op eenigerhande maniere gedobbeld „ ofte gespeeldt werdt; alle die geene, „ die bevonden werden dit articul te „ overtreeden, zullen telkens vervallen „ in een boete van 25 stuivers.

16. „ Zullen voortaan alle Vleeshou- „ wers, Vetweyers, en Bouwlieden, „ die in de Stad woonen, en alle die in „ het Gilde zyn, gehouden zyn jaarlyks „ te betaalen voor de Oorkonds- ofte „ Jaarpenning de somme van 12 stui- „ vers. Zullen voorts alle nieuwe Vet- „ weyers, ofte Melkboeren moeten be- „ taalen voor inschryven 30 stuivers, „ boven de ordinaris Oorkondspenning: „ Zullen ook alle nieuwe Vleeshouwers „ Knechts, die haar zelve by een Baas „ koomen te verhuuren, mede voor het „ intekenen moeten betaalen 30 stuivers. „ Alle welke penningen verstrekken „ zullen ten behoeven van de regeeren- „ de Deken ende Hoofdmannen van dit „ Gilde.

17. „ De Vleeshouwersknechts en „ zullen van haar Baas niet moogen van „ daan gaan, en by eenen anderen Baas „ haar besteeden, maar haar besteede „ tyd moeten uitdienen, en zal ook „ geen Baas vermoogen een ander zyn „ Knecht te huuren, nog in zyn dienst „ te gebruiken, ten zy dat de zelve „ Knecht zyn tyd by zyn Meester heeft „ uitgediend, of vry consent van zyn „ Meester bekoomen zal hebben, en „ indien dat'er eenige questie tusschen „ Meester ofte Knecht mogte ontstaan, „ zullen zy haar hebben te gedragen „ naar de uitspraak van Deken en „ Hoofdmannen, en in dien de partyen „ haar naar de uitspraak van Deken en „ Hoofdmannen niet en wilden gedraa- „ gen, zal het zelve door de Heeren „ Burgemeesteren gedecideerd werden.

18. „ De Vinders, Deken, en Hoofd- „ mannen zullen wel toezien, dat de „ Vleeshouwers aan de Burgeren niet en „ verkoopen oud Schaapen Vlees voor „ Lams Vlees, waardoor de Koopers lig- „ telyk bedroogen konden werden: zul- „ len mede de Vleeshouwers op half „ Juny het suig Lams Vlees by het ge- „ wigt moeten verkoopen, en niemand „ anders het zelve moogen koopen, „ ofte aanneemen tot den 10. Decem- „ ber toe; alles op een boete van 30. „ stuivers by de Vleeshouwers te ver- „ beuren, die zullen bevonden werden „ tegen dit Articul gedaan te hebben.

19. „ De Vleeshouwers zullen mede „ onder malkanderen geen accord moo- „ gen maaken, directelyk noch indirec- „ telyk, van de prys van hunlieder „ Vlees, ofte de maniere van het zelve „ te gebruiken, op de boete van 18. „ guldens, ende correctie van de Hee- „ ren Schepenen; ende zal men daar „ van mede een iegelyk moogen aan- „ spreeken op zyn eed, en zoo wie „ weygerig is den eed te doen, zal ge- „ houden werden de evengemelte Boete „ schuldig te zyn.

20. „ De Vinders, Deken, en Hoofd- „ mannen zullen alle de bovengemelte „ Keuren onderworpen zyn als alle de „ Vleeshouwers, en zoo over het Keu- „ ren van een Vinder, Deken, ofte „ Hoofdman zyn Vlees ofte andere Me- „ suses eenig verschil mogten ontstaan, „ ende het zelve by de Vinders, De- „ ken, en Hoofdmannen niet konnende „ werden afgedaan, zullen de drie oud- „ ste Vleeshouwers, die langst in de „ Halle plaats hebben gehad, en present „ zyn, daar by geroepen, en by de „ Vinder, Deken, ofte Hoofdmannen „ gevoegd, aan de meerderheid van „ stemmen overlaaten, en gedecideerd „ werden; wel verstaande, dat de Vin- „ der, Deeken ofte Hoofdman, welke „ het zoude aangaan, daar in geen stem „ zullen hebben.

21. „ Deken en Hoofdmannen zul- „ len alle jaaren voor Kersmis kiezen, „ ende aan de Heeren van den Gerechte „ in geschrifte overleeveren, de naamen „ en toenaamen van zes persoonen van „ de Vleeshouwers, die zy bekwaamst „ zullen oordeelen om Hoofdmannen te „ weezen, en daar toe volgens deeze „ Ordonnantie zullen werden gekooren, „ en zullen door die van den Gerechte „ uit de drie oudste Hoofdmannen, die „ in het voorleeden Jaar gediend heb- „ ben kiezen een Deken, en uit de zes „ nieuwe overgeleverde, of zoodaanige „ andere Persoonen Vleeshouwers zyn- „ de, als die van den Gerechte dienstig „ zullen oordeelen drie Hoofdmannen, „ dewelke gesaamentlyk aan handen van „ die van den Gerechte eed zullen doen, „ en alle overtreedingen, 't voorschreeve „ Gilde aangaande, die tot haar ken- „ nisse koomen, benevens de Vinder, „ te bekeuren, in zaaken daar boeten „ toe gesteld zyn, dezelve zonder eeni- „ ge kwytscheldinge ofte conniventie, „ en daar geen boeten toe gesteld zyn, „ aan Burgemeesteren overleveren om „ gestraft te werden, en voorts al

„ doen

„ doen dat goede en getrouwe Deken
„ en Hoofdmannen schuldig zyn te
„ doen.

22. „ Dat geen Vrouwen in de Hal
„ zullen moogen ſtaan, als by abſen-
„ tie of ziekte van haar Mans, ten
„ waare aan haar een Bank vergund
„ was.

Ordre op het ſluiten en ontſluiten van de Halle.

De Sleutels van de Vleeshalle zullen in bewaaring zyn van de Vinders van de voorſchreeve Halle, die daar voor van den Pagter van deezer Stede Vlees Excyns genieten zullen 20. ſtuivers 's weeks te ſaamen, ende zullen de voornoemde Vinders by eeden aan handen van de Heeren Burgemeeſteren belooven, dat zy geen Vlees in de Hal en zullen laaten koomen dan met Conſent van den Pagter, en zullen verder goede zorge moeten draagen, omme de Halle op een behoorlyke tyd te ſluiten en te ontſluiten: Namentlyk, op de Saturdagſche Marktdag, van den eerſten April tot den eerſten October, des morgens de klokke zes uure, en des avonds ten tien uure ſluiten: en van den eerſten october tot den 31^{en}. Maart 's morgens ten zeven uure openen, ende 's avonds ten tien uuren ſluiten; en Donderdags ten 5 uure 's avonds, en voorts het geheele jaar door 's morgens ten acht uure openen, en ten elf uure ſluiten, een vierde uurs onbegreepen, ende des namiddag, ten twee uure openen, ende ten vier uure ſluiten, ende op Hemelvaartsdag zal de Halle des morgens ten acht uure geopend werden, en met het ſlaan van de Klok van negen uure wederom geſlooten werden: ende zoo wanneer iemant buitens tyds in de Hal moet weezen, om daar Vlees uit te haalen, zal de Vinder daar voor elke reys genieten een ſtuiver, ende achtermiddag, die voor de Biddagen of andere heilige dagen koomen, zal de Hal niet geſlooten werden, voor dat Deken en Hoofdmannen het zullen ordonneeren.

Ordonnantie op de Markt.

1. „ Niemant, het zy Burgers,
„ Vleeshouwers, ofte Buiten-
„ luiden, zullen vermoogen op Don-
„ derdag te koopen eenig Vee, het zy
„ Oſſen, Koeijen, Vaerſen, Kalveren,
„ Schaapen, of Lammeren, zoo van
„ vet als van mager Vee; nochte des
„ Vrydags buiten de Poorten tot het
„ bevel van de Paal van 500. roeden,
„ noch binnen de Stad van het geene
„ dat na de Markt gevoerd werdt, om
„ ter Markt gebragt te werden: zal
„ ook niemant eenig Vee vermoogen te
„ voelen, ofte te taſten; namentlyk, de
„ Vleeshouwers van deeze Stad van den
„ eerſten April tot den eerſten Octo-
„ ber, als de klokke zes uure geſlagen
„ zal hebben, ende Burgers, en Bui-
„ tenluiden, als de klok zeven uure ge-
„ ſlagen zal hebben; ende van den eer-
„ ſten October tot den 31^{en}. Maart de
„ Vleeshouwers van deeze Stad, te acht
„ uure, ende de Burgers, en Buiten-
„ luiden ten negen uure, en zullen de
„ Oſſen en Koeijen, en Vaerſen, en
„ Kalveren niet eerder moogen gevoeld
„ ofte getaſt werden, ten zy zy eerſt
„ aan de paalen op de Markt zullen zyn
„ vaſtgebonden, op de verbeurte van
„ ieder ſtuk, het zy Os, Koe, Vaers,
„ of Kalf, de ſomme van drie guldens;
„ en zoo iemand werdt bevonden des
„ Donderdags ofte Vrydags voor het
„ uur eenig Vee gekogt te hebben,
„ zal de Koper en Verkoper van ieder
„ Os, ofte Koe, verbeuren een boete
„ van zes guldens, ende van een Kalf
„ drie guldens, en van ieder Schaap of
„ Lam, dertig ſtuivers, zoo van vet als
„ van mager Vee, welke boeten alle
„ zullen koomen ten voordeele van de
„ Armen deezer Stede.

2. „ Niemant en zal vermoogen bin-
„ nen deeze Stad, ofte binnen deeze
„ Poorten te brengen eenig Beeſt, of-
„ te Beeſten die ziek zyn, veel min ee-
„ nig ziek Beeſt, ofte Beeſten hoe ge-
„ naamd, ter Markt brengen, om ver-
„ kogt ofte geleverd te werden; maar
„ zullen alle zieke Beeſten, in 't geheel
„ buiten de Stad moeten blyven, ende
„ indien iemant zich zelve verſtoute,
„ om eenig ziek Beeſt ter Merkt te
„ brengen, zal zoodaanig ziek Beeſt,
„ ofte Beeſten by de Keurmeeſters aan-
„ ſtonds, zonder eenige Conniventie
„ verbeurd verklaard werden, en den
„ eigenaar, nog daar en boven verval-
„ len in een boete van 25. guldens,
„ ende indien eenig Beeſt op de Markt
„ voor gezond verkogt zynde, en in het
„ ſlaan ziek bevonden wierdt, zoo zal
„ het door de Gezwoornen, die daar
„ overgeroepen zyn, de Stad uitgekeurd
„ werden, ende den Verkoper daar en
„ boven vervallen in een boete van 25

„ gul-

„ guldens, alwaar het ſchoon, dat het „ Beeſt voetſtoots verkogt was, doch „ indien de Verkoper met eede wil verklaaren direct ofte indirect aan het „ Beeſt niet geſien, ofte de ziekte niet „ geweeten heeft, zal als dan van de „ boeten bevreid zyn. ende het Beeſt „ behouden; doch zal het volgens de „ Keuringe, die daar over gedaan is, „ aanſtonds buiten de Stad, ende Vrydomme van dien moeten voeren, ende de Koper zal voor het ſlaan moeten betaalen drie guldens; aan den „ Verkoper zal van zoodaanigen Beeſt, „ het geene de Stad uitgekeurd is, de „ Stads exçys wederom werden uitgekeerd.

3. „ Vinders, Deken, en Hoofdmannen zullen zorge draagen, dat op de „ Markt niet werden verkoft Kalven, „ die te jong ofte ſlegt zyn om geſneeden, ende in de Hal verkogt te werden, zullende Keurmeeſters die Kalveren, die zy oordeelen te jong ofte „ te ſlegt te zyn van de Markt keuren „ en over de lendenen ſcheeren, en „ zullen de Boeren de afgekeurde Kalveren aanſtonds moeten wegneemen, „ ende t'huis brengen; ende indien eenige Boeren het kwamen te weygeren, zullen de Keurmeeſters de magt „ hebben van zoodaanigen afgekeurd „ Kalf in het Armhuis te moogen ſtieren; zullen de afgekeurde Kalveren „ op dien dag ook niet verkogt moogen werden, of zal by den Koper en „ Verkoper elk verbeurd werden drie „ guldens, ook zal een afgekeurd Kalf „ niet weder ter Markt moogen gebragt werden, ten zy dat het veertien dagen geleeden is; mede op een „ boete van drie guldens.

4. „ Alle binnen- en buitenluiden, „ die met eenig Rundvee, het zy Osſen, Koeijen, ofte Vaerſen ter Markt „ koomen, zullen haar naar de Keure „ deezer Stede moeten gedraagen: namentlyk, zoo zy eenige Osſen, Koeijen, of Vaerſen koomen te verkoopen, en in het ſlaan eenig gebrek „ wierde bevonden, waar door dezelve „ Beeſten mogten buiten de Stede gekeurd werden, of het zy buiten de „ Hal, om voor het Weeshuis te werden verkogt, zoo zal de Verkoper „ moeten te vreede zyn met het briefje „ van kortinge, dat de Keurmeeſter geeven zal hebben, om zoodaanige „ penningen aan den Koper wederom „ uit te keeren, doch indien de Verkopers aan de Kopers bedingd (1) „ het Beeſt ofte Beeſten voetſtoots te „ verkoopen, zoo zullen alle gebreeken, die daarin gevonden werden, „ voor rekening van den Verkoper zyn, „ uitgezonderd, dat de Verkopers evenwel voor ſiekte, ofte een Ruigkalf „ zal moeten in ſtaan, als ook ſoo wanneer iemant een Beeſt op de Markt „ koopt, ende het zelve binnen den tyd „ van acht dagen ſlaat, en daar pokken „ in bevonden werden, in welke gevallen, volgens briefje van de Keurmeeſters gegeeven, wederom zal moeten uitkeeren zoodaanige ſomme, als „ daar op gegeeven is, en aan de Burgers deezer Stede zullen de Verkopers voor alle gebreeken moeten inſtaan, ten zy dat in het verkopen andere conditien gemaakt wierden.

Recht van Smakking op de Vrydagſche Markt.

5. „ Alle Vleeshouwers zullen des „ Vrydags op de Beeſtenmarkt, wanneer zy eenig Vee, het zy Osſen, „ Koeijen, Vaerſen, Kalveren, ofte „ Schaapen, of Lammeren, het zy dezelve vet of mager zyn, komen te „ koopen, aan alle Vleeshouwers, zoo „ binnen deeze Stad, als van de omleggende Steden ſmakkinge moeten „ geeven, als daar eenige koopmanſchap „ gedreeven werdt, aan alle die geene, „ die daar by zyn, als de koop deur „ gaat, en daar van ſmakkinge begeert, „ mits dat zy luiden aanwyzinge zullen „ moeten doen van het geene dat 'er „ verkogt is, alwaar het ſchoon dat zy „ van de geaccordeerde prys niet en wisten [maar de Buitenluiden, zoo verkopers als ſlagers, en alle die ten platten Landen woonen, of wie het ook „ zoude moogen weezen, en zullen tot „ de Smakkinge geen het minſte recht „ hebben, nochte tot geen Smakkinge „ toegelaaten werden, hoewel dat alle „ Buitenluiden gehouden zullen zyn van „ alle het geene zy koopen, aan de geene die by de Koopmanſchap preſent „ is Smakkinge te geeven, als zy zulks „ pretendeeren.] Doch de Godshuizen „ deezer Stede zullen niet gehouden zyn „ de Smakkinge aan iemant te geeven, „ ſchoon zy dezelve zullen moogen eiſchen.

(1) Bedingen.

„ ſchen. Zullen ook alle Burgeren en „ Ingezetenen deezer Stede het recht „ hebben om Smakkinge te genieten, „ zoo daar een Os, Koe, Kalf, Schaap, „ of Lam verkogt werdt, mits dat zy- „ luiden het geen haar by Smakkinge „ te beurt valt, aan niemant zullen moo- „ gen verkoopen ofte overdoen, maar „ zullen het zelve voor eyge gebruik, „ het zy een alleen, ofte met malkan- „ der in eyge conſumptie moeten ge- „ bruiken, en daar van niets moogen „ verkopen: Zullen ook het zelve door „ een gezwooren Slager moeten laaten „ ſlaan, ofte ſnyden, zal ook niemant „ het zy Vleeshouwer, Burger, noch- „ te Buitenluiden, 't geene zy dien dag „ gekogt hebben, ofte dat haar by „ Smakkinge te beurt gevallen is, bin- „ nen den tyd van veertien dagen aan „ niemant moogen verkoopen, ofte o- „ verdoen, op peene van ieder Os, of- „ te Koe 12. guldens, en voor een „ Kalf 3. guldens, van een Schaap of „ Lam 1. gulden 10. ſtuivers, zoo van „ vet als van mager Vee te zullen ver- „ beuren, ten behoeven van den Ar- „ men.

6. „ Dat by ziekte of abſentie van „ een Vleeshouwer, zyn Zoon, ofte „ zyn Knecht in deszelfs plaats de Smak- „ kinge moet toegeſtaan werden.

„ Aldus gedaan en gearreſteerd „ by die van den Gerechte der „ Stad Leyden, op den 6. No- „ vember 1731.

„ My jegenwoordig

„ *Getekend:*

Gerard de Bye.

Waarſchouwing.

Van een Blykceeltje te moeten halen voor die op de Markt eenig Vee gekoft hebben.

„ Die van den Gerechte der Stad „ Leyden hebben goedgevonden „ aan alle en een iegelyk, die deezen „ aangaan mag te ordonneeren.

„ Dat van ieder Rund, by de Bur- „ gers of Buitenluiden op de Markt ge- „ kogt ende verkogt werdende, om „ daar op vervolgens voor die tyd ge- „ ſlagen te worden, zal moeten wer- „ den gehaald een Blykceel, en aan den „ Blykceelſchryver daar van voldoen „ twee ſtuivers, te betaalen by den „ Kooper en Verkooper ieder een: dat „ als Koopers van de gemelde ſtuivers „ het gantſche jaar door zullen zyn ont- „ heft, zoo de Vleeshouwers deezer als „ van andere Steden, alhier ter Markte „ vette Beeſten koopende.

„ Dat van ieder Vet Kalf, het gant- „ ſche jaar door op de Markt verkogt „ werdende, insgelyks zal moeten wer- „ den gehaald een Blykcedul waar voor „ door den Verkooper zal moeten wer- „ den voldaan aan den Blykçeelſchry- „ ver eenen ſtuiver.

„ Dat door ieder, 't zy Burger of „ Buitenman, van een Vet Varken, 't „ zy alhier geſlagen of uitgevoerd wer- „ dende, voor een Blykçedul zal moe- „ ten werden voldaan twee ſtuivers, „ een door den Kooper, en een door „ den Verkooper.

„ Dat een iegelyk Verkooper, wel- „ ke contrarie deezes geen Blykçedul- „ le zal hebben gehaald, voor ieder ver- „ kogt Beeſt, zonder gehaalde Blyk- „ çedulle zal verbeuren een boete van „ drie guldens, ten behoeven van de Ne- „ derduitſche Armen, deezer Stede.

„ Actum den 9^en. Juny 1740.

„ My jegenwoordig,

„ *En was getekend:*

D. v. Royen.

Keurboek pag. 41. *N°.* 182.

De Penshal, of Pensmarkt.

De afval der geſlagte dieren, als hoofden, pooten, penſen, beulingen en ander ingewand, als mede verkensvleeſch, en meer diergelyke ſpyſen, worden te koop geveild in eene plaatſe over het corps de guarde van de binnewagt, hebbende den ingang op de Breedeſtraat, en den uitgang op de Langebrugge. Van oudsher zyn hier zeſtien ſtallen, of banken geweeſt, welke ſtant plaatſen, op koſten van de Stad overdekt zyn, welke luiffels op pilaaren ruſten, die ten weſten op elf ſteene, en die ten ooſten op houte pilaaren, en is uit dien hoofde by de Heeren Regeerders, op den tienden November des jaars 1585. het volgende in overweeging gekoomen; „Op 't voor-

„ ſtel.

„ ſtel of men van de ſtallen op de Pensmark mede zal eyſchen en ontfangen „ zekere cleyne recognitie, ten reſpecte „ van de Loyven tot Stads coſten daer „ gemaeckt: es naer verſcheyden convocatie, en de ſtemmen, ſommige daer „ in bewilligende, andere, dat men 't „ zelve als noch zal houden in ſurcheantie; eyntelicken geleyt tot laſt „ van die van den Gerechte, omme „ daer inne te doen, en handelen zulx „ zy ten meeſten dienſt en oirbaer dezer Stede bevinden zullen te behoren" (1). Uit des Theſauriers rekeninge van het jaar 1599. vind ik, dat 'er reeds eene erkentenis voor het gebruik der ſtallen op de Pensmarkt gegeeven is, alzoo de zeſtien Beulingwyven, elk dertig ſtuivers betaalden. Sedert de tyden beter geworden waren, wierdt de huur der banken of ſtallen ook hooger, des in 't jaar 1729. de twaalf Verſche Pensverkoopers, voor de plaatſen of banken in de Penshal hondertentwintig guldens, dus ieder tien guldens 's jaars gaven, en nog vier guldens voor den Armen; en de vier Spekwyven betaalden elk vyf guldens (2). Men gaat van de Bredeſtraat naar deeze markt door eene hardſteene poort, op welke twee Leeuwen die het Wapenſchild van de Stad Leyden met de klaauwen vaſt houden verbeeld zyn, en nevens dezelven ziet men het jaartal 1607. in welken tyd deeze poort vernieuwd zal zyn. Zy wordt buiten de Marktdagen geſlooten gehouden met eene houte deur, in vroegeren tyd met hekken, die door de Stadhuisbewaarder geopend en geſlooten moeſten worden, gelyk wy onder het aanſtellen van den zelven verhaald hebben (3).

Dewyl de gewinzugt van ſommige menſchen noch plaats noch tyd in 't verkoopen hunner waaren gadeſloeg, zoo wierdt de ongeregelde handel op bevel der Overigheid door geregelde wetten, in deezer voegen bepaald:

„ Niemand vermag op Zondagen, „ of ingeſtelde Biddagen zyn winkel te openen, of op ſtraat met eenige waren voor te ſtaan welke Keure op den 22. July des jaars 1626. „ Dus vernieuwd en vermeerderd is: „ Word verboden op den Zondag voor „ en geduurende de predikatien in hallen, op markten of andere plaatzen, „ of met open deuren, heele of halve „ ongeſlooten winkels te verkoopen, „ vermangelen, of over te doen eenige „ goederen, koopmanſchappen, eetbaare, of andere waaren, hoedanigh die „ ſouden mogen zyn; ofte ook eenige „ handwerken of openbaare neeringe te „ doen, of langs de ſtraaten met eenige waren om te loopen, op te verbeurte t' elkens van drie gulden; uitgezonderd eenige handwerken, die „ noodzaaklyk op den Zondag moeten „ geſchieden, en zonder grooten ondienſt niet konnen naar gelaaten worden, dat gelaaten werdt ter diſcretie „ van die van den Gerechte, en dat „ men met zoetemelk zal moogen ommeloopen des morgens voor en naa „ de predikaatie van negen uuren, en „ naa de gedaane middagſch predikaatie. „ Is mede toegelaaten, dat die geene, „ die op de vrye jaermarkten met kraamen of ſtallen voorſtaan, dezelve te „ openen en hunne waaren en goederen „ te verkoopen naa dat de naamiddagſche predikaatie geëindigd zal zyn: „ ook mede alle Schippers, Schuitvoerders, en anderen verboden, eenige „ goederen geduurende de voor en naamiddagſche predikaatie te loſſen.

Uit het gedrukte.

ZESENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Univerſiteit, of 's Lands Hoogeſchool.

De redenen welken Prins Willem van Oranje, die Staatkundige Grondlegger van ons Gemeene beſt bewoogen, om tot heil des Lands, welzyn

(1) Extract uit het Vroedſchapsboek Litt. L. Leg[illegible] den 27en. July 1579.

(2) Theſauriers rekening van 't jaar 1729.

(3) Pag. 381

zyn des Volks, en handhaaving der Vryheid eene Universiteit op te regten, wordt door het uitmuntende licht van Geleerdheid Mr. Hugo de Groot ons in deezer voegen kortlyk medegedeeld:

„ Deeze Stad [Leyden] hadt Oranje eertyds gekooren t'eenen Zetel der „ Geleerdheid, en der Geleerdheids „ oeffeningen, op dat een Volk, geboren in 't midden der Waepenen, „ afgeschrikt door de kosten, die 't in „ verre gelegene schoolen te draegen „ hadt, tot verwildering en onweetenheid niet kwame te vervallen. En „ dit voorrecht was den inwoonderen „ van Leyden gegund tot verkwikking „ tegen de bittere rampen eener belegeringe, welke die Stad, door zoo „ vermaarde trouwe en standvastigheid, „ hadt door gebeeten, en t'eener belooninge, dieze, in plaats van kwytscheldinge der belastingen, verkooren hadt. De voornaamste beweegreden was de Godsdienst, 't steunsel „ der partye, den last van welken te „ verklaaren eenige handwerkslieden, „ of ongeletterde uit de onervaaren menigte, zich tot nog toe hadden aangemaatigd: terwyl dien arbeid, zynde in der daat buiten alle hoope van „ eerampten, en eenen zekeren weg „ tot armoede, schaarsheid van Leeraards en Leerlingen maakte " (1). Met zoodaanig een inzigt wierdt dat groote werk ondernomen, en op den voorslag van den gemelden Prins, den achtentwintigsten December des jaars 1574. den Staaten van Holland schriftlyk gedaan (2), straks ernstig voortgedreeven, en tot dat einde het volgende op den tweeden January des volgenden Jaars in overweeging gebragt:

„ Alsoo by Mr. Paulus Buys de „ Staten voorgedragen is, dat by „ syne Excellencie alhier geschickt was „ Mr. Jacob Tayaert, met sekere brieven van syne Excellentie, ende volkomen last, omme de voornoemde „ Staten voor te houden, dat syne Excellencie, tot vorderinge van den welvaren ende de Politique ende moderne „ Regeeringe deser Landen, ende omme deselve in goede versekerheydt „ te mogen stellen ende mainctineren, „ seer noodigh bevonden is sekere Collegien ende Universiteyt in den Lande „ van Hollandt, ofte Zeelandt opgerecht ende gestabilicert te werden, „ met den aldereersten ende aleer in „ eenige communicatie ende besluyt van „ Peys ofte Vrede getreden, ofte dies „ aengaende getracteert ofte gehandelt „ soude werden, alsoo syne Excellencie beduchtende is, dat nae de Pacificatie deser Landen het selve niet „ gegundt en soude werden, 't welck „ althans ingevoert ende geinstitueert „ zynde, soude mogen werden gestabilieert, achtervolgende ende nae breeder vermelden, en inhouden der brieven van syne Excellencie, die by „ den voornoemden Advocaet de Staten voorgelesen zynde, was by de „ Staten geadviseert; dat niet geraden „ en was 'tselve versoeck van syne Excellencie eenighsints af te slaen, en „ daeromme voor goedt ingesien ende „ gevonden hebben, den verderen last „ van den voornoemden Tayaert dies „ aangaende te aenhooren, volgende „ welcken by den selven Commissaris „ by mondeling verhael geremonstreert „ zynde, wat vorderinge, goede Regeeringe ende Politie de institutie van „ de voornoemde Collegien ende Universiteyten in diversse Steden, Provincien, ende Landen ingevoert ende „ mede gebracht hadde, als namentlyck „ binnen Keulen, Parys, ende Rochelle, ende wat vruchten ende verseeckertheden daer uyt te verwachten sullen zyn, waar door syne Excellencie „ wel van advyse soude zyn 't selve met „ den eersten aengehouden ende gevordert te werden, niet twyffelende of „ de Staten mede van dien advise sullen „ zyn, ende daeromme alleenlyck resterende was bequame plaetse, suffisante ende geleerde Persoonen ende „ gereede middelen van onderhoudt te „ ramen ende te voorsien, waer toe „ syne Excellencie de Stadt van Leyden, als een bequame plaetse daer toe „ wel van meeninge soude zyn, op het „ believen van de Staten te ordonneren, dat mede voor het eerste een „ Collegium aldaer gestelt ende gehouden soude werden, tot institutie van „ alle Scholieren in Latynsche, Grieckische ende Hebreeuwsche Talen, daer „ toe een Rector met drie Schoolmeesters

(1) Nederlandsche Historien door Mr. Hugo de Groot V. Boek, volgens de Vertaaling pag. 260.

(2) Zie deezen brief Handvesten van Leyden pag. 513.

„ ters aengenomen, ende de selve al-
„ daer in een Clooster geaccommodeert
„ souden werden; dat voorts een Uni-
„ versiteyt aldaer opgerecht soude mo-
„ gen werden, omme in Theologia te
„ doceren, ende daer toe twee Leeraers
„ aengenomen; dat mede in Philosophia
„ ende Mathematica soude mogen wer-
„ den geprofiteert, sonder voor als noch
„ in de Rechten ofte Medicinen te doen
„ doceren; welcke Collegien insgelycks
„ binnen Leyden in eenige Kercken
„ ofte Capellen souden mogen opgerecht
„ en gestelt werden, waer toe syne Ex-
„ cellencie jaerlycks gevoeght ende ge-
„ schikt hadde noodigh te zyn ses duy-
„ sent Caroli guldens, tot onderhoudt
„ derselver, die op het believen derselver,
„ Staten gevonden souden mogen wer-
„ den, d'eene helft binnen dese Lan-
„ den van Zuydt-Hollandt, ende d'ander
„ helft by die van Zeelandt ende Noordt-
„ Hollandt, elcks tot vyfthien hondert ge-
„ lycke guldens, te vinden uyt de Geeste-
„ lycke ende der Kercken goederen; ver-
„ soeckende den voornoemden Commissa-
„ ris, dat volgende het believen van syne
„ Excellencie de voornoemde daer op met
„ den eersten souden willen adviseren,
„ om daar af syne Excellencie rapport
„ te mogen doen: soo hebben de voor-
„ noemde Staten als noch goedtgevon-
„ den verder daer op te adviseren, en-
„ de tot dien eynde versocht, dat by
„ den voornoemden Tayart by geschrifte
„ overgelevert soude werden 't gunt
„ by hem in 't Lange was geremon-
„ streert, omme daer na voorts hier in-
„ ne gedaen te mogen werden nae be-
„ hooren (1).

Hier op wierdt den volgenden dag verstaan; dat de Staaten, volgens de vermaaning van zyne Excellentie, drie Heeren tot het oprechten van eene Schoole, en Universiteit binnen de Stad Leyden zouden lastigen, en het zelve ook den Prins, nevens eenige hunner overweegingen, schriftlyk bekend zouden maaken; het welke ons uit de besluiten der Heeren Staaten in deezer voegen gemeld wordt:

„ Den derden January, is by de Sta-
„ ten verstaen, oorbaerlyck ende
„ nootelyck te zyn, volgende de goe-
„ de vermaninge van syne Excellentie,
„ dat een goede Schole, ende Universi-
„ teyt, binnen Hollandt, sonder ver-
„ treck, opgerecht werde, daer toe
„ verkosen is de Stadt Leyden, ende
„ gecommitteert den Heere van Noort-
„ wyck met Meesters Cornelis Koninck,
„ ende Gerrit van Hoogeveen, Secre-
„ taris van Leyden, omme sonder op-
„ houden terstondt de vorderinge des
„ voorsz. wercks te beginnen; ende is
„ voorts geordonneert, syne Excellen-
„ tie daer af schriftelyck, ende by mon-
„ de van Mr. Jacques Tayart, Licen-
„ ciaet in de Rechten, te adverteren,
„ daer of het inhouden der Missive hier
„ nae volght:

„ Missive aan syne Excellentie aan-
„ gaende het oprechten van eene
„ Schoole ende Universiteit bin-
„ nen den Lande van Holland.

GENADIGE HEER,

„ Wy hebben, soo uyt het schry-
„ ven van Uwer Excellencie,
„ als uyt den monde van Mr. Jacob
„ Tayart, Licentiaet in de Rechten,
„ aen ons gesonden, verstaen de goede
„ vermaninge ende meeninge van Uwer
„ Excellencie, nopende het oprechten
„ van een publique Schole ende Uni-
„ versiteyt binnen den Lande van Hol-
„ landt; als binnen den selven Lande
„ seer bequaem, oorbaerlyck ende noo-
„ telyk zynde, dewelcke ons niet al-
„ leenlyck seer aengenaem, ofte be-
„ haeghlyk is geweest, maer bedancken
„ Uwer Excellencie voor alle 't gunt
„ seer hooghlyck, van de goede affec-
„ tie, die Uwer Excellencie t' ons
„ waerts, ende tot de vorderinge van
„ de welvaert der gemeene Landen [als
„ Uwer Excellencie in andere saecken
„ altydts gedaan heeft] noch in desen is
„ bewysende; ende hoewel wy tot in-
„ stitutie ende opstellinge der voorsz.
„ Schole ende Universiteyt wel eer-
„ tydts goede wille gehadt, en oock
„ eenigh concept hebben gemaeckt,
„ soo is het selve nochtans tot noch toe
„ te rugge gestelt geweest, door de
„ dagelyksche swarigheden der Kryghs-
„ beroerten; dan hebben als nu, nae-
„ volgende 't voorschreve Uwer Ex-
„ cellencies schryven, ende salutaire
„ vermaninge, ende om redenen daer
„ inne verhaelt, eyntelyck besllooten,
„ de

(1) Resol. Holl. van den 2. January 1571. pag. 1 & 2.

„ de selve Schole en Universiteyt te doen oprichten, de plaetse daer toe verkoren de Stadt Leyden, ende met 'er daedt gecommitteert sekere drie Gedeputeerden, als den Heere van Noortwyck, Mrs. Cornelis de Koninck, Burgemeester van Delft, ende Gerrit van Hoogeveen, Secretaris van Leyden, omme sonder ophouden ofte vertreck terstondt de vorderinge des voorschreven wercks te beginnen ende by handen te grypen, daer toe de selve Gedeputeerden hen oock genoeghsaem betoont hebben bereydt, als Uwer Excellentie al breeder sal gelieven te verstaen uyt de rapporten van den voornoemden Mr. Jacques Tayart, die wy onsen advyse ende Resolutie tot dien eynde hebben verklaert; versoeckende ende biddende, dat Uwer Excellentie met believen sal zyn, te doen voor 't eerste aldaer komen ende beschryven den Persoon van Mr. Adr. [illegible], die ons aengedient wordt, tot de professie der Philosophie ende Artis Oratoriæ, midtsgaders van de Talen Latyn, Graecæ & Hebrææ, voor 't eerste ende beste sal staen te beginnen, ende daer benevens van de Theologie, daer toe wy verhopen eenige Professores te vinden voor een beginsel alleenlyck, tot dat Uwer Excellencie op eenige betere ende gesameerde Doctoren sal mogen hebben verdacht ende geadviseert, niet twyffelende, al sulcken Godlycken werck sal van dage tot dage wassen ende groeyen door de handt van den Almogenden, die wy bidden Uwer Excellencie, Genadige Heer, te hebben in synen behoede, tot een voorspoedige ende geluckzalige Regeeringe met langhwylige welvaert.

„ Geschreven tot Delf den vierden January, vyfthien hondert vyf en tseventigh (1).

„ Uwer Excellencies goedtwillige onderdanige, de Edelen en de Steden van Hollandt, representerende &c.

Drie dagen laater zyn de voorbereidzelen eindelyk vast gesteld, om de zelven ten spoedigste te voltrekken en daar toe deeze Resolutie genomen:

„ Alsoo de Staten 's Landts van Hollandt, achtervolgende de goede ende salutaire vermaninge, meeninge ende schryven van syne Excellentie, ende volgende haer lieder goede wille, consent ende vermaninge, omme sonderlinge redenen ende consideratien eyndelyck besloten hebben, een publycque Schole ende Universiteyt in den Lande van Hollandt, binnen de Stadt Leyden, als een plaetse daer toe gelegen ende verkoren, eerstdaeghs te doen opstellen ende institueren, omme in de Professie van Philosophie ende *Artis Oratoriæ*, midtsgaders van de Talen Latyn, Griecks ende Hebreeuws, ende daer benevens van de Theologie, voor 't eerste ende beste te beginnen: Soo hebben de voornoemde Staten Gecommitteert, ende committeren by desen Joncker Johan van der Does, Heere van Noortwyck, Mrs. Cornelis Konink, Burgemeester tot Delf, ende Gerhard van Hoogeveen, Secretaris van Leyden, omme sonder ophouden ofte vertreck, terstondt de vorderinge des voorschreven wercks te beginnen, ende by de handt te grypen, ende sulcks bequame plaetsen binnen de voorsz. Stadt Leyden daer toe te voorsien ende te doen prepareren, midtsgaders behoorlycke Ordonnantie te maecken, op de vorderinge, faculteyt, ende onderhoudt van de voorsz. Schole ende Universiteyt, met de Professores van dien, ten eynde daar op by syne Excellencie, ende de voornoemde Staten verder gedaen ende geoctroyeert mach werden, sulcks tot verseeckertheydt, vermeerderinge, ende onderhoudt van den staet, vrydomme, ende welvaren derselver Landen, mitsgaders de stichtinge, eendraght, ende gerustigheydt met de goede Wettelycke Regeringe van dien bevonden sal werden te behooren, ende dit al tot kosten ende lasten van het Gemeene Landt (2).

Dit gedaan zynde wierdt, op den zelfden zesden January, de beweegende oor-

(1) Resoll. Holl. van den 3. January 1575. pag. 4.

(2) Resoll. Holl. van den 6. January 1575. pag. 8.

oorzaak tot deeze onderneeming, en het nut dat uit dezelve te wagten ſtondt, omſtandig aangeweezen, en daar by openlyk aan eenen ieder bevolen, deeze inſtelling te onderhouden, en die van Leyden zoodaanige vergunning, zonder eenigen hinder, te laaten genieten en gebruiken: gelyk zulks met de Statuten, Wetten, of inzettingen, in de onlangs gedrukte Handveſten deezer Stad te vinden zyn (1); des wy onnoodig achten van dezelven breeder te gewaagen, den naauwkeurigen onderzoeker naar de volkoomene ſtukken geweezen hebbende, zullen wy overgaan tot de verkiezing der plaatſe, en het veſtigen der Hooge Schoolen binnen de Stad Leyden.

De inwyding der Univerſiteit is met goedvinden der Regeerderen, op den achtſten February van 't jaar 1575. met ongemeene plechtigheid, die wy elders (2) zullen verhaelen, voltrokken, en de oeffenſchool der geleerdheid geplaatſt in Sinte Barbare Klooſter, op het rapenburg nevens de Voldersgraft, van welk gebouw de Kapel nog in wezen is: doch dit geſticht te eng, of niet bekwaam genoeg bevonden, is met overleg van de Heeren Burgermeeſteren en die van den Gerechte, de Academie uit dit Klooſter, op den vierden September des zelven jaars, overgebragt in het gebouw, dat voorheen de Kerk van de gefalide Begynen pleeg te wezen, alwaar de Academie gebleeven is tot op den zeſtienden April des jaars 1581. wanneerze, volgens beſluit van Curateuren en Burgermeeſteren overgevoerd wierdt in het Klooſter der Witte Nonnen, die ook Jacobineſſen geheeten zyn; doch deeze verplaatzing was den Profeſſor Donellus, die de gemaklykſte niet ſchynt geweeſt te zyn [NB.] zoo tegen de borſt dat hy nog eenen geruimen tyd en zoo lang aldaar bleef leezen tot hem bevolen wierdt in de nieuwe Academie alleen leſſen te geeven. De Hoogeſchool bleef in 't Klooſter der Witte Nonnen tot in het jaar 1616. wanneer het gebouw, by ongeval, in brand raakte, en de Profeſſoren genoodzaakt wierden hunne leſſen weder in 't Sinte Barbare Klooſter te houden, tot dat de Academie, van welke al het houtwerk door de vlam verteerd was, hertimmerd zynde, zy weder op den eerſten Juny des jaars 1618. in de voorige plaats der Witte Nonnen, de Letteroeffening hervatteden (4). Ter gedachteniſſe van den gemelden brand, en daar op gevolgde herſtelling, wierdt by Curateuren en Burgermeeſteren goedgevonden, boven den ingang van de Academie dit opſchrift, 't gene 'er nog geleezen wordt, te ſtellen:

MEMORIAE POSTERITATIS,

ÆDEM ISTAM IN QUAM ANNO CIƆ. IƆ. LXXXI. CURATORES ACADEMIÆ ET COSS. HUJUS URBIS PUBLICAS ACROASES TRANSFERRI VOLUERUNT, QUAMQUE VERÆ SAPIENTIÆ ET LIBERALIBUS DOCENTIUM ATQUE DISCENTIUM EXERCITIIS, ATQUE HONORIBUS DEDICARUNT, POSTQUAM EXORTA REPENTE FLAMMÆ VIOLENTIA III. EID. NOVEMBRIS ANNO CIƆ. IƆ. C. XVI. TECTUM EJUS TRABES CATHEDRAS SUBSELLIAQUE FOEDE ABSUMPSISSET, EAM EX DECRETO ILL. AC PRÆPOT. HOLLANDIÆ ET WESTFRISIÆ ORDINUM IN HUNC MODUM MAGNIFICE RESTAURATAM PUBLICIS DIVINARUM ATQUE HUMANARUM RERUM DISCIPLINIS CONSECRARUNT.

ADRIAN. A MATENES DOMINUS IN MATENES OPMEER ETC.
CORN. VAN DER MYLE DOMINUS IN DUBBELDAM ETC.
ACADEMIÆ CURATORES.

FR. CORN. TOORNVLIETIUS
LAURENT. HUG. GAALIUS
PETRUS ARNOLDUS DEYMANNUS
THEODORUS GER. HOGEVENIUS
} CONSULES REIP. LUGDUNO BATAVÆ.

ANNO CIƆ. IƆC. XVIII. KAL. JUNII.

(1) pag. 514 & 516.
(2) In de Chronyk, of 't Tydboek.
NB Donellus in 't gevolg de party van Lyceſter aanhangende, en nadeelig verſtand met anderen houdende, is op de klagten van den Graaf van Hoheulo den 25en April 1587. van zynen dienſt ontſlagen, des hy naa Duitsland week, alwaar hy in 't jaar 1592. ſtierf. *Academis Regiſter pag* 46.
(4) Uit medegedeelde berigten.

VER-

VERTAALING

Ter Gedachtenisse van de Naakoomelingschap.

Dit Huis, het welke, in 't jaar vyftien honderd eenentachtig, de Curatoren van de Academie ende Burgermeesters deezer Stad, hebben willen overbrengen tot de openbaare Lessen, tot de waare wysheid en tot de vrye oeffeningen der onderwyzenden, en leerenden, ende tot vergelding van deugd, naa dat het geweld der vlamme snellyk opgereezen, op den elfden dach van November in 't jaar zestienhonderd en zestien, het dak, de balken, de spreekstoelen, en de banken lelyk verteerd hadt, is het zelve door besluit der doorluchtige en Grootmogende Staaten van Holland en Westvriesland op deeze wyze heerlyk hersteld zynde, hebben het zelve tot de openbaare Leeringen der Godlyke en Waereldlyke zaaken toegeëigend.

Adriaan van Matenes, Heer in Matenes, Opmeer &c.
Cornelis van der Myle, Heer in Dubbeldam, enz.
Curatoren van de Academie.

Fr. Cornelis Toornvliet,
Laurent Hugo Gaal,
Pieter Arnold Deyman,
Diederik Gerard Hoogeveen.
} Burgermeesters te Leyden.

In 't jaar 1618. den eersten van Junius.

Het Gebouw dus hertimmerd, en, zoo ik meene, met eenen nieuwen Toren en Uurwerk versierd zynde, is in verscheidene Zaalen of gehoorplaatzen verdeeld, de Grootste, die ons eerst voorkomt, is beneden den grond, in welke, de openbaare redenvoeringen, zoo van den afgaanden Rector Magnificus, als by andere buiten gewoone gelegenheden, de plechtigheden van openbaare bevorderingen der aanstaande Leeraars, en doorgaans de Lessen der Godgeleerden gehouden worden, is een deel van de oude Kerk der Witte Nonnen, alwaar men nog verscheidene Grafzerken met Wapens en opschriften ziet van menschen, uit deftigen huize gesprooten, welken voor de verandering van den Godsdienst aldaar begraaven zyn. Deeze Zaal is voor onderscheidene waardigheden en diensten met gestoeltens en banken bekwaam gemaakt, die naar vereisch van zaaken met tapyten, of met rouwkleeden behangen worden: men is gewoon de redenvoeringen, hier gedaan, te besluiten met Muzyk van 't Orgel, hier geschonken door den Engelschen Heer Hamey, welke in deeze gehoor plaats het Leeraarsschap behaald hebbende, zulks ten teken van dankbaarheid in het jaar 1675. gedaan heeft (1), zynde verder met ander Muzyk en stemmen gepaard, naar de schikking van den daar toe aangestelden Muzycant, welke zyne voordeelen en jaarwedden geniet [NB.] behalven de Leesplaatzen voor iedere soort van Geleerdheid, hebben de Heeren Professoren twee afzonderlyke vertrekken om hunne raadsvergaderingen te houden, de oudste deezer kameren te smal, en te klein voor eene talryke byeenkomst vallende, is hen eindelyk in 't jaar 1734. door de Heeren Curateuren en Burgermeesteren het Auditorium Medicum, of de gehoorzaal der geneeskunde, die verplaatst wierdt, ingeruimd. Sedert wierdt deeze nieuwe Raadkamer, die ruim en luchtig is, bekwaam gemaakt, aan de eene zyde met Kassen, ter bewaaringe

(1) Stukken raakende de Universiteit pag 28.

[NB.] Dit 's de oorzaak geweest dat op den 23. Mey des jaars 1693. een Ordinaris Musicant van de Universiteit aangesteld is, naamentlyk Carel le Vray, op zyn verzoek daar toe verkoozen, op een jaarwedde van [illegible]honderd guldens, mids op zyne kosten alles bezorgende 'tgene tot de Muzycq noodig is, zonder iets meer te moogen vorderen, dan alleen voor 't Zingen en Speelen, 'tgene jaarlyks op den achtsten February, ten tyde van de inauguratie van den nieuwen Rector geschiet, voor 't welke hy van den gemelden Rector acht ducatons zal genieten, die in de rekeningen der Academie zullen werden geleeden.

Extract uit de Resolutien van Curateuren en Burgermeesteren pag. 1[illegible].

Gezigt op de ACADEMIE, te Leyden.

By de Wed. A. Honkoop & A. Kallewier, excud.

van Boeken, papieren, of fchriften en verder in 't rond verfierd met de afbeeldzels van de hedendaagfche, als voorgaande Proffesforen, welken te bekoomen zyn. Tegen den Noorder Muur ftaat in de midden een fraaye Schoorfteen, pronkende met de Wapenfchilden van de toen regeerende Curateuren en Burgermeefteren, nevens hunne Minifters, als

De Hoog Ed. geb. Heer Joan Henrik, Graaf van Waffenaar, Heer van Opdam, enz. befchreeven in de Ridderfchap van Holland, enz.

De Heer Mr. Arent Bruins van der Duffen, Oud Burgermeefter der Stad Delft, Bewindhebber der Ooftindifche Maatfchappye, enz.

De Heer Mr. Cornelis Sylvius, Regeerend Burgermeefter te Haarlem.

En de Heeren Burgermeefteren van Leyden, als

Johan van der Maarfche,
Mr. Henrik van Willigen,
Mr. Abraham Hogenhouk,
Mr. Pieter Ghys: midsgaders
Mr. Abraham Hogenhouk, Rentmeefter, en
Mr. David van Royen, Secretaris.

Het is in deeze zaal dat de nieuw aangekoomen Rector Magnificus, op den achtften February, naa 't voorleezen der Statuten en inftellingen, aan handen der Curateuren, in tegenwoordigheid van Burgermeefteren der Stad Leyden, met eede beloofd dezelven te onderhouden, zonder daar tegen te doen of te laaten gefchieden in eeniger wyze (1); meer andere plechtigheden van de Leden der Univerfiteit zouden overbodig wezen hier te verhaalen, wylze in de aangeweezene Statuten omftandig te vinden zyn; wy zullen hier alleen byvoegen, als zoo gemeen niet zynde, dat de kleeding der Profesforen, wier zwarte tabbaarden, naar ieders Faculteit, thans verfchillende zyn, by de inftelling ftraks zoo niet gedraagen wierden; wandt men vindt in de Refolutien der Heeren Staaten, op het XXI. Artikul van de Statuten, van den tweeden Juny 1575, als in bedenking ftaande, in Margine, of op den kant omtrent de kleeding of tabbaarden der Profesforen, om de Facultyten te onderfcheiden, aangetekend:

Voor de Theologanten, Orange,
Voor de Juriften, Rood,
Voor de Medicynen, Groen,
Voor de Artiften, Wit.

Doch zulks geenen voortgang hebbende, is het volgende jaar weder anders begreepen, volgens deeze woorden van 't befluit "De Staaten hebben ge-
„ confirmeerd de forme van de exami-
„ natie, die in de Univerfiteit binnen
„ Leyden voortaan zoude werden ge-
„ obferveerd, midsgaders van de Cere-
„ monien, habyten, ferien, en vacan-
„ tien; ende voorts geordonneerd, dat
„ die van de Univerfiteyt, te weeten,
„ de Rector, en Profesforen met blaau-
„ we Tabbaarden en Bonetten zullen
„ moogen werden gekleed, en dat de
„ zelven by provifie het grootfte Ze-
„ gel alleen zullen gebruyken (2).
maar wanneer de thans in gebruik zynde Tabbaarden, opgekoomen zyn, is my niet gebleeken.

Dit, als in't voorbygaan aangeroerd zynde, zullen wy wederkeeren tot de Academie; op het dak van welk gebouw het Theatrum Aftronomicum, of de plaats ter befchouwinge der Sterren getimmerd is, alwaar by tyds gelegenheid den loop der Hemellichten waargenomen en onderwyzing tot die kennisfe gegeeven wordt, tot dat einde heeft men 'er verfcheidene Verrekykers en andere bekwaame werktuigen behoorende tot dit tooneel, van 't welke de eerfte beginzelen my zoo niet bekend zyn, als wel dat het omtrent den jaare 1690. vernieuwd, vergroot, en verbeterd is geworden (3).

Aan de Academie is ook gehegt het *Auditorium Philofophiæ experimentalis*, of de gehoorplaats van de proeven der Wysbegeerte, in den jaare 1681 en 1685. door verdienften van den Geleerden Profesfor de Volder, en't aankoopen van dienftige Werktuigen of gereedfchappen, merklyk door de Heeren Curateuren en Burgermeefters van Leyden verrykt (4). De toegang van dit vertrek is in de zoogenaamde Nonnenfteeg, ken-

(1) Handveften van de Stad Leyden pag. 538. art. XIV.
(2) Refol. Holl. den 20. July 1576. pag. 118.
(3) Stukken raakende de Univerfiteit pag. 52.
(4) Ibid. pag. 52.

kenbaar door dat boven het deur gestelde opschrift 't gene de jaaren van den aanvang en die der vermeerderinge van deeze oeffenschoole te kennen geeft:

M. D. C. LXXIV.

Dedicatum

Naturali Philosophiae mechanicis instrument. [illegible] Theatrum

Instaurarunt auxerunt & pretiosissimo apparatu ornarunt

Jll. Acad. Bat. Curat. ac. Leid. Coss.

A. M. D. CC. XLIII.

In 't noorderdeel van den Academischen Tuin, achter de broeikassen, in welken de uitheemsche planten des Winters voor de koude bewaard worden, is het vertrek of huys van de Chimie, Stook of Scheikunde, in het welke de noodige werktuigen tot dat voorwerp geplaatst zyn, en daar gemeenlyk een Professor in de Geneeskunde, aan zyne derwaard geleide toehoorders, eene verklaaring geeft en redenvoering houdt van, en over de verschynzelen, en daar uit voortkoomende gewrogten, mitsgaders tot wat einde, en welken dienst zulks strekt.

In of nevens de Academie is de wooning van den Professor Botanices, of Kruidkundigen Hoogleeraar, welke opzicht heeft over den tuin der Universiteit, en Lessen geeft in de Weetenschap van in- en uitheemsche Planten en Gewassen, die in deezen Hof door konst en kosten onderhouden en aangekweekt worden, 't zy door mindere, 't zy door meerdere warme Kassen, naar eisch van ieders eigenschap, 't gene alles onder toezicht van den Professor, en door de zorg en oplettenheid van een ervaaren Tuinman met zyne Knechts, naauwkeurig [illegible] wordt. En dewyl dees tuin boven anderen van dien aard uitmunt, zal het de moeite waardig zyn, datwe dien in zynen oorsprong, aanwas, en tegenwoordige [illegible] wat nader beschouwen.

De Tuin van de Academie.

Naauwlyks was de Hoogeschool binnen deeze Stad gevestigd, of de Heeren, aan welken de zorg over de zelve was toevertrouwd, bevonden, dat 'er voor de kennis in de Kruiden en Gewassen, zo noodig voor de Geneeskunde, eene tuin tot oeffening in de planten ontbrak, en [illegible], na rype overweeg[illegible] [illegible] plaats tot dit oogmerk wist [illegible] ken, dan de ruimte achter [illegible] mie, is eindelyk [illegible] schap voorgedraagen, welke [illegible], den [illegible] April, in 't jaar 15[illegible] dit besluit namen: "Op de propositie van
„ wegen Burgermeesteren gedaan, no-
„ pende 't verzoek van de Heeren Cu-
„ rateurs, om in eigendomme te hebben
„ voor en ten dienste van de Univer-
„ siteit, d' pleyn achter de Universiteit,
„ ten einde om te doen maaken en be-
„ reiden tot een Medicinaalen Hof: es
„ [illegible], dat Burgermeesters, daar
„ toe mit deezen geauthoriseert zynde,
„ ten behoeve van de Universiteit [illegible]
„ [illegible] de jegenwoordige getimmer-
„ tens, zulks die zyn, zullen mogen
„ opdraagen den eigendom van 't voorsz.
„ om, volgens hun verzoek, tot eenen
„ Hof te werden gebruikt, met zulk[illegible]
„ [illegible], dat indien de Universiteit t'
„ eeniger tyd ['t welk God afkeere]
„ zoude mogen koomen te niet te gaan
„ of buiten deezer Stede getrokken,
„ en zulks van haar genomen te wer-
„ den, dat, in dien gevalle, de voorsz.
„ plaatzen mit alle [illegible]
„ timmertens weder zullen keeren en
„ koomen aan deezer Stede (1).

Om deezen Hof met uitheemsche gewassen te verryken, heeft men in den aanvang, deeze en gene vreemde planten door de Scheepvaart verkreegen, en in 't jaar 1599. is tot dat oogmerk, door verzoek van de Curateuren der Universiteit en Burgermeesteren der Stad Leyden, aan de Commisen van de Oostindische Compagni geschreeven, om met hunne Schepen eenige Kruiden, Zaaden en Bloemen te doen herwaard koomen (2); doch alzoo de oplettenheid in dien tyd meest hing over Kruiden welken in de Apotheken gebruikt wierden,

vond

(1) Ext[illegible] Vroedschapsboek Lett. I. [illegible] 27 [illegible] 1579.

(2) *Resol. Holl. den 29* [illegible]

vondt men omtrent het jaar 1630. niet meer dan elfhondert planten (1), daar men in 't vervolg meer dan drie duizend gewassen behalven die dubbeld zyn, telde. Tot dat einde is de Tuin nu en dan magtig vergroot geworden inzonderheid omtrent het jaar 1685. door verscheidene huisjes by waardeering aan te neemen, en den grond tot uitlegging van den hof te gebruiken (2). De vermeerdering en aanwas der planten, die men uit vreemde Landen en alle deelen van de Waereld machtig wierdt, was allenks zoo talryk geworden, dat men de zelven niet behoorlyk kon plaatzen, 't gene ter kennisse van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland gekoomen, te weege bragt, dat de Heeren Curateuren en Burgemeesteren der Stad Leyden, macht kreegen, om den Academischen Tuin weder te vergrooten, en in den jaare 1735. oorzaak gaf aan die van den Gerechte tot het neemen van dit besluit:

,, Die van den Gerechte der Stad Ley-
,, den geinformeerd zynde van het
,, goedvinden van Haar Ed. Gr. Mog.
,, de Heeren Staaten van Holland en
,, Westvriesland, uitgedrukt by derzel-
,, ver Resolutie van den 30en. Novem-
,, ber 1735. authoriseerende en qualifi-
,, ceerende de Heeren Curateuren over
,, 's Lands Universiteit binnen Leyden,
,, en Burgemeesteren der selver Stad,
,, tot het vergrooten van de Academi-
,, sche tuin, en ten dien einde te moo-
,, gen aanstaan de drie blokken huisen,
,, leggende achter de selve tuin, tus-
,, schen de Catharina Vest-steeg, ter
,, eenre, en de Paapenstraat, ter andere
,, syde, by schatting van de Schepenen
,, der Stad Leyden, volgens 't Octroy
,, van opregtinge van de Universiteit
,, van den 6en. January 1574, hebben,
,, na voorgaande deliberatie, goedge-
,, vonden de goede Gemeente deezer
,, Steede in de gemelde drie blokken
,, eenige huizen in eigendom bezitten-
,, de, of in huur hebbende aangestaan,
,, by deeze van de voorsz. ordre van
,, Haar Ed. Gr. Mog. de Heeren Sta-
,, ten van Holland ende Westvriesland
,, te adverteeren, en de bewoonders te
,, waarschouwen van sich van andere
,, wooningen te willen voorsien, uiter-
,, lyk voor den eersten Mey aanstaande,
,, zullende in dien tusschen tyd de eyge-
,, naars, ofte by schikking, genoegen
,, gegeeven, ofte by schattinge van
,, Schepenen de waarde haarer percee-
,, len, getaxeerd, in handen gesteld
,, werden.

Den 24en. December 1735.

Uit kragt van deeze resolutie is het deel dat over de Doelengraft en tusschen de twee steegen lag, tot aan de Vest toe gebruikt, en de aldaar staande huisjes, die weinig minder dan honderd in getal waren, by waardeering aangenoomen en afgebrooken, zynde deeze plaats een gedeelte van den grond van het Klooster van Sinte Katarine, gelyk men in het omdelven van de aarde nog eenige doodsbeenderen, een overblyfzel van der Nonnen Kerkhof, vondt, deeze nieuwe vergrooting wierdt vervolgens met boomen, heesters, en planten bezet, en rondom met eenen muur van de gemeene straat afgescheiden, in welken nieuwen muur aan de buiten zyde, in de tweede Nonnensteeg by de brugge een blaauwe steen gemetzeld is, ter gedachtenisse, dat de oudste Zoon van den Professor Botanices, den eersten steen aan den zelven gelegd heeft, hebbende dit ingehakte opschrift:

PRIMUM HUJUS MURI LAPIDEM POSUIT
J. VAN ROYEN, ADR. F.
AD D. JUNY XXV. A°. M. D. CC. XXXVI.

Jan van Royen, Adriaanszoon, heeft den eersten Steen van deezen Muur gelegd den 25en dag van Junius van 't jaar 1736.

In deeze nieuwe vergrooting is ook eene fraaye Zaal gebouwd, binnen welke de aloude Griekse en Romeinsche gedenktekens van beeldwerk en opschriften, door den Heere Mr. Gerard Papenbroek, verscheidene maalen voorzittend Schepen der Stad Amsterdam, geduurende zyn leeven met ongemeenen ijver en kosten vergaderd, en by erfmaaking aan de Universiteit te Leyden besprooken, bewaard worden. De Heeren Verzorgers van 's Lands Hoogeschool,

(1) *Stukken raakende de Universiteit pag. 21 & Bylag. 57.*

(2) Stukken raakende de Universiteit pag. 52.

ſchool, deeden uit achtinge voor zoo zeldzaame een verkreegen geſchenk, niet alleen dit gebouw timmeren, en de beelden en opſchriften in geregelde ſchikking ten toon ſtellen; maar bezorgden ook tot dat luiſter en verklaaring van dezelven door den Profeſſor Franciſcus van Oudendorp, eene ſierlyke redenvoering in 't openbaar gedaan, en eene beſchryving van de voornaamſte ſtukken als anders gemaakt, en in 't jaar 1746. gedrukt wierdt. Het kleinere deel van dit gebouw, wordt ter bewaaringe van uitheemſche en inlandſche dieren, en zeldzaamheden gebruikt, inzonderheid Vogels en Inſecten, over welken ſomwylen aldaar leſſen gehouden worden door den Profeſſor Allemand, als zynde met die waardigheid bekleed geworden. Behalven deeze worden 'er nog vreemde dieren, en uitheemſche wonderen in eene gallerye aan de andere zyde van den Hof bewaard, alwaar ik meene, dat de eerſte boekzaal van de Academie geweeſt is. Verder in al de wonderen die hier te zien zyn, breeder uit te weiden, laat ons beſtek niet toe; des zullen wy dit deel verlaaten en tot een ander treeden, door den gemeenen ingang van deezen Hof, boven welken, ter vermaaninge voor de nieuwsgierige beſchouwers, deeze leſſen geſteld zyn:

De Academie Tuin uitgaande leeſt men boven de Poort deeze Leſſen of geboden voor die den tuin willen zien:

USUI, ORNAMENTO
ACADEMIÆ
CURATT. ET COSS. JUSSU
STRUCTUM OPUS
ANNO A NATO CHRISTO
CIↃ. IↃ. C.

1. STATUTA A PRÆFECTO HORA HORTUM INGREDI FAS ESTO; EXAMINE FINITO, EGREDITOR.

2. INGRESSUS, STIRPES VIDERE LICET, ODORARI LICET: TENELLAS, SUCCRESCENTESVE TRACTARE, LÆDEREVE NON LICET.

3. RAMOS, FLORES, SEMINA, DECERPERE: SCAPOS CONFRINGERE: BULBOS, RADICESVE EVELLERE; HORTUM INJURIA AFFICERE, NEFAS ESTO.

4. PULVILLOS, ARE OLASVE NE CONCULCATO, TRANSILITOVE.

5. NIHIL INVITO PRÆFECTO ATTENTATO.

VERTAALING,

Ten gebruike en ter verſieringe van de

HOOGESCHOOLE,

door bevel van de

Heeren Curateurs en Burgemeeſteren

gebouwd in 't jaar naa de Geboorte van Chriſtus

Zestienhonderd.

1. Het is geoorlofd binnen deezen hof te treeden, op de Uure van den Opziender daar toe geſteld: en het onderzoek geëindigd zynde, daar weder uit te gaan.

2. Ba-

2. Binnen getreeden, is 't geoorlofd de Planten, of Gewassen te zien en te ruiken: maar niet geoorlofd de tedere spruitjes te handelen, of te beschaadigen.

3. De Takken, Bloemen, en Zaaden af te plukken; de steelen of stammen te breeken; de bollen en wortelen uit te trekken; den tuin te schenden, is verboden, en een misdaad.

4. Het is niet geoorlofd over de bedden te springen, of die te betreeden.

5. Niets in weerwil van den Opziender te onderneemen.

Aan de buitenzyde, boven dezelve deur heeft men het nut en vermaak van de kennisse der gewassen en Kruiden, en den Vryen toegang voor die zich oeffenen wil, door volgende Latynsche dichtregelen te kennen gegeeven [NB.].

HORTUS ACADEMICUS

Scire Studes morbis quicumque levamen ab herbis
Ingredere addisces quidquid in arte latet
Hic oculos castæ recreant spectacula floræ
Et reficit cerebrum suavior aura tuum
Tum digesta suo cernes simul ordine cuncta
Sparsa per immensum quæ bona Terra parit
Summis quæ cuperent alii spectare periclis
Ut videas tutò Palladis hortus habet
Ecce patet gratis Batavorum munere Patrum
Publica qui Musis hæc sua dona sacrant

Boekzaal der Universiteit.

De openbaare standplaats der Boeken ten dienste der Academie geschikt, was in den beginne gevoegd aan 't zelve gebouw, en is daar zoo lang gebleeven, tot men door 't vermeerderen der Boeken, noodig vondt, die elders over te brengen; des de Bezorgers der Hoogeschoole en Burgermeesteren deezer Stad het opperste deel van de Kerk der Falide Begynen daar toe verkoozen, en den eersten Maart des jaars 1591. deeden bekwaam maaken: 't gene zoo langzaam voortging, dat de Boekzaal niet voor 't Jaar 1594, aldaar voltooid en opgerecht was (1), zynde dit vertrek in de langte omtrent vyfendertig en in de breedte zestien schreden, en ter wederzyde met bekwaame lichten of vensters voorzien, door welken de Boeken die in 't midden in kassen geschikt staan, behoorlyk beschouwd konnen worden. De Handschriften worden in geslootene Kassen die aan de zyde tegen de muur staan, bewaard, en nooit, dan in tegenwoordigheid van den Bibliothecaris geopend; doch de andere zyn ten dienste van die, welken lust hebben zich daar in te oeffenen, die verplicht zyn dezelren, vermidse door eene heining afgeslooten zyn, zoodaanige als zy begeeven, van den Opziender, volgens de naamlyst, te verzoeken, om dan aan den eenen of anderen Lessenaar, die 'er verscheide by de glazen gevonden worden, te gebruiken, en onverminderd weder over te leveren, gelyk zulks in de Wetten daar op gemaakt, die wy hier agter zullen mededeelen naauwkeurig geregeld is.

Door verscheidene beroemde en geleerde Mannen is deeze Boekzaal verrykt geworden, 't zy door geschenken of erfmaa-

[NB.] Dewyl in dit oorspronglyke opschrift geene zinsneelde getekend waren, hebben wy het zelve gelaaten zoo als het gevonden wordt.

(1) Uit mede gedeelde berichten.

maakingen van Boeken en Schriften in allerleye taalen, onder welken Willem de Eerste, Prins van Oranje, Professor Holmannus Secundus, Josephus Scaliger, en meer anderen uitmunten: Ook heeft de beroemde Secretaris Jan van Hout, zoo dra de Boekzaal hier gevestigd was, de werken van Philips van Leyden aan dezelve geschonken, en die versierd met dit aanmerklyke opschrift, het welke wy mededeelen, zoo als het ons toegekomen is:

Genio Acad. Lugd. ac Memoriæ Sacrum D. Philippi de Leydis

„ Viri svæ ætate doctissimi per va-
„ rios gradvs ad svmma honorvm
„ cvlmina evecti iisqve omnibvs ho-
„ neste frvcti Gvilhelmi Dvcis Bava-
„ riæ & Comitis Hollandiæ ac Zelan-
„ diæ Consiliarii Arnoldi de Hoorn E-
„ piscopi Trajectensis Vicarii Dignissimi
„ Jvrisqve Pontificii apvd Parisienses
„ accvratissimi interpretis.

Opera Rediviva

„ Quæ ipso adhuc superstite ab Au-
„ relianensi Schola ad Hollandiæ Co-
„ mitem missa postea per negligentiam
„ amissa ac centesimo quadragesimo post
„ anno selectis Characteribus in hac urbe
„ inpressa iterumque ab eo tempore fa-
„ torum injuria quasi inter mortua ac
„ tantum non sepulta oppressaque nuper
„ mea opera in lucem protracta post [illegible]
„ [illegible] una cum quod
„ [illegible] Hadriani Flo-
„ [illegible] Trajectensis Episcopi Dartuen-
„ sis qui postea Pontifex ejus nominis
„ sextus dictus est adfectus mei inpopu-
„ lares Academiam litteratos ac præser-
„ tim animi in civem nostrum testifi-
„ candi gratia nominisque ejus in per-
„ petuum Celebrandi & adversus incer-
„ tos mortalitatis atque invidiæ casus
„ conservandi Bibliothecæ Publicæ hujus
„ Academiæ libens admodum volensque
„ dicavi donavi consacravi Kal. sextilib.
„ An. CIↃ. IↃ. XCV.

Janvs Havtenus.

„ Reip. Leyd. Secretarivs vt hoc
„ modo inter Splendida orbis nos-
„ tri lvmina fvlgeat semper le-
„ gatvrqve a posteris noster.

Philippvs de Leydis
MS. van den Heere Mr. J. H. B

Deeze verzameling is sedert door de Geleerden en Liefhebbers der Letteroeffeningen [illegible] tot zulk een aanzien en achting aangegroeid, en in talrykheid toegenomen, dat ze weinige [illegible], en al die in de Nederlanden bekend zyn verre overtreft, gelyk men zulks uit de gedrukte Catalogus van den jaare 1716. en den aanhang van den zelven kan opmaaken: Hier toe heeft niet weinig geholpen het besluit van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland, den vyfden December des jaars 1679 genomen, behelzende, dat onder hun gebied geen Boek of Werk voortaan met privilegie zouw moogen gedrukt worden, ten zy de Uitgeever, binnen zes weeken, een net gebonden exemplaar aan de Academische Boekzaal verpligt was te leveren, op eene boete, by verzuim, van zes honderd Guldens (1); 't gene in den jaare 1728. vernieuwd, en netter geregeld is (2).

Op deeze wyze is de ruime plaats, door het aanwassende getal der Boeken, reeds te klein geworden, en strekt thans tot verwondering voor de aanschouwers, welken zich ook konnen verlustigen in de afbeeldsels van uitmuntende Mannen, die zich door hunne verdiensten onsterflyk gemaakt hebben; en tot opwekking van andere aldaar vertoond, en hier met eerbied genoemd worden, als

De afbeeldsels van uitmuntende en beroemde Persoonen welken de Universiteit en deeze Boekzaal begunstigd, of buitengemeen in geleerdheid uitgeblonken hebben, zyn 'er, zoo ter hunner gedachtenisse als tot opwekking van anderen, of waardig Sieraad te pronk gesteld, naamenlyk:

Willem de Eerste, Prins van Oranje ob. 1584.
Maurits, Prins van Oranje, Stadhouder. ob. 1625.
Thomas Morus, ob. 1535.
Joan de Tweede van Grypskerke.
Franciscus Junius, Profr. ob. 1602.
Janus Dousa, of van der Does, de Vader, Curator der Academie, ob. 1604.

Ja-

(1) Groot Placaatboek III. Deel pag. 552.

(2) Ibid. VI. Deel pag. 5[illegible]8.

Janus Doufa, de Zoon, eerfte Bibliothecarius, ob. 1597.
Juftus Lipfius, Profr. ob. 1606.
Thomas Erpenius, Profr. ob. 1624.
Ifaacus Cafaubonus.
Chriftophorus Plantinus. ob. 1589.
Franciscus Raphelengius, Profr. ob. 1597.
Hugo Donellus, Profr. ob. 1591.
Hugo Grotius. ob. 1645.
Johannes Heurnius, Profr. ob. 1601.
Simon Stevin.
Carolus Clufius, Profr. ob. 1609.
Ifaacus Cafaubonus. ob. 1614.
Bonaventura Vulcanius, Profr. ob. 1615.
Erasmus Rotterodamenfis. ob. 1536.
Jofephus Scaliger. ob. 1609.
Daniel Heinfius, Profr. ob. 1655.
Jacobus Perizonius, Profr. ob.
Joannes Roffens.
Joan Stolp, ob. 1753.

Deeze fieraaden zyn 't alleen niet, die opmerking verdienen, men vindt hier ook een wonderlyk konftftuk, een zoogenaamde Sphera, of Hemelbol, ftaande in eene glaze Kas, gemaakt door eenen Thrafius, onder 't beleid van den Heere Adriaan Vroefen, door de Weduwe van den Heere Baftiaan Schepers, Raad der Stad Rotterdam, gefchonken, en door de Heeren Curateuren deezer Univerfiteit en Burgermeefteren der Stad Leyden, hier gefchikt, ten dienfte der Weetenfchappen, en doen herftellen door den vernuftigen Bernard Cloeze, in 't jaar 1711. Het wyft het Jaar, de Maanden, Dagen, Uuren, en Minuten, midsgaders de beweeging of draaying der Planeeten op haaren geregelden tyd aan, onder welken de Aardkloot begreepen is, wordende allen, volgens de ftelling van Copernicus rondom de Zon, die in 't middepunt ftaat, bewoogen, naaft deeze ftaat Mercurius, en dan volgd Venus, en de Aardkloot met de Maan, verder ftaat Mars, Jupiter met zyn viere Wagters, en het verfte van de Son Saturnus met zyne vyf Wagters, met meer andere daar toe dienende tekenen, in 't geheel van Koper gemaakt, en vyf Rynlandfche voeten over de middellyn groot, het loopt negen dagen, en langer, indien 't noodig ware, en ruft op een voetftuk van drie voeten, binnen welke het Rader- of Uurwerk beflooten, en het volgende met goude Letteren buiten opgefchreeven is:

SPHERA INCOMPARABILIS, BIBLIOTHECÆ LUGD. BAT. EXCELLENS ORNAMEMTUM.

DE ONVERGELYKLYKE, SPHERA, EEN UITMUNTEND SIERAAD DER LEYDSCHE BOEKZAAL.

Op dat al deeze dierbaare werken omzigtig bewaard, en buiten bederf gehouden mogten worden, hebben de Heeren Curateuren en Burgermeefteren der Stad Leyden, nu en dan regels ter beftieringe van deeze openbaare Boekzaal ingefteld, welken op den derden May des jaars 1741. vernieuwd, en op datze aan ieder kenbaar mogten wezen, door den druk gemeen gemaakt zyn, behelzende voornaamentlyk, dat de

„ Bibliothècaris, tot het omzigtig
„ bewaaren van de boeken, en
„ Schriften aan zekere wetten verbon-
„ den is, om alles met hulpe der Cus-
„ todes, of opzienders, in goeden ftaat,
„ en buiten bederf of fchaade te hou-
„ den, dierhalven zynze verplicht zorg
„ te draagen, dat de gefchonkene, of
„ gekofte boeken, aldaar gebragt, en
„ op hunne behoorlyke plaatfen gefteld
„ worden, dat 'er door de vogt of het
„ vuur geene fchaade gefchiede, de
„ Sleutels zorgvuldig te bewaaren, en
„ de Boekzaal nooit te openen dan door
„ eenen van de Cuftodes, gelyk de
„ Kaffen, in welken de handfchriften
„ opgeflooten zyn, niet dan in tegen-
„ woordigheid van den Bibliothecaris
„ geopend moogen worden; ook zal
„ men de handfchriften, noch geene
„ Boeken uitleenen, anders dan aan de
„ Profefforen en Lectoren der Univer-
„ fiteit, ten zy met goedvinden van de
„ Heeren Curateuren en Burgermeefte-
„ ren, en behandelen alles met de groot-
„ fte oplettenheid, op dat 'er niets ge-
„ fchonden of weg raaken mag. Deeze
„ Boekzaal zal ten gemeenen dienfte
„ der Letteroeffeninge, des Woensdags
„ en des Zaterdags van twee tot vier
„ uuren openftaan, uitgezonderd van
„ den eerften Augufti tot den eerften
„ September, wanneer zy, mits de
„ groote vacantie, zal geflooten bly-
„ ven, als mede in de Vacantien van
„ Paafchen, Pinkfter, en Kerstyd, in
„ welken zy alleen des Zaturdags zal
„ openftaan. Tot het onderhouden van
„ deeze en andere mindere regels zyn
„ de

„ de Bibliothecaris en Custodes met „ eeden verbonden, en wel zorg te „ draagen, dat 'er niets vervreemd wor- „ de: en [illegible] 't ge- „ bruik der boeken in goede ordre zou- „ de geschieden, heeft men de volgen- „ de Wetten daar toe opgesteld, en ge- „ meen gemaakt.

[illegible] Academiæ Lugd. Batavæ.

1. Locus in quo disposita est Bibliotheca Publica sacer & inviolatus esto.
2. Diebus Mercurii & Saturni, exceptis feriarum publicarum temporibus, ab hora secunda pomeridiana adquartam aditus ad Bibliothecam [illegible] esto, [illegible] & studiosis.
3. In [illegible] rumpito, nec nisi intromissus a [illegible] Bibliothecæ vel etiam [illegible] quisquam ingred[illegible]
4. Nemo intra septa ad ipsos libros [illegible], aut [illegible] ipse sumito, sed a [illegible] libri omnes, quos quisque [illegible], tradantur [illegible] ante [illegible] Bibliothecæ restituuntor:
5. Nemo librum sibi ita exhibitum aut maculato, aut lacerato, mutilato, vel inde quicquam decerpito. Qui contra fecerit pœnæ legibus statuta tenetor:
6. Ad punctum horæ IV. moniti a Custodibus omnes egrediuntor:
7. Libros reconditos aut MSS. [ad quos nec Custodibus accessus est] nemo illis horis sibi exhiberi urgeto.

Uit de I[illegible], voor den Bibliothecarius enz.

De zorg over deeze Boekzaal wordt doorgaans vertrouwd aan een gel[illegible] persoon, en is de beroemde Janus Douza, Heere van Noordwyk, Curator der Universiteit, de eerste Bibliothecaris geweest; sedert den zelven is die waardigheid vervolgens altyd door achtbaare M[illegible] of Professoren waargenomen. T[illegible]nwoordig wordt dit ampt bekleed [illegible] den Taalkundigen Heere Abraham G[illegible]vius, welke nog twee opzienders onder zich heeft, die naauwkeurig letten en bezorgen dat alles in goede orde en ongeschonden blyft.

De Boekzaal van Thysius.

Men vindt nog een andere verzameling van Boeken, doch on[illegible] zondere bestierders staande, uit liefde voor de Geleerdheid en tot sieraad der Universiteit binnen de Stad Leyden gesticht door den Hoogleeraar Anthonie Thysius, Junior, w[illegible] in 't jaar 1653 tot Professor der [illegible] en naa den dood van Daniel Heynsius, die den 25en. [illegible] des jaars 1655. gestorven was, ook tot Historie schryver van [illegible], en, door eenen brief van de Heeren Curateuren, toegang tot de Chartren van Holland verkreeg (2); doch of hy zich van deeze [illegible] bediend heeft, [illegible] zeker niet gebleeken, al [illegible] zyn overlyden, die op den vyfentwin[illegible] January in 't jaar 1665. voorviel. By zynen uitersten wil hadt hy zyne verzamelde handschriften, en Boeken, van alom herwaard gevoerd, ten gemeene dienste der Letteroeffenaars en tot openbaar gebruik gemaakt, om op bepaalden tyd en uuren gebezigd te konnen worden, gelyk als op de groote Academische Boekzaal gedaan wierdt; besprak hierenboven eene aanmerklyke [illegible] Gelds, tot den opbouw van het huis, daarze staan zouden, tot belooning voor den Opziender, en om jaarlyks boeken met gelyk een inzicht aan te koopen; doch dewyl zyne naaste erfg[illegible] aamen de bestiering deezer erfmaa[illegible] behielden, en aan niemand anders verplicht waren de inkoomsten te verantwoorden, is de gemelde stichting wel loflyk begonnen, maar eindelyk beklaaglyk te niet geloopen, zelfs de naagelaatene Boeken, zyn thans zoo verre verminderd, datze naauwlyks waardig zyn bezien te worden: nogtans woont 'er een op[illegible] der Boekzaale, welke op bepaalden tyd toegang aan de nieuwsgierigen in het gemelde huis verleend, staande aan de Westzyde van het Rapenburg, op den hoek van de Groenhaazegraft, zynde kenbaar door twee sphæren op den top, en in de voorgevel door dit opschrift:

BIBLIOTHECA THYSIANA.

De Boekzaal van Thysius.

De

(1) Academisch Register door Soermans pag. 69.

(2) [illegible] September [illegible]

De Anatomie of Ontleedkamer, enz.

Het onderste deel van dit Gebouw is in verscheidene vertrekken afgezonderd, één derzelven wordt gebruikt door de Engelsche Gemeente, om op Zondagen en Hoogtyden hunnen Godsdienst te pleegen, gelyk wy elders gemeld hebben: Op andere tyden doorgaans tweemaal ter weeke, strekt het ten dienste van die zich in de Tel- Meet- Vestingbouw- en Wiskunde willen oeffenen, zynde tot dat einde een byzonder Lector, die in de Nederduitsche taale Lessen geeft, aangesteld (1).

Achter dit vertrek is de Anatomie, of zoogenaamde Snykamer, zynde opgepronkt met allerleye zeldzaamheden, en een groote menigte van geraamten van Menschen en Dieren, welken rondom de schouwplaats der ontleedkunde gesteld zyn, in het midden van dezelve staat eene draaitafel, om de doode Lichaamen, voor die zich in de genees- en heelkunde willen oeffenen, op te openen, en de onderscheidene deelen tot onderwys te verklaaren. Ter bevorderinge van deeze Weetenschap, is in 't jaar 1593, door de Heeren Staaten van Holland aan de Professoren der Anatomie een voorrecht verleend, om in de drie Wintermaanden, de lyken van die onder hun gebied door 't Gerecht met de dood gestraft zyn, tot het gemelde oogmerk te moogen verzoeken (2), en den negentienden December des jaars 1619. vernieuwd (3). Deeze doode Lichaamen worden op zekere gestelde dagen en uuren ontleed, en voorbereid zynde, op de gemelde tafel by deelen vertoond, en hunnen dienst of werking door den Professor verklaard aan de omstaande Leerzugtigen, welken Schouwburgs-wyze in verscheidene kringen achter elkanderen, het voorwerp, door het draayen van de tafel, gemaklyk konnen zien. Ons voorneemen laat niet toe alle merkwaardigheden, die hier verder vertoond worden aan te wyzen, wyl men zulks door een gedrukt boekje gemeen gemaakt heeft, alleenlyk zullen wy hier byvoegen, dat by uitstek geroemd wordt zekere kas met alle werktuigen in de heelkonst gebruiklyk, veelen uitgevonden, gebruikt en naagelaaten door den vermaarden van Zolingen.

De voornaamste Zaaken van dit gebouw, de Universiteit betreffende, aangetoond hebbende, zullen wy door den ingang weder aan het Rapenburg uit treden, door eene hardsteene poort, sierlyk naar de Jonische bouwordre in 't Vredejaar gemaakt, boven welke, om aan te wyzen tot wat een einde die aldaar gezet is, onder eenen boog een menschlyk Lichaam uitgestrekt om voor de omstaanders ontleed te worden, nevens eene menigte Boeken beschouwd, en onder de figuurlyke verbeelding, ter verklaaringe deeze Letters geleezen worden:

PORTA INGRESSUS AD BIBLIOTHECAM ET ANATOMIAM A°. 1648.

De Poort van den ingang tot de Boekzaal en Ontleedkamer, in 't jaar 1648. [gebouwd]

Het Collegie der Theologie, of van de Godgeleerdheid.

De Curateuren der Universiteit, en Burgermeesteren der Stad Leyden, overweegende, dat ter voortplantinge van den Gereformeerden Godsdienst veel gevorderd zoude worden, indien men door het oprechten van een Kweekschool, de kosten der Letteroeffeninge, voor de jonge Lieden, die zich tot den predikdienst wilde bekwaam maaken, draaglyker konde maaken, beslooten eindelyk in 't jaar 1589 aan de Staaten van Holland bewilliging, en onderstand te verzoeken, gelyk hen gunstelyk verleend wierdt. Dus door 't gezag der hooge Overigheid gesterkt, is de plaats, daar het Klooster der Alexianen pleeg te staan, aan de Westzyde van de Cellebroersgraft, tot dat einde verkoozen; doch alzoo dit erf en den opstal, aan de arme Weezen was afgestaan, heeft men de Regenten van dat huis te vreden gesteld, aleer de timmeraadie voor zoodaanige byeenwooning, op den elfden October van 't gemelde jaar aanbesteed wierdt te bouwen (4). Het werk voltooid zynde, wierdt

(1) Zie de Handvesten der Stad Leyden pag. 526 & seqq.
(2) Ibid. pag. 526.
(3) *Groot Plakkaatboek II. deel pag.* 1066.

(4) Uit medegedeelde berichten. Res. v. Holl. den 15. November 1589. & 4. & 27. January 1590.

wierdt den tyd ter inweyinge tegen den zesden October des jaars 1592. vast gesteld, om dien dag te vieren met het openbaren van den Kerkdienst, en het stilstaan der handwerken: welke schikking door de Heeren Regeerders deezer Stad met klokkenslag op den derden October, eenen ieder op deeze wyze bekend gemaakt wierdt:

„ De Burgemeesteren ende Regeerders deezer Stadt Leyden, laaten eenen yegelycken mitsdeesen weeten, dat op Dynsdaghe eerstcomende, de welcke wesen sal den sesten deser loopende maendt van October, 's morgens ten negen uyren, in de Universiteyt alhier, het Collegie der Theologien, by de Heeren Staeten van Hollant alhier opgerecht, openbaerlycken sal werden aengevangen, begonst ende geinaugureert, ten einde elck eenen die 't aengaet, hem daer by mach laeten vinden. Ende dat sy omme 't selve te bequaemer te wege te brenghen, den voornoemden sesten geordonneert hebben, gelyck sy ordonneeren mitsdeesen tot eenen Vierdach. Eenen yegelicken bevelende hem alsdan van alle uyterlicke hantwercken af te houden: maer alsoo ten selven dage voor de middage Predicatien sullen werden gedaen, 's mergens ten acht uyren beginnende, tot sodanige plaetsen alsmen des Sonnendaechs gewoon is te doen: begeeren ende vermaenen elck eenen, hem daer toe ernstelicken ende met aendacht te begeeven, ende God Almachtich [als den eenigen geever alles goets] vuyrichlicken aen te roupen ende te bidden, dat hem gelieve synen Goddelicken zegen over 't voorschreven Collegie uyt te storten, op dat 't selve eyntelicke gedye tot grootmaekinge van synen heyligen Naam, welvaeren van 't gemeene beste, stichtinge ende opbouwinghe synder Kercke. Ende sal ten eynde voorsz. de Werckclock ten voorschreven dage ongeluyt blyven.

„ Elck segget den anderen voort.

„ Aldus naer voorgaende Kloc-
„ kegeslach voor den Volcke
„ afgeleesen den 3^en^. Octo-
„ bris, anno 1592.

„ By my,

„ *Was geteekend:*

J. van Hout.

MS. Van den Heere J. H. B.

NB. Johannes Cuchlinus, Predikant te Amsterdam, is den zesden October van 't zelve jaar 1592. verzogt tot den eersten Regent van dit Collegie; doch niet langer dan een jaar dat ampt bekleed hebbende, vertrok hy weder naar Amsterdam, en wierdt in zyne plaats aangesteld Johannes Bastingius.
Academisch Register pag. 117.

Den bestemden dag verscheenen zynde, vergaderde des morgens tot dat einde de Heeren Curateuren, Burgermeesters, en Professoren op het Raadhuis, en gingen van daar staatlyk naar de Academie, zich vervolgens in de groote gehoorzaal plaatzende, alwaar deeze plechtigheid door eene deftige redenvoering van den Secretaris Jan van Hout begonnen, en naa deeze, door eene aanspraak van den nieuw verkoozen Regent Cuchlinus, geëindigd zynde, is de zelve door de voornaamste deezer vergaringe naar zyne toebereide wooning eendragtlyk verzeld en gevestigd, alwaar dees handel, op de wyze der voorouderen, door eenen vrolyke maaltyd beslooten wierdt (1).

Hier en tusschen ontwierpen de Heeren Staaten eenige wetten of regels tot het wel bestieren en onderhouden van deeze stichting (2); ook bepaaldenze het getal der Studenten by voorraad op eenendertig, welken onder de bestiering en de toezigt van den Regent, Subregent, en den Huisbezorger of Schaftmeester, aldaar zouden leeven en leeren, doch dit getal is niet altyd op den zelven voet gebleeven, wandt in den jaare 1641. vindt men dat de Staaten eene andere schikking maakten hoe veel Bursaalen ieder van de stem hebbende Leden, en eenige weinige anderen, in 't Collegie der Godgeleerdheid vermogt te houden, als de Ridderschap zes, de Heer van Warmond twee, de acht eerste Steden ieder twee, de andere stemmende Steden ieder een, en daarenboven wierdt aan den Haage, Oudewater, Heus-

(1) Orlers Beschryving van Leyden pag. 211, & seqq.

(2) Zie de Handvesten der Stad Leyden pag. 575. & seqq.

Heusden, Naarden, Woerden, en Geertruidenberge, aan elk van dien eene plaats vergund (1), beloopende saamen veertig Bursaalen; doch het getal der zelven is sedert verminderd, en onzeker net te bepaalen.

Het gemelde Gebouw is in bekwaame Wooningen voor de opperhoofden verdeeld, van welken de opper Regent, doorgaans een Professor, eene ruime huizing met verscheidene vertrekken voorzien, bewoont, de onder Regent, gemeenlyk een Predikant, gebruikt diergelyke afgezonderde wooning, en de Schaftmeester insgelyks. De Kamers der Bursaalen zyn getimmert in 't ronde van eene ruime met boomen beplante plaats, alwaar hen geoorloofd is by wylen te wandelen, of zich met zekere speelen te vermaaken: ook is 'er een afgezonderd vertrek daarze eeten, en daar de zieken bezorgd worden, en wel inzonderheid eene ruime gehoorzaal, daarze dagelyks geoeffend, en somwylen, in tegenwoordigheid der Curateuren, verhoord worden hoe verre zy in kennisse der noodige weetenschappen vorderen. Deeze vergaderplaats van 's Lands Leerlingen, eenige jaaren gestaan hebbende, vondt men tot optooying niet ongeraaden dit aanmerklyk gestigt door eenen kenbaaren ingang te versieren, en wierdt met dat oogmerk, in 't jaar 1626. de graauwe hardsteene poort, die nog in wezen is, op de Ceilebroersgraft gezet: boven welke in het spits, ziet men een open geslagen boek, in het zelve leest men:

SCRVTAMINI SCRIPTAS.

Onderzoekt de Schriften.

En daar nevens, in zekere afdeeling, deeze volgende letters:

COLLEGIUM THEOLOGICUM ILLUSTR. ORD. HOLLANDIAE ET WESTFRISIAE, CIƆIƆCXXVI.

Het Collegie der Godgeleerdheid van de Doorluchtige Staaten van Holland en Westvriesland, 1626.

Verscheidene instellingen en wetten zyn tot het geregeld leeven der Bursalen vastgesteld, en door de Heeren Staaten goedgekeurd, om gevolgd te werden met byvoeginge, dat die ten allen tyden, naar vereisch van zaaken, en tyden mogten veranderd en vermeerderd worden, gelykze door ons in 't licht gegeeven zyn (2); doch de Heeren Curateuren en Burgermeesteren, overweegende, dat tot welzyn van dit gestigt, wat naauwer toezigt op eenige dingen genomen mogt worden, hebben den achtsten November des jaars 1686. om de buitenspoorigheden der Bursalen te vermyden, en de byeenwooning in orde te houden, deeze Regels, die ons sedert ter hand gekoomen zyn, voorgeschreeven:

„ Curateuren ende Burgermeesters op
„ de informatie, die zy, eenigen
„ tyd herwaards, hebben ontfangen van
„ de excessen en de desordren, by eenige
„ Bursalen van 't Nederduitse Collegium
„ gepleegd, hebben noodzakelyk ge-
„ oordeeld, dat de zelve tegengegaan,
„ en het quaad, dat daar uit soude kon-
„ nen ontstaan, tydelyk voorgekomen
„ ende gepræcaveerd soude werden,
„ vervolgens goedgevonden ende ver-
„ staan:

„ Eerstelyk, dat in de Wintertyd,
„ beginnende met den eersten Novem-
„ ber, ende eindigende met den eersten
„ April, wanneer de Klok van 't A-
„ vondmaal geluyd, ende Bursalen haar
„ aan tafel vervoegd sullen hebben, de
„ Poort van 't voorschreve Collegium
„ gesloten, ende niemand daar uit gela-
„ ten zal werden, uitgezonderd hoog-
„ dringende nood, als wanneer de zelve
„ aan den Regens met behoorlyk respect
„ gepresenteerd zynde, den zelven Re-
„ gens, in dien hy sulks soude mogen
„ goedvinden, de Bursalen sal geven
„ behoorlyk verlof.

„ Ten anderen, alzoo daar aan ten
„ hoogsten is gelegen, dat over het
„ vuyr en brand exacte sorge soude
„ mogen werden gedragen, ende alle
„ occasie voorgekomen, waar door de
„ Huizinge van 't Collegium in gevaar
„ soude konnen werden gebragt; dat
„ daarom in de Wintermaanden als men
„ gewoon is in het Auditorium de
„ Kachel te stoken, tusschen negen
„ ende tien uuren uiterlyk, het vyer
„ in de Kachel voorzigtelyk uitgedoofd,
„ en-

(1) Resol. Holl. 24. July. 24. Aug. 21. Sept. & 14. Decembr. 1641.

(2) Handvesten der Stad Leyden pag. 599-603.

„ ende daar op aanstonds het Auditorium gesloten zal werden.

„ Dat ook niemand uit de Kachel „ eenig vuur in Stoven, Testen, Comforen of andere gelegentheden, zal „ mogen wegdragen, veel min 'tselve „ in hare Kamers, of particuliere Studeer-plaatsen gebruiken, op een peene van een Ducaton, t'elkens te verbeuren by de geene, die bevonden „ zal werden tegens den inhoude van „ dit artikel te hebben gepecceerd.

„ Ende alzoo niet als met de grootste ontstichtinge werd vernomen, dat „ sommige Bursalen, volgende de quade „ exempelen van andere Studenten, „ met een Rappier, Zydgeweer, of andere Wapenen, de Straat gebruiken, „ waar door zy in hare professie van „ andere Studenten niet konnen werden „ onderscheiden, ende daarom het voorschreve gebruik, als strydende tegens „ de modestie en de sedigheid van haar „ leeven, ten uitersten is opspraakelyk; „ dat daarom de voorschreve Bursalen „ het gebruik, en het dragen van alle „ Zydgeweer of andere Wapenen, absolutelyk werd verboden; werdende „ de Heeren Regens ende Subregens „ verzogt en gelast, daar omtrent een „ nauw en exact ondersoek te doen, „ ende indien zy iemand van de voorschreve Bursalen daar aan souden „ mogen schuldig vinden, dat zy daar „ van zonder eenige dissimulatie aan „ Curateuren ende Burgemeesteren opening en kennisse zullen geven, om „ als dan daar tegens sodanige resentimenten getoond te werden, als soodanig een wederspannigheid, ende „ die voorschreve acten zullen meriteren.

„ Dat ook de Portier en zyn Huisvrouw wel scherpelyk zal werden „ geinterdiceerd, dat zy in haar huisinge „ niet zullen verstrekken eenige byeenkomste ofte geselschappen van de Bursalen, onder wat een pretext het „ zelve zoude mogen zyn, veel min „ toelaten dat in de voorschreve huisinge eenige drank van Wyn, Bier, „ Brandewyn, Coffi, Chocolate, of „ iets die gelyks gehaald, geprepareerd „ of gebruikt zal werden, op peene „ dat zy daar op bevonden werdende, „ hy zyn Portierschap zal moeten verlaten.

„ Van gelyke zal ook den Schafmeester van 't voorschreve Collegium werden gewaarschouwd, dat hy gantsch „ geen conversatien of familiariteiten „ van de Bursalen in zyne huizinge zal „ hebben toe te laten, ende goede ordre „ te schikken, dat ook zulks in zyn „ afwezen niet en werde ondernomen, „ ende voor al daar op te letten, dat „ hy zig laat bedienen van eerlyke, sedige, ende welgemanierde dienstboden, ende zoo wanneer hy zal bevinden, dat zy met iemand van de „ Bursalen eenige conversatie of familiariteit komen te houden, dat hy zig „ dan aanstonds daar van zal ontslaan, „ ende de zake voorts bekend maken „ aan de Heeren Regens en Subregens, „ ten eynde ook de Bursalen tot alzulke „ conversatie en familiariteiten aanleidinge gegeven hebbende, na behoren „ mogen werden geconsureerd.

„ Ende om alle occasien van verleidinge en desordre te vermyden, dat „ den Portier de bedden van de Bursalen opmakende, daar toe zal hebben „ te gebruiken zyne huisvrouwe of andere bedaagde luiden, van welkers „ eer en sedigheid hy behoorlyk zal „ wezen geinformeerd, ende daar van „ hy de getuigenisse alvorens aan de „ Heeren Regens of Subregens zal hebben bekend gemaakt.

„ Accordeert met de voorsz. Re-„ solutie, voor zoo veel het ge-„ extraheerde aangaat.

„ In kennisse van my,

„ *Was geteekend:*

P. Burgersdyk.

Extract uit de Resolutien van de Heeren Curateuren der Universiteit binnen Leyden, en Burgermeesteren en Regeerders der zelve stad, genomen den 8sten November 1686.

NB Waar uit ten overvloede consteerd, dat niet by Curateuren alleen, maar in 't gemeen het gecombineerde Collegie van Curateuren en Burgermeesteren, de geheele directie en regeering over het voorschreve Collegium met den gevolge ende aankleve van dien, actuelyk is en werd geexerceerd.

Tot een toegift van deeze beschryvinge, dunkt my niet ongevoeglyk, dat wy hier iet melden, 't gene anders moogelyk in vergeetenheid mogt raaken, naamentlyk, dat zekere Benthem,

Benthem, die den ſtaat der Hollandſche Kerke en Schoole beſchryft (1), en in 't jaar 1686. hier geweeſt is, onder eenige opſchriften te Leyden gevonden, melt: dat " achter den Doelen, daar te „ vooren een Klooſter ſtont, doch nu „ Weevers woonen, geleezen te hebben:

Eertyds hadden hier de Patres
Haar Dominatie;
Maar nu woonender andre Fratres
Door Gods Gratie.

Dit rymtje, 't welke my elders niet voorgekoomen is, kan op geen ander Klooſter toegepaſt worden, dan alleen op dat van de Alexianen of Cellenbroeders, wyl 'er geen ander Mans Klooſter in deeze Stad geweeſt is, in de verandering van 't zelve door Gods Genade van Paters in Fraters, verſterkt myne meening, dat zulks op het Staaten Collegie zinſpeelt (2).

Het Collegie van Godgeleerdheid der Franſchen of Waalen.

De goede vruchten uit het reeds geſtichte Staaten Collegie voortkoomende, wekten ook anderen op, om gelyke middelen ten voordeele hunner Kerken te gebruiken, in zoo verre, dat Predikanten en Kerkenraaden der Franſche Gemeente, op zekeren tyd te Leyden vergaderd zynde, in overweeging bragten of niet tot meerder nut der Kerken, en der jonge lieden, welken tot het Predikampt zogten gevordert te worden, zoude ſtrekken, ook een kweekſchool op te rechten, daarze door het onderwys van een geleerd en verſtandig Opperhoofd, en door elkanders voortgang in de Letteroeffening aangeſpoord, eerder tot zekeren trap van bekwaamheid zouden raaken, dan die afzonderlyk op hunne koſten tot nog toe aangekweekt waren. Dit ontwerp in hunne Synode voorgeſteld, vondt zoo veel ingang, dat men beſloot een byzonder gebouw tot dat einde te Leyden te ſtichten, als voordeeliger aldaar, uit aanmerkinge van de Academie, dan in andere Steden van Holland: maar overdenkende, dat tot het ſtichten en onderhouden van zoodaanige Wooning, meerder ſomme vereiſcht wierdt, dan men uit de jaarlykſe geldzameling zou konnen goedmaaken, zoo deedenze door hunne Gemachtigden aan de Heeren Staaten van Holland hun oogmerk bekend maaken met verzoek, om daar in begunſtigd en onderſteund te moogen worden. De Staaten, genegen om den Kerkdienſt voort te zetten, beſlooten op den tweeëntwintigſten December, des jaars 1604. hen voor zeker getal van jaaren, acht honderd Guldens 's jaars te verleenen, onder beding dat de kweekeling op deeze wyze gevoed, gehouden zouden zyn, zich voor al ten dienſte der Walſche Kerken van Holland, en Weſtvriesland te laaten gebruiken (3). In 't volgende jaar wierdenze, op hun verzoek, weder begunſtigd met de zelve vrydommen, die aan het reeds geſtichte Collegie der Godgeleerdheid te Leyden, waaren toegeſtaan, naamenlyk vryheid van impoſten en gemeene middelen voor den eerſten Regent, naamenlyk Daniel Colonius, en zyne Studenten (4). Dus bevoordeeld en verſterkt, zynze zeker betimmerd erf, op de Groenhaazengraft, machtig geworden, 't geneeze tot hun gebruik zoo ſpoedig bekwaam maakten, dat de inwyding van dit Walſche Collegie den dertigſten May des Jaars 1606. plechtiglyk volbragt (5), en de eerſte Regent, Daniel Colonius, Predikant hunner Gemeente te Leyden, aldaar gevestigd wierdt.

Deeze ſtichting beloofde in den aanvang goede Vrugten, doch verminderde in die verwagting allengs, des de Heeren Staaten van Holland vreezende, dat de Studenten, welken door de inſtelling by Teſtamenten van twee Kooplieden, naamenlyk de Heeren Rombouts en Halet onderhouden wierden, naar Utrecht of elders mogten vertrekken, aan de Curateuren van de Univerſiteit in September des jaars 1638. magt gaven om het zelve Collegie te Koopen (6). Doch deeze voorzorg heeft de gemelde vergaderplaats niet voor den ondergang konnen bevryden, wyl naa verloop van Jaaren, door die van de Walſche Synode eerſt, daar naa de Uitvoerders der Teſtamenten van Rombouts en Halet, aan hunne kweekelingen vryheid gaven elders te

(1) Holl. kirch und Schule Stut. II. deel pag. 481. gedrukt Ao. 1698.
(2) Uit de aantekeningen van den Eerwaarden Heere Franc. Smit.
(3) Reſol. Holl. 22. Dec. 1604.
(4) Ibid. 8. September. 1605.
(5) Meurſii Ath. Bat. pag. 38 & 39.
(6) *Reſol. Holl.* 16. 17 & 21. *Sept.* 1638

te woonen, zoo dat 'er eindelyk geene Studenten meer in 't zelve Collegie gevonden wierden. Op deeze wyze buiten gebruik en aan 't vervallen geraakt, besloten de Curateuren en Burgemeesteren den vyftienden January des jaars 1715 het zelve in 't openbaar te veilen, en aan den meestbiedende te verkopen, gelyk dit zoogenaamde [illegible] *Gr[illegible] B[illegible]*, of Fransche Collegie, dat eertyds omtrent dertien duizend Gulden gekost hadt, in 't gemelde jaar door den Heer C. Ruysch, als Rentmeester der Universiteit, openlyk voor drie honderd Guldens verkoft, en opgedraagen wierdt aan Dammis van Claveren, Meester Metzelaar, die het tot een burgerwoonhuis veranderde.

Voorrechten en Gunstbewyzen aan de Universiteit, en Leden der zelve [illegible].

'T Zal tot opheldering en sieraad van deeze verhandelinge niet ondienstig zyn, zoo my dunkt, eenige gevallen de Universiteit betreffende, als mede de gunstbewyzen en voordeelen van tyd tot tyd aan dezelve verleend, ter loops aan te wyzen, waar die te vinden zyn, en de ongemeene stukken, geheel op te geeven; dierhalven staat te weeten, dat de Universiteit te Leyden naauwlyks opgerecht en met aanmerklyke voorrechten en vryheden voorzien (1) was, of zy verwekte by sommigen naayver en [illegible], in [illegible] by die welken de Spaansche zyde hielden, 't gene geweldig [illegible], toen de Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden de Spaansche heerschappy [illegible] zynde, den Koning Philips [illegible] 't jaar 1581. van 't gebied deezer [illegible] vervallen verklaard hadden, des [illegible] edige Vorst, hier door niet weinig gebelgd, op den tweeden Maart des naastvolgenden jaars, een streng gebod tegen de Hooge School van Leyden openlyk deedt bekend maaken, by het welke hy beval, dat niemand zich derwaard begeeven, of aldaar verblyven zoude, alzoo een ieder, die zich op de gemelde Academie in de Weetenschappen oeffende, voor Ketter, of verdacht van Ketterye, en onbekwaam, tot eenigen dienst, ampt, of waardigheid gehouden zoude worden; verbiedende tevens de Ouders en Voogden hunne Kinderen naar Leyden op de Hoogeschoole te zenden, en die alreeds gezonden waren, te rugge te roepen, op verbeurte van Lyf en Goed (2).

De Staaten van Holland meenende, niet zonder reden, hier door in hunne oppermacht beleedigd te zyn, deeden onlangs daarnaa by aanplakschrift verbieden het studeeren der jonge Lieden uit den Lande van Holland, in de hooge Schoolen van Loven, Douay, Dole, en andere, wezende aan deeze zyde van 't gebergte, onder het gebied des Konings van Spanje, op eene boete van drie honderd Guldens, elk jaar te verbeuren, te gelyk met verbod aan den Hove van Holland, van nu voortaan geene persoonen, die in zulke Schoolen gepromoveerd of gevorderd waren tot Advocaaten toe te laaten, [illegible] eed, tot handhaaving van 's Konings gezag, en tegen den Staat, Regeering en Religie deezer Landen gedaan, [illegible]: Verder, dat zoodanige persoonen tot geene [illegible], ampten of staaten [illegible] gevorderd zouden worden. Al het welk op den twaalfden Maart, des jaars 1591. gemeen gemaakt, en vier jaaren laater weder vernieuwd is geworden (3).

Hierentusschen hadden de Staaten van Holland en zyne Excellentie eene jaarlyksche somme van penningen geschikt ter betaalingen van de Professoren uit zekere Klooster goederen; maar die, mids het onderhouden dier talryke Geestlyken of Conventualen niet aan het oogmerk voldoende, voegden 'er de inkoomsten van de goederen, der Abtdye van Egmond, in Ryn-, Delf- en Schieland gelegen, tot onderhoud der Universiteit by, met meer andere merkwaardige bevelen, omstandig in het nevensgaande stuk op deeze wyze begreepen:

„ Alsoo syne Excellentie, ende de
„ Staten van Holland, gesien hebben
„ den Staet van de jaerlycksche
„ wedden der Professoren binnen de
„ Universiteit der Stad Leyden, ende
„ andere nootsaeckelyckheden daer toe
„ dienende, tot onderhoud van de voornoem-

(1) Zie de Handvesten van Leyden, pag. 51. en [illegible].

(2) [illegible] van Vlaandre II. Deel pag. 3. en 4. En d'Ontleede Leeuw, pag. 812. Col. 2.

(3) Groot Plakaatboek I. Deel pag. [illegible]. En Bor Nederl. [illegible], boek XXVIII pag. 554. laatste druk.

„ noemde Universiteyt, ende ten be-
„ hoeve als boven gegunt, ge-eygent,
„ ende gegeven hebben de somma van
„ acht duysent ponden van veertigh
„ grooten het stuk jaerlycks, ende daer
„ toe geassigneert de goederen ende in-
„ komsten van de Conventen van de
„ Barnarditen, ende elfduisent Maegh-
„ den tot Warmont, van Roomburgh
„ in Soeterwoude, en van Marienpoel
„ in Oestgeest, mitsgaders de vordere
„ Geestelycke goederen die daer toe tot
„ noch toe zyn geheven, achtervolgende
„ den Staet daer van vertoont, ende
„ bevindende uyt den selven Staet, dat
„ de zuyvere inkomsten van de voor-
„ schreve goederen meest al verstreckt
„ moeten werden tot onderhoudt ende
„ alimentatie van de Conventualen der
„ voorsz. Conventen, soo dat de selve
„ goederen niet meer dan twee duysent
„ ses hondert drie en tachtigh ponden,
„ acht schellingen, tien deniers munte
„ voorsz. Jaerlycx in zuyveren gelde
„ en mogen opbrengen: syne Excellen-
„ tie ende de Staten voornoemt voorts
„ bewilligt ende geordonneert hebben,
„ dat alle de goederen ende inkomsten
„ van de Abdye van Egmont, gelegen
„ in Rhynlandt, Delflandt, ende Schie-
„ landt, met haren gevolge, by pro-
„ visie, ten behoeven als boven sullen
„ werden geëmployeert, tot dat de
„ voorschreve alimentatien van de Con-
„ ventualen afgesturven sullen wesen,
„ ende het inkomen van de voorsz. vier
„ Conventen goederen jaerlycks suy-
„ vers uytbrengen sal de voornoemde
„ somme van acht duysent ponden, of-
„ te dat die ter selver somme by de
„ voorsz. Staten sal zyn gesuppleert,
„ midts dat alle de selve goederen vry
„ ende exempt sullen wesen in alle om-
„ meslagen ende subventien, niet reëel
„ zynde, voor 't gunt by den Eyge-
„ naer daerinne gedragen moet werden;
„ ende dat de voorsz. goederen by een
„ goedt ende getrouw Rentmeester by
„ de Staten, met advis van de Cura-
„ teurs der voorsz. Universiteyt, ende
„ van de Burgemeesteren der Stad Ley-
„ den, daer toe te stellen, geregeert,
„ ontfangen, ende verstreckt sullen wer-
„ den, eerst tot betalinge van de reëele
„ lasten, schulden, ende alimentatien
„ der voorsz. vier Conventen, en voorts
„ tot de betalinge van de Professoren,
„ ende andere Officieren, ende noot-
„ saeckelyke kosten der voorsz. Uni-
„ versiteyt, achtervolgende de Brieven
„ van Fundatien, de Statuten, ende
„ den staet van dien, mits dat oock de
„ alimentatien van de Conventualen der
„ voorsz. Abdye voortaen betaelt sul-
„ len werden uyt der selver Abdye-
„ goederen, gelegen in den Noorder-
„ quartiere van Holland; behouden die
„ van Rotterdam haerluyder gerechtig-
„ heydt op de voorschreve Abdye-goe-
„ deren in Delfland ende Schieland ge-
„ legen, volgende de assignatie van syne
„ Excellentie ende de Staten. Soo is't,
„ dat de Staten voornoemt, haer op
„ gehadt hebbende het advis van de
„ voorsz. Curateurs ende Magistraten,
„ omme op alles behoorlyck te voor-
„ sien, in aensieninge van de voorgaen-
„ de brieven van Commissie, die den
„ Ontfanger van de Universiteyt voor-
„ noemt, Klaes Dircksz. van Mont-
„ foort den X^en. Juny XV^C. vyf en
„ 't seventigh zyn verleent, van de Con-
„ venten goederen binnen en buyten
„ Leyden voornoemt, tot onderhoudt
„ van de voorsz. Universiteyt, uyt an-
„ dere Quartieren van Holland, ofte
„ Zeeland daer by gevoeght, ende ge-
„ destineert souden mogen werden; en-
„ de nae dien de Staten voornoemt ver-
„ staen, dat den voorsz. Klaes Dircksz.
„ van Montfoort hem in den voorsz.
„ Ontfangerschap anders niet en heeft
„ gedragen, dan naer behooren, den
„ selven Ontfanger daer inne hebben
„ gecontinueërt, en voorts gesteldt als
„ Rentmeester van de Universiteyt voor-
„ noemt, omme uyt de penningen, die
„ by den selven Rentmeester jaerlycks
„ sullen ontfangen werden, soo uyt de
„ voorsz. Conventen goederen, als van
„ de Abdye van Egmondt voornoemt,
„ te betalen de voorsz. Professoren,
„ andere Officieren, ende nootsaecke-
„ lycke kosten, als voren, achtervol-
„ gende de brieven van Commissie den
„ selven Ontfanger daer van verleent:
„ ende hebben voorts de Staten voor-
„ noemt verklaert ende geordonneert,
„ verklaren en ordonneren by desen,
„ dat den Ontfanger van de Abdye-
„ goederen binnen de Quartieren van
„ Rhynland, Delfland, ende Schieland
„ voornoemt, Nicolaes van der Wiele,
„ mede in synen ontfangh voornoemt
„ sal continueeren, mits dat by hem
„ de penningen daer afkomende, als
„ voren, gelevert sullen werden in han-
„ den van den voornoemden Ontfanger
„ Klaes Dircksz. van Montfoort, ten
„ behoeve, als boven, in sulcker voe-

„ gen,

„ gen, dat de voornoemde van de Universiteyt, achtervolgende de voornoemde Ordonnantie en Resol. tie mogen werden betaeldt, ende onderhouden, ende dit alles ter tydt en wylen toe by de Staten voornoemt generalycken op den ontfangh ende administratie van des gemeene Landt penningen sal wesen voorsien en [illegible], achtervolgende voorgaende Resolutie van de Staten.

„ Gedaen in den Hage onder het „ Zegel van de Staten voornoemt [illegible] op gedruckt den „ XVIII^en^. Augusty XV^c^. een „ en tachentigh.

„ *Onderstont geschreeven:*

„ Ter Ordonnantie van de Staten,

„ *Ende getekent*,

C. de Rechtere.

„ Hebbende daer beneffens een „ opgedrukt rood Zegel van „ Wassche.

In 't jaar 1594. handelde de Heer van Soulli met de Heeren Staaten der Vereenigde Nederlanden, over zekeren onderstand [illegible] Geld voor die van Geneve, dien hem verleend wierdt, als mede aanmerklyke brieven, by welke de Doctoren of [illegible], die hunne waardigheid op de Academie van Geneve verkreegen hadden, hier te Lande op gelyke wyze [illegible] erkend worden (1), schoon [illegible] niet gemeld wordt, zoo [illegible], dat het een onderling verdrag geweest is, zoo wel ten voordeele van de Leydsche Doctoren, als die van Geneve, alzoo de Geldleening het zelve doedt gelooven.

In 't naastvolgende jaar begunstigde Hendrik de Groote, Koning van Vrankryk, de Leydsche Universiteit met eene eere, waardig te weeten voor allen [illegible] hunne bevordering op de Hollandsche Hoogeschool [illegible] verkregen hebben, en op [illegible] een bewys van 's Konings byzondere achtinge de Academie [illegible] en [illegible] zoo [illegible] ne stuk verleend is, om gemeen te maaken, zal 't onze plicht, en de moeite dubbel waardig zyn, het zelve hier te vertoonen (2): NB.

„ Henry, par la grace de Dieu Roy „ de France & de Navarre, a „ tous [illegible] & a venir, Salut. Les „ Roys nos predecesseurs, qui ont esté „ desireux de perpetuer leur nom & re„ commander leur memoire a la posteri„ té par leurs actions vertueuses, ont „ entre autres choses recherche la restau„ ration & protection des Arts & des „ sciences, comme la chose du monde „ qui leur pouvoit apporter le plus de „ gloire & contentement. De la est ve„ nu que tant de beaux Colleges, Se„ minaires & universitez ont este fondez „ pour l'instruction & edification de la „ Jeunesse, qui ont produict de grandz „ & excellentz personnages en toutes „ sortes de sciences & doctrines, dont „ ce Royaulme a surpassé les autres E„ statz de la Chrestienté, & parce que „ les dictz Roys nos predecesseurs ne „ sont pas seullement contentez d'eten„ dre leurs bonnes intentions pour l'a„ croissement desdictes sciences en ce „ Royaulme ; mais ont concedde aus„ dictz Colleges Francois, & aux Uni„ versitez establies en plusieurs Royaul„ mes & pays estrangers plusieurs grandz „ droitz, preëminences & previlleges. „ Noz treschiers & grandz amys les Sei„ gneurs Estatz generaulx des Provin„ ces Unies de pays bas de Flandres, „ nous ont supplie, qu'en faveur des let„ tres, & en continuant en la mesme „ volonte & inclination, que les ditz „ Roys noz Predecesseurs ont eu a l'a„ croissement d'icelles, il nous plérest „ accorder aux Escolliers, Estudians, en „ l'Universite de Leyden pareilz previl„ leges en notre Royaume desqu'elz „ jouissent en icelluy les escolliers des „ autres Universitez estrangeres. Sca„ voir faisons, que nous desirans en „ toutes chose bien & favorablement trai-

(1) Hist. de Geneve par Mr. Spon. Tom. I. pag. 401. in notis

(2) NB. Den dertigsten Augusti des jaars [illegible] te Leyden, door de Staaten van Holland, ieder twee paar [illegible] Secretaris, en Rentmeester van de Universiteit, en aan den Rector, en de Curateuren vier paar (*), doch dit gunstbewys is in laatere tyden [illegible].

(*) *Uit het vierde Memoriaal van de [illegible] fol. [illegible].*

,, traiter les dicz Seigneur Eſtatz & leur ,, teſmoigner combien leur affection & ,, bonne volonte en notre endroit nous ,, eſt chere, & recommandee, de l'ad- ,, vis de notre Conſeil, & de notre gra- ,, ce ſpecialle plaine puiſſance & autori- ,, te Royalle. Nous avons accorde & ,, accordons par noz preſentes aus dictz ,, Escolliers Eſtudians en la dicte Uni- ,, verſite de Leyden pareilz droictz, pre- ,, vileges, preeminences exemptiones & ,, immunitez en ceſtuy notre Royaume, ,, deſquelz Jouiſſent en icelluy les Eſ- ,, colliers des autres Univerſitez eſtran- ,, giers, ſans quil ſoit beſoing declarer ,, & ſpeciffier particullierement les dictz ,, droictz previleges, preeminences, ,, exemptions, & immunitez, & les- ,, quelz nous y tenons pour ſpecifiez & ,, declarez. Voullans, & ordonnans, ,, qu'ilz en Jouiſſent plainement & pai- ,, ſiblement, ſans qua ceſte occaſionil ,, leur ſoit faict, mis ou donne ores ny ,, a l'advenir par quelques perſonnes & ,, pour quelque cauſe & occaſion que ce ,, ſoit aucun trouble, deſtourbier, ou ,, empeſchement. N'entendons toutes ,, fois, que les Docteurs en droit Ca- ,, non, Theologiens ny Medecines puiſ- ,, ſent lire publicquement en ceſtuy ,, notre dict Royaume ſoubz couleur de ,, la preſente conceſſion, ſi ce n'eſt en ,, vertu de noz lettre de permiſſion. Si ,, Donnons en Mandement a noz amez ,, & feaulx les gens tenans noz Courtz ,, de Parlement, Chambre de nos com- ,, ptes, Courtz de noz aydes, Baillifz, ,, Seneſchaux, & a tous noz autres Ju- ,, ſticiers & Officiers qu'il appartiendra, ,, que ces preſentes ilz facent lire, pu- ,, blier, & en regiſtrer en leurs regi- ,, ſtres, & du contenu d'icelles Jouyr & ,, uſer les diz Eſcolliers Eſtudians en la ,, dicte Univerſite de Leyden. Ceſſans ,, & faiſans ceſſer tous troubles & em- ,, peſchement au contraire, Car tel eſt ,, notre plaiſir.

,, Et affin que ce ſoit choſe, fer- ,, me & ſtable a tousjours, nous ,, avons ſigne ces dictes preſen- ,, tes, & a icelles faict metre & ,, appoſer notre ſiel, ſauf en ,, autre choſes notre droict, & ,, l'autruy en toutes.

,, Donne a Rouen au moys de ,, Janvier l'an de Grace Mil ,, V^c. quatre vingtz dixſept, ,, & de notre reigne le huic- ,, tiesme.

,, *Was getekend,*

Henry,

,, *Op de Vouwe ſtont geſchreeven,*

,, Par le Roy

Deneúfuizze.

,, Was verſterkt door een groot ,, Zegel in groene Waſſche, aan ,, zeide ſnoeren van groen en ,, rood uithangende, hebbende ,, ook een contra Zegel met de ,, drie Lelien enz.

Uit den origineelen Perkamenten brief, berustende in de Secretarie der H. H. Curateuren van de Universiteit der Stad Leyden.

Vertaaling.

,, Henrik, door Gods genade Ko- ,, ning van Vrankryk en van Na- ,, varre, aan allen tegenwoordigen en ,, toekoomenden, heil. De Koningen ,, onze voorzaaten, welken begeerig ,, waren hunnen naam te vereeuwigen ,, en hunne gedachtenis door deugdzaa- ,, me daaden aan de naakoomelingſchap ,, te beveelen, hebben, onder andere ,, zaaken de wederopbouwing en be- ,, ſcherming der Konſten en Weeten- ,, ſchappen gezogt, als eene zaak van de ,, Waereld die hen de meeſte roem en ver- ,, genoeging konde toebrengen. Van ,, daar is gekoomen dat zoo veel ſchoone ,, vergaderingen, kweekſchoolen, en ,, Hoogeſchoolen zyn geſticht tot de ,, onderwyzing en opbouwing van de ,, jeugd, welken groote en uitmuntende ,, perſoonadien in alle ſoorten van Wee- ,, tenſchappen, en Leeringen hebben ,, voortgebragt, van waar dit Koning- ,, ryk de andere Staaten van de Chris- ,, tenheid heeft overtroffen, en om dat ,, de gemelde Koningen onze voorzaa- ,, ten zich niet alleen vergenoegd heb- ,, ben met hunne goede voorneemens ,, tot aanwaſſing der gemelde weeten- ,, ſchappen in dit Koningryk uit te ,, breiden; maar hebben aan de voor ,, zo

„ zeide Fransche vergaderingen, en aan de Hoogeschoolen opgerecht in verscheidene Koningryken en vreemde Landen verscheidene groote rechten, uitmuntenheden, en Voorrechten vergund. Onze zeer waarde en groote Vrienden de Staaten Generaal der vereenigde Nederlanden hebben ons verzogt, dat ter gunste van de brieven, en volhardende in de zelve wille en genegenheid, die de voorzeide Koningen, onze voorzaaten, bezeten hebben tot vermeerdering van de zelven, ons zoude behaagen aan de Schoolieren, Studenten in de Universiteit van Leyden, gelyke voorrechten toe te staan in ons Koningryk als andere Studenten van vreemde Hoogeschoolen genieten. Doen te Weeten, dat wy begeerende in alle zaaken wel en gunstlyk te handelen de gemelde Heeren Staaten, en hen te betuigen hoe zeer hunne genegenheid, en goede vriendschap omtrent ons waard en aangenaam is, met goedduunken van onzen Raad, en van onze byzondere genade, volle macht en Koninglyk gezag, wy hebben bewilligd en bevestigd door onze tegenwoordige aan de gemelde Schoolieren Studenten, in de voorz. Universiteit van Leyden, gelyke rechten, voordeelen, uitmuntenheden, vrydommen, en onbelastheden in dat ons Koningryk, welke de Schoolieren van andere vreemde Universiteiten hier genieten, zonder dat het nodig zy in 't byzonder te verklaaren [illegible] te [illegible] de gemelde rechten, voordeelen, uitmuntenheden, vrydommen en onbelastheden, welke wy voor verklaard en uitgedrukt houden. Willende en bevelende datze die volkomenlyk en vreedzaamlyk genieten, zonder dat by die gelegenheid hen gedaan, gesteld of gegeven worde eenige onrust, belet of verhindering tegenwoordig noch in 't toekoomende. Verklaarende nochtans, dat de Leeraars in 't Canonike recht, Godgeleerden, noch geneesheeren, niet openbaarlyk in dit ons voorz. Koningryk moogen leezen, onder dekzel van de tegenwoordige vergunning, 't en zy uit krachte van onzen voorz. brief. Zoo geeven wy in bevel aan onze beminde en getrouwen de lieden houdende onze Hoven van Parlement, Kamers van onze rekeningen, de Hoven van [illegible], Bailiuwen, Rechters, en aan alle Wethouders en Amptenaaren dien 't behoort, datze deezen doen leezen, gemeen maaken, en opschryven in hunne registers, en de gemelde Schoolieren Studenten van de Universiteit van Leyden doen genieten en gebruiken. Eindigende en doende eindigen alle onrust en verhindering daar tegenstrydende; wandt dus behaagt ons.

„ En ten einde dat dit eene vaste en bestendige zaak zy voor altyd, zoo hebben wy deezen tegenwoordige getekend, en ons Zegel aan den zelven doen hangen, behoudende in andere zaaken ons recht, en een ander in alles,

„ Gegeeven te Rouan in de Maand January 't jaar der Genade duizend vyfhonderd zeven en negentig, en van ons gebied het achtste.

„ *Was geteekend*,

Henry.

Vermids door dit gunstbewys des Konings, behalven de Godgeleerdheid, en Geestlyke rechten, het oeffenen der Geneeskunde was uitgezonderd, zoo heeft Koning Lodewyk de Elfde, op verzoek van den Gezant der Vereenigde Nederlanden Adriaan Paauw, Curator der Universiteit, eenige jaaren laater de vergunning zyns Vaders niet alleen bevestigd, maar dezelve vermeerderd met de vrye oeffening ook te verleenen aan die de geneeskunde benaarstigden, gelyk het zelve uit den voorrechtsbrief die hier volgt, en het bevel om den zelven in de Registers aan te tekenen, omstandig bewezen wordt:

„ LOuis, par la grace de Dieu Roy de France & de Navarre, a tous presens & a venir, Salut. Comme ainsy soit, que les Roys noz predecesseurs ayan este curieux d'establir & entretenir les bonnes Lettres en ce Royaume, avec la decoration de plusieurs beaux privilleges en iceulx augmente de temps en temps selon quilz ont recongnu l'utilité qui en est provenue par le progrez de grands personnaiges tirez d[illegible]

„ des

,, a la gloire immortelle de la [illegible],
,, pour la manutention & [illegible]
,, de notre estat, en la conservation,
,, de noz bons amis, [illegible]
,, rez, entre lesquelz nous sont recom-
,, mandables les Seigneurs les Estatz Ge-
,, neraulx des provinces Unyes [illegible]
,, bas, & notre intention estant telle,
,, non seulement de ten[illegible]
,, quilz Jouissant inviolablement & pai-
,, siblement des Libertez [illegible]
,, ves, qui leur ont esté [illegible]
,, beralement, par le feu [illegible]
,, Grand, notre tres h[illegible]
,, & pere : notamm[illegible] par [illegible]
,, patantes cy attachées soubz [illegible]
,, sceel de notre canch[illegible]erye données a
,, Rouen, au mois de Janvier, mil cinq
,, cens quatre vingtz dix sept, par Les
,, quelles desirant traicter favorablement
,, les dictz Seigneurs Estatz en toutes
,, choses, il auroit accordé aux Esco-
,, [illegible] en l'U[illegible] de L[illegible]-
,, den pareilz droictz, privillegies, pree-
,, minances, exemptions, & immunitez
,, en cettuy notre Royaume, desquelz
,, Jouissant en iceluy les Escoliers [illegible]
,, [illegible], a l'
,, exception, [illegible] en droict
,, C[illegible], Theologiens ny Medecins,
,, [illegible] Université de Leyden [illegible]
,, [illegible] ment en cettuy
,, notre Royaume, sinon en vertu d'
,, aultres noz lettres de permission & ap-
,, probation : Mais d'abondant Voulens
,, leur faire paroistre plus particuliere-
,, ment en quelque sorte notre conti-
,, nuelle affection au bien de leur Repu-
,, blicque, & l'estime que nous faisons
,, de la remonstrance qui nous a esté
,, faicte par l'un de leurs Ambassadeurs
,, extraordinaires [1], qui a esté deux fois
,, deputé vers nous en la dicte qualité,
,, le Seigneur Adrian Pauw, Chevallier,
,, Seigneur de Heemstede, & Curateur
,, de la dicte Université de Leyden, sur
,, la dicte exception, au regard de la
,, concession restraincte, par les dictes
,, Lettres, pour n'avoir lieu, que con-
,, [illegible] aux droictz accordez aux
,, [illegible] Universitez estrangeres dont
,, [illegible] privilegies sont incongnuz a ladicte
,, Université, & partant infructueux a
,, l'esgard [illegible] de la privation du bene-
,, fice [illegible] Doctorat de Medecine en no-
,, tre Royaume, du quel l'estude est
,, plus frequente en la dicte Université,
,, & considerable au [illegible] de
,, noz subjectz : [illegible]
,, [illegible]
,, [illegible] ver-
,, site de [illegible], jusque [illegible] present,
,, [illegible] de notre certaine [illegible],
,, [illegible] Roy[illegible]-
,, [illegible]
,, [illegible]
,, [illegible]
,, [illegible]
,, [illegible], en
,, [illegible]
,, [illegible]
,, la [illegible],
,, Jouissance [illegible] pri-
,, villeges, [illegible], pre-
,, [illegible]
,, des aultres Unive[illegible]
,, nous [illegible]
,, tant [illegible] approbation [illegible]
,, tement des Do[illegible]
,, tez. [illegible] en Ma[illegible]
,, [illegible],
,, [illegible]
,, [illegible]
,, [illegible]
,, noz aultres J[illegible], & Officiers,
,, [illegible] appartiendra, que ces presentes
,, [illegible] publier, & enregistrer
,, en leur [illegible] du contenu d'icel-
,, les Jouir & user les dicts Escoliers E-
,, studians en la dicte Université de Ley-
,, den, ce[illegible]ns, & faisans cesser tous trou-
,, bles & empeschemens au contraire,
,, car tel est n[illegible]tre plaisir.

,, Et affin que ce soit chose ferme,
,, & stable a tousjours, nous a-
,, vons faict mettre notre seel a
,, ces dicts presentes, sauf en
,, aultres chose notre droict, &
,, l'aultruy en toutes.

,, Donné a Compiegne au mois
,, de Juin, l'an de grace
,, mil six cens vingt quatre,
,, & de notre regne le quin-
,, ziesme.

,, *[illegible]*

Louis.

,, Op de vouwe stond geschreeven

,, Par le Roy

,, *[illegible] geteked*

Cossest.

,, Ver-

(1) [illegible] le [illegible]

„ Versterkt door een groot Zegel „ in groenen wassche aan dubbelde zeide snoeren van rood „ en groen gevlogten, uithangende.

[illegible]

[illegible]

„ [illegible] by der Gods Genade Koning van Vrankryk en van Navarre, [illegible] tegenwoordigen en toekomenden, heil. Gelyk het ons [illegible] Koningen onze voorzaaten [illegible] hebben geweest de goede [illegible] te onderhouden in dit Koningryk met de [illegible] van verscheide schoone [illegible] in de zelven, van tyd [illegible] vermeerderd naa datze de nuttigheid bespeurd hadden die 'er van voortgekoomen is door de bevordering van groote Persoonaadjen [illegible] dien Kweekhof tot onsterflyken roem van Vrankryk, voor de handhaaving en verzekering van onzen staat, ter bescherminge van onze goede vrienden, verbondenen, en Bondgenooten, [illegible] en aanbevolen zyn de Heeren Staaten Generaal van de vereenigde Nederlandsche Gewesten, en ons oogmerk dus zynde, niet alleen de hand [illegible] en vreedzaamlyk genieten de [illegible] aan gehegt onder het tegenzegel van [illegible] en de Maria Jan [illegible] welken, begeerende gunstelyk, te handelen [illegible] staan hebben aan de Schoolieren Studenten in de Universiteit van Leyden [illegible] rechten, vryheden, uitmuntenden, gunsten, en onbelastheden [illegible] ons Koningryk die andere Studenten van [illegible] met uitzondering, dat [illegible] Leeraars in 't Canonike recht, de Godgeleerden, noch de Geneesheeren van „ de voorsz. Universiteit van Leyden niet openbaarlyk in dit Koningryk mogen leeren, 't en zy uit kracht [illegible] van verlof en goedkeuring; [illegible] toonen [illegible] gene [illegible] Republyk, [illegible] de Heer A[illegible] Heer van [illegible] van de voornoemde Universiteit van Leyden, over [illegible] plaats te hebben [illegible] Universiteiten [illegible] van de voorsz. Universiteit [illegible] ook in opzigt van de bediening van 't Leeraarsschap der Geneeskunde in ons Koningryk, van welke de Studie in de gemelde Universiteit veel gemeender is, en tot aanmerklyke verkwikking van onze onderzaaten, ten minste van welke uitzondering onze [illegible] voor [illegible] Universiteit [illegible] is [illegible] Wy hebben [illegible] en Koninglyk gezag [illegible] Schoolieren Studenten [illegible] trap in de Universiteit van Leyden, in alle Konsten, Weetenschappen, en Faculteiten der Geneeskunde, of anderen, [illegible] uitgezonderd de Godgeleerdheid en het Canonike recht, genietende zonder [illegible] als de Studenten van de andere vreemde Universiteiten door ons goedgekeurd en erkend, daar toe brieven van goedvindinge en bewilliging neemende van de Leeraars van [illegible] Faculteiten. Zoo beveelen wy aan onze beminde en getrouwe Hoven, de Lieden houdende onze Hoven van Parlementen, de Kamers van onze Rekeningen, Hoven van onderstand,

„ Bail-

„ Bailiuwen, Landvoogden, en aan alle „ onze andere Rechters en Amptenaaren, dien 't zal behooren, datze deezen tegenwoordigen doen leezen, gemeen maaken, en te boek stellen in „ hunne registers, en van den inhoud „ van den zelven genieten en gebruiken de gemelde Schoolieren Studenten in de voornoemde Universiteit „ van Leyden, ophoudende, en doende „ ophouden alle onrusten en verhinderingen daar tegenstrydende; wandt dus „ behaagdt het ons.

„ En ten einde dat deeze zaak „ zeker en vast blyve voor altyd, hebben wy ons Zegel „ aan deezen tegenwoordigen „ doen hangen, behoudens in „ andere zaaken ons recht, en „ een ander in alles.

„ Gegeeven te Compiegne „ in de maand Juny, des „ jaars van Genade duizend „ zeshonderd, vier en twintig, en van ons gebied „ het vyftiende.

„ *Was geteekend*

Louis.

Aan deezen was gehegt de volgende brief.

„ Louis, par la grace de Dieu Roy „ de France & de Navarre a noz „ amez & feaux Courts (1) de les gens „ tenans noz cours de Parlement, Chambres de noz comptes, Cours des aydes, Baillifs, Seneschaux, & autres „ noz Officiers qu'il appartiendra, Salut: Nous vous avons cy devant addressé noz Lettres patentes du mois „ de Juin, mil VIC. vingt quatre, en „ faveur des Escholiers Estudians en l' „ Universitè de Leyden en Hollande, „ cy attachèes sous le contreseel de notre Chancelerie, pour les ence enregistrer en votres registres, & faire „ Jouir les dicts Escholier du contenu „ en icelles; mais par ce que vous pourriez faire dificulte de proceder à l' „ enregistrement des dicts Lettres, d' „ autant qu'elles ne vous ont encor estè „ presentees, & qu'elles sont surannees; „ Nous vous mandons, que vous ayez „ à faire enregistrer les dicts Lettres selon leur forme & teneur, tout ainsi „ que si elles vous avoyent estè presentees dans l'an de l'impetration d'icelles non obstant la dicte surannation; „ Car tel est notre plaisir.

„ Donne a Paris le XXIIe. Jour d' „ Avril, l'an de grace mil six „ cens trente cinq, & de notre „ regne le vingt cinquieme.

„ *Onder stond geschreeven*

„ Par le Roy en son Conseil.

Justel.

„ Versterkt door 't Koninglyke Zegel in graauwen Wassche, aan „ enkelen staarte uithangende: „ en zynde aan den voorgaanden „ brief gehegt door twee kleiner „ Zegelen, het eene in groenen „ Wassche aan Zyde snoeren, „ het andere in graauwe Wassche, aan eene snaar uithangende.

Vertaaling.

„ Lodewyk, door de genade Gods „ Koning van Vrankryk en van „ Navarre, aan onze beminde en getrouwe Hoven van de Lieden houdende onze Hoven van Parlement, „ Kamers van onze rekeningen, Hoven „ van onderstand, Bailiuwen, Landvoogden en andere Amptenaaren dien „ 't zal behooren, heil. Wy hebben „ voor deezen u hebben besteld onze open brieven van de Maand Juny duizend zeshonderd vier en twintig van „ de Schoolieren Studenten in de Universiteit van Leyden in Holland, aan „ deezen gehegt onder het tegen Zegel „ van onze Canceleryë, om den zelven „ in uwe registers te boek te stellen, „ en de gemelde Schoolieren den inhoud van den zelven te doen genieten; maar, om dat gy lieten zouden „ zwaarigheid konnen maaken in 't ver-

„ tig-

(1) *Ou* Conseillers.

„ rigten van het te boek ftellen dier „ brieven, des te meer wylze u lieden „ nog niet aangeboden zyn en datze „ verjaard (1) zyn; Wy bevelen u, „ dat gy de vooriz. brieven doet re- „ giftreeren volgens hunne gedaante en „ inhoud, geheel op die wyze ofze u „ lieden aangeboden waren in het jaar „ van de verkrygingе der zelven, niet „ tegenftaande de gemelde veroudering; „ [illegible] ons.

„ Gegeeven te Parys, den twee- „ [illegible] van April, „ van 't [illegible] Genade duizend „ [illegible], en „ van ons gebied het [illegible] „ [illegible].

„ *[illegible]:*

„ Door den Koning in zynen Raad.

[illegible]

[illegible] voorrecht door den Koning, [illegible] Universiteit vergund, was den Stadhouder Frederik Hendrik, Prins van Oranje, zoo aangenaam, dat hy den gemelden voorrechtsbrief by wyze van *Vidimus* bevestigde, en door het naastvolgende bezegelde schrift deedt bekrachtigen:

„ Frederick Henrick, by der gra- „ tien Godts Prince van Orangen, „ Grave van Naffau, Catzenelleboge, „ Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, „ Buyren, Leerdam, enz. Marquis van „ der Veer, ende Vliffingen, Heere „ ende Baron van Breda, der Stadt „ [illegible], ende van den Lande van „ [illegible], Diest, [illegible], „ [illegible], „ [illegible], Daesburch, [illegible], „ [illegible], „ [illegible], St. [illegible], „ [illegible], de hoo- „ ge [illegible], ende van „ [illegible] van „ [illegible], Erf „ Maerschalck van Hollant, Gouver- „ neur, Capiteyn Generael ende Ad- „ mirael, mitsgaders de President en „ de Raden over Hollandt, Zeelandt „ ende Vryeflandt: Doen te weten al- „ len den geenen die defe jegenwoor- „ dige fullen fien oft hooren lefen, dat „ wy op huiden date van defen gefien, „ gevifiteert, ende gelefen hebben zeec- „ keren brieff [illegible], „ wefende ganfch gaeff ende ongera- „ feert, ende bezegelt met een vuyt- „ hangende fegel in groene wafîche aen „ rooden ende groenen zyden ftaerte, „ luydende van woorde te woorde fulx „ als hyer naer [illegible].

„ Louis par la grace de Dieu Roy „ de France & de Navarre & [illegible]

„ Donne a Compiegne au m[illegible] „ de Juin, l'an de grace mil „ fix cens vingt & quatre (2[illegible]

„ [illegible] „ latie bevonden [illegible] „ [illegible] „ [illegible], den brieve te accorderen, foo „ hebben wy onfen Griffier Franchois „ [illegible] geordonneert defen jegenwoor- „ [illegible] brieve te teyckenen, ende tot „ meerder verzeeckerheyt den felven „ [illegible] confirmeren mettet Zegel van „ [illegible] hyer aengehangen den XVIen. „ Merty, anno XVIc. vyf ende der- „ tich.

„ *[illegible]*

Fr. [illegible]

1635.

„ Was verfterkt door een Zegel „ in rooden wafîche aan dub- „ belen ftaarte uithangende.

Uit [illegible] Curateuren der Univerfiteit te Leyden

N.B. [illegible]ylen, hadden de Heeren Staaten [illegible] 1605. op verzoek van de Pro[illegible] Univerfiteit te Leyden om [illegible] Capitaale leeninge, en Ruyter[illegible] den Ontfanger gefchreeven, de[illegible] te laten, en dat hem [illegible] zoude vaceeren, tot dat de Staaten anders zouden ordonneeren (3). Het naaftvolgende jaar vryheid wegens [illegible] Univerfiteit verzogt zynde van den impoft

op

(1) *of* veroud

(2) *Zie hier voor in Juny* 1624.

(3) Refol. Holl. den 23. September [illegible].

op papier, is door de Staaten toegestaan, dat het gedrukte in deeze Landen, in de Latynsche, Griekfche en Hebreeuwsche taalen, vry zoude zyn, als mede de Studenten hunne boeken en papieren, tot hunne Studien dienende, tot alle tyden by transport en vertrek vry zouden wezen (1). Op den acht en twintigsten Juny van 't zelve jaar, vindt men, dat op ordre van de Heeren Staaten aan den Keurvorst van Keulen geandwoord wierdt wegens het vonnis van zekere Studenten, "dat volgens de privilegien van de Universiteit binnen de Stad Leyden opgerecht, „ de Studenten aldaar, zoo wel in Civile „ als Crimineele zaaken, Justiciabel zyn voor „ den Rector en Assesseuren van de zelve „ Universiteit met Burgermeesteren en twee „ Schepenen derzelver Stad, zonder dat van „ de [illegible] „ a [illegible] werdt," enz. (2). In 't jaar 1612. wierdt aan de Professoren, volgens [illegible] der Heeren Staaten, toegestaan [illegible] impost van de W[illegible] ingeleid of ge[illegible] en voor de Studenten [illegible] tax, [illegible] Burgermeesteren [illegible] Stad Leyden [illegible] gen [illegible] wierdt aan iederen [illegible] en iederen Student zeven [illegible] vry van impost vergund (3).

Door 't vermeerderen van den roem der Leydsche Universiteit, groeide de naa[illegible] van [illegible] andere Steden, om haare [illegible] een gelyk gemak en voordeel te bezorgen; en schynt my uit deeze oorzaake de doorluchtige Schoole te Amsterdam opgerecht, en tot heden toe in wezen gebleeven te zyn; schoon by sententie van den Hoogen Raad, het houden van openbaare Lessen, behalven in de Philosophie en Historien, als naadeelig aan 's Lands Hooge Schoole te Leyden, aldaar, op den tweeëntwintigsten December des jaars 1631. ontzegd wierdt (4). Zelf namen de [illegible] Geleerden, weetende de groote [illegible] door welken deeze belooning, in erkentenisse van verdiensten en onbezweeke dapperheid, aan de Leydsche Burgers vergund was, zoo veel deel in den welstand deezer Universiteit, dat de Zwitzersche Gereformeerden van de Hoogeschoolen van Zurich, Bern, Basel, Schafhausen, en de Predikanten en Professoren van Geneve, den drieëntwintigsten May, des jaars 1630. aan die van Leyden hun misnoegen schreeven over het oprechten van de illustre Schoole te Amsterdam, en den aanwas der Arminiaanen (5). [NB.]

Van minder naadeelig gevolg was het voorneemen van eene doorluchtige Schoole in 's Graavenhage op te rechten; wandt die van Leyden den toeleg vernemende, deeden ter vergaderinge van Ed. Groot Mog. het naadeel 't gene daar uit te wagten was, door hunne Afgevaardigden met zoo goede redenen vertoonen, dat de Heeren Staaten, op den negentienden February van 't jaar 1[illegible]. een besluit namen, dat in 's Graavenhage, geen Illustre Schoole opgerecht zoude moogen worden (6). Deeze en andere tegenspoeden, is de Universiteit gelukkig doorgeworsteld, en met [illegible] vryheden en voorrechten, zoo voor de Hoofden als Ledemaaten van tyd tot tyd door de hooge Overheden beschonken, die wy onlangs gemeen gemaakt hebben; onder welken niet van de minst voordeeligste voor de Hoogleeraaren was, de vrydom van alle des gemeenen lands lasten, hen den tweeëntwintigsten van April des jaars 1751. vergund; waar op zy den elfden May van 't zelfde jaar ook van de Accyzen deezer Stad ontheven wierden (7).

Sedert is in 't Jaar 1753. de Universiteit nog versierd, door 't Legaat van den Heere Jan Stolp, by het welke, om de verstanden op te wekken, om de twee jaaren een gouden penning ten pryze gegeeven wordt, aan die zekere voorstellingen het schranderste beantwoord met meer andere omstandigheden, zoo van boeken te koopen, als byzondere schikkingen door ons in al zyne deele gemeen gemaakt (8), en dus onnoodig hier te herhaalen.

Van

(1) Resol. Holl. den elfden April 1606.
(2) Resol. Holl. den 28. Juny 1606.
(3) Resol. Holl. 25. & 3[illegible]. July 1612.
(4) Handvesten der Stad Leyden pag. 544.
(5) Aitzema, Zaaken van Staat en Oorlog. I. [illegible] 1023.
[NB.] Hoe weinig dachten de Zwitzersche Gereformeerden toen, dat hunne naa[illegible] zoo wel [illegible] konden [illegible], als hunne Voorvaders, of zy [illegible] waren; en 't zoude, naar m[illegible], van meerdere hervormden gevolgd worden, zoo eenigen niet, om den broode, gedwongen waren de instellingen hunner voorzaaten, op straffen van uitwerpinge, te moeten volgen.
(6) Handvesten van de Stad Leyden pag. 573-577.
(7) Handvesten der Stad Leyden. pag 580 & 582.
(8) Handvesten van de Stad Leyden pag. 58[illegible]-58[illegible].

Van de Jurisdictie of het Rechtsgebied der Universiteit.

Dewyl over het Rechtsgebied der Universiteit, somwylen met andere [illegible] verschil ontstaan is, voor welken [illegible] de Leden der zelve moogen [illegible] worden, zullen wy, [illegible] gemeen gemaakt zyn [illegible] toegekomen is, en [illegible] bywoegen, [illegible] op een gedrukte [illegible] Statuten in 't jaar 1575. vast gesteld hebbende deezen [illegible]:

„ Dat de Studenten, Secretaris, Bo-
„ deilen, end' alle die gene, die
„ [illegible] Universiteyt behooren, soo wel
„ [illegible] criminele saken, 't zy
„ [illegible], ofte verweerders zyn,
„ [illegible] voor den Rector en Assesseurs
„ [illegible] Burgemeesteren, ende twee
„ Schepenen der Stad Leyden, sullen
„ te recht staen, 't zy [illegible] met
„ [illegible], of met Borgeren [illegible]
„ mogen hebben: behoudelyk dat [illegible]
„ germeesters, ofte inwoonders der Stad
„ Leyden, [illegible] die met
„ eenig Litmaet van de Universiteyt
„ mogen te doen hebben, ofte [illegible]
„ ymand van de Universiteyt mogten
„ hebben misgrepen in saken daer van
„ wegens de Gerechtigheyt ende by de
„ Officier der selver jegens ymand cri-
„ mineelyk geprocedeert werdt, sullen
„ te recht staen voor Schepenen der
„ selver Stede, ende niet voor de Rech-
„ ters der Universiteyt. Ende soo wan-
„ neer eenig gebuyrtwist om erfschey-
„ ding ende [illegible], of dierglyke
„ [illegible] mogte ontstaen, 't zy tussen
„ Burgers, Poorters, ofte Inwoonders
„ der voorsz. Stede ter eenre, mitsga-
„ ders Professoren, ter andere zyde, 't
„ ook alleenlyck tussen Litmaaten
„ van derselver Universiteit ten weder
„ [illegible], dat sodanige gebuurquestie
„ niet by den Rector en Rechters der
„ Universiteit, maer by Schout en
„ Schepenen der voorsz. Stede geexami-
„ neert ende gedecideert sal werden.
„ Dat wyders beyde Partyen, al eer
„ sy voor de voornoemde Rechters van
„ de Universiteyt in 't recht mogen ko-
„ men, ontboden sullen werden voor
„ den Rector en Assesseurs, die haer luy-
„ den soo verre het doenlyk is, sullen
„ accorderen; maar den Rector en Pro-
„ fesseurs sullen in de eerste instantie
„ geconvenieert werden voor den Hove
„ van Holland, en soo sy luyden aan-
„ leggers zyn, sullen hare tegen partyen
„ roupen voor hare competenten, of
„ dagelyksen Rechter. Wyder sal van
„ de Sententie by den Rector en As-
„ sesseuren, Burgemeesters en Schepe-
„ nen geweesen, geene provocatie toe-
„ gelaten werden: ende dit al by pro-
„ visie, ende tot dat anders sal wesen
„ geordonneert, ende sal den Schout
„ van de Stad niemand van den Studen-
„ ten, of Lidmaten der Universiteit in
„ apprehensie mogen nemen, dan naa
„ voorgaande ordre van den Rector en
„ Burgemeesteren; uytgenomen den ge-
„ nen, die hy in eenich swaar ende
„ enorm delict opter heete daet bevon-
„ den [illegible].

Handvesten der Stad Leyden pag. 516 [illegible] & pag. 542.

Hoe duidelyk en verstaanbaar de gemelde instelling mogt zyn, zoo [illegible] [illegible] punten, nadere verklaring [illegible], die na deezer voegen gegeeven werdt:

„ De Staten van Holland gesien heb-
„ bende 't inhouden van de Statu-
„ ten die van de Universiteyt der Stadt
„ Leyden verleent den 2. Juny 1575.
„ mitsgaders van den Octroye en Privi-
„ legie by syn Princelyke excellentie
„ H. M. te voore verleent op de Insti-
„ tutie van de selve Universiteyt den
„ 6en. January 1574. Stilo Curiæ Hol-
„ landiæ, hebben op het point van de
„ Jurisdictie van de Universiteyt voor-
„ noemt, in de voorsz. Statuten be-
„ greepen, by forme van interpretatie
„ verclaert, en geordonneert, verclae-
„ ren en ordonneren by desen, dat ege-
„ nen Studenten, ofte Ledematen van
„ de voorsz. Universiteyt in personele
„ actien, 't zy civilen, ofte criminelen
„ gevallen, naer dato dat de selve Studen-
„ ten, ende Litmaeten sullen syn gein-
„ matriculeert, voor enige Regters in
„ Hollant en sullen mogen werden ge-
„ convenieert, nogh gehouden syn te
„ compareren, dan alleenlyck voor den
„ Rector van de Universiteyt en syne
„ Assessoren met de Burgermeesters, en
„ twee Scheepenen der voorsz. Steede
Ley-

(1) Handvesten der Stad Leyden.

„ Leyden; en soo verre enige Studenten, „ ofte Litmaeten van de voorsz. Universiteyt, uyt saeken van enige personele actien als voore voor enige andere Regters in Hollant soude mogen werden geciteert, hebben de Staeten voornoemd mede verklaert, en verklaren by dese, dat van wegen die van de Universiteyt de voorsz. saeken sullen mogen werden afgeschreven, sonder dat de gedaegde, ofte iemant van de Universiteyt voornoemt gehouden sal syn in persoon, of by Procureur te compareren aldaer, als voore.

Actum den 5en. Maert 1588.

Resolut. v. d. H. H. Staaten van Holland &c. den 5. Maart 1588.

Eenige jaaren laater wierdt ook het volgende besloten " Reglement op de „ Revisien, voortaan te intenteren van „ de Sententien tot Leyden geweezen, „ of als noch te wyzen: by de Edele „ Groot Mog. Heeren Staaten van Holland ende Westvriesland, gearresteerd „ op den zesden October zestienhonderd „ zesenvyftig (1).

In den jaare 1682. ontstont 'er verschil met de Stad Dordrecht over de Rechtspleeging van de Studenten der Leydsche Universiteit, dat eindelyk door den Hoogenraad, op de volgende wyze uitgesprooken wierdt:

„ Gesien by ons Commissarissen de „ informatien ende munimenten aan ons overgelevert by den Rector, „ ende Rechters, mitsgaders den Officier der Stadt Leyden, als Promotor „ van de Universiteyt aldaer, als mede „ by de Curateuren over de voorsz. „ Universiteyt, en Burgemeesteren der „ gemelde Stadt met deselve gevoecht, „ impetranten van mandament van complaincte, tot bewys van haerluyden „ possessie vel quasi, en deturbatie hemluyden daer inne gedaen by den Schout, „ mitsgaders die van de camere Judicieel der Stadt Dordrecht, gedaechdens ende mede gesien der gedaechdens contrarie feyten possessoir, destructyf ende exceptyf, nevens de „ munimenten tot probatie van dien, „ insgelycks geproduceert; ende ons „ daer uyt ten genoegen gebleecken „ synde van der Impetranten possessie „ vel quasi, ende deturbatie door de „ Gedaechdens deselve Impetranten daer „ inne aengedaen, hebben onder correctie van den Hoogen Rade, ende „ uyt den name, ende van wegen de „ Hoge Overicheyt ende Graeffelickheyt van Hollant, Zeelant, ende „ Vrieslant, de Impetranten gemainti„ neert, gestyft, ende gesterckt, mainteneren, styven, ende stercken deselve „ in de possessie vel quasi, van privatievelyck ende alleen recht te spreken „ sonder eenich onderscheyt over de „ Studenten op de voorsz. Universiteyt „ geimmatriculeert, particulierlyck me„ de over de delicten ende Criminele „ calangien, dewelcke tot laste van sodanige Studenten souden mogen vallen, 't sy dan dat die delicten, ofte „ forfaicten de gemelte Studenten te „ laste geleyt mogen syn voorgevallen „ binnen de Stadt Leyden, ofte Jurisdictie van dien, 't sy dat deselve daer „ buyten ofte elders in dese Provintie „ souden mogen syn begaen, mits doende „ behoorlycke afschryvinge aen de andere Rechters, die haer de judicature „ over de voorsz. Studenten souden mogen aenmatigen. Ende procederende „ voorts tot het doen van 't restablissement, hebben wy Commissarissen de „ gemelte Gedaechdens geordonneert, „ als wy haer ordonneren in desen alle „ de proceduren jegens gemelte Jacob „ Heuft Student van de meergemelte „ Universiteyt [naer date van de afschryvinge van de Impetranten aen „ haer gedaen] voor de voorsz. Camere „ Judicieel geëntameert, breder in de „ brieven van Complaincte vermelt, als „ een hinder, letsel, ende turbatie d' „ Impetranten in haer voorsz. possessie „ vel quasi aengedaen, te repareren en „ af te doen; ende hebben voorts van „ wegen de Hooge Overicheyt, op een „ peyne van hondert goude Ryders daer „ jegens te verbeuren, de voorsz. Gedaechdens, en allen anderen geinterdiceert, gelyck wy interdiceren mits „ desen van gelycken meer te doen, „ ofte met de voornoemde proceduren „ voorts te varen, alles tot dat partyen „ ghehoort by den Hoogen Rade anders sal syn geordonneert. Ende in „ Cas

(1) Resolutien van Consideratie genomen ten tyden van den Raadpensionaris J. de Wit. pag. 278-280. & Grootplakkaatboek II. deel Col. 1118-1122.

„ Cas van oppositie hebben wy Commissarissen de sake contentieus genomen ende gestelt in handen van de Hooge Overheyt, omme onder deselve gereguleert te worden, ende de voorn. Gedaechdens gedachvaert, als wy haer luyden dachvaerden by desen te compareren, ofte gemachtichde te senden voor den Hogen Rade jegens Dinsdach toecomende drie weken, om ons Exploict te sien approberen, ende d'Impetranten wederom ende volcomentlyck in hare possessie vel quasi te sien houden en mainteneeren, en by provisie haer te sien adjudiceeren de recredentie, indien sulcks behoort, daer jegens contrarie te sustineeren, ende voorts te procedeeren en sien ordonneeren, als nae behooren.

„ Gepronuncieert in de Vertreck-Camer van den Hogen Rade, den 28. Novembr. 1682.

„ *Ende was onderteykent:*

Cornelis Hop,
Hub. Rosenboom.

Ant. Matthaeus de Jure Gladii pag. 598 & 599.

De moeyelykheden omtrent de regeering over de persoonen en goederen van de Leden der Universiteit, gaven in 't jaar 1725. ook stof aan den Rector en Senaat, om by verdrag sommige zaaken uit den weg te ruimen, gelyk zy, in 't gemelde jaar, met de Weesmeesteren der Stad Leyden over de bestiering van de goederen der overleedene Studenten besloten, hetwelk daar by de Heeren Staaten in deezer voege goedgekeurdt wierdt:

„ De Raadpensionaris heeft ter vergaderinge gecommuniceerd, dat hy op de iterative instantien van den Rector en de Senaat van de Universiteit tot Leyden, en de Weesmeesteren van dezelve Stad hadde aangenoomen, dezelven tot accommodement te adhibeeren, en daar in zoodaanig hadde gereussieerd, dat op approbatie van Haar Ed. Groot Mog. een accord was getroffen, invoegen, als hier naa is volgende:

„ Een Student, of wettig Lidmaat der Universiteit in het 39. Artikel van de Statuyten, en daar op gevolgde Ampliatie in dato den 24. Maart 1652. uitgedrukt, koomende te overleiden, wiens Ouders, Bloedvrienden, of Voogden op de Begraafenisse geen ordre gestelt hebben, of hebben konnen stellen, zullen de Rector en Senaat van de Universiteit daar op ordre stellen, en de begraafenis, kosten, en doodschulden doen betaalen.

„ Zullen ook de naagelaatene goederen doen verzegelen: Zullen wyders immediatelyk, naa het overleiden, aan de Ouders, bloedvrienden, of Voogden van den overleedene, daar van kennisse geeven, met versoek, dat op het overneemen en beheeren van de overgebleevene goederen, en betaalen van de schulden, de noodige ordres werden gesteld.

„ Ende daar op binnen een competenten tyd geen antwoord zynde ingekoomen, of geen ordres zynde gesteld op het toezigt over de overgebleevene goederen, en betaalinge der schulden, zullen de Rector en Senaat de gedaane verzegelinge doen opligten, en daar vervolgens kennisse van geeven aan de Universiteits Rechtbank, om door dezelve Rechtbank de goederen immediatelyk aan de Weeskamer der Stad Leyden te doen overhandigen.

„ Waar op gedelibereerd zynde, is wel gevallen genoomen in het geen deezen aangaande is gepasseerd, en mitsdien het voornoemde Accord geapprobeerd, gelyk het zelve geapprobeerd werd by deezen.

„ *Onder stondt,*

„ Accordeert met de voorsz. Resolutie, in absentie van den Secretaris

„ *Was geteekend:*

J. v. Renesse.

Extract uit de Resol. van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland van den 13. Maart 1725.

Meer andere stoffen van oneenigheden somtyds voorkoomende, bragt eindelyk te weege, dat 'er eene regel tot het handhaaven van de Eendragt, en Vriendschap, tusschen de Heeren Regeerders der Stad, en de Heeren Rector en Senaat, volgens de schikking van de Heeren Curateuren en Burgermeesteren, in 't jaar 1733 gemaakt wierdt, om in alle plechtigheden van de Universiteit on-

onderhouden te worden. (1) Drie jaa-
ren naa dit verdrag ontstont weder eeni-
ge [illegible]kheid, welken den Rector en
Senaat der Universiteit deedt besluiten,
om tot handhaaving van hun recht, het
[illegible] aan de Burgermee-
steren en Regeerders der Stad Leyden
over te leveren.

„ De R[illegible] en Senaat hebbende ge-
„ hoord, en overdacht, het be-
„ scheid ingebragt door hunne Affge-
„ zondene, behelzende de bekentmaa-
„ kingh [illegible] en vriendelyke
„ ontmoetingen met de welke zy wa-
„ ren ontfangen van de [illegible]
„ Achtb. Heeren Burgemeesteren, en
„ de [illegible], en het
„ besluit, [illegible] Achtb.
„ Heeren Burgemeesteren hadden ge[illegible]
„ ven bekent te maaken, uit [illegible] van
„ de Heeren van den Gerechte der Stad
„ Leyden, by welk besluit de Heeren
„ Burgemeesteren uit naam van den Ge-
„ rechte deeden zeggen aan de Rector
„ en Senaat, [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible], die van den Gerechte
„ overlieten aan de Professoren, in te
„ schryven tot Lidmaaten der Univer-
„ siteit volgens de wetten en Statuten,
„ die zy meenden, volgens candeur naa
„ de Wetten en statuten te konnen en
„ te moogen ingeschreeven werden: en
„ dat in [illegible], daar omtrent
„ Rector en Senaat kosten met de Hee-
„ ren Burgemeesteren te samen daar om-
„ trent overlegh maaken.
„ Waar op naa bedagtzaame over-
„ weegingo besloten is door den Rector
„ en Senaat, noghmaals uit hunnen
„ naam, door de Secretaris te doen ver-
„ zoeken een minzaame by eenkomst
„ aan de Heeren Burgemeesteren.
„ En verzoeken en gelasten den Rec-
„ tor en Senaat hunne afgevaardigden
„ te zeggen in die by eenkomst aan de
„ Heeren Burgemeesteren, uit naam van
„ Rector en Senaat:
„ Dat de Rector en Senaat wel ten
„ [illegible] en uitdrukkelykste, de
„ Heeren Burgemeesteren verzekeren
„ van hunne dienstvaardigheid, en eer-
„ bied, en byzonderlyk gedaan door de
„ Heeren Burgemeesteren aan hunne Aff-
„ gezondene in de laastgehoudene by
„ eenkomst.
„ En verder ter zaake, dat Rector
„ en Senaat gemeend hadden, verplicht
„ te zyn, ten ernstigste uit te vinden
„ zoodaanige middelen, door welke in
„ het toekomende mogt voorgekomen
„ werden alle geschil, dat zoude kon-
„ nen ontstaan uit het te saamen loope-
„ n[illegible] der Staaten Univer-
„ siteit, en der Stad.
„ Dewyl den Rector en Senaat dach-
„ ten dat daar uit [illegible] naa-
„ deel aan des Universiteits [illegible],
„ en ook aan de Stad, die de meerder-
„ heid der Stemmen daar in hebbende,
„ [illegible] een voordeel, en
„ [illegible] Repu-
„ bliek, [illegible] Steden,
„ [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ geen beter wegh, dan dat [illegible]
„ over mogten komen in eene [illegible]
„ [illegible]
„ [illegible]
„ Achtb. Heeren Burgemeesteren, en
„ [illegible] is,
„ [illegible] en wysheid,
„ zouden werden uitgedacht, voortge-
„ bragt, en bekend gemaakt, al dat
„ zoo [illegible] konnen ter zaecke dienen, op dat
„ [illegible], en daar naa mogt werden getrof-
„ fen tot wederzydsche vergenoeginge
„ en ruste, het gezogt heilzaam middel.
„ En was ook enkel, en alleen tot
„ dit oogmerk dat de Rector en Se-
„ naat, [illegible] van de
„ Heeren Burgemeesteren [illegible]
„ de eere, te dienen van eene Lyst (2),
„ waar op ontworpen stonden eenige
„ hoofden, onder welke behoorden zoo-
„ danige menschen, dewelke van het be-
„ gin der Universiteit tot nu toe waren
„ ingeschreven geweest, zonder beken-
„ de tegenspraak; en hoedaanige ook
„ op andere Universiteiten gewoon zyn
„ ingeschreven te worden: alsmeede
„ zoodaanige, die zelfs wel eer door de
„ Heeren Burgemeesteren zyn begiftigd
„ geweest met het voordeel van huis-
„ houders vrydommen.
„ Doch [illegible] Lyst niet voortgebragt,
„ als of de Rector en Senaat oordeel-
„ den, dat alle die moesten ingeschre-
„ ven worden, doch waarlyk maar ten
„ dien einde, dat de Heeren Burgermee-
„ steren hunne wyze bedenkingen daar
„ over mogten laaten gaan, en naaderhand
„ be-

(1) Z[illegible] Handvesten der Stad Leyden pag. 578.
(2) [illegible]

„ bekend maken, en verder met gemeen overleg [illegible] naa een gewoonte [illegible], waar naa, volgens meeninge van den Rector en Senaat, het [illegible] zyn geweest om te [illegible], [illegible] een besluit te doen [illegible].

„ Dit om deeze redenen, het was [illegible] aan den Rector en Senaat, dat antwoord [illegible] van de Heeren Burgemeesteren dat [illegible] van die van den Gerechte; voor [illegible] om dat die, [illegible] in de [illegible] der Universiteit [illegible] geen [illegible] gegeven is, als [illegible] de Rector en Senaat hoog geneigd. [illegible] dan over geen overlegh verzogt hadden, wel weetende, dat zy, in [illegible] geval, [illegible] moeten [illegible] tot de Heeren [illegible] en Burgemeesteren [illegible] tot de Staaten des Lands, noch niet tot de Stads Regeeringh.

„ Ook hadden Rector en Senaat gehoopt, en ook wel verwagt [illegible] redenen, dat de Heeren Burgemeesteren [illegible] hebben [illegible] hooggeeerde [illegible] gewenscht, en weeze bedenkinge [illegible] Lid, welk op daadelyk verzoek der Heeren Burgemeesteren was geduurende [illegible] het overlegh van haar Ed. Gr. Achtb. aandacht; en zy hadden zich niet verbeeld, dat zy dan [illegible] niet zouden hebben verworven, ten minste bekentmaakingh van haar Ed. Gr. Achtb. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

„ De Rector [illegible], dat hem [illegible] van [illegible] neemen, en beelding der [illegible] Leden, op [illegible] ter ondernemingh [illegible] der Staaten gedaan: Zoo [illegible] geene overleggingen van een Gerechte en had gezegt, noch [illegible] vervolgde, doch [illegible] op [illegible] gebruik van honderd en een en [illegible] Jaaren, by den [illegible] bekent, en door geen ander wet [illegible], dacht hem, dat zo [illegible] gewoonte kracht van wet gekreegen heeft, en meende hy Rector en Senaat niet te moeten blyven vastgebonden aan de uitgedrukte woorden der wet, enkel en alleen.

„ Voorts [illegible], dat als de Heer [illegible] [illegible] niet bergt [illegible] haar Ed. Gr. Mog. den toestand der Academie Rolle, en zich verbeeld aan te wyzen die, welke hy meende, kwaalyk daar in te zyn ingeschreven, daar over [illegible] Gr. Mog. zyn [illegible] [illegible], [illegible] tot dien [illegible].

„ [illegible], dat de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeesteren, van [illegible] de gewoonte van toe te staan, dat eenige Leden van hunne [illegible] genooten het Burgerschap der Academie, en de Vrydommen der zelve, die onafscheidelyk zyn te zaamen verbonden aan het Rechtsgebied der Academie, volgens de uitgedrukte Staaten Wetten, gelyk zulks te meermaal by Heeren Burgemeesteren, in 't geeven van [illegible] Cedullen bekend is.

„ Ook in het byzonder [illegible], hoe zwaar en ontydigh het zoude zyn, [illegible] Rector en Senaat, in deezen [illegible] moeten beneemen, op eene reis aan zoo veel ingezetenen deezer [illegible] Vrydommen, dewelke [illegible] door een [illegible], ongestoord bezitten [illegible] genooten, na het [illegible], en [illegible] voorheelden, [illegible] dan anderhalve eeuw.

„ Zoo [illegible] aan de Rector en Senaat, om alle deeze gewigtige redenen, en om nogh veele andere niet [illegible], dat het hem niet wel [illegible], zonder eenige kennisse, en voor afspraak met de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeesteren, welker [illegible] gezagh zy in het bestier der Academie, eerbiedigh erkennen en hoogachten, zich streng na het stipt woord der Wetten en Statuten te bedienen van de Letter, en daar naar te doen.

„ Evenwel dachten zy dat zy gedwongen wierden om zulks te doen, daarom, dewyl zy altyd hebben ondervonden; dat zy weinigh zwaarigheid ontmoeten omtrent hun gezagh in het [illegible], zoo langh het aankomt op het [illegible] der Vrydommen: maar zoo haast het raakt de rechtspleeginge over de Ingeschrevene, dan werdt dezelve geheel, en tegen alle eerbiedige aantooninge, voor onwettigh geacht, gelyk nu laast wel duidelyk is gebleeken.

„ Dat een Lid, voor veele jaaren ingeschreven, [illegible] geëerbiedigd, [illegible] op de Rolle [illegible], is „ ge-

„ gegeeſteld door Vonnis van Stads Sche-
„ penen.

„ Niet tegenſtaande de Rector en Se„ naat, zoo haast zy kennis hadden van „ het arreſteeren des Perſoons, door den „ Secretaris der Senaat hadden gedaan „ waarſchouwinge aan den præſideeren„ den Burgemeeſter, en dat ook de „ Rector in de Vierſchaar, ten dien ein„ de belegd, dezelve zaake alvoorens „ hadt voorgedraagen, ten byzyn van „ twee Schepenen.

„ Eer dat de Rector, Curateurs, Bur„ gemeeſteren, en Senaat, hadden ver„ klaard, dat het zelve Lid kwalyk was „ ingeſchreeven, aan wien nogtans al„ leen eigen is het recht om daar over „ te oordeelen, en aan niemand anders „ in de Republicq, volgens duidelyk „ uitgedrukt bevel der Staaten 's Lands, „ zoo wel bekend aan de Edele Groot „ Achtb. Magiſtraat.

„ Dit bragt den Rector en Senaat in „ een zeker voorzien, dat de Heeren „ van de Ridderſchap, de Steden, „ de Hoven van Juſtitie, ziende dat „ dit aldus was gedaan door de Hee„ ren Schepenen van Leyden, ook niet „ zouden verzuimen zich te bedienen „ van dit bekend voorbeeld, en haaſt „ vrugteloos maaken het genot van „ dit voorrecht, dat aan die hoogge„ melde meermaalen reeds haatelyk was „ voorgekomen, in verſcheide gevallen „ van jurisdictie.

„ Doch niets heeft deeze vrees meer „ vergroot, dan wanneer den Rector en „ Senaat ter kenniſſe kwam, dat de „ Heeren Burgemeeſteren hadden gekend „ goedvinden van die zaake te brengen „ ter kenniſſe der Heeren Curateuren „ en Burgemeeſteren in hunne Ed. Gr. „ Achtb. Solemneele vergaderinge, en „ van daar geraaden wierdt aan den Rec„ tor en Senaat, zich niet meer met „ die zaaken te bemoeyen, zonder dat „ zy alvorens daar op gehoord waa„ ren.

„ Dewyl nu den Rector en Senaat, „ in deezen moeyelyken toeſtand van „ zaaken, te vergeefs hebben getragt „ raad en byſtand te vinden by de Ed. „ Gr. Achtb. Heeren Burgemeeſteren, „ en voorts nu geen ander middel ter „ wereld zien, zoo hebben zy eenpaa„ righ zich verpligt gevonden, om te „ neemen het afgedwongen, en hen „ zeer onaangenaam beſluyt, van te laa„ ten uitvallen, op de aenſtaende over„ ſchryvinge der Academie Leden, al„ le, die in de Statuten niet uitdruk„ kelyk zyn gemeld; en ook op de „ nieuwe Inſchryvinge niemand toe te „ laaten, dan uit de zelve oorzaak: het „ en ware dan, dat de Heeren deezer „ Stadt, zoo de verzoekers van inſchry„ vinge zyn inwoonders derzelver Stad, „ en niet bevat in de uitdrukkelyke „ woorden der zelver Statuten, voor „ aff doen weeten, dat de Ingeſchreeve„ ne zullen volgen met hun toeſtaen „ het recht-gebied der Univerſiteit, „ want alzoo maar, en niet eer zal den „ Rector overleggen off hy zal goed„ vinden de inſchryvinge te doen: en „ alleen op deeze wyze zien zy kans „ nogh eenigzints te bewaaren het voor„ recht der Academie, dat de hooge „ Overigheid hen op eer en eed zoo „ ſtreng belaſt heeft, en dat zoo zwaar „ te handhaven is by weereloozе Wet„ houders en voorrecht bewaarders.

„ Waar by ook eindelyk aan voe„ gen, dat zy wel voorzien de onge„ makkelyke gevolgen van de uitvoe„ ringe deezes beſluits; maar betuigen „ te gelyk dat het hen niet heeft vry„ geſtaan anders te doen, hoe zeer zy „ zulks vrugteloos getragt hebben.

„ *Onderſendt*

„ Dit voorenſtaande door de „ Seniores Facultatum aan de „ Heeren Burgemeeſteren en „ Regeerders overgegeeven „ op den 9en. January 1736. „ in een conferentie gehou„ den tuſſen gemelde Hee„ ren ten dagen voorſz. ge„ houden.

Welke Perſoonen voor Lidmaaten der Univerſiteit gehouden, en volgens oude gewoonte ingeſchreeven en gerecenſeerd zyn.

„ Proviſionele Lyſte van de Ledema„ ten van deeze Univerſiteit, ſoo „ als dezelve van 't begin van de funda„ tie, volgens de Statuten van de zelve „ en de uſance zyn ingeſchreeven en „ gerecenſeert.

„ Dient dan te weten, dat deeze A„ cademie heeft ontfangen het genot „ van alle Privilegien, en Vryheden, „ voor hunne Studenten, als hen, naa „ beſchreeven rechten toekomt, voor „ zoo veel die by deeze wet, en niet „ in

„ in het byzonder zyn ontrokken, §. XLII.

„ In alle Academien werden voor wettige Litmaten ingetekent veele, die niet zyn Doctores, noch Studiosi, maar die geacht werden te behooren tot dezelve; dewyl zy aldaar zyn tot dienſt der eygentlyke Ledematen; voor all in opſigt van konſten, leeringen, en weetenſchappen, die aan de Academien noodzaakelyk ook moeten geleerd werden, en ten welken eynde ook die menſchen zich ter woon vervoegen aan de Academie Steden

„ Ook is dit zoo van oudsher verſtaan, en werkſtellig gemaakt, tot heeden toe; om dat de Rector, Curateuren, Burgermeeſteren der Stad Leyden, ende Profeſſoren zyn gehouden te bezorgen al dat tot Cieraad, vermeerderinge, en heerlykheid [illegible] Univerſiteit [illegible] lyk ſal gedagt werden §. XXXVII & XVIII. want daar door werdt gezien, dat veel wert gelaaten aan het oordeel, dat niet woordelyk is uitgedrukt in de wet.

„ Zoodaanige menſchen zyn wel voornaamentlyk

„ 1. De Gouverneurs, Domeſtiken, Lyfknegten, en eygen Huisbedienden van gequalificeerde perſonagien, die alhier ter Studie komen, zoo lang die Heeren alhier, en zy in der zelver dienſt nog actueel zyn.

„ 2. Alle die zich binnen deeze Stad onthouden, en dat om de Academie jeugd te onderwyzen in goede, loffelyke konſten, oeffeningen, taalen, wetenſchappen, die juiſt niet werden geleerd door Profeſſores, zoodaanige zyn wel voor all de

Picquers, en hun Createn.
Schermmeeſters, en der zelver Voorvegters.
Dansmeeſters.
Taalmeeſters.
Rekenmeeſters.
Uitſchryvers van geheime Academie-of Collegie Leſſen.
Schilders.
Tekenmeeſters.
Plaatſnyders.
Sangmeeſters.
Speelmeeſters in Muſicq.
Onderwyſers in Landmeeten, en Veſtingbouw.

„ De Konſtenaars, die alleen zich beneerſtigen in het maaken van Mathematiſche, of Anatomiſche inſtrumenten, [illegible] Machines, zonder ander ambagtwerk; om dat deeze zyn hoognoodig aan de Univerſiteyt, en om dat de zelven door de eer [illegible] aanzienlykheid gelokt worden, liever hier, [illegible], zich ter woon te [illegible] door het genot der vryheden:

„ 3. De Leerlingen van Chirurgyns, en [illegible], die boven de veertien Jaren, en de Latynſche taal magtig zyn, zoo wanneer zy naarſtig bywoonen de Leſſen der Profeſſores in de Medicine, [illegible], en Chimie, [illegible] wettig getuigenis aan den Rector konnen toonen; want deeze zyn waarlyk Studenten, leerende de konſten by de Profeſſores daer toe in de Academie geſtelt, ſchoon zy een [illegible].

„ 4. De Rector, Protector, Magiſtri [illegible] Lugdunenſis, [illegible]ter, en Rekenmeeſter der zelve, de Scholaſtici van het derde tot het laatſte ſchool toe. De Franſche Predikanten, [illegible], Lutherſche, [illegible], en Remonſtr[illegible].

„ 5. [illegible], die vaſte Meeſters zyn aangeſteld [illegible] Heeren Curateuren en Burgermeeſteren, of op eenige jaarlykſche wedde, of tot eigen dienſt der Academie, als de Hovenier, Anatomis-dienaar, Chirurgus Collegii, Stads Chirurgyns, die met de Profeſſores [illegible] in het Gaſthuis den dienſt [illegible]. Den Metſelaer, Timmerman, Smit, Verwer, Glazemaaker der Academie, deeze allen ſchynen te weezen, die tot de Univerſiteit behooren §. XXXIX.

„ Doch wyl het vaſt is, dat het genot der vryd[illegible] is [illegible] van de [illegible], volgens de Wet, [illegible], by [illegible] de [illegible], als die de [illegible] der Academie [illegible] [illegible] altyd [illegible] komt, dat weggenomen moet werden; hoe zal het dan zyn met die dewelke zyn in bedieninge, en bezoldinge van de Stad, en om eenige andere betrekkinge tot de Academie veeltyds werden ingeſchreeven? als gepromoveerde Capiteins, of andere Officieren der Stad? gepromoveerde [illegible] Stad bedienen? Klerken van het Raedhuis, die te [illegible]

„ de Secretaris der Curateuren en Burgermeesteren, of de Rentmeester der „ Academie dienen? Hoe zal het zyn „ met die, welker Vrouwen Winkel „ doen.

„ Waer over versogt werdt de gedagten van de Heeren Burgermeesteren voor aff te moogen weeten.

Van de Promotien.

Op de bevorderinge der Letteroeffenaaren en verkryginge van het Leeraarschap of de Promotie tot Licentiaat of Doctoraat is in 't jaar 1592. eene orde gesteld, door ons gemeen gemaakt (1) doch alzoo dezelve in sommige deelen door den tyd veranderd is, zullen wy, naar ons beste weeten, verhaalen hoe zulks thans geschiet.

Die gene welke zich tot de oeffening van eenige der Academische geleerdheid wil begeeven, moet zich by den Rector Magnificus doen inschryven, om de voorrechten en vryheden der Universiteit te genieten, en door dezelve niet alleen beveiligd te worden, maar onder andere ook vryheid van tollen en wagten enz. tachtig stoopen Wyns en twaalf half vaten Biers zonder accys te moogen gebruiken, beloovende by de gemelde inschryving gehoorzaamheid en de Wetten en instellingen te onderhouden. Den voorgenoomen loopbaan zyner Letteroeffeninge ten einde zynde, moet hy, om de bekoomene weetenschap zonder opspraak in 't openbaar te oeffenen, zekere proef onder gaan om het Meesterschap te bekoomen; tot het welke drie onderscheide wyzen in gebruik zyn, zy koomen alle drie hier in overeen, dat niemand tot Leeraar erkend, of bekwaam verklaard wordt, om zyne kennis openlyk te moogen verrichten, dan naa dat hy alvoorens in de Academische Raadkamer het onderzoek der Hoogleeraaren doorgestaan, en voldoende blyken zyner Weetenschap gegeeven heeft: doch te zwak in deeze proef bevonden, wordt hy beleefdlyk afgeweezen, en vermaand, zich nog wat te oeffenen: welk gebrek met bescheidenheid geheim gehouden wordt, om den proefling de verdere lust door gevreesde schande niet geheel te beneemen. Als hy aan de voorgenoemde proef voldaan heeft, wordt hem vergund naar het Meesterschap te moogen dingen, en hy verlaat den naam van Student, en neemt dien van Candidaat aan, verzoekende tyd om zyn twistschrift van inhuldiginge op te stellen, en dat goed gekeurd, te moogen doen drukken; in 't verweeren van zyne stellingen, en daar op volgende plechtigheden bestaat het verschil der drie onderscheidene huldingen, van welken de keur, inzonderheid der twee gemeenste wyzen, van den Candidaat afhangt. De meest in gewoonte, en minst kostbaar zynde is, dat aan den Candidaat in de Vergaderinge der Hoogleeraaren met geslootene deuren, het Meesterschap, naa 't betaamelyke verweeren zyner ontworpe stellingen, wordt opgedraagen. De andere plechtigheid geschiedt, wanneer de Candidaat, boven de gemelde beproeving, in de groote gehoorzaal der Academie zyn twistschrift tegen eenen ieder in 't openbaar verweerdt en staande houdt, wanneer het alle toehoorderen geoorlofd is de onderstellingen, binnen den bepaalden tyd, te betwisten. [NB.] De derde en kostlykste, en dierhalven de zeldzaamste wyze der inhuldinge geschiet, wanneer de Candidaat verzoekt, of dat hem, om zyne uitmuntende bekwaamheid

(1) Handvesten der Stad Leyden pag. 524.

[NB.] De Promotien of bevorderingen tot zekere trappen van Waardigheid zyn in deeze Universiteit niet altyd met de zelve plechtigheden verricht; wandt het schynt dat zulks in den aanvang eenvoudiger dan in 't vervolg gedaan werdt, en dat, om meer luster aan het werk te geeven op den negenden February des jaars 1613. het volgende voorgevallen en besslooten is: "Den Heere Rector en „ de Assesseurs gecompareerd zynde ter Kamere van de Curateurs en Burgermeesteren, en geproponeerd, als dat de Senaat „ van de Universiteit, op 't behaagen van de „ Curateurs en Burgermeesteren, voor goed „ ingezien hadde, dat voortaan de promatien „ van de Doctoren, en de Creatie van den „ nieuwen Rector met meerder solemniteiten en ceremonien soude mogen werden „ gedaan, als te weeten, dat in het t'huys „ brengen van d'een en d'ander souden mogen werden gebruikt trompetten of schalmeien; zoo is 't zelve nopende de promotien geapprobeerd, en nopende de Creatien „ van den Rector, gesteld t'haarder discretie (1).

(1) Extract uit de Resolutien van Curateuren en Burgermeesteren van den 9en. Febr. 1613.

heid wordt aangeboden, en hy het zelve aanneemt, om naa de openbaare twistreden, en plechtige redenvoering gedaan te hebben, ook openlyk tot Leeraar ingewyd en bevestigd te worden. Welke inwyding wordt gebynaamd *Mo-* [illegible], naar de wyze der vooronderen, of met de Kap, zynde de Leermeesterlyke Muts, met welke de inhuldeling op dusdaanige plechtige wyze versierd wordt: naa dat door aanplakschriften het voorneemen bekend gemaakt is, en dag en uur verscheenen, midsgaders de Rector Magnificus, Academische Raad, de Magistraat der Stad Leyden, door den Candidaat met beide de Pedellen voor zich verzogt zyn de plechtigheid by te woonen, en de Candidaat, vervolgens reeds met de Meesterlyken tabbaard bekleed, in den Raadkamer nevens de genoodigden vergaderd, en zich volgens gewoone orde, onder een lieflyk muzyk van orgel en snaaren spel naar de groote gehoorzaal in hunne afgezonderde gestoeltens begeeven hebben, treedt de Promotor of Inhuldiger op den hoogsten, de Inhuldeling op den laagsten spreekstoel, en doet eerst de Candidaat eene redevoering vervolgens ook de Promotor, naar tyds omstandigheid geschikt, inzonderheid wordt de lof van den Candidaat niet verzweegen door den Promotor, welke aan de toepassing koomende, verzoekt hy den Candidaat, op te treeden, en plaatst hem aan zyne zyde, onder het roemen van deszelfs verdiensten, legt hy hem eerst een openen, daarnaa een geslooten boek van het voorwerp zyner oeffeninge voor, en verklaart hem de eigenschap en 't geheim dier plechtigheid; voorts zet hy hem de Muts van 't Meesterschap, van zwarte Zyde of Fluweel gemaakt, op 't hoofd, hem daar mede het recht verleenende van alom met gedekten hoofde te moogen Leeraaren, en zyn beroep zulks mede brengende, voor alle Gerechten en Vierschaaren te pleiten; hier op steekt hy hem eenen gouden Ring aan den voorsten Vinger, hangt hem eenen gouden Penning om den hals en geeft hem eindelyk de rechterhand (1).

De Hoogleeraar de inwyding hier mede beslooten hebbende, wordt de nieuwe Leeraar in dit plechtgewaad op eene staatlyke wyze, tusschen den Rector Magnificus en den Inhuldiger, gevolgd van al de Hoogleeraaren, en de ge[illegible] Magistraat der Stad Leyden, la[illegible] de voornaamste Straaten, onder een groot gedrang van Menschen, naar zyne Wooning geleid, alwaar dit a[illegible]lyke gezelschap, en verdere genoodigden, in dankbaare erkentenisse voor deeze genoote weldaad en eerbewyzinge, op eenen prachtige Maaltyd onthaald worden. [NB.]

De Goude Penning met welken deeze nieuw gehuldigde Leeraar door Burgermeesteren beschonken wordt, heeft op de voorzyde, eenen Leeuw met het Zwaard in den rechter-, en het gekroonde Wapenschild der Stad Leyden in den slinker Klaauw, omsingeld door deezen Letterzoom:

VIRTUTIS AVITÆ PRÆMIUM ACADEMIA.

De Hoogeschool is de belooning van der Voorouderen dapperheid.

Laager op den voorgrond leest men deeze woorden:

DONUM CONSULUM LEYDENSIUM.

Geschenk der Leydsche Burgermeesteren.

Op de tegenzyde ziet men de Godin der Wysheid met haaren Vogel, houdende haar schild ende speer in de slinkere hand, en in de rechtere de bezegelde voorrechtsbrief met den hoed, het teken van vryheid, welken zy aan den nieuw gehuldigden schynt toe te reiken, wiens naam dierhalven in zeker perk, onder het standbeeld, gesneeden wordt: zynde vorder omzoomd door deeze Letteren:

PRETIUM NON VILE LABORUM PILEUS.

De Hoed is geen geringe prys van den arbeid (2).

Om

(1) Zie zulks omstandig in het XXXIII ar[illegible] van de Statuten e[illegible] der Univer[illegible] p[illegible] 41.
NB. [illegible] als [illegible] Leeraar [illegible] Rechten bevorderd, en de ge[illegible] Heer Daniel van Alphen, D. Z. plechtiglyk met de zoogenaamde Kap gepromoveerd, thans met veel lof het Griffiers-ampt deezer Stad bekleedende

(2) Zie de Nederlandsche Histori penningen door Mr. G. van Loon I. deel pag. 197-199.

Om de Letteroeffening op te wekken, en de verkreegene geleerdheid met eeretekenen te beloonen, wordt nog een andere goude penning gevonden, welke door de Hoofdbezorgers der Hoogeschoole en Burgermeesteren der Stad Leyden geschonken wordt aan dien eenig boek, vernuftig Werk aan hen opgedraagen, of deftige redenvoering in de groote gehoorzaal met lof verricht heeft. Op de voorzyde van den gemelden penning, die geen op- of omschrift heeft, ziet men de Godin der Wysheid Pallas, houdende haar schild en de speer met de slinker, en een geopend boek met de rechterhand, zittende onder de schaduwe van den Olyfboom, aan welken de Wapenschilden van Holland, des Prinsen van Oranje, en der Stad Leyden gehegt zyn. Op de tegenzyde wordt een' eerekrans van Olyf en Klimop bladeren rondom eene opene vlakte gevonden, in welke men de naam en tytels van den Schryver of Redenaar met den dag of tyd wanneer dit geschenk behaald is, doedt snyden: en van 't welke een aanmerklyk voorval in het jaar 1754. geheugd wordt in den persoon van den Heere Erik Lamberg, Hofprediker van den Koning van Zweeden, welke ter gedachtenisse van de geboorte der eenige Dochter, vierde spruite van zyne gemelde Majesteit, Sophia Albertina, en ter eere van de Historie en staat van dat Ryk, in de groote Gehoorzaal der Leydsche Academie eene redevoering gedaan hebbende met zoodaanigen Gouden penning is vereerd geworden (NB.).

Wy zullen hier byvoegen, dat aan den nieuwen Leeraar, eene Promotiebulle, of een getuigschrift van zyne Weetenschap, naa zyne verheffing gegeeven wordt, zynde op perkament geschreeven, en onderteekend door den Rector Magnificus, door den Promotor, nevens een ander Hoogleeraar en den Secretaris, versterkt door een rood wassche Zegel, in eene blikke doos, hangende aan een rood zyde lind, verbeeldende eene staande Pallas in de rechterhand een open boek, en in de slinkere haar schild houdende, hebbende het Wapenschild van Holland aan de eene, dat van den Prins van Oranje aan de andere zyde, en onder haar dat van de Stad Leyden, omzoomd door deeze Letteren:

Signum majus Academiae Lugdunensis apud Batavos.

Het groote Zegel der Leydsche Hoogeschoole in Holland.

De Bestiering der Universiteit.

De hoogste toezigt en zorg over de bestiering der Universiteit is door Haar Ed. Gr. Mog. de Staaten van Holland toevertrouwd aan drie Heeren Curateuren, en de Vier regeerende Burgermeesteren der Stad Leyden; onder de drie eerst gemelde is gemeenlyk een Heer uit de Ridderschap, en twee Burgermeesters of Pensionarissen der aanzienlykste Stede van Holland: eertyds wierden de drie Curateuren om de negen jaaren veranderd (2): doch nu wordenze voor hun leeven aangesteld. Het gemelde Ampt vindt men dus beschreeven: "De Curateuren van de Universiteit, midsgaders Burgermeesters der „ Stad Leyden zullen gehouden zyn te „ bezorgen, alle 't gunt henlieden in 't „ byzonder, of gezamenlyk met den „ Rector en de Assessеurs, tot cieraat, „ vermeerdering, en heerlykmaaking „ der voorsz. Universiteit, midsgaders „ van 't Duitsche en Fransche Collegie „ Theologie noodig en oorbaarlyk dunken zal. Welken Curateurs en Burgermeesters voornoemd, daarom tot „ alle tyden zullen hebben vryen ingang „ in de vergaderinge van den Senaat „ der voorsz. Universiteit, en aldaar „ mede in alle voorkoomende zaaken „ mogen stemmen, en helpen resolveren

NB. Het opschrift binnen den gemelden Krans gesneeden bestont uit deeze woorden:

Er. Lamberg. S. R. *Maj.* SVEC a SACRIS *de præsenti felicitate Sveciæ peroranti* ACAD. LVGD. B. CVRATORES & *Vrbis Leidæ* COSS. D. D. M. D. CC. LIV.

Hebbende in 't Nederduitsch deezen zin:

Aan Erik Lamberg, Hofprediker van zyne Koninglyke Majesteit van Zweden, die over het tegenwoordige geluk van Zweden eene Redenvoering deedt, hebben de Bezorgers der Hollandsche Hooge Schoole te Leyden, en Burgermeesters dier Stad, dit geschenk gegeeven, in 't jaar Zeventienhonderd vierenvyftig. (1)

(1) Nederlandsche Jaarboeken VIII. deel pag. 332. & 333.

(2) Resol. van Consideratie ten tyde van de Wit pag. 648.

„ ren (1). Ook zyn de Heeren Curateurs en Burgermeeſters geauthoriſeerd te mogen aſſumeren, corrigeren, amplieren, beteren ende redreſſeren, de Wetten, Statuten, en Ordonnantien, zoo wel van de Univerſiteit, als van de Collegien Theologiæ, zulks als dezelve naar tyd en gelegenheid van zaaken, ten meeſten beſten en dienſte van de Univerſiteit en Collegie bevinden zullen te behooren"; mids dezelve alvooren effect te hebben, Haare Ed. Mog. zullen moeten werden gepræſenteerd, ten einde dezelve wel geexamineerd zynde, daar over gedaan ende gediſponeerd te werden naar men verſtaan zal te behooren (2), 't welk in 't XLV. Articul van de Statuten, van 't jaar 1631. beveſtigd wordt.

De Senaat.

De Senaat of Academiſche Raadsvergadering beſtaat uit den Rector Magnificus en al de Profeſſoren, vertoonende ſaamen het Lichaam van de Univerſiteit, van welken een dier Leden het Secretarisſchap bekleedt, en jaarlyks veranderd: Deeze vergadering was eertyds bepaald "in twaalf Profeſſoren, „ uit iedere Faculteit drie, als drie Theologen, drie Rechtsgeleerden, drie Medicynen, en drie Philoſophen, onder welken ook die van de Taalen en goede Konſten begreepen zyn; ten ware het voorſz. getal om gewigtige oorzaaken by de Curateuren van de Univerſiteit, en Burgermeeſteren der Stad Leyden, naar gelegenheid mochte werde verminderd of vermeerderd; doch niet te bovengaande het getal van vyftien" (3), maar in onze dagen heeft deeze bepaling geene plaats, gelyk aan 't einde deezes blyken zal. Volgens de gemelde Statuten zyn al de Leden der Univerſiteit by eeden verbonden de inzettingen, Ordonnantien, of Wetten te onderhouden: ook belooven Schout, Burgermeeſters, en Schepens, op den achtſten February, by het veranderen van den Rector Magnificus, naa 't leezen der vaſtgeſtelde Regels, het welzyn van de Univerſiteit te zullen behartigen, en den Rector, des verzogt zynde, in billykheid te onderſteunen (4).

De Academiſche Rechtbank wordt ſamen geſteld uit den Rector Magnificus en Vier Profeſſoren, uit elke Faculteit een, welken Aſſeſſeuren of Byzitters geheeten zyn, midsgaders Vier Burgermeeſteren, en twee Schepenen, welken eenen byzonderen Secretaris hebben. Voor deeze achtbaare vergadering moeten de Studenten, en al die gene welken onder de Univerſiteit behooren, zoo wel in Civile als Crimineele zaaken, 't zy datze aanleggers of verweerders zyn, te recht ſtaan; "behoudelyk „ dat Borgers, of Inwoonders der Stad „ Leyden, niet tegenſtaande die met „ eenig Lidmaat van de Univerſiteit „ mochten te doen hebben, ofte hem „ aan iemand van de Univerſiteit mogten hebben misgreepen, in zaaken „ daar van wegen de Graaflykheid en „ by de Officiers der zelver, jegens yemand Criminelyk geprocedeerd werdt, „ zullen te recht ſtaan voor Schepenen „ der zelver Stede, en niet voor de „ Rechters der Univerſiteit (5)." doch ons oogmerk ſtrekt niet om al de Wetten hier by te voegen, en ons papier te belaaden met zaaken die wy eens gemeen gemaakt hebben; dierhalven wyzen wy den naauwkeurigen onderzoeker naar de oorſpronglyke inſtellingen, als den grondſlag op welken alles ruſt.

Om niemand onkundig te laaten door welke Hoofden en Leden het lichaam deezer doorlugtige Hoogeſchoole thans beſtierd, en door welke geleerde Mannen het zelve in gewenſchten voorſpoed gehouden wordt, zullen wy de naamen der zelven hier mede deelen:

Naamen der Heeren Curateuren, Burgermeeſteren, Profeſſoren, enz.

De Heeren Curateuren.

De Hoog Edele Heer Willem Graaf van Bentinck, Heere van Roon en Pendregt enz. beſchreeven in de Ridderſchap van Holland enz. enz. enz.

Mr. Cornelis de Wit, Heere van Jaarsveld, Raad en Oud Burgermeeſter der Stad Dordrecht, enz.

Mr. Pieter Steyn, Raadpenſionaris, Stadhouder van de Leenen, en Groot Ze-

(1) Het XXXVII. Artik. van de Staten. Handveſten der Stad Leyden pag. 541.
(2) Reſol. Holl. van den 17. Decembr. 1619.
(3) Statuten van 't jaar 1631. Art. 1.
(4) Statuten Art. XVI & XVII.
(5) Statuten Art. XXXIX. in de Handveſten der Stad Leyden pag. 542.

Zegel bewaarder van Holland en West Vriesland, enz.

De Heeren Regeerende Burgermeesteren als Mede Curateuren:

Diederik van Leyden, Heere der Stede Vlaardinge en Vlaardinger Ambacht, enz.
Mr. Johan van der Marck,
Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen.
Mr. Cornelis Chastelein.

Rentmeester der Universiteit.

Diederik van Leyden, Heere der Stede Vlaardinge en Vlaardinger Ambacht, enz.

Secretaris van Curateuren:

Mr. Jan van Royen, Davidsz.

De Heeren Professoren.

De Rector Magnificus

David van Royen.

De Heeren Professoren in de Godgeleerdheid.

Bernhardinus de Moor,
Johannes Jacobus Schultens,
Petrus Couwenburg du Bois,
Ewaldus Hollebeek,

Professoren in de Rechtsgeleerdheid;

Johannes Conradus Rucker,
Gerlacus Scheltinga,
Frederik Wilhelm Pestel.

Professoren in de Geneeskunde:

Bernhardus Sigfriedus Albinus,
Adrianus van Royen,
Hieronymus David Gaubius,
Fredericus Bernhardus Albinus.

Professoren in de Wysgeerte en de Taalen:

Tiberius Hemsterhuys,
Johannes Lulofs,
Johannes Nicolaus Sebastianus Allemand,
David van Royen,
David Rhunkenius.

Secretaris van den Senaat.

David Rhunkenius.

Secretaris van de Vierschaar der Universiteit.

Mr. Nicolaas van Leeuwen.

De Rentmeester der Universiteit.

Wy zouden hier mede de beschryving der Universiteit besluiten, 't en zy ons eenige aanmerklyke zaaken, het Rentmeesterschap betreffende, voorgekoomen waren, die wy om de waardigheid van dat ampt en zynen oorsprong, ons verplicht rekenen hier by te voegen. Zoo dra de Heeren Staaten verscheidene Landgoederen tot onderhoud van de Universiteit geschikt hadden, vondenze noodig eenen byzonderen Rentmeester, in 't jaar 1575. aan te stellen, welke toezigt zoude neemen op de goederen van de Conventen binnen en buiten de Stad Leyden, en benoemde daar toe Claas Dirksz. van Montfoort, die eenige jaaren getrouwelyk gediend hebbende in dat ampt bevestigd wierdt: met verdere bevelen wat hem te doen stondt, al het welke omstandig uit den nevens gaanden lastbrief bespeurd kan worden:

„ De Ridderschap, Edelen, en Gedeputeerden van de Steden van „ Holland, in 't generael Staete gewys „ vergadert zynde, aenmerckende, dat „ binnen den Jare XV^c. Vyf en tseventigh Klaes Dircksz. van Montfoort, „ woonende binnen der Stede van Leyden, by de selve Staten gecommitteert is geweest als Rentmeester, tot „ den onderwindt, administratie en ontfangh van de Goederen, innekomen, „ pachten, en renten, gekomen van alle de Kloosteren ende Vrouwen Conventen binnen der selver Steede van „ Leyden, mitsgaders de Conventen „ van de Barnarditen, Elsduysent Maegden, Maryen-poel, Roomburgh, ende van de Regulieren tot Leyderdorp, „ buyten der voorsz. Stede gelegen, „ egeen derselver goederen uytgesondert, soo wel die als doen, soo tot „ de alimentatie ende onderhoudt van „ de Conventualen, als tot behoef van „ de gemeene saecken gedestineert en „ bekeert zyn, en daer toe aengehouden en verstreckt mochten werden: „ welverstaende, dat hy als Rentmeester voornoemt gehouden werde uyt „ den voorschreven synen ontfangh te „ betalen, eerst de reëele lasten en schulden op de selve Goederen staande, „ mitsgaders de voorsz. alimentatie, de „ overgebleven Conventualen toegevoeght, ende alle andere deughdelycke schulden, ter Ordonnantie van de „ Staten van Holland voorsz. beginnende het eerste Jaer den eersten May „ 1575. laestleden &c.

„ Soo is 't dat de Staten voornoemt, „ hier

,, hier op gehad hebbende het advis van
,, de voorsz. Curateurs en Magistraten,
,, om op alles behoorlyck te voorsien,
,, [illegible]aensieninge van de voorgaende brie-
,, ven van Commissie, die den Ontfan-
,, ger van de Universiteyt voornoemt,
,, Klaes Dircksz. van Montfoort den
,, [illegible] Juny XV[illegible] vyfentseventigh, als
,, voren, zyn verleent; ende nadien de
,, Staten [illegible], dat den voornoem-
,, den Klaes Dircksz. van Montfoort
,, hem in den selven Ontfangerschap an-
,, [illegible] en heeft gedragen dan naer
,, [illegible], den selven Ontfanger daer
,, inne hebben gecontinueert, ende voort
,, gestelt ende gecommitteert als Rent-
,, meester van de Universiteit voor-
,, noemt, omme uyt de penningen, die
,, by den selven Rentmeester Jaerlycks
,, sullen ontfangen werden, soo uyt de
,, voorsz. Conventen Goederen, als van
,, de Abdye van Egmond voornoemt,
,, [illegible] syne brieven van acquit, uit
,, [illegible] van den Ontfanger Nicolaes
,, van der Wiele, als ten ontfangh van
,, de voorsz. Abdye Goederen by de Sta-
,, ten gestelt ende geconsenteert, te
,, betalen de voornoemde Professoren,
,, ende andere Officieren, ende noot-
,, saeckelycke onkosten als voren, ach-
,, tervolgende de brieven van Commis-
,, sie, den selven Ontfanger daer toe
,, verleent, ende de Instructie die den
,, selven verleent sullen mogen werden,
,, ende dat op den eedt by hem gedaen,
,, ende de cautie by hem als voren ge-
,, stelt, ofte die deselven sal mogen ver-
,, [illegible]wen, ter voorsz. somme van drie
,, duysent ponden, tot contentement
,, van de Staten, ende voorts op alzul-
,, ke Weddens, eeren, profyten ende
,, emolumenten, als by den voornoem-
,, den Ontfanger van te voren zyn ge-
,, nooten, op syne voorgaande brieven
,, van Commissie; welverstaende, dat
,, den Rentmeester voornoemt gehou-
,, den zal zyn behoorlyck te voorsien
,, op de betalinge van de Professoren,
,, andere Officieren, ende nootsaecke-
,, lycke kosten als voren, ende binnen
,, de [illegible] maenden naer de expiratie van
,, elcken Jare, de Staten voornoemt
,, van syne administratie ende ontfangh
,, voornoemt te doen goede ende ge-
,, trouwe reeckeninge, bewys, ende
,, reliqua, met behoorlycke acquiten,
,, ende het overschot te verstrecken ter
,, ordonnantie van de voorsz. Staten,
,, ende dit alles ter tydt ende wylen toe
,, by de Staten voornoemt generalyck
,, op den ontfangh, ende administratie
,, van des Gemeene Lands penningen
,, sal weesen voorsien, ende geordon-
,, neert, achtervolgende voorgaende
,, Resolutie van de Staten; ordonneren
,, en beveelen daeromme de Staten
,, voornoemt alle Ontfangers, Generale
,, ende particuliere, ende andere die de-
,, sen aengaen magh, den voorsz. Klaes
,, Dircksz. van Montfoort, synen ont-
,, fangh en administratie voorsz. ruste-
,, lyck ende vreedelyck te laten genie-
,, ten ende gebruycken, sonder hem daer
,, inne te doen ofte te laten geschieden
,, eenigh hinder, letsel, ofte moeye-
,, nisse ter contrarie.

,, Gegeven in den Hage, onder het
,, Zegel der Staten van Holland,
,, van wegen de gemeene Sta-
,, ten voornoemt, hier op ge-
,, druckt, den XVIII^{en}. Au-
,, gusti XV^{C}. een ende tachtigh.

,, *Onder stont geschreeven*;

,, Ter Ordonnantie van de Staten

,, *By my*

C. de Rechtere.

Stukken raakende de Universiteit pag. 39.

NB Dees Rentmeester Claas Dirksz. van Montfoort, wierdt op den 19 April des jaars 1584 door de Regeerders van Leyden belast, geen geld uit te geeven, dan op schriftlyk bevel van de Heeren Curateuren der voorsz. Universiteit, en van Burgermeesteren der Stad Leyden, gelykelyk, en van beide zyden behoorlyk geteken[illegible].

Extract uit de Resolutien van Curateuren en Burgermeesteren enz. pag. 90.

Dees het Rentmeesterschap tot den jaare 1598. bekleed hebbende, is hem in 't gemelde ampt opgevolgd Nicolaas van der Wiele, welke door Godefroy van Mierlo, Bisschop van Haarlem, en Prelaat van Egmond in 't jaar 1577. tot Rentmeester van de goederen in Rynland, Delfland en Schieland was aangesteld, doch de goederen van de gemelde Abtdye, door de Heeren Staaten aangeslagen, wierdt hy in den dienst gelaaten, en op den elfden Juny 1599. ook in bewindt gesteld van die door Montfoort bestierd waren: maar dees vertrekkende en in gebreke blyvende, wierdt by haar Ed. Groot Mog. het volgende besloo-ten:

De

„ De Ridderschap, enz. Alzoo mits
„ den Subiten vertrecke en ban-
„ queroete, begaan by Nicolaes van
„ der Wiele, geweeze Rentmeester van
„ de goederen, eertyds gekomen van
„ d'Abtdye van Egmont, gelegen in
„ Rhynland, Delfland, en Schieland,
„ en de Conventen binnen de Stad
„ Leyden, te samen by ons gedesti-
„ neerd tot de Universiteyts onderhoud
„ binnen de Stad Leyden voorschre-
„ ven, en de Professoren, en Suppoo-
„ sten van de zelve, nootelyk een an-
„ der vertrouwd en gequalificeerd per-
„ soon tot de bedieninge van 't zelve
„ Rentmeesterschap dient gecommit-
„ teert: Doen te weeten: Dat wy op
„ het goed aanbrengen, ons gedaen van
„ Clement van Baersdorp, Wy den
„ zelven Clement van Baersdorp ont-
„ houden, gesteld en gecommitteerd
„ hebben tot den Rentmeesterschap,
„ enz.

„ Den 20en. Mey 1609.

„ De volgende Commissien zyn *mu-*
„ *tatis mutandis* van den zelven
„ inhoud.

Als van Nicolaes van der Meer, den 14. July 1643.
Van Mr. Hermen van der Meer, den 6en. November 1653.
Van Jacob van der Maes, den 10en. Maart 1679.
Van Mr. Gerard. Meerman den . . . Maart 1696.
Mr. Coenraed Ruysch den 21. Maart 1710.
Mr. Abraham Hoogenhouck den . . . . . . 1731.
Mr. Nicolaas de Bye, den 26. Novembr. 1756.
Diederik van Leyden, Heere der Stede Vlaardingen en Vlaardinger Ambacht. 1763. thans Voorzittend Burgermeester enz.

ZEVENENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

't Gemeene Landshuis van Rynland binnen Leyden, en van den Bailiu en Dykgraaf, midsgaders de Hoogheemraden van Rynland.

Naa dat in 't jaar 1255. zekere Raaden, door Koning Willem, als Graaf van Holland, ter beheeringen van de Dyken, de Wateren, of Sluizen ingesteld of bevestigd waren (1), die Heemraaden geheeten wierden, en dat hen in 't jaar 1285. den Bailiu van Rynland ter bevorderinge van hun recht was by gevoegd (2), zynze verbonden geweest somwylen by een te koomen tot het beraaden der zaaken, en het besluiten van het gene dienstig tot 's lands oorbaar bevonden mogt worden. Doch deeze hunne vergadering of Dingbank was in den beginnen aan geenen plaats bepaald, wandt men vindt hunne byeenkoomst gemeld, te Leyden, Haarlem, Sparendam, somtyds te Warmond, Oestgeest, Heemstede, Sassenem, op Boschhuysen by Leyden, ook wel binnen die Stad ten huize van Dirk van Honthorst (3), en veelmaalen aan 't huis van den Heere Adriaan van Poelgeest, Hoogheemraad; moogelyk dat zyne wooning in de Nieuwesteeg was, om dat Mr. Simon van Leeuwen melt (4), dat de Heemraaden van Rynland eertyds in die steeg hunne vergaderingen hielden. Dit zwervende vergaaren duurde tot naa de zwaare belegering deezer Stad, wanneer Hoogheemraaden te raade wierden een huis en erf tot hunne gewoone vergadering te koopen, en daar toe last gaven aan hunnen Rentmeester Jan van Brouchoven, welke in onderhandeling trad over het huis, dat eertyds bezeten en bewoond was door den Burgermeester Dirk van der Does, gelegen aan de Breedestraat strekkende tot achter aan de Voldersgraft, en met eene poort en brug-

(1) Gr. Charterboek. I. deel pag. 293.
(2) Gr. Charterboek. I. deel pag. 447.
(3) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.
(4) Beschryv. van Leyden pag. 478

brugge uitgaande over de Voldersgraft, het welke den eenentwintigſten February 1578. aan den gemelden Rentmeeſter, ten behoeve van de Hoogheemraaden van Rynland, wierdt opgedraagen (1). Weinig tyds hier naa oordeelden Dykgraaf en Hoogheemraaden noodig, dat het gemelde huis tot hunnen dienſt bewoond en bewaerd wierde; en ſlooten met Jacob, Jacobszoon van Oudegeeſt, tot dat einde een verdrag, dat ik om de eenvoudigheid dier tyden aan te wyzen, hier waardig achte in te laſſen:

,, In manieren ende voorwaerden, hier
,, naer verclaert, zyn myn Heeren
,, de Dycgrave ende hoge Heemraiden
,, van Rynlandt geaccordeert ende over-
,, gecommen met Jacob Jacobszoon van
,, Oudegeeſt, omme te bewoonen des
,, gemeene Lants huyſinghe, ſtaende in
,, de Breedeſtraet over Sinte Catheryn-
,, nen Gaſthuys binnen der Stede van
,, Leyden.

,, In den eerſten, dat hy de voorſz.
,, huyſinge zal gebruycken, ende eer-
,, licken bewoonen, zonder eenige huye-
,, re daer van te geven, tot wederzeg-
,, gen van de voorſz. Dycgrave ende
,, hooghe Heemraiden.

,, Item, dat hy nyemandt en zal mo-
,, gen loogeren ofte herbergen, dan al-
,, leenlicken de voorſz. Dycgrave ende
,, hoge Heemraiden, metsgaders de
,, Hooftingelanden van Rynlandt, en-
,, de den gheenen die Zyluyden met
,, hem brengen zullen, by zoo verre
,, dan plutzes, om hen luyden te lo-
,, geren, ende anders nyet.

,, Item, dat de voorſz. Jacob Jacobsz.
,, zal hebben van elcke maeltyt van de
,, Heeren zeven Stuvers, ende van Die-
,, naers vyff Stuvers. 't Leytſche bier
,, dat zy over taeffel drincken dair inne
,, gerekent, zonder dat hy de ſelve Die-
,, naers onder tyden ſal laten drincken,
,, ende zal hen luyden anders geen bier
,, geven, dan van een Croon, ofte dair
,, omtrent.

,, Item, ende wert de zelve Jacob
,, toegelaten, zyn Wyn metter kanne
,, buytens 's huys te mogen tappen, zon-
,, der eenighe Herberghe ofte Tappe-
,, rye voor de gemeente, ende andere
,, perſoonen te houden ofte te ſetten.

,, Aldus gedaen binnen der Stede van
,, Leyden, by Dycgrave, hoge Heem-
,, raiden, ende Jacob Jacobsz. voorſz.
,, op ten XIII^{en}. July XV^{c}. ende tach-
,, tich, ter preſentie van my Jan van
,, Brouchoven, 't welck ick als Secre-
,, taris van myn voorſz. Heeren, ende
,, Jacob Jacobsz. voorſz. ten oorconde
,, van dien ondergeteyckent hebben.

Uit onze Papieren.

Of nu het gemelde huis niet bekwaam genoeg, of te oud was, is my niet gebleeken, maar wel, dat in 't jaar 15.. by den Dykgraaf, de Hoogheemraaden en Hoofdingelanden van Rynland beſlooten wierdt, het gemelde gemeene Landshuis te verkoopen, doch alvoorens het zelve in koop den Dykgraaf aan te bieden; en dewyl zulks geenen voortgang hadt, wierdt twee jaaren laater geresolveerd het zelve te verbeteren en eindelyk vastgesteld, dat men in de jaaren 1596. 1597. en 1598. drie grooten Vlaamsch over ieder mergen in Rynland zoude ommeſlaan tot hertimmering van 't gemeene Landshuis te Leyden. Hier op volgde de timmeradie van een deftig gebouw dat zich onder drie gevels aan de Breedeſtraat vertoont, en, zoo het ſchynt, in 't jaar 1597. dat boven den ingang gezien wordt, volbouwd was. Het heeft binnen ruime Zaalen en Vertrekken geſchikt ter vergaderinge van Dykgraaf en Hoogheemraaden, die 'er eene Dingbank [NB.] houden, en de zaaken van het Waterſchap, en dat 'er aankleeft verhandelen; ook heeft de Secretaris aldaar zyn Comptoir. In het achterſte deel, dat zich tot aan de Lange brugge uitſtrekt, woont de bewaarder of opziender van het huis. De timmeraadie van buiten en binnen was met zoo veel genoegen der Heemraaden voleind, datze aan P. Clocq. aanneemer van 't werk in 't jaar 1599. driehonderd ponden deeden Schenken (2).

Niet onwaarſchynlyk is het voorſte gebouw in dien tyd geſchikt tot eene woening van den Dykgraaf, zoo als ik uit de volgende aantekening beſluite,
,, Pieter van der Does, in zyn leeven
,, Bailiu en Dykgraaf van Rynland,
,, getrouwd met Philippe van Duven-
,, voor-

(1) Uit de Opdragtsbrieven.

[NB.] De Vierſchaar van den Bailiuw en Welbooren Mannen van Rynland, is verhandeld onder de beſchryving van 't Stadhuis, pag. 365. en Vervolg.

(2) Uit medegedeelde berigten.

„ [illegible]den, welke Weduw zyade ont-
„ [illegible] van de Stad a[illegible] gal-
„ [illegible], z[illegible] [illegible] acht kan-
„ [illegible] Wyns, [illegible] van
„ twee [illegible], a XXX[illegible]
„ d[illegible], met welken, op den eer-
„ [illegible] ten [illegible] huize de
„ [illegible] H[illegible] van Ryn[illegible]
„ [illegible] geweest (1)." Waar [illegible] [illegible] dat de Weduw van den B[illegible], naa den dood [illegible] Gemeenland[illegible] van [illegible] is blyven woonen. Ik twyfele niet [illegible] Baljuwen van Rynland hebben, omtrent [illegible] tyd, [illegible] woning [illegible] gehouden; [illegible] verbonden geweest binnen de Stad Leyden [illegible] woonplaats te [illegible], van 't welk [illegible] bewyzen [illegible] (2), [illegible] aan het huis gebonden te zyn.

De [illegible] dorplaats [illegible] verhandelt hebben [illegible], zullen [illegible] tot de Leden [illegible] [illegible] Lichaam bestaat uit eenen Dykgraaf, en zeven Hoogheemraaden. De [illegible] van Dykgraaf wordt door den Baljuw van Rynland bekleed, [illegible], twee verscheidene ampten [illegible]; want, dat er een Baljuw of Rechter over Rynland, tot het [illegible] geweest is, [illegible] Mannen [illegible] [illegible], en recht [illegible], voor de instelling van 't Heemraadschap, dunkt my ontwyfelbaar; ook was eertyds des Baljuws rechtsgebied veel verder dan het Heemraadschap zich uitstrekte, als over een groot deel van Delfland, over Woerden, en zelf vindt men, dat hy de Regeering van Oudewater voorheen aangesteld heeft (3). De tytel van Dykgraaf is my niet eerder dan in 't jaar 1394. voorgekoomen in de Keuren, en vyf jaaren later in de Handvesten (4). In 't jaar 1413. wordt door den Graaf van Holland kenlyk het bedryf van den zelven door [illegible] aangewezen: " en van onze sluisen, sluistogten, „ en [illegible] zal onze Baljuw van „ Rynland Dykgraaf wezen, en met „ onzen Heemraad schouwen (5)." Voorts als hy niet op de schouwe kwam, naa behoorlyke kondschap, [illegible] de Heemraaden [illegible] tot Dykgraaf [illegible], om [illegible] te [illegible]. [illegible] was in [illegible] tyden [illegible], waar [illegible] de Dykgraaf [illegible] aanwezend was, [illegible], [illegible], de [illegible] plichten zyner Hoogheemraaden tot Dykgraaf [illegible] (6). Hy wierdt door den Graaf, en [illegible] tegenwoordig door de [illegible], of [illegible] Sc[illegible], [illegible], [illegible] Raad [illegible] Hove, uit [illegible] verkoozen, [illegible] van de Rekeningen, gelyk hy [illegible] Vierschaar van Rynland, aan Burgemeesteren der Stad Leyden [illegible], en voorts [illegible] Stad [illegible] (7). [illegible] woonplaats [illegible] binnen de Stad Leyden, en naa de [illegible] bouwing van 't gemeenelandshuis van Rynland, [illegible] huis, maar in 't vervolg [illegible] zyne verblyf binnen de gemelde Stad (8), of daar buiten.

Dit [illegible] Ampt is niet altyd in eenen [illegible], of op gelyken voet bekleed [illegible], als [illegible] te tekenen, [illegible] de Graaven van Holland het [illegible] op [illegible] [illegible] gaven te [illegible], en [illegible] oorzaake, dat de Landheer [illegible] door Vrouw Jacoba, Gravin van Holland, en den Hertog van Bourgondien, in 't jaar 1428. [illegible] het Baljuwschap van Rynland, dat toen in twee deelen gescheiden was, by verdrag aan eenen Jan van der Burch, te bedienen [illegible] gegeven, als nader uit het [illegible] de zeer aanmerkelyk stuk [illegible]:

„ In [illegible] manieren, en [illegible]
„ [illegible], is Jan van der Burch [illegible]
„ verdragen tuschen Gouverneur [illegible], en
„ den Tresorier van Hollant, van der
„ Bailliuschap van Rynlant.

„ Eerst sal Jan voirnoemt Jairl[illegible] uiter voirsz. Bailiuschip uitreyken den
„ Gou-

(1) Thesauriers rekening van de jaaren 1599. & 1600. pag. 221. verso.

(2) Handvesten der Stad Leyden pag. 6[illegible] & 6[illegible].

(3) Cr. Charterboek III. deel pag. 758.

(4) pag. 29.

(5) Handvesten van Rynland pag. 72.

(6) Handvesten van Rynland pag. 1[illegible].

(7) Handvesten der Stad Leyden pag. [illegible]

(8) Handvesten van de Stad Leyden pag. 679 & 690.

„ Gouverneuren voirsz. H[illegible] Bourgon-
„ sche [illegible] die hy [illegible] tot el-
„ ke [illegible] jare, [illegible] van der
„ [illegible] dat hi [illegible] dair of
„ [illegible] termen
„ [illegible] van der
„ [illegible] dat [illegible] kenlic meer
„ [illegible] voirsz Bouru-
„ [illegible] hi minen Heer [illegible]
„ [illegible]

„ W[illegible] dat hi enige sa-
„ [illegible] die van de
„ Gouverneuren quytgescouden worde,
„ dat zulle him dan die Gouverneuren
„ cofte van de II[c]. scilde voorsz.

„ Wair oic dat sake, dat onder him
„ enige saken verschecnen die hi niet
„ ber[illegible] en mochte, ende hi die voirt
„ an die Gouverneurs brochte, ende sy
„ die den selve berichten, so souden dan
„ die Gouverneurs die eene helft dair of
„ selve opbueren, ende die Bailliu die
„ andere helft, ende wairt dat die Gou-
„ ver[illegible] des Ba[illegible] helft mede bue-
„ ren wouden, soe souden men him dat
„ corte van den II[c]. scilden voirsz. of
„ van alsulke gelde als den Here dair na
„ eerst verschinen sall van der Bailiuscip
„ voirsz.

„ [illegible] wair dat [illegible], datter enige
„ Dorpen van der Bailiuscip voirsz. ge-
„ togen worden, meer danre nu of syn,
„ so sal men den Bailiu van also veel als
„ die Dorpen beloepen of dragen moch-
„ ten, ofcorten van der sommen voirsz.
„ by goetdunken myns Heeren Rade.

„ Voirt wairt dat enige kenlike noot-
„ saken binnen der voirsz. Bailiuschip
„ [illegible], so dat hi die Bailiuscip
„ [illegible] niet regieren en mochte, als
„ dat behoirde, so sal men den Bailiu
„ dair ofcorten so vele als twee van den
„ Rade, die die Gouverneuren dair toe
„ nemen zullen, ende twee van den
„ Raide die die Bailiu voirsz. dair toe
„ [illegible]

„ [illegible] 't voirwairde, dat hi si-
„ [illegible] niet meer geven en sal
„ [illegible], overmits dat
„ [illegible] helft van der Bailiuscip wech
„ [illegible]

„ Wairt oic dat binne der voirsz.
„ Bailiuscip enige [illegible]
„ [illegible] die Bailiu
„ niet berichten en mochten, ende myn
„ Heer selve berichtede, dair en soude
„ die Bailiu gheen seggen in hebben, maer
„ hy soude dair of hebben synen vyften
„ penninck: Dese voirwairde sal ge-
„ dueren tot myns genadigen Heeren,
„ of tot des Bailiuws wederseggen toe.

„ Dese voirwairden zullen ingaen een
„ jair lanck na datum der bevelinge,
„ ende daer en tenden, totter Gouver-
„ neuren, of des Bailliuus wederseggen
„ toe.

„ Actum den anderen dach in A-
„ prille in 't jair ons Heeren
„ M.CCCC. XXXI.

[illegible] eerst: Memoriael van Rosa fol. 114. & Bedenkinge over de Onabeid van den Hage van H[illegible] door den Heer Secretaris Mr. Boey pag. 123. & 124.

De Hertog van Bourgonje, onlangs hier naa, de regeering van Holland geheel bemachtigd hebbende, vondt, naa den vollen afstand van Vrouwe Jacoba, niet ondienstig het Bailiuwschap van Rynland verdeeld te laaten, en de helft van het [illegible] te geeven te bedienen aan Gysbrecht van der Heule op deeze wyze:

„ Philips &c. doen condt allen Lu[illegible]
„ [illegible], dat wy be[illegible]
„ [illegible] Gys-
„ brecht van der Heule, [illegible] Bail-
„ schap van Rynlant met [illegible]
„ h[illegible], te bedryven, ende te bewae-
„ ren, tot onser eeren, ende oorbaer,
„ in alre manieren als daer toebehoordt,
„ ende een Bailiu, ende een getrouwe
„ Dienaer schuldich is te doen, daer hy
„ ons, of den geenen, dien wy 't be-
„ veelen sullen, goede reeckeninge, en-
„ de bewysinghe af doen sal [illegible]
„ als hy des van ons, of van onser we-
„ ghen vermaent sal worden; ende voort
„ nae uytwysen der voorwaerden die
„ daer af syn, ende in onse boecke hier
„ af geschreven staen. Ombieden hier
„ om ende beveelen allen onsen goe-
„ den luyden, ende ondersaten binnen
„ onser Baljuschip voorsz. ghesetten, dat sy
„ onsen voorschreven Bailiu ghehulpich,
„ ghehoorich, ende bystandich syn in al-
„ len onsen saecken, tot alre tyt, als
„ sy des van hem, of van zynre wegen
„ vermaent sullen worden, ende des
„ niet en laeten, alsoo lief als wy hem
„ [illegible]; wandt, waert dat hier yemandt
„ overhorich in viel, dat wouden wy
„ aen dien houden, ende verhaelen, als
„ aen den geenen, die ons van onser
„ Heerlycheydt vermynderen woude.
„ Dit sal gedueren tot onser wederseg-
„ gen. In oirconde, datum elf daghen
„ in

„ in Septembri, anno vyer ende der-
„ tich.

Voorwaarde, op welke het Bailiuschap van Rynland aan Gysbrecht van der Huele besteed wierd.

„ In dusdaniger manieren, ende Voorwaarden, is Gysbrecht van den Huele, Bailiu van Rynlant, overdraegen met mynen Heere van Santes, ende anders den Raede gestelt ten saecken van Hollandt, ende den Rentmeester Generael Godschalck Oom, van den Bailiuschip voorsz.

„ Eerst, sal Gysbrecht voornoemt den Rentmeester voorschreven, tot myns genadichs Heeren behoef, [illegible] Bailiuschip [illegible] C. LXXV. Bourgoensche schilden, alsoo verre als die schilden den Cours, ende loop hebben; ende waert dat sy dan geen Cours en hadden, soo sal die Bailiu mynen genadigen Heere, voor elcken schild betaelen [illegible] groote [illegible] gelts, die hy betaelen sal tot elcken halven jaere, te weeten, die een helft van der [illegible] aennemen sal, ende [illegible] een half jaer [illegible], nae beloope van den tyt.

„ Voort waert saecke dat die Bailiu eenige saecken [illegible] rechte bevonde, die van mynen Heere van Santes, of van den Raede, gestelt ten saecken van Hollandt, van myns genadichs Heeren wegen, [illegible] worden, dat sal men den Bailiu corten van den C. LXXV. Schilden voorschreven.

„ Waer oock dat saecke, dat onder den voorschreven Bailiu, eenige breucken, of saecken gebuerden, die hy selve niet berechten en mochte, ende hy die brachte aen den Raede, daer of soude die Rentmeester, van des daer af quaeme, die helft bueren tot myns ghenadichs Heeren behoef, ende die Bailiu die ander helft, ende wairt dat die Rentmeester, des Bailiuws helft mede bueren woude, soo soudt men hem dat korten van den hondert vyf ende 't seventich schilden voorschreven, of van alsulcken ghelde, als mynen genadigen Heere daer nae eerst vertchynen sal van der Bailiuschap voorsz.

„ Item, waer oock dat sake, dat er eenige Dorpen van der Bailiuschap voorschreven getogen worden, meer danre nu of getogen syn, soo sal men den Bailiu van alsoo veele, als 't beloop daar af dragen mach, korten van der somme voorsz. by goeddunncken van den Raede.

„ Voort, waer 't saecke, dat eenige kenlyke nootsaecken binnen der voorschreve Bailiuschap gebuerden, soo dat die Bailiu die selve Bailiuschip daer om niet bedryven en mochte als dat behoorde, soo sal men den Bailiu daer voor afkorten, soo veele als twee van den Raede, die myn Heere van Santes daer toe van myns Heeren wegen schicken sal, ende twee van den Raede, die die Bailiu daer toe neemt, redelyck duncken sullen, na gelegenisse der saecke.

„ Voort is 't voorwaarde, dat hy synen dienres niet meer geven en sal, dan half hoir wedden, overmits dat die een helft van der Bailiuschap wechgegeeven, ende afgetogen is.

„ Waer oock dat saecke, dat binnen der voorschreve Bailiuschap, eenige opstallen, of anders eenige groote brueecken opresen, of gevielen, die die Bailiu niet berechten en mochte, ende myn genadige Heere, of zyne Raede, die selve berechte, daer en soude die Bailiu geen segghen in hebben, mer hy soude daer af hebben synen vyfden penninck.

„ Dese voorwairden sullen staen, nae den date hier af een jaer lanck, ende daer na tot myns genadichs Heeren, of des Bailiuws wederseggen.

„ Gedaen in den Hage op den XXVIII[ste]. dach in Septembri, anno XXXIIII.

Uit het Register Commissionis Brugge 1428 - 1453. Cas. K. fol. 50.

Doch dit verdrag niet in allen deelen naar genoegen zynde, is in 't naastvolgende jaar eenige verandering, door den Stadhouder en Raaden, midsgaders den Rentmeester generaal van Holland met den zelven Gysbrecht van der Huele in deezer voegen gemaakt:

„ Op den achtende twintichsten dach in Octobri, anno vyff ende dertich, overdroegen die Heeren van Santes, Overste van den Raed ghestelt ten saecken van Hollandt, ende Godtschalck Oom, Raed myns ghe-

Ff ff „ na-

,, [illegible] Heeren van Bourgongen, ende [illegible] van Holland, ende van [illegible] voorschreven, [illegible] Gysbrecht van der Huele, [illegible] van Rynlandt, als dat hy voortaen 't voorschreve Bailiuschap van [illegible]landt bedienen, bedryven, ende bewaeren sal truwelyc[illegible], ende als een goed Bailiu schuldich is te doen, [illegible] yemant aen te [illegible]; ende [illegible] sal [illegible] ghenadighe H[illegible] van Bourgon[illegible], of zyn Rentmeester voorschreven, hebben van allen bruecken, boeten, ende forfeyten, die die Bailiu [illegible]schreven selve inwinnen, berechten, of bedadinghen sal, die rechte [illegible] vry en sonder kost; ende die [illegible]noemde Ghysbrecht die ander helft, daer hy op betaelen sal alle die wedden, ende renten, die van der [illegible]schreve Bailiuschap gaen, in sulker manieren, als hyse tot hair toe [illegible] heeft. Ende als van grooten [illegible], van crafte, gewelde, of andere diergelycke, die onder hem, ende binnen zynen bedryve geschien sullen, die hy onsen R[illegible] [illegible], of by onsen [illegible] ren by gebracht worden, ende [illegible] onse voorschreve Raede Heerl[illegible] [illegible] sullen als 't behoordt, [illegible] hebben [illegible] kost ende [illegible], ende nae gelegentheyt der [illegible], [illegible] veele, als onsen Raede [illegible] sal; ende [illegible], als [illegible], die hy van der [illegible] ghehadt [illegible], ende begrypt, dat [illegible], dat [illegible] saecke, datter [illegible] Dorpen van der Bailiuschap [illegible] ghetoghen worden, [illegible] ghetoghen syn, soo sal men [illegible] Bailiu voorschreven, van alzoo [illegible] 't bel[illegible], daer aff draeghen [illegible], korten [illegible], [illegible] van den Raede.

,, Ende oock want saecke, dat [illegible] binnen der [illegible] Bailiuschap ghebuerde, [illegible] dat die B[illegible] die selve Bailiuschap [illegible] om niet bedryven en mochte, als dat behoorde, [illegible] sal men oock den [illegible] Bailiuw daer voor afkorten alsoo veel als den Raede redelyck duncken sal, naer ghelegheniffe der saecken.

,, Dit sal ghedueren een jaer langh, ,, [illegible] XXVIII [illegible] September [illegible], ende [illegible] [illegible], of [illegible] [illegible].

,, Ghegeven in [illegible]

[illegible] *Bourgondie* [illegible] *Cas* *N*[illegible].

In [illegible] jaar 1440 gaf Philips, H[illegible] van Bo[illegible], als Graaf van H[illegible], het Bai[illegible] van R[illegible] [illegible] [illegible] aan Alle[illegible] Egmo[illegible], Ottenzoon; of nu dees [illegible] andere [illegible] van 't Bailiuwschap te reg[illegible] kreeg, of in de plaats van Gysbrecht van der Huele gesteld wierdt, is, myns bedunkens, niet zeker uit den volgenden lastbrief [illegible].

,, Philips &c[a]. Doen condt allen Luyden, dat wy bevoolen hebben [illegible], [illegible] Ottenzoon, om [illegible] van Ryn[illegible] ren [illegible] te bedryven, [illegible] te be[illegible] tot [illegible], [illegible], ende [illegible], als [illegible], ende [illegible] doen, [illegible], als [illegible], die Gysbrecht van der Huele van [illegible] Bailiuschap van [illegible], [illegible] ende begrypt, duerende tot onsen wederleggen.

,, In oirconden deesen brieve &c.
,, Datum XVII. dagen in Meye
,, anno XL.

Uit het Register [illegible] *Bourgondie* 1425 [illegible] *Cas* [illegible]

Naa 't veranderen van de regeeringe des Lands, is 'er ook veranderinge in het gemelde Bailiuwschap gemaakt, tot zoo verre dat de Regeerders der Stad Leyden in 't jaar 1582. oorbaar vonden om het Schouts ampt van de Stad weder met het Bailiuwschap van Rynland te vereenigen, gelyk op hun verzoek in den persoon van Foy van Brouchoven gedaan wierdt.

De oorzaak, en reden waerom, met de onderrichtinge hoe te handelen, zyn door ons in 't licht gegeeven (1), en heb-

(1) Handvesten der Stad Leyden pag. 87 & 91.

hebben wy hier alleenlyk by te voegen, dat, naa weinige jaaren, Jonkheer Pieter van der Does, door afstand van den gemelden Foy van Broekhoven, die Rentmeester van Rynland wierdt, door de Heeren Staaten van Holland en West-vriesland, tot Bailiuw en Dykgraaf van Rynland, als mede tot Schout van Leyden is aangesteld geworden, op deeze byzondere voorwaarde:

„ De Ridderschap, Edelen, en de „ Steden van Hollant ende West-„ vrieslant, representerende de Staten „ van den selven Landen, doen te we-„ tene: Alsoo wy noodich bevonden „ hebben in de plaetse van Foy van „ Brouchoven, die het Bailliuschap en-„ de Dycgraeffschap van Rynlandt, en-„ de 't Schout ampt der Stadt Leyden, „ in onsen handen weder heeft gestelt, „ deurdien den selven Brouchoven tot „ het Rentmeesterschap van Rhynlandt „ is gecommitteert, in de plaetse van „ zyn Vader, overleden, als te samen „ niet wesende compatibel, eenen ande-„ ren bequamen ende souffisanten per-„ soon tot de voornoemde ampten ende „ Officien, als Bailliu ende Dycgrave „ van Rynlandt, ende Schout der Stadt „ Leyden te committeren, omme te „ verhoeden alle questien, processen en-„ de geschillen, die op te wytstreckin-„ ge, ende distinctie van de limiten der „ voorsz Jurisdictien souden mogen ry-„ sen; hebben mit advysen ende delibe-„ ratie van zyne Excellentie als Gou-„ verneur en Capiteyn generael over „ Hollandt, Zeelandt, ende Westvries-„ landt, op de goede kennisse die wy „ hebben van de getrouwicheyt, qua-„ liteyt, ende ervarentheyt van den per-„ soon van joncheer Pieter van der Does, „ ende de diensten die by hem den Lan-„ den in der gemeente zake zyn bewe-„ sen, volcomelyck vertrouwende de „ neerstitheyt, ende goede ordre die „ by hem in de voornoemde officien be-„ wesen sall worden, ende onderhou-„ den, den selven joncheer Pieter van „ der Does onthouden, gestelt, ende „ gecommitteert, onthouden, stellen, „ ende committeren by desen tot den „ officien van Bailliu ende Dyckgraef-„ schap van Rynlandt, ende de Schout „ ampten van Groensvaert, Poelyen, „ Suydelwyck, Zevenhoven, Noorden, „ Nyeuweveen, Cudelstraet, Rynsater-„ woude, Leymuyden, ende Vriescoop, „ ende tot het Schout ampt der Stadt „ Leyden, daer van den voornoemden „ Brouchoven wort ontslagen, gevende „ den voorsz. Joncheer Pieter van der „ Does volcommen last ende bevel hem „ in de voornoemde Officien wel ende „ getrouwelick te dragen ende te quy-„ ten, ende in 't bedienen van de selfde „ des Graefflycheyts rechten, hoocheyt, „ ende heerlicheyt voor te staen, ende „ te bewaren, mit alle goede respect „ ende debvoir, alle misdadigen ende „ quaetdoenders mit goede ernsticheyt „ ende sonder oochluyckinge t'appre-„ henderen, te rechte te stellen, ende „ te doen straffen naar behoren, den „ breuckigen ende boetschuldigen te „ mulcteren naer exigentie van de sake; „ oock partien die zulcx aen hem ver-„ soucken sullen in saken t'zynder ken-„ nisse behoorende, goet, cort, ende „ onvertogen recht ende Justicie te doen, „ Mannen ofte Schepenen daer toe von-„ nisse te manen, goede opsicht te ne-„ men ende sorge te dragen op de dyc-„ ken, wegen, caden, sluysen, wate-„ ringen, ende waterlosingen, mit al-„ les dies daer aen cleeft, de Keuren „ ende ordonnantien daer op gemaect, „ ende noch te maken t'onderhouden, „ ende doen naevolgen ende onderhou-„ den, ende voorts alles te doen wes „ een goet ende getrouw Bailliu ende „ Dyckgraeff, ende Schoudt voornoemt „ schuldich is ende behoort te doen, „ totten eeren, preeminentien, rechten, „ prouffyten, ende sallarisen van outs „ daer toe staende ende behorende, ge-„ duyrende tot kennelyck wedersеggen, „ des soo sal de voornoemde joncheer „ Pieter van der Does gehouden wesen „ te doen alle jaers partinante ende op-„ rechte rekeninge van alle Crimınele „ saken; welverstaende, dat hy van alle „ Criminele zaken, die by hem berecht „ sullen worden, genieten sal een derde „ paert; ende van de saken, die 't zy-„ nen aengegeven sullen worden be-„ recht by den Procureur generael ofte „ 't Hoff van Hollandt, een gerecht „ zestepaert van 't zuyver van dien, en-„ de voorts achtervolgende d'Ordon-„ nancien ende instructien dies aengaen-„ de gemaect, ofte noch te maken, „ die hem sullen worden overgelevert; „ ende voor de Civile boeten, breuc-„ ken, ende amenden, binnen den be-„ dryven van de voornoemde ampten „ ende officien vallende, jaerlycx ten „ gewoonlycken termynen betalen sal „ de somme van drie hondert ponden

,, van XL. [illegible] 't pont, en-
,, de [illegible] Rentmee-
,, ster [illegible] Wal-
,, [illegible] ere [illegible]
,, [illegible] geduyrende de
,, [illegible] voornoemden
,, Foy van Brouchoven, ende ten eynde
,, de Justicie te meer mach werden ont-
,, [illegible], ende de plat-
,, te [illegible] bevryt ende
,, [illegible] utten, Lant-
,, [illegible] en ende oock
,, de [illegible] van den Studenten des
,, [illegible] onbedacht-
,, [illegible] dwang mach
,, [illegible] worden, Sal de voornoem-
,, de van der Does [illegible] ende ge-
,, [illegible] 't zynder assistencie
,, ende [illegible] van den voornoem-
,, den [illegible] ende Schout ampt
,, twaelf dienaren van Justicie, [illegible]
,, van eeden, die [illegible]
,, [illegible] offte [illegible] mogen
,, ophouden, ende dat elc op de gagie
,, van Veertich ofte ten hoochsten vyf-
,, tich ponden van XL. grooten [illegible],
,, daer toe de [illegible] van Hol-
,, lant geven sal de [illegible] hon-
,, dert ponden [illegible]
,, Welcke hondert [illegible] de
,, voornoemde van der Does [illegible]
,, pacht [illegible], ende
,, [illegible] ende bekeeren,
,, 't welck by [illegible],
,, [illegible] dat 't [illegible] sonder
,, [illegible] sal [illegible] worden, daer
,, [illegible] het [illegible] sal, onder be-
,, [illegible] quitantien, ende certifica-
,, tie, dat de [illegible] twaelf dienaren
,, [illegible] tot de voornoemde dien-
,, sten onderhouden zyn geweest, ende
,, [illegible] noch twie hondert ponden,
,, [illegible] alsvoren jaerlycx geraucert,
,, ende opgebracht worden, soo by die
,, [illegible] Stadt Leyden, als d'Univer-
,, [illegible] aldaer, volgende de belofte by
,, de Gedeputeerden der voorsz. Stede
,, daer van gedaen, ende de penninghen
,, [illegible] zynde, [illegible]
,, gevonden worden by ommeslagen over
,, de contribuerende margentalen, on-
,, [illegible] den bedryve van 't voornoemde
,, Balliuschap van Rynlant sorterende,
,, tot laste van den bruyckers: ende om-
,, me hem wel ende getrouwelyck in
,, den voornoemden officien te dragen
,, ende te [illegible], de voornoemde van
,, der Does gehouden sal zyn den be-
,, hoorlycken eedt te doen in handen
,, van onse Gecommitteerden, ende daer
,, benefsens te stellen coutie souffisant
,, voor zyne voornoemde pacht, hande-
,, linge, ende administratie, 't welck ge-
,, daen zynde lasten ende ordonneren wy
,, die van den Raden, Camere van de
,, reeckeninge ende allen anderen Offi-
,, cieren, Justicieren, dienaren ende in-
,, gesetenen van den Landen van Hol-
,, lant, dat zy den voornoemden van
,, der Does in 't bedienen van den voor-
,, noemden Officien doen ende laeten
,, geschieden alle vorderinge, hulpe,
,, ende assistencie; mits dat desen brie-
,, ven van [illegible] inder Camere van
,, de rekeninge sullen worden ge[illegible]
,, streert.

,, Gegeven in den Hage [illegible]
,, Zeegel van den Staten voor-
,, noemt hier aen gehangen den
,, 11en. July XV^c. achtentach-
,, [illegible]

,, *Op de plycq staet:*

,, Ter ordonnancie van de Staten,

,, ende is geteyc[illegible]

C. de Rechtere.

,, Hebbende een groot uythangende
,, root wassen Zegel aen double
,, [illegible]

,, *Op de [illegible] staet;*

,, Den vyfden July XV^c. acht en-
,, [illegible] heeft [illegible] Peter
,, van [illegible] Does gedaen, ende ge-
,, prest[illegible] behoo[illegible],
,, in [illegible] van dese Commissie
,, [illegible] ert, aen handen van
,, de Gecommitteerde Raden van
,, de Staten.

,, *Onder staet:*

,, My present,

,, ende is geteyckent

N. Doublet.

,, *Lager staet:*

,, Op huyden den zesten July XV^c.
,, acht ende tachtich, heeft [illegible]
,, [illegible] Peter van der Does de
,, Commissie, [illegible] van de-

,, [illegible]

„ den ter Vierſchaere deſer Stadt
„ Leyden opentlick voor de ge-
„ meente geleſen zynde, aen han-
„ den van Claes Adriaensz. eer-
„ ſte, ende preſiderende Burger-
„ meeſter, by eede verclaert en
„ de gezworen des Graeflicheyts
„ recht, zo wel in 't hoge als lage
„ altyts getrouwelicken te bewa-
„ ren, recht ende Juſticie te
„ doen, zoo wel den armen als
„ den rycken, ende der Stadt
„ Leyden hantveſten, privilegien,
„ Keuren, ſtatuyten, ende alle
„ oude loffelicke harcomen ende
„ gewoonten t'onderhouden; ge-
„ daen in jeghenwoordicheyt van
„ Burgermeeſteren, Schepenen
„ ende de Gemeente.

„ *Onder ſtaet:*

„ My oock jegenwoordich,

„ *Ende is geteyckent,*

J. van Hout.

„ *Noch lager ſtaet:*

„ Op huyden den zevenden July
„ XVc. acht ende tachtich heeft
„ Joncheer Pieter van der Does,
„ in den [illegible] genomt; den
„ behoorlicken ende gewoontlic-
„ ken eed gedaen als Dycgrave
„ van Rynlant in handen van
„ Joncheer Johan van der Does,
„ Heere tot Noortwyck, ende
„ Mr. Paulis Buys, Hoogeheem-
„ raeden van Rynlandt, wiens de
„ jegenwoordige commiſſie al-
„ voorns es voorgeleſen.

„ *Onder ſtaet:*

„ My jegenwoordich,

„ *Ende is geteyckent,*

C. Egmondt.

De perſoonen welken deeze hooge waardigheid bekleed hebben, vind' ik met zekerheid niet eerder genoemd dan op het jaar 1322. 't Is waar dat Mr. S. van Leeuwen, in zyne Keuren van Rynland (1) meldt, dat Willem Kuyſer, natuurlyke Zoon van Willem, Graaf van Henegouwen en van Holland in 't jaar 1300. Bailiuw van Rynland geweeſt is. Op dit ſchryven ſtaat aan te merken, dat hier meer dan eene mistaſting begaan wordt, wandt de gemelde Graaf Willem trouwde in 't jaar 1305. zynde niet ouder dan negentien jaaren, volgens getuigenis van Melis Stoke (2), hoe kan iemand van zoodaanigen ouderdom, in 't jaar 1300. eenen Zoon gehad hebben tot manlyke jaaren gekoomen, of die bekwaam zoude geweeſt zyn, het Baliuwſchap van Rynland te regeeren, daar zyne zoogenaamde Vader naauwlyks oud genoeg toe was. 't Is zeker dat 'er in 't Jaar 1285. een Bailiuw van Rynland door Graaf Floris (3) aangeſteld wierdt, die met de Heemraaden ſchouwen, en recht doen zoude; maar wie zulks geweeſt is, wordt niet gemeld; de eerſte, welke ik met zynen naam ontdekt hebbe, is Jan Roſenburch in 't jaar 1322. en 1323. Bailiuw van Rynland (4), men vindt zelf den bynaam van Kuiſer niet dan eenige Jaaren laater gemeld. Deeze dwaaling heeft ook anderen doen doolen, welken den gemelden Simon van Leeuwen, zonder verder onderzoek gevolgd hebben, maakende Willem Kuyſer in 't jaar 1332. Bailiuw van Rynland, en in 't jaar 1336. Bailiuw van Amſtelland (5), 't gene niet wel overeen te brengen is. Dit heeft ons te meerder aangeſpoort, om de naamen der Bailiuwen, zoo als wy dezelven uit echte bewyzen getrokken hebben, die het bekende getal verre overtreffen, met hun gevoerde titel hier, volgens de jaaren hunner aanſtellinge, of dienſt, zoo verre wy hebben konnen opſpooren by te voegen, in vertrouwen dat zulks den oudheid minnende Liefhebbers niet onaangenaam zoude zyn:

(1) pag. 54.
(2) pag. 262. in de uitgaeve van Alckmade
(3) Charterboek I. deel pag. 447.
(4) Charterboek II. deel pag. 277 & 329.
(5) Nieuwe beſchryving van Amſterdam pag. 102. Col. 1. & pag. 116. Col. 1.

Lyst van de Bailiuwen en Dykgraaven van Rynland.

A°. 1322. & 1323. JAN ROSENBURCH, Bailiuw van Rynland. (1)

1326. SIMON DIERIKSZ. VAN DER BORCH, Bailiuw. (2)

1331. & 1336. HEER JAN VAN POLANEN. (3)

1338. GILLYS VAN CRALINGEN, Bailiuw van Rynland en Woerden. (4)

1346. & 1347. HEER GERARD VAN HEEMSKERK, Bailiuw van Rynland en Woerden. (5)

1352. 29/4 HEER JANNE VAN HAERLAER, Bailiuw van Rynland en Woerden. (6)

1352. 22/12. HEER WILLEM VAN DER WATERINGHE, Bailiuw van Rynland en Woerden. (7)

1355. 25/10. HEER GHERYT VAN EGMOND, Bailiuw van Rynland en Woerden. (8)

1372. WILLEM VAN NAALDWYK. (9)

1387. 25/10. HERMAN WILLEMSZOON, Bailiuw van Rynland en Woerden. (10)

1390. & 1393. GERRIT VAN VLIET, OF VAN WOERDEN, Bailiuw van Rynland en Woerden. (11)

1398. 8/5. HEER WILLEM VAN REYMERSWALE, Bailiuw van Rynland en Woerden. (12)

1401. & 1402. 26/1. PHILIPS VAN CRALINGEN, Bailiuw van Rynland en Woerden. (13)

1405. 5/11. WILLEM VANDER BOECKORST, Bailiuw van Rynland. (14)

1407. & 1408. DIRK VAN DUVEVOIRDE, Bailiuw van Rynland. (15)

1411 1/7 & 1414. HEINRIC, WILLEMSZOON, Bailiuw van Rynland. (16)

1420 & 1421. 5/1 OTTE VAN REIMERSWAELE, Bailiuw van Rynland, wierdt op den gemelden tyd af- en in zyne plaats aangesteld: (17)

1421. JACOB DOEDE, Bailiuw van Rynland, doch

A°.

(1) Charterboek II. deel pag. 277. & 329.
(2) Charterboek II. deel pag. 355.
(3) S. van Leeuwen.
(4) MS. Chron. van Leyden.
(5) Charterboek II. deel pag. 731. & Analect. Vet. Matthaei Tom VI pag. 125.
(6) Handvesten der Stad Leyden pag. 793.
(7) Handvesten der Stad Leyden pag. 793.
(8) MS. onder F. van Mieris.
(9) S. van Leeuwen
(10) Charterboek III. deel pag. 472.
(11) S. van Leeuwen, & MS. onder F. van Mieris.
Dees had tot zynen Onderbailiuw Symon Speyaart, MS. als boven.
(12) Charterboek III. deel pag. 676.
(13) MS. onder F. van Mieris.
(14) MS. onder F. van Mieris, en Handvesten van Rynland pag. 32.
(15) MS. Rekenb. van Ph. van Dorp pag. 1.
(16) Charterboek IV. deel pag. 170. 236. 274. & 276
(17) Charterb. IV. deel pag. 562.

A°. 1424. & 1425. is Otte van Reimerswaele, weder Bailiuw van Rynland geweeſt. (1)

1429. Jacob van Woude, Heere van Warmond, Bailiuw van Rynland. (2)

1430. 8/6. Floris van Boschuysen, Bailiuw van Rynland aangeſteld.

1431. 31/3. Jan van der Borch, Bailiuw van Rynland, aangeſteld.

1434. 11/9. Gysbrecht van der Huele, Bailiuw van Rynland, aangeſteld.

1440. 17/5. Aelbrecht van Egmond, Ottenz. Bailiuw van Rynland, aangeſteld.

1449. Simon Heer Arentsz. van Zebender, Bailiuw van Rynland.

1445. 21/6. Lodewyk van Treslonge, Bailiuw van Noirtig, geweeſt Bailiuw van Rynland. (3)

1467. Jan van Rietveld, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland. (4)

1469. Heer Arent van Swieten, Bailiuw van Rynland. (5)

1473. Dirk Potter van der Loo, Bailiuw van Rynland. (6)

1480. Adriaan van Zwieten, Bailiuw van Rynland.

1486. Willem van Boschuysen, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland.

1514. Gommer van Boschuysen, Bailiuw.

1515. & 1518. Heer Gerrit van Lokhorst, Ridder Bailiuw en Dykgraaf aangeſteld op den 25[en]. October 1515.

1520. Dirk van der Does, droeg het Bailiuw- en Dykgraafſchap op den 13. October 1523. over aan

1520 & 1527. Jan van Berendrecht, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland. (7)

1536. Omtrent dit jaar vindt men eenen Philips Nachtegaal, Stedehouder van den Bailiuw van Rynland, die ook Schout van Leyden geweeſt is.

1537. & 1556. Adriaan van Krimpen, Bailiuw.

1559 - 1572. Willem van Palensteyn, Bailiuw.

1573 - 1578. Jo[r]. Aalbrecht van Raaphorst, reſigneert het Bailiuw- en Dykgraafſchap van Rynland, op den 9[en]. Auguſti des jaars 1578. aan handen van Prins Willem den 1[en], welke hem by acte van den laatſten Auguſti des gemelden jaars aanſtelde tot Hoogheemraad ſuper numerair.

A°.

(1) Charterboek IV. deel pag. 748.
(2) Kerklyke Oudheden van Rynland fol. 941.
(3) MS. onder 't huis van Bourgonje.
(4) Handveſten van Rynland pag. 109.
(5) Handveſten van Rynland pag. 109. & Batav. Illuſtr. door S. v. Leeuwen pag. 1115.
(6) Handveſten van Leyden pag. 622.
(7) Handveſten van Leyden pag. 627. & Coſtuymen van Rynland pag. 54.

A°. 1578 - 1588. Foy van Broekhoven, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland ook Schout der Stad Leyden] deedt in 't jaar 1588. afſta[illegible], om Rentmeeſter van Rynland te worden.

1588 - 1599. Jonghr. Pieter vander Does, Bailiuw en Dykgraaf [illegible] Rynland: ook Schout van Leyden. (1

1599 - 1605. Jonghr. Arent van Duyvenvoorden, Bailiuw en D[illegible] graaf van R[illegible].

1610. $\frac{13}{11}$. Jonghr. Andries van Bouchorst, Heere van Vliet, als geëligeerde Bailiuw en Dykgraaf van Rynland.

1609. - 1621. Jonghr. Adriaan van Swieten, Bailiuw en Dykgraaf [illegible] Rynland. (2

1624. Omtrent dit jaar vindt men eenen Huybert van S[illegible] tenburg als Stedehouder van den Bailiuw van Rynlan

1625. - 1639. Jonghr. Nicolaas vander Boukhorst, Heere van Wimmenum, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland. (3

1639. - 1669. Jonghr. Amelis van der Boukhorst, Heere van Wimmenum, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland, ſtierf den 27. September 1669

1669. - 1670. De Heer Gysbrecht van Matenesse, Heere van Matenesſe, Riviere, enz. Bailiuw en Dykgraaf van Rynland, ſtierf den 28 February 16

16[illegible]. Heer Frederik van Dorp, Heere van Maasdam, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland.

1691. Heer Jacob van Wassenaar Duivenvoorden, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland

1707. Heer Wige[illegible]ld vander Does, Heere van beide de Noordwyken, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland, ſtierf 1725.

1725. [illegible] De Heer Mr. Johan van den Berg, Burgemeester der Stad Leyden, Bailiuw en Dykgraaf van Rynland, [illegible] 1751. afſtand, en ſtierf den elfden November 1755.

1751. $\frac{14}{1[illegible]}$. aangeſteld. Frederik Hendrik, Baron van Waſſenaar, Heere van beide de Katwyken 't Zant, Valkenburg enz. Bailiuw en Dykgraaf van Rynland, nog leevende.

De hooge Heemraaden van Rynland.

Het Collegie der hooge Heemraaden, heeft van oudsher, zoo men meent, beſtaan uit zeven Leden, gelyk als nog, en vermag de Bailiuw en Dykgraaf met vier van de zelven te ſchouwen, zy hebben magt om zoodaanige wetten, keuren en inſtellingen te maaken op al de wateren, dyken, en ſluizen, geene uitgezonderd hoe die ook moogen wezen, onder hun gebied in Rynland en 't gene 'er aankleeft gelegen, als zy tot nut van den Lande bevinden te behooren (4): ook kennis te neemen van alle zaaken het Heemrecht betreffende; uitgezonderd over de Stad Leyden en het rechtsgebied der zelve, volgens onderling verdrag tot handhaaving van Vrede en Vriendſchap ten gemeenen nutte ge-

(1) Handvesten van Leyden [illegible]
(2) [illegible]
(3) Keuren van 't [illegible]
en Chart[illegible]
(4) Handvesten van Leyden, [illegible]

slooten (1), in het welke meer andere omstandigheden, het gebied en de rechtoeffening betreffende, gevonden worden, niet noodig om hier weder voort te brengen; dienhalven zullen wy overgaan tot de verkiezinge der Hoogheemraaden, hoe die eertyds gedaan wierdt en in laatere dagen met eenige verandering gepleegd is. Volgens het Handvest van Graaf Florents des jaars 1285. (2) was hen magt gegeeven, om by het sterven van eenen Heemraad eenen anderen te mogen kiezen, welk recht langen tyd gehandhaafd is met zekere verschillende plechtigheden oudtyds gebruiklyk, myns oordeels, waardig, als iet zeldzaams, hier te verhaalen zoo als die in de oude geschreevene besluiten gevonden worden:

„ In 't jaar 1400. zyn die Heemraden overdraegen, tot wat tyden dat „ gebeurt, dat eenich van den Heemraden offlyvich werdt, soo sullen die „ andre van synne medegesellen, die daer „ te lyve blyven, dertich sielmissen laeten doen voor heur medegesel, die „ daer gestorven is, tot lichtenisse synre p[illegible], ende die oncoste sal de „ Rentmeester wtleggen, en dat weder „ te reeckeninge brengen. Gedaen anno XIIII^c. (3). Opten XXIII^en. „ dach van April anno XIIII^c. LIX. „ waeren tot Leyden vergadert Heere „ Willem van Alckemade, Jan van „ Poelgeest, Jan van Noortich, Ysbrant van Schooten, Symon Vrederick, ende Dirk van Swieten, om „ een nyeuwen Heemraet te kiesen in de „ Stede van Heere Gerrit van Poelgeest „ zal' gedachten, ende starff op den XXI. „ dach in April in 't jaer voorsz., ende „ die voorsz. Heemraden overdroegen „ op die tyt eendrachtelick, dat soo „ wanneer een Heemraet affllivich wert, „ dat de geene die by de Heemraden „ in des dooden stede Heemraet gecooren wert, voor des dooden siel, op synen cost sal laeten doen in der Barnardieten Clooster tot Warmont, „ tweëndertich sielmissen, en brengen „ den Heemraden ter naester schouwe „ daer aen gelegen [bewys] ende sal „ daer toe betalen alle der Heemraders „ ende der Heemraden dienaers costen „ ende oncosten, die sy doen sullen, „ als sy vergadert sullen wesen, om den „ nieuwen Heemraet te kiesen (4)? meer andere plechtigheden vind men eertyds gebruikelyk onder de gemelde Heemraaden, waardig hier aan te tekenen, als, "Op te Bamisschou XV^c. sesse, hebben de Heemraden van Rynlant eendrachtelick geordonneert ende „ gekeurt dat soo wanneer een Heemraet afflivich gewörden is, ende eenen „ anderen in syn steede gecooren wert, „ dat de selve sal doen maecken ende „ leveren tot synen costen, een silveren „ Croes, wegende omtrent de thien „ onzen, gelyck de voorsz. Heemraden „ haer Croesen syn: desgelycxs sal altyt geschien, oft gebeurde by resignatie: te weten, alsoo meenichwerff, „ als een nieuwe Heemraet aencompt, „ dat de selve sal gehouden wesen te leveren een silveren Croes als voorsz. is (5)".

„ Op Bartholomees schouwe, gehouden binnen Haerlem den vytden Septenbris anno XV^c. XLVIII. is geaccordeert en gesloten by de hoogen „ Heemraden van Rynlant, als Heeren „ Willem van Alckemade, Ambachtsheere van Soeterwoude, Gerrit van „ Poelgeest, Heere van Hoogemade, „ Ridderen; Adriaen Stalpaert van der „ Wiele, Jan van Alckemade, Vranckensz. Wouter van Beeckesteyn, Floris, Heer van Wyngaerden, Ridder, „ ende Arent van Duvenvoorde, Schiltknape, dat t' elcken reyse, als nu voortaan aan een Heemraat gestorven sal wesen, de erfgenaemen van den selven „ overleden Heemraet leveren sullen in „ handen van de andere Heemraden, off „ den nyeuwen geëden Heemraet, die „ in des dooden plaetse gecoomen sal „ syn, den slotel van des gemeenlants „ kiste, voor ende aleermen hen betaelen sall 't penninckgelt, dat hen sall „ commende wesen (6).

Omtrent het verkiezen der hooge Heemraaden is niet altyd de zelve gewoonte waargenomen; maar geschikt naar 't behaagen der Leden, of naar den toestand van de hooge Regeering des Lands, gelyk de twee volgende stukken ons ten voorbeeld konnen strekken:

„ Margriete Ershartoginne van Oestenryck, Hartoginne ende „ Gr-

(1) Handvesten van Leyden pag. 635. en vervolgens.
(2) Handvesten van Rynland pag. 7.
(3) MS. Privilegien van Rynl. van den Wel Ed. Gestr. Heere Mr. Nic. van Alphen pag. [illegible]
(4) Ibid. pag. 49. versa.
(5) Ibid. pag. 49.
(6) Ibid. pag. 52 versa & 53.

„ Grav[illegible] van Bourgognen, Douagiere
„ S[illegible], Regent[illegible] &c.

„ Lieve [illegible], alsoe Vranck van
„ [illegible], dat Heemraetscip van
„ Rynlant [illegible] langer, mits zynre ziec-
„ ten ende cranete, bedienen en mach,
„ zoe heeft hy 'tselfde geresigneert tot
„ behoeuf van Adriaen Stalpert, dien
„ wy van wegen des Keysers onse Heere
„ ende neve [illegible] expedieren hebben
„ open [illegible] van Commissie, niet
„ [illegible] der ordinantie hier voirtyts
„ [illegible] op gemaect. Ende alsoe wy ver-
„ [illegible], [illegible] ghy differeert den zelven
„ te ontfangene, overmits dat u die pre-
„ [illegible] toebehoert, achtervolgende
„ [illegible] voorsz. Ordonnantie; Soe ordon-
„ neren wy U, van wegen ons voorsz.
„ Heeren ende neve, den zelven Adri-
„ aen, met [illegible] de voorsz.
„ [illegible]heyt, ende cesserende alle let-
„ [illegible] ter contrarien, te ontfangen voir
„ [illegible] reyse, zonder prejudicie van der
„ voorsz. ordonnantie, diemen in toe-
„ comende tyden wil onderhouden heb-
„ ben, zonder dair tegens te doen.

„ Lieve bysondere God zy mit U.

„ Gescreven te Bruessel, den
„ IIIIen. dach van Martie
„ anno XV[illegible]. XXIIII.

„ *Onderteykent*,

Margriete,

[illegible] Verderue,

*[illegible] Hoog-
heemraadschap van Rynland.*

„ Alsoe die hoege Heimraiden van
„ Rynland, in plaitse van Jacop
„ Coppier, Heimraedt van Rynland, die
„ [illegible] Wereld overleden is, nair ou-
„ [illegible] gewoente genomeneert hebben
„ [illegible] Persoenen, [illegible] n-
„ de in 't Heimraitschip voirsz. als Flo-
„ rys van Wyngaerden, Heere Jacopsz.
„ Aelbrecht van Raephorst, en Jan
„ Vranck van Alcmaedenzoon, en die
„ [illegible]ergesonden mynen Heere die Grave
„ van Hoochstraeten, Stadthouder Ge-
„ neral van den Lande van Hollandt,
„ Zeelandt, ende Vrieslant, omme dair
„ eenen uytgenomen te worden tot Heim-
„ raedt van Rynlandt: Soe heeft myn
„ voersz. Heere die Stadthouder Gene-
„ rael, in den naeme van der K. M. vuyt
„ die voorsz. [illegible] Persoonen [illegible],
„ [illegible] men, Jan Vranck
„ van [illegible], om te wesen
„ Heemraedt van Rynlandt, in de plaet-
„ se [illegible] voersz. [illegible], o
„ [illegible] Hof van
„ Hollant, [illegible]
„ van den voorsz. Heere die Stadthou-
„ der, [illegible], [illegible],
„ [illegible] den [illegible]-
„ ren Heemraet [illegible] Rynlandt [illegible]
„ voersz. Jan Vranck van Alc[illegible]
„ Zoen, [illegible]
„ teeren [illegible] eder [illegible]
„ voorsz. Officie, [illegible] van hem [illegible]
„ men [illegible]
„ [illegible]
„ wen [illegible]
„ cie, ende voerts anders al te doen, [illegible]
„ totter voorsz. Officie dient, ende be-
„ hoert te geschien, sonder eenig diffi-
„ culteyt, of swaerigheyt.

„ Actum den VIen. dach in Octo-
„ bri, anno XVc. en twee en
„ dertig,

„ in kennisse van my.

[illegible]

De [illegible] keur [illegible] ge-
komen, [illegible] de [illegible]
„ Heemraeden van Rynlant [illegible], op [illegible]
„ negentien September des jaars 155[illegible].
„ [illegible] anderen gesloten, dat [illegible]
„ [illegible] een Heemraet binnen Haar-
„ lem afflyvich wort, soo sal men verga-
„ deren tot Oestgeest, omme de electie
„ te doene, ende men sal evenwel een
„ brieff voorheene stieren aen de Heem-
„ raden; ende als een Heemraet te Ley-
„ den sterft, ofte daer omtrent, soo sal
„ men vergaderen binnen Heemstede
(1). Doch deeze wyze van verkiezin-
ge, onder de Graaflyke bestiering ge-
daan, toen de Hoogheemraaden geen
vaste vergaderplaats gebruikte, is ten
tyde van de Staatsche regeeringe met
eenige verandering verricht, 't gene ons
door het naast volgende aanmerklyke stuk
omstandig geleerd wordt:

„ Nademael eerst Frederick Ramp,
„ ende daer naer Joncheer Geraert
„ He-

(1) MS Privilegie. van Rynland van den Wel Ed. Gestr. Heere Mr. N. [illegible] van Alphen, [illegible] 5[illegible].

,, Heere van Poelgeest, Hogemade Cou-
,, dekerck, enz. in hen leven hooge
,, Heemraden van Rynlandt, deser we-
,, relt syn overleden, ende dat mitsdien
,, die hooge Heemraden desselffs lants
,, opten X^en^. July, anno XVI^C. ende
,, veerthien collegialiter binnen der Stadt
,, Leyden vergadert synde, ses gequali-
,, ficeerde persoonen hebben genomi-
,, neert gehadt, als in plaets van de
,, voorsz. Frederick Ramp, ende den
,, Heere van Poelgeest; elcxs drye, ten
,, eynde syn Excellentie daer uyt twee
,, persoonen tot hooge Heemraden soude
,, eligeren: Soo heeft syn Excellentie,
,, volgende de brieven in date den XVIII.
,, July belieft te verkiesen in plaets van
,, den voorsz. Ramp, Hendrick van
,, Berckenrode, Adriaensz. ende in de
,, plaetse van den Heere van Poelgeest
,, voorsz. Joncheer Jacob van Duven-
,, voorde, Heere tot Warmont, Ja-
,, cobswoude, Alckemade &c. Ende
,, want de voorsz. nominatie geschiet is
,, op eenen dach, Item, dat de electie
,, by syne voorsz. Excellentie mede op
,, eenen dach is gedaen, gelyck oock
,, d' voorsz. geëligeerde hooge Heem-
,, raden by missive van den XXII^en^.
,, July syn beschreven, om gesamentlick
,, opden XXVI^en^. July te doen den be-
,, hoorlycken eedt, ende dat naer ou-
,, der gewoonte de jonctste aencoomen-
,, de hooge Heemraet plaets, ende stem
,, heeft beneffens de aenblyvende hooge
,, Heemraden sonder dat dien aengaende
,, de qualite van d'een off d'ander compt
,, in consideratie: Soo is geresolveert,
,, en den voorsz. hooge Heemraden aen-
,, geseyt geweest, dat deselve by blin-
,, de lotinge souden trecken, ende stem
,, souden hebben, ende is sulcxs 't eerste
,, loth ende de voorplaetse gevallen op
,, de voorsz. Heere van Warmont, 't
,, welck gedaen synde, hebben de voorsz.
,, geëligeerde Hoochheemraden beyde op
,, den voorsz. XXVI^en^. July XVI^C.
,, ende veerthien, een behoorlicken eedt
,, gedaen, in handen van Joncheer A-
,, driaen Heere van Sweeten, Dyck-
,, grave, ter presentie van Joncheer An-
,, dries van Bouchorst, Heere van Vliet,
,, ende van den Vrye Bouchorst, Ni-
,, colaes van Mathenesse, Heere tot
,, Hasferswoude, Ambachtsheer van Sly-
,, drecht, Johan Heere van Duvenvoor-
,, de, Maerten Ruychhaver, ende Jonc-
,, heer Jacob van Wyngaerde, Heere
,, tot Benthuysen ende Wyngaerden,
,, Ambachtsheer van Soetermeer, hooge
,, Heemraden van Rynlant.

MS. Privilegien van Rynland, enz. van den Heere Schepen Mr. Nic. van Alphen, pag. 19 versa & 20.

Op deezen voet wierdt de verkiezing door den Stadhouder gedaen; maar ten tyde der Stadhouderlooze regeering is goedgevonden eene andere schikking te maaken, en schreeven tot dat einde de Heeren Staaten den eenentwintigsten January des jaars 1651. aan de respective Hoogheemraaden om hunne nominatie aan haar Ed. Groot Mog over te zenden, en hunne privilegien, en andere bescheiden daar nevens: wandt die van Delfland hadden reeds, zonder kennis van den Staat, eenen nieuwen Heemraad verkoozen (1). Welk geval oorzaak verschafte, om onlangs daar naa op deeze zaak ernstlyk te denken, en eindelyk eenen vasten regel, op het verkiezen der hooge Heemraaden te stellen, zoo als dezelven gemeen gemaakt is (2). hangende het schikken dier zaaken, gaven de Regeerders van Haarlem hierentusschen hun ontwerp ten voordeele hunner Stad aan de Heere Staaten te kennen, het welke met de daar op gevolgde resolutie van den nevensgaanden inhoud was:

,, De Pensionaris van Stryen heeft ter
,, vergaderinge van de Heeren Ra-
,, den ende Vroetschappen gedaen van
,, het concept hier naer van woorde te
,, woorde geinsereert.

,, Dat de Regenten van de Stadt van
,, Haerlem de saecke ter Vergaderinge
,, van de Ed. Groot Mog. Heeren Sta-
,, ten van Hollant en Westvrieslant,
,, daer heenen sullen dirigeren ende be-
,, vorderen, dat de Heeren hooge Heem-
,, raden van Rynlant, de plaetsen die je-
,, genwoordich in 't Collegie van Ryn-
,, lant vacant syn, ofte naemaels vacant
,, souden moogen werden, voortaen by
,, haer selven absolutelyck sullen bestel-
,, len, in conformiteyt van de oude pri-
,, vilegien, ende gebruyck daer op ge-
,, volcht, ende dat wederomme de hoo-
,, ge Heemraden, die jegenwoordich
,, syn,

(1) Extract uit de Resolutie van Holland den 9^en^. en 21^en^. January des jaars 1651.

(2) Zie Handvesten van Rynland pag. 160-163. & 1091.

„ fyn, ofte naermaels fouden moogen „ wefen, althoos een plaetfe in 't voor- „ fchreve Collegie fullen gunnen aen een „ perfoon vuyt de Magiftrature, fynde „ een lidt van de Vroetfchap der voorfz. „ Stadt Haerlem, ende daerinne fonder „ interruptie continueren: ende wyders, „ in 't reguarde van den tweeden hooch „ Heemraet, haer fullen fchicken ende „ reguleren, naer 't geene voorheenen in „ obfervantie is geweeft.

„ Waer op gedelibereert fynde, is „ verftaen, ende gerefolveert, dat de „ Heeren Burgermeefteren omtrent de „ voorfchreven tweeden Heemraet foo „ veel meerder als in 't voorfz. concept „ is begreepen, tot voordeel van defe „ Stadt fullen foecken te bedingen, als „ eenichfins doenlyck es, ende by ont- „ ftenteniffe van dien, echter evenwel „ op 't voorfchreve concept met die van „ Rynlant fullen meugen fluyten ende „ doen conformelyck de faecke daer „ inne geroert, verdraegen en accor- „ deren.

„ Actum ter camere van E. Hee- „ ren Raden ende Vroetfchap- „ pen der Stadt Haerlem, den „ twee ende twintichften July „ anno XVI^c. vyff ende vyf- „ tich.

„ L[illegible],

„ M[illegible],

J. B[illegible]urgh.

„ Ende alfoo ingevolge van de bo- „ venftaende refolutie van de Hee- „ ren Raden ende Vroetfchappen defer „ Stede, in dathe den XXII^en. July, „ anno XVI^c. vyff ende vyftich, aen „ Dyckgraeff ende hooge Heemraden „ van Rynlant voornoemt iterativelicken „ verfcheyde ferieufe, ende efficacieufe „ debvoiren fyn gedaen geweeft, omme „ van haere Edelheden omtrent den „ voornoemden tweeden Heemraet, yet- „ wes meerder tot voordeele van de ge- „ melte Stadt van Haerlem te bedingen, „ als het voorfchreve concept is mede- „ brengende, ende het felve, naer wis- „ felinge van feer veele ende verfcheyde „ redenen over, ende weder over, niet „ heeft connen werden te wege ge- „ bracht, des eyntelycke by ontftente- „ niffe van dien het voorfz. concept in „ contract geconverteert, geperfectio- „ neert, gefloten, ende by de refpec- „ tive Secretariffen van de gemelte Hee- „ ren contrahenten onderteyckent, in „ manieren als het felve hier naer van „ woorde te woorde ftaet geincorpo- „ reert.

„ Op huyden dathe defes, fyn de „ Heeren Dyckgraeff ende hooge „ Heemraden van Rhynlant ter eenre, „ mitsgaders de Heeren Burgermeefte- „ ren, ende Regierders der Stadt Haer- „ lem ter andere zyde, verdraegen ende „ geaccordeert, in maniere hier naer „ volgende:

„ Dat de Regenten van de Stadt van „ Haerlem voornoemt de faecke ter Ver- „ gaderinge van de Ed. Groot Mog. „ Heeren Staten van Hollant ende Weft- „ vrieflant daer heenen fullen helpen di- „ rigeren ende bevorderen, dat de ge- „ melte Heeren Hoochheemraden van „ Rhynlant, de plaetfen die jegenwoor- „ dich in het collegie van Rhynlant „ vacant fyn, ofte naemaels vacant fou- „ den moogen werden, voorts aen by „ haer felver abfolutelycken fullen be- „ ftellen, in conformiteyt van de oude „ privilegien, ende gebruyck daer op „ gevolcht, ofte foodanige naerdere dis- „ pofitie, als de meergemelte Heeren „ Hoochheemraden van Rhynlant, dien „ aengaende van haere Ed. Groot Mo- „ gende fouden moogen coomen te ob- „ tineren: ende dat wederomme de hoo- „ ge Heemraden, die jegenwoordich „ fyn, ofte naemaels fouden moogen we- „ fen, althoos een plaetfe in 't voorfz. „ Collegie fullen gunnen aen een per- „ foon vuyt de Magiftrature, fynde een „ lidt van de Vroetfchap der voorfz. „ Stadt Haerlem, ende daer inne fon- „ der interruptie continueren. Ende „ wyders in 't reguarde van den twee- „ den hooge Heemraet, haer fullen fchic- „ ken ende reguleren naer 't geene voor- „ heenen in obfervantie is geweeft.

„ Aldus gedaen, ende gefloten „ defen achtften Augufti anno „ feftienhondert vyff ende vyf- „ tich.

„ Ende ter ordonnantie van „ de gemelte Hoocheemra- „ den, ende Burgermeefte- „ ren ende Regeerders by „ ons derfelver refpective

„ Se-

„ Secretarissen onderteec-
„ kent.

„ *Was onderteekent*,

J. Hulshout.
J. Benningh.

MS. Privilegien van Rynland van den Heere Schepen Mr. Nicol. van Alphen.

De Heemraaden van Rynland wegens de Stad Leyden.

Deeze beweeging gaf ten zelven dage gelegenheid, dat

De Regeerders der Stad Leyden dachten niet onredenlyk, dat zy, in 't hart van Rynland gelegen, ook deel in 't bestieren van 't Heemraadschap, zoo wel als die van Haarlem behoorde te hebben, wyl die hunne Heemraaden van Rynland sedert het jaar 1515. wisten te noemen, dierhalven de gevoeglykste middelen daar toe aanwendende, is eindelyk in April des jaars 1655. de zaak zoo verre gebragt, dat de Heer Willem Paats, zittende in de vergaderinge van haare Hoog Mog. voor de jaaren 1654. 1655. en 1656. door de achtbaarheid van den Raadpensionaris de Witt zynen Cousin germain, geholpen, volgens resolutie van haar Ed. Gr. Mog. ten zelven dage de eerste Heemraad van Rynland voor rekening van de Stad Leyden gekoozen is. De gemelde Heer Paats den tweeden October 1669. overleden zynde; wierdt door het vertrouwen van den zelfden Raadpensionaris tot Heemraad van Rynland, wegens de Stad Leyden, verkoozen de Heer Diderik van Leyden van Leeuwen, de welke tegens voorgenomen resolutie, de jaaren 1673 1674. & 1675. als mede 1680. 1681. & 1682. heeft gehadt de commissie van Gecommitteerde Raaden. Naa het sterven van den zelven in 't jaar 1680. is de Heer Jacob van der Maas, oud Burgermeester, Heemraad van Rynland geworden, welke vier jaaren in 't Consulaat voorby gegaan zynde, in 't jaar 1681. weder Burgermeester geworden is. Sedert het overlyden van den Heere van der Maas, wierdt op den zeventienden Maart 1698. tot Heemraad van Rynland genomineerd de Heer Pieter van Leyden, de welke Heemraad zynde, de commissie van de Admiraliteit heeft gehadt van den eersten May 1701. tot 1704. en 't gene aanmerklyk is, zy hebben allen naa 't voorsz. Ampt gesolliciteerd, alzoo het opdraagen van de zelve commissien, de gemelde resolutie van den negenentwintigsten Maart 1655. (1) door de Vroedschap zelfs is te niet gedaan. Naa den dood van den Heere Pieter van Leyden is de Heer Mr. Abraham Hogenhoek, op den eenentwintigsten February des jaars 1737. tot Heemraad van Rynland aangesteld, en naa dat de Heer Hogenhoek de Waereld verlaaten hadt, is, wegens de Stad Leyden, den vyfentwintigsten October, in 't jaar 1756, tot Heemraad van Rynland verkoozen de nog leevende Jonkheer Nicolaas van den Boetzelaar (2).

De Leden van deeze Vergadering zyn aan verscheidene instelingen verbonden. Zy mogen geene Raaden van den Hove van Holland, noch van den hoogen Raad wezen (3): ook is hen al vroeg gelast, geen Mergen geld te gaderen, dan by eene of twee van 's Graaven Raaden, en de Steden Haarlem en Leyden (4), volgens bevel van Hertog Albert, gedagtekend, den zeventienden September des jaars 1396. Welke toezigt in onze dagen staat aan het Collegie der Hoofdingelanden, hunne oorsprong neemende uit zekere oneenigheden gerezen tusschen den Dykgraaf en Heemraaden van Rynland ter eenre, en Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden ter andere zyde, over verscheidene zaaken, in den jaare 1591. begonnen, en naa verloop van vier jaaren ten einde gebragt (5), met meer andere omstandigheden daar in begreepen en in 't vervolg van tyden opgekoomen, te wydloopig hier by te voegen, en voor my te lastig uit te voeren; des laaten wy aan kundiger schryvers dien arbeid over, wyl de uitgebreidheid dier stoffe wel een afzonder-

(1) Zie Handvesten van Leyden pag. 641.
(2) Uit medegedeelde berichten.
(3) Gr. Plakkaatboek II. deel Col. 788. & 2965. & 2966.
(4) Gr. Charterboek III. deel pag. 642.
(5) Groot Plakkaatboek II. deel Col. 1345 1376.

derlyk werk vereischt, dierhalven zullen wy het gene by den weg niet gevonden wordt medegedeeld hebbende, met de naamen der tegenwoordige Leden van dat aanzienlyke Collegie dit verhaal eindigen:

Bailiuw en Dykgraaf.

De Hoog Edele Heer FREDERIK HENDRIK, Baron van Wassenaar, Heere van beide de Katwyken, 't Zant, Valkenburg, Yzendoorn, Blankenburg, enz. Ridder en Commandeur der Teutonique Order, beschreeven in de Ridderschap van Holland, en wegens dezelve Gedeputeerd in de Vergadering van de Staaten Generaal, Præsident in den Domain Raad van Zyne Hoogheid, Bailiuw en Schout van 's Gravenhage, enz. enz. enz.

Hoogheemraaden:

De Hoog Edele Heer Willem, Graaf van Bentink, Heere van Rhoon, Pendrecht, enz. beschreeven in de Ridderschap van Holland, Presideerende in de Gecommitteerde Raaden van Zuidholland, Luitenant Houtvester van Holland en Westvriesland, Raad en Rentmeester Generaal van de Abdye van Rynsburg, Bewindhebber van de Oostindische Compagnie, Curator van de Universiteit te Leyden, enz. enz. enz.

De Wel Edele Heer Mr. Pieter Steyn, Raadpensionaris mitsgaders Groot Zegelbewaarder, en Stadhouder van de Leenen van Holland en Westvriesland, Curator van de Universiteit te Leyden, enz. enz.

De Hoog Edele Heer Wigbolt Jan Theodoor, Baron van der Does, Heere van beide de Noordwyken, enz. beschreeven in de Ridderschap van Holland, Castelein, Drossart, en Dykgraaf der Stad en Lande van Heusden, Commissaris der Posteryen van Holland en Westvriesland, enz. enz. enz.

De Hoog Edele Heer Nicolaas Baron van den Boetzelaar, Heer van Dubbeldam en Kyrhoek, Raad en Oud Schepen der Stad Leyden, Raad en Generaal Meester van de Munten der vereenigde Provintien, enz. enz. enz.

De Hoog Edele Heer Christiaan Frederik Anthony Willem Carel, Graaf van Bentink, Heere van Varel, Kniphausen en Doorwerth, Castelein van den Huize en Kasteele van Woerden, enz. enz. enz.

De Wel Edele Heer Mr. Arend de Raet, Raad en Oud Burgermeester der Stad Haarlem, enz. enz.

De Hoog Edele Heer Jan Jacob Graaf van Wassenaar, Heere van Obdam, enz. wegens de Ridderschap van Holland Gedeputeerd in 't Collegie ter Admiraliteit op de Maaze, enz. enz. enz.

De Wel Edele Heer Elbert Testart, Raad en Oud Burgermeester der Stad Haarlem, Bailiuw van Noordwykerhout, Lisse, Voorhout en Hillegom, enz. enz.

De Hoog Edele Heer Vincent Gustaaf Graaf van Hompesch, Luitenant Collonel van de Cavallerye, en Capitein in 't Regiment Guarde Dragonders, enz. enz. enz.

Rentmeester:

Mr. Jan Frederik Parvé, Raad en Oud Schepen der Stad Haarlem, enz.

Secretarissen:

De Heer Diedrik van Leyden, Heere der Stede Vlaardingen en Vlaardinger Ambacht, enz. Raad en Præsident Burgermeester der Stad Leyden enz. enz.

De Heer Pieter Cornelis van Leyden Heere van Abtspoel enz. enz.

't Zal moogelyk aan eenigen wat vreemd schynen de Leden van de Vergadering der Heeren Hoogheemraaden hier boven het ingestelde getal van zeven gemeld te vinden; doch men heeft, om zekere reden en omstandigheid goedgevonden, deze schikking voor eenigen tyd te onderhouden.

ACHT-

ACHTENDERTIGSTE HOOFDSTUK.

De Heerlykheden der Stad Leyden.

DE VENNIP.

Dit Land, of de Ambachtsheerlykheid, heeft, zoo het uit de oude schriften blykt, voor veele jaaren aan de Burggraaven van Leyden toebehoord, gelyk wy in de Lyst van der Hollantsche Graaven renten in Noordholland, enz. van den jaare 1334. dus aangeteekend vinden: " dat tiendeken tot 's ,, Burchgraveveen of op die Venip (1)." De uitgebreidheid was eertyds veel grooter dan heden, alzoo de naastgelegene Meer geen gering deel van dien grond afgeknaagd, als mede eene scheiding gemaakt heeft tusschen het vaste Land en het eiland van de Vennip, genaamd Bensdorp, welke bewoording te kennen geeft dat 'er eertyds een bewoond Dorp geweest is, 't geene ook eenigzins kan opgemaakt worden uit de volgende acte van de Hoogheemraaden van Rynland: " De gemeene Ingelanden ,, van 't Eyland van de Vennep genoemt Bensdorp, es, naer voorgaande ,, Kerkgebodt gedaen in de Kercke van ,, Leymuyden; ende overmids hem nyemandt geopposeert en hadde, geconsenteert te moegen maicken ende oprechten eene nyeuwe watermoelen, ,, ter plaetsen dair de oude moelen gestaen heeft, omme alzoe van den watere verlicht te moghen werden: alle tot wederseggen. Actum den 11^{en}. ,, Juny XV^{c}. een ende tachtich: By ,, Warmont ende Poelgeest. (2)" Langs dit Dorp vindt men gemeld, dat men door hulp van eenen springstok eertyds te voet op Rynzaaterwoude (3), Leymuiden, en den Stichtschen bodem konde komen. Doch de macht van 't Water heeft deezen weg niet alleen, maar zelfs een groot deel der naast gelegene Landen ingezwolgen, tot zoo verre, dat die van 't eiland Bensdorp, gelegen in de Hellemeer, onder den ban van Leimuiden, in 't jaar 1605. om zes morgen Lands die afgespoeld waren, verminderd zyn in de verpondinge (4). Te meermaalen is gezogt het Land van de Vennip of dat van Bensdorp te moogen uitveenen: als zulks in 't jaar 1676. den Dykgraaf en Heemraaden van Rynland voorgesteld wierdt, vermeende de zelven geen consent tot dat einde te moogen geeven zonder kennisse van de Staaten (5), en in 't jaar 1716. toen de Heer Pieter van Leyden, by request aan de Heeren Staaten van Holland vryheid verzogt tot het verveenen van eenendertig mergen Lands in de Vennip of het eiland Bensdorp, schynt die onderneeming van geen beter voortgang dan de voorgaande geweest te zyn (6).

De Ambachtsheerlykheid van de Vennip is in 't jaar 1552 aan de Stad Leyden verkoft, en wordt van den Huize van Wassenaar te leen gehouden (7). De toestand van het zelve zoo als het omtrent het jaar 1600. was, zal best uit de aantekening van dien tyd begreepen worden: " Het Schoutampt van de ,, Vennip, 't welc men van ouds plach ,, te verhuiren, en de voorleden jaeren, ,, alsoe daer niet van en quam, mits de ,, cleinicheit van 't Ambacht, daer maer ,, een huys op en staat, ten bevele en ,, volgende de resolutie van den Gerechte, gevoegt es by het Vroonmeesterschap, om voorts by den Vroonmeester in der tydt te werden gebruikt: ten welken einde hem van ,, Stadswegen geleverd es een Zegel, ,, en zulcx, tyde deeses blaffaerts, gebruykt

(1) MS. van 's Graaven renten op de Academische Boekzaal pag. 6.

(2) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

(3) Beschryving van Leyden door S. v. Leeuwen pag. 579. & 580.

(4) Res. Holl. 31. Maart 1605.

(5) Res. Holl. 1. Decembr. 1676.

(6) Res. Holl. 28. May 1716.

(7) Handvesten van de Stad Leyden pag. 60[illegible]

„ bruykt es by Jaſper van Banchem, „ Schepen, dewelcke van de profyten „ dair van comende gehouden es in re- „ keninge te verantwoorden (1). ” Van [illegible] tegenwoordig Leenman, [illegible] terflyk Heer met die waardigheid bekleed de Oudburgermeeſter Mr. Thimon van Schoonhoven; ook ſtelt de Stad aldaar eenen Schout, welke de vryheid heeft om te jaagen in al 's Graaven wilderniſſen (2): midsgaders eenen Secretaris, enz. over dit rechtsgebied, dat van geen groote uitgebreidheid is, als zynde aan 't Ooſten door de groote Meer, en ten Weſten door 't Ambacht van Hillegom, midsgaders aan de eene zyde door de Elsbroekerlaan, en aan de andere door de Leek- of Valkſloot bepaald, in het zelve zyn geene huizen, in de Lyſt der verpondingen, maar alleen twee Watermolens bekend: De beſtiering ſtaat voornaamenlyk aan

Mr. Petrus Georgius Dryfhout, Schout.
en Johannes van Klinkenberg, Secretaris.

LEYDERDORP.

De vermaaklyke Ambachtsheerlykheid Leyderdorp, [illegible] voor die van Leyden, is door de Regeerders van de Stad Leyden, in 't jaar 1582. op [illegible] van den Prins van [illegible], als Heere van Waſſenaar, enz. [illegible], en dees koop niet alleen [illegible] Staaten [illegible]; maar zelf ten [illegible] van die van Leyden het rechte [illegible] Ertleen ver[illegible]; al het welke [illegible] in de [illegible] der Stad Leyden te vinden is (3). De gemelde Heerlykheid ligt ten Noorden den Ryn, en ten Ooſten der gemelde Stad vyfhonderd en vyf[illegible] roeden langs den laagen, en vierhonderd vierenzeventig langs den hoogen Ryndyk (4), tot aan de Kerk van 't Dorp gerekend. De Heerlykheid wordt in 't Ooſten bepaald door Koudekerk, in 't Weſten door de Singels der Stad trekkende ter halver Maren tot aan de Heerlykheden van Oeſtgeeſt en Warmond: het Ambocht wordt begroot op zeſtienhonderd zevenenvyftig Mergen en ruim zeſthalf honderd Roeden Lands, 't zy Wei- Bouw- of Teellanden. Het getal der huizen ſtaat in de nieuwe Lyſt der Verpondingen [illegible] honderd vyf en [illegible], zes [illegible]ryen, vier [illegible]eenovens, of Pannebakkeryen, en twee Molens. De Kerk, die eertyds de [illegible] te Leyden geheeten wierdt (5), is in 't jaar 1622. vernieuwd, en ſedert met ver[illegible] [illegible] hunne [illegible]plaatzen hebben, [illegible] de [illegible] Klaas van Neder Ryn [illegible], en aan de andere zyde van 't Kerkhof is het ſchool, dat talryk is in Leerlingen; een weinig verder, Ooſtwaard aan den Ryn, ligt het Weeshuis, en naaſt het zelve het Armhuis, voor oude Mans en Vrouwen geſticht uit eene geldzamelinge, in 't jaar 17[illegible]. gedaan, gelyk zulks ter gedachteniſſe in ſteen gehakt is met een Nederduitſch Versje, door zekeren dichtlievenden Heer, welke zyne edelmoedigheid tot den opbouw van dit huis ook betoond hadt, ſamen geſteld, en 't welk dus op de volgende wyze in de voorgevel geleezen wordt:

Ter gedachtenis van de Collecte gedaan den IIII. Junii Ao. M D.CC. XXXVII.

[illegible]
[illegible]
Zo [illegible] dit [illegible] in deze [illegible]
[illegible] Leyderdorpers [illegible] Gelagt [illegible]zen.

Na de ſtichting wierdt dit huis, op verzoek der Armmeeſteren van de Gereformeerde Gemeente te Leyderdorp, door [illegible] Edele Groot Mog. op den eenentwintigſten October des jaars 1738. bevryd van den laſt der Verpondingen (6).

Onder dit Dorp behoort ook een Hofje aan de gemeenen weg niet verre van de Doesbrugge geleegen, beſtaande uit vier aalmoeshuisjes, gekoomen van Vrouwe Hendrina van der Does. De bewooners van Leyderdorp generen zich

meest

(1) The[illegible] van 't jaar 1560 p.
(2) [illegible] der Stad Leyden pag. [illegible]
(3) [illegible] pag. [illegible]
(4) Volgens den Landmeter [illegible]
(5) Zie [illegible]
(6) Groot [illegible] IV. deel pag. [illegible]

meest met den Landbouw en hebben nevens verscheidene andere Dorpen een voorrecht, datze om geene schulden binnen Leyden bekommerd, maar by aanschryving van hun Gerecht voor hunne dagelyksche Rechters moeten verzonden worden; onder beding dat de inwoonders van Leyden een gelyk voorrecht in dit, en andere Dorpen moeten genieten, die hun deel in de kosten van het hermaaken der Vischbrugge gedraagen hebben. Die van Leyderdorp waren oudtyds ook zeker Hofdienst schuldig, naamenlyk de Vyver van den Hove en den Zandweg tusschen den Haag en Ryswyk schoon en bruikbaar te helpen maaken en onderhouden (1). Die onder de Kerk van Leyderdorp behoorden, en onder het Ambacht van Zoeterwoude woonden, hebben niet weinig moeite gehadt om eene brugge te mogen maaken over den Ryn, daar een Veer pleeg te wezen, omtrent de Kerk van Leyderdorp; wandt naa 't verdrag met den Burggraaf van Leyden, als Ambachtsheer, aangegaan (2), warenze verplicht zich te bepaalen hoe de brugge te maaken en vryheid van de Hoogheemraaden van Rynland te verzoeken, die hen in deezer voegen op den 2en. October 1452 verleend wierdt: " Also „ die gemeen bueren van Soeterwoude, „ ende Leyderdorp overdragen syn een „ brugge over den Ryn nevens die Kerck „ te maken, ende daer off concent van „ den Heemraet begeert te hebben; so „ is hem lieden geconcenteert, dat sy „ die brugge sullen mogen maken in „ manieren navolgende, te weten, dat „ sy die brugge maken sullen so hooch „ als die Sylbrugge is, ende so breet als „ den gemenen bueren mit den ander „ duynken sal. Dit sel gedueren tot der „ Heemraeder wedersеggen" (3). Doch deeze brugge is niet altyd in stand gebleeven, alzoo wy vinden dat 'er een geruimen tyd een schouw tot het overvaaren gebruikt is, en dat 'er niet voor 't jaar 1664. weder eene brugge aldaar op begeerte van de Heeren Regeerders der Stad Leyden is gelegd geworden (4).

Over de Zylbrugge mede onder dit Rechtsgebied gelegen, is ook meermaalen zorg ontstaan; want in 't jaar 1407. erkenden de Hoogheemraaden van Rynland die van Leyden vry te zyn van 't vertimmeren, verhoogen, en verwyden van de gemelde Zylbrugge (5). Maar in 't jaar 1534. heeft de Stad een gedeelten van de kosten, by verdrag met de Hoogheemraaden, op zich genomen; en 't is dierhalven dat de Regeerders van Leyden het recht aan de Zylbrugge verpachten, twee derde deelen voor de Stad en een derde deel voor de Hoogheemraaden van Rynland (6).

Aan deeze brugge is door de Regeerders der Stad, by verdrag Wooning vergund aan den bewaarder der Wassenaarsche Tolrechten, en eenige anderen, mids 'er geene Stede-neeringen te doen: gelyk reeds in vroegere tyden verscheidene bepaalingen op de buitenneeringen, ten voordeele der Stedelingen, in de naastgelegene Heerlykheden gemaakt waren (7). Wat nader aan de Stad heeft een ander verblyf geweest voor eenen in dienst zynde, die wy dus beschreeven vinden. " Jan Claesz. By„ wech, bewaarder van den Boom t' „ eynde deezer Stede Vrydomme buy„ ten de Zylpoort, comt jaerlyks over „ zyne Wedde, tot laste deezer Stede „ vyftien Guldens" (8). Waar dees Boom geweest, of door het vergrooten der Stad aan die zyde vernietigd is, staat my niet moogelyk te melden. 't Is zeker dat de laage Ryndyk met bewilliginge van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland, tot aan het Leyderdorpsche Schouw, omtrent den jaare 1662. door de Regeerders der Stad beplant is, onder beding van een verdrag met de gehoufslaagdens aan te gaan (9), en het schynt uit deeze oorzaake, dat die van Leyderdorp in erkentenisse drieënzeventig Guldens twaalf stuivers aan de Stad jaarlyks betaalen, voor het maaken van het banwerk aan den Wagenweg, of laagen Ryndyk van de Zylepoort deezer Stad tot het Leyderdorpsche Veer, of de brugge (10).

Onder de Heerlykheid van Leyderdorp zyn verscheidene Adelyke Sloten of

(1) Handvesten van Leyden pag. 618.
(2) Ibid. pag. 673.
(3) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.
(4) Handvesten van Leyden pag. 694.
(5) Gr. Charterboek IV. deel pag. 72.
(6) Handvesten van Leyden pag. 813. & 814.
(7) Zie Handvesten der Stad Leyden pag. 21-47.
(8) Thesauriers rekening van 't jaar 1608. & 1609. pag. 52.
(9) Handvesten der Stad Leyden pag. 812.
(10) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.

of Huizen geweest, die ten deele door den tyd vernield, of ten deele nog overgebleeven en van gedaante merklyk veranderd zyn, onder die van welken niet het minste kenteken overgebleeven is, kan met recht de Hofstede genaamd de

Waert

geteld worden, eertyds gelegen hebbende onder Leyderdorp in het scheiden van den Ouden- en Nieuwen Ryn, en op dat de gedachtenis van dit huis niet verder verloren mogt gaan, hebben wy niet ondienstig geoordeeld het volgende gedenkstuk hier by te voegen.

„ Alzoe Joncheere Arent van Duvenvoorde, woonachtich tot Haarlem, aen myn Heeren den Dycgrave ende hoge Heemraiden van Rynlant, by requeste verthoont, ende te kennen gegeven heeft, dat hem Suppliant, by dode ende maeckinge van zal[r]. Heer Jacob van Duvenvoorde, Heere van Opdam, ende Heynsbrouck, opgecomen was zeeckere Hofstede, genaemt die Weert met omtrent acht margen Weylants, gelegen in den Ambochte van Leyderdorp, in't scheyt van beyde de Rynen, 't welck tot een erfleen te leen werdt gehouden van de Graeffelicheyt van Hollandt, ende dat hy die aerde van drie der selver acht Margen, leggende naest 't selve scheyt, hadde vercocht omme gebruyct te werden tot steenbackerye, mits dat den cooper deselve drie margen lants, daer inne veel slooten ende laechten leggen, zoude vereffenen, vollen ende ryckelicken toe maecken tot goet vruchtbaar Weylant, ende dat hy die resterende vyff margen voornoemt, ten eeuwigen daegen zoude laeten blyven ende houden in zyn geheel tot verseeckeringe van den Dycken, daer toe hy versochte hem consent verleent te werden, enz.

„ Hierop, onder zekere voorwaarde de vryheid verkrygende was de brief dus ondertekend:

„ Aldus gedaan binnen Leyden in't gemeen Lantshuyse aldaer by den Dycgrave ende hoge Heemraiden voornoemt Collegialiter vergadert wesende, opten 11[en]. Aprilis XV[C]. vyf ende tachtich.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

Dit is myns weetens, het eenigste Heeren Huis dat onder Leyderdorp ten Zuiden den Ouden Ryn gelegen heeft; meer andere vindt men ten Noorden, als

Het Huis Tol,

In de laage waart by Koudekerk, is geweest een oude Ridderlyke Hofstede, en waarschynlyk het Stamhuis van het oud Adelyk geslacht van Tol (1).

Het Huis ter Does

Een deftig gebouw gelegen aan het water de Does, voor meer dan driehonderd jaaren de Wooning der Heeren van der Does, laast bezeten by Jonkheer Pieter van der Does Admiraal van Holland, Bailiuw van Rynland, Schout van Leyden, enz. gestorven in den jaare 1599. Naa zynen dood is 't aan die van Matenesse gekoomen, eindelyk vervallen, en in onze dagen geheel vernietigd en tot Weilanden gemaakt (2).

Het Huis te My.

Is nader aan de Stad Leyden gelegen, dan de Kerk van Leyderdorp, door den Burgemeester Lanschot veel veranderd, en naar de hedendaagsche wyze vertimmerd.

Nader Stedewaard pleeg

Het Huis te Berendrecht

Gelegen te zyn, een weinig van den gemeenen weg, thans niet dan eene bouwerye en Weilanden, welken in den Ryn, door de Berendrechter Watering, hun overtollige vogt loozen.

Het Huis te Zyl, of Zylhof

Schynt zynen naam van den nevens ge-

(1) Costumen enz. van Rynland pag. 51.

(2) NB. Wy vinden dat dit huis ten tyde van den grooten tweedragt met den Burggraaf van Montfoort, ter bescherminge aan de Stad Leyden gegeeven is.
Handvesten der Stad Leyden pag. 799.–802.

gelegen Stroom ontfangen te hebben en was eertyds het Stamhuis van het Adelyk geslacht van Zyl, het heeft, om zyne gelegenheid, dikwylen, aanstoot geleden, inzonderheid in de belegering van Hertog Jan van Beyere in 't jaar 1420. en ten tyde dat de Spanjaarden de Stad Leyden omtrent het jaar 1574. in de uiterste Elende gebragt hadden, van welk laatste ons het volgende bewys ter hand gekoomen is:

„ Joncvrouwe Geertruyt Pynssen, „ weduwe wylen Mr. Dammas van „ Droogendyck, in zyn leven Raidt „ ordinaris van den Hove van Hollandt, „ es by den Dycgrave, ende hoge „ Heemraiden van Rynlandt geconsenteert, dat zy by provisie sal mogen „ doen haalen vyff ende twintich Schepen aerde van de Schansse leggende „ aen de Zylbrugge, buiten der Stede „ van Leyden, omme daar mede eensdeels te vullen de gaten wesende in „ haer landt aen de Hoffstede van Zyl, „ daer vuyt de aerde gebesicht totte „ voorscreven Schansse, in de voorgaende trouble gehaelt, ende gedolven es.

„ Actum den 11^en^. Juny XV^C^. „ twee ende tachtich.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

Het wordt tegenwoordig bezeten door den Heer Mr. Joh. Adriaan Verzyden van Varick.

Het Huis Steeneveld,

Aan de andere zyde van de Zyl gelegen, schynt van geen grooten Ouderdom, noch ook geen Adelyk Stamhuis geweest te zyn. Het gebouw is nog ten deele overig; maar de plantagie is meest in Warmoes Landen veranderd, hebbende alleenlyk eene fraaye Laan overgehouden. Het behoordt in eigendom aan Mevrouwe de Weduwe Verseiden.

Het Ambacht staat onder eenen Heer zynde thans

De Heer Mr. Johan van der Marck, Regeerend Burgermeester.

welke by de Stad gesteld wordt, en onder den Schout David Bosch, en Secretaris Mr. Cornelis Abraham Bastiaansen.

De groote Leydsche en Haarlemsche Meeren.

Of de naam van Meer van het Latynsche woord *Mare*, dat Zee betekend, ontleend is, dan of die van 't vermeerderen der Wateren, in tegenstelling van andere klener binnen Wateren Meer geheeten wordt, laaten wy voor andere overig uittevorschen. Dit groote Water draagt thans zyn naam naar de Steden tusschen welken het gelegen is: doch eertyds bestont het uit verscheidene kleine Meeren, die van elkanderen gescheiden lagen, in diervoegen dat men langs het Land van de Vennip, en het uiterste van den ruigenhoek, daar men met een Schouw over het Veer gezet wierdt, op Aalsmeer, of anders waard in Amstelland, of naer Woerden en Utrecht geraaken konde; doch men vindt aangetekend, dat deez Weg, door overstrooming in 't jaar 1496. onbruikbaar geworden, en de menigte der kleine Meeren tot eenen geweldigen plas gemaakt is (1), nogtans zyn de naamen der eertyds afgezonderde Wateren tot heden overgebleeven en bepaald, in 't verhuuren der Vroonwateren (2) of onbelaste vrye Wateren, welken in 't jaar 1433. aan de Stad Leyden in erfpacht gegeeven (3), en weinig tyds laater op eene vaste pacht ter somme van vyfenzeventig schilden 's jaars gesteld zyn (4), en dewyl de Stad veel naadeel met visschen door byzondere persoonen ontfing, heeft de Hertog van Bourgonje in 't jaar 1451. wel uitdruklyk bevolen, dat niemand in 't gemelde Water zonder bewilliging van de Stad Leyden, zoude Visschen (5), noch eenige ruigte mogt snyden noch vervoeren op zekere boeten, door den Schout van Leyden van de overtreeders te vorderen (6). Op deezen voet bleef het tot het Vroon, tusschen Haarlem en Leyden in 't jaar 1583. geheel aan de Stad Leyden verkoft wierdt (7), en sedert in dat uitgebreide gebied door de Hooge Overigheid gehandhaafd is, gelyk zulks blykt by de uitspraak van den jaare 1656. zeggende, dat

(1) Haarlemswieg pag. 110.
(2) Handvesten der Stad Leyden pag. 707. & seqq.
(3) Charterboek IV. deel pag. 1017.
(4) Charterboek IV. deel pag. 1064.
(5) Handvesten der Stad Leyden pag. 699.
(6) Ibid. pag. 701-703.
(7) Ibid. pap. 705.

dat het rechtsgebied over het Vroon tusschen Haarlem, Amsterdam en Leyden aan de gemelde Stad alleen met uitsluiting van alle anderen toebehoord, en dat zy de overtreeders haarer uitdelingen en keuren door haaren Schout, voor Schepenen van Leyden mogen beklaagen, en naa gelegenheid der zaaken doen straffen (1).

De grootheid deezer saamgevloeide plassen veroorzaakte, door het afspoelen der naast gelegene Landen, eindelyk zo veel nadeel, dat in de Vergadering van Haaren Edele Groot Mog. in overweeginge gebragt wierdt, om ter betemminge van de groote Meer paalwerk, by Aalsmeer te maaken, en veertig duizend Guldens daar toe te geeven, op voorwaarden geene Landen aldaar uit te Veenen, en Dykgraaf en Hoogheemraaden te adviseeren op het slachturven en misbruik van het zelve, met meer omstandigheden, in het naastvolgende besluit begreepen:

„ De Heer van Zevender heeft ter
„ Vergaderinghe gerapporteert,
„ dat de Heeren haer Edele Groot Mog.
„ Gecommitteerden, in gevolge ende
„ tot voldoeninghe van derselver Re-
„ solutie Commissoriael van den achtien-
„ den deser loopende maendt July, had-
„ den ge-examineert 't gundt ten sel-
„ ven dage ter Vergaderinge voorge-
„ dragen was, namentlyck, dat de
„ voorsorge van haer Edele Groot Mog.
„ nu al over seer veele jaren ghegaen
„ hebbende, om te voorkomen dat het
„ Haerlemmer Meer door het conti-
„ nueel af- en ineeten der naest aenge-
„ legen Landen, sonderlingh naer Aels-
„ meer, ende de streecke daer langhs
„ gelegen, niet soude mogen indringen
„ tot in de verdere Veen-Landen daer
„ achter ghelegen, ende alsoo niet al-
„ leen wechspoelen een seer notabel
„ gedeelte Landts, maer oock werden
„ gantsch ende t'eenemael onbedwin-
„ gelyck, in ende afsnyden alle com-
„ municatie van de respective Steden te
„ Lande, aen de Noordtzyde van den
„ Rhyn, met de Stadt van Amster-
„ dam, ende het Noorder-quartier;
„ ende dat derhalven in beschryvinge
„ ghebracht zynde, hoe ende in wat
„ voegen 't voorschreve Meer best en-
„ de bequamelyckst soude konnen wer-
„ den betemt, de selve saecke soo was
„ blyven staen op haer beloop, soo uyt
„ eenige particuliere consideratien ende
„ inachten van de respective Leden,
„ als om dat men hadde gemeynt, dat
„ het voorschreve pericul of soo naer,
„ of evident niet en was, soo lange
„ eenige Particulieren, ende namentlyck
„ die van Aelsmeer voornoemt, haer
„ daer aen lieten gelegen zyn, dat sy
„ het in-eeten van de voorschreve Meer,
„ so veel mogelyck, waren beletten-
„ de, ende dat derhalven om die van
„ Aelsmeer voornoemt daer toe te meer
„ te encourageren, van wegen haer
„ Edele Groot Mog. aen haer oock soo
„ nu soo dan eenige subsidien waren ge-
„ accordeert, dat de voorschreve saecke
„ daer op zynde blyven berusten tot den
„ [illegible] Oorloch van den Jare ses-
„ thien-hondert twee en tseventich,
„ men geobligeert geweest was tot stuy-
„ tinge van den Vyandt, alles wat mo-
„ gelyck was, aen te wenden, om de
„ Landen naest aen den selven vyandt
„ gelegen onder Water te setten, ende
„ taliter mede de Landen ontrent Aels-
„ meer, ende de Haerlemmer Meer soo
„ vol Waters te houden, als eenichsints
„ geschieden konde; dat daer door ghe-
„ beurt zynde, dat de Wercken by
„ die van Aelsmeer voornoemt tot wee-
„ ringe van 't voorschreve in-eetende
„ water gemaeckt, gantsch ende t'ee-
„ nemael waren geruineert ende bedur-
„ ven, sy haer oock hadden bevonden
„ onmachtich om die wederom te re-
„ pareren ende te herstellen, sonderling
„ daer eenige persoonen, eenige Veen-
„ landen aldaer gelegen hebbende, ver-
„ trouwden tot het uyt-veenen van
„ dien beter te sullen konnen geraec-
„ ken, wanneer de Polder geabandon-
„ neert, als soo lange die in wesen ge-
„ houden wierde; dat voorts daer toe
„ gheslagen was, dat de inundatie in
„ November jonghstleden voorgheval-
„ len, alles soodanich hadde bedurven,
„ dat het aen die van Aelsmeer voor-
„ noemt absolut onmogelyck geworden
„ was verder daer op te dencken; dat
„ de gemelte Heeren haer Edele Groot
„ Mog. Gecommitteerden vervolgens
„ oock inspectie oculair van den toe-
„ stant ende constitutie van de voor-
„ noemde Meer ghenomen, Dyckgraef
„ ende Hooge Heemraeden van Rhyn-
„ landt

(1) Handvesten der Stad Leyden pag. 713.

„ landt gehoort, ende de Retro-acta „ op 't voorschreve subject ghevallen, „ naergesien hadden; ende dat de ge- „ melte Heeren haer Edele Groot Mog. „ Gecommitteerden hadden ondervon- „ den, dat den grooten Polder van Aels- „ meer in syn omringh begreep twaelf „ hondert Mergen, waer van ontrent „ drie hondert Mergen noch heel Landt, „ ende de overige negen hondert Mer- „ gen waren in gesteecken ende uytge- „ veent: Dat het Ka-dycxken, het „ welck het Water van de Haerlemmer „ Meer placht te keeren, t'eenemael „ was wech geslagen ende geruineert, „ dat het voorschreve Meer seeckerlyck „ in de voorschreve uytgeveende Lan- „ den met groote force soude door- „ breecken, ende dan voorts met eenen „ inunderen noch ontrent vier duysent „ Mergen Landts, ten deele heel, en- „ de ten deele oock uytgeveent Landt; „ ende nergens ghesteuyt konnen wor- „ den, dan voor de Drecht, indien het „ [daer aen seer te twyffelen was] al- „ daer ghesteuyt soude konnen worden; „ dat het gemeene Landt van Hollandt „ ende West-Vrieslandt als dan die „ voorschreve schade al soude hebben „ geleden, ende dan noch voor af aen „ de voorschreve Drecht soo veel meer- „ der kosten souden moeten doen, in- „ dien men alle de Veenlanden aldaer „ tot aen de Noordt-zyde van den „ Rhyn toe niet wilde sien onder Wa- „ ter, ende alsoo noch eene nieuwe „ groote binnenlandtsche Zee. Dat de „ onkosten die gedaen souden moeten „ worden, niet konde werden gebracht „ ten laste van die van Aelsmeer voor- „ noemt, vermits sy onmachtich waren „ die te supporteren, ende veel liever „ de voorschreve Polder met de Meer „ gemeyn souden sien, als daer van ge- „ separeert, om dat de Ingelanden als „ dan gelegentheyt souden hebben, om „ de noch overgebleven Landen te kon- „ nen uyt-veenen, dat haer nu niet „ ghepermitteert werdt; dat het niet „ konde werden gebracht tot koste en- „ de laste van Rhynlandt, niet alleen „ om de sware ende excessive schade, „ die 't voorschreve Landt door de laet- „ ste inundatie heeft geleden, ende de „ groote lasten daer mede het noch be- „ swaert staet, als om dat een seer kleyn „ ghedeelte van Rhynlandt voornoemt, „ veel in uytgeveende Landen bestaen- „ de, daer in was geinteresseert, het „ ander gedeelte van dien daer mede

„ gantsch niet te doen hebbende; dat „ de gemelte Heeren haer Edele Groot „ Mog. Gecommitteerden vervolgens „ hadden gemeynt, dat in Consideratie „ van de groote schaersheydt van de „ Financie, nu ten spoedichsten al- „ leen een aenvangh van 't voorschreve „ Werck soude behooren te werden ge- „ maeckt, om 't succes van dien gesien „ zynde, dan oock tot het verder over „ te gaen, ende dat vervolgens als nu „ aen de kant van Aelsmeer voornoemt, „ daer het aldergrootste pericul is, soude „ behooren te werden ghemaeckt een „ Pael-werck tegens de voorschreve „ Meer aen, ter lenghte van vier hon- „ dert roeden; ende dat tot verval van „ de onkosten van het voorschreve Pael- „ werck, by den Staet soude behoo- „ ren te werden gecontribueert een som- „ me van veertich duysent guldens; dat „ de voorschreve veertich duysent gul- „ dens; soude behooren te werden be- „ taeldt aen Dyckgraef ende Hooghe „ Heemraden voornoemt, ende dat de „ selve soude behooren te werden aen- „ bevoolen, het voorschreve Pael-werck „ hecht, suffisant, met behoorlycke gor- „ dingen te maecken, ende 't selve „ Pael-werck met behoorlyck Sant, „ Steen, ende Puyn te vullen, ende de „ Grondt daer mede, mitsgaders met „ Bladtriedt te bestranden; ende dat de „ ghemelte Dyckgraef ende Heemraden „ van die voorschreve veertich duysent „ guldens souden moeten doen perti- „ nente reeckeninge, bewys ende reli- „ qua, met overleveringhe van een ac- „ curate Kaerte fugurati, ende uyt- „ druckinge op de selve Kaerte van het „ ghetal der Roeden, waer aen de voor- „ schreve penningen sullen wesen ge- „ employeert, ende verarbeydt; ende „ dat de voornoemde Dyckgraef ende „ Heemraden ten laste van de voorschre- „ ve veertich duysent guldens, of oock „ ten laste van den Staet in het perti- „ culier, ter saecke van de voorschreve „ beheeringe ofte directie, niet en sul- „ len mogen maecken eenigerhande „ pretensie, van wat nature die oock „ souden mogen zyn, 't zy van Vaca- „ tien, Reys ofte Teer-kosten, ofte „ het formeren van de voorschreve Reec- „ keninghe, of hoe die oock ghenaemt „ souden mogen zyn; dat voorts de „ voornoemde Dyckgraef en Heemra- „ den, die van den voornoemden groo- „ ten Polder van Aelsmeer, of die van „ de selve die daer toe verbonden zyn,

,, souden behooren te obligeren tot het weder opmaecken van het af-gespoelde ende wech-gheslagen Ka-Dycxken, ende dat ter hoochte, lengte, breette, ende soodanighe dosseringe ofte gloeyinge, waer op het voor desen ghelegen heeft, ende den noot het vereysschende is, mitsgaders om het selve, ende voorts het voorschreve Dycxken, als mede het voorschreve Pael-werck, te doen onderhouden, sonder onderscheydt, ende sonder uyt eenighe oorsaecke, yetwes daer voor en ten laste van den Staet verder te pretenderen, hoedanich het oock soude mogen zyn; dat wyders het verder uytveenen der voorschreve Landen aldaer, niet alleen wel scharpelyck ende op groote peyne soude behooren te werden verboden, maer oock Dyckgraef ende Heemraden, onder welckers Dyckgraef ende Heemraedtschappen eenige Veen Landen gelegen zyn, soude behooren te werden aengeschreven, dat de selve haer Edele Groot Mog. sullen hebben te informeren, of oock de Reglementen ende Ordres op het Slachturven ende 't ontgronden der Landen wel ende naer behooren werden gepractiseert, ende oock adviseren, wat remedien best souden konnen werden geappliceert, om alle in-ghesloopene abuysen te redresseren ende te voorkomen; van welck voorschreve geadviseerde by de Leden generalyck Copie versocht zynde, omme de intentie van de Heeren hare Principalen dien aengaende te mogen verstaen, is de finale Resolutie daer op te nemen, uytgestelt tot naeder deliberatie.

Resolutien der H. H. Staaten van Holl. enz. den 23. July 1676. pag. 252-254.

Onlangs hier naa ontstont 'er weder nieuwe bedenking by de Heeren Staaten; over zeker Vertoog van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rynland, of zy wel gevoegd waren verlof te verleenen tot het uitveenen van het eilandje Beynsdorp, of de Vennip, ruim veertig Mergen groot zynde; de redenen dat deeze onderneeming geenen voortgang hadt, zal uit het nevensgaande stuk ligt te bevatten zyn:

,, Is ter Vergaderinge gelesen de Remonstrantie van Dyckgraef ende hooge Heemraden van Rhynlandt, houdende, dat goedt ghedacht hadden haer Edele Groot Mog bekent te maecken, dat aen deselve van tydt tot tydt versoeck was gedaen, omme consent te bekomen tot het uytveenen van het Eylandeken Beynsdorp, gemeenlyck genaemt de Vennip, gelegen in de Haerlemmer Meer, dat sy tot noch toe swarigheydt hadden gemaeckt om het selve consent te verleenen, soo om dat sy niet wel konden wesen verseeckert van de suffisantheydt van de Borghtochte tot de betalinge van de Verpondinge als Rhynlandtsche Mergen-gelden, in conformiteyt van de Placcaten op het slacht-turven geëmaneert, als volgens de Keuren van Rhynlandt moeten werden gesteldt, als mede om dat sy geoordeelt, dat het selve Eylandeken de slach van het Water quam te beletten, ende sulcks een ghedeelte van de Landen gelegen aen de voorschreve Haerlemmer Meer, voor afspoelinghe bevryden, doch dat sy aen haer Dyckgraef en Hooge Heemraden van Rhynlandt tegenwoordich meer als oyt poursuittes wierden ghedaen, tot consent van de voorschreve verveeninge, met aenbiedinge van de Eygenaers, dat sy soodanigen Capitalen op een van de Comptoiren van haer Edele Groot Mog. soude aenkoopen, ende aen den Staet en verdere Geinteresseerdens overleveren, uyt de Interessen van welcke ghevonden ende voldaen souden konnen werden de jaerlycxe ordinaris Verpondinge, de Rhynlandtsche Mergengelden, ende de Binnenlandtsche kosten van den Ambachte van Lamuyden, onder het welcke het selve Landeken is behoorende; Dat sy Dyckgraef ende Hooge Heemraden voornoemt eenigen tydt geleden oculaire inspectie genomen hadden van de constitutie van het voorschreve Eylandeken, ende bevonden, dat het selve door de Meer jaerlycks seer considerabel wierdt wech gheslagen, dat mede op de meeste plaetsen seer steyle schooren, ende geen afdrachten en zyn, sulcks te beduchten stonde, dat al het overige Lant, zynde geweest, volgens de laetste meetinge, negen en veertich Mergen, ende nu gebleven ontrent noch ruym veertich Mergen, met der tydt t'eenemaal sal werden wech gespoelt; dat van de twee

,, Huy-

" Huyskens die op het ſelve Eylandeken ſtaen, het eene albereydts een geruymen tydt was onbewoont, ende ſeer bouwvalligh, ende het andere nu mede [ſoo de Eygenaers verklaerden] ſtondt verlaten te worden, ſulcks niemandt konde werden gevonden, die op het voorſchreve Landeken zyn verblyf-plaets langer willen houden, ende dat ſy Dyckgraef ende Heemraden mede niet konden oordeelen, dat het ſelve eenige loute ofte deckinge aen eenige van de Ouvers van het voorſchreve Meer konde geven, dewyle het een uyr gaens over Ys gelegen was van de kant van Hillegom, die de naeſte was, en daer het Meer niet in en breekt, ende ontrent twee uyren gaens van de Aelsmeerſche kant, daer de betemminge door ordre van haer Edele Groot Mog. nu geſchiede, ende dat ſy Dyckgraef ende Hooge Heemraden mits dien ſouden meenen, dat men de Poſſeſſeurs, waer van den Heere de Chan de principaelſte was, in Brabandt woonende, ende daer een Lidt van den Raedt van Bruſſel zynde, niet behoorde te beletten, als ſy de aen-gheboden conditien quamen te preſteren, haer goedt, het geene van de Meer ſtondt te worden vernielt, t' haren meeſten voordeel te beneficieren, dan dat ſy evenwel goedt gekeurt hadden, de voorſchreve ſaecke te brenghen in den ſchoot van haer Edele Groot Mog. die hun aen de betemminge van het groote Meer ſoo veel lieten gelegen zyn, om niet door onwenheydt (1) te pecceren, tegens eenige conſideratien die haer Edele Groot Mog. daer op ſouden mogen hebben: van welcke voorſchreve Remonſtrantie door de Heeren Gedeputeerden der Stadt Amſterdam copie verſocht zynde, om de intentie van de Heeren hare Principalen deſen aengaende te mogen verſtaen, is de finale Reſolutie hier op te nemen, uytgeſteldt tot naeder deliberatie.

Reſol. van de H. H. Staaten van Holl. enz. den 1. *Decembr.* 1676. *pag.* 546. & 547.

Hier en tuſſchen waren nu en dan ontwerpen opgeſteld, om deeze gevreesde plas droog te maalen en tot Land te maaken; doch die van Leyden meenende zulks tot naadeel hunner Stad te zyn, hebben het zelve in den aanvang tegengehouden door een beſluit van de groote Vroedſchap (2), en vervolgens de aankoomende Veertigen doen belooven zulks nooit te bewilligen; duurende dit beſluit tot omtrent den jaare 1750, als wanneer het zelve met algemeene ſtemmen geheel vernietigd is (3): zoo dat het thans door deeze Stad niet geſtremd zoude worden, als het werk en onderneeming maar de algemeene goedkeuring mogt verdienen, daar veel aan getwyfeld wordt, om dat men naa rype overweeging en nette uitrekening onderſteld, dat de droog te maaken landen van dit Meer, thans omtrent twintig duizend mergen groot, de vereiſchte koſten niet zouden konnen goed maaken.

Middelerwylen geniet de Stad Leyden aanmerklyke voordeelen uit de Viſcherye deezer Vroonwateren, zoo wegens de pacht penningen als wegens de aangenaame ſpys die aldaar van veele ſoorten ter markt gebragt wordt; op welke die van den Gerechte van tyd tot tyd Keuren, tot het geregeld gebruik en onderhoud dier viſcherye gemaakt hebben, van welken wy onder allen de volgende verklaaring alleen uit gekipt hebben, om een kort begrip van 't werk, van dien handel te geeven:

Proviſioneele nadere Verklaaringe van het XIX. *Articul van de Keuren op de Viſſcheryen der Stad Leyden, zoo in de Vroonwateren, als elders.*

" Die van den Gerechte der Stad Leyden aandachtelyk gelet hebbende op het XIX. Articul van de Keuren op de Viſcherye der zelver Stede, zoo in de Vroonen, als elders. daar van de titul is: *Vroonviſch niet te verkoopen dan tot Leyden:* hebben ten einde de zelve te beeter het effect van der zelver intentie dien aangaande, zouden bekoomen, goedgevonden ende verſtaan het voorſz. Articul eeniger maten in ſuſpenſe te hou-

(1) Onwetenheydt
(2) Handveſten van de Stad Leyden pag. 709. & 107.
(3) Ibid. pag. 714. & 715.

,, houden, ende by provisie, in manie-
,, ren hier na volgende te altereeren:
,, Dat alle Pachters van des voorsz.
,, Stads Leyden 's Visscheryen met de
,, groote Zeegen in de Meeren en Wa-
,, teren daar omtrent, zonder onder-
,, scheid, mitsgaders de Plempers en de
,, Vlouwers, haare Woonplaatsen hou-
,, dende aan deeze zeyde de Vennip,
,, ende den Ruygenhoek, gehouden
,, zullen zyn met haare Visch, zonder
,, de groote eenigsints uit te schieten,
,, ten minsten eens om de veertien da-
,, gen binnen Leyden ter merkt te koo-
,, men, ende die aldaar in 't openbaar
,, te verkoopen, geduurende den tyd
,, hier na gespecificeerd, namentlyk de
,, Visschers met de groote Zeegen, van
,, den eersten Maart tot den vierden
,, Mey, ende van den 22^{en}. Juny tot den
,, eersten Decembris: de Plempers van
,, den eersten Maart tot den 15^{en}. van
,, de zelve Maand, ende van den 15^{en}.
,, September tot den eersten Decembris:
,, ende de Vlouwers van den eersten
,, Maart tot den 22^{en}. Juny, ende van
,, den tienden Octobris tot den eersten
,, Decembris. Ende om zeeker te wee-
,, ten, of 't zelve behoorlyk en pre-
,, çieselyk naargekoomen werdt, zal de
,, Vroonmeester deezer Stede de voorsz.
,, Visschers, ten tyde dezelve nieuwe
,, huur koomen te maaken ofte ander-
,, sints, behandigen een billiet vervat-
,, tende der zelver naam en woonplaats.
,, Welk Billiet dezelve [zoo dikwils zy
,, tot Leyden, invoegen voorzeyd, ter
,, Markt koomen] zullen hebben te
,, vertoonen aan den Marktmeester, die
,, den dag daar op zal aanteikenen, om-
,, me by de voornoemde Pachters t'ein-
,, de van haar luider pacht, aan den
,, Vroonmeester overgeleverd te wer-
,, den, die daar toe middelerwylen al-
,, tyd acces zal moeten werden gegee-
,, ven, op pene dat [zoo dit-ende mee-
,, nigmaal de Pachters voorseyd, in 't
,, gunt voorsz. staat, koomen te man-
,, queeren] dezelve t'elkens over ieder
,, absentie, als vooren verbeuren zullen
,, een boete van 8 Guldens, ende daar
,, en boven arbitralyk gecorrigeerd zul-
,, len werden, zonder dat omtrent de
,, overtreedinge deezer eenige de minste
,, oogluikinge ofte conniventie geschie-
,, den zal, als zynde de serieuse mei-
,, ninge van die van den Gerechte der
,, Stad Leyden voorseyd deeze poinc-
,, tueelyk te noen naakoomen ende vi-
,, goureuselyk executeeren.
,, Hebben wyders die van den Ge-
,, rechte voornoemt ten overvloed goed-
,, gevonden, alle Pachters van der Stad
,, Leyden Visscheryen, geene uitge-
,, zonderd, nogmaals gantsch ernstelyk
,, te vermaanen ende waarschouwen,
,, dat het verbod, noopende de tyd van
,, 't Visschen in het XVIII^{en}. Articul
,, van de voorgemelde Keuren gespe-
,, cificeerd, zonder de minste overtree-
,, dinge pertinentelyk zullen hebben te
,, observeeren, ende vervolgens de Zee-
,, genaars niet moogen Visschen tusschen
,, den vierden Mey ende den 22^{en}. Ju-
,, ny: de Plempers tusschen den 5^{en}.
,, Maart en 15^{en}. Septembris, ende de
,, Vlouwers tusschen den 10^{en}. Octo-
,, bris ende den 22. Juny, op pene by
,, het voorseyde Articul daar jeegens
,, gestatueerd.

,, Aldus gedaan ende gearresteerd
,, by die van den Gerechte der
,, Stad Leyden, op den 25^{en}.
,, Februarii, ende na voorgaan-
,, de Klokke geslag ter Puye
,, van het Raadhuis derzelver
,, Stede, in teegenwoordigheid
,, van Schout, Burgemeeste-
,, ren, ende Schepenen voor den
,, Volke afgeleezen, op den
,, 4^{en}. Martii van den jaare
,, 15[illegible].

,, By my,

,, *En was geteekend:*

D. Verruyt.

Keurboek pag. 45. N°. 29.

De Hooge Heerlykheid van Oestgeest en Poelgeest.

Deeze twee Ambachten pleegen ieder een afgezonderde Rechtbank te hebben, maar het verloopen der Landzaaten gaf oorzaak dat de Schout zoo veel Azingen en buuren aldaar niet vinden konde, om recht te doen, en Vierschaar te Spannen; des Hertog Albert in 't jaar 1399. noodig dacht dezelve tot eene dingbank te maaken en de buuren te verligten in hunne riemtale (1). De hoo-

(1) Handvesten der Stad Leyden pag. 753. & 754

hooge Heerlykheid van Oestgeest en Poelgeest, die te leen gehouden wordt van de Graeflykheid van Holland, was eertyds mede verdeeld, en aan verschillende persoonen uitgegeeven, gelyk wy vinden, dat de Heer van Montigny, Stadhouder, in tegenwoordigheid van den Rade, en Leenmannen van Holland, eenen Bouwen Paedze, Jan Henrik Paedsenzoon, beleend heeft met een deel van de hooge Heerlykheid van Oestgeest en Poelgeest, hem aanbestorven van zynen Oudoom Dirk van Zwieten; alles omstandiger uit den naastvolgenden brief op te maaken:

„ Op huyden festien dagen in Augusto, in't jair veertien hondert twee en tachtigh, soe heeft die Heer van Montigny ende van Hantes, Stedehouder Generail, in tegenwoordicheyt van die van den Rade, ende voir den Leenmannen van Hollandt, hier nae genoemt, behouden der Graeflicheyt van Hollandt, ende elcken syns rechts, verlyet, ende verleent, verlyet ende verleent mits desen Bouwen Paedze, Jan Heynric Paedsenzoon, alsulcke Leengoeden als him uyt craghte van seeckere brieven van Octroye, die dair of syn, gegeven by wylen Hertoge Philips van Bourgoignen, als Grave van Hollant, saliger gedachten, by doode Dirck van Zwieten syn Oudtoom, aengecomen, ende by dessels Dircs brieven dair van wesende, gemaict syn, ende hier nae beschreven volgen, ende eerst die hooge Heerlicheyt van den Doirpen ende Ambochten van Oestgeest ende van Poelgeest, mit alsulcken renten van herfstbeden, lentenbeden, bottingen, ende Landen, als dair inne gelegen syn mit twee bloken tienden dair inne gelegen, dat een genoomt, die thiende in't Wyntglap, ende dat ander genoomt die thiende tot Kerckwerve, ende mit anders allen hoiren toebehoiren, niet uytgescheyden, behouden den Heer van Wassenair synre hooge Heerlicheyt van een deel in den voirschreven Ambochte van Oestgeest, nair uytwysinghe synre brieven, die hy daer of heeft, te houden van der Graeflicheyt van Hollant, tot eenen rechten erfleene, ende te „ verheergewaden mit eenen rooden „ Sperwair, of een pont Hollants dair „ voir. Item, noch een thiende gelegen buyten der Stede van Leyden, „ in den Ambochte van Oestgeest, gemeen mitter Abdisse van Reynsburch, „ te houden van der Graeflicheyt van „ Hollandt, tot eenen erfleen. Item, „ noch een thiende, gelegen in den „ voirschreven Ambochten van Oestgeest ende van Reynsburch, mit allen hoiren toebehoiren, groot, ende „ smal, soe groot ende cleyn als sy behoirt te wesen, te houden van der „ Graeflicheyt van Hollant, tot eenen „ onversterffelicken erfleene, ende te „ verheergewaden mit eenen rooden „ Sperwair, of thien schellingen Hollants daer voir, ende dit al nae inhout der ouder brieven, ende die „ Registeren van Hollant, die dair of „ syn.

„ Aldus gedaen &c. Præsentibus „ als Raide, Zevenbergen, Assendelf, Abbenbroeck, Werve, Aelmonde, en de Jonge; „ ende als Leenmannen, Zevenbergen, Abbenbroeck, „ Werve, ende Cleve, dair „ mede by was ick. &c.

Register Maximiliaan, 1482. – 1483 Cas II. pag. 12. verso & 13.

Oestgeest is nu en dan met verscheidene vryheden of voorrechten begunstigd, die wy, naar den tyd datze gegeeven zyn, hier mede zullen deelen: in 't jaar 1395. gaf Hertog Albert bevel den weg van de Stad Leyden tot aan de Geest met zand te spekken, en benoemt de Dorpen die de kosten draagen zouden (1): in't vervolg van tyden maakten de Regeerders van Leyden verdrag met de bestierders van het Klooster Marienpoel tot het maaken en wel onderhouden van den gemelden weg buiten de Rynsburgsche poort deezer Stad (2). ook zyn die van Leyden door den Heer van Wassenaar, als Heer van Oestgeest, met het volgende voorrecht in den Ambachte van Oestgeest beschonken:

„ Wy Dirck Willem Ysbrantszoonsz. ende Ysbrant Jan „ Vosz.

(1) Handvesten van Leyden pag. 808.

(2) Ibid. pag. 809.

„ Vosz. Scepene in Leyden, oirkonden, dat wy gesien hebben een Hantvest wel besegelt, gans ende gave ende ongeraseneert, dat myn Heer van Wassenair, ende Burchgrave van Leyden, gegeven heeft der Stede van Leyden, een vryheyt in den Ambocht van Oegstgeest, ende een affirmacie gesien hebben van der selver vryheyt, gegeven van onsen gheduchtighen Heer van Hollandt. Ende Scepene, Schepene, by rade ende [illegible] ende Poortmeesteren van der Stede van Leyden, ghekoert hebben [illegible] vryheyt, opter gheenre cost die daer na geeist waeren, in deser [illegible], zoe wie syn ghelt niet en [illegible] binnen veerthien daghen, [illegible] dat soudmen [illegible] tot jaerlicxen renten, van XII. penningen een, [illegible] Heyn[illegible] die Verwer daer [illegible] legghende an den Marendyck [illegible], dat [illegible] twee [illegible] ghesiet was, ende [illegible] lant heeft [illegible] Heemraden an beiden zyden belegen, welck ghelt Heyn[illegible] voerts niet betaelt en heeft, als 't gehoert was; [illegible] toe blyft op dit voersz. erve [illegible] tot jaerlicxen renten X. [illegible] Hollants Comens paymentes 's jaers, alle jaer te betalen t' Sinte Maertyns misse, die Jacop Ouwelant hebben sal tot myns Heren behoef van Wassenaer voer syn Vryheyt, die myn Heer van Wassenaer daer voer over ghegeven heeft mit syn n open brieven.

„ In kennisse der Waerheyt,
„ Soe hebben wy desen brief
„ besegelt mit onsen Zegelen,
„ in't jaer ons Heeren M.
„ CCCC ende drie, 's Dincx-
„ daghes [illegible] Sinte Martyns-
„ dach.

Perkamente Brief [illegible] Kerk te Leyden, [illegible] Kerk-[illegible], pag. 62. tot 63.

In 't jaar 1476. hebben de Hoogheemraaden van Rynland aan den Schout van Oestgeest, en aan zyne Heemraaden vergund, eenen nieuwen hoefslag te leggen opten Hofdyk, beginnende van Florents van Alcmade zyne hofstede, tot aan die Geest van Oestgeest toe (1).

„ Aan die van Oestgeest is, op den „ [illegible]gsten Juny, des jaars 1492. „ [illegible] Hoogheemraaden van Rynland geconsenteerd, die Groenstege „ te maken, dat men des Winters „ [illegible], en die hoefslagen als dat „ [illegible], ende elck van den Ambochten te betalen na avenant [illegible] „ sy toe gerecht syn, te weten; Oestgheest, Reynsburch, Catwyck, „ Valckenburch, ende Noortwyck.

„ Item noch is Oestgeest, ten selven dage, geconsenteert, als dat men „ die Syppen een [illegible] doen maken [illegible], ende die te scouwen, als „ dat noot en bederf sy voor dat gemeen Lant, dat dair omtrent gelegen is, ende die wech te hogen mit „ een Cade aldair, dat van node is om „ dat Water te keren over die wech, „ also als dat lant hoger is an die Ryn „ zyde, dan 't is after Oestgheest, ende dese Syppen en Caden te kueren, „ ende te scouwen, als dat van node „ ende van doene is (2).

„ Op den negenentwintigsten January 1499, so hebben die Dycgrave ende hoge Hyemraden van Rynlant geboden, dat nyemant, wye hy sy, „ enyge woude, ofte ruychten en leggen, noch en brenge op dien Maerndyc buyten Leyden, om aldair te „ drogen; elcx op een boete van een „ derdendeel van thien pondt (3).

Die van Oestgeest hebben vryheid hunne misdaadigen, in de gevangenisse te Leyden te moogen zetten (4); Zy zyn ook vry van 't onderhouden der Visschbrugge te Leyden volgens goedvinden der Regeerders van de gemelde Stad, van den achtsten Juny des jaars 1532. onder zeker beding, dat de brieven van afschryvinge zoo verre zouden onderhouden worden, als die door de Dorpzaaten zouden gehoorzaamd worden (5). Zy hebben ook door Lamoral Prins van Ligne, vryheid verkreegen van den Wassenaarschen Tol, waar die geheven wordt, mits blyk toonende dat-

(1) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.
(2) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.
(3) Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.
(4) Handvesten der Stad Leyden pag. 75[illegible].
(5) Katwyksche Oudheden [illegible], pag. 42.

datze te Oeſtgeeſt woonen, en Tolvry zyn, geheel omſtandig begreepen in het naaſtvolgende Stuk.

„ Lamoral, Prince van Ligne, ende „ des Heiligen Ryks, Grave van „ Fauquenberge, ende van Nechim, „ Marquis van Roubais, Seneſchal van „ Henegouwen, Baenderheer van Bel- „ loeul, Waſſenaer, Ville ende van „ Chiſon, Here van Montreul, Tulin, „ Eſtambruges, Valkenburg, beide de „ Katwyken, Voorſchoten, Voorburg, „ Saſſenheim, ende Oeſtgeeſt, Ridder „ van den gulden Vlieſe &c. Doen te „ weten enen iegelyk. Alſo onſen Schout „ ende Ambagtsbewaerders van onſen „ Dorpe ende Ambagte van Oeſtgeeſt, „ in den name van alle hare Inwoonde- „ ren ons verſogt hebben dat wy hun- „ luiden . . . . ſouden willen „ accorderen, gunnen en verlenen vry- „ dom van onſe Tollen in Holland, van „ de Goudſe Sluis, ende van de ſelve „ vrydom hen depeſcheren behorelyke „ Brieven. So is't, dat wy deſe ſake „ overgemerkt, ende daer op gehad „ advis van die van onſen Rade . . . . „ genegen weſende ter bede . . . . „ om de goede gunſte, genegendheid, „ en dienſtbaerheid, die ſy ons betoond „ hebben, en hopen nog tonen ſullen „ ter goeder gedagteniſſe, ende inkom- „ ſte in onſe Heerlykheden, ende Goe- „ deren in Holland gelegen, voor ons, „ onſen Erven, ende Nakomelingen „ Burggraven van Leiden, Heren van „ Waſſenaer, ende der voorſz. Tollen „ gegunt, ... en gegeven heb- „ ben, gunnen, enz. by deſe onſe opene „ Brieven van nu voortaen den voor- „ ſchreven Supplianten voor hen en al- „ len Inwoonderen van Oeſtgeeſt, nu „ ſynde ende die namaels komen mo- „ gen, vrydom ende exemptie van de „ voorſz. onſe Tollen, op alle plaetſen „ ende wagten in Holland, daer de ſelve „ tot nog toe gecollecteert ſyn, ofte „ namaels gecollecteert mogen werden; „ ordonneren en bevelen, allen onſen „ Tollenaren, hare Gecommitteerde, „ ende allen anderen die enig bewind „ van de voorſchreven onſe Tollen mo- „ gen hebben, ofte hier namaels ver- „ krygen, alle de Inwoonderen van „ Oeſtgeeſt t'allen tyden deſe hare Vry- „ heid ende ontſlag te laten genieten, „ ſonder de ſelve daer inne te doen, of „ te doen doen, enig hinder ofte belet. „ Ende tot dien einde 't voorſchreven „ Dorp van Oeſtgeeſt mede te ſtellen „ op de lyſte van de vrye Plaetſen on- „ ſer Tollen, op ieder wagte van dien „ ſynde, ende 't getal der ſelver vrye „ Plaetſen daer mede te vermeerderen, „ mids alleen de voorſchreven verſoe- „ kers en alle Inwoonderen enige onſe „ Tollen ofte wagten van dien met hare „ Goederen paſſerende gehouden ſyn te „ vertonen behoorlyke blyk ofte Tol- „ Brief, inhoudende dat ſy in Oeſtgeeſt „ wonende ſyn, hebbende de ſelve Tol- „ Brief 't Segel van de Schout, en on- „ dertekend van den Secretaris aldaer „ in der tyd ſynde, op poene van te „ verlieſen het effect van deſen.

„ Gegeven in den Hage, den elf- „ ſten July, ſeſtien honderd Elf.

„ *Onder de plique ſtaet:*

Lamoral de Ligne.

„ Ende daer op, ter Ordonnantie „ van zyn Excellentie

„ *Ende is getekend;*

Adrien le Brun, Secretaire.

„ Weſende beſegeld met een groot „ rood waſſen Segel, aen dub- „ belen francynen ſtaerte uithan- „ gende.

Katwykſche Oudheden door Pars pag. 432. N. druk pag. 200. & Kabinet der Nederl. Oudheden II. deel p. 275. door Br. van Nidek en le Long.

Deeze Heerlykheid zich ten Noorden tot aan de Veſtgraften der Stad uitſtrekkende vonden de Heeren Regeerders oorbaar, de zelve met al 't gene 'er aan behoorde, in 't jaar 1615 op zekere voorwaarde te koopen van de Prinſeſſe van Ligne, als gemachtigde van haaren gemaal Lamoral, Prins van Ligne, Heer van Waſſenaar, Burggraaf van Leyden, enz. voor de ſomme van tweeënveertig duizend guldens, gelyk eindelyk, naa eenige moeyelykheden, de Heerlykheid van Oegſtgeeſt op den zevenden Juny des jaars 1616, aan den preſiderenden Burgermeeſter Jan Ysnoutſſen van der Neſſe, ten behoeve van de Stad Leyden, opgedraagen en te leen gegeeven is, zoo als weinig jaaren laater de overige deelen der hooge Heerlykheid van

Oeſtgeeſt door de Heeren Staaten aan de Stad Leyden vergund zyn; alles uit de ſtukken daar toe dienende, door ons in 't licht gegeeven, naauwkeurig op te ſpooren (1), overtollig hier met meerder omſtandigheid te herhaalen, dierhalven willenwe liever iet melden van het Dorp, 'tgene door de Landmeeter F. de Roos geſteld wordt op duizend en vyftig roeden van de Rynsburgſche poort der Stad Leyden; naamenlyk gerekend tot de Kerk van Oeſtgeeſt, welke ten deele van trasſteen gebouwd is, en tekens van groote oudheid heeft: zy ſtaat op eene verhevene hoogte boogsgewyze nedergaande, die met diggelen en ſcherven van Romeins aardewerk bezaaid is, zynde naar de meening van den Oudheid kundigen Oudaan (2), eene Romeinſche ſterkte geweeſt, alzoo de ſtukken en brokken onder deezen heuvel ongeroerd leggen. Buiten twyfel wordt deeze Kerk voor eene der Oudſte van Holland geacht, zy is op den naam van S. Willebrordus ingewyd. Het Dorp wordt in de lyſt der goederen van de Utrechtſche Kerk ten tyde van Biſſchop Odibaldus, omtrent het jaar 866. Oſtresgeiſt geheeten (3). het plagt ook Kerkwerven genoemd te worden. De Kerk was ten tyde van 't beleg der Stad Leyden verbrand, en is, naa verloop van eenige jaaren weder opgebouwd en tot den Godsdienſt bekwaam gemaakt, gelyk die heden gezien wordt. In het Dorp by het Rechthuis is ook het Armhuis, op het welke de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders der Stad Leyden regels gemaakt hebben op het ontfangen der behoeftige Vreemdelingen, om het zelve niet te veel te belaſten (4). als geheel dienſtig ter verhoedinge van het verdere verval van het Dorp, dat in de lyſt der verpondingen van 't jaar 1732. op honderd vier en 'tnegentig huizen, vyftien Bleekeryen, twee Steenplaatſen en tien Molens, midsgaders negentienhonderd drieënveertig mergen vierhonderd vyfentnegentig roeden Lands geſchat wordt, doch ſedert in getal van huizen merklyk verminderd is.

De aangenaame gelegenheid van deeze vruchtbaare landſtreek, heeft veroorzaakt dat'er verſcheide Edellieden eertyds hun verblyf verkoozen, en hunne Stam- of Luſthuizen gebouwd hebben, van welken ſommigen geheel vernietigd zyn, die wy vooraf ter loops zullen aantekenen, als het Hof, van welk gebouw het land alleen overig is en de naam van den Hofweg, en Hofdyk te kennen geeven waar omtrent het gelegen heeft.

Digter by de Stad Leyden pleeg de Hofſtad Pedikenpoel te leggen, groot zesendertig mergen Lands, het wierdt van den Burggraaf van Leyden, als Heer van Waſſenaar te leen bezeten (5), en in den Oorlog met Hertog Jan van Beyeren, omtrent het jaar 1420. geheel vernield, ſedert verkoft aan Boudewyn van Zwieten, die 'er een Vrouwe Klooſter van ſtichtte, Marienpoel geheeten, van het welke nader in't vervolg gehandeld wordt. By de Kerk van Oegſtgeeſt pleeg de aanzienlyke Hofſtede Haaswyk te leggen, eertyds gebouwd door de Heeren van Mateneſſe, vervolgens bezeten door den Heere Philips van Almonde, Luitenant Admiraal van Holland, en eindelyk by den Heer Diederik van Leyden, Heere der Stede Vlaardingen en Vlaardinger Ambacht, welke luſtplaats in onze dagen geheel is geſlecht geworden.

Die nog in bloejenden ſtand onder Oegſtgeeſt en Poelgeeſt gevonden worden, zullenwe hier, naa maaten wy de ſtoffen machtig zyn, beknoptlyk afſchetſen; Het vermaaklyke

Abtspoel,

omtrent het Veer of de brugge van Warmont gelegen, is gebouwd door den Heere Willem van Mathanes, welke naa Heer Gerard van Okkenburg, die in 't jaar 1424. ſtierf tot den dertigſten Abt van Egmond verkoozen wierdt, en geduurende zyne vierendertig jaarige regeering, die hem de Heere van Egmond moeyelyk en laſtig maakte, dit Huis tot eene uitſpanning gebouwd heeft (6), ſedert is het door de Abten van Egmond als een Luſtplaats gebruikt, tot dat het geduurende de belegering der Stad Leyden door de Spanjaarden, afgebrand, en dus als een puinhoop gebleeven is, tot den jaare 1591, wanneer de

(1) Zie Handveſten der Stad Leyden pag. 756-762.
(2) Roomſche Mogendheid pag. 21. & 22.
(3) Charterboek 1. deel pag. 20.
(4) Handveſten der Stad Leyden pag. 833. & 834.
(5) Charterboek IV. deel pag. 4.
(6) De Abten van Egmond door Ant. Hovens pag. 39.

de Heeren Staaten het vervallen Huis Abtspoel met ruim veertien mergen Lands ten behoeven van het Collegie Theologie binnen Leyden, verkoften aan Foy van Brouchoven, volgens bewys van den hier nevensgaanden opdragtbrief:

„ De Ridderschap, Edelen, ende „ Steden van Hollandt, ende Westvrieslandt, representerende de „ Staten ende hooge Overicheydt van „ den selven lande, doen te weeten, „ dat wy tot oprechtinge ende dotatie „ van zeecker Collegie van Studenten „ binnen der Stadt Leyden, deur onse „ Gecommitteerde, na voorgaande affixie van billetten binnen de omleggende Steden ende plaetsen gedaen, „ openbaerlyck ende als meest daer voor- „ en biedende ende hoochst mynende „ binnen der Stadt Leyden in des Baillius vierschare aldaer mit open deuren, verkoft hebben, ende vercoopen „ by desen Foy van Brouchoven, veerthien margen vier en tnegentich roeden Landts metten vervallen Huys „ van Abtspoel, gecommen van de Abdie van Egmondt, ende nu aan den „ Lande van Hollandt ende hooge Overicheydt van dien vervallen. Leggende 't voorsz. Landt ende Huys in „ den Ambochte van Oestgeest, belent enz.

„ Bevryende het zelve Land voor alle aanspraak, recht van naasting, lossing of anders alles voor eene cuitingbrief van tweeduysent vyff hondert „ vierentzestich ponden seventhien schellingen van veertich grooten Vlaems „ 't pondt, te betalen op drie termynen; en een lossrentebrieff van „ hondert tsestich gelycke ponden, „ enz.

„ Gedaen in den Hage den naest „ lesten Octobris in 't jaer ons „ Heeren vyffthien hondert een „ en tnegentich.

„ *Op de Vouwe Stondt:*

„ Ter Ordonnantie van de Staten,

„ *En was getekent:*

De Rechtere.

„ Versterkt met een roodwasschen „ Zegel, op welk de Leeuw zittende in den Hollandschen tuin „ met een vaantje in den Klaauw „ verbeeld staat.

Uit den Oorspronglyken Opdragtbrief berustende onder den Heere van Abtspoel.

De Heer Brouchoven timmerde het Huis weder op tot een aangenaam verblyf, het zelve met plantagie, als anders versierende: ook verkreeg hy van de Heeren Staaten, als bezitters van de aangeslagen goederen van Wassenaar, de Vryheid om twee paar broedende Zwaanen omtrent Abtspoel te moogen houden, gelyk hy op den achtienden Maart des jaars 1593. met het zelve recht bekleed is, 't gene door den volgenden Leenbrief beweezen wordt:

„ De Ridderschap, Edelen, ende „ Steden van Hollandt ende Westvrieslandt, representerende de Staten „ van den selven Lande, doen condt „ allen Luyden, dat wy ter ernstiger „ begeerte van Foey van Brouchoven, „ Rentmeester des gemeen Lants van „ Rynlandt, den selven Brouchoven „ vuyt gratie verleydt ende verleent „ hebben, verlyen ende verleenen mitz „ desen onssen brieve tweepaer broedende Swaenen te mogen houden, omme „ ende omtrent syne Hoffstadt van Abtspoel, gelegen in den Ambochte van „ Oestgeest van ons van wegen der „ Graeffelicheyt ende hooge Overicheyt „ van Hollandt, als besitters van de „ Heerlicheyden, goeden, ende gerechticheyden van den Huyze van Wassenaer ende Zuydtwyck, Foey van „ Brouchoven voorsz. synen erven ende „ naecommelingen, van den huyze van „ Wassenaer, tot eenen onversterffelycken erffleene, te verheergewaden soe „ wel nu jegenwoordelyck, als oyck „ soedickmael als 't verschynen zal, mit „ twee Zwaenen, off dertich stuvers „ daervoeren, mitz oyck daer en boven „ betaelende d'andere onsse gewoonlycke „ Hoffrechten. Ende van desen voorsz. „ leene heeft ons op huyden huld, eedt, „ ende manschap gedaen de voornoemde Foey van Brouchoven naer behoeren.

„ Hyer hebben by, aen, ende over „ geweest Meester Cornelis de Jonge, „ ende Henrick van Coesvelt, onse „ Leenmannen.

„ Des t'oirconde hebben wy desen

 „ brieff

„ brieff mit onſſen grooten ſe-
„ gele, ende het contreſegel van
„ den voorſz. Huyſſe, 't welck
„ wy in gelycke ſaecken gebruyc-
„ ken, beſegelt, den XVIIIen.
„ Marty, anno XVC. drye ende
„ tnegentich.

„ *Was getekend:*

Joh. v. Oldenbarnevelt vt.

„ *Op de vouwe ſtondt:*

„ De Heeren Staten van Hol-
„ land ende Weſtvrieſland,
„ ende ter orde van de zelven
„ geteyckent,

„ By my,

C. de Jonge.

„ was met een groot Zegel in roo-
„ den Waſſche verſterkt, draa-
„ gende op de voorzyde den Hol-
„ landſchen Leeuw en op de te-
„ genzyde het Wapenſchild van
„ Waſſenaer, uithangende aan
„ dubblen ſtaarte.

Uit den Oorſpronglyken perkamenten brief van den Heere van Abtspoel,

Dit Huis en Landgoed is aan de Brouckhovens gebleeven tot naa den dood van Mr. Jacob van Brouckhoven, wanneer de Heer Mr. Willem Paeds, Raad en Burgermeeſter der Stad Leyden, in 't jaar 1643. het zelve by Koop machtig wierdt, welke het zelve aan zynen Zoon den Heer Cornelis Paedts, achterliet, het zelve bezittende tot den jaar 1685. thoen hy goedvondt het zelve aan zynen Zoon Mr. Willem Paedts over te geeven, die de Timmeraadie en den Hof geweldig verbeterd en vergroot heeft, en de Burgermeeſterlyke en andere Waardigheden te Leyden, gelyk zyn Vader en Grootvader, bekleedde tot zyn Overlyden, laatende zyne Luſtplaats in 't jaar 1741. by teſtament aan zynen Neef den Heer Mr. Willem Paedts, Jacobsz. Raad en Schepen der Stad Leyden. Naa den dood van deezen is dezelve in 't jaar 1752. gekoomen op Adriana Barbara van Kruiskerken, Echtgenoote van den Heere Frederik Sluyskens, Heere van ter Horſt, enz. By het ſterven van deeze Vrouwe is in 't jaar 1762. eigenaar van het vermaaklyke Abtspoel geworden de Heer Pieter Cornelis van Leyden, Secretaris van 't Hoogheemraadſchap van Rynland,

Niet verre van daar ligt het

Oud Poelgeeſt,

ook naar zynen bezitter wel eens Alkemade, en toen het geheel vervallen lag van ſommigen Aardenſtein geheeten. Het is het rechte ſtamhuis der Adelyke Poelgeeſten, en wordt van de Graaflykheid van Holland te Leen gehouden. Het wierdt ten tyden der Hoekſche en Kabeljauwſche verwoeſt, ſedert weder opgebouwd, en door Floris van Alkemade bezeten tot den jaare 1511. thoen hy zonder Kinderen ſtierf, het zelve naalaatende aan Heer Willem van der Couſter, de zoon zyner Zuſter. In 't vervolg is het gekoomen aan den Heere van Monceaux, en wierdt omtrent den jaare 1667. bezeten by Conſtantyn Sohier de Vermandoys, Heer van Warmenhuizen (1), en eindelyk is dit adelyke Slot en de Landeryen gekoomen aan den alom vermaarden Hoogleeraar Herman Boerhave, welke den Tuin of Hof met uitheemſche Boomen, zeldzaame gewaſſen, en vreemde planten verſierd heeft. Het gebouw, dat in deftigheid weinige Landhuizen behoeft te wyken, en veelen overtreft, ligt midden in het Water, en tot het welke men langs eene fraaye ſteene brugge ingaat. Het heeft van achteren een uitgeſtrekt gezigt naar de Zyl en Leydſche Meer, als mede over de Vaart van Leiden naar Haarlem, die hier omtrent eertyds de Poel geheeten wierdt, en van welke dit huis als liggende op den Geeſt en aan de Poel de naam van Poelgeeſt ſchynt gekreegen te hebben. Het behoort tegenwoordig aan de edele Vrouwe Johanna Maria Erfdochter van den beroemden Heer Boerhave, Weduwe van den Heere Frederik Graave van Thoms;

Endegeeſt.

een prachtig gebouw met verſcheidene to-

(1) S. v. Leeuwen Coſtumen van Rynland pag. 35.

torens, ruime binnenplaats met overwelfde Galeryen, die op steene pilaaren rusten, ligt binnen zyne graften beslooten, omsingeld door Vermaaklyke plantagie met ruime en lommeryke Laanen, is een achterleen van den Huize van Wassenaar (1), wierdt eertyds bezeten by Jongheer Pieter van Schouwen van Endegeest, en in 't vervolg by Jongheer Scheldinus van der Ryd, Heere van Brochem, en Woestwezel. Het zelve is omtrent het midden der Zeventiende eeuwe ten gronde toe afgebrooken en weder sierlyk opgebouwd. Het behoort thans in eigendom aan de Weduwe des Graaven van Gronsfeld, welke haar gewoone verblyf aldaar houdt.

Nader aan de Kerk, en in de buurd van Oegstgeest ziet men een deftig gebouw de Greunerye geheten met torens en andere versterking, in 't midden zyner graften gelegen, het is gebouwd door den Heere Jan Mamuchet, uit Vlaandre gevlugt, de Grootvader van de tegenwoordige Vrouwe van Lourecht, en behoort uit dien hoofde aan haaren Gemaal, den Heere van Westrenen (2).

De Heer van Oestgeest wegens de Stad is tegenwoordig:

De Heer Mr. Nicolaas Willem van Leeuwen, Regeerend Burgermeester.

Mr. Johan Hieronimus van der Marck, Baiuw en Schout.

Mr. Johan Pompe van Meerdervoort, Secretaris.

De Ambachtsheerlykheid van Zoeterwouden.

Is met Stompwyk, Wilsveen, den Leydschendam aan de Zuidzyde van de Vliet, en Tedingerbroek in een lichaam aan de Stad Leyden verkoft door Jongheer Ysbrand van Merode in het jaar 1610. en ten behoeven van de zelve Stad door den Stadhouder en Leenmannen van Hollant te leen gegeeven aan den Burgermeester Claas Adriaanszoon (3), doch dit uitgebreide gebied, sedert in verscheidene afgezonderde deelen verdeeld zynde, zal het tot beter begrip strekken, dat wy ieder in 't byzonder verhandelen.

Zoeterwoude ontleent zynen naam zoo men meent van het water de Zwet, en van de Boschrykheid dier landstreeke: zyne uitgebreidheid is zoo groot, dat het bynaa de helft van de Stad Leyden aan de Zuidzyde besluit, beginnende aan den nieuwen Ryn buitende Hoogewoerdspoort, loopt langs den Ryndyk tot aan de Hoogeveensche vaart en aan Stompwyk, van daar langs den Ouden Vliet tot den Ryndyk by de Witte- of Haagschepoort der Stad Leyden, wordt geschat op 3977. Mergen Lands. De Kerk, een oud gebouw, omtrent 1030. roeden van de Stad gelegen, pronkt met een spitsche toren, pleeg eertyds aan de Sint Jans Heeren, die 'er eene Commandery hadden, als mede de Woening van den Predikant, te behooren, sedert zyn, uit deeze oorzaake, die van Haarlem in bezitting gebleeven, die het huis van den Predikant onderhouden, en het recht van Voorstanderschap (4) aldaar pleegen te oeffenen: de verkiezing van den Predikant geschiet door de Ambagtsheeren, uit een drietal hen door den Kerkenraad voorgesteld. Het getal der huizen, die onder dit rechtgebied zeer verstrooit gelegen zyn, wordt in de nieuwste lyst der verpondingen, van den jaare 1732. gesteld op 375. en dertien Molens.

Van oudsher heeft de Stad Leyden verscheidene Voorrechten in dit Ambacht bezeten, als in 't jaar 1476. is haar vergund, dat al wie zouden woonen binnen de bepaling van Rodenburgerwatering omgaande tot aan de Vlied en voorts tot in den Ryn excys zullen geeven als binnen de Stad Leyden, en geene poorters neeringen zouden moogen doen (5). Keizer Karel de V. gaf in 't jaar 1524. aan die van Leyden, datze geene bierwinkels of biertappen in Zoeterwouden, dan op zekere voorwaarden behoeven te dulden

(1) S. van Leeuwen Costumen van Rynland pag. 36.
(2) Uit medegedeelde berichten.
(3) Handvesten der Stad Leyden pag. 728.-733.
(4) Jus Patronatus.
(5) Handvesten der Stad Leyden pag. 13.

den (1): Ook beloofde de Schout aan Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden om alle maanden eens in Leyderdorp, Zoeterwoude, en Oestgeest te ondersoeken, of iemand eenige neringen, tapperyen, enz. tegen de Octrooyen streevende zoude doen (2). Meer [illegible] verbinteniffen, en verfcheidene bepaalingen omtrent de buiten neringen, zyn eertyds, zelfs voor dat de Heerlykheden aan de Stad gekogt waren, met groote oplettendheid gemaakt, en onderhouden, inzonderheid verkreeg deeze Stad in 't jaar 1554. van den Keizer Octroy, dat in Zoeterwoude en Stompwyk geene Lakenberyderye, noch hanteeringen, of redingen van wolle, [illegible] tot de neringen behoorde [illegible] worden (3) [illegible] Stad [illegible] verkregen, dat niemand binnen de achthondert roeden van deeser Stede Vesten, tapperyen, ambachten en neringen zoude mogen doen (4).

Omtrent het jaar 1721. vonden de Regeerders der Stad Leyden oorbaar de Riemtalen of Schoten van Zoeterwoude, en het aandeel van Stompwyk daar onder op de volgende wyze aftekoopen:

„ Zoo is, in conformitè van Haar
„ Ed Gr. Mog. Refol. van den
„ 19en. December 1721 aan de Heeren
„ Burgermeesteren, en Regeerderen der
„ Stad Leyden, als Ambagtsheeren van
„ Zoeterwoude, Stompwyk, enz. toe-
„ [illegible] de Riemtalen, of Schoten van
„ Zoeterwoude, de portie van Stomp-
„ wyk daar in begreepen, en de Bot-
„ [illegible], welke te famen par-
„ [illegible] Comptoir der Domeinen
„ [illegible] betaald gewor-
„ [illegible] Guldens St.
„ [illegible] met de somme
„ van [illegible] Guldens en 5 St. en [illegible]
„ tegen den penning 25. En dat de
„ [illegible] aan het bovengemelde
„ Comptoir betaald zynde, dan mede
„ [illegible] van de gemelde
„ Riemtalen, en Bottingen zullen vry
„ gesteld worden.

Resolutie 2[illegible]. January 1733.

Van Zurk Codex Bat. [illegible] pag. [illegible] Uit de Resolutie [illegible] Ed. Gr. Mog. [illegible] December 1721. en 2[illegible]. January 1733.

De last welke de Stad van deeze haare Ambachtsheerlykheid te draagen heeft, wordt van de andere zyde weder door zekere inkoomsten verzoet, van welken wy, onder anderen aangetekend vinden, dat die van Zoeterwoude en Stompwyk jaarlyks betaalen vyftien Guldens erfpagt, wegens het gebruik van den Vrouwenweg en Vrouwenfloot: en twintig guldens in erkentenis, voor de kosten van het banwerk van den Wagenweg buiten de Wittepoort, beginnende van den buitenkant van de Singelfloot tot aan de Boshuizer brugge, tot koste der Stad gemaakt wordende; en nog veertig Guldens in erkentenis van de kosten welke de Stad heeft in 't maaken van het banwerk van den Wagenweg buiten de Hoogewoertspoort, van den buitenkant van de Singelfloot tot de Roomburgerfluis: als mede nog zevenentwintig Guldens voor 't maaken van het banwerk van de Roomburgerfluis tot aan het Leyderdorpfche Veer (5).

De Ridderlyke of Adelyke Stamhuizen pleegen onder Zoeterwoude eertyds talryker te zyn dan heden, alzoo de binnelandsche oorlog en de alvernielende tyd, eenige geheel verwoest, en andere van gedaante heeft doen verwisselen. Daar niet dan alleen de naam en oude standplaats van overig is, zyn

Rodenburg

De Schryvers der Hollandsche Oudheden vermengen deeze Hofstede met het Klooster Roomburg, dat verder van de Stad, en over de Roomburger wetering gelegen was; uit welke reden kan ik niet bevroeden, ten zy uit de overeenkomst van den naam die echter voor de oplettende, merklyk verschilt: daar en boven kan door den Leenbrief van de Hofstede Rodenburg van den jaare 1458. thoen het Klooster Roomburg nog in welstand was, onwederfpreekelyk beweezen werden, dat het twee onderscheidene goederen geweest zyn, en dat de Hertog van Bourgonje, in den gemelden brief, de Hofstede Rodenburg aan zynen Raad, Florents van Bofchuyzen te leen gegeeven heeft

(1) Handvesten van de Stad Leyden pag. 16.
(2) Ibid. pag. 31.
(3) Ibid. pag. 44.
(4) Ibid. pag. 47.
(5) Thesauriers rekening van 't jaar 1729.

heeft (1), al het welke wy breeder onder het Klooster Roomburg aanwyzen. Wat verder van de Stad nevens den Ryndyk was eertyds de Hofstede

Rynegom

gelegen, recht over de Doesbrugge, een allodiaal goed, groot omtrent twintig Mergen: van het gebouw is niets overig, en de Plantagie is in Warmoesland veranderd. Tusschen deeze luftplaats en het gemelde Rodenburg lag oudtyds het Adelyke Stamhuis van

Meerburg.

't welke met zestig Mergen Lands van de Graaflykheid van Holland in 't jaar 1319. aan Dirk Janszoon van Meerburg te leen gegeeven wierdt (2). Het huis stondt verder van den Ryndyk, en nader aan Zoeterwoude by de Puiksloot en aan de Meerburger Watering. Naa de verwoesting is het Land door Robbregt de Coutreau, Heer van Westmale, verkoft aan de Heeren Gebroeders Jacob en Pieter de la Court (3), welken ieder een afzonderlyk lusthuis aan den Ryndyk, op het gemelde Land deeden timmeren, en den ouden naam aan beiden lieten behouden.

Het Huis te Zwieten

mede aan den hoogen Ryndyk, en by de Zwietersluis gelegen, is het oude Adelyke Stamhuis der Heeren van Zwieten, 't welke eertyds te leen gehouden wierdt van den huize van Zuilen, in het Sticht Utrecht, gelyk het zelve door Lamoraal, Graaf van Egmond, als bezitter van den huize van Zuilen en Westbrouk met het Huis, Slot, boomgaarden en singelen met de giften van de Mannen en Cappelleryen daar aan behoorende, op den derden October des jaars 1591. verlyd op Jongheer Adriaan van Zwieten, Bailiuw van Rynland, laatste mans-oir van zyn geslacht, welke het zelve verkoft aan Hugo van Nierop, Heere van Kalslagen, die het weder verkoft aan den Heere Bikker van Zwieten, Burgermeester der Stad Amsterdam (4): Sedert is het in dat geslacht gebleven tot naa den dood van den Heere Mr. Gerard Bikker van Zwieten, Baanderheere van de hooge Heerlykheid Kessel, Raad der Stad Amsterdam enz, die het naar de hedendaagschen bouwtrant, deftig vertimmerd, en de vier oude hoektorens vernieuwd, vermaak gehad heeft de uitterlyke gedaante te behouden, de plantagie by uitneemenheid te vergrooten, en met lommerryke wandel dreeven uit te breiden. Wanneer dat dit Huis, en onderhoorige land, tot een vry en onafhanglyk goed gemaakt is, gelyk men het weinige jaaren geleden verkoft heeft, heb' ik niet konnen ondekken. De bezitter van dit Heerlyk goed is in deeze dagen de Heer Lampsens, lid van het Edelmoogende Collegie ter Admiraliteit te Amsterdam.

Het Huis Kroonestein

niet verre van de Vliet omtrent de Lammenschans gelegen, is eertyds door Jongheer Florents van Alkemade in 't jaar 1412. als eigengoed opgedraagen aan de Graaflykheid, en weder te leen ontfangen, groot in laanen, singels, graften, boomgaarden en landen, met tiende, en Visscherye en omtrent twintig mergen lands, het wierdt in vroegere tyde Wouterswerf geheeten, naar zynen bezitter Wouter van Haarlem (5), en in't vervolg gekoomen aan het geslacht van Alkemade, heeft Hertog Albert, in't jaar 1404. het zelve met een byzonder voorrecht beschonken, naamenlyk, dat alwie op het zelve huis woont en poorter te Leyden is, zyn poortrecht in allen deelen behoudt (6). Dit goed gekoomen aan het Geslacht van Wyngaarden, is eindelyk by vertimmering van Daniel van Wyngaarden, onlangs naa de strenge belegering deezer Stad, verschil ontstaan over de nieuwe timmeraadie; wandt men vindt aangetekend "dat op den vyfentwintigsten A-
„ pril des jaars 1579. betaald is aan
„ handen van Mr. Gerard Melitz. Pen-
„ sionaris deezer Stede, te cause van
„ zyne vacatien, en andere extraordina-

(1) Perkament Register, Principium 1447-1459. Cas G. onder Noordholland pag. 80. versa.

(2) Charterboek II. deel pag. 218.

(3) Costumen van Rynland pag. 39.

(4) Costumen van Rynland pag. 39.

(5) Charterboek III. deel pag. 532.

(6) Handvesten der Stad Leyden pag. 795.

„ naris oncosten by hem gedaen ende „ verschoten omme op den 13en. April „ deur last en bevel van die van den „ Gerechte, in den Haege geweest te „ hebben, en met eenige Geleerden „ aldaer geconsuleert, nopende die tim- „ mer[illegible]he van Daniel Wyngaerden op „ Cronesteyn (1)." Doch weinige jaaren laater is by de Regeerders van Leyden, onder zekere voorwaarde, aan den gemelden Wyngaarden het opbouwen van het zelve huis vergund geworden (2). Eenigen tyd laater, zyn die van Panhuis bezitters geweest, tot dat de Heer Maarten van Heukelom, die aan het gemelde geslacht door huwelyk verbonden was, Kronestein in 't jaar 1757. verkoft aan den Heere Aldewaereld, welke het heden bewoont.

Het Huis Cys

nader aan de Vliet en nevens de Schans Lammen gelegen, is met twintig mergen lands door Jan Klaas Janszoon, in 't jaar 1524. aan de Graaflykheid van Holland opgedraagen, en weder te leen ontfangen (3), sedert dien tyd heeft het verscheidene bezitters gehad, onder welken het somwylen naar een en den zelven het huis Berendrecht geheeten wordt, tot dat het eindelyk in 't jaar 1763. by openbaare opveiling gekoft is door den Heere Mr. Alexander le Breton van Doeswerf,

Het Huis Keukel

op den hoek van de oude Vliet aan den Ryndyk is een oud adelyk huis geweest alwaar de Gereformeerden in het jaar 1566. de eerste openbaare vergadering of predikatie hielden, en is geduurende de belegeringe deezer Stad, geheel verwoest en sedert in Warmoes- en Weilanden veranderd,

De Hofstede Boschuyzen

is eene bezitting geweest der Edelen, die 'er den naam van voerden, lag digt onder de Stad Leyden buiten de Witte poort; het wierdt door Hertog Albert in 't jaar 1400. ter gunste van zynen Meesterknaap, Herman Willemszoon, van een recht leen veranderd in een onversterfelyk erfleen, met andere vryheden breeder uit den naastvolgenden brief te leezen:

„ Aelbrecht &c. doen cont allen lu- „ den, want Herman Willems- „ zoon, onse Meesterknaep, van ons „ gehouden heeft tot enen rechten lien „ omtrent twintich morgen lants, gele- „ gen inden ambocht van Zueterwou- „ de, geheten Bosschuzen: Soe heb- „ ben wy den selven om dienstswille, „ die hi ons gedaen heeft, ende noch „ doen mach, soe vele gracie gedaen, „ ende hebben him die voirsz. twin- „ tich morgen lants verliet, ende ver- „ lien mit desen brieve, te houden van „ ons, ende van onsen nacomelingen „ him, ende sinen nacomelingen tot „ enen onversterfliken erfleen. Voirt „ soe hebben wy Herman, onsen Mee- „ sterknaep voirsz. geoerloeft, ende ge- „ consenteert wt den voirsz. Landen „ twee morgen Lants, die aerde dair „ of wt te slaen, steen of te backen, „ dairse hem best genuegen sullen tot „ sinen besten profyt, ende orbair.

„ In oirconde &c.

„ Gegeven in den Hage opten „ lesten dach in Decembri, „ anno XIIIIc.

Jussu Domini Ducis Alberti.

„ Presentibus Domino de Wassenair, „ Burchgravio Leydensi. nec non „ Domino Gyskino de Diepen- „ burch, Milite, Consiliariis.

Jacobus Petri de Leyden.

S. Prepositus Montensis.

Perkament Register, Liber V 1390.-1401. *Cas E. pag.* 406.

Het gemelde huis wierdt, geduurende de belegering der Stad Leyden verbrand, ten gronde geslecht, en niet weder opgebouwd. Naa dien tyd is het in eigendom bezeten door Jongheer François van Landkroon, welke vryheid verkreeg om de Boschuizersluis, lig-

(1) Thesauriers rekening van 't jaar 1578. & 1579. pag. 87.

(2) Handvesten van de Stad Leyden pag. 49.

(3) Costumen van Rynland pag. 37.

liggende in den Ryndyk, met eenen boom te moogen sluiten, als uit het nevensgaande stuk blykt:

„ Franchois van Lanscroon, wonen- „ de tot Leyden, es, naer voor- „ gaende rechtdaichs gebodt, gedaen „ in der Vierschare van Soeterwoude, „ overmits nyemant hem geopposeert „ en heeft, geconsenteert, dat hy de „ sluyse van Boschuysen, leggende in „ den hogen Ryndyck, by hem doen „ maecken, ende repareren, sal mogen „ sluyten met een boom, voor den gee- „ nen die de voorsz. brugge zyn ge- „ bruyckende, ende hem in de costen „ ende repareren nyet begeeren te bate „ te commen.

„ Actum tot Haerlem open XXV^{en}. „ Septembris 1582.

Uit de Archiven van 't Hoog-heemraadschap van Rynland.

Sedert dien tyd heeft het verscheidene bezitters gehad, en is in onze dagen by openbaare koop gekoomen aan den Wel Edelen gestrengen Heere Mr. Michiel Pompe van Slingeland, Schepen der Stad Leyden. Deeze Landeryen en die 'er naast gelegen zyn, vonden de eigenaars omtrent den jaaren 1664. oorbaar; binnen eenen polder te begrypen, en daar toe een verdrag met de Regeerders der Stad Leyden aan te gaan, om de zelven door de Watermolen der Stad te doen bemaalen, midsgaders consent en toestemming van de Hoogheemraden van Rynland tot dit werk te erlangen; welke onderneeming gelukkig ten einde gebragt wierdt, ten voordeele van de ingelanden, die heden nog grooten dienst konnen hebben van die eerste verbintenissen, en dierhalven ons verplicht, om al de stukken ons daar van gelukkig ter hand gekoomen hier mede te deelen volgens den tyd datze gegeeven zyn:

„ Alsoo Schout en Molenmeesters „ van de Gasthuys ende Boshuy- „ ser Polders in Soeterwoude, de Wel „ Ed. Heeren Dycgraeff ende Hooge „ Heemraden van Rynlandt by requeste „ hadden vertoont, dat sy Supplianten „ met communicatie van de principael- „ ste van de Ingelanden des voorsz. Pol- „ ders tot beter dienst ende geryff van „ de respective Landen, met de Ed. „ Achtb. Heeren Burgermeesteren der „ Stadt Leyden, syn verdragen, ende „ over een gecomen, dat de respective „ Polders, tot een sullen werden ge- „ maect, ende gecombineert, ende ge- „ samentlyck by des Stadts Watermoo- „ len sullen werden bemaellen, ende „ dat de Landen leggende over de oude „ Vlieth, langs de Voorschooter wech, „ tot aen den Ryndyck, dewelcke voor „ desen door de Voorschoter wech, met „ een Duyker syn bemaelen, als nu met „ een Duycker door de oude Vliet te „ leggen, met de voorsz. Polder sullen „ werden gecombineert, ende wyders, „ volgens soodanigh concept, aengaen- „ de de Slooten, Dammen, Kaden, „ Wateringen, ende het geene verder „ tot het bemalen van deselve Polder, „ met des voorsz. Stadts Moolen be- „ hoort, als ten deele by het jongste „ concept van de Gasthuyspolder van „ den vyffden November 1661. was be- „ raempt, ende wyders tot verder com- „ binatie van deselve Polders, ende het „ bemalen met des Stadts Molen, by „ haer Supplianten in geschrifte is doen „ stellen, ende ten Comptoire van Ryn- „ landt is berustende, omme een ieder „ die 't aengaet vertoont, ende des ver- „ socht synde copie gelevert te werden. „ Eyndelycken dat Sr. Allard Poellaerd „ cum sociis, met syne Landen, die hy „ tegenwoordich heeft, ofte noch sou- „ de mogen crygen, leggende ten Zuy- „ den van de voorsz. Polder, over de „ oude Vliet langs den Soeterwouschen „ Hofwech, met den Duycker door de „ oude Vliet, t' synen off haren costen „ te leggen, met deselve bepolderinge „ sal mogen combineren, ende tot dien „ eynde den Dam, leggende tusschen „ hem Poellard syn Land, ende den „ Hoffwech - laen by hem Poellard sal „ mogen werden opgenomen, mits leg- „ gende soodanige Kade op syn Land, „ als eenige in off om deselve Polder „ gelegen: Soo oock Pieter Willemsz. „ van Ysselsteyn cum sociis, met haere „ Landen leggen benevens de treck- „ wech ten Oosten van de voorsz. Pol- „ der mede door een Duycker, ofte an- „ dere gelegentheyt, t' synen ofte hae- „ ren schoonste, ende verseeckeringe „ des Polders, t'samen met de voorsz. „ Polder - landen door des Stadts Moo- „ len sal mogen werden bemalen. Tot „ het voltrecken, ende onderhouden „ van het welcke versochten sy Sup- „ plianten haer Wel Ed. Consent ende „ approbatie. Soo is 't, dat welgemel-

„ de Heeren gesien het Kerckgebodt t' „ haerder Wel Ed. ordonnantie door „ een Heemraets Boode in den bedryve „ van Soeterwoude, ende Voorschoten „ gedaen, ende dat daer jegens by „ Jaecques Crommelingh ende Abraham „ la Plaa was geopposeert, ende naderhandt weder van de voorsz. oppositie „ behoorlycken hadden gerenunchieert, „ ende gedesisteert, de Supplianten haer „ voorsz. versouck, soo 't leyt, hebben geconsenteert, ende toegestaen, „ gelyck als haer Wel Ed. toestaen ende consenteeren by desen.

„ Aldus gedaen in 't Gemeenlants- „ huys van Rynlandt binnen „ Leyden, den eersten Mairt „ 1664.

Dient tot het voorgaende Consent,

Provisioneel concept dienende tot combinatie van de respective Gasthuys ende Boshuyser Polders, in Soeterwoude, ende het gesamentlick bemalen van de Landen desselfs Polders met ende voor de Stadts Watermoolen.

„ 1. In den eersten, dat het contract „ tusschen de Gecommitteerde Ingelanden, ende Molenmeesters, ende de „ Heeren Burgermeesteren der Stadt „ Leyden, aengaende het bemalen van „ de voorsz. Landen metten aencleven „ van dien, sal werden achtervolcht, „ ende onderhouden, synde van dato „ den . . . . . .

„ 2. Dat de slooten ende Wateringen, Kaden ende Dammen van de Boshuyser Polder sullen werden gemaect „ ende geschooten tot sodanige wyte, „ diepte, ende hoochte in gelycheyt „ van de Slooten, Wateringen, Kaden, ende Dammen van de Gasthuyspolder, jongst op den vyffden November 1661. beraemt, te weten, „ de Kaden ter breete van twaelff roede voeten, uyt, ende op het vlack „ der aerden, op de Kruyn ten minsten „ drie voeten breet, ende ter hoochten „ van ses duymen boven het hoochste „ winter Water, de Dammen ter selver „ hoochte, ende ter breete boven van „ vyff roede voeten, ende aen de binnenste candt wel beschoeit, de Weteringen negen ende thien voeten boven wyt, daer ende sulcx de gecommitteerdens, beneffens Molenmeesteren sullen noodich ende goetvinden, „ onder vyff voet ende diep ses duym „ beneden de Krimp van de Molen op „ een gelycken boom.

„ 3. De hooffden in de Weteringen „ wydt acht roede voeten.

„ 4. De slooten, soo wel heyn slooten, al als schey sloten, seven roede „ voeten wyt, diep drie ende een halve „ voet beneden het ordinaris water.

„ 5. Dat ten aensien, de Weteringen, Slooten, Kaden, ende Dammen „ van de Gasthuyspolder alrede t'haeren „ costen sy gemaect, ooc dien conform „ de Slooten, Weteringen, Kaden, „ ende Dammen in de Boshuyser Polder, in gelycheyt sullen werden gemaect, tot costen ende laste van de „ eygenaers in 't gemeen, daer het gemeene Werc is, sulcx naderhand tot „ gemeene costen van beyde de Polders. „ daer 't gemeen Werc is, ende in 't „ bysonder dat het bysonder Werck is, „ sal werden onderhouden.

„ 6. Dat de Slooten, tusschen het „ Land van de Kinderen van de Heere „ Nobelaer, respondererende van des „ Stadts Molen tochtsloot, recht door, „ tot eerste krompte ten halven omtrent „ van het Land, alwaer den Dam in „ deselve krompte sal werden opgenomen tot op de voorgaende Scheysloot „ tusschen beyde de Polders, de welcke „ aen d'een zyde met een Dam, ende „ aen d'ander syde met een Verlaet sal „ werden gesloten, ende met de respective Polders gemeen gemaect, alls „ breder by het contract tusschen de „ Ingelanden ende Burgermeesters der „ Stadt Leyden, sal dienen tot een nieuwe Molesloot; mits dat den eygendom van deselve sloot blyft aen de „ voornoemde Kinderen, ende het onderhout ten laste van de respective „ Polders in 't gemeen, sonder te verhouffslagen, ende dat in plaets van „ den selven Dam, een hooffde, met „ een brugge sal werden gesteecken, „ ende onderhouden, tot costen ende „ lasten des Polders.

„ 7. Dat van het selve te steecken „ hooffden aff, soo voorts den houck „ om, de Weteringen zal werden vervolght recht door tot tegen over „ de Wetering van de Gasthuys Polder, alwaer tot costen van de Stadt „ een grooten Duycker sal werden geleyt, onder door de Scheysloot, „ tusschen de respective Polders, om „ daer door het Water van de Gasthuyspolder te ontfangen, ende door „ de-

„ deselve lange Weteringh tot de Stadts „ Moolen te werden geleyt.

„ 8. Dat mede de voornoemde Kinderen van de Heer Nobelaer sullen „ gedoogen, dat door den Dam, ten „ eynde van het selve Land, aen des „ Stadts Molen Weteringh responderende, een groote Duycker sal werden geleyt, daer door de Polder bequamelick, door deselve Weteringh „ sal connen werden bemalen, ende behoorlyck gedient, mits dat in cas de „ voornoemde Kinderen, ofte haers „ recht hebbende, hare Landen begeerden te ontgronden, in sulcken gevalle deselve, den achtersloot, ten halven van haer Land sullen mogen affstoppen, soo verre als sy t'haren gerryve, ende behoudens verseeckeringh „ des Polders bevinden mochten te behoeven.

„ 9. Dat in het Land van J. Lantskroon de voorvervallen dwerssloot, „ responderende op de voorgaende, doorgaende uten te maken Wetering, tot „ Polders costen, tot een dwersweteringh sal werden opgeschooten, mits „ mede hebbende een hooffde met een „ brugge, tot coste ende laste des Polders te maecken, ende onderhouden, „ en dat het achter dwersweteringh in „ 't selve landt nu de plaets van 't hooffde, met een Dam sal werden verheelt, des dat in den selven Dam een „ Duyker sal mogen werden geleyt, „ om 't Water te beter schot te geven.

„ 10. Dat van daer de Weteringen „ soo voort recht door sal voortgaen, „ tot in ofte aen de oude Vliet toe, ontrent de brugge, alwaer mede tot conbinatie van de overgelegen Landen „ tot costen van de Stadt, een Duycker „ sal werden geleyt ende onderhouden.

„ 11. Dat aengaende deselve Landen „ over de Vliet gelegen, ende nu mede „ door een Duycker met de respective „ Polders te combineren, deselve op „ haer selfs costen in 't gemeen, daer „ het gemeen werc is, de Sloot lopende van het Wedde, daer den Duycker „ sal werden geleyt, sal werden geapproprieert tot een tochtsloot, ende „ Weteringh, loopende met een bocht „ tot aen de Voorschoter wech, tusschen „ het Land van het Catharynen Gasthuys, ende soo voorts langs de Wech „ tot aen den Rhyndyck, sulcx soo „ voorts tot gemeen off particuliere „ costen derselver Landen als vooren „ sal werden onderhouden.

„ 12. Dat aengesien de conbinatie van „ de respective Polders, elcke Polder op „ sich selven sal blyven, ende elcke „ reeckening daar van in 't bysonder sal „ werden gedaen: Soo nochtans dat de „ Gasthuys Polder sal moeten helpen „ draegen de gemeene oncosten in 't „ maecken ende onderhouden van de „ lange Weteringh in de Boshuyser Polder, daer door ende voor soo veel haer „ Water daer door, door een Duycker „ wert ontfangen ende voort wechgeleyt.

„ 13. Indien iemants Kaden off Dammen quamen in te breecken, sullen „ de Molenmeesters 't selve aenstonts „ sonder uytstel laten maecken tot costen „ van de gebreeckige.

„ 14. De Landen sullen werden bemalen op sodanigen peyll, als by de „ Gecommitteerde Ingelanden, ende respective Molenmeesteren naer gelycheyt van den boom van de Landen, „ aen de Mole sal werden geslagen.

„ 15. De Molenweteringen van de „ Boshuyser Polder, eens t'haren costen „ gemaect synde, in gelycheyt van de „ Gasthuys Polder, sullen daer naer tot „ coste van elcx der voorsz. Polders ingelanden, by verhoufflaginge werden onderhouden.

„ 16. Gelyck mede tot gemeene costen sullen werden onderhouden, de „ buyten Kaden, ter lenghte van de „ Landen leggen, ende dewelcke notoir tot gemeene costen moeten comen, mede sonder verhoufflaginge, „ sulcx de Molenmeesteren in der tyt in „ goede ordre, tot gemene costen sullen doen onderhouden.

„ 17. Dede naderhandt in te nemen „ ofte van buteten Landen op haer selven haere Weteringen, Kaden, ende „ Dammen sullen moeten maken, ende „ onderhouden, ende des niet tegenstaende haer in alles sullen onderworpen de ordre van de gemene lasten des „ Polders.

„ 18. De Polder sal 't geheele Jaer „ door bemalen werden ter dispositie „ van Molenmeesters, ende op de peyl „ daer toe gestelt.

„ 19. De reeckeninge sal jaarlycx gedaen werden ter plaetse by Schout, „ ende Molenmeesteren te beraemen, „ ende sullen de Ingelanden des behoorlyck verwittiched synde, gehouden „ syn hun Molegelt op te reeckeningh „ met hun te brengen, op een boete „ van twaelff stuyvers.

„ 20. Ende op dat de voorſz. geconcipieerde ordre, wel ende punctuelyck mach werden naergecomen, ende geduyrich onderhouden, ſullen Schout ende Molenmeeſters tweemael des jaers ſchouwen, te weten in Maert, ende in September, uytterlyck voor den eerſten October, off daer omtrent, ter diſcretie van deſelve, ende ſullen alle gemeene Wercken, ten laſte van de Landen in 't gemeen mogen beſteden, off doen maecken, ende onderhouden, t'haren ſchoonſten, ende de particuliere Wercken van Slooten, Dammen, &c. tot laſte van deſelve mogen beſchouwen, ider Werck op twaelff ſtuyvers, te bekeeren volgens de Keuren van Rynlandt, ende dat het Werck tot hunnen coſten beſteet, ende de penningen volgens den Dyckrechte uytgeleyt, ende wederom ingevordert mogen werden. Voor alle welcke generale moeyten, de Molenmeeſteren elc 's jaers ſullen genieten vyftich ſtuyvers.

„ 21. Tot welcken eynde twee Molenmeeſteren 's jaers ſullen werden vercooren, daer van een twee Jaeren ſall continueren, ende d'ander t'elckens affgaen, ende een ander met gemeene ſtemmen in ſyn plaets ſal werden aengenomen, ſynde ingeland off bruycker, dewelcke met adſiſtentie van den Schout ende Secretaris, op alles goede toeſicht houden ſullen.

„ 22. Eyntelick, dat de Gecommitteerde Ingelanden beneffens de jegenwoordige Molenmeeſters by deſen geauthoriſeert werden, alle nieuwe gemeene Wercken, coſten, ende laſten van de gemeene Ingelanden voor de eerſte reyſe te doen maecken, ende daer van behoudens reeckeningh, ommeſlach te maecken, ende invorderingh te doen, alles beneffens andere gemeene Lants Polder off Morgengelden, ende in 't verder continueren van deſelve de gemeene Wercken des Polders te mogen beſteden, off doen maecken t'haren ſchoonſten tot coſte ende laſte des Polders.

„ 23. Alle 't welck voorſz. ſtaet men executeren ſal met ſoodanich Dyckrecht, als de Keuren van 't Hoochheemraetſchap van Rhynlandt medebrengen, ten welcken eynde de Ingelanden ſich verclaren den inhouden van deſen, ende daer op derſelver Judicature te onderwerpen.

„ Aldus gedaen, beſlooten, ende gearreſteert by de reſpective Gecommitteerde Ingelanden, ende Molenmeeſters, deſen XXV^en^. Auguſti, en de reſumtie van den 22^en^. September, ende den 18^en^. November XVI^c^. drieentſeſtich,

„ *Onder ſtont:*

„ My jegenwoordich,

„ Als Secretaris van Soeterwoude,

„ *Ende geteyckent.*

Simon van Leeuwen.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadſchap van Rynland.

„ Alſoo de Gecommitteerde ingelanden ende Molenmeeſters van de Boshuyſer ende Gaſthuys polder in Soeterwoude, de Wel Ed. Heeren Dyckgraef ende hooge Heemraden van Rynlandt by requeſte hadden vertoont, dat wel tot combinatie van deſelve Polders, ende het bemalen van des Stadts Watermolen in het V^de^ artykel van haer beraemde concept, ende daer op gevolchde conſent, by U Ed. Moog. naer voorgaende Kerckgebodt opden eerſten Maert 1664- voorleden verleent was, vaſtgeſtelt, dat ten aenſien de Weteringen, Slooten, Kaden, ende Dammen van de Gaſthuyspolder alrede t' haren coſten waren doen maken, oock dien conform de Slooten, Weteringen, Kaden, ende Dammen in de Boshuyſer polder, in gelycheyt ſouden werden gemaeckt, tot coſten ende laſten van de reſpective eygenaers, in't gemeen, daer het gemeen werck is, ende in't byſonder daer het byſonder werck is, daer van by de Gecommitteerdens gedaen ſynde behoorlycke reeckeninge, daer by is aengeweſen, dat die van de Gaſthuyspolder ter ſake van de gemeene onkoſten tot het conbineren van deſelve polders gevallen moeten dragen voor haer quote een ſomme van hondert ende vierentwintich guldens, en de buyten landen over de oude Vliet, een ſomme van hondert vyftich guldens,

„ dens, blyvende de verder oncoften
„ tot lafte van de Boshuyfer [polder]
„ alle en welcke penningen fy Suppli-
„ anten gaarn foude doen invorderen,
„ met de gewone manier van executie,
„ fulcx als volgens U Wel Ed. Keu-
„ ren ende obfervantien, over het pol-
„ derwater, ende Dyckrechten gebruyc-
„ kelyck, fodanich dat de Bruyckers
„ van de refpective landen gehouden
„ foude fyn haare quote in de voorfz.
„ refpective fommen ten lafte van haere
„ eygenaers te verfchieten, mits dat fy
„ het wederom aen haer landthuyr je-
„ gens hare eygenaers fullen mogen kor-
„ ten. Dan alfoo foodanich recht ende
„ ommeflach fonder haer Wel Ed.
„ confent ende authorifatie niet ver-
„ mach te gefchieden; Soo keerden fy
„ Supplianten haer tot haer Wel Ed.
„ verfouckende, dat haar Wel Ed. haer
„ Supplianten tot het invorderen, ofte
„ doen invorderen van d'felve pennin-
„ gen in vougen voorfz. ende tot het
„ executeren van de onwillige, naer
„ den Dyckrechte, gelieven te authori-
„ feren, ende daer toe te verleenen acte
„ van confent, als in communi forma.
„ SOO IS 'T, dat welgemelte Hee-
„ ren 't voorfz. verfouck overgemerct,
„ de Supplianten hebben geconfenteert,
„ ende toegeftaen, gelyck als haer
„ Wel Ed. doen by defen, dat fy tot
„ lafte van de eygenaers der landen,
„ in de voorfz. Boshuyfer ende Gaft-
„ huys polders fullen mogen omme-
„ flaen, ende naar den Dyckrechte in-
„ nen, te weten, van de Gafthuyspol-
„ der ter fake van de gemene oncoften
„ tot het combineren van defelve pol-
„ ders gevallen, voor haer quote,
„ een fomme van hondert ende vier-
„ entwintich guldens, ende van de
„ buytelanden over de oude Vliet,
„ een fomme van hondert vyftich gul-
„ dens, blyvende de verder oncoften
„ tot lafte van de Boshuyfer alleen,
„ volgens de verdeelinge daer van in de
„ reeckeninge gemaect, welcke voorfz.
„ penningen de huyrders der refpec-
„ tive landen gehouden fullen fyn te
„ verfchieten; doch dat fy defelve aen
„ hare landthuyr jegens hare eygenaers
„ wederom fullen mogen korten, mits
„ daer van doende en overleverende be-
„ hoorlycke reeckeninge, bewys, en
„ reliqua.

„ Aldus gedaen in 't gemeenlants-
„ huys van Rynlandt binnen
„ Leyden, den 11[en]. October
„ 1664.

Uit de Archiven van 't Hoog-heemraadschap van Rynland.

„ Alfoe de gelanden buyten de Wit-
„ tepoort der Stadt Leyden, be-
„ fuyden den hogen Ryndyck, tus-
„ fchen het treckpadt aldaer, ende de
„ landen aencomende Jonchr. Juftus de
„ Nobelaer ofte desfelffs Kinderen, be-
„ noorden des voorfz. Stadts verver-
„ fingfloot, de Wel Ed. Heeren Dyck-
„ graeff ende hooge Heemraaden van
„ Rynlandt by requefte hadden ver-
„ toont, dat defelve mette Heeren Bur-
„ germeefteren der voorfz. Stadt, ende
„ oock onder malcanderen fyn verdra-
„ gen, dat hunne landen, in 't voor-
„ feyde diftrict gelegen, door des voorfz.
„ Stadts Watermolen befuyden de voor-
„ feyde ververfingfloot ftaende, t'allen
„ tyden des dienftich fynde, fouden
„ werden drooch gemalen; ten welc-
„ ken eynde onder door de voorfz. ver-
„ verfingfloot geleyt foude moeten wer-
„ den een bequamen duycker, refpon-
„ derende met het eene eynde door een
„ dam in de floot comende aen de Ooft-
„ fyde van 't landt van d'Heer Nobe-
„ laer, ofte fyn Kinderen voorfz. ende
„ met het ander eynde in de floot aen
„ de Suytfyde van de voorfz. ververs-
„ finghfloot gelegen; dat voorts tot
„ keeringe van het buyten waeter, het
„ riool in 't voorfz. treckpadt gelegen,
„ foude werden geftopt, ofte indien in
„ tyden ende wylen dienftiger gevon-
„ den wierde voor de voorfz. Stadt,
„ de floot beweften het treckpadt
„ voorfz. onbepoldert te houden, dat
„ als dan defelve Sloot, ter bequaem-
„ fter plaets foude werden affgeftopt,
„ datter drie fouffifante Dammen fouden
„ werden geflecht, d'een in de floot
„ comende ten Ooften van 't landt van
„ Coert Jans de Ridder, tegens de
„ Zuytwefterhouck van den thuyn aen
„ comende de Wedue van de Heer Se-
„ cretaris Schilperoort, de tweede in
„ de Sloot comende, ten Ooften van
„ 't lant van de Wed. wylen de Hr.
„ Weyfens, Doctor Medicinæ, tegens
„ de Moolenlaen, ende de derde in de
„ floot comende ten Weften van 't fel-
„ ve landt, tegens 't landt van Juftus
„ de Nobelaer, ofte fyne Kinderen
„ beyde aen 't Noorteynde van 't lant
„ van Juffr. Weyfens voorfz. Ende ten
„ aen-

„ aensien de sloot comende beneffens „ de Molenlaen, ten Westen van 't „ landt van Coert Jansz. de Ridder, „ ten dienste van desselffs bleyck, sal „ moeten werden onbepoldert gelaten, „ sal d'selve Coert Jansz. tot synen cos„ ten altyt onderhouden ende maken de „ Cade gelegen langs de selve sloot, op „ syn landt, ende dat soodanich be„ quaem als de voorsz. gelanden sullen „ oordeelen wel te syn. Dat eyntelyck „ om het water te Leyden aen den „ voorsz. duycker in den dam leggende „ aen de poort van 't lant van de Heer „ Schepen van der Meer, ende in den „ dam van de dwerssloot van 't landt „ van Juffr. Weysens soude geleyt wer„ den een duyckertgen ofte brugget„ jen, gelyck oock onder de Molen„ laen, ende de sloot ten Oosten van „ deselve geleyt soude werden, een be„ quamen duyker, mitsgaders dwers „ door 't landt van de Heer van der „ Meer, ende dat van Coert Jansz. de „ Ridder gemaeckt soude werden een „ slootgen ter bequamer plaets, ende „ wyte: sullende alle het voorsz. werck, „ uytgeseyt het maken ende leggen van „ den duycker onder des voorsz. Stadts „ ververfinghsloot, ende de voorgemel„ de Cade op 't lant van Coert Jansz. „ de Ridder becosticht, ende onder„ houden werden by de voorsz. Gelan„ den in't gemeen, naer proportie van „ yders morgentaelen, die in de voorsz. „ bepolderinghe sullen werden gebracht: „ ende dewyle nu de Supplianten gaer„ ne soude hebben het volcomen effect „ van 't voorsz. Contract, syn deselve „ te raide gewerden, haer t' addresseren „ aen haer Wel Ed. versoeckende, voor „ soo veel des nodich soude mogen syn, „ consent tot de voorverhaelde bepol„ deringe.

„ SOO IS'T, dat welgemelte Hee„ ren, gesien het kerckgebodt t' haerder „ Wel Ed. Ordonnantie desen aengaen„ de, door een Heemraetsbode, in den „ bedryve van Soeterwoude gedaen, „ ende dat daer jegens by de Voochden „ over de Kinderen van Justus de No„ belaer was geopposeert; doch nader„ handt van de voorsz. hare oppositie „ onder conditie hier inne van woorde „ te woorde geinsereert, was gerenun„ tieert ende gedesisteert, luydende als „ volcht: Mits dat soo de Voochden „ van de Kinderen van Justus de No„ belaer, off haers actie vercrygende, „ tot eeniger tyt de voorsz. hunne lan„ den wilden laten ontgronden, dat „ als dan deselve den Dam, die nu te„ gens het lant van de voorsz. Kinderen „ sal werden geleyt, aen 't Noorteynde „ van 't lant van Juffr. Weysens sullen „ vermogen te leggen, by de dwers„ sloot, loopende door het lant van „ Juffr. Weysens voornoemt, Noort„ waerts van deselve, des sy den selven „ Dam, naer de ontgrondinge weder „ sullen moeten leggen, ter plaetse d' „ selve te vorens gelegen heeft, ende „ dat oock tot allen tyden, de gemel„ de innegelandens sullen moeten toe„ laten ende gedogen, dat de Kinderen „ van den voornoemden Nobelaer, ofte „ haers recht vercrygende, haer met „ het voorsz. lant mede in de voorsz. „ bepolderinge sullen mogen begeven, „ alles in gevolge van 't Contract dien „ aengaende mette Heeren Burgermee„ steren der Stadt Leyden opgerecht, de „ Supplianten haer luyder versouck on„ der de hier boven verhaelde conditie „ ende limitatie hebben geconsenteert, „ ende toegestaen, gelyck haer Wel „ Ed. 't selve consenteren en toestaen „ by desen.

„ Aldus gedaen in 't Gemeenlants„ huys van Rynlant binnen Ley„ den, den 24en. April 1666.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rynland.

„ ALsoo Corn. Quirynen van Swie„ ten, Henric Bogge van Ryn, „ ende andere gelanden tot omtrent de „ veertien morgen, gelegen tegen de „ Boshuyserpolder in Soeterwoude, tus„ schen de oude Vliet, ende eenige „ Warmoeslanden, den Ryndyck, ende „ de tochtsloot der Stadt Leyden, dat „ den voornoemden Cornelis van Swie„ ten met seecker syn partye landt, „ door een duycker, gaende onder ofte „ door de voorsz. tochtmoolensloot, tot „ in de Boshuyser polder, benevens de „ andere Landen van d'selve polder wert „ bemalen door des Stadts Watermo„ len, ende sy Supplianten metten ande„ ren genegen syn, dat haere voorsz. „ buytenlanden mede door den selven „ duycker met deselve Stadts Molen „ soude werden bemalen, voor sodanich „ maelloon, ende onder soodanige on„ derhoudinge van Kaden, Dammen, „ ende Wetering, als de andere binnen„ landen van deselve polder, ter schouw „ van de Poldermeesteren van dien; „ welc-

„ welcke voorsz. Landen, op sich selven soude werden beslooten jegens de oude Vliet, op het lant van Ary Gerbrantsz. ende de Warmoeslanden aldaer, dewelcke tot dien eynde aen beyde de eynden soude werden affgedamt, ende soo voortgaende van d' selve Warmoeslanden aff, langs de Dycksloot, tot aen het hooge lant van Henric Bogge van Ryn, daer de Volmolen op staet, ende soo voorts rontom gaende langs de voorsz. tochtsloot, Tot welcken eynde in het landt van Cornelis Quirynen van Swieten, het welck jegenwoordich door den duycker wert bemalen, sal werden geschoten een bequame weteringh, daer op de binnesloten van de voorsz. Slooten sullen komen te responderen; waer tegens alsoo sy Supplianten wel vertrouwen dat niemant eenich het minste hinder ofte interest sal weten te allegeren, hebben sy nochtans om seeckerheyts wille geraden gevonden haer te addresseren aen haer Wel Ed. versouckende daer toe consent. SOO IS 'T, dat Welgemelde Heeren gesien het Kerckgebodt t' haerder Wel Ed. ordonnantie, desen aengaende, in den bedryve van Soeterwoude, door een Heemraetsbode gedaen, ende dat daer jegens niemant en hadde geopposeert, de Supplianten haer voorsz. versouck, soo 't selve leyt, hebben geconsenteert, ende toegestaen, gelyck als haer Wel Ed. doen by desen.

„ Aldus gedaen in 't Gemeenlantshuys van Rynlant binnen Leyden, den 15^en^. January 1667.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rhynland.

Gelyk nu de eigenaar der Hofsteede Boschuyzen de vryheid hadt verkreegen, om de Boschuyzersluis, leggende in den Rhyndyk, met eenen boom te moogen sluiten, zoo als hier booven (1) is aangeteekend, zoo is dezelve ook van oude tyden af verpligt geweest ten zynen eigen byzonderen laste te onderhouden de voorgemelde Sluis, gelyk dezelve ook nog in den jaare 1742. van de grond af met groote kosten uit steen geheel en al is gedaan vernieuwen door den Wel Edelen Gestrengen Heere Johan van der Maersche, Raad en Oudburgemeester der Stad Leyden, ten dien tyde bezitter van dezelve Hofsteede; waar tegen de Stad Leyden ook wederom gehouden was ten haaren koste te leggen en altyd in goede orde te onderhouden twee groote houte bruggen op het land van de voorzeide Hofsteede over de waateringen door de landerijen van dezelve Hofsteede loopende, en dewelken dienden aan den eigenaar van dezelve landerijen, niet alleen tot overpad en dryving van vee, maar ook zelfs, om met wagen en paarden daarover te konnen zyn hooy, messie en wat verder begeerde en noodig oordeelde, van het eene gedeelte van zyne landerijen na het andere gedeelte vervoeren. Doch is seedert weinige jaaren, naa dat deeze Hofsteede by het overlyden van voorgemelden Heer Burgemeester van der Maersche was gekoomen aan handen van den Heer Pompe van Slingeland (2), by Verdrag met de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, deeze Boschuyzersluis in vollen eigendom overgegaan aan de Stad Leyden, zoo dat den eigenaar van deeze Hofsteede voor altyd is ontslaagen van het onderhoud van deeze Sluis; waar tegen de voorgemelde eigenaar, voor zich en zyne opvolgeren, de Stad ook wederom heeft ontheeven van het onderhoud der twee opgemelde houte bruggen en dezelven tot zynen eigen laste genoomen (3). En is, seedert het sluiten van dit Verdrag, door den gemelden eigenaar ook één van die twee bruggen, als tegenwoordig geheel overtollig, (doch in vroegere tyden, door de Stad onderhouden wordende, noodzaaklyk geoordeeld) tot den grond toe afgebrooken, zoo dat men thans moogelyk geen het minste overblyfzel meerder van dezelve zoude konnen vinden.

Onder deeze Hofsteede Boschuyzen hebben eertyds veel meerdere Landerijen behoort, dan wel tegenwoordig, want ik vinde, dat Graaf Floris van Holland op den 8. November van den jaare 1283. een groot gedeelte van die Landerijen heeft verklaard vry te zyn van alle ongelden, zoo van Dyken als Dammen, volgens eene Opene Brief, dewelke ik daarvan onder myne met de hand geschreevene Handvesten vinde, en die aldus woordelyk luidt:

„ Wy

(1) Bladz. 620.
(2) Zie hier booven Bladz. 621.
(3) Uit medegedeelde mondelinge Berichten.

„ Wy Florens, Graeve van Hollant, „ maken cond allen den ghe-„ nen, die dese letteren sullen zien ofte „ hoiren leesen: Dat dat Vierendeel van „ der Heele te Boshuizen, dat gheheten „ es Thyemans Breedelant, dat onse „ was, ofte eigen Berbaerten Statius „ Wedu, ende wil dat vry sy, ende „ es, van alle ongelde, so van Dyc-„ ken, ofte van Dammen.

„ In oirconde dese letteren gese-„ ghelt met onsen propere se-„ ghele ende gegheven int jair „ ons Heren duisent twee hon-„ dert ende drie ende tachtig des „ Maendaghs voir Sinte Mertens „ daghe (1).

De landeryen nu, waarover deeze vrydom gaat, zyn in 't geheel groot negenentwintig morgen en drie hond; van dewelken drieentwintig morgen en vier hond naderhand gekoomen zyn aan die van Lokhorst, en de overige vyf morgen en vyf hond aan het Sinte Katrinen Gasthuis te Leyden; dezelver stukken, volgens oude aanteekeningen door Mr. Simon van Leeuwen (2) opgegeeven, voor uit den Rhyn tot achter aan een [illegible], en waren, ten tyde van [illegible] morgen, belend ten noordwesten van de H[illegible]ede van Boschuyzen met zyne landen, en ten zuidwesten aan landeryen, der B[illegible]del van L[illegible]hort behoorende. En hebben ook, uit kracht van deeze Opene Brief, by Graaf Floris verleend, de H[illegible]dingelanden van Rhynland, by het opneemen der vierde reekening van den Rentmeester Jan van Brouckhoven, op den 21. January 1551. verklaard en toegestaan, dat deeze Landen zullen vry blyven van alle onkosten aan den Spaarendamschen Dyk ten eeuwigen dage; en daarom den Ambachtsbewaarderen van Zoeterwoude belast, de eigenaars van dezelve landen voortaan te laaten ongemoeyd; en wyders goedgevonden, dat aan die van Zoeterwoude dezelve morgentaalen zullen worden geleeden in korting van den aanslag, waarop zy gesteld zyn (3).

Op die zelfde wyze, als de Ingelanden van de Gasthuis- en Boschuyzer-Polderen goedvonden met de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden een Verdrag te sluiten, om ten hunnen nutte gebruik van de voorgemelde Watermoolen der Stad te maaken, besflooten nu ook te handelen de Ingelanden van de Roomburgerpolder, geleegen aan de Oostzyde van deeze Stad buiten de Hoogewoerdspoort, insgelyks onder den Ambachte van Zoeterwoude, en met welgemelde Heeren Burgemeesters en Regeerders, onder het goedvinden der Hoogheemraaden van Rhynland, te verdraagen, dat ook hunne Landen, in den ring van dezelve Polder geleegen, met de andere Waatermoolen der Stad, staande aan de Roodenburger Laan, voortaan zoude worden bemaalen, waarvan ik ook hier nevens de stukken, my ter hand gekoomen, en aan weinigen bekend, ten gemeenen nutte, als, met het vervolgen van deeze Beschryving, zoo wel het algemeene welzyn, dan het vermaak, bedoelende, en hierin de loffelyke voetstappen van wylen mynen arbeitzaamen Voorganger drukkende, gemeend heb te moeten voegen

„ Alsoo de Ingelanden van de Room-„ burgerpolder gelegen buyten de „ Hoogewoertse poorte der Stad Ley-„ den, in den Ambachte van Soeter-„ woude, goetgevonden hebben omme „ met de Ed. Acht. Heeren Burge-„ meesteren der Stadt Leyden te ver-„ draegen, dat haere Landen inden ringh „ van de voorsz. polder gelegen, met „ de Stadts Watermoolen, staende in „ de Roodenburgerpolder, van nu „ voortaen bemaelen zoude werden, „ ende ten eynde de Ingelanden voorsz. „ in't generael, ende mits dien soo wel „ de laege als hooge landen bequaeme-„ lick soude connen werden gedient: „ Soo verclaeren syluyden met den an-„ deren overeengecomen, veraccordeert „ ende verdraegen te syn, invoegen en-

„ de

(1) In myn MS. Privilegieboek van Leyden B pag. 190. Wordt ook gevonden by Mr. Sim. van Leeuwen in de Handvesten en Privilegien van den Lande van Rhynland pag. 355. doch, schoon het in 't zaaklyke met dit hier gestelde overeenkoomt, zoo is 'er echter in de spelling en verplaatzing der woorden eenig onderscheid, waarom ik noodig gevonden heb dit stuk alhier te plaatzen: en heeft gemelde Sim. van Leeuwen het zyne getrokken uit den Blaffaard van Heer Vincent van Lokhorst, begonnen met den jaare 1553.

(2) Handvesten en Privilegien van Rhynland pag. 359

(3) Ibid. pag. 360.

„ de manieren hiernaer volgende: namentlick, dat de moolen wateringen geschooten sullen werden ter diepte van vyffthalve roede voeten, ende op een gelycken bodem, te reeckenen beneden het laechste Maeyvelt, daer van door de moolenmeesteren een peyl aen de moolen sal werden geslaegen de voorsz. moolenwateringen wyt, namentlick in 't laechste thien roede voeten, ende soo vervolgens; doch uytterlick in 't hoochste landt dertien roede voeten, onder in den bodem wyt de voorsz. moolenwateringe doorgaende vyff voeten, ende dat voor de eerste reyse tot polders costen in 't gemeen blyvende daer naer het banwerck van de voorsz. wateringen ten laste van de Gehouffslaechdens. Item dat die genen, die tot het maecken van de moolenwateringen voorsz. van syn landt sal comen te verliesen, tot laste van die polder, dien aengaende vergoedinge sal werden gedaen, tot tacxatie van moolenmeesteren in der tyt, aenvanck nemende de moolenwateringen voorsz. aen de oude moolen, staende aen de Meerburger wateringe, eerst uyt den Suyden Noortwaerts aen, tusschen de Landen toebehoorende Juffr. Wesop, de arme Weesen binnen Leyden, d'Hr. Burgemeester Rippert van Groenendyck, Jan Eenwoutsz. van Spierenburgh, Hendrick Bugge van Ryn, ende d' Hr. Gerrets Hulshout, tot aen den hoogen Ryndyck toe; voorts uyt den Noorden Suytwaerts aen tusschen de landen toebehoorende Ste. Catharynen Gasthuys binnen Leyden, de erffgenamen van den Heer Petrus Scriverius, d'Heer Burgemeester Johan Meerman, ende Juffr. Panhuysen: ende eyntelicken uyt den Oosten Westwaerts aen tusschen de Landen toebehoorende de arme Weesen, ende de erfgenaemen van den Heer Scriverius voornoemt, de arme Huysfitten binnen Leyden, Anthonis Dircxz. van Borselen, Alexander Coninck, De. Albertus Woodward, nomine uxoris, ende Juffr. Broechoven tot in de Roomburger Wateringe toe. Voorts sullen de binnen- ende buytenslooten opgeschooten moeten werden op den ouden bodem, ende ter wyte van seven voeten, te reeckenen uyt het Vlack van der aerden, onder gloeyende naer advenant, mits de monden van de slooten aen de moolenwateringen respondérende, ter lenghte van drie roeden, soo diep te maecken tot op fess duymen boven de moolenwateringen, welcke voorsz. moolenwateringen, item buyten- ende binnenslooten, jaerlicx van beyde syden geschouwen sullen moeten werden. Belangende de voorsz. moolenwateringen, sullen binnen tweemael XXIIII. uyren, naer dat de moolen aenvangh nemen sal, ten dienste van de polder te maelen, gesneden moeten werden: wyders sullen de Caeden tot costen van de ingelanden, te weten, ieder op syn houffslach, moeten verhoocht ende onderhouden werden volgens het houffslagh alreede gemaect ofte noch te maecken ter hoochte van een voet boven het hoochste winter water, volgens de peyl aen de moolen te slaen, boven drie voeten breet, ende gloeyende naer advenant met goede materialen, tot contentement van moolenmeesteren, ende vooral met geen heermoetch zant, op pene van de schaede daer door te veroirsaecken, te moeten vergoeden, ten voordeele van den Schout van Soeterwoude, en de molenmeesteren in der tyt; ende omme de raeuwicheyt van de Caeden voor te comen, sullen de sooden alwaer die sullen werden geleyt uytgeslaegen moeten werden, ende de Caden op de behoorlicke hoochte, als vooren, gemaect zynde, daer ordentelick weder opgeleyt, ende met goet zant overstroyt werden; noch de dammen ter wedersyden op jederslandt te maecken op gelycke hoochte als de Caeden, breet vyff voeten, ende aen de binnen zyde wel beschoeyt. Eyndelicken, dat in de voorsz. polder twee mael 's jaers sal werden geschouwen, namentlick, in Maert de slooten en de wateringen; ende halff September de dammen ende caeden, sonder bedrogh. Belovende 't gunt voorsz. staet, onverbreeckelick naer te comen, ende te achtervolgen, onder verbant als naer rechten.

„ Ten oirconde desen getekent, op „ den 12en. September 1663.

„ *Onderstont getekent,*

„ J. Meerman, G. van Hoogeveen,

 „ als

„ als last hebbende van Juffr. Brouchoven, D. Vermeyt, Pieter van der Aa, Alexander Coninck, Maria Vivien, A. Chotter, Pr. de la Coert, Pr. van Assendelft, als Huysfittenmeesters, Pr. van Penen, Jasper van Kerckezande, Regent van 't Weeshuys, Theunis Dirxz. van Borselen, Claes Pietz. van achthoven.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rhynland, pag. 71. enz.

„ Alsoo de Moolenmeesteren van de Roomburger polder, gelegen buyten de Hoogewoertse poorte der Stadt Leyden, in den Ambachte van Soeterwoude, tusschen de Meerburger ende Roomburger wateringe, de Wel Ed. Heeren hooge Heemraden van Rynlandt by requeste hadden verthoont, hoe dat de Ingelanden van de voorsz. polder, door onderlingh accoort met de Heeren Burgemeesteren der Stadt Leyden aengegaen, van voornemens waeren haere voorsz. Landerijen, door des voorsz. Stadts alreede gestelde achtcante watermoolen, staende in de Roodenburgerpolder, te doen bemaelen in gevolge van 't accoort daer van zynde, mits dat de Heeren Burgemeesteren voornoemt onder de Roomburger wateringe voorsz. een bequaeme Duycker zoude leggen tot in seeckere heynsloot loopende tusschen de landen van Hendrick van Haesbroeck cum sociis, ende Wouter Huygen (die aen deeszyde van de Roomburgerwateringe in de Roodenburger polder voorsz. nevens den anderen gelegen syn) tot aen de Roodenburger Laen toe; ende welcke heynsloot tot een moolenwateringe soude werden geapproprieert, ende benevens 't vlack van der aerden dertien roeden voeten wyt soude werden gemaeckt: Gelyck mede deselve Heeren Burgemeesteren noch een Duyker onder de voorsz. Roodenburgerlaen soude laeten leggen, omme het water voorts te leyden door de sloot gelegen tusschen de landen toebehoorende d' Heer Burgemeester Johan van Leeuwen, nomine uxoris, mitsgaders de Catharine ende Elisabets Gasthuysen: Item, de weduwe ende erffgenaamen van Joost Willemsz. Vermy (welcke sloot ter wyte van twaelff roedevoeten, benevens 't vlack van der aerden gemaeckt soude moeten syn, ende waer over de Heeren Burgemeesteren voorsz. met de voorsz. eygenaers oock al waeren verdraegen) tot in de moolenwateringe van de voorsz. Roodenburger polder toe, ende voorts door deselve moolenwateringe tusschen de landen toebehoorende de Heer Niclaes de Bye, Juffr. van Es, de naerlaet van Reyer Evertsz. van Camersvelt, Alexander Coninck, Niclaes Ooms, ende de Stadt Leyden, tot aen de Stadts watermolen voorsz. toe: versouckende reverentelick tot alle 't gene voorsz. staet, haer Wel Ed. consent, ende approbatie, als mede, om de oncosten ter saecke voorsz. alreede gedaen ofte noch te doen, mitsgaders de jaerlicxe recognitie penning over maelloon, naer beloop van XXV. stuyvers per mergen te voldoen, over de contribuerende mergentaelen in het district vande Roomburger polder gecomprehendeert, proportionaliter te mogen ommeslaen, ende d' onwilligen ofte gebreeckige betaelders naer den Dyckrechten te mogen executeren. SOO IS 'T, dat Welgemelde Heeren, gesien het Kerckgeboth t' haerder Wel Ed^s. ordonnantie, desen aengaende, door een Heemraets-Bode, in den bedryve van Soeterwoude gedaen, ende dat daer jegens niemant en hadde geopposeert, de Suppllanten haer voorsz. versouck hebben geconsenteert ende toegestaen, gelyck haer Wel Ed. doen mitsdesen.

„ Aldus gedaen in 't Gemeenlantshuys van Rynlant binnen Leyden, den 13^en^ October 1663.

Uit de Archiven van 't Hoogheemraadschap van Rhynland.

En hadt de Stad Leyden het recht tot het stellen van deeze twee Watermoolens, de eene buiten de Wittepoort ontrent de Boschuyzer-Waatering, en de andere tusschen de Hoogewoerds- en Koepoorten aan de Roodenburger Laan, en van dewelken nu door de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad, zoo aan de ingelanden van de Gasthuis- en Boschuyzer-Polderen, als aan de ingelanden van de Roomburger-Polder, het gebruik was toegestaan, als uit de voorgaande bescheiden is te zien, verkreegen by bewilliging van de Heeren

ren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland op den 16. April 1644. (1) ten einde de waateren in de graften deezer Stad door middel van dezelve Waatermoolens meerder en meerder dagelyks zouden konnen worden ververſcht, en dus gezuiverd van alle zoodaanige vuiligheden, dewelken dikmaals by ſtilte, en voornaamlyk in den zoomer, groote ſtank veroorzaaken en dus wel ligtlyk bederflyke en beſmettelyke ziekten in de Stad verwekken konnen. Doch, ſchoon nu aan de voornoemde Polderen by deezen door de Stad wel wierdt vergund, onder alle de in de voornoemde beſcheiden bepaalde voorwaarden, het gebruik van deeze twee Waatermoolens, zoo bleef nochtans aan de Stad de eigendom van dezelven en van de grond, waarop deeze Moolens en de huizen gebouwd zyn, als ook van de tochtſlooten daartoe behoorende; te weeten, noopens de eerſtgemelde Moolen buiten de Wittepoort, de tochtſloot, beginnende aan de trekweg van deeze Stad, en loopende onder door dezelve trekweg, trekvaart en maliebaan tot in de oude Vliet, zoo als hetzelve in vroegere tyden is geſteld geweeſt, doch in laatere tyden eenigzins veranderd geworden, gelyk hier booven (2) wordt aangeteekend gevonden; en, noopens de laaſtgemelde Moolen aan de Roodenburger Laan, de twee tochtſlooten, beginnende aan de Cingel van deeze Stad tuſſchen beiden de opgemelde poorten en loopende tot in de Roodenburger Waatering; doch is naaderhand deeze Stads-Waatermoolen door Burgemeeſters en Regeerders der Stad, met eene nieuwe bewilliging van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland van den 8. September 1685 (3), verplaatſt en geſteld aan het einde van de ververſchingwaatering der Stad tusſchen de Maare- en Heerepoorten ontrent de Slaagſloot, alwaar men oordeelde, dat dezelve thans beeter aan het oogmerk, waarmeede dezelve was opgerecht, zoude beantwoorden. En is van deeze verplaatzing insgelyks hier booven (4) gewag gemaakt: doch heb ik gemeend, op deeze plaatze ook hiervan iets te moeten melden, ten einde men, de tegenwoordige geſteldheid van beide deeze Polderen naagaande, te gemakkelyker de reedenen van de ſeedert de voorgemelde tyden in dezelven voorgevallene veranderingen zoude konnen opſpeuren.

Deeze Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude was weleer door Graaf Willem van Henegouwen op den 17. February des jaars 1305. in erfleen, zoo wel voor Dochters, als Zoonen, gegeeven aan Heer Philips van Santhorſt, Ridder, uitwyzens de naavolgende Leenbrief:

„ Wi Willem Grave van Hene-
„ gouwen, van Hollant, van
„ Zeeland, ende van Vrieslant maken
„ cond allen luden, dat wi om meni-
„ gen trouwen dienſt, die Here Phil-
„ lips van Santhorſt, onſe trouwe man
„ ende Ridder, onſen Vorderen ende
„ ons diewile ghedaen heeft, ende noch
„ doen ſal, hem ghegheven hebben van
„ ons te houden te lene, dat ambocht
„ van Zoeterwoude in zulker manieren
„ alſe andere Ambochtsheren ambocht in
„ Hollant van ons houden, dats te ver-
„ ſtane, den derden penninc te heffen van
„ allen vervalle ende verboerneſſe. Dit
„ ſal hi van ons houden in manieren alſe
„ hier na gheſcreven ſtaet: Waer dat
„ zake, dat die Here Phillips ſtorve,
„ dat het ambocht comen ſal up ſinen
„ outſten Zoon, ende en liete hi ghe-
„ nen Zoon, ſoe ſout comen up ſin
„ dochter, die outſte ware, alſoe dat
„ niet verſterven en mach, alſoe lan-
„ ghe alſe wittachtighe kint levet, dat
„ van ſinen live comen is. Ende om-
„ me dat wi willen, dat hem dit van
„ ons, ende van onſen nacomelingen,
„ ende ſinen nacomelingen vaſte ende
„ gheſtade worde ghehouden, ſoe heb-
„ ben wi hem deſe letteren gheghe-
„ ven, bezeghelt met onſen Zeghele
„ vuthangende.

„ Ghedaen in Middelburch, in 't
„ jaer ons Heren M. CCC. en-
„ de viere, des Woensdaghes na
„ Sinte Valentyns dach.

Perkament Regiſt r van de Charterkamer van Holland. Liber IIII. Aelbrecht, pag. 125. verſa.

Vervolgens is dezelve gekoomen aan Heer Jan van Egmond; en daarnaa overgegaan aan Heer Bartholomeus van Raaphorſt,

(1) Handveſten van Leyden pag. 815.
(2) Bladz. 16.
(3) Handveſten van Leyden pag. 817.
(4) Bladz. 18. en 21.

horst (1), denwelken Hertog Albert van Beijeren, door afstand van Jonkvrouwe Lisebeth, Weduwe van Tetrode, dochter van den gemelden Heer Jan van Egmond, op den 14. February des jaars 1376. met dezelve heeft verlyd en beleend voor hem en zyne naakoomelingen, te gaan op zynen oudsten Zoon, en, geene Zoonen naalaatende, op zyne oudste Dochter; en, geene kinderen achterlaatende, op zynen oudsten Leenvolger, zoo dat dit leen niet zoude versterven, zoo lange als 'er een wettig afkoomeling van den voorgemelden Heer Bartholomeus van Raaphorst in leeven ware; alles naar den inhoude van de daarvan uitgegeevene Verlybrief (2). Gelyk ook wederom Hertog Karel van Bourgondien, op den 20. May des jaars 1470., met dit Ambacht, door de overgifte van Adriaan van Raaphorst en den afstand van deszelfs oudsten Zoon en rechten Leenvolger Albrecht van Raaphorst, beleend heeft Albrecht van Raaphorst Dirkszoon, neef van den voornoemden Adriaan van Raaphorst, en Schout der Stad Haarlem en Rentmeester van den lande van Westfriesland (3). Naar den naam van dit oud geslacht willen eenigen, dat den Burgwal en het Waater *Raapenburg* binnen de Stad Leyden zoude zyn genaamd geworden (4). Uit den huize van Raaphorst dit Leen gekoomen zynde op Heer Floris van Alkemade, als hetzelve gekoft hebbende van de Voogden over Jonkheer Adriaan van Swieten (5), en dus wederom vervolgens op Jan van Culenburg, Ridder, Heere van Rynswoude, van der Veurse, enz., als in huwelyk hebbende Jonkvrouwe Agatha van Alkemade; is het zelve naaderhand overgegaan aan Jonkheer Ysbrand van Merode, Zoon van Jonkvrouwe Maria van Culenburg (6), dewelke hetzelve op den 2. September van den jaare 1610. heeft verkoft aan de Stad Leyden, en zulks, booven de waaring van willig decreet, met een afzonderlyk verband van de Hofsteede en Landen van Rynegom, staande en geleegen aan den hoogen Rhyndyk in den Ambachte van Zoeterwoude tegen over de Doesbrugge, ter verdere verzee-

(1) Hoe zeer de Stad Leyden meenigmaal geene geringe twisten met de Ambachtsheeren van Zoeterwoude gehad hebbe, gelyk ik een weinig laager uit eenige bekende voorvallen zal aantoonen, zoo is nochtans deeze Heer Bartholomeus van Raaphorst aan deeze Stad zeer gunstig geweest, als blykt daaruit, dat, wanneer Hertog Albert, als Ruwaard van Holland, by zyne Opene Brieven van 15. Juny 1386. aan de Poortmeesteren van Leyden hadt gegeeven de vryheid, om deeze hunne Stad te vergrooten en met muuren en cingelgraften te vestigen, zoo als hier booven Bladz. 12. is vermeld; en ten dien einde de landen, onder Zoeterwoude geleegen, aan zich te neemen en, onder schattinge van Schepenen, den eigenaaren derzelven te voldoen, zoo dat ze binnen de vryheid en het recht der Stad zouden koomen, *[illegible] udelick den Am[illegible]-Heer, [illegible] Ambacht [illegible] mach syn [illegible] foerfa[illegible] ende [illegible] te hebben, also dat hy [illegible] en worde:* deeze Heer Bartholomeus van Raaphorst, als Ambachtsheer van Zoeterwoude, op het aanhoudend verzoek van die van Leyden, by eenen met zyn zeegel bezegelden Brief, gegeeven te Muiden op den 20. July van dat zelfde jaar 1386.; deeze vergunning van Hertog Albert, om van dit zyn Ambacht binnen de vryheid der Stad te brengen, zoo veel als die van Leyden willen naar inhoud der opgemelde Opene Brieven van Hertog Albert, heeft veraangenaamd; en verders verklaard, dat Hy hen *quyt scelde alle toe segghen, dat ick dair toe hebben mach als een Ambacht Heer [illegible] ende verb[illegible], Ende [illegible] ende [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] Heeren [illegible], [illegible] dat sy dair [illegible], ende alle [illegible] sonder arghelist.* En heeft naaderhand hooggemelde Hertog Albert deeze Brief van Heer Bartholomeus van Raaphorst, op den 21. April 1389., met zyne toestemming, als Graaf van Holland, bekrachtigd; en dus die van Leyden in dit hen gegeeven recht voor altoos bevestigd. Gelyk deeze drie Brieven, by den anderen gevoegd, worden gevonden by M. Z. Boxhorn Toneel van Holland pagg. 189. en 190. en by wylen Frans van Mieris Groot Charterb. III. Deel, pag. 444. en pag. 520. Deeze Heer Bartholomeus van Raaphorst was een Zoon van Heer Dirk van Raaphorst en Vrouw Magteld van Oudshoorn, die in 't jaar 1350., ten tyde dat de Hoeksche en Kabeljausche onlusten ontstonden, geleefd heeft. Zie van Leeuwen Naader Bewys van de Beschr. der Stad Leyden pag. 441.

(2) Handvesten van Leyden pag. 719.

(3) Ibid. pag. 721.

(4) Van Leeuwen Costumen van Rhynland pag. 16. en Beschr. van Leyden pag. 18.

(5) Handvesten van Leyden pag. 730.

(6) Van de successie van deeze Ambachtsheerlykheid en de procedures dieswegens ontstaan, is te zien S. van Leeuwen Inleid. tot de Costumen van Rhynland pag. 16. en de Handvesten van Leyden pag. 730. en pag. 731.

zeekerheid van dezelve Stad (1); en is vervolgens met deeze Ambachtsheerlykheid op den 10. van dezelfde maand, in den naam en ten behoeve van dezelve Stad, by overgifte van den gemelden Jonkheer Ysbrand van Merode, beleend Claas Adriaanszoon, Burgemeester derzelver Stad, gelyk hier booven (2) reeds is aangeteekend, om hetzelve te houden van den Lande van Holland en Westfriesland als een onversterflyk erfleen, met dien verstande, dat, naa het overlyden van denzelven Claas Adriaanszoon, Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden altyd een (3) sterflyk Man zetten zullen ten dienste van den Lande, zoo als in de uitgegeevene Leenbrief te zien is (4). Doch, wanneer op den 30. Augusty van den jaare 1662. de Burgemeester Mauring van der Aa, by het laaste Verly van deeze Ambachtsheerlykheid door de Regeering deezer Stad, volgens 't gebruik, tot een sterflyk Man gesteld zynde, was koomen te overlyden, en de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden wederom aan den Heer Stadhouder van de Leenen hadden voorgesteld den Burgemeester Mr. Johan Meerman, om, als een sterflyk Man, met deeze Ambachtsheerlykheid ten behoeve van de Stad te worden verlyd, zoo is ter deezer zaake eenig verschil ontstaan, naardien de gemelde Heer Stadhouder beweerde, dat het Leen van het Ambacht van Zoeterwoude by de oorspronglyke Giftbrief was toegeweezen aan de afkoomelingen van den eersten Leenman, en dat vervolgens hetzelve als nu, naardien de Burgemeester van der Aa, laaste sterfman van hetzelve Leen, deezer wereld zonder kinderen was overleeden, moest verstaan worden aan het Gemeene Land vervallen te zyn; en dat, in allen gevalle, door hem, dewelke dit Ambacht hieldt voor een *sterflyk Leen*, of wel voor een *recht* of *kwaad Leen*, geen nieuw verly van hetzelve konde worden gegeeven, zonder voorgaande last en bewilliging van hun Edele Groot Moogende de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland (5): waartegen wederom door de Heeren Burgemeesters en Regeerders deezer Stad werdt staande gehouden, dat dit Ambacht niet anders konde worden aangemerkt, dan te zyn een *onversterflyk Erfleen*, of wel een ordinaris *goed Leen*, want dat, de bedenkelykheid van den Heere Stadhouder alleen daarop steunende, dat dit Leen by de oorspronglyke Giftbrief was toegeweezen aan de afkoomelingen van den laasten daarmeede verlyden, en daarom, de zulken niet gevonden wordende, nu als een recht of kwaad Leen aan den Leenheer, volgens de bekende Hollandsche Leenwetten, was vervallen (6); deeze zyne stelling niet eigenlyk opgaf den aart en rechte hoedaanigheid van een *kwaad Leen*, 't geen byzonderlyk by de uitgifte moet zyn toegeweezen, om altyd van Man tot Man in eene afdaalende lyn te moogen erven en versterven of anderzins by gebrek van zoodaanig manoir aan den Leenheer te moeten vervallen, hoewel de uitgiften in eenige geleegenheden zouden moogen schynen zoo verre uitgegaan, als gemeenlyk doen de Verlijen van de onversterflyke erfleenen; en dat het ook geheel anders met dit Ambacht was geleegen, dewyl hetzelve van alle tyden af, gelyk gedeeltelyk uit de aangetoogene Leenbrieven blykt, niet alleen is gebleeven by de Zoonen van de voorgaande Leenbezitteren, maar ook zelfs gekoomen op derzelver Dochters; ja, dat nog meerder is, op derzelver Zydmaagen, zoo Mannen, als Vrouwen; en meede zoo nu en dan van het eene Geslacht overgebragt in het andere;

(1.) Handvesten van Leyden pag. 734. en is deeze koop, waaronder begreepen waren Stompwyk, Wilsveen, den Dam en Tedingerbroek, gelyk hier booven reeds is aangeteekend op Bladz. 617., gedaan door Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden met bewilliging van de Groote Vroedschap. Handvesten van Leyden pag. 732. en Thesauriersb. Ontfang 1641. Eerste stuk, fol. 566.

(2) Bladz. 617. Zie meede Costumen van Rhynland pag. 16.

(3) Zie van deeze wyze van Leenverheffing en deszelfs reedenen Mr. Pr. Bort's Tractaat van het Hollandsch Leenrecht D. III. Cap. V. §. 27—32.

(4) Handvesten van Leyden pag. 733.

(5) Zie het Register der Resolutien van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, sub dato 25. Juny 1619. en is ook te vinden by Mr. Pr. Bort in zyn doorwrocht Tractaat van het Hollandsche Leenrecht D. I. Cap. III. §. 21. en 22.

(6) Over de Hollandsche *rechte*, als ook over de Hollandsche *onversterflyke Erfleenen*, en derzelver beider successie-recht kan in 't breede gezien worden den gemelden zeer geleerden Heer Bort in zyn aangetoogen Tractaat, D. II. Cap. I. §. 2. 3. 4. 5. en §. 12—45.

dere; en zoo eindelyk op deeze Stad by willige verkooping gekoomen; en dat dus deeze geheele toedracht van zaaken, dewelke allezins volſtrektelyk ſtrydt tegen de eigenlyke hoedaanigheden van een recht of kwaad Leen, volkoomen te kennen geeft, dat dit Ambacht ten allen tyde is gehouden voor een ordinaris goed Leen; dat ook nog, ſchoon al eens, de oude uitgiften van dit Leen naauwkeurig zynde ingezien, mogte worden bevonden, dit Ambacht van zoodaanigen goeden aart niet te zyn, dan wel onverſterflyke Erfleenen, ('t welk men echter niet konde toeſtaan) dan in aanmerking behoorde te koomen, dat de Stad Leyden, dit Ambacht voor een goed Leen hebbende gekoſt, daarmeede in vroegere tyden is verlyd geworden, zonder dat als doen aan dezelve daar tegen eenige zwaarigheid zy geopperd geweeſt; maar dat alleenlyk by het eerſte ten behoeve der Stad uitgegeevene Verly, en dus ook by de volgenden, is gevoegd deeze bepaaling, dat Burgemeeſters en Regeerders deezer Stad aan hun Ed. Groot Moog. altyd een ſterflyk man zullen zetten, om hun Ed. Groot Moog. te dienen en derzelver rechten en heergewaaden, daartoe ſtaande, te betaalen; aan welke bepaaling de Stad ook nu zich wederom, als voorheen, wilde onderwerpen; en dat wyders veele ongevoeglykheden tot het uiterſte naadeel der Steeden van Holland, dewelken Leenen bezitten, uit het geſtelde van den Heer Stadhouder, indien het zelve allezins moeſt plaats grypen, zouden ſpruiten, zelfs ſtrydig tegen de leere der voornaamſte Feudiſten; en dat het dienvolgende billyk zy, dat ook nu den Heere Stadhouder van de Leenen door de Heeren Staaten werde gelaſt, om wederom de Stad Leyden op den Burgemeeſter Meerman, als den door de Heeren Burgemeeſters en Regeerders benoemden ſterflyken Man ten behoeve van dezelve Stad, met de meergemelde Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude, als een goed en onverſterflyk Erfleen, te verlyden. Dit verſchil gebragt zynde ter overweeging van de Heeren Staaten van Holland en Weſtfrieſland, om door hun Ed. Groot Moog. te worden beſliſt (1), zoo is de ſtelling van den Heer Stadhouder van de Leenen niet van alle gronden van rechten aldaar zoodaanig ontbloot gevonden, als Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden dezelve wel hadden willen doen voorkoomen; doch ook teffens in achting genoomen, 't geen by voorige Verlijen, ten behoeve van de Stad, ten deezen is voorgevallen en waarmeede de Stad zich nu ook met allen ſchyn van recht eenigzins konde behelpen, ſchoon het zelve, aan het ſtrikſte recht der Leenwetten getoetſt zynde, miſſchien zoude moogen worden gevonden daarmeede niet te konnen beſtaan; en is daarom op den 9. December des jaars 1662. (2). by hun Ed Groot Moog. aan de Stad Leyden kwytgeſcholden het recht van verval, 't welk aan hun Ed. Groot Moog. thans op dit Leen van de Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude zoude toekoomen, en, uit krachte van deeze kwytſchelding, den Stadhouder van de Leenen gelaſt de voornoemde Ambachtsheerlykheid, ten behoeve der Stad, wederom te verlyden op zoodaanigen ſterflyken man, als daartoe Burgemeeſters en Regeerders deezer Stad zullen willen benoemen, zoo nochtans, dat, ten aanzien der bepaalingen en voorwaarden, in de eerſte uitgifte van dit Leen uitgedrukt, geene veranderingen zullen worden gemaakt, maar het recht van hun Ed. Groot Moog op dit Leen voor het toekoomende bewaard: doch hebben hun Ed. Groot Moog. ter gelyker tyd aan dezelve Burgemeeſteren en Regeerderen,

(1) Handveſten van Leyden pag. [illegible].

(2) Ibid. pag. 742. Doch is ook, ter geleegenheid van deeze zaak, en, ten einde hun Ed. Groot Moog. met zoodaanige verzuimen, als in dit geval in voorige tyden by de Hollandſche Leenkaamer waren gepleegd, in het toekoomende niet weder zouden worden bejegend, by hun Ed. Groot Moog. op den 8 December 1662. gedaan emaneeren een Placaat, tegen het maaken van eenige veranderingen in de inveſtituren van de Leenen, buiten den teneur van de Originele Brieven van Uitgifte; welk Placaat te vinden is in het Groot Placaatb. Vol. II. pag. 2857. en waarin ook hun Hoog Moog. de Staaten Generaal der Vereenigde Neederlanden gevolgd hebben de voetſtappen van hooggemelde Heeren Staaten van Holland en Weſtfrieſland, met het maaken van ſoortgelyke bepaalingen noopens de Inveſtituren der Leenen van hun Hoog Moog., in het diſtrict der Generaliteits Landen, te leen gehouden wordende; gelyk ook dit Placaat is te vinden in het gezegde Groot Placaatb. Vol. II. pag. 3151. en zyn ook beide deeze Placaaten te zien by meergenoemden Heer Bort in 't gezegde Tractaat D. V. Tit. I. §. 28 — 34.

ren, indien hun Ed. Groot Achtb. meerdere genegenheid zouden moogen hebben, om met deeze Ambachtsheerlykheid te worden verlyd, als met een onversterflyk erfleen, ook daarin bewilligd, mits alleenlyk daarvoor eene erkentenis ten behoeve van het Gemeene Land worde betaald; gelyk ook dan op den 11. December 1662. de Heer Burgemeester Mr. Johan Meerman met deeze Ambachtsheerlykheid, ingevolge dit goedgevondene van hun Ed. Groot Moog., is beleend geworden en weinige dagen daarnaa, naamlyk, op den 23. van die zelfde maand by hun Ed. Groot Moog. de Opene Brieven van deeze boovengemelde kwytschelding en bewilliging zyn uitgevaardigd geworden (1). Ook hebben Heeren Burgemeesters en Regeerders, ten dien tyde, behartigende met allen iever en trouw het gemeene welzyn van deeze Stad, en op dat, by een schielyk sterfgeval van den met deeze Ambachtsheerlykheid ten behoeve der Stad als nu wederom beleenden Burgemeester Meerman, geen nieuw verschil mochte ontstaan, al aanstonds bedacht geweest, om van de opgemelde by hun Ed. Groot Moog. goedgunstiglyk verleende bewilliging een nuttig gebruik te maaken, en zyn dus al spoediglyk in onderhandeling getreeden met de Heeren Raaden en Meesters der Reekeningen van de Domeinen van hoogstgedachte Heeren Staaten, als daartoe by het voorgemelde goedvinden van hun Ed. Groot Moog. gemagtigd, over de erkentenis van wegen de Stad Leyden te betaalen ten behoeve van den Lande aan handen van den Rentmeester Generaal van de Espargnes, ter zaake, dat hun Ed. Groot Achtb., ten behoeve van deeze Stad, en nu, en in 't toekoomende, met de Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude, als met een onversterflyk erfleen, op den wegens de Stad in der tyd te benoemenen sterflyken persoon, zouden worden verlyd; en eindelyk op den 15. Maart van den volgenden jaare 1663. (2) met de voorzeide Heeren Raaden verdraagen, dat daarvoor wegens deeze Stad zoude worden ten behoeve van den Lande tot eene erkentenis betaald de somme van éénduizend en vyfhonderd ponden, tot xl. grooten het pond: Gelyk ook op den 22. dag van die zelfde maand deeze erkentenis, ingevolge het aangegaane verdrag, is voldaan geworden; waarmeede dan dit geschil een einde heeft genoomen, zoo dat de meergemelde Burgemeester Meerman op den 21. Maart 1663. andermaal met de voorzeide Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude, als met een onversterflyk erfleen, ten behoeve van deeze Stad is verlyd geworden; gelyk zulks ook altyd in 't vervolg heeft plaats gegreepen (3).

Alvoorens nu deeze Ambachtsheerlykheid dus by wettigen koop was gekoomen aan de Stad Leyden, is te meermaalen eenig misverstand gereezen tusschen de Stad [wanneer dezelve, wel eerder door Heer Bartholomeus van Raaphorst, als Ambachtsheer van Zoeterwoude, op eene zonderlinge wyze begunstigd, zoo als ik zoo even (4) heb aangetoond, nu in grootheid, magt en aanzien begon toeteneemen en dus niet langer voor de trotsheid der naabuurige Ambachtsheeren wilde bukken] en de Ambachtsheeren van Zoeterwoude, [ten uitersten jaloers, zoo over het toeneemend vermoogen deezer Stad, als over de groote en meenigvuldige voorrechten en vryheden aan dezelve in hun Ambacht, en dus strekkende tot vermindering van hun rechtsgebied in het zelve Ambacht, door de Graaven van Holland van tyd tot tyd gegeeven en hier booven gedeeltelyk opgenoemd (5)] zoo over beiderzyds rechtsgebied, als gemelde aan deeze Stad verleende voorrechten, het welk dikwyls langduurige, zwaare, en kostbaare gedingen en rechtsvorderingen heeft veroorzaakt tot merkelyke schaade van deeze Stad (6); doch het welk ook nu en dan wederom door een Verdrag is bygelegd geworden: gelyk als in den jaare 1585. wanneer door Jonkheer Ysbrand van Merode, den ouden, ware beweerd, dat het rechtsgebied van Zoeterwoude, zoo buiten de Witte- als Koepoorten der Stad Leyden, kwame tot aan het hek voor dezelve poorten, en dat dus zyne Schouten mogten schouwen tot op de singelen der Stad, doch waarvan Hy ook wederom by een behoorlyk bezeegeld Geschrift op den 24. May

(1) Handvesten van Leyden pag. 743.
(2) Ibid. pag. 746.
(3) Zie van dit voorgevallene ohtrent het Leen van Zoeterwoude den te meermaalen gepreezenen Mr. Pieter Bort in zyn Tractaat van het Hollandsch Leenrecht D. III. Cap. V. §. 33. 34 en 35.
(4) Bladz. 632. in de Aanteekeningen N. 1.
(5) Bladz. 617. en 618.
(6) Handvesten van Leyden pag. 678.

May van dat zelfde jaar heeft afstand gedaan, zoo ras aan Hem door Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden het tegendeel is aangetoond geworden (1). Dus is ook naderhand in den jaare 1594, naadat door Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden aan Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland was verzocht geworden, dat hun Wel-Edelheden tot gerief der Leydsche Burgeren, buiten de Koepoort deezer Stad tuinen hebbende, den hoefslag van het gangpad, zoo verre dezelve tuinen zyn gehoefslaagd, gelieften te veranderen en te brengen tot lasten van de Stad, en zulks door Dykgraaf en Hoogheemraaden by Apostille van den 2. April 1588. (2), niet alleen voor het verzochte gangpad, maar zelfs voor den geheelen weg, was bewilligd; gelyk hun Wel-Edelheden ook op den 29. October van dat zelfde jaar aan welgemelde Heeren Burgemeesteren en Regeerderen op hun verzoek toestonden, het zelve gangpad, nu door hun Ed. Groot Achtb. tot een behoorlyk voetpad bekwaamd en tot een gemakkelyk zandpad gedaan maaken, door het stellen van paalen met leeningen te bevryden en afscheinen (3); wederom ter deezer zaake tusschen den voorgemelden Ambachtsheer en de Ambachtsbewaarders van Zoeterwoude, en de Heeren Burgemeesters en Regeerders deezer Stad eenig geschil ontstaan, terwyl de gemelde Ambachtsheer en Ambachtsbewaarders beweerden, dat die van Leyden ook verpligt waren te maaken en te herstellen den beneeden weg, strekkende van de Cingelgraft buiten de Koepoort naa Lammen, tot het einde van de tuinen toe, grondende deeze hunne stelling op de zoo evengemelde Apostille en ook op de gepleegde daaden van de eigenaaren derzelver tuinen, dewelken door het stellen van eenige boomen, aan de oostzyde, dien weg zich als eigen hadden gemaakt: waartegen Burgemeesters en Regeerders der Stad staande hielden, dat de onderhouding en herstelling van denzelven weg aan de Stad niet raakte, maar alleenlyk het voorzeide gangpad, want dat de aangehaalde Apostille aan de Stad niet konde benadeelen, naardien dezelve buiten het gedaan verzoek sprak, en dat dezelve daarom ook van den beginne aan, om goede reedenen, niet was aangenoomen; en dat vorders de aangeroerde beplantinge alleenlyk was gedaan tot loute voor de daar leggende tuinen; doch geenzins, om daarmeede eenigen eigendom te willen bewyzen, en dat men daarom gaarne overgaf, dat die van Zoeterwoude, indien hen deeze beplantinge hinderlyk was, de daar gestelde boomen zouden afhouwen en naa zich neemen; doch is ook dit geschil in 't vriendelyke, door tusschenspraak van welgemelde Dykgraaf en Hoogheemraaden, by een onderling Verdrag op den 11. December van dat zelfde jaar 1594. (4) uit den weg geruimd; en dit Verdrag meede op den 18. Maart 1595., naardien opgemelde Ambachtsheer van Zoeterwoude Jonkheer Ysbrand van Merode, den ouden, het ontwerp van het zelve geteekend hebbende, middelerwyl was overleeden, door deszelfs Zoon, als tegenwoordig Ambachtsheer, goedgekeurd en geteekend geworden (5). Zoo is ook in het volgende jaar 1596. op den vyfden dag van Juny by de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, met den Ambachtsheer, Schout, Ambachtsbewaarders en Schepenen van Zoeterwoude, een minnelyk Verdrag gesloten over de zoo genaamde Vrouwenweg en Vrouwensloot in het zelve Ambacht geleegen, waarby hun Ed. Groot Achtb. van wegen dezelve Stad aan die van Zoeterwoude en Stomp-

(1) Handvesten van Leyden pag. 723. En in deeze Acte van den 24. May 158[illegible] erkent meede [illegible] Ambachtsheer van Zoeterwoude, dat zekere drie morgen Lands een de [illegible] de jurisdictie van Schepenen van Leyden onderworpen zyn, en dat den eigendom van deze [illegible] Zegel, over en weder [illegible]at. En deezen zyn de drie morgen Lands, van dewelken Mr. Sim. van Leeuwen [illegible] zyn buiten de Koepoort deezer Stad, daar de oude Raamen op plagten te staan, nu tot Tuinen en Bleikerijen gemaakt, met een byzondere Graft omgraaven en aan de wegzyde met een muur afgescheiden, en behooren onder de Vryd[illegible] der Stad. Zie Inleiding tot de C[illegible] en Keuren van Rhynland. §. 18. pag. 1[illegible].

(2) Handvesten van Leyden pag. 810.

(3) Ibid. pag. 411.

(4) Ibid. pag. 725.

(5) Ibid. pag. 726. En is de Stad Leyden dus vervolgens verpligt gebleeven dit Voetpad alzoo te maaken en onderhouden, als op 't gemelde verzoek tot deszelfs laste geteld, [illegible] van verscheide [illegible] eene hoefslag gemaakt zy, volgens de CXXXV. Keure van het Hooge Heemraadschap van Rhynland pag. 230.

Stompwyk in een eeuwige erfpacht en op erfpachtsrecht (1) onder zeekere voorwaarden en bedingen uitgeeven de voorzeide Vrouwenweg en Vrouwensloot; gelyk ook het zelve Verdrag op den twaalfden dag van de daarop gevolgde maand July by die van de Groote Vroedschap, als het lichaam der Stad uitmaakende, is goedgevonden en bevestigd (2), wordende deeze erfpacht nog tot op den huidigen dag by die van Zoeterwoude aan deeze Stad betaald (3). By dit Verdrag nu hebben de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad zich ook verbonden en aan die van Zoeterwoude en Stompwyk, als door het zelve geworden eigenaaren van deeze zoo genaamde Vrouwenweg, plegtiglyk beloofd, dat, dewyl de gelanden aan de West-Zuidwestzyde van deeze weg, met elkander gepolderd zynde, zich hebben onderstaan dezelve weg te gebruiken tot hunne Moolenkaade, waardoor dezelve weg in de voorleede jaaren, byzonder door den aandrang van het in de polder gelaaten winterwaater, veel schaade heeft geleeden, hun Ed. Groot Achtb. de goede hand daaraan zullen houden, dat dit te doen in 't vervolg mooge worden geweerd, en dus gelyke schaade voorgekoomen en belet (4). Ondertusschen echter hebben, weinigen tyd naa dit geslooten Verdrag, de ingelanden van de Vlietspolder, geen het minste recht hebbende op dezelve weg, konnen goedvinden aan Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland te verzoeken, dat hen de voorzeide Vrouwenweg mogte strekken tot een Kaade en hen vergund worden hunne Dammen te leggen aan dezelve weg; 't welk door die van Zoeterwoude en Stompwyk wedersprooken zynde, zoo is nochtans, ten einde dit verschil op de beste wyze uit den weg te ruimen, tusschen dezelven en eenige naaste gelanden aan deeze weg op den 26. October 1601. (5) gemaakt zeekere overéénkoomst, waarby aan dezelve gelanden is toegestaan, dat hunne Landen aan de voorzeide Vrouwenweg zouden blyven gedamd, onder voorwaarde, dat zy, wanneer dezelve weg immermeer door het waater, koomende van deeze aangedamde landen of uit de voorzeide Polder, eenigzins wierde beschaadigd, het zelve tot hunnen kosten terstond zouden doen herstellen. Niettegenstaande deeze overéénkoomst is 'er, wegens de herstelling van de aan deeze weg door de sterke aanpersing van het uit de voorzeide Polder koomende waater in verscheide jaaren toegebragte merkelyke schaade, wederom, ook naa dat deeze Ambachtsheerlykheid aan de Stad Leyden by wettigen koop was overgegaan, tusschen die van Zoeterwoude en Stompwyk en de geenen, die toenmaals bezitters waren van de voorzeide aangedamde Landen, over dewelken de gemelde overéénkoomst was aangegaan, eenige moeilykheid ontstaan, in zoo verre zelfs, dat de Schouten en Ambachtsbewaarders van Zoeterwoude en Stompwyk zich hebben vervoegd aan den Ed. Hove van Holland en aldaar verzocht hunner Ed. Moog. Bevelen Poenaal tegen Andries Jaspersz. van Vesanevelt, Oudburgemeester der Stad Leyden, dewelke, als ter dier tyd zynde een der bezitteren van de voorzeide aangedamde Landen, volstrektelyk weigerde dezelve aangebragte schaade te helpen beeteren, onder voorwendzel van ongehoudenheid ter voldoening van eene met zyne voorzaaten aangegaane verbindende overéénkoomst; en welk verzoek by den zelven Hove op den 7. en 8. February van den jaare 1630. (6) ook niet is afgeweezen, maar integendeel in een zeer gunstige overweeging genoomen.

Naaderhand, en wel in den jaare 1643., is 'er een ander verschil gereezen tusschen die van Zoeterwoude en Pieter de la Court, in dien tyd eigenaar van het oudtyds Adelyke Stamhuis van Meerburg, hier booven (7) vermeld, ter zaake, dat de gemelde Pieter de la Court die van Zoeterwoude hadt belemmerd in het gebruik en overgang van de Kaade langs de Meerburgerwaateringe en van den

(1) Onder dit beding van erfpachtsrecht is ook besprooken, dat de Ambachten van Zoeterwoude en Stompwyk gehouden zyn deeze erfpacht om de tien jaaren te laaten verzoeken en daarvoor aan de Stad Leyden te betaalen een halve erfpacht; verschynende deeze erfpacht jaarlyks den eersten May. Thesauriersreekening van 't jaar 1608. p. 91.

(2) Handvesten van Leyden pag. 726 – 728.

(3) Hier booven Bladz. 618.

(4) Handvesten van Leyden pag. 727.

(5) Ibid. pag. 746.

(6) Ibid. pag. 747.

(7) Bladz. 619.

den doorgang over zyn werf tot op den Rhyndyk, 't welk alles ten allen tyden by hen in eene onverhinderde en vrye bezitting was geweeſt en dewelke nu geſtoord was door het plaatzen, zoo van een houten poort met een geſlooten deur omtrent halfwegen tuſſchen de zoo genaamde Vrouwenbrugge en den Rhyndyk; als van een nieuw houten hek voor aan den Rhyndyk, 't welk geſlooten gehouden werdt en den toegang van denzelven Rhyndyk op de voorzeide Kaade belettede, en welken beiden door den gemelden P. de la Court waren gedaan ſtellen in plaatze van twee voorheen aldaar geſtaan hebbende gemeene hekken, door en om dewelken men ten allen tyden gaan konde: doch is deeze zaak door de tuſſchenkoomende Uitſpraak van een Heer Commiſſaris en Raad van den Hoogen Raade in Holland, tot den welken die van Zoeterwoude tegen deeze geweldaad geſtoornis hun toevlucht hadden genoomen en op hun verzoek verkreegen Opene Brieven van Complaincte, ten voordeele van die van Zoeterwoude afgedaan; waarmeede dan ook, naardien meergemelde P. de la Court aannam zich aan de Uitſpraak van den Heer Commiſſaris te zullen onderwerpen en die van Zoeterwoude zich met deeze aanneeming voldaan verklaarden, dit verſchil is geeindigd (1).

Wanneer de Regeering van Leyden zich in de vreedzaame bezitting van deeze ſchoone Ambachtsheerlykheid zag geſteld, en voor geene onaangenaame kwellingen van een naabuurig heerſchzuchtig Ambachtsheer verder hadt te duchten, is zy van tyd tot tyd bedacht geweeſt, om het welzyn van dit heerlyk goed te bevorderen, en het zelve meede allezins tot nut en ſieraad der Stad te doen ſtrekken; waarom zy ook, ziende den bloey, welvaart en aanwas deezer ſchoone Stad, heeft voorgenoomen den weg langs den Rhyndyk van de Hoogewoerdspoorte af tot aan de Roomburgerſluis, en vervolgens meede van daar tot aan het Leyderdorpſche Schouw, te doen vereffenen, beſtraaten en ſierlyk beplanten; waartoe dan ook by Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland op den 18. September 1660. en op den 28. October 1662. bewilligd is (2). Doch, naardien het niet billyk was, dat het zelve Ambacht met zulke zwaare koſten, gelyk niet alleen tot het maaken, maar ook tot het onderhouden van die weg wierden vereiſcht, zoude worden bezwaard, zoo is dit alles genoomen tot laſte van de Stad, en zyn die van Zoeterwoude ontheeven van het maaken en onderhouden van die weg, waartoe de gelanden aldaar, volgens hunne hoefſlagen, anderzins waren verpligt, mits dat de Stad daarvoor jaarlyks zoude genieten zeekere erkentenis, volgens Verdrag door Burgemeeſters en Regeerders der Stad met Schout en Ambachtsbewaarders van dit Ambacht, voor zoo verre de weg tot aan de Roomburgerſluis aangaat, op den 1. October 166 . aangegaan (3); en welke erkentenis naaderhand, by het verder beplanten van dezelve weg tot aan het Leyderdorpſche Schouw, is verhoogd geworden (4). Deeze weg is zeer aanzienlyk en vermaakelyk, voornaamlyk, ſeedert dat dezelve in het laaſte gedeelte van den jaare 1746. door het aanleggen van eene geheele nieuwe beplanting zoo merkelyk is verbeeterd geworden; naadat de voorige beplanting, om de oudheid der boomen, was uitgeroeid en alle die oude boomen op den eerſten November van het voorige jaar 1745. door de Magiſtraat der Stad Leyden in 't openbaar waren verkoft, als ook de grond tot de te doene nieuwe beplanting bekwaam gemaakt en omgedolven was geworden. Op die zelfde wyze is ook tot laſte van deeze Stad genoomen het vereffenen, beſtraaten en beplanten van de weg buiten de Wittepoort van de buitenkant van de ſingelſloot tot aan de Boſchuyzerſluis, met deszelfs onderhoud, waarvan dus meede de gelanden in Zoeterwoude, volgens hunne hoefſlagen, zyn ontheeven, mits ook daar voor aan de Stad jaarlyks eene kleine erkentenis worde betaald (5).

En dus meede hebben Burgemeeſters en Regeerders deezer Stad, beöogende het gerief van de Ingezeetenen der Stad en van deeze Ambachtsheerlykheid, bewilligd, dat dagelyks eenige vrachten van goederen en koopwaaren, zoo uit deeze Stad na Zoeterwoude, als van Zoeterwoude na deeze Stad, door byzondere zich daartoe aanbiedende Schuiten-

(1) Handveſten van Leyden pag. 737.
(2) Ibid. pag. 811. en 812.
(3) Ibid. pag. 738.
(4) Hier booven Bladz. 618.
(5) Hier booven op dezelfde Bladzyde.

tenvoerders wierden overgebragt, even als zulks reeds met hunne toestemming ten opzigte der Ambachtsheerlykheid Leyderdorp was in gebruik geraakt. Doch, wanneer dezelve Schuitenvoerders en andere Inwoonders van beide deeze Ambachten ondernaamen deeze toelaating te misbruiken, en aan de Hoogewoerdspoorte deezer Stad met hunne schuiten aanteleggen, om aldaar verscheide vrachten op Utrecht en Woerden inteneemen, tot merkelyk naadeel van de daartoe by onderlinge Verdragen tusschen de Regeeringen der Steeden Leyden, Woerden en Utrecht (1) gestelde Schipperen, zoo is daar tegen door de Heeren Burgemeesters en Regeerders deezer Stad, als Ambachtsheeren van Leyderdorp en Zoeterwoude, ten verzoeke van Deecken en Hoofdmannen van het Schuitenveer tusschen deeze Stad en Utrecht, met allen ernst voorzien by hunne op den 30. January 1631. gemaakte Keure, op dewelke hun Ed. Groot Achtb., ten einde aan dezelve meerder kracht en gezag by tezetten, vervolgens hebben verzocht en verkregen de goedkeuring van den Ed. Hove van Holland op den 10. February van den zelfden jaare 1631., welke Keure, met de daarop gevolgde bevestiging van den Hove, ik raadzaam geoordeeld heb, alhier intevoegen:

„ Alsoo Burgemeesteren ende Regeerders der Stadt Leiden, als
„ Ambachtsheeren van Leiderdorp ende
„ Soeterwoude, den Hove van hollant
„ vertoont hebben, dat by hen op ten
„ XXXen January van den Lopenden
„ Jare XVIC Eenendertich gemaect
„ wesende zekere Ordonnantie off Keu-
„ re nopende de plaetse van aennemin-
„ ge van eenige Schuytvrachten In
„ de voorf. Ambachten, Sy vertoon-
„ ders om deselve Keure te beter effect
„ te doen sorteeren, raetsaem gevon-
„ den hadden haer te addresseeren aen
„ desen Hove, Versouckende dat 'T hoff
„ believen wilde de voors. Keure te
„ approberen, ende daer van te ver-
„ leenen acte in behoorlicke forme, SOO
„ IS 'T dat 't voors. hoff gesien hebbende
„ de voors. Keure hier naer gejnsereert:

„ Dewyle dat den Deecken ende
„ hooftmannen van het Schuytevee
„ tusschen dese Stadt Leiden ende U-
„ trecht den Burgemeesteren ende Re-
„ geerders der voors. Sted als Am-
„ bachsbewaarderen (2) van Leyder-
„ dorp ende Soeterwoude, vuyten na-
„ me van de toegelaten Schuytvoer-
„ ders op 't voors. Veer hebben ver-
„ toont, dat verscheiden Ingesetenen
„ ende Innewoondere van de voors
„ Ambachten van Leiderdorp ende Soe-
„ terwoude haer dagelix onderstaen on-
„ trent de hogewoertse poorte met ha-
„ re Schuyten aen te leggen, ende al-
„ daar verscheiden vrachten op Utrecht
„ ende Woerden aen te nemen, daer
„ door zy nyet alleen den voors. toe-
„ gelaten Schuytevoerderen, In desen
„ costelicken ende duyren tyt benemen
„ haer ordinare ende toegevouchde
„ winninge, maer oock ter dier oor-
„ saecke causeren veele questien oneenicheden ende querellen daervuyt men
„ beducht dat eyntelyk muyten vech-
„ ten ende dootslagen souden mogen
„ commen te ontstaan, Omme waer
„ jegens te voorsien ende de voors. or-
„ dinare Schuytvoerders van dese Stadt
„ op Utrecht, In haer Luider recht
„ ende gewoonelicke verdiensten te
„ hanthaven. Soo hebben de Burge-
„ meesteren ende Regeerders voornoemt
„ als Ambachsheeren van Leiderdorp ende
„ van Soeterwoude goetgevonden te Or-
„ donneren ende Statueren by desen. dat
„ van nu voortsaen niemant 't zy Ingese-
„ ten van den voors Ambachten noch ee-
„ nige andere en sullen vermogen eenige
„ vrachten van personen off goederen
„ op Utrecht off Wourden aen te ne-
„ men off te voeren binnen de voors.
„ respective Ambachten, dan alleenlyk
„ In Leiderdorp aen de doesbrugge,
„ ende In Soeterwoude ontrent de Kerck
„ aldaer, Ende dit al op peyne ende
„ verbeurte Indyen yemant sich ver-
„ vorderde elders als ter voors. geor-
„ donneerde plaetse eenige vrachten op
„ Utrecht off Wourden aen te nemen
„ te voeren off te brengen van dat de-
„ selve vracht hen metter daet sullen
„ werden affgenomen, ende daerenbo-
„ ven te verbeuren viervout an waerde
„ van

(1) Diergelyk Verdrag tusschen die van den Gerechte der Steeden Leyden en Woerden, gesloten in den jaare 1656. en dus nog laater, dan de hier boovengemelde Keure, en niet lange voor het maaken van de tegenwoordige Trekvaart van deeze Stad door Woerden op Utrecht, waar van te zien is hier voor Bladz. 471. en vervolgens; is te vinden in de Handvesten van Leyden pag. 406.

(2) Ambachtsheeren.

,, van de bedongen vrachten, ende bo-
,, ven dien arbitralicken ter discretie van
,, de Gerechten der voorf. refpective
,, Ambachten gecorrigeert te werden.
,, Ende werden de refpective Schouten der voorf. Ambachten by dezen
,, gelaft jegens den Overtreeders van
,, dien, zonder oochluyckinge tot de
,, voorf. boeten ende correctien te pro-
,, cedeeren ende de Gherechte aldaer,
,, In faecken hen voorcommende goet
,, ende cort recht te doen na behoren,
,, Ende ten eynde niemant hier van
,, eenige onwetentheit hebben voor te
,, wenden, es geordonneert dat defe or-
,, donnantie ten gewoonelicken tyde en-
,, de plaetfe In de voorfchreven Am-
,, bachten voor den Ingefetenen aldaar
,, verkundicht ende de doublen van dien
,, aldaer aengepleckt fullen werden

,, Gedaen ter Vergaderinge van Bur-
,, gemeefteren ende Regeerdere
,, voorn. op ten XXXen January
,, van den Jare XVI^c Een en
,, dertich,

,, My jegenwoordich,

(*Onderget.*

Baersdorp.

,, defelve Keure geapprobeert heeft,
,, ende approbeert mitsdefen, na hare
,, forme ende Innehouden,

,, Gedaen In den haege den
,, thienden february anno
,, Sestyenhondert Een en-
,, de dertich.

Geëxtraheerd uit het 4e Memoriaal van den Griffier Francois Criep Fol. 174 *verso*

Gelyk in vroegere tyden veelmaalen tusfchen de Regeering der Stad Leyden en de Ambachtsheeren van Zoeterwoude over het Wereldlyk Rechtsgebied verfchil is ontftaan, zoo als ik hier booven (1) reeds heb aangeteekend, zoo is meede over het Geeftelyk Rechtsgebied (als zynde de Geeftelyke Heeren van oudsher niet minder jaloers van hun aangematigd gezag, zoo niet zelfs nog veel heerfchzuchtiger, dan wel de Wereldlyken onder Zoeterwoude in den jaare 1345. een zwaar misverftand gereezen tusfchen den Commandeur en Broeders van den Duitfchen Huize, als in het jaar 1268. door Graaf Floris den V. begiftigd zynde met het recht van [illegible] van Sint Pieters Kerk te Leyden (2), en hun geeftelyk gezag van tyd tot tyd verre buiten de Stad uitgebreid hebbende (3); en de Sint Jans Heeren of Ridders van Maltha, dewelken alhier te Zoeterwoude een Commandeurfchap (4), onder het Landcommandeurfchap van Haarlem behoorende, hadden; wanneer ook by de Regeering der Stad Leyden in dat zelfde jaar eene Verklaaring is gegeeven, dat zeer veele getuigen, zoo mannen, als vrouwen, ter deezer zaake door haar gehoord zynde, hadden geftaafd, dat de Broeders van den Duitfchen Huize, zoo lange der menfchen geheugen toedroeg, de kerkelyke bedieningen tot de Weipoort toe achter het flot Zwieten hadden verricht (5) De gezegde Verklaaring van de Regeering der Stad Leyden is, voor zoo verre dezelve hiertoe behoort, van den volgenden inhoud:

,, Wy Schout, Burgemeefteren,
,, Schepenen ende Raiden der
,, Stede van Leyden, doen cont allen
,, luiden, want tot onfer audientie ghe-
,, komen es by aanbrengen der Duyt-
,, fche Heeren, als Rectores van Sint
,, Pieters Parochye binnen onfer Stede,
,, hoe dat fy geftaen hebben in eener
,, pleyte tegens de Heeren van Sint
,, Jans ordenen, &c. Soe eft dat wie
,, ten verfouke en innighen beghierte wil-
,, le des Commanduyrs en fyner met-
,, gefellen, Broederen van den Duyt-
,, fchen Huyze te Utrecht, Rectores
,, en Bewairders van de Cure van Sint
,, Pieters voor ons hebben doen commen,
,, &c. item Boudewyn van Sweeten
,, thuygde, dat fien hofftede van Swee-
,, ten en de Landen dair to gehoiren-
,, den geleghen es in t ambogt van
,, Sweeterwoude, en alhoewel dat foe
,, es, foe en weet hy noch en kent niet
,, anders, noch en heeft van fynen voir-
,, vaders, die de goeden van Sweeten
,, befeten hebben, niet anders ghehoirt,
,, dan

(1) Bladz. 635. en vervolgens.
(2) Groot Charterb. I. Deel pag. 347. en hier booven Bladz. 4[illegible]
(3) Hier booven Bladz. 49.
(4) Hier booven Blad. 617.
(5) Hiftoria Epifcopat. Foeder: Belgii part. I. pag. 4[illegible]8.

„ dan dat hi en alle die op dese hofstede hebben ghewoent tot desen dach to behoiren in der Parochye tot Sinte Pieters Kerck tot Leyden en tot Leyderdorp, dair oick veelen van Sweeten begraeven siene by oerlof van der Duytsche Heeren; en mede is hum kennelick en heeft oick hoiren segghen, dat die Heeren van den Duytschen Ordenen Curyten van Sinte Pieters Kerck tot Leyden die heylige sacrementen over viel jairen in die Wypoert achterSweeten en voirts langs den Rhyn tot Leyden to bedient hebben, en hy seyde dat hy out es driensfeventigh jair. item Siebrant Gerrits Siebrants out festigh jair thuygde by eede, dat hum wel gedenckt sien vader en oude vader te hoiren segghen hebben, dat in die Wypoert op die Brede made pleghen te staen vier Huysen, dair af dat twie siene wegghebroeken, welcke haire Hoochtyt en dat heylige sacrement ginghen halen by den Duytschen Heeren in Sinte Pieters Kerck tot Leyden. item Fije Jan Fijen dochter out twieenvyftigh jair. item Fije Roelof Gerrits wyff. item Jan Fijen soens dochter thuygden by hairen gestaafden eede, dat die vier huysen op die Brede made en die van Sweetersluyse pleeghen haire Hoochtyt te houden in Sinte Pieters Parochy Kercke tot Leyden en oick haire Biechte te spreken onder dien Curyten van Sinte Pieters. En dat die van Sweetersluyse nu ter Kercke gaen tot Leyderdorp, dat es bi overdracht en oerlof van dien Commanduyr van Sinte Pieters, en dat soe wat offhrande die Parochypaap van Leyderdorp van die dooden ontfanght, die tot Sweetersluyse sterven, dat hi het halff thuys seynt an die Commanduyr van Sinte Pieters Kercke tot Leyden. &c.

Uit myn MS. Privilegieboek van Leyden. B. fol. 191.

Uit deeze Verklaaringe nu zoude men moogen afneemen, dat ook de Parochiekerk van Leyderdorp, dewelke onder de Bisschoplyke Kapel van Sint Michiel te Utrecht behoorde (1), en van dewelke de Sint Pankraas of Hooglandsche Kerk te Leyden, die onder dezelve eertyds geleegen was, eene dochter genaamd werdt (2), in vroegere dagen ontrent de bedieningen der Sacramenten heeft gestaan onder Sint Pieters Kerk te Leyden (3); gelyk uit dezelve ten klaarsten blykt, dat het gedeelte van het Ambacht van Zoeterwoude; 't welk strekt van de Stad Leyden af langs den Hoogen Rhyndyk tot aan de Zwieterfluis en in de Weipoort op de Breede Maade, van ouds onder de bediening van den Pastoor der Sint Pieters Kerk te Leyden behoorde; en dat het naaderhand alleenlyk was eene vrywillige vergunning van den Commandeur van den Duytschen Huize, als Voorstander van dezelve Kerk; dat de landzaaten, aan de voorzeide Zwieterfluis woonende, te Leyderdorp te kerk gingen, onder dit beding, dat den Pastoor van Leyderdorp de helft der offerpenningen, by hem van de lyken der gemelde landzaaten genooten wordende, verpligt zoude zyn te zenden aan den zelven Commandeur van Sinte Pieters Kerk te Leyden; en dat dus dezelve landzaaten, voor zoo verre dezelve vergunning betreft, daardoor ge-

(1) Historia Episcopat. Foederat. Belgii part. I. pag. 478.

(2) Hier booven Bladz. 62. en Bladz. 602. en Sim. van Leeuwen Naader Bewys van de Beschryv. der Stad Leyden pag. 493. en 498. Want eene Moederkerk, met welken titul wy gezien hebben, dat de Kerk van Leyderdorp eertyds pronkte, beteekent dikmaals alleenlyk een Parochiekerk, schoon in een oneigen en zeer ruimen zin; naardien eigentlyk *Jure Canonico* eene Moederkerk (*Ecclesia matrix*) is eene Cathedrale of Bisschoplyke Kerk; Cap. Venerabili 22. X. de Verb. Sign. Ook wordt dus wel genaamd de Hoofdkerk van een Stad, in dewelke geen Cathedrale Kerk gevonden wordt, en zulks wel in een meer eigen zin, dan wanneer men daardoor alleen een Parochiekerk wil te kennen geeven; gelyk dit echter ontrent deeze Kerk van Leyderdorp en anderen plaats heeft gegreepen, waarvan de Geestelyke Rechtsgeleerden deeze reeden geeven, *om dat de Geloovigen daar herbooren worden door het Sacrament des Doopzels:* volgens het zeggen van Saïrus de Cens. lib. III. cap. XXXIII. num. 46. want de Parochiekerken, schoon dezelven ook Moederkerken genaamd worden, zyn geen Moeders van andere Kerken, maar somtyds alleen van Kapellen; en de Kapellen of Bidplaatzen, dewelken geene parochierechten hebben, worden meede by de *Doctore Juris Canonici* geene Kerken genaamd. Zie de Aanteekeningen op de Oudheden en Gestichten van Rhynland en de Stad Leyden pag. 383.

(3) Historia Episcopat. Foederat. Belgii part. I. pag. 479.

geworden zyn Parochiaanen van Leyderdorp; en het is ook, uit hoofde van die vergunning, dat deeze landzaaten van Zoeterwoude, in aanmerking neemende het groot ongemak, dat zy, willende zich na de Leyderdorpsche Kerk begeeven, telkens moesten ondergaan by het gebruik van het Veer over den Ryn by de Kerk van Leyderdorp, 't welk den Burggraaf van Leyden, als Ambachtsheer van Leyderdorp (1), toebehoorde, en dewelke gewoon was het zelve Veer jaarlyks te verhuuren of te verpachten, met Heer Johan van Wassenaar, Burggraaf van Leyden, een Verdrag slooten, volgens het welk welgemelde Heer Burggraaf verklaarde verkoft te hebben aan „ die ghemeen bueren van Zoeterwoude, die tot onsen „ Ambocht (*van Leyderdorp*) ter Kerken hoeren (2), een brugge te maken ende te leggen over den Ryn „ omtrent der Kerken, also groot ende also cleyn om over te gaen ende „ over te ryden alst hem best denct „ ende gelieven sal," en zulks zelfs met die voorwaarde; „ wairt dat die „ brugge, die die voirsz. bueren aldus „ gemaect hadden, brake ende te niete „ quame mits oirloge, off ander ongeval dan in den lande quame, so souden die bueren voirsz. dair een veer „ mogen houden, als dair nu ter tyt „ leyt, dair zy die bat ende proffit off „ hebben souden ter tyt toe, dat die „ brugge weder gemaect ende geleyt „ waer." ontrent welk beding echter gemaakt waren deeze bepaalingen; „ dat „ si die brugge (*in zoodaanigen geval*) „ souden doen maken binnen den eersten ander half jair na dat een mogelike redeliken vrede hier in den lande „ wair, sonder enych toe seggen van ons „ ende van onse nacomelingen Heeren „ voirsz." En wyders, dat „ dese „ voirsz. brugge sal (*by het aangaan van* „ *dit Verdrag*) geheel ende volmaect „ zyn twisken dit (*zynde den 25. September 1452. den dag, op denwelken* „ *deeze Opene Brief door den Heer Burggraaf gegeeven is*) ende wtganc Meye „ naest commende." (3). Naa welke verkreegene bewilliging de voornoemde landzaaten nog verpligt zyn geweest te verzoeken by Heemraaden van Rhynland de vryheid, om deeze brugge aldaar te maaken, 't welk hen dan ook, met bygevoegde bepaaling der hoogte van deeze te maakene brugge, op den 2. October deszelfden jaars gunstiglyk verleend werd, zoo als reeds hier booven (4) is aangeteekend. Deeze Brugge nu, als voorzeid is, gelegd zynde, zoo is over dezelve, en ook over de boovengemelde Opene Brief, tusschen welgemelden Heer Johan van Wassenaar en de voornoemde Onderzaaten van Zoeterwoude verschil gereezen, het welk eindelyk in den jaare 1492.

(1) Dat dit Veer altoos behoord heeft aan de Ambachtsheerlykheid van Leyderdorp, als een gevolg van het zelve Ambacht, toont onder anderen de Verlybrief, by dewelke alle de Hollandsche Leenen, door Heer Jan van Wassenaar in den jaare 1525. naagelaaten, op zyne oudste Dochter zyn verlyd geworden op den 12. September 1525. gedeeltelyk te vinden in de Handvesten van Leyden, pag. 754. en dat ook dus dit Veer tevens aan de Stad Leyden met het Ambacht van wegen Philips Graave van Ligne, enz. (den naagelaaten Zoon van Vrouwe Maria van Wassenaar, oudste Dochter van den gemelden Heer Jan, en getrouwd geweest met Heer Jacob, eerste Graave van Ligne, enz.) als Ambachtsheer, aan de Stad Leyden is verkoft geworden op den 1. December 1552. blykt uit het Verdrag van koop en verkoop, te vinden in de gemelde Handvesten van Leyden pag. 674. en de Volmagt by den zelfden Heer Graaf van Ligne gegeeven op den 2. Maart 1583. waarby Hy het zelve Verdrag goedkeurt en zyne Gemagtigden verzoekt dezelve Ambachtsheerlykheid *met dat Veer over den Ryn* ten behoeve van de Stad Leyden overtegeeven en optedraagen. Ibid. pag. 676. zoo als dan ook op den 25. April van dat zelfde jaar is geleid volgens het getuigenis van Leenmannen van Holland Ibid. pag. 677. en de Stad Leyden met deeze Ambachtsheerlykheid, en het voornoemde *Veer over den Ryn*, is verlyd geworden, volgens 't getuigenis der Heeren Staaten van Holland van 30. Augusty 1597. en de Rentenbrief der Stad Leyden van 13. September deszelven jaars; beiden te vinden Ibid. pag. 679 — 683. Gelyk meede in volgende tyden; als 20. Septembr. 1597. 1. May 1609. 11. Septembr. 1614. Ibid. pagg. 683. 684. 692. en dus ook vervolgens. Zie insgelyks hier booven Bladz. 603.

(2) In een laatere Brief, dan deeze, waar van kort hiernaa zal gemeld worden, en dewelke is gegeeven op 10. July 1492. door dezelfde Heer van Wassenaar, noemt Hy deeze Gebuuren: *Die ondersaten van Zoeterwoude, staende ende behoerende onder die Jurisdictie van onse Kercken ende heerlicheyde van Leyderdorp.* en zulks gewisslyk uit krachte der gunst aan dezelven door den Commandeur en Broeders van den Duitschen Huize verleend, waarvan zoo even is gewaagd.

(3) Handvesten van Leyden pag. 673

(4) Bladz. 603.

1492. in der minne is bygelegd geworden; zoo echter, dat de voorgemelde Opene Brief met de daarby gemaakte voorwaarden zoude worden gescheurd, vernietigd en verder gehouden van onwaarde: wanneer ook wederom de voorzeide Onderzaaten van Zoeterwoude door den zelfden Heer Burggraaf; als Ambachtsheer van Leyderdorp, ontrent het gebruik van deeze over den Rhyn leggende Brugge zyn begunstigd geworden, schoon deeze nieuwlyks toegestaane gunst op verre naa zoo uitgestrekt niet ware, dan de zoo even gemelde; want by deeze laaste Brief, gegeeven op den 10. July 1492., heeft Hy alleenlyk aan dezelven verleend „in huere ende pachte, dat recht ende passage van de brugge, die is over onse heerlicheyt van den Ryn, in onser heerlicheyt van Leyderdorp, ende dit den tyt van thien jaren geduerende, beginnende tot Synte Pieter ad Vincula nu naestcommende anno XIIII^C. twee ende tnegentich; ende also van jare te jare, up condicie, dat die voirnoemde ondersaten alle jare up Synt Pieters ad Vincula ons, of onse Rentmeester, dan in der tyt wesende, van onser wegen jairlicx geven ende betalen sullen die somme van viertich stuvers, elck stuver voor twee groten Vlaems gerekent:" (1) en dan nog verder met deeze zwaare last: „Ende selle die voirsz: ondersaten gehouden wesen den voirsz. brugge te repareren, ende te onderhouden up horen eygen kosten." En ook nog wyders met deeze naadeelige bepaaling: „Of enige van onsen ondersaten van Leyderdorp willen gheven dien van Zoeterwoude eenige porcien ende andeel, soe voir die jairlicxe renten, of totter reparacien van den voirsz. brugge; dat sellen zy van Leyderdorp mogen doen, sonder dat die van Zoeterwoude de den selve van Leyderdorp dair toe sullen mogen doen verbinden ofte bedwingen." (2) En waren die van Zoeterwoude, nu door de gezegde bewilliging van den Commandeur van Sint Pieters Kerk te Leyden zynde geworden Parochiaanen van Leyderdorp, (voor zoo verre die bewilliging dat meedebrengt) indien zy van des Commandeurs toestemming, dewelke hen, als naaby de Leyderdorpsche Kerk woonende en van dezelve alleenlyk door den Rhyn gescheiden wordende, zoo veel gemaks toebragt, wilden gebruik maaken, wel genoodzaakt deeze, hoewel min gunstige, gifte, hen door een zoo magtig Heer, als in die tyden was Heer Johan, Heer van Wassenaar en Burggraaf van Leyden, aangebooden wordende, met dankelyke onderwerping aanteneemen (3); naardien deeze brugge hen, dewelken anderzins verpligt waren zich telkens, wanneer zy na de Kerk te Leyderdorp wilden gaan, om hunne veelvuldige godsdienstige plegtigheden en oeffeningen waarteneemen, of hunne dooden te begraaven, aan het meergemelde Veer over den Rhyn te laaten zetten, het geen dikmaals met geen gering ongemak verzeld was, in het gaan en koomen tot de voorzeide Kerk zeer groot gerief toebragt. Hoe, by welke geleegenheid en wanneer deeze Brugge is weggeraakt, is my tot hier toe nergens gebleeken; doch, dit is zeeker, dat dezelve niet altyd in zyn stand is gebleeven, en dat daar ter plaatze naderhand wederom een schouw of vaartuig, waarmeede menschen, paarden, rytuigen en allerhande vee over den Rhyn gezet werden, heeft geleegen; als ook, dat Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, ter geleegenheid van hunne overéénkoomst met de Regeeringen der Steeden Utrecht en

Woer-

(1) Waarschynlyk is het van deeze vastgestelde pacht of huur, dat in de Lyst der Leengoederen, dewelken Maria, oudste Dochter van Heer Johan van Wassenaar, de laaste Burggraaf van dat geslacht, in den jaare 1525., korten tyd naa het overlyden van haar Vader, verheeven heeft, deeze *Overtogt over de Brugge* II. ℔. te bedraagen gezegd wordt: gelyk dezelve Lyst hier booven Bladz. 393—395. te vinden is. Doch thans is de jaarlyksche pacht van deeze Brugge merkelyk hooger, hebbende dezelve in en ontrent den jaare 1729. bedraagen *f* 550. gld., zoo als uit de Thesauriers Reekeningen kan blyken.

(2) Handvesten van Leyden pag. 674.

(3) Ten deezen was het gedrag der Zoeterwoudenaaren allezins geschikt naar de lesse van den wysten der Koningen Salomon, in zyne Spreuken Hoofdst. XXIII. vs. 1. en van den zeer geleerden Jesus, den Zoon van Syrach, in zyn boek der Wysheid Hoofdst VIII. vs. 1. 2 en 3. zie ook aldaar Hoofdst. XIII. vs. 2. en 25. waarby konnen gevoegd worden de deezen aangaande aanmerkelykste voorschriften van den geleerdsten der Hollandsche Dichteren J. Cats in zyn Spiegel van den Ouden en Nieuwen Tyd; Bladz. m. 102. & seqq.

Woerden tot het maaken van een trekvaart en jaagpad van Leyden door Woerden op Utrecht (1), duchtende, dat dit schouw aan de schuiten, door deeze vaart met paarden zullende worden getrokken, eenige vertraaging mogte toebrengen, aan Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland hebben verzocht, deeze schouw te moogen wegneemen en in plaatze van dezelve een bekwaame brugge over den Rhyn, door dewelke de scheepen met staande masten zouden konnen vaaren, leggen, 't welk dan ook op den 5. January 1664. aan hun Ed. Groot Achtb. is bewilligd geworden (2), zoo als reeds hier booven (3) kortelyk is aangeteekend. En op deeze wyze is aldaar zoodaanige Brugge gelegd, gelyk 'er nog ten huidigen dage recht voor de Kerk van Leyderdop te vinden is, en dewelke, ter zaake van het voorgemelde weggenoomene Schouw, by de Dorpelingen genaamd wordt *de Schouwbrugge*. Uit al dit verhaalde noopens het oudstyds plaats gehad hebbende Geestelyk Rechtsgebied van den Commandeur en Broederen van den Duitschen Huize, als Voorstanderen van Sint Pieters Kerk te Leyden, over die onderzaaten van Zoeterwoude, welker wooningen strekten van de Hoogewoerdspoort der Stad Leyden af langs den Hoogen Rhyndyk tot aan de Zwietersluis en in de Weipoort op de Breede Maade; en noopens de aan deeze zelfde landzaaten door dien Commandeur verleende vryheid, om te Leyderdorp ter Kerk te gaan, is waarschynlyk tot op deezen dag overgebleeven, dat de Opgezeetenen aan den Hoogen Rhyndyk en de bewooners van het Huis te Zwieten en van de daaraan gehoorende Wooningen, schoon ook nog, als van ouds, onder het Burgerlyk gebied en de rechtbank van Zoeterwoude (4) staande, zyn Parochiaanen van de Leyderdorpsche Kerk, zoo dat ook de aldaar woonende en tot den openbaaren Godsdienst behoorende Armen uit de Diakoniegoederen en inkoomsten van Leyderdorp worden onderhouden en bygestaan (5). Doch, de andere Opgezeetenen van Zoeterwoude behooren tot de Kerk aldaar, dewelke eertyds aan Sint Jan den Dooper is toegewyd geworden (6), en waarvan het Choor in den jaare 1592. is herbouwd, en welkers Tooren in den jaare 1695., alleen op kosten van de Parochiaanen ingezeetenen, zonder eenigen onderstand van het gemeen of van elders, is opgebouwd geworden (7), en van dewelke het recht van Voorstanderschap (8) in vroegere tyden door Graaf Willem van Henegouwen, als Graaf van Holland, den Derden van dien naam, (den welken, zoo wegens zynen rechtvaardigen en teffens meedelydenden aart jegens de verdrukten en elendigen, als ook wegens zyne andere voortreflyke deugden, door zyne onderdaanen den bynaam van *den Goeden* gegeeven is) is opgedraagen geworden aan den Commandeur der Maltheesche Ridderen te Haarlem, uitwyzens de Opene Brieve, gegeeven te Haarlem op den 26. November van den jaare 1328., van dewelke de naavolgende Neederduitsche vertaaling gevonden wordt:

„ Wy Willem, door de genade
„ Gods graaf van Henegouwen,
„ Holland, Zeeland en heer van Vries-
„ land

(1) Zie van dit geslooten Verdrag en deszelfs uitvoering hier booven, Bladz. 471 – 475.

(2) Handvesten van Leyden pag. 694.

(3) Bladz. [illegible]

(4) [illegible] is het Rechthuis van Zoeterwoude, alwaar alle de vergaaderingen van Schout, Ambachtsbewaarderen, Schepenen, Weesmannen en andere bedienden van dit Ambacht gehouden; de ambachtsreekeningen door de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren, opgenoomen en alle andere zaaken, dit Ambacht betreffende, verhandeld; als ook alle de chartres, documenten en papieren van dit Ambacht en wat daartoe behoort, bewaard worden; thans geplaatst aan den Hoogen Rhyndyk in een zeer vermaakelyke Herberg, aan den Rhyn leggende en genaamd *het Fontein*, welkers tegenwoordige eigenaar en bewooners nochtans behooren in het Kerkelyke onder Leyderdorp, zoo dat zelfs de voorgaande eigenaar en bewooner is geweest Schepen van het Ambacht Zoeterwoude, en teffens Ouderling van de Kerk te Leyderdorp. Oudstyds is het Rechthuis, zoo als my te meermaalen mondeling bericht is, in een ander huis, in 't midden van het Dorp Zoeterwoude, naaby de Kerk aldaar, leggende, gehouden geworden.

(5) Uit meedegedeelde mondelinge Berichten van myn Zwager, den Wel-Eerwaardigen Heer Pieter Schim, tegenwoordig Predikant te Leyderdorp.

(6) H. van Heussen Batav. Sacr. part. II. pag. 278. & Histor. Episcopat. Foeder. Belgii part. I. pag. 487.

(7) Uit de Aanteekeningen van wylen den Heer Frans van Mieris.

(8) Jus Patronatus.

,, land maaken allen den geenen, die
,, dezen tegenwoordigen brief zullen
,, zien, ter eeuwiger gedachtenis, ken-
,, nelyk: Nadien het *jus patronatus* der
,, kerken van Hafertswoude en Zoe-
,, terwoude aan ons en onze voorvade-
,, ren, graven van Holland, van rechts-
,, wege, volgens gewoonte en gebruik,
,, heeft toebehoord, en noch met vol-
,, len rechte toebehoort; en wy ge-
,, weeft zyn, en noch zyn, in de *pos-
,, feffie vel quafi*, omme de voorzeide
,, kerken, zo dikwyls dezelve zyn o-
,, pengevallen en van de vertrooſting
,, eens beſtierders zyn ontzet geweeſt,
,, te preſenteeren, en te begeeven: Zo
,, is 't; dat wy altyd verlangende de
,, vermeerdering van den Godsdienſt,
,, uit-aanmerking, dat de eerwaarde,
,, onze geliefde vader, heer Jacob, by
,, Gods genade biſſchop van Zuden,
,, den gezegden Godsdienſt heeft be-
,, geerd en begeert te vermeerderen, zo
,, als zyn verrichtingen te Utrecht, te
,, Nimwegen, ... te Oudewa-
,, ter, te Haerlem, te Middelburg en
,, in andere meerdere plaatzen ten klaar-
,, ſten aantoonen; en gehouden zynde,
,, en verlangende te bevorderen en te hel-
,, pen, die geene, welker goed gerugte,
,, aangaande dusdanige werken, open-
,, baar is; zo als het blykt; hebben
,, goedgevonden het voorzegde *jus pa-
,, tronatus*, met alle volheid van regt;
,, zo als het ons en onzen voorvaderen
,, heeft toebehoord; en noch toebe-
,, hoort, voor ons, onze erven en op-
,, volgeren aan den voornoemden heere
,, biſſchop van Zuden, voor hem en zy-
,, ne kerk, en in het byzonder aan die
,, geene, die in de kerk van Haerlem
,, commandeurs zyn zullen, voor altoos
,, te vergunnen: opdraagende aan den
,, gemelden eerwaarden man, heer bis-
,, ſchop van Zuden, en zyne kerk het
,, gemelde *jus patronatus* der voorſchree-
,, ve kerken, niets in 't geheel voor
,, ons, onze erven en opvolgers daar uit
,, behoudende; en begeerende voor ons,
,, onze erven en opvolgeren, dat voort-
,, aan gemelde eerwaardige vader, bis-
,, ſchop van Zuden; en al wie com-
,, mandeur in den huize van Haerlem
,, zal zyn; het voorzeide regt van pa-
,, troonſchap der gemelde kerken, vre-
,, delyk en geruſtelyk gebruike, uit-
,, drukkelyk daar van voor ons onze
,, erven, en opvolgeren afſtand doende,
,, en dat zy altoos de voornoemde kerken
,, door hunne broederen, zo dikwyls
,, en wanneer zy zullen willen, zullen
,, doen bedienen.

,, In getuigenis en tot beveſtiging
,, van al het welke wy ons Ze-
,, gel aan den tegenwoordigen
,, hebben doen hangen.

,, Gegeeven te Haerlem in 't jaar
,, onzes Heeren MCCC acht
,, en twintig, daags na 't feeſt
,, van St. Katharyn, maagd en
,, moeder.

Handveſten van Haarlem pag. 670. alwaar ook op de voorgaande bladzyde de Latynſche Brief wordt gevonden. (1).

En, ter vergelding van deeze zoo mil-
de

(1) Uit deezen Brief blykt duidelyk, hoe geweldiglyk de Heer Sim. van Leeuwen in zyn Naader Bewys van de Beſchryv. der Stad Leyden pag: 438. en 439. mistaſt, wanneer hy ſtelt, dat Pieter van Leyden, dewelke in den jaare 1316. zyn Steenhuis, by den Blaauwen Steen op de Breedeſtraat om den hoek van de Choorſteeg te Leyden met de houte Huizen daar achter aan tot in de Voldersgraft, op zeekere Voorwaarden aan de St. Pieters Kerk te Leyden heeft opgedraagen, geweeſt zy *Patroon* van de Kerk van Zoeterwoude; omdat dezelve zich in dien Brief van Opdragt noemt *Perſoenre van de Kerken te Peterwoude*; terwyl de Graaf van Holland hier zegt, dat dit *Jus Patronatus* altyd Hem en zyne Voorzaaten heeft toebehoord en ook als dusdaanig is geöeffend geworden: en is ook door den geleerden Onderzoeker der Neederlandſche Oudheden Anton. Matthæus in Analect. Tom. VI. pag. 60. opgemerkt, dat, volgens 't geſtaadig gebruik der Kerke, *Perſoen*, *Perſoone*, altyd genoomen wordt voor den *Beſtierder* of *Paſtoor*; zoo dat de gemelde Pieter van Leyden ter dier tyd was *Paſtoor* der Kerk te Zoeterwoude. add. Cap. Conſuetudinem 1: in Sexto, de Conſuetud. ut & Cap. Ex parte 12. X. de Reſcript. . Dat nu eindelyk in de gemelde Opdragtsbrief, hier booven Bladz. 38—40. te vinden, geleezen wordt *Peterwoude*, kan veroorzaakt zyn door onkunde van den Uitſchryver van het bygebragte Afſchrift, dewelke ligtelyk uit *Sweterwoude*, hoedaanig waarſchynlyk in de Origineele Brief gevonden is, zal hebben geleezen *Peterwoude*. Want, dat dit Dorp oudstyds ook is genaamd geworden *Sweterwoude*, is uit de oude Chartres; waarvan zoo aanſtonds Bladz. 640. en 641. één is bygebragt, genoeg bekend; en welken naam het zelve zal ontleend hebben van het waater *de Zwet*; 't welk aldaar gevonden wordt; als booven op Bladz. 617. is aangeteekend:

de gifte, heeft ook Broeder Gerard van Hamersteyn, dewelke deezen Bisschop van Zuden, als Commandeur, is opgevolgd, aan hoogstgemelden Heer Graaf van Holland en zyne Opvolgeren, voor hunne persoonen, Huisvrouwen en oudste Kinderen [illegible] toegestaan het vry verblyf en huisvesting in alle de huizen der voorzeide Maltheesche Ridderen, zoo wel te Utrecht; te Oudewater; te Haarlem; te Middelburg; als in alle anderen, [illegible] welken dezelve Ridders, in Holland of Zeeland, ten dien tyde bezaten, of in 't vervolg nog zouden konnen bezitten, van welke toestemming uit deeze volgende gedeeltelyk overgebleevene Brief meede kan blyken:

„ Willem, Grave van Henegouwe,
„ Hollant, Zeelant en heer van
„ Vrieslant; en Broeder Geryt van Ha-
„ mersteyn, Kommanduyr van het kon-
„ vent en huys van Sante Katheryne te
„ Uyttrecht, allen die deeze tegenswoir-
„ dige brieven sellen sien hoeren en ken-
„ nisse der waerheyt van de verhandelde
„ zaeke. Het zy allen kenlyk, dat
„ dewyl wy Grave Willem voirnomt
„ om vermeerdering van de goedelycke
„ dienst en om de genegentheyt, die
„ wy tot de persoone van den eerwair-
„ den vader en heer [illegible] voirheen
„ bisschop van Zude Kommanduyr van
„ het voirnomde huys en tot syn kon-
„ vent hebben gehaat, an die voirnom-
„ de bisschop van Zude en syn konvent
„ hebben gegheeven het recht van pa-
„ troonschip der kerken van Hasairds-
„ woude en van Zouterwoude, en noch
„ meerder rechten en vryheiden hebben
„ gheghunt, so als dat in onsen brieve hier
„ over ghemaict voirder es vervattet,
„ oik de voirnomde broeder Geryt van
„ Hamersteyn Kommanduyr van het
„ konvent en huys voirnomt tot eenige
„ soort van belooning heeft geghunt an
„ ons, onse erven, en opvolgers Gra-
„ ven van Hollant, haire vrouwen, en
„ haire eerstgeboorne zoon ofte dochter,
„ naar rypen raide, en hebben geghee-
„ ven, gheeven en ghunnen mit deezen
„ tegenwoordigen huysvesting in hunne
„ huyzen tot Uyttrecht, tot Oudewa-
„ ter, tot Hairlem, tot Middelburch,
„ en in alle andere huyzen die zy heb-
„ ben ofte zouden konnen hebben in
„ het vervolch, in onse Graefschippen
„ van Hollant ofte van Zeelant.

Uit zyn MS. Privilegieboek van Leyden B. fol. 192. en is deeze zelfde Brief in de Latynsche taal ook te vinden by H. van Heussen in Historia Episcopatuum Foederati Belgii, part. I. pag. 455 (1).

Wanneer vervolgens deeze Parochiekerk van Zoeterwoude zoo ruim en verre was uitgebreid, dat dezelve den dienst van een Priester en Capellaan noodig hadt, terwyl deszelfs inkoomsten zoo schraal en klein waren, dat dezelven naaulyks tot behoorlyk onderhoud van éénen Priester konden verstrekken, (in welk ongeval ook deelden de Parochiekerken van Heemskerk, Beverwyk en Hazerswoude, dewelken, even als deeze van Zoeterwoude, aan den Huize der Heeren van St. Jan te Haarlem waren ingelyfd, en ter begeeving, aanbieding of andere schikking van den Commandeur van deeze Maltheesche Ridderen behoorden) en daarenbooven het Huis van deeze Heeren te Haarlem door andere lasten zoo zwaar werdt gedrukt, dat het geen de minste onderstand konde uitreiken; zoo heeft de Commandeur van dit Huis, die ook teffens was patroon en begeever van zeekere altoos duurende Vicarie of Capellanie, gevestigd

(1) Dat deezen Graaf Willem, den Goeden, zeer veele vryheden en voorrechten aan de St Jans Heeren te Haarlem heeft toegevoegd, vindt ook aangeteekend door de penne van den zeer arbeidzaamen en geleerden Heere G. W. van Oosten de Bruyn in het reeds uitgegeevene Eerste Deel zyner breedvoerige Beschryving der Stad Haarlem fol. 92. van wiens onvermoeide vlyt wy eerlang het vervolg van die Beschryving te gemoet zien. En alle deeze voorrechten zyn door den Zoon en opvolger van deezen Graaf, Willem den Vierden, den laatsten Graaf van Holland uit den huize van Henegouwen, dewelke op den 26. September van den jaare 1345. in den slag tegen de Friesen doodbleef, nog grootelyks vermeerderd by eenen met zyn eigen zeegel bezeegelden Brief; doch onder dit beding, dat de Graaven van Holland, *met hunnen ganschen hofstoet*, ten allen tyden, het recht van huisvesting in het Huis der St. Jans Heeren te Haarlem zouden hebben, volgens de aanteekeningen van den boovengemelden Heer van Heussen in Historia Episcopatuum Foederati Belgii part. II. pag. 31. en dat de naazaaten van dien Graaf en andere aanzienlyke Heeren ook te meermaalen van dit opgedraagene recht hebben gebruik gemaakt, wordt meede door welgemelden Heer van Oosten de Bruyn aangeteekend.

tigd op den altaar van St. Andries in de Kerk of Bidplaats van dat Huis, ondersteund door zynen Meedehelper (1) en bezitter van die zelfde Vicarie, aan den Bisschop van Haarlem verzocht, de voorzeide Vicarie met alle haare vruchten en inkoomsten der tafel van den Commandeur, ten behoeve, gebruik, voordeel en gemakkelyker onderhoud van de Priesteren en Capellaanen der Kerken van Zoeterwoude, Hazerswoude, Heemskerk, en Beverwyk, te willen inlyven, vastmaaken en verëenigen; gelyk dan meede dit verzoek op den 2. July van den jaare 1569. door Nicolaus Nieulant, eerste Bisschop van Haarlem (2), is ingewilligd en door deszelfs opvolger Godefridus van Mierlo op den 5. December 1571. bevestigd (3).

Naa de gelukkige verandering in de Regeering deezer Landen en de gewenschte hervorming der Kerke, door de Staaten van Holland alle de Conventen en Kloosters binnen de Steeden, mitsgaaders derzelver gebouwen, grondplaatzen, erven en eigendom, overgegeeven zynde ten behoeve, gebruik en voordeel van elke Stad, om dezelven in eigendom te aanvaarden, behouden en bekeeren ten haaren nutte, volgens hun Ed. Gr. Moog. Besluit van den 23. May 1577. (4) zoo konde echter daardoor niet begreepen worden, dat de Steeden met deeze overgifte eenig meerder recht van eigendom op de goederen en bezittingen van de voorzeide Conventen en Kloosteren verkreegen, dan voor zoo verre dezelven binnen iedere Stad geleegen waren, terwyl alle de verdere bezittingen van deeze en alle andere oude geestelyke gestichten, by de verandering van den openbaaren Godsdienst, kwamen te vallen in de handen van de Hooge Overheid, om dezelven ten gemeenen beste te laaten verstrekken (5). En het is meede uit dien hoofde, dat Burgemeesters en Regeerders der Stad Haarlem, schoon door het opgemelde goedvinden der Heeren Staaten ook eigenaars geworden van alle de Conventen, Kloosteren en geestelyke gestichten binnen hunne Stad gevonden zynde, echter niet hebben naa zich genoomen die goederen, dewelken wel aan de voorzeide gestichten toebehoorden, doch buiten de paalen van het rechtsgebied deezer Stad geleegen waren, dan, naa dat alle dezelven aan deeze Stad, zoo tot voldoening en betaaling van haar achterweezen over de verschotten by deeze Stad ten behoeve van den Lande verstrekt, als ter vergoeding van de groote schaade, geduurende haare zwaare beleegering, geleeden en dus ook ter belooning van de uitmuntende diensten door de braave en getrouwe Burgers van deeze Stad aan het lieve Vaderland betoond, by

(1) Coadjutor.

(2) Wordt ook (in de Latynsche taal) genaamd. Nicolaus de Nova-terra, seu, a Terranova, seu, Novaterranus. Histor. Episcop. Foeder. Belgii part. II. pag. 15. Hy was een groot vriend van den beroemden Cornelius Musius, eertyds Oversten van het Ste Agathen Vrouwen-klooster te Delft, zoo als dit wordt aangeteekend door Petr. Opmeer in zyn Neederlands Cathol. Martelaarsb. D. II. cap. X. pag. 122. alwaar ik deezen Nicolaus Novaterranus ook vinde verëerd met den titul van Bisschop van Hebron. pag. 127.

(3) De Opene Brieven van deeze incorporatie en confirmatie zyn, zoo in de Latynsche taal, als met derzelver Neederduitsche vertaalingen, te vinden in de Handvesten van Haarlem pag. 304—308.

(4) Onder anderen meede te vinden in de Handvesten van Haarlem pag. 317.

(5) Voornaamlyk; *Ad pios usus*. Handvesten van Haarlem pag. 334. en elders. Dus worden ook nog tot op den huidigen dag, uit de inkoomsten der aangeslaagene geestelyke goederen, van wegen de Hooge Overheid, door den Ontfanger Generaal der Kerkelyke Goederen van Holland betaald alle de Bedienaars van den Openbaaren Godsdienst, beneevens de Voorzangers, Schoolmeesters, Krankenbezoekers, en anderen, die tot bevordering van denzelfden Godsdienst gebruikt worden, zoo ten platten Lande, als in de meeste Steeden. Doch, in deeze Stad Leyden geschiedt zulks van wegen de Stads Regeering, als in vroegere tyden zich daartoe, by het naa zich neemen van eenige geestelyke goederen, hebbende verpligt, door den Rentmeester van het Capittel ten Hoogenlande, en van de Memorien en Getyden goederen binnen deeze Stad. *Volgens my meegedeelde Berichten*; en Sim. van Leeuwen Naader Bewys van de Beschryv. der Stad Leyden pag. 494. Zie ook Orlers Beschryv. der Stad Leyden pag. 111. Niet te min hebben de Staaten, uit hunne volle en souveraine magt, eenigen deezer goederen ten anderen nutten gebruike geschikt; waarvan onder anderen ten voorbeelde strekt de gifte aan 's Lands Universiteit in deeze Stad, waarvan hier booven Bladz. 560. is gewaagd. Zie meede Orlers Beschryv. van Leyden pag. 181. Gelyk ook de giften aan het Ste. Elizabethe Gasthuis alhier, waarvan meede hier booven Bladz. 184. en aan de Leproosmeesteren in deeze Stad, ook hier booven Bladz. 123. en Bladz. 232. vermeld.

by Verdrag door de Staaten van Holland, ten overstaan en met advis van zyne Prinçelyke Exçellentie, zyn afgestaan en overgegeeven op den 24. April van den jaare 1581 (1). En hebben Burgemeesters en Regeerders der Stad Haarlem, als uit krachte van deeze afstand ook geworden volkoomen en vrije eigenaars (2) van alle de goederen den Sint Jans Heeren te Haarlem aankoomende, met den Commandeur van het Ordens Huis van Sint Jan binnen die Stad ten dien tyde zynde en met zyne opvolgers, en de hen bygebleevene Conventualen of Collegalen, een Verdrag gesflooten, dat dezelve Commandeurs en Conventualen hun leeven lang, en tot op 't overlyden van den laasten, zouden behouden en genieten het bezit en gebruik der goederen van dit Convent, zonder daarvan te doen eenige rekening (3); waartegen dezelve Commandeurs zouden afstand doen van alle het recht van Voorstanderschap tot de Kerken van Beverwyk, Heemskerk, Zoeterwoude en Hazerswoude, en der begeeving van alle andere Kerkelyke proven en diensten in dezelve Kerken, als hen zoude eenigzins moogen aankoomen, zonder zich met alle het zelve in eeniger wyze te bemoeijen; maar alle dit recht zouden overlaaten aan de Burgemeesteren en Regeerderen van de Stad Haarlem, om daarontrent te handelen, zoo als hun Ed. Groot Achtb. zouden te raade vinden (4).

Gelyk nu den eigendom, en dus insgelyks de inkoomsten van alle deeze goe-

(1) Dit aanmerkelyk Verdrag is te vinden in de Handvesten der Stad Haarlem pag. [illegible] waartoe ook nog behoort de [illegible], van de hooggemelde Heeren Staaten [illegible] op den 22. December 1581. Ibid. pag. [illegible].

(2) De afstand en overgifte van alle deeze gemelde goederen, te vooren door de Staaten onder de andere geestelyke goederen reeds aangeslagen, is gedaan aan de Stad Haarlem tot betaaling van schuld en belooning van bewezen dienst, en het staat dus aan deeze Stad vry met [illegible] naar welgevallen te handelen. [illegible] zoude men mooge [illegible] wanneer zoodaanige, by hun Ed. Gr. Moog. ook dus aangeslagene, [illegible] tot een te beeter onderhoud en in stand houding van zeekere Collegien of Gestichten naaderhand worden overgegeeven, en dus tot zeekere bepaalde en in de Giftbrieven, Octroyen of Resolutien van den Souverain uitgedrukte oogmerken geschikt; ontrent dewelken te recht in bedenking zoude konnen komen, of de Souverain ook met die bepaalingen niet schynt te hebben bedoeld, dat deeze goederen tot geen ander gebruik, dan waartoe ze by die gifte bestemd zyn, zullen [illegible] dienen, en dat dienvolgende, by [illegible] of [illegible] van zoodanig [illegible], Gesticht of Lichaam, aan [illegible] welk deeze gifte is gedaan, al dat in [illegible] voegen gegeevene [illegible] moete worden [illegible] in den schoot van den Souverain, [illegible] het gebruik, waartoe de Souverain dit gegeevene [illegible] hadt, met die [illegible] of verandering ophoudt: ten minsten, dat in zulken geval dit gegeevene tot geen ander gebruik mooge worden [illegible], zonder voorafgaande bewilliging van den Souverain. *arg. l. 1. pr. l. 2. §. 7. l. 3. π. de Donat. l. 1. l. 2. C. de Donat. q. sub mod. vel cond. & l. ult. C. de Revoc. Donat.*

(3) Dat de Geestelyke Persoonen, hier te Lande blyvende en zich onder de gehoorzaamheid der Staaten schikkende, ook van noodig onderhoud werden bezorgd, was ten uitersten billyk; en ook volgens 't goedvinden der Staaten. Zie hier booven Bladz. 49. [illegible] Zoo hebben ook alle de Roomschgezinde Kanoniken, dewelken voor de verandering der Godsdienst in 't Genootschap der Kanoniken van den Aartsbisschoplyken Stoel te Utrecht waren ingeschreeven, hunne inkoomsten, zoo lang zy leefden, getrokken; en zulks, schoon reeds door de Ed. Moog. Heeren Staaten van den Lande van Utrecht by hunne Resolutie van den 8. Juny 1615. (te vinden in 't Groot Utrechts Placaatb. van J. van de Water D. I. pag. 218.) en by eene naadere Resolutie door hun Ed. Moog. geapprobeerd en geconfirmeerd op den 14. February 1623. (te vinden Ibid. pag. 219.) ware bevoolen en gestatueerd, dat niemand met eenige Prelatuurschap, Beneficie, Officie, Prebende, Vicarie, of diergelyke Beneficie, het zy in de vyf Kanoniken Collegien, het zy in eenige andere Collegien, Conventen, Stiften of Fundatien, zoude moogen worden begiftigd en voorzien, ten zy dezelve zy en professie doe van de waare Heilige Christelyke Gereformeerde Religie. En is dit ook nog onlangs erkend door den Uitgeever der uit het Latyn vertaalde *Verhandelingen en Besluiten van de Kerkvergaadering der Roomschgezinde Kerk van het Utrechtsche en Onderhoorige Bisdommen, in de Kapelle der Parochie Kerke van de Heilige Gertrudis te Utrecht in Herfstmaand, des jaars 1763. gehouden*; in het voorafgaande *Beknopt Verhaal der Gebeurdtenissen in de Kerke van Utrecht van haare stigtinge af tot op ten huidigen dag toe.* Deel II. pag. 8.

(4) Aanmerkelyk is ten deezen de Acte van Verklaaring en Afstand, door Andries van Souwen, Commandeur van het Ordens Huis van St. Jan te Haarlem, op den 28. May 1616. gepasseerd, te vinden in de Handvesten der Stad Haarlem pag. 453. Zie verder den Heer G. W. van Oosten de Bruyn Beschr. der Stad Haarlem, D. I. fol. 95. en vervolgens.

goederen, alzoo by vervolg van tyden zyn overgegaan aan de Stad Haarlem, zoo moeſt ook deeze Stad bezwaard worden met het noodig onderhoud der gebouwen, dewelken tot deeze goederen behoorden en tot andere gebruiken afgezonderd bleeven. Dit toch is billyk, reedelyk en naar rechten. Waarom dan meede, wanneer door al dit voorverhaalde den eigendom van het Predikantshuis te Zoeterwoude, als zynde het nog in weezen gebleeven gedeelte der alhier geſtaan hebbende huizingen van het oude Commandeurſchap; was gekoomen aan de Stad Haarlem, de Heeren Burgemeeſters en Regeerders van die Stad zyn verpligt geweeſt het zelve huis tot bewooning van den Predikant behoorlyk te bekwaamen en onderhouden, gelyk zulks door hun Ed. Groot Achtb. meede getrouwlyk is naagekoomen, tot dat dienaangaande op den 20. Auguſty van den jaare 1756. tuſſchen welgemelde hun Ed. Groot Achtb. en de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren van Zoeterwoude, een minlyk Verdrag is geſlooten, waarby welgemelde Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Haarlem zich hebben ontdaan van den geheelen eigendom en dienvolgende ook van het verdere onderhoud van deeze Huizinge met alle deszelfs toebehooren en dezelve geheel en al ten eeuwigen dage overgegeeven in vollen en vrijen eigendom aan Kerkmeeſteren van deezen Ambachte; en teffens aan dezelve Kerkmeeſteren, ter zaake van deeze op zich genoomene laſt van bezorging en onderhoud eener bekwaame wooning ten dienſte van den Predikant voor het vervolg van tyd; andere aanmerkelyke voordeelen, zoo in geld, als op eene andere voegelyke wyze; afgeſtaan; waarvoor dan ook wederom de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren van Zoeterwoude, de Stad Haarlem meede ten eeuwigen dage hebben ontſlaagen en ontheft van alle verdere verpligting tot onderhoud van dezelve Predikantswooning; gelyk zulks alles breeder te zien is in het naavolgende Verdrag:

„ Nademaal de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders der Stad Haerlem, als Eygenaars van de Goederen, welke (onder de Naam van der St. Jans Heeren Goederen bekend) voortyds aan de Heeren Burgermeeſteren en Regeerders derſelver Stad, door 's Lands Overheyd zyn geſchonken ter beloning van de goede dienſten, door hun aen het Vaderland beweezen, en tot dedommagement van de ſchade ter dier zake geleden, en uyt dien hoofde mede beſitrende de Paſtorye in den Ambagte van Soeterwoude met den Laſt van dezelve ter bewoning van den Predikant in der tyd bequaam te maken; en in behoorlyke reparatien te onderhouden, aen de Heeren Burgemeeſteren en Regeerders der Stad Leyden, als Ambagts-Heeren van Soeterwoude voorſz. hebben gedaen declareeren, dat zy wel genegen zoude zyn; omme zig onder redelyke en billyke voorwaarden, van den voorſz. laſt te ontdoen, en de gemelde Paſtorye met alle desſelvs ap- en dependentien, aan welgemelde Heeren Burgemeeſteren en Regeerders der Stad Leyden in hunne voorſchreeve qualiteyt te cedeeren en over te geeven, en de even gementioneerde Heeren Burgemeeſteren en Regeerders der Stad Leyden aan hunne zyde hebben betuygd, dat zy tot onderhouding van de onderlinge Harmonie; en Vriendnabuurlyke Correspondentie tusſchen de gemelde twee Steden, mede wel inclineerden, omme ter bereyking van het gemelde Oogmerk alle mogelyke faciliteyt toetebrengen; Is tusſchen dezelve ten voorſchreeve eynde geconvenieerd en verdragen.

„ Eerſtelyk dat door Kerkmeesteren van Soeterwoude voorſchreeve zal werden gekogt het Huys en Erve jegenwoordig door den Predikant van Soeterwoude bewoond en gebruykt werdende; En door de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem aan dezelve gerembourſeerd de Penningen; welke ten dien eynde door gemelte Kerkmeesteren ter ſomme van twee Duyzend drie Honderd Guldens als mede op het Tranſport en overgave als anderzints van het gemelte Huys en Erve zullen moeten werden uytgeſchoten gelyk mede door welgemelte Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem ook gedragen zullen werden alle de kosten welke by verheffing van het Leen van het gemelde Huys en Erve als een Agter-Leen van den Huy-

„ ze

ze van Rodenburg ter zake van de voorſchreeve koop; Overgave en Tranſport zoude moeten werden gedaan en geſupporteerd.

„ Ten anderen, dat welgemelte Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem zig zullen verbinden gelyk zy zig verbinden by dezen, omme benevens de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Leyden te helpen faciliteeren het Addres 't geen door Kerkmeesteren van Soeterwoude voorſchreeve aan haar Edele Groot Mog. de Heeren Staten van Holland en Weſtvriesland zal werden gedaan, om vrydom van de Ordinaris en Extra-Ordinaris Verpondingen voor het gemelde Huys en Erven te obtineeren, en daar en boven aanneemen gelyk zy Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem aanneemen by deſen, de gemelde Kerkmeesteren van Soeterwoude, ingevalle het voorſchreeve verzoek onverhooptelyk maar voor een gedeelte mogte toegeſtaen, ofte wel geheel en al geweſen werden van de hand, deswegens door de Reeele voldoening der Ordinaris en extraordinaris verpondingen hier vooren gemeld volkomentlyk te dedommageeren ofte wel de voorſchreeve voldoeninge te redimeeren indiervoegen, als nader met onderling genoegen zal werden overeengekomen en verdragen.

„ En ten derden dat welgemelde Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem aan meergemelde Kerkmeesteren van Soeterwoude in vollen vrijen eygendomme zullen transporteeren en overdragen de bevorensgemelde Paſtorye in den Ambagte van Soeterwoude gelegen in dien ſtaat als dezelve zig jegenwoordig bevind en overzulks met al desſelvs Ap- en Dependentien Boomgaard, Poting en planting en het geen daar toe verder zoude konnen ofte mogen behoren, en gelyk die tot heden toe by haar Edele Groot Agtbare is bezeten geweeſt; ende ook betalen alle de koſten welke ter dier zake geſupporteerd en uytgeſchoten zullen moeten werden.

„ Dat al mede met alle de koſten daar op lopende aan de voorſchreeve Kerkmeesteren van Soeterwoude zullen moeten werden overgedaen en getransporteert de navolgende Erfpagten aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem als Eygenaars der S^t. Jans-Heeren goederen toebehorende, en jegenwoordig betaald werdende by

„ Kornelis van Beynsdorp ter f^a. van	f 14	0	
„ Kornelis van Teylingen	16	0	
„ Abraham van den Berg	12	0	
„ Laurens Theunisz. van Bergen en Henegouwen	9	0	
„ Jan de Hooy	9	0	
„ En Poldermeeſters van de Swet-polder voor de Molenwerff . . .	3	0	
„ Te zamen jaarlyks bedragende een f^a. van	f 63	0	

„ En eyndelyk dat welgemelde Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem aan de voornoemde Kerkmeesteren van Soeterwoude in Contante Penningen nog zullen demanueeren, Een ſomme van Vyff Honderd Vyfftig Guldens, omme door dezelve benevens meer andere gelden tot Aankoop van Effecten geemploijeerd en tot onderhoud van de nieuwe hier vorengemelde Paſtorye Geaffecteerd te werden.

„ Dat daar en tegens de Heeren Burgemeeſteren en Regeerders der Stad Leyden als Ambagtsheeren van Soeterwoude voorſchreeve zullen declareeren, en verklaaren gelyk zy declareeren en verklaren mitsdezen dat meerwelgemelde Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Stad Haarlem aan den inhoude dezes voldaan hebbende, daar mede voor altoos voor alle verdere verpligtinge tot onderhoud van de Pastorye in Soeterwoude en al het gene daar toe eenige relatie heeft Completelyk zullen zyn en blyven gedechargeerd ende ontheven.

„ Des t' Oireonden zyn hier van gemaakt twee eensluydende Actens beyde door Laſt van de Heeren Burgemeesteren en Regeerders der Steden Haarlem en Leyden by der voorſchreeve Steden Secretarisſen ondertekend op den 20. Auguſtus 1756.

(*Geteekent*)

J. J. V. Bergum V. Nieuwenhuyſen, Ysbrand van Dam.

Uit de Archiven der Stad Leyden

En,

En, gelyk de Parochiekerk van Zoeterwoude dus oudtyds heeft gestaan onder de bescherming en het opzigt van den Commandeur der Malthecsche Ridderen te Haarlem, zoo is ook door Heer Tielman Oom van Wyngaarden, Zoon van Jonkvrouwe Margriete van Alkemade (1), aan denzelfden Commandeur in den jaare 1487. opgedraagen en overgegeeven zeekere, alsdoen nog ongewyde, Bidplaats of Kapel, met alle de aan dezelve behoorende goederen, rechten en gerechtigheden, staande naaby het Huis Kroonestein, eertyds naar de voorige bezitters genaamd Alkemade (2), en door de Voorouders van den voornoemden Oom van Wyngaarden, uit den Huize van Alkemade, in vroegere dagen uit hunne eigene goederen aldaar gesticht ter eere van de Heilige Maagd Maria, gelyk als deeze milde gifte door de volgende Brief wordt beweezen:

„ In den naam des Heeren, Amen. „ Door den inhoud van deze openbaare akte zy kennelyk en openbaar „ aan een ieder dat in 't jaar na 's Heeren geboorte 1487., in de vyfde indiktie, op eenen maandag, den twaalfden Februarii, onder de uure der Nonen of daar omtrent, in 't derde jaar „ des pausdoms van den heyligsten Vader in Christo en onzen Heere, den „ Heere door Gods genade Paus Innocentius VIII., voor my openbaar Notaris en voor de ondergeschreve getuigen, dewelke byzonderlyk „ daarby ontboden en verzocht waren, „ in eigen persoon verscheenen is de eerzaame en zeer voorzienige man, Tielman Oom van Wyngairden, leek van „ 't Utrechtsche Bisdom; en dat hy „ op de beste manier, rechtswyze, „ form, en plegtigheit als hy moest en „ konde doen, zuiverlyk, eenvoudiglyk, en om Gods wille, door eene „ onwederroepelyke gifte onder de levenden, dewelke ten eeuwigen tyde „ zal gelden en duuren, voor zich zelven en voor zyne erfgenaamen en nakomelingen, aan den eerwaardigen „ en godsdienstigen man en Heer, „ Mynheer Johan Willemszoon, op „ dezen tyd Kommandeur van S. Jans „ huis of konvent te Haarlem (van de „ order der Gasthuisridderen van S. Jan „ te Jerusalem) hoewel afwezig zynde, en aan het voornoemde S. Jans „ konvent te Haarlem, mitsgaders aan „ de volgende en toekomende Kommandeurs en Broeders van 't voorschreeven konvent en huis, gegeeven, vereert, en gelevert heeft zekere bidplaats of kapelle, met haar „ ganschen grond en gebouw, en met „ al haar vorder toebehooren; welke „ bidplaats of kapelle dezelve geever „ tegenwoordig opgebouwd heeft staan „ in het dorp Zueterwoude; en dewelke onder het gebied van Rhynland, in de quartieren van Holland, „ onder het Bisdom van Utrecht, niet „ verre van het slot Alcmade, den „ voornoemden Heer toebehoorende, „ gelegen is. En heeft de voornoemde Heer geever aan de gemelde Heeren, den Kommandeur en de Broederen van 't voorschreeven S. Jans „ konvent te Haarlem, eene volkome, „ vrije, en onbepaalde magt en toestemming gegeeven om de dus vereerde bidplaats of kapelle, dewyl „ dezelve noch ongewydt is, onder het „ gezag van den Bisschop der plaatze, „ of van wat ander Overste dat het zy, „ tot eene gewyde bidplaats of kapel „ op te rechten en te stichten; en „ heeft toegestaan dat dezelve voortaan „ gehouden en aangezien zal worden „ voor een bidplaatze of kapelle van „ de Kommandeurs, en van het S. Jans „ konvent te Haarlem voornoemd. Hy „ belooft ook, voor zich zelven en voor „ zyne gemelde erfgenaamen, aan den „ Kommandeur en de Broederen van „ het konvent voornoemd, en aan hunne nazaaten, dat hy de bovenstaande „ gifte en alles dat boven uytgedrukt „ is, ten eeuwigen tyde voor welgedaan, aangenaam, en bestendig zal „ houden, en achten; en dat hy daar „ tegen, 't zy door zich zelven of door „ iemand anders, om wat reden, en op „ wat voorwendzel dat het zy, het zy „ van rechtswege of met de daad, niets „ zal doen of onderneemen: nochte de „ gifte, uyt hoofde van ondankaarheit „ zal wederroepen: waar over door den „ geever het gewoonlyke verding aangenomen is. En de eerzaame Heer „ en broeder Pieter Wybrands, geprofessyde medebroeder van 't voorschreeven S. Jans konvent te Haarlem, heeft de voornoemde gifte uyt „ naame en van wegen den Komman- „ deurs

(1) Costumen van Rhynland pag. 37

(2) Hier booven Bladz. 619.

„ deur en het konvent voornoemd aan-
„ genomen.

Uit de MS. papieren van wylen den Heer Frans van Mieris. En is ook in de Latynsche taal te vinden in Historia Episcopatuum Foederati Belgii part. I. pag. 489 (1).

Doch deeze Kapel, tot welkers opfiering en verbeetering bereids in den jaare 1479. zeer groote voorrechten aan de geenen, dewelken daartoe de behulpzaame hand wilden leenen, waren toegestaan (2), is tegenwoordig niet meerder overig: gelyk ook thans niets meerder te vinden is van het *Kerkje van Ryneftein*, anders ook wel genaamd: *Ara Ryneftein*, 't welk voorheen meede behoorde onder het Deekenschap van Rhynland (3), en geweest is eene Kapel, gebouwd voor een klein getal leeken, in 't Latyn genaamd: *Ara* of *Altare*; en bediend door een *Altarift*, of gemeen Priester; en heeft deeze Kapel moogelyk wel gestaan naaby het oude Kasteel Rynegom (4), geleegen geweest zynde aan den Hoogen Rhyndyk onder de parochie van Zoeterwoude, waarom ik heb gemeend ter deezer plaatze van deeze Kapel met een enkel woord te moeten gewaagen; zonder dat ik echter zoude durven bepaalen, dat dezelve juist by deeze Hofsteede gestaan hebbe; dan wel, of dezelve Kapel zy gebouwd geweest by het Ridderlyke Slot Rynenburg, meede aan den Hoogen Rhyndyk onder de Heerlykheid van Hazerswoude; of by het Rynegom naaby het waater de Does, onder den Ambachte van Leyderdorp, geleegen; 't welk ik, vermits de volstrekte onzeekerheid, als zynde zelfs daarvan door den tyd de geheugenis geheel verlooren, liever wil in 't midden laaten en daarin volgen de voetstappen van wylen den zeer geleerden en naarstigen onderzoeker der Kerkelyke Oudheden in onze Veréénigde Neederlanden, den Heere Hugo van Heussen (5), dewelke meede aanteekent, dat onder de parochie van Zoeterwoude ook de buurt Stompwyk behoorde (6): en dat by het Huis te Zwieten, onder deeze Ambachtsheerlykheid geleegen, insgelyks in oude tyden een Kapel plagt te staan (7).

Onder de burgerlyke Voorrechten, door de Ingezeetenen van Zoeterwoude, dewelken meest allen hun bestaan uit den Landbouw trekken, wordende genooten, mag met allen recht geteld worden, dat zy, even als die van eenige andere Rhynlandsche Dorpen (8), dewelken in den jaare 1532. meede hebben gedraagen

(1) Wat verders het Huis der Sint Jans Heeren te Haarlem, hunne rechten, vrydommen en goederen betreft; als meede aangaande de moeilykheden over die goederen van tyd tot tyd, naa de geschiedde hervorming der Kerke hier te Lande, gerezen; (wanneer de Heer Grootmeester en de gezaamlyke Ridderlyke Orde van Maltha hunne rechten op alle deezen en andere hunne goederen in deeze Landen op alle wyze hebben getracht staande te houden en te beweeren, gelyk daarvan onder anderen blykt uit zeeker tractaatje in den jaare 1642. in 't licht gekoomen onder den titul: *[illegible], ende Bethoninge van Saecken aengaende het Recht 't welcke den Ridderlycken Orden van S. Johan tot Hierusalem int Eylandt van Malta residerende, competeert tot der selver Goederen ghelegen alomme inde Vereenighde Nederlandtsche Provintien* en voorzien met verscheide aanmerkelyke Bylaagen.) en ook de wyze, op dewelke eindelyk de Stad Haarlem in het geruste bezit van deeze goederen zy geraakt, 't welk tot ons oogmerk niet behoort: als alleen beoogd hebbende te toonen, hoe de Stad Haarlem aan den eigendom van het oude Commandeurshuis (naaderhand geschikt geweest tot het Woonhuis van den Predikant) te Zoeterwoude zy gekoomen en ook op welke wyze deeze Stad wederom daarvan afstand hebbe gedaan; en hoe ook deeze Kapel, naaby het slot Alkemade, nu Kroonestein genaamd, aan deeze Sint Jans Heeren ten eigendom zy geworden: kan worden naagegaan het, wegens dit Huis, rechten, goederen en wat daartoe betrekking heeft, in 't breede uit oude bescheiden met alle naaukeurigheid betoogde door den meermaals gepreezen kundigen Heer Mr. G. W. van Oosten de Bruyn in zyne Beschryv. der Stad Haarlem, I. Deel pag. 91 — 1[illegible]

(2) Hiervan is eene breedvoerige Latynsche Brief, gegeeven den 8. May 1479. te Brugge onder het Bisdom van Doornik, door Lucas, Bisschop van Sibenica en Referendaris van wegen den Roomschen Stoel, aan den Hertog van Oostenryk en Bourgondien en zyne Domeinen, te vinden by H. van Heussen in Historia Episcopatuum Foederati Belgii part. I. pag. 488

(3) Van dit Deekenschap van Rhynland, en de onder het zelve behoord hebbende plaatzen, is kortelyk te zien denzelfden Heer van Heussen in dict. Hist. Episc. Foeder. Belg. part. I. pag. 443.

(4) Van deeze Hofsteede Rynegom is hier booven Bladz. 619. gewag gemaakt: zie ook de Costumen van Rhynland pag. 40.

(5) Historia Episcopat. Foederat. Belgii. part. I. pag. 483

(6) Ibid. pag. 489.

(7) Ibid. pag. 478.

(8) Dit zelfde recht genieten meede de Dorpen Leyderdorp, en Oestgeest en Poelgeest, gelyk hier booven Bladz. 603. en Bladz. 612. is aangeteekend; als ook het Ambacht en

gen hun aandeel in de kosten tot het vernieuwen en hermaaken van de Vischbrugge binnen de Stad Leyden, tot geene tyden binnen dezelve Stad wegens eenige loopende schulden in hunne persoonen moogen worden bezet en aangehouden, en dat dieshalven, indien zulks kwame te gebeuren, den Schout en Gerechte van Zoeterwoude dezelve bezettingen en aanhoudingen zouden moogen afschryven, aan welke afschryvingen Schout en Schepenen der Stad Leyden zich dan ook zouden gedraagen, en de twistende partijen voor hunnen dagelykschen en wettigen Rechter verzenden, onder dit beding, dat ook de Dorpzaaten van Zoeterwoude, op gelyke wyze als die der anderen, meede met dit Voorrecht begunstigde, Rhynlandsche Dorpen, zouden gehouden zyn de afschryvingen van wegen de Stad Leyden, ingevallen eenige Burgers of Inwooners van deeze Stad aldaar wegens zoodaanige schulden mogten worden bezet en aangehouden, aan hen gedaan wordende, te gehoorzaamen en in acht te neemen (1). Ook worden in het Ambacht van Zoeterwoude geene Tienden betaald van eenige Warmoesvruchten, waarover echter in vroegere tyden eenig geschil is ontstaan, 't welk, op het tegenzeggen der warmoezieren, van wien men deeze Tienden, tegen alle oude gebruiken en rechten aan, wilde invorderen, is onvervolgd gelaaten, waar door dan ook dezelve warmoeziers aldaar van de betaaling van zoodaanige Tienden geheel bevryd zyn gebleeven (2). Dus is ook door de wyze voorzorg der Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, als Ambachtsheeren van Zoeterwoude, dit Ambacht, gelyk ook het Ambacht van Stompwyk, enz., ontheft geworden van de lasten der Riemtaalen of Schoten, en Bottingen, waarmeede deeze Ambachten eertyds ten behoeve van den Lande waren bezwaard en dewelken door welgemelde hun Ed. Groot Achtb. zyn afgekoft geworden, zoo als hier booven (3) is aangeteekend. En zyn door de gemelde afkoop deeze lasten in eigendom aan de Stad Leyden overgegaan. Deeze Riemtaalen, waar naar ook de Bottingen worden gereekend, waren haaren oorsprong verschuldigd aan de verpligting, waar onder de Rhynlandsche Dorpen lagen, om te onderhouden de Zandweg tusschen 's Gravenhage en Ryswyk, en te reinigen de Vyver en andere graften van het Graaflyk Hof in den Hage (4); en is, in vroege dagen, dit Ambacht van Zoeterwoude dieswegens gesteld geweest op tien Riemen, dewelken naaderhand op den 7. November van den jaare 1391. door zonderlinge gunst van Hertog Albert, als Graaf van Holland, uit aanmerking van het onvermoogen van dit Ambacht, zyn bepaald geworden alleenlyk op vyf Riemen (5), welk getal in volgende tyden insgelyks door de goedheid der Graaven moet zyn verminderd geworden, naardien in de Lyst der Dorpen en Riemtaalen, waarop elk Dorp van ouds gesteld is, en dewelke door den Heer Simon van Leeuwen (6) wordt opgegeeven, het Dorp Zoeterwoude op éene Riem gesteld te zyn wordt gevonden.

En, gelyk als dit Ambacht, te gelyk met

en de Ban van Stompwyk, zoo als beneeden zal worden getoond.

(1) Sim. van Leeuwen over de XLIV. Costume en Keure van Rhynland pag. 201., alwaar ook zyne gedachten over de reedenen, dewelken verscheide Dorpen in Rhynland hebben bewoogen tot het draagen van hun aandeel in het onderhouden van deeze Vischbrugge binnen de Stad Leyden, worden gevonden, en welke reedenen my niet onwaarschynlyk voorkoomen. Zie meede zyne Beschryv. der Stad Leyden pag. 41. en Naader Bewys pag. 479.

(2) Van der Schelling Hollands Tiendrecht Deel II. pag. 186. by wien ook meerder over de Tiendrechten van Warmoesvruchten kan gevonden worden: Deel I. Hoofdst. XXVI. §. 3.-10.

(3) Bladz. 618.

(4) Handvesten van Leyden pag. 619. en Sim. van Leeuwen Inleid. tot de Costumen van Rhynland §. 31. pag. 71. en breeder in zyne Reedening over den Oorsprong, Recht en Onderscheid der Edelen en Welboornen in Holland Cap. 10. pag. 64. en dit was oudstyds al een zeer zwaare last, ook wel bekend met den naam van *Vroonschal*.; volgens Jac. de Riemer Beschr. van 's Gravenhage II. Deel pag. 407. dewelke nog meldt, dat deeze belasting den naam zoude ontleenen van de Riemen, waarmeede men van ouds de scheepen plagt te regeeren; ibid. pag. 409. en eene aan deeze gelyke belasting was ook de zoo genaamde *Kogschuld*, dat is, de noodzaaklyke pligt, die sommige Dorpen en Gehuchten onderheevig waren, om aan den Graaf eenige bemande en gewaapende Koggen, of Scheepen te leeveren, volgens de aanteekeningen van P. van der Schelling Hollands Tiendrecht II. Deel pag. 354. zie meede J. de Riemer op de aangetoogene plaatzen: als ook over de *Bottingen*, Lod. Meijer in zyn Woordenschat, het Derde Deel, op het woord: *Botting*.

(5) Groot Charterboek Deel III. pag. 533.

(6) Inleiding tot de Costumen en Keuren van Rhynland, §. 31. pag. 71.

met het Ambacht van Stompwyk (1), in vroegere tyden by Verdrag zyn eigenaars van de zoo genaamde Vrouwenweg en Vrouwensloot geworden, zoo als ik hier booven (2) heb aangetoond, en dus te saamen deeze weg en sloot als nog in 't gemeen hebben, zoo zyn ook nog eenige andere zaaken van onderhoud van wegen, waateringen, bruggen, heulen, sluizen, en diergelyken, te saamen bekend onder den naam van *de Binnenlandsche kosten der Ambachten Zoeterwoude en Stompwyk* (3), tot op den huidigen dag by beide deeze Ambachten in 't gemeen, waarvan ook jaarlyks eene *Gemeene Ambachtsreekening van Zoeterwoude en Stompwyk*, afgezonderd van 't geen ieder Ambacht op zich zelven raakt en het welk in de byzondere Ambachtsreekeningen der Binnenlandsche kosten van ieder Ambacht, of ook wel in de Bedenreekeningen is begreepen, gedaan wordt (4). En is ook waarschynlyk, uit aanmerking van deeze gemeenschap, by Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren van beide deeze Ambachtsheerlykheden op den 18. July 1699., met voorkennis en goedkeuringe van alle de Consulaire Heeren, gemaakt en goedgevonden een Reglement ten behoeve van deeze beide Dorpen Zoeterwoude en Stompwyk, het welk als nog in volle kracht en waarde is, en daarom door my is gemeend hier te moeten worden ingevoegd:

Reglement geformeert by de Heeren Burgermeesteren der Stad Leyden, waar naa deselve willen, dat voortaan de Ambagtsſaaken tot Soeterwoude en Stompwijk met den aankleven van dien, ſullen werden beſtiert, ſoo in het doen van haar Reeckeninge, als andere ſaeken den Ambachten betreffende:

„ I. Den Schout ſal in de directie „ ende waerneminge van de Juſtitie ſigh gedragen naa het Placcaet „ van haar Ed. Gr. Mog. op 't Stuck „ van de Juſtitie geëmaneert in den Jaare „ 1580, mitsgaders de Coſtuimen in „ Rijnland gebruykelijk, ende de verdere beſchreven Regten, met bevel, „ dat alle kleyne Saeken beneden de „ vijftigh guldens, ſal hebben af te laten doen ſonder eenige figuur van „ Proces, op mondelingh verhoor van „ Partyen, en examinatie van haar bewijſen, als voor Vreedemaakers inde „ Stede gebruyckelijk is, alles in gevolge van het XI Articul van 't voorſz. „ Placaet.

„ II. Ende ſal den Secretaris van „ yder Termijn voor Notel-gelt betaelt „ werden drie ſtuyvers, voor het Vonnis ſes ſtuyvers, ende ſoo wanneer „ Copye van dien, tot de Executie ſal „ uytgeven, twaelf ſtuyvers, voor het „ ſchrijven der reſponſive van yder der „ getuygen die by Eede gehoort werden, ſes ſtuyvers.

„ Den Bode voor het doen van een „ Daghvaardingh, drie ſtuyvers, voor „ een Arreſt, ſes ſtuyvers, voor Inventari-

(1) Dat Zoeterwoude, Wilsveen en Stompwyk van alle oude tyden af zyn gehouden voor één Ambacht, schoon 'er byzondere Ambachtsbewaarders en van Stompwyk en van Zoeterwoude voorkoomen, blykt onder anderen uit het Accord en de Overéénkoomste tusschen eenige Rhynland'sche Dorpen en de Stad Leyden, ter eenre, en Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, ter andere zyde; over verscheide questien en zaaken van de maand 1550. en 1553., in welk Accord gezegd wordt: *Dat 't voorschreven Ambagt*, naamlyk Zoeterwoude, Wilsveen en Stompwyk, (*'t welk te ſtaen plag op vier duyſent twee hondert tichtig margen, ende de nieuwe metinge uyt gemeten is vyf duyſent negen hondert drieentnegentich margen vier roet*) *ſal van nu voort aen aenſiende genomen opte quantité vant lant aldaer, gelden ende contribueren met vyf duyſent ſeven hondert vyftig margen.* Welk Accord te vinden is in de Handvesten en Privilegien van Rhynland, pag. 246.–286. zie ook pag. 349. en naade pag. 352. en 353 alwaar de Morgentaalen van deezen Ambachte gesplitst gevonden worden.

(2) Bladz. 636. en 637.

(3) Als daar zyn de Hofweg en Hofbrugge; de Weg aan de Vliet; de Rhyndyk; de opgemelde Vrouwenweg; de Lammenbrugge; de Leugenbrugge; de Wegen in de Noordbuurt, Zuidbuurt, en Schinkel; de Goweg; de Stompwykſche weg; de Nieuwe weg; de Kerklaan; de Broekweg; de Vrouwenbrugge; de Schoutenbrugge; de Nieuwewetersbrugge, het korte Micningsbrugget-je, de Gelderswoudſche Brugge; de Quakelbrugge; de Zwieterſluis; de Rynegommerſluis; de Meerburgerſluis; de Roomburgerſluis; de Copperſluis; de Zwetſluis; de Adriaan Corſtenbrugge; de Brugge aan de Kuip, de Straaten in de Dorpen; en meerdere andere zaaken

(4) Uit my meedegedeelde Berichten. Ook worden deeze beide Ambachten, als eenige zaaken met den anderen gemeen hebbende, ons aangemerkt in de Keuren en Ordonnantien van het Hooge Heemraadſchap van Rhynland, onder welks waaterrecht zy beiden geleegen zyn. Zie onder anderen de CCLIII. Keure.

„ tariferen van goederen twaelf ſtuy-„ vers, maar ingevalle van Executie „ ſal voor ider ſommatie, Renovatie, „ verſoek van aenwijſinge van goede-„ ren, ofte Arreſt, ontfangen ſes ſtuy-„ vers, het Inventariſeren twaelff ſtuy-„ vers, ende ſchrijven van de Acten „ drie ſtuyvers:

„ III. Aangaende de Saeken der min-„ derjarige Weeſen, ſal insgelijks ſigh „ voegen naa de Coſtuymen in Rhijnland „ gebruycke ijk, ende in het Coſtuym-„ boek gedruckt, ten ſy eenige geap-„ probeerde Keure op het Ambachte „ ware, voor ſoo verre deſelve de Rhyn-„ landſche Keure contrarieerde, voorts „ ſullen genieten voor desſelfs Salaris „ in alle beſongies de Weeſen raeken-„ de, te weten, den Schout eene gul-„ den vier ſtuyvers, gelijke ſomme de „ Wees-Mannen, den Secretaris mede „ eene gulden vier ſtuyvers, en voor „ het Regiſtreren van het Teſtament, „ ende het Notuleren daar op, dat ter „ Wees-kamer de Voogdye is aengeno-„ men en is vertoont, twaelf ſtuyvers, „ des ſal niet mogen weygeren de Re-„ giſtraturen, ofte het exhibitum op „ deſelve te teekenen, nogte iets meer-„ der daar voor te pretenderen onder „ pretext, dat niet voor hem is gepas-„ ſeert, maar ſullen alle Teſtamenten „ buyten het Ambagt voor Notaris en-„ de Getuygen gemaekt, ofte onder de „ hand gepaſſeert, ende by deſelve be-„ ſlooten, gehouden werden, off ter „ Secretarye ſelfs voltrocken waeren, „ den Bode voor het waarnemen vande „ kamer en de luyden te dagvaerden „ ſes ſtuyvers.

„ IV. Den Schout en Ambagts-Be-„ waarders ſullen yder inden haren heb-„ ben te beſteden alle de reparatie van „ Heulen, Bruggen, maken en onder-„ houden van wegen, ende van de ge-„ dane Beſtedinge kenniſſe te geven aan „ de reſpective Ambagts-Heeren, ende „ alle toevallen geduyrende den tyd der „ aanneminge daar onder te bedingen, „ ſonder eenigh buytenwerck, daar on-„ der te mogen rekenen.

„ V. Ende ingevalle de gelegentheyt „ ſodanigh ſigh mogt toedragen, dat „ genootſaekt waren de ſaeken by dag-„ huur te doen verrigten, ſal den Werk-„ Baes van ſijn Leverantie en gedaen Ar-„ beyts Loon een nette Specificatie moe-„ ten overleveren, ende hier van voldaan „ werden ſoo haeſt den omſlag by Dyck-„ graef ende Hoge Heemraden ſal we-„ ſen geconſenteert, ſonder dat den Gaer-„ der in cas van verſchot hier voor in-„ treſt ſal mogen pretenderen, ende ſal „ een uyt de Ambagts-Bewaarders gehou-„ den ſijn, met het eyndigen van de „ Week na te moeten ſien ende op te „ nemen, dat geen, 't welk alsdan ſal „ weſen gevrogt.

„ VI. Voorts ſullen in de Reeckenin-„ gen der Ambagte van Soeterwoude „ en Stompwyk, niet meerder geleden „ werden, de Ordinaris Poſten van Sa-„ laris by de Schout ende Secretaris van „ Soeterwoude en Stompwyk, tot noch „ toe daarinne gebragt, maar gehouden „ ſijn by Declaratie de voldoeninge van „ haar Beſoingnes te verſoecken, die „ tot dag-gelt betaelt ſal werden, te „ weten,

„ De Schouten en Secretariſſen bin-„ nens Ambagts vacerende daegs yder „ twee guldens twee ſtuyvers, ende „ buyten het ſelve reyſende na den Hage „ ofte verder ten dienſte voorſz. vyf „ guldens ſoo voor vacatie Reys als „ Teerkoſten.

„ Des ſal haar Declaratie moeten in-„ houden de pertinenten tyd van haar „ Gebeſonjeerde, met verhael over wat „ ſacke, ende ter preſentie van welken „ Ambagts-Bewaarder, ende ſullen on-„ der geen Dorps-Beſoignes gerekent „ werden, het waernemen der Regt-„ Dagen, dogh het Schouwen van We-„ gen ende Wateringen, 't geen of wel „ den Schout en Secretaris Ratione Of-„ ficii gehouden ſijn te doen, ſullen eg-„ ter daer voor een Ordinaris dag-gelt „ genieten, gelyk mede voor geen Be-„ ſongies gerekent ſullen werden, ſoo „ wanneer op Regt-Dagen inde Am-„ bagt Kaſſe met Ambagts-Bewaarders „ om eenige Papieren wert gegaen, voor „ welk alleen by den Schout en Secre-„ taris genoten ſal werden, yder twaelf „ ſtuyvers, ſonder daar voor iets meer-„ der voor dag-gelden te mogen bren-„ gen, ende ſoo ten ſelven dage over „ andere ſaeken is Gebeſonjeert waar „ voor een vacatie tot laſte van het Am-„ bagt gebragt wert, niets mogen De-„ clareren.

„ VII. De Ambagts-Bewaarders ſal „ eens Jaerlyx inde Ambagts Rekenin-„ gen voor haar moeyte goetgedaen „ werden, in Soeterwoude vyftigh gul-„ dens, ende in Stompwyk, veertigh „ guldens. De Bode tot Soeterwoude „ vyftigh guldens, ende in Stompwyk „ vyffentwintigh guldens, ſonder dat

„ het de voornde Officianten geoorloft „ sal sijn onder wat pretext het soude „ mogen wesen, eenige Extraordinaris „ vacatie te brengen, behoudens alleen „ dat de Secretarissen sal werden goet-„ gedaen het Ordinaris Schryf-loon der „ Rekeningen, soo als van outs voor „ den Jaren 1672. gebruykelyk is ge-„ weest, ende sullen voortaen niet meer „ gesepareert mogen werden, de Ordi-„ naris vande Extraordinaris Rekenin-„ gen, maar die soo wel in Stompwyck „ als Soeterwoude in en onder de naem „ van Ordinaris Rekeningh moeten ge-„ schieden.

„ VIII. Ende sal voortaen inde Re-„ keninge niet meer geleden werden het „ schryven van een Collect-boek, ofte „ den Collecteur iets voor dessels aante-„ keningh op het selve, behoudens al-„ leen op het Schrickeljaer, als wanneer „ copye van dien aan den Dykgraeff en „ Hoge Heemraden van Rhynland ge-„ geven moet werden, vermits op de „ collecte vande Verpondinge den Se-„ cretaris het schryven van een Gaer-„ boek betaelt werd.

„ IX Noch sal inde selve Rekeningh „ ten behouven van den Gaerder noyt „ geleden werden eenige interesten voor „ des selfs verschot, maar sig moeten „ vergenoegen met het Salaris ofte gaer-„ loon by Dykgraef en Heemraden daer „ toe vast gestelt.

„ X. Ende alsoo by den Gaerder Jaar-„ lyx werd gebragt een post der gea-„ bandonneerde Landen, sal den selven „ gehouden sijn, van Jare tot Jare ne-„ vens de Rekeninge over te geven, een „ pertinente Lyste, Specificerende wat „ Landen geabandoneert sijn, en tot wat „ somme inde Verpondinge ende het „ mergen-geld waren contribuerende.

„ Dewelke agt dagen voor het doen „ vande Rekeninge gehouden sal sijn te „ leveren jaarlyx, in handen van Am-„ bagts-bewaerders, met denominatie „ der persoonen van wie de Landen ver-„ laten syn, uytdruckende de groote van „ dien, mitsgaders de Somme waar op „ in Verpondinge sijn gestelt, het sy „ drie, twee of eene gulden per Mergen „ omme by deselve ter rekeninge over „ gebragt te werden, ende daar op te „ konnen dienen van haar consideratie.

„ Ende alsoo vermeynd werd, dat „ wegens de geabandonneerde Veen-Lan-„ den, het eene Ambaght swaerder be-„ last moght sijn als het andere, sal de „ post der geabandonneerde Landen aan „ het eynde van yders Rekeningen on-„ der een apart Hoofd werden gebraght, „ om niet int gemeen, maar in 't parti-„ culier voor yders Ambagt omgeslagen „ te moeten werden.

„ XI. Wyders sullen die van Stomp-„ wijk, ende die van Soeterwoude in „ Rekeningh voor extraordinaris verte-„ ringe niet mogen brengen, boven het „ geen dat gebragt werd voor het op „ nemen vande Ambagts Rekeningh, „ als yder de Somme van t'seftigh gul-„ dens, om met Schout en Ambagts-„ bewaarders, op Extraordinaris Com-„ paritie verteert te werden.

„ XII. Ende sullen op een voorstel „ van Ambagts-bewaarders, uyt een „ dubbelt getal tot het doen vande Reec-„ keningh tot Soeterwoude uyt de vyff „ Hooft-buurten versogt werden vyff „ hooft Ingelanden, die by de Heeren „ Burgemeesteren der Stad Leyden aan-„ gestelt sullen werden, ende uyt Stomp-„ wyk twee, die haar leven langh ge-„ duyrende sullen blyven gequalificeert „ om versogt sijnde, de Heeren Burger-„ meesteren voornoemt te dienen, van „ haar consideratien en advijs, met dien „ verstande nogtans, dat de selve aldaar „ present sijnde, geen verteringe tot „ Lasten van het Ambagt sullen bren-„ gen, ende sal by versterf een ander „ uyt die gebuurte werden gecoren, „ waar in deselve overleden is.

„ XIII. Dat voortaan in de Ambagts „ rekeningh sullen moeten verantwoor-„ den de gelden, die ontfangen werden, „ vande Verveende Landen ofte Slagh-„ turven, onder den naem ofte titul van „ Lastgeld, tot sodanige somme yder „ roeden, als laest ontfangen is, welcke „ gelden soo wel in Stompwyk als in Soe-„ terwoude onder een apart hoofd van „ Ontfangh sullen werden gebragt, ende „ niet verstrecken tot de gemeenschap, „ maar alleen dienen om daer uyt te vin-„ den, de lasten der geabandonneerde Lan-„ den, en te strecken tot verminderingh „ van dien, waar van overgelevert sal „ moeten werden, een Lyste van 't geen „ van yder Veen-man is ontfangen, „ mitsgaders wat daer tegen is betaelt „ voor 't Regt vande Graefflijkheyt, „ als oock de boetens van den Dijk-„ graeff van Rhynland, ende 't sloth „ van dien in Rekeningen verantwoor-„ den, waar toe mede sullen gebragt „ werden, de gelden vande verhuurde „ wateringen ontfangen.

„ XIV. Ende op dat magh geweten „ wer-

„ werden wat onder het feparaet hooft „ op het eynde vande reeckeningh fal „ mogen werden gebraght, als geen „ gemeenfchap met de anderens faecke „ hebbende, foo fal op het bladt van„ den ontfangh gebraght moeten wer„ den, de gelden gecomen vande ver„ huirde Viffcherije, de turf gecomen „ vande geabandonneerde landen, het „ gelt vande vercoghte Veenlanden, „ Tuynen, Huyfen, en laftgelt, waer „ tegens in uytgave fullen geleden wer„ den, 't geen voor het regt vande „ Graeflyckheit ende de boetens vanden „ Dyckgraef is betaelt, voorts het pen„ ning ofte hellebaerdiersgelt, de quo„ hieren van verflaghturven, roetaelen, „ fchryfloon ende fegels; voorts 't geen „ wegens de geabandonneerde landen „ een yder in fijn Ambaght heeft te dra„ gen, foo over het mergengelt, bin„ nelantfche koften; als collect-lonen „ der feparate onkoften. Den Schout „ van Soeterwoude fal genieten voor de „ infpectie met Heemraden op het ver„ flachturven, ende het houden van de „ fitdagen, wegens het laft gelt ende „ verdere faecken de Veenlanden raec„ kende Vyf dag gelden, te famen tien „ gulde tien ftuyvers; den Secretaris o„ ver het felve, even veel, ende die van „ Stompwyck van gelycke over het fel„ ve, ende daer boven twee vacatie o„ ver het infpecteren vande Stompwyk„ fe wech, fulx den Schout betaelt fal „ werden veertien gulden veertien ftuy„ vers, den Secretaris gelycke fomme, „ fonder meer, de Bodens op yder plaet„ fe twee gulde tien ftuyvers.

„ XV. Doch vermits den onderhout „ vande Stompwycker wegh feparaete„ lyk buyten die van Soeterwoude werdt „ gedaen, die nochtans by de gehoef„ flaegde landen buiten coften van het „ Ambaght behoorde te gefchieden, „ ende alleen by haer onderhouden de „ hoefflagen der landen die verveent en„ de geabandoneert fijn, fal den Secre„ taris gehouden fijn Jaerlyx ter handt „ te ftellen aen een der hooft-ingelan„ landen, een lyfte van die hoefflagen „ die verlaeten fijn; om ten allen tyde „ infpectie te konnen nemen der werc„ ken; die voor het Ambaght gemaeckt „ werden; ende een overflagh te maec„ ken opde koften van dien, voor het „ Schryven van welk de Secretaris in „ Reeckeningh valideren fal eene gul„ den vier ftuyvers. Wat de reparatie „ der heulen belanght; fullen de Am„ bagtsbewaerders haer gedragen in het „ befteden, als hier vooren gefeyt is.

Aengaende de Verpondingen.

„ XVI. Den gaarder in Soeter„ woude vande Verpondinge fal figh „ moeten vergenoegen met fodanige „ twee guldens tien ftuvers; van het „ honderd van die penningen; die ef„ fectivelyk by hem werden gecollec„ teert, daer niet onder begrepen zyn„ de; 't geen wegens de remiffie der „ Warmoeflanden by de Heeren Ge„ committeerde Raden by Ordonnantie „ werd toegeftaen, fonder onder eenigh „ pretext iets tot Laften van het Am„ baght te mogen brengen, het zy voor „ het maken van Gaerboeken; Extra„ ordinaris Reyskoften; ligten van Or„ donnantie; ofte diergelyken; doch in „ Stompwyck fal den gaerder behouden „ het gaer-loon, waer op het felve hem „ is befteet; ende daer boven voor fijn „ Extraordinaris onkoften eens genieten „ feventien gulden, ende fal de befte„ dinge der voornoemde garinge altoos „ gedaen moeten werden, met kenniffe „ en approbatie vande Heeren Burger„ meefteren der Stadt Leyden.

„ XVII. Den felven gaerder fal ge„ durende defe fijne bedieninge niet we„ fe nominabel, nogte eligibel om te „ wefen Ambagtsbewaarder, ofte Sche„ pen tot Soeterwoude of Stompwyk; „ maar van defe bedieningen van die tyd „ blyven ontheft; ende ingevalle by „ onkunde figh daar toe liet verkiefen, „ fal aanftonts deffelfs garinge cefferen.

„ XVIII. Verder fal den felve ge„ houde wefen, Jaarlyx te doen Reke„ ninge van fijne ontfangh ende uytgave „ inden maend van October; waar van, „ alfoo den Ontfangh altoos op den ou„ den voet gefchiet, doch den uytgaeff „ eenigh Reglement vereyft; fal in de„ felve gebragt werden fodanigh als „ hier na volgd.

„ Te weten: Eerft het geen ten „ Comptoire van den Ontfanger gene„ rael by quytantie is betaelt; voorts „ deffelfs Collect-Loon,

„ XIX. Den Secretaris voor het „ Schryven van fijn Quohier ofte Col„ lectboek een fomme van fefentyftigh „ guldens, ende in Stompwyck de fom„ me van twee en twintigh guldens acht„ ftuyvers.

„ XX. Ende voor deffelfs moey„ ten in het overboeken der Landen;

„ Split-

„ Splitsinge der partyen, mitsgaders „ verdre diensten ter saeke der Verpondinge, de somme van vyftig guldens; „ ende in Stompwyck dertig guldens „ boven dat geen, 't welk voor Schryfloon vande Rekeningh hem Ordinaris werd betaelt, tot twee stuyvers „ per blad, ende voor het innayen vande Rekeningh, vyff guldens tot Soeterwoude, ende drie guldens tot Stompwyck.

„ XXI. Den Schout, sal over desselfs moeyten goetgedaen werden in „ deselve Rekeningh in Soeterwoude „ de somme van Vyfentwintigh guldens, ende den Schout in Stompwyck twintigh guldens, ende den „ Bode in Soeterwoude seven guldens.

„ XXII. Verders sal noch geleden „ werden sodanige verteringe, als ter „ presentie van Burgermeesteren op het „ doen vande selve Rekeningh comt te „ geschieden, ende verder niet.

„ XXIII. Gelyk mede geen andere Posten in deselve Rekeningh sullen mogen werden gebragt, onder „ wat pretext het soude mogen sijn, „ 't sy van Collect-Boeken, Extraordinaris vacatie van Schout, Ambagts-Bewaarders, ofte Secretaris op het „ doen vande voor Reeckeninge, t' „ schryven van Voorwaarden, (het Zegel uyt gesonderd) Besongjes met „ Schepenen, Calculeren en Dresseren „ van partyen, Extraordinaris vacatie „ vande Collecteur, Collationeren van „ 't Quohier, instellen van Recepissen, „ ofte diergelyke hoedanigh genaemt „ mogte sijn, nogte enige Extraordinaris verteringe.

„ XXIV. Ende of het quam te gebeuren, dat by haar Ed. Gr. Mog. „ Reelyk geheven mogt werden een „ Honderste, ofte Tweehonderste Penning, vermits deselve gereguleerd „ werd na de Verpondinge sal de selve „ te gelyk met de Verpondingh-Rekeningh moeten verantwoord werden „ ende in uytgeeff daar van niet meer „ geleden werden, als dat geen, 't welk „ by den Gaarder ten Comptoire werd „ voldaen, ende aan den selven voor „ Collectloon uyt geloofd is, sonder „ meer, ende sal over sulx in Soeterwoude geen Collectloon betaelt werden, wegens de Remissie der geabandoneerde Landen, die van de Godtshuysen Abdye van Rynsburgh, ende „ andere partye vande voornoemde laste „ exemt. maar alleen voor het ligten „ ende vervolgen vande Ordonnantie „ hem goet gedaen werden ses guldens „ ses stuyv., ende in Stompwyck over „ de Extraordinaris onkosten, seventien „ guldens.

„ XXV. Maar ingevalle in tyt, en „ wylen eenige gelden uyt de Verpondingh ofte Reele Lasten quamen over „ te schieten, sullen de selve geemployeert werden tot aflossinge van die „ Capitalen, waar mede het Ambagt „ is belast, ende in uytgaven verantwoord moeten werden.

„ XXVI. Den Gaarder sal op deselve niets mogen brengen voor de „ collecte vande personele 100sten penning, ofte Liquidatie van het Reel, „ maer sigh gehouden sijn te vergenoegen met het gaerloon, dat wegens „ het personeel ten Comptoire in den „ Hage wert betaelt, soo over het selve, als het schryven, van sijn Quohier off Gaerboek.

Wegens de Dorps-Costen, Die by form van Bede Geconsenteerd werden in Soeterwoude.

„ XXVII. Den Schout en Ambagts-Bewaarders sullen Jaarlyx formeren een „ Rekening van alle de Dorps Lasten, „ die in den selven Jare gevallen sijn, „ welke Rekeningh gedaen sal moeten „ werden op den eersten Januarius ende „ dat in handen van Schepenen van den „ selve Ambagte, ter presentie van vyff „ Geadjungeerde Eygenaers ofte Bruykers, te weten uyt yder Hoofdbuyrte „ een, welke Persoonen sullen moeten „ sijn die geen, die in yder vande selfde Buirte het Jaar te voren de Hoogste inde Bede gestelt sijn geweest, „ welke Personen ten dien eynde de „ Heeren Burgermesteren der Stadt „ Leyden uyt een voorstel van tien by „ Ambagtsbewaarders sullen moeten „ werden voorgehouden, om daar uyt „ by haar vyff verkoren te werden.

„ XXVIII. Ende sal op den ontfangh eerst en alvorens moeten verantwoord werden, het geen het voorgaende Jaar meer omgeslagen ende „ by Settinge gecollecteerd is, als de „ Rekeningh quam te bedragen.

	gl.	stuyv.	penn.
„ XXIX. Verders sal „ alleen in uytgave „ geleden werden „ het Tractement „ vanden Koster tot	170 -	0 -	0

„ De

	gl.	ſtuyv.	penn.
„ De Vroetvrouw -	90	6	0
„ DeLigte inde Herfſt „ Bede vande Heer „ van Offem - -	6	14	9
„ Aen de Graefelyk- „ heyt het buttingh „ geld - - -	7	6	0
„ De Stads Bodens -	5	0	0
„ Den Schout - -	50	0	0
„ Den Secretaris voor „ het Schryven van „ de Rekening, „ mitſgaders de Set- „ cedulle de ſomme „ van - - -	18	18	0
„ Noch den ſelven „ voor alle deſſelfs „ vacatien en beſoin- „ gies - - -	100	0	0
„ Den Boden voor het „ dagvaerden van „ Schepenen - -	2	10	0
„ Den ſelven voor 't „ Publiceren der „ Placcaten - -	7	10	0
„ Voor 't waarnemen „ vande Waegh -	5	0	0
„ Tot Vertering op „ het doen vande „ Setting - -	22	10	0
„ Den Koſter voor 't „ ſchryven vande „ Lyſt der dooden	6	6	0
„ Den Bode van het „ Ambagt - -	31	9	0

„ XXX. De Ambagts - bewaarders „ werden proviſionelyk geauthoriſeert, „ om aan den Bode ten minſte koſte „ te beſteden de garinge vanden omme- „ ſlag vande Bede, tot dat nader ordre „ ſal werden geſtelt, om die by vyff „ Bede Gaarders, yder uyt ſijn Hoofd „ buurte te doen innen, welke yder „ alsdan voor een goet Drinkgelagh „ ſal goet gedaen werden, voor de col- „ lecte in ſijn buurte, de Somme van „ drie guldens.

„ XXXI. De Heeren Burgermeeſte- „ ren der Stad Leyden, behouden aan „ haar de extenſie van ſodanige Ver- „ teringe als by Schout en Ambagts- „ bewaarders magh voorgegeven wer- „ den, meerder op de Ambagtsreke- „ ningh gedaan te ſijn, als wel inde „ ſelve werd gebragt, om na viſie van „ een pertinente ſpecificatie der Koſten, „ by Burgermeeſteren uytgetrocken te „ werden, welke ſpecificatie binnen agt „ dagen na het ſluyten vande Reke- „ ning, aan de voorſz. Burgermeeſteren „ ſal werden verthoond, ende haar als- „ dan aangeſegt, wat inde Bede Reke- „ ningh gebragt ſal werden.

„ XXXII. In't verder ſal voor geen „ extraordinaris verteringe tot Laſten „ van het Dorp wegens Comparitien „ gebragt mogen werden, meerder, als „ eens de Somme van t'Seſtig Guldens,

„ XXXIII. Mede ſal inde ſelfde Re- „ keninghe verantwoord moeten werden „ 't geen tot affloſſing van Capitalen ſal „ voldaen werden, ofte over verlopen „ intreſſen van dien.

„ XXXIV. Noch ſal in uytgave ge- „ leden werden by proviſie ende tot „ kennelyk weder ſeggen toe, 't geen „ ſederd eenige jaren aanden Subſtituit „ Baljuw van Rhynland, mitsgaders „ den Secretaris der ſelver, Boden en „ Dienaars met den Swaarde is betaelt.

„ XXXV. Ende om voor te komen „ alle Cavillatie, die op 't ſtuck van „ deſe Bede rekeningh ſoude komen te „ ontſtaan, ſal den Secretaris gehouden „ weſen, die te brengen des anderen- „ daegs ter Secretarye der Stad Ley- „ den; ende aldaar laten beruſten den „ tyd van Veertiendagen, om by de „ Heeren Burgermeeſteren geexami- „ neert, geapprobeert, iſt noot partyen „ gehoort, ende daar op gediſponeert „ te werden als na behoren.

„ Welke Rekeninge dus geappro- „ beert ſynde ſal de Settingh van dien „ gedaan werden by Schout, Schepe- „ nen, mitſgaders de Vyff hooghſt con- „ tribuerende ingeſetenen hier voren „ genoemt, die alvorens daar toe te „ treden by Eede ſullen moeten verela- „ ren de Settingh opregtelyk te ſullen „ doen, na de kenniſſe en gelegentheyt „ van eens yders middelen, die ſy heb- „ bende ſyn, ende dat ſonder haet, „ drift, ſugt, ofte genegentheyt, wel- „ ke Settingh de Heeren Burgermee- „ ſteren inſgelyx ſal moeten werden „ verthoont, ende aldaar geapprobeert „ ſynde, ingevordert als hier vooren is „ geſeyt.

„ XXXVI. Sullen verder geen Reke- „ ningen buyten kenniſſe vande Heeren „ Burgermeeſteren ſeparatelyk mogen „ werden gedaan by Schout ofte Am- „ bagtsbewaarders, nogte by den Secreta- „ ris werden geſchreven als die geen, waar „ van hier voore mentie werd gemaekt, „ maar ſullen de poſten ſpecterende tot „ de natuur van yders Rekening ge- „ bragt

Pp pp

„ bragt werden tot die geene, waar toe na gelegentheyt der ſaken gehorigh ſyn, het ſy Ambagts verpondinge, ofte bede Rekeninge, alles op arbitrale correctie by de Heeren Burgermeeſteren te decerneren, en iſt noot caſſatie van haar dienſt.

Nopende de Bede in Stompwyck.

„ XXXVII. Op het ſetten vande bede in 't generael, ſullen geen onkoſten van verteringe geleden werden, maer aende perſonen die daer toe werden gebruykt, goetgedaen yder om haer onkoſten te vinden eens vyftien ſtuyvers, ende meerder niet, maer ingevalle deſelve haer met een verteringe op de ſettinge wilde laeten voldoen, ſal daer voor alleen in rekeninge gebragt mogen werden twintigh guldens.

	gl.	ſtuyv.	penn.
„ XXXVIII. Voorts ſal den Schout voor ſyn Vacatie daer uyt goetgedaen werden. -	50	0	0
„ Den Secretaris over ende ter ſelver ſaecke. - -	100	0	0
„ Den Bode over desſelfs ordinaris wedde, ende andere extraordinaris dienſten. - - -	8	0	0
„ Voor 't Publiceeren van yder Placcaet by de Hoge Overigheyt te emaneren, twalif ſtuyvers, behoudens dat by ſpecificatie blyke, wat Placcaeten, en Ordonnantien by hem afgekondight ſyn.			
„ Noch ſal den Secretaris goetgedaen werden voor het ſchryven vande bede rekeningh, ende de koſten aen te tekenen. - -	4	16	0
„ Voor de ſegels tot den Ommeſlagh.	1	2	0
„ Ende voor het ſchryven van het gaerboek, en calculeren vande bede.	4	0	0
„ Den klapwaecker voor 't bewaren van 't predicants huis. - - -	2	12	0
„ Ende voor het bewaken vande turfſchepen. - -	6	0	0
„ Het tractement vande Vroetvrou. -	25	0	0
„ Den Schoolmeeſter.	81	10	0
„ Noch het geen wegens den onderhout vanden Klapper - waker moet betaelt werden.			

„ XXXIX. Sal wyders inde onkosten vande Parochie particulier geleden werden den onderhout vande Schoolmeeſter; ſoo in Wilsveen ter ſomme van hondert veertigh guldens, als inde gebuirte van het Ooſteynde van Stompwyck ende de Soetermeerſche - Meer, ſeſtigh guldens.

„ XL. Gelyk mede in rekeninge ende den ommeſlach ſullen toegelaeten werden, de Intreſſe der capitalen waer mede het dorp ofte ingeſetene privativelyck ſyn belaſt, behoudens dat op de rekeninge geexpreſſeert werde, ten wiens behoeven deſelve ſyn lopende, ende in welcke reeckeninge het capitael ten dienſte van het Ambaght is verantwoort.

„ XLI. De Ambagts - bewaerders werden geautoriſeert, om by proviſie te beſteden ten minſten coſten de ingaringe vande bede, ofte anderſints met kenniſſe van Schepenen aen te ſtellen acht bede gaerders, te weten vier in Stompwyck, twee in Wilsveen, ende twee in Tedingerbroeck, omme yder in haer diſtrict binnen den tyt van veertien daegen, ofte drie weken deſelve gelden inte ſamelen, waer voor deſelve yder tot een teer penningh toegeleght ſal werden drie gulden, welke nae de exſpiratie vandien, gehouden ſullen werden haer gelden over te brengen, met een memorie der reſtanten, ten ſy om redenen by Schout ende Schepenen goetgevonden wiert, den ſelven tyt te prolongeren, naer welcken tyt de onwilligen alle voor Schepenen ſullen werden gedaghvaert, om te geven reden van haer wanbetalinge, ende by condemnatie de plano, voorts by executie tot laſte van deſelve geprocedeert te werden als naer ſtyle.

XLII.

„ XLII. Voorts sullen de onkosten „ over verteringe op extraordinaris en „ ordinaris comparitien niet hoger hier „ in rekeningh geleden werden, als eens „ tot festig gulden.

„ Ende sullen mede de capitalen die „ uyt desen omslagh afgelost werden, „ inde volgende rekeningh dienen te „ werden verantwoort, te weten, eerst „ in Ontfangh het geen ter dier oorsaec- „ ke tot laste vande ingesetenen is ge- „ braght, voorts in uytgave het capi- „ tael, daer mede afgelost.

„ XLIII. Sal mede by provisie in „ rekeninge geleden werden, het geen „ aen den Secretaris vande Bailjuwasie „ van Rynlant werdt betaelt, over het „ assende der placcaeten, mitsgaders 't „ geen aende dienaers met den swaerde „ mogt werden gegeven voor extraor- „ dinare assistentie.

„ XLIV. De Burgermeesteren der „ Stadt Leyden behouden aen haer de „ extensie van sodanige Verteringe als „ by Schout, ende Ambaghtsbewaer- „ ders magh werden voorgegeven, meer- „ der op de Ambaghts rekeninge gedaen „ te syn, als wel inde selve werdt ge- „ bracht, omme nae visie van een per- „ tinente specificatie, de koste vandien „ uytgetrocken te werden, soo tot las- „ te van die van Stompwyck, als Soe- „ terwoude, ende sal dese specificatie „ binnen acht dagen nae het sluyten „ vande Rekeningh aen Burgermeeste- „ ren voornoemt moeten werden ver- „ toont, ende alsdan haer aengesegt wat „ in dese rekeninge gebraght sal werden.

„ XLV. Dese bede Rekeningh, sal „ gedaen werden aende personen, die „ tot noch toe deselve hebbe opgeno- „ men ende sullen daer by gevoegt wer- „ den, vier Personen, die het Jaer te „ vooren de hoogst inde bede hebben „ gecontribueert in haer gebuyrte, te „ weten twee uyt Stompwyck, een „ uit Wilsveen ende een uyt Tedinger- „ broeck, waer van Jaerlyx de Am- „ bagts-bewaerders voor het doen vande „ rekeningh een voorstel aen de Heeren „ Burgermeesteren der Stadt Leyden „ sullen tydelyck hebben te doen, van „ acht personen, om uyt deselve vier „ aen testellen.

„ XLVI. Welcke rekeninge opge- „ nomen synde, sal den Secretaris ge- „ houden wesen die te brengen, ter Se- „ cretarye der Stadt Leyden, ende al- „ daer laeten berusten den tyt van veer- „ tien dagen ofte langer, om by de Hee- „ ren Burgermeesteren geëxamineert, „ geapprobeert, ist noot partye ge- „ hoort, ende afgedaen te werden als „ nae behooren.

„ XLVII. De settinge vande voorzs. „ bede sal gedaen werden by de perso- „ nen van outs gebruyckelyck, mits- „ gaders de voornoemde hooghst con- „ tribuerende, ende verkoren gebuy- „ ren, die mede met eede sullen moeten „ verclaren in handen vanden Schout, „ dese settinge opreghtelyck te sullen „ doen, nae haer beste kennisse van een „ yders gelegentheyt ende middelen, „ sonder ymant haet, sught ofte gene- „ gentheyt daer inne toe te draegen. „ 't Welck gedaen synde sal die de Hee- „ ren Burgermeesteren moeten werden „ vertoont, ende aldaer geapprobeert „ synde, ingevordert als hier voren is „ geseght.

„ XLVIII. Den Schout ende Secre- „ taris werd gelast geen separate reke- „ ninge te doen over eenigen Ambaghts „ saecken, onder pretext van liquidatie, „ maer alles te doen met communicatie „ vande Heeren Burgermeesteren, het „ sy over verkofte veen boncken, huy- „ sen, schuyren, provenue van Wate- „ ren, ofte diergelycke, alles op arbi- „ trale correctie, by de Heeren Burger- „ meesteren te decerneren, ende ist noot „ cassatie van haer dienst.

„ XLIX. Sal mede geleden werden, „ den onderhout vande reparatie der „ brantspuyten gemeen met die van „ Veur, dogh by specificatie moeten „ blycken, vande onkosten daer aen- „ gedaen. Sal verder opde brantschou „ voor het contingent van Stompwyck „ voor verteringe niet meer geleden „ werden als twintigh gulden, ende „ voor de helpers aende spuyt op de „ schou een tonne bier van ses gulden, „ behalven den Impost, dogh meerder „ niet, waer vande lasten alleen om het „ andere jaer in rekeningh gebraght „ sullen mogen werden.

„ L. Wyders sal in de bede rekeningh „ werden gebraght de Verhuiringe van „ de knip-laen, soo in Voorschoten als „ Stompwyck, als mede vande tiende „ in Stompwyck, sonder daer van een „ separate rekeninge te mogen maecken, „ ofte iets daer voor extraordinaris ofte „ ordinaris verteringe, vacatie, salaris- „ se, ofte diergelijcke, als voor desen, „ te mogen brengen.

Accidentele Saeken.

„ LI. Wyders sal voor het passeren „ van alle brieven van Opdragte, hypo- „ thecatie ende constitutie van Renten „ op Landen betaelt werden.

„ Den Schout voor syn Vacatie, ende „ den brief te Zegelen van opdragte drie „ gulden. vyftien stuyvers, maar van „ Kustingh-brieven, belastinge, con- „ stitutie van Renten, alleen drie gul- „ dens,

„ Den Secretaris sal voor den In- „ brengh genieten eene gulden vier „ stuyvers, voor het opmaken protho- „ colleren en Schryven der brieven, „ vyff guldens, De Schepenen beyde „ eene guldens vier stuyvers, den Bode „ ses stuyvers, ende den Klerq voor ex- „ peditie ses stuyvers, alles boven de „ kosten van het segel.

„ Doch sal het regt van inbrengen „ niet betaelt werden, van eenige brie- „ ven van belastinge ofte constitutien „ van renten, ende dit alles onvermin- „ dert den Schout syn Pontgelt, den „ Secretaris en Bode het regt der Voor- „ waardens, soo als van outs is gebruy- „ kelyk geweest.

„ Ende sullen in een en deselve brief „ van verlye ofte opdragte werden be- „ grepen alle de partyen, die by desel- „ ve Copers ende Vercopers sijn ver- „ handelt onder het Ambagt gelegen, „ schoon genomen, van den anderen „ leggen gesepareert, ende in verschey- „ de Polders, soo wanneer maar con- „ steert, dat by combinatie, 't sy pu- „ blyq ofte onder de hand sijn verkoft.

„ LII. Ende alsoo volgens het 63ste „ Art. van het Placcaet op den 40ste penn. „ Geëmaneert, deselve vande agter Le- „ nen betaelt moet werden, ter plaetse „ daar de goederen gelegen sijn, ende „ de brieven aldaer geregistreert, sal „ voor het Prothocolleren van dien, niet „ meer betaelt moeten werden, dan ee- „ ne guldens vier stuyvers.

„ LIII. Ingevalle het gebeurt, dat „ iemant eenige partyen Lands ofte huy- „ sen by legaet ofte Erfenis mogte be- „ komen, die genegen was, deselve op „ sijn naam op de leggers ofte Quohier „ der Lande te doen overschryven, sal „ voor het overteykenen van dien, vol- „ gens de Keuren van het Hoogheem- „ raetschap niet meerder betaele als se- „ vengroot, te verdeelen na den inhou- „ den van dien

„ Ende sal den Secretaris gehouden „ sijn daer voor op het Register te ex- „ primeren, by wat instrument den ey- „ gendom van dien is gebleken, ende „ ingevalle imant begeerde de extracten „ te laten ten Prothocolle Registréren, „ sal voor yder extract aen den Secreta- „ ris moeten betaelen voor 't copieren „ twaelf stuyvers, ende sal de registra- „ ture van geen instrumenten mogen „ weygeren onder pretext, dat buyten „ het Ambagt syn gepasseert.

„ LIV. Wat de Boel-Huysen van „ Meublen ofte Koe-Beesten aangaet, „ sal op 't houden van dien, den Schout „ voor vacatie daegs betaelt werden, „ twee guldens agtstuyvers, den Secre- „ taris, eene gulden sestien stuyvers, en „ voor t' schryven vande Voorwaarden, „ eens drie guldens, ende uytgeven van „ een copye, twaelf stuyvers van Koe- „ beesten, maer van Meubele goede- „ ren, als Huysraet ofte dier-gelyke, „ eene gulden vier stuyvers, De Sche- „ penen eene gulden daegs vier stuyvers yder, „ den Boden daegs eene gulden tien stuy- „ vers, den Klerq tot expeditie twaelff „ stuyvers, alles boven de oncosten der „ kleyne Zegels daar toe nodigh:

„ LV. Maer vande verkopinge der „ Vaste goederen, sal den Secretaris en „ Bode sigh moeten vernoegen met het „ regt van de voorwaarden vande Ko- „ pers bedongen, sonder iets tot Laste „ vande Verkopers te mogen brengen, „ ende ingevalle van veylingh van een „ partye, de Verkopinge van dien, „ geen voortgangh hadde, sal voor sijn „ daggelt genieten eene gulden sestien „ stuyvers, en voor het schryven van „ geheele Voorwaerden drie guldens, en „ de Boden dertig stuyv., maar soo „ meer als eene partye geveylt was op „ deselve Voorwaerden, ende alle on- „ verkoft gebleven, sullen daar voor „ genieten, yder een dubbelt dag-gelt, „ maar een ofte eenige gevylde partyen „ vercogt sijnde, sullen voor al de on- „ verkogte te saemen, yder haer met „ een enkelt dag-gelt moeten genoegen, „ ende sal alles in eene Voorwaerde moe- „ ten gebragt werden, dat by deselve „ Verkopers is geveylt, van gelyken sal „ 't ook wesen met den Bode; 't geen „ mede sal plaets hebben in alle Verko- „ pinge by executie, dog sal den Schout „ alsdan voor vacatie genieten, drie gul- „ dens, soo de partyen met den anderen „ boven de ses honderd guldens komen

„ te

„ te gelden „ maar beneden deselve, „ twee gulden twee stuyvers, ende „ Schepenen yder, eene gulden vier „ stuyvers.

„ LVI. Wyders sal voor het Trou- „ wen by de huywelijkende betaelt wer- „ den op het voltrecken van het Huy- „ welyk, en het afnemen der Stipulatie „ van Trou.

„ Aenden Schout voor sijn vacatie, „ drie guldens, den Secretaris, voor „ de geboden aan te teykenen, twaelf- „ stuyvers, 't schryven vanden Acte van „ Trou, eene gulden vier stuyvers, en „ vacatie op de selve Troudag, twee „ guldens, ende Schepenen, eene gul- „ den vier stuyvers.

„ Den Bode voor 't waarnemen vande „ Kamer twaelfstuyvers, en het doen „ van yder proclamatie, ses stuyvers, „ den Clerq tot expeditie, ses stuyvers.

„ Maer soo de Bruydegom ofte de „ Bruyt buyten 't Ambagt wilde Trou- „ wen, sullen alleen den Bode voor het „ doen der proclamatien moeten betalen „ agtien stuyvers.

„ Den Secretaris voor 't aantekenen „ der geboden, twaelf stuyvers, ende „ voor het schryven van een Acte daer „ toe dienende, twaelf stuyvers, boven „ de kosten van het Zegel. Gelyk me- „ de niets sal voldaan werden voor het „ doen der proclamatien aande Bode, „ nochte voor het aentekenen der ge- „ boden, soo de Trouwens gesinde van „ buyten alleen tot Solemnisatie van den „ Trou binnen het Ambagt gekomen „ sijn.

„ LVII. Ingevalle imant by belas- „ tinge genegen mogte sijn de Protho- „ collen tot Soeterwoude ofte Stom- „ wyck na te doen sien, of eenige par- „ tyen die vercogt sijn, of belast staan „ te werden, geensints sijn beswaert, „ sal voor 't doorsoecken van dien, den „ Secretaris genieten dertig stuyvers, „ ende 't uytgeven van een Acte, soo „ daar van eyschen, twaelf stuyvers, „ boven het Zegel van 't Gemeene- „ Land.

„ LVIII. Nopende preferentien, die „ gehouden werden van insolvente boe- „ dels, ofte die by executie aan Sche- „ penen devolveren, sal den executant „ of Curateur daar voor alleen goedge- „ daen werden, voor den ontfang der „ gelden van yder pont Vlaems, twee „ stuyvers, het schryven der Rekenin- „ ge het blad, twee stuyvers, doch sal „ geen Rekeningh geschreven werden „ van de executie van meuble goederen, „ maar de oncosten van dien op de pre- „ ferentie afgetrocken werden, ende „ den Bode daer mede gepreferéert.

„ Den Secretaris sal genieten voor 't „ het op maecken vande preferentie der- „ tig stuyvers, en voor yder Proclama- „ tie, drie stuyvers, boven het Zegel, „ den Bode voor het doen van deselve „ binnens Ambagts, drie stuyvers, en- „ de buyten, ses stuyvers.

„ Den Schout en Schepenen sullen „ tot Schat geld genieten, van Boedels „ beneden de vyff honderd guldens den „ honderften penningh, ende boven de- „ selve den 80ste penn. sonder meer; „ ende sullen verder geen vacatie op het „ houden van dien gelden werden, „ nochte eenige drinkgelagen; ende „ werd den Schout gelast binnen het „ Jaer, dat den Curateur is gestelt, de „ preferentie te doen afspreken, ten „ waren om redenen, als wanneer de „ prolongatie voor de Heeren Burger- „ meesteren der Stad Leyden sal heb- „ ben te versoeken.

„ LIX. Op de interpositie der de- „ creten, soo willige als onwillige, sal „ vande willigen alleen ter Secretarije „ moeten betaelt werden, van een stuck „ goet vercoft om Ses honderd guldens, „ ende daerboven, twintig guldens, „ beneden deselve tot drie honderd gul- „ dens, vyftien guldens, ende onder de „ Drie honderd guldens, twaelf guldens, „ des sal vande eerste betalinge goed ge- „ daan werden voor 't Segelen aen den „ Schout eene gulden tien stuyvers, aen „ den Secretaris voor 't schryven van een „ decreet-brief, proclamatie ende verdere „ dependentie, elf guldens agt stuyvers, „ aen den Procureur, twee guldens tien „ stuyvers, voor 't versoek vande in- „ terpositie, aen den Klerq, twaelf „ stuyvers, ende aen den Boden voor „ het doen van de proclamatie, vier „ guldens, van de tweede betalinge, „ aen den Schout, eene guldens tien „ stuyvers, aen den procureur, even „ soo veel, aen den Secretaris, Seven „ guldens agt stuyvers, aen den Boden, „ vier guldens, aen den Klerq, twaelf „ stuyvers, en vande derde betalingh, „ tot twaelf guldens, aen den Schout, „ eene guldens tien stuyvers, aen den „ Secretaris, ses guldens tien stuyvers, „ aen den Procureur voor 't versoek, „ eene gulden vier stuyv., aen de Bo- „ de, twee gulden tien stuyvers, aen de „ Klerq, ses stuyvers, alles boven de

 „ kos-

„ koften van 't kleyn Zegel, die aan het „ lant betaelt werd; maer van de on- „ willige decreten van een ftuck goet „ vercoft tot 600. guldens, ende daer „ boven, fal betaelt werden 15. gul- „ dens, ende beneden de felve, twaelff- „ guldens, te verdelen, foo alshier „ vooren vande willigen van 15. en 12. „ guldens is gefegt.

„ LX. Of 't gebeurde, dat imant „ genootfaekt was, figh van een extra- „ ordinaris reghtdach te moeten bedie- „ nen, buyten die, welck van veertien „ tot veertien daegen in het ambacht „ gehouden werdt, fal daer voor moe- „ ten betaelen, aenden Schout, twee „ gulden twee ftuyvers, den Secretaris, „ eene gulden feftien ftuyvers, boven „ het ordinaris notel-gelt, de Schepe- „ nen yder, vyftien ftuyvers, en den „ bode, twaelf ftuyv. fonder meer.

„ LXI. Van alle appointementen of- „ te difpofitie op requeften aen Sche- „ penen, ofte Weefmannen gepreſen- „ teert, fal boven het fegel eens den „ Secretaris betaelt werden twalif ftuy- „ vers, ende van het befteden van een „ buyten weet in materie van arreft, „ fal de bode voor de Veylinge genieten „ drie ftuyvers, den Secretaris voor het „ aanteeckenen, vier, ende voor het „ fchryven vande acte van overdagin- „ ge, acht ftuyvers, boven het Zegel.

„ LXII. Van alle naeftinge, die ter „ prefentie van den Schout, Secretaris, „ en het merendeel van Schepenen ge- „ fchiet, fullen defelve betaelt werden, „ als hier voren vande extraordinaris „ reghtdach is gefeght, Opdie wyfe „ fullen den Schout, Secretaris ende „ Croosheemraden voldaen werden, foo „ wanneer eenige queftie van uytpaden „ voor haer betwift werdt, ofte infpec- „ tie daer over genomen. gelyk mede „ over een Hoefflagh een feventuygh „ geleyt werdende, fal yder der getuy- „ gen alfdan het falaris van een Schepen „ gegeven werden, ende den Schout, „ ende Secretaris betaelt als boven, ful- „ lende de Secretaris voor de uytfpraeck, „ ofte acte van aenwyfinge te fchryven „ boven het Zegel ontfangen, twaelf „ ftuyvers, ende den boden telckens „ twaelf ftuyvers, fonder enige verte- „ ringe tot lafte van de partye te mo- „ gen brengen.

„ Aldus gedaen ende gearrefteert „ by Burgermeefteren der Stad „ Leyden met communicatie en „ goedkeuringe van alle de con- „ fulaire Heeren opden 18. July „ 1699.

„ My jegenwoordig

P. van Groenendyck.

Uit het gedrukte onder my beruftende Reglement, geformeert ten behoeven van de Dorpen van Soeterwoude en Stompwyk, van Ao. MDC. XCIX. (1)

Nog is een gedeelte van dit groote en fchoone Ambacht bekend onder den naam van Gelderswoude (2), van welken naamsoorfprong ik, naa alle moogelyke onderzoek, geene reeden heb konnen opfpeuren. Dit alleen is bekend; dat in dit oord van Zoeterwoude eene vry goede Veengrond wordt gevonden, uit dewelke reeds feedert eenen langen reeks van jaaren eene meenigte Turf is gemaakt geworden, zoodat een zeer groot gedeelte van deeze Polder reeds voor meerder, dan een eeuw, was tot waater geworden; waardoor dan ook veele

(1) Dit Reglement was reeds in den jaare 1698. opgefteld door de pen van den Heer Mr. Nicolaas vander Meer, ter dier tyd Veertig in Raide en Oud-Schepen der Stad Leyden; en vervolgens gerevideerd door de Heeren Mr. Frans van Kerchem en Mr. Ysbrand de Bye, meede ter dier tyd Veertigen in Raide en Oud-Schepenen derzelver Stad, als te faamen tot het maaken en concipieeren van een zoodaanig Reglement, ten nutte der Ambachten van Zoeterwoude en Stompwyk, bereids in het voorgaande jaar 1697. by de Groote Vroedfchap derzelver Stad (volgens een in die tyden en nog veele volgende jaaren alhier ftand gehouden hebbend loflyk gebruik) verzocht en gecommitteerd, ten einde het zelve, by de Ed. Gr. Achtb. Heeren Burgemeefters en Regeerders deezer Stad, als uit naam der Groote Vroedfchap oeffenende het Ambachtsheerlyk gezag over deeze en andere, de Stad aankoomende, Heerlyke goederen, met adjunctie van alle de Heeren Oud-Burgemeefteren deezer Stad, geexamineerd en geapprobeerd zynde, tot eene permanente wet en ordre voor de voorzeide Ambachten zoude konnen worden gearrefteerd en vaftgefteld; gelyk vervolgens is gefchied.

(2) Een groot gedeelte van Gelderswoude is reeds uitgeveend, terwyl nog dagelyks in het overige gedeelte veel Turf gemaakt wordt, waaruit de Stad Leyden, als Ambachtsheer, wegens het Tiendrecht der Turf nog eenig voordeel geniet; waarvan ik hiernaa onder Stompwyk, wanneer ik van de aldaar plaats hebbende Veengraaverijen zal gehandeld hebben, iets meerder zal aanteekenen.

veele perſoonen van tyd tot tyd derwaards gelokt werden, om tot hun vermaak of voordeel aldaar te gaan viſſchen. En, dewyl hierin niet altyd eene behoorlyke orde of maat wierdt gehouden, maar dikmaals door de moedwilligheden van eenige baldaadige menſchen aan de goederen en eigendommen der Ingezeetenen van die Polder een merkelyk naadeel toegebragt, en ook dezelve Ingelanden in het vreedzaam gebruik der landerijen, akkeren, ruſchen, zudden en waateren wierden belemmerd, zoo vonden alle de gemeene Ingezeetenen van deeze Polder, bereids ontrent den jaare 1638., raadzaam, zich dieswegens te beklaagen aan den Baillu en Welgebooren Mannen van Rhynland; ten einde daarontrent de noodige voorziening mogte worden gedaan, 't welk dan ook van dat gevolg is geweeſt; dat by welgemelden Heer Baillu en Welgebooren Mannen op den 4. May van dat zelfde jaar werdt goedgevonden de CXVIII. en de vyf volgende Keuren van het Baillufchap van Rhynland niet alleen te vernieuwen, maar ook inzonderheid de CXXIII. Keure, ontrent het ſtuk der te doene bekeuringen, te vermeerderen, op de volgende wyze:

„ Alſoo den Bailliu ende welgebooren Mannen van Rhynlant, by „ de gemeene Ingeſetenen van Geldersv„ woude, clachtich verthoont is, dat „ zy van tyt, tot tyt, van alle vreemde „ de viſſchers, zoo by dage, als by „ nachte, niet alleen groote en extra„ ordinariſſe ſchade aen haer Landen, „ Turf, vis en anderſints en comen te „ lijden, maer ooc van de zelve wer„ den belet, in het vreedſamich ge„ bruyck haerder Landen, ackeren, „ rudſen, ſudſen en wateren, twelck „ haer nochtans onbeſchadicht en on„ verhindert behoorde te volgen, Ende „ de voorſz. Bailliu ende Welgebooren „ Mannen genegen ſijnde de Ingeſete„ nen in Rhijnlant, voor zoo veel in „ hun is, te doen beſchermen ende be„ hoeden, voor alle ſchade, hinder en„ de belet, twelck haer t' onrecht aen„ gedaen zoude mogen werden, Soo „ iſt dat zy goetgevonden hebben mits„ deſen voor ſoo veel het noot es, te „ vernieuwen ende vermeerderen de „ CXVIII^e. ende volgende keuren van„ den Bailliuſchappe van Rhynlant daer „ van den tytel is.

„ *Keuren opt viſſchen ende wes daer aen cleeft.*

„ CXVIII. Dat niemant hem en ſal „ vervorderen in de Jurisdictie van „ Rhijnlant, de zwetten, grachten, „ water-gangen of ſloten eenighe per„ ſoonen in eygendomme toecoomende, „ met kerven, fuycken, ſchaeckens, „ zegens, klopnetten, houpnetten, „ wannetten of andere getouwen, of „ netten te viſſchen ofte eenighe vis„ ſcheryen in May of Weylanden, Turf „ ende ander gewas te beſchadigen, en„ de den geenen die ter contrarie be„ vonden werde gedaen te hebben, ſul„ len telcken verbeuren een boete van „ thien ponden, boven de ghereetſchap„ pen daer mede hy ſal hebben geviſt, „ ten ware tſelve geſchiede met con„ ſent van de eygenaers.

„ CXIX. Dat voorts niemant met „ den hengel en ſal mogen viſſchen in „ eenige May-landen noch op eenige „ Ackers daer Turf op leyt of Elſt „ geſayt of geplant is, op gelijcke „ boete van tien pont.

„ CXX. Dat mede de gene die in „ gemeene binnen ende buyten waterin„ ghen of ſchouſlooten wil viſſchen, „ geen vlijm of ander vuylicheyt uyt „ de gront comende op de goede luy„ den Landen ſal mogen laten leggen, „ maer 'tſelve weder int water werpen „ op pene als boven van thien pont.

„ CXXI. Dat voorts niemant in ee„ nige wateren in Rhijnlant, eenige „ ſlachelgers ofte ſpanhavens en ſal ge„ bruycken, noch oock de ſelve bin„ nen zijn huyſe of op andere plaetſen „ moghen hebben elck point op de „ boete als vooren van tien pont.

„ CXXII. Dat geen ſmeden noch „ andere perſoonen binnen Rhynlant „ woonende ofte van buyten coomende „ in Rhijnlant eenige ſlach-elgers ofte „ ſpanhavens en ſullen mogen maecken „ noch vercopen telcken op ghelijcke „ boete.

„ CXXIII. Ende ſal de bekeuringe „ van deſen gedaen mogen werden ſo „ wel by den Officier ende Bode van„ der plecke daer ſulx gebeurt, als by „ den Baillius Booden, welcke offichier „ of booden van de plecke voor de ſel„ ve bekeuringe genieten ſal een ge„ recht derdepaert van de voorſz. boe„ ten, gelijck oock den eygenaer of „ geintereſſeerde in ſijn aenclachte ge„ loof gegeven werden ſal.

„ Am-

„ *Ampliatie.*

„ Sullen mede den eygenaers bruyc-
„ kers of geintereſſeerden vermogen de „ voorſz. bekeuringhe ſelfs te doen be- „ houdelick dat die daer toe alvoorens „ van de Bailliu ende welgebooren „ Mannen voornoemt gehouden ſullen „ ſijn authoriſatie te verſoucken ende „ vercrijgen, in welcken gevalle de „ boeten comen ſullen ten prouffijte „ vanden Bailliu alleen.

„ Welcke perſoonen in haer aenclach- „ te mede volcomen geloof gegeven „ ende verleent ſal werden, het ware „ oock op de getuychniſſe van een al- „ leen der ſelver.

„ Ende op dat hier van niemant ee- „ nighe onwetenheyt en hebbe voor te „ wenden, es geordonneert dat deſe al- „ lomme ſoo wel in Rhijnlant als an- „ dere omleggende Steden ende plaet- „ ſen ſal werden geaffigeert ende aen- „ geſlagen.

„ Aldus gedaen vernieut ende ver- „ meerdert, by Bailliu ende Wel- „ gebooren Mannen van Rhijn- „ lant, ende in jegenwoordic- „ heyt van de ſelve ter Vier- „ ſchare deſſelfs-lants gecundicht, „ deſen vierden Meye anno XVI^C. „ ende achtendertich.

„ By my

S. Swanenburch.

Uit de onder my beruſtende authentieke gerenoveerde en geamplieerde Keure, by den Baillu en Welgeboren Mannen van Rhynland gearreſteerd, op 't Viſſchen en wes daer aen cleeft in Rhynlant. (1).

Deeze Polder van Gelderswoude nu voor het grootſte gedeelte door de van tyd tot tyd gedaane uitmoeringen in waater zynde veranderd; terwyl echter de Veengraavery in het andere gedeelte tot op den huidigen tyd nog plaats heeft en met voordeel der eigenaaren van zoodaanige Veenlanden vervolgd wordt; zoo hebben voor weinige jaaren de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſters en Regeerders van deeze Stad, als Ambachtsheeren van Zoeterwoude, daartoe door hunne Naabuuren, dewelken by eene te onderneemene Droogmaakery en bepoldering van eene zeer uitgeſtrekte door voorige veengraaverijen tot eene ontzaglyke waaterplas gewordene ſtreek Lands het meeſte en grootſte belang hadden, genoodigd en aangezocht, ook wel hunne toeſtemming willen geeven, om, voor reekening van deeze Stad, voor zoo verre zulks het aandeel en 't rechtsgebied van Zoeterwoude raakte, tot deeze onderneeming het hunne toetebrengen, waardoor dan ook tegenwoordig van deeze Polder, genaamd Gelderswoude, ontrent 300. Morgen Lands geleegen zyn in de opgemelde nu onlangs ondernoomene, en tot hier toe met een gelukkig gevolg uitgevoerde, aanzienlyke Droogmaakery van de verſcheide Noord-Plasſen, onder Hazerswoude en eenige naabuurige Ambachten geleegen, en te ſaamen bekend geworden onder den naam van de *Hazerswoudſche Plas*, naardien onder het Ambacht van Hazerswoude wel bynaa de helfte van dit groote Waater, in 't geheel groot ontrent 4280. Morgen, behoorde, terwyl de andere naabuurige Ambachten van Benthuizen, Noordwaddinksveen, Hoogeveen, Zoeterwoude en Benthorn te ſaamen het overige, en dus meede geen klein gedeelte in hetzelve onder hun rechtsgebied hadden. En, om deeze reedenen, hebben dan ook de gemelde vyf Ambachten met die van Hazerswoude wel willen overgaan, om van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland te verzoeken de vryheid en vergunning tot het bedyken en droogmaaken van deeze Plaſſen, tot nut en welzyn van het gehee-

(1) Deeze ter dier tyd aldus vernieuwde en vermeerderde Keuren van den Baillu en Welgebooren Mannen van Rhynland zyn meede in de nieuwe uitgaave van de *Coſtumen, Keuren ende Ordonnantien van het Baljuſchap ende Lande van Rynland*, bezorgd door Mr. Simon van Leeuwen in den jaare 1667., te vinden onder de CXXVIII. tot CXXX. Keuren pag. 496.—498. alwaar ook pag. 498.—511. worden opgegeeven de ordres, dewelken, reeds voor dien tyd, zoo by de Steeden Leyden en Gouda, als by den Hove van Holland; en ook by de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van deezen Lande, voor en naa dien tyd, tegen het moedwillig beſchaadigen van het te veld ſtaande gewas en turf, en tegen het onbehoorlyk viſſchen, zyn geſteld geworden. Zie meede Groot Placaatb. Vol. I. pag. 1276. en de naadere Placaaten van hun Ed. Gr. Mo. op het Viſſchen in de Rivieren, Meeren en Binnenwaateren van den 18. February 1708. en 16. February 1709. Groot Placaatb. Vol. V. pag. 1568. en pag. 1573.

heele Gemeene Land en byzonder tot vermeerdering der inkoomsten van dezelve Ambachten, en in 't algemeen tot eene merkelyke verbeetering van alle dezelven, dewelken ook daardoor van eenen zoo magtigen en, niet zonder veele reedenen, gevreesden naabuurigen vyand, als is zoo een groot en uitgebreid water, konden worden verlost; gelyk dan ook door de hooggemelde Heeren Staaten op den 12. May van den jaare 1759. aan de Schouten en Ambachtsbewaarderen van alle dezelve voornoemde Ambachten dit hun verzoek goedgunstiglyk is toegestaan, en aan de onderneemeren van dit groote werk, uit aanmerking der zeer zwaare kosten door hen daaraan te besteeden (1), eenige niet geringe Voorrechten en Vrydommen (2) zyn gegeeven; en zyn teffens by hun Ed. Gr. Moog. vastgesteld, zoo wel de algemeene, als byzondere, schikkingen in deeze Droogmaakery te onderhouden en naartekoomen; alles in de Opene Brieven van Octroy, dewelken ik geoordeeld heb alhier, uit aanmerking van het aandeel van dit Ambacht van Zoeterwoude, in hun geheel te moeten laaten volgen, om en aan dit tegenwoordige en aan het toekoomende geslacht niets, dat nuttig en teffens aangenaam is, te onthouden, in 't breede vervat.

Octroy voor Schouten en Ambagtsbewaarders van Hazerswoude, Benthuisen, Noordwaddinxveen, Hoogeveen, Soeterwoude en Benthorn, tot het bedyken en droogmaaken der Plassen onder de respective Ambagten geleegen.

„ De Staaten van Holland en West-
„ vriesland; Doen te weeten:
„ Alsoo Ons te kennen is gegeeven by
„ Schouten en Ambagtsbewaarders van
„ Hazerswoude, Benthuisen, Noord-
„ waddinxveen, Hoogeveen, Soeter-
„ woude en Benthorn, versoekende om
„ reedenen by deselve geallegeert, in
„ substantie, Ons Octroy tot het be-
„ dyken en droogmaaken van de Noord-
„ plassen, geleegen onder haare respec-
„ tive Ambagten, beginnende van den
„ Dorpe van Noordwaddinxveen langs
„ de Dorrekade en den Dyk van de
„ Honderdmergen en Wildeveenen,
„ genaamt de oost en noord Landschei-
„ dinge, van daar langs de Rotterdam-
„ mer Landscheiding, en langs de Oost-
„ kade tot aan en langs de Geerweg
„ van Zegwaard, en ten noordoosten
„ de Slootweg tot over de Gelders-
„ woutse Weg, ten zuidwesten langs
„ en door de Kaadecamp tot omtrent
„ de Elleboogse Moolen, van daar
„ schuins op over de geheele Landen
„ van de nieuwe Gelderswoutse Polder
„ tot aan de oude Gelderswoutse Moo-
„ len, van de voorschreeve oude Gel-
„ derswoutse Moolen over de geheele
„ Landen tot aan de Kerklaan, en door
„ de Kerklaan heen over de geheele
„ Landen in de Strookpolder, sluitende
„ aan den Broekweg, langs de voorsz.
„ Broekweg tot aan of over de gehee-
„ le Landen van Benthuisen in het see-
„ vende Bun, tot aan de Hoogeveense
„ Vaart, door de Hoogeveense Vaart
„ over de Landen in het tiende Bun in
„ Benthuisen tot den Hazerswoudscher
„ Bent, en de geheele Landen van de
„ Delfpolder onder Hazerswoude over
„ de Westvaart langs de geheele Lan-
„ den van de Gemeenewegse Polder tot
„ aan het Land van Maarten Zonne-
„ veld,

(1) Deeze zeer aanzienlyke Droogmaakery, dewelke reeds genoegzaam is voltooid en in orde gebragt, zoo dat deszelfs Landen by lotinge aan de geenen, die tot het helpen draagen der kosten zich by inschryving verbonden hadden, bereids zyn uitgedeeld, heeft gekost over de twaalf tonnen gouds, welke onkosten dus hoog, verre booven de eerst gemaakte uitreekeningen en gedachten van des kundigen, door eenige toevallige en andere belemmeringen zyn gesteigerd; gelyk zulks ook wordt aangeteekend door Jr. Johan Vegilin van Claerbergen in zyn onlangs uitgegeeven Vertoog over de Veengraverijen pagg. 72. en 73.

(2) Het geeven van groote Voorrechten aan de geenen, die eenige Droogmaakerijen en bepolderingen van uitgeveende Waaterplassen willen onderneemen, is altyd een groote uitlokking geweest, om zoodaanige werken by de hand te vatten, waardoor dan in Zuidholland ook reeds verscheide aanzienlyke bepolderingen, voornaamlyk in het beloop van deeze eeuw, zyn volbragt geworden, terwyl dezelve Droogmaakerijen zyn de voornaamste middelen ter wederinwinning van het door 't uitveenen der Landen geleeden verlies; en moogen ook deeze toegestaane voordeelen wel ten hoogsten noodzaakelyk gereekend worden, niet alleen uit aanmerking der daar toe besteedde kosten, maar inzonderheid ten aanzien der gevaaren en bekommeringen, dewelken nog gestaadiglyk in de dus gemaakte bepolderingen overblyven; over al het welk in 't breede te zien is het zoo even aangehaalde Vertoog van Jr. Joh. Vegilin van Claerbergen over de Veengraverijen pag. 112. en vervolgens.

„ veld, voorts door het gemelde Land „ zuid op over de oude Kade van de „ voorschreeve Gemeenewegse Polder „ tot aan de nieuwe Vaart agter den „ Dorpe van Hazerswoude; voorts langs „ de nieuwe Vaart west op tot over „ de Westvaart, voorts zuid op langs „ deselve Westvaart over de Voorweg „ tot aan het Erf van den Heer Ge- „ rard Spoors, gaande agter het voor- „ schreeve Erf om, weederom tot aan „ de Voorweg, voorts langs deselve „ Weg of Huis-Erven oost op tot aan „ de Vaart, beginnende agter het Erf „ van Olivier Bloemendaal, ten zuiden „ van deselve Vaart oost op langs de „ voorschreeve Vaart agter het Dorp, „ de Pastorye, en het oosteinde van Ha- „ zerswoude, sluitende aan de Akkers „ aan de Voorweg, voorts over de „ voorschreeve Voorweg langs de Kade „ van de Butterpolder noord op, en „ soo voorts langs deselve Kade oost op „ tot aan het Land van den Heer Ge- „ rard Spoors, voorts langs het voor- „ schreeve Land weeder zuid op tot „ aan de Voorweg, en dan vorders „ weederom oost op langs de Voorweg „ tot aan of over de geheele Landen in „ de Watergang, zuid op tot aan de „ Plassen, en dan voorts over de ge- „ heele Landen oost op tot het Land „ van Paulus Batelaan, langs het selve „ Land zuid op tot aan den Agterweg, „ langs deselve Agterweg oost op tot „ aan het Erf van Kryn vander Syden, „ ten westen van het voorschreeve Erf, „ en het daar aan volgende Land van „ den selven vander Syden tot de Land- „ scheiding van Noordwaddinxveen, „ verder langs deselve Landscheiding „ oost op tot aan de Noordwaddinx- „ veense Weg, voorts over deselve „ Noordwaddinxveense Weg tot in de „ Voorosse of Binnepolder van het Blok „ Snydelwyk Buiteweg aldaar, gaande „ soo vervolgens oost op over de ge- „ heele Landen, bezyden en ten zui- „ den van de zuid Booven-Boesemkade „ van de generaale gecombineerde te „ doene Droogmaaking, tot soo verre „ consent tot het veenen in het gemel- „ de Blok Snydelwyk is verleent toe, „ van daar zuid op over de geheele „ Landen van het selve Blok Snydel- „ wyk, en van het Blok Peulye, als „ meede van de vrye Heerlijkheid St. „ Huiberts Geregt tot in een Akker „ van den Heer van Noordwaddinx- „ veen, geleegen aan en ten noorden „ de Kerkvaart toe, van daar west op „ over de Landen en Akkers ten noor- „ den de voorschreeve Kerkvaart ge- „ leegen tot in een Akker van de We- „ duwe Jacobus Koot, by en agter het „ Dorp van Noordwaddinxveen, gaan- „ de van daar noord op agter de Huis- „ Erven en Akkers, geleegen ten oo- „ sten de Wegsloot of Watering van „ Noordwaddinxveen tot aan den Dyk „ ten zuiden de gemelde Booven-Boe- „ semkade van de voorschreeve gecom- „ bineerde generaale te doene Droog- „ maaking toe, springende van daar „ west op over de Noordwaddinxveen- „ se Weg, tot op de Landscheiding „ van Noordwaddinxveen, voorts van „ deselve Landscheiding zuid op langs „ en ten westen de voorschreeve Noord- „ waddinxveense Weg, tot in een Am- „ bagts-Akker geleegen ten noorden „ van Maarten Tol, en vervolgens ten „ westen agter de Huis-Erven in het „ Dorp van Noordwaddinxveen tot de „ Dorrekade, groot volgens opgaaf der „ Supplianten omtrent vier duisend twee „ honderd en tagtig mergen, en voorts „ tot uitvoering van dat Werk sooda- „ nige gratien, vrydommen en conces- „ sien als by deselve Requeste zyn ge- „ meld.

„ SOO IS'T, dat Wy de saak en „ het versoek voorschreeve overgemerkt „ hebbende, en geneegen weesende ter „ beede van de Supplianten, na inge- „ noomen consideratien en advis van de „ Heeren Onse Gecommitteerde Raa- „ den en Dykgraaf en Hoogheemraa- „ den van Rhynland, uit Onse regte „ weetenschap, souveraine magt en au- „ thoriteit, alle de Onderneemers van „ het voorschreeve Werk en der selver „ Participanten, hunne respective Suc- „ cesseurs, Erfgenaamen of Regtver- „ krygende, octroyeeren, gelijk Wy „ deselve octroyeeren by deesen, tot „ het bedyken en droogmaaken van de „ Plassen breeder hier vooren gespecifi- „ ceert, en te approbeeren het Pro- „ ject-Reglement van de Droogmake- „ rye, en de particuliere Reglementen „ by de Supplianten overgegeeven, „ dog soodanig en in dier voegen als „ deselve ten meesten dienste zyn ver- „ andert en aan het einde deeses gein- „ sereert, met bevel dat deselve van nu „ aan sullen moeten verstrekken tot per- „ petueele Reglementen en Rigtsnoe- „ ren voor de Bedykers en Meedepar- „ ticipanten en alle andere Geinteres- „ seer-

„ feerdens, wie het ook foude moogen zyn.
„ Wyders aan alle de Landen, Gronden en Wateren, in gevolge van het eerfte Articul van het Reglement, binnen den geheelen Ringdyk te fluiten, en fulks ook de teegenwoordige nog ongeveende Landen, geleegen in de Büttterpolder onder Hazerswoude, en in de Voorofiche Polder onder Noordwaddinxveen, voor foo verre in deefe Bedyking ftaan getrokken te werden, en ook aan alle de Huifen en Gebouwen, op of in defelve teegenwoordig zynde, of by het vervolg tot bewooning of culture van defelve nog te bouwen of te fetten, mitsgaders van alle de Landen, Gronden, Wateren en Gebouwen, tot het flaan van den Ringdyk, het fchieten der Ring- en andere Slooten, als meede tot de Waatertogten, Uitwateringen en Boefems, als meede fpecialijk van foodanige partyen Landen, Akkeren en Wateren, als door de Eigenaars aan de gemeene Bedykinge fullen werden overgegeeven of aan de Bedykinge fullen koomen te vervallen, en geneeraalijk tot alle de Werken en Werktuigen van de geheele Bedyking en Droogmaakerye met de gevolgen en aankleeven van dien, te verleenen, foo als Wy verleenen by deefen, vrydom van alle foo ordinaris als extraordinaris Verponding, (dog in opfigte van deefe laatfte met difpenfatie van Ons Reglement van den jaare 1728.) honderdfte, tweehonderdfte, meerder of minder Penningen, des dat voor het ingaan der felve vrydom fal moeten werden geformeert en ter Finantie van Ons overgegeeven; fpecificque en behoorlijke gecertificeerde Lyften van de Landen, Gronden, Huifen en Gebouwen, dewelke de voorfchreeve vrydom fullen genieten, mitsgaders van het beloop der voorfchreeve Verpondingen van alle defelve.

„ En wyders ook te accordeeren, foo als Wy accordeeren by deefen, vrydom van den veertigften en tagtigften Penning en tiende verhooging van alle Alienatien en Hypothecatien de voorfchreeve Droogmaakinge concerneerende, mitsgaders van de Impoften van de Oor- en Hoorngelden, bezaaide Landen, en grove Waaren, mitsgaders ook van het Koehouders Zoutgeld, voor foo veel den taux van de Koeyen aangaat, en niet van de Familien of Huishoudingen, alles voor den tyd van veertig jaaren geheel, en nog voor twintig daar aan volgende jaaren half, aanvang neemende na dat de voorfchreeve Dykagie fal weefen voltrokken, en de kaveling der drooggemaakte Landen fal zyn gemaakt, mits dat daar van alvoorens insgelijks behoorlijke Certificatie fal moeten werden gepaffeert en ter Finantie van Ons overgeleevert; en voorts met dien verftande, dat by den Schout en Ambagtsbewaarders fal moeten werden opgebragt en betaalt de oude Verponding dewelke op de voorfchreeve Landen, Huifen en Gebouwen, &c. zyn ftaande en vervallen fullen zyn tot den dag dat de voorfchreeve vrydom van Verponding fal ingaan, voor foo verre aan de voornoemde Schouten en Ambagtsbewaarders van defelve Gronden en Landen by Ons bereids geen remiffie of affchryving van Verponding is verleend, en dat na expiratie van dit Octroy fullen moeten contribueeren in de Verpondingen even als alle andere Landen, te vinden by nieuwe meetinge, mergen mergensgelijke, te reekenen de mergen teegens fes honderd Rhynlandfche roeden, welke meetinge gedaan en ter Finantie overgegeeven fal moeten worden ten tyde als de kaveling der Landen fal zyn gedaan, en behoudens ook dat, onvermindert de boovengemelde vrydom der collective Middelen, den inhoud van de generaale en particuliere Ordonnantien op die Middelen gemaakt, foo ten opfigte van het haalen van Billietten, en het laaten doen van aanteekeninge als andere precautien, precifelijk fullen moeten werden nagekoomen op de pœnaliteiten daar inne gemeld; en dat overfulks de befchryvingen van de befchreeve Middelen over de Landen in de bedyking begreepen, fullen moeten gefchieden even als of geen vrydom quaamen te genieten, en betaalt het regt van de ongezeegelde Billietten daar toe noodig; dat ook de af- en aanfchryving precifelijk fal moeten werden nagekoomen, en dat, om verder alle misbruik voor te koomen, 's jaarlijks in de maand van Mey door de gefamentlijke Schouten en Heemraaden van de Ambagten waar onder de te bedyke Landen zyn gehoorende, fal

„ werden gedaan een Publicatie en al- „ omme in den Ring der Bedyking ge- „ affigeert, waar by sy belooven een „ præmie van drie honderd guldens by „ de gesamentlijke Ambagten te betaa- „ len, aan die geene welke weet aan „ te toonen een Persoon die misbruik „ van de voorschreeve vrydom in den „ Ring der Bedyking over het loopen- „ de Saisoen komt te maaken, en des „ meede, dat van het Koehouders Zout- „ geld, soo veel den taux van de Koe- „ yen aangaat, geen vrydom sal wer- „ den genooten, ten zy by het groot „ Billiet koome te blyken dat de taux „ voor de Familien ten volle is afbe- „ taalt.

„ Al verder voor gelijk getal van „ veertig jaaren te verleenen, soo als „ Wy verleenen by deese, vrydom van „ de novaale Tienden, en van alle de „ Graaflijkheids en andere gemeene „ Lands Tollen, voor alle de Materiaa- „ len die tot het maaken, leggen, her- „ maaken, herleggen van Dyken, Moo- „ lens, Sluisen, Verlaaten, Duikers, „ Weegen, tot den aanbouw van Hui- „ sen en andere Gebouwen, en gene- „ raalijk tot alle de Werken en Werk- „ tuigen, van en tot deese geheele Be- „ dykinge en Droogmaakinge, en van „ van alle Huisen en andere Gebouwen „ op of binnen deselve, alles met de „ gevolgen en aankleeven van dien ge- „ bruikt sullen worden.

„ Voorts meede vrydom van den hon- „ derdsten en tweehonderdsten Penning „ over alle de Penningen of Capitaalen „ welke tot het maaken der Dykagie „ of eenige Werken van deese Bedy- „ kinge sullen werden genegotieert, des „ dat van die Capitaalen ter Finantie „ van Ons sal moeten werden overge- „ leevert een pertinente Lyst met een „ daar onder gestelde behoorlijke Ver- „ klaaring van Schout en Ambagtsbe- „ waarders, van dat de Capitaalen in „ deselve Lyst vervat, effectivelijk voor „ deselve Bedyking zyn genegotieert.

„ En eindelijk vrydom van alle de „ ordinaris en extraordinaris Rhynlands „ Mergen- en Penninggelden van Dyk- „ graaf en Hoogheemraaden van Rhyn- „ land dependeerende, voor den tyd van „ twintig jaaren geheel, en nog voor „ twintig daar aan volgende jaaren half, „ van het geene de in te dyken Landen „ jegenwoordig aan Rhynland betaalen, „ aanvang neemende na dat de Bedy- „ king voltrokken en de kaveling der „ Landen sal zyn gemaakt, als wanneer „ meede nietwes meerder sal behoeven „ te worden betaalt weegens soodanige „ stuivers per mergen als de Ambagten „ van Noordwaddinxveen en Benthui- „ sen jegenwoordig weegens hunne Vis- „ wateren aan Rhynland moeten op- „ brengen, mits na expiratie der voor- „ schreeve jaaren de Supplianten in de „ Mergengelden contribueeren met soo „ veel Mergentaalen als ieder Ambagt, „ Polder of District in de Bedyking „ alsdan groot bevonden sal werden, „ volgens meetinge door den Landmee- „ ter van het Hoogheemraadschap van „ Rhynland by de verkaveling der Lan- „ deryen te doen.

„ Verders aan de Supplianten te per- „ mitteeren, soo als Wy permitteeren „ door deese, om ten behoeven van dee- „ se Bedykinge onder verband van de „ Actens obligatoir, welke weegens de „ opgebragte Stuivers-, Waarborg- en „ Afkooppenningen tot securiteit der „ betaalinge van de gemeene Lands en „ Rhynlands Lasten der Landen in de „ Droogmakerye gecomprehendeert, „ seedert den jaare 1680. ten Comptoi- „ re van het Hoogheemraadschap be- „ legt zyn, te moogen negotieeren soo- „ danige somme als het montant van „ deese gemelde Capitaalen importeert, „ bedragende volgens overgeleeverde ge- „ certificeerde Lysten van de Supplian- „ ten,

„ Weegens *Hazerswoude*,
„ Oud Capitaal - - 61843 - 19 - 0
„ Nieuw Capitaal - 48480 - 0 - 0
„ Weegens *Benthuisen*,
„ Oud Capitaal - - 24337 - 0 - 0
„ Nieuw Capitaal - 393 - 0 - 0
„ Weegens *Noordwaddinxveen*,
„ Oud Capitaal - - 31701 - 10 - 12
„ Nieuw Capittaal - 45791 - 11 - 15
„ Weegens *Soeterwoude*,
„ Oud Capitaal - - 16742 - 2 - 6
„ Nieuw Capitaal - 11235 - 4 - 8

„ En dus in het geheel soo aan oud „ als aan nieuw Capitaal, een somme „ van tweemaal honderd veertig duisend „ vier honderd vier en veertig guldens „ agt stuivers en neegen penningen, „ met deese bepaaling nogtans, dat de „ Supplianten telkens, alvoorens eeni- „ ge negotiatie in maniere voorschree- „ ve te mogen doen, aan de Heeren „ Onse Gecommitteerde Raaden en „ Hoogheemraaden van Rhynland sul- „ len moeten bewysen, dat twee der- „ den

„ den van de gemaakte koſten by de „ Participanten in de Droogmaakerye „ en Bedyking zyn gecontribueert, ſulks „ de te negotieeren Penningen niet ver- „ der ſullen ſtrekken dan tot ſuppletie „ van het overige derde, ſoo nogtans, „ dat de Supplianten, alvoorens aan die „ conditie te hebben voldaan, ſullen „ vermogen ten behoeven van de ge- „ heele Bedyking twintig duiſend gul- „ dens onder verband als vooren te ne- „ gotieeren, mits dat alvoorens door de „ Supplianten ten behoeven van het ge- „ meene Land van Holland en het Hoog- „ heemraadſchap van Rhynland, ter „ Secretarye van het ſelve Hoogheem- „ raadſchap werde verſorgt een Acte van „ borgtogt in gewoone wyſe gepaſſeert, „ waar by twee Perſoonen (ſchabinaal „ gejuſtificeert hier toe gegoed te zyn) „ ſig op de kragtigſte wyſe verbinden, „ om (in gevalle deeſe Bedykinge geen „ voortgang mogte hebben, of by on- „ verhoopt toeval niet tot volkoomen „ effect gebragt werden) de voorſchree- „ ve ſomme van twintig duiſend gul- „ dens ten allen tyde als ſy daar toe, „ het zy door Heeren Gecommitteerde „ Raaden of Dykgraaf en Hoogheem- „ raaden van Rhynland gerequireert „ werden, ter Secretarye van het Hoog- „ heemraadſchap van Rhynland in ge- „ reede en gangbaare ſilvere Gelden te „ fourneeren en voldoen, ten einde dee- „ ſe genegotieerde Penningen aan die „ geenen, welke deſelve hebben opge- „ ſchooten, kunnen werden gereſti- „ tueert.

„ En ſal jaarlijks, te beginnen met „ dat jaar in welke de eerſte vrugten „ van de bedykte Landen genooten ſul- „ len zyn, een veertigſtepart van de „ voorſchreeve genegotieerde ſommen „ moeten werden afgeloſt, van welke „ gedane afloſſinge jaarlijks door de Sup- „ plianten een behoorlijke blyk aan Dyk- „ graaf en Hoogheemraaden van Rhyn- „ land ſal moeten werden geëxhibeert, „ op pœne dat by eenig mancquement „ van de voorſchreeve jaarlijkſche af- „ loſſinge, Dykgraaf en Hoogheemraa- „ den van Rhynland voornoemt de man- „ queerende ſommen by pandinge en „ executie van de Eigenaars der bedyk- „ te Gronden, volgens de Keuren van „ het Hoogheemraadſchap van Rhyn- „ land, ſullen mogen proſequeeren.

„ Voorts, voor ſoo verre aanbelangt „ het verſoek van de Supplianten, dat „ ſy by Ons ieder in den ſijnen moo- „ gen werden geauthoriſeert, om wee- „ derom te aanvaarden alle ſoodanige „ Gronden en Wateren binnen de Be- „ dyking en Droogmaakerye geleegen, „ als deſelve ten behoeven van het ge- „ meene Land ſouden moogen hebben „ geabandonneert en getranſporteert, „ deſelve Gronden en Wateren aan de „ Ambagten, waar onder reſſorteeren, „ weederom te cedeeren, met het Ca- „ pitaal der Stuiver- en Waarborg-Pen- „ ningen daar aan behoorende, en de „ Supplianten te ordonneeren, permit- „ teeren en authoriſeeren, gelijk Wy „ deſelve ordonneeren, permitteeren en „ authoriſeeren by deeſe, van deſelve „ conform de voorſz. Reglementen te „ mogen en moeten bedyken en droog- „ maaken.

„ Als meede ook te mogen gebrui- „ ken de by, aan, en omtrent gelee- „ gen Landen, Gronden en Wateren, „ die ſy tot uitwateringe haarer Moo- „ lens, Moolenboeſems, Moolenwer- „ ven, mitsgaders het leggen van den „ Ommendyk van nooden ſouden moo- „ gen hebben, mits de Eigenaars van „ dien, en allen anderen, die door de „ voorſchreeve haare Werken eenige „ ſchaade of intereſſen ſouden koomen „ te lyden of hebben, daar van in alle „ reedelijkheid contenteerende ter tau- „ xatie van Dykgraaf en Hoogheemraa- „ den van Rhynland.

„ Voorts de Supplianten te authori- „ ſeeren en octroyeeren, gelijk Wy de- „ ſelve authoriſeeren en octroyeeren by „ deeſe, om ſoodanige Moolens, Slui- „ ſen, Verlaaten, Watertogten, Uit- „ wateringen, Boeſems, Weegen, Kaa- „ den, Dammen, Dyken, Hoofden, „ Heulen, Bruggen, of ſoodanige an- „ dere Werken, of Werktuigen, met „ den gevolgen en aankleeven van dien, „ te mogen beraamen, ſtellen, leggen, „ maaken, en des noods veranderen, „ herſtellen, herleggen, en hermaaken, „ als ſy ten meeſten nutte van deeſe „ Bedykinge en Droogmaakerye in het „ geheel of ten deelen van tyd tot tyd „ ſullen goedvinden, mitsgaders om te „ mogen beraamen, doen en maaken „ ſoodanige Omſlagen, Keuren en Or- „ donnantien, tot en op het ſtuk van „ de voorſchreeve Dykagie en Droog- „ maakerye *cum annexis*, en (des noods) „ deſelve Keuren en Ordonnantien ſoo- „ danig te hermaaken, als ſy ſullen oor- „ deelen te behooren, als meede over „ de invorderinge der voorſchreeve Om-

 „ me-

„ meſlagen, de onderhoudinge van de „ voorſchreeve Keuren en Ordonnantien, met alle het geene daar aan dependeert, en de executie van alle het „ ſelve, te ſtellen ſoodanige ordres als „ de Dykregten in Rhynland coſtumier „ meedebrengen, behoudens egter, dat „ niets gedaan werde, ſtrydig jegens de „ meergemelde Reglementen, als meede niets het welk aan de omleggende Heerlijkheeden, Polders en Landen, mitsgaders de Ingezeetenen en „ Poſſeſſeurs van dien ſoude koomen te „ præjudiceeren, ſullende de Supplianten meede gehouden zyn (indien eenige Werken buiten den Ring van „ haare Bedykinge moeten maaken) telkens tot deſelve te verſoeken conſent „ van Dykgraaf en Hoogheemraaden „ van Rhynland, en voorts na expiratie van haar Vrydom ſig in alles te „ reguleeren na de Keuren van het Hoogheemraadſchap van Rhynland, ſoo en „ in dier voegen als deſelve bevoegt „ zyn, die in de verdere Ambagten en „ Polders binnen Rhynland te exerceeren.

„ Sullende de Supplianten ook gehouden zyn jaarlijks voor den 1. Mey „ ter Secretarye van Rhynland over te „ leeveren behoorlijke Reekening der onkoſten, welke tot conſervatie en ten „ nutte van de Landen in de Droogmaakerye omgeſlagen dienen te worden, „ om by Hoogheemraaden geëxamineert „ en geapprobeert te worden ſoo als in „ andere Ambagten en Polders, en ſpecialijk in de Ambagten en Polders „ binnen de Droogmaakerye te trekken, tot nu toe is gepractiſeert.

„ En ten laatſten met deeſe ſtipulatie, dat de Moolens in de voorſchreeve te bedyken Gronden te ſtellen, „ niet ſullen mogen maalen ten tyden „ als de Sluiſen in den hoogen Rhyndyk geleegen, volgens de Keuren „ van Rhynland, mits de noorde, noordweſte en noordooſte winden geſlooten „ zyn, op ſeekere pœne by Dykgraaf „ en Hoogheemraaden van Rhynland „ daar toe te ſtellen, en dat by deſelve „ Dykgraaf en Hoogheemraaden, ten „ overſtaan van de Supplianten of haare Ambagtsheeren en Regeerders van „ de omgeleegen Dorpen, al eer men „ ſal mogen beginnen te maalen, is het „ doenlijk, een bequame Soomer- en „ Winterpeil ter ſeekere behoorlijker „ plaatſe ſal moeten worden geſlagen, „ conform dewelke het maalen ſal moeten geſchieden, ſonder dat deſelve „ Peil in het maalen ſal mogen werden „ geëxcedeert, meede op pœne als vooren daar toe te ſtellen, met verder „ verſtand, dat ſoo hier na in tyden „ en wylen by experientie mogte bevonden worden, het maalen en looſen van de Wateren van de voorſchreeve te bedykene Landen, niettegenſtaande die gemelde ſtipulatien, te ſtrekken tot merkelijke ſchaade van de aangeleege Steeden of Ambagten, daar inne door Dykgraaf en „ Hoogheemraaden van Rhynland ſoodanige voorſieninge ſal vermogen te „ worden gedaan als deſelve ſullen oordeelen te behooren, en voor de aangeleegen Steeden en Ambagten noodſaakelijk te zyn.

„ En dit alles nog onder deeſe conditie, dat de Supplianten of de Onderneemers van het voorſchreeve „ Werk, en derſelver Participanten of „ Regtverkrygende, nu nog ten eeuwigen dagen geene Doorvaart ſullen „ moogen maaken, waar door aan eenige publicque Vaarten of Trekvaarten, die tegenwoordig zyn, of naderhand ſullen moogen koomen, eenige præjuditie of nadeel toegebragt „ ſoude kunnen of mogen werden.

„ Werdende verder geſtatueert, dat „ de Bedykinge en Droogmaakerye ſullen zyn en blyven onder het opperſag van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, en dat booven „ dien alle queſtien en differenten, relatie hebbende tot de voorſchreeve „ Bedykinge en Droogmaakinge, welke by de Supplianten onderling of „ met eenige By-, Aan- of Ingelanden „ ſouden mogen ontſtaan, by het Collegie van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland na verhoor van „ Partyen Geintereſſeerdens *de plano* en „ by arreſt ſonder appellatie of eenigerhande provocatie ſullen worden afgedaan en gedecideert.

„ En by dit alles nog gevoegt deeſe „ expreſſe conditien, dat voor de conceſſie van dit Octroy, jaarlijks van „ ieder bedykte en drooggemaakte mergen ten Comptoire van Noordholland „ voor een recognitie ſal moeten worden betaalt vyf ſchellingen tot twee „ grooten Vlaams het ſtuk, in te gaan „ ſeeven jaaren na de voltrekking der „ voorſchreeve Dykagie, en dat deeſe „ Bedyking en Droogmakerye ook ſal „ moeten worden begonnen en vol-

„ trok-

„ trokken binnen den tyd van agt jaaren, te reekenen van de tyd af dat na het bekoomen van dit Ons Octroy tot deese Bedykinge de eerste aanbesteeding van eenig Werk tot deselve sal zyn gedaan, mitsgaders met 'er daad en soo ras doenlijk geëxhibeert en overgegeeven alle de Lysten en Certificatien, hier vooren gemeld, op pœne van te verliesen het effect van dit Ons verleend Octroy.

„ Wordende der Suppliantem verdere of andere versoeken geweesen van de hand.

„ *Generaal Reglement tot het bedyken en droogmaaken van de Plassen en Wateren, als meede op de beheeringe van die Droogmaaking, geleegen in de respective Hooge- en Ambagts-Heerlijkheeden van Hazerswoude, Benthuysen, Noordwaddinxveen, Hoogeveen, Soeterwoude en Benthorn, te saamen gecalculeert groot te zyn vier duisend twee honderd en tagtig mergen.*

„ Art. 1. De Ringdyk van deese Bedyking sal begonnen werden van den Dorpe van Noordwaddinxveen langs de Dorrekade, en den Dyk van de Honderdmergen en Wildeveenen, genaamt de Oost- en Noord- Landscheiding; van daar langs de Rotterdammer Landscheiding, en langs de Oostkaade, tot aan en langs de Geerweg van Zegwaart, en ten noordoosten de Slootweg tot over de Gelderswoudsche Weg, ten zuidwesten langs en door de Kaade-Camp, tot omtrent de Elleboogsche Moolen, van daar schuins op over de geheele Landen van de nieuwe Gelderswoudsche Polder tot aan de oude Gelderswoudsche Moolen, van de voorsz. oude Gelderswoudsche Moolen over de geheele Landen tot aan de Kerklaan, en door de Kerklaan heen over de geheele Landen in de Strookpolder, sluitende aan de Broekweg, langs de voorschreeve Broekweg tot aan of over de geheele Landen van Benthuisen in het seevende Bun tot aan de Hoogeveensche Vaart, door de Hoogeveensche Vaart over de Landen in het tiende Bun in Benthuisen tot den Haserswoudschen Bent, en de geheele Landen van de Delffpolder onder Haserswoude, over de Westvaart, langs de geheele Landen van de Gemeenewegs Polder tot aan het Land van Maarten Zonneveld, voorts door het gemelde Land van Maarten Zonneveld zuid op over de oude Kaade van de voorsz. Gemeenewegs Polder tot aan de nieuwe Vaart agter den Dorpe van Haserswoude; voorts langs de nieuwe Vaart west op tot over de Westvaart, voorts zuid op langs deselve Westvaart over de Voorweg tot aan het Erf van de Heer Gerard Spoors, gaande agter het voorschreeve Erf om, weederom tot aan de Voorweg, voorts langs deselve Weg of Huis-Erven oost op tot aan de Vaart, beginnende agter het Erf van Olivier Bloemendaal, ten zuiden van deselve Vaart oost op langs de voorschreeve Vaart, agter het Dorp, de Pastorye en het oosteinde van Haserswoude, sluitende aan de Akkers aan de Voorweg, voorts over de voorschreeve Voorweg langs de Kaade van de Butterpolder noord op, en soo voorts langs deselve Kaade oost op tot aan het Land van de Heer Gerard Spoors, voorts langs het voorsz. Land weeder zuid op tot aan de Voorweg, en dan verders weederom oost op langs de Voorweg, tot aan of over de geheele Landen in de Watergang, zuid op tot aan de Plassen, en dan voorts over de geheele Landen oost op, tot het Land van Paulus Batelaan, langs het selve Land zuid op tot aan den Agterweg, langs deselve Agterweg oost op tot aan het Erf van Cryn vander Zyden, ten westen van het voorschreeve Erf, en het daar aan volgende Land van den selven vander Zyden tot de Landscheiding van Noordwaddinxveen, verder langs deselve Landscheiding oost op tot aan de Noordwaddinxveensche Weg, voorts over deselve Noordwaddinxveensche Weg tot in de Voorofsche- of Binnepolder van het Blok Snydelwyk Buiteweg aldaar, gaande soo vervolgens oost op over de geheele Landen, bezyden en ten zuiden van de zuid Booven-Boesemkade van de generaale gecombineerde te doene Droogmaaking, tot soo verre consent tot het veenen in het gemelde Blok Snydelwyk is verleend toe, van daar zuid op over de geheele Landen van het selve Blok Snydelwyk en van het Blok Peuleye, als meede van de vrye Heerlijkheid St.

„ Huy-

„ Huyberts Geregt tot in een Akker van de Heer van Noordwaddinxveen, geleegen aan en ten Noorden de Kerkvaart toe, van daar west op over de Landen en Akkers ten noorden de voorsz. Kerkvaart geleegen, tot in een Akker van de Weduwe Jacobus Koot, by en agter het Dorp van Noordwaddinxveen, gaande van daar noord op agter de Huis-Erven en Akkers geleegen ten oosten de Wegsloot of Watering van Noordwaddinxveen, tot aan den Dyk ten zuiden de gemelde Booven-Boesemkade van de voorschreeve gecombineerde generaale te doene Droogmaaking toe, springende van daar west op over de Noordwaddinxveensche Weg, tot op de Landscheiding van Noordwaddinxveen, voorts van deselve Landscheiding zuid op langs en ten westen de voorschreeve Noordwaddinxveensche Weg tot in een Ambagts-Akker geleegen ten noorden van Maarten Tol, en vervolgens ten westen agter de Huis-Erven en het Dorp van Noordwaddinxveen tot de Dorrekade, bevattende in sijn omkring omtrent vier duisend twee honderd en tagtig mergen.

„ 2. De Ringdyk sal gelegt en onderhouden moeten werden ter hoogte van twee voeten booven het ordinaris Maayland, waar van een peil of merk door den Landmeeter van het Hoogheemraadschap van Rhynland sal werden geslagen, breed van booven twaalf voeten, en buiten en binnen af doceerende, op de drie voet een voet vallende, en daar den Dyk tegens den Ringsloot aankomt, sal de Buitenbarm breed moeten zyn twaalf voeten. Ten zy Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland by vervolg oordeelde dat hooger en swaarder moeste zyn, om buiten gevaar en swaarigheid te weesen, welke ordres sy ten allen tyden sullen gehouden zyn punctueelijk na te koomen. Sullende deese geheele Ringdyk uitterlijk binnen drie jaaren, te reekenen van den tyd dat na het bekoomen Octroy de eerste aanbesteeding van eenig Werk gedaan sal zyn, gemaakt en voltrokken moeten zyn, en de Droogmaakinge binnen vyf jaaren daar na.

„ 3. Deese Bedyking en Droogmaaking sal gedaan werden op den naam van de respective Schouten en Ambagtsbewaarders, en voor reekening van de voorgenoemde Ambagten, of der selver Participanten en Meedestanders, soo nogtans, dat hier door niet moet werden verstaan het geheele Ambagt, maar alleen die Landen welke binnen den Ring van deese Bedykinge sullen werden getrokken.

„ 4. En sal gedirigeert werden door de respective Schouten, Secretarissen en gecommitteerde Ambagtsbewaarderen uit ieder Ambagt, tot den tyd der verkaaveling ingeslooten, uitbesondert de directie en beheering van het gedeelte van de Voorofsche Polder van Noordwaddinxveen, tot omtrent twee honderd tagtig mergen, dat particulier op sig selfs ten baaten en schaaden van het selve Ambagt is blyvende.

„ 5. Ieder der geinteresseerde Ambagten of Districten sal in de generaale kosten van deese gemeene Droogmaakinge tot vier duisend mergen contribueeren, met soo veel Mergentaalen als by meeting sal blyken effectif onder ieder Ambagt of District te zyn drooggemaakt, mergen mergensgelijke met de andere Districten in de Droogmaaking participeerende.

„ 6. Dewyl de grootte van ieder Ambagt of District in deese Droogmaaking inkoomende, niet wel eerder accuraat kan gemeeten werden, dan wanneer de verkaaveling gedaan werd, sal tot de verkaaveling toe gecontribueert werden, door

Haserswoude met - -	1600	merg.
Benthuisen - - -	530	——
Noordwaddinxveen - -	800	——
Hoogeveen - - -	530	——
Soeterwoude - - -	360	——
Benthorn - - -	180	——
Te saamen - -	4000	merg.

„ 7. Zynde het gedeelte van de Voorofsche Polder van Noordwaddinxveen, geleegen ten oosten van de Noordwaddinxveensche Weg, groot omtrent twee honderd en tagtig mergen, in den voorenstaande omtrek van de Ring van deese Bedyking meede beschreeven en begreepen, en dus by de voornoemde vier duisend mergen, geleegen ten westen van de voorsz. Noordwaddinxveen-

„ sche

„ ſche Weg, gereekent en bygevoegt, „ uitmaakende met den anderen als gemeld is vier duiſend twee honderd en „ tagtig mergen, welke voornoemde „ twee honderd tagtig mergen apart en „ op ſig ſelfs, en dus geheel en al buiten de combinatie, gemeenſchap, „ regeering en beheering van de voorſz „ te doene generaale gecombineerde „ Droogmaakerye van vier duiſend mergen is blyvende, dog ſal alle de kosten en laſten, op het droogmaaken „ van die twee honderd en tagtig mergen „ vallende, by het Ambagt van Noordwaddinxveen, en deſſelfs Participanten, particulier werden voldaan en „ betaalt, en dus vervolgens hunne eigene droog te maakene Landen, regeering, beheering, met alle de baaten en ſchaaden, gevolgen en aankleeven van dien (niets uitbeſondert) „ voor ſig particulier genieten en behouden, draagen en betaalen.

„ 8. En dewyl het voorſchreeve gedeelte van de Vooroſche Polder van „ Noordwaddinxveen tot twee honderd „ en tagtig mergen, althans voor het „ meerder gedeelte in Poelen, Plaſſen „ en Wateren is beſtaande, door het „ veenen en ſlagturven veroorſaakt; „ maar daar in teffens nog zyn leggende diverſche Veenlanden, Akkers en „ Brokken, daar nog veele jaaren toe „ noodig zyn, om alle deſelve na behooren te konnen uitveenen, verſlagturven en opruimen, ſoo ſal het Ambagt van Noordwaddinxveen de gemelde twee honderd en tagtig mergen verders moeten verſlagturven, „ uitveenen, droog en tot Land maaken, binnen de tyd van vyftig jaaren na dato van het verleende Octroy; „ mits binnen drie jaaren aan Dykgraaf „ en Hoogheemraaden van Rhynland „ overleeverende een Reglement van „ verveening en bedyking, met de gevolgen van dien, om by deſelve geapprobeert, en des noods gecorrigeert „ te werden.

„ 9. De Butterpolder ten noorden „ van de Voorweg onder het Ambagt „ van Haſerswoude, ſoo verre in deeſe „ bedyking ſtaat getrokken te werden, „ ſal meede binnen den tyd van veertig „ jaaren moeten werden verveend en „ drooggemaakt, mits als vooren dieswegens een Reglement overgeleeverd „ werd.

„ 10. De Gelden die ſucceſſif benoodigt zyn tot het doen deeſer gecombineerde Droogmaaking, ſullen telkens onderling werden omgeſlaagen over de voorgeſtelde Mergentaalen, en een ieder Ambagt of Diſtrict „ moeten beſorgen, dat ſijn quote volgens die omſlag binnen drie maanden „ by Kaſſa heeft.

„ 11. Alle de Comparitien, benoodigt tot het reguleeren en uitvoeren „ deeſer gecombineerde Droogmaaking, „ ſullen volgens onderling accord in de „ reſpective Regthuiſen na deeſe ordre „ gehouden werden,

„ Drie te Haſerswoude.
„ Twee te Benthuyſen.
„ Twee te Noordwaddinxveen.
„ Een te Hoogeveen.
„ Een te Soeterwoude.
„ en
„ Een te Benthorn.

„ Dog de beſteedingen van de reſpective Werken ſullen gedaan werden in „ de Ambagten of Diſtricten daar die „ Werken onder geleegen zyn of toebehooren.

„ 12. Ieder Ambagt ſal de betaaling „ doen van die Werken die onder ſijn „ Diſtrict in de gemeenſchap gemaakt „ werden, en ſullen daar toe in ſtaat „ geſteld werden door de andere Ambagten, die haar quote in die Werken, volgens den omſlag een maand „ na dat de beſteeding ſal zyn gedaan, „ aan dat Ambagt ſullen moeten ter „ hand ſtellen.

„ 13. Sal een vaſten Toeſiender in „ de gemeenſchap werden aangeſteld, „ en ſijn Tractement jaarlijks gereguleert, tot dat de verkaaveling in alle „ de Ambagten en Diſtricten ſal zyn „ gedaan.

„ 14. Sullende alvoorens een Reglement geformeert werden, waar na „ die Toeſiender ſig ſal moeten gedragen.

„ 15. Ieder Ambagt of Diſtrict ſal „ op ſijn eigen credit en riſico negotieeren de Capitaalen die het ſelve „ weegens ſijne contribueerende Mergentaalen tot de Droogmaaking noodig heeft, ſonder de intereſſen daar „ van ten laſten van de Droogmaaking „ te mogen brengen, of verkieſen de „ Participanten en Inteekenaars voor „ haar particulier Diſtrict te neemen, „ ſal ſulks vry ſtaan, op alſulke conditien van inteekening als dusdanig Ambagt goedvind, mits niet contrarieerende het Octroy van haar Edele „ Groot Mog., of dit Reglement.

„ 16. Ieder Ambagt of Diſtrict ſal „ alleen aanſpreekelijk zyn voor de Pen- „ [illegible] „ [illegible] Mor- „ [illegible] opgenoomen, en „ met [illegible] Penningen die [illegible] de „ [illegible] Ambagten of Diſtricten op ge- „ lyke wyſe weegens het droog maaken „ moeten werden opgebragt.

„ 17. Dus ſullen de Capitaalen van „ de Stuiver-gelden, Vlas- of Waar- „ borg-Penningen, ieder Ambagt in „ het particulier toebehoorende, als „ meede de droog te maakene Gron- „ den, onder ieder Ambagt geleegen, „ niet moogen geemployeert nog ge- „ affecteert werden, om daar op voor „ de generaale Droogmaakinge te ne- „ gotieeren.

„ 18. De Akkers en Landen, tegens- „ woordig aan Particulieren toebehoo- „ rende, waar over den Ringdyk van de „ gecombineerde Droogmaaking ſal „ moeten vallen, ſullen, het zy ge- „ heel of gedeeltelijk, door de gene- „ raale Droogmaaking aangeſtaan, en „ aan der ſelver Eigenaars ter tauxatie „ van Dykgraaf en Hoogheemraaden „ van Rhynland daar voor vergoedinge „ gedaan werden.

„ 19. Als meede aan de particuliere „ Eigenaars van de Gronden en Huis- „ Erven, waar door en op de Vaarten „ en Dyken in de reſpective Diſtricten „ ſullen gemaakt werden.

„ 20. Tot Waarborg van ieder mer- „ gen Land dat verveend ſal werden, „ in deeſe bedykinge te trekken, ſal „ aan Schout en Ambagtsbewaarders, „ onder wiens Diſtrict zyn leggende, „ door de Eigenaars der onverveende „ Landen opgebragt, en ten Comptoi- „ re van Rhynland belegt moeten wer- „ den vier honderd guldens de mergen, „ of voor ieder roede Slik die daar uit „ ſal werden getrokken twee ſtuivers, „ en in gevalle deſelve twee ſtuivers „ per roede ſoo verre niet ſoude toe- „ reiken, alsdan voor dat deſelve Lan- „ den geheel uitgeveent zyn het kort „ te ſuppleeren tot deſelve vier honderd „ guldens de mergen toe, welke vier hon- „ derd guldens altoos op die uitgeveende „ Gronden tot Waarborg-Penningen ſul- „ len moeten blyven ſtaan, ſonder ooit „ geheel of ten deelen opgenoomen te „ moogen werden. En ſal ten dien „ einde na het bekoomen van het Oc- „ troy, den Ringdyk afgebaakent zyn- „ de, de onverveende Landen door den „ Landmeeter van Rhynland werden „ gemeeten, als meede de afgeſneede „ Landen buiten de bedyking, in ſoo „ verre als ſulks tot de verdeeling der „ Verponding en verdere laſten van de „ binnen- en buitengedykte Landen „ noodig bevonden ſal werden.

„ 21. Ieder Ambagt of Diſtrict be- „ houd aan ſig de vryheid, om onder „ approbatie van Dykgraaf en Hoog- „ heemraaden van Rhynland over het „ Veen, ſoo van Akkers als Landen „ binnen den Ringdyk onder haar Di- „ ſtrict geleegen, ſoodanige particuliere „ ſchikkinge te maaken, als beſt voor „ haar, haare Ingezeetenen en Ingelan- „ den convenieert.

„ 22. Als meede om onder approba- „ tie van Dykgraaf en Hoogheemraa- „ den van Rhynland, met haare parti- „ culiere Eigenaars van Wateren, Lan- „ den, Akkers, &c. afzonderlijk te con- „ venieeren, het zy tot overneeming „ van die Goederen, of haar als Parti- „ cipanten aan te neemen, ſoo als ſy te „ raaden ſullen werden, mits ſulks niet „ præjudicieerende aan de Droogmaa- „ king.

„ 23. De Ringdyk geſlooten zynde, „ ſal de Viſch ten voordeelen van de „ generaale Droogmaaking in het open- „ baar verkogt, en het provenu daar „ van, van de generaale koſten werden „ afgetrokken.

„ 24. De reſpective uitwateringen „ der Moolens, ſoo wel daar de gecom- „ bineerde Droogmaaking particulier op „ maald, als dewelke deſelve met an- „ dere Polders gemeen hebben, ſullen „ geduurende de Droogmaaking ten „ koſten van de gemeene bedyking „ moeten werden uitgediept en ſchoon- „ gehouden.

„ 25. De Bruggens en Verlaaten in „ de reſpective Diſtricten, die door de „ gecombineerde Droogmaaking buiten „ gebruik geſteld werden, ſullen ten „ voordeelen van deſelve Droogmaaking „ overgegeeven werden.

„ 26. De verkaveling der Landen ſal „ in ieder Ambagt gedaan werden na ge- „ noegen van den Schout en Ambagts- „ bewaarders aldaar, en aan deſelve op „ generaale koſten gegeeven werden „ een accuraate Kaart van de generaale „ verkaveling der gantſche gecombi- „ neerde Droogmaaking, door den „ Landmeeter van Rhynland te maaken.

„ 27. Op gelijke koſten ſal de mee- „ tinge ſoo in het generaal als particu-

„ lier

„ lier in ieder Diſtrict gedaan, en de afſchryving van de Verpondingen, „ Mergengelden en Viſſcheryen voor „ ieders Ambagt beſorgt werden.

„ 28. De verkaveling en meeting gedaan zynde, ſal werden opgemaakt „ wat by ieder Ambagt is uitgegeeven „ en betaalt, en bevonden werdende, „ dat een of eenige der Ambagten in „ deeſe gecombineerde Droogmaaking „ participeerende, meerder mogte hebben uitgegeeven als na het montant „ haarer Mergentaalen volgens de meeting mergen mergensgelijke verſchuldigt was, ſulks ſal aan deſelve door „ die Ambagten die te weinig betaald „ hebben in contanten Gelden binnen „ den tyd van twee maanden werden „ gereſtitueert.

„ 29. De eerſte Veldgewaſſen, ſoo „ op de Dyken, als meede de eerſte „ Schoof, dewelke van de gemeenſchap „ der drooggemaakte Landen ſullen „ werden genooten, ſullen zyn ten behoeve van de gemeene Droogmaaking „ mergen mergensgelijk.

„ 30. En ſal, na dat de eerſte Vruggen in voegen voorſchreeve zyn genooten, de meeting en verkaveling gedaan, ieder Ambagt of Diſtrict beneevens der ſelver Participanten in „ vollen eigendom beſitten de Dyken „ en Gronden onder ſijn Ambagt of „ Diſtrict drooggemaakt en behoorende, „ als meede de Viſſcherye in de Toggen, Togtſlooten als anders, daar in „ geleegen.

„ 31. En ſullen de reſpective Jurisdictien op gemeene koſten behoorlijk, „ het zy door Wateringen, Kaaden of „ Weegen, van den anderen geſepareert „ werden.

„ 32. Alle de Gemeene en Heere „ Weegen, geleegen in de reſpective „ Ambagten, ſullen ſtaan ter Schouwe „ van Schout en Croosheemraaden der „ Ambagten onder welke deſelve geleegen zyn en onder hooren, in conformité van de Keuren van het Hoogheemraadſchap van Rhynland.

„ 33. De Vaarten welke in de Dorpen of Ambagten op generaale koſten „ zyn gemaakt of vernieuwt, ſullen particulier door de Ambagten of Diſtricten, waar in die geleegen zyn, „ onderhouden werden en geſchouwen, „ als hier vooren in opſigte der Weegen is geſteld.

„ 34. De exercitie van Jurisdictie, „ ſoo in het hooge, middelbaare als „ laage, blyft in ieder Ambagt als voorheen.

„ 35. De reſpective Heeren behouden in ieder Ambagt de Regaliaas, „ ſoo van Thienden, Viſſcheryen, Laſtgeld, Weegen als anders, haar daar „ in competeerende.

„ 36. Egter ſtaat het ieder Ambagt „ vry, om daar over met deſſelfs Heer „ te contracteeren.

„ 37. De directien over de drooggemaakte Gronden, voor ſoo veel het „ ordinaire opſigt over de gemeenſchap „ der Dyken, Boeſems, Togten, Togt- „ en andere Slooten, op de Moolens, „ Verlaaten, Bruggen, Hekken en „ Heinſels, de directie op het maalen „ van de Moolens, het aan- en afſtellen „ van Moolenaars, Timmerman, Metſelaar, Smit, Dekker, Zeylmaker, „ Verwer, Glaſemaker en alle andere, „ die eenige Arbeidsloon of Leverantie „ koomen te doen.

„ Het maaken van nieuwe Werken „ en Reparatien, ſonder onderſcheid, „ ſoo aan Moolens, Verlaaten, Bruggen, Heinſels als anders, waar van „ de koſten tot twee honderd vyftig „ guldens bedraagen, ſal ſtaan aan den „ Schout en Heemraaden van ieder Ambagt of Diſtrict, voor ſoo verre dusdanige Dyken, Moolens, Werken, „ enz. tot of onder haar Diſtrict zyn „ behoorende.

„ 38. Als meede het executeeren van „ de Keuren en Ordonnantien, by de „ reſpective geintereſſeerde Ambagten „ in het generaal gemaakt, voor ſoo „ veel ſulks de drooggemaakte Gronden „ onder ieder Ambagt of Diſtrict concerneert.

„ 39. Het dryven van de reſpective „ Schouwen op de Dyken, Kaaden, „ Boeſems, Togten, Togtſloot, Cavel- en Heinſlooten, ſal in ieder Ambagt of Diſtrict gedaan werden door „ Schout en Heemraaden aldaar.

„ 40. Blyvende deſelve gehouden ſig „ in het doen der Schouwen te reguleeren na de Keuren door de geſamentlijke Directeurs der Bedykinge en „ Droogmaakinge daar op te maaken.

„ 41. De Secretariſſen van ieder Ambagt ſullen fungeeren in alles waar „ toe haar qualiteit in opſigt der Droogmaaking onder haar Ambagt relatief is.

„ 42. Als meede de Boode van ieder „ Ambagt.

„ 43. De voornoemde Regenten en

 „ Offi-

„ [illegible], fullen ten allen tyden werden aangestelt door de respective Heeren en Vrouwen, ieder in sijn Ambagt.

„ 44. Indien nogtans eenig Ambagt of Polder in deese Droogmaaking participeerende, mogt goedvinden, haare Heemraad of Heemraaden, door haare Participanten en Ingelanden te laaten verkiesen, sal sulks vry staan, en dusdanig gekooren Heemraad of Heemraaden, sullen op de generaale Comparitie erkent werden, als of de selve gelijk de andere Heemraaden waaren aangesteld.

„ 45. De gesamentlijke Schouten en Heemraaden, sullen op kosten van de gemeene Bedykinge aanstellen een Toesiender voor een of meer jaaren, telkens met bepaaling van sijn jaarlijks Tractement, en aan hem alvoorens een Reglement ter hand stellen om sig daar na te reguleeren.

„ 46. De geheele administratie van de gemeene Bedyking en Droogmakerye, met alle het geene daar toe eenigsints behoord, en specialijk het beraamen en ordonneeren van alle noodige Werken, het maaken en hermaaken, veranderen, vermeerderen of verminderen van deselve, het aangaan en sluiten van alle noodige Contracten, Conventien, Accorden, Transactien, het besteeden der gemeene Werken, en generalijk alles tot de Bedykinge eenigsints behoorende, sal (voor soo verre by het Octroy of eenig ander Articul of Articulen van dit Reglement niet gelimiteert werd) geheel en al staan aan de gesamentlijke Schouten en Heemraaden, welke, als Articul vyftien vermeld, sullen moogen negotieeren de Penningen noodig tot voldoeninge van de gemeene kosten, soo ter saake van dit Reglement, het versoek van Octroy, en de werkstelligmakinge en uitvoeringe van het selve, met den aankleeven van dien; en tot volle verseekering en prestatie van dien, als van allen andere Contracten en Besteedingen deese Bedykinge concerneerende, de Landen, Wateren en Gronden, in deselve geleegen, speciaal moogen hypothequeeren en verbinden, mits van alle het geene voorschreeven is doende behoorlijke reekening, bewys en reliqua, welke Reekening jaarlijks voor den eersten Mey ter Secretarye van het Hoogheemraadschap van Rhynland moet overgeleevert werden, omme by de Heeren Hoogheemraaden geëxammineert en geapprobeert te werden, soo als in andere Ambagten en Polders, en specialijk in de Ambagten en Polders binnen deese Droogmakerye te trekken, tot nu toe is gepractiseert.

„ 4". De gemelde gesamentlijke Schouten en Heemraaden, als meede de Secretarissen geadsisteert met den Toesiender en Boode van eene der Ambagten by tourbeurt, sullen tweemaal 's jaars eene generaale inspectie doen over de Dyken, Boesems, Togten, Moolens, Verlaaten, enz. in het generaal over alle Werken welke ten kosten van de geheele gecombineerde Bedyking worden onderhouden.

„ 48. Van alle nieuwe Werken en Reparatien, concerneerende de voorschreeve drooggemaakte Gronden, dewelke in het een of ander Ambagt of District sullen moeten gemaakt of gedaan werden, en waar van de kosten na calculatie van den Toesiender sullen excedeeren een somme van twee honderd en vyftig guldens, daar van sal door den Secretaris van dat Ambagt, waar in dusdanig een Werk moet werden gemaakt, een ampele Memorie werden geformeert, en het Werk geen uitstel konnende lyden, die Memorie oversenden aan de Schouten van de andere Districten, beneevens de bepaaling van den dag om een generaale comparitie daar over te houden *in loco* daar het Werk sal werden gemaakt.

„ 49. Van alle diergelijke nieuwe Werken en Reparatien, die egter soo pressant niet zyn, sal op gelijke wyse op de vaste generaale comparitiedaagen een Memorie werden overgegeeven, en alsdan daar over geresolveert worden, soo als tot welzyn van de Polder sal behooren.

„ 50. Gelijk ook van alle verdere Werken die op de voorsz. generaale comparitien by de respective Schouten en Heemraaden sullen worden beraamd.

„ 51. Driemaal 's jaars sal een ordinaire comparitie gehouden werden door alle gemeteresseerde Ambagten, als namentlijk:

„ In April tot het inspecteeren van de Moolens, Verlaaten, Boesems, Togten, enz.

„ In April tot het doen van den omslag en reekening.

„ In

„ In October tot het inspecteeren van den Ringdyk, enz.

„ 52. Welke ordinaire comparitien „ sullen gehouden worden in

„ Hazerswoude.
„ Benthuisen.
„ Noordwaddinxveen.
„ Hoogeveen.
„ Soeterwoude.
„ en
„ Benthorn, by tourbeurten.

„ 53. Dog de extraordinaire comparitien weegens saaken die pressant „ en geen uitstel konnen lyden, sullen „ gehouden worden ter plaatse daar de „ inspectie te doen of de Werken geleegen zyn en onder hooren.

„ 54. Op alle soo ordinaire als extraordinaire comparitien sullen moogen teegenwoordig zyn;

„ *Weegens Hazerswoude.*
„ Den Schout, vier Heemraaden en „ den Secretaris.
„ *Weegens Benthuisen.*
„ Den Schout, drie Heemraaden en „ den Secretaris.
„ *Weegens Noordwaddinxveen.*
„ Den Schout, drie Heemraaden en „ den Secretaris.
„ *Weegens Hoogeveen.*
„ Den Schout, twee Heemraaden en „ den Secretaris.
„ *Weegens Soeterwoude.*
„ Den Schout, twee Heemraaden en „ den Secretaris.
„ *Weegens Benthorn.*
„ Den Schout, twee Heemraaden en „ den Secretaris.

„ 55. Alle welke Leeden soo op de „ ordinaire als extraordinaire Comparitien sullen stem hebben, en sullen de „ Præsenten van ieder District voor de „ Absenten van dat District moogen „ stemmen.

„ 56. Het sal een ieder der geinteresseerde Ambagten in den sijne vrystaan, om soo veel Persoonen als sy „ begeeren, het zy tot Heemraaden of „ Croosheemraaden te assumeeren als sy „ sullen goedvinden.

„ 57. Dog welke geassumeerde Persoonen op de generaale Comparitien „ soo ordinair als extraordinair niet sullen worden geadmitteett, nog ten „ kosten van de generaale bepoldering „ gedefroyeert of gesalarieert.

„ 58. Den Toesiender en den Boode „ van het Ambagt, alwaar de Comparitie gehouden werd, sullen op alle „ de Comparitien present moogen zyn.

„ 59. Weegens verteeringe op de „ drie voorschreeve ordinaire Comparitien, sal niet meerder in reekening „ geleeden werden als voor ieder der „ selver tagtig guldens.

„ 60. En voor de extraordinaire Comparitien weegens verteeringe vyftien „ guldens.

„ 61. Het regt van Dykgraaf en „ Hoogheemraaden van Rhynland, als „ meede van de respective Ambagtsheeren en van allen anderen in alles, „ niets uitgesondert, van wat natuur „ of hoe genaamd, sal altoos volkoomen en in sijn geheel zyn en blyven, soodanig als alle het selve voor „ dato van het Octroy geweest is.

„ 62. Weegens Salarissen van de respective Schouten, Heemraaden en „ Secretarissen der selver gemeene Bedyking en Boodens, sal jaarlijks in „ reekening geleeden worden:

„ Voor den Schout van „ Hazerswoude - -	f 75 - 0 - 0
„ Den Secretaris - - -	75 - 0 - 0
„ Vier Heemraaden ieder vyftien guldens	60 - 0 - 0
„ Den Boode - - - -	40 - 0 - 0
„ Voor den Schout van „ Benthuisen - - -	60 - 0 - 0
„ Den Secretaris - - -	60 - 0 - 0
„ Drie Heemraaden ieder vyftien guldens	45 - 0 - 0
„ Den Boode - - - -	25 - 0 - 0
„ Voor den Schout van „ Noorwaddinxveen	60 - 0 - 0
„ Den Secretaris - - -	60 - 0 - 0
„ Drie Heemraaden ieder vyftien guldens	45 - 0 - 0
„ Den Boode - - - -	25 - 0 - 0
„ Voor den Schout van „ Hoogeveen - - -	50 - 0 - 0
„ Den Secretaris - - -	50 - 0 - 0
„ TweeHeemraaden ieder vyftien guldens	30 - 0 - 0
„ Den Boode - - - -	10 - 0 - 0
„ Voor den Schout van „ Soeterwoude - -	60 - 0 - 0
„ Den Secretaris - - -	60 - 0 - 0
„ TweeHeemraaden ieder vyftien guldens	30 - 0 - 0
„ Den Boode - - - -	20 - 0 - 0

„ Voor den Schout van

„ Benthorn - - - - *f* 30 - 0 - 0
„ Den Secretaris - - - 30 - 0 - 0
„ Twee Heemraaden ie-
„ der vyftien guldens 30 - 0 - 0
„ Den Boode - - - - 10 - 0 - 0

„ 63. Sonder dat weegens vacatie, „ extraordinaire dienften als anders, iets „ verder deefen aangaande fal moogen „ gedeclareert werden.

„ 64. Alle de koften welke foo in het „ particulier als generaal, ten laften van „ deefe geheele gemeenfchap der bepol- „ dering vallen, fullen jaarlijks worden „ gebragt in een Staat, en worden om- „ geflaagen onder de benaaming van „ Dyk- of Moolengeld over alle de Mer- „ gentaalen in die bepoldering geleegen.

„ 65. De refpective Schouten en Se- „ cretariffen, fullen onder approbatie „ van Heeren Hoogheemraaden van „ Rhynland blyven trekken foodanige „ ordinaire falariffen, als fy van ouds „ uit de refpective binnegedykte Pol- „ ders hebben genooten.

„ 66. De koften in het generaal zyn- „ de omgeflaagen, fullen werden gere- „ partitieert over ieder Ambagt of Di- „ ftrict, na het aantal van deffelfs Mer- „ gentaalen, waar meede volgens de „ meeting in deefe gemeene bepolde- „ ring moet contribueeren.

„ 67. De ingadering van de Pennin- „ gen fal door den Secretaris in ieder „ Ambagt als Penningmeefter gedaan „ worden, en daar voor niet anders ge- „ nieten als hier vooren Articul 62. is „ vermeld.

„ 68. Ieder Ambagt of Diftrict fal „ moeten beforgen, dat fijn repartitie „ afbetaald en gefuivert is voor het „ doen van den omflag van het vol- „ gende jaar.

„ 69. De generaale Reekening van „ de gecombineerde Polder fal gedaan „ worden den tweeden Maandag in A- „ pril van ieder jaar, in het openbaar, „ ter prefentie van de refpective Inge- „ landen, en ten overftaan van de re- „ fpective Heeren der geintereffeerde „ Ambagten of derfelver Gequalificeer- „ den, in gevalle defelve prefent willen „ zyn.

„ 70. Defelve refpective Reekenin- „ gen, Omflaagen en Repartitien van „ deefe gecombineerde drooggemaakte „ Polder, fullen jaarlijks beneevens de „ Copien van dien, werden opgemaakt „ en gefchreeven door de Secretariffen „ by tourbeurten, en daar voor defelve „ Secretaris in eens in reekening gelee- „ den worden vyf en feeventig guldens, „ behalven de Zeegels.

„ 71. Dus den eerften omflag, re- „ partitie en reekening, fal werden op- „ gemaakt door den Secretaris van Ha- „ ferswoude, het tweede jaar door den „ Secretaris van Benthuifen, het derde „ jaar door den Secretaris van Noord- „ waddinxveen, het vierde jaar door „ den Secretaris van Hoogeveen, het „ vyfde jaar door den Secretaris van „ Soeterwoude, het fesde jaar door den „ Secretaris van Benthorn, het feeven- „ de jaar weederom door den Secreta- „ ris van Haferswoude, en foo vervol- „ gens ieder jaar volgens deefe geftelde „ ordre.

„ 72. De Verpondingen, Mergen- „ gelden, Dorps- en andere laften, waar „ meede de drooggemaakte Gronden „ onder ieder Diftrict, tegenwoordig „ of in het toekoomende mogte zyn „ belaft, fullen particulier in ieder Am- „ bagt gedirigeerd worden, fonder dat „ de andere Ambagten, uit hoofden „ van de hier vooren gereguleerde ge- „ meenfchap, daar over, of in, iets ful- „ len te feggen hebben.

„ 73. Alle de Buitenvaarten in deefe „ gecombineerde Droogmaaking gelee- „ gen, fullen door alle de geintereffeer- „ de Ambagten, vry en onverhinderd „ moogen gebruikt werden, fonder ee- „ nige laften daar voor te betaalen.

„ 74. De te bedyke Landen fullen „ zyn en blyven onder het oppergefag „ van de Wel-Edele Heeren Dykgraaf „ en Hoogheemraaden van Rhynland, „ fullende booven dien de decifie van „ alle queftien en differenten, fonder „ onderfcheid, refulteerende uit het Oc- „ troy, dit Reglement en de refpective „ Contracten, relatie hebbende tot de „ voorfz Dykagie en Droogmakerye, „ mitsgaders tauxatie van Landen en Ef- „ fecten, ten dienfte van deefe Bedy- „ king noodig, by het Collegie van „ Dykgraaf en Hoogheemraaden van „ Rhynland, na verhoor van Partyen „ Geintereffeerdens, *de plano*, en by ar- „ reft, fonder appellatie of eenigerhan- „ de provocatie gedaan werden.

„ *Particuliere Articulen welke by die „ van Haferswoude zyn opgegeeven en „ aan haar door de gefaamentlijke „ Droogmaakers zyn geaccordeert.*

„ Art. 1. De Weftvaart gaande tus-
„ fchen

„ ſchen de geheele Landen van de Delf-
„ en Gemeenewegs Polder ſal aldaar
„ blyven, en moeten correſpondeeren
„ met de te ſchieten Ringſloot.

„ 2. In de Pisweetering ten weſten
„ de Weſtvaart, ſal op koſten van de
„ gemeene Droogmaaking een Verlaat
„ moeten geſtooken worden, ten dienſte
„ van de geheele Landen in de Delf-
„ polder en den Bent, lang vyftig voe-
„ ten, en wyd neegen voeten, ſullende
„ door de gecombineerde Droogmaking
„ moeten beſorgt worden, dat die Lan-
„ den behoorlijk bemaalen werden.

„ 3. Als meede op gelijke koſten en
„ dienſte van de generaale uitvaart van
„ die van Haſerswoude, het jeegen-
„ woordige Verlaat thans wyd tien voe-
„ ten, en hoog van de Onder- tot de
„ Boovendorpel twaalf voet drie en een
„ halve duim, lang tuſſchen de Slag-
„ binten een en ſeſtig voet en vier
„ duim, doen maaken ter lengte van
„ twee en ſeſtig voeten, wyd elf en
„ een halve voet, en hoog boven het
„ Soomerpyl ſes voet.

„ 4. Deeſe beide Verlaaten ſullen al-
„ toos door de generaale gecombineerde
„ Bedyking onderhouden worden.

„ 5. Tuſſchen den Dyk beginnende
„ uit de nieuwe Vaart en gemeene
„ Weg, ſal op gemeene koſten gemaakt
„ worden een Vaart ter wydte van twee
„ en een halve roeden, en diep vyf
„ voeten, gaande door het Land van
„ Maarten Zonneveld, en de gehee-
„ le Landen van de Galg-Polder,
„ ten noorden van den Dyk, en corre-
„ ſpondeerende in de Weſtvaart.

„ 6. Op koſten van de voorſchreeve
„ Droogmaaking, ſal ten ooſten en
„ noorden van de voorſchreeve nieuw
„ te maaken Vaart, het noodige Land
„ ter breedte van twee roeden werden
„ aangekogt, om door die van Haſers-
„ woude op haar eige koſten tot een
„ Jaag- of Trekpad te worden gemaakt,
„ beginnende van de gemeene Weg
„ langs de Ringſloot, weſt en noord
„ op, tot het Verlaat neevens de Weſt-
„ vaartſche Moolen.

„ 7. Ten dienſte van de Ingelanden
„ van den Bent, ſal door de drogge-
„ maakte Grond ter breedte van agtien
„ voeten, een Ryweg na den Bent
„ werden gemaakt op koſten van de
„ Gemeenſchap, dog het onderhoud en
„ voordeel van den Weg ſal zyn voor
„ die van den Bent.

„ 8. Indien noodig bevonden werd
„ een Brug of Hoofde te ſteeken in
„ deſelve Weg, om het Water na de
„ Moolens te doen paſſeeren, ſal de
„ voornoemde Brug of Hoofde door de
„ gemelde Droogmaaking gemaakt en
„ onderhouden werden.

„ 9. Alle de Gemeene- en Heereweegen,
„ onder Haſerswoude in de Droog-
„ maakinge, moeten werden aangerolt
„ tot op de breedte van vier en twin-
„ tig voeten, en door een Sloot in de
„ Landen neevens deeſe Weegen geleegen,
„ van deſelve werden afgeſchoo-
„ ten, dog het ſelve gedaan zynde,
„ ſullen die Weegen koomen tot baate
„ en ſchaade van den Heer of het Am-
„ bagt, die van hen deſelve jegen-
„ woordig is onderhoudende.

„ 10. Dewyl den Heer van Haſers-
„ woude verleid is met de Weegen,
„ ſal het den ſelven vry ſtaan, den Weg
„ genaamt de Weſtzyde te verveenen,
„ mits ſig daar omtrent declareerende,
„ voor en aleer deeſe Weſtzyde door
„ de Droogmaakinge in voegen voorſz
„ is aangerold, en by verveeninge be-
„ taalende de Waarborg-Penningen, en
„ verders ſoo als van de verdere te ver-
„ veenen Landen binnen de Bedykinge
„ ſal werden gedaan: Welke verveeninge
„ egter niet ſal vermoogen te ge-
„ ſchieden, voor dat de Grond uitge-
„ maalen, en alvoorens een andere be-
„ quame Weg gemaakt is, in plaats van
„ de voorige.

„ 11. De Weſtbrug, en het Brug-
„ getje leggende by de Huiſinge van
„ Olivier Bloemendaal, ſullen ten kos-
„ ten van de gemeene Droogmaaking
„ onderhouden werden.

„ 12. Indien de Droogmaakers mog-
„ ten goedvinden drie van haare Moo-
„ lens te ſtellen aan de zuidzyde van
„ de Voorweg, en een ten noorden van
„ de Rietveldſche Vaart, ſullen deſelve
„ insgelijks ten haaren koſten moeten
„ doen maaken twee kleine Verlaten,
„ lang vyftig voet, wyd neegen voet,
„ in de Vaart langs de Voorweg ten
„ ooſten het Dorp, ten einde het Wa-
„ ter uit de Droogmaakerye te konnen
„ leiden in de Moolenboeſem loopende
„ door de Butterpolder.

„ 13. Indien de Voorweg ten dien-
„ ſte van de voorſz. Moolenboeſem moet
„ werden doorgeſneeden, ſal door de
„ gemeene Droogmaaking daar over een
„ Brug moeten werden gemaakt en on-
„ derhouden.

„ 14. Indien het noodig is ſal ten
„ kos-

„ koften van defelve Droogmaaking, „ door of in de Rietveldfche Vaart een „ groote Duiker moeten werden gemaakt, om het Water door de voorfchreeve Moolenboefem te brengen in „ de Vliet op den Rhyn

„ 15. Langs de Voorweg foo in het „ ooft- als wefteinde daar men eenige „ Gebouwen van belang heeft, en daar „ men derfelver Water kan beforgen „ door middel van Duikers, fal men defelve Duikers ten koften van de Gemeenfchap beforgen, mits dat daar „ door niemand en werde geprejudicieert.

„ 16. De Weftfluis nu wyd neegen „ voet fes duim, hoog booven de Sluis „ of Moolenpeil, aan de Zuidooftwang „ ftaande, vyf voet twee duim, en de „ Vloering van defelve Sluis daar beneeden fes voeten, fal door het geheele Ambagt van Haferswoude moeten werden gemaakt ter hoogte van „ fes voet booven de Soomerpeil, en „ wydte van elf en een halve voet, en „ alsdan overgegeeven aan de gecombineerde Droogmaakerye, welke defelve by vervolg op die hoogte en „ wydte altoos fullen moeten onderhouden, blyvende egter het onderhoud „ van de Ooftfluis, fchoon die beide „ Sluifen by vervolg tot een uitwatering voor de Droogmaakerye fullen „ dienen, ten lafte van het Ambagt.

„ 17. Indien men oordeelde dat ten „ dienfte van de gemeene Droogmaaking noodig was, dat'er een Brug „ geleegen wierd over de Dorpvaart of „ Ringfloot langs de gemeene Weg, „ fal defelve voor reekening van defelve „ Droogmaaking moeten werden gemaakt en onderhouden.

„ *Particuliere Articulen by die van „ Benthuifen opgegeeven, en aan „ haar als vooren geaccordeert.*

„ Art. 1. Op generaale koften der „ Gemeenfchap, fal ten noorden van „ het Dorp een Vaart moeten gemaakt „ worden, ten minften ter breedte of „ wydte van twee en een halve roeden, „ en diep vyf voeten Soomerpeil, beginnende aan het noordweften van de „ Benthuifer Brugge, noordweft op „ over en agter de Huiserven, en agter „ heenen den eigendom van den Bailliuw, weft op langs en door de Soeterwoudfche Kaade, in de Vaart neevens de Slootweg en Moolenkaade „ tot de Walleweetering.

„ 2. Op gelijke koften fal in het Erf „ ten ooften de Paftorye, een Slootje „ van tien à twaalf voeten moeten gefchooten, en het Water uit de Vaart „ ten noorden het Dorp door een Duiker in den Weg daar in gebragt werden, alsdan het Water uit die Sloot „ te brengen door een Duiker in het „ Paftorye-Erf, in de Sloot ten weften „ de Paftorye, welke Sloot behoorlijk „ fal moeten opgemaakt en aan het „ zuideinde gefllooten worden, wyders „ door het fchieten van een Slootje van „ gelijke wydte agter in de beide Erven van Bartholomeus Hoekfteen, en „ het leggen van een Duiker in het Erf „ van Pieter Gyfenbergh, het Water „ te brengen in de Kerkfloot, welke „ meede fal werden opgemaakt en den „ Dam voor het Schoolhuis weggenoomen, in welks plaats een Bruggetje „ ter wydte van agt voeten, met Leuningen op beide zyden, en behoorlijke affluiting daar op gemaakt fal „ werden, ten einde het Water daar „ door tot in de Sloot tuffchen de „ Schoolwerf en Jan de Leeuw foude „ konnen koomen, welke Sloot aan het „ zuideinde fal worden toegedamt, en „ daar in een gefloote Duiker gemaakt, „ om het voorfz Water te ververfchen.

„ 3. Indien Schout en Ambagtsbewaarders in het vervolg mogten bevinden, dat'er eenige Huifen of Gebouwen in Benthuifen, door het aftappen van het Water merkelijk wierden benadeelt, fal op koften als vooren door Duikers daar in voorfien „ werden, mits dat daar door niemand „ en werde geprejudicieert.

„ 4. Op gelijke koften fal in den Dyk „ ten noorden het Dorp, een of meer „ gefloote Duikers gemaakt worden om „ het Water in de Vaart, om het Dorp „ te ververfchen en te ontlaften.

„ 5. De Benthuifer- en Gooltjes „ Brugge, voor foo veel die aan het „ Ambagt behooren, fullen ten voordeele van de generaale combinatie „ werden overgegeeven.

„ 6. De Gemeene- en Heereweg in „ Benthuifen, fal ten koften van de „ Droogmaakinge moeten werden aangerold, tot op de breedte van vier „ en twintig voeten, en door een Sloot „ in de Landen neevens deefe Weegen „ geleegen, van defelve werden afgefchoo-

„ ſchooten, dog het ſelve gedaan zynde, ſullen die Weegen koomen tot baate en ſchaade van die geen die deſelve jegenwoordig is onderhoudende.

„ 7. Het verveenen van deſelve ſal aan die van Benthuiſen vry ſtaan, mits ſig daar omtrent declareerende, voor en aleer deſelve door de Droogmaakinge, in voege voorſz is aangerold, en by verveeninge betaalende de Waarborg-Penningen, en verders ſoo als van de verdere te verveene Landen binnen de Bedykinge ſal werden gedaan: Welke verveeninge egter niet ſal vermoogen te geſchieden, voor dat den Grond uitgemaalen en alvoorens een andere bequame Weg gemaakt is, in plaats van de voorige.

„ 8. De Moolens op de Hoogeveenſche Vaart uitmaalende, als meede de Hoogeveenſche-Vaartsſluis, ſullen zyn onder de directie van die van Benthuiſen, en ſal de voorſz Hoogeveenſche-Vaartsſluis, ſoo ras de Hoogeveenſche Vaart ſal afgeſlooten zyn, geheel en al koomen voor reekening van de generaale Droogmaaking.

„ 9. De Viſſcheryen in de Hoogeveenſche Vaart, offchoon deſelve tot des Polders Boeſem word gemaakt, blyft aan de Wel-Edele Groot Agtbaare Heeren van Benthuiſen.

„ 10. Op de beide Kaadens ten weerskanten de Hoogeveenſche Vaart, ſullen op gemelde generaale koſten bequaame Sant-Voetpaaden moeten gemaakt en onderhouden worden.

„ 11. Ten dienſte van de Ingelanden in de agtſte en neegende Bunnen, ſal het Burmaatſche Verlaat ter plaatſe daar het nu is ſtaande, op deſelve wydte en lengte als jegenwoordig is, zynde lang vyftig voet, en wyd neegen voeten, altoos door de voorſchreeve generaale Droogmaaking onderhouden worden, en onder de directie van Benthuiſen behooren.

„ 12. Gelijk ook ten dienſte van de Ingelanden in het tiende Bun, de vrye Doorvaart door een te maaken Verlaat in de Pisweetering onder Haſerswoude aan haar altoos ſal gegeeven worden.

„ 13. Sullende door de gecombineerde Droogmaaking moeten beſorgt worden, dat de Landen in het agtſte, neegende en tiende Bunnen, als meede die in het ſeevende Bun, ſoo deſelve gedeeltelijk buiten de Droogmaaking gehouden worden, behoorlijk bemaalen werden

„ 14. De Vaart beginnende van Benthuiſen langs de Slootweg, door de Kaade-Camp tot in de Vaarſloot van de Elleboogſe Moolen, als meede het Verlaat ter lengte van twee en ſeſtig voet, wyd elf en een half voet, en hoog booven het Soomerpeil ſes voeten, daar in te ſteeken, gelijk ook de Ophaalbrug, hoog uit het Soomerpeil vier en een half voet, wyd tien voeten in de Gelderswoudſche Weg over die Vaart, en het geene daar toe behoort, ſal door die van Benthuiſen en Soeterwoude te ſaamen altoos worden geſchouwen, dog de directie daar over, ſal volgens onderling accord tuſſchen Benthuiſen en Soeterwoude, jaar om jaar zyn, dus Benthuiſen de directie hebbende, ſal door deſelve de reparatien, en het geene wyders tot de directie behoord beſorgt worden; indien nogtans alsdan eenige reparatien of nieuw Werk, excedeerende een ſomme van honderd guldens, ſoude moeten werden gedaan en gemaakt, daar van ſal door die van Benthuiſen aan Soeterwoude kenniſſe gegeeven worden, ſullende dit alles meede in opſigt van Soeterwoude plaats hebben in dat jaar, wanneer aan haar de directie daar over competeert, blyvende niet te min de beide Ambagten ook in dese geſubjecteert aan het geene by het generaale Reglement is geſtatueert.

„ 15. Sal door het beſorgen van Weegen en Vaarten aan die van Hoogeveen en Benthorn, geene prejuditie aan Benthuiſen aangebragt werden in het Parochiale Regt dat Benthuiſen als van ouds over Hoogeveen en Benthorn heeft gecompeteert.

„ 16. De Recognitie welke jaarlijks door de Stad Rotterdam weegens de doorvaart door de Weſtvaart onder Haſerswoude betaalt werd, ſal daadelijk ceſſeeren, wanneer de Ring van de Droogmaaking ſal geſlooten zyn.

„ *Particuliere Articulen by die van „ Noordwaddinxveen opgegeeven, en „ aan haar als vooren geaccordeert.*

„ Art. 1. Vermits de Noordwaddinx-

„ veen-

„ veenſche Weg moet dienen tot een „ Ringdyk van de gecombineerde „ Droogmaaking, ſal deſelve Weg van „ het Noordwaardſche Eind af zuid op „ tot in en over het Erf van de Wedu- „ we Aalbert Voorby toe, aan de weſt- „ zyde op gemeene koſten drie à vier „ voeten moeten werden verbreed en „ behoorlijk aangerold, en door de ge- „ combineerde Droogmaaking altoos de „ helfte van die geheele Weg, en ſpe- „ ciaal de Weſtkant worden onderhou- „ den, en uit de Schouw gehouden.

„ 2. Op generaale gecombineerde „ koſten ſal een Vaart gegraaven, en „ een Dyk om die te preſerveeren wor- „ den gemaakt ten weſten agter het „ Dorp van Noordwaddinxveen, be- „ ginnende uit, en van het Erf van de „ Weduwe Aalbert Voorby af, zuid op „ tot aan de Dorrekaade toe, moeten „ wyd zyn twee en een halve roeden, „ en diep vyf voeten Soomerpeil.

„ 3. Op gelijke koſten ſal moeten „ werden gemaakt en altoos onderhou- „ den een Togtbrugge in de Noordwad- „ dinxveenſche Weg, op het noord- „ einde omtrent de Landſcheiding by „ de Snydelwyker Kaade, om het Wa- „ ter uit de Plaſſen daar door te leiden „ in den Boovenboeſem.

„ 4. Behalven de vier Watermoolens „ welke onder Noordwaddinxveen ſul- „ len werden geſtelt, ſal de generaale „ gecombineerde Droogmaaking, in- „ dien het noodig werd bevonden, wee- „ gens de diepe ſtreek die langs de Noord- „ waddinxveenſche Weg is loopende, „ aldaar of daar omtrent ten voorſz. „ koſten nog ſtellen en onderhouden een „ Waatermoolentje met het geene daar „ toe behoord.

„ 5. Aan beide zyden van den Boeſem „ op de Boeſem-Kaadens van het einde „ van de Noordwaddinxveenſche Weg „ af, tot aan, of een weinig voorby de „ Boovenmoolen, (op de Goudkaade „ te ſetten) ſullen op koſten van de „ Gemeenſchap die twee Boeſem-Kaa- „ dens moeten werden gemaakt, en ver- „ volgens met bequame Sand-Voetpaa- „ den ter breedte van vier à vyf voeten „ moeten voorſien en gehouden werden.

„ 6. Op gelijke koſten ſal by die „ voorſz. Boovenmoolen een Dam moe- „ ten werden gelegt, en altoos onder- „ houden in de Alpher Weetering, om „ het Water van de Binnepolder onder „ Noordwaddinxveen te ſepareeren van „ de gecombineerde Droogmaakings „ Moolenboeſem.

„ 7. De opening door het wegnee- „ men van de Brugge en Verlaat in de „ Noordwaddinxveenſche Weg te maa- „ ken, ſal alleen op koſten van de ge- „ combineerde Droogmaaking behoor- „ lijk en ſuffiſant worden toegeſtopt, „ digt gemaakt en aangerold.

„ 8. In de Noordwaddinxveenſche „ Weg, tegen over de Greenswaard- „ ſche Vaart, ſal op generaale koſten „ van de Gemeenſchap een Ophaalbrug, „ hoog uit het Soomerpeil van de Voor- „ oſſche Polder vier en een half voet, „ en wyd tien voeten, gemaakt en al- „ toos onderhouden werden.

„ 9. Op gelijke koſten ſal dwars door „ het Dorp bezyden en ten noorden de „ Dorrekaade tot door en agter de Hui- „ ſinge van Jacobus van Rhyn, tot de „ Sloot toe, een ſteene Brug of Riool „ worden gemaakt en altoos onderhou- „ den ter wydte van ſes voeten, en op „ ſoodanige hoogte dat men door deſel- „ ve met een groote leedige Rocyſchuit „ kan vaaren, dog ter diepte van vyf „ voeten, te reekenen na het Soomerpeil.

„ 10. De Sloot agter de Huiſinge en „ Erve van de gemelde van Rhyn leg- „ gende, en aldaar beginnende ooſt op „ tot voorby den Dam van Gerrit Nag- „ tegaal, ſal op koſten van de gecombi- „ neerde Droogmaaking ter wydte van „ tien voeten en ter diepte van vyf voeten „ moeten opgemaakt, den Dam van de- „ ſelve Nagtegaal door- en weggegraa- „ ven, en het Bruggetje in de Dorre- „ kaade leggende behoorlijk worden toe- „ gedamt, dog by die van Noordwad- „ dinxveen onderhouden worden.

„ 11. In den Dyk van de Droogmaa- „ king agter het Dorp ſal ter bequamer „ plaatſe, en ten koſten als vooren, een „ Duiker worden gemaakt, en door de „ Droogmaaking onderhouden, van twee „ voet in het vierkant, om het Water „ in de Dorpvaart te ververſchen.

„ 12. Dewyl de Snydelwyker Vaart „ gedeeltelijk door de gecombineerde „ Droogmaaking werd afgedamt, ſoo „ ſal deſelve Droogmaaking ten haaren „ koſten laaten maaken een Vaart tuſ- „ ſchen de Landen van den Schout van „ Es en Maarten van Vliet, ten noor- „ den geleegen, en tuſſchen de Landen „ van Jan Myneveld C. S. en de Heer „ Dirk de Voogd, ten zuiden leggen- „ de, ter wydte van twee en een halve „ roe-

„ roeden, beginnende in de langte van „ de Noordwaddinxveensche Weg af „ oost op tot in de Alpher Weetering „ toe, en ter diepte van vyf voeten „ Soomerpeil.

„ *Particuliere Articulen door die van „ de Hoogeveen opgegeeven, en aan „ haar als vooren geaccordeert.*

„ Art. 1. Op generaale gecombineer- „ de kosten, sal aan die van de Hooge- „ veen soodanige Uitweegen en Uit- „ vaarten geleevert werden als ten mee- „ sten nutte van het voorsz. Ambagt „ sal convenieeren; sullende ten opsigte „ van de Weg of Weegen voor de Hoo- „ geveen werden in agt genoomen, dat „ daar door geen prejuditie kan worden „ toegebragt aan het Parochiale Regt „ van Benthuisen, nemaar sal ter be- „ houdinge van dien worden gemaakt „ een behoorlijke Ryweg na Benthui- „ sen ter breedte van agtien voeten, „ als meede de Togtsloot soo te regu- „ leeren, dat deselve ten allen tyden tot „ een Vaarsloot van die van de Hooge- „ veen na Benthuisen sal konnen die- „ nen, ter wydte van vier en twintig „ voet en diepte van vier voet, onder „ de Soomerpeil, mitsgaders sal aan die „ van de Hoogeveen meede geleevert „ werden een Ryweg op den Agterweg „ aan, breed als vooren agtien voeten, „ om daar langs te konnen koomen op „ de zyde, en vervolgens na Hasers- „ woude.

„ Item een Vaart, door middel van „ een Togtsloot na Haserswoude, ter „ wydte en diepte soo eeven gemeld.

„ *Particuliere Articulen by die van Soe- „ terwoude opgegeeven, en aan haar „ als vooren geaccordeert.*

„ Art. 1. De Gelderswoudsche- en „ Broekweg sal ten kosten van de Droog- „ maakinge moeten werden aangerold, „ tot op de breedte van vier en twin- „ tig voeten, en door een Sloot in de „ Landen neevens deese Weegen gelee- „ gen, van deselve werden afgeslooten, „ dog het selve gedaan zynde, sullen „ die Weegen koomen tot baate en „ schaade van die geen die deselven je- „ genwoordig is onderhoudende.

„ 2. Op gelijke kosten sal de Vaart „ tegenwoordig loopende langs de Gel- „ derswoudsche Weg van het Huis van „ Jannetje Heydra zuid op tot in de „ Vaart in de Kaade-Camp behoorlijk „ moeten werden opgemaakt ter wyd- „ te van twintig, en diepte van vier „ voeten beneeden de Soomerpeil, en „ de Kaade aldaar verswaart.

„ 3. Op generaale gecombineerde „ kosten als vooren, sal in de Gelders- „ woudsche Weg een Ophaalbrug, „ hoog uit het Soomerpeil vier en een „ half voet, wyd tien voeten, over de „ nieuw te maaken Vaart moeten wer- „ den gemaakt en altoos onderhouden.

„ 4. Als meede op gelijke kosten te „ maaken en door de generaale Droog- „ maaking altoos te onderhouden, een „ Verlaat by de Elleboogsche Moolen, „ om uit de nieuw te maaken Vaart in „ of langs de Kaade-Camp te koomen „ in de Elleboogsche Vaarsloot, refe- „ reerende sig Soeterwoude in opsigte „ der Schouwe en directie over de Vaart „ langs de Slootweg en Kakamp, het „ Verlaat en Brugge, en al het geen „ daar van en aan dependeert, na het „ geene in de particuliere Articulen van „ Benthuisen Art. 14. daar over is ge- „ accordeert, en ter neder gestelt.

„ 5. Indien bevonden wierd dat ten „ oosten van de Gelderswoudsche Weg, „ eenige Huisen of Gebouwen door het „ aftappen van het Water merkelijk „ wierden geprejudicieert, sal daar in „ door het leggen van Duikers worden „ voorsien, mits dat daar door niemand „ en werde geprejudicieert.

„ *Particuliere Articulen by die van „ Benthorn opgegeeven, en aan haar „ als vooren geaccordeert.*

„ Art. 1. Aan die van Benthorn sul- „ len deselve Uitweegen en Vaarten als „ aan de Hoogeveen geaccordeert zyn, „ gegeeven worden, en sal in deesen „ opsigten meede het Parochiale Regt „ van Benthuisen gemaintineert werden;

„ 2. Dewyl waarschynelijk is, dat „ de Benthorn meerder kosten sal heb- „ ben tot het gelijk maaken haarer Lan- „ den, soo sal soo dra die Landen droog „ sullen zyn door ieder der geinteres- „ seerde Ambagten in deese gecombi- „ neerde Droogmaakery participeeren- „ de een neutraal Persoon gestelt wer- „ den, omme deselve Landen te inspec- „ teeren, en bevonden werdende dat de- „ selve Landen moeten worden gesoula- „ geert, sal sulks op tauxatie van de „ Wel-Edele Heeren Hoogheemraaden „ van Rhynland, ten kosten van de

„ voorſz. Droogmakery worden opge-
„ ruimt en gelijk gemaakt.

„ Laſtende een ieder dien het aangaan „ ſal ſig hier na te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage onder „ Onſen grooten Zeegele hier „ aan doen hangen den 12. „ Mey in het jaar onſes Hee- „ ren en Zaligmaakers dui- „ ſend ſeeven honderd neegen „ en vyftig.

Was geparapheerd,

P. Steyn, vt.

Onder ſtondt,

„ Ter Ordonnantie van de Staaten.

Was geteekend,

Aris v. d. Mieden.

Uit het Octroy, my meedegedeeld door mynen Neef, den Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Gerard van Alphen, Schout van Zoeterwoude

Alſchoon nu deeze Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude, te gelyk met Stompwyk, Wilsveen, den Leydſchendam aan de Zuidzyde van de Vliet, en Tedingerbroek, en dus als te ſaamen uitmaakende maar één lichaam, aan de Stad Leyden is verkoft en ook opgedraagen geworden (1), waarom ook de Groote Vroedſchap deezer Stad altyd gewoon is geweeſt maar één ſterflyk perſoon, als Ambachtsheer over alle deeze Ambachten, te benoemen, en welke waardigheid thans bekleed wordt by den Wel-Edelen Geſtrengen Heer Mr. Nicolaas van de Velde, Oudburgemeeſter van deeze Stad (2); zoo is echter derzelver rechtsgebied en regeering geheel onderſcheiden, en zyn dezelven in afzonderlyke rechtbanken geſplitſt, wordende het Ambacht van Zoeterwoude beſtierd door Schout, Ambachtsbewaarders en Schepenen, dewelken, beneevens den Secretaris en Bode, door de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtshee-

(1) Hier booven Bladz. 617. en B[illegible] 632 in de Aanteekeningen N. 1. Hand[illegible] van Leyden pag. 728—733 [illegible] pag. 734—736.

(2) D[illegible] Heer, door de G[illegible] Vroedſchap deezer Stad op den 18 April 1725. [illegible] meede Lid, als Veertig in Ka[illegible], verkooren zynde, werd op den 25 Ja[illegible] 1726 in de rechtbank der Stad geplaatſt en als Schepen beëedigd, welke waardigheid zyn Wel-Ed. Geſtr. in dat jaar, en in de jaaren 1727. 1729 1730. 1732. 1733. 1735. 1736 1738 1741. en 1742. heeft bekleed, [illegible] ook inmiddels op den 10. November 1739. tot het Burgemeeſterlyk ampt van deeze Stad bevorderd geworden, gelyk zyn Wel-Ed. Geſtr. te meermaalen door de Groote Vroedſchap tot dezelfde waardigheid is verkoozen geweeſt, als op den 10 November 1743. 1746. 1751. 1752. 1755. 1756. 1759. en 1760. in welk laatſtgemelde jaar, gelyk ook in de jaaren 1752. en 1756., zyn Wel-Ed. Geſtr. de eerſte en voorzittende plaats in dat Collegie bekleed heeft. Ook is zyn Wel-Ed. Geſtr., op het voorſtel van deeze Stad, door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtvriesland [illegible] geweeſt tot Hunnen [illegible] gecommitteerden ter Vergadering [illegible] de Hoog Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden [illegible] ſedert den 1. May 1748 tot op den laatſten dag van April 1751. En heeft zyn Wel-Ed. Geſtr. nog met veel ieverr de ampten van Theſaurier Extraordinaris deezer Stad van den 10. November 1744 tot den 1[illegible]. November 1746. en van Theſaurier Ordinaris deezer Stad van den 10. November 1753 tot den 10. November 1755.; van den 10. November 1757. tot den 10. November 1759. en van den 1[illegible]. November 1761. tot den 1[illegible]. November 176[illegible] [illegible]. Alle welke hooge waardigheden en andere Steedelyke eerampten en [illegible] deezen Heer met allen lof van een eerlyk, getrouw en deftig Regent zynde waargenoomen, heeft zyn Wel-Ed Geſtr., naa dat Hy nu ruim achtendertig jaaren was geweeſt Lid van de Groote Vroedſchap, deeze waardigheid op den 25. der maand October 1763. needergelegd en zich ook van alle andere Steedelyke eerampten, dewelken aan Hem van tyd tot tyd waren opgedraagen geworden, geheel ontdaan; en is zyn Wel-Ed. Geſtr., dus lange [illegible] geïeverd ten nutte van deeze Stad en met alle zyne vermoogens gezorgd voor het welzyn der Leydſche Burgery; nu wars van allen Stads en Staats gewoel, en ſchuuwende alle verder bewind van zaaken, het welk altyd toch grootere onruſt en meerdere kwelling, dan vergenoegen, in het gemoed baart, vervolgens vertrokken na zyn aanzienlyk Buitengoed, genaamd *Vredenhoef*, ontrent het aloude Voorſchooten geleegen, om al[illegible] overigen leeftyd in eene lieflyke en ſtille ruſte, bevryd van die kommerlyke [illegible] en bittere verdrietelykheden, dewelken het beſtier der gemeene zaaken, voornamelyk in Republiecken, by alle voorvallende omwentelingen en ſteeds daarmeede gepaard gaande burgerlyke oneënigheden en beroerten, doorgaans verzellen en de eerlykſte Regenten het meeſt kwellen en treffen, doortebrengen; hierin drukkende de loflyke voetſtappen van veele andere groote Staatsmannen van vroege en laatere tyden, in deeze en andere landen, dewelken het zorgvrije, eenzaame en zachte Buitenleeven, boo-

ven

heeren, worden aangesteld; gelyk ook hun Ed. Groot Achtb. aanstellen de Kerkmeesters en Heiligengeestmeesters, terwyl de Kroosheemraaden door den Schout,

ven de met valschen schyn zoo zeer flikkerende en veeler oogen verlokkende ydelheid der hoogste, eerste en aanzienlykste Staatsampten, verkoozen hebben, en onder dewelken inzonderheid te melden is den zoo beroemden en kundigen Raadpensionaris, Grootzegelbewaarder, Stadhouder en Registermeester der Leenen van Holland en Westvriesland, den Ridder Jacob Cats, wiens wyze en godvruchtige afzondering op het alom vermaarde *Zorgvliet* te zeer bekend is, dan dat men daarvan alhier iets zoude behoeven te zeggen. Doch ik moet, ter deezer geleegenheid, nog iets aanteekenen van de byzondere voorige lotgevallen van dit *Vredenhoef*, dewelken minder bekend zyn. Dit oud aanzienlyk Huis, door de baldaadigheid der Spaansche krygsknechten, geduurende de zoo vermaarde beleegering deezer Stad Leyden in den jaare 1574., te vuur en te zwaard verwoest en met den grond gelyk gemaakt zynde, is naaderhand in den jaare 1581. door zynen eigenaar, den Wel-Edelen Gestrengen Heere Dirck Jansz. de Graef, dewelke, geduurende de grootste heevigheid der bekende inlandsche troublen van die tyden, met meerdere andere aanzienlyke Mannen, uit dit Land na het naabuurig Emden, ten dien dage eene veilige schuilplaats voor de onzinnige woede der allerbitterste vervolgingen, was geweeken en, naa dat deezen een weinig bedaard waren, tot zyne Vaderstad wedergekeerd zynde, op den 26 May van den jaare 1578., by de zeer bekende schielyke verandering in de Stad Amsterdam voorgevallen, wanneer het grootste gedeelte der oude Magistraatspersoonen uit die Stad zyn geleid en gevoerd en veele nieuwe in derzelver plaats aangesteld geworden, (van welke zoo aanmerkelyke geschiedenis in 't breede, onder anderen, te zien is de onpartydige Historieschryver der Stad Amsterdam, de Heer Jan Wagenaar, in zyne beschryving van Amsterdams Geschiedenissen, D. II. B. IX. pag. 364—370.) tot Burgemeester van die Stad was verkoozen, uit de puinhoopen wederom begonnen opgebouwd en vernieuwd te worden: welk werk ook, naa zyn overlyden, door twee van zyne Zoonen verder is voortgezet, en wel eerstelyk door den Heere Jan de Graef, en vervolgens door zynen broeder den Heere Pieter de Graef, Heere van Engelenburg, dewelke, naa het afleggen van verscheide buitenlandsche reizen door Asia en het uitstaan van veele andere ongemakken en moeilykheden, verkoozen heeft alhier zyne overige dagen in eene stille ruste te eindigen: waarnaa de Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Andries de Graef, die op den 19. January van den jaare 1652. werd aangesteld tot Raad en Meester van de Reekeningen der Graaflykheids Domeinen van Holland en Westfriesland, en een zoon was van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Jacob de Graef Dircksz., Vryheere van Zuidpolsbroek en verscheide maalen Burgemeester der Stad Amsterdam; en ook gehuuwd was met Vrouwe Elisabeth Bicker van Zwieten; dit Hem, door het ongehuuwd overlyden van zyne Oomen, de Heeren Jan en Pieter de Graef, opgekoomen erfgoed, in den jaare 1647. merkelyk heeft vergroot en verbeeterd. Alle deeze lotgevallen nu zyn ter eeuwiger gedachtenis uitgehouwen op vier marmere steenen, dewelken nog op den huidigen dag worden gevonden aan de vier hoeken van dit Huis in de muuren gemetzeld, en met de naavolgende woordelyke inscriptien, zoo als dezelven my door den Wel-Ed. Gestrengen Heere Mr. Hendrik Balthazar van Halteren, Veertig in Raide en Regeerend Schepen deezer Stad, (wiens Vader de Wel-Edele Gestrenge Heer Daniel van Halteren, in zyn leeven insgelyks Veertig in Raide deezer Stad, voortyds eigenaar van deeze Hofsteede *Vredenhoef* geweest is) zyn meedegedeeld, in de Latynsche taal pronken. De eerste steen heeft deeze inscriptie: *Domus antiqua, non vetustate, sed vi, igne, ferro, nequitiaque militum Hispanorum, durante proximæ urbis Lugduni Batavæ obsidione A.* CIƆIƆLXXIV. *solo adæquata: post loci dominus Theodoricus de Graef Consul Amstelodamensis ex ruderibus eam renovandam curavit A.* CIƆIƆLXXXI. De andere wederom deeze: *Patre suo Theodorico defuncto, renovatum opus susceperunt Liberi, & primo quidem Johannes de Graef primogenitus; qui inter alia aream muro cinxit: Eo quoque præmaturo morte, successit cœlebs Petrus de Graef Engelburgi dominus, qui post varias peregrinationes Asiaticas, molestiasque alias Vredenhoviam quietis locum elegit in silentio & spe.* De derde nu deeze: *Ædes ab avo ex cineribus resuscitatas, & a patruis Johanne ac Petro de Graef auctas, Andreas de Graef, Jacobi de Graef, Consulis Reipub. Amstel. & Suyd-Polsbroecæ domini filius, hæredium suum, veteribus suis lamentis servatis, novoque horto addito in hunc ornatum redegit A°.* CIƆIƆCXLVII. En de laatste eindelyk deeze:

A°. 1574.

Usserat antiquos rabies Hispana Penates,
Hospita cum dominum detinet Emda suum!

A°. 1581.

Sed jussit refici natorum regna duorum,
Et sibi jam Pacis nomine villa placet;

A°. 1645.

Hæredique meo non ultima cura marito.
Perdite Di nostram non nisi sero domum!
Nec desit, qui tunc reparet cogentibus annis,
Qui se, quique sui gaudia ruris amet.
Vovebat Elisabeta Bikkers à Suieten.

welke laatstgemelde inscriptie (gelyk ook waarschynlyk de drie voorgemelden) zyne geboorte verschuldigd is aan de dichtlievende penne van den wydvermaarden Petrus Scriverius, (*O! quantus ille Vir!*) onder

 wiens

Schout, in den naam van de Ambachts- heeren, ingevolge der Keure van de Wel-Ede-

wiens Anecdota Poëtica in Lib. I. Epigramm pag. 451. het zelfde, doch met eenige kleine veranderingen, gevonden wordt. Ondertusschen is de wensch, in de laatste regels van dit puntdicht vervat, tot op deezen tyd vervuld, terwyl dit oude Buitengoed, thans groot in zyne beplantingen, uitgezonderd de andere aanhoorige Landerijen, ruim neegen morgen lands, nog niet lang geleeden, merkelyk is vernieuwd en verbeeterd, zoo dat het zich thans uitstrekt met eene zeer fraaije laan tot aan de Vliet, (van welk Waater wy hierachter iets meerder by het beschryven van den Leydschendam zullen aanteekenen) aan welker einde een schoon vertrek, tot eene vrolyke rustplaats, is gebouwd, door den tegenwoordigen Eigenaar, den welgemelden Heere Oudburgemeester van de Velde; wien wy wenschen, dat Hy nog veele jaaren het aangenaame zoet van het zoo verkwiklyk Buitenleeven, door Hem te recht verre booven de met bedrieglyk en den eenvoudigen het meest verblindend enkel klaatergoud overdekte eerste eeuw gesteld, met alle vergenoegen en veel gezondheid mooge genieten in eene alleszins gezeegenden ouderdom tot aan een zaalig einde! Dit *Vredenhoef* nu is niet verre van deeze Stad en onder het rechtsgebied der Hooge Heerlykheid Voorschooten geleegen, hebbende ter rechter zyde ontrent zich leggende het *St. Nicolaas-Bruggetjen*, dus, buiten allen twyffel, genaamd naar eene kleine Kapelle, dewelke daarontrent eertyds ter eere van St. Nicolaas was gebouwd en in de Kerkelyke Reekeningen van Voorschooten, onder welke Kerk, als zynde de Moederkerk van vier Kapellen, (gelyk hierachter in de beschryving van het Dorp Wilsveen een weinig breeder zal worden aangetoond) zy behoorde, voor de jaaren 1520. 1530. en vervolgens bevonden wordt den naam te draagen van *St. Nicolaashuysjen*, 't welk door den oudheidkundigen Heere Hugo van Heussen wordt gezegd gestaan te hebben op die plaats, alwaar nog huiden St. Nicolaas beeld gezien wordt: zoo als te vinden is in Histor. Episcop. Foeder. Belgii part. I. pag. 490. & in Batav. Sacr. part. II. pag. 281. en by K. van Alkemade in zyn MS. Beschryving van Leyden D. I. pag. 55. Ter linker zyde grenst dit *Vredenhoef*, tot het welk eertyds ook heeft behoord de naastgeleegene Boerenwooning, als nog bekend met den naam van *Klein Vredenhoef* en het aanzienlyke geslacht van *de Graef van Zuidpolsbroek* aankoomende, aan de Landhoeve *Woelwyk*, meêr vermaard door deszelfs voorigen bewooner, den alom beroemden en zeer geleerden Historieschryver en Dichter Petrus Scriverius, wiens naam alleen in alle braave zielen eene diepe eerbied voor deezen grooten en deugdzaamen Man moet verwekken en van wien meerder te melden deeze plaats thans niet toelaat en dus tot eene andere geleegenheid verschooven wordt; dan wel door deszelfs fraayheid of uitgestrektheid. Deeze Hoeve nu is zyn naam schuldig aan den welgemelden Heere Scriverius, dewelke gewoon was zich, om het Stads gewoel te ontwyken, en by andere ongelukkige tyden, derwaards te begeeven: Het een en ander getuigt ons de groote Johannes Fredericus Gronovius, in de voorleedene eeuw een der meest lichtende sterren in Hollands Hoogeschool binnen deeze Stad, in zyne zeer geleerde Diatribe in P. Papin. Statii Silvar. libros Cap. I. *Ad postremum P. Scriverius, cum ira cœlestis, quæ plerasque Hollandiæ urbes pestilenti sidere urgebat, in agros nos abegisset, & identidem ad villam prætoriumque ejus, cui Wulewicum nomen indidit, viserem,*

moresque Viri pacemque novosque
Pieriæum flores intactaque carmina discens:

indicavit mihi &c. en dus wordt dit Landgoed ook genaamd door den meergemelden zynen grooten Eigenaar; als in zyn schryven aan den HeerMr. Johan Bodecheer Benningh, denwelke Hy tot deeze zyne Landhoeve te Voorschooten (*Praedium Vorscotanum*) noodigt, en dezelve aldaar vs. 226. noemt *Woelewicum*; welk schryven te vinden is in zyne Anecdota Poëtica in Libro Jamborum pag. 309. & seqq. en dus ook *Woelewicum* in zyn Schediasma Rusticum vs. 41. & vs. 47. gevoegd by één klein geschenk van eenig aldaar gevangen wild gevogelte, door Hem gezonden aan den beroemden Johannes Polyander, ter dier tyd voor de zesde maal Rector Magnificus van de Leydsche Universiteit, alwaar Hy vs. 28. & seqq. zich dus uitlaat:

Nos dona ruris: ecce, nos inopes aves,
Has sive sturnos, sive fringillas voces,
Has rete captas, Woelewicanas opes.

en ook aldaar vs. 165. & seqq. de reeden van deeze naamgeeving ter neederstelt op deeze wyze:

Valete curae: limen inscriptum mihi
CURÆ FUGELA, *Woelewicum barbare;*
Haec propter ante caeteros carus locus.

onder welk Schediasma Hy ook stelt: *Vale, Vorscotae, ex Woelwico meo, X. Kal. Xbris* CIↃIↃCXXXV. zynde dus geschreeven in dien zelfde droevige pesttyd, waarvan ook de zoo even genoemde Joh. Fred. Gronovius gewag maakt. En is dit *Schediasma Rusticum* te vinden dict. lib. pag. 320. Zoo noemt Hy het ook *Woelewykum* in een dichtstukjen in den jaare 1652. uit zyn mond, terwyl Hy blind zynde te bedde lag, opgeschreeven en aan den wydvermaarden Marcus Zuerius van Boxhorn gezonden, vs. 43. & seqq. in deezer voegen:

A lectione, & scriptione qualibet,
A Woelewyko caecus excludor meo:
Utroque captus lumine.

welk dichtstukjen meede aldaar pag. 331. wordt gevonden. Dwaaslyk is dus dit *Woelwyk*, zynde slechts eene maatige Landhoeve, door zeekeren verwaanden Schoolvoogd

Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland (1), worden benoemd (2). En is deeze verkiezing van Ambachtsbewaarderen, Schepenen, Kerkmeeſteren en Heiligengeeſtmeeſteren jaarlyks by hun Ed. Groot Achtb. gewoon gedaan te worden uit een dubbel getal, door Schout en den Gerechte voorgeſteld wordende (3). En zyn tegenwoordig van dit Ambacht Zoeterwoude

Mr. Gerard van Alphen,
Schout.

Mr. Cornelis van Groeneveld,
Secretaris.

En hier meede nu zullen wy overgaan tot de andere Ambachten, insgelyks door de Stad Leyden van Jr. Ysbrand van Merode te ſaamen in ééne koop met Zoeterwoude gekoft.

STOMPWYK.

Onder den ban van Stompwyk (welken ik ergens (4) vinde geen Leen te zyn, noch ook te Leen gehouden, maar als vry eigen goed door de Stad Leyden bezeeten te worden) behoort ook dat gedeelte, 't welk voorkoomt onder den naam van den Leydſchendam, geleegen aan de zuidzyde van de Vliet, en in eigendom aan de Stad Leyden behoorende: En maakt Stompwyk met Wilsveen vereënigd eene zelfde Ambachtsheerlykheid uit, dewelke door Mr. Sim. van Leeuwen (5) geſteld wordt groot te zyn 2043. Morgen en 312. Roeden Lands; doch welkers tegenwoordige grootte aan my is opgegeeven te zyn 1828. Morgen en 548. Roeden Lands, behalven nog 213. Morgen Lands, geleegen in de Zoetermeerſche Meer; en 214. Morgen en 450. Roeden Lands, leggende in de Driemanspolder; en dus in alles te ſaamen uitmaakende 2256. Morgen en 398. Roeden Lands (6). En wordt het getal der Huizen in Stompwyk, aan den Leydſchendam en in Wilsveen, te ſaamen, in de nieuwſte lyſt der verpondingen van den jaare 1732, geſteld op 245. Huizen en zes Waatermoolens. De regeering van deeze Ambachtsheerlykheid beſtaat uit den Schout en Ambachtsbewaarders; en de rechtbank uit den Schout en zeeven Schepenen; welke allen, beneevens den Secretaris en Bode, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren, worden aangeſteld; en wel de Ambachtsbewaarders en Schepenen, gelyk ook de Kerkmeeſters en Heiligengeeſtmeeſters, jaarlyks uit een dubbel getal door Schout en Gerechte gemaakt en aan hun Ed. Groot Achtb. voorgedraagen wordende; terwyl de Schout de benoeming van Kroosheemraaden doet (7).

Een zeer groot gedeelte van Stompwyk beſtaat uit Veenlanden, van dewelken zeer veelen reeds zyn uitgeveend en anderen nog daadelyk van tyd tot tyd verveend worden, terwyl ook wederom ſommigen van deeze uitgeveende Landen by verloop van tyd zyn drooggemaakt geworden. Uit de Veenlanden hebben zeekerlyk die Ingezeetenen van Holland, aan dewelken zoodaanige Veenlanden in eigendom hebben toebehoord, altyd groote voordeelen getrokken; hoedaanigen derzelver eigenaars ook nog dagelyks genieten uit het vertier van hunne uitgegraavene Turf, welker van tyd tot tyd toeneemende ſchaarsheid ook de Veenlanden, voornaamlyk die eene beste veenſtof in zich bevatten, tegenwoordig tot eene zeer hooge waarde heeft

voogd (*magnus, dum in Vivis eſſet, inſcitiae & pedantismi Patronus*) elders genaamd *een Dorp, leggende tuſſchen Leyden en Voorſchooten en zynde weleer geweeſt de verblyfplaats van Petrus Scriverius.* O! diepe onkunde! vooral niet te dulden in een perſoon, die zelfs in zyne jeugd aan de Leydſche Academie, geduurende eenen geruimen tyd, zich heeft opgehouden, om zyne letteroeffeningen aldaar voorttezetten!

(1) Zie de CLXXXIX^e. Keure van het Hooge Heemraadſchap van Rhynland pag. 293.

(2) Handveſten van Leyden pag. 730.

(3) Uit de Aanteekeningen van wylen den Heere Frans van Mieris: En de mondelinge Berichten van den Heere Mr. G. van Alphen, Schout van Zoeterwoude.

(4) In de eigenhandig geſchreevene Aanteekeningen van wylen den Heere F. van Mieris.

(5) Coſtumen van Rhynland pag. 18. en Handveſten van Rhynland pag. 353.

(6) Uit de my meedegedeelde Berichten van den Wel-Edelen Heere Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van Stompwyk, Wilsveen, Leydſchendam en Tedingerbroek.

(7) Uit de Aanteekeningen van wylen den Heere Frans van Mieris: zie meede de Handveſten van Leyden pag. 730.

Leeft [illegible] fteigeren, gelyk een ieder genoeg bekend is (1). Doch hoe zeer dit vereelden, uitmoeren en verveenen van verfcheide Landen, voornaamlyk in

(1) De voordeelen, die de Hollanders uit de Veengraaveryen [illegible] te Lande [illegible] (Moeren [illegible] genaamd) [illegible], worden [illegible] [illegible] ontdeeld, dat [illegible] [illegible] Schryver [illegible] genaamde *[illegible]* [illegible] als het eerste [illegible], waardoor [illegible] tot de tegenwoordige [illegible]. Of dit voorgeven [illegible] wel met de waarheid overeenkomt, [illegible] het niet onderzoeken, terwyl [illegible] echter meene, dat er nog verscheide andere oorzaaken tot den grond en [illegible] der rykdommen van de Hollanders [illegible] opgegeeven, en [illegible] als de voornaamften, [illegible] de Zeevaart en den Koophandel; en dat [illegible] nog [illegible] dit alles den [illegible] van dezelven, [illegible] Hollanders altyd [illegible] waarde [illegible] zelven steeds [illegible] gefchat, dat zy deezen altoos aanmerkten als de hoofdzaak van den Staat en daarom voor derzelven bewaaring en vermeerdering tegen alle onderkruipingen van jaloerfche Naabuuren met de uiterfte naaukeurigheid en het fcherpfte toezigt waakten. Doch, om tot de Veengraaveryen wedertekeeren, [illegible], dat deezen, zekerlyk al vroeg hier te Lande [illegible] in zwang gegaan, echter niet zonder toeftemming der Landsheeren hebben moogen gefchieden en dat daarvoor aan Dezelven eene goede [illegible] [illegible] geworden, naardien men reeds in zeer vroege tyden, volgens een gemeen zeggen, onder de befte en verborgene fchatten van een Graaf (*[illegible] Comitis*) opgeteld [illegible]: *De moeren ende veenen van Holland. [illegible] & moeram Holl[illegible]* [illegible] als dezelven genaamd worden by Philippus de Leyden de Cura Reipubl. Caf. XLIII. waarom in een *Oud Regifter van de Domeinen der Graaffchap van Holland* ook *de Derrictienden*, anders genaamd *Moertienden*, heedendaags *Turftienden*, voorkoomen. Niettemin is dit zeeker, dat in Holland deeze Veengraaveryen in de oudfte tyden, en wel onder de eerfte Graaven van het Hollandfche Huis, tot dagelykfchen brand, gelyk die in 't vervolg daartoe alléén hebben plaats gegreepen, niet, of ten minften zeer weinig in gebruik geweeft zyn, dewyl men tóesdoen wel het meeft gewoon was de Zandturf, uit de Klingeduinen en Geeftlanden gedolven wordende, te gebruiken, naardien het Veen, of de Veenaarde, in die dagen, met meerder voordeel, uitgedolven zynde, tot het branden of maaken van Zout, 't geen men *Sel barnen* noemde, gebruikt wierdt; wanneer het afhaalen van Zout uit Vrankryk, Spanjen en Portugal nog niet in trein gebragt ware; gelyk men dit vindt aangeteekend door P. vander Schelling Hollands Tiendrecht I. Deel Kap. 29. en in de Befchryv. der Stad Briele en den Lande van Voorn door K. van [illegible] en den genoemden vander Schelling D. I. [illegible] de Aanteeken. [illegible] betrekking de [illegible] van [illegible] en [illegible] van [illegible] van den [illegible] verbod van *[illegible]*, [illegible] Privilegien en Handveften van [illegible] pag. 111. En hadt deeze wyze van Zout maaken voornaamlyk plaats in den Lande van Zeeland, alwaar men de Derrie of Darink, zynde door de Zee opgeworpen, by laag waater uit de fchorren plagt uitteedelven en daarvan turf, tot brand, te maaken, en 't welk men *Moerneeringe doen* of *Brand-[illegible] maaken* noemde, terwyl men de affche van deezen verbrandden Darink in de Zoutkeeten bragt, wanneer dezelve, met Zeewaater befprengd en vervolgens gezooden zynde, zeer witte en blinkende korntjes van [illegible] en goed Zout opleeverde, 't welk Zel of *Zelzout* werd genaamd; waarom ook de zeer geleerde M. Z. van Boxhorn deezen Darink of Derrie onder de [illegible] en vruchtbaarheid der aarde van Zeeland [illegible] in zyne Befchryv. van Zeeland pag. 113. Voornaamlyk werd deeze konft zeer fterk geöeffend in de Stad Zirikzee, dewelke wel ligtelyk daarvan zyn naam mag hebben ontleend, vermits het uit [illegible] lyft van de Zoutmaaten, eertyds te Rommerswaal gebruikt, blykt, dat onder dezelven ook eene is gevonden geworden *[illegible]* genaamd, [illegible] onwaarfchynlyk zy, dat *[illegible]* in de oude taal heeft [illegible] Zout: [illegible] den genoemden van Boxhorn in [illegible] pag. 319. wordt aangeteekend, alwaar Hy [illegible], dat door deeze [illegible] Stad, [illegible] Zout [illegible] land [illegible] geen ander [illegible] wierdt, zeer in rykdom en vermoogen zyn toegenoomen, waardoor dan ook de Ingezeetenen van Rommerswaal, Arnemuiden en andere Zeeuwfche Steeden zyn aangefpoord geworden, om ook deeze konft tot zich overtebrengen. Zie meede over deeze wyze van Zout maaken en over de naamsoorfprong der Stad Zirikzee Joh. van Reygersbergen Chronyk van Zeeland D. I. pag. 34. en D. II. pag. 106. en 163. en van Boxhorn in not. ad Tacit. lib. XIII. Annal. cap. 57. en in de opgemelde Befchryving van Zeeland pag. 309 — 314. Ondertuffchen is deeze konft meede oudstyds geöeffend door de Gaulen, Heermunders, Catten en veele andere Duitfche Volken, volgens de getuigeniffen van Tacitus lib. XIII. Annal. cap. 57. Plinius lib. XXXI. Hift. Nat. cap. 7. en Varro de Re Ruftic. lib I. cap. 7. en ook door de Strandvriefen volgens Saxo Grammaticus in Hiftor. Danic. lib. XIV. Nochtans was dit Moerdelven in Zeeland ook niet geöorloofd zonder Octroy, om 't welk van

in Rhynland, Schieland en Delfland, aan de Eigenaaren altyd veel gelds mooge

van den Graaf te verkrygen zeekere schatting moest worden betaald, waarom nog in de *Oude Reekeningen van Bewester-Schelde* wordt gebragt een Capittel onder den Ontfang: *Van den Brande.* Inmiddels zyn by verandering van tyden op dit delven van Darink of Moer, 't zy tot brand, 't zy tot Zoutmaaking, in 't vervolg, wanneer men gewaar wierdt, dat daardoor veeltyds de Dyken en het Land, naast aan de Zee geleegen, zeer verzwakten, by de Graaven van Zeeland, ten verzoeke der Staaten, verscheidene ordres gesteld; waartoe dan ook behoort het bevel, door Hertog Karel den Stouten in den jaare 1476. gegeeven, waarvan Joh. Reygersbergen in de gezegde Chronyk II. D. pag. 280. gewaagt; als meede het bekende Groot Privilegie van Vrouwe Maria van Bourgondien Art. XLI. terwyl verder daarin is voorzien by de Keure van Zeeland van den jaare 1495. Cap. III. Art. 37. 38. en 39. tot dat laatstelyk door Keizer Karel de V., by Zyne Blyde Inkoomste in Zeeland in den jaare 1515. op verzoek der Staaten, is gestatueerd, dat men in den Lande van Zeeland geen Darink meerder zoude mogen delven: gelyk dit meede aanteekent M. Z. van Boxhorn in zyne gezegde Beschryvinge pag. 114. welk verbod naderhand door denzelfden Keizer by Edict, gegeeven te Brussel op den 10. February 1527., is vernieuwd geworden, zoo als hetzelve gevonden wordt by M. Smallegange in de Nieuwe Cronyk van Zeeland D. I. B. III. Hoofdst. 16. Ondertusschen wordt de gedachtenis der wyze van dit Darink delven en branden, om Zout daarvan te zieden, in eenige Schilderijen bewaard, voornaamlyk in eene zeer naaukeurige afbeelding in het Gasthuis, binnen dezelfde Stad, te vinden, dewelke onlangs volgens de konstige teekening, gemaakt naar het origineel door C. Pronk, in plaat gebragt en door den oudheidminnenden Heere Wagenaar geplaatst is in de Vaderlandsche Historie D. IV. B. XIV. §. 5. Het is ook niet minder zeeker, dat, wanneer in laatere tyden in den Lande van Holland het Veenturf branden algemeen en genoegzaam alleen was in gebruik geraakt, het delven en trekken der Veen- of Moergronden, om daarvan turf tot dagelykschen brand te maaken, alsdoen met zoo veel drift en onreedelykheid geschiedde, dat het te duchten ware, dat het geheele Land tot putten, poelen en meeren gemaakt en verder zoodaanig verdorven zoude worden, dat men daaruit de noodige lasten tot onderhoud der Dyken niet zoude kounen vinden; waarom ook reeds door Hertog Willem de VI. als Graaf van Holland op den 15. May 1409. daartegen is voorzien, en bevoolen, *dat een igelyck die een hondt landts delft, off meer, weder een honst landts meer off min nae den belope dat hy gedolven heeft, binnen jaers met elst bepoten sal.* En zyn deeze bevelen naderhand hernieuwd door Keizer Karel de Vyf-

hebben opgebragt, zoo zyn echter ook veele in vroegere tyden bloeijende Ambach-

de op den 15. Maart 1548. waarby alsdoen nog [illegible] is, dat niemand zal toegelaaten worden zyn Land te moeren en uitteveenen, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Gel deeze Placaaten gevonden worden onder de Handvesten en Privilegien van Rhynland pag. 35—42. En van deeze door Hertog Willem de VI. en Keizer Karel de V. gemaakte ordres op de Verveeningen [illegible] ook gewag gemaakt by Jr. Joh. Vegilin van Claerbergen in zyn Vertoog over de Veengraaverijen pag. 76. En deeze door Hertog Willem gedaane voorziening op dit stuk, meene ik, dat voor de eerste voorziening in den Lande van Holland, waarop de naastvolgende ordres gebouwd zyn, mag gehouden worden, want, [illegible] Hertog [illegible] in de jaaren 1370 [illegible] [illegible] Heere Vegilin van Claerbergen [illegible] pag. 74 en 75. aangehaald, is [illegible] anderen aart en [illegible] van Zuidholland, in het welk de Stad Dordrecht [illegible] ontkennen, dat deeze [illegible] van Hertog Albert, [illegible] in 't welk zich [illegible] van Zuidholland ter dier tyd bevondt en 't welk volstrekt [illegible] een [illegible] tegen het verder *veenen en [illegible]* of *turf graaven* aldaar, wel de eerste aanleiding zullen hebben gegeeven aan zynen opvolger Hertog Willem, om de noodige ordres te stellen, ten einde, door het al te onbepaald uitveenen der landen, Rhynland niet in het zelfde gevaar mogte geraaken, waarin zich 't meergemelde gedeelte van Zuidholland reeds bevondt; terwyl Keizer Karel zyne ordres al verder heeft uitgestrekt over Rhynland, Schieland en Delfland; zoo als in de aangetoogene Placaaten te zien is. Zie verder over de Veengronden, onder anderen, Dr. Ol. Dapper in zyn Historische Beschryv. van Amsterdam B. I. Hoofdst. IV. pag. 25. en den Heere van Bleyswyk Beschryv. van Delft, Hoofdst. I. pag. 13. en 14. en in 't breede den welgemelden Jr. Joh. Vegilin van Claerbergen in 't gezegde Vertoog pag. 5—24. als ook nog over dezelven en het maaken van Turf Casp. Commelin Beschr. der Stad Amsterdam D. I. B. II. Hoofdst. XVII. pag. 141—144. en den Schryver der Tegenwoordige Staat van Holland, D. I. Hoofdst. I. Bladz. 21—26. en anderen. En heeft de gezegde Heer Vegilin van Claerbergen in dit zyn Vertoog pag. 72. en pag. 121. te recht opgemerkt de gunstige geleegenheid der Hollandsche Veenen, voornaamlyk deezer, die in het zuider gedeelte van Holland en ook in een gedeelte van den lande van Utrecht, het naast aan Holland grenzende, worden gevonden, hierin bestaande, dat de ondergrond, waar-

 op

bachten door deeze gedurige uitgraavingen [illegible] verdelfd en veramd, naardien [illegible] Landen tot Water zyn gemaakt en [illegible] geen geld waardig geworden, [illegible] dat ze zelfs tot groote lasten en [illegible] bezwaar voor derzelver [illegible] noodwendig moesten [illegible], ter zaake, dat ze de gewoone Verpondingen en andere ongelden niet konden opbrengen en betaalen, waardoor van jaar tot jaar veelen van deeze uitgeveende Landen tot lasten van dezelve Ambachten bleeven leggen, het welk dan ook in 't vervolg die Ambachten grootelyks drukte. En hebben dies hun Ed. Groot Moog., op dat de Dorpen, in dewelken zoodaanige uitgemoerde en verdolven Veenlanden, die tot Water gemaakt zyn, gevonden worden, niet boven vermoogen zouden worden bezwaard, aan dezelven van tyd tot tyd verscheide vrydommen van schattingen toegestaan: Dus zyn de uitgedolve en verveende Landen in Rhynland, Delfland, Schieland, Amstelland, en waar dezelven elders zouden moogen geleegen zyn, op den 4. December 1687., in naavolging van het geen gevonden in voorgaande jaaren, en inzonderheid in de jaaren 1673. en 1680., vrygesteld geworden van den reeden tweehonderdsten penning, by wyze van een halve Verponding geheeven; 't welk ook wederom is goedgevonden op den 30. December 1688., en meede, met opzigt tot eene op den 5. Maart 1687. toegestaane buitengewoone schatting van een reëele honderdsten penning, by wyze van een heele Verponding geheeven, op den 20. October 1689., gelyk dit meede in volgende jaaren heeft plaats gegreepen (1). Doch inmiddels strekten deeze geduurige kwytscheldingen tot merkelyk achterdeel van het Gemeene Land, en van het Rechtsgebied, onder het welk zoodaanige uitgeveende Landen behoorden: Waarom ook reeds in vroegere tyden bevoolen was het stellen van reëele Waarborgen voor de uitteveene gronden (2):

Ge-

op deeze Veen rust, bestaat uit een bedding van vruchtbaare [illegible], tot vier, vyf, [illegible], en meerdere voeten diep, 't welk [illegible] [illegible] droogmaaking [illegible] [illegible], naardien die [illegible] grond [illegible] het eerste en tweede jaar, na die droogmaaking, [illegible] de bezaaijing, [illegible] vruchten opgeeft, dat dezelven de aan die bepoldering gedaane groote onkosten [illegible] vergoed, en dus aanleiding geeft, dat 's Lands Ingezeetenen te [illegible], tot [illegible] [illegible] [illegible] te groote [illegible], van welke [illegible] de [illegible] [illegible] van dit Land, 't welk [illegible] [illegible] gelegen is, [illegible] [illegible] [illegible], en daarom zoodaanige kostbaare en [illegible] ondernemingen met veele aanzienlyke Voorrechten, als zoo veele uitlokkingen, begunstigt, [illegible] voor reeds heb aangeteekend op Bladz. 66- in de Aanteeken N. 2. Zie ook de Aanmerkingen, ten deezen opzigte gemaakt door den Schryver der Nederlandsche Jaarboeken voor de maand September 1764 pag. 6[illegible] ter geleegenheid der opgaave van het *Octrooi tot Bedyking van een Binnendyks Polder, gelegen in Amstelveen*, op den 7. September 1764. door hun Ed. Groot Moog. verleend, en aldaar, beneevens het daartoe betrekking hebbende *Reglement*, te vinden pag. 664–679.

(1) Groot Placaatb. Vol. IV. pag. 924–926. en 't blykt ook uit de Registers der Resolutien van Holland, dat gelyke vrydommen aan de Veendorpen zyn vergund op den 2. Novbr. 1690. 26. May 1691. 28 Maart 1692. 21. Maart 1693. 3. Febr. 1694. 1. May 1694. 24. Maart 1695. 3. May 16[illegible]. 2 August. 1697. 16. July 1698. 19. Septembr. 1699. 5. April 1701. 10. December. 1701. 15. August. 1702. 31. Octobr. 1703. 15. Octobr. 1704. 15. Septembr. 1705. 17. Decembr. 1706. 28. Decembr. 1707. 2[illegible]. Octobr. 1708. 28. Novembr. 171[illegible]. 11. Decembr. 1711. 24. Decembr. 1712. 10. Jan. 1715. 21. Novembr. 1715. 19. Decembr. 1716. 13. Novembr. 1717. en 19. Novembr. 1718. Gelyk meede van deeze aan de Veendorpen, op den 9. Jan. 1721. 12. Novembr. 1723. en 1. Decembr. 17[illegible] voor den tyd van tien jaaren, toegestaane gunst het goedvinden van hun Ed. Groot Moog. is te zien in het Groot Placaatb. Vol. VI. pag. 1056. 1066. en 1079.

(2) Hoedaanig deeze Waarborgen by wyze van hypothecatien by Keizer Karel V. in 't jaar 1548. geëischt zyn, is zoo even op de voorgaande Bladzyde in de Aanteek. N. 1. gemeld. Koning Philips II. heeft [illegible] in 't jaar 1561. by Placaat van 10. October de [illegible] ordres gesteld, en vervolgens wederom by een nader Placaat van [illegible]. May 1563 gelast, dat niemand, willende zyn Land uitmoeren, alvoorens zal moeten [illegible] zyne onroerende goeden, geleegen [illegible] bedryf, tot onderpand voor de [illegible] van dat uittemoerene Land, en aldaar geene onroerende goeden hebbende, daarvoor stellen *cautie juratoir*, gelyk dat Placaat te vinden is in 't Groot Placaatb. Vol. I. pag. 1232. alwaar ook pag. 1240. gevonden wordt nog een naader Placaat, gegeeven by de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland op den 20. Decembr. 1595. by 't welk hun Ed. Groot Moog.

Gelyk meede Dykgraaf en Hooge Heemraaden van Rhynland, om dit kwaad te weeren en zoodaanige verliezen voor te koomen, bereids op den 2. January 1680. hadden goedgevonden, dat jaarlyks door de Schouten en Ambachtsbewaarders van de Veendorpen, onder hun Waaterrecht behoorende, zouden worden opgebragt zeekere penningen, spruitende uit den afkoop van eenige Landen, dewelken men meende te Slachturven; en uit de éene stuiver, dewelke by de Veenluiden, in ieder Ambacht woonende, behoorde te worden betaald van iedere roede Turfs, die dezelven hadden gebaggerd: en dat deeze penningen door welgemelde Dykgraaf en Hooge Heemraaden zouden worden belegd in Obligatien ten laste van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland, opdat deezen zouden konnen strekken tot een fonds, uit welks interessen het Gemeene Land, ten opzigte van de jaarlyksche Verpondingen; Rhynland, wegens de Morgengelden; en de Ambachten, ter zaake van de Moolen- of Sluisgelden; zouden konnen worden voldaan. Maar ook dit werd niet altyd opgevolgd naar behooren. En, naardien dus dikmaals alle deeze wyze en voorzigtige schikkingen zyn verwaarloosd en niet verzorgd het geen voor de verveening moest gedaan worden, zoo is deeze onachtzaamheid meesttyds oorzaak geweest, dat zoodaanige kwytscheldingen noodzaaklyk wierden. Dies was het wederom ten hoogsten noodig, dat by hun Ed. Groot Moog., tot styving van 's Lands schatkist, hierin eene nog naadere en nieuwe voorziening wierde gedaan: Waarom dan ook hooggemelde 's Lands Souvereine Staaten, ten einde door het geduurig uitveenen en tot waater maaken van alle zoodaanige Landen, voor dewelken dan by gebrek van noodige voorzorg moest worden verzocht vrydom, kwytschelding, of afschryving van de Verponding, ten naadeele van 's Lands zoo noodige inkoomsten, het Gemeene Land niet te veel zoude worden verkort, op den 8. January 1750. hebben goedgevonden vastestellen, dat zoodaanige vrydommen of afschryvingen voortaan niet zullen worden verleend ten opzigte van eenige Landen, dewelken naa den tyd van dat goedvinden mogten worden uitgeveend; en verders, tot voorkooming van de noodzaaklykheid, om zoodaanige vrydommen en kwytscheldingen in het vervolg te verleenen, te bepaalen verscheide ordres; en ook, onder anderen, aan alle Schouten en Ambachtsbewaarderen te gelasten, om behoorlyke zorg te draagen, ten einde, alvoorens eenige Landen worden uitgeveend, volkoomene gerustheid en zeeker-

Moog. beveelen, dat den geenen, die eenig Land wil slachturven, gehouden is te verbinden *syn persoon ende generaelick alle syne goederen, ende specialick stellende voor de toemaeckinge ten onderpande syn onroerende goeden, in den Ambochte gelegen, sufficant wesende voor de selve toemaeckinge, ende de gene die geen onroerende goederen inden ambochte en hebben, sullen andere sufficante Borge stellen, ten contentement van den Schouten ende Ambochtsbewaarders. —— —— Ende sal de voorsz. verbintenisse van Landen ende cautie respective gedaen ende gestelt worden, soo voor de toemaeckinge ende beplantinge van de Ackers, als oock de betalinge van de ongelde, ende alle ommeslagen ende contributien die over de geslachturfde Landen sullen vallen ende gedaen worden.* En is dus by dit Placaat nog veel sterker voorzieninge op dit stuk by hun Ed. Groot Moog. gedaan, dan wel by de voorigen van 18. Maart en 15. September 1593. was geschied: terwyl men alle deeze bevelen als de grondwettige bepaalingen der Veengraaverijen in Holland te houden hebben, over dewelken men meede kan naazien Jr. Joh. Vegilin van Claerbergen in zyn Vertoog over de Veengraaverijen pag. 76—83. Waren deeze van tyd tot tyd gestelde ordres tot toemaaking en beplanting, zoo als die breeder in de opgegevene Placaaten vermeld staan, behoorlyk nagekoomen, veelen deezer kwytscheldingen van lasten zouden onnoodig zyn geweest! Doch, naardien deeze Placaaten, naa verloop van tyd, waren verouderd en daardoor verslapt geworden in de executie, 't zy door gunstige uitleggingen, 't zy door eigen belang, 't zy door geneegenheid voor de Veenderen; 't welk alles te weeg bragt, dat met dezelven het bedoelde oogmerk niet is bereikt geworden; zoo zyn de Heeren Staaten, uit aanmerking der onmogelykheid, dat de Ambachten met de aangeslaagene lasten zouden blyven bezwaard, terwyl de meesten dier Veenderen en derzelver Borgen waren weggeraakt en niet meerder gevonden konden worden, wel genoodzaakt geweest, in deeze kwytscheldingen toeteestemmen en dus, alle deeze posten, als insolvent, voor 's Lands reekening overneemende, met derzelver rooijeering de registers van den aanslag te verminderen, gelyk zulks alles verstandiglyk is opgemerkt door den meergemelden Jr. J. Vegilin van Claerbergen pag. 84. Ook kan men over deeze tot bepaaling der Veengraaverijen in Holland gemaakte wetten, en de reedenen van derzelver verwaarloozing, naazien het oordeel van H. Oneïdes, in zyn onlangs uitgegeeven Vertoog, getiteld: *Middelweg in 't stuk der Veengraavery pag. 8. en 9.*

kerheid mooge worden gegeeven, dat door het doen betaalen van ééne ſtuiver voor iedere roede, dewelke zal worden uitgeveend, meerder of minder, naar de noodzaaklykheid zulks vereiſcht, 't zy by uitkoop, 't zy anderzins, voor het toekoomende, de gewoone en buitengewoone Verpondingen, mitsgaders de Binnenlandſche Omſlagen en andere Ongelden, zullen konnen worden gevonden en aan den Lande voldaan; en dat ook geene uitveeningen zullen moogen worden gedaan, ten zy de voorzeide ſtuiver van iedere uitteveene roede, minder of meerder naar noodzaaklykheid, betaald, de uitkoop gedaan, of de waarborg geſteld zal zyn (1). Vervolgens is op dit ſtuk by hun Ed. Groot Moog. nog al naader voorzien by eene Waarſchouwing van den 20. Juny 1721., by dewelke, nevens andere bepaalingen, den Schouten en Gerechten, dewelken de Verpondingen aan den Lande moeten verantwoorden, op het ernſtigſte wordt bevoolen, in het toekoomende niet te gedoogen, dat eenige Landen onder hunne Ambachten worden ingeſtooken, noch verveend, ten zy te vooren, door de voorzeide betaaling van ééne ſtuiver van iedere roede, (meerder of minder, naar noodzaaklykheid) of by uitkoop, of 't ſtellen van waarborgen, of andere middelen, volkoomene geruſtheid ten behoeve van het Ambacht zy gegeeven, ter voldoening van alle de by het voorige goedvinden gemelde laſten; en is verders ook daarby vaſtgeſteld, dat de Ambachten deeze uitkooppenningen zoodaanig zullen moeten invorderen, beheeren, en ten meeſten nut van het Ambacht aanleggen, dat alle die laſten daaruit bekwaamlyk konnen vervallen (2). Uit deeze penningen nu van tyd tot tyd Obligatien, ten laſte van het Gemeene Land, zynde aangekoft, ten einde daaruit alle de voorzeide laſten zouden konnen worden betaald, zoo hadden ook hun Ed. Groot Moog. uit eene byzondere gunſt, achtſlaande op het voorzigtige oogmerk deezer voorgemelde ſchikkingen (3), bereids op den 20. February 1688. goedgevonden, dat alle de Veendorpen, onder het gebied van hun Ed. Groot Moog. leggende, dewelken ten laſte van het Gemeene Land eenige Obligatien, ſpruitende uit zoodaanige penningen, dewelken gekoomen zyn van eenige ten eenenmaal uitgeveende of by de eigenaars verlaatene Landen, en uit welker intereſſen deeze Veendorpen moeten betaalen de Verpondingen, Omſlagen van Morgengelden en Binnenlandſche koſten, te vorderen hebben, ten opzigte van zoodaanige Obligatien zullen hebben vrydom en kwytſchelding van den reëelen tweehonderdſten penning; doch niet van zoodaanige andere Obligatien, die wel gekoomen zyn uit penningen tot reëele Waarborg opgebragt, om uit derzelver intereſſen in toekoomende tyden, by geheele uitveening of verlaating van die Landen, de voorgeroerde laſten ter zyner tyd te vinden, maar welker intereſſen nog worden genooten by die geenen, dewelken de penningen, waaruit deeze Obligatien ſpruiten, hebben opgebragt, zonder dat hunne Landen nog in 't geheel zyn verveend of verlaaten (4). En, naardien by den Ontfanger Generaal over Holland, en by de Ontfangers in de Steeden Gouda en Rotterdam een verkeerd begrip ten opzigte van deeze verleende gunſt ſcheen plaats gegreepen te hebben, zoo hebben hun Ed. Groot Moog. op den 2. February 1694., op het verzoek van de Schouten en Ambachtsbewaarderen der Veendorpen in Schieland, hun opgemeld goedvinden naader opgehelderd en alle zoodaanige Obligatien, als hier voor gezegd is, verklaard vry van alle de Tweehonderdſte en Honderdſte penningen, ſeedert den 20. February 1688. tot op dien tyd toe geheeven zynde, blyvende echter ook daarvan uitgezonderd zoodaanige Obliga-

(1) Groot Placaatb. Vol. IV. pag. 974. en Regiſter der Reſolutien van Holland van den jaare 1720.

(2) Groot Placaatb. Vol. VI pag. 1082. Zie ook over alle deeze geſtelde ordres Jonkhr. Joh. Vegilin van Claerbergen in zyn meermaals aangehaald Vertoog over de Veengraaverijen pag. 84 – 86.

(3) Deezen zyn die op de voorgaande Bladzyde aangehaalde ſchikkingen van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland; en, in dewelken ook andere Collegien van Dykgraaf en Hoogheemraaden, onder welker Waterſchap zyn eenige Veendorpen bevonden, de voetſtappen van die van Rhynland reeds hadden gevolgd, waarom ook de aangetoogene Reſolutie van hun Ed. Groot Moog. ſpreekt generaalyk van alle de Veendorpen in Holland en Weſtfriesland.

(4) Regiſter der Reſolutien van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland; en Groot Placaatb. Vol. IV. pag. 927.

gatien, koomende uit penningen tot Waarborg opgebragt (1). Gelyk ook naaderhand, wanneer by den Ontfanger over Leyden en Rhynland, ter zaake van het opgemeld naader goedvinden van hun Ed. Groot Moog. van den 2. February 1694., was geweigerd geworden de Veenambachten in Rhynland de opgemelde verleende vrydom te laaten genieten, hun Ed. Groot Moog. op den 29. October 1712. hun goedvinden ten deezen opzigte op de allerduidelykste wyze hebben aan den dag gelegd (2). En is ook wederom deeze gunst, ten opzigte van opgemelde Obligatien en Losrentebrieven, spruitende uit de opgebragte en belegde penningen van de betaalde stuiver van de roede tot afkoop der ongelden, by hun Ed. Groot Moog. vernieuwd op den 24. December 1717. en den 15. January 1718 (3). Doch in den jaare 1719. is deeze telkens vernieuwde gunst, ten opzigte van het toekoomende, eenigzins veranderd, naardien hun Ed. Groot Moog. op den 17. January 1719. hebben gelieven goedtevinden en te gelasten, „ dat de Obligatien en Losrentebrieven, spruytende uyt het furnissement van de penningen, van de „ betaalde stuyver per roede, tot af„ koop van de ongelden, voor soo veel „ die by aankoop ofte transport voor „ het toekoomende geacquireert sullen „ werden, sullen zyn en blyven subject de hondertste en tweehondertste „ Penningen op huyden by Ons geconsenteert (4)." Schoon de letter van dit by hun Ed. Groot Moog. goedgevondene duidelyk schyne te spreeken van zoodaanige Obligatien en Losrentebrieven, *voor het toekoomende te acquireeren*, zoo is echter over het begrip van hetzelve eenig misverstand gereezen, waardoor dan die van den Banne van Stompwyk in den jaare 1721. in eene ongeleegenheid zyn gebragt en met onaangenaame gevolgen gedreigd geworden, het welk aanleiding heeft gegeeven, dat de Schouten en Ambachtsbewaarders van Zoeterwoude, Stompwyk en Wilsveen, met kennisse, goedvinden en op 't bevel van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, als hunne Ambachtsheeren, zich op den 17. September van dat zelfde jaar dieswegens hebben beklaagd by hooggemelde Heeren Staaten en verzocht, dat hun Ed. Groot Moog. ontrent deeze zaake eenige voorziening gelieften te doen, gelyk blykt uit het Request by dezelve Ambachten aan hun Ed. Groot Moog. gepresenteerd en hiernevens gevoegd:

„ *Aan de Edele Groot Mog. Heeren*
„ *Staaten van Hollandt en West-*
„ *Vrieslandt.*

„ Geeven met alle schuldige reve„ rentie te kennen de respective „ Schouten en Ambachtsbewaarders van „ Soeterwoude, Stompwijck en Wils„ veen, met kennisse, goetvinden en „ ordre van der selver Ambachtsheeren, dat de Supplianten alle de pen„ ningen, die de selve hebben ontfan„ gen van de stuyver per roede der ver„ veende Landen in hunne Ambachten „ geleegen, genoodtsaackt zyn geweest „ op ordre van de Heeren Dijckgraaf „ en hooge Heemraaden van Rhynlandt „ te brengen aan der selver Comptoir, „ omme daar van jaarlijcks de intressen „ te ontfangen ende die intressen weder „ uyt te keeren, of wel by liquidatie te „ rescontreeren tegens de Verpondin„ gen, Mergengelden en Binnelandtsche kosten, die de Betaalders der „ voorschreeve stuyvers per roede we„ gens hunne verveende Landen van „ jaar tot jaar zyn verschuldight.

„ Dat de Supplianten jaarlijcks ge„ woon zyn, wanneer de selve den voor„ schreeven intresse ten Comptoire van „ Rhynlandt ontfangen, die penningen „ te employeeren tot voldoeninge van „ de ordinaris en extraordinaris Mergen„ gelden, in Rhynlandt betaalt worden„ de, doch dat de selve tot noch toe „ de intressen van hunne gefurneerde „ penningen, verscheenen in het voor„ leeden jaar seeventien hondert twin„ tigh en in dit loopende jaar seeventien „ hondert een en twintigh, niet en heb„ ben kunnen bekoomen, onder voor-

„ gee-

(1) Zie het voorzeide Register der Resolutien van Holland; en Groot Placaatb. Vol. IV. pag. 928.
(2) Register der Resolutien van Holland; en Groot Placaatb. Vol. V. pag. 1169.
(3) Register der Resolutien van Holland van de jaaren 1717. en 1718.

(4) Register der Resolutien van de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland van den jaare 1719., terwyl meede de Publicatie van hun Ed. Groot Moog., by dewelke deeze Resolutie aan allen en een iegelyk is bekend gemaakt, kan gevonden worden in 't Groot Placaatb. Vol. V. pag. 1192.

„ geeven, [illegible] daar van geen vier guldens van het hondert als in voorige jaaren konde werden betaalt.

„ Dat oock den Rentmeester van Rhynlandt in consideratie dat de voorschreeve intresse aan de Supplianten niet en wierde betaalt met de invorderinge van Rhynlandts Mergengeldt tot noch toe meede wel heeft stille gestaan, doch nu onlanghs aan die van den Banne van Stompwijck heeft doen aanseggen, dat de selve de voorschreeve Mergengelden d'annis seventien hondert neegentien en seeventien hondert twintigh ten eersten moeten koomen voldoen, op pœne van pandinge, sonder eenigh het minste gewagh te maaken van den voorgemelden intresse daar tegens uyt te keeren of te rescontreeren.

„ Welcke procedeuren onder reverentie noch met reeden noch billickheyt overeenkoomen, aangesien de Supplianten door de welgemelde Heeren Dijckgraaf en hooge Heemraaden van Rhynlandt zyn geobligeert geworden om de Gelden van hunne Ingezeetenen, wegens de voorschreeve stuyver per roede ontfangen, ten Comptoire van Rhynlandt te furneeren, sonder eenige de minste directie in de belegginge van die Gelden gehadt te hebben, en vervolgens buyten staat gestelt om daar omtrent ten nutte van hunne Ingezeetenen yets te hebben kunnen doen, en jegenwoordigh aan de selve hunne Ingezeetenen den voorschreeven intresse a vier per cento wegens hunne betaalde Stuyvergelden niet kunnen betaalen, of tegens der selver verschulde Verpondingen, Mergengelden en Binnelandtsche kosten kunnen laaten rescontreeren, waar door veel brouilleryen en misnoegen onder de selve Ingezeetenen wierdt veroorsaackt, voornamentlijck daar van daan koomende, dat men de goede Ingezeetenen over hunne voorschreeve Verpondingen, Mergengelden en Binnelandtsche kosten niet gevoegelijck kan noch derft aanmaanen, veel min executeeren, sonder den voorschreeven intresse daar tegens te voldoen of te laaten rescontreeren, en of het mitsdien wel hadde behoort, dat den gemelden Rentmeester van Rhynlandt met de invorderinge van de voorschreeve Rhynlandtsche Mergengelden soo lange hadde behooren te wachten, tot dat den voorgemelden vervallen intresse aan de Supplianten wierden betaalt, of ten minste daar tegens als voorheen wierde geliquideert, soo wordt nu in tegendeel den Banne van Stompwijck met de voorschreeve executie gedreyght, en die van Soeterwoude beducht zyn sulcks met'er tydt meede soude moeten ondergaan, weshalven soo keeren de Supplianten sich tot U Edele Groot Mog., onderdaanighlijck versoeckende, dat U Edele Groot Mog. gelieven soodaanigen ordre te stellen, dat op de eene of de andere wyse aan hun Supplianten wegens de voorschreeve betaalde Stuyvergelden worde uytgekeert een intrest van vier guldens van het hondert in het jaar, ende dat inmiddels den Rentmeester van Rhynlandt wordt gelast, om soo lange met de invorderinge van de voorschreeve Mergengelden te superceederen, tot dat den voorgemelden intrest aan de Supplianten worden uytgekeert en voldaan, of tegens den anderen kan worden geliquideert en gerescontreert.

Onder stond:

„ 't Welck doende, &c.

Laager stond:

„ Ter ordonnantie van Schout
„ en Ambachtbewaarders
„ van Stompwijck.

Geteekend:

Adriaan van Assendelft, Secr.

„ Ter ordonnantie van Schout
„ en Ambachtbewaarders
„ van Soeterwoude.

Geteekend:

J. J. Cosson, Secr.

In margine stond geapostilleerd:

„ De Staaten van Hollandt ende West-Vrieslandt vinden goet, dat deese Requeste gestelt sal werden in handen van haar Edele Groot Mog. Gecommitteerde Raaden en Dijckgraaf en Hoogheemraaden van Rhynlandt, omme de selve te examineeren, en daar op respectivelijck te dienen van haare consideratien en advis.

„ Actum den seeventienden September 1721.

Onder stond:

„ Ter ordonnantie van de Staaten.

Was geteekend:

Simon van Beaumont.

Uit eene onder my berustende Authentique Copie.

Op

Op welk verzoek dan ook, door de Heeren Gecommitteerde Raaden van de hooggemelde Staaten, en de Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, op den 23. October van den jaare 1721., ingevolge de ordres in het zoo evengemelde Appointement vervat, aan hun Ed. Groot Moog. is bericht geworden op de volgende wyze:

„ *Edele Groot Mog. Heeren,*

„ In gevolge van het goetvinden van „ U Edele Groot Mog. begreepen „ in der felver Appointement van den „ feeventienden September feeventien „ hondert een en twintigh, verleent op „ de Requeste aan U Edele Groot Mog. „ gepresenteert, door de respective „ Schouten, en de Ambachtsbewaar- „ ders van Soeterwoude, Stompwyck „ en Wilsveen, de voorschreeve Re- „ queste by ons zijnde geëxamineert, „ hebben wy ondervonden, dat sy te „ kennen geven, dat sy alle de pennin- „ gen, die sy hadden ontfangen van de „ stuyver per Roede, der verveende „ Landen, in de gemelde Ambachten „ gelegen, genootsaackt waaren ge- „ weest, op ordre van Dyckgraaf en „ hooge Heemraaden van Rhynlandt te „ brengen aan der selver Comptoir, „ omme daar van jaarlycks de interes- „ sen te ontfangen, ende die interessen „ weder uyt te keeren, of wel by li- „ quidatie te rescontreeren tegens de „ Verpondingen, Mergengelde en bin- „ nelandtsche kosten, die de Betaalders „ der voorschreeve stuyver per roede „ wegens hun verveende Landen van „ jaar tot jaar verschuldight waaren.

„ Dat sy jaarlycks gewoon waaren, „ als wanneer sy de interessen quamen „ te ontfangen, die penningen te em- „ ployeren tot voldoeningh der ordina- „ ris en extraordinaris Mergengelden in „ Rhynlandt betaalt werdende, dogh „ dat de selve tot nogh toe de interes- „ sen van hunne gefurneerde pennin- „ gen verscheenen in het voorleeden „ jaar seeventien hondert twintigh, en „ in dit loopende jaar seeventien hon- „ dert een en twintigh niet hadden kon- „ nen bekoomen, om dat voorgegeven „ wierdt, dat daar van geen vier gul- „ dens van het hondert, als in voorige „ jaaren, konde werden betaalt.

„ Dat oock den Rentmeester van „ Rhynlandt, in consideratie van het „ onbetaalt blyven der interessen, met „ de invorderingh van Rhynlands Mer- „ gengeldt, tot nogh toe wel had stil „ gestaan, dogh nu onlanghs aan die „ van den Banne van Stompwyck hadt „ doen aanleggen, dat de voorschreeve „ Mergengelden, wegens de jaaren see- „ ventien hondert neegentien en seeven- „ tien hondert twintigh ten eersten „ moesten werden voldaan, op pœne „ van pandinge, sonder eenigh gewagh „ te maaken van de interessen daar te- „ gens uyt te keeren ofte te rescon- „ treeren.

„ Dat die proceduren nogh met „ reeden nogh billickheyt overeen „ quamen, aangesien sy Supplianten „ waaren geobligeert geweeden, om „ de gelden van hunne Ingezeetenen, „ wegens de stuyver per roede, ont- „ fangen, ten Comptoire van Rhyn- „ landt te furneeren, sonder eenige di- „ rectie in het beleggen der gelden, „ te hebben gehadt, of in staat te zyn „ geweest, dat ontrent yets tot nutte „ van hunne Ingezeetenen te kennen „ doen; dat sy jegenwoordigh aan de „ selve Ingezeetenen de voorschreeve „ interessen a vier per cento van hun „ gefurneerde penningen, niet konden „ betaalen, of tegen der selver ver- „ schuldighde Verpondingen, Mergen- „ gelden en binnelandtsche kosten, niet „ konden laten rescontreeren; dat daar „ door veel broulleryen, en misnoegen „ wierdt veroorsaackt onder de selve „ Ingezeetenen; dat het wel hadde be- „ hoordt, dat met de invorderingh van „ de Rhynlandtsche Mergengelden soo „ lange was gewaght, tot dat de ver- „ vallen interessen waaren betaaldt, of „ als voorheen geliquideert, doch dat „ als nu die van den banne van Stomp- „ wyck gedreyght werdende met exe- „ cutie, die van Soeterwoude beducht „ waaren, dat sy die met'er tydt oock „ souden moeten ondergaan, en vervol- „ gens versoecken, dat U Edele Groot „ Mog. soodanige ordres geliefden te „ stellen, dat op de een of de andere „ wyse aan haar wegens de voorschree- „ ve betaalde stuyvergelden mocht wer- „ den uytgekeert een intrest van vier „ ten hondert in het jaar, en dat den „ Rentmeester van Rhynlandt mocht „ werden gelast, soo lange met de in- „ vorderingh der Mergengelden te su- „ percedeeren, tot dat den gemelden „ intrest aan haar uytgekeert en vol-

„ daan,

„ [illegible], [illegible] den anderen [illegible] „ [illegible] souden [illegible] „ [illegible] examen [illegible] van „ [illegible] onder het welne- „ [illegible] Edele Groot Mog, van „ [illegible], dat alle de Obligatien ge- „ [illegible] uit het geldt, [illegible] „ [illegible] stuiver per roede, die belegt „ zyn voor den jaare seventien hondert „ negentien [illegible] te zyn „ vry van alle [illegible] en tweehon- „ derdste Penningen alreede geconsen- „ teert, [illegible] te contenteeren, „ volgens U Edele Groot Mog. Reso- „ lutie van den seventienden January „ seventien hondert negentien; doch „ dat U Edele Groot Mog. daar be- „ nevens [illegible] te declaree- „ ren, dat die vrydom geen plaats sou- „ de hebben omtrent capitaalen, die „ belevdt zyn na den voorschreeven „ jaare seventien hondert neegentien:

„ Daar meede, Edele Groot Mog. „ Heeren, beveelen wy U Edele Groot „ Mog. de bescherminge Godes.

„ Geschreeven in den Hage den 23. „ October 1721.

Onder stond:

„ U Edele Groot Mog. Dienst- „ willige,

„ De Gecommitteerde Raa- „ den van de Staaten van „ Hollandt ende West- „ Vrieslandt,

„ Dyckgraafen Hoogheem- „ raaden van Rhynlandt.

Laager stond:

„ Ter ordonnantie van de selve.

Was geteekend:

Simon van Beaumont.
D. v. Leyden.

Uit eene gelyke meede onder my berustende Authentieke Copie.

En, dewyl ook hun Edele Moogende en haare Wel-Edelheden by dit Bericht te kennen geeven, van oordeel te zyn, dat het opgemelde goedvinden van hun Ed. Groot Moog. van den 17. January 1719. alleen moet verstaan worden van zoodaanige Obligatien en Losrentebrieven, dewelken in het toekoomende uit het geld, spruitende uit de stuiver der roede, zullen worden belegd of verkreegen; en het dus blykbaar was, dat de voorzeide moeilykheden, aan die van den Banne van Stompwyk aangedaan, haaren oorsprong alleen aan een verkeerd begrip verschuldigd waren, zoo hebben hun Ed. Groot Moog. op den 30. October 1721. zich ten dien einde naader verklaard en zelfs de voorheen verleende gunst nog verder uitgebreid, wanneer hun Ed. Groot Moog., naa te hebben laaten vooraf gaan den korten inhoud van het verzoek, by de Ambachten van Zoeterwoude, Stompwyk en Wilsveen gedaan en zoo even vermeld, zich in deezer woorden, overeenkoomende met het opgemelde Bericht en Advis, uitten: „ Waar op gedelibereert zynde, „ is goedgevonden en verstaan, dat alle „ de Obligatien, gesprooten uit het „ Geld gekoomen van de stuiver per „ roede, afkoop, Waarborg of dier- „ gelyke penningen van de Veendor- „ pen in deese Provincie, die beleid „ zyn voor den jaare 1719., vry zyn „ van alle honderdste en tweehonderd- „ ste penningen, alreede geconsenteert, „ volgens haar Edele Groot Mog. Re- „ solutie van den 17. January 1719., „ soo nogtans, dat die vrydom geen „ plaats sal hebben omtrent Capitaalen „ die na den jaare 1719. zyn beleid (1)." En hebben hun Ed. Groot Moog. zich ten deezen opzigte nog naader geuit en dit hun goedvinden van den 30. October 1721. voor altoos bevestigd op den 28. January 1723. (2), wanneer teffens door hooggemelde Heeren Staaten, ten einde de zaaken der Veendorpen eenmaal in goede orde te brengen en te houden, een altoosduurenden voet is beraamd, waar naar Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, in opzigt der Veendorpen daarin geleegen; en, ontrent alle andere Veendorpen buiten Rhyn-

(1) Groot Placaatb. Vol. VI. pag. 1084. en Register der Resolutien van Holland op deezen dag.

(2) Register der Resolutien by de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland genoomen in den jaare 1723. en ook te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. VI. pag. 1085

Rhynland, de Schouten en Gerechten van die zelve Dorpen, in het ſchikken en reegelen van de meergemelde Afkoop- of Waarborgpenningen, zich moeten gedraagen; waarin echter naaderhand op den 10. Maart 1723. door hun Ed. Groot Moog. eene kleine verandering is gemaakt geworden (1).

Ondertusſchen waren ook de Veenluiden verpligt van de door hen uitgedolvene Moer, wanneer deeze tot Turf gemaakt was, te betaalen het Tiendrecht, zynde de tiende of elfde ton Turfs, van alle de Turf, door hen getrokken, gebaggerd, gedolven, of op eenige andere wyze gemaakt; over welk recht op onderſcheide plaatzen afzonderlyke en verſchillende Verdragen, naar dewelken zulks wordt betaald, zyn geſlooten; dus is, onder meerdere anderen, by die van Stompwyk, Wilsveen en Gelderswoude ſeedert lange jaaren, in plaatze van de gemelde Tienden, volgens voorige overeenkoomſten, dit recht voldaan geworden met vyf grooten, zonder meerder, van iedere honderd tonnen Turfs, van welke

(1) Het zelfde Regiſter; en Groot Placaatb. Vol: VI. pag. 1087. Zie ook over deeze allervoorzigtigſte ſchikkingen van hun Ed. Groot Moog. Jr. Joh. Vegilin van Claerbergen in zyn meermaals gemeld Vertoog over de Veengraaverijen pag. 86—91. en pagg. 150. en 151. In welk Vertoog, 't geen in het algemeen, en voornaamlyk met betrekking op het ſtuk der Veendery, deszelfs voordeelen en naadeelen, gevaaren en daar tegen te ſtellene ordres, wel verdient met allen aandacht te worden doorgeleezen en overwoogen, door zyn Hoog Welgeb. teffens worden opgenoemd de ordres nopens het werk der Veendery geſteld in den Lande van Utrecht; pag. 94—103. en in het rechtsgebied van Mattenbroek in den Lande van Overyſſel; pag. 104—107. alwaar in het laage diſtrict van het Quartier van Vollenhove reeds genoegzaam al het Veen is uitgedolven en de graslanden in waaterpoelen zyn veranderd; zoo dat die landſtreek thans, by gebrek van in tyds gedaane voorziening, tot een zeer armoedigen ſtaat is gebragt; pag. 103. als ook de ordres ten deezen beraamd by hun Hoog Moog. in de Landen der Generaliteit; pagg. 93. en 94. en ook vervolgens wordt aangeweezen, hoe men al van vroegere tyden af in Holland merkelyke bekommeringen heeft getoond voor de naare gevolgen der vergraavinge van de Laage Veenlanden en welke voorzorg men ſteeds gebruikt heeft tot voorkooming en ſtuiting van het vermeenigvuldigen en verwyden van de zoo ſchaadelyke groote waaterplaſſen; en welke de ſlechte gevolgen der verwaarloosde ordres zyn geworden; als ook welke goede voorzieningen men tegenwoordig meeſt al gebruikt; en hoe de bepolderingen worden bevoordeeld; en wat op dit ſtuk al verder eenige betrekking heeft; zoo door het geheele Vertoog, als wel voornaamlyk pagg. 92. 93. 107. 108. 109. 112. 113. 116. 132. en 150. Dit *Vertoog* ondertusſchen, ('t geen ik by deeze geleegenheid alhier meene te moeten melden) teffens met eenige *Zeedige Aanmerkingen over de Veengraverijen in Friesland* van een ongenoemd Schryver; (hier booven Bladz. 690. Aanteekening N°. 1. aangehaald) in 't licht gekoomen zynde, ter geleegenheid, dat by de Ed. Moog. Heeren Staaten van den Lande van Friesland wordt gedelibereerd over het al of niet verbieden van 't vergraaven der Veenlanden in dat Landſchap, met openlyke toelaating van hunne Ed. Moog. aan allen en een iegelyk der Ingezeetenen, om hunne conſideratien op dit ſtuk aan hun Ed. Moog. vrijelyk in alle beſcheidenheid, naar eens ieders oordeel en goedvinden, voor te draagen, zoo heeft welgemelde Jonkheer Joh. Vegilin van Claerbergen verſcheide ſchriften zien uitgeeven, in dewelken zyn betoogde meerder of minder wordt tegengeſprooken, naar maate der onderſcheide begrippen van de Opſtelleren; als: eene *Verzameling van drie diverſe ſtukken over het Regt van Vergraving der Laage Veenlanden, enz.* welker eerſte is eene *Remonſtrantie aan de Ed. Moog. Heeren Staaten van Friesland door de Geintereſſeerden in dezelve Veenen uit de Grietenijen van Ængwirden, Schoterland, Haskerland en Weſtſtellingwerf, den 15. Auguſty 1766. ingediend*; het andere behelſt *Conſideratien op de Veengraverije in Friesland en inzonderheid op 't gemelde Vertoog door J. Gerlsma*; en het laaſte vervat een *Middelweg in 't ſtuk der Veengraverije ter beoordeeling voorgeſteld door H. Oneides.* Over welker drie ſtukken, gelyk meede over der opgemelde *Zeedige Aanmerkingen* en des *Vertoogs van den Heer Vegilin van Claerbergen*, korten inhoud kan gezien worden den Schryver der Vaderlandſche Letter-Oefeningen, Deel VII. N°. 7. pag. 279—283. terwyl by deeze Schriften nog konnen gevoegd worden de *Eenvoudige Practicale Aanmerkingen over de Veengraverien, door S. Rinſonides*, dewelke ook daarin het meergemelde Vertoog heftiglyk beſtrydt en allezins ſtaande houdt, dat het geſtelde van den Heere Vegilin van Claerbergen *in veel opzigten ganſch niet betrekkelyk kan worden gemaakt op de Veengraverien in het Quartier van* OOSTERGO *geleegen; als zynde aldaar van een geheel ander natuir, als* in dat Vertoog *wort opgegeeven; zo omtrent het aanleggen, als de ſchadelyke gevolgen, die 'er uit zouden voortvloeien.* Tot alle welke geſchriften, als zynde niet van myn beſtek dezelven te onderzoeken en te beöordeelen, ik den nieuwsgierigen en kundigen Leezer, dewelke verlangt tot eene meerdere kenniſſe der Veenlanden en der Veengraaverijen, vooral in den Lande van Friesland, en der, thans aldaar ontrent dit ſtuk plaats hebbende, verſchillende gevoelens, te geraaken, als nu wyze.

welke penningen de Graaflykheid van Holland altyd heeft genooten twee deelen en den Ambachtsheer van Zoeterwoude en Stompwyk het derde deel (1).

Uit deeze in den Banne van Stompwyk, zoo wel als elders in den Lande van Holland, aldus plaats hebbende meenigvuldige Veengraaverijen, ontstonden noodzaakelyk veele poelen en kleine meeren, strekkende ten verblyf en merkelyke voortteeling van verscheiden soort van visschen. En, naardien de eigenaars van deeze uitgeveende Landen, dewelken nu tot waater waren geworden, nochtans, zoo lang dezelven konden worden opgespeurd en bekend bleeven, gehouden waren alle de lasten en jaarlyksche ongelden van dezelven, even als of die landen nog in weezen waren, optebrengen en te voldoen, zoo was het ook allezins billyk en reedelyk, dat insgelyks voor hen alleen bewaard bleeve het recht, om in dezelve waateren te visschen en dus uit die geringe inkoomsten zich eeniger maaten te vergoeden de opgemelde jaarlyksche lasten, dewelken zy te draagen hadden. En het is uit deezen inzigte, dat Schout en Gerechte van denzelven Banne, op de klagten van verscheide Ingezeetenen wegens de hen dagelyks toegebragt wordende schaade, zoo aan het gewas en de turf op de Landen staande, als aan de visschery, dewelke aan een iegelyk in zyn eigen waater vry en onverhinderd behoort te worden gelaaten, reeds vroegtyds goedvonden, by eene afzonderlyke Waarschouwing tegen het ongeöorloofd Visschen in hun Rechtsgebied, het zelve aan allen en een ieder wel ernstelyk te verbieden en de op dit stuk by den Baillu en Welgebooren Mannen van Rhynland gemaakte Keuren nog naader bekend te maaken, gelyk als uit de hiernaavolgende Waarschouwing koomt te blyken:

„ Alsoo den Schout ende Gherechten vanden Banne van Stompwijck, by verscheyden Ingesetenen aldaer, klachtich is verthoont, hoe dat veele Luyden, soo vreemde als inwoonders, hen vervorderen soo by dage als by nachte inder voorsz. Ingesetenen Landen ende wateren, sonder consent, jae in weerwille vanden Eygenaers vandien, te koomen visschen, met korven, fuycken, schaeckels, klop-, houp-, ende schrob-netten, spanhaven, ende ander vischwant, alles tot groote schade, eensdeels van't gewas ende turff op de Landen staende, anderdeels vande Visserye, welck yder Ingeseten in sijn eygen vry ende onverhindert behoorde ghelaten te werden, aengesien de groote lasten die sy over hare Landen ende wateren te draghen hebben, jae oock dat eenige hen daer inne soo verre verloopen dat zy den goede Inghesetenen die hen daer over berispen, met vuyle scheltwoorden, oock met dreygementen komen te bejegenen, SOO IST dat Schout ende Gerechte voornoemt, genegen zijnde alle soodanige schaden ende onbehoorlickheden, voor soo veel in hen is, te verhoeden, ende die van hare goede Ingesetenen af „ te

(1) Van der Schelling Hollands Tiendrecht Deel I. Hoofdst. 43. §. 5. alwaar ook de Voorwaarden, op dewelken de Turftienden of Turfmaaten in de Ambachten van Geldersswoude, Wilsveen en Stompwyk, (te gelyk met deezen in andere Ambachten) door den Rentmeester Generaal van Noordholland, waaronder oudstyds Rhynland ook was begreepen, (Sim. van Leeuwen Batav. Illustr. D. I. Hoofdst. V. pag. 165.) op den tienden May van den jaare 1561. in het openbaar op het Raadhuis deezer Stad Leyden zyn verpacht, gevonden worden; en met welke Voorwaarden insgelyks overéénstemmen de Voorwaarden van verpachting van dat zelfde Recht, (by sommigen genaamd: *Ordonnantie van de Turf-tienden van de Graeflykheit van Hollandt:*) meerder dan een eeuw daarnaa, en wel (zoo ik meene) in den jaare 1663., gedaan door de twee in dien tyd zynde Rentmeesters Generaal van Noordholland; meede te zien by Denzelfden van der Schelling D. I. Hoofdst. 29. §. 8. en 9. waarby nog kan gevoegd worden het te vindene in Deel II. pag. 227. welke Heer ook in een geheel afgezonderd Hoofdstuk in het breede van de Turftienden handelt; D. I. Hoofdst. 29. en wordt het geen, waarvoor deeze Tienden in verscheide Veen-Ambachten by onderlinge Verdragen worden afgekoft, en 't welk in de meeste plaatzen op vyf grooten van elke last Turfs is gesteld, genaamd *Losgeld*; booven het welk nog aan den Ambachtsheere (buiten en behalven de zoogenaamde Consentgelden, en voor den Ambachtsheer, en voor den Dykgraaf,) voor de ontgronding koomt zeeker recht, bekend onder den naam van *Lastgeld*, geheeven wordende van elke last of honderd tonnen Turfs; waarvan almeede te zien is den gemelden Heer van der Schelling in het aangetoogen Deel I. Hoofdst. 29. §. 6. en D. II. pag. 52. En wordt dit *Lastgeld* meestyds door den Ambachtsheer aan den Schout of Secretaris van het Ambacht, of ook somtyds wel aan beiden, ieder voor de helfte, onder de voordeelen en inkoomsten van die bedieningen toegevoegd; gelyk in de Veendorpen in Holland genoeg bekend is.

„ te weeren, goetgevonden hebben by „ desen yder een 'tzy vreemde ofte Ingesetenen te waerschouwen, dat zy „ hen van des meer te doen, voortaen „ sullen hebben te onthouden ende wachten, ofte dat anders soodanige persoonen die hen niet tegenstaende dese „ waerschouwinghe, noch sullen vervorderen in eenige wateren, sonder „ consent vanden Eygenaers vandien, „ te koomen visschen, sullen vervallen „ in sodanige boeten, breucken ende „ bekeuringen, als by de CXVIIIe. „ ende volgende Keuren vanden Bailliuschappe van Rijnlant, mitsgaders de „ Ampliatie op den vierden Mey 1638. „ by Bailliuw ende Welgebooren Mannen daer op ghemaeckt, werden gestatueert. Luydende de selve Keuren „ ende Ampliatie als volght:

„ *Keuren op't visschen ende wes daer „ aen kleeft.*

„ CXVIII. Dat niemant hem en sal „ vervorderen in de Jurisdictie van Rhijnlant, de zwetten, grachten, watergangen of sloten, eenige persoonen in „ eygendomme toekomende, met kerven, fuycken, schaeckens, zegens, „ klop-netten, houp-netten, wan-netten of andere getouwen of netten, „ te visschen ofte eenighe visscheryen in „ May- of Weylanden, Turf ende ander gewas te beschadigen, ende den „ geenen die ter contrarie bevonden „ werde gedaen te hebben, sullen telcken verbeuren een boete van thien „ ponden, boven de ghereetschappen „ daer mede hy sal hebben gevist, ten „ ware 'tselve geschiede met consent „ van de eygenaers.

„ CXIX. Dat voorts niemant met den „ hengel en sal mogen visschen in eenige May-landen noch op eenige Ackers daer Turf op leyt of Elst gesayt „ of geplant is, op gelijcke boete van „ tien pont.

„ CXX. Dat mede de gene die in gemeene binnen ende buyten wateringhen of schouslooten wil visschen, „ geen vlijm of ander vuylicheyt uyt de „ gront comende op de goede luyden „ Landen sal mogen laten leggen, maer „ 'tselve weder int water werpen, op „ pene als boven van thien pont.

„ CXXI. Dat voorts niemant in eenige wateren in Rhijnlandt, eenige „ flachelgers ofte spanhavens en sal ghebruycken, noch oock de selve binnen zijn huyse of andere plaetsen moghen hebben, elck point op de boete als vooren van tien pont.

„ CXXII. Dat geen smeden nochandere persoonen binnen Rhijnlant woonende ofte van buyten comende, in „ Rhijnlandt eenighe flach-elgers ofte „ spanhavens en sullen mogen maecken „ noch verkoopen, telcken op gelijcke „ boete.

„ CXXIII. Ende sal de bekeuringe van „ desen gedaen mogen werden soo wel „ by den Officier ende Bode vander „ plecke daer sulcx gebeurt, als by den „ Baillius Booden, welcke Officier of „ booden vande plecke voor de selve „ bekeuringe genieten sal een gerecht „ derdepaert van de voorsz. boeten, gelijck oock den eygenaer of geinteresseerde in sijn aenklachte geloof gegeven werden sal.

„ *Ampliatie.*

„ Sullen mede den eygenaers, bruyckers of geinteresseerden vermogen de „ voorsz. bekeuringhe selfs te doen, „ behoudelijck dat die daer toe alvoorens van de Bailliu ende welgebooren Mannen voornoemt ghehouden „ zullen zijn authorisatie te versoucken „ ende verkrijghen, in welcken gevalle „ de boeten komen zullen ten prouffijte vanden Bailliuw alleen.

„ Welcke persoonen in haer aenklachte mede volkomen geloof gegeven ende verleent sal werden, het „ waere oock op de getuychnisse van „ een alleen der selver.

„ Elck houde sich voor gewaerschout „ dat Schout ende Gerechten voornoemt „ ernstich hebben voor-genomen, tegens den overtreders der voorsz. Keuren, 'tzy vreemde ofte inwoonder, „ niemant uytgesondert, strictelick te „ doen procederen, tot inninge der „ voorsz. boeten ende breucken, yder „ wachte sich oversulcx voor schade, „ ende

„ Segget voorts.

Uit de onder my berustende Authentieke Waarschouwing (1).

Wan-

(1) Zie ook van de in deeze Waarschouwing geplaatste Keuren van het Baillusschap van Rhynland, hier booven Bladz. 665. en 666. en aldaar meede de Aanteekening N°. 1.

Wanneer het nu verders aan alle eigenaaren der uitgeveende en tot waater gemaakte Landen, onder deezen Banne, niet geleegen kwam, deeze hunne waateren zelfs en tot hun eigen voordeel te bevisschen; en zy ook buiten staat waren, de onordentelykheden, dagelyks in 't bevisschen van die waateren gepleegd wordende, te weeren; zoo zyn Schout en Ambachtsbewaarders van deezen Banne bedacht geweest op het uitvinden van andere middelen, zoo wel tot weering van alle dezelve moedwillige onbetaamlykheden; als ook tot behartiging van 't voordeel der eigenaaren van deeze waateren, dewelken door dit ongeöorloofd visschen van de vruchten en voordeelen van die waateren, waarvan zy echter de jaarlyksche lasten en ongelden waren verpligt te betaalen, werden beroofd; en meede tot voorkooming van daar uit konnende spruiten onheilen; en hebben dienvolgens, op de aanhoudende klagten van veelen derzelver eigenaaren, met hulp en meedewerking der Moolenmeesteren van de Starrevaartsche polder en van dat gedeelte van de groote Zoetermeersche bepoldering, 't welk onder deezen Banne geleegen is, bereids in den jaare 1658. goedgevonden, de Visschery van alle de waateren, in de voorzeide bepolderingen gevonden wordende, in het openbaar te verhuuren, ten einde de uit deeze verhuuringe spruitende penningen aan de eigenaaren van die waateren te laaten strekken tot afslag van hunne verschuldigde Morgen- of Moolengelden over derzelven door de gedaane uitveeningen nu tot waater gewordene Landen; zoo nochtans, dat aan een iegelyk eigenaar bleeve de volkoomene vryheid, om zelfs zyne waateren met zyn eigen vischgereedschap naar zyn believen te bevisschen, mits alleenlyk zich deezen aangaande aan de voornoemde Schout, Ambachtsbewaarderen en Moolenmeesteren behoorlyk verklaarende, waartoe dezelven dan ook de naavolgende Waarschouwing deeden aanplakken:

„ *Waerschouwinge van't Verhuyren*
„ *vande Wateren ende Visscheryen*,
„ *in Stompwyck ende Wilsveen.*

„ De Schout ende Ambachts-bewaerders vanden Banne van Stompwijck, mitsgaders de respective Molenmeesteren vande Starrevaertsche Polder, ende van't gedeelte van„ de groote Soetermeersche Bepolderinge, 'twelck onder Stompwijck ende Wilsveen resorteert: Bemerckende de groote onordentelicheden die dagelijcx meer ende meer werden gepleecht, in't visschen van de wateren inde voorsz. bepolderingen gelegen, niet alleen by verscheyden Ingesetenen die sich vervorderen in andere luyden wateren te visschen met allerhande Visch-want, maer specialick oock by diversche vreemde luyden, geen ingesetenen zijnde, die sich niet ontsien soo by nacht als by daech der goede Ingesetenen wateren continueel te bevisschen, tegens 'tverboth, jae in weerwil vande Eygenaers van dien, ende alsoo de selve Eygenaers te berooven vande vruchten ende proffijten der selver wateren, daer van zyluyden nochtans de lasten ende jaerlicxse ongelden moeten dragen, behalven dat oock grootelicx te beduchten is, dat daer uyt 'teeniger tijt swere onheylen mochten voortkoomen: Hebben om soo veel doenlick is, alle de voorsz. onordentelickheden voor te komen, ende de te beduchten onheylen te verhoeden, ende voornaementlick om den goede Ingesetenen te doen genieten de vruchten vande visscherye haerder wateren, op't instantelick versouck van veele ende verscheyden der selver, die sich klaechlick aen haer hebben geaddresseert, goetgevonden ende geresolveert, de Visscherye van alle de Wateren inde voorsz. bepolderingen onder Stompwijck ende Wilsveen gelegen, volgens Voorwaerden daer toe te beraemen, voor seeckere tijdt van Jaren openbaerlijck te verhuyren, Te weten aende Zuyt-zijde vande Wilsveensche-wech ende den Ommedijck, van de Lantscheydinge af, tot de Soetermeersche Meer toe, ende aende Noort-zijde van de selve weegen van't Costverlooren af, tot de Wooninge ende Landen van Cornelis Willem Jan Jacobsz. Weduwe toe exclusys, ende voorts de geheele Starrevaertsche Polder; Doch dat alles in verscheyden blocken: Ende de Huyrpenningen vande selve wateren te procederen, den Eyghenaers van dien weder te laten te goede komen, op afslach van haer Morgen- ofte Moolen-gelden, te verdeelen over alle de Landen ende Wateren van elcke bepolderinge onder de voorsz. limiten „ gele-

„ gelegen, Morgen, Morgens gelijck, „ met sulcke meyninge nochtans dat yder Eygenaer sal blijven genieten volkomen vryheydt om selfs zijne wateren, doch alleen ende niet anders als met Vuycken, Korven, Puyten, Voorn-netten, Fleuren, ende Doggers, alles hem eygen toebehoorende ende niet van yemant daer toe geleent, te mogen bevisschen, soo veel ende dickmaels als't hem goetduncken sal.

„ Doch alvoorens de voorsz. verhuyringe der geseyde wateren ende visscheryen in't werck te stellen, hebben Schout, Ambachts-bewaerders ende Moolenmeesteren voornoemt, goetgevonden, allen ingelanden onder de voorsz. limiten gelegen, daer van te waerschouwen by desen, ende met eenen te belasten, dat alle de geene die zijne wateren onder de voorsz. verhuyringe niet en willen hebben begrepen, maer de selve begeeren aen haer te behouden, ('twelck een yder wert vrygelaten mits weder vande Huyr-penningen niets genietende) haer binnen de tijt van veertien dagen naestkomende ter Secretarye van desen Banne van Stompwijck sullen hebben bekent te maecken, met verklaringe vande partyen welcke zyluyden onder de voorsz. limiten leggende hebben, op dat daer op inde verhuyringe reguard genomen mach werden, ofte by gebreecke vande selve bekentmaeckinge binnen de voorsz. tijdt, datmen alsdan met de verhuyringe sal voorts gaen, ende houden 'tachterblijven ende stilswijgen van yder voor volkomen Consent ende toestemminge.

„ Actum den 27. February vanden „ Jare xvj^c. acht-en-vijftich.

Onder stond:

„ Door Ordre van Schout, Ambachts-bewaerders ende Moolenmeesteren voornoemt geteyckent

Laager stond:

„ By my

Was geteekend:

Daniel Danielsz. van Alphen. Secretaris.

Uit de onder my berustende Originecle Waarschouwing.

En hebben nog wyders, in dat zelfde jaar, Schout en Schepenen van den Banne van Stompwyk, Wilsveen, Leydschendam en Tedingerbroek, met goeddunken en ten overstaan van de Ambachtsbewaarderen, zoo van Stompwyk en Wilsveen, als van Tedingerbroek, en met behoorlyke toestemming en onder het goedachten van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, als hunne Ambachtsheeren, gemaakt eene naadruklyke Keure tegen het onbehoorlyk Visschen, Schieten en het pleegen van andere moedwilligheden en veldrooverijen; en verders op dezelve Keure, ten einde daaraan meerder gezags zoude zyn gehecht en den Schout en Gerechten in het ter uitvoer brengen van deeze niet mogten worden tegengegaan, verzocht aan den Edelen Hove van Holland, dat het Hof geliefde deeze gemaakte Keure goedtekeuren en te bevestigen, of anderzins dezelve te verbeeteren of vermeerderen, zoo als het Hof zoude bevinden ten besten dienste te behooren en tevens den meergemelden Schout te magtigen, om deeze Keure te moogen uitvoeren naar derzelver inhoud; op welk verzoek dan ook het Hof deeze Keure, op den 18. December van dat zelfde jaar, in alle haare deelen heeft goedgekeurd en bekrachtigd, en aan allen en een ieder, dien het zelve zoude moogen aangaan, bevoolen, zich naar den inhoud deezer Keure stiptelyk te gedraagen Gelyk deeze Keure, met het daarop gevolgde goedvinden van den Edelen Hove van Holland, door my hiernevens is gevoegd:

„ Alsoo de Schout ende Gerechten van den Banne van Stompwijck, Wiltsveen, Leytschendam, ende Tedingerbroeck, den Hove van Hollandt by Requeste te kennen hebben gegeven, hoe dat sy Supplianten op de veelvoudige groote klachten van hare gemene Ingesetenen ende Geinteresseerden ingelanden van den gemelten Banne, aen haer supplianten van tijt tot tijt gedaen, goetgevonden hadden, met Advijs ende ten overstaen van de respective Ambachtsbewaerders soo van Stompwijck ende Wiltsveen, als van Tedingerbroek, ende met behoirlijcke approbatie van Burgemeesteren der Stadt Leyden hare Ambachtsheeren, te maecken, ende opten xj. September 1658. te arreste-

„ resteren sekere Keuren ende Ordonnantie, tegens het onbehoirlijck Visschen, Schieten, ende andere Veltroveryen, binnen der suppliant en District, jegenwoordich met groote insolentie dagelijcks met groote schade harer Ingesetenen ende Ingelanden gepleecht werdende: Doch op dat deselve Keure ende Ordonnantie met authoriteyt mochte werden geëxecuteert: Soo keerden supplianten haer reverentelijck aen desen Hove, versoeckende dat 't Hoff gelieven wilde deselve Keure ende Ordonnantie, soo die leyt, te approberen ende advouëren, ofte anders die te corrigeren ofte amplieren, sulcks als 't selve Hoff bevinden soude ten besten dienste te behoiren, ende daer benevens den Schout van desen voorsz. Banne van Stompwijck, Wiltsveen, Leytschendam, ende Tedingerbroeck te authoriseren, om deselve Keuren ende Ordonnantie te mogen executeren; SOO IS'T dat 't voorsz. Hoff, geëxamineert hebbende de voorsz. Keure ende Ordonnantie, hier naer van woorde te woorde geinsereert.

„ *Keure ende Ordonnantie tegen het onbehoorlijck Visschen in de Banne van Stompwijck, Wiltsveen, Leytschendam, ende Tedingerbroeck.*

„ Alsoo de Schout ende Gerechten van den Banne van Stompwijck, Wiltsveen, Leytschendam, ende Tedingerbroeck in 't seecker bericht zyn, hoe dat vele Luyden niet alleen vreemde uyt de omleggende Steden, Vlecken, Dorpen ende Ambachten komende, maer oock Inwoonders weynich ofte niet Gelant zijnde, sich vervorderen binnen den voorsz. Banne, soo by dage als by nachte in der voorsz. Ingesetenen Landen, Sloten, Dobben, ende Wateren, sonder Consent, jae in weerwille van de Eygenaers van dien te komen Visschen met de Hengelroede, item met Zegens, Schaeckels, Klop, Hoep, ende Schobnetten, Spanhaven, Werpnetten, Korven, Fuycken, Puyten, Doggers ende ander Visch-tuych; Lopende niet alleen der goede Ingesetenen Gras, Haver ende ander gewas plat, ende 't selve met Vlijm ende ander vuyl onderdempende, mitsgaders de Turf om verre, alles tot groote schaede van den Ingeseetenen; Maer berovende deselve Ingeseetenen soo doende oock van hare Visscherye, welcke voor veelen sijnde de eenichste vrucht ende baten die sy van hare verdolven Landen konnen genieten, aen yeder vry ende onbekommert behoirde gelaten te werden, aengesien de groote lasten die sy over hare Landen ende Wateren te dragen hebben: Dat oock veele hen niet en ontsien der goeder Ingesetenen Korven, Fuycken, ende Houwers te lichten, ende de gevangen Visch daer uyt te nemen, ende dieffelyck te stelen: Oock op te grijpen, doot te slaen, ende met Roers te schieten der goeder Ingeseetenen Eenden, Duyven, Hoenderen, ende ander gevogelte: Jae sich daer inne soo verre verlopen dat zy den genen die hen daer over berispen, met vuyle scheltwoorden, ook met dreygementen bejegenen: saecken den goeden Ingesetenen onlijdelijck, ende waer uyt t'eniger tijt sware onheylen te beduchten staen; SOO IS 'T: Dat de Schout ende Gerechten voornoemt, willende daer inne voorsien, ende volgende 't exempel van andere omleggende Plaetsen, met Advijs ende toestemmen van de respective Ambachtsbewaerders soo van Stompwijck ende Wilsveen, als van Tedingerbroek, op Approbatie van de E. E. Heeren de Burgemeesteren der Stadt Leyden, hare E. E. Ambachtsheeheeren, mitsgaders van den Ed. Hove van Hollandt, gekeurt ende geordonneert hebben, Keuren ende Ordonneren by desen, als hier naer volcht:

„ In den Eersten: Dat hem niemant van nu voortaen, binnen den voorsz. Banne van Stompwijck, Wiltsveen, ofte Tedingerbroek, sal vervorderen te Visschen in eenige Molen-sloten, Schey-sloten, Bruggens, Heulen, Hoofden ofte andere Wateren, 't Ambacht in 't gemeen, ofte den Ingesetenen in 't particulier toebehoirende, 't zy met Hengel-roede, Zegens, Schaeckels, Klop- Hoep- Werpnetten, Korven, Fuycken, Puytten, Doggers, Fleuren, ofte ander Visch-tuych, dan met expres Consent van den Eygenaer, Bruycker ofte Huyrder van dien, op een boete van Tien Ponden van veertich grooten 't stuck, ende verbeurte van de Schuyten, Netten, ende ander Visch-want, mitsgaders verdere Gereetschappen daer mede zy bevonden mochten werden

„ den gevischt te hebben, gereserveert, „ niettemin den voorsz. Eygenaer, „ Bruycker, ofte Huyrder sijne Actie „ van geledene schade, welverstaende „ nochtans dat den Hengelaer wert ge- „ consenteert met den Hengel te mo- „ gen visschen in gemene Wateringen „ ende Vaerten, neffens publycque We- „ gen ende Kaden, langhs dewelcke „ gaende syluyden sullen mogen Hen- „ gelen ende anders niet

„ Dat niemant vermogen sal in de „ Wintertijt in yemants Hoofden-eyn- „ den, Binne-dobbens, ofte Schey- „ sloten, nochte in eenige Binnen- of- „ te Buyten-wateringen ofte Molen- „ sloten in het Ys eenige bijten te hac- „ ken, om daer inne met Ellegaers te „ sticken, ofte met andere Instrumen- „ ten ofte Visch-tuych te visschen, „ dan met expres Consent alsvoren, op „ verbeurte van sodanige Instrumenten „ ende Visch-tuych, ende gelijcke „ boete van Thien Ponden.

„ Niemant en sal vermogen eens an- „ ders Korven, Fuycken, Schaeckels, „ Fleuren, Doggers ofte Houwers, son- „ der Consent van den Eygenaer te lich- „ ten ofte ledigen, nochte oock op te „ grijpen, doot te slaen, met Roers te „ schieten, ofte met andere Instrumen- „ ten te vangen yemants anders Eenden, „ Duyven, Hoenders, ofte ander ge- „ vogelte, elcks op de boete van Twin- „ tich Ponden, ende verbeurte van ha- „ re Gereetschappen ende Instrumenten, „ ende daer en boven gestraft naer gele- „ gentheyt van saecken, behoudens den „ beschadichden sijne actie van geledene „ schade.

„ Soo yemant eenige Schepen, Pra- „ men, Schuyten ofte ander Vaertuych „ aen eenen anderen komt uyt te leenen „ ofte te verhuyren, om daer mede te „ varen Hengelen, Visschen ofte Schie- „ ten, sal sodanige Hengelaers, Vis- „ schers ofte Schieters, moeten houden „ alleen op sijn Land, in sijn Water, „ hem eygen, ofte in huyre toekomen- „ de, op een boete van Thien Ponden, „ ende verbeurte van deselve Schepen, „ Pramen, Schuyten ende ander Vaer- „ tuych.

„ Sal voorts niemant binnen den voorsz. „ Banne van Stompwijck, Wiltsveen, „ Leytschendam ofte Tedingerbroek, „ in eenige Wateren, alwaer 't hem ey- „ gen ofte in huyre toebehorende mo- „ gen Visschen met eenige Slach-elle- „ gaers, Schrob-netten, nochte Span- „ haven, jae oock die niet binnen sijn „ Huys ofte andere plaetsen mogen heb- „ ben ofte houden, op de verbeurte van „ deselve, ende een boete van Thien „ Ponden.

„ Soo en sal oock niemant in de Ry- „ tijt als de Visch paeyrt met eenich „ Visch-want hoe 't mochte genaemt „ werden, het zy in eygen ofte gehuyr- „ de Wateren, vermogen te Visschen „ namentlijck in Stompwijck ende „ Wiltsveen van den xv. April tot den „ xv. Mey beyde incluys, ende in Te- „ dingerbroeck van den voorsz. xv. A- „ pril tot den laetsten Mey beyde in- „ cluys, t'elckens op de boete van „ Twintich Gulden, ende verbeurte „ van het Visch-tuych, uytgesondert „ nochtans de Palingh-korven die vry „ sullen zijn.

„ Alles wat Contrarie dese Keure, „ naer der Sonnen ondergangh ende „ voor derselver opgangh geschiet, sal „ wesen dubble boete.

„ Ende sal de Bekeuringe van desen „ gedaen mogen werden by den Schout, „ Ambachtsbewaerders, Bode ende „ Diender van desen Banne: Item by „ de Respective Molenmeesteren, Mo- „ lenaers, Eygenaers, Bruyckers ofte „ Geinteresseerdens, mitsgaders by alle „ andere Gebuyren, sijnde Personen, „ staende ter goeder naem en faem, „ welcken op haren Eedt daer inne ge- „ looff sal werden gegeven: Jae schoon „ oock dat zy de Visschers ofte Schie- „ ters maer van verre sagen Visschen of- „ te Schieten, sonder eenige aenspraeck „ ofte bekeuringe aen haer te doen, mits „ dat zy deselve wel sullen moeten ken- „ nen, ende alsoo oprechtelijck aen- „ brengen, invoegen dat de sodanige „ Visschers ofte Schieters, nimmermeer „ vry sullen konnen wesen van gecau- „ seert te zijn.

„ Ende en sal, yemant eenige Bekeu- „ ringe doende, in 't minste niet ver- „ mogen met den Bekeurden te Accor- „ deren ofte Composeren, op een boete „ van Thien Gulden, ten behoeve van „ den Schout van desen Banne, ende „ indien de Bekeurde sodanich Accord „ ofte Compositie selfs aenbrenght, sal „ hy in sulcken gevalle vry sijn van sijn „ verbeurde boete, ofte by Compositie „ beloofde penningen, ende boven dien „ genieten de helfte van de voorsz. boe- „ te voor zijne denuntiatie.

„ Ende

„ Ende of yemant in 't heymelijck „ desen in eenich poinct ofte poincten „ quamen te overtreden, sonder dat „ sulcks juyst dadelijck bekent wiert, „ maer eerst eenigen tijt daer naer tot „ kennisse van den Schout komen moch- „ te, sal eevenwel alsdan gehouden sijn „ de boete ende verbeurte, volgens den „ inhout deses te voldoen.

„ Alle welcke voorsz. boete ende ver- „ beurte getrocken ende genoten sullen „ werden by den Schout van desen Ban- „ ne, ende den Aenbrenger yder de „ helfte.

„ Voor welcke boete ende verbeurte „ de Contraventeurs, geen Ingeseten „ wesende, in arrest ende bewarender „ hant gehouden sullen mogen werden, „ ter tijt toe, zy daer voor Cautie suffi- „ sant de Vierschare van desen Banne „ subject gestelt ofte deselve boete be- „ taelt sullen hebben.

„ Aldus gekeurt ende Geordineert by „ Mr. Willem van Walwijck, „ Schout, Huych Pietersz. Coe- „ dijck, Pieter Jansz. van Beec- „ kum, Cornelis Jansz. Beere- „ steyn, Willem Ariensz. Moy- „ man, Pieter Gerritsz. Borst, „ Claes Dirksz. Vellemans, ende „ Jacob Lenertsz. vander Claeu, „ Schepenen van den voorsz. Ban- „ ne van Stompwijck, Wiltsveen, „ Leytschendam, ende Tedinger- „ broeck, met Advijs ende ten „ Overstaen van Pauwels Lourisz. „ Smets ende Gerrit Lenertsz. „ Borst, Ambachtsbewaerders van „ Stompwijck, Wiltsveen, ende „ den Leytschendam: mitsgaders „ Claes Adriaensz. Moyman ende „ Cornelis Schrevels, Ambachts- „ bewaerders van Tedingerbroeck, „ opten xj. September van den Ja- „ re xvj^C. Acht ende Vijftich.

„ Deselve Keure ende Ordonnantie „ in alle sijne Poincten ende Articulen „ Geapprobeert ende Geratificeert heeft, „ Approbeert ende Ratificeert deselve „ mitsdesen naer zijne forme ende in- „ houden, lastende ende bevelende ye- „ der die 't selve soude mogen aengaen, „ haer naer den inhoude van dien pun- „ ctuelijcken te reguleren opte boeten „ ende breucken daer inne ge-expres- „ seert.

„ Gedaen in den Rade den xviij^en „ Decembris xvj^C. Acht ende Vijf- „ tich.

„ In kennisse van my

Adr. Pots.

Uit de Keure, my door den Wel Ed. Gestr. Heer Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van den Banne van Stompwyk, Wilsveen, Leydschendam en Tedingerbroek, meedegedeeld.

Dat wyders dit Ambacht van Stompwyk veelerhande zaaken en, onder deezen, ook het onderhoud van eenige wegen, waateringen, bruggen, heulen en sluizen, met het Ambacht van Zoeterwoude gemeen heeft, is onnoodig alhier te herhaalen, dewyl ik hetzelve hierboovén (1) in het breede heb aangeteekend; doch dit kan ik niet voorby alhier ter neder te stellen, dat die beide Ambachten in het draagen van sommigen deezer lasten ook nog wel door andere Ambachten en Polders worden ondersteund en geholpen; dus is het Ambacht van Zoetermeer gehouden jaarlyks te draagen twee derde gedeelten in de kosten, vallende op het sluiten en ontsluiten van de Zwietersluis en op het ten wederzyden aanaarden van de brugge over dezelve sluis (2); als ook op het geheele onderhoud van deeze Sluis en Brugge. Gelyk ook de Groote Polder aan dit Ambacht jaarlyks moet voldoen de helfte van alle diergelyke onkosten vallende op de Rynegommersluis en Brugge; de Zoetermeersche Meer haar aandeel in het onderhoud der Bruggen en Sluizen in den Hoogen Rhyndyk onder het Ambacht van Zoeterwoude leggende, in gevolge van zeekere Overeenkoomst met den anderen gemaakt; en de Croonesteynsche Polder ook haar, by Accord van den jaare 1649. bedongen, aandeel in het onderhoud der weg by de Lammenbrugge, aan die Polder tot eene polderkaade dienende (3).

De

(1) Bladz. 654. en Aanteeken. N°. 3.

(2) Dit aanaarden der Bruggen is duidelyk geboođen by de XCIII. Keure van het Hooge Heemraadschap van Rhynland pag. 131. als ook by de CVI. en CXXIII. Keuren van het zelfde Hooge Heemraadschap, meede aldaar pagg. 147. en 211.

(3) Uit meedegedeelde Berichten en Stukken.

De polders nu, dewelken in deezen Banne gevonden worden, draagen de volgende naamen: als: de Starrevaarts-polder; Damhouders-polder; Mees-Louwen-polder; Huiszitten-polder; Riet-polder; Speken-polder; Kleine Blankaarts-polder; Groote Blankaarts-polder; Westendische-polder; Geer-polder; Groote polder; Zoetermeersche Meer; Driemans-polder; en Tedingerbroek. Van alle welke polderen wy kortelyk zullen aanteekenen, het geen Ons van dezelven, door de vriendelyke onderrichtingen van den meêrgemelden Heere Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van deezen Banne, enz. is bekend geworden; en het geen wy in eenigen onder Ons reeds langen tyd beruft, en anderen onlangs bekoomen hebbende papieren en bescheiden, voornaamlyk aangaande de Driemanspolder, gevonden hebben, naardien wy meenen, dat al het zelve tot een weezenlyk nut van de tegenwoordige en toekoomende Leezeren zal konnen strekken, 't welk alleen Ons oogmerk is. Doch van Tedingerbroek, om dat deeze polder, als een byzondere Ambachtsheerlykheid, de Stad Leyden aankoomende, bekend staat, zullen wy, naa te hebben afgehandeld alles, wat ons van Stompwyk, Leydschendam en Wilsveen te zeggen staat, en dus niet eerder, dan op het laatste gedeelte van dit Hoofdstuk, spreeken.

De Starrevaarts-polder, leggende ten Oosten van den Leydschendam en ten Westen van de Damhouders-polder in deezen Ambachte en groot, volgens de Verpondingboeken, in zyn geheelen omtrek 256. Morgen; doch, volgens den aanslag in het Rhynlandsch Morgengeld, van ouds verongeldende voor 260. Morgen en 25. Roeden, is, volgens het Octroy aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden op den 3. February 1736. door de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland verleend (1), en dus eerst zeedert weinige jaaren, bedykt en drooggemaakt, onder het genot der groote vrydommen aan deeze Polder door hun Ed. Groot Moog. zoo gunstiglyk geschonken en dewelken gevonden worden in de naavolgende Opene Brieven van Octroy, dewelken wy ten algemeenen nutte oirbaar geoordeeld hebben hiernevens te voegen:

„ De Staten van Holland en Westvriesland doen te weeten: Alzoo ons vertoond is, by Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden, dat sy, in Consideratie van het onophoudelyk vermeerderen van de Binnen-Wateren in den Lande van Rhynland, door het uythaalen van het Veen tot den Turfbrand voor de ingezeetenen deezer Landen, waar door het Land, eenmaal tot water geworden zynde Wy komen te derven een groot deel van onse jaarlykx inkomen voor zoo ver dezelve geheft werden van middelen van Consumptie ende andere tot het bebouwen van Landeryen nodig: ende weetende, hoe goeden werk het is, van Water Land te maken, tot Voedzel, bewoningen en diensten der Menschen, te raade waaren geworden de Starrevaarts Polder leggende ten Ooste van den Leydschen Dam onder den Ambagte van Stompwyk in Rhynland, by na geheel en al met water bezet, in syn ommetrek, volgens de Verponding boeken groot twee honderd ses en vyftigh Mergentalen van het gemelde Water te ontlasten en uyt te maalen, ende van een schraale Poel tot Landeryen, welke haar Impositien en omgelden door de tyd, en onkosten daar aan te doen, zoude kunnen opbrengen, waar door aan ons behalven de Middelen op het platte Land ende provenu van dien geheft werdende, wederom zoude kunnen voldaan werden, de Verpondingen en Hondertste Penningen over de voorsz. Polder omgeslagen, ende waar van uyt de overtuyging van de jammerlyke staat van de gemelde Starrevaartse Polder, door ons goedgunstelyk bereydt al eenige Remissien, voor eenige Jaren herwaarts verleent waaren; Edog, overmidts dit een zake is van seer groote Kosten en een onzeekeren uytslag, en waarom wy ook van tyd tot tyd, daar toe Onse goede Onderdaanen hadden geencourageert, zouden de Vertoonders Ons „ re-

(1) De Resolutie van hun Ed. Groot Moog., tot het verleenen van dit Octroy, is te vinden in de Handvesten van Leyden pag. 750—752. en in het Register der Resolutien van hun Ed. Groot Moog. sub dato 3. February 1736. en ook in het Groot Placaatb. Vol. VI. pag. 1520—1522.

,, respectueuselyk verzoeken , dat het
,, Onse goede geliefte mogte zyn , de
,, Vertoonders ten voorsz. eynde te gra-
,, tificeeren over de voorsz. Polder met
,, favorable Brieven van Octroy in com-
,, muni forma, ende by dezelve aan de
,, Vertoonders off haar Regt verkry-
,, gende te vergunnen en te verleenen
,, Vrydom van alle Gemeenelands On-
,, gelden , Lasten en Contributien Or-
,, dinaris als Extraordinaris , als Ver-
,, pondingen , halve Verpondingen ,
,, Schoorsteengeld , X^{e}, XXe, C^{e}, an-
,, dere , meerdere off mindere Pennin-
,, gen , den 40^{en}. Penning van de ver-
,, kooping ende hypothecatie der Lan-
,, den met de 10^{e}. Verhooging daar
,, onder begreepen : van het Hoorn-
,, geld, Bezaayde en beplante Landen,
,, Oorgeld , Koehouders Sout , Grove
,, Waaren, ende andere diergelyke, op
,, de provenue van het platte Land ge-
,, heven : wordende alles , ten minste
,, voor den tyd van 40. Jaren, naa het
,, voltrekken van de voorsz. bedykinge
,, en droogmakinge , ende daar na hal-
,, ve Contributien, ten aanzien van de
,, Langzaame Vrugtbaarheyd van de
,, voorsz. Landen te verwagten staan-
,, de: mitsgaders ook Vrydom van den
,, Impost op de Bieren , die , geduy-
,, rende de voorn. droogmakinge , by
,, de Dyckers aldaar zouden gedronken
,, werden; Als meede exemtie van alle
,, zoo wel aangekogte als oorspronke-
,, lyke Tollen en Imposten van alle
,, Vrugten en Vee , in de voorsz. be-
,, dykte Polder te wasschen ende te
,, vallen , als ook van alle Materialen,
,, welke aldaar zoude mogen nodig zyn
,, en van buyten moeten ingebragt wer-
,, den, voor den tyd van tien Jaaren,
,, te rekenen van de reëele aanvang van
,, de bedykinge ; Dat ook de zoo be-
,, dykte Landen met dyk- en ring-sloot
,, van dien , vry en exemt zouden zyn
,, ende blyven van alle Contributien
,, tot den Sparendamsen en andere des
,, Gemeenelands Dyken , Sluysen , en-
,, de werken , ofte het zoogenaamde
,, Rhynlands Mergengeld , mede voor
,, een gelyke tyd van 10. Jaaren na het
,, voltrekken van de voorsz. bedykinge
,, en droogmakinge ende dat dezelve
,, daar na verder niet zouden mogen be-
,, zwaard werden dan met halve Mer-
,, gengelden van dien. Dat de Ver-
,, toonders en haar Regt verkrygende
,, tot alle 't zelve zouden mogen aan-
,, nemen de verslagturfde gronden bin-
,, nen de voorsz. Dykagie gelegen ende
,, de akkers daar van overig, ende ge-
,, bruyken de by, aan, en ontrent ge-
,, legen Landen, Gronden, Slooten en
,, Watertogten , die zy , zoo tot ver-
,, wydinge van de Cavelen en Uytwa-
,, teringen harer Molens mitsgaders het
,, leggen van den Ommendyk van noo-
,, den zouden mogen hebben , midts
,, aan de eygenaars van dien en van ge-
,, lyken ook allen andere, die door de
,, voorsz. heure werken eenige schade
,, of intreffen zouden komen te Lyden,
,, daar van in alle redelykheyd Conten-
,, terende ; ende indien zoo ter dier-
,, zaake ofte ietwes anders de voorsz.
,, bedykinge , met het geene daar aan
,, kleeft ende van dependeert rakende
,, en aanhangende jegens eenige by ,
,, aan , of ingelanden eenige zwarig-
,, heeden , geschillen off differenten
,, zouden mogen ontstaan , die onder
,, henluyden niet zouden kunnen beslegt
,, of afgedaan werden , dat de kennisse
,, en decisie van dien zoude staan en
,, blyven , by het Collegie van Dyk-
,, graaf en Hoogheemraden van Rhyn-
,, land privative ende absolutelyk ofte
,, die daar toe uyt het gemelde Colle-
,, gie zouden mogen werden gecom-
,, mitteert en geauthoriseert , om zon-
,, der forme van proces , summarie en-
,, de de plano , by Arrest en zonder
,, provocatie daar in te disponeeren ,
,, zulx by het welgemelde Collegie , of
,, eenige van dien , daar toe by het
,, zelve te committeeren en te authori-
,, seeren , bevonden zoude werden te
,, behooren: behoudelyk, dat in 't be-
,, grooten van de prys der Verslagturf-
,, de ende andere Landen binnen den
,, omring van de voorn. Dykagie ge-
,, legen , behoorlyk reguard genomen
,, zoude werden, zoo op de verpondin-
,, gen , mergengelden , binnelandse en
,, andere kosten op de voorsz. Landen
,, jaarlyks geheven werdende, als mee-
,, de op de Verpondingen en andere
,, kosten van andere Landen op dezelve
,, gestelt, voor dewelke dezelve specia-
,, lyk waren verbonden en geaffecteert:
,, ZOO IST, dat Wy de zaak en het
,, verzoek voorsz. overgemerkt heb-
,, bende, en geneegen wesende ter bee-
,, de van de Vertoonders , naar inge-
,, noomen Considerationen en Advis van
,, Onse Gecommitteerde Raaden, mits-
,, gaders van Dykgraaf en Hoogheem-
,, raaden van Rhynland, uyt Onse reg-
,, te Weetenschap , Souveraine Magt

,, en

„ en Authoriteyt, aan de Vertoonders,
„ off derselver Regt verkrygende hebben verleent, gelyk Wy aan dezelve verleenen by deeze, Octroy tot het bedycken en droogmaaken van de voorsz. Starrevaarts Polder; en verleenen wyders aan dezelve Vertoonders, off haar Regt verkrygende, zoo als aan haar verleend werd by deze, Vrydom van de Ordinaris Verponding, des dat voor het ingaan van dezelve Vrydom, in Onse Finantie zal moeten worden overgegeeven een specifique en behoorlyk gecertificeerde Lyste van de Landen, de voorsz. Vrydom zullende genieten, en van het beloop van derzelver Verponding; En dat ook de oude verschuldigde Verpondingen zullen moeten worden betaald tot den dag van het ingaan der voorsz. Vrydom; verleenen meede nog aan de Vertoonders off haar Regt verkrygende, zoo als verleend word by deezen, Vrydom van den 40^{e}. en 80^{en}. Penning van de verkoopingen en hypothecatien van de Landen in dezelve Polder begreepen: mitsgaders van de impositien op de Paarden, Hoornbeesten, bezaayde Landen, Koehouders Sout en Grove Waaren: midts, dat, onvermindert de Vrydom der voorsz. verpagte Middelen, den inhoude van het Generaal Placaat, de Generale en Particuliere Ordonnantien, op dezelve Middelen applicabel, zoo ten opzigte van het haalen van Billietten en het laaten doen van aanteekening, op andere præcautien, præcisely zullen moeten werden nagekomen, op de pœnaliteiten daar in gemeld: alles voor den tyd van veertig Jaaren, aanvang nemende naa het eerste Jaar, dat vrugten van de drooggemaakte Landen zullen zyn getrokken: midts, dat daarvan ter finantie als vooren, ook behoorlyk bewys zal moeten werden overgeleevert; En verleenen wyders aan de Vertoonders, of derselver Regt verkrygende, mede nog Vrydom van de Novale Tienden, mitsgaders van alle Graaffelykheyds Tollen voor alle de Materialen, dewelke tot alle de werken en werktuygen van deeze bedyking en droogmaking zullen worden vereyscht, des dat deze Vrydom van Tollen zal cesseeren met de effective voltrekking der voorsz. droogmaking, waar van ook by de Vertoonders behoorlyke bekentmaking aan Onse Gecommitteerde Raaden zal moeten worden gedaan; En eyndelyk meede nog vrydom van alle Contributien tot den Spaarendamsche en andere des Gemeene Lands Dyken, Sluysen en Werken, off de zoogenaamde Rhynlandse Morgengelden, voor den tyd van tien Jaaren, naa het voltrekken van de voorsz. bedykinge en droogmakinge, en dat voor de nombre van Een hondert twee en twintig Mergen, vyff en twintig Roeden, met welke dezelve nog na verkregen Remissien in het gemelde Rhynlands Mergengeld zyn contribuerende, midts dat na expiratie der voorsz. tien Jaaren weeder in het zelve contribueeren, mergen mergens gelyke, na proportie van van twee hondert en sestig Mergen Vyff en twintig Roeden, als zynde den aanslag, waar naa de Starrevaarts Polder van ouds heeft gecontribueert. Word verders aan de Vertoonders gepermitteert, zoo als gepermitteert word by deezen, om ten behoeve van deze bedyking (onder verband van de Actens obligatoir, welke weegens de opgebragte stuyvers anderhalve of twee stuyvers per Roede Waarborg- en afkooppenningen en tot securiteyt der betalinge van des Gemeenelands en Rhynlands Lasten der Landen in de droogmakerye gecomprehendeert, zedert den Jaare 1680. ten Comptoire van Rhynland belegt zyn:) te mogen negotieeren zodanige somme als het Montant van het gemelde Capitaal importeert: midts dat deze op te nemen Penningen effectivelyk tot de bedyking zullen moeten worden geëmployeert, en dat ook Jaarlykx te beginnen met dat Jaar, in welk de eerste vrugten van de bedykte Landen genoten zullen zyn, een veertigste part van de genegotieerde somme zal moeten werden afgelost, van welke gedaane aflossing Jaarlyks door de Vertoonders, off haar regt verkrygende, een behoorlyke blyk aan Dykgraaf en Hoogheemraden van Rhynland, zal moeten werden geëxhibeert, op pœne van dat, by eenig manquement aan de voorsz. Jaarlykse aflossing, Dykgraaff en Hoog-Heemraaden van Rhynland voornoemt de manquerende som by Panding en Executie van de Eygenaars der bedykte gronden, volgens de keuren van Rhynland

„ zullen mogen profequeren: Authori-
„ feeren le wyders de Vertoonders, zoo
„ als geauthorifeert werden by deze,
„ om te mogen aanneemen alle de Ver-
„ flagturfde gronden, binnen de voorfz.
„ D.kagie geleegen, en de Akkers off
„ Landen daar in overig, dog alleen
„ voor zoo veel betreft de gronden van
„ die eygenaars, dewelke hare Ongel-
„ den niet hebben betaal1, of, niet
„ geneegen zyn, in deeze bedyking te
„ participeeren (wordende aan de zo-
„ danige, welke tot nu toe haare Ver-
„ pondingen, Mergengelden, en ande-
„ re Laften betaald hebben, en Liever
„ na rato van haar eygendom in deze
„ droogmaking zouden willen partici-
„ peeren, dan haare Goederen over-
„ geeven, zulx gepermitteert:) en
„ voorts ook om te mogen gebruyken
„ de by, aan, en ontrent gelegen Lan-
„ den, Gronden, Slooten en Water-
„ togten, die Sy tot verwydinge van de
„ cavelen en uytwateringen haarer Moo-
„ lens, midtsgaders het Leggen van den
„ Ommedyk van noode zouden mogen
„ hebben, midts de eygenaars van dien,
„ en alle andere, die door de voorfz.
„ haare werken eenige fchaade off in-
„ treffe zouden komen te Lyden of heb-
„ ben, daar van, in alle redelykheyd,
„ Contenterende, en voorts ook onder
„ conditie, dat het aan Dykgraaff en
„ Hoogheemraaden van Rynland vry
„ zal ftaan te Ordonneeren op wat plaat-
„ fe de Dycken zullen moeten gelegt
„ worden; Als meede dat den gehee-
„ len Ringdyk zal moeten gelegt wor-
„ den op de vafte grond, tot zoodaa-
„ nige hoogte en breete, als welge-
„ melte Dykgraaff en Hoogheemraden
„ van Rynland, om voor gevaar en
„ zwarigheyd gepreferveert te zyn, zul-
„ len oordeelen te behooren, en be-
„ houdens dat door deeze bedyking ook
„ niets gedaan en ondernomen worde,
„ het welk aan de omleggende Heer-
„ lykheeden, Polders en Landen, mits-
„ gaders de opgezeetenen van dien,
„ zoude komen te præjudiciëren:

„ Als mede, dat de Vertoonders, of
„ haar Regt verkrygende, gehouden
„ zullen zyn, indien eenige werken
„ buyten den Ring van haare bedy-
„ king zouden moeten maaken, als dan
„ daar toe te verzoeken Confent van
„ Dykgraaff en Hoogheemraaden van
„ Rhynland, en voorts ook naa de ex-
„ piratie van haar Vrydom, zig in al-
„ les te reguleeren na de Keuren van
„ het Hoogheemraadfchap van Rhyn-
„ land, zig onderwerpende de Jurisdi-
„ ctie van welgemelde Dykgraaff en
„ Hoogheemraaden, zoo en in diervoe-
„ gen als dezelve bevoegt zyn die in
„ dit, en andere Ambagten van Rhyn-
„ land te exerceren; en wyders ook,
„ Jaarlykx, voor den Eerften Mey,
„ ter Secretarye van Rhynland, over
„ te leveren behoorlyke Reekening der
„ Onkoften, welke tot confervatie van
„ haar Polder en ten nutte der Lan-
„ den van de droogmaking omgeflagen
„ dienen te worden, om by Hoogheem-
„ raaden geëxamineert en geapprobeert
„ te werden, zoo als in andere Am-
„ bagten en Polders, en fpecialyk m
„ deeze Polder tot nu toe is gepracti-
„ feert;

„ En eyndelyk, dat gelyk de voor-
„ gaande Octroyen van bedyking aan
„ verfcheyde Polders in Rhynland ge-
„ geeven, by Ons is geordonneert, de-
„ ze te onderneemen bedyking en
„ droogmaking, ook zal zyn en bly-
„ ven onder het Oppergezag van Dyk-
„ graaff en Hoogheemraaden van Rhyn-
„ land, en dat boven dien alle queftien
„ en differenten, zonder onderfcheyd
„ van wat natuyr dezelve zouden mo-
„ gen zyn, relatie hebbende tot de
„ voorfz. Dykagie en Droogmaking,
„ midtsgaders de taxatie van Landen
„ en effecten ten dienfte van defe be-
„ dykinge nodig, by het Collegie van
„ Dykgraaff en Hoogheemraaden van
„ Rhynland, na verhoor van partyen,
„ zonder form van Proces, Summarie,
„ de Plano en by Arreft, zonder eeni-
„ gerhande Appellatie off Provocatie
„ zullen moeten worden afgedaan en
„ gedecideert, en dit alles onder deeze
„ verdere Conditien, dat, voor de con-
„ ceffie van dit Octroy, Jaarlykx, van
„ yder bedykte en drooggemaakte Mer-
„ ge, ten Comptoire van Noordhol-
„ landt voor een Recognitie zal moe-
„ ten worden betaalt drie Schellingen,
„ tot twee grooten Vlaams het ftuk,
„ in te gaan feven Jaren na de voltrek-
„ king van de voorfz. Dykagie, en dat
„ ook deze bedyking en droogmakerye
„ zal moeten worden begonnen en vol-
„ trokken binnen den tyd van fes Jaren,
„ te reekenen van den dag van huyden,
„ mitsgaders metter daad ook overgeeven
„ alle de Lyften en Certificatien hier
„ voren gemeld, op pœne van te ver-
„ liefen het effect dezes; en ten eynde
„ de voorn. Vertoonders, offte der-
„ zel-

„ zelver Regt verkrygende, dezen on-
„ ſen Accoorden, Conſente en Octroy,
„ in voegen als voren, moge genieten,
„ zullen dezelve Vertoonders gehouden
„ zyn, dezen aan Onſe Gecommitteer-
„ de Raaden te preſenteeren, om by
„ dezelve geviſiteert, geïnterineert, en
„ geregiſtreert te worden: het welk ge-
„ daan zynde, Laſten en beveelen Wy,
„ zoo welgemelde Onſe Gecommitteer-
„ de Raaden, als den Præſidenten en
„ Raaden van den Hogen en Provin-
„ ciaalen Raade, en Allen anderen On-
„ ſen Officieren, Juſticieren en Onder-
„ ſaten, die deeze raaken en aangaan
„ zal moogen, dat ſy de Vertoonders,
„ off derſelver Regt verkrygende doen,
„ Laten en gedoogen ruſtelyk, vrede-
„ lyk en volkomentlyk genieten en ge-
„ bruyken, ceſſeerende alle belet, moei-
„ jeniſſe en empeschement ter contrarie.

„ Gegeven in den Hage onder Onſen
„ Grooten Segele hier onder aan
„ doen hangen op den Derden Fe-
„ bruary in 't Jaar Onſes Heeren en
„ Saligmakers Duyſend Seven-hon-
„ derd Ses-en-dertig.

(*Geteekend:*)
J. G. v. Boetzelaer, vt.
(*Onder ſtond:*)
„ Ter Ordonnantie van de Staten.
(*Geteekend:*)
Willem Buys.

(*Laager ſtond:*)
„ Naar dat deeze Opene Brieven van
„ Octroy aan de Edele Mogende Hee-
„ ren Gecommitteerde Raden, waren
„ gepreſenteert, geleezen en geëxami-
„ neert, zyn dezelve naar haar forme
„ ende inhoude, aldaar geïnterineert en
„ geregiſtreert, in 't Negende Regiſter
„ met de Roode Leeuw, beginnende
„ met den Jaare 1731. folio XLVI. &
„ ultra.

„ Gedaan in den Hage den 30. April
„ 1736.

(*Onder ſtond:*)
„ Ter Ordonnantie van de Ge-
„ committeerde Raden.
(*Geteekend:*)
Willem Buys.

Gecopiëerd ter Secretary der Stad Leyden, (en dus aan my meedegedeeld) uit het Origineele Octroy, beruſtende op dezelfde Secretary en aan my vertoond; zynde geſchreeven op drie groote bladen pergament, bezeegeld met het Clein Zegel van Holland van 18. Guld. en hebbende onder uithangen het Groot Zeegel van den Lande van Holland in Rooden Waſſche aan een franchyne ſtaarte.

Tegenwoordig ſtaat deeze Polder onder de beheering van den Schout van dit Ambacht en Poldermeeſteren van deeze Polder alleen; en is ook ſeedert een zeer korten tyd vereenigd met de Damhouders-polder, waarvan het gedeelte geleegen tuſſchen de Stompwyker weg en de Vliet onder dit Ambacht, en groot 144. Morgen en 543. Roeden, (doch in den aanſlag van het Rhynlandſch Morgengeld is deeze geheele Polder, waaronder ook zyn geleegen de Landen tuſſchen den Ringdyk en de Binnenkaade, en het geen de Steeden Delft en Leyden tot het trekpad hebben ingenoomen, als ook het geen in de Starrevaarts-polder, by derzelver bedyking, is getrokken; van ouds bekend met 187. Morgen en 425. Roeden) in gevolgen van het Octroy by de hooggemelde Ed. Groot Moog. Heeren Staaten op den 6. May 1758., onder toezegging van verſcheidene vrydommen, aan Schout en Ambachtsbewaarderen van Stompwyk verleend, insgelyks is bedykt en drooggemaakt: En welk Octroy, met het Reglement van bedyking en droogmaaking, volgens het welke ook de gezegde vereeniging van deeze Damhouders-polder met de voorgemelde Starrevaarts-polder heeft plaats gegreepen, hier meede ten algemeenen nutte wordt ingelaſcht.

„ De Staaten van Holland en Weſt-
„ Vriesland doen te weeten, al-
„ ſoo Ons te kennen is gegeven, by
„ Schout ende Ambagtsbewaarders van
„ Stompwyck, dat ſy, in Conſideratie
„ van het onophoudelyk vermeerderen
„ van de binnenwateren, in den landen
„ van Rhynland, door het uythalen van
„ Veen, tot den turffbrand voor de
„ Ingeſetenen deſer landen, waar door
„ het land eenemaal tot water gewor-
„ den zynde, Wy quamen te derven
„ een groot gedeelte van Onſe jaarlyk-
„ ſe Inkomſten, voor ſoo veel deſelve
„ geheft wierden van de Middelen van
„ Conſumtie, en andere tot het be-
„ bouwen van Landeryen nodigh, en
„ (wetende hoe goeden werk het is van
„ water land te maken, tot voedſel,
„ bewoninge, en dienſten der men-
„ ſchen:) te raden waren geworden,
„ een gedeelte van de Damhouderspol-
„ der, gelegen tuſſchen de Stompwy-
„ ker wegh ende Vlieth onder den Am-
„ bagte van Stompwyck in Rhynland,
„ ſoo verre deſelve als nu by na tot wa-
„ ter was gemaakt, groot omtrent hon-
„ dert en veertigh Mergen, van het

,, gemelde water te ontlaſten , uytte-
,, malen , en van een ſchrale poel tot
,, landeryen te maken , die haar Im-
,, poſten en ongelden door de tyd , en-
,, de oncoſten daar aan te doen , ſou-
,, den kunnen opbrengen en waar door
,, aan Ons, behalven de Middelen wel-
,, ke ten platten lande geheeven wier-
,, den, ook wederom met 'er tyd ſou-
,, den kunnen voldaan werden de ver-
,, pondingen , en honderſte penningen
,, over de voorſz. polder omgeſlagen,
,, en waar van uyt overtuygingh van
,, den jammerlyken ſtaat van de voorſz.
,, Damhouders polder, bereyds door Ons
,, goedgunſtelyk al voor eenige jaaren
,, herwaards voor een gedeelte remiſſie
,, was verleend geworden : Edogh ver-
,, mits de voorſz. onderneemingh op ſigh
,, ſelffs niet alleen ſeer koſtbaar , maar
,, daar en boven ook van een ganſch
,, onſekeren uytſlagh was, ende de Sup-
,, plianten daarom in deeſen wel eenig-
,, ſints dienden te werden geſubleveert,
,, waar toe ſy buyten Onſe goedgunſtig-
,, heyd geen middel wiſten uyt te den-
,, ken ; Soo namen de Suppliantcn de
,, vryheyd ſigh met diepe onderdanig-
,, heyd te keeren tot Ons, ootmoedig-
,, lyk verſoeckende dat Wy , om hen
,, Supplianten tot het werkſtellig ma-
,, ken van het voorſchreeve ſoo koſt-
,, baar en haſardeus project te encou-
,, rageeren , hun over het voorſz. ge-
,, deelte van de bevorens gemelde pol-
,, der geliefden te gratificeeren , met
,, ſoodanige favorable brieven van Oc-
,, troy als Wy op den 3 February 1736.
,, aan Heeren Burgemeeſteren en Re-
,, geerders der Stad Leyden ter droog-
,, makinge van de Starrevaartspolder
,, ten Weſten van deeſe Damhouders-
,, polder geleegen hadden gelieven te
,, Conſenteeren, en vervolgens daar by
,, aan haar Supplianten, ofte haar regt
,, verkrygende te vergunnen , en te
,, verleenen Vrydom van de Ordinaris
,, verpondingh, als mede Vrydom van
,, de XL. penningh en X^{e}. verhogingh
,, van de verkopingen , en hypotheca-
,, tien van de droogtemaken landen in
,, deſelve polder gelegen, mitsgaders
,, van de Impoſitien op het Oorgeld
,, van de Paarden , Hoornbeeſten , be-
,, ſaayde Landen , Koehouders - Zout,
,, en Groove Waren , alles voor den
,, tyd van Veertigh Jaaren, mitsgaders
,, meede Vrydom van de novale Tien-
,, den, en van alle Graafflykheyds Tol-
,, len voor alle de Materialen dewelke
,, tot alle de werken en werktuygen
,, van deeſe bedykingh en droogma-
,, kingh ſouden werden gebruykt; en
,, Eyndelyk nogh Vrydom van de Or-
,, dinaris en Extra-Ordinaris Rhynlands
,, Mergengelden voor den tyd van
,, Twintigh Jaaren, na het voltrecken
,, van de voorſz. bedykingh ende droog-
,, makinge der landen, verſoekende ver-
,, ders ſy Supplianten dat Wy haar Sup-
,, plianten ofte haar regt verkrygende
,, geliefden te auctoriſeeren , om ten
,, behoeve van deeſe bedykingh , en
,, droogmakingh (onder verband van
,, de Actens Obligatoir wegens opge-
,, bragte Stuyvers-, Waarborgh- en Aff-
,, cooppenningen tſedert den Jaare 1680.
,, ten Comptoire van Rhynland belegt :)
,, te mogen negotieeren ſoodanige ſom-
,, me als het montant van het gemelde
,, Capitaal beloopt , als meede om tot
,, alle 't ſelve te mogen aannemen de
,, verſlagturffde Gronden binnen de
,, voorſz. dyckagie gelegen , ende akkers
,, daar van overigh, ende gebruyken de
,, by , aan ende omtrent gelegen lan-
,, den, gronden, slooten, en watertog-
,, ten die ſy ſoo tot verwydinge van
,, de Cavels en uytwateringen harer Mo-
,, lens , mitsgaders het leggen der dy-
,, ken nodigh ſouden mogen hebben,
,, mits aan de Eygenaars van dien , en
,, van gelyken ook alle andere , die
,, door de voorſz. haare werken eenige
,, Schaden off Intereſſen ſouden komen
,, te lyden, daar van in alle redelykheyd
,, Contenterende, en indien ſoo ter dier
,, ſaake ofte ietwes anders de voorſz.
,, bedykinge met het geene daar aan-
,, kleefft en van dependeert , rakende,
,, en aanhangende , jegens eenige by,
,, aan off Ingelanden , eenige Swarig-
,, heeden, geſchillen off differenten ſou-
,, den mogen ontſtaan die onder hen-
,, lieden niet ſouden konnen beſlegt off
,, affgedaan werden , dat de kenniſſe,
,, en deciſie van dien ſoude ſtaan , en
,, blyven by het Collegie van Dyk-
,, graaff en Hoogheemraden van Rhyn-
,, land privative , en abſolutelyk , ofte
,, die daar toe uyt het gemelde Colle-
,, gie ſouden werden gecommitteerd, en
,, geauthoriſeert , om ſonder forme van
,, proces, ſummarie, en de plano by ar-
,, reſt, en ſonder provocatie daar in te
,, diſponeeren, ſulcx by het welgemel-
,, de Collegie off eenige van dien daar
,, toe by het ſelve te Committeeren, en
,, te autoriſeeren , bevonden ſoude wer-
,, den te behoren, behoudelyk dat in 't

,, be-

„ begrooten van de prys der verflagturff-„ de, en andere landen, binnen den „ Omringh van de voorn. dykagie ge-„ legen, behoorlyk reguard genomen „ soude werden; Soo op de verpon-„ dingh, Mergengelden, binnelandsche „ Costen, als anders, op de voorsz. „ landen Jaarlyks geheven werdende; „ als mede op de Verpondingen; en „ andere kosten van andere landen op „ deselve gesteld, voor dewelke desel-„ ve specialyk waren verbonden, en „ geaffecteert.

„ SOO IS'T dat Wy de saak en 't „ versoek voorsz. overgemerkt hebben-„ de, en genegen wesende ter beede „ van de Supplianten; na ingenomen „ Consideratien, en advis van Onse Ge-„ committeerde Raden, en Dykgraaff, „ en Hoogheemraden van Rhynland uyt „ Onse regte wetenschap, Souveraine „ Magt, en autoriteyt geconsenteert „ en bewilligt hebben, soo als Wy Con-„ senteeren, en bewilligen by deesen, „ om ten behoeve van alle de onder-„ neemers van het voorsz. werk, en „ derselver participanten, hunne re-„ spective Successeurs, Erffgenamen off „ regt verkrygende te verleenen Octroy „ tot het bedyken, en droogmaken van „ een gedeelte van de voorsz. Damhou-„ derspolder, en ook te approbeeren „ het project van bedykingh en droog-„ makery, soo en in dier voegen als het „ selve aan het eynde deses is geinse-„ reert; met bevel dat het selve van „ nu aff aan sal moeten verstrekken tot „ een perpetueel Reglement, en rigt-„ snoer voor de bedykers, en mede-„ participanten, en alle andere geinte-„ resseerdens, wie het ook soude mo-„ gen syn. Wyders hebben Wy by „ deese goedgevonden te accordeeren „ vrydom van de ordinaris verpondingh „ des dat voor het ingaan van deselve „ vrydom ter financie van Ons sal moe-„ ten werden overgegeven specificque „ en behoorlyke gecertificeerde Lysten „ van de landen, de voorsz. vrydom „ sullende genieten; met het beloop „ van deselve verpondingh, en dat ook „ de oude verschuldigde verpondingen „ sullen moeten werden betaald tot den „ dagh van het ingaan der voorsz. vry-„ dom; voorts mede vrydom van den „ XL. penningh, en tiende verhoging „ van de verkopingh, en hypotheca-„ tien van de droogtemaken landen „ in de polder gelegen, mitsgaders van „ de Impoften op het Oorgeld van de „ paarden, Hoornbeesten, en besaayde „ landen, koehouders-zout; en grove „ waaren, mits dat; onverminderd de „ vrydom der voorsz. gecollecteerde „ Middelen, den inhoud van het gene-„ raal placcaat, de generale, en parti-„ ticuliere ordonnantien op deselve Mid-„ delen applicabel soo ten opsigte van „ het haalen van Billietten, en het laa-„ ten doen van aantekeningh; als an-„ dere præcautien; precieselyk sullen „ moeten werden nagekomen; op de „ pœnaliteyten daar in gemeld, alles „ voor een tyd van twintigh jaaren „ aanvangh nemende na het eerste jaar; „ dat de vrugten van de drooggemaak-„ te landen sullen zyn getrokken; mits „ dat daar van ter Financie als vooren; „ ook behoorlyk bewys sal moeten wer-„ den overgelevert; En wyders mede „ nogh vrydom van de Novale Thien-„ den; mitsgaders van de graafflyk-„ heyds Tollen voor alle de Materia-„ len, dewelke tot alle de werken, en „ werktuygen van deese bedykingh en „ droogmakingh sullen werden ver-„ eyscht des dat deese vrydom van Tol-„ len sal Cesseeren met de effective „ voltrekkingh der voorsz. droogma-„ kerye; waar van ook by de Sup-„ plianten behoorlyke bekendmakinge „ aan de Heeren Gecommitteerde Raa-„ den sal moeten werden gedaan; En „ eyndelyk mede nogh vrydom van „ de ordinaris, en Extra-Ordinaris „ Rhynlands Mergengelden voor den „ tyd van vyff jaaren na het voltrek-„ ken van de voorsz. bedykingh, en „ droogmakinge, en na dat van de nom-„ bre van een hondert vier en veertigh „ Morgen, vyff hondert drie en veer-„ tigh roeden, zynde na afftrek van de „ overige heele landen, gelegen tus-„ schen de Ringdyk, en Binnenkaden, „ en het geene de Steden Delft en „ Leyden, tot het Trekpad hebben in-„ genomen, als mede het geene in de „ Starrevaartspolder reeds is gecompre-„ hendeert, de effective groote waar „ mede de landen in de Damhouders-„ polder tot nogh toe in het Rhyn-„ lands Morgengeld zyn Contribueeren-„ de, mits na Expiratie der voorsz. „ vyff jaaren weder in het selve Con-„ tribueeren, na proportie van een hon-„ dert seven en tagtigh Mergen, en „ vier hondert vyff en twintigh roeden, „ als zynde den aanslagh, waar na de „ Damhouderspolder van ouds heeft „ gecontribueerd; verders aan de Sup-

plian-

„ plianten te permitteren, ſoo als Wy „ permitteeren by deeſen, om ten be- „ hoeve van deeſe bedykinge (onder „ verband van de actens obligatoir, „ welke wegens de opgebragte ſtuy- „ vers, waarborgh- en affcooppenningen „ tot ſecuriteyt der betalinge van de „ gemeenelands, en Rhynlands laſten „ der landen in de droogmakerye ge- „ comprehendeert ſedert den jaare 1680. „ ten Comptoire van het Hoogheem- „ raadſchap belegt zyn:) te mogen Ne- „ gotieeren een ſomme van ſeven en „ twintigh duyſend, twee hondert vyff „ en ſeſtigh gulden en twaalff ſtuyvers; „ als ſynde, volgens overgeleverde Lys- „ te van de Supplianten het montant „ dat het gemelde Capitaal importeert; „ Mits dat deeſe optemen penningen „ effectivelyk tot de bedykinge ſullen „ moeten werden geëmployeert, en dat „ ook jaarlyks, te beginnen met dat „ jaar, in welke de Eerſte Vrugten „ van de bedykte landen genooten zul- „ len zyn een vyffde part van de gene- „ gotieerde ſomme ſal moeten werden „ affgeloſt, van welke gedaane affloſ- „ ſinge jaarlyks door de Supplianten „ een behoorlyk blyk aan Dykgraaff, „ en Hoogheemraden van Rhynland ſal „ moeten worden geëxhibeert, op pee- „ ne van dat, by eenigh manquement „ aan de voorſz. jaarlyks affloſſinge „ Dykgraaff en Hoogheemraden van „ Rhynland voornoemt de manquee- „ rende ſommen by pandinge en Exe- „ cutie van de Eygenaars der bedykte „ gronden, volgens de Keuren van „ Rhynland ſullen mogen proſequee- „ ren: En voorts ook te mogen ge- „ bruyken, de by, aan, en omtrent „ gelegen landen, gronden flooten, en „ watertogten, die ſy tot verwydinge „ van de Cavelen, en uytwateringh ha- „ rer molens, mitsgaders het leggen „ vande Binnendyk van nooden ſou- „ den mogen hebben, mits de Eyge- „ naars van dien, en allen anderen, die „ door de voorſz. haare werken eenige „ Schade off Intereſſen ſouden komen „ te leyden off hebben, daar van in „ alle redelykheyd Contenterende, ter „ tauxatie van Dykgraaff, en Hoog- „ heemraden van Rhynland behoudens „ dat door deeſe bedyking ook niets „ gedaan off ondernomen ſal mogen „ werden, het welk aan de omleggen- „ de Heerlykheeden, Polders en Lan- „ den, mitsgaders de opgeſetenen van „ dien ſoude komen te præjudicieren, „ en dat ook de Supplianten ſullen „ gehouden zyn, indien eenige werken „ buyten den Ringh van haare bedy- „ kingh ſouden moeten maken, als dan „ daar toe te verſoeken Conſent van „ Dykgraaff en Hoogheemraden van „ Rhynland, en voorts na de Expira- „ tie van haare Vrydom ſigh in alles te „ Reguleeren na de Keuren van het „ Hoogheemraadſchap van Rhynland „ ſigh onderwerpende de Jurisdictie van „ gemelde Dykgraaff en Hoogheem- „ raden van Rhynland ſoo en in dier- „ voegen als deſelve bevoegt zyn die „ in de verdere Ambagten, en Polders „ binnen Rhynland te exerceeren; En „ dit alles onder deeſe Expreſſe Con- „ ditien, dat voor de Conceſſie van dit „ Octroy jaarlyks van yder bedykte, „ en drooggemaakte Mergen ten Comp- „ toire van Noortholland voor een Re- „ cognitie ſal moeten worden betaald „ drie ſchellingen tot twee grooten „ vlaams het ſtuk, integaan ſeven jaa- „ ren na de voltrekkingh van de voorſz. „ dyckagie, en dat ook deeſe bedy- „ kingh en droogmakerye ſal moeten „ werden voltrokken binnen den tyd „ van vyff Jaaren, te rekenen van den „ dagh van dit Ons Octroy, mitsga- „ ders met er daad ook overgegeven „ alle de Lyſten, en Certificatien hier „ voren gemeld, op peene van te ver- „ lieſen het effect van dit Ons Octroy.

„ *Reglement tot het bedyken en droogma- „ ken van de meeſt uytgeveende landen „ in de Dambouders-Polder, en hoe „ deſelve te Combineren met de reeds „ drooggemaakte Starrevaartspolder, bey- „ den gelegen onder Stompwyck.*

„ *De Grootheyd der te bedyken gronden.*

„ Articul 1. De Gronden volgens dit „ Reglement te bedyken, en droog te „ maken, met ſyn dykgronden (na aff- „ trek van de heele Landen, die buy- „ ten den ringh der bedykingh bly- „ ven, en het geen de Steeden Delft „ en Leyden tot het trekpad hebben „ ingenomen, als mede het geen reeds „ in de Starrevaartspolder is gecom- „ prehendeert:) bedragen een hondert „ vier en veertigh Mergen, vyff hon- „ dert drie en veertigh roeden.

„ *Den omtrek en het beloop der Dykagie.*

„ 2. Den Omtrek van deeſen dyk ſal

„ sal moeten gaan in maniere als volgt:
„ namentlyk van den Ringdyk om de
„ Starrevaartspolder langs de Stomp-
„ wyker- en Knipwateringh tot de hee-
„ le landen van de Damhouderspolder
„ langs de Vlieth off Trekwegh gele-
„ gen: Over de Enden van de heele
„ landen, soo als om deselve regt, en
„ soo kort doenlyk te maken, het best
„ sal konnen vallen, tot nevens de wo-
„ ningh van Johannes Casteel, daar de-
„ selve, vermits de uytgeveende lan-
„ den wederom na de trekwegh loopt
„ en deselve volgt tot aan de Boesem-
„ kaade van de Starrevaartspolder, en
„ die volgende tot de Boven-Moolen
„ van deselve Polder.

„ *Buytenkade om de affgesneden landen*
„ *buyten de droogmakerye.*

„ 3. Ter beveyligingh van de buy-
„ ten gedykte landen. sal de kade langs
„ het buyten water sluytende aan bey-
„ de einden tegen de droogmakerye
„ sdyks, moeten verhoogd en versfwaard
„ werden in maniere hier navolge;

„ *Hoogte en Swaerte van den Ringdyk.*

„ 4. Den Ringdyk Articul 2. ver-
„ meld, sal voor soo verre als die te-
„ gens het buyten water komt op de
„ uytgeveende grond seeven Roeden
„ aanlegh moeten hebben.

„ Waar van de buyten-doceeringh
„ breed agtien voeten de kruin twaalff
„ voeten, en de binnen-doceringh vier
„ en vyfftigh voeten breed moet syn,
„ alles tonnerond, en boven de lyn.

„ De kruin hoogh boven de Schouw-
„ peyl van de Stompwyker Wateringh
„ drie en een halve voet.

„ *Hoogte en Swaarte van den Binnendyk.*

„ 5. Den Binnendyk die tot separa-
„ tie der buiten- en binnen-gedykte
„ landen gelegt moeten werden, sal
„ op de uytgeveende grond breed moe-
„ ten zyn vyff en een halve roeden
„ waar van de buyten-doceeringh ag-
„ tien voeten de kruyn ses voeten, en
„ de binnen-doceeringh twee en veer-
„ tigh voeten breed, de kruyn hoogh
„ een en een halve voeten boven het
„ maayland van de buyten gedykte
„ landen;

„ *Hoogte en Swadrte van de Buytenkade.*

„ 6. De Kaade in Articul 3. ver-
„ meld, sal op het teegenwoordigh
„ Maayland breed moeten zyn twee
„ roeden, waar van de buyten-docee-
„ ringh, en kruin ieder ses voeten, en
„ de binnen-doteeringh twaalff voet
„ breette moeten hebben, de hoogte
„ drie en een halve voet boven het
„ vorens gemelde Schouw-peyl.

„ *By wie het maken, en onderhouden*
„ *der dyk en kade.*

„ 7. Den Ringdyk in Articul 2. ver-
„ meld, sal op sodanigen hoogte, en
„ swaarte onderhouden moeten worden,
„ als in Articul 4. staat uytgedrukt,
„ door de droog te maken landen van de
„ Damhouderspolder Articul 1. ver-
„ meld, de kaade Articul 3. sal by de
„ droog te maken landen in manieren
„ voorsz. alleenlyk, en in het geheel
„ opgemaakt moeten worden; dogh
„ in diervoegen gemaakt zynde, het
„ onderhoud van dien langs de Vlieth
„ off Trekwegh, blyven ten lasten van
„ de streckende weren lands, daar de-
„ selve opgelegen is, en de kaade langs
„ de Knipwateringh ten lasten, van de
„ droog te maken landen;

„ *Schieten van de ringslooth ofte molentogt*
„ *voor de buitengedykte landen.*

„ 8. De droogmakers sullen ten ha-
„ ren Costen moeten maken, een Ring-
„ slooth ofte Molentogt voor de buy-
„ ten gedykte landen, langs en bene-
„ vens den binnendyk, wyd agtien voe-
„ ten, en diep vyff voeten beneeden
„ het Maayland, als mede een bequa-
„ me duyker ofte pomp omme het wa-
„ ter telkens als het nodigh is te kon-
„ nen afftappen, aan welke duyker of-
„ te pomp sal werden gedaan een suffi-
„ sant slot; waar van de sleutel sal wer-
„ den bewaard onder een van de Mo-
„ len-meesteren van de voorsz. pol-
„ der; sullende het onderhoud van de
„ voorsz. Moolentogt halff, en de ring-
„ slooth langs de Vlieth ofte Trek-
„ wegh geheel blyven ten lasten van
„ de heele landen; dogh de duyker
„ voor Reeckeningh van de droogma-
„ kerye blyven met de halve Moolen-
„ togt hier voren gemeld;

„ *Overneemingh van de molens van de*
„ *Starrevaartspolder in gemeenschap.*

„ 9. De droog te maken landen, in

 „ de

„ de Damhouderspolder gelegen, sullen binnen den tyd van ses weeken, na dat het Octroy tot het droogmaken sal zyn verleend aan de Ingelanden van de Starrevaartspolder betaalen hun aandeel in de drie Molens van de Starrevaartspolder na proportie van de in te neemen Mergentalen, tot soodanigen prys als deselve by de besteedinge derselver door de respective aannemers zyn aangenomen geworden, invoegen deselve kosten der molens sal werden omgeslagen over het getal der Mergentalen van de droog-gemaakte Starrevaartspolder, en van de droog te maken Mergentalen in de Damhouderspolder, Mergen, Mergens gelyk;

„ En het gunt de Damhouderspolder dan in komt te betaalen, door de Ingelanden van de Starrevaartspolder ieder na rato van haar Mergentalen werden getrokken en genooten, na dat alvorens de penningen die tot het ophoogen der dyken van de Starrevaartspolder genegotieert mogten weesen, zullen zyn affgelost, als mede daar uyt betaald de eerstdaags aan te besteeden nogh manqueeren Dykwerken om deselve Starrevaartspolder, ingevolge de laatste [illegible] den 6. Mey 1754. aan deselve verleend;

„ *Bemalen, en afftappen van het water der Damhouderspolder in de Starrevaartspolder.*

„ 10. Vervolgens sullen de voorsz. drie Molens van de drooggemaakte Starrevaartspolder droog malen de gronden van de Damhouderspolder, des de Eygenaars van de droog te maken gronden in de Damhouderspolder ten haren Costen sullen maken, leggen, en onderhouden soodanige duykers ofte pompen, als tot afftappingh en ontlastingh van haar water nodigh sullen hebben.

„ Welke duykers off pompen met schuyven, en slooten voorsien moeten weesen, waar van de sleutels sullen werden bewaard by een van de Poldermeesters van de Starrevaartspolder, omme na bevind het water te laten schieten, soo veel doenlyk buyten hindernis van de landen in de Starrevaartspolder, wyders soo als de wateren vande voorsz. Damhouderspolder sullen weesen weg-gemalen, ofte eerder indien nodigh werd geoordeeld, sal de Molentogt van de Damhouderspolder doorgeschooten werden tot in de Molentogt van de Starrevaartspolder, om dus deselve Polder-Wateren te doen Correspondeeren.

„ *Onderhoud der overgenomen moolens van de Starrevaartspolder gemeen.*

„ 11. Als de Starrevaartspolder het water van de Damhouderspolder sal komen overtenemen en bemalen, sal het onderhoud van deselve Molenboesem, en boesemkadens, met nogh de Endelingh-togt van de beneden Molen tot de middeltogt, soo wel by de Ingelanden van de droog te maken Damhouders- als by de Ingelanden van de drooggemaakte Starrevaarts-polder, Mergen Mergens gelyk, omgeslagen worden;

„ *Affbreken van de oude molen van de Damhouders polder, en bemaalen van de buytenlanden.*

„ 12. Na dat de Molens van de Starrevaartspolder het water van de Damhouderspolder sullen hebben overgenomen, als Articul 10. en 11. vermeld, en bevonden werd, dat de tegenwoordige Moolen van de Damhouderspolder vermits de laagte van het water, buyten staat gebragt werd van meer dienst te kunnen doen, sal deselve Moolen ten profyte van de geheele Damhouderspolder werden vercogt en het provenu daar van aan alle de Ingelanden, ieder na rato van syn Mergentalen werden uytgedeelt;

„ Sullende de eygenaars van de buytengedykte landen voor de bemalingh van haar water na het affbreeken van haar Molen betaalen aan de drooggemaakte landen inde gecombineerde Starrevaarts en Damhouderspolder Jaarlyks de somme van agt en twintigh stuyvers per Mergen, bedragende over de nombre van ses en dertigh Mergen vier hondert twee en tagtigh roeden, een somme van een en vyfftigh gulden, tien stuyvers, en agt penningen.

„ *Tyd van het maken der dyk, en droogmaken.*

„ 13. De buyten Ringdyk en Kade „ Ar-

„ Articul 2. en 3. vermeld, fullen binnen een jaar na dato van het Octroy, by haar Ed. Groot Mog. tot deese bedykingh te verleenen, van hoogte en swaarte gemaakt moeten zyn, als van de buyten Kade Articul 6. beschreeven staat, en vervolgens den buyten, en binnen dyk binnen den tyd van drie Jaaren invoegen als deselve Articuls 4. en 5. bepaald zyn, en binnen vyff jaaren na dato van het gemelde Octroy de wateren uytgemalen, en de droogmakerye voltrokken moeten zyn.

„ *Provisioneele Contributie, en Keure.*

„ 14. De Eygenaars van Landen, Akkeren, en wateren, gelegen in de Damhouderspolder, voor soo verre deselve in deese bedykingh werden getrokken, sullen by provisie inde droogmakerye mogen participeeren, dogh niet voor minder dan vyff Mergen, waar op ieder doorgaande Weerslands tot de woningh van Johannes Casteel werd begroot, en van daar met halve Weeren, te weeten aan weersyden van de Molentogt, die ongelyk van Groote sullen zyn, vermits haar verschillende lengtens, dogh alle van eene breete, te weeten elff roeden, en by provisie ook ieder helft tegen vyff Mergen moeten Contribueren, en sal by de verkavelingh de gronden ter naaster plaatsen, en het naast by den anderen geleegen, soo veel als doenlyk is werden aanbedeelt, ende provisioneele Contributie geschieden met Vyff, Tien, Vyfftien, en dus ieder reys met vyff Mergen opslaande tot de tyd der affmeetingh, verdeelingh, en liquidatie als Articul 22. vermeld; dogh die geene, welke indiervoegen niet geneegen syn te participeeren, gehouden zyn haare gronden, wateren, en Waarborgpenningen te Cedeeren aan soodanige Eygenaars der Landen, Gronden, Akkeren en Wateren, in deselve bedykingh gelegen welke genegen syn te participeeren: Sullende die geenen welke de voorsz. Cessie doen egter mogen behouden haar Veen, mits betalende ten behoeve van de voorsz. gronden de gemeene waarborgh-penningen tot twee en een halve stuyver per roede van de korte turff, en van andere na advenand, Articul 17. vermeld;

„ *Affkavelingh der landen in doorgaande weeren.*

„ 15. De droogtemaken gronden sullen werden verdeeld in weeren, strekkende uyt de Stompwyker Wateringh regt doorgaande op de Vlieth aan, tot in de Moolentogt vande buytengedykte landen Articul 8. vermeld, uytgesondert daar de heele landen beginnen, die inde droogmakerye gecomprehendeert zyn, en op de kaart staan affgetekent, behoudende nogtans de landen in de droogmakerye een vry overreed- en drift over den dykgrond van de woningh van Johannes Casteel tot de Knipwateringh, ieder weer lands breed elff roeden met syn sloot, ofte twee halve scheydslooten daar onder gereekent die wyt moeten zyn boven negen voeten en in den boodem vier, en een halve voeten, diep vier voeten, te reekenen onder het peyl staande aan het agterste waterloop van de beneeden Molen in de Starrevaartspolder in het midden van deese doorgaande weeren, en soo als het best sal koomen te vallen, sal een Molentogt moeten zyn Corresponderende (soo veel doenlyk:) met die vande Starrevaartspolder, wyd op de hoogte van het voorsz. peyl twintigh voeten, en in den boodem veertien voeten, diep vyff voeten onder het evengemelde peyl.

„ *Hoe by inschryvingh ofte aanbedeelingh der Weeren, de waarborgh-penningen, sullen werden aanbedeelt.*

„ 16. Die met meerder Mergentalen in deese droogmakerye mogt komen te Contribueren (het sy by inschryvingh off aanbedeeling der weeren lands:) dat hy tegenwoordigh in deselve besit, sal boven syn reeds betaalde, en nogh te betalen waarborgpenningen op syn eygen partyen, nogh genieten na rato van syn meerder Mergens soo veel als by verdeelingh dier waarborg-penningen Mergen Mergens gelyk aan deselve meerder Mergentalen by hem aangestaan off toebedeelt, sullen behooren.

„ En van gelyken, indien by inschryvingh ofte aanbedeelingh minder mogt bekomen, na rato van syn minder Mergentalen mede van syn waarborgh penningen moeten missen.

„ *Ophrengen van waarborgh penningen*
„ *der onverveende landen, en akkeren.*

„ 17. De onverveende landen ofte „ akkeren, binnen deese bedykingh ge- „ leegen, sullen by verveeningh van „ deselve blyven betaalen haare waar- „ borgh penningen tot twee en een „ halve stuyver per roede van de korte „ Turff, en vande andere na advenand, „ en ten dien eynde Jaarlyks soo lange „ in deese polder turff gemaakt werd, „ voor den Eersten September ter Se- „ cretarye van Rhynland moeten wer- „ den overgelevert een quohier van „ Slagturven, soo als in de veenderyen „ gebruykelyk is; als mede na de aan- „ bedeelingh der Landen Articul 20. „ een Exact quohier, vervattende hoe „ veel waarborgh voor ieder weer lands „ als dan sal zyn gefourneert en deese „ quohieren van Slagturven na de nom- „ mers der weren opgesteld.

„ *De waarborgh penningen blyven aande*
„ *partyen geaffecteert.*

„ 18. Alle de waarborgh-penningen, „ die reeds gefourneert zyn, off sullen „ worden, moeten ten allen tyden ge- „ affecteert blyven, aan die partyen, „ daar voor die belegt; off by aanbe- „ deelingh op gevallen zyn, mogende „ niemand syn land veralieneeren dan „ met soodanige quantiteyt waarborg- „ gelden als voor ieder Mergen na pro- „ portie van het geheel opgebragte be- „ leyd is.

„ *Tyd der uytveening van de oude Ey-*
„ *genaars.*

„ 19 De oude Eygenaars der gron- „ den sullen het veen in deselve sitten- „ de, drie jaaren na de affdeelingh der „ landen mogen beneficeeren, mits van „ ieder Roede Land, met Veen off „ Turff belegt, aan die geenen, wel- „ ke die gronden mogten zyn aanbe- „ deelt, Jaarlyks betalende twee stuy- „ vers boven de onkosten der veende- „ ryen, ende waarborgh penningen Ar- „ ticul 17 vermeld, en doende buy- „ ten Costen en nadeel van de Nieu- „ we Eygenaars de affheyninge, die „ tot konservatie van haar Veen off „ Turff vereyscht soude mogen werden.

„ *Veenen omtrent den dykgrond.*

„ 20. Niemand sal binnen de seven „ roeden aan de Stompwyker- ofte „ Knip-wateringh mogen veenen, nog- „ te ook niet daar den dyk agter langs „ de huysen mogt komen, op vyff roe- „ den na aan den dyk, gerekent uyt „ het midden vande kruyn der dyk en „ de binnen dykgrond over de heele „ landen vier en een halve roeden on- „ verveend moeten laten leggen, en soo „ iemand aldaar mogt veenen, weder- „ om met een roede tegens de vier en „ een halve roeden aandammen als me- „ de de dykgrond langs de Trekwegh, „ en Molen buyten boesem seeven roe- „ den onverveend laten;

„ *Tauxatie der dykgronden.*

„ 21. De Eygenaars van de landen „ gronden, en gebouwen tot het slaan „ van den Ringdyk, als mede tot het „ schieten van ringh-nek-togt- ofte mo- „ len- slooten off hoe genaamt op ee- „ nigerhande wysen tot het werk van „ deese droogmakerye met de gevol- „ gen en aankleven van dien noodigh, „ off inde wegh staande, als mede de „ Eygenaars der Veen, sittende binnen „ de seven roeden aan de Stompwy- „ ker- en Kniplaansche wateringh, sul- „ len gehouden weesen omme deselve „ hunne gronden, landen, gebouwen, „ en Veen aan de Bedykers en Droog- „ makers aff te staan soo sy sulks be- „ geeren, ter tauxatie van de Wel Edele „ Heeren Dykgraaff, en Hoogheemra- „ den van Rhynland, gelyk mede by „ gelyke tauxatie aan de bedykers en „ droogmakers, als vooren sullen moe- „ ten affstaan de specie, welke deselve „ sullen oordeelen tot het maken, en „ onderhouden van den dyk, kade ofte „ andere werken nodig te hebben.

„ *Aanbedeelinge der Landen, en Li-*
„ *quidatien.*

„ 22. Als de wateren uytgemalen, „ en in weeren affgeschooten, en ge- „ meeten sullen zyn, sal de aanbedee- „ lingh, Articul 15. vermeld, geschie- „ den, als mede een Liquidatie by de „ Droogmakers vande meerder ofte min- „ der betaald hebbende Mergens in de „ reeds gedaane omslagen: en in het „ vervolg na die gedane metingh en „ grootens ieder Contribueeren, Item „ een quohier formeeren, en aanbedee- „ lingh doen van het geen ieder in de „ waarborgh penningen, ingevolge Ar- „ ticul

„ ticul 16. te pretendeeren heeft, „ en welke waarborghpenningen over „ het weer ofte weren van ieder Eygenaar ſal werden omgeſlagen, en „ dus een exact quohier van het geheel „ en van ieder weer in het byſonder „ ter Secretarye van Rhynland ſal werden overgegeven, als mede een inde „ polder-kiſt daar van bewaard werden, en ſal aan ieder Ingeland door „ Schout, en Ambagtsbewaarders van „ Stompwyck gegeven werden een Extract Autenticq uyt het boven gemelde quohier, vervattende het nommer op de kaart, en de groote van „ het ſelve, met de quantiteyt Capitalen van ſtuyver- en waarborgh-gelden, die aan deſelve weeren zyn geaffecteert.

„ *Alle oncoſten gemeen.*

„ 23. Alle de Coſten van dit Reglement, en van het verſoeken, en „ obtineeren van het Octroy tot deeſe „ droogmakerye, met de gevolgen en „ aankleven van dien, voor dato van „ het Octroy reeds gemaakt en gevallen, en na dato van het ſelve nog te „ maken en te vallen ſullen komen ten „ laſten van alle gronden die in deeſe „ droogmakerye, en ſoo als in Articul 1. vermeld, begreepen zyn, en „ ſonder onderſcheyd Mergen Mergens gelyk;

„ *Affbakeningh der dykmetingh, en „ kaarteringh.*

„ 24. Na het bekomen van het Octroy ſal door den Landmeter van „ Rhynland in Loco werden affgebakend den dyk na de Vliethſyde ingevolge de vorige aanwyſinge, en „ ſoo als op de kaart affgetekent is, „ als mede een proviſioneele Verdeelingh der weeren lands met de Moolentogt werden gemaakt, wyders een „ affbakeningh gedaan vanden dyk langs „ de Stompwyker wateringh, ſoo als „ het beſt van wegen de huyſen aldaar „ vallen kan.

„ *Keure om te participeeren.*

„ 25. Indien iemand van de tegenwoordige Ingelanden niet mogt inclineeren om op den voet van dit „ Reglement en Octroy by haar Ed. „ Groot Mog. gunſtig tot ſtigtinge „ van deeſe bedykinge te verleenen, „ te participeeren, ſoo ſal ſoodanige „ gehouden ſyn om het ſelve binnen „ ſes weeken na dat de verkryginge „ van het Octroy by affixie van Billietten publycq gemaakt zal zyn, aan „ Schout en Ambagtsbewaarders van „ Stompwyk behoorlyk te declareeren „ en ſyne landen, akkeren, wateren, „ en gronden, die hy in de bedykingh „ heeft (het zy met off ſonder veen, „ volgens Articul 15.) ſoo als deſelve „ dan zyn, met alle de Capitalen, tot „ waarborgh der laſten, voor deſelve „ gefourneert, beneficien, en laſten by „ wettigh transport affteſtaan ten voordeelen van de bedykinge in het gemeen; ſullen die geene, die partyen „ van eenig Valeur affſtaan, daar voor „ genieten volgens tauxatie van de Wel „ Edele Heeren Dykgraaff en Hoogheemraden van Rhynland, dogh byaldien deeſe affgeſtane partyen meerder beſwaart mogten zyn als de Valeur derſelve importeert ſal dit meerder als een particuliere ſchuld by den „ Ouden Eygenaar voldaan moeten werden, en ſoo den Eygenaar hier toe „ niet ſolvent mogte ſyn, ſal den ſchuldeyſſcher van de bedykingh (boven „ de ſomme daar de partye by haar „ Wel Edele opgetauxeert is:) niet „ mogen vorderen;

„ *Hoedanigh, wanneer iemand in gebreeken blyft ſigh te declareeren om „ mede te participeeren.*

„ 26. Voor ſoo verre iemand manqueerd omtrent de keure, in het voorige drie en twintigſte Articul vervat, ſigh binnen de voorſz. tyd van „ ſes weeken finaal te declareeren ſoo „ ſal, off ſullen ſyne Landen, Akkeren, Wateren, en Gronden, met het „ daar in zynde Veen, en alle de daar „ op betaalde ſtuyver- en waarborghgelden, werden verſtaan met er daad, „ en ſonder eenige Reſerve voor hem, „ aan de bedykers vervallen te zyn, zullende de gemelde bedykers, voor het „ geene de partyen mogten waardigh „ zyn aan de oude Eygenaars niets behoeven te betaalen, als mede niet het „ geene daar deſelve (boven de ſomme „ daar de partye by haar Wel Edele op „ getauxeert werd,) mede beſwaart „ ſoude mogen zyn.

„ *Conſervatie der oude regten.*

„ 27. Het regt van Dykgraaff en Hoog-

 „ heem-

„ heemraden van Rhynland, als mede „ van alle anderen, gereserveerd alleen „ het geene in deese Expres mogte uytgesondert zyn, sal altoos volkomen, „ en in syn geheel zyn en blyven, soodanigh als het selve voor dato van het „ Octroy geweest is.

„ *Generaale directie.*

„ 28. De geheele administratie van de „ bedykingh en droogmakingh, met alle „ het geene daar toe eenigsints behoord, „ en specialyk het beramen en ordonneeren van alle de nodige werken, „ het maken, en hermaken, veranderen, vermeerderen, off verminderen „ van deselve, het aangaan, en sluyten van alle nodige Contracten, Conventien, Accorden, Transactiën, „ het besteeden der gemeene Werken, „ en generalyk alles tot de bedykinge „ eenigsints behorende sal (voor soo „ verre by het Octroy off eenig ander „ Articul off Articulen van dit Reglement niet gelimiteert werd:) geheel „ en al staan aan den Schout en twee „ Poldermeesteren: welke (na bekomen Consent van Ingelanden hier toe „ alvorens wettigh geconvoceert:) sullen mogen negotieeren de penningen „ nodigh tot voldoeninge van de gemeene kosten, soo ter saake van dit „ Reglement, het versoek van Octroy „ en de werkstellig makinge en uytvoeringe van het selve met den aankleeven van dien, en tot vollen versekeringh en Prestatie van dien, als van „ alle andere Contracten en bestedinge „ deese bedykinge Concernerende, de „ landen, wateren, en gronden in deselve geleegen, specialyk mogen hypothequeeren, en verbinden, mits „ van alle het geene voorsz. is, doende „ aan de voorsz. Ingelanden behoorlyke „ Reeckeningh bewys, en Reliqua, „ welke reekeningh jaarlyks voor den „ eersten Mey ter Secretarye van het „ Hoogheemraadschap van Rynland „ moet overgelevert werden, omme by „ de Heeren Hoogheemraden geëxamineert, geapprobeert, en des noods „ gedresseert te werden, soo als in anderen Ambagten en Polders, en specialyk in deese Polder tot nu toe is „ gepractiseert.

„ *Convocatie der Ingelanden.*

„ 29. Schout en Poldermeesteren van „ deese bedykinge sullen gehouden syn, „ alvorens eenige extraordinaire nieuwe „ werken te laten maken, de Ingelanden behoorlyk te Convoceeren, aan „ deselve het geene te doen is Communiceeren, en het geene by meerderheyd van stemmen der presente Ingelanden gearresteert is, te doen nakomen, dogh sullende mede voor presenten gehouden worden die geenen „ welke een ander in haar plaatse, met „ behoorlyke procuratie gemunieert „ senden.

„ *Wie als Ingelanden stemmen.*

„ 30. Alle die geenen welke een „ weerlands in deese bedykingh besitten, sullen als Ingelanden geconsidereert moeten werden, en een stem „ hebben, dogh die geene welke meerder besitten voor ieder weer een stem, „ en sal tot de affdeelingh der weeren als „ vooren vyff mergen voor een weer „ gereekent worden.

„ *Wie geen Poldermeester magh zyn.*

„ 31. Niemand, die geen weerlands „ in deese bedykingh besit sal mogen „ aangestelt worden tot Poldermeester, „ en daar en boven in het Ambagt van „ Stompwyck ofte aan den Leydschendam moeten woonagtigh zyn.

„ *Aanstellen van Poldermeesteren en „ Schouwen.*

„ 32. De twee Poldermeesteren, „ Articul 28. vermeld, sullen het eerst „ aangesteld werden door Ingelanden, „ by meerderheyd van stemmen, waar „ van by lootingh den eenen twee, en „ den anderen drie Jaaren sal dienen, „ en vervolgens Jaarlyks door den „ Schout, benevens de affgaande, en „ aanblyvende Molenmeester, op den „ dagh der Reeckeningh, een ander Ingeland tot Molenmeester in plaatse „ vande affgegaane Moolemeester werden aangesteld, welke Moolemeesteren benevens den Schout van Stompwyck, en Molemeesteren van de Starvaartspolder, gehouden sullen zyn te „ doen de Schouwen soo over de dyckagien, Moletogten, Cavel- en heynslooten, soo wel van deese als van „ de Starrevaartspolder, ingevolge van „ dit Reglement, en het geen ten dien „ opsigten van de Starrevaartspolder

„ reets

„ reets is gemaakt, gelyk mede over „ het besteeden van eenige werken, „ de beyde polders in gemeenschap rakende, als het onderhouden der molens, moolenboesem, en boesemkadens, met de Endelingh-togt van de beneeden moolen tot in de middeltogt, „ item aanstellen van Molenaars, Timmerman, Zeylemaker, Smit, Rietdecker &c. mitsgaders alle andere „ werken, binnen de bedeykinge en na „ bevindinge bekeuringe doen, ten profyte van de Schouten, en de werken „ der gebreekigen aanbesteeden, en „ doen maken, en soo daar in, als omtrent de invorderingh van de poldergelden off lasten van de droogmakerye procedeeren, volgens de Keure van het Hoogheemraadschap van „ Rhynland.

„ *Salarissen, Schout, Penningmeester en „ Poldermeesteren gedurende den tyd „ der droogmakingh.*

„ 33. Den Schout van Stompwyck „ sal geduurende de vyff Jaaren der „ droogmakingh, Articul 13. vermeld, „ voor syn salaris uyt de Reeckeningh „ van de droog te maken landen van de „ Damhouderspolder genieten de somme van twintigh gulden sjaars, sonder meer, onder wat pretext het soude mogen syn, en na Expiratie van „ die Jaaren soo als in het volgende „ Articul word vermeld, Ieder Poldermeester sal geduurende de vyff eerste Jaaren voor syn salaris trekken „ als vooren, tien gulden sjaars; den „ Secretaris van Stompwyck als Penningmeester, sal geduurende de vyff „ eerste Jaaren voor syn moeyten van „ ontfangh en uytgaaff, en verdere adsistentie (niets mede uytgesondert:) genieten vyfftigh gulden sjaars, dogh „ na Expiratie deser vyff jaaren, sullen „ alle de boven gemelde salarissen ophouden.

„ *Salarissen, Schout en Secretaris na „ de bedykingh.*

„ 34. Den Schout, en Secretaris van „ Stompwyck, sullen blyven trekken „ soodanige Salarissen als sy van ouds „ uyt de Respective polders hebben „ genoten, als namentlyk den Schout „ Jaarlyks voor het doen der Schouwen, dagh der Reeckeningh, reysen teer-Costen, als andere diensten, „ dewelke hy aan de polder sal koomen te doen, boven de Schouw-boetens, welke als van ouds ten synen „ behoeven sullen komen, een somme „ van negen gulden, en sulks met het „ gunt denselven vande Starrevaartspolder is genietende, een somme van „ een en twintigh gulden, en den Secretaris voor het adsisteren der Schouwen, Schryven van de Schouwcedullen, Schouwbillietten, item der Reeckeningh, en het geene daar aan dependeert, boven verschot aan Zegels, „ een somme van negentien gulden, agtien stuyvers, en sulcx met het gunt „ van de Starrevaartspolder is genietende, een somme van negen en dertigh „ gulden, en agtien stuyvers.

„ *Salaris Poldermeesteren, en Bode.*

„ 35. De Twee Moolenmeesteren „ deeses polders sullen genieten voor „ het doen van de Schouwen als andere diensten, ieder een somme van „ drie gulden Jaarlyks, den bode voor „ het plakken van de billetten van de „ Schouwen, als dagh der Reeckeningh, „ en Sitdagh van het Moolengeld, als „ mede voor syn adsistentie op deselve „ dagen, een somme van vier gulden, „ en sulcx met het gunt van de Starrevaartspolder is genietende, jaarlyks „ een somme van negen gulden.

„ *Verschietende van geld.*

„ 36. Off het gebeurde dat Molenmeesteren, by bestedinge van eenige werken, genootsaakt waaren eenige gelden te verschieten, sullen daar „ voor in Reeckeningh mogen brengen „ drie per Cento, sonder meer.

„ *Doen der Reeckening van de gecombineerde Damhouders- en Starrevaarts-polder.*

„ 37. Jaarlyks inde Maand January, „ sal door Schout en Molemeesteren, „ soo van deese als van de Starrevaartspolder werden aangelegt een dagh „ der Reeckeningh van de kosten, en „ lasten, dewelke over deese te Combineeren polders inden voorgaanden Jaare zyn gevallen, omme daar op eenen omslagh van de Moolengelden „ te konnen werden gedaan, op welke Reeckeningh der Ingelanden, soo „ in de Damhouders- als Starrevaartspolder, vyff mergen in eygendom „ besitten sal mogen Compareren, en

„ wel-

„ welke rekeningh door deselve ter Se-
„ cretarye van het Hoogheemraadschap
„ van Rynland sal moeten werden o-
„ vergelevert, omme by de Heeren
„ Hoogheemraden geëxamineert ge-
„ approbeerd en des noods gedresseert
„ te werden.

„ *Betaalingh van het Molengeld.*

„ 38. De voorsz. Reeckeningh ge-
„ approbeerd zynde sal een Sitdagh tot
„ den ontfangh, en betaalingh der Mo-
„ lengelden werden aangelegt, en sul-
„ len die geenen, die in gebreeken zyn
„ op dien dagh haar Molengeld te ko-
„ men voldoen, ten behoeve van de pol-
„ der verbeuren een somme van vier
„ en twintigh stuyvers, welke inde vol-
„ gende Reeckeningh in ontfangh moe-
„ ten werden gebragt, en tegens de
„ gebreekige geprocedeert als Articul
„ 32. vermeld.

„ *Oppergesagh van Dykgraaff, en Hoog-*
„ *heemraden.*

„ 39. De te bedyken landen sullen
„ zyn, en blyven onder het opperge-
„ sagh van de Wel Edele Heeren Dyk-
„ graaff en Hoogheemraden van Ryn-
„ land, mitsgaders tauxatien van Lan-
„ den, en Effecten, ten diensten van
„ deese bedykingh nodigh by het Col-
„ legie van Dykgraaff, en Hoogheem-
„ raden van Rhynland, na verhoor van
„ partyen geintereseerdens, de plano,
„ en by arrest, sonder appellatie off ee-
„ nigerhande provocatie gedaan werden.

„ Ende ten eynde de voorn. Suppli-
„ anten, en haare Medestanders, off
„ actie van haar verkrygende, deese
„ Onze Octroye in voegen als vooren
„ mogen genieten, sullen deselve Sup-
„ plianten gehouden weesen deese aan
„ Onse Gecommitteerde Raaden te pre-
„ senteeren, om by Deselve gevisiteert,
„ geinterineert, en geregistreert te wer-
„ den, het welk gedaan zynde, lasten
„ en beveelen Wy, soo wel Onse Ge-
„ committeerde Raden, de Præsiden-
„ ten, en Raden van de Hogen en Pro-
„ vinciale Raden, en allen anderen On-
„ sen Officieren, Justicieren, en On-
„ dersaaten, die deesen raaken off aan-
„ gaan sal mogen dat sy de Supplian-
„ ten, haare Medestanders off actie van
„ van haar verkrygende, doen, laaten
„ en gedoogen, rustelyk, vredelyk, en
„ volkomentlyk genieten, en gebruy-
„ ken, Cesserende alle beleth, moeije-
„ nisse, en empechement ter Contrarie.

„ Gegeven in den Hage, onder On-
„ sen Grooten Segele hier aan doen
„ hangen, den sesde Mey in het
„ jaar Onses Heeren, en Saligmakers
„ duysent, seven-hondert agt en
„ vyfftigh.

(*En was getekent:*)
P. Steyn, vt.

(*Onder stond:*)
„ Ter ordonnantie van de Staaten.

(*En was getekent:*)
C. Boey.

(*Lager stond:*)

„ Naar dat deese Opene Brieven van
„ Octroy, aande Edele Mogende Hee-
„ ren Gecommitteerde Raden waren
„ gepresenteert, gelesen, en geëxami-
„ neert, zyn deselve na haare forme, en-
„ de innehouden, geinterineert, en ge-
„ registreert in 't negende Register, der
„ Domeynen met de Roode Leeuw,
„ beginnende met den jaare 1757. fo-
„ lio 6. & ultra.

„ Gedaan in den Hage den 24. Mey
„ 1758.

(*Onder stond:*)
„ Ter Ordonnantie van de Ge-
„ committeerde Raden.

(*En was getekent:*)
Aris v. d. Mieden.

(*Nog laager stond:*)

„ Accordeert voor Copie Authenticq
„ met het Origineele Octroy berusten-
„ de ter Secretarye vanden banne van
„ Stompwyck. Heeden den 17. Juny
„ 1758.

(*Beneeden stond:*)
„ By my

(*En was onderteekend:*)
Jan Schrevelius.
Secretaris.

Naar de geauthentizeerde Copie van dit Octroy, my door de vriendelyke hand van den meermaals welgemelden Heere Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van den Banne van Stompwyk, enz. enz. meedegedeeld (1).

Be-

(1) Dit Octroy en Reglement heb ik gemeend alhier geheel te moeten inlasschen, om dat het zelve door wylen den Heere Frans van Mieris, in zyne Handvesten en Privilegien, enz. van Leyden pag. 750—753. gebrekkelyk is uitgegeeven, waarschynlyk, vermits aan Hem in dien tyd zoo eene gunstige geleegenheid, om dit geheele stuk magtig te worden, niet is voorgekoomen, gelyk als aan my, en wel nu ter goeder uure, zich heeft aangebooden.

Betreffende Mees-Louwen-Polder, Huiszitten-Polder, Riet-Polder, Speken-Polder, en kleine Blankaarts-Polder, is niets byzonders te melden; en worden dezelven, in overeenkoomſt der Keuren van het Hooge Heemraadſchap van Rhynland (1), beſtierd.

En is 'er meede niets anders aan te teekenen van de groote Blankaarts-Polder en van de Weſtendiſche Polder, dan dat beiden dezelven, gedeeltelyk onder Stompwyk en gedeeltelyk onder Zoeterwoude, leggen; terwyl de Geer-Polder, voor het meeſte gedeelte, onder Zoeterwoude, geleegen is.

Daartegen is gemeen tuſſchen de Ambachten van Stompwyk, Wilsveen en Zoetermeer de zeer groote Waaterplas, doorgaans bekend onder den naam van *de Wilsveenſche Plas*; doch waar van het gedeelte, leggende in het Ambacht van Zoetermeer, genaamd wordt: *De Leyens*, *'t Lange Landt*, en *Buytenwegh*; terwyl het gedeelte, gehoorende onder Stompwyk en Wilsveen, voorkoomt met den naam van *de Groote Polder*. Deeze Polder, dewelke in het geheel geſchat wordt ontrent 1290. Morgen groot te zyn, ſtaat onder de beheering van den Schout en de Ambachtsbewaarderen van Stompwyk en Wilsveen, voor zoo verre dezelve onder hun rechtsgebied geleegen is; en wordt ook wederom, zoo veel deeze betreft het Ambacht van Zoetermeer, door den Schout en Ambachtsbewaarders van dat Ambacht beſtierd. Vorders zyn de Ingelanden van deeze Groote Polder gehouden aan het Ambacht van Zoeterwoude jaarlyks goed te doen de helfte in de gevallene onkoſten op het ter behoorlyken tyd ſluiten en ontſluiten van de Rynegommerſluis (2), leggende in den Hoogen Rhyndyk onder het laatſtgenoemde Ambacht van Zoeterwoude (3). Deeze zeer groote ſtreek Lands, in dewelke eertyds een zeer goede Veenaarde gevonden werd, is al meede door de geduurige uitmoeringen, by de ingezeetenen deezer Landen gedaan, tot een ontzaglyken plas geworden, en zelfs ook in vroege dagen, zoo dat ze reeds voor den jaare 1680. (4) meerendeels was uitgeveend. En, naardien dezelve, bynaa ten eenenmaal tot waater geworden, door het zeer koſtbaar onderhoud van Moolens, Verlaaten, Kaaden en gemeene Wegen, in deeze dagen zoodaanig laſtig was geworden, dat ze, uit haare eigene inkoomſten niet konnende beſtaan, tot merkelyk bezwaar van de opgemelde Ambachten, Zoetermeer, Stompwyk en Wilsveen; en van nog eenige weinige Ingelanden, kwam te ſtrekken, hebben de Schouten en Ambachtsbewaarders van deeze Ambachten, willende onverantwoordelyk zyn voor de droevige gevolgen, dewelken deeze zoo zwaare laſten voor hunne Ambachten verder ſtonden naa zich te ſleepen, zich, al over eenigen tyd, vervoegd tot de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, met een onderdaanig verzoek,

(1) Deeze Keuren zyn wel de voornaamſten van den 12. Novemb. 1639., den 6. July 1651., en den 3. February 1652., allen te vinden in de Verſaameling van dezelve Keuren pagg. 300. 306. & 308. en ook de Keure van den 8. January 1725.

(2) Deeze behoorlyke tydt wordt bepaald in de LXXXIX. Keure van het Hooge Heemraadſchap van Rhynland pag. 130. en by Ordonnantie van den 13. Maart 1625. Ibid. p. 134.

(3) Uit meedegedeelde Berichten van den Wel-Edelen Geſtrengen Heere Mr. Cornelis van Groenevelt, Veertig in Raide der Stad Leyden en Secretaris van Zoeterwoude. Zie ook hier booven Bladz. 706.

(4) In dit jaar zyn by Dykgraaf en Hooge Heemraaden van Rhynland gemaakt die voorzigtigſte ſchikkingen tot het opbrengen van zeekere penningen, om te dienen ter betaaling der laſten van eenige geſlachturfde Landen, van dewelken ik hier booven Bladz. 693. heb geſprooken; en welke ſchikkingen (gelyk gezegd is) alleenlyk plaats hebben gegreepen, ter zaake, dat de voorige bevelen van den Souverain, op het Slachturven gemaakt, wierden verwaarloosd, tot merkelyke ſchaade van 's Lands inkoomſten; en dus te gelyk aanleiding hebben gegeeven, tot de zeer wyze naadere ordres van hun Ed. Groot Moog., vervolgens van tyd tot tyd hier ontrent geſteld, en tot op den huidigen dag wordende onderhouden; van alle dewelken hier booven Bladz. 690.—699. door my in het breede is gehandeld: op welke laatſtgemelde Bladzyde in de Aanteekening No. 1. ik nog heb gemeld, dat 'er by de Ed. Moog. Heeren Staaten van Friesland werd gedelibereerd over het al of niet verbieden van 't vergraaven der Veenlanden in dat Landſchap; en waarby ik ook nu, ter deeze geleegenheid, nog moet voegen, dat thans (ſeedert het afdrukken van dezelve Aanteekening) deeze deliberatien van de hooggemelde Heeren Staaten van Friesland reeds zyn ten einde geloopen; en dat hunne Ed. Moog., volgens de Publicatie van den 2. Maart van deezen jaare 1767., hebben goedgevonden en verſtaan, *dat de Graverijen der laage Veenlanden, gelyk als te vooren, zullen zyn en blyven opengelaten, en dat nopens de Conſignatien tot verſeekeringe van de Floreenen op zulke Landen leggende, zal worden geperſiſteert by de ordres, daar op by ſucceſſive Placaten en Publicatien geſtelt.*

zoek, om van hunne Ed. Groot Moog. de noodige vryheid te moogen erlangen tot het uitmaalen van deezen grooten Plas, en denzelven tot Bouw- en Teellanden te maaken, ten nutte van de voorzeide Ambachten, en ook ten voordeele van het geheele Gemeene Land, aan het welke deeze beide Ambachten, reeds voor bynaa zeeventig jaaren, en wel in den jaare 1699., te saamen hadden afgestaan en overgelaaten zeshonderd drie en twintig Morgen, één Hond en vyftig Roeden, ter zaake, dat deeze Ambachten zich al in dien tyd geheel buiten staat bevonden, om van deeze verlaatene Morgentaalen de verschuldigde lasten aan den Lande te voldoen; en wel byzonderlyk, om tot ondersteuning en verligting van de zoo zwaare kosten, in het onderneemen en uitvoeren van deeze Droogmaakery volgende verzocht, door hunne Ed. Groot Moog. begunstigd te worden met zoodaanige voorrechten en vrydommen, als aan hunne Naabuuren, dewelken de bepoldering en uitmaaling der Hazerswoudsche Plas (5), en de droogmaakery te Zegwaart hadden ondernoomen, op den 12. May en den 9. Juny 1759. waren verleend geworden. Dit verzoek, by hunne Ed. Groot Moog. eenigen tyd zynde in overweeging genoomen, is eindelyk op den 24. January van deezen jaare 1767. aan de opgemelde Schouten en Ambachtsbewaarderen vergund de vryheid, om ook deezen Plas te moogen uitmaalen en droogmaaken; en zyn aan dezelven teffens verleend eenigen der verzochte Voorrechten en Vrydommen; en te gelyk ook bepaald alle zoodaanige schikkingen, als in deeze Droogmaakery van tyd tot tyd zullen moeten worden onderhouden en naagekoomen; zoo als dit alles te vinden is in de hier naa volgende Opene Brieven van Octroy, dewelken, my in tyds ter hand gekoomen zynde, ik gemeend heb, den goedgunstigen Leezer niet te moogen onthouden.

Octroy, aan Schouten, en Ambachtsbewaarderen van Zoetermeer, Stompwyk en Wilsveen, tot Droogmaaking van de Polderen in deezen gemeld, verleend op den 24. January 1767.

„ De Staaten van Holland, ende Westvriesland doen te weeten: Alzoo „ Ons te kennen is gegeeven by Schout„ ten, en Ambagtsbewaarders van Zoe„ termeer, Stompwyk, ende Wilsveen.

„ Dat zy Supplianten naa meenigvul„ dige deliberatien over den staat hun„ ner gemeene bepolderinge, geleegen „ onder de voorsz. Ambachten in den „ lande van Rhynland, beginnende van „ den Ringdyk van de Zoetermeerse „ Meerpolder onder den gem. Ambach„ te van Zoetermeer op de Molenwerff „ van de Watermolen van Zoetermeer, „ en van daar langs de Kade van de Kor„ te Vliet tot de Polder Kade, of de „ Huizinge van Caspar van Steylingen; „ en voorts langs dezelve Kade Zuid Oost „ op tot het zoo genaamde Elleboogse „ Verlaat, en van het zelve Verlaat „ langs de Leydsche Wallen, Zuidwest „ op, tot op de Werff van de Huizinge, „ bewoond werdende door Claas van der „ Drift, toebehoorende Cornelis van der „ Helm; en van daar met een schuine „ hoek agter de Huis Erven van het „ Dorp van Zoetermeer op het hoofde „ van de Laan van Melchior van Goens; „ voorts van dezelve Laan Noordwest „ op, op de Akker toebehoorende Dirk „ van Rhyn, en verders op dien Akker „ Zuidwest tot de Vaart, of Wateringe aan de Voorweg; vervolgens „ Noordwest op langs dezelve Vaart on„ der Zoetermeer in dezelve Vaart aan „ de Markse weg onder Wilsveen, tot, „ op, en langs de Werff van de Huizin„ ge van Klaas Groenewegen; en van „ daar langs de Vaart in Wilsveen, tot „ op de Werff van de Huizinge van de „ Weduwe Bastiaan van Golen, staande „ omtrent den Ringdyk van de Driemanspolder, ende wederom van de„ zelve Werff Noordwest op langs de „ Wateringe van den Ringdyk van de „ Driemanspolder, tot, op, en langs de „ thuin van wylen den Solliciteur Mili„ tair Dannenberg tot op de Stompwyk„ se weg; voorts langs dezelve Stomp„ wykse Weg, tot aan de Ommedykse „ Wateringe, en verders langs dezelve „ Ommedykse Watering tot aan den „ Ommendyk aan de Zoetermeerse Meer„ polder, en aldaar sluitende aan dezel„ ve Zoetermeerse-Meerpolder, wer„ dende onder Zoetermeer genaamd de „ Leyens, de vier Bonnen Langeland en „ den Buitenweg, en onder Stompwyk, „ en Wilsveen, de Grote Polder, te sa„ men groot omtrent 1290. Mergen, „ welke door het uithalen van Veen tot „ de

(5) Zie het Octroy, tot droogmaaking van deezen Plas by hun Ed. Groot Moog. verleend, hier booven Bladz. 667. — 686.

,, de Turfbrand voor de Ingezetenen
,, dezer Landen van tyd tot tyd byna
,, ten eenemaal tot Water geworden
,, en zelfs al voor den Jaare 1680. meer-
,, endeels uitgeveend was, bevonden
,, hadden, dat niet tegenstaande Wy
,, onder anderen aan de voorsz. respecti-
,, ve Ambachten ten opzichte der gem.
,, bepoldering van tyd tot tyd remissien
,, zoo der ordinaris als extraordinaris Ver-
,, pondingen gratieuselyk hadden gelie-
,, ven te verleenen, de voorsz. bepolde-
,, ring echter in derzelver onderhoud van
,, Molens, Verlaaten, Kaadens en ge-
,, meene Weegen zodanig kostbaar, en
,, lastig geworden was, dat zy Suppli-
,, anten uit hunne respective Inkomsten,
,, zoo van de Stuiver per roede, als af-
,, koop- en waarborg-penningen niet in
,, staat waren die zware onkosten langer
,, te kunnen supporteeren, ten ware zy
,, op den zelven voet voortgaande, zich
,, voor de ruine der voorsz. Ambachten,
,, en der weinige Ingelanden in het
,, voorsz. kostbaar en lastig onderhoud,
,, als nog contribueerende, wilden re-
,, sponsabel maken.
,, Dat Zy Supplianten dierhalven con-
,, sidereerende de verplichting, die op
,, hun lag, om al wat tot behoud, en
,, voordeel hunner Ambagten strekken
,, kon, te behartigen, en daar en boven
,, weetende hoe goeden werk het was
,, van Water Land te maken, over zulks
,, te raden waren geworden, de voorn.
,, Polders onder hunne wederzydse Am-
,, bachten geleegen van het gemelde
,, Water te ontlasten, uit te maalen,
,, ende van een zware poel (die door haar
,, grootte meer en meer tot verder na-
,, deel en schade van de gemeene Wee-
,, gen gevreesd wierd, te zullen strek-
,, ken, als werdende in dezelve byna
,, geen oningestoken land om verveend
,, te konnen worden, meerder gevon-
,, den:) tot Bouw- en Teellanden te ma-
,, ken, die hunne Imposten en Ongel-
,, den door den tyd, en de onkosten
,, daar aan te doen, zoude kunnen op-
,, brengen, en waar door aan Ons, be-
,, halven de Middelen, ten platten Lan-
,, de geheeven werdende, ook weder-
,, om met 'er tyd zouden konnen vol-
,, daan werden de Verpondingen en
,, 100^e^. penningen over de voorsz. Pol-
,, ders van ouds geheeven, en ommege-
,, slagen: Edoch vermits de voorn. on-
,, derneeming op zich zelven niet alleen
,, zeer kostbaar, maar ook daar en bo-
,, ven van een gantsch onzeekeren uit-
,, slag was, en de Supplianten in der-
,, zelver qualiteiten daar omme in dee-
,, ze wel eenigzins dienden te werden
,, gesubleveerd, waar toe zy geen an-
,, der middel tot voordeel van den Lan-
,, de, en behoud van dezelve Ambach-
,, ten en gecombineerde Polders wisten
,, uit te denken, als Onze goedgunstig-
,, heid te imploreeren.
,, Zoo keerden Zy Supplianten in
,, hunne voorsz. qualiteiten zig tot Ons,
,, ootmoedelyk verzoekende, dat Wy,
,, om hun Supplianten tot het onder-
,, neemen, en uitvoeren van zoo kost-
,, baare, en hazardeuzen project aan te
,, moedigen, aan hun Supplianten, hun-
,, ne Successeuren in Officie, derzelver
,, Participanten, haare Erven en Nako-
,, melingen mitsgaders hun regt verkry-
,, gende, geliefden te gratificeeren, au-
,, thoriseeren en octroyeeren met zoda-
,, nige favorabele brieven van Octroy,
,, als Wy op den 12^e^. Mey des Jaars
,, 1759. aan de respective der Supplian-
,, ten nabuurige Ambachten van Ha-
,, zaerdswoude, Benthuizen, Noord-
,, waddinxveen, Hogeveen, Soeter-
,, woude, en Benthorn, mitsgaders op
,, den 9^e^. Juny daar aan volgende aan
,, Schout en Ambagtsbewaarders van
,, Zegwaart, geleegen naast, en ten
,, Zuid-Oosten van den Ambachte van
,, Zoetermeer (en met de voorsz. Pol-
,, der gecombineerd geweest zynde:)
,, goedgunstelyk ter droogmaking van
,, derzelver Polder, breeder by dezel-
,, ve brieven van Octroy gemeld, had-
,, den gelieven te accordeeren; en ver-
,, volgens aan de Supplianten te verlee-
,, nen Vrydom van Ordinaris, en Ex-
,, traordinaris Verponding, honderdste,
,, en twee honderdste Penningen van
,, alle de Huizen, en Landen, die bin-
,, nen den Ring van de Dykagie beslo-
,, ten zouden werden, en van de tien-
,, de, vyfftiende, en twintigste penning
,, wegens het regt van de Collaterale
,, Successie, als mede van den veertig-
,, sten, en tagentigsten penning, en
,, tiende verhooging van alle aliena-
,, tien, en Hypothecatien: Item van de
,, Oorgelden, Hoorngelden, Bezaaide
,, Landen, Koehouders Zoutgelden
,, (rondemaat en grove waaren tot het
,, maken van Molens, Bruggens, Ver-
,, laaten, en Huizen nodig:) en andere
,, diergelyke gemeene Lands Lasten, en
,, Impositien; noch van het Rhynlands
,, mergengeld, penninggeld, en Vissche-
,, ryen, en alle andere Lasten, en Om-

,, [illegible]ingen, jegenwoordige, en toekomende van Dykgraaff en Hoog-
,, Heemraaden van Rhynland dependeerende, alles voor den tyd van Sestig
,, Jaaren, ingang neemende na dat het eerste Jaar vrugten van de drooggemaakte Landen zouden werden getrokken, en genoten; doch ten reſpecte van de [illegible] penning en [illegible]
,, Verhooging van de Huizen, Akkeren, Waateren, en Landen, die welke de Suppliaten gehouden zouden zyn over te neemen, als mede van de Rentmeester, en groote Waaten [illegible]
,, dig tot het maken en ſtellen der Molens, Verlaaten en Bruggen in te gaan
,, met het verleenen van Ons Octroy;
,, voorts ook Vrydom van de Novalia,
,, ende van alle andere Graavelykheidſe
,, Tollen dewelke tot alle de Werken,
,, en Werktuigen van deeze bedyking
,, en droogmaking zouden werden gebruikt; Voorts mede Vrydom van de
,, honderdſte, en twee honderdſte penningen van de Gelden of Capitaalen
,, welke de Suppliaten, haare Succeſſeurs in Officio, derzelver Participanten, haare Erven en Nakoomelingen
,, [illegible] tot het [illegible]eeren van het voorſz. Werk,
,, zouden moeten negotieeren als mede authoriſatie omme voor de [illegible]
,, van de Capitaalen en Intereſſen van dien ſpecialyk te mogen affecteeren,
,, ende verbonden [illegible]
,, [illegible] van ſluiter- [illegible]
,, [illegible]
,, [illegible] de verſtrekende en verſchotene, mitsgaders geabandonneerde
,, en overig geevene Landen, en Gronden binnen de voorſz. Polder geleegen hebbende, en ten Comptoire van
,, Rhynland belegd zynde: Wyders dat
,, Wy mede geliefden te approbeeren
,, het project Reglement by de Suppliaten ter droogmaaking deezes Polders aan Ons geexhibeerd, met bevel, dat het zelve van dato van het
,, verleenen van Ons Octroy zoude mogen ſtrecken tot een perpetueel Reglement, en Rigtſnoer voor de Bedykers en derzelver medeſtanders en
,, alle andere Geintereſſeerdens, wie het
,, ook zoude mogen zyn; voorts de
,, Suppliaten, voor zoo verre ieder in
,, den zynen aangong te authoriſeeren
,, omme wederom te aanvaarden alle zodanige Gronden, en Waateren binnen
,, de bedyking en droogmaaking geleegen als dezelve ten behoeven van het
,, gemeene Land zouden mogen hebben
,, geabandonneerd, en getransporteerd
,, omme dezelve Gronden en Waateren
,, conform het voorſz. Reglement te
,, mogen bedyken, en droogmaken:
,, Wyders aan de Suppliaten in derzelver qualiteit te permitteeren omme
,, te mogen aanneemen alle de Landen,
,, Akkeren, Waateren, Huizen en
,, Gronden binnen de voorſz. Polder geleegen, en aan particulieren als noch
,, contribueerende, toebehoorende, gelyk ook zodanige Landen, Gronden,
,, en Waateren aan en omtrend de voorſz
,, Polder geleegen die zy Suppliaten
,, tot het maken van de Molens, Molenboezems, Molenwerven, mitsgaders het leggen van de Dyken, Kadens, Slooten, en Waateringen nodig zouden hebben, mits de Particuliere Eigenaars, en van gelyken ook
,, alle anderen, die door de voorſz.
,, werken eenige ſchaade, of Intereſt
,, zouden komen te lyden, daar van in
,, alle reedelykheid contenteerende, ter
,, tauxatie van Dykgraaff, en Hoog-
,, Heemraaden van Rhynland.

,, Eindelyk de Suppliaten te authoriſeeren, en te Octroyeeren omme
,, zodanige Molens, Sluizen, Verlaaten, Waterstochten, Uitwaateringen, Boezems, Weegen, Kaaden,
,, Dammen, Dyken, Hoofden, Heulen, Bruggens of zodanige andere
,, Werken of Werktuigen met den gevolgen, en aankleeven van dien, te
,, mogen beraamen, ſtellen, leggen,
,, maken, en des noods veranderen, herſtellen, herleggen, en hermaken, als
,, zy ten meeſten nutte van deeze bedyking, en droogmakerye in het geheel, ofte ten deele van tyd tot tyd
,, zouden goedvinden; mitsgaders omme te mogen beraamen, doen, en
,, maken zodanige Omſlagen, Keuren,
,, en Ordonnantien tot en op het Stuk
,, van de voorſz. Dykagie en Droogmaakerye cum annexis, en (des noods)
,, dezelve Keuren, en Ordonnantien
,, zodanig te hermaken, als zy Suppliaten zouden oordeelen te behooren;
,, als mede over de Invorderinge der
,, voorſz. Ommeſlaagen, de onderhoudinge van de voorſz. Keuren, en Ordonnantien, met alle het geene daar
,, aan dependeerde, ende de executie
,, van alle het zelve te ſtellen zodanige
,, ordres als de Dykregten in Rhynland
,, Coſtumier mede bragten, behoudens
,, echter, dat niets gedaan zoude wer-

den

„ den ſtrydig jeegens de meergemelde
„ Reglementen, als mede niets, het
„ welk aan de omleggende Heerlykhee-
„ den, Polders, ende Landen, mitsga-
„ ders de Ingezeetenen en Poſſeſſeurs
„ van dien, zoude komen te praejudi-
„ cieeren, en voorts na de expiratie
„ van Onze verkreegene gratieuſe Vry-
„ dom, zich in alles te reguleeren na de
„ Keuren van het Hoog Heemraadſchap
„ van Rhynland zoo, ende in diervoe-
„ gen als dezelve bevoegd waren die in
„ de verdere Ambagten, en Polders
„ binnen Rhynland te exerceeren; met
„ verdere Stipulatie, dat de bedykinge,
„ en droogmakerye zouden zyn, en
„ blyven onder het Oppergezag van
„ Dykgraaff, en Hoog Heemraaden van
„ Rhynland, en dat boven dien alle
„ quaeſtien, ende differenten, relatie
„ hebbende tot de voorſz. bedykinge,
„ ende Droogmakerye, welke by de
„ Supplianten onderlings of met ee-
„ nige by-aan- of In-gelanden zouden
„ mogen ontſtaan, by het Collegie van
„ van Dykgraaff en Hoog Heemraaden
„ van Rhynland, na verhoor van Par-
„ tyen Geintereſſeerdens zonder figuur
„ van Proces de plano en by arreſt,
„ zonder appellatie of eenigerhande
„ provocatie zouden werden afgedaan,
„ en gedeçideerd.

„ ZOO IS 'T dat Wy, de zaake
„ en het verzoek voorſz. overgemerkt
„ hebbende, ende, na ingenoomene
„ Conſideratien, en advis van Onze Ge-
„ committeerde Raaden en van Dyk-
„ graav en Hoog Heemraaden van Rhyn-
„ land, geneegen weezende ter beede
„ van de Supplianten uit Onze regte
„ Weetenſchap, Souveraine magt, en-
„ de Auctoriteit, ten behoeve van alle
„ de Onderneemers van het voorſz.
„ Werk, en derzelver participanten,
„ hunne reſpective Succeſſeurs, Erf-
„ genaamen of regt verkrygende, heb-
„ ben verleend, zoo als Wy verleenen
„ by deeze, Octroy tot het bedyken,
„ en droogmaken van de gemeene be-
„ poldering, geleegen onder de voorſz.
„ Ambachten hier voren nader geſpeci-
„ fiçeerd; en hebben geapprobeerd,
„ zoo als Wy approbeeren by deeze het
„ project reglement van de bedykinge,
„ en droogmaakerye by de Supplianten
„ overgegeeven, zoo en in dier voegen
„ als het zelve aan het einde deezes is
„ geinſereerd, met bevel, dat het zel-
„ ve van nu aan zal moeten verſtrecken
„ tot een perpetueel Reglement en
„ rigtſnoer voor de Bedykers, en mede
„ participanten en alle andere Geintereſ-
„ ſeerdens wie het ook zouden moogen
„ zyn.

„ En hebben verders geaccordeerd,
„ zoo als Wy accordeeren by deeze,
„ Vrydom van alle zoo ordinaire als,
„ met diſpenſatie van Ons Reglement,
„ extraordinaire Verpondinge, beide
„ ingaande met deezen Jaare 1767;
„ mitsgaders Vrydom van Verpondin-
„ ge, als vooren, van de Landen en
„ Huizen aan en omtrend de voorſz.
„ droog te maken Polder geleegen, die
„ tot het maken van Dyken, Kaaden,
„ Slooten, Boezems en Wateringen no-
„ dig zullen zyn, ingaande na dat de
„ voorſz. droogmakinge zal weezen vol-
„ trokken, des dat, voor het ingaan
„ van dezelve Vrydom zal moeten wor-
„ den geformeerd, en ter Finançie van
„ Ons overgeleeverd ſpecificque, en
„ behoorlyke gecertificeerde Lyſten van
„ de Landen, Gronden, Huizen en Ge-
„ bouwen, dewelke de voorſz. Vrydom
„ zullen genieten, mitsgaders van het
„ beloop der voorſz. Verpondingen van
„ alle dezelve; des dat opgebragt, be-
„ taald, en gezuiverd zullen moeten
„ worden de oude Verpondingen op de
„ voorſz. Gronden, Landen, Wateren,
„ Huizen en Gebouwen ſtaande en ver-
„ vallen, tot den dag dat de Vrydom
„ der Verpondingen zal ingaan, voor
„ zoo verre bereids geen remiſſie van
„ Verponding aan de Supplianten is
„ verleend, en mede, dat na de expira-
„ tie van dit Octroy de dus bedykte,
„ en drooggemaakte Gronden, Landen,
„ Huizen en Gebouwen, binnen de
„ voorſz. droogmakerye begreepen,
„ zullen moeten contribueeren in de
„ Verpondinge even als alle andere Lan-
„ den, te vinden by meetinge, mergen
„ mergens gelyk, welke meetinge ge-
„ daan, en ter Finançie van Ons over-
„ geleeverd zal moeten worden, zoo
„ dra de Caveling der Landen zal zyn
„ gedaan, mits echter, dat de Landen,
„ die niet verveend zouden mogen zyn
„ en de huizen die niet gedemolieerd
„ zyn, noch tot dezelve droogmakerye
„ gebruikt zouden mogen worden, de
„ Verpondinge by continuatie op den
„ ouden voet zullen moeten betaalen,
„ volgens een Lyſte daar van ter Finan-
„ cie van Ons over te geeven.

„ VOORTS Vrydom van de veertig-
„ ſte, en tagtigſte penning, en tiende
„ verhooging van alle zodaanige hypo-

Zz zz 3 „ the-

„ thecatien, en verkoopingen van de
„ droog te maken Landen in de gemelde
„ Polders geleegen, die geduurende de
„ droogmakerye zullen geschieden, en
„ voorts alleen van de eerste verkoo-
„ ping, die, na dat de Landen droog
„ gemaakt zullen wezen, gedaan zal
„ worden; Item, van de Oor- en Hoorn-
„ gelden, Bezaaide Landen, Koehou-
„ ders Zoutgelden, Rondemaat en
„ Grove Waaren tot het maken van
„ Molens, Bruggens, Verlaaten, en
„ Huizen nodig; mits dat onvermin-
„ derd de Vrydom der voorsz. Gecol-
„ lecteerde Middelen den inhoud van het
„ Generaal Placaat, de Generale, en
„ Particuliere Ordonnantien op dezelve
„ middelen applicabel, zoo ten opzigte
„ van het haalen van Billietten, en het
„ laten doen van aanteekening, als an-
„ dere praecautien praecifelyk zullen
„ moeten worden nagekomen op de poe-
„ naliteiten daar inne gemeld, en dat
„ over zulks de beschryvingen van de
„ beschreeve middelen over de Landen
„ in de bedyking begreepen zullen
„ moeten geschieden, eeven als of geen
„ Vrydom quamen te genieten, en be-
„ taald het regt van de ongezeegelde
„ billietten daar toe nodig, dat ook de
„ af- en aanschryving precifelyk zal
„ moeten worden nagekomen, en dit,
„ om verders alle misbruik voor te ko-
„ men, 's jaarlyks in de Maand van
„ Mey door Schout, en Ambagtsbe-
„ waarders zal worden gedaan een pu-
„ blicatie, en alomme in den Ring der
„ bedyking geaffigeerd, waar by zy
„ belooven een praemie van drie hon-
„ dert guldens, by het Ambacht te be-
„ taalen aan die geene, welke weet aan
„ te toonen een persoon die misbruik
„ van de voorsz. Vrydom in den Ring
„ der bedyking over het loopende sai-
„ soen komt te maken, en des mede,
„ dat van het Koehouders Zoutgeld,
„ zoo veel den Taux van de Koeyen
„ aangaat, geen vrydom zal worden
„ genoten, ten zy by het groot billiet
„ kome te blyken, dat den taux voor
„ de Familien alvorens ten vollen is af-
„ betaald. Alles voor den tyd van veer-
„ tig jaaren geheel, en noch voor den
„ tyd van twintig daar aan volgende
„ Jaaren halff, aanvang neemende, na
„ dat het eerste jaar vrugten van de
„ droog te makene Landen zal worden
„ getrocken, en genooten (doch ten
„ opzichte van de Vrydom van de gro-
„ ve Waaren, met den dag van dit Ons
„ Octroy:) mits dat daar van ter finan
„ cie als voren, insgelyks behoorlyke
„ Certificatien zullen moeten worden
„ overgeleevert, en dat na expira[illegible]
„ van dit Ons Octroy zullen moeten
„ Contribueeren in de Ve[illegible]
„ even als alle andere Landen, te [illegible]
„ by nieuwe Meetinge, Mergen Mer-
„ gens gelyk, te reekenen de Mergen
„ tegens zes honderd roeden; w[illegible]
„ meetinge gedaan, en ter Financie over-
„ gegeeven zal moeten werden [illegible]
„ [illegible] als de Kaveling der Landen [illegible]
„ zyn gedaan.
„ En al verder voor gelyk [illegible]
„ veertig Jaaren geheel, en [illegible]
„ ren halff, hebben verleend, zoo [illegible]
„ Wy verleenen by deeze, [illegible]
„ van de Novale Tiendens; m[illegible]
„ van alle de Graaffelykheids, en an-
„ dere gemeene Lands Tollen, voor al-
„ le de Materialen, die tot het maken,
„ leggen, hermaken, en herleggen van
„ Dyken, Moolens, Sluizen, Verla-
„ ten, Duikers, Weegen, tot den aan-
„ bouw van Huizen, en generalyk tot
„ alle de Werken, en Werktuigen van
„ deze bedykinge, en Droogmakerye
„ zullen worden vereischt, des in de-
„ ze Vrydom van Tollen [illegible]
„ met de [illegible] voltrekking der
„ voorsz. droogmakerye, waar van ook
„ by de Supplianten behoorlyke be-
„ kentmaaking aan Onze Gecommit-
„ teerde Raaden zal moeten worden ge-
„ daan.
„ Voorts, mede Vrydom van d[illegible]
„ honderdste, en twee honderdste pen-
„ ningen over alle de penningen, of
„ Capitalen, welke tot het maken der
„ Dykagie, of eenige Werken van
„ deeze bedykinge, zullen worden [illegible]
„ negocieerd des dat van die Capitalen
„ ter Finançie van Ons zal moeten [illegible]
„ den overgeleeverd een pertin[illegible]
„ met een daar onder gestel[illegible]
„ lyke verklaaring van Schout, en Am-
„ bagtsbewaarders, van, dat de Capi-
„ talen in dezelve Lyst vervat, eff[illegible]
„ velyk voor dezelve bedyking [illegible]
„ negocieerd.
„ En voorts aan de Supplianten heb-
„ ben geaccordeerd, zoo als Wy aan
„ hen accordeeren by deeze, Vrydom
„ van alle de ordinaire en extraor[illegible]
„ Rhynlands Mergen gelden, te wee-
„ ten, aan Schout en Ambagtsbewaar-
„ ders van Zoetermeer, van de nombr.
„ van twee honderd zeeven en twin[illegible]
„ mergen, vyf honderd neegentien en

„ een halve roeden, en aan Schout en
„ Ambachtsbewaarders van Stompwyk
„ en Wilsveen, van de nombre van
„ twee honderd agt en dertig mergen
„ en twee honderd roeden; alles voor
„ den tyd van Twintig jaaren geheel en
„ nog voor den tyd van Twintig jaa-
„ ren daar aan volgende, halff, aan-
„ vang neemende na het voltrecken van
„ de voorſz. bedyking en droogmaking,
„ als wanneer mede nietwes meerder
„ zal betaald worden van een ſomme
„ van honderd drie guldens twee ſtui-
„ vers, welke het Ambacht van Zoe-
„ termeer jeegenwoordig jaarlyks we-
„ gens hunne Viswateren aan Rhynland
„ moet opbrengen; mits na expiratie
„ der voorſz. twintig Jaaren de Suppli-
„ anten in de Mergengelden contri-
„ bueeren met zoo veel mergentalen,
„ als de bedykte Polder dan groot be-
„ vonden zal worden, de Mergen ge-
„ reekend jeegens zes honderd Roe-
„ den; volgens Meetinge door den
„ Landmeeter van Rhynland, by de
„ verkaveling der Landeryen, of by de
„ expiratie van de voorſz. Jaaren alsdan
„ in der tyd te doen.

„ En verders aan de Supplianten heb-
„ ben gepermitteerd, zoo als Wy aan
„ hen permitteeren by deezen, om ten
„ behoeve van deeze bedykinge onder
„ verband van de Actens Obligatoir
„ welke wegens de opgebragte Stuiver-
„ en Waarborg-en Affkoop-penningen
„ tot Securiteit der betaalinge van de
„ gemeene Lands en Rhynlands laſten
„ der Landen in de droogmakerye ge-
„ comprehendeerd, ſeedert den Jaare
„ 1680. ten Comptoire van het Hoog
„ Heemraadſchap belegd zyn, te mo-
„ gen negotieeren zodanige ſommen,
„ als het montant van deze gemelde
„ Capitalen importeerd, bedragende
„ volgens overgeleeverde gecertificeer-
„ de Lyſten van de Supplianten

„ Wegens Zoetermeer
„ Oud Capitaal - f 51352 - 5 - 8.
„ Nieuw Capitaal - 18501 - 13 - 8.
„ Wegens Stompwyk
„ Oud Capitaal - f 17496 - 8 -
„ Nieuw Capitaal - 5748 - 15 - 2.

„ en dus in het geheel zoo aan oud als
„ aan nieuw Capitaal een ſomme van
„ drie en negentig duizend negen en ne-
„ gentig guldens, twee ſtuivers en twee
„ penningen; met deeze bepaling noch-
„ tans, dat de Supplianten telkens, al-
„ vorens eenige negotiatie in maniere
„ voorſz. te mogen doen, aan Onze
„ Gecommitteerde Raaden en Hoog
„ Heemraaden van Rhynland zullen
„ moeten bewyzen, dat twee derden
„ van de gemaakte koſten by de Par-
„ ticipanten in de droogmakerye en be-
„ dyking, zyn gecontribueerd, zulks
„ de te negocieeren penningen niet ver-
„ der zullen ſtrecken dan tot ſupple-
„ tie van het overige derde, zoo noch-
„ tans, dat de Supplianten alvorens aan
„ die conditie te hebben voldaan, zul-
„ len vermogen ten behoeve van de be-
„ dyking agt duizend guldens, onder
„ verband als voren te negocieeren,
„ mits dat alvorens door de Supplian-
„ ten ten behoeve van het Gemeene
„ Land van Holland en het Hoog Heem-
„ raadſchap van Rhynland, ter Secre-
„ tarie van het zelve Hoog Heemraad-
„ ſchap worde verzorgd een acte van
„ borgtogt, in gewone wyze gepas-
„ ſeerd, waar by twee perſoonen (Scha-
„ binaal gejuſtificeerd hier toe gegoed
„ te zyn:) zich op de kragtigſte wyze
„ verbinden, om (ingevalle deeze be-
„ dykinge geen voortgang mogte heb-
„ ben, of by onverhoopt toeval niet
„ tot volkomen effect gebragt worde:)
„ de voorſz. ſomme van agt duizend
„ guldens ten allen tyde als zy daar
„ toe, het zy door Onze Gecommit-
„ teerde Raaden of Dykgraaf en Hoog
„ Heemraaden gerequireerd worden,
„ ter Secretarye van het Hoog Heem-
„ raadſchap van Rhynland in gereede
„ en gangbare zilvere gelden te fur-
„ neeren en voldoen, ten einde deeze
„ genegocieerde penningen aan die gee-
„ nen welke dezelve hebben opgeſcho-
„ ten, kunnen werden gereſtitueerd.

„ En zal ook Jaarlyks te beginnen
„ met dat Jaar, in welke de eerſte
„ Vrugten van de bedykte Landen ge-
„ noten zullen zyn, één veertigſte part
„ van de genegocieerde Sommen moeten
„ worden afgeloſt, van welke gedane
„ afloſſinge Jaarlyks door de Supplian-
„ ten een behoorlyk blyk aan Dykgraaf
„ en Hoog Heemraaden van Rhynland
„ zal moeten worden geëxhibeerd, op
„ poene, dat by eenig manquement
„ van de voorſz. Jaarlykſe afloſſinge,
„ Dykgraaff en Hoog Heemraaden van
„ Rhynland voornoemt, de manquee-
„ rende Sommen by pandinge en execu-
„ tie van de Eigenaars der bedykte
„ Gron-

„ Gronden, volgens de Keuren van het „ Hoog Heemraadschap van Rhynland „ zullen mogen prosequeeren.

„ En hebben voorts (voor zoo verre „ aanbelangd het verzoek van de Sup- „ plianten, dat Zy by Ons, ieder in „ den zynen mogten worden geauthori- „ seert om wederom te aanvaarden alle „ zodanige Gronden en Wateren bin- „ nen de bedyking en droogmaking ge- „ leegen, als dezelve ten behoeve van „ het Gemeene Land zouden mogen „ hebben geabandonneerd, en getrans- „ porteerd:) dezelve Gronden en Wa- „ teren (bedragende volgens overgelee- „ verde gecertificeerde Lysten van de „ Supplianten weegens Zoetermeer twee „ honderd vier en negentig mergen, „ drie honderd zeeven en dertig en een „ halve roeden; en wegens Stompwyk „ en Wilsveen drie honderd agt en „ twintig mergen, vier honderd twaalf „ en een halve roeden, die door de ge- „ melde Ambachten op den 14e. No- „ vember 1699. aan Ons zyn gecedeerd „ en getransporteert geworden:) aan de „ Ambachten waar onder ressorteeren „ wederom gecedeerd, Zoo als Wy die „ Cedeeren by deeze, met het Capitaal „ der Stuiver- en- Waarborg-penningen „ daar aan behoorende: en hebben de „ Supplianten geordonneert, gepermit- „ teerd en geauctoriseerd, zoo als Wy „ dezelve ordonneeren, permitteeren, „ en auctoriseeren by deeze, om dezelve „ conform het voorsz. Reglement te „ mogen, en moeten bedyken en droog- „ maken.

„ Als mede ook om te mogen gebrui- „ ken de by- aan- en omtrend geleegen „ Landen, Gronden, en Wateren die „ zy tot uitwateringe harer Molens, „ Molenboezems, Molenwerven, mits- „ gaders het leggen van den Ommedyk „ van noden zouden mogen hebben; „ mits de Eigenaars van dien, en allen „ anderen die door de voorsz. haare „ Werken eenige Schade, of Interessen „ zouden komen te hebben of lyden, „ daar van in alle reedelykheid conten- „ teerende ter taxatie van Dykgraaff en „ Hoog Heemraaden van Rhynland.

„ En voorts de Supplianten hebben „ geauctoriseerd, en geoctroyeerd, ge- „ lyk Wy dezelve Auctoriseeren, en „ Octroyeeren by deeze, om zodanige „ Molens, Sluizen, Verlaaten, Water- „ togten, Uitwaateringen, Boezems, „ Weegen, Kaaden, Dammen, Dui- „ kers, Hoofden, Heulen, Bruggen, „ of zodanige andere Werken of Werk- „ tuigen met de gevolgen en aankleeven „ van dien, te mogen beramen, stel- „ len, leggen, maken, en des noods „ veranderen, herstellen, herleggen en „ hermaken, als zy ten meesten nutte van „ deeze bedykinge en droogmakerye in „ het geheel of ten deele van tyd tot tyd „ zullen goedvinden, mitsgaders om te „ mogen beramen, doen en maken zo- „ danige Omslagen, Keuren en Ordon- „ nantien tot en op het stuk van de „ voorsz. Dykagie en Droogmakerye, „ cum annexis, en (des noods:) dezelve „ Keuren en Ordonnantien zodanig te „ hermaken, als zy zullen oordeelen te „ behooren; als mede over de invorde- „ ringe der voorsz. Ommeslagen, de „ onderhoudinge van voorsz. Keuren en „ Ordonnantien met al het geene daar „ aan dependeerd, en de executie van „ al het zelve, te stellen zodanige or- „ dres, als de Dyk-regten in Rhynland „ costumier, mede brengen, behoudens „ echter dat niets gedaan werde strydig „ jegens het meergem. Reglement, als „ mede niets het welk aan de omleggen- „ de Heerlykheeden, Polders, en Lan- „ den, mitsgaders de Ingezeetenen en „ Possesseurs van dien zoude komen te „ praejudicieeren; zullende de Suppli- „ anten mede gehouden zyn (indien ee- „ nige werken buiten den ring van haa- „ re bedykinge moeten maken:) t'elkens „ tot dezelve te verzoeken Consent van „ Dykgraaff, en Hoog Heemraaden van „ Rhynland, en voorts, na expiratie van „ haare Vrydom zich in alles te regulee- „ ren na de Keuren van het Hoog Heem- „ raadschap van Rhynland, zoo, en in dier „ voegen als dezelve bevoegd zyn, die „ in dit en in de verdere Ambachten en „ Polders binnen Rhynland, te exer- „ ceeren.

„ Zullende de Supplianten ook gehou- „ den zyn Jaarlyks voor den 1e. Mey ter „ Secretarye van Rhynland over te lee- „ veren behoorlyke Reekening der On- „ kosten, welke tot conservatie en ten „ nutte van de Landen in de Droogma- „ kerye omgeslagen dienen te worden, „ om by Hoog Heemraaden geexami- „ neerd, geapprobeerd, en des noods „ gedresseerd te worden, zoo als in an- „ dere Ambachten en Polders tot nu toe „ is gepractiseerd.

„ Wordende verder gestatueerd dat „ de bedykinge en droogmakerye zullen „ zyn

„ zyn, en blyven onder het oppergezag „ van Dykgraaff en Hoog Heemraaden „ van Rhynland, en dat boven dien alle „ quaestien en differenten (zonder onderscheid van wat natuur dezelve zouden mogen zyn:) relatie hebbende tot „ de voorsz. bedyking, en droogmaking „ by het Collegie van Dykgraav en Hoog „ Heemraaden van Rhynland, na verhoor van Partyen Geinteresseerdens de „ plano en by arrest, zonder appellatie „ of eenigerhande provocatie zullen worden afgedaan en gedecideerd.

„ En dit alles onder deeze expresse „ Conditie, dat voor de Concessie van „ dit Ons Octroy Jaarlyks van ieder bedykte en drooggemaakte Merge ten „ Comptoire van Noord-Holland, Kennemerland, en Brederode in het Zuiderquartier voor een recognitie zal moeten worden betaald vyff Schellingen „ tot twee Groten Vlaams het stuk, in „ te gaan zeeven Jaaren na de voltrecking der voorsz. Dykagie; en dat deze bedyking en droogmakerye ook zal „ moeten worden begonnen en voltrocken binnen den tyd van vyff jaaren, „ te reekenen van den tyd af dat na het „ bekomen van Ons Octroy tot deze bedykinge, en droogmakerye de eerste „ aanbesteedinge van eenig werk tot „ dezelve zal zyn gedaan, mitsgaders „ met'er daad geëxhibeerd en overgegeeven zullen moeten worden alle de „ Lysten en Certificatien hier voren gemeld, en dat dit Ons Octroy aan Onze „ Gecommitteerde Raaden zal moeten „ worden gepresenteerd, om by dezelve gevisiteerd geinterineerd en geregistreert te worden: Alles op poene „ van te verliezen het effect van dit Ons „ Octroy.

„ *Reglement tot het Bedyken en Droogmaken van de Gecombineerde Plassen en Wateren, als mede op de beheering van die droogmaking, geleegen in de respective Ambachten van Zoetermeer, Stompwyk en Wilsveen, onder Zoetermeer genaamd de Leyens, vier bonnen Langeland en Buitenweg, en onder Stompwyk, en Wilsveen, genaamd de Groote Polder, te samen gecalculeerd groot te zyn Twaalf hondert neegentig Mergen.*

Articul 1.

„ De Dykagie van deeze Polder zal „ beginnen van den Ringdyk van de „ Zoetermeersche Meerpolder op de „ Moolenwerff van de Watermoolen „ onder Zoetermeer, en van daar langs „ de Kaade van de korte Vliet tot de „ Polderkade of de Huizinge van Caspar van Steylingen, en voorts langs „ dezelve Kade Zuid Oost op tot het „ zogenaamde Elleboogsche Verlaat, „ en van het zelve Verlaat langs de „ Leydsche Wallen Zuid West op tot „ op de Werf van de Huizinge bewoond werdende by Claas van der „ Drift, toebehoorende Cornelis van der „ Helm, en van daar met een schuine „ hoek agter de Huis Erven van het „ Dorp van Zoetermeer, op het hoofde van de Laan van Melchior van „ Goens; voorts van dezelve Laan „ noordwest op op den Akker toebehoorende Dirk van Rhyn, en verders op dien Akker Zuidwest op tot „ de Vaart of Wateringe aan de Voorweg, vervolgens Noordwest op langs „ dezelve Vaart onder Zoetermeer en „ dezelve Vaart aan de Marksche Weg „ onder Wilsveen tot op en langs de „ Werff van de Huizinge van Claas „ Groeneweegen, en van daar langs de „ Vaart in Wilsveen tot op de Werf „ van de Huizinge van de Weduwe „ Bastiaan van Goolen, staande omtrent „ den Ringdyk van de Drie Mans Polder, en wederom van dezelve Werf „ noordwest op langs de Watering „ van den Ringdyk van de Driemans „ Polder, tot op en langs de tuin van „ de Solliciteur Militair Dannenberg „ tot op de Stompwyksche Weg, voorts „ langs dezelve Stompwyksche Weg „ tot aan de Ommedyksche Watering, „ en verder langs dezelve Ommedyksche Watering tot aan den Ommedyk aan de Zoetermeersche Meer-polder, en aldaar sluitende aan dezelve „ Zoetermeersche Meer-polder; zullende vervolgens onder Zoetermeer Streccken tot Ringslooten de Wateringe „ langs de Kade van de Korte Vliet en „ Polderkade tot het Elleboogsche Verlaat, voorts langs de Leydsche Wallen en de Voorweg, en onder Wilsveen langs de Marksche Weg en „ Wilsveensche Weg en den Dyk van „ de Driemans-Polder, mitsgaders onder Stompwyk de Watering langs de „ Stompwyksche Weg tot aan de Ommedyksche Watering, en voorts langs „ de Ommedyksche Watering tot aan „ den Ommedyk van de Zoetermeersche

 Meer,

„ Meer, en aldaar fluitende aan de Zoe-
„ termeerſche Meer-polder.

„ 2. De Ringdyk, Articul 1. vermeld, zal, voor zoo verre die op het buitenwater komt, op de uitgeveende grond zeeven roeden aanleg moeten hebben, waar van de buitendoceering breed agtien voeten, de kruin twaalff voeten, en de binnendoceering vier en vyftig voeten breed moet zyn, alles tonnerond en boven de Lyn, de kruin hoog boven de ſchouwpeil van de Stompwyker Watering drie en een halve voet, dat is tien duim boven het Amſterdamſche peil.

„ 3. De Ringdyk langs de Leydſche Wallen, en Voorwegſche Watering tot aan het Stompwykſche Verlaat, zal gelegd, en onderhouden moeten worden ter hoogte van twee voeten boven het Ordinaris Maay-Land, waar van een peil of merk door den Landmeeter van Rhynland zal worden geſlagen aan de Steene Brug, leggende over de Walle Watering, breed van boven twaalff voeten, en buiten en binnen afdoceerende, op de drie voet een voet vallende, en daar den Dyk tegen den Ringſloot of Walle-Watering aankomt, zal de binnen barm breed moeten zyn twaalf voeten, ten zy Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland by vervolg oordeelden dat hooger en zwaarder moeſte zyn, welke ordres zy ten allen tyden zullen gehouden zyn punctueelyk na te komen.

„ 4. De geheele Ringdyk zal uitterlyk binnen drie Jaaren, te reekenen van de tyd dat na het bekomen Octroy de eerſte aanbeſteeding van eenig werk gedaan zal zyn, gemaakt en voltrocken moeten zyn, en de Droogmakinge binnen twee Jaaren daar na.

„ 5. De Ringdyk zal gelegd, en onderhouden moeten worden ten koſten van de gemeene droogmaking, op de hoogte en breedte hier voren bepaald, en zal door den Landmeeter van Rhynland werden afgebaakend.

„ 6. De bedyking zal gedaan worden op de naam van de reſpective Schoutten en Ambagtsbewaarders van Zoetermeer mitsgaders Stompwyk en Wilsveen voornoemd, voor reekening van de voornoemde Ambachten, of Polders of derzelver Participanten en Meedeſtanders, zoo nogtans dat hier door niet moet worden verſtaan het geheele Ambacht, maar alleen die Landen, welke binnen den Ring van deeze Bedyking zullen werden getrocken.

„ 7. En zal gedirigeerd worden door de reſpective Schoutten, Secretariſſen en Gecommitteerde Ambagtsbewaarders uit ieder Ambagt tot den tyd der verkavelinge toe ingeſloten.

„ 8. Ieder der Geintereſſeerde Ambachten zal in de generale koſten van deeze gemeene droogmakinge contribueeren met zoo veele mergentalen, als by meetinge zal blyken effectif in ieder ambacht of diſtrict te zyn drooggemaakt mergen mergens gelyk. En dewyl de grootte van ieder Ambacht of Diſtrict in deeze droogmaking inkomende, niet wel eerder accuraat kan gemeeten worden dan wanneer de Verkaaveling gedaan werd, zal tot de Verkaaveling toe gecontribueert werden door Zoetermeer met

750. Mergen,

„ en Stompwyk en Wilsveen met - - - 540. Mergen,

te Samen 1290. Mergen.

„ 9. De Gelden die Succeſſief benodigd zyn tot het doen deezer gecombineerde Droogmakinge, zullen 't elkens onderling werden omgeſlagen over de voorgeſtelde Mergentaalen, en zal ieder Ambacht of Diſtrict moeten bezorgen dat zyn quote volgens die Ommeſlag binnen drie maanden by Caſſa heeft.

„ 10. Alle de Comparitien benodigd tot het reguleeren en uitvoeren deezer gecombineerde Droogmakinge zullen volgens onderling Accord aan de reſpective Regthuizen van Zoetermeer, en den Leydſche Dam, over en weder, gehouden werden; doch de beſteedinge van de reſpective Werken zullen ten overſtaan van de weederzydſche Schoutten, en Ambachtsbewaarders gedaan werden in de Ambachten of Diſtricten daar die Werken onder geleegen zyn of toebehooren.

„ 11. Ieder Ambacht zal de betaalinge doen van de Werken die onder zyn Diſtrict, en Gemeenſchap gemaakt werden, en zal daar toe in ſtaat geſteld worden door het andere Ambacht, die hunne Quote in die Werken, volgens den Omſlag een maand

„ na-

, nadat de besteeding zal zyn gedaan, „ aan het andere Ambacht zal moeten „ ter hand stellen.

„ 12. Zal een vaste Toeziender in de „ Gemeenschap werden aangesteld, en „ zyn Jaarlyks tractement gereguleerd „ werden tot dat de Verkaaveling in „ de Ambachten zal zyn gedaan, en dat „ op zodanig Reglement, als gefor- „ meerd zal worden, waar na de Toe- „ ziender zich zal moeten gedragen.

„ 13. Ieder Ambacht of Districkt zal „ op zyn eigen Credit en risico nego- „ cieeren de Capitalen, die het zelve „ wegens zyne contribueerende Mergen- „ talen tot de droogmaaking nodig heeft „ zonder de Interessen daar van ten „ lasten van de Droogmaking te mogen „ brengen, of verkiezen de Participan- „ ten en Inteekenaars, voor hun parti- „ culier Districkt te neemen zal zulks „ vry staan, op alzulke Conditien van „ Inteekening als dusdanigen Ambagt „ goedvind, mits niet contrarieerende „ het Octroy van Haar Edele Groot „ Mogende, of dit Reglement.

„ 14. Ieder Ambacht, of Districkt zal „ alleen aanspreekelyk zyn voor de pen- „ ningen die het zelve volgens den Om- „ meslag over hun contribueerende Me- „ gentalen zal moeten opbrengen, en „ niet voor die penningen die door het „ andere Ambacht of Districkt op ge- „ lyke wyze weegens het droogmaken „ moeten werden opgebragt.

„ 15. Des zullen de Capitalen van „ de Stuiver-Gelden en afkoop of waa- „ borg penningen, ieder Ambacht in „ het particulier toebehoorende, als „ mede de droog te makene gronden „ onder ieder Ambacht geleegen, niet „ mogen geëmployeerd of geaffecteerd „ worden om daarop voor de gene- „ rale Droogmaking te negocieeren.

„ 16. De Akkers en Landen teegen- „ woordig aan Particulieren toebehoo- „ rende waar op de Ringdyk van de „ Gecombineerde droogmaking zal moe- „ ten vallen, zullen voor het geheel „ of gedeeltelyk werden overgenomen „ en aan de Eigenaars ter tauxatie van „ Dykgraaf en Hoog Heemraaden van „ Rhynland daar voor vergoedinge ge- „ daan werden; als mede aan de par- „ ticuliere Eigenaars van de Gronden „ en Huis-Erven door, en op welke „ de Vaarten en Dyken in de respec- „ tive Districten zullen gemaakt wor- „ den.

„ 17. De verdere Gronden en Wa- „ teren binnen den Ring van deeze „ Droogmaking geleegen zynde, en aan „ Particulieren toebehorende, benevens „ de Capitalen daar aan behoorende, „ zullen by ieder Ambacht in den zy- „ nen voor haar particuliere reekening „ werden aangestaan, mits de Eigenaars „ daar van voor haar Veen als ander- „ sints ter tauxatie van de Wel-Edele „ Heeren Dykgraaf en Hoog Heem- „ raaden van Rhynland billyke vergoe- „ dinge geevende. En by aldien de af- „ gestane partyen binnen de bedykinge „ meerder bezwaard mogten zyn, als „ de Valeur derzelver importeerd, zal „ dit meerder, als een particuliere schuld „ by den Ouden Eigenaar voldaan moe- „ ten werden, en zoo den Eigenaar hier „ toe niet solvent mogte zyn, zal den „ schuldeisscher van de bedyking boven „ de somma daar op de partyen ge- „ tauxeerd zyn, niets mogen vorderen.

„ 18. Van ieder roede Slik dat in „ deeze gecombineerde Droogmaking „ nog geveend zal worden, zal betaalt „ werden twee en een halve stuiver per „ roede, welke ten Comptoire van „ Rhynland belegd zullen werden, en „ dat boven de onkosten van de Veen- „ deryen in de respective Ambagten „ betaalt werdende.

„ 19. Den Ringdyk gesooten zynde, „ zal de Visch ten voordeele vande „ generale droogmaking in het open- „ baar verkogt en derzelver provenue „ van de Generale kosten werden afge- „ trocken.

„ 20. De Bruggens welke ten dien- „ sten der droogmaking gemaakt zul- „ len moeten werden, zullen ten kos- „ ten vande gemeene droogmaking moe- „ ten werden gemaakt en onderhou- „ den, gelyk mede de respective uit- „ wateringen der moolens ten kosten „ van de gemeene bedykinge zullen „ moeten werden gemaakt, uitgediept, „ en schoon gehouden.

„ 21. De Bruggens, Quakels, Plan- „ ken en Verlaaten in de respective ge- „ combineerde Polder in de droogma- „ king buiten gebruik gesteld werden- „ de, zullen ten voordeele van de droog- „ makinge overgegeeven werden, vóor „ zoo verre de portien waar mede zy „ daar inne zyn herideerende, aangaat, „ zullende de verdere Verlaaten en Brug- „ gens, dewelke ten diensten der Vaar- „ ten zullen blyven, gemaakt en onder- „ houden werden als van Ouds.

„ 22. De Weegen die in deeze Pol-

 der

„ der geoordeeld zullen worden dienſtig te zyn, zullen tot gemeene Koſten werden gemaakt, doch na afgedane verkaaveling onderhouden en geſchouwen worden by Schout en Heemraaden van deeze droog te maken Polder, onder wiens Jurisdictie dezelve geleegen zyn.

„ 23. De Verkaavelingen der Landen zal in ieder Ambacht gedaan werden na genoegen van Schout en Ambagtsbewaarders aldaar en aan dezelve op generale koſten gegeeven werden een accuraate Kaart van de generale verkaavelinge der gantſche gecombineerde Droogmaking door den Landmeeter van Rhynland te maken, van welke Kaart een dubbeld ten koſten als voren zal werden overgeleeverd ter Secretarye van het Hoog Heemraadſchap van Rhynland.

„ 24. Op gelyke koſten zal de meeting zoo in het generaal als particulier in ieder Diſtrict gedaan, en de afſchryvinge van de Verpondingen, Mergen Gelden en Viſſcheryen door ieders Ambacht bezorgd werden.

„ 25. De Verkaaveling en meeting gedaan zynde, zal werden opgemaakt wat by ieder Ambacht is uitgegeeven en betaald, en bevonden werdende dat het een Ambacht in deeze gecombineerde Droogmaking meerder mochte hebben uitgegeeven, als na het Montant haarer Mergentaalen volgens de meeting mergen, mergens gelyke verſchuldigd was, zulks zal aan dezelve door het andere Ambacht die te weinig betaald heeft, in contanten gelde binnen den tyd van twee Maanden werden gereſtitueerd.

„ 26. De eerſte Veldgewaſſen zoo op de Dyken, als mede de eerſte Schoof dewelke van de Gemeenſchap der drooggemaakte Landen zullen worden genooten, zullen zyn ten behoeve van de gemeene droogmaking mergen mergens gelyk; En zal, na dat de eerſte Vrugten in voegen voorſz. zyn genooten, de meeting en verkaaveling gedaan, ieder Ambacht of Diſtrict beneevens derzelver Participanten in vollen eigendom bezitten de Dyken en Gronden onder zyn Ambacht of Diſtrict drooggemaakt en behoorende, als mede de Viſſcheryen in de Togten, Togtſlooten als anders daar in geleegen.

„ 27. En zullen de reſpective Jurisdictien op gemeene koſten behoorlyk door een Watering van den anderen geſepareerd werden.

„ 28. Alle de gemeene en Heere Weegen, geleegen in de reſpective Ambachten, zullen ſtaan ter Schouwe van Schout, en Croos-Heemraaden der Ambachten onder welke dezelve geleegen zyn en onder behooren, in conformité van de Keuren van het Hoog Heemraadſchap van Rhynland.

„ 29. De Vaarten, welke in de Dorpen of Ambachten op generale koſten zyn gemaakt of vernieuwd, zullen particulier door de Ambachten of diſtricten waar in die geleegen zyn, onderhouden werden en geſchouwen by Schout en Croos-Heemraaden als in het voorgaande Articul in opzichte van de gemeene en Heere Weegen is geſteld.

„ 30. De exercitie van Jurisdictie blyft in ieder Ambacht als voorheen.

„ 31. De reſpective Heeren in ieder Ambacht behouden de Reg[illegible] zoo van Tienden, Viſſcheryen, Laſt-gelden, Weegen, als anders Hun daar in competeerende.

„ 32. De directien over de drooggemaakte gronden, voor zoo veel het ordinaire opzicht over de gemeenſchap der Dyken, Boezems, Togten, Togt- en andere- Slooten, op de Moolens, Verlaaten, Bruggens, Hekken en Heynſels; de directie op het maken van de Moolens, het aan- en af-ſtellen van Moolenaars, Timmerman, Smit, Dekker, Zylmaker, Verwer, Glazemaker en alle andere, die eenig arbeidsloon of leverancie komen te doen; het maken van nieuwe Werken, en Reparatien, zonder onderſcheid, zoo aan Moolens, Verlaaten, Bruggens, Heynſels als anders, waar van de koſten tot twee honderd vyftig guldens bedraagen, zal ſtaan aan den Schout en Heemraaden deezer droog te maken Polder van ieder Ambacht, of Diſtrict, voor zoo verre dusdanige Dyken, Moolens, Werken &c. tot of onder haar Diſtrict zyn behoorende.

„ 33. Als mede het executeeren van de Keuren en Ordonnantien by de reſpective geintereſſeerde Ambachten in het generaal gemaakt, voor zoo veel zulks de drooggemaakte Gronden onder ieder Ambacht of Diſtrict concerneerd.

„ 34. Het dryven van de reſpective

„ ſch[illegible]

„ schouwen op de Dyken, Kaadens, „ Boezems, Togten, Togt-Sloot, „ Kavel-en Hein-slooten, zal in ieder Ambacht of District gedaan worden door Schout, en Heemraaden van „ deeze droog te makene Polder als voren.

„ 35. Blyvende dezelve gehouden „ zich in het doen der Schouwen te reguleeren naa de Keuren door de gezamentlyke Directeurs der bedykinge, en droogmakinge daar op te maken.

„ 36. De Secretarissen van ieder Ambacht zullen fungeeren in alles waar „ toe haar qualiteit in opzigt der droogmakinge onder haar Ambacht relatief „ is; als mede de Bode van ieder Ambacht.

„ 37. De voornoemde Regenten en „ Officianten zullen ten allen tyden „ werden aangesteld door de respective „ Heeren en Vrouwen ieder in zyn Ambacht; doch de Heemraaden zullen „ moeten zyn Ingelanden van deeze „ droog te makene Polder, ten minsten een Kaveling in deeze Polder in „ eigendom hebbende, welke Heemraaden te gelyk mede Moolenmeesteren zullen zyn.

„ 38. De geheele administratie van „ de gemeene bedyking en droogmakerye, met alle het geene daar toe eenigsins behoord, en specialyk het beramen en ordonneeren van alle zodanige Werken, het maken en hermaken, veranderen, vermeerderen of „ verminderen van dezelve, het aangaan en Sluiten van alle nodige Contracten, Conventien, Accorden, „ Transactien, het besteeden der gemeene Werken en generalyk alles tot „ de bedyking eenigsins behoorende, „ zal (voor zoo verre by het Octroy „ of eenig ander Articul of Articulen „ van dit Reglement niet gelimiteert „ word:) geheel en al staan aan de gezaamentlyke Schoutten, en Ambagtsbewaarders, welke, als Articul 13. „ vermeld, zullen mogen negocieeren „ de Penningen noodig tot voldoeninge van de gemeene kosten, zoo ter „ zaake van dit Reglement, het verzoeken van het Octroy en de Werkstelligmakinge en uitvoeringe van het „ zelve met den aankleeven van dien, „ als van alle andere Contracten en Besteedingen deeze bedyking concerneerende, de Landen, Wateren en „ Gronden speciaal mogen hypothequeeren en verbinden, mits van alle „ het geene voorsz. is, doende behoorlyke reekening, bewys en reliqua.

„ 39. De gemelde gezamentlyke „ Schoutten en Heemraaden voornoemd „ als mede de Secretarissen, zullen „ tweemaal 's jaars doen een generale „ Inspectie over de Dyken, Boezems, „ Togten, Molens, Verlaaten &c. in „ het generaal over alle de Werken „ welke ten kosten van de gecombineerde bedyking werden onderhouden.

„ 40. Van alle nieuwe Werken en „ Reparatien concerneerende de drooggemaakte gronden dewelke in het een „ of ander Ambacht of District zullen „ moeten gemaakt, of gedaan worden, „ en waar van de kosten na calculatie „ zullen excedeeren een somme van „ twee honderd en vyftig guldens, daar „ van zal door den Secretaris van dat „ Ambacht waar in dusdanig een werk „ moet werden gemaakt, een ampele „ Memorie werden geformeerd, en het „ werk geen uitstel konnende lyden, „ die Memorie overzenden aan den „ Schout van het andere district, benevens de bepaling van den dag om „ een generale Comparitie daar over te „ houden *in loco* daar het werk zal werden gemaakt.

„ Van alle diergelyke Nieuwe Werken en Reparatien, die echter zoo „ pressant niet zyn, zal op gelyke wyze op de vaste generale Comparitie „ daagen een Memorie werden overgeleeverd, en alsdan daar over geresolveerd worden, zoo tot welzyn van „ de Polder zal behooren.

„ Gelyk ook van alle verdere Werken die op generale Comparitien by „ de respective Schoutten en Heemraaden zullen werden beraamd.

„ 41. Drie maal 's Jaars zal een Ordinaris Comparitie werden gehouden „ door de Geinteresseerde Ambachten, „ als namentlyk In April tot het Inspecteeren van Moolens, Verlaaten, Boezems, Togt &c.

„ In April tot het doen van den Omslag en Reekening.

„ En in October, tot het Inspecteeren van den Ringdyk &c.

„ Welke Ordinaris Comparitien zullen gehouden worden by tourbeurten „ als hier voren Articul 10. is gezegd.

„ Doch de extraordinaire Comparitien weegens zaaken die pressant „ zyn en geen uitstel konnen lyden,

„ zullen gehouden werden ter plaatse „ daar de Inspectie te doen, of de Wer- „ ken geleegen zyn en onder behooren

„ 42. Op alle zodanige ordinaire als „ extraordinaire Comparitien zullen mo- „ gen tegenwoordig zyn den Schout, „ vier Heemraaden, en Secretaris van „ Zoetermeer, en den Schout, drie „ Heemraaden en Secretaris van Stomp- „ wyk, alle welke Leeden zoo op de „ ordinaire als extraordinaire Comparitien zullen Stem hebben, en zullen „ de Presenten van ieder District voor „ de Absenten van ieder District mogen „ stemmen.

„ Den Toeziender zal op alle de Com- „ paritien alwaar hy gerequireerd word, „ present moeten zyn.

„ 43. Wegens verteeringen op de „ voorsz. drie ordinaire Comparitie daa- „ gen, zal niet meerder in Reekening „ geleeden worden, als voor ieder der- „ zelver veertig Guldens, en voor de „ extraordinaire Comparitien tien gul- „ den.

„ 44. Het regt van Dykgraaf en „ Hoog Heemraaden van Rhynland als „ mede van de respective Ambachts- „ Heeren en van allen anderen in alles, „ niets uitgezonderd van wat natuur of „ hoe genaamd, zal altoos volkomen in „ zyn geheel zyn en blyven, zodanig „ als alle het zelve voor dato van het „ Octroy is geweest.

„ 45. Wegens Salarissen van de re- „ spective Schoutten, Heemraaden, Se- „ cretarissen en Bodens, zal jaarlyks, „ duurende de vyf jaaren der droog- „ making Articul 4. vermeld, in reeke- „ ning geleeden werden

„ Voor den Schout van Zoe-
„ termeer - - - - *f* 70 - 0 -
„ — den Secretaris van Zoe-
„ termeer - - - - 70 - 0 -
„ — vier Heemraaden ie-
„ der *f* 15 - 0 - — 60 - 0 -
— den Bode - - - - 30 - 0 -

Voor den Schout van
„ Stompwyk - - - 60 - 0 -
„ — den Secretaris - - 60 - 0 -
„ — drie Heemraaden ieder
„ 15 Gl. - - - - 45 - 0 -
„ — den Bode - - - 25 - 0 -

„ En na expiratie van de voorsz. vyff „ Jaaren

„ Voor den Schout van Zoe-
„ termeer - - - - *f* 35 - 0 -
„ Voor den Secretaris - - *f* 35 - 0 -
„ — vier Heemraaden ieder
„ *f* 7 - 10 - — — 30 - 0 -
„ — den Bode - - - 15 - 0 -

„ Voor den Schout van
„ Stompwyk - - - 30 - 0 -
„ — den Secretaris - - 30 - 0 -
„ — drie Heemraaden ieder
„ *f* 7 - 10 - — — 22 - 10 -
„ — den Bode - - - 12 - 10 -

„ Zonder dat, onder wat pretext het „ ook zoude mogen zyn, wegens Va- „ catie, extraordinaris diensten als an- „ ders iets verders dies aangaande zal „ mogen gedeclareerd worden.

„ 46. Alle de Kosten welke zoo in „ het particulier als generaal ten lasten „ van deeze gemeene bepoldering val- „ len, zullen Jaarlyks gebragt worden „ in een Staat en worden omniegeslagen „ onder de benaaming van Dyk of Mo- „ lengeld over alle de Mergentalen in „ deeze bepoldering geleegen.

„ 47. De respective Schoutten, Se- „ cretarissen en Bodens zullen blyven „ treckken zodanige ordinaire en extra- „ ordinaire Tractementen en Salarissen, „ als zy van ouds uit deeze Gecombi- „ neerde Polder hebben genooten.

„ 48. De kosten in het generaal zyn- „ de omgeslagen, zullen werden gere- „ partiteerd over ieder Ambacht of „ District na het aantal van deszelfs „ Mergentalen, waar mede volgens „ meetinge in deeze gemeene bepolde- „ ring moet contribueeren.

„ 49. De Gelden van de ingaadering „ van de Ommeslagen zullen door de „ respective Gaarders der voorsz. Am- „ bachten werden gegaard en daar vo- „ ren genieten geduurende de vyff Jaa- „ ren der droogmaking tien Stuyvers „ van het honderd, en na expiratie van de- „ zelve dertig stuivers van het honderd, „ zonder iets meerder, onder wat prae- „ text het zoude mogen wezen.

„ 50. Ieder Ambacht of District zal „ moeten bezorgen dat zyn repartitie „ afbetaald en gezuiverd is voor het „ doen van den Omslag van het vol- „ gende Jaar.

„ 51. De Generaale Reekening van „ deeze gecombineerde Polder zal ge- „ daan worden in de Maand April van „ ieder Jaar, in het openbaar ten pre- „ sentie van de respective Ingelanden, „ en ten overstaan van de respective „ Ambagts-Heeren der geintereseerde „ Ambachten of Derzelver Gequalifi-

„ ceer-

„ ceerden, ingevalle dezelve praefent „ willen zyn; welke Reekening jaar- „ lyks voor den eerften Mey ter Secre- „ tarye van het Hoog Heemraadfchap „ van Rhynland moet overgeleevert „ werden, omme by de Heeren Hoog „ Heemraaden geëxamineerd, geappro- „ beerd en des noods gedreffeerd te wer- „ den, zoo als in andere Ambachten en „ Polders tot nu toe is gepractifeerd.

„ 52. Dezelve refpective Reekenin- „ gen, Omflagen en Repartitien van „ deeze gecombineerde droog gemaak- „ te Polder, zullen Jaarlyks beneevens „ de Copien van dien werden opge- „ maakt, en gefchreeven door de Se- „ cretariffen by tourbeurte, en daar „ voor door dezelve Secretaris in eens „ in reekening gebragt werden geduu- „ rende de vyff jaaren der droogmaking „ veertig Guldens, en na expiratie van „ dezelve de helfte van dien, boven de „ Zeegels.

„ 53. De Reekening en repartitie „ van den eerften omflag zal werden „ opgemaakt door den Secretaris van „ Zoetermeer, en het tweede Jaar door „ den Secretaris van Stompwyk, en „ zoo vervolgens by tourbeurten.

„ 54. De Verpondingen, Mergen „ Gelden, binnen Landfche koften, „ Dorps en andere Laften waar mede „ de drooggemaakte Gronden onder ie- „ der Diftrict teegenwoordig of in het „ toekomende mogte zyn belaft, zul- „ len particulier in ieder Ambacht ge- „ dirigeerd worden, zonder dat de an- „ dere Ambachten uit hoofden van de „ hier voren gereguleerde Gemeenfchap „ daar over of in, iets zullen te zeg- „ gen hebben.

„ 54. Alle de buiten vaarten in dee- „ ze gecombineerde Droogmaking ge- „ leegen, zullen door de geintereffeer- „ de Ambachten vry en onverhinderd „ mogen gebruikt werden, zonder ee- „ nige Laften daar voor te betaalen.

„ 56. De te bedykene Landen zul- „ len zyn, en blyven onder het op- „ pergezag van de Wel Edele Heeren „ Dykgraaff en Hoog Heemraaden van „ Rhynland, zullende boven dien de „ decifie van alle Queftien en Diffe- „ renten, zonder onderfcheid van wat „ natuur dezelve zouden mogen wee- „ zen, refulteerende uit het Octroy, „ dit Reglement en refpective Con- „ tracten, relatie hebbende tot de „ voorfz. Dykagie en Droogmakerye, „ mitsgaders tauxatie van Landen en „ Effecten, ten dienften van deeze be- „ dyking nodig, by het Collegie van „ Dykgraaff en Hoog Heemraaden van „ Rhynland na verhoor van Partyen „ Geintereffeerden *de plano* en by Arreft „ zonder appellatie of eenigerhande „ provocatie afgedaan werden.

„ En laften een ieder dien het aangaan „ zal, zich naar deezen te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage, onder „ Onzen Groten Zeegele hier „ aan doen hangen den vier en „ twintigften January in 't Jaar „ Onzes Heere, en Zaligma- „ kers Duizend Zeeven-hon- „ derd Zeeven-en-Seftig.

(*En was geparapheerd:*)

P. Steyn. vt.

(*Onder ftond:*)

„ Ter Ordonnantie van de Staaten.

(*En was geteekend:*)

A. v. d. Mieden.

(*Laager ftond:*)

„ Naar dat deze Opene Brieven Van „ Octroy aan de Edele Mog. Heeren „ Gecommitteerde Raden Vande Staten „ Van Holland en Weftvriesland, Wa- „ ren Geprefenteert, Gelezen en Geëx- „ amineert, Zyn dezelve na hare forme „ ende inhoude Geinterineert en Gere- „ giftreert in 't Tiende Regifter met de „ Roode Leeuw de Domeinen Concer- „ nerende, beginnende met den Jare „ 1757. folio 110. vfo. & Ultra.

„ Gedaan in den Hage den 29e. April „ 1767.

(*Onder ftond:*)

„ Ter Ordonnantie van de Ge- „ committeerde Raden.

(*En was geteekend:*)

C. Clotterbooke.

Naar het Origineele Octroy, gefchreeven op neegen groote bladen pergament, met eenen draad, dewelke met een Wit Ouwel, overdekt met een papiere ruite en hebbende opgedrukt een klein Cachet van Holland, is vaftgemaakt, aan elkanderen gehecht en bezeegeld met het Clein Segel *van Holland van* 18. *Guld. geparapheerd door J. V. Hoey, en hebbende onder uithangen het Groot Zeegel van den Lande van Holland en Weftvriesland in Rooden Waffche aan eene dubbele franchyne ftaarte: en welk Origineel Octroy aan my is geëxhibeerd door de vriendelyke handen van de Wel-Edele Geftrenge Heeren Pieter Hubertus Pla, Schout; en Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van den Banne van Stompwyk en Wilsveen; beruftende het zelve, of ter Secretary van Zoetermeer, of ter Secretary van Stompwyk en Wilsveen; als deeze beide Ambachten te faamen, en in het gemeen betreffende.*

Dus

Dus is al meede gedeeltelyk onder de Ambachtsheerlykheid van Zoetermeer, en gedeeltelyk onder de Ambachtsheerlykheid van Stompwyk, geleegen eene andere aanzienlyke Polder, genaamd de Zoetermeerſche Meer, leggende in den lande van Rhynland tuſſchen Zoetermeer, Wilsveen, Stompwyk en Zoeterwoude, groot ontrent 800. Morgen, dewelke, insgelyks door de geduurige uitmoeringen in waater veranderd, en, ter zaake van haare uitgeſtrektheid, diepte, en legging in een zeer ligte en bolle veengrond en in de naabyheid van zeer veele dobbens en andere uitgetrokkene veenlanden, met dewelken dezelve by hoog water en ſtormwinden gemakkelyk hadt konnen worden vereenigd, voor de naabuurige Ambachten gevaarlyk geworden zynde, reeds in den beginne der voorige eeuwe is bedykt en drooggemaakt geworden. Wanneer toch Jonkheer Jacob Oem van Wyngaarden, Heer van Benthuizen, Vryheer van Wyngaarden en Ruybrouck, Ambachtsheer van Zoetermeer en Zegwaart, duchtende, dat deezen grooten waterplas veel naadeel aan de andere naabuurige, en voornaamlyk aan de in zyne gemelde Ambachtsheerlykheden van Zoetermeer en Zegwaart leggende landen, zoude konnen toebrengen, indien dezelve, reeds zoo ontzaglyk zynde, by doorbraak van kaaden en dammen, met de omleggende dobbens mogte gemeen worden en alzoo tot nog een veel grooter en dieper waater geraaken, 't welk, onbedykt blyvende, dagelyks in zich zelven nog grootelyks moeſt toeneemen door het afſpoelen, ſlyten en verminderen der aangeleegen landen; en dies bedacht zynde, welke middelen zouden konnen worden in 't werk geſteld, om zoodaanige gevreesde onheilen te vermyden, door deezen grooten waaterplas te bedyken en uittemaalen; zich, met eenige anderen zyner meedeſtanderen, hadt gewend tot de Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, met kennisgeeving van hunne ontworpene overleggingen, om dit Meer te bedyken, droog te maaken en tot vruchtbaar land te brengen, tot groot nut en voordeel van het Gemeene Land en van alle de ingezeetenen, aangezien het zelve te midden in het Land, en in de naabyheid van zoo veele aanzienlyke Steeden en Dorpen, was geleegen, en dus, tot land geworden zynde, eene groote meenigte vruchten, tot gerief van allen en een iegelyk, ſtond voorttebrengen; en ook met verzoek, om, vermits deeze bepoldering en droogmaaking aan zeer groote koſten, gevaaren en zwaarigheden onderheevig waren, door hooggemelde Heeren Staaten met eenige voorrechten en vrydommen te worden begunſtigd en op deeze wyze in zyne hachlyke onderneemingen onderſteund; zoo zyn ook aan welgemelden Heere van Benthuizen en zyne meedeſtanderen door hunne Ed. Groot. Moog. op den 15. Maart 1614. verleend zeer gunſtige Brieven van Octroy, waar by aan hen wordt toegeſtaan deeze Zoetermeerſche Meer geheel en ten eenenmaal te bedyken; en hen ook te gelyk veele groote en aanzienlyke voordeelen en vrydommen worden vergund; en wel inzonderheid dit opmerkelyk voorrecht, dat aan hen en hunne naakoomelingen de eige beheering van deeze te bedykene Polder zoude blyven, met magt, om tot beſtiering van dezelve de noodige Amptenaaren aan te ſtellen, dewelken, benevens de Onderneemers, zoodaanige Keuren en Ordonnantien, betreffende de Dykwerken, zouden moogen maaken, als zy tot bevordering der gemeene zaak dienſtig zullen vinden; met deeze bepaaling nochtans, dat het oppergezag over deeze Polder zoude zyn aan de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland; gelyk dit alles in het breede by de opgemelde Opene Brieven van Octroy (1) is vervat. En, naardien by het zelve Octroy was bepaald, dat, alvoorens deeze bedyking mogte worden ondernoomen, aan de Stad Leyden, als bezittende den eigendom der Ambachtsheerlykheden van Zoeterwoude, Stompwyk en Wilsveen, zouden moeten worden voldaan alle ſchaade, hinder en letzel, dewelken deeze Stad wegens die te doene bedyking zoude koomen te lyden; en ook aan dezelve op eene reedelyke wyze zoude behooren genoegen gegeeven te worden wegens zoodaanig recht, als de Heeren Burgemeeſters en Regeerders van die Stad, als Ambachtsheeren der voorzeide Heerlykheden, op het genoemde Meer te vorderen hadden; zoo zyn welgemelde Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, en de Heer van Benthuizen, op den 4. April

,, van

(1) Deeze Opene Brieven van Octroy worden gevonden in de Handveſten en Privilegien der Stad Leyden Bladz. 778.-782

van den zelfden jaare 1614., met den anderen dieswegens in der minne verdraagen, dat aan de Stad Leyden ten eeuwigen dage zal volgen, en zulks onder de Leenbrieven van de Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude en Stompwyk verstaan worden begreepen te zyn, het recht van de Ambachtsheerlykheid, met alle de gevolgen en aankleeven van dien, over de twee honderd Morgen van de meermaals genoemde Zoetermeersche Meer, dewelken doorgaans het allernaast grenzen aan Stompwyk; als ook over de kaaden, dyken, dammen, waateringen, en wegen, daar onder begreepen, met alle zulke rechten, als door welgemelde Heeren Burgemeesters en Regeerders, als Ambachtsheeren, in alle andere oorden van Stompwyk worden geöeffend; en meede met zoodaanig recht van Tienden, als in de opgemelde tweehonderd Morgen zullen koomen te vallen, en waar toe de Ambachtsheeren van Stompwyk mogten zyn gewettigd (1). Vervolgens hebben de gesaamlyke ingelanden en gehuisden van Stompwyk onder deeze Zoetermeersche bepoldering, tot hun byzonder gerief, en op hunne eige kosten, met voorkennis en goedkeuring van de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, in de Stompwykſche Weg aan de Herberg van de Schenkkan doen steeken een Verlaat, om hen te dienen voor een vrije doorvaart na de andere landen onder deezen Banne buiten de gezegde bepoldering leggende; gelyk dan ook deeze gesaamlyke ingelanden en gehuisden verpligt zyn dit Verlaat tot hunne byzondere lasten te onderhouden; waar over wanneer verscheide geschillen voor de Vierschaar van welgemelde Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland waren ontstaan, zoo hebben hun Wel-Edelheden op den 2. July 1653., in gevolge van haarer Wel-Edelhedens gewysde van dien zelfden dag, tot voorkooming van verdere diergelyke twisten, by eene duidelyke Keure aan allen en een ieder, wie hy ook zyn mooge, verbooden, het zelve Verlaat te gebruiken of doortevaaren, op zoodaanige straffe, als by de gemelde Keure is vervat; en by dewelke dus de doorvaart en 't gebruik van dat Verlaat alleenlyk wordt toegekend en overgelaaten aan de ingelanden en gehuisden van Stompwyk onder deeze Zoetermeersche bepoldering (2). Nog zyn die van de Zoetermeersche Meer-polder, volgens zeekere Overeenkoomst tusschen hen en die van Zoeterwoude gemaakt, verpligt jaarlyks aan het Ambacht van Zoeterwoude te betaalen zeekere gelden over hun aandeel in het onderhoud der Bruggen en Sluizen, waar door het waater zich Rhynwaards koomt te ontlasten (3).

Aangaande nu de Driemans-Polder, dewelke, even als de gezegde Zoetermeersche Meer-Polder, gedeeltelyk in den Banne van Stompwyk en gedeeltelyk onder het rechtsgebied van Zoetermeer is geleegen, en meede haare eige beheering heeft, is optemerken, dat dezelve insgelyks bestaat uit eenige partijen verslachturfde gronden, dewelken geleegen zyn tusschen de landscheiding van Delfland en Rhynland, Delfsche Walle, Voormarksche en Wilsveensche wegen, Kerklaan en Stompwyksche weg, en dus (zoo als hier voor gezegd is) voor één gedeelte in het Ambacht van Zoetermeer en voor het andere gedeelte in Wilsveen onder den Banne van Stompwyk, en te saamen met den anderen groot ontrent 1000. Morgen, dewelken geheel uitgeveend en tot binnenlandsche meeren geworden zynde, en door het meenigvuldige waater aan de naabuurige wegen, kaaden, paden en landen, eene merkelyke schaade, voornaamlyk in tyden van stormen en zwaare winden, toebrengende, vervolgens, uit krachte van het op den 23. July 1668. aan Adriaan Quaack, Doctor in de Medicynen en zyne Meedegenooten, door meer hooggemelde Heeren Staaten, met vergunning van eenige vrydommen, verleende Octroy, in dyken beslooten, uitgemaalen en drooggemaakt zyn en dus geworden tot éénen polder, dewelke den naam van Driemanspolder heeft bekoomen, om dat zich in den beginne alleenlyk drie persoonen het verzoek en de geheele behee-

(1) Dit Verdrag wordt ook gevonden Ibid. Bladz. 783. en 784.

(2) Deeze Keure is te vinden in de Versaameling der Keuren en Ordonnantien van het Hooge Heemraadschap van Rhynland, pag. 397—399.

(3) Uit meedegedeelde berichten van den meermaals genoemden Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Gerard van Alphen, Schout van Zoeterwoude. Zie ook hier booven Bladz. 706.

heering van deeze aanzienlyke droogmaaking en bedyking hebben ondernomen; en van welke Polder de beheering door hun Ed. Groot Moog. geheel en al aan de onderneemeren van dit zwaare werk, hunne erven, naakoomelingen en recht verkrygenden is overgelaaten, en hen de magt gegeeven, om over den ring van deeze bedyking te maaken zoodaanige Keuren en Wetten, als zy tot de bestiering, vordering en het nut van dezelve zullen noodig vinden en, naar omstandigheden van tyden en zaaken, raadzaam achten; als ook, om, tot beheering van deeze Polder, ten allen tyden te stellen, en, naar geleegenheid, oorbaar en noodzaaklykheid, te veranderen, Dykgraaf, Heemraaden, Penningmeester en andere noodige Bedienden, zonder dat het iemand geöorloofd zal zyn, zich deezen aangaande te bekreunen of te bemoeijen, zoo nochtans, dat het oppergezag en de opperbestiering over alle deeze Landen bleeve aan het Dykgraafschap van Rhynland, onder het welk dezelven van ouds hadden behoord; gelyk dit alles en ook de verleende vrydommen kunnen worden naagegaan uit de volgende Opene Brieven van Octroy (1):

,, De Staten van Hollant ende Westvriesland doen te weeten, alsoo ons Verthoont is by Adriaen Quaeck M^r. D^r. ende consorten, hoe dat sy supplianten consideren den desolaten Staet van een gedeelte van Soetermeer ende Wilsveen, alles aen malcanderen gelegen synde de partyen tusschen de lantscheydinge van Delfflant en Rynlant Delffse Walle, Voor-Marckſche Wech ende Wilsveensche Wech, Kercklaen ende ,, Stompwycsche Wech, ende dat door dien de selven landen aldaer gantsch Verslaechturff ende tot Water gemaeckt was ende soodanich dat de selve niet alleen niet meer konden geslachturff worden maer selffs genoechsaem geraect waren tot binnen lantse Meeren, ende mitsdien de gronden der selver onvruchtbaer ende onbruyckbaer tot groote desolatie vande eygenaers, boven dat de selve Wateren by tyden van storm ende starckte Winden doorden slach de by ende aenleggende Wegen, Kaden, Paden ende Landen, groote schaden was doende, ende te beduchten was voor vordere afffpoelinge vande selve, by aldien alle tselve met geen bequame middelen voor gecomen werden, ende sy Supplianten meenichmael hebben overleyt off men de voorsz. Verslachturffden gronden ende Wateren niet bequamelyck met dycken souden kunnen besluyten dicht ende droogh maecken, ende het selve gedaen synde, door de toemaeckinge tot vruchtbare landen brengen, ende op het vertrouwen dat sy supplianten tselve souden cunnen effectueren niet alleen tot voordeel vande Supplianten, maer mede van Onse gemeene lants van Hollant (2), soo hadde sy supplianten geresolveert om de voorsz. partyen gelegen alsvooren groot volgens haer beraminge omtrent duysent morgen te doen besluyten, dicht ende droogh te maecken, ende alle devoiren aentewenden om die tot goede vruchtbare landen te brengen, en alsoo tselve een saecke soude wesen, daer aen Ons gemeene lant in verscheyden respecten, ende sonderlinge de Ingesetenen vande voorsz.

,, quar-

(1) Hoewel dit Octroy by wylen den Heere Frans van Mieris in zyne Handvesten en Privilegien, enz. der Stad Leyden pag. 747. gevonden wordt, zoo heb ik echter, naardien het zelve aldaar alleenlyk verkort is ter needergesteld, en daar van een geheel afschrift zonder verkortinge, onder my berust, raadzaam gevonden dit ten algemeenen nutte alhier intevoegen.

(2) Op dit te kennen geeven der Supplianten vinde ik by dit afschrift deeze aanteekening: *Het is deftigh gezegt, in dit te versoeken, niet alleen hun eygen voordeel, maer ook 's Lants voordeel te willen behartigen. Doch ik meene, dat het laetste hier het minst in overlegh zal zyn geweest; immers niet de eerste beweeghreden van dit verzoeck. Want, schoon ons de billyckheyt leere, quod publica sunt anteponenda privatis, zoo wordt echter meestyds anders gehandelt, en, tegens alle regelen van billyckheyt, het eygen belang verre boven het welzyn van de algemeene Maetschappye gestelt.* Hoe deeze beklaagiyke handelwyze dagelyks, vooral hier te Lande, meerder en meerder toeneemt, ziet een verstandig beschouwer der heedendaagsche leevenswyze en handelingen onzer Meedeburgeren zeer wel! Zie ook Jr. Joh. Vegilin van Claerbergen in zyn meermaals aangehaald Vertoog pag. 73.

,, quartieren ten hoogften fouden we-
,, fen gelegen, ende dat fy Supplian-
,, ten fynde die geenen die thaer groo-
,, ten coften ende priculen de on-
,, feeckere uytcomfte fouden moeten
,, affwachten, mitsdien wel behoor-
,, den gebeneficeert te werden met
,, een favorabel octroy, foo keeren
,, fy fupplianten daeromme haer tot
,, Ons met alle reverentie verfoecken-
,, de, dat het Ons believe haer fup-
,, plianten te verleene foodanich vor-
,, derlyck ende avantagieufen octroy
,, als de uytvoeringe van foodanich
,, werck meriteren, fulcx haer fup-
,, plianten haren erve ende naercome-
,, lingen ofte het recht van defelve
,, vercrygende te cederen ende te Ver-
,, gunnen trecht van novalia, opden
,, gront vande voorfz. bedyckte Wate-
,, ren, en aen gelegen landen die de
,, Supplianten theuren Dyck rynfloot
,, ende anders van de eygenaers fal moe-
,, ten coopen, den felven dyck ende
,, rynfloot de gebouwen ende getim-
,, merte daar binnen ftaende off te ftel-
,, len, te vergunnen ende verleene vry-
,, domme van alle gemeene lants ongel-
,, den laften contributien ordinaris en
,, extraordinaris, als verpondinge, hal-
,, ve verpondinge, fchoorfteen-gelt,
,, X^en^. XX^en^. L^en^. C^en^. ende andere
,, meerder ofte minderen penn. Im-
,, poften van XL^en^. penn. Hoornbees-
,, ten, befaeyde ende beplanten landen
,, ende andere diergelycken, hoedanige
,, die foude mogen wefen ofte genaempt
,, werden, alles ten minften voor de
,, tyt van vyftich Jaren, naer het vol-
,, trecken der voorfz. bedyckinge en-
,, de drooghmaeckinge, ende daer naer
,, halve contributie, foo ten aenfien
,, vande voorverhaelde reden, als oock
,, vande langfaeme vruchtbaerheyt, die
,, vande voorfz. landen fullen ftaen te
,, verwachten, mitsgaders oock vrydom-
,, me van de Impoft op de wynen
,, ende bieren, die geduyrende de voorfz.
,, bedyckinge met het geene daer aen-
,, cleeff, ende noch tien Jaren daer naer
,, byde voorfz. fupplianten, heuren
,, toefienders, dyckers ende arbeyders
,, aldaer fouden gedroncken werden.
,, Item dat de foo bedyckte landen
,, met den dyck en rynfloot vandien
,, vry en exempt foude fyn ende bly-
,, ven van alle contributien tot den fpae-
,, rendamfche ende andere gemeene lants
,, dycken, fluyfen ende wercken van
,, dien mede voor gelycke tyt als voo-
,, ren naer voltrecken van de voorfz.
,, bedyckinge ende drooghmaeckinge,
,, ende dat de felve daer naer verder fou-
,, den mogen befwaert werden dan
,, met halve morgen gelden van dien,
,, dat mede alle de vruchten en vee, die
,, aldaer fullen waffen en vallen, mits-
,, gaders alle de matrialen, die aldaer van
,, noden fouden wefen ende van buy-
,, ten gebracht werden, altyt vry en
,, exempt fouden wefen ende blyven
,, van alle Onfen foo wel aengecochte
,, als oorfpronckelyck tollen ende oock
,, gemeene lants Impoften, dat voort
,, de voorfz. fupplianten en heur recht
,, vercrygende by hen felven by
,, meerderheyt van ftemmen fulcke
,, keuren ende ordonantien op het ftuck
,, van hare voorfz. dyckagie, confer-
,, vatie ende onderhoudinge van defelve
,, met geen daer aencleeff ende van
,, dependeert fouden mogen maecken
,, ende des noot fynde hermaecken,
,, mitsgaders tot de opfichte vande fel-
,, ve onderhoudinge ende executie van-
,, de voorfz. haere gemaecte keuren ende
,, ordonantie, met ende naer de dyck-
,, rechten daer omtrent gecoftumeert,
,, dat voor fy luyden, Dyckgraeff, H.
,, Heemraden, Penningmeefters ende
,, andere nodige officianten, by hen
,, felven fouden mogen ftellen ende
,, des noot herftellen, ende voort mo-
,, lens, fluyfen, watertochten, verlaten,
,, wegen, caden, dammens, hooffdens,
,, heulen en bruggens met het geene
,, daer aencleeff, mede by hen felven
,, foude mogen ftellen leggen ende maec-
,, ken, ende des noot herftellen her-
,, leggen ende hermaecken, al gelyck
,, voorfz. werck ende de gelegentheyt
,, vandien inder tyt foude mogen vereys-
,, fchen ende fy lieden metten andere
,, beft ende ojrbaerlyck fouden mogen
,, vinden ende dat de voorfz. fupplian-
,, ten ende heur recht vercrygende tot
,, alle tfelve fouden mogen aennemen de
,, verflachturffden gronden binnen de
,, voorfz. dyckagie gelegen ende de
,, ackers daer van overrich ende ge-
,, bruycken de by aen ende omtrent
,, gelegen landen, caden, flooten ende
,, watertochten, die fy daer toe als
,, mede tot verwydinge vande canalen
,, ende uytwateringe hares molens van
,, nooden fouden hebben, mits de ey-
,, genaers vandien ende van gelycke
,, oock alle andere, die door de voorfz.

 ,, heu-

,, heuren wercken eenige schade ofte
,, interesse souden mogen comen te ly-
,, den, daer van in alle redelyckheyt
,, contenterende ende soo ter saecke
,, vandien off anders de voorsz. bedyc-
,, kinge met het geene daer aencleeff
,, ende van dependeert, raeckende ende
,, aenhangende twaere tusschen hunlie-
,, den onderlingh ofte Jegens eenige
,, aen ofte by gelanden off Iemant an-
,, ders eenige swaerricheden geschieden
,, ofte differenten soude mogen ontstaen
,, die onder hunlieden niet en cunnen
,, beslecht ende affgedaen werden, dat
,, de kennisse en decisie vandien sou-
,, den staen ende blyven byt collegie
,, van Dyckgraeff ende H. Heemra-
,, den van Rynlant privative ende ab-
,, solutelyk, die daer toe soude gecom-
,, mitteert ende geauthoriseert werden,
,, omme sonder figure van proces som-
,, marie ende de plano daer in by ar-
,, rest, ende sonder alle provocatie te
,, disponneren, sulcx byt voorsz. collegie
,, ofte eenige vandien daer toe byt sel-
,, ve te ordonneren ende committeren
,, bevonden sullen werden te behooren,
,, behoudelyck, dat in het begroote
,, vanden prys der verslachturffden en-
,, de andere landen binnen der omringh
,, vande voorsz. dyckagie gelegen, be-
,, hoorlyck regardt sullen werden geno-
,, men soo opde verpondingen, mor-
,, gengelden, binnenlantse ende andere
,, costen opde voorsz. landen, Jaerlycx
,, geheven werden, als mede opde ver-
,, pondingh ende andere costen van an-
,, dere landen opde selve staet over-
,, gestelt voorde welcke deselven spe-
,, ciael syn verbonden ende geaffec-
,, teert, ende dat het Ons gelyeffde haer
,, supplianten van alle tselve favorabe-
,, lyck te verleene ende doen depe-
,, schere behoorlycke brieven van oc-
,, troy.

,, SOO IST, dat Wy de saecke
,, ende tversoecken de voorsz. overge-
,, merck hebben ende genegen wesen-
,, de ten bede vande supplianten, naer
,, genomen berichtinge ende advys van
,, Onse Gecommitteerde Raden uyt onse
,, rechtweetenschap souvereine mach-
,, ten ende outhoriteyt, Supplianten
,, geautheriseert ende geoctroyeert heb-
,, ben, octroyerende de selve mits desen,
,, ten eynde sy luyden de voorgeroer-
,, de uytgeveene ende verslachturffden
,, gronden voor haer haren erve en-
,, de naercomelingen ofte haers recht
,, vercrygende sullen mogen doen uyt-
,, malen, drooghmaecken ende bedyc-
,, ken gevende ende octroyerende de sel-
,, ve daer toe vrydom ende exemtie
,, van verpondingen over alle deselve
,, te bedycken gronden ende landen,
,, vande Impost opde Hoornbeesten en-
,, de bedyckte landen. Item opde fruy-
,, te ende grove Waren, mitsgaders
,, vande veertichsten penning van alle
,, landen vercoopinge ende hypotheca-
,, tie geduyrende de tyt van 36. Jaren,
,, de welcke sich inde extenderen sal
,, ten aensien van soodanige aengelegen
,, landen, als de supplianten tot het
,, maecken ende leggen van hare dyc-
,, ken ende tuytschieten vande nodige
,, rynsloot van eenige particulire ey-
,, genaers op tauxatie tot den Dyck-
,, graeff ende H. Heemraden van Ryn-
,, lant sullen goet ende nodich vinden
,, aen te nemen ende te gebruycken,
,, alles ingaende naer dat de voorsz.
,, dyckagie sal wesen voltrocken ende
,, de eersten vruchten daer van sullen
,, wesen genoten, in dien verstaende dat
,, byde Schouten ende Ambachtsbewaer-
,, ders vande respective dorpen daer
,, onder de voorsz. te bedycken gron-
,, den ende landen gelegen ende hoo-
,, rende syn sal moeten opgebracht en-
,, de betaelt werden de oude verpon-
,, dingh, de welcke op de selve uytge-
,, veende ende verslachturffden gronden
,, ende landen staende is ende tot da-
,, te deses vervallen sal wesen, gevende
,, ende vergonnen de supplianten daer-
,, en boven vrydom ende exemtie van
,, des gemeene lants van rynlant lasten
,, Jaerlycx ommegeslagen werdende
,, voorgelycken tyt van 36. Jaren, als
,, mede vrydom vanden Impost opde
,, bieren, de welcke geduyrende de
,, voorsz. bedyckinge by de supplian-
,, ten hare toesienders dyckers ende
,, arbeyders gedroncken sullen werden,
,, des blyven de Supplianten gehou-
,, den voor het recht van novale tien-
,, den te betalen tonse behouve aen ofte
,, op orderes vande Raden ende mees-
,, ters vande reeckeninge over Onse do-
,, meynen, over elcke morgen vande
,, voorsz. te bedycken gronden ende
,, landen, twee groote Vlaems Jaerlycx,
,, ende dat alles mede met expresse Con-
,, ditien, dat de voorgenoemde dycka-
,, gie binnen den tyt van drie Jaren naer
,, date deses sal moeten wesen voltroc-
,, ken, op peene van te verliesen het
,, effect

„ effect van alle de voorgeroerde gratien, vrydommen ende conffeffien, authoriferen wyders de fupplianten, omme over den rynfloot vande meergeroerde dyckagie te mogen maecken foodanige keuren ende ordonantie als fy defelven tot beftierende vorderinge ende ten beften vandien naer gelegentheyt van tyt ende faecke goet vinden ende raetfaem Achten fullen, als mede omme den Dyckgraeff, H. Heemraden, Penninghmeefters ende andere nodige officianten tot beftieringe ende vorderinge vande dyckagie alsvooren te mogen aenftellen ende veranderen naer dat de gelegentheyt den oorbaer ende nootfaeckelyckheyt vandien fal komen te vereyffchen, blyvende dies niet te min de voorfz. te bedycken gronden ende landen onder het oppergefach ende directie van het Dyckgraefffchap van Rynlant daer onder de felve tegenwoordich fyn behoorende; verclarende ende ordonnerende ende ftatuerende eyndelyck, dat alle queftien ende differenten de welcke tuffchen de fupplianten onderlinge ofte met andere de voorfz. ter doene dyckagie raeckende daer over foude mogen ontftaen, mitsgaders de tauxatie vande landen de welcke tot de felve dyckagie by de fupplianten fouden mogen werden gerequireert, aengenomen ende geconfumeert fullen werden geftelt ende gelaten, gelyck Wy ftellen ende laten mitsdefen aende kenniffe ende Judicature vanden Dyckgraeff ende H. Heemraden van Rynlant voorfz., autoriferen de felve omme pertyen ende geintereffeerdens ten weder fyde gehoort de voorfz. queftien ende differenten fummarie ende de plano aff te doen ende te decideren, foo als in recht, reden ende billickheyt fal bevonden werden te behooren, ende dat alles fonder eenige provacatie ofte appellatie: ende ten eynde de fupplianten het effect van defen Onfen confente, oktroye ende auctorifatie mogen genieten, laften Wy dat defe ter Camere vande Reeckeningen fal worden gepræfenteert, omme aldaer gevifiteert ende geinterrinneert te werden, als naar behooren.

„ Ghedaen in den Haghe onder Onfen „ Grooten Zeghele hieran gehangen opten XXIII. July int jaer „ onfes Heere en Zalichmaeckers „ MDCLXVIII.

(*Onder ftond:*)

„ Gekopieërt uyt het Origineele Oktroy

„ door my

(*En was geteekend:*)

Adriaen Quaeck.

Naar eene Origineele Copie, gefchreeven door de hand van den Heere Doctor Adriaan Quaeck.

Wanneer nu de tyd van de by dit Octroy toegeftaane vrydommen met den 1. Augufty van den jaare 1708. ftond te eindigen, en den Bedykeren, niet tegenftaande alle die genootene vrydommen, naa dat die zelve Dykagie in den jaare 1672. met zeer groote en zwaare koften was voltrokken geweeft, in het tot goede en bekwaame Landen maaken van deeze verflachturfde en tot waater geworden gronden, veele rampen en wederwaardigheden waren ontmoet, zoo, door het ontftaan van den alleronrechtvaardigften oorlog, door de Koningen van Vrankryk en Groot-Brittannien en hunne Bondgenooten onder ydele voorwendzels van veele opgeraapte en verfierde reedenen ondernoomen tegen deezen ter dier tyd bloeijenden Vrijen Staat, die daar door tot op den oever van zynen ondergang gebragt is geworden en ook gewiflyk, in gevolge van het by de voornaamfte Staatsdienaars der alsdoen tegen deeze Republiek ten oorlog verbondene en gewaapende Moogenheden beraamde ontwerp, in die dagen geheel zoude zyn omgekeerd geweeft, indien hy niet door de byzondere beftiering van de Godlyke Voorzienigheid, onder het moedig beleid van dien grooten Generaal en dapperen Oorlogsheld, Zyne Hoogheid den Heere Prinçe van Oranje Willem den Derden, wiens onbezweeken heldenmoed in dien benaauwden tyd Hem den eernaam van *Befchermer van Zyn Vaderland en Schrik van Zyne vyanden* verwierf en Hem (ook zelfs volgens 't getuigenis van den Prins van Conti) de kroon van Groot-Brittannien, dewelke Hy in den jaare 1689. verkreeg, te draagen waardig maakte, ware bewaard geworden, gelyk aan een iegelyk, in 's Lands Gefchiedeniffen flechts eene geringe kundigheid bezittende, genoeg bekend is; en welken koftbaaren oorlog, tot behoud van dit lieve Vaderland dienende, dan ook 's Lands gebiedende Staaten hadt genoodzaakt zwaardere laften op de Ingezeetenen

tenen en hunne bezittingen te leggen, dan wel te vooren; waardoor dan ook deeze Polder, nevens de andere landen in Holland en Westfriesland, bereids in den jaare 1680., tegen alle, ten tyde van het gedaan verzoek ter verkryging van het opgemelde Octroy, opgevatte gedachten en gemaakte uitreekeningen, door hun Ed. Groot Moog. was aangeslaagen in een extraordinaris halve en een geheele reëele Verpondingen, in plaats van de tweehonderdste en honderdste penningen: als ook, door het, tegen alle by de onderneeming deezer aanzienlyke Droogmaakery plaats gegreepen hebbende verwachting, kwaalyk uitvallen der Gronden van deeze Polder, dewelken van veel slechter en onvruchtbaarder aart waren bevonden, dan men zich hadt konnen verbeelden; waarby nog waren gekoomen andere onvoorziene toevallen en meerdere kosten, zoo wegens de overstallige diepte van het waater op verscheide en wel meest alle plaatzen in deeze Polder, als wegens het omverwerpen van een gedeelte der Dyken van deeze Polder door de overstorting van het hooge waater eener naabuurige Polder, noodzaaklyk gemaakt hebbende moeten worden: en ook dus door alle de opgemelde rampen en wederwaardigheden de voorgenoemde Bedykers van deeze Polder grootelyks waren gedrukt, naardien deeze bedyking in geenen deele aan hunne verwachting hadt beantwoord, terwyl daarentegen het Gemeene Land voorheen, wegens de ontgronding van de in deeze Polder geleegen hebbende landen, meerder, dan de daadelyke waarde van dezelve landen, getrokken en dus uit dezelve Polder veel grootere voordeelen, dan wel uit andere bepolderingen, van beeter aart zynde uitgevallen en met mindere kosten bedykt geworden, genooten hadt; zoo hebben Dykgraaf en Heemraaden van deeze Driemans-polder zich in den jaare 1705. vervoegd tot 's Lands Staaten en verzocht, dat hun Ed. Groot Moog., acht geevende op alle de hier booven kortelyk ter needer gestelde reedenen, geliefden het in den jaare 1668. aan de meergemelde Bedykeren verleende Octroy als nog te verlengen voor den tyd van achtien achtereenvolgende jaaren, op welk verzoek ook hun Ed. Groot Moog., naa ingenoomen bericht der Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden van hun Ed. Groot Moog. en der Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland van den 22. July 1706., vry gunstiglyk voor den tyd van vyftien eerst koomende en achtereenvolgende jaaren, ingang neemende met het uiteinde der voorgaande vergunning, op den 28. October 1707. hun goedvinden hebben geuit op de volgende wyze:

„ Gedelibereert zynde op het sevende point van de jegenwoordige „ beschryvinge, en sulcks op het advis „ van de Heeren haar Edele Groot „ Mog. Gecommitteerde Raden, mitsgaders Dyckgraaf en Hoog-heemraden van Rhynlandt van dato den twee „ en twintighsten Julii seventien honi„ dert ses, geformeert op de Requeste „ by of van wegens Dyckgraaf en „ Heemraden van de Drymans Polder, „ gelegen onder de Ambachten van „ Soetermeer en Wilsveen in Rhynlandt, aan haar Edele Groot Mog. „ gepresenteert, versoeckende continuatie van het Octroy, by de Bedyckers „ van de voorschreve Polder op den „ drie en twintighsten Julii sestien hon„ dert aght en sestigh van haar Edele „ Groot Mog. geimpetreert; hebben „ de Heeren van de Ridderschap en „ Edelen, mitsgaders de Gedeputeerden van de respective Steden, in den „ naame ende van wegens Burgermeesteren ende Vroedtschappen van de„ selve Steden, geconsenteert ende bewillight, gelyk haar Edele Groot „ Mog. consenteeren ende bewilligen „ midts desen, dat aan de Supplianten „ sal werden verleent continuatie van „ het voorschreve Octroy voor den tydt „ van vyftien Jaren, met byvoeginge „ van den Impost op het Koehouders „ Sout, met uytlatinge van den vrydom van de Impositien op de Fruyten en groove Waren, mitsgaders „ van den veertighsten penningh, daar „ van ten behoeve van de Supplianten „ Brieven in behoorlycke forme gede„ pescheert sullen werden.

Extract uit het Register der Resolutien van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, van den 28. October 1707.

Gelyk dan ook op den 29. October 1707., in gevolge van het opgemelde goedvinden van hun Edele Groot Moogende, de Opene Brieven van verlengd Octroy aan

van Dykgraaf en Heemraaden van deeze Driemans-Polder zyn uitgegeeven, gelyk wy dezelven alhier laaten volgen:

„ De Staaten van Hollandt en West-„ Vrieslandt, doen te weeten: „ Alsoo Ons vertoont is by Dyckgraaf „ en Heemraden van de Driemans Pol-„ der, geleegen onder de Ambachten „ van Soetermeer en Wilsveen in Rhyn-„ landt: Dat Wy by Ons Octroy van „ dato den 23. Julii 1668. de Bedyckers „ van deselve Polder hadden geoctroy-„ eert met den vrydom en exemptie van „ Verpondingen over alle deselve te „ bedycken, Gronden en Landen, van „ de imposten op de Hoornbeesten en „ bezaayde Landen, item op de Fruy-„ ten en de grove Waaren, mitsgaders „ van den veertighsten Penningh van „ alderhande Verkoopingen en Hypo-„ thecatien, geduyrende den tydt van „ ses en dertigh jaaren, alles ingaande „ na dat de voorschreeve Dyckagie sou-„ de weesen voltrocken; en de eerste „ vrughten daar van soude zyn genoo-„ ten; en daarenbooven meede vrydom „ en exemptie van des gemeene Landts „ van Rhynlandts lasten, jaarlycks om-„ geslaagen werdende, voor gelycken „ tydt van ses en dertigh jaaren, ende „ alles onder expresse conditie, dat de „ voorschreeve voorgenoomen Dycka-„ gie binnen den tydt van drie Jaaren „ na dato van het verleenen van het „ Octroy soude moeten weesen voltroc-„ ken, op pœne van te verliesen het ef-„ fect van alle de voorgewende gratien, „ vrydommen en concessien; het was „ nu sulcks, dat de Dyckagie van de-„ selve Polder wel was voltrocken ge-„ weest in den jaare 1672. met seer „ groote ende swaare kosten, ende daar „ door geprævenieert de pœnaliteyten, „ als vooren in het Octroy ter neder „ gestelt, maar was het smertelyckste „ van allen voor de Bedyckers geweest, „ dat als doen noch manqueerde het ge-„ lyck maaken van de drooghgemaackte „ Gronden, schieten van Tochten en „ Slooten, het bouwen van Huysen, „ Stallen, Schuyren en Bargen, tot den „ Landtbouw noodigh; ende dat, als „ men sulcks werckstelligh hadde ge-„ maackt, den Staat wierde aangedaan „ dien onrechtvaardigen en ruineusen „ oorlogh van den Koningh van „ Vranckryck met syne Adherenten, „ waar door het credyt van de Bedyc-„ kers quam te manequeeren, ende daar „ door op seer hooge interesten de pen-„ ningen daar toe noodigh hadden moe-„ ten negotieeren, dat 'er veele sooda-„ nigh hadde gedruckt, dat daar door „ buyten postuyr geraackten, ende „ aangesien volgens den contenue van „ het voorschreeve Octroy den vrydom „ ende exemptie van de Verpondin-„ gen, mitsgaders van alle de andere „ hier vooren gementioneerde exemp-„ tien en vrydommen, haar ingangh „ hadden genoomen met den 1. Augusti „ des voorschreeven Jaars 1672., en dat „ mitsdien met den 1. Augusti 1708. „ haar voorschreeve Octroy ten reguar-„ de van deselve exemptie en vrydom-„ men soude koomen te expireeren, „ ende geconsidereert werdende, dat „ buyten alle voorgeroerde rampen en „ tegenspoeden, daar op gevolght was, „ dat Wy in den jaare 1680. de voorsz. „ Polder meede hadden gelieven aan te „ slaan in de extraordinaris halve en ge-„ heele reëele Verpondingen, in plaat-„ se van de twee hondertste en hondert-„ ste Penningen, neevens de andere „ Landen in Onsen voorschreeven Lan-„ de van Hollandt en Westvrieslandt „ geleegen, en dat de betalinge van „ dien tydt af, tot en met den jaare „ 1704. over de voorschreeve Polder „ hadde gemonteert een somme van ses „ en sestigh duysent seeven hondert nee-„ gen en seeventigh guldens neegen „ stuyvers twaalff penningen, booven „ ende behalven de novale thienden, „ daar geensints de gedachten op kon-„ den loopen ten tyde het voorschreeve „ Octroy was versocht; en waaren daar „ neevens de Gronden van deselve Pol-„ der soodanigh niet uitgevallen, als „ men de verwachtingh daar af wel had-„ de gehadt, maar in tegendeel een „ Grondt, die voor het meerengedeelte „ slegt en heermoesigh was, en daar „ door in sleghte valeur, tot soo verre „ dat verscheyde van de Bedyckers daar „ door noch meer, en selfs ten eene-„ maal waaren geruineert geworden, „ ende waar by quam, dat in het „ drooghmaken van de voorschreeve „ Polder bevonden was, dat deselve soo „ diep was gekeldert, dat men sestien „ en meer voeten hoogh het water daar „ moest uytmaalen, dat de Bedyckers „ genoodsaackt hadde, twee gangen „ swaare agtkante molens, ende yeder „ eerst van vier, en daar na van drie, „ daar op te moeten stellen, om het „ water de een na de ander toe te ma-„ len;

„ len; welcke Moolengelden met de binnelandtsche kosten Jaarlycks beliepen ses guldens par mergen ten lasten van de Eygenaars, die met de Extra-ordinaris Verpondingen en reparatien aan Huysen, Bargen, Schuyren ende anders, de geheele huure absorbeerden, alsoo deselve huuren seer geringh waaren; en hadden daarenbooven in de winter van den jaare 1700. het ongemack gehadt, dat het water van de Pynaackersche-Polder soo hoogh door het hemelwater was geworden, dat over haare Dycken overstorte, en op een plaats voor een groot gedeelte omverre kante, dat met seer groote kosten wederom herstelt hadde moeten werden; uyt alle het welcke Wy souden konnen afneemen, dat de voorschreeve bedyckinge van die verwachtinge niet was geweest, als men sich bevoorens daar af hadde geimagineert, en in opmerckinge moetende genoomen werden, dat Wy wegens de ontgrondinge van deselve Landen voorheenen meerder hadden getrocken, als de Landen selfs wel inder daadt waardigh waaren geweest, en dat Wy aan veelen en onderscheydene Dyckagien de Octroyen van soodanige, ende diergelycke exemptien, als de Driemans-Polder noch was hebbende, hadden geprolongeert, daar soodanigen considerabelen voordeel voor Onse finantie bevoorens niet van was getrocken geweest, ende welckers bedyckte Landen van een betere en andere natuyre waaren, en merckelyk meer in huur quaamen te renderen, en minder kosten te supporteeren; Soo keerden sy Supplianten haar tot Ons, versoeckende, dat Wy op alle het genarreerde favorabel geliefden te reflecteeren, en haar voorschreeve Octroy te prolongeeren voor den tydt van aghtien aghtereenvolgende jaaren, ingangh neemenden met den 1. Augusti 1708. en eyndigende met den 1. Augusti 1726. SOO IST, dat Wy de saake en het voorschreeve versoeck overgemerckt hebbende, ende geneegen weesende ter beede van de Supplianten, naar ingenoomene consideratien en advis van Onse Gecommitteerde Raaden, en Dyckgraaf en Hoogh-Heemraden van Rhynlandt, uyt Onse reghte weetenschap, souveraine maght en authoriteyt, aan de voorschreeve Supplianten hebben verleent, en verleenen aan deselve by deзen, continuatie van het voorsz. Octroy, voor den tydt van vyftien eerst aghtereenvolgende Jaaren, ingaande met de expiratie van Onse voorgaande concessie, met byvoeginge vanden impost op het Koehouders Zout, maar met uitlating vanden Vrydom van de impolten op de Fruyten ende grove Waaren; mitsgaders den veertighsten Penningh. Lastende Wy allen en eenen yegelycken, dien het aangaan magh, hem daar na te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage onder Onsen Grooten Zegele hier aan doen hangen, op den 29. October in het jaar Onses Heeren en Zaligh-maakers 1707.

„ *Was geparapheert*,

A. Heynsius, vt.

„ *Onder stondt*,

„ Ter Ordonnantie van de Staten.

„ *Ende was geteekent*,

Simon van Beaumont.

„ Zynde geschreeven op Francyn, op een kleyn Zegel van aghtien guldens, en met het groote Staats Zegel in roodt wassche onder aan hangende bevestigt.

(*Lager stondt*:)

„ Accordeert naar gedane collatie met het Principaal Octroy, by my Penninghmeester van de Driemans-Polder.

(*Geteekend:*)

H. van der Meer.

Uit een onder my berustende [illegible] van het bovenstaande [illegible] Octroy voor de Driemanspolder.

Wanneer al verder booven alle de voorgeroerde rampen, dewelken hun Ed. Groot Moog. tot de gezegde verlenging van Octroy hadden konnen beweegen, nog al meerdere en nieuwe wederwaardigheden aan deeze Polder, geduurende den loop van dit verlengd Octroy, waren overgekoomen, zoo door

door nog naaderhand ontdekte, en niet dan met groote kosten overwonne, moeilykheden in het droogmaaken der bepolderde landen; als door het afbranden van éene der daar gestelde zeer kostbaare Waatermoolens, en de in deeze Polder inzonderheid op eene geweldige wyze gewoed hebbende jammerlyke en schaadelyke sterfte onder het Rundvee, door welk alles veele Bouwlieden niet alleen waren verarmd, maar ook verscheide Eigenaars der in deeze polder gedykte landerijen zoodaanig gedrukt en buiten staat geraakt, dat veèlen bynaa niet vermoogende waren tot verstrekking van 't geen noodig vereischt werd, om de ingedykte landen tot goed gebruik bekwaam te maaken en op dien voet te onderhouden, dat dezelven de noodzaaklyke kosten en lasten jaarlyks konden opbrengen; zoo hebben Dykgraaf en Heemraaden van deeze Polder zich andermaal in den jaare 1719. gewend tot den Souverain en van hun Ed. Groot Moog. verzocht verlenging van het Octroy, aan hen goedgunstiglyk in den jaare 1707. verleend, voor den tyd van nog achtien achtereenvolgende jaaren; doch welk verzoek aan hen niet is ingewilligd, dewyl hun Edele Groot Moogende, daarop hebbende ingenoomen het bescheid van Hunne Gecommitteerde Raaden, aan de voornoemde Dykgraaf en Heemraaden van de Driemans-polder op den 20. February van den jaare 1722. alleenlyk hebben toegestaan vrydom van de helft der Ordinaris Verpondingen voor den tyd van vyftien jaaren, integaan met den jaare 1723., onder dit afzonderlyk beding, dat zy de Landscheidingen of Dyken binnen den tyd van twee jaaren zouden moeten doen stellen in zoodaanigen staat, dat in het vervolg uit dien hoofde geen vrystelling van eenige lasten zal moeten verzocht, of ook eenig voorwendzel van ongeleegenheid konnen aangehaald worden; en daarenbooven nog vrydom voor de helft der jaarlyksche omslagen van Rhynland over de morgentaalen voor den tyd van tien jaaren, van gelyken ingang neemende met het jaar 1723., gelyk dit alles uit de hier ingevoegde nieuwe en naadere Opene Brieven van Octroy klaarlyk blykt:

„ De Staaten van Holland en West-
„ vriesland doen te weeten: Al-
„ soo Ons Vertoond is by Dykgraaf
„ en Heemraaden van de Driemans-Pol-
„ der, geleegen onder den Ambagte
„ van Soetermeer, Wilsveen en Pyna-
„ ker, dat Wy by Octroi van dato 23.
„ July 1668. de Bedykers van de Voor-
„ schreeve Polder hadden begunstigt
„ gehad met de Vrydom en exemptie
„ van Verpondingen over alle deselve
„ te bedyke Gronden en Landen, als
„ meede van de Impoſten op de Hoorn-
„ beesten en bezaaide Landen, gelyk
„ ook op de Fruiten en groove Waa-
„ ren, mitsgaders vanden Veertigsten
„ penning van allerhande Verkoopingen
„ en Hypothecatien, geduurende den
„ tyd van Ses en dertig Jaaren, alles
„ ingaande na dat de voorschreeve
„ Dykagie soude weesen voltrokken en
„ de eerste Vrugten daar van souden
„ zyn genooten, en Wyders nog daar-
„ enbooven Vrydom van exemptien
„ van de jaarlyks omgeslaagen werden-
„ de gemeene Lands Lasten van Rhyn-
„ land, voor gelyke tyd van ses en der-
„ tig Jaaren, dog alles onder expresse
„ conditien, dat de voorschreeve voor-
„ genoomen Dykagie binnen den tyd
„ van drie Jaaren na dato van het ver-
„ leenen van het Octroi soude moeten
„ zyn voltrokken, op pœne van te
„ verliesen het effect van alle de voor-
„ gemelde gratien, Vrydommen en
„ concessien, en dat Wy het selve
„ Octroi in dato 29. October 1707.
„ voor den tyd van nog Vyftien Jaa-
„ ren, invoegen als daar by stond ver-
„ meld, wel goedgunstiglyk hadden ge-
„ lieven te continueeren, dog dat de
„ voorschreeve Dykagie van de voor-
„ schreeve Polder, ingevolge van het
„ eerste Octroi, wel voltrokken zynde
„ in den Jaare 1672., en daar door aan
„ de Conditien, by het voorschreeve
„ eerste Octroi gemeld, voldaan, het
„ selve niet dan met seer swaare en
„ excessive kosten was geschied, als de
„ voorschreeve Polder genoegsaam door-
„ gaande en booven alle verwagtinge
„ seer diep gekelderd bevonden zynde,
„ en dat tot verdubbeling van lasten
„ van de gemelde Bedykers, dan daar
„ nog by gevonden waaren in deselve
„ verscheide Oude en Vervalle Vogel-
„ koijen, verseld van veel Watergan-
„ gen, en eenige hoogtens om deselve;
„ dat tot verdubbeling van last, en
„ overgroote smerte van de Bedykers,
„ nog was voorgevallen, als sy vervol-
„ gens nog veele gelden moesten em-
„ ployeeren tot het gelykmaaken van

 „ die

„ die foo ongelyke Poelen en Hoogtens, het fchieten van Moolentogten, Cavel- en Heynflooten, mitsgaders nog het bouwen van Huifen, Koeftallen, met het Heiwerk van dien, Schuuren en Bargen, alle tot den Landbouw ten uiterften hoognoodig; dat korts daaraan meede was opgekoomen den foo ruïneufen oorlog, door de Kroon van Vrankryk met fyne Adherenten deefen Staat aangedaan, en dat daar door was veroorfaakt, dat de gemelde Bedykers, tot het gunt voorfchreeve foo noodfaakelyke einde, groote fommen van gelden hebbende moeten negocieeren, defelve niet dan tot feer hooge intereffen hadden kunnen bekoomen, en welke als nog tot de Polders en Ingelandens laften waaren loopende; alle het welke de Ingelanden foo fmertelyk hadde gedrukt, dat daardoor veele geheel buiten ftaat waaren geraakt; dat nog, booven alle de voorfchreeve rampen en befwaarniffen Wy in den Jaare 1680. de voorfchreeve Polder meede hadden gelieven aan te flaan en belaften met de extraordinaris Verpondingen in plaatfe van honderdfte en twee honderdfte penningen, neevens de andere Oude Landen, in Holland geleegen, welkers betaalinge van dien tyd af tot den Jaare 1719. hadden gekoft gehad een Somme van by de een-honderd en vier-en-dertig-duifend guldens, booven en behalven de novale Tienden, daar de gedagten ten tyde het voorfchreeve Octroi was verfogt, geenfints op konde loopen; dat ook daarenbooven de gronden van de voorfchreeve Polder geenfints waaren uitgevallen, foodanig als men wel hadde verwagt, maar dat integendeel defelve by het droogmaaken feer vol Biefen, Hoefblaan en Heermoes waaren gevonden, welke van tyd tot tyd nog merkelyk hadden koomen toe te neemen; en mitsdien in foodanigen flegten Valeur, dat daardoor verfcheide van de Bedykers al meede ten eenemaalen waaren geruïneerd geworden, behalven als in het droogmaaken van de voorfcheeve Polder bevonden was, dat defelve als voorfchreeve foo diep was gekelderd, dat men feftien voeten hoog en meer het water daar hadde moeten uitmaalen; dat men mitsdien genoodfaakt was geweeft twee gangen fwaare geheide agtkante Watermoolens, eerft ieder van Vier, en daarna van drie, daar op te moeten ftellen, om den een den anderen het Water toe te maalen; dat daarenbooven nog meede het Ongeval gewild had, dat eene van de voorfchreeve Moolens was koomen af te branden, tot confiderable fchaade van eenige duifenden voor de Bedykers en Ingelanden, en dat daar door een laft, ten minften van fes guldens jaarlyks, per Mergen, weegens Molengelden en binnelandfche koften, ten lafte van de Eigenaars, koomende was, en gevolglyk dat die laften, gevoegt by de extraordinaris Verpondingen, als meede de reparatien aan de Huifingen, Bargen en Schuuren, mitsgaders Hoofden en Bruggens over de Mooletogten, de gantfch geringe Pagten of Huuren der voorfchreeve Landeryen ten grootften deele niet alleen quamen te abforbeeren, maar in verfcheide refpecten te furmonteeren; dat meede nog ten hoogften te confidereeren was, dat booven alle laften en ongevallen voorfchreeve in den Winter van den Jaare 1700. het ongeluk gewild hadde, dat het Water van de Pynakerfche Polder foo hoog gevonden was geworden, dat het felve niet alleen over de Supplianten haar Landfcheidings-Dyk was heengeftort, maar dat denfelven Dyk hadde omgekant en was weggefpoeld, alle het welke niet dan met feer fwaare koften hadde konnen werden herfteld: Koomende daar nog by dat door het verveenen van de voorfchreeve Polder en andere meer, het Water aldaar foodaanig was toeneemende en vermeerderende, dat fy Supplianten het felve meede niet, als met feer fwaare koften konden keeren, en welke fy Supplianten te gemoet fagen, dat van tyd tot tyd nog merkelyk grooter fouden werden, als meede dat vervolgens nu eenige Jaaren herwaarts booven alle de gemelde laften en fwaarigheeden, de foo jammerlyke en ruïneufe fterfte onder het Rundvée in defelve Polder en Landen niet alleen meede feer hadde gegrafeerd, maar felfs meer als in eenige nabuurige Polders en Landen, in confideratie feer veele dier Polders Landen feer laag, en daar door te meer onbequaam gevonden wierden om defelve te bereelen of be-

„ zaayen.

„ zaayen, en ſulks meeſt met Rundvée „ aldaar hadden moeten werden beſlaa- „ gen en bebouwt, en dat gevolglyk „ als die calamiteit, daar verſcheide „ Jaaren meede groffelyk hadde gegras- „ ſeerd, de Eigenaars en Bouwluiden „ door ſoo bedroefden plaag meeſt ge- „ ruïneerd waaren geworden; en ge- „ conſidereerd dan booven deeſen allen, „ dat Wy door de ontgrondinge van „ de voorſchreeve Polders Landen „ voorheenen niet alleen veel meerder „ hadden getrokken als de voorſchree- „ ve Landen inderdaad waardig waa- „ ren geweeſt, maar ook, dat de voor- „ ſchreeve Polder ſoo veele extraordi- „ naire bezwaarniſſen en rampen waa- „ ren overgekoomen, en daar by koo- „ mende, dat Wy aan veele en onder- „ ſchydene Dykagien de Octroyen „ van ſoodanige en diergelyke exemp- „ tien als de voorſchreeve Polder nog „ was hebbende, gracieuſelyk hadden „ gelieven te prolongeeren, daar aan de „ eene kant ſoo conſiderabelen voor- „ deel voor den Lande niet was uit- „ getrokken en geproflueerd, en daar „ aan de andere kant die waaren ge- „ weeſt van veel beeter natuur, en „ meer huuren rendeerende, en waar „ aan veel minder laſten en rampen „ waaren op- en overgekoomen, ſoo „ vonden de Supplianten in haare voor- „ ſchreeve qualiteit haar genoodſaakt „ met alle reſpect te keeren tot Ons, „ verſoekende, dat Wy op alle het „ gunt voorſchreeve was favorabele re- „ flexie geliefden te neemen, en aan de „ Supplianten goedgunſtelyk te accor- „ deeren prolongatie van het voor- „ ſchreeve Octroi, voor den tyd van „ nog agtien agtereenvolgende Jaaren, „ ingang neemende met het eindigen „ van de boovengemelde continuatie „ van dato den 29 October 1707.

„ SOO IS 'T, dat Wy de ſaak en „ het verſoek voorſchreeve overgemerkt „ hebbende, en geneegen weeſende ter „ beede van de Supplianten, na inge- „ noomene conſideratien en advis van „ Onſe Gecommitteerde Raaden, uit „ Onſe regte weetenſchap, Souveraine „ magt en authoriteit, aan de Supplian- „ ten hebben verleend, en verleenen „ aan deſelve by deeſe exemptie van de „ helft van de Ordinaris Verpondingen „ voor den tyd van vyftien Jaaren, in- „ tegaan met de expiratie van Onſe laa- „ ſte conceſſie, op den 29. October des „ voorſchreeven Jaars 1707. verleend, „ en ſulks met den aanſtaanden Jaare „ 1723., onder die ſpeciale conditie, „ dat ſy de Landſcheidingen of Dyken „ binnen den tyd van twee Jaaren ſul- „ len moeten doen ſtellen in ſoodani- „ gen ſtaat, dat namaals uit dien hoof- „ de geen exemptie ſullen behoeven te „ verſoeken, of ook exceptie van on- „ geleegentheid ſullen konnen allegee- „ ren, als meede vrydom voor de helft „ van de jaarlyksche ommeſlagen van „ Rhynland over de Mergentalen, voor „ den tyd van tien jaaren, van gelyken „ integaan met den aanſtaanden Jaare „ 1723.; Laſtende allen en eenen iegely- „ ken dien het aangaan mag, hem hier „ na te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage, onder Onſen „ Grooten Zeegele hier aan doen „ hangen, den twintichſten Februa- „ ry in het Jaar Onſes Heeren en Za- „ ligmaakers Duiſend Zeeven-Hon- „ derd Twee- en Twintich.

(*Was geparapheerd:*)

W. V. Waſſenaer. vt.

(*Onder ſtond:*)

„ Ter Ordonnantie van de Staaten.

(*Was geteekend:*)

Simon van Beaumont.

„ Hebbende onder uithangen het „ Groot Zeegel van den Lande van Hol- „ land in Rooden Waſſche aan een dub- „ belen Françynen Staart.

Gecopiëerd uit het Origineele Octroy, beruſtende onder de Documenten van de Driemans-Polder.

Gelyk nu deeze Driemans-Polder gedeeltelyk geleegen is onder Zoetermeer, en gedeeltelyk onder Stompwyk, zoo als hier booven door my is aangeteekend (1), vereiſcht ook de billykheid, dat dezelve meede draage haar aandeel in de Binnenlandſche Koſten, dewelken jaarlyks over de Morgentaalen van deeze beide Ambachten worden omgeſlaagen en ſtrekken tot onderhoud van de gemeene Wegen, Dyken, Sluizen, Brug-

(1) Bladz. 739.

Bruggen, Heulen en diergelyke zaaken in het rechtsgebied van deeze Ambachten, en dewelken, voor zoo veel zulks den Banne van Stompwyk betreft, in de Gemeene Ambachtsreekening van Zoeterwoude en Stompwyk, volgens het reeds aangeteekende (1), verantwoord worden; terwyl het geen 't Ambacht van Zoetermeer aangaat, ook aldaar afzonderlyk behandeld wordt. Ondertusschen waren ten deezen in vroegere tyden, wanneer de bedyking van deeze Polder eerst was tot stand gekoomen, tusschen den Ambachtsheer van Zoetermeer, mitsgaders Schout en Ambachtsbewaarders en eenige Ingelanden van het zelve Ambacht, met dewelken zich de Hoogheemraaden van Rhynland hadden gevoegd; en tusschen Dykgraaf en Heemraaden van de Driemans-Polder, als de plaats houdende van alle de gesaamlyke Ingelanden van dezelve Polder, verregaande oneenigheden gereezen over het draagen by die van deeze Driemans-Polder voor hun aandeel en schatting in de binnenlandsche kosten van die van Zoetermeer, en welke oneenigheden eindelyk in het laatste van den jaare 1703., ten overstaan van de Heeren Gecommitteerden van hun Edele Groot Moogenden, ter welker kennis deeze verschillen bereids in den jaare 1699. waren gebragt, door een onderling verdrag zyn uit den weg geruimd, zoo dat die van de Driemans-Polder zich daarby hebben verbonden, om jaarlyks op den laatsten November voor hun aandeel en schatting in de Binnenlandsche Kosten van die van Zoetermeer optebrengen en te betaalen elf stuivers van ieder Morgen, gereekend tegen 748. Morgen en 350. Roeden, en zulks zonder eenigerhande korting uit wat hoofde en onder welke benaaming het zelve ook zoude moogen zyn; met byvoeging zelfs, dat dit verband meede zoude te rug werken over de reeds verloope jaaren 1697. 1698. 1699. 1700. 1701. 1702. en 1703., voor welke jaaren die van de Driemans-Polder insgelyks aannaamen te betaalen gelyke elf stuivers van ieder Morgen ten behoeve van die van Zoetermeer op de als doen met wederzyds genoegen bepaalde tyden; en eindelyk met dat beding, dat, indien naderhand over de betaaling of inning van deeze penningen, tegen alle verwachting, eenig nieuw verschil of moeilykheid mogte ontstaan, al het zelve zoude moeten worden gebragt en berecht voor Dykgraaf en Hoog-Heemraaden van Rhynland, om, aldaar beslist zynde, het gevonnisde, volgens de Keure, mitsgaders de Dykrechten van den zelven Lande, te doen innen en vorderen; alles nochtans onder goedkeuring van hunne Ed. Groot Moog., dewelken, gehad hebbende het verslag van al het in deezen, ten overstaan van hunne Gecommitteerden, verrichtte en overeengekoomene, het zelve op den 16. January 1704. volkoomen goedgekeurd en aldus bevestigd hebben, zoo als uit het volgende goedvinden van hun Ed. Groot Moog., waarin den voornaamsten inhoud van dit Verdrag is te vinden, koomt te blyken:

„ De Raadt-Pensionaris heeft ter „ Vergaderinge gerapporteert, dat „ de Heeren haar Edele Groot Mog. „ Gecommitteerden, hebbende, in ge- „ volge en tot voldoeninge van der- „ selver Resolutie Commissoriaal van „ den acht en twintighsten Julii des „ Jaars sestien hondert negen en tne- „ gentigh, geëxamineert de Requeste „ aan haar Edele Groot Mog. gepre- „ senteert by ofte van wegens Willem „ van Lier, Heere van Beyde de Kat- „ wycken en 't Sant, ende Mr. Si- „ mon van Limburgh, als Vooghden „ over de minderjarige Kinderen en „ Erfgenaamen van wylen Frederick „ van Lier, in syn leeven Ambachts- „ heer van Soetermeer, &c. mitsgaders „ Schout en Ambachtsbewaarders ende „ eenige Ingelanden aldaar, rakende „ de differenten, ontstaan over het con- „ tribueeren van die vande Driemans- „ Polder voor haar Portie en contingent „ in de binnenlandtsche kosten van die „ van Soetermeer, de geintereseerde „ Partyen ten wederzyden voor haar „ waaren gecompareert, namentlyck, „ de Heeren Jacob van Wassenaar, „ Heere van Duyvenvoirde, &c. Wil- „ lem van Lier, Heere van Beyde de „ Katwycken en 't Sant, Pieter van „ Leyden, Heer van Vlaardingen, &c. „ als by Hoogh-Heemraden van Rhyn- „ landt ten deesen speciaal geauthori- „ seert en gecommitteert, en Mr. Si- „ mon van Limburgh, Advocaat voor „ den Hove van Holland, als last en „ procuratie hebbende van Johan Fre- derick

(1) Bladz. 654. en Aanteeken. N°. 3.

,, derick van Lier, Heer van Soeter-
,, meer, &c. en Mr. Aller van der Duyn,
,, als Schout van het Ambacht van Soe-
,, termeer, Willem van der Meer, en
,, Abraham Molenaar, Ambachtsbe-
,, waarders van Soetermeer voorſchree-
,, ve, ter eenre; mitsgaders Mr. Adri-
,, aan van Swieten, Dyckgraaf, Cor-
,, nelis van den Broeck, Mr. Gerard
,, vander Meer en Mr. Cornelis van
,, Campen, Heemraden van de Drie-
,, mans-Polder, repreſenteerende de
,, reſpective Ingelanden van deſelve
,, Driemans-Polder, ende ten deſen ſpe-
,, cialyck van deſelve gecommitteert,
,, ter andere zyde.

,, Ende dat deſelve Partyen ten over-
,, ſtaan van de gemelde Heeren haar
,, Edele Groot Mog. Gecommitteerden
,, waren veraccordeert ende verdragen
,, in manieren hierna volgende, op ap-
,, probatie van haar Edele Groot Mog.,
,, namentlyck, dat die van de Drie-
,, mans-Polder voor haar portie en
,, contingent in de binnenlandtſche kos-
,, ten van die van Soetermeer jaarlycks
,, ſullen contribueeren ende betalen elf
,, ſtuyvers per mergen, gerekent te-
,, gens ſeven hondert aght en veertigh
,, mergen drie hondert vyftigh roeden,
,, ſonder eenige de minſte kortinge daar
,, op te ſullen mogen doen, onder wat
,, pretext ofte uyt wat hoofde het oock
,, ſoude mogen zyn, van en byſonder-
,, lyck ook niet uyt hoofde van eenige
,, penningen by die van Soetermeer,
,, volgens de reſpective conditien tee-
,, gens Doeſen en Monchy by Hooge
,, Heemraaden van Rhynlandt geſlaa-
,, gen, bereydts geprofiteert ende ge-
,, nooten, ofte noch te profiteeren en
,, genieten, maar ſal alle het ſelve zyn
,, en blyven ten profyte particulierlyck
,, ende alleen van die van Soetermeer
,, voornoemt, en ſal de betalinge vande
,, voorſchreve elf ſtuyvers per merge
,, by die van de Driemans-Polder aan
,, ende ten behoeve van die van Soe-
,, termeer ſeedert den Jaare ſeſtien hon-
,, dert ſeven en tnegentigh incluſive
,, moeten geſchieden en gedaan wor-
,, den, namentlyck, het beloop van de
,, jaren ſeſtien hondert ſeven en tne-
,, gentigh, ſeſtien hondert agt en tne-
,, gentigh en ſeſtien hondert negen en
,, tnegentigh, nevens het paſſeeren van
,, dit accord, ende de jaren ſeventien-
,, hondert, ſeventienhondert één en ſe-
,, ventienhondert twee opden laatſten
,, November ſeventienhondert vier, en-
,, de de jaren ſeventienhondert drie,
,, ſeventienhondert vier en ſeventien-
,, hondert vyf op den laatſten Novem-
,, ber ſeventienhondert vyf, en dat ver-
,, volgens alſoo van jaar tot jaar precis
,, t'elckens op den laatſten November
,, voor nu en altoos, en byaldien over
,, de betalinge ofte inninge vandien na-
,, maals tegens verwachtinge tuſſchen
,, partyen eenige quæſtie of moeyelyck-
,, heden ſouden mogen ontſtaan, ſullen
,, deſelve gebraght en geventileert moe-
,, ten werden voor Dyckgraaf en Hoo-
,, ge Heemraden van Rhynlandt, om-
,, me aldaar gedecideert en getermineert
,, weſende, de condemnatie volgens de
,, Keure mitsgaders den Dyckgerechte
,, van denſelven Lande geinnet en ge-
,, vordert te werden, en dat mede alle
,, quæſtien, soo in cas van maintenue,
,, pœnaal, &c. t'eenemaal ſullen afzyn,
,, ſonder eenige de minſte reſerve, Par-
,, thyen *hinc inde* te vreeden zynde haar
,, inden innehouden deſes vrywilligh-
,, lyck te laten condemneeren, ſoo by
,, de Heeren Gecommitteerde Raaden,
,, als by den Hoogen Rade reſpective,
,, conſtitueerende ten dien eynde Johan
,, Dinckſté en Alewyn vander Horſt,
,, mitsgaders Adriaan Sterrevelt en A-
,, braham Selcart van Wouw, Procu-
,, reurs voor haar Edele Mog. de Hee-
,, ren Gecommitteerde Raden en Hoo-
,, gen Rade reſpective, ſoo omme de
,, condemnatie te verſoecken, als om-
,, me in deſelve te conſenteeren, be-
,, loovende voor goedt, vaſt en van
,, waarde te houden t'gunt by deſelve
,, daarinne ſal werden gedaan ende ver-
,, right.

,, Waar op gedelibereert zynde, heb-
,, ben haar Edele Groot Mog. het
,, voorſz. geconvenieerde geapprobeert
,, en gelaudeert, approbeeren en lau-
,, deeren hetſelve by deſen, laſtende
,, allen en een yegelyck wie het ſoude
,, moogen aangaan, ſich daar na te re-
,, guleeren.

Extract uit het Regiſter der Reſolutien van de Ed. Gr. Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, van den 16. January 1704.

Betreffende nu de Binnenlandſche Kosten van den Banne van Stompwyk, die gemeen zyn met die van Zoeterwoude, in dezelven wordt door die van de Driemans-Polder betaald drie vierde gedeelten van den jaarlykſchen omſlag, waar-

op ieder Morgen in deeze Ambachten, naar vereisch van zaaken en meerdere of mindere gedaane noodige onkosten, met goedvinden der Heeren Burgemeesteren en Regeerderen van de Stad Leyden, als Ambachtsheeren van Zoeterwoude en den Banne van Stompwyk, en met toestemming van de Heeren Hoogheemraaden van Rhynland, wordt gesteld, gerekend tegen 214 Morgen en 450 Roeden de Driemans-Polder, en het overige deezer beide Ambachten op 5460 Morgen en 548 Roeden (1).

De wyduitgestrektheid van deeze Driemans-Polder, en de zoo groote gevaaren en zeer veele kosten, met dewelken dezelve, als is gezegd, is bedykt en drooggemaakt geworden, verdienen ook in allen deelen een naaukeurig toezigt, om voortekoomen, dat verzuim en onachtzaamheid niet dikwyls groote aanleiding zouden geeven tot eenig verval en moogelyk wel eene geheele ondergang van deeze Polder, 't welk tot eene onnoemelyke schaade der in dezelve gegoedde Eigenaaren en tot een geheel bederf der daar in woonende Huislieden zoude strekken. En moet ten deezen dan wel het meest acht geslaagen worden op de Dyken, Dammen, Duikers, Pompen, Wegen, Waateringen, Waatermoolens en al wat verder tot bewaaring van deeze Polder voor eenigen inbraak en overstrooming, en tot ontlasting derzelve van het overtollige waater kan dienen. Dewyl nu deeze Polder by het eerst verleende Octroy door hun Ed. Gr. Moog. aan alle bestier der Schouten en Gerechten, onder welker rechtsgebied dezelve is geleegen, voor altoos is onttrokken en geheel en al gesteld onder de afzonderlyke beheering der Onderneemeren, hunne erven, naakomelingen en recht verkrygenden, met magt van het maaken van Keuren en Wetten en het benoemen van zoodaanige Bestierderen en Bedienden, als noodig zal worden bevonden, gelyk hier booven (2) door my is aangeteekend, zoo hebben de gesaamlyke Ingelanden van deeze Polder, tot bestiering van dezelve, aangesteld Dykgraaf en Heemraaden, aan dewelken het toezigt en de regeering der zaaken, ook het maaken van de noodige Keuren en Wetten, ter bewaaring van alle goede orde en ter beteugeling van alle ongereegelheden en ook om de noodige Bedienden en Arbeidslieden tot hunnen pligt te houden, met voorkennis en goedvinden der gesaamlyke Ingelanden van deeze Polder, zyn toevertrouwd en dewelken door een, meede door de Ingelanden benoemd wordende, Penningmeester by alle hunne raadpleegingen, als hunnen Geheimschryver, worden geholpen en bygestaan, en welke Penningmeester daarenbooven gehouden is te innen en ontfangen alle de inkoomsten van deeze Polder en ook wederom, op bevel van Dykgraaf en Heemraaden, te betaalen alle zoodaanige lasten en onkosten, als tot onderhoud der Polder vereischt worden; als meede teffens van zynen ontfang en uitgaave te houden naaukeurige aanteekening en daarvan de Reekening behoorlyk optemaaken en in orde te brengen, ten einde alles aan de gesaamlyke Ingelanden zoude konnen worden verantwoord (3): terwyl ook ten dienste van dit Collegie is aangesteld een Bode van deeze Polder, die gehouden is de bevelen van den Dykgraaf en de Heemraaden te gehoorzaamen en hunne ordres getrouwelyk naatekoomen. Onder de verdere Bedienden van deeze Polder koomen ook voornaamlyk in aanmerking de Moolenmeesters, welker dienst geduurt den tyd van twee jaaren, en aan dewelken wordt toevertrouwd de bewaaring der Sleutelen van den Duiker by de Hoogeveensche weg en van de Pomp geleegen tusschen de vyfde en zesde Kaveling der Landen in deeze Polder, ten einde daarmeede ter behoorlyker tyd de noodige sluiting en ontsluiting te konnen doen; gelyk zy ook, in geval van eenige lekking of overstorting van Waater in, op of ontrent de Dyken van deeze Polder, waar tegen spoediglyk dient te worden gewaakt, gelast zyn daarontrent aanstonds de noodige voorziening te doen, zoo als zy best geraaden zullen vinden; terwyl hen ook is aanbevoolen het opzigt, niet alleen over de Moolens en de Moolenaars; maar ook over de Dyken, Wegen, Waateringen, Banwerken; op de aanbesteedingen der Dyken, Aarde- en andere werken; op het maaken van het geen aanbesteed is geworden; op de leeveringen der Arbeidslieden en anderen, dewelken aange-

(1) Uit my meedegedeelde Berichten van den Wel-Ed. Gestr. Heere Mr. Gerard van Alphen, Schout van Zoeterwoude.

(2) Bladz. 740.

(3) Uit my meedegedeelde Berichten.

genoomen hebben het noodige te bezorgen; en verders op alles, wat eenigzins ten nutte, dienste of welzyn van deeze Polder kan verstrekken; zoo echter, dat dezelven verpligt zyn hun gehouden bewind aan Dykgraaf en Heemraaden van deeze Polder behoorlyk te verantwoorden; gelyk aan hen dit alles op het klaarste wordt voorgeschreeven in de Instructie voor de Moolenmeesteren door de Heeren Dykgraaf en Heemraaden van deeze Driemans-Polder, ingevolge het goedachten der gesaamlyke Ingelanden, op den 8. Juny 1718., gemaakt en vastgesteld, en welk stuk, als konnende wegens zyne naaukeurigheid en goede schikking aan andere soortgelyke bepolderingen ten voorbeelde strekken, ik raadzaam gevonden heb alhier te plaatzen:

„ De Heeren Dyckgraaf en Heemraaden van de Driemans-Polder, hebben, ingevolge de Resolutie by de gesamentlycke Ingelanden van deselve Polder op den eersten Junii deeses Jaars seeventien hondert aghtien genoomen en gearresteert, goetgevonden ende verstaan, dat de respective Moolenmeesteren nu zynde, en in der tydt aangestelt wordende; hun precyse sullen hebben te reguleeren, naar de volgende Poincten en Articulen.

„ 1. Eerstelyk sullen Moolenmeesteren gehouden zyn, omme op ordre van de Heeren Dyckgraaf of Heemraaden ten allen tyden te verschynen op de plaatsen en uyren, welcke haar sullen worden bekent gemaackt.

„ 2. Ten tweeden, sullen aan haarlieden overgelevert worden de Sleutels van den Duycker by de Hoogeveensche Wegh, en van de Pomp geleegen tussche de vyfde en sesde Kavelingh, van welcke Sleutels twee, namentlyck, een van den Duycker, ende een van de Pomp, sullen gestelt worden in handen van een Moolenmeester, woonaghtigh tusschen de Hoogeveensche Wegh en het Tolheck van de Polder, en de andere aan een Moolenmeester, woonaghtigh tusschen opgemelde Hoogeveensche Wegh en Soetermeer, welke beyde naast by den Duycker haar huysvestingh sullen moeten hebben, en sullen sylieden daar meede openen en sluyten de boovengemelde Duycker; op de Ordinaris tydt daar toe gestelt, of noch te stellen, ten waare sulcks op requisitie van de Huysluyden of Bruyckers van de Landeryen in de Polder by noodtsaakelyckheyt sal worden versocht.

„ 3. Sullen Moolenmeesters gehouden zyn naaukeurigh gade te slaan de Dycken, Weegen, Wateringen, Opwasch en Ban-wercken van de voorschreeve Polder, als meede op de leeverantien van Timmerman, Smit, Metselaar, Zeylemaacker, en andere Leveranciers en Arbeydtslieden: En in gevallen yetwes quaamen te bemercken, het welck tot nadeel van de Polder moght strecken, sullen sy daar van aanstondts kennisse hebben te geeven.

„ 4. Sullen Moolenmeesteren, ingevalle eenige leckagien of overloop van water in, op, of omtrent de Dyckagie moghte gewaar worden, het welck geen uytstel konde lyden, ende ten uyttersten noodtsaakelyck wierdt geoordeelt, die aanstondts vermoogen te herstellen, en soodanige middelen beraamen, als deselve ten besten van de Polder gesamentlyck sullen oordeelen, aangewendt te moeten worden, de spyse of Aardewercken, ter naaster lage, en beste plaatse daar toe te gebruycken, houdende daar van onder haarlieden behoorlycke aanteekeninge, ende aanstondts van het werck aan Dykgraaf ende Heemraaden kennisse geevende.

„ 5. De Moolenmeesteren sullen moeten assisteren op alle aanbestedinge van Dyckagien, Aarde- ende andere Wercken, ende Dyckgraaf ende Heemraaden getrouwelyck dienen van haar consideratien en gedachten, soo die moghten worden gerequireert.

„ 6. Sullen sylieden, over de Moolens, en aangenoomen ende aanbestede Wercken naauwkeurigh het ooge laaten gaan, op dat deselve volgens de bestecken en contracten daar van gemaackt, moogen werden geobserveert ende voltrocken, welcke Wercken wel bevindende, sullen sy vermoogen Attestatie te verleenen, doch in cas van quade behandelinge tot nadeel van de Polder streckende, sullen sylieden gehouden zyn, daar van by tyds kennisse te geeven.

„ 7. Omtrent het Werck van het maalen der Moolens, sullen by haar onderhouden worden die ordres, die tot

„ noch

,, noch toe gehouden syn, ten waare anders soude moogen werden geresolveert.

,, 8. Sullen alle maanden by beurte twee uyt den haare (van den oudsten Moolenmeester beginnende) gehouden zyn, eens of twee maal ter weeck als de Moolens ganghbaar sullen zyn, de Moolens te besightigen, te onderstaan, en te examineeren of die wel volgens het Reglement van de Moolenaars worden behandelt, wat reparatien daaraan te doen zyn, ende de Arbeydtsloonen by Cedullen, van de Moolenaars aan wiens Moolen de reparatie geschiedt, ende een andere van den Timmerman, door wie deselve wordt gedaan, weeckelycks op te neemen, en die van vierendeeljaars tot vierendeeljaars aan den Penninghmeester te laaten toekoomen; verbiedende wel expressely ck daar omtrent eenige communicatie met den Timmerman te houden, op pœne van correctie.

,, 9. Deselve sullen gehouden zyn te letten, dat geen Dammen of andere beletselen (welcke tot merckelycke schade van de Polder, of ophouden van toevloeijingh van het Water na de Moolens souden konnen strecken) in Toghten of Cavelslooten werden geleght, anders als by ordre van de Polder is vastgestelt of vastgestelt sal worden.

,, 10. Op het doen van de naschouwe sullen sylieden gehouden zyn binnen den tydt van aght daagen na het doen derselve, rapport te doen aan den Dyckgraaf, die daarop sal ordonneeren en procedeeren na constitutie van saaken.

,, 11. Byaldien eenige Moolenaars weygerden te voldoen aan de ordres van Moolenmeesteren, conform beyde de Reglementen van Moolenmeesteren en Moolenaars, sullen sylieden haar hebben te addresseeren aan het Collegie.

,, 12. Gelyck meede wanneer onder haar eenige dissensie of onverstandt moghte koomen te ontstaan.

,, 13. Belastende wel expresselyck den Moolenmeesteren in der tydt, den inhoude deeses in alle syn deelen op te volgen, en na te koomen, op pœne van correctie, na exigentie van saaken, en goetvinden van Dyckgraaf en Heemraaden; en sal, opdat geen ignorantie van eenigh deel van dit Reglement soude moogen werden geallegeert, Copie gegeeven werden aan Moolenmeesteren in der tydt.

,, 14. Moolenmeesteren sullen de Polder dienen den tydt van twee aghtereenvolgende jaaren op een tractement van twee en twintigh guldens 's jaars yeder, of soo als sulcks sal worden gereguleert.

,, 15. Dyckgraaf, Heemraaden en verdere Ingelanden behouden aan haar de explicatie, ampliatie, en veranderingh van den inhoude deeses

,, Aldus gedaan, geresolveert en gearresteert by de Heeren Dyckgraaf en Heemraaden van de Driemans-Polder, aan den Leydtsche Dam op den Aghtsten Junii Seeventien hondert aghtien.

(*Onder stond:*)

,, Ter Ordonnantie van de Heeren Dyckgraaf en Heemraaden voornoemdt, by my als Penninghmeester

(*Was geteekend:*)

Simon Knoll.

Uit een onder my berustend door den Penningmeester van de Driemans-Polder eigenhandig geteekend Afschrift.

En die zelfde reedenen hebben my ingelyks bewoogen, op deeze te laaten volgen de Instructie, ten zelfden dage door de welgemelde Heeren Dykgraaf en Heemraaden invoegen als de voorige gemaakt en vastgesteld voor de Moolenaars der Waatermoolens van de meergemelde Driemans-Polder:

,, De Heeren Dyckgraaf ende Heemraaden van de Driemans-Polder, hebben, ingevolge de Resolutie by de gesamentlycke Ingelanden van deselve Polder, op den eersten Junii deeses Jaars seeventienhondert aghtien genoomen en gearresteert, goedgevonden ende verstaan, dat de respective Moolenaars in de voorschreeve Polder nu zynde, en inder tydt aangestelt wordende, hun precyse sullen hebben te reguleeren, na de volgende Poincten en Articulen.

,, 1. De Moolenaars van de Driemans-Polder sullen gehouden zyn te maalen, wanneer den dienst van de Polder sulcks vereyscht, of daar toe ,, ordres

„ ordres fullen gegeeven worden by de
„ Moolenmeesteren, en dat in confor-
„ miteyt van de ordres van de Polder,
„ verbiedende wel expreſſelyck te maa-
„ len, wanneer het peyl ſal onder ſtaan.

„ 2. Deſelve ſullen ſorge dragen, dat
„ alle vuyligheyt en onkruyt, of an-
„ dere beletſelen voor de Hekken wor-
„ den gekeert ende opgeviſcht, opdat
„ de Moolens daar door niet worden ver-
„ hindert noch beſchadight.

„ 3. Geen Moolenaar ſal vermoogen
„ te maalen door yemandt anders, wie
„ het oock ſoude moogen weeſen, maar
„ ſyn dienſt in Perſoon moeten waar-
„ neemen.

„ 4. Deſelve Moolenaars ſullen wy-
„ ders de reſpective Moolens, Zeylen,
„ Bruggen, Hekken, en het geen ver-
„ der tot de Moolens behoordt, wel
„ en ſuyver moeten onderhouden, en
„ by aldien yetwes geteert, geverft of
„ gerepareert moet worden, ſullen ge-
„ houden zyn daar van aanſtondts ken-
„ niſſe te geeven aan Moolenmeeſte-
„ ren.

„ 5. De Kulcken van de Moolens
„ ſullen nooyt buyten ordre moogen
„ ſonder Waater ſtaan, maar tot Con-
„ ſervatie van de Kadycken, Beſchoei-
„ jinge en anderſints op een peyl daar
„ toe te ſtellen, met Water moeten
„ gehouden worden; oock ſullen deſel-
„ ve Kulcken door de voornoemde
„ Molenaars op de tyden van de Schou-
„ we van de Watertochten, of als an-
„ ders noodigh ſal ſyn, worden geſuy-
„ vert en ſchoon gemaeckt.

„ 6. Wanneer den Timmerman, Smit,
„ Metſelaar, of andere Arbeydtsluyden
„ by den dagh aan de Moolens ſullen
„ wercken, ſal van de arbeydstydt,
„ by de Moolenaar, aan wiens Moolen
„ het werck geſchiedt, een pertinente
„ aanteekeninge gehouden worden, ge-
„ lyck meede van het afgebroocke ou-
„ de Hout of Yſerwerck, het welcke
„ aanſtonds by haar ſal geleght worden,
„ in de ſchuurtjes by yeder Moolen ten
„ dien eynde geſtelt, welcke aanteeke-
„ ningen weeckelycks ſullen overgele-
„ vert worden, aan een van de Moo-
„ lenmeeſters in der tydt.

„ 7. Alle Materialen van Hout, Steen,
„ Kalck, Sant, Yſerwerck of andere
„ ſaaken, in of omtrent de Moolens
„ leggende, ſullen by haarlieden ſorgh-
„ vuldigh moeten bewaart, en niet toe-
„ gelaaten worden, dat daar van yetwes
„ worde ontvreemt of beſchadight.

„ 8. De voornoemde Moolenaars ſul-
„ len daarenbooven letten en wel aght
„ neemen, dat alle accoorden gemaackt
„ met Timmerlieden, Metſelaars, Zeyl-
„ maaker, Decker of andere, tot de
„ Moolenwercken behoorende, wor-
„ den nagekoomen, en de Beſtecken
„ in ordre volbraght.

„ 9. De proviſie van Oly, Reuſel en
„ Kaarſſen ſal aan haarlieden uytge-
„ reyckt worden door de Boode, op or-
„ dre.

„ 10. Tot belooninge van haar werck
„ ende dienſten in deeſen gedaan, ſullen
„ ſylieden genieten ſoodanigen Jaarlyk-
„ ſche tractement, als daar toe is ſtaan-
„ de, of ſoo als ſulcks nader ſal worden
„ gereguleert.

„ 11. Geen Moolenaar ſal vermoogen
„ eenigerhande Vee, het zy Koeyen,
„ Kalven, Paarden, Varckens of Schaa-
„ pen te houden in of aan de Moolens,
„ op pœne van caſſatie.

„ 12. Wordt vorder de Moolenaars
„ ſpecialyk geordonneert, dat ſylieden
„ ſullen hebben te obſerveeren de ordres
„ van de Moolenmeeſteren, verbieden-
„ de alle injurieuſe woorden en feyte-
„ lyckheeden, op pœne van verlies van
„ een half Jaar tractement ten profyte
„ van de Polder.

„ 13. Wyders wordt bevoolen ende
„ geordonneert, dat, door de gemelde
„ Moolenaars, dit Reglement, naarſte-
„ lyck, exactelycke en met alle vlyt in
„ allen zyn deelen ſal worden nagekoo-
„ men en geobſerveert, en ſullen ſy-
„ lieden by nalatigheyt of overtredinge
„ van dit Reglement by Dyckgraaf en
„ Heemraaden in der tydt, na exigentie
„ van ſaaken, werden gecorrigeert.

„ 14. Ende op dat niemant ignoran-
„ tie van deeſe ordres ſoude moogen
„ of konnen ten eeniger tyde alleguee-
„ ren, wordt den Penninghmeeſter ge-
„ laſt Copie te geeven aan yeder Moo-
„ lenmeeſter en Moolenaar.

„ 15. Reſerveerende Dyckgraaf,
„ Heemraaden en verdere Ingelanden
„ aan haar de ampliatie en interpretatie
„ van dit Reglement.

„ Aldus gedaan, gereſolveert en ge-
„ arreſteert by de Heeren Dyck-
„ graaf en Heemraaden van de
„ Driemans-Polder aan den Leydt-
„ ſendam op den aghtſten Junii Se-
„ ventien hondert aghtien.

(*Onder ſtond*):

„ Ter Ordonnantie van de Hee-

 „ ren

„ ren Dyckgraaf en Heemraa-
„ den voornoemd, by my als
„ Penninghmeester

(Was geteekend:)

Simon Knoll.

Uit een gelyk onder my berustend door den Penningmeester van de Driemans-Polder eigenhandig geteekend Afschrift.

Meerdere andere nuttige en wyze schikkingen, tot bevordering van het welzyn van deeze Polder en tot voordeel van de Ingelanden, Eigenaaren of Bruikeren, in dezelve, zyn van tyd tot tyd door Dykgraaf en Heemraaden aldaar beraamd en goedgevonden, welken allen hier in te voegen het bestek van dit Werk te veel zoude te buiten gaan, waarom ik van deeze Polder alhier afscheid neeme, naadat ik alleenlyk nog zal hebben meedegedeeld de Waarschouwing, in den jaare 1721. door Dykgraaf en Heemraaden van deeze Polder tegen het onbehoorlyke Visschen aldaar gedaan en goedgevonden, om dat wy ook hier booven van de ordres, op dit stuk in den Banne van Stompwyk (1), onder wiens rechtsgebied een gedeelte van deeze Polder is geleegen, schoon ze aan het gezag der Regenten van dit Ambacht geheel zy onttrokken (2), gesteld, hebben gewaagd:

„ De Heeren Dykgraaf en Heemraaden van de Driemans-Polder
„ in ervaaringe koomende, dat, niettegenstaande by voorige Resolutien
„ goede ordre was gesteld teegens het onbehoorlyk visschen in de voorschreeve Polder, dat egter eenige baatsoekende en quaadaardige Menschen
„ hun niet en ontsien met Netten, Korven en Fuyken in de voorschreeve Polder te stroopen, te visschen
„ en met schuitjes en schouwen in en aan de voorschreeve Polder ten dien einde te koomen, sonder eenig reguard te neemen op de boete en pœne daar teegens gestatueert, en sulks tot ruïne van de voorschreeve Visscheryen; tot voorkoominge van het welk de gemelde Heeren Dykgraaf
„ en Heemraaden hebben goedgevonden en verstaan, hunne voorige genoome Resolutie te vernieuwen en te expliceeren, en mitsdien by deese aan alle en een iegelyk wel scherpelyk te verbieden en te interdiceeren, om met eenige Netten, Korven of Fuycken in de voorschreeve Polder te koomen visschen en stroopen, op een boete van drie guldens t'elken reise te verbeuren, en op de verbeurte van de Netten, Korven en Fuyken, mitsgaders Schuitjes en Schouwen, dewelke by gemelde Stroopers en Visschers sullen werden gevonden; wordende alle en een iegelyk van de Ingelanden, het zy Eigenaars of Bruikers, mitsgaders Moolenmeesteren, en den Boode deeses Polders, geauthoriseert tot het doen van de calange, als meede, om de voorschreeve Visgereedschappen en Vaartuigen van de gemelde inkoomende Stroopers, op de daad bevonden wordende, weg te neemen en aantehaalen, en des noods aan stukken te snyden en te houwen, na de omstandigheid van tyden en saaken sal vereisschen.

„ Aldus gedaan en gearresteert op
„ den 28 Juny 1721.

(Onder stond:)

„ In kennisse van my als Penningmeester

(En was geteekend:)

Simon Knoll.

Uit eene onder my berustende Authentieke Waarschouwinge.

Gelyk nu dit Ambacht veele zaaken gemeen heeft met het Ambacht van Zoeterwoude, als hier booven (3) door my te meermaalen is gezegd; zoo kan ik insgelyks niet afzyn, hier te melden, dat dit Ambacht ook gemeen heeft met het Ambacht van Veur, leggende aan de andere zyde van de Vliet, het aanstellen en onderhouden van den Klapwaaker ten gerieve en dienste van de gesaamlyke Bewooneren van deeze beide Ambachten aan den Leydschendam ter wederzyden van de voorzeide Vliet (4); een

(1) Bladz. 700—706.
(2) Zie boven Bladz. 739. en 740. en ook Bladz. 749. en 752.
(3) Bladz. 654. Aanteek. N°. 3. en 4. en Bladz. 706. en ook nog Bladz. 751.
(4) Uit my meedegedeelde Berichten van den meermaals welgemelden Heere Secretaris J. Schrevelius.

een tak van den Rhynstroom (1), die door Delft loopende, niet verre van daar zich na Vlaardingen gewend, aldus met de Maas vereenigd en in dezelve ontlast heeft (2).

Die Vliet nu is waarschynlyk deeze vermaarde Graft, dewelke, in het XLVIII[e]. jaar naa de geboorte van Onzen Heiland, door last van Cn. Domitius Corbulo, die, naa den dood van Sanquinius Maximus, over de Roomsche Krygsmagt aan den Needer-Rhyn, onder het gebied van den Keizer Tiberius Claudius, het opperste bevel voerde (3), is gemaakt geworden. Deeze Cn. Domitius Corbulo, een zeer dapper Krygsoverste, de Cauchen, een Volk gewoond hebbende aan de Noord-Zee, tusschen de rivieren den Rhyn, de Eems, de Elbe en de Weezer (4), en geleid wordende door Gannascus, een Kennemer, overwonnen en ook de Friesen bevreedigd hebbende (5), heeft den arbeid van zyne onderhebbende Zoldaaten, dewelken, wegens het verbod van den Oorlog over den Rhyn te voeren, als doen weinig werks vonden, op dat dezelven door eene vadzige leedigheid niet zouden bedorven worden, gebruikt (6), om door het maaken van deeze Graft den Rhyn met de Maas te vereenigen; en alzoo in 't vervolg, by verdere krygstochten, de wisselvalligheden van de Zee te konnen vermyden. Dus heeft de staatkundige Historieschryver Tacitus ontrent deeze verrichting van Corbulo getuigd (7): *Ut tamen miles otium exueret, inter Mosam Rhenumque trium & viginti millium spatio fossam præduxit, qua incerta Oceani vetarentur.* het welk door den Grooten P. C. Hooft, dien keurigen naavolger van deezen braaven Romein, in zynen Hollandschen Tacitus aldus wordt vertolkt: *Op dat nochtans de soldaat de leedigheit verworpe, heeft hy tusschen Maas en Ryn, een graft getrokken, drie- en-twintigh myen langh, om daar door d'onzekerheit des Oceaans te beletten.* En, met dit getuigenis stemt ook genoegzaam over een de getrouwe Schryver der Romeinsche Geschiedenissen Cassius Dio in deeze woorden (8): Καὶ ἐπειδή γε εἰρήνην, διετάφρευσε δι' αὐτῶν πᾶν τὸ μεταξὺ τοῦ τε Ῥήνου καὶ τοῦ Μόσου, σταδίους ἑβδομήκοντα καὶ ἑκατὸν μάλιστα· ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ ἐν τῇ τοῦ Ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναῤῥέοντες πελαγίζωσιν. 't welk ik aldus vertaale: *En wanneer zy nu*

vice-

(1) Zie booven Bladz. 2.

(2) Dit is 't gevoelen van den naaukeurigen Onderzoeker der Hollandsche Oudheden M[r]. Simon van Leeuwen, *in Epistola ad Clariss. Theod. van Bleyswyck E. F. a. d.* VI. *Kalend. Junii* CIƆIƆCLXXX. *data*, en gevonden wordende in de Byvoegzelen op de Beschryving der Stad Delft van den gemelden Heere van Bleyswyck pag. 874. terwyl anders de zeer geleerde Phil. Cluverius de Tribus Rheni Alveis Cap. 6. van gedachten was, dat deeze Vliet, loopende tot Delft en verder tot aan het Dorp Maasland, ten laatsten met de Maas is vereenigd by de Sluis; voorheen genaamd de *Maaslandsche Sluis*; doch welke plaats, seedert dat dezelve in welvaart en meenigte van Ingezeetenen merkelyk is toegenoomen, zoo dat ze in beiden het Dorp Maasland verre te booven gaat, en om deeze en om meerdere andere reedenen, ten verzoeke van Jonkheere Jacob van Egmond, Heere van Keenenburg, Ambachtsheere van Maasland, door hun Ed. Groot Moog. by Opene Brieven van Octroy van den 16. May 1614. van het rechtsgebied van Maasland is gescheiden en tot een geheel afzonderlyk rechtsgebied gemaakt en gesteld, en nu genaamd wordt *Maassluis*. En dit gevoelen van Cluverius over den loop deezer Vliet was ook eertyds het gevoelen van den opgemelden S. van Leeuwen in zyne korte Beschryv. der Stad Leyden pag. 27. en het Naader Bewys van deeze Beschryving pag. 462—464. en ook van den zeer kundigen D. van Bleyswyck, in de gemelde Beschryving der Stad Delft Hoofdst. II. pag. 43., doch, zyn Wel-Ed. schynt naaderhand daar van te zyn afgegaan en ook aanleiding gegeeven te hebben aan M[r]. Simon van Leeuwen, om meede het gevoelen van Cluverius te verlaaten en dit, alhier gestelde, gevoelen goedtekeuren, om gewigtige reedenen in den opgemelden Brief aangehaald, en de welken my ook bewoogen hebben het zelve te omhelzen en aldus tegen de gedachten van Cluverius, en meerdere anderen, (waar onder ook de Heer Frans van Mieris schynt geweest te zyn, als blykt hier booven Bladz. 2.) alhier ter needer te stellen. Keurt echter iemand dit gevoelen af en verkiest men liever het gevoelen van Cluverius; ik laate hem zulks vry en zal my daar tegen geen party stellen.

(3) Tacitus lib. XI. Annal. cap. 18.

(4) Kirchmayerus in Tacit. de Morib. German. cap. 35. pag. 377. Alting. Notit. Germ. Infer. part. 1. pag. 41. en van Leeuwen Batav. Illust. pag. 32. ook heeft over deeze Volken eene beknopte Verhandeling geschreeven de zeer sierlyke Joann. Schildius.

(5) Tacitus dict. lib. XI. Annal. cap. 19.

(6) Dit was de gewoone handelwyze der Romeinsche Veldheeren, waar van zich ook Drusus Germanicus, Vader van den Keizer Tib. Claudius, dikmaals heeft bediend, als te zien is by Suetonius Vit. Claud. cap. 1. videndus ibid. Beroaldus; ut & Viri summi If. Casaubonus & P. Burmannus ad dict. loc. *de his Drusinis Fossis*.

(7) Tacit. dict. lib. XI. Annal. cap. 20. & consulendus Lipsius in notis ad hunc locum.

(8) Cassius Dio Lib. LX. Hist. Rom. cap. 30. & Celeberrimus Reimarus ad hunc locum.

vreede hadden, heeft hy door middel van zyne Zoldaaten die geheele landstreek tusschen den Rhyn en de Maas, lang ontrent honderd en zeeventig stadien, met eene graft doorsneeden, op dat die rivieren, by eene onstuimige barning der Zee opkoomende, niet zouden overloopen. Hier in alleen schynt Cassius Dio van Tacitus te verschillen, dat geene de oorzaak tot het delven van deeze Graft tusschen den Rhyn en de Maas stelt geweest te zyn, ten einde daar door de kracht van het water zoude zyn gebrooken en de hoogere Watervloeden, dikmaals tot groote schaade de Landerijen overstroomende, mogten worden voorgekoomen; daar deeze (ten minsten volgens het begrip van sommige uitleggeren) het zelve toeschryft aan het gevaar, het welk de tochten ter Zee onderheevig waren, en het welk door dit middel konde worden vermyd, naardien langs deeze Graft dus binnen het Land met klein vaartuig alle behoeften uit den Rhyn in de Maas heen en weder konden worden vervoerd, het geen, vooral in de krygstochten, van een zeer groot gerief was (1). Echter hier in stemmen deeze beide geloofwaardige Geschiedschryvers, welker beiden bygebrachte reedenen, als in zich niets tegenstrydigs bevattende, den Veldheer Corbulo tot de onderneeming van dit werk wel konnen bewoogen hebben, over één, dat hier toe gebruikt is den arbeid van het Romeinsche Krygsvolk en dat door deeze Graft den Rhyn en de Maas vereënigd zyn geworden, terwyl in de bepaaling der lengte van deeze Graft, zoo als dezelve door de beiden gemelde Schryvers is opgegeeven, geen weezenlyk onderscheid gevonden wordt (2). En dat nu ook wyders deezen Vliet, het zy dan dat hy zich by Vlaardingen met de Maas vereënigt, het zy dan dat hy by Maassluis zich in de Maas verlieft, zy de vermaarde *Fossa Corbulonis*, schoon sommigen eene gansch andere Graft daar door verstaan, koomt my het waarschynlykste voor, naadat de beroemde Landbeschryver Philippus Cluverius zulks ten duidelykslten heeft beweezen en met genoegzaame reedenen ten bondigsten gestaafd, en welke gedachten ook omhelzen, behalven de booven genoemde Heeren D. van Bleyswyck en S. van Leeuwen, (schoon hun gevoelen een weinig van het gevoelen van Cluverius mooge verschillen) de zeer geleerde M. Alting, de vermaarde P. Scriverius, de schrandere N. Heinsius, de naaukeurige J. Oudaan, de kundige M. Z. Boxhorn, de beroemde J. Gronovius en de naarstige A. Pars (3).

Aan

(1) Doch de geleerde Lipsius meent in zyne Uitleggingen over deeze plaats van Tacitus, dat daar ontrent geen verschil tusschen deeze twee Schryvers is, en dat beider [illegible]

(2) Want [illegible] XXI. [illegible] Lucas cap. XXIV. [illegible]

(3) Cluverius dict. lib. de [illegible] cap. 6. & in Mappa [illegible] Veteris Batavæ, in German. Antiq. [illegible] p. 31. & seq. D. van [illegible] Beschr. van Delft [illegible] II. p. [illegible] 42 & seqq. en de Byvoegzelen pag. [illegible] & [illegible] Van Leeuwen in supra allegata Epistola ad D. van Bleyswyck data, en Batav. Illustr. pag. 114. Alting. Notit. Germ. Infer. part. 1. pag. 47. Scriverius Antiq. Batav. pag. 214. en Naadere Verklaaring van Oud Batavien pag. 24. & in Epigramm. in honorem Urbis Delfi, by D. van Bleyswyck Beschr. van Delft Hoofdst. VI. pag. 824. N. Heinsius in Carmine ad Mappam Geographicam Urbis Delfi en J. Oudaan in zyn Spraakverbelding der Stad Delft, beiden aangehaald by den meergemelden D. van Bleyswyck in 't gezegde Byvoegzel pag. [illegible] & [illegible] en ook Oudaan in zyn Roomsche Mogentheid in de Inleid. pag. 21. Boxhorn [illegible] van Holland in de Beschr. der Stad Delft pag. 124. Jac. Gronovius in Orat. de [illegible]tis Lugduni Batavorum, habita a. d. 14. Novemb. 1696. pag. 11. en Pars Catti Aborigines Batavorum in de Voorreed. pag. 25. & seqq. zie ook Joann. Schildius ad Suet. [illegible] Tib. Claudii cap. 1. & Lipsius en andere geleerde Lieden over Tacitus dict. lib. XI. Annal. cap. 20. Doch van deezer [illegible]ten verschillen wederom anderen, [illegible] ook zeer geleerde Lieden; als Ferrettus en Ryckius over de zoo even aangetooge plaats van Tacitus; alwaar deeze laatstgemelde zyn gevoelen ook met het gezag van Abr. Ortelius en Is. Pontanus tracht te bevestigen. Dus zyn meede over [illegible] Graft van een ander gevoelen de groote H. Grotius in Poëmatib. lib. II. Sylvar. [illegible] Borrii vs. 155. & Heda in Historia [illegible]por. cap. 3. pag. m. 10. terwyl M. van der [illegible] in zyn Handvestchronyk Tom. II. [illegible] 45. vyfderleije gevoelens van deeze Graft opgeeft. Zie ook de Beschryv. der Stad Delft, gedr. by R. Boitet, Hoofdst. I. pag. [illegible] Quisque, quæ sibi placet, [illegible]; ego hic amplector opinionem Amplissimi Sim. van Leeuwen, illorumque, qui cum eo sentiunt. Vorders kan [illegible] een kort verhaal der [illegible] verrichtingen van Cn. Domitius Corbulo, en van [illegible] Graft gevonden [illegible] undigen Heere J. Wagenaar [illegible] andere Historie, D. I. Bo[illegible] en 24. pag. 91—95.

Aan de Zuidzyde van dien Vliet nu legt ook (als zoo even (1) gezegd is) dat gedeelte van den Banne van Stompwyk, ongevaar ter halver weg tusſchen de Steeden Leyden en Delft, het welk meeſt al bekend is onder den naam van den Leydſchendam, om welke plaats wat naader te beſchryven wy nu zullen overgaan.

LEYDSCHENDAM.

De Leydſchendam, gedeeltelyk onder Stompwyk en gedeeltelyk onder Veur geleegen zynde, wordt ſomtyds ook wel alleenlyk *den Dam* (2) genaamd, van welken naamoorſprong wy een weinig laager zullen handelen, en inmiddels hier alleenlyk wat naader beſchouwen dat gedeelte van den Leydſchendam, het welk geleegen is aan de Zuidzyde van den Vliet onder het rechtsgebied van het Ambacht van Stompwyk, en aan de Stad Leyden toebehoort, terwyl wy het andere gedeelte van deeze plaats, leggende aan de Noordzyde van dien Vliet, als gehoorende onder de Hooge en Vrije Heerlykheid van Veur en dus geheel buiten ons tegenwoordig beſtek zynde, alhier, uitgezonderd het geen de Stad Delft raakt, met ſtilzwygen zullen voorbygaan.

De Leydſchendam, met Stompwyk en Wilsveen, onder eene zelfde Burgerlyke regeering en rechtsgebied zynde, gelyk hier booven dezelve is beſchreeven (3), behoort meede, even als de zoo opgenoemde plaatzen, onder het Waaterrecht van Rhynland; en werd oudstyds met Wilsveen door eenen zelfden Predikant bediend; doch, ſeedert het bouwen van de Kerk aan den Leydſchendam, en wel in of ontrent het jaar 1656. of 1657., hebben, en de Leydſchendam en Wilsveen, ieder een afzonderlyk Predikant, ſtaande beiden onder de Claſſis van Delft en Delfland, gekreegen (4), tot wiens beroep, by het openvallen eener Predikantsplaatze, door Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren deezer beide plaatzen, aan den Kerkenraad dier plaatze, alwaar de dienſt leedig ſtaat, op hun verzoek, wordt verleend Handopening tot het maaken van eene Nominatie of Voorſtelling van drie Perſoonen, bekwaam om den leedig ſtaanden dienſt te vervullen; waarnaa dit Voorſtel aan hunne Ed. Groot Achtb., als Ambachtsheeren, ter goedkeuring of afkeuring, naar hun vry welgevallen en goedvinden, wordt aangebooden; en, wanneer dit Voorſtel de goedkeuring van hun Ed. Groot Achtb. heeft weggedraagen, gaat dezelve Kerkenraad over tot het doen van een Beroep uit het goedgekeurde Drietal; waarnaa men den dus beroepen Predikant wederom aan hunne Ed. Groot Achtb. voordraagt, om daarop haar Ed. Groot Achtbaarhedens goedkeuring of afkeuring intewachten (5). De afkeuring in het een of ander geval volgende, moet die Kerkenraad van nieuws aan Handopening verzoeken en, dezelve verkreegen hebbende, in alles wederom op de voorverhaalde wyze te werk gaan. Doch, wanneer het gedaane Beroep de goedkeuring van hunne Ed. Groot Achtb. wegdraagt, wordt het zelve als allezins wettig geacht, vervolgens, naar Kerkelyke gebruiken, aan de Claſſis van Delft en Delfland meedegedeeld en dus, zoo genaamd, *Kerkelyk* gemaakt (6).

De

(1) Bladz. 756. en ook booven Bladz. 689.

(2) Met deezen naam koomt het gedeelte, onder Stompwyk gehoorende, onder anderen voor in de Voorwaarden van Verkoop, te vinden in de Handveſten van Leyden pag. 728. en in de Acte van Verband tot die Verkooping relatif. Ibid. pag. 734.

(3) Bladz. 689.

(4) Uit de Aanteekeningen van wylen den Heere Frans van Mieris.

(5) Uit my meedegedeelde Berichten van den Wel-Ed. Geſtrengen Heere Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van deeze Ambachten. Ter deezer geleegenheid moet ik hier tegen anders gevoelenden aanmerken, dat den geenen, die het recht van goedkeuring van eenig Voorſtel heeft, meede gewiſlyk toekoomt het recht van afkeuring of verwerping van het geheele Voorſtel, naardien, zonder dit laaſte, het eerſte niets kan beduiden. Cap. Cum terra 14. X. de Election. & Elect. poteſt. Cap. Cum olim 7. X. de Arbitr. & alibi.

(6) Deeze wyze van 't beroepen eener Predikant heeft ook plaats in de andere Hooge en Ambachtsheerlykheden, aan deeze Stad in eigendom behoorende, als Oeſtgeeſt, Leyderdorp en Zoeterwoude; waarſchynlyk volgens het oud gebruik, aldaar in vroegere tyden plaats gegreepen hebbende; en welke oude gebruiken hun Ed. Groot Moog. by Reſolutie van den 19. July 1624. hebben gelaaten, zonder eenige finale beſchikking of veranderring, in dien ſtaat, waar in dezelven zich alsdoen bevonden, tot dat, naa gehoudene Beſogne, beraamd in den jaare 1619., over de in de Synode Nationaal van Dordrecht ontworpene Kerkenorde, dewelke door den Souverain nimmermeer is goedgekeurd, noch

aan-

De Kerk (1) nu, waarmeede deeze plaats thans pronkt, is een sierlyk en net

[illegible] omen; noch ook als een Wet ter naavolging voorgeschreeven geworden, naardien dezelve aan de Overheid haar wettig en natuurlyk recht ontneemt en eene *Onafhanglyke Collateraale Kerkelyke Magt en Geestelyk Gebied* in deezen Vrijen Staat tracht in te voeren, dieswegens finaal zal zyn geresolveerd. Alle deeze te Dordrecht ontrent dit stuk gemaakte Kerkelyke Besluiten zyn toch door hunne Ed. Groot Moog. en de Souveraine Staaten der andere Vereenigde Neederlanden van den beginne af reeds aangemerkt als schandelyke en schaadelyke overblyfzels van den ouden zuurdeessem, en van de verfoeilyke droggronden der verloochende leere van het Pausdom, dewelke terwyl men met allen recht hadt verworpen en verlaaten, zoo veel echter de Pauslyke heerschzuchtige hoogmoed door de meesten van onze regeerzieke Geestelykheid ten hoogsten bemind en dat bitsse [illegible] door veelen uit haar [illegible] wanneer zy met alle hunne vermogens daarop hebben toegelegd, om door hunne Synodaale Decreeten een nieuw *Jus Canonicum* in te voeren en dus *Imperium in Imperio*, een gebiedende Kerkstaat in den Burgerstaat, oprechten, waar tegen nochtans Onze Hooge en Wettige Overheid, te wel bewust, dat, wanneer meerdere, dan één, gebiedende Oppermagt in eenen en denzelfden Burgerstaat wordt gevonden, dien Staat daar door zeekerlyk wordt verdeeld en zynen gewissen ondergang ten spoedigsten bewerkt, altoos met veel zorgvuldigheid en met alle de Haar van God verleende magt heeft gewaakt, ten einde zich onze Geestelykheid niet te zeer verheffe, en, naar het by de meesten onder haar zeer geliefd voorbeeld van het Hof van Rome, ook eenmaal over de goederen en gemoederen der menschen met een [illegible] geweld heersche; maar [illegible] aangenaam [illegible] de haar gestelde paalen [illegible], dewelken hoe zeer eenigen uit haar by [illegible] heid als nog tot op den huidigen dag geneegen zyn te buiten te gaan, doen ons (om van geene andere voorbeelden te spreeken) de onlangs in Friesland voorgevallene en alom genoeg bekende gebeurtenissen overvloedig [illegible] zien: gelyk dezelven in de Neederlandsche Jaarboeken voor de jaaren 1765. en 1766. in 't breede beschreeven gevonden worden: terwyl in tegendeel alle de geenen, die voor rechtschaapen Geestelyken willen gehouden worden, ook zelfs den minsten schyn van hoogmoedige heerschzucht, als eene voor den waaren Godsdienst allerverderflykste pest, steeds zullen (gelyk het behoort) vlieden; zich met allen gehoorzaamen eerbied aan de wyze bevelen en verstandige schikkingen van 's Lands wettige Hooge Overheid (als van God gesteld) onderwerpen; ook, als goede voorgangers der Gemeente, allen Magistraaten van groote of kleine plaatzen (als de plaats der Hooge Overheid bekleedende) met schuldige achting eeren; van 't geen de regeeringszaaken betreft vooral een diep stilzwygen bewaaren; en dus met allen ernst bezeffen, dat het hunne zaak en pligt alleen is, te bidden, te vertroosten en te vermaanen, zoo in 't gemeen, als by de algemeene nooden en gevaaren van het Land in 't byzonder; en verder in alle neederigheid te wandelen: en dat het dieshalven hen geenzins betaamt, zich met de Burgerlyke Regeeringen te bemoeijen en de handelingen en 't bestier der Overheid te pryzen of te laaken; naardien het Politieke Bewind toch geheel buiten hun beroep is, en zy daar toe door de Overheid nooit geroepen, noch aangesteld zyn geworden; zoo dat zy dit altyd aan anderen, die tot dat einde zyn gesteld, moeten overlaaten, en zich nimmermeer laaten, gebruiken, of zelfs noodigen, om zich in eenige politieke zaaken, als hen geenzins raakende, in te laaten, waar door zy zich ook de geneegenheid en achting der Overheid, ziende hun zeedig en stichtelyk gedrag en hunne gestaadige en noodige zorg ontrent alle [illegible] geheelen dienst, alleen [illegible] maaken en verdienen; gelyk [illegible] verstandiglyk is opgemerkt door den Heere F. K. van Moser in zyne Zeede- en Staatkundige Spreuken en Karakters, pag. 2[illegible]6 en 2[illegible]7. En waarlyk, wie, die slechts eene kleine kunde van onze Vaderlandsche Geschiedenissen bezit, zal niet met my moeten bekennen, dat het gewisslyk het heilzaamst voor deezen Staat zoude zyn geweest, en dat ook zeer veele onlusten in dit Land zouden zyn voorgekoomen of in haare geboorte gesmoord geworden, indien men den Predikanten nimmermeer hadt toegelaaten, zich met eenige andere zaaken, dan het waarneemen van hunnen dienst te bemoeijen? volgens de eertyds gegeevene lesse van een oprecht vriend der Hollandsche Vryheid, ons, onder anderen, meedegedeeld door den Heere J. Wagenaar in zyne Beschryving van Amsterdams Geschiedenissen D. II. B. IX. pag. 365. Inmiddels bidden wy, dat deeze goede en wyze gevoelens, tot beteugeling der heerschzuchtige Kerkelyken, gelyk dezelven onze Hooge en Wettige Overheid tot hier toe steeds hebben bezield, ook in 't vervolg altoos haare harten moogen bestieren, op dat deezen Staat by zyne vryheid in Burgerstaat en Kerk met vreede en eendragt bewaard worde tot aan het einde der eeuwen! Vorders kan deeze voorgemelde Resolutie van hun Ed. Groot Moog. worden gezien in het Register der Resolutien van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland van den 19. July 1624. en in het Groot Placaatb. Vol. III. pag. 470. als ook in het in den jaare 1756. uitgegeeven Tractaat over *het Recht der Overheden ontrent Kerkelyke Bedieningen*, in het VIIe. Hoofdst. pag. 270—273. Gelyk ook nog meerder over het gezag en recht der Ambachtsheeren in het beroepen van Predikanten en het stellen van Voorleezeren en Voorzangeren, in Holland plaats hebbende, kan gevonden worden by den

het gebouw, van booven gedekt met een zeer fraaije Coepel en voorzien met een netten tooren, hebbende zeer goede klokken en een naaukeurig uurwerk ten dienste der Ingezeetenen, en zynde versierd met het Waapen der Stad Leyden booven aan den windwyzer. Deeze Kerk, en de Coepel op dezelve, is gebouwd ontrent den jaare 1652. (2) en staat, ongevaar in het midden van deeze plaats, aan den Vliet, alwaar dezelve eene zeer goede vertooning maakt voor de zoo meenigvuldige persoonen, dewelken dagelyks deeze plaats, het zy met de gewoone trekschuiten van Leyden op Delft en 's Gravenhage, als ook op andere naabygeleegene Steeden, Vlekken en Dorpen; het zy met der Steeden of andere trekjagten; het zy met andere grootere en kleindere scheepen of schuiten; doorreizen, en al het welk den Leydschendam tot een zeer vermaakelyk en aangenaam verblyf maakt en ook in goeden welvaart doet bloeijen.

Achter den Leydschendam legt zeekere Weg, van ouds bekend onder den naam van *Kostverloopen*, doch, in laatere tyden, *Kostverlooren* genaamd, en zynde de scheiding tusschen de Driemanspolder in Stompwyk en de polder van Tedingerbroek, welke weg eertyds heeft aangekoomen de Abdy van Rhynsburg, waarom ook de Heeren Staaten van Holland en Westfriesland in den jaare 1593 aan Vrouwe Stephana van Rossum (3), Abdisse en Vrouwe van Rhyns-

den der Hollandsche Rechten zeer kundigen en bescheiden Schryver Mr. Pieter Bort in zyn Tractaat van de Hooge en Ambachtsheerlykheden IV. Deel §. 35. te vinden in zyne Rechtsgeleerde Werken Deel II. pag. 347—352. en is in 't algemeen wegens het recht over Kerkelyke persoonen en zaaken, zoo als het zelve van oude tyden af in Holland door 's Lands Overheden is geöeffend geworden en tot op den hudigen dag nog stand grypt, te zien het genoemde Tractaat over het Recht der Overheden ontrent Kerkelyke Bedieningen, Hoofdst. IV. V. VI. en VII. pag. 152—318.

(1) Het is waarschynlyk, dat oudstyds, voor de zoo gezeegende Kerkhervorming, de Opgezeetenen aan deeze plaats hunnen dagelykschen Godsdienst zullen hebben verricht in de Kapelle, dewelke naaby den Leydschendam (*Leidensis agger*) heeft gestaan en den H. Laurentius was toegewyd, en ook onderscheiden was van de Veur-Kapel; (van dewelke hiernaa onder Wilsveen zal worden gesprooken) volgens H. van Heussen in Batavia Sacra part. II. pag. 282.

(2) Zie Thesauriers Reekening van den jaare 1652 pag. 341.

(3) Deeze Mevrouwe Stephana van Rossum was eene Dochter van den Heere Johan van Rossum, Heere van Pouderoyen, (die een Broeder was van dien zoo vermaarden Krygsheld Maarten van Rossum; van wien onder meerdere anderen kan geleezen worden Petit Grand. Chroniq. lib. VII. en Slichtenhorst Geldersch. Geschied. Boek XI. XII. en XIII. als ook Halma Toneel der Vereenigd. Neederl. op den naam van *Maarten van Rossem*) en van Vrouwe Oda, Erfdochter van Broekhuizen: zy succedeerde, als Abdisse en Vrouwe van Rhynsburg, &c. aan Vrouwe Elburg van den Boetzelaer, genaamd Langerak, dochter van den Heere Rutger van den Boetzelaer, de vyftiende Heer van Asperen, dewelke op den 19. Maart 1568. was overleeden, en van dewelke kan gezien worden Beekman Beschryv. van Asperen Hoofdst. XI. pag. 249. Ook was deeze Vrouwe Stephana van Rossum de laatste Abdis, dewelke in die Abdy gewoond heeft, naardien dezelve by haar tyd is verwoest en door den moedwil, of van de vreemde krygsknechten, of van anderen, geduurende een tachtigjaarigen oorlog met de Spanjaarden en de inlandsche troubelen, ontrent den jaare 157[illegible]. te gelyk met de Kerk is aan brand gestooken en in koolen gelegd geworden, terwyl de Kloosterkerk naaderhand nog is gebruikt voor een paardenstal, als blykt uit zeeker Request van den 18. Augusty 1579. De Abdy dus geheel verwoest zynde, heeft deeze Mevrouwe Stephana van Rossum haare woonplaats genoomen te Leyden, alwaar zy op den 26. Decemb. 1603., ontrent honderd jaaren oud geworden zynde, op de Hoogstraat naaby de Vischbrugge woonende, is overleeden. Doch is aan deeze Abdisse, gelyk ook aan de twee naastvolgende, aan dewelken alsdoen nog eene gedeeltelyke bestiering der Kloostergoederen was gebleeven, seedert de gelukkige verandering van den Godsdienst, alleenlyk maar gegeeven den titul van Vrouwe van Rhynsburg, ter vermyding van de haatelykheid van den eerstgemelden naam. Niettemin blykt het, dat dezelven nog hebben geöeffend het recht van Patronaat of Voorstanderschap van de Kerk te Rhynsburg, dewyl men in een Oud Rhynsburgs Kerkboek, begonnen den 19. May 1585., vindt aangeteekend, dat met bewilliging en op het gezag van welgemelde Mevrouwe Stephana van Rossum, in 't byzyn van Dirk van Kessel, ter dier tyd Rentmeester der Abdygoederen, en van Ds. Petrus Hakkius, Predikant te Leyden, op den 16. October 1591. tot den dienst van de Kerk te Rhynsburg is aangenoomen Ds. Carolus Agricola. Insgelyks blykt uit een Leydsch Classisboek in de Acten van den 12. Augusty 1612., dat Mevrouwe Anna van Berchem, alsdoen regeerende Vrouwe van Rhynsburg, &c. haare toestemming heeft gegeeven tot de beroeping van Ds. Petrus Engelgrave, als Predikant te Boskoop. Even als uit meerdere andere stukken van den 18. & 19. Juny 1612. & den 3. Septemb. 1616. het geöeffend

Rhynsburg, Boskoop, Akkersdyk en de Venne, enz. (1), op haar te kennen geeven, dat zy wel geneegen was deeze weg, zoodaanig vervallen zynde dat dezelve niet wel konde worden gebruikt, geheel te doen herſtellen en behoorlyk onderhouden, tot merkelyk genot van de Ingezeetenen en alle anderen, indien aan haar mogte worden vergund aldaar te heffen zeekere tol van iedere waagen, rydend paard en hoornbeest; gunſtiglyk zoodaanige tolheffing hebben toegeſtaan, mits dat de penningen, daar van koomende, alleenlyk tot het opmaaken en behoorlyk onderhouden van deeze weg zullen worden beſteed, als blykt uit de Opene Brieven van Octroy by Hooggemelde Souveraine Staaten gegeeven en hiernaa volgende:

„ De Ridderſchap, Edelen, en de „ Steden van Hollandt ende „ Weſt-Vrieslandt, repreſenterende de „ Staten van den ſelven Lande, Doen „ te weten, dat alſoo Stephana van „ Roſſum, Vrouwe van Reynsburgh „ Ons verthoont heeft, dat ſy Remonſtrante ſekere wegh heeft, geleeghen „ achter den Leydtſchendam, genaemt „ Koſt-verloopen (2), die jeghenwoordelyck niet wel gebruyckt kan worden, „ ende dat ſy ordre ſtellen ſoude, omme „ den ſelven wegh te doen repareren, „ ende ten oorbaer onderhouden, ſoo „ verre Ons geliefde haer daer inne te „ goede te komen, ende t'accorderen „ Octroy, gelyck den Heere van Sommersdyck ende andere ſoude zyn vergunt, omme te moghen genieten van „ elcke waghen een ſtuyver, van elcke „ rydende paert eenen halven ſtuyver, „ ende van elcke hoorn-beeſt een oortgen, daer over paſſerende. SOO „ IS 'T, dat Wy in anſieninge van „ 't groot geryf, dat by d'Ingeſetenen „ deſer Landen, ende anderen, die den „ voornoemden wegh begeeren te pasſeren, ſal genoten worden, ſoo verre den ſelven wegh werde gerepareert „ ende onderhouden alsna behooren, „ ende dat 't ſelve ſonder groote kos- „ ten

ſend gezag deezer Vrouwe, zoo in 't Burgerlyke, als in 't Kerkelyke, kan beweezen worden. Ook kan van dit alles worden naagezien het aangeteekende, zoo by A. Pars Rhynsburgſ. Oudhed. pag. 367. pag. 376. en pag 450. als by H. van Heuſſen in Batav. Sacr. part. II. pag. 360. & 361. en in Hiſtor. Epiſcop. Fœder. Belg. part. I. pag. 505. & 506.

(1) Hoewel in het naavolgende Octroy deeze Abdiſſe door de Heeren Staaten alleenlyk genaamd wordt *Vrouwe van Rhynsburg*, waarvan de reeden in de voorgaande Aanteekening zyn vermeld: zoo heb ik deeze Mevrouwe alhier nochtans genaamd met die titels, dewelken zy zich zelven nog heeft ge[illegible] op den 29. Maart 1571. by zeekere Acte van Proteſt, gedaan aan de Heeren Commiſſariſſen by de Staaten van Holland geordonneerd tot de Verpachting der Impoſten, daar te vooren over 't Gemeene Land, Steeden en Vlekken van Holland geſteld en uitgeſchreeven, tot weering van dezelve Impoſten onder de Heerlykheid van Rhynsburg; en welke Acte meede wordt opgegeeven by den meergemelden A Pars in zyne Rhynsburgſ Oudhed pag 406. en in dewelke aan deeze Mevrouwe ook meerder, dan eenmaal, den naam van *Haare Hoogheid* gegeeven wordt. En dus ſchreef zich ook op den 29. Augusty 1560. hooggemelde Mevrouwe Elburg van den Boetzelaer, genaamd Langerak, *Abdiſſe en Vrouwe van Rhynsburg, Boskoop, Akkersdyk ende de Venne*; daar zelfs ('t geen nog verder gaat) byvoegende: *by der gratien Gods*: gelyk meede is te zien by den zelfden A. Pars pag. 367. & 400. Alzoo ſchreef ook Vrouwe Machteld van Duvenvoirde, *by der genaden Godts Abdiſſe van Reynsburch*, in haare Giftbrief van het recht der Botermate aan de Stad Delft in den jaare 1329., te vinden by D. van Bleyswyck Beſchryv. van Delft pag. 663. en Vrouwe Eliſabeth van Mateneſſe, by haare Erfpachtsbrief wegens zeekere anderhalf morgen Lands, met een Rystuintje daar in begreepen, aan de Stad Delft in erfpacht in den jaare 1479. uitgegeeven, als zynde de grond, daar het Oude Leproos- of Lazarus-Ziekenhuis plagt te ſtaan; meede gedeeltelyk te vinden by den zelfden D. van Bleyswyck Ibid. pag. 515. als meede in den jaare 1364. Vrouwe Clariſſa van Schenijen, (of liever: van Schengen) by haare Acte van Overgifte aan de Stad Leyden, wegens de verandering van Onzer Lieve Vrouwe Capel, geſticht binnen dezelve Stad in Marendorp onder de parochie van Oegſtgeeſt, in eene Parochiekerk; aan welke Vrouwe ook op dezelfde wyze den eertitul wordt toegekend by Schout en Schepenen van deeze Stad in hunne Acte, waar by zy in denzelfden jaare hebben erkend geen recht tot eenige giften in de voorzeide Capelle te hebben; en welke beide Acten hier booven Bladz. 85 en 86. gevonden worden. Meerder van deezer Abdiſſen grootheid, eer en aanzien kan geleezen worden by Pars in 't gezegde tractaat pag. 359. & ſeqq. & pag. 391. & ſeqq. & H. van Heuſſen Batav. Sacr. part. II. pag. 360. & Hiſtor. Epiſcop. Fœder. Belg. part. I. pag. 504. & ſeq. en in de Aanteeken. op de Rhynlandſ. Oudhed. pag. 554.

(2) *Heden* Koſtverlooren. *En wordt ook aldus by A. Pars genaamd gevonden.*

„ ten niet en sal konnen geschieden, de „ Remonstrante voornoemt, uyt Onse „ sonderlinghe macht ende outhoriteyt, „ gegunt, geaccordeert, ende geoctro- „ yeert hebben, gunnen, accorderen, „ ende octroyeren by desen, van elc- „ ke waghen, die over den voornoem- „ den Wegh ryden ende passeren sal, „ te moghen doen ontfanghen eenen „ stuyver, van elck rydende paert ee- „ nen halven stuyver, ende van elck „ hoorn-beest een oortghen; ende tot „ dien eynde twee sluytbomen te doen „ stellen ter bequamer plaets, mits „ dat den voornoemden Wegh alvoo- „ ren rytbaer sal worden gemaeckt, „ ende voorts wel ende behoorlyck sal „ worden onderhouden, ende de pen- „ ningen daer afkomende, daer toe al- „ leenlyck sullen worden geëmployeert. „ Ende ten eynde 't inhouden van de- „ sen Onsen brieven van Consent ende „ Octroy mach worden nagekomen, „ geobedieert, ende achtervolgt, lasten „ ende ordonneren Wy een yeghelyck, „ dien desen aengaen mach, in 't be- „ talen van 't voornoemde recht, hen „ naer 't inhouden van desen te regule- „ ren, op peene van daer vooren ge- „ executeert te worden. Ende op dat „ niemandt hier van ignorantie en pre- „ tendere, sal extract van desen, aen „ elcken sluyt-boom worden geaffigeert.

„ Gedaen in den Haghe, onder On- „ sen Zeghele hier op gedruckt, „ den XVIII. Novembris, anno „ vyfthien hondert drie ende tne- „ ghentigh.

Hollandts Placcaetboeck gedrukt by Jan Janssen 1645. *I. Deel pag.* 175. *Sim. van Leeuwen Handvesten van Rhynland, pag.* 369. *en A. Pars Rhynsburgsche Oudheden, pag.* 410.

Doch, in volgende tyden, is deeze Weg, in 't geheel lang 137. Rhynlandsche Roeden, in eigendom overgegaan aan de Driemans-Polder (1), aan dewelke dezelve, loopende van de Stompwyker Weg tot aan Wilsveen, met het Waater, 't welk ter zyde van de Starrevaarts-Polder tot in de Vliet loopt, door den Raad en Rentmeester Generaal der Abdygoederen van Rhynsburg is verkoft voor de somme van Vier Duizend Gulden (2).

En, gelyk als nu deeze Weg in eigendom behoorde, in vroegere tyden, aan de oude Abdygoederen van Rhynsburg, en thans een eigen goed is van de Driemans-Polder, in dit Ambacht van Stompwyk geleegen; zoo is ook nog een groot gedeelte der grond van den Leydschendam tot op deezen huidigen dag een eigendom van de Stad Delft, dewelke het zelve met de Zydewinde of Landscheiding (3) in den jaare 1580. by koop en opdragt van Vrouwe Margarita, Graavinne van Arenbergh en van der Mark, teffens met het recht en den eigendom van den Overtocht, genaamd den *Leydschendam*, waartoe ook deeze grond van alle oude tyden af zal hebben behoord, en van welken Overtocht wy een weinig laager breeder zullen spreeken, heeft bekoomen. En bestaat nu deeze grond in twee Straaten, welker eene, leggende onder het rechtsgebied van Stompwyk, aan de Zuidzyde van den Oostduiker, van ouds genaamd werd *de Straat*, doch nu bekend is onder den naam van *de Veenestraat*, door dewelke men na Stompwyk gaat, en aan welks begin, te reekenen van de Vliet, om de beide hoeken thans geleegen zyn twee Herbergen, welker eene tot teeken draagt *de Admiraals Tromp en de Ruyter*, en de andere *Amsterdam*; doch de andere Straat, leggende aan de Noordzyde van den Leydschendam, onder het rechtsgebied van de Hooge en Vrije Heerlykheid Veur, draagt geen naam, maar is daar door genoeg bekend, dat men door deeze van den Oostduiker na de Heerenweg toe gaat. Deeze Straaten zyn, ten tyde der opgemelde koop en opdragt niet betimmerd geweest; doch, wanneer by volgende tyden verscheide persoonen zich geneegen hebben getoond, om op deezen grond eenige huizen, stallen, lootzen of schuuren te bouwen, is hen zulks, naa vooraf daar toe

(1) Zie van deeze Polder hier booven Bladz. 739. en de volgenden, tot op Bladz. 756.

(2) Uit my meedegedeelde Berichten van den meergemelden Heere Secretaris J. Schrevelius. Doch, den tyd, op den welken deeze verkoop is geschied, heb ik niet konnen verneemen; maar zulks zal waarschynlyk zyn voorgevallen geduurende den loop van het aan deeze Polder verleende eerste Octroy van den 23. Juny 1668., waar van hier booven Bladz. 739. tot Bladz. 744. gehandeld is.

(3) MS. Verbaal van Informatien in de zaake van Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der

toe het noodige verlof van Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft verzocht te hebben, door welgemelde hun Ed. Groot Achtb. gunstiglyk toegestaan; echter met die voorzorg, dat eenig gedeelte van de Zydewinde, anders genaamd de Landscheiding, de Stad Delft insgelyks by dien opgemelden koop en opdragt aangekoomen, zoude openblyven voor een Buitenweg of Straat, zoo wel ten dienste van de Huizen en andere Gebouwen aldaar, gelyk gezegd is, getimmerd, en ten gebruike der andere daar ontrent gezeetene buuren; als ook ten einde de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland hun recht van schouw over dezelve Landscheiding zouden konnen oeffenen (1); als ook nog onder deeze voorwaarden, dat jaarlyks voor dit gegeeven verlof door ieder der eigenaaren van dezelve Gebouwen, naar maate der vergunning en gerief met des Stads grond, ten behoeve der Stad Delft zeekere kleine erkentenissen, als een grondrente of erfpacht, zouden worden betaald (2), dewelken ieder jaar door den Damhouder (3) worden geïnd en door denzelven aan den Heere Thesaurier der Stad Delft verantwoord; en dewelken ook stiptelyk ontrent den verschyndag zonder langer vertrek moeten worden opgebragt, naardien anderzins, by gebrek van deeze juiste voldoening, al het voorzeide gebouwde daadelyk aan de Stad Delft zoude vervallen en verbeurd zyn, zoo dat ook de Magistraat van die Stad het zelfde terstond zoude moogen aanvaarden en daarmeede als het vry eigen goed der Stad handelen (4); en zulks alles volgens de dieswegens op verscheide tyden by de welgemelde Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft uitgegeevene Vergunning- of Constitutiebrieven, dewelken meede nog behelzen, dat deeze vergunning alleenlyk stand houde tot believen en weederzeggen van haar Ed. Groot Achtbaarheden (5), dewelken dan ook het het recht en de magt aan zich hebben behouden, om dezelve Gebouwen ten allen tyden te doen afbreeken, wanneer hun Edele Groot Achtb. zulks zullen geraaden en oirbaar vinden; en wyders ook met dit byzonder beding, dat de persoonen, aan wien deeze gunstige bewilliging is toegestaan, in de opgemelde Gebouwen geene, of niet eenige andere neering zullen moogen oeffenen, dan dewelke aan hen aldaar te doen door hun Edele Groot Achtbaare is toegestaan geworden (6). Inmiddels moeten de eigenaars van alle deeze Gebouwen, behalve de gezegde jaarlyksche erkentenisse ten behoeve der Stad Delft, nog daar en booven aan het Gemeene Land opbrengen de Ordinaire en Extraordinaire Verpondingen of Eenhonderdste en Tweehonderdste penningen, zoo als dezelven van alle getimmerten door hun Edele Groot Moog. tot verval van 's Lands lasten gewoonlyk geheeven worden (7). Deeze opgemelde grondeigendom van de Stad Delft, gelyk ook den eigendom van den Overtocht over den Dam, of nu van de Duikers en Verlaaten in den Dam gemaakt en aan de-

der Stad Delft, Impetranten van Mandament van Complaincte, contra Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland, cum sociis, Gedaagdens, by Heeren Commissarissen van den Hove van Holland op den 28. Juny 1679. gehouden.

(1) Zoo als dit wordt aangeteekend gevonden in het zoo even aangetoogen MS. Verbaal van Informatien, my door eene vriendelyke hand meedegedeeld.

(2) Uit my op eene zeer verpligtende wyze meedegedeelde Berichten van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Hendrik van der Goes, Secretaris der Stad Delft. Ook wordt dit insgelyks dus verhaald in het zoo even aangetoogen Verbaal van Informatien. En is my al verder uit andere meedegedeelde Stukken gebleeken, dat alle deeze jaarlyksche recognitien te saamen thans bedraagen iets meerder, dan zestig gulden.

(3) Dus wordt reeds van ouds genaamd die Bediende, aan wien van wegen de Stad Delft alhier het toezigt op de Verlaaten en Duikers, die Stad toekoomende, is aanbevoolen.

(4) D. van Bleyswyck Beschryving der Stad Delft, Hoofdst. III. pag. 102.

(5) Uit my meedegedeelde Stukken.

(6) D. van Bleyswyck op de aangetooge plaats van zyne gezegde Beschryving der Stad Delft. Zie ook Kabinet der Nederl. Oudh. van A. Rademaker, beschreeven door M. Brouërius van Niedek en Is. le Long, D. III. pag. 96.

(7) Dit is my op het allervriendelykste bericht door de te meermaalen gemelde Wel-Edele Gestrenge Heeren Mr. Hendrik van der Goes, Secretaris der Stad Delft; en Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van den Banne van Stompwyk, Leydschendam, Wilsveen en Tedingerbroek; en ook nog daar en booven gebleeken uit andere my meedegedeelde Stukken.

dezelfde Stad behoorende, waarvan ſtraks breeder zal worden gehandeld, beneemen niets aan het recht der Ambachtsheerlykheid, door de Stad Leyden in den jaare 1610. van Jonkheer Ysbrand van Merode gekoft (1), noch ook aan het rechtsgebied den Schout, Ambachtsbewaarderen en Schepenen van den Banne van Stompwyk, zoo als het zelve hier booven (2) is opgegeeven, over deeze plaats aankoomende, waarom de Heer Mr. A. G. Luiſcius (3) geweldig mistaſt, zeggende, *dat de Stad van Delſt dit Dorp en Heerlykheid in den jaare 1580. van eene Graavinne van Arensberg gekoſt heeft.* Terwyl in alle de Acten en Beſcheiden van deezen Koop, en ook in de Origineele Verlybrief, als meede nog in de Origineele Kuſtingbrief der Overtocht van den Leydſchendam, van alle dewelken hier naa breeder zal worden geſprooken, alleenlyk wordt gewaagd van *den Overtocht genaamt den Leydſchendam gheleegen agter Voorburgh met alle Appendentien, Dependentien, en Gerechtigheyden van dien, ſulcx de Geſurſte Gravinne van Arenbergen, en haare Voorouders Heeren ende Vrouwen van der Waeteringhe die bezeeten ende van de Graven en Gravinnen van Hollandt te Leene gehouden hebben gehadt* (4): zonder dat daarby eenige melding wordt gemaakt van het Dorp en Heerlykheid, dewelke, als zynde een deel van den Banne van Stompwyk, in geenerhande wyze onder die *Appendentien, Dependentien en Gerechtigheden* kan gezegd worden te behooren en ook nimmermeer een eigendom van dezelve Graavin of haare Vooroudcren, de Heeren en Vrouwen van Wateringen en Naaldwyk is geweeſt; maar in die dagen onder de heerlyke goederen van Jonkheer Ysbrand van Merode, den Ouden, als in huwelyk hebbende Vrouwe Maria van Culenburg, is geteld geworden (5).

Alvoorens tot de voorgenoomene geſchiedkundige beſchryving van deezen Overtocht en van de verſcheidene daar ontrent gevallene twiſten en onéénigheden overtegaan, moet ik nog een kleinen uitſtap doen, en als met één woord melden, dat ook alhier aan den Leydſchendam in voorige dagen is geweeſt een *Kaamer van Reedenrykeren*; hoedaanige Kaamers in Holland, Zeeland, Braband en Vlaanderen, in aloude tyden zeer veelen geweeſt te zyn, al te overbekend is, dan dat wy alhier van dezelven breeder zouden gewaagen (6). Deeze Kaamer aan den Leydſchendam hadt meede, volgens 't algemeen gebruik der andere Kaameren, een afzonderlyk Blazoen en Zinſpreuk; zynde haar Blazoen: *een Olyftak*; en haare Zinſpreuk: *Liefd brengt Vree* (7). En hier meede zal ik van dit Dorp, 't welk thans

(1) Zie booven Bladz. 617. en Bladz. 633. in de Aanteekeningen N°. 1. en Handveſten der Stad Leyden pagg. 728. 732. 734. en 735.

(2) Bladz. 689.

(3) In zyn Algemeen Woordenboek, op het woord: *Leydſchendam.*

(4) Uit my meedegedeelde Stukken.

(5) Zie booven Bladz. 632. en Bladz. 636. en Handveſten van Leyden pag. 724. & pag. 730.

(6) Zie van dezelve Kaameren kortelyk hier booven Bladz. 451. en 452.

(7) Oudtyds waren, in naavolging der voornaamſte Steeden, op veele andere aanzienlyke Hollandſche Dorpen insgelyks zoodaanige *Kaamers van Rhetorica*, welker eenigen zich zeer beroemd hebben gemaakt; om van allen niet te ſpreeken, als buiten ons beſtek zynde, zal ik alleenlyk hier aanteekenen, dat 'er, behalven in deeze nu de Stad Leyden aankoomende Ambachtsheerlykheid, ook nog in de Hooge Heerlykheid Oeſtgeeſt, en in de Ambachtsheerlykheid Leyderdorp, beiden ook thans in eigendom aan deeze Stad behoorende en hier booven door wylen den Heere F. van Mieris breeder, als de eerſtgemelde Bladz. 602—605. en de laaſtgemelde Bladz. 610—617., beſchreeven, zoodaanige Kaamers zyn gevonden geworden; waarvan de Kaamer te Oeſtgeeſt voerde tot Blazoen: *de Oogentrooſtbloem*; en tot Zinſpreuk: *Oeſtgeeſt Vreugd*: en de Kaamer te Leyderdorp ten Blazoene hadt: *de Patientiebloem*; en ten Zinſpreuke: *Liefd blyvd ſonder end.* Ook is 't ganſch niet onwaarſchynlyk, dat in die dagen, wanneer de zucht tot rymen bynaa een iegelyk bezielde, de Ingezeetenen van dezelve, der Stad Leyden zoo naa aangrenzende, plaatzen ook meerder en meerder zullen zyn opgewekt geworden, om hunnen iever en luſt in deezen aan den dag te leggen, ziende, hoe de Kaameriſten van deeze hunne naabuuren voor geenen der andere treflyke Kaameren van Holland in hunne uitneemende konſtſtukken en ſchrandere vindingen behoefden te wyken. Een iegelyk toch, die eenige geneegenheid tot het onderzoek der Vaderlandſche Oudheden bezit, weet en het is ook hier booven reeds gezegd, dat alhier te Leyden zyn geweeſt drie zoodaanige Kaamers; als, de Leydſche *Hollandſche Kaamer* van 't Blazoen: *De Witte Acoleijen*; onder de Zinſpreuk: *Liefd' es 't Fondament.* de Leydſche *Vlamingen* van 't Blazoen: *De Orangie Lelie*; onder de Zinſpreuk: *In Liefden groeijende.* en dan nog een nieuwe Kaamer

thans in eenen zeer bloeijenden en volkryken ſtaat is, affcheid neemen en verder de beſchryving van het geen deeze plaats wel het meeſt van oudsher heeft doen bekend worden, aanvangen.

Deeze plaats dan, dewelke de naarſtige en kundige François Halma (1) kortelyk beſchryft te zyn *een Dorp leggende in 't Baillufchap van Rhynland, tuſſchen Leyden, Delft en 's Gravenhage; dus geheeten wegens den Dam, die midden in 't vaarwater naar de gedachte Steden legt:* is in 's Lands Geſchiedeniſſen door deezen *Dam*, die dikmaals is geweeſt en tot op deezen huidigen dag gebleeven een niet geringe twiſtappel tuſſchen de Steeden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leyden en Gouda; en in de oude brieven ook wel *den Overſlag*, en meeſttyds *den Overtocht*; of meede *den Dam te Voorburch* of *achter Voorburch*, en den *Leydſchen Dam*, genaamd wordt, ter deezer zaake van oude tyden zeer vermaard en bekend geweeſt; waarom ik ook, het geen wegens deezen Dam, zoo uit de onder my beruſtende Oude Stukken en Beſcheiden, als uit het my door de vriendelyke handen van Vaderlandminnende en ten algemeenen nutte geneegene aanzienlyke liefhebberen meedegedeelde, eertyds en onlangs tot myne kenniſſe is gekoomen, heb gemeend alhier te moeten laaten volgen, opdat het geſchiedde ontrent deezen Dam en de vervolgens aldaar gemaakte Verlaaten der verdere vergeetenheid worde onttrokken, en de ten deezen aangaande echte bewyzen ook dus moogen bewaard blyven voor de naakoomelingſchap; als meede nog ten huidigen dage konnen ſtrekken ter voorlichting en ten dienſte der geenen, welken daar aan geleegen is en ook nog eenigzins ter harte gaat de kunde der voorige Geſchiedeniſſen en Oude Bewyzen, uit dewelken de anderzins duiſtere zaaken worden opgehelderd en der rechten en gerechtigheden van de byzondere Steeden en Plaatzen een zoo klaar licht wordt bygezet, dat deezen door meerder vermoogende, of ten minſten zich meerder gezags aanmaatigende en van de laffe onweetenheid en verfoeilyke traagheid van anderen, wien de voorſtand dier rechten is aanbetrouwd, zich tot uitbreiding van hunne anderzins bepaalde magt bedienende perſoonen en genootſchappen, niet verder op de alleronverdraaglykſte wyze konnen worden vertreeden en verdraayd; het geen men anderzins eilaas! te meermaalen (vooral in onze ieverlooze dagen, daar men, zich der oude gebeurteniſſen en der verkreegene rechten weinig bekreunende, 't zy uit eene ſlaafsgezinde en eigen voordeel en grootheid bejaagende onderwerping aan meerderen, altyd gepaard gaande met eene onverdraaglyke heerſchzucht over minderen; 't zy uit eene ſchandelyke en teffens ſchaamtelooze vadzigheid; 't zy uit eene diepe en onvergeeflyke onkunde; het ſchenden der Privilegien veeltyds ſtilzwygende aanziet, terwyl men zich daar tegen op het krachtigſte en met allenvaardigen mannenmoed en eene lofly-

mer van 't Bl[illegible] : *De Pal[illegible]*; [illegible] *Z*[illegible] : *In Liefd[illegible]*. Van [illegible] (in 't [illegible] van de [illegible]) nog huiden veele oude ſtukken overig zyn, in dewelken de kunde en vindingrykheid der oude Leydenaaren duidelyk (indien men het werk beoordeelen wil, volgens alle wetten van betaamlykheid, naar de waare geſteldheid van die tyden) doorſtraalen; terwyl ook hunne iever en naarſtigheid tot deeze zaaken daar uit blyken, dat in deeze Stad drie zulke Kaamers gevonden wierden, welk getal ik niet weete in eenige andere Hollandſche Steeden, dan alleen nog te Haarlem, geweeſt te zyn. Over welke Leydſche Kaamers het hier booven Bladz. 451—454. door den Heere Fr. van Mieris aangeteekende te zien is: gelyk ook nog booven Bladz. 14. en Bladz. 19. Meerder over den oorſprong, de oudheid, 'tgetal, de bezigheeden, de verrichtingen, het aanzien, den lof, en den ondergang van alle deeze Kaameren, aan dewelken wy waarlyk, zoo ter verbeetering, en voltooijing van onze taal, [illegible] ter bevordering van onze Vryheid, ter verbanning der verdorve leer en zeeden van 't Pausdom, ter beteugeling van de verregaande ſtoutheid der heerſchzuchtige Geeſtelyken, en in 't gemeen ter beſchaaving onzer zeeden, veel te danken hebben, kan, onder verſcheiden anderen, gevonden worden by den arbeidzaamen A. Pars in zyn meermaals aangetoogen werkje: Catti Aborigines Batavorum, of Katwykſche Oudheden, pag. 223—243. waar by ook kan gevoegd worden, 't geen de zeer naarſtige Mr. P. van der Schelling in zyne herhaalde uitgaave van dat werkje daar heeft by gedaan onder Bylaage BB. pag. 514—516. terwyl in laatere tyden alle de openbaare Speelen en diergelyke oeffeningen der Reedenrykeren, ter oorzaake van het daarby gemaakte misbruik, door hunne Ed. Groot Moog. zyn verbooden geworden; gelyk meede hier booven Bladz. 454. is verhaald geworden.

(1) In zyn Toneel der Vereenigde Nederlanden, op den naam: *Leydſchendam.*

ſulke naarſtigheid behoorde te wapenen en te ſtellen) moet zien voorvallen.

Deeze DAM nu is oudtyds alhier in de Vliet gelegd geworden, moogelyk, gelyk sommigen giſſen, ten gevalle der Stad Haarlem, of by overeenkoomſt met de Steeden Dordrecht en Gouda, om het Stapelrecht van geene, en de Tollen van deeze niet te verkorten, en dus de vaart door deeze Steeden te begunſtigen (1); en moogelyk, zoo als het uit de Oude Beſcheiden, Brieven en Verbonden tuſſchen de belang hebbende Steeden geenzins onwaarſchynlyk voorkoomt, met dat eerſte inzigt, opdat het waater van Rhynland uit Delfland zoude worden gekeerd. Deeze Vliet toch, door Corbulo, als gezegd is (2), gedaan graaven en gediend hebbende ter vereeniging van den Rhyn met de Maas, is zeekerlyk van zynen eerſten oorſprong en aanleg geweeſt eene vrije en onbelemmerde vaart en dus ook waarſchynlyk gebleeven tot in de dertiende eeuw, wanneer het oude Noordholland, 't geen zich in die dagen tot den zoo genaamden Goudſchen Yſſel, die van Yſſelſtein dwars door Holland loopende by Yſſelmonde in de Maas valt, uitſtrekte, door Floris den Vyfden, als Graaf van Holland, is verdeeld en geſcheiden geworden in vyf verſchillende Heemraadſchappen, anderzins ook wel gezegd Waterſchappen; naamlyk, Rhynland, Delfland, Schieland, 't Land van der Goude en den grooten omtrek van 't Land van Woerden; en zoude dan ook reeds in die tyden Delfland van Rhynland en Schieland zyn afgeſcheiden geworden door een Dyk, genaamd de Houve of Hooge Zydwinde, ſtrekkende van Waſſenaars-Geeſt, of de Waſſenaarſche Duinen, zuidwaards op tot achter de Kerk van Berkel, en dus dwars door deezen Vliet, ter plaatze, alwaar nu dit Dorp, genaamd den Leydſchendam, zynen oorſprong en naam aan deeze gezegde afdamming verſchuldigd zynde, geleegen is: Gelyk dit gezegde beveſtigd wordt door de volgende my meedegedeelde aanteekeningen, dewelken ik te aanmerkelyk geoordeeld heb, dan dat dezelven den oudheidminnenden Leezer zouden worden onthouden.

Articulen, in 't kort verhaalt by den Hoogen en Welgeboren Heem-Raden van Delfland hoe, ende in wat manieren ende voigen; ende wat grote merkelyke noodſaken in voorleden tyden de Graven van Holland bedwongen hebben haar genade quartier van Noordholland van malkander te verſcheyden van Waterſchappen en Jurisdictien met dyken, zytwinde, lantſcheydingen en met kaden.

„ Eerſt is waaragtig, &c.
„ Item navolgende de voorſz. „ deliberatien, ſoo heeft de voorſz. „ Grave van Hollant, 't voorſz. quartier van Noorthollandt erffelyken, „ ende eeuwelyken van Jurisdictien ende waterſchappen met dyken, zytwinden, Waterkeeren, Lantſcheyden, en met Kaden verſcheyden, alſoo dat op de dach van huyden noch „ Claerlick blykt, en heeft 't voorſz. „ Noorthollant verſcheyden in vyff deelen, te weeten Rynland, Delfland, „ Schieland, 't land vander Goude, „ en den groten ommeloop van 't land „ van Woerden, welke voorſz. Landen erffelyken, en Eeuwelyken verſcheyden ſouden blyven, ſonder malkander met 's anders wateren te beſchadigen in eeniger manieren, maar „ ſoude eenen Ygelicken alſoo verſcheyden ſynde ſyn Water ter Zeewaart „ loſen door de alderbequaamſte plaats, „ die men ten minſten Coſten, en ten „ meeſten oirboor ſoude konnen vinden, ſonder den eenen over op den „ anderen te Wateren.

„ Item navolgende deſen, &c.

„ Item ende hebben die heymraden „ van Delfland nae grote beveelen van „ de Grave voorſz. Delfland verſcheyden van Rhynlant ende van Schielandt met eenen dyck genaamt die „ hoge Zydwind ſtrekkende van Waſſenaer geeſt tot Zuytwaert op tot ag- „ ter die kerke van Berkel &c.

„ Ende ten ware, dat die voorſz. „ Sydwint aldaar gekeurt hadde geweeſt, Delflandt, en die Steede van „ Delft, waar op ten dach van huyden „ van cleynder extime, ende dat over- „ mits

(1) Zie Kabinet der Nederlandſ. Oudhed. van A. Rademaker, beſchreeven door M. Brouërius van Niedek en Iſ. le Long, D. III. pag. 87.

(2) Hier booven Bladz. 757. en Bladz. 758.

„ mits de hoochte van dat water dat
„ coomen soude van Rhynlandt, en
„ van Schielandt, &c.

„ Item die voorsz. Rievier van den
„ Yssel is van Jaere tot Jaare verkleynt,
„ ende vermindert, alsoo dat die voorsz.
„ van den lande van Woerden, haar
„ waater tot haare scheunste alsoo niet
„ losen en mochten, 't welke quam tot
„ haare groote schade en agterdeele,
„ hebben daar omme begeert aen den
„ heymraden van Rhynlandt, of zy
„ zoude moogen gratelyck haar water
„ leyden in de waterschappe van Rhyn-
„ landt, ende nochtans onderhouden
„ haere voorsz. Sluysen in de Yssel-
„ dyck &c.

„ Item ende is Waerachtig, dat alle
„ Scheepen ofte schuyten koomende van
„ Haarlem, van Leyden, van Amster-
„ dam, en uyt geheel Vrieslandt, Ken-
„ merland en Rynlandt, willende
„ trekken ofte vaaren totter Steede van
„ Delft, in den Hage, Schiedam, ofte
„ op te Delfsche haeven, ende die van
„ Delft, van den Hage, van Schie-
„ dam, en Delfschehaven weederomme
„ Reysende totter Steede van Leyden;
„ deese moeten alle haare scheepen, en
„ schuyten doen trekken, over die
„ voorsz. houve zydwinde; dewelke
„ scheyt Delfland ende Rhynland ende
„ de plaatse aldaar dese Schepen en
„ Schuyten overgetogen werden is ge-
„ naamt den Lydschendam, aldaer on-
„ gelyck meer scheepen en schuyten
„ overgetogen worden, dan daar vaa-
„ ren door die bruggen van Ouderschie,
„ 't Welk al is een groot ongeryff voor
„ den gheenen die daer over moeten,
„ maar overmits dat Delflandt mette
„ voorsz. Sydwind van Rhynlandt, ver-
„ scheyden is, ende om dattet niet be-
„ last en zal worden met 't water van
„ Rhynland, soo moet dien Dam daar
„ blyven leggen, want overmits de ope-
„ ninge van dien dam soude Delflandt
„ koomen tot groote achterdeel en scha-
„ de, &c.

„ Aldus onderteyckent,

C. Cruefinck, Aert van Dorp,

J. de Heuyter,

Ysbrand Oom van Wyngaerden,

en

Vrank Pieterse.

(*Onder stond geschreeven:*)

„ Gecollationeert tegens de Origi-
„ neele,

„ by my

(*Onderteekend:*)

C. Carnerouwer.

Geëxtraheerd uit het Register van het Hooge Heemraadschap van Delfland van den jaare 1587. fol. 129. vers. & seqq.

Doch, welke de eerste reeden ook tot het leggen van deezen Dam mooge geweest zyn, zoo is dit, en uit deeze Aanteekeningen en uit andere Bewyzen, zeeker, dat door dezelve de vaart van groote scheepen, dewelken zwaar gelaaden waren, verhinderd of belet is geworden, dewyl 'er niet, dan kleine schuiten, met een windas overgewonden konden worden; waarom dan de grootere scheepen wel werden genoodzaakt door de Sluizen van Gouda te vaaren en de Graaflyke Tollen, aldaar gevorderd wordende, te betaalen, 't geen dan ook wel naaderhand de grootste aanleiding kan hebben gegeeven, om deezen oudtyds gelegden Dam in dien staat te bewaaren, gelyk men uit het vervolg van deeze geschiedkundige en met wettige bewyzen gestaafde beschryving zien kan. Het recht nu van deezen *Overtocht* of *Overslag* is in laatere dagen door de Graaven van Holland als een Goed Leen uitgegeeven, hoedaanig het zelve ook nog tot op den huidigen dag by de Stad Delft van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Hollandt en Westfriesland te Leen gehouden wordt en thans verlyd is op den Wel-Edelen Gestrengen Heere Dr. Dirk van Heemskerk, tegenwoordig Raad in de Vroedschap en Oud Burgemeester der Stad Delft, uitwyzens de naavolgende daarvan op den 29. May van den jaare 1742. uitgegeevene Verlybrief.

„ De Staten van Holland ende West-
„ vriesland doen kond allen Luy-
„ den, dat Wy behoudens Ons ende ee-
„ nen Ygelyks Regt, verlyd ende ver-
„ leend hebben, verlijen ende verleenen
„ by deeze Onzen brieven Dr. Dirk van
„ Heemskerk, Veertig-Raad der Stad
„ Delft, in den naame ende ten behoe-
„ ve van dezelve Stad, als daar toe ge-
„ com-

„ committeerd, volgens Acte van Authorisatie by Burgemeesteren en Regeerders der voorsz. Stad op hem den „ 23. Mey 1742. verleend, beneffens „ desen in Onse Leenregisteren geregistreert: den Overtogt genaemd den „ Leydschendam, geleegen tot Voorburg met alle appendentien, dependentien en geregtigheeden van dien; „ Zynde open ende leedig gevallen door „ 't overlyden van Mr. Anthony Tierens, in zyn leven Raad en Oud „ Scheepen der voorsz. Stad Delft, Te „ houden van Ons by de voorn. Dr. „ Dirk van Heemskerk, in den name „ ende ten behoeven als vooren, tot „ eenen onversterffelyke Erfleene, ende te Verheergewaden naar inhouden „ der ouder Brieven, ende Onze Leenregisteren daar van wesende, 't Welk „ in Onze Leenregisteren gedesigneert „ is met N°. 686. Ende hier van heeft „ de voorn. Dr. Dirk van Heemskerk „ Ons hulde en manschap gedaan als „ 't behoorde, in handen van Onzen „ Lieven ende getrouwen Bewaarder „ van Onzen Grooten Zeegele de Heer „ Johan Hendrik van Wassenaar tot „ Wassenaer als Stadhouder ende Registermeester van Onze Leenen, Behoudelyk ende welverstaande, dat „ omme te conserveeren Ons regt van „ Verval, mitsgaders Onze Heergewaden ende alle andere Regten, het „ voorsz. Leen in alles zal zyn ende „ blyven geconsidereert ende gehouden, even ende in zulken voegen „ ende manieren off het voorsz. Leen „ aen de voorn. Dr. Dirk van Heemskerk, als in een Particuliere hand „ gebleeven was, Ende Specialyk meede dat het meergemelte Leen binnen behoorlyken tyde na den Overlyden van de voorn. Dr. Dirk van „ Heemskerk, verheft zal moeten werden, by alzulken anderen Persoon als „ by Burgemeesteren en Regeerders der „ Stad Delft daer toe Genomineert zal „ werden, daar by, aan, ende over waren als Onze Leenmannen Mr. Johan „ Ten Hove, Onzen Griffier van de „ Leenen, Mr. Frans van Limborch, „ Advocaat Fiscael van Onse Domeynen, ende Mr. Johannes Laurentius, „ Commissaris van Ons Kleyn Zeegel.

„ 't Oirconden dezen Onze Brieve „ bezeegelt met Onzen Grooten „ Zegele:

„ Gedaan in den Hage den „ XXIXe. Mey XVIIc. twee „ en Veertigh.

(*Was geteekend:*)

J. H. V. Wassenaer. vt.

„ Hebbende onder uythangen het Zegel van Haer Ed. Gr. Mog. in Rooden wasse aan een dubbelde françyne „ staart.

(*Op de plicque stond*)

„ By de Staten van Holland ende „ Westvriesland, ter Relatie van „ den Stadhouder ende Leenmannen voorn.

(*En was geteekend:*)

Johan Ten Hove.

Uit my medegedeelde Stukken.

Ondertusschen was dit recht van Overtocht in vroegere dagen als een vry eigen of allodiaal goed bezeeten geworden by het oude geslacht der Heeren van Wateringen, tot dat Jonkvrouwe Willemina van Egmond, Vrouwe van Wateringen, Dochter van den Heere Jan van Egmond, beneevens haaren Man en gekoozen Voogd Jonkheer Willem van Naaldwyk, het zelve recht in den jaare 1429. opdroegen aan Vrouwe Jacoba van Beijeren, als Graavinne van Holland, door welke overdragt dan dit recht verviel aan de Graaflykheid van Holland: Daarna heeft welgemelde Vrouwe Willemina van Egmond, Vrouwe van Wateringen, dit gezegde recht wederom tot een goed en onversterflyk erfleen van de hooggemelde Graavinne van Holland ontfangen, onder den naam van den *Overtocht tot Voorburch geleegen.* Vervolgens is het zelfde in den jaare 1434. gekoomen op welgemelden Jonkheere Willem, Heere tot Naaldwyk en tot Capelle, Ridder en Maarschalk van Holland, als ook Raad en Rentmeester Generaal van den zelven Lande; en naaderhand, by doode van zyne Moeder Vrouwe Willemina van Egmond, Vrouwe van Wateringen, wederom in den jaare 1483. op deszelfs Zoon, Jonkheere Hendrik, Heere tot Naaldwyk, van Wateringen, en Capelle; Ridder en Erfmaarschalk van Holland, denwelken zonder manlyk oir naatelaaten overleeden

den zynde, zoo zyn deeze goederen vervallen op zyne eenige Dochter, Vrouwe Willemina van Naaldwyk, Erfdochter van Naaldwyk, Capelle en Wateringen, dewelke is getrouwd geweest met Heere Jan, Burggraave van Montfoort; waar door dan ook, onder meerdere andere goederen, dit recht is gekoomen in het huis van Montfoort; en verder overgegaan in dat van Arenbergh, uit het welk dit zelfde recht dan eindelyk by wettigen koop en opdragt is gekoomen aan de Stad Delft; gelyk dit alles uit het hier ingelaschte uittrekzel van de Leenregisteren van Holland kan worden naagegaan.

„ WILLEM VAN WATERINGE.

„ De Overtochte tot Voorburgh geleegen mit sulcken Nutschippen, prouffyten, ende Emolumenten als daer toe staan alsoe groot, ende alsoe cleyn als men dat gewoonlyck es te besitten.

„ 1e. Opdrachte.

„ Verlyd Jonckvrouwe Willem van der Wateringe Jans Dochter van Egmond, als de Majesteyt eerst uyt haren eygen goeden Opgedragen met Willem van Naeltwyck hoeren Wettigen Voicht: Anno XIIIIC. Negen en twintigh. Patet Libro IX. Folijs 95. 96. & Repertor. A. Fol. 73.

„ Nota zyn haer ten eygen gegeven in deze plaetse sulken Land, als zy liggende hadde op Wynendael, ende daer toe Seven en twintig Mergen, geleegen in Estcamp. patet Capitulo Noorthollant, Folio 11. Verso & Repertor. A. Folio Uts.

„ Verlyt Willem van Naeltwyck Anno XIIIIc. vier en dertigh. patet Philippus A. Fol. 22. & Repertor. A. Fol. Uts.

„ Verlyt Heer Heynrick Heer tot Naeldwyck by doode van Joncvrouw Willem van Wateringe zyn Moeder Anno XIIIIc. drie en tagtigh. patet Libro Maximilianus & Philippus Capitulo Noorthollant Fol. 5. & Repertor. A. Folio ut supra & Repertor. B. Fol. 141. verso.

„ Verlyd Vrouwe Barbara van Montfoort by doode ende Maeckinge Vrouwe Willem van Naeltwyck Vrouwe van Montfoert haar Moeder Anno XVc. vyff. patet Libro Principium Capitulo Noordhollant Fol. 15. & Repertor. A. Folio 73. & Repertor. B. Fol. 141. verso.

„ Verlyt meede Joncfrou Machtelt van Montfoert by doode van Vrouw Willem van Naeltwyck haer Moeder XVc. thien. libro Principium Regis Castellæ Capitulo Noorthollandt, Fol. 25. Repertor. A. & B. Fol. Uts.

„ Verlydt Jonckheer Henrick van Huerne Joncheer van Gaesbeke by dode Vrouwe Barbare van Montfort Vrouwe van Gaesbeecke zyne Moeder Anno XVc. seven en twintigh. Patet Libro Caroli Imperatoris Capitulo Noorthollandt Folio 11. & Repertor. A. & B. Fol. Uts:

„ Verlyt Jonckheer Robbrecht van Arenberge Heer van Egmond by Opdrachte van Jor. Henrick voorschreeve Anno XVc. Neegen en dertigh. patet Libro 't Nieuwe Regifter Capitulo Noordhollant Folio 27. & Repertor. A. & B. fol. Uts:

„ Verlyt Joncvrouwe Maria Gravinne van Arenberge by dode van Joncheer Robbrecht voorschreeve haar Broeder den 6e. September Anno XVc. Vyff en Veertigh. patet Libro 't Nieuwe Regifter Capitulo Noorthollant Folio 81. & Repertor. A. & B. Fol. Uts:

„ Verlyt Gerrit Fransz. (1) Burgemeester

(1) Deeze was de Heer *Gerrit Fransz. Meerman*, alhier, en ook in de hier naa intevoegene Verlybrief, waarby deeze Overtocht op den 5. July 1580. op dien Heer Burgemeester der Stad Delft ten behoeve van deeze Stad is verheft, alleenlyk genaamd *Gerrit Fransz.*, naar de oude gewoonte van dien tyd, wanneer de toenaam dikwyls werd achtergelaaten: intusschen blykt uit de Naamlyst der Heeren Regenten van de Stad Delft, dat deezen Heer *Gerrit Fransz. Meerman*, in dit jaar 1580. was *jongste Burgemeester in bediening* van die Stad, gelyk zyn Wel-Edele Gestrenge in de opgemelde Verlybrief wordt omschreeven. Zie ook de Beschryv. der Stad Delft, gedrukt by R. Boitet Hoofdst. III. pag. 132. Dit aanzienlyke geslacht heeft vervolgens, en aan de Stad Delft, en aan deeze Stad Leyden, nog veele deftige en braave Regenten in voorige dagen verschaft; en is ook uit dit zelfde geslacht tot op den huidigen dag in leeven de zeer geleerde, wydberoemde Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Gerard Meerman, onlangs Pensionaris der Stad Rotterdam; en thans Meesterknaap der Houtvestery van Holland; Ridder van Sint Michiel, &c. &c. &c., die zich door zyne uitmuntende Schriften by de geheele wereld heeft vermaard gemaakt, en wien wy nog eenen langen leeftyd, ten nutte der Weetenschappen, en tot eer van dit Ons Vaderland, aan 't welk zyn Wel-Edele Gestr. tot een groot sieraad verstrekt, toewenschen.

„ ſter der Stad Delft uytten Naam ende
„ ten behoeve van de zelve Stad by
„ Opdrachte van Vrouw Margriete
„ Gravinne van Arenberge den 5. July
„ XV^c. tagtigh. patet Libro Hooge O-
„ verigheyt I. Folio 121. verſo. & Re-
„ perto^r B. Folio 141. verſo.
„ Verlyt, &c.

(*Onder ſtond:*)

„ Geëxtraheert uyt het Repertorium
„ Noortholland beginnende Folio 435.
„ tot Folio 787. &c.

„ Ende is deze daer mede bevonden
„ te Accordeeren,

„ Hage den 22. January 1761.

„ In kenniſſe van my Griffier van de
„ Leenen.

(*Was Geteekend:*)

M. Ten Hove.

Uit my meedegedeelde Stukken.

Dit nu genoeg zynde, om kortelyk aan te toonen het recht van opvolging, 't welk van tyd tot tyd omtrent deezen *Overtocht, genaamd den Leydschendam, gelegen tot Voorburch, met alle de appendentien, dependentien en gerechtigheden van dien* heeft plaats gegreepen, zal ik nu overgaan tot de korte geschiedkundige verhandeling van al het geene noopens deezen Dam, en de daar over gereezene geſchillen tot op deezen dag (voor zoo verre ik dit heb konnen opſpeuren) is voorgevallen, en dit myn verhaal met verſcheide echte bewyzen ſtaaven.

Dus vinde ik dan, dat in den jaare 1435., wanneer met dit Leen verlyd was de hier voor (1) gemelde Jonkheer Willem, Heere tot Naaldwyk en Capelle, de Edele Groot Achtb. Heeren Schout, Schepenen en Raide der Stad Leyden (2) op den 17. May van het gezegde jaar, met den welgemelden Heere, tot behoud van ruſt en vreede der handeldryvende Ingezeetenen, zyn verdraagen over het geen een ieder wegens den voorzeiden *Overtocht* zoude verpligt zyn te betaalen (3); en dat dit Verdrag door de voorgemelde Regeerders der Stad Leyden, als ten nutte der Stad geſlooten, ook ten zelfden dage openlyk is bekend gemaakt, ten einde een iegelyk der poorteren zoude moogen weeten, wat zy van den Overtocht hunner goederen, volgens eene bepaalde lyſt, gehouden waren te voldoen (4). Ondertuſſchen was deeze Dam aan de Steeden Haarlem, Leyden, Amſterdam, Alkmaar, en meerdere anderen zeer in den weg, naardien zy daar door verhinderd werden, om hunne koopmanſchappen met groote ſcheepen van binnen door het Land te brengen tot aan de Maas, anders dan langs de Gouwe en de rivier den Yſſel, en zulks door de Stad Gouda, alwaar het recht van de Doorvaart (5) langs de Gouwe en deeze rivier door de Graaven van den Lande in vroegere tyden was gevestigd en alwaar ook de noodige Sluizen geſteld waren en meede de Graaflyke Tollen (6) geheeven werden; dies deeze Steeden, voe-

(1) Bladz. 769. en 770.

(2) Uit deezen Brief zoude men bynaa moogen twyffelen, of ten dien tyde de naam van *Burgemeeſter* te Leyden nog wel zy bekend geweeſt, hoewel miſſchien uit andere Oude Beſcheiden het tegendeel zoude konnen worden beweerd; terwyl ik dit onderzoek tot eene naadere geleegenheid, als ik (zoo God wil en wy leeven!) over alles, wat tot de Regeering deezer Stad en de Voorrechten der Burgeren eenige betrekking heeft, in 't breede denke te handelen, nu zal verſchuiven en intuſſchen den Leezer wyzen tot den Heere Burgemeeſter Orlers in zyne Beſchryving van Leyden, pag 608. & ſeqq. en tot den Heere Mr. Simon van Leeuwen in zyne korte Beſchr. van de Stad Leyden, pag. 122—125. Inmiddels is het eene zeekere en bekende waarheid, dat het Collegie van Schepenen het oudſte en eerſte Collegie van Regeering in deeze Stad geweeſt zy, en dus niet minder aanzienlyk, dan dat van Burgemeeſteren, geſchat moete worden.

(3) Fr. van Mieris Groot Charterb. Tom. IV. pag. 1065.

(4) Handveſten van Leyden, pag. 719. en Handveſten van Rhynland, pag. 385.

(5) Dit recht van Doorvaart, aan de Stad Gouda gehecht, werd zoo hoog geacht, dat Hertog Albert van Beijeren, Graaf van Holland, in den jaare 1397. by een byzonder Handveſt aan die van Haarlem, *met bewilliging van die van Goude*, als een zonderlinge gunſt toeſtaat, om, ter zaake van een inbraak, een Verlaat te maaken, ten einde daar door hunne ſcheepen te brengen, alleen tot zoo lange, dat dezelve inbraak zy herſteld en de vaart aan den Yſſel open zy; gelyk blykt uit het zelve Handveſt, te vinden in de Verhandeling der Handveſten en Privilegien der Stad Haarlem, pag. 59.

(6) Deeze Tollen, mitsgaders de Huizen en Sluizen, alwaar die Heerlyke Rechten zouden worden ontfangen, zyn alhier te Gouda eerſt

voedende een verborgen voorneemen, om deeze Tollen (zoo veel moogelyk) te ontgaan en de Stad Gouda, dewelke uit deezen dagelykschen doortocht niet alleen geen gering voordeel genoot, maar zelfs ten dien tyde genoegzaam alleen daar uit alle haare neering en welvaaren hadt, te benaadeelen; en weetende, dat Hertog Philips van Bourgondien, den eersten Graaf van Holland van dien naam, aan die Stad niet zeer geneegen was, ter zaake, dat dezelve, met eene verschuldigde groote getrouwheid, haare wettige Landsvrouwe Jacoba van Beijeren, eenige Dochter en Erfgenaame van Hertog Willem van Beijeren, den zesden Graaf van Holland van dien naam, hadt aangekleefd, en dus in de vroegere dagen geweigerd, den hooggemelden Hertog Philips, in het zich aangemaatigde gezag tegen de hooggemelde wettige Graavinne, te erkennen, gelyk dit alles uit 's Lands Geschiedenissen genoeg bekend is (1), hebben getracht, zich deeze geleegenheid ten nutte te maaken; en daarom aan dien Hertog hebben te kennen gegeeven het groot ongemak by haare scheepen dagelyks wordende geleeden, zoo door de al te groote engte der Haven te Gouda, dewelke ook nog geduuriglyk bezet was met scheepen den Poorteren van die Stad toebehoorende, waar door de doorvaart werd belemmerd, ten uitersten lastig gemaakt en de andere scheepen dikmaals door het sluiten der Sluizen, wegens het opkoomende Ysselwaater noodzaaklyk, tot twee of drie getijen toe, werden opgehouden; als meede nog door het meerder en meerder verlanden en ondieper worden van de gemelde rivier den Yssel, zoo dat men met geladene scheepen zeer bezwaarlyk dezelve [illegible] op- en needervaaren, door al het welk de koophandel een merkelyk naadeel gevoelde (2); en hebben verders deeze Steeden, op dit te kennen geeven, aan den hooggemelden Vorst verzocht de vryheid tot het maaken van een Nieuwe Vaart, door dewelke de Onderzaaten van de Steeden en Dorpen van Holland en Friesland met hunne scheepen en [illegible] waaren van binnen [illegible] Land zouden konnen voeren in de Maas, zonder genoodzaakt te zyn te vaaren door de Stad Gouda; met byvoeging, dat

eerst opgerecht door Johan van Henegouwen, Heere van Beaumont, Zoon van Jan den IIe. Graaf van Holland en Zeeland, en den eersten Hollandschen Graaf uit den huize van Henegouwen; en Broeder van Willem den III. Graaf van Holland en Zeeland, bygenaamd den Goeden, (van welken eernaam wy hier booven Bladz. 644. gewag gemaakt hebben) die in den jaare 1306. deezen zynen Broeder beschonk met de Heerlykheden van Schoonhoven en der Goude in Holland en van ter Tholen in Zeeland, en vervolgens ook aan den zelfden zynen Broeder de oprechting deezer Tollen en Sluizen te Gouda [illegible] ligde; welke Tollen en Sluizen naderhand, teffens met de gemelde Heerlykheden, by het, op den 22. December van den jaare 1397 voorgevallen, kinderloos overlyden van Guido van Chastillon, Graaf van Blois en Soissons, &c. &c., waar door de rechte linie en afkoomst van den opgemelden Heere Johan van Henegouwen, Heere van Beaumont, ophieldt, zyn vereenigd met de Graaflykheid van Holland. Ign. Walvis Beschryv. der Stad Gouda, D. I. Hoofdst. 3. 't welk [illegible] onder de Regeering van Hertog Albert van Beijeren, als Graaf van Holland, [illegible] meede noopens het leggen van de Sluizen in den Yssel een Octroy [illegible] gegeeven te Heynoi in den jaare [illegible], in 't welk, gelyk als te meermaalen in andere Brieven, Hy, schoon reeds tot de Graaflyke waardigheid gekoomen, zich zelfs echter [illegible] den titul van Ruard van Holland. [illegible] ook hier toe de Brief van Hertog Willem van Beijeren, als Graaf van Holland den VI van dien naam, gegeeven in den Hage in den jaare 1413. Privilegien en Handvesten van Rhynland, pag. 20. & pag. 78. Meerder over den Yssel en de Gouwe, en de aldaar leggende Sluizen is te vinden by den gemelden Walvis in het aangetoogen Deel Hoofdst. 2. Dat ook wyders deeze Gouwe of Goudsche Vaart ten allen tyden voor 's Lands Inge[illegible] van veel aangeleegenheid is [illegible] worden, blykt uit het bevel door hooggemelden Hertog Albert, als Ruard van Holland, tot het uitdiepen van dezelve in den jaare 1358. te Haarlem gegeeven; en te vinden in de Handvesten van Haarlem, pag. 41.

(1) Het is alhier de plaats niet, om deeze Geschiedenissen uitte breiden, [illegible] ken en over de twisten tusschen [illegible] ba van Beijeren en [illegible] van Bourgondien, [illegible] hebben [illegible] vermaard en bekend [illegible] opgegeven door den zeer kundigen Histo[illegible] der Stad Amsterdam, den Heer Jan Wagenaar, in zyne, naar [illegible] te pryzene, Vaderlandsche Historie, D. III. Boek XII. [illegible]

(2) In [illegible] van Dordrecht, [illegible] Gouda [illegible] Excellentie, [illegible] den Stadhouder en Capitain-Generaal over Holland, en aan de Heeren Edelen, mitsgaders Burgemeesteren, Schepenen, Raaden en Vroedschappen van de Steeden van den zelven Lande, overgegeeven, wordt [illegible] dit te kennen geeven genaamd: [illegible]

dat zy voorneemens waren, om deeze Nieuwe Vaart te maaken, ftrekkende uit den Rhyn tusfchen de Stad Leyden en het Dorp Alphen, dwars door het Land tot aan de Houve of Hooge Zydwinde toe, en daar door voort tot in de Schie tusfchen de Stad Delft en het Dorp Overfchie, om zoo verder door de Steeden Rotterdam of Schiedam, daar men zulks het dienftigft zoude vinden, te koomen in de Maas. Wanneer ook de meergemelde Hertog Philips, zich geneigd toonende, om het welvaaren van zyne Onderzaaten te bevorderen, en willende daar toe meedewerken, dat hunne hanteering en koophandel ten algemeenen nutte in ftaat bleeven en uitgebreid mogten worden, en ook zeggende van de noodzaaklykheid van zoodaanige Nieuwe Vaart wel onderricht te zyn, daarom, naa alvoorens te hebben bepaald, dat, by het delven der voorzeide Nieuwe Vaart door die Zydwinde, als zynde de Landfcheiding en Waterkeering tusfchen Rhynland en Delfland (1), of door eenige andere Landfcheiding, zouden worden gemaakt de noodige Verlaaten en Spuijen met hun toebehooren, ten einde het eene land door het waater van het andere niet wierde befchaadigd; en ook teffens vaftgefteld, dat deeze nieuwlyks te graavene Vaart niet zoude moeten benaadeelen de Graaflyke Domeinen en Tollen, gevestigd te Gouda, maar dat het verlies, aldaar, by 't gemis van de voorige doorvaart, te lyden, op eene andere plaatze, het zy te Rotterdam, het zy te Schiedam, rykelyk zoude dienen te worden vergoed; in dit by de boovengemelde Steeden gedaan verzoek heeft toegeftemd, en dus bewilligd, dat de meergemelde Nieuwe Vaart zoude worden gemaakt ten koften van alle die Steeden en Dorpen, dewelken met haare Scheepen tot het dryven van koophandel door de Stad Gouda plagten te vaaren; gelyk dit alles uit de Opene Brieven van Octroy, ter deezer zaake by den hooggemelden Hertog Philips te Bergen in Henegouwen op den tweeden December van den jaare 1458. gegeeven, koomt te blyken (2). Doch deeze Vaart is tot op den huidigen dag toe, niet tegenftaande de ftipte bevelen daartoe by het opgemelde Octroy gegeeven, nooit gemaakt geworden, het zy dan, om dat men gewaar werd, dat, volgens de letter van dat zelfde Octroy, daarby het beoogde voordeel niet zoude worden bereikt; het zy, omdat de Lieden van de Reekeninge in Holland, (wien het gewoone beleid en de beheering der Domeinen van Holland was aanbevoolen) mitsgaders de Stad Gouda en andere ten deezen belang hebbende Steeden, zich daar tegen hebben gefteld (3). Meerder geluks heeft naaderhand gehad het Octroy door Hertog Karel den Stouten aan de Stad Delft in den jaare 1473. verleend (4), waar by aan deeze Stad, alleenlyk tot ververfching van het waater in dezelve en ter begunftiging der Brouwerijen (5), op haar verzoek en ten haaren koften is ver-

(1) Dat die Zydwinde al van vroege tyden daar toe is gefteld, blykt, behalven uit het hier booven Bladz. 767. en 768. aangeteekende, ook nog uit eenen Brief van Graaf Willem den III. gegeeven te Haarlem in den jaare 1313., die meede by eenen anderen Brief, gegeeven te Valençien in den jaare 1336. de breedte dier Zydwinde heeft bepaald. Gelyk ook Hertog Karel de Stoute van Bourgondien de kennisneeming over de geenen, die zich onderwinden mogten deeze Landfcheiding te benaadeelen, aan de Hoogheemraaden van Rhynland heeft gegund by zyne Brieven van den jaare 1469.; en verders roerende het onderhoud, welzyn en nut van dezelve Landfcheiding de noodige bevelen zyn uitgevaardigd by Keizer Karel den V. in zyn Placaat gegeeven, als Graaf van Holland, te Mechelen op den eerften October 1530., te vinden in 't Groot Placaatb. Vol. II. pag. 2970. zie meede Privilegien en Handveften van Rhynland pagg. 10. 11. 107. en 143.

(2) Dit Octroy is te vinden onder de Handveften der Stad Haarlem pag. 114—116. als meede, met het Vidimus van Schout, Burgemeefteren, Schepenen en Raad der Stad Haarlem van den 8. February 1471., by den Heere Fr. van Mieris in de Handveften der Stad Leyden, pag. 381—384. En heeft nog tot dit verleende Octroy betrekking het geen gevonden wordt in het vierde en vyfde Articulen van het Handveft op den 26. May 1480. gegeeven in den Hage ten naamen van den Aartshertog Maximiliaan van Oostenryk en zyne Echtgenoote Vrouwe Maria van Bourgondien, Kleindochter van den hooggemelden Hertog Philips; te vinden onder de Privilegien en Handveften van Rhynland pag. 552—558. en waarvan ook een Extract, deezen aangaande, te zien is in de meergemelde Handveften der Stad Leyden, pag. 384.

(3) Dat moogelyk dit laatfte zal zyn gefchied, meene ik te moeten afleiden uit het geen by de zoo even aangetoogene Remonftrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda over de Doorvaart is gemeld geworden.

(4) Handveften en Privilegien van Rhynland pag. 421.

(5) Hoe zeer de Brouwneeringen in dee-

vergund, om te moogen maaken een Sluis in de Zydwinde by den Overtocht aan den Leydschendam, ten einde daar door het Rhynwaater te brengen in dezelve Stad, dewelke behoorde van versch waater voorzien te worden, indien men de daar bloeijende brouwneering in stand wilde houden, vermits de Brouwers ter dier tyd, aangezien de ondiepte der graften, by drooge zoomers dikmaals met brak waater gekweld waren; mitsgaders een schotdeur voor de Steene Brugge tusschen Ryswyk en Voorburch, en nog een andere schotdeur voor de Steene Brugge over de Kerstangie; by welk Octroy echter zyn gesteld stipte bevelen, dewelken ten allen tyden by het sluiten en ontsluiten van dezelve Sluis en Schotdeuren moesten worden in acht genoomen, op dat de daaromheen geleegene landerijen door deeze werken, alleen strekkende ten nutte van de Stad Delft, niet benaadeeld zouden worden, zoo als dit alles uit de volgende Opene Brieven van Octroy kan gezien worden:

„ Karel, by der gratien Godts, „ Hartoge van Bourgoignen, „ van Lothryk, van Brabant, van „ Limbourgh, ende van Lutsenburch; „ Grave van Vlaenderen, van Artoys, „ van Bourgoignen Palatyn, van He- „ negouwen, van Hollant, Zeelant en „ van Namen; Marcgrave des Heyli- „ gen Rycx, Heere van Vrieslant, van „ Salins en van Mechelen; doen kont „ allen luyden: Alsoo die van den Ge- „ rechte van Onser Stede van Delff, „ Onse lieve ende getrouwe Stadthouder „ Generael, ende Raide van Hollant, „ eenen seeckeren tyt geleden geclaecht „ ende te kennen gegeven hebben, hoe „ dat in droge jaerschare 't Water bin- „ nen der voorsz. Stede van Delff soo „ cleyn laich ende brack is, dat sy in „ 't stuck van der Neringe van der „ Brouwerye groote gebreecken daer „ by hebben ende lyden; want in sulc- „ ke droge tyden al 't bier dat sy brou- „ wen brack is, ende niet verch, „ 't welck sy seyden, dat gescepen was „ te comen tot verderflyke scaide van „ der gemeenen Poorteren ende In- „ woonderen van de voorsz. Stede; „ want die voorsz. Stede van Delff al- „ leenlyk gefondeert is optie neeringe „ van der Brouwerie, ende om daer in „ te remedieeren ten minste quetse, soo „ hadden sy geraempt een Sluyse geseth „ te wesen in de Sydwin by der over- „ togh om dat Rynwater te brengen „ deur die voorsz. Onse Stede van „ Delff, als des noot wesende souden, „ ende eerst een Scotdeur gemaeckt te „ wesen voor die Steene brugge tus- „ schen Ryswyck ende Voorburgh en- „ de een ander voor die Steene brugge „ die voor den Zieken buyten Delff „ leyt over die Kerstange, welcke „ Schotdeuren men schyeten en laten „ vallen soude in den gront tot alretyt „ eermen die Sluys, staende in de Zuyt- „ winde opwinden souden, en als men „ die voorsz. Schodtdeuren neder sou- „ den laten vallen, soo soudmen ter- „ stont die andere drie Schotdeuren „ staende achter Dycxhoren in Lots- „ wateringe ende in Monsterwateringh „ opwinnen ende die openhouden, al- „ soo lange als die voorsz. twee Scot- „ deuren, te weten onder die Kerstan- „ sche brugge neder geslooten souden „ wesen, welcke Sluys staende in de „ Zydwin, men tot geenre tyt open „ doen en soude om 't water daer in te „ laten, ten waire dattet water soo „ laegh waere in die Vaert, dattet een „ voet beneden dat peyl stonde, ge- „ lyck die voorsz. raminge van dien „ voorsz. van der Gereghte van Delff „ dat breder inhouden ende begrypen- „ de was, die selve van Delff onder- „ daeniglyk versouckende ende begee- „ rende, dat Wy hun luyden consen- „ teeren ende toelaten wouden, die „ voorsz. hoir raminge te mogen ter „ executie leggen, ende want Wy der „ voorsz. Onser Stede van Delff gaerne „ gevordert sagen in saecken die rede- „ nen vermoigen, SOO IS 'T dat Wy „ genegen wesende ter ootmoediger „ beede van de voorsz. Onsen Gerechte „ van Delff, ende eerst en alvooren „ daer op gehadt hebbende dat advys „ van Onsen Dyckgrave en Welgeboo- „ ren Heemraden daer op geroepen en- „ de versaemt hebben gehadt, dat mee- „ ste ende gantste deel van de geërffde „ ende gelanden van Delffland voorn. „ die

ze Stad al van ouds hebben gebloeijd en hoe beroemd de Delfsche Bieren altyd zyn geweest, is in 't breede betoogd door den meermaals geroemden Heere Burgemeester D. van Bleyswyck in zyn Beschryving der Stad Delft, pag. 694—736.

„ die in die voorsz. raminge geconsenteert hebben, als die selve Dyckgrave ende Welgebooiren Heemraden den voorn. Onsen Stedehouder ende Raide geaffirmeert hebben in geschriffte onder de hant van haren Clercq, der voorn. Onser Stede van Delff gegonnen ende geconsenteert hebben, gonnen ende consenteeren mit desen Onsen Brieven, dat tot haren costen by Schieringe ende Ordonnantie van den selven Onsen Dyckgrave ende Welgebooren Heemraders van Delfflant gemaeckt ende onderhouden wesen sal, een Sluys in die Zydwint by den Overtocht om dat Rynwater te brengen deur die selve Onse Stede van Delff, als des noot wesen sal, een Schotdeure voordie Steenyn brugge tusschen Ryswyck ende Voorburch over die vairt, ende van gelyke nogh een Scodtdeure voor die Steene brugge leggende voor die Ziecken buyten Delff over de Carstangie, welcke Schoddeuren men schieten ende laten vallen sal in die gront tot alre tyt eermen die Sluys, staende in die Sydwint opwinnen zal, ende als men dese Scotdeuren nederlaten sal, soo salmen terstont die drie ander Scotdeuren, staende affter Dycxhoiren in Loeswateringe ende in Monsterwateringe opwinnen ende die open houden alsoo lange als die twee ander Scotdeuren voorn. te weten, onder die Voorburghse brugge, ende onder die Kerstansche brugge nedergeschooten sullen wesen: men en sal oock die voorsz. Sluis, staende in die Sydwin, tot geenre tyt opdoen om water daer in te laten, ten sy dattet water soo laagh is in de vaert tusschen den Hage ende Delff, dattet eenen voet beneden dat peyl is datter staet aen die steenen brugge voorsz. diemen tot Voorburgh vaert, ende alsmen dat water ingelaten heeft in die Sluys ende soo hoogh wederstaet in die Vaert als dat voorsz. peyl staet, soo salmen die selve Sluys weder toe doen terstont soo dat 't water boven dat peyl niet comen en sal, ende aen dese voorsz. Sluys sal een Slot gemaeckt wesen datmen die toe sluyten magh, en die Slotel van den voorsz. Sloote sal gelevert wesen in handen van Onsen getrouwen Raidt ende een vanden voorsz. Onsen Welgebooren Heemraders van Delfflant, Gerrit Heere van Assendelff, ofte eenigh van den anderen Heemraders synen medegesellen in officie, die dat best gelegen wesen sal om te bewairen, dat men die voorsz. Sluys niet open en doen dan in der manieren boven verclaert, ende aen elcke Schodtdeur sal van gelyke een Slot gemaeckt wesen daermen die mede sluyten sal, die Slotelen van welcke Sloote gelevert wesen sullen, den voorsz. Hoighen Heemraders van Delfflant, om bewairt te wesen datmen die Scotdeuren schyeten nogh winnen sal, dan als voorsz. is, ende dese Ordonnantie sal geduyren tot wederseggen van Ons off van den selven Onsen Stadhouder ende Raide van Hollant, die selve onse Stede van Delff ende andere, die daer interest by hebben souden mogen, eerst ende alvooren daer op gehoort wesende. Welcke ordonnantie Wy den voorsz. onsen Stede van Delff gegonnen ende geconsenteert hebben, in der manieren boven verclaert, indien 't Lant daer by niet beschadight en sy, in welck cas ende op dat den voorsz. Onsen Stedehouder Generael ende Raide behoorlyk ende volcoomelyk blycke, die selve Ordonnantie van onwairden wesen ende geen steedehouden sal, ontbieden daerom den voorn. Onsen Dyckgrave, Welgebooren Heemraden van Delfflant voorn., van Rynlant, ende voort allen anderen Onsen Justicyeren, Officyeren, Gelande, Geerfde, ende Ondersaten van Delfflant, ende Rynlant voorsz. dat sy der voorn. Onser Stede van Delff dit onse Octroy ende consent, in der manieren boven verclaert doen ende laten gebruycken rustelyk en vredelick, ende hoer daer inne doen alle hulpe en bystant des vermaent wesende, want Ons dat alsoo belieft ende gedaen willen hebben.

„ Gegeven onder Onse Zegel hier onder aen gehangen, opten XII. dagh van Julio, in 't jaer Ons Heeren M. CCCC. LXXIII.

(ende stont onder op de ploy geschreeven:)

„ By mynen Heere den Hartoge,

„ Ter relatie van de Stadthouder Generael van Hollant, Gerrit Heere van Assendelft, Mr. Jan van Halewin. Lodewyck van der Eycke, en-

 „ de

„ de Hendrick van der Mye , Raets-
„ luyden in Hollant , Zeelant , ende
„ Vrieslant.

(*Ondertekent.*)

Boullin.

(*Onder aen stont ge,z.*)

„ Gecollationeert jegens 't Originael „ wthangende mit een Roode Zegele , ende accordeert mit denselven.

„ In kennisse van my,

(*Ende was ondertekent:*)

H. de Eynden.

MS Privilegien der Stad Delft onder my berustende, pag. 192. ver a & seq. En ook te vinden in de Beschryvinge der Stad Delft van den Heere Burgemeester D. van Bleyswyck pag. 7, en in de Handvesten en Privilegien van Rynland, pag. 360.

Naa deezen heeft Jonkheer Hendrik, Heere tot Naaldwyk, van Wateringen en Capelle, Ridder en Erfmaarschalk van Holland, als eigenaar van deezen Overtocht aan den Leydschendam, die door Hem, als hier booven (1) gezegd is, te leen gehouden werd van den Graaf van Holland, by den Aartshertog Maximiliaan (naderhand Roomsch Keizer) als Vader en in deeze Landen wettig erkenden Voogd over den als doen nog minderjaarigen Graaf van Holland Philips den II., zoo veel te weeg gebragt, dat Hem door den hooggemelden Aartshertog in den jaare 1487., op het aanraaden van eenigen, is verleend Octroy, om aan den meergemelden Leydschendam te moogen stellen Verlaaten en denzelven te bekwaamen tot eene Doorvaart (2); gelyk dan ook in den jaare 1491. dezelve Verlaaten aldus gesteld zyn geworden: *Maar* (om my hier te bedienen van de eige woorden door die van Dordrecht, Haarlem en Gouda wegens deeze Verlaaten, ruim honderd jaaren naa het verleenen van 't gemelde Octroy, gebruikt) *de Voorouders van dese Vertoonders, bevindende dat het soude strecken tot hare bederffenisse, en hebben sulcks niet geleden, maar zyn met gelycke macht ende gewapenderhandt in Januario 1491. getrocken op ten Leydtsendam, ende hebben de voorschreve Verlaten gantschelyk gedemolieert en in stucken geslagen* (3). En is al het verdere ten deezen gebeurde, beneffens het gehouden gedrag van die van Gouda, hunne affpraak met die van Dordrecht, hunne gemeene klagten aan de Heeren van de Reekenkaamer in den Hage, als gehouden van de verschillen ontrent de Graaflykheids Domeinen kennis te neemen, en het verzuim van die Heeren met hier in de noodige en verzochte voorziening te doen, ten klaarsten naategaan uit de aanmerkelyke Resolutie, by de Vroedschap der Stad Gouda, met veel wysheid en goed beleid, in het begin van den jaare 1492. genoomen, opdat al dit merkwaardige voorgevallene voor de naakomelingschap zoude blyven bewaard en daar uit ten allen tyde konnen blyken, hoe de Regeering van deeze Stad voor het recht en welzyn van haare Burgeren en Ingezeetenen met allen iever hebbe gewaakt, volgens de onvermydelyke pligt van alle braave en getrouwe Regenten, met alle vermoogens de by hun bezwoorene Privilegien, Rechten en Gerechtigheden tegen allen en een ieder, wie hy ook mooge zyn, beschermende; daar in geene moeite ontziende noch zelfs voor eenige gevaaren en onbillyke vervolgingen, dewelken hen somtyds, onrechtvaardiglyk, over dit betrachten van eed en pligt zouden konnen worden aangedaan, duchtende; alle de zaaken met de vereischte oplettenheid en naarstigheid zelfs behandelende, zonder zich te veel te verlaaten op het oordeel en het beleid van vreemden, aan welken de bewaaring der Steedelyke Voorrechten niet zeer ter harten gaat, en dewelken dus daarom, of uit onkunde, of uit traagheid, of uit driftige onoplettenheid, of uit eigen belang, of uit eenige andere onbekende of slaafschgezinde inzigten, (dewelken hen, dikmaals magtigere gemeenschappen en hoogere vergaaderingen onderworpen zynde, noodzaaken, tot vermyding van haat, ook zelfs tegen hun beeter weeten, te spreeken naar deezer welgevallen) de zaaken, waar over hun gevoelen wordt gevraagd, niet grondig onderzoeken, maar slechts met een vluchtig oog beschouwen; ja ook wel somtyds volstrekt verwaarloozen en een geheel verkeerden raad geeven; dies al-

(1) Bladz. 769. en 770.

(2) Zie meergemelde Remonstrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda over de Doorvaart.

(3) Zie deeze woorden in de zoo even aangetoogene Remonstrantie, [illegible]

altyd liever uit hunne eigen oogen ziende; hunne eige kunde en oordeel gebruikende en ook verder niets onbeproefd laatende, wat tot behoud der verkreegene Rechten kan dienen, al ware het met zich zelfs het wettig recht te verschaffen, wanneer 't recht, behoorlyk verzocht zynde, wordt geweigerd of de zaaken met eene steeds doorslaande partydigheid worden afgedaan. Dus gedroeg zich de voorzigtige Vroedschap der Stad Gouda in die dagen; en zy, ten einde zy haar gedrag ten allen tyden zoude konnen verantwoorden en haare wyze voetstappen aan de braave en getrouwe naakoomelingen mogten ten voorbeelde en naavolging verstrekken, vondt teffens goed, dit haar gedrag in haare Registers van Stads zaaken te doen aanteekenen, waarom ik ook noodig heb geoordeeld, op dat aan dit pryslyk oogmerk wierde beantwoord, deeze als doen gedaane aanteekening alhier woordelyk, zoo als dezelve, met de hand geschreeven, onder my berust, intevoegen:

Die van Dordrecht, en van der Goude, misnoegd over het maaken van nieuwe Spuijen en Verlaaten aan den Leydschendam, stellen zich daartegen, en doen die aan stukken slaan en vernietigen.

„ Alsoo hier ter Goude openbaer bekent worde onder de Gemeente „ van de Stede, omtrent Vastenavont „ anno XIIII^{C}. eenentnegentich, hoe „ dat tot groot achterdeel van de Stede „ van der Goude, en de arme gemeene „ Luyden van dien, gemaeckt ende geordonneert worden nieuwe Spoeijen, „ Verlaten, ende Deurvaerten opten „ Overslach, tussen Leyden ende Delf, „ op die Hille te Benthuysen, ende andersins, tot versmadenisse om te schouwen de oude ende gemeen deurvaerte, die by den Grave van de Lande „ over lange jaeren gelegen ende geweest is ter Goude, deur die Stede „ daer die Heer van de Lande syn Sloth, „ syn Thollen ende syn Sluysen heeft „ laten maken, ende de voorsz. Stede „ van der Goude grootelix belast ende „ beswaert heeft mit synder Genade „ Domeynen, soo dat by desen onbehoorlicke niewigheyt van de deurvaerten, spoeijen, ende verlaten gemaeckt om de neeringe van de Stede „ van der Goude te verminderen, myn „ Genadige Heere te verkorten, en de „ arme Gemeente deser Stede haer brootwinninge te niet te doen: Waeromme die van de Gerechte der Stede „ van der Goude, hebbende doen vergaderen de geheele Vroetschap van „ de Stede, om te ordonneren, ende „ concluderen, hoe dat men dese nieuwigheyt van de spoeijen en verlaten „ of ende te niet doen soude: overmits „ dat het geschapen waer te redunderen tot bederven van der Stede, gemerckt dat de Stede van der Goude „ haer selven versegelt, ende verbonden „ hebben, voor onsen genadigen Heere, wel tot sestien of seventien hondert Rynse gulden 's jaers, ende weder verseekert staen van onsen Heere, „ op synder Genade Domeynen, by dese „ nieuwe vaerten ende spoeijen vergaen „ moesten, dat wesen soude tot verderffenisse deser Stede, ende der arme Gemeente van der Goude, als Schippers, ende die haer broot by de deurvaert deser Stede winnen dagelix, „ alsoo dat by de Vroetschap opten „ XIII^{en}. dagh in Meye anno XIIII^{c}. „ XCI. overdragen ende gesslooten worde eendrachtelyck: als dat die Stede „ van Dordrecht, die om haer Stapel „ oock grootelix by dese nieuwe vaerten beschadicht soude wesen, dat men „ daeromme ter eerster dachvaert in den „ Hage spreken soude mit die Gedeputeerde van Dordrecht, ende t' saemen „ gaen by de Heeren van de Rekenkamer in den Hage, die schuldich waeren 's Heeren Domeynen provisie te „ doen, opte verminderinsse, ende achterwesen van ons Genadigen Heere „ Domeynen, ende andere inconvenienten te schouwen, die by de Gemeente van Dordrecht, ende der Goude „ daer uyt spruyten soude mogen. Ende waert sake, dat sy daer cortelick „ niet in voorsien, noch doen versien „ en wouden, van ons Genadigen Heeren wegen, dat men die nieuwicheyt „ van der Spoeijen ende verlaten, of „ ende te niet dede, of anders indien „ 't niet en gebeurden, soo concluderen „ ende overdragen sy metter gemeender „ Vroetschap eendrachtelyck: dat sy 't „ met die van Dordrecht an stucken „ slaen, ofte te niet doen souden, mit „ geweldiger handt, tot proffyte van „ ons Genadigen Heere Domeynen, „ ende 't welvaeren van deser Stede, „ om te beletten commotie der armer „ Gemeente die 'r by bedorven souden „ wesen, daer geschapen waer groot

„ ver-

„ verdriet in der Stede of te comen, „ 't welck corts na die tydt alsoo gebeurde, dat die Gedeputeerde van „ Dordrecht, ende van der Goude, by „ de Meesters van de reeckeninge reysden, ende gaven hen al te kennen van „ dat voorsz. is, in 't lange mitten korsten, indien sy daer inne niet en verdragen, soo waeren die Gemeente van „ der Steden voorsz. soo geslooten by „ haer ryckdom ende Vroetschappen, „ dat selver of ende te niet te doen, dat „ beter anders gedaen waere, tot minder schade, ende beroerte van de Gemeente.

„ Item, ende hoe wel dattet de Heeren van de Rekenkamer met behoorlicker manieren te kennen gegeven „ was, soo en worde nochtans by hen „ luyden daer inne niet voorsien in 't „ groot noch in 't kleyne, maer altydt „ geprocedeert in 't werck van de voorsz. „ spoeije, verlaten, ende Vaerten voort „ te maken. [illegible] „ meender Vroetschap van der Goude „ noch overdragen was; dat men die „ nieuwigheyt van de spoeijen en le verlaten aen stucken slaen soude, ende „ of ende te niet doen, om die sake „ vooren verclaert. Ende soo wat yemande van de Poorterijen, of andere „ gebeuren ende wedervaren mochte, „ die dit van der Stede wegen holpen „ doen, dat soude die Stede eenen ygelicken wie hy waere uytdragen, ende „ voor hem verantwoorden, sonder arch „ of list, tegens alle die geene die de „ Stede, of eenige van de poorterie „ daeromme souden willen belasten, in „ 't groot ofte in 't cleyn, ende mit lyf „ ende goet voorstaen.

„ Item, ende alsoo dese nieuwigheyt „ van copye niet afgedaen en waere, „ maer soo langer soo meer gebruyckt „ tot achterdeel van myns Genadigen „ Heeren rechten ende domeynen, „ tot groote beswaernisse der Stede van „ der Goude, ende de arme Gemeenten „ van dien, geduyrende van de tydt „ voorsz. tot in Jannuwario anno XIIII^c. „ XCII. na schryvens ter Goude.

„ Die Gemeente van Dordrecht ende „ der Goude siende dat sy soo langer „ soo meer beschadicht ende verachtert „ worden, hebben die executien van „ spoeijen willen doen, soo datter in der „ selver Maent van Jannuwario, versaemden van Dordrecht ende van der Goude, een seker getal van Persoonen, „ die by consent als vooren uytreysden, „ ende sloegen alle de voorsz. spoeijen „ ende verlaten aen stucken, ende dedense of ende te niete, want indien „ men de Gemeente van der Stede daer „ toe geen consent gegeven en hadden, „ daer soude sonder twyffel groote beroerte uyt gekoomen hebben, dat met „ desen consente belet ende verhoedt „ worde, Godt lof.

„ Noch soo werde by de Vroetschap „ overdragen primo Februwary anno „ voorsz. dat men twintaes, ende overtogt by Woerden van gelyken aen „ stucken slaen soude, alsoo dat oock „ was tot achterdeel van de doorvaert „ van der Goude, 't welck binnen vier „ of vyf dagen daer nae alsoo geschiede, ende aen stucken geslagen worde, op Condition voorsz.

MS. Handvesten van Delfland, [illegible] *in de Handvesten* [illegible] *Rhynland, pag.* [illegible]

Ondertusschen heeft ook de Regeering der Stad Rotterdam, bemerkende [illegible] de geleegenheid van deeze Stad, tot verscheide tyden gearbeid, om door het maaken van een nieuwe Binnenvaart, haar Stad en Ingezeetenen merkelyk te bevoordeelen en de Doorvaart door Gouda, beneffens de aldaar gestelde Sluizen en Tollen, te ontwyken. Doch, om alhier naa te speuren, wat dieswegens al zy voorgevallen, zoo in de jaaren 1491. en 1503. met de Heeren van Zeevenhuizen en Benthuisen; en in den jaare 1529. met den Heere van Kalslagen; als ook vervolgens, en wel voornaamlyk in de jaaren 1588, 1589. en 1590. tusschen de Steeden Dordrecht, Haarlem, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, en de Lieden van de Kaamer der Reekeningen in Holland, aan dewelken met gemeene bewilliging van de Edelen en alle de Steeden, volgens stipte last, eed en bevel, is opgedraagen de getrouwe bewaaring der Rechten, Hoogheden, Heerlykheden en andere uitmuntende Voordeelen aan de Graaflykheid toekoomende; is niet van deeze plaats en zoude moogelyk veel beeter by andere geleegenheden konnen worden behandeld (1): waaromme ik, hier van afstappende, [illegible]

(1) Het kort beloop van dit alles kan inmiddels worden naagezien in de meermaals aangetoogene Remonstrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda over [illegible]

tot het onder handen hebbende bestek, zynde den Overtocht aan den Leydschendam, zal wederkeeren en zeggen, dat naderhand by de Regeering der Stad Delft en anderen zeer veel moeite is gedaan, om deeze Verlaaten met de Doorvaart, gelyk dezelven door den Heere van Naaldwyk waren gedaan stellen en wederom door die van Dordrecht en Gouda waren gebrooken, geheel aan stukken geslaagen en vernietigd, op nieuws hersteld te krygen; doch dat men zulks nooit heeft konnen bekoomen, dan in laatere tyden by minlyke overéénkoomst en onder zeekere bepaalingen, dewelken tot op den huidigen dag stand houden,

Doorvaart. Tegen welke Remonstrantie de Magistraat der Stad Rotterdam dan ook in den jaare 1597. een aanmerkelyk Schriftuur heeft laaten inrichten, onder den titul van *Debath gedaan maken by Burgermeesteren, Raden en Vroedschappen der Stad Rotterdam, op en jegens zekere Remonstrantie overgegeven by ofte van wegen Burgermeesteren, Schepenen, Raden en Vroedschappen der Steeden Dordrecht, Haarlem en ter Goude*; welk stuk, voorheen nooit het licht gezien hebbende, het allereerst is gemeen gemaakt geworden door Mr. Gerard de Haas, in zyne uitgegeevene Nieuwe Hollandsche Consultatien, pag. 1 — 37. alwaar wel ('t geen ik meene met een woord te moeten aanmerken) pag. 35. de alhier zoo even Bladz. 776—778. verhaalde verrichtingen van de Steeden Dordrecht en Gouda worden opgegeeven, als ten uitersten strafbaar; doch, zoo als ik (onder verbeetering) oordeele, ten onrechte: want, schoon het beschreeven recht ons leere, dat in een welgeschikten Burgerstaat niemand zich zelven recht mooge verschaffen, en dat men het zelve van den gestelden Rechter moete afwachten; *arg. l. 10. π. de Jurisd. l. 13. π. Quod met. caus. gest. er. l. 51. π. de Recept. q. arbitr. recep. ut sent. dic. l. 17. π. de Judic. & ub. qu. ag. vel conv. deb. l. 1. §. 2. π. Quod Legat. l. unic. C. Ne quis in sua caus. judic. vel jus sib. dic. l. 3. §. 2. C. Ubi Senator. vel Clariss. civ. vel crim. conven.* zoo is dit alleenlyk in den striktsten zin uitteleggen nopens byzondere en private persoonen onder elkanderen, zynde te saamen leeden van den Burgerstaat, wanneer echter nog sommige gevallen zouden konnen worden opgegeeven, alwaar eenige uitzonderingen plaats mogten grypen; *l. 24. l. 25. π. Ad Leg. Jul. de Adult. coërc. l. 2. C. de serv. fugitiv. & Libert. &c. ut & alibi*: maar het is geenzins (zoo ik meene) dus generaal en onbepaaldelyk (voornaamlyk, hier te Lande) optevatten van een Collegie van Magistratuur; en nog veel minder van een zoodaanig Collegie, als is de Vroedschap van eene Stad, dewelke aldaar onwederspreeklyk het hoogste bewind en aanzien in alle Steedelyke zaaken bezit, dewyl zy, als van ouds in deeze Landen, 't geheele Lichaam der Burgery representeert; en dewelke ook, uit dien hoofde en volgens eed en pligt, gehouden is, de Voorrechten en Vryheden, der Burgery wettiglyk toekoomende, met alle haare vermoogens voorteſtaan en te beschermen; en dus ook daar toe, dat haare Burgery in derzelver ongeschonden genot worde gehandhaafd, te gebruiken alle zoodaanige middelen, als by de opdragt van dit bewind en aanzien in haare handen zyn gesteld geworden; *arg. l. 41. π. de Hered. Instit. l. 3. π. de His, qu. in test. del. induc. vel inscrib.* en zulks te meerder, wanneer haare Stad, door het aangedaane ongelyk, eene geheel onherstelbaare, of bynaa onherstelbaare schaade wordt toegebragt, en, naa alle aangewende moeite en veele herhaalde verzoeken; het recht van dien, in wiens handen by het opperste gezag des Lands de rechtspraak is gesteld en op wien ook daarom de verpligting, om kort en goed recht volgens de Privilegien en Handvesten te wyzen, legt, aan haar wordt geweigerd; of ten minsten, tot een merkelyk naadeel van haare Stad en Burgery, zonder billyke reedenen, uitgesteld en verschooven; *arg. l. 54. C. de Decurionib. & fil. eor. l. 10. §. 16. π. Quæ in fraud. Credit. fact. s. ut restit.* en in deezer voegen hebben zich meede in dit geval de Vroedschappen der twee genoemde Steeden, Dordrecht en Gouda, gedraagen, als uit de bygebragte Aanteekeningen klaarlyk blykt; welk gedrag ook geenzins tegen de billyke reedenen van het Natuurlyk Recht te stryden, voortvloeijt uit de leere van den grooten H. de Groot, in zyn goud kleinnood *de Jure Belli ac Pacis*, Lib. I. cap. III. §. 2. wiens gevoelen insgelyks omhelst en naader uitlegt de zeer geleerde Heer Professor in Hollands Hooge School binnen deeze Stad Leyden Fred. Wilh. Pestel, in zyne rechtsgeleerde Verhandeling, voerende ten titul: *Principia Juris Publici Universalis de Re Judiciaria constituenda delineata.* gedrukt te Rintelen, in 't jaar 1758. §. 8. 9. & 10. 't welk die Hooggeleerde Heer nog bevestigt, zoo, door het voorbeeld der Hongaaren, die in voorige dagen te meermaalen tegen hunne Opperheeren hebben beweerd, dat hen, uit krachte der Vryheden by hunnen Koning Andreas den tweeden vergund, vrystond hun verkreegen recht door de wapenen te handhaaven; als, door het voorbeeld der Stenden van het H. Roomsche Ryk, wien de Wetten zelfs het recht, om de bevelen van het Opperhoofd des Ryks, indien zy dezelven strydig met Zyne Capitulatie bevinden, te verachten en in den wind te slaan, opdraagen. En, die al het voorgevallene in dit Ons lieve Vaderland uit de Geschiedschriften en de Registers der Staatsbesluiten met de noodige aandacht gelieve naategaan, zal ook daarin meerdere voorbeelden, dat de Steedelyke Magistraaten, by geweigerd of uitgesteld recht, zich zelfs by de wettiglyk verkreegene Handvesten en Gerechtigheden, naar de reedenen van billykheid, met vrucht hebben gehandhaafd, klaarlyk ontdekken.

den, gelyk wy vervolgens gaan aantoonen.

De Regeering van Gouda, dus zich zelfs het geweigerd recht verschaft hebbende, waakte ook steeds met allen iever, volgens haar eed en pligt, waarmeede zy aan den Lande en aan haare Burgeren en Poorteren verbonden was, voor het welzyn van haare Stad en het voordeel der Graaflykheids Domeinen en Tollen, binnen haare Stad gevestigd, gelyk uit eenige byzondere gevallen van dien tyd kan worden naagegaan, terwyl deeze lofwaardige iever ook de Tollenaars, aldaar tot inning der gezegde Graaflyke Tollen door de Lieden van de Kaamer der Reekeningen in Holland geplaatst, geduuriglyk aanspoorde, om insgelyks met alle trouw en naarstigheid toetezien, dat deeze, hen aanbetrouwde, Tollen niet somtyds door te groote winzucht van inhaalige kooplieden en door andere ongeoorloofde wegen en verboode middelen mogten worden verkort: doch, ook deeze groote geneigdheid tot voorstand van het voordeel van den Landsheer konde hen somtyds wel eens verblinden en in het waarneemen van hunnen pligt van het rechte spoor doen wyken. Dit toch kan ligtelyk gebeuren, wanneer men met eene te groote scherpheid 's Lands lasten wil invorderen en de, dikmaals in veele gevallen duister spreekende, belastingwetten, naar zyn eigen begrip, of naar 't voorbeeld van andere Gewysden in soortgelyke gevallen, waarvan oók wel de reedenen onbekend zyn, en dewelken meede nooit tot gevolgen konnen getrokken worden, uitleggen. Dan dwaalt zoodaanig Ontfanger, Gaarder, of Invorderaar wel ter goeder trouw, wanneer hy niet anders beöogt, dan 's Lands voordeel. Echter behoort zoodaanige dwaaling niet te strekken tot naadeel der Ingezeetenen, dewelken ook daarom, wanneer zy, in de invordering van dezelve lasten, oordeelen verongelykt te worden, zich deswegens konnen beklaagen by zoodaanigen Rechter, als tot het afdoen van de over deeze zaaken ryzende geschillen door de wettige Overheid is gesteld geworden. En dit is geene der minste vryheden, welke de ingezeetenen van dit Ons gezeegende Vaderland van alle oude tyden, ook onder de Graaflyke Regeering en zelfs wel in die dagen, wanneer deeze, met vertreeding der wetten, rechten, herkoomsten en handvesten, zynde de magtigste bolwerken der aloude vryheid van dit Volk (1), reeds begon de gedaante aanteneemen van een alleenheerschende willekeurige Oppermagt (2), dewelke, vervolgens van trap tot trap toeneemende, den Landzaaten eene wettige oorzaak tot het afschaffen der Graaflyke Regeering en het oprechten eener Vrije Republiek en Staatsregeering (dewelke de Heere bestendige in zyne dierbaare gunste, met een onwedersprocken gebruik en ongeschonden behoud van alle onze wettige, zoo algemeene, als byzondere, vrije rechten, loflyke herkoomsten, aloude handvesten, en andere heerlyke en waardste voorrechten, tot aan het einde der eeuwen!) heeft gegeeven, nog hebben moogen genieten, dat zy in hunne billyke klagten over eene de bepaaling en het voorschrift der wetten te booven gaande invordering van de Gemeene Lasten; het zy ze uit kwelling, het zy ze uit onbezonne drift voor de inning van dezelven, het zy ze uit een louter onverstand van den waaren zin der belastingwetten voortsproot; altoos zyn gehoord geworden, en een onvertoogen en goed recht

(1) Hoe men reeds ten tyde van Hertog Philips van Bourgondien de Handvesten en Voorrechten der Steeden heeft ondermynd, met de Steeden, wanneer iets tegen derzelver rechten en gerechtigheden door den Graaf gedaan werd, dikmaals daar meede te paayen, dat zulks geschiedde zonder vermindering van haare Voorrechten; gelyk men in soortgelyke gevallen naaderhand ook nog wel heeft voortgegaan, aan de goede Burgery Acten van Non-præjudicie in de hand te stoppen; toont Sim. van Leeuwen in het Naader Bewys van de Beschryv. der Stad Leyden, pag. 540. en volg.

(2) Dit is wel op de krachtigste wyze begonnen en voortgezet door Hertog Karel den Stouten, geholpen, zoo, door de pluimstrykerijen van eenigen, [illegible] Hove wel te staan; als, door de [illegible] van anderen, geen moeds genoeg bezittende, om zich tegen de onwettige poogingen van den Hertog aan te kanten; gelyk zulks uit het in die dagen voorgevallene verstandiglyk opmerkt en aanteekent de Geleerde en Staatkundige M. Z. van Boxhorn in zyn Byvoegzels op J. van Reygersbergen Chronyk van Zeeland, D. II. pag. 268—272. en de reedenen, waarom deeze heerschzuchtige Vorst 'er niet door raakte, zoo als Hy zulks wel gezocht en verlangd hadt, worden ons aan de hand gegeeven door den kundigen Geschiedschryver P. C. Hooft in het Eerste Boek zyner Neederlandsche Histórien.

recht hebben moogen erlangen, zoo dat den Landsheer daarin nooit eenig voorrecht booven den Landzaat hadt; even als in foortgelyke gedingen ook nog ten huidigen dage het Gemeene Land *Privatorum loco*, om de eige woorden van hunne Edele Groot Moog. te gebruiken (1), te koomen by den Rechter moet worden aangemerkt. Ten voorbeelde nu van dit dus ook in die dagen ftand grypende recht kan, onder meerdere anderen, verftrekken een voorval, gefchied onder de beftiering van Vrouwe Margaretha (2), Zufter van den Aartshertog Philips van Ooftenryk (3) en naa zyn overlyden Regente van de Neederlanden uit den naam van den Keizer Maximiliaan, als Grootvader en Voogd over den doenmaals nog minderjaarigen Prinçe Karel, naaderhand geworden Roomfch Keizer en genoeg bekend met den naam van Keizer Karel den V., wanneer de Tollenaar van de Graaflykheids Tollen te Gouda, met wien de Procureur Generaal over Holland zich hadt gevoegd, voor den Hove van Holland

(1) Regifter der Refolutien van de Edele Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weftfriesland, fub dato 25. February 1678., en is deeze hunner Edele Groot Moog. Refolutie meede te vinden in het Groot Placaatb. Vol. III. pag. 591. en 592. zie ook T. Boel in zyne fraaije Aanteekeningen over de Decifien en Obfervatien van J. Loenius; Caf. XCIV. Not. 8. en voornaamlyk pag. 608–610. als ook Ed. van Zurk Cod. Batav. en de Aanteeken. van Mr. P. van der Schelling; tit. *Boedels*. §. 1. Not. *a*. en tit. *Gemeene Middelen*. §. 23. en nog tit. *Preferentie*. §. 11.

(2) Deeze ongelukkige Vorftinne Margaretha, Dochter van den Keizer Maximiliaan en Vrouwe Maria van Bourgondien, wordt door den Geleerden P. Scriverius in zyne Befchryving van Oud Batavien pag. 430. vereërd met den titul van *Koninginne*; waarfchynlyk, om dat zy, in haare eerfte jeugd verloofd zynde aan den Dauphin van Vrankryk, die naaderhand den troon onder den naam van Karel den VIII. heeft beklommen, na Vrankryk is gezonden geworden en aldaar, als toekoomende Koninginne, opgevoed; welk huwelyk echter geen voortgang heeft gehad, vermits die Koning naaderhand zich ten huwelyk begaf met Anna, Hertoginne van Bretagne, als zynde de eenige als doen nog overgebleevene Erfdochter van François den II., laatften Hertog van Bretagne; welk Hertogdom daar door aan de Franfche Kroon is ingelyfd geworden; en tot op huiden daar meede is vereenigd gebleeven: en dus is Margaretha van Ooftenryk met veele eerbewyzingen en pracht na Vlaanderen te rug gezonden: gelyk dit, onder anderen, by *P. Daniel Hiftoire de Françe* breeder te zien is. Vervolgens is deeze Vorftinne in huwelyk getreeden met den Infant Johannes, Zoon van Ferdinand den V., Koning van Spanjen, dewelke nog binnen 't jaar naa dit voltrokken huwelyk door den dood werd weggerukt; volgens 't geen elders en in de *Hiftoire Chronologique d'Efpagne* verhaald wordt. Waar naa zy andermaal is hertrouwd met Philibert den II., Hertog van Savoyen, welk huwelyk, naa dat het zelve flechts ontrent vier jaaren geduurd hadt, wederom is gefcheiden geworden door het affterven van den gemelden Hertog, wiens levensdraad, in het vier en twintigfte jaar zyns ouderdoms, op het onverwachtfte werd afgeknipt; zoo als ons, met meerdere anderen, verhaalt *Le Blanc dans fon Hiftoire de Savoye*. Naa welk overlyden deeze Vorftinne zich begaf na haaren Vader, den Keizer Maximiliaan, die, naa den dood van haaren Broeder, als Voogd over den jongen Prinçe Karel, (naaderhand Keizer Karel den V.) aan haar het beftier der Neederlanden opdroeg, dewelken zy, geduurende de minderjaarigheid van dien Vorft, en ook nog veele volgende jaaren in zynen naam, met kloeken raad en groote wysheid in ruft gehouden en met alle billykheid geregeerd heeft, en wel tot op den 5. November van den jaare 1530., wanneer zy ftierf; gelyk by *Haræus in Annalibus Brabantiæ*, en meerdere anderen Gefchiedfchryvers van deeze Landen, kan geleezen worden. En is aan deeze Vorftinne, als Regente der Neederlanden in den naam des Keizers, in de Maand July van het volgende jaar 1531. opgevolgd des Keizers Zufter, de Koninginne Maria, Douariere van Lodewyk den II., Koning van Hongarijen en Boheemen; dewelke in dit Gouvernement is gebleeven tot op den 25. October des jaars 1555., op welken dag, door hooggemelden Keizer het recht der heerfchappy over deeze Neederlanden zynde opgedraagen aan Zynen Zoon Philips, als Graaf van Holland den III., en als Koning van Spanjen den II., van dien naam; deeze Koninginne Douariere, het zelfde, door haar nu ontrent vyf en twintig jaaren gevoerde, bewind hebbende needergelegd, haar oorlof van den Keizer en de Staaten der Neederlanden nam, en ook een affcheid vol eerbiedige erkentenis verkreeg, waar naa zy met haaren Broeder uit deeze Neederlanden na Madrit reisde en aldaar haare dagen in ftilte eindigde; zoo als dit alles uit de Neederlandfche en Spaanfche Gefchiedfchriften genoeg bekend is.

(3) Deezen Vorft Philips, als Graaf van Holland den II. van dien naame, is naaderhand in den jaare 1505. door het huwelyk de kroon van Spanje te beurt gevallen, dewelke Hy zeer korten tyd, onder den naam van Philips den I., bezeeten heeft, wordende in den jaare 1506. door eene zeer fchielyke dood weggerukt; gelyk dit alles by P. Scriverius, en de andere Neederlandfche en Spaanfche Gefchiedfchryvers al meede te zien is.

land hadt gedagvaard den Heere van Montfoort, als Heere van Naaldwyk, en eigenaar van den Overtocht aan den Leydſchendam, door hem te leen gehouden wordende van den Graaf van Holland, ter zaake, *dat hy over den Dam te Voorburch eenige Koopmanſchappen van Ooſten, ofte Weſten komende, liet paſſeeren*, waarmeede deeze Tollenaar meende, *'s Konincks tollen verkort te werden, en daarenboven bybrengende, dat alle Ooſterſe ofte Weſterſe waeren, in 't verſche comende, de ſluize van der Goude, ofte haare Wachten moeſten paſſeren.* En heeft waarſchynlyk deeze Tollenaar zyne meening gegrond op de Uitſpraak van den 18. January 1503. gedaan ontrent den Hildam, dus genaamd van de Hille, zynde de Landſcheiding van Rhynland en Schieland, by dewelke verſtaan was, dat over dien Dam alleen zouden moogen worden gewonden *Schepen geladen met Turf, Tacken, Barninckhout, Poortaarde, Hooy, Veeragie, ende andere Waeren die de Huysluyden daar omtrent ter marckt ſouden brengen ofte halen t' heuren noodtdruft, ende dit alleen tot gerieve van den Volcke daer omtrent woonachtigh, ſonder eenige andere Schepen, Schuyten, ofte Koopmanſchappen, hoedanigh die ſouden zyn, aldaar te mogen overwinden ofte pasſeren, ende dat op te verbeurteniſſe van de Schepen ende Goederen, die anders daer deur varen ſouden ende op arbitrale correctie* (1). Doch, welke reedenen en middelen ook door den opgemelden Tollenaar en den Procureur Generaal over Holland, om zynen Eiſch en Concluſie ter voorgemelde zaake, ten voordeele van den Landsheer tegen den voorzeiden Heere van Montfoort, als Heere van Naaldwyk en eigenaar van den meergenoemden Overtocht, voor den Hove van Holland te wettigen, moogen zyn bygebragt, zoo vinde ik echter, dat het Hof, zonder eenige acht te geeven op het voorgewende naadeel door zoodaanig gedrag by den Graaf te lyden, op den 13. July van den jaare 1506. heeft geſlaagen eene *Sententie, by welke den Tollenaer van der Goude mitsgaders den Procureur Generael met hem gevoecht, ontzeid worden hunnen eiſch ende concluſie, die zy genomen hadde tegens den Heere van Montfoort, als Heere van Naeldwyck, ter oorzaake* (2), als hier booven gezegd is.

In dien ſtaat nu, als deeze Overtocht door die van Dordrecht en Gouda in den jaare 1492. (gelyk hier booven (3) is gezegd) was gebragt geworden, naamlyk met vernietiging van het daar gemaakte Verlaat, ſchynt deeze Dam gebleeven te zyn tot naa den jaare 1514., in het welk by den Hove van Holland (4), met goeddunken van de Heemraaden van Rhynland, Delfland en Schieland, op den vierden November werd vaſtgeſteld, dat den Rhyndyk, van Katwyk af tot den Heerweg voorby Bodegraven toe, zoude worden verhoogd en verſterkt, ten einde de landen daardoor tegen het zeewaater te bevryden; als ook dat de onkoſten, daaraan te doen, door de bruikers en eigenaars der landerijen, ieder voor de helft, zouden moeten worden gedraagen; en dat nog wyders, tot gerief der ingelanden van Rhynland, om in tyden van noodzaaklykheid hun overtollig waater te gemakkelyker te konnen loozen, in den Leidſchendam zoude gemaakt en gelegd worden een duiker, zyltje of waaterleiding, geſlooten met twee ſloten, van welker een de ſleutel zoude bewaard worden door een Heemraad van Rhynland, terwyl de ſleutel van het andere ſlot zoude beruſten onder een Heemraad van Delfland, op dat het zelfde zyltje niet zoude konnen en moogen geöpend worden, dan by bewilliging en goedvinden van beiden die Heemraaden; 't welk alles breeder te zien is uit het hier ingelaſchte Beſluit van den Hove van Holland:

„ Opten dach van huyden, ſoo was
„ by den Hove van Hollandt,
„ by communicatie ende goetduncken
„ van den Heemraden van Rynlandt,
„ Delflandt, Scielant, ende van den
„ nyeuwen Ryndyck in 't quartier van
„ Bodegraven, ende den Ryndyck te
„ ſtercken, ende den ingelande aen
„ deſe zyde te preſerveeren van den
„ Zeewateren, geordineert 't gundt dat
„ hier nae volcht.

„ Eerſt,

(1) Dus wordt meede die Uitſpraak opgegeeven in de meermaals aangehaalde Remonſtrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda, over de Doorvaart; fol. 12.

(2) Privilegieboek der Stad Leyden A. fol. 517. verſo. Zie meede Sim. van Leeuwen Handveſten en Privilegien van Rhynland, pag. 393.

(3) Bladz. 776—778.

(4) Sim. van Leeuwen Handveſten en Privilegien van Rhynland, pag. 394.

„ Eerst, dat men den voorschreven „ Ryndyck gaende van Catwyck of tot „ die Stede van Leyden toe maecken „ zal twaelff roede voeten toe leggens.

„ Item, van der siecken buyten Ley-„ den de singulen der selver Stede tot „ die Culck, ende voort tot die Coe-„ poort toe, ende van de Coepoort tot „ die Hoochwoertse poort toe, insge-„ lycx gemaeckt te warden twaelff voe-„ ten toeleggens tot coste der zelver „ Stede.

„ Item, van de selve Stede van Ley-„ den tot Bodegrave toe die selvé te „ maecken vierthien voeten toeleggens.

„ Item, van Bodegraven tot die „ Hellmwech te maecken twaelff voe-„ ten toeleggens.

„ Item, die voorschreven dyck van „ Catwyck tot die voorschreven Hellm-„ wech toe deurgaens te hoogen een „ roede voet op 't alderhoochste naden „ waterpas, boven zes voeten breet „ blyvende, loopende binnen ende buy-„ ten tot discretie van den genen die „ Gecommitteert zullen worden om „ 't selve te besteden.

„ Item, 't selve te maecken tot cost „ van den genen die daer by bescermt „ zullen zyn, morgen morgens gelyc-„ ke, ende dit voor dese reyse alleen, „ ende sonder prejudicieren.

„ Item, die costen van desen sullen „ verschoten worden by den pachters „ ende gebruyckers, ende sullen heur „ eygens daer van corten die rechte „ helft.

„ Item, omme die ingelanden van „ Rynlandt gelegen aen dese zyde van „ den Ryndyck te gerieven, zoo zul-„ len die Heemraden van Delfflandt „ gedoogen, dat men in den Leydt-„ schen Dam sal mogen maecken ende „ leggen eenen Duycker, off Zyltgen „ deur sy heure water sullen moghen „ lossen, in tyden als die voorschreven „ Rynwech gesloten es. Ende die voor-„ schreven van Delfflant by heure wa-„ ter nyet geprejudiciert en worden. „ Welck Zyltgen gesloten sal wesen „ met twee sloten, daer van die eene „ slotel bewaeren sal een van den „ Heemraden van Rynlandt, ende d'an-„ der een van den voorschreven Heem-„ raden van Delfflandt, ende en sal „ 't selve zyltgen niet geopent worden „ dan by consent ende goetduncken „ van beyde die voorschreven Heemra-„ den.

„ Ende heeft 't voorschreven hoff ge-„ last ende bevolen die voorschreven „ Heemraden van Rynlant, Delfflant, „ Scielant, ende van den nyeuwen „ Ryndyck dese ordinancie van stonden „ aen t'achtervolgen, ende te procede-„ ren tot executie van dien. Ende „ voort van gelycken gelast den inge-„ landen, die hier by beschermt sullen „ wesen, die selve te volbringen ende „ volcomen sonder eenich wedersеggen.

„ Item, omme dese ordinancie te „ volcomen ende volbringen zyn by „ den voorschreven hove geordonneert „ ende gecommitteert Meesters Jan van „ Duvorde, ende Franchois Cobel, „ Raden ordinaris met een off twee die „ elcx van den voorsz. Heemraden vuyt „ heuren naeme daer toe sullen willen „ ordineren mits dat elckx van den E-„ delen, ende Steden, onder die be-„ schermenisse van den voorschreven „ Ryndyck gelegen, daer by oock sul-„ len mogen vougen heure Gemach-„ tichde, by welcke Commissarysen, „ Gedeputeerden, ende Geordineerden „ besteedt, ende opgenomen sal worden „ 't werck voorschreven nae luyden der „ articulen in de voorschreven ordinan-„ cie begrepen, ende verclaert.

„ Aldus gedaen in den Hage opten „ vierden dach in Novembry, an-„ no XV^c. ende XIIII.

„ By mynen Heeren den Gouver-„ neur, President, Meesters Willem „ van Berendrecht, Jan van Duvoer-„ de, Abel van Coulster, Jacop Mou-„ rys Zoon, Franchoes Cobel, Jasper „ Lyevens Zoon, ende Jooft Zassebout, „ Raidtsluyden van Hollandt.

(*Onder stond:*)

My Jegenwordich

(*En was geteekend*)

Symonsz.

Uit een onder my berustend Handschrift, getrokken uit het Privilegieboek der Stad Leyden, B. pag. 563. versa & 564.

Tot welk Besluit dan ook zyn betrekking heeft het naavolgende

Bestek van twee nieuwe Duikers van welken de eene leggen zal aan den Leyd-

Leydschendam in de Zydtwint, en die andere by Sinte Nicolaashuisjen, daar 't Myn Heeren ordinneren zullen.

„ In den eersten, zullen de voorsz. „ Duyckers lanck wesen twee roeden, ende XIIII. buiten mit dat „ doerbint ende eenen nyeuwen bodem, „ dair die Slichouten off wesen zullen „ XVI. voeten lanck ende zes duym „ viercant, tot thienen toe, dairop „ zullen commen twee Cloesterhouten „ thyen duym breet, acht duym dick, „ dair op zullen commen XIII. dreppelen zeven duym dick ende IX. duym „ breet.

„ Item, den grooten dreppel zal wesen XI. ende XII. duym. Alle de„ sen bodem dubbelt geplanct; die „ acht vuyt die voet, tot drie steden „ gepaelplanct acht vuyt die voet twee „ voet in den grondt.

„ Item, dit werck zal hooch wesen „ vyff voet dryvens Waters, ende thyen „ voet wyt.

„ Item, die cleyne binden, daer die „ balcken off wesen zullen X. ende XI. „ duym, die stylen dair aff IX. ende „ X. duym.

„ Item, doerbint zal wesen hooch „ X½. voet XI. ende XII. duym viercant, een flooff daerop naeden eysch „ van het werck, die windazen X. „ duym viercant.

„ Item, aen elcken duycker een „ deur, dair die hairen off wesen zullen X. duym breet acht duym dick, „ die clampen zullen wesen vyff duym „ dick ende zes duym breet, die plancken van goet vueren hout III. duym „ dick.

„ Item, twee vlogel buiten streckende van elcken zyde IIII. voet „ voerby op elcke ende mit twee stylen van houdt, als die andere elff „ voorsz. staen, die zytcledinge zullen wesen die VII. vuyt die voet.

„ Item, dat dexsell boven drie duym „ dick.

„ Item, all dit voorsz. werck zal „ wesen van goet Wesels ofte Dementer hout, ende gewrocht hout an „ hout ende getunfelt, gedreven, ge„ most IIII. voet voir ende IIII. voet „ after als 't behoirt.

„ Item, dit werck heeft angenomen „ Dierck Jansz. timmerman van Vlairdinge ende Arent Aerntsz. als moijekint, ende dit tot declaracie van twee „ Heemraiden, ende Mr. Frans Cobel, „ Raidt myns genadighen Heeren, tot „ een overman.

„ Nae collatie bevonden t'accordeeren mitten voorsz. besteckc, „ hangende aen 't haerste deser re„ keninge

By my

(*En was geteekend*)

De Berendrecht.

Uit Oude my meedegedeelde Stukken.

Deeze met zoo veele omzigtigheid gedaane voorziening, om te bezorgen, dat dit in den Leydschendam te maakene zyltje niet anders, dan tot eene noodzaaklyke waaterloozing aan die van Rhynland, mogte dienen en teffens te beletten, dat het zelfde op geenerhande wyze tot een Doorvaart zoude konnen worden gebruikt; en verders al het tot behoud van de Doorvaart door de Stad Gouda en dus tot bewaaring der Graaflyke Domeinen en Tollen (1), aldaar van ouds gevestigd, voorgevallene en wel voornaamlyk ook het seedert den jaare 1487. met opzigt op den Leydschendam en den daar vastgestelden Overtocht of Overslag gebeurde; deeden de Regeerders der Stad Delft wel begrypen, dat alle hunne moeite tot herstelling der gezochte Doorvaart door deezen Dam vergeefsch zoude zyn, en dat hen met recht die Vaart niet konde gebeuren naar hun welgevallen; dies zy het werk op eenen anderen boeg hebben gewend en tot bereiking van hun oogmerk om an-

(1) De Graaflyke Tollen te Gouda en Spaarendam zyn altyd by de Vorsten deezer Landen aangemerkt, als een stuk hunne aandacht, wegens het daar uit koomende voordeel, dubbel waardig, gelyk uit zeer veele oude Documenten kan worden beweezen; en hierom heeft ook die Magtige Vorst, Keizer Karel de V., als Graaf van Holland, op den 14. May 1519. stipte bevelen uitgevaardigd, ten einde niemand zich verstoute tot vermyding der opgemelde Tollen eenige andere uitwegen te zoeken, op zoodaanige boeten en straffen, als by het zelve Bevel staan uitgedrukt; en 't welk te vinden is in 't Register, welkers titul is: *Privilegien van Steeden en Dorpen &c. die tolvry zyn. fol. 54. verso.* berustende ter Kaamer van Reekeningen in den Hage: En van welk bevel my ook een Oud Handschrift is meedegedeeld geworden.

andere gunſten by den Landsheer aangehouden. Dus, als ſchrandere Regenten betaamt voor het welzyn van hunne Stad en Ingezeetenen te waaken en zich daar toe van de voorvallen des tyds te bedienen, hebben ook hun Ed. Groot Achtbaaren waargenoomen het groot meedelyden, waarmeede een ieder billyk moeſt zyn aangedaan wegens het zwaar ongeval, den Ingezeetenen van deeze Stad op den derden dag in May van den jaare 1536. overgekoomen, wanneer deeze ;. in die tyden zeer bloeijende, Stad by een toevallig ongeluk door een gruwelyken en affchriklyken brand, dewelke de twee Parochiekerken en zeer veele huizen verteerd en geſchonden hadt, zoodaanig was geteiſterd geworden, dat het geheel met dezelve gedaan ſcheen. In dien deerniswaardigen toeſtand keerden de pryswaardige Regenten van Delft zich tot hunnen Landsheer met een ootmoedig verzoek om eene krachtdaadige byſtand en vergunning van eenige Vryheden en Voorrechten, dewelken tot herſtelling der Stad en eenige vergoeding der groote ſchaade, den Burgeren door dit bitter toeval overgekoomen, zouden konnen ſtrekken. Deeze droevige geſteldheid der Stad en Ingezeetenen nu bewoog ook Keizer Karel den Vyfden tot meededoogen, dus Hy, als Graaf van Holland, by zyne vier Opene Brieven, gegeeven te Bruſſel op den 26. Juny en 13. July van dat zelfde jaar 1536., aan deeze Stad en derzelver Poorteren niet alleen vergunde een daadelyke onderſtand, maar ook aan dezelve verleende zeer veele aanmerkelyke vryheden, gunſtbewyzen en voorrechten (1); en onder dezelven ook deeze, tot ons oogmerk dienende, vryheid, om, wanneer het die Regeering geliefde en beſt geleegen kwam, een Nieuwe Vaart, ſtrekkende uit den Rhyn door Zegwaart en Nootdorp tot in de Schie (2), te moogen maaken; en, daar en booven, om in den tuſſchentyd, dat deeze Vaart zoude worden gemaakt, twee Verlaaten met eene Kolk aan den Leydſchendam by voorraad te moogen ſtellen, ten einde de ſcheepen met koorn, bier en andere waaren daar door konden worden gelaaten; zoo als het zelve blykt uit het opgemelde Octroy, waar van wy de woorden, tot dit voorwerp betrekkelyk, hier in voegen: „ Ende voorts te mogen maicken „ een nieuwe Vaerte doer 't Lant, dat „ ſy bequamelicſte daer toe zullen mogen gecrygen, ende binnen tyde, by „ proviſie te mogen ſtellen twee verlaten met eene Culck in die Leytſchedamme, omme die Schepen mit „ cooren, bier, ende andere wairen alſoo daerdoor te laten" (3). Gelyk ook de hooggemelde Keizer by eene van dezelve Brieven van den 26. Juny 1536. de voorige aan deeze Stad gegeevene voorrechten vermeerderde en teffens daarby bepaalde, dat, vermits de ondiepte der Oude Vaart van Delft na den Leydſchendam, de uitſpraak dieswegens tusſchen Delft en die van Voorburch en Tedingerbroek, reeds te vooren gegaan, intuſſchen zal worden onderhouden, naagekoomen en in trein gebragt, gelyk zyne Keizerlyke Majeſteit, de Stadhouder, Preſident en andere Zyne Raaden in Holland zulks ſtiptelyk beveelen; en dat ook verders die van Ryswyk en anderen, in de dieping van dezelfde Vaart gehouden, zullen worden bedwongen (4). En dit vermelde Octroy van den 26. Juny 1536. noemt de naaukeurige Heer Burgemeeſter Dirck van Bleyswyck Evertszoon (5) *den oorſprong van de Jurisdictie aangaande de Verlaaten op den Dam*, terwyl echter naderhand omtrent dezelven nog veele moeilykheden zyn gereezen, zoo als wy vervolgens zien zullen. Doch, het maaken van deeze Nieuwe Vaart, ſchoon wel ondernoomen, is nochtans nimmermeer ten einde en tot volkoomenheid gebragt, ter zaake, dat eenige Steeden zich daar tegen hebben geſteld: want, wanneer ter kenniſſe van de Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Steeden Dordrecht, Haarlem, Leyden en Gouda was gekoomen, dat die van Delft in den jaare 1539. hadden begonnen te graaven de gezegde Nieuwe Vaart en hunne daartoe

(1) Sim. van Leeuwen Handveſten en Privilegien van Rhynland, pag. 423—425.

(2) Dus wordt den loop van deeze vergunde Nieuwe Vaart beſchreeven in de hier booven te meermaalen aangehaalde Remonſtrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda over de Doorvaart, fol. 14.

(3) MS. Privilegien van Delft van wylen den Wel-Ed. Geſtr. Heere Schepen Mr. J. A. van Kinſchot, pag. 305. en in de MSS. Privilegien van die Stad, onder my beruſtende; pag. 122. vſ.

(4) MS. Privilegien van dezelve Stad, onder my beruſtende, pag. 120. vſ.

(5) Beſchryving der Stad Delft, Hoofdſt. III. pag. 88.

toe verkreegene vryheid grondden op het gemelde Octroy, zoo hebben hun Heeren Groot Achtbaaren, naagaande het verlies door hunne Ingezeetenen daar in te lyden, dat die van Delft dus voortaan zouden achterlaaten de gemeene vaarten, en waar van zy door en ontrent hunne Steeden gewoon waren te gebruiken, zich verpligt en opgewekt gevonden, om als getrouwe Burgervaders voor het welzyn van hunne Burgeren en Poorteren te waaken en het voordeel van hunne Steeden, zoo veel in hun vermoogen was, te bevorderen; en daarom zich over deeze hen merkelyk bezwaarende onderneeming en over dit ten naadeele hunner Steeden vergunde Octroy, strydende tegen zoo meenigvuldige voorige bevelen, en over het welk zy nooit waren gehoord geworden, met allen ernst voor den Secreeten Raad te Brussel beklaagd, 't welk voor hen, naa dat men de twistende partijen door daar toe by denzelven Raad benoemde en gestelde Commissarissen hadt getracht te vereenigen, doch 't welk vruchteloos was afgeloopen, van dien gelukkigen uitslag is geweest, dat zy op den 19. November van den jaare 1539. hebben verkreegen *eene Provisioneele Sententie tot hun voordeel, by dewelcke die van Delft verboden en geïnterdiceert is, mette begonste delvinge van de voorschreve Vaart voort te gaan, ende niet te gebruycken eenige Vaarten dan de geene die syluyden van oudts gewoonlyck waren en plaghten te gebruycken* (1). Zoo als dit alles in 't breede kan gezien worden in de volgende Acte zelve.

„ Gesien de requeste overgegeven „ by de gedeputeerde van Burgemeesteren ende Regierders van de Stede van Dordrecht, Haerlem, Leyden, „ en der Goude in Hollandt tendeerende ten fine, dat den Regierders van de „ Stede van Delfft bevolen ende geinterdiceert worde te supercederen mit „ haere begonste werck van de nieuwe vaert, die sy onder dexel van „ seecker Octroy by hen verworven [den „ voornoemden suppliantem ongehoort] „ pretenderen te maecken ende hanteren, achterlatende de gemeene vaerten, die de ingesetene van Delfft deur „ ende ontrent de voorgenaemde Steden plagen te frequenteren, niet tegenstaende dat den voorscreven van „ Delfft verleent syn geweest opene „ brieven van commissie daer by de „ Keyserlyke Majesteyt geordonneert „ ende gecommitteert heefft den Heere „ van Assendelfft eerste Raedt Presiderende in den Hove van Hollandt, „ mitsgaders Meesters Joost Sasbout, „ Raedt ordinaris van den selven hove, „ ende Jacob de Jonge, Meester van „ de reeckeninge . . . . om den geinteresseerden van henluyden te vereenigen indient doenlyck was, ende ingevalle neen, haer verbael te maecken ende t'informeren om tselve by „ syne Majesteyt gesien daer inne geordonneert te wordene soet behooren „ soude, gesien oock 't antwoort overgegeve by de gedeputeerde van Delfft „ wederleggende 't versouck van de „ voornoemde suppliaten mitsgaders „ de replycque ende duplycque ter eenre ende ter andre syden gedient. De „ Coninginne Douaigiere van Hongueryen van Bohemen &c. Regente ende „ Gouvernante in den Lande van herwaerts over, heefft in den name ende „ van wegen der Keyserlyke Majesteyt „ den voornoemden van Delfft verbooden, ende geinterdiceert, verbiet ende interdiceert by desen heure voorscreve begonste werck ende delvingen, ende niet te gebruycken eenige „ wateren, dan alleenlyck die geene „ die syluyden van oudts gewoonlyck „ syn ende plegen te frequenteren, ordonnerende, en committeerende „ van wegen als boven, den voorscreven Heere van Assendelfft, Jacob de „ Jonge, Meester Gyslain Segers, „ Raedt in Hollandt, om der absentie „ van de voorscreve Meester Joos Sasbout van de plaetse visitacie te doene, de twisten ende geschillen van „ parthyen te verstaene van der gelegentheyt ende importantie van der „ saecke informatie te nemen ende haere besoingen schriftelyck oversenden haere Coninklyke Majesteyt om „ voorts daar inne gedaen te worden „ soet behooren sal, beveelende voorts „ den procureur generael van Hollandt „ hem in de saecke te vougen ende „ daer

(1) Dus wordt den korten inhoud van deeze Provisioneele Sententie opgegeeven in de meergemelde Remonstrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda over de Doorvaart; Fol. 14.

„ daer inne 's Keysers recht te bewa-
„ ren soet behoeren sal.

„ Aldus geordonneert te Brussele den „ XIX[den] dach Novembris, in „ 't jaer XV[C]. XXXIX.

(*Was Ondertekend:*)

Marie.

(*Laager stond*)

My jegenwoordich,

(*Was geteekend*)

Verreycken.

Uit het my meedegedeelde Oude Handschrift.

En het is ter deezer oorzaake, dat de meergemelde Nieuwe Vaart ganschelyk achterwegen is gebleeven; dies zoude ik my niet wel konnen schikken naar het gevoelen van den te meermaalen en nog zoo even geroemden Heere Burgemeester van Bleyswyck, wanneer hy zegt: *Maer aengaende de Nieuwe Vaert, en is noeyt gheen effect ghevolcht, hebbende de Magistraet van Delft, van die tydt af de macht om sulcks in 't werck te stellen, ten allen tyden als zy des ten besten van de Stadt dienstich vonden, tot noch toe aen haer gereserveert ende behouden* (1). Ik toch meene, dat door dit laatstgenoemde Verbod by de Koninginne Douariere, Regente en Gouvernante der Neederlanden, in den jaare 1539. uit den naam van Zyne Keizerlyke Majesteit, als Graaf van Holland, gegeeven, het te vooren aan de Stad Delft in den jaare 1536. verleende Octroy, voor zoo verre de meergemelde *Nieuwe Vaart* aangaat, moet gehouden worden voor herroepen; immers en in allen gevalle voor opgeschort, ter tyd en wylen deezen aangaande naadere en andere schikkingen zullen zyn gemaakt; en dat dienvolgende de Stad Delft, indien ze al eens zich het graaven van zoodaanige Nieuwe Vaart, uit krachte van dit Octroy, in deeze dagen mogte willen onderwinden, daar in met alle recht door de andere ten deezen belang hebbende Steeden zoude konnen worden verhinderd en dat zoodaanige haare onderneemingen als dan door de magtige hand der Hooge Overheid zouden behooren te worden gestuit. Edoch de gesteldheid der Landen en Steeden en de toestand der zaaken en des koophandels hebben seedert die tyden eene geheele andere gedaante aangenomen en zoo grooten verandering ondergaan, dat, naar myne gedachten, thans daar voor niet is te duchten en 'er meede (zoo als ik vertrouwe) geene genoegzaame beweegreedenen zyn uittedenken, dewelken de Stad Delft tot zoodaanigen besluit, het welk ook gewisselyk verregaande oneenigheden onder zoo naauw verbondene Leden van één zelfden Vrijen Staat zoude verwekken en deeze Stad eene te groote haat van verscheiden andere, niet min aanzienlyke, Steeden op den hals laaden, zouden konnen overhaalen. En, hoe zeer de vier opgemelde Steeden ter dier tyd deeze onderneeming van de Stad Delft ter harten hebben genoomen, en daarom gemeend niet te moeten berusten in de zoo even bygebragte Provisioneele Sententie, maar integendeel het haar daar meede gedaane ongelyk, tot gemeene lasten en kosten van den beginne tot den einde toe, met alle haare vermoogens te wederstaan en in rechten te vervolgen, ten einde geen Nieuwe Vaart immermeer gemaakt, maar de Oude Vaart, als voorheen, altyd ook by vervolg gebruikt worde, is naategaan uit het zeer ernstig Verdrag ter deezer zaake tusschen de Gedeputeerden der vier genoemde Steeden Dordrecht, Haarlem, Leyden en Gouda op den 6. en 7. Maart van den jaare 1540. in den Hage gesloten en vervolgens door de Heeren Burgemeesters en Regeerders van dezelven met der Steeden Zeegelen bekrachtigd (2).

Intusschen bleef dit toegestaane Verlaat in den Leydschendam een twistappel by eenige Hollandsche Steeden, onder dewelken, ook ter deezer zaake, eenige moeilykheden ontstonden, dewelken, als van grooten uitzigt en verregaande gevolgen zynde, men met een voorzigtig beleid door een vriendelyk vergelyk trachtede te vereffenen en in der minne uit den weg te ruimen. Hier door schynt dan meede ter dier tyd het maaken van dit door Zyne Keizerlyke Majesteit vergunde Verlaat achtergebleeven te zyn: immers vindt men, dat,

(1) Beschryv. van Delft, Hoofdst. III. pag. 88.

(2) Dit aanmerkelyk Verdrag wordt gevonden onder de door den Heere Fr. van Mieris uitgegeevene Handvesten, Privilegien, Octroyen, &c. van de Stad Leyden, pag. 351.

dat, door den Hooggeboorен Heer Jan van Ligne, Graaf van Arenbergh, als, door huwelyk met de Vrouwe Graavinne van Arenbergh & van der Mark, Vrouwe van Naaldwyk (1), bezitter van deezen Overtocht aan den Leydschendam, verzocht zynde verlof, om, in de plaatze van denzelfden Overtocht te moogen maaken zeekere Verlaaten, onder het goeddunken der Heemraaden van Delfland en naar het voorschrift van zoodaanige Keuren en Bevelen, als door dezelve Heemraaden ten voordeele van het Gemeene Land zyn gemaakt, of nog mogten gemaakt worden, dit verzoek in den jaare 1555. is gezonden aan den Raad en Reekenkaamer in Holland en dat zich daar tegen hebben gekant de Rentmeester van Noordholland; de Magistraaten der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda; de Rentmeester van den Heere van Wassenaar, en anderen; zoo dat dieswegens groote en zwaare proçeduren zyn ontstaan, dewelken, in den beginne langzaam voortgaande, vervolgens, door de ontstaane binnenlandsche beroerten en oorlogen ter bewaaring der aloude herkoomsten, handvesten en voorrechten, verkryging der meerder en meerder gefnuikt wordende Vryheid in den Burgerstaat en in den Godsdienst en eene geheele afwerping van het slaafsch drukkend Graaflyk juk, zyn als opgeschort en daar door geheel onbeslist hangende gebleeven; terwyl echter niemand der verschillende partijen aan den Huize van Naaldwyk den eigendom van dien Overtocht betwistte. In tegendeel blykt uit alle de nog overig zynde bescheiden, dat denzelven steeds, als het eigen goed van het meergemelde Huis van Naaldwyk, deezen Overtocht, als een goed en onversterflyk erfleen, van de Graaflykheid van Holland ter leen houdende, is aangemerkt geworden; waarom dan ook het Verdrag wegens deezen Overtocht, in den jaare 1435. tusschen de Stad Leyden en Jonkheere Willem, Heere tot Naaldwyk, &c. &c., waar van hier booven (2) gesprooken is, gesloten, in den jaare 1561. nog stand hieldt (3). Wanneer nu deeze Overtocht in de gemelde inlandsche beroerten en Spaansche oorlogen door den Vyand was afgeworpen en vernield, zoo hebben die van Delft, met voorgaande believen van Zyne Exçellentie (4), den Stadhouder van wegen de Ko-

(1) Hoe de goederen van den Huize van Naaldwyk zyn [illegible] aan den Huize van M[illegible], van daar op de Graaven van der Mark; vervolgens aan die van Arenbergh, en naderhand aan het Huis van Ligne, toont Gouthoeven in zyn Chronyk pag. 193. en pag. 145. Zie ook hier booven Bladz. 769. en [illegible] [illegible] het aanzien [illegible] Naaldwyk, Mr. Simon van Leeuwen in zyn Batavia Illustrata, pag. 1020—1022.

(2) Bladz. [illegible].

(3) Handvesten van Leyden, pag. 721.

(4) N[illegible]re zich, dat men hier, als ook meer booven Bladz. 648. en elders, alleen den titul van *Exçellentie* geeft aan deezen grooten Vorst en waarden Landsvader, die voor deeze Landen meerder gedaan en geleeden heeft, dan naauwlyks zoude konnen worden geloofd, indien niet de getrouwste en onpartydigste Historieschryvers al het zelve ter zyner onsterflyke eere hadden geboekstaafd; gelyk ook 's Lands wettige Overheid haare erkennelyke gedachtenis voor al, wat door deezen nooit volpreezen Vorst, ten nutte en welzyn van dit Ons lieve Vaderland: door Hem te meermaalen in de uiterste nood gered; en tot grondlegging van Onzen Vrijen Staat; door Hem met eene onuitspreekelyke wysheid en grooten mannenmoed geduuriglyk tegen de openbaare en bedekte verstoorders van dit treflyke gebouw beschermd: immermeer (onder de krachtdaadige bestiering van de zienlyke hand Gods) is gedaan geworden, door het oprechten van het zoo heerlyk gedenkteeken, waar meede het naabuurig Delft, de rustplaats van deezen waarlyk godvruchtigen, wyzen en onverwinlyken Held, pronkt, heeft aan den dag gelegd en vereeuwigd. Het is toch bekend, dat deezen titul in voorgaande tyden aan zeer hooge persoonen is gegeeven, schoon dezelve in [illegible] [illegible] persoonen [illegible] te toegelegd; dat ook den titul van *Hoogheid* aan de doorluchtige Prinsen van Oranje eerst is opgedraagen in den jaare 1637., wanneer, op den 3. January, die braave en geliefde Prins Frederik Hendrik (waardige Zoon van dien grooten Prins, Vader Willem, en erfgenaam van zyne Vorstelyke deugden; onder wiens beleid dit Staatsgebouw, van 't welk zyn Vader het voornaamste fondament hadt gelegd; en 't welk door den heldenmoed van zynen Broeder, den dappersten Prins Maurits, was verder opgetimmerd; genoegzaam geheel voltooijd en 's Lands Vryheid voor altoos bevestigd is geworden) door den Gezant van Koning Lodewyk den XIII. van Vrankryk met den titul van *Hoogheid* is vereërd geworden, naa dat hooggemelde Zyne Majesteit, by Missive van den 14. December 1636. en by eene Propositie van Zynen Ambassadeur, aan de Hoog Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereënigde Neederlanden hadt kennis van dit zyn voorneemen gegeeven: en dat vervolgens, ook in deeze Republiek, dien titul aan deezen gedachten Prinse en zyne hooggebooren Opvolgeren altyd is toegevoegd. Meerder kan hier van gevonden worden by L. van Aitzema in de Zaa-

Koninglyke Majesteit van Spanje, den Heere Prinçe van Oranje, Willem den Eersten, (dien Doorluchtigen en dierbaaren Vader des Vaderlands, aan wiens schrander oordeel, doordringende kennis, verstandig beleid, onvermoeide wakkerheid en voorzigtige staatkunde deeze Vrije Staat zeer veel, jaa wel het allermeeste, in het ontworstelen der slaafsche banden van het Graaflyk juk en dat voor vrije gemoederen altyd haatelyk Vorstelyk gezag, en dus in het leggen van zyne eerste grondvesten, schuldig is, zoo dat men nog ten huidigen dage, daar wy de waardige en groote Telg van dien grooten Vorst, Zynen Vorstelyken naamgenoot, Prins Willem den Vyfden; wiens dagen de Almagtige God in Zyne gunste verlenge, en tot den hoogsten trap deezes leevens, den welken eenig sterflyk mensch ooit kan bereiken, uitrekke, onder een onafgebrooken en allerruimst genot van des Heeren allerdierbaarste, zoo geestelyke, als lichaamelyke, zeegeningen, op dat Zyne Hoogheids gelukkige leevenstyd zy tot heil van dit Ons lieve Vaderland; tot bewaaring van Onze Vryheid in Burgerstaat en Godsdienst; tot vermeerdering der onsterflyke luister van Zyne Hoogheids doorluchtigst Huis; tot vergenoeging van Zynen Hoogen Persoon; en tot Onzer aller rechtmaatige vreugde! als een wakkeren Beschermer van deeze Onze Vryheid en een getrouwen Vader des Vaderlands, met de luisterrykste eerampten en hoogste waardigheden van den Vrijen Staat bekleed, in het midden der Souveraine Vergaaderingen van 's Lands wyze Vaderen zien geplaatst; zich in die verkreegene en bevestigde Vryheid mooge verlustigen en verblyden) en ter vordering van de gemeene zaaken, naardien de Steeden Haarlem en Amsterdam, in de handen der Vyanden zynde, van de andere Leden van Holland waren afgescheiden en dus de leegers en het krygsvolk van deezen Staat van daar niet konden worden ondersteund en met de noodige behoeften geriefd, in het laatste gedeelte van het jaar 1574. ondernoomen, op nieuws deezen Dam te openen, in den zelven te steeken zeekere Verlaaten en een Kolk daar toe dienende te maaken, door dewelken men dus dagelyks allerhande behoeften te waater konde vervoeren; tegen welke onderneeming zich echter de Steeden Dordrecht en Gouda wederom zeer heftiglyk hebben aangekant: om welk verschil by te leggen zich de Edelen en de Steeden Leyden, Rotterdam en Gorinchem, duchtende, dat daar uit grootere bitterheden zouden konnen ontstaan, dewelken te gevaarlyker zouden zyn in een tyd, daar de eendragt tusschen de Leden van den Staat zoo hoognoodig was en de tweedragt niet dan tot eene onherstelbaare schaade en verachtering van de gemeene zaak konde strekken; en beöogende met onderlinge eendragt het voorgenoomen en aangevangen groote werk, zynde de verkryging van eene geheel onafhanglyke Vryheid in Burgerstaat en Godsdienst, onder den albestierenden bystand van den Allerbesten en Allergrootsten God, tot een gelukkig einde te brengen en uittevoeren; met allen iever hebben benaarstigd, waar door dan ook deeze zaaken voor een zeekeren tyd zyn geschikt en dus alle te verre gaande verwyderingen voorgekoomen en vermyd geworden. Hoedaanig zich nu deeze zaaken ter Vergaaderinge der Staaten van Holland hebben toegedraagen, kan uit de volgende Besluiten, op den 7. January 1575. en den 21. & 29. December 1576. in de hooggemelde Vergaadering genoomen (1), worden naagegaan:

„ *Den 7. January 1575.*

„ De Edelen, mitsgaders de Steden
„ van Leyden, Rotterdam, ende
„ Gor-

Zaaken van Staat en Oorlog, Deel IV. Boek XVII. in 't Begin: J. le Clerc in zyne Geschiedenissen der Vereenigde Neederlanden, Deel II. Boek XI. pag. 350. en 351. den Schryver van 't Leeven van Prins Frederik Hendrik, Deel II. Boek IX. pag. 58. & seqq. J Wagenaar in de Vaderl. Histor. D. XI. B. XLIII. §. 6. en meerdere andere Geschichtschryvers van deezen tyd. En met deezen titul van *Hoogheid* ('t geen ik hier nog slechts met één woord byvoege) hebben zich ook in vroegere tyden zelfs Koningen vergenoegd; gelyk onder anderen de Koningen van Castilien, of Spanje; aan dewelken Koning Karel de I., naa dat Hy tot de Keizerlyke waardigheid, onder den naam van Karel den V., was verheeven, het allereerst den titul van *Majesteit*, daar dezelven te vooren alleenlyk *Hoogheid* genaamd werden, heeft toegestaan, om op deeze wyze de hoovaardige Spanjaards in hunnen aangebooren opgeblaazen hoogmoed te vleijen; gelyk zulks in de *Histoire d'Espagne Liv.* XXI. is aangeteekend.

(1) Zie de Registers der Resolutien van de Heeren Staaten van Holland onder deeze datums van 7. January 1575. 21. en 29. December 1576.

" Gorinchem, verstaen hebbende van
" [illegible] ende geschil, in
" binnen korte voorlede dagen opgere-
" sen zynde, tusschen de Steden Dord-
" recht, en Gouda ter eenre, ende die
" van Delf, ter andere zyde, beroeren-
" de het leggen van seecker Verlaet in
" den Leydtschen Dam, in de plaetse
" van de Overtocht, die aldaer van te
" vooren geweest, ende alsnu by den
" Vyandt afgeworpen en vernielt is ge-
" worden, de voorsz. van Dordrecht
" ende Gouda, hen opposerende tegens
" het leggen van de voorsz. Verlaet,
" midts den interest, 't welck sy van
" den pretendeerden daer door te sul-
" len mogen lyden, ter cause van de-
" welke oock noch proces was han-
" gende ongedecideert: ende die van
" Delf sustinerende ter contrarie, het
" selve by hen gedaen te werden, niet
" dan by voorgaende Ordonnantie ofte
" believen van syne Excellencie, by
" wel weten ende behagen van eenen
" yegelÿcken, oock tot vorderinge van
" de gemeene saecke, ende gerief van
" alle behoeften, dagelycks daer door
" varende ende passerende, soo voor de
" Stede van Leyden, als voor de Le-
" gers ende Kryghs-Volck omtrent de
" selve Stede leggende, ofte die noch
" aldaer souden moghen komen te leg-
" gen; ende dat de voornoemde partyen
" door het debat van den voorsz.
" geschille lichtelyck tegens malkan-
" deren souden mogen komen te ver-
" bitteren, en tot arger geinciteert
" werden, by die geene, die liever
" de Steden in tweedragt, als in een-
" dracht, omme eenige singuliere re-
" specten souden willen sien, als groo-
" telycks is te beduchten, ende sonder-
" lingh in dese tydt, als ontwyffelyk
" den Vyandt syne Verhoorders ende
" Verspieders aen allen Oorden hebben-
" de, door middel van alsulcken twist
" ofte geschil syn profyt soude mogen
" doen, tot een onverwinnelycke scha-
" de ende verachteringe van de gemee-
" ne saecke; hebben daeromme de
" voorsz. Edelen en de Steden, geen-
" sints geraedtsaem bevindende, voor
" dese tydt eenige questie ofte twee-
" dracht tusschen de Ledematen van
" 't Corpus van 't gemeene Landt te
" laten wassen ofte groeijen, ende om-
" me hen selven voor Godt ende de
" Weereldt in haren Officie ende be-
" roep desaengaende te quyten, om-
" me met goede eendracht by de Bondt-
" [illegible] en Verp[illegible]
" [illegible]
" hulpe van den Almogenden Godt te
" een goedt eynde [illegible] te brengen [illegible]
" [illegible] uytgevoert en uytgewrocht
" te werden, de voornoemde Steden
" van Dordrecht, ende Gouda, in
" 't vriendelyck vermaent ende voor-
" gehouden gehadt, aengemerckt sy-
" luyden immers tot deser tydt, we-
" sende de Steden van Haerlem ende
" Amsterdam van de andere Steden en-
" de Quartieren van Hollandt by den
" Vyandt gescheyden ende beseten,
" sulcks dat althans egeen interest by
" de selve Steden soude mogen werden
" gepretendeert van de passagie, die
" door 't voorsz. Verlaet meerder sou-
" de mogen vallen door Haerlem, ofte
" van Amsterdam, dan van te vooren
" plach te geschieden, dat oversulcks
" syluyden het leggen van het voor-
" schreve verlaet by connivencie, ofte
" sonder serieuse oppositie souden
" willen gedoogen, omme in geen ver-
" der ende periculeuser moeyenisse te
" geraken, midts dat de voorsz. Ede-
" len en de Steden in haren respecte
" te vreden zyn haerluyden te versee-
" keren, dat syluyden, de Stadt van
" Haerlem ofte Amsterdam met de Sta-
" ten, ofte de andere Steden ende Lit-
" maten van Hollandt, wederomme
" vereenight zynde, het voorsz. Ver-
" laet sullen stoppen, ofte doen stop-
" pen, sulks dat aldaer geen passage
" anders nae den voorsz. Leydtschen
" Dam en sal vallen, dan daer is ge-
" weest voor de jegenwoordige Kryghs-
" beroerte, ende dat ter tydt ende wy-
" len toe 't voorsz. proces ende geschil,
" ofte by accord, ofte by gewysde,
" tusschen de voorsz. Steden van Dord-
" recht met die van der Goude ter
" eenre, en die voorsz. van Delf, ter
" andere zyde, sal wesen beslegt,
" daer toe de Edelen en de Steden voor-
" noemt, de handt t'allen tyden wil-
" len houden.

Uit het Oude Handschrift, [illegible] papieren berustende, en getrokken uit de Resolutien van Holland, pag. 9 en 10.

" *Den* 21. *Decembr.* 1576.

" Op het versoeck van die van der
" Goude, aengaende den Leydt-
" schen Dam, omme te hebben Acte
" van de Staten, achtervolgende voor-
" gaen-

„ gaende presentatie, by eenige Steden „ henluyden gedaen, dat soo wanneer „ die van Haerlem ende Amsterdam „ onder de gehoorsaemheydt van syne „ Excellencie souden zyn getreden, den „ selven Leydtschen Dam in haer ou- „ den staet ende wesen wederomme sou- „ de werden gerestitueert, of ander- „ sints verklaerden, dat syluyden met „ de andere Steden niet en mochten „ op de propositie van syne Excellen- „ cie te helpen resolveren, achtervol- „ gende den expressen last die syluy- „ den daer toe hebben vertoont.

„ *Dordrecht*, *Delf*, *en Gouda op het* „ *volgende niet tegenwoordig*.

„ Is by de voornoemde Steden, nae „ lange communicatie, die van der „ Goude verklaert, dat syluyden, over- „ midts de absentie van eenighe die de „ voorsz. presentatie henluyden hadden „ gedaen, oock in het afwesen van sy- „ ne Excellencie, daeraen die van der „ Goude uyt haerluyder resolutie voor- „ noemt schynen gelycke Acte versocht „ te hebben, op dit haerluyder ver- „ soek niet en mogten disponeren, sou- „ den niet te min de voorsz. Steden op „ deselve presentatie sulcks letten als „ nae behooren, ende dat evenwel die „ van der Goude alsulcke Acte als voo- „ ren aen syne Excellentie souden mo- „ gen vervolgen: dat voorts die van „ der Goude, onvermindert dien, be- „ hooren te helpen adviseren ende be- „ sluyten op de propositie van syne „ Excellencie, daer aen soo veele was „ gelegen, ende de andere poincten „ daer op de Daghvaert was beschre- „ ven, ofte andersints protesteerden de „ selve Steden, dat alle swarigheden, „ die daer uyt souden mogen rysen, „ die van der Goude voornoemt aen- „ genomen hebben in den haren te ad- „ verteren, ende niet te min verklaer- „ den, dat deselve Steden geene rede „ nen en hadden tegens henluyden te „ protesteren, alsoo syluyden wel moch- „ ten lyden, dat de andere Steden des „ gemeene Landts affairen in haerluy- „ der afwesen sulcks vorderden als nae „ behooren, maer dat die van der Gou- „ de selfs wel redenen hadden hen dies- „ aengaende grootelycks te beklagen, „ ende teghens de voornoemde Staten „ selver te protesteren.

Uit een gelyk Oud Handschrift, onder my berustende en getrokken uit de Resolutien van Holland, pag. 204. en 205.

„ *Den 29. December* 1576.

„ Is by die van der Goude versocht, „ dat volgende het schryven van „ syne Excellencie by de Staten soude „ werden geadviseert aengaende de sa- „ ke van den Leydtschen Dam, ofte „ andersints protesteerden die van der „ Goude, onschuldigh te zyn van alle „ inconvenienten, die by gebreeke van „ dien daer uyt souden mogen volgen.

Insgelyks uit een Oud Handschrift, onder my berustende en getrokken uit de zelve Resolutien van Holland, pag. 213.

Niettemin blykt uit de hier naa nog verder by te brengene en in deeze historische beschryving van het voorgevallene noopens deezen Dam intevoegene Bescheiden, dat in de jaaren 1576. en 1577. hier ter plaatze de Verlaaten, door dewelken, als een zeer bekwaame waaterloozing, Rhynland en Delfland geen gering nut hebben getrokken, als nog zyn gebleeven, en dat de hier booven (1) gemelde over dezelven in voorige dagen ontstaane, en nog hangende proçeduren tusschen Vrouwe Margarita, Graavinne van Arenbergh en van der Mark, als Vrouwe van Naaldwyk (2), op dewelke den eigendom van deezen Overtocht, by gebrek van manlyk oir uit den Huize van Naaldwyk, thans was gekoomen (3), met de Stad Delft, ter eenre; en de Stad Gouda met haare Meedestanderen, ter andere zyde; niet eerder, dan in den jaare 1579., door den Hove van Holland geheel en al beslist en uit den weg geruimd zyn geworden.

Ondertusschen hebben de Heeren Staa-

(1) Van de eerste proçeduren is te zien booven, Bladz. 776. en volg., en van de laaste, meede hier booven, Bladz. 788. en volg.

(2) Noopens deeze geschillen is een voor de Vrouwe Graavinne van Arenbergh zeer favorabel Advis te vinden in de Hollandsche Consultatien, D. V. Cons. CX. 't welk ik alhier niet zal onderzoeken; maar liever het zelve aan het oordeel van den onpartydigen en des kundigen Leezer onderwerpen.

(3) Zie over de suççessien van alle de aanzienlyke goederen, gekoomen uit het Huis van Naaldwyk, en byzonderlyk ook van deezen Overtocht, hier booven Bladz. 769. & 770. en Bladz. 788. in de Aanteekken. N. 1.

Staaten van Holland, ter [illegible]koming van alle ongeleegenheden, [illegible] uit deeze, dus lange onbeslist blyvende, processen nog verder zouden konnen ontstaan; en, waarschynlyk, in achting neemende, dat, naardien de Steeden Haarlem en Amsterdam uit de handen der Spaansche Krygsbenden waren geraakt en onder de gehoorzaamheid der Staaten gekoomen, welker afgescheidenheid van de andere Steeden van Holland deeze Verlaaten noodzaakelyker, [illegible] anderzins, scheenen te hebben [illegible], gelyk uit de zoo even aange[illegible] Besluiten der Staaten ten vol[illegible]; gemeend, dat als nu aan [illegible] voorslag, vervat in het opgemelde Besluit van den 7. January 1575., met den welken die van Gouda, volgens 't Besluit van den 21. December 1576., eenigzins schynen genoegen ge[illegible] te hebben; behoorde te wor[illegible], en hebben [illegible] op [illegible] April 1578 [illegible], dat, [illegible] voor [illegible], onverminderd een ie[illegible] en de te [illegible] Uitspraak in [illegible] nog hangende verschillen, de meer[illegible] in geschil zynde Verlaaten, staande op den Leydschendam, zullen worden weggenoomen; en dat den geo[illegible] Dam, waar in deeze Verlaaten [illegible], zal worden toegedamd, en in zynen eersten ouden staat gebragt, in [illegible], als dezelve geweest was voor den jaare 1572., en dat daar door dus deezen aanmerkelyken Overtocht, waar van het recht inmiddels op den [illegible] Juny van het even voorgegaane jaar [illegible] door de meergemelde Graavinne [illegible] Arenbergh aan de Stad Delft voor [illegible] van negen jaaren, om de som[illegible] Tienhonderd ponden, 's jaar[illegible], was in pacht gegeeven gewor[illegible]), geheel zoude worden her[illegible]; en dat ook verders daar mee[illegible] geweld en daadelykheden, de[illegible] nu en dan tusschen de twisten[illegible]rtijen hadden plaats gegreepen, [illegible]n ophouden, en der Staaten [illegible]knechten, aan den Leydschen[illegible] leggende, wederom van daar ver[illegible]; gelyk deeze voorzigtige schik[illegible] der Staaten, tot behoud der, [illegible] in [illegible] tyden, zoo noodige eendragt onder de Steeden, Leden van één Lichaam, kunnen gezien worden in de hier ingelaschte Acte, tot herstelling van den Leydschendam ten opgemelden dage gemaakt en uitgegeeven:

„ De Staten [illegible] van Hollandt willende [illegible] Inconvenienten, [illegible] tusschen de Gravinne van Arenberghe ende die van Delft ter eenre, ende die van der Goude ende consorten ter andere zyde, uyt zake van den Leydtsendam zouden mogen rysen, hebben ex Officio geresolveerdt ende besloten (sonder nochtans dat t selue ghetrocken zal mogen worden in consequentie) dat ten coste van tgemeen Landt, eerstdaechs, ende ten langsten binnen den tydt van twee maenden eerstcomende ofte Veertien daghen daer na onbegrepen de Verlaten in questie staende op den Leydtsendam wechgenomen, ende den geopenden dam, daer de verlaten in staen, toe gedamt ende in zynen eersten ouden staet gebracht zal werden, In der voegen zoo denzeluen Dam geweest is voor den Jare twee ende tseuentich, volgende de mate ende probatie daer van zynde, sulcx deselue left by de Commissarissen van den houe ghenomen is, Ende dat alle 't selue zal ghesschieden onvermindert ende zonder prejuditie van elck van pertye heur pretens recht in alles zoo ten principale als op d Incidenten, ende pretense Verzouck van attentaten, welcke reparatie van den voorsz Dam, zulcx als voren gedaen zynde, zal de questie ofte t proces voorsz tusschen denseluen partyen hangende ter definitive toe binnen den tydt van zes maenden hinc inde geinstrueerdt ende gemaneert worden, op pene dat na d expiratie van den voorsz. tydt by denzeluen Hove recht gedaen sal worden op te stucken die alsdan onder denzeluen hove bevonden zullen worden by pertyen ouer geleuert te zyn, welverstaende dat indien middeler tydt tresort van den secreten Rade geopent wordt ofte plaetse heeft, dat alsdan die van den Rade Provinciael adviseren zullen, ende t selue heurluyder advys overzenden aan dye van den secreten Rade voorn, binnen den tydt van drie maenden, ofte veertyen daghen daer nae onbegrepen zoo wanneer t voorsz proces ten vollen als vooren zal wesen geinstrueert gefurneert ende volschreuen, daer voren die van den Rade voorn hen verbonden hebben, ende dat by gebreke van dyen daer inne wederomme zulcx

[illegible] Stukken. „ voor-

„ voorsyen zal worden als naer behoo-
„ ren, Des zal pertye succumbant bin-
„ nen den tydt van thyen daghen (a
„ tempore scientie) van tselue advys of-
„ te verclaringhe mogen appelleren aen
„ sulcke rechters, als de Pre. Extie daer
„ toe committeren zal, ome binnen
„ zes maenden daer nae by pertijen hinc
„ inde heure sake in cas d appel ter dif-
„ finitive toe geprosequeert beleydt en-
„ de geinstrueert te worden, volgende
„ d ordonnantie ende styl van den ho-
„ ve, ende alsdan by deselue rechters
„ gewideert ende ghetermineert te mo-
„ gen worden nae behooren, Insgelycx
„ binnen den tydt van drie maenden als
„ voren, welverstaende dat de senten-
„ tie by deselue Rechters van de ap-
„ pellatie t wysen hare executie by pro-
„ visie hebben sal, niet jegenstaende
„ eenige vordere oppositie ofte appoinc-
„ temente, ende sonder prejuditie van
„ dyen, Behoudelick nochtans, dat
„ partye succumbant van deselue sen-
„ tentie noch zal moghen appelleren
„ ende hare appellatie vervolgen voor
„ den grooten Raedt des Coninex tot
„ Mechelen nae de openinge van den
„ resorte aldaer, naer oude hercomen,
„ Behoudelick dat de voorsz. pertijen
„ ten wederzyden zullen ophouden
„ middelertyde van alle weghen van
„ feyte, in de voorsz zake, ofte je-
„ gens malcanderen te gebruycken op
„ pene van daer nae nyet geadmitteert
„ te worden totte deductie van eenighe
„ actie ofte gerechticheydt, ende zyne
„ wederpertye by provisie metter daedt
„ gestyft ende gesterct te worden in
„ zyne gepretendeerde, dat mede nae
„ de bestedinghe van de voorsz windt-
„ azen ende wercken, de Knechten
„ leggende op ten Leydtsendam voorn.
„ terstondt vertrecken zullen, Ende
„ zyn tot Vorderinghe van de voorsz
„ besteedinghe ende opmakinghe der
„ voorsz wercken by de Staten voornt
„ gecommitteert ende committeren by
„ desen Heere Otto van Egmondt hee-
„ re van Kenenburch Ridder uyten
„ Collegie van de Edelen, Adriaen van
„ den Heuvel, ende Mr. Scipio Bovetis,
„ welcke bestedinghe int openbaer bin-
„ nen den Hage gedaen sal werden, ten
„ meesten dienste van den Lande, En-
„ de zoo verre van d'een ofte d andere
„ zyde yet daer tegens zoude moghen
„ worden angericht ofte geattenteert,
„ hebben de Staten present ende onpar-
„ tydich zynde anghenomen staetsge-
„ wyse met d' ouer ende ghemeender-
„ handt tselue te doen volcomen ende
„ effectueren als nae behooren, prote-
„ sterende de Staten voorn dyesaengaen-
„ de van alle costen schaden ende inte-
„ resten, ende vorder Inconvenienten,
„ die ter oorsake van dyen den ghemee-
„ nen Lande zouden mogen overco-
„ men jegens den ghenen, daer by zulc-
„ ke proceduren gebruyct zullen mogen
„ werden.

„ Aldus ghedaen ende gearresteert
„ binnen den Hage in de Vergade-
„ ringhe van de Staten van Hol-
„ landt by den voorn. Heere van
„ Kenenburch ende Joncheer Ja-
„ cob van Wyngaerden uyt de
„ naem van de Eedelen, Cornelis
„ Gerritsz de Haes Burgermr. van
„ Leyden, Cornelis Claessz ende
„ Jan Vechtersz Burgermrn. ende
„ Mr. Maerten Blocklandt Pensio-
„ naris van Amsterdam, hoewel de-
„ zelue verclaerden henlyde zake
„ voorn. nyet te roeren, Johan Ki-
„ vit ende Dirck Jansz Colen Bur-
„ germrs. ende Mr. Johan van Ol-
„ denbarneveldt Pensionaris van
„ Rotterdam, Adriaen Dirksze van
„ den Heuvel Burgermr. van Gor-
„ richem, Mr. Scipio Bovetis
„ voorn. Gecommitteerde van den
„ Briele, Aelbrecht Cornelisz
„ Burgermr. van Alckmaer, ende
„ Doctor Niclaes van Hoorn, den
„ lesten Aprilis ano XVc. acht
„ ende t zeuentich.

„ *Onder stondt geschreven*

„ Ter Ordonnantie van de Staten,
„ *ende was onderteykendt*

„ C. de Rechtere.

(Laager stond)

„ Gecollationeert met zyn principael,
„ ende daer mede bevonden t ac-
„ corderen op ten lesten July anno
„ XVIc. twaelff

„ by my ondergesz Secretaris
„ der Stede van der Goude,

(En was geteekend)

„ Joh. Flo. de Jager.

Uit Oude Authentieke Archiven, berustende onder den Wel-Ed. Gestrenge Heere Mr. Bartholomeus de Moor van Immerzeel, Raad in de Vroedschap en Regeerend Burgemeester der Stad Gouda, &c. &c., en door zyn Wel-Ed. Gestr. aan my op het allervriendelykste meedegedeeld.

En hebben dan ook de Heeren, dewelken by de Staaten tot het ter uitvoer brengen van dit goedgevondene waren benoemd, deezen kunnen last op den 10. October des zelfden jaars volbragt, zoo dat zy den Leydschendam wederom hebben gedaan stoppen, sluitende den Duiker daar bezyden aan leggende met twee onderscheide slooten, in zoo verre, dat men daar door niet meerder konde vaaren, maar dat de scheepen over den gezegden Dam, als van ouds, moesten gewonden worden.

Naa deezen echter (hangende de verdere procéduren ter deezer zaake als nog voor den Hove van Holland) hebben Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft, als thans in pacht houdende het recht van deezen Overtocht, zich gewend tot de Hoogheemraaden van Delfland, met verzoek, om, tot gerief van hunne Stad, deezen Dam, door het steeken van twee Verlaaten met een Kolk, wederom te moogen openen, met een zoodaanig gevolg, dat dit verzoek door welgemelde Hoogheemraaden op den 17. October 1578. is ingewilligd en dus aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der voorzeide Stad toegestaan, dat, ter plaatze van den meergenoemden Overtocht van den Leydschendam, twee Verlaaten met een Kolk, ten einde, dat de scheepen, bier en andere waaren geladen hebbende, als ook den reizenden man, tot meerder gerief en zonder kwetzing en bederf van de scheepen en schuiten, dewelken anderzins over dien Overtocht gehaald en zoo verder vervoerd moesten worden, daar door zouden konnen vaaren en trekken, zouden worden gestooken, mits, dat die van Delft de brugge te Overschie zoo wyd zullen uitdelven, als de Schie wyd is; en ook ten allen tyden, als in Delfland te overtollig waater is, de sluis van Delfshaven openen en zoo lang, als het vereischt wordt, openhouden; en al verder, tot meerder gerief, de binnenste sluizen aldaar maaken op die wydte, als de buitenste sluis Maaswaarts is, blykens het volgende Verdrag (1), tusschen de Hoogheemraaden van Delfland en Burgemeesters der Stad Delft gesloo- ten:

,, Opten XVII. dagh van Octob.
,, anno XV^c. LXXVIII. syn ge-
,, compareert voor de Hoogheemraa-
,, den van Delflant collegialiter verga-
,, dert wesende, Burgermeesteren der
,, Stad Delff, dewelke versoght heb-
,, ben, dat de Hoogheemraaden wilde
,, believen ende consenteeren in 't stee-
,, ken van twee verlaaten met een
,, culk, ter plaatse daar den Overtogt,
,, genaamt den Leytsendam, staande is,
,, vermits dat de Scheepen bier ende an-
,, dere waaren geladen hebbende, als
,, ook den reysende man, tot meerder
,, gerieff van den Lande, ende sonder
,, quetsinge en bederffenisse van den
,, Scheepen ende Schuyten daar deur
,, souden mogen passeeren, des hebben
,, Burgermeesteren voornt. gepræsen-
,, teert tegens den aanstaande tyt, de
,, brugge tot Ouderschie [die boven
,, de anderhalf roede nu niet wyt en is]
,, te doen maken met jocken, ende so
,, wyt uyt te delven, als die Schie wyt
,, is, sulcx dat de waterlosinge, ter
,, plaatse daar die brugge leyt, mede
,, ontrent elff roeden wyt wesen sal,
,, als die deurgaans aldaar is, ende nog
,, daar en boven tot sulken tyden als
,, het lant van Delflant met de wate-
,, ren belast soude mogen syn, of des
,, van doen soude mogen hebben, heur-
,, luyder Sluysen op Delfshaven, die
,, alleenlyk totter vaart ende navigatie
,, dienen, te openen ende open te hou-
,, den, so lange als het oirbaar, ende
,, het Lant van Delflant van de wate-
,, ren, tot discretie van de Hoogeheem-
,, raaden voornt. ontlast wesen sal, en-
,, de nog ter geleegender tyt, als over
,, een Jaar, drie, vier, of vyff onbe-
,, greepen tot meerder geryf van de
,, waterlosing, die binnen Sluysen op
,, Delfs-

(1) Dit Verdrag, schoon het onlangs door den Heere Frans van Mieris, Zal. ged., in zyne Verzaameling der Handvesten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, met de drukpersse ook zy gemeen gemaakt, gelyk het aldaar op Bladz. 722. en 723. is te vinden, heb ik echter gemeend, mede alhier te moeten inlasschen, ter zaake der naauwe betrekking van dit Verdrag met het hier op volgende Verdrag van den 16. December deezes zelfden jaars 1578. tusschen de Hoogheemraaden van Rhynland en Delfland ter deezer zaake geslooten; en op dat men dus deeze twee Stukken, in het naaspeuren van het geschiedkund'ge ontrent deezen Overtocht en de Verlaaten, alhier by den anderen gevoegd zoude vinden. Zie ook van dit hier gemelde Verdrag, de Privilegien en Handvesten van Rhynland, pag. 428. en den Burgemeester D. van Bleyswyck in zyne Beschryving der Stad Delft, pag. 88. en pag. 102.

„ Delfshaven te vernieuwen, ende te maaken tot ſulken wytte, als de buytenſte Sluyſe ter Maaſe waart geleegen, jegenwoordigh is. Gehoort welk verſoek ende præſentatie van de Burgermeeſteren voornt. ende deurgeſien hebbende verſcheyde oude Acten en Advyſen van onſe Voorſaten in officie, op 't ſteeken van de voorſz. Verlaaten ende Culken eertyts uytgegeeven, ende bevindende op onſen eedt, dattet Heemraatſchappe ende gemeene lant van Delflant, daar deur in de waterloſinge grotelyx gebatet ſal ſyn, hebben wy Hooge Heemraden van Delflant 't voorſz. verſoek van Burgemeeſteren van Delff voor goedt aengenomen, bewilligt ende geconſenteert, bewilligen ende conſenteeren by deſen, dat ter voorn. plaatſe daar den Overtoght van den Leytſendam tegenwoordelyk ſtaat, twee Verlaten met een Kulke geſteeken ſal werden, weſende de ſelve Culke niet langer als XX. roeden, ende niet wyder dan vyff roeden, maar wel minder, mits dat die plaatinge, als ook die deuren van de ſelve verlaaten ſyn ſullen een halve voet hooger, dan den houve Sytwinde tegenwoordelyk is, ende dat de ſelve altyt een halve voet boven den houve Sytwinde verhoogt ſullen werden, indien die in toecomende tyden hooger gekeurt worden, ende dat deſelve altyt digt, ende ſonder eenige leckingh gehouden ſal werden, dat ook mede tot geenigen tyde, beyde de verlaaten op eenen tyt teffens, ende die ſelve niet meer ten hoogſten als viermaal tuſſen dagh ende nagt geopent ſullen worden, dan by conſente van ons Hoogheemraaden voornt. dat ook mede die ſelve Culke wel geplatet ende gecadet, ende de Verlaaten, Culke, Kaaden, ende plaatwerken tot allen tyde goet ende volmaakt ſullen weſen, als wy Heemraden of onſe gewaarde Clercquen of Boode, die wy daar ſullen ſenden, daarop comen ſullen, opte boeten van thien ponden, te verbeuren telkens, als daar inne eenig gebrek ende faute bevonde worde, welverſtaande dat Burgermeeſters voornt. volgende haare præſentatie, gehouden ſullen ſyn tegens den aanſtaande tyt in 't werk te treeden, ende die brugge tot Ouderſchie op te neemen, deſelve uyt te graven, ende in de plaatſe van dien te ſteken een brugge met jocken, lang ontrent elff roeden, ende de Schie aldaar wyt te maken, ſulcx het canaal van dien doorgaans is, ende ook ter gelegender tyt, ten langſten binnen den tyt van Zeven eerſtcomende jaaren, de binnenſte Sluyſen tot Delfshaven te vernieuwen, ende die te maken van alſulke wytte als die buyttenſte Sluyſe, ter Maaswaart leggende, jegenwoordigh is, ende dat Burgermeeſteren gehouden ſullen weſen t'allen tyden, als wy Heemraden tot des gemeene Lands oirbaar bevinden ſullen 't ſelve van nooden te ſyn, ende hunluyden door onſe gewaarde Clercq ofte Booden, verſoeken haare Sluyſen op Delfshaven te openen, omme 't water daar deur te loſſen ende quyt te worden, volgende de voorgaande beloften.

„ Alle 't welke de voorſz. Burgermeeſteren voor hen en haare Naſaaten belooft ende overgegeeven hebben, wel ende getrouwelyk te volbrengen, ende ſyn tot kenniſſe hier van gemaakt twe beſegelde Brieven, die wy Ottho van Eghmont Heer van Kenenburgh, Ridder; Jonkheer Abraham van Almonde, Mr. Arent van der Meer Vrankenſz. en Pieter Hanneman als Hooge Heemraden van Delflant mit onſe zegelen, ende Burgermeeſteren der Stad Delf met des voorn. Stads Zegel beſegelt, ende by onſen Clercq ofte Secretaris van 't Heemraadſchap, ende Burgermeeſteren voornt. by heure Penſionaris gedaan teekenen hebben, ten daage en jaare als boven,

(*Ende was Onderteekend:*)

S. Storm, G. Bieſe

(*Laager ſtond:*)

„ Collatie gedaan jegens d'origineele Brieven van accort,

(*Onder ſtond als booven:*)

„ Beſegelt met vyff uythangende Ze-

„ gelen, een van groene, en vier van „ roode waſſe, ende bevonden is te ac- „ cordeeren,

„ By my
(*Was geteekend*)
A. vander Meer.

MS. Privilegien van Delft, van den Heere K. Privilegien van Rhynl. pag. 364. & seq. & Beschryving van Delft door D. van Bleyswyck pag. 722. En ook te vinden in de MS. Privilegien van Delft, onder my berustende; Bladz. 162. verso & seqq.

Welk Verdrag inmiddels door den meergemelden Heere D. van Bleyswyck (1) wordt gehouden, als gegrond op het Octroy door Keizer Karel den Vyfden op den 26. Juny 1536. aan de Stad Delft, waar van wy hier booven (2) breeder geſprooken hebben, vergund.

Intuſſchen ſchynen met de vergunning aan de Stad Delft by dit Verdrag de Hoogheemraaden van Delfland wat te verre gegaan te zyn, immers naar het oordeel van de Hoogheemraaden van Rhynland, meenende, dat ook hen, niet minder dan die van Delfland, aan de behandeling deezer zaaken veel geleegen was, gelyk ook ten deezen eene voorige ſchikking in den jaare 1514. by zeeker Beſluit van den Hove van Holland, met goeddunken van de Hoogheemraaden, zoo wel van Rhynland, als van Delfland en Schieland, was beraamd geworden (3); waarom ook tuſſchen deeze twee Collegien, ter zaake van de opening van den Duiker in den Leydſchendam, proçes is ontſtaan, 't welk echter by een minnelyk Vergelyk tuſſchen beiden de welgemelde Hooge Heemraadſchappen, als begrypende, dat de Verlaaten, in voorige tyden alhier geſtooken geweeſt zynde, aan de landen, onder hun beider gebied, voor zoo verre het waaterrecht aangaat, gehoorende, niet alleen, niet ſchaadelyk of hinderlyk waren geweeſt, maar, dat, in tegendeel, daar door aan dezelve landen by zommige tyden, het zy by hooge opzetting van waater, het zy by groote droogte, veel nut en dienſt zouden konnen worden aangebragt, op den 16. December 1578. is uit den weg geruimd, in zoo verre echter, zoo als het my toeſchynt, dat men by dat Verdrag wel is overééngekoomen, dat in den Leydſchendam, ter plaatze, alwaar de Overtocht ſtaat, zouden gemaakt worden twee Verlaaten met een Kolk, zoo nochtans, dat dezelven alleen zouden ſtrekken tot het loozen en inlaaten van waater in die Hooge Heemraadſchappen, wanneer zulks mogte noodig bevonden worden, gelyk dit uit alle de by dat Verdrag beraamde ſtipte ordres is naategaan; doch geenzins, dat daar by vaſtgeſteld wierdt de vryheid, om door die Verlaaten met eenige ſcheepen, gelaaden met kooren, bier, of andere waaren en koopmanſchappen, ten allen tyde te moogen vaaren, gelyk twee maanden te vooren, door de Hooge Heemraaden van Delfland alleen, aan die van Delft, ten hunnen verzoeke, was bewilligd geworden; immers wordt in dit hier volgende Verdrag, tuſſchen die beide Hooge Heemraadſchappen tot vernietiging der gereezene geſchillen en afdoening van het ontſtaane proçes geſlooten, geen gewag van zoodaanige doorvaart, daar ter plaatze, gemaakt:

„ Alſoo de Hoogheemraeden van „ Rynlant, ende Delfflant, da- „ gelycx bevinden, dat de buytenwae- „ teren hoe langer hoe meer hen ver- „ hoogen, waerdeur de waeterloosin- „ ge van Rynlant, ende Delfflant, ſeer „ ende meer dan van outs worden ver- „ hindert, in der voegen dat tot nutte „ ende oirbaer der voorſz. Landen, alle „ middelen van bequame waeterloosin- „ gen moeten worden geſogt, ende dat „ in den Jaere 1576. en 1577. by expe- „ rientie bevonden is, dat de verlae- „ ten, dier tyden geſteeken, weeſende, „ in den houve Zytwinde, ofte Lant- „ ſcheydinge, ter plaetſe daer den O- „ vertogt, genaemt den Leytſchendam, „ teegenwoordelyck ſtaende is, daer- „ omme alsnogh queſtie, ende pro- „ ceſſe is, tuſſchen de Gravinne van „ Arenberge, ende van der Goude met „ haere Conſorten, den Hoogheemraet- „ ſchappen ende Landen van Rynlant „ en Delfflant, niet alleenlyken niet „ ſchadelycke ofte hinderlycke en „ ſyn, maer deſelve Heemraetſchappen, „ ende Landen ter contrarie met Oos- „ ten-, ende Weſten-Winden reſpective „ met waeterloosinge, ofte in tyde van „ droogte met waeter, den anderen „ deur den Verlaeten dienſtelyk ende „ gerieffelyck ſouden ſyn, ſulx t'ande- „ ren tyden oock by den Hoogheem- „ raeden van de ſelve Landen geadvi- „ ſeert

(1) In de meergemelde Beſchryv. van Delft, pag. 722.

(2) Bladz. 785. en vervolgens.

(3) Zie hier booven Bladz. 782—784.

" feert ende goetgevonden is geweest, " mits nogtans dat die verlaeten tot " geenige tyden, beyde t' effens open " souden staen, ende deselve oock niet " meer dan seekere reysen tusschen dag " ende nacht, anders dan by consent " van de Hoogheemraeden, soo wel van " Rynlant, als van Delfflant, geopent, " ofte gewonden, ende deselve op see- " kere keuren digt gehouden souden " worden: Soo syn de hooge Heemrae- " den van Rynlant, ende Delfflant, " metten anderen verdraegen ende ver- " accordeert, dat ter plaetse, daer de " voornoemde overtogte, genaemt den " Leyrschendam, als nu teegenwoor- " delyck staende is, twee Verlaeten " met een Culcke, niet langer dan " twintigh roeden, ende niet wyder " dan vyff roeden, maer wel minder; " mits dat de plaetinge als oock de deu- " ren vanden selven verlaeten, syn sul- " len een halve voet hooger dan den " houve Zytwinde, ofte Lantscheydin- " ge, tegenwoordiglyk is, ende dat de " selve altyts een halve voet hooger, " dan de houve Zytwinde verhoogt sul- " len worden, indien die in toecomen- " de tyden hooger bekent worden, en- " de dat deselve altyts digt, ende son- " der eenige lexsum gehouden worden " sal, dat oock meede tot geenigen ty- " den, beyde de verlaeten op eenen " tyt t'effens, ende de selve tenhoog- " sten niet meer als viermaelen tusschen " dagh ende nagt, geopent sullen wor- " den, dan by consente van den " Hoogheemraeden, soo wel van Ryn- " lant, als van Delfflant, ende dat de " voornoemde Culke, Cuden (1), en- " de plaetwercken tot allen tyden goet, " ende volmaeckt sullen weesen, als de " voornoemde Hoogheemraeden, soo- " wel van Rynlant, als van Delfflant, " ofte heuren gewairden Klerck, ofte " Booden, die sy daer seynden sullen, " daer up comen sullen, upte boeten " van tien ponde te XL. grooten 't pont, " te verbeuren by den bewairder van de " voornoemde Verlaeten, ofte by den " geenen die hem gestelt, ofte gecom- " mitteert sullen hebben t'elken ryse, " als daer in eenige gebreck, ofte faul- " te bevonden souden worden, waer " van de bekeuringe, soo wel van wee- " gen de hoogen Dyckgraeff van Ryn- " lant, als van Delfflant gedaen, ende " die boeten by elx van de selven aff- " genomen sullen worden, by preven- " tie. Is nog onder den hooge Heem- " raeden van beyde Collegien geaccor- " deert, en besflooten, dat tot wat ty- " den, de voorsz. verlaen mette culc- " ken gesteecken sullen syn, by dersel- " ve twee Collegien Keure ende Or- " donnantie seekere peylinge, soo aen " de Oostzyde, als aen de Westzyde " van de selve Verlaeten gestelt sullen " worden, volgende de welke de Lan- " den van Rynlant en Delfflant met " Ooste- en Weste- winden, respective " met waeterloosinge, ofte in tyden " van droogte met waeter den anderen " dienstelyck ende geryffelyck syn " sullen, sonder dat deselve buyten de " peylinge den anderen sullen beswa- " ren, ofte schadelyck syn, op seekere " peynen by den seven Hoogheemrae- " den van de voornoemde twee Colle- " gien, daer toe te ordonneeren, waer " van beyde de Collegien kennisse sul- " len neemen, ende by heuren Klerck, " ofte Bode visitatie doen doen, ende " agt daer op hebben, soo dickwils " 't selve hen gelieven sal, sonder ver- " hinderinge, querele, ofte contradictie " van ymande; ende sullen Hoogheem- " raeden van Rynlandt aldaer ordre mo- " gen stellen, dat sy in haer sluysgelt " tot Sparendam niet gefraudeert en " worden; des sal den duycker aldaer " tegenwoordigh synde gesflooten ge- " houden worden met twee slooten, " daer van onder de outste van de Hoog- " heemraeden, van beyde de voornoem- " den Collegien, een slootel van een slot " gelevert sal worden, omme in tyden, " des van nooden synde, met gemee- " nen consente van beyden de voor- " noemde Collegien met waeterloosin- " ge, en waeter den anderen nogh meer " dienstelyck, ende geryffelyck, te " mogen syn: ende sal hier meede het " procesfe tusschen de voorsz. twee Col- " legien, ter cause vande openinge van " den Duycker uytstaende, off, doot, " ende te niete syn; des worden de " Hoogheemraeden van Delfflant ge- " houden by die van Delff, ofte ande- " ren, die 't aengaen magh, de Schye " te doen houden in haer gewoonlycke " wyte, ende goede diepte, ende die " brugge tot Overschie tot bequaem- " heyt vande waeterloosinge te doen " maecken, soo wyt als de Schie deur- " gaens is, ten minsten tusschen de tien

" ende

(1) Moogelyk: *Caden.*

„ ende elff roeden (1), ende de binnenste sluys op Delffshaven te doen „ maecken van sulken wyte, als de „ binnenste sluys ter Maeswaert teegen„ woordelyck is, ende dat binnen den „ tyt van ses, ofte seeven jaeren ten „ langste, te weeten, voor soo veele „ de sluys belanget, alsoo by deesen „ verstaen wort, dat de brugge terstont in forme als boven gemaeckt sal „ moeten worden.

„ Alle welke poincten van accordt, „ en verdragh, want de Hooghecmraeden van beyde de voorsz. „ Collegien, op haere eede, als „ Hoogheemraeden gedaen, bevonden hebben voor den landen „ van Rynlant en Delfflant, elx „ respective oirbaerlyck, ende „ dienstelyck te syn; soo hebben „ sy hier van doen maecken twee „ besegelde brieven alleens luydende, ende met haeren Zegelen re„ spective beveiligt, ende by de „ Clercquen, ofte Secretarissen „ van beyde de voorsz Hoogheemraetschappen onderteyckent.

„ Actum den XVI^en. dage December, anno 1578.

(*Onder stond:*)

„ Na gedaene collatie met den Origineelen besegelden Accoorde, accordeert deese Copye,

„ Huyden den 26^en. Novembr. 1660.

„ in kennisse van my,

(*En is getcekend*)

Corn. de Jonge.

Uit het Oude MS., onder myne papieren ...ustende.

En in deeze myne gedachten worde ik te meerder gesterkt, wanneer ik elders (2) vinde, dat, naa alle aangewende moeite, langduurige gedingen en daadelyke onrusten, door de Graavinne van Arenbergh, als Vrouwe van Naaldwyk, en die van Delft, met alle vernieuwde krachten en onvermoeiden iever is aangehouden ter verkryging van de voorheen verzochte vryheid en Octroy, om een Verlaat alhier aan den Leydschendam te moogen stellen (3); en dat eindelyk dit aanhoudend verzoek een gansch anderen uitslag, dan die van Delft hoopten, heeft gekreegen, naardien de zoo lang geduurd hebbende twisten en gedingen ter deezer zaake by een Gewysde van den Hove van Holland, als tot deszelfs onderzoek op den 30. April van den jaare 1578 (met believen en goedvinden van hooggemelde Zyne Excellentie den Heere Prince van Oranje, Willem den Eersten, aan wien, als Stadhouder der Koninglyke Majesteit van Spanje, bereids twee jaaren te vooren door 's Lands Staaten de Hooge Overigheid over de Landen en Graafschappen van Holland en Zeeland, voor zoo langen tyd, als de toen zweevenden oorlog zoude geduuren, was opgedraagen) door de Heeren Staaten van Holland byzonderlyk gelast (4), in den jaare 1579 zyn besluit, en het meermaals gemelde verzoek van de Graavinne van Arenbergh is ontzeid geworden, uitwyzens de naavolgende Uitspraak by den Ed. Hove op den 7. Augusty deezes jaars gedaan:

„ Alsoo by Heer Jan van Lingne, „ Grave van Arenberge die Coe. „ Maj^t. in syne Maj^ts. secreten Rade by „ requeste versocht is geweest, omme „ die voorsz heer Grave t'octroyeren „ ende consenteren in de plaetse van de „ overtochte op den Leytschendam te „ mogen maecken seeckere verlaeten „ ten minsten by advys der Heemraden „ van Delfflandt onder allulcke Keuren „ ende Ordonnantien als tot Gemeenlants voordeele by denselven heemraden in voorleden tyden gemaeckt „ syn ofte noch soude gemaeckt worden, met confirmatien van voorgaende Octroyen &c^a. Welcke Requeste „ by Apostille van advys in date den „ XVIII. Decembris XV^c. LV. overgesonden es geweest aen den Raedt „ ende Reeckenkamer in Hollandt, „ jegens welck versoeck geopposeert „ hebben gehadt syne Maj^ts. Rentm^r. in „ Noort-

(1) ..oogelyk: *roeden voeten.*

(2) ...s te vinden in de te meermaalen ..ngetoogene Remonstrantie van die van Dordrecht, Haarlem en Gouda over de Doorvaart, fol. 11.

(3) Uit het geheele beloop deezer zaaken is (myns oordeels) geruitelyk te bepaalen, dat deeze herhaalde aanzoekingen geschied zyn in het laaste gedeelte van den jaare 1578. of in den beginne van den jaare 1579.

(4) Zie hier booven Bladz. 792. en 793. waar by nog te voegen de aangehaalde Remonstrantie, op de gezegde fol. 11

,, Noorthollandt, die Burgerm^rn ende
,, Regierders der Steden Dordrecht,
,, Haerlem, ende Tergoude, mitsga-
,, ders den Rentm^r. van den Heere van
,, Waffenaer ende andere heure litis con-
,, forten, fustinerende by veele ende di-
,, verfche middelen ende concluderende
,, dat den voorfz Requirant tot fyn
,, verfoeck niet en behoorde geadmit-
,, teert te worden, maer dat tfelve hem
,, ontfeyt foude fyn hangende welck
,, proces ongedecideert ende geduyren-
,, de den voorleden Crychsberoerte,
,, die voorfz overtochte geweert, den
,, Dam geopent ende zekere verlaeten
,, gefteecken waeren geweeft, ter welc-
,, ker oorfaecke onéenicheyt tuffchen
,, de voorfz Steden ende die van Delft
,, gerefen was, omme waerinne te
,, voorfien ende alle vordere inconve-
,, nienten te verhoeden, die heeren
,, Staeten geordonneert hebben dat die
,, queftie ofte proces tuffchen die gefur-
,, fte Gravinne van Arenberghe, Vrou-
,, we van Naeltwyck ende befitter van-
,, de voorfs overtochte, als Requirante
,, ter eenre, ende de voorfz Oppofan-
,, ten ter andere zyde binnen feeckeren
,, tyt Hinc inde geinftrueert ende ge-
,, furneert foude worden, omme by den
,, voorfz Hove daerinne Recht te doen,
,, al achtervolgende feeckere acte der
,, felver Heeren Staeten daer van fyn-
,, de, in dato den leften Aprilis XV^C.
,, LXXVIII. SOO IST, dat t' voorfz
,, Hoff die voorfz partyen ten wederfy-
,, den voor Commiffariffen ten vollen
,, gehoort, Gefien derfelver Commis-
,, farifen verbalen, informatien, ende
,, alle andere ftucken, bryeven ende
,, munimenten by partyen ten wederfy-
,, den geexhibeert, met Rype delibera-
,, tie van Rade deurgefien ende over-
,, gewegen hebbende alle t'gene in de-
,, fen te confidereren ftondt, uyt crach-
,, te van de felve acte doende Recht,
,, ontfeyt de Requirante haer verfoeck,
,, ende compenfeert de coften omme re-
,, denen den voorfz hove daer toe por-
,, rende.

,, Gedaen in den Hage, by M^rs. Ar-
,, nolt Nicolai, prefiderende; A-
,, driaen Verhouff, Dirck vander
,, Nieuburch, Gerrit van Wyn-
,, gaerden, Hieronimus van Bor-
,, re, Leonart Cafembroot, Artus
,, van Brederode, ende Pelgrum
,, van Loon, Raetsluyden van Hol-
,, landt, ende gepronuncieert den
,, VII^en Augufti XVc. LXXIX.

,, In kenniffe van my,

(*Ende was ondertekent,*)

B. Minnefanck

Uit Oude Autentieke Archiven, berustende onder den [illegible] algemelden Heere Burgemeester [illegible] van Immerzeel, en door zyn Wel-Ed. Geftr. vriendelyke hand my meedegedeeld.

Intuffchen zal al verder uit hiernaa nog by te brengene Stukken en Befcheiden openbaar worden, dat, deezen al niet tegenftaande, nu en dan by die van Delft en Leyden eenige Doorvaart door die Verlaaten is gebruikt geworden, naardien ter zyner tyd verzuimd was, alle de overblyfzels van de Kolk en de Verlaaten aldaar op te neemen.

Naa deezen nu heeft de loflyke en voorzigtige Magiftraat der Stad Delft, dewelke, gelyk als zoo even (1) gezegd is, deezen Overtocht aan den Leydfchendam van de Graavinne van Arenbergh reeds in eene negenjaarige pacht hadt aangeftaan, haare gedachten met allen ernft daar op laaten gaan, om denzelven Overtocht, of het recht en den ontfang van dien met al zyn toebehooren, ten voordeele van haare Stad en goede Burgery in een volftrekten eigendom te bekoomen, 't welk, naa meenigvuldige onderhandelingen, dan ook eindelyk ten haaren genoegen is uitgevallen en de Stad dus, by koop voor eene fomme van Achtduizend gulden gereed en nog eene jaarlykfche losrente van Eénduizend gulden 's jaars, in den jaare 1580. eigenaar geworden van dit *Recht van den Leydfchendam* (2), van welk gebeurde my

(1) Bladz. 792.

(2) Dus noemt het zelve de reeds dikwyls geroemde Heer Burgemeefter D. van Bleyswyck in zyne Befchryving der Stad Delft, pag. 102., met byvoeging, dat deeze gerechtigheid van den Dam, of nu van de Duikers en Verlaaten in den Dam gemaakt, jaarlyks eene groote fomme van penningen opbrengt; 't geen ligtelyk van een jeder, die flechts met een vluchtig oog de zeer groote doorvaart, dewelke tegenwoordig aldaar dagelyks plaats heeft, befchouwt, kan worden opgemaakt: Zie ook Ab. Rademaker Kabin. van Neederl. Oudhed. befchreeven door M. Brouërius van Niedek en If. Le Long, D.III. pag.96. doch, 't geen welgemelde Heer Burgemeefter D. van Bleys-

my door eene allervriendelykste hand op eene zeer verpligtende wyze is meedegedeeld dit volgende.

„ Den Overtocht genaamt den Leydschendam gheleegen agter V[illegible]burgh met alle Appendentien, Dependentien, en Gerechtigheden van dien, sulcx de Gefurste Gravinne van Arenbergen, en haare voorouders heeren ende vrouwen van der Waeteringhe die bezeeten ende van de Graven en Gravinnen van Hollandt te Leene gehouden hebben gehadt. Is op den 5. July 1580. voor Stadhouder en Leenmannen van Holland, door Willem van Hooff Rentm. van de Gefurste Gravinne van Arenbergen geboren Gravinne van der Marck, vrije Vrouwe van Barbanson, van Seevenberghen Vrouwe van Naeltwyck van Honselredyck ende ter Capellen, Erffmaerschalckinne van Hollandt &c. met advoijement en approbatie van den Gefursten Grave Kaerle Grave zu Arenbergen, haere G. zoone, den Burghem[rn]: en Regierders der stad Delft ten behoeve van de zelve stad vercocht en opgedragen, en heeft Gerrit fransz (1) tegenwoordelyckte Joncxste Burgemeester der stad Delft die van weegen dezelve Stad het verly daar van versocht, ende daar van huldt eed ende manschappe gedaan heeft uytten naeme van de zelve stad Delfft, de voorsz. overtocht genaamt den Leydsendam met allen zynen toebehooren, gerechtigheyden, appendentien, ende dependentien, veronderpant ende gehypotheceert heeft voor eene jaarlycxe Renrente van Duyzent Carolus gulden[illegible] jaars, achtervolgende den Conditien ende voorwaerden daar van tusschen den Burghem[rn], ende Regerders der stad Delft, en de voorsz. gefurste Gravinne ende Grave van Arenberghen geconditioneerd ende onderproocken, en meede volgende den Constitutie brieven in Conformite van dien by de stad Delft gepasseerd ofte noch te passeeren".

Uit my meedegedeelte Stukken, geextraheerd, volgens bygevoegde Berichten, uit de Origineele Kusti[illegible] van den Leydschendaam.

En was bevoorens deeze door den gezegden Rentmeester van hooggemelde Graavinne van Arenbergh gedaane handeling van verkoop van den Overtocht of Leydschendam ten behoeve der Stad Delft by de Vrouwe Graavinne en den Heere Graaf, haaren Zoon, op de plechtigste wyze reeds goedgekeurd op den 8. Juny van den zelven jaare 1580., gelyk zulks uit de volgende Opene Brief, behelzende niet alleen de noodige Volmacht tot het doen der Opdragt van dit verkofte, maar ook de te vooren geslootene Koopvoorwaarden tusschen gemelden Rentmeester Willem van Hoof en de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft en de daarop gevolgde volkoomene goedkeuringen, ten vollen kan blyken:

„ Margrite van Godts genaden Gefurste Gravinne van Arenberghe, Geboren Gravinne van der Marck, Vry-Vrouwe van Barbanson, van Sevenbergen, Vrouwe van Naeltwyck, van Honsholredyk en ter Cappellen, Erffmaerschalckinne van Hollandt &c[a]. Doen te weeten eenen yegelyken, hoe dat wy omme die meeste schaede mette minste te verhoeden, ende omme te vervallen de penn. daer mede dat wy onsen Rentieren hypothecarysen van onsen „ goe-

[illegible] op eene andere plaats van deeze zyne Beschryving, pag. 724 deezen aangaande zegt, [illegible] de Stad *de twee Verlaaten* of we[illegible] [illegible] *van deezelven* in den jaare 15[illegible] [illegible] gekogt, meene ik geheel abuis te zyn, zoo als uit het hier booven verhaalde, [illegible] het op den 17. October van den jaare 1575. gegeeven consent tot het stellen van deeze twee Verlaaten, van dewelken zyn Wel-Ed. Gestrenge aldaar handelt, en het daarop verder gevolgde (booven Bladz. 794–7[illegible]) duidelyk genoeg koomt te blyken. Want het nu en dan geoeffende gebruik van Doorvaart door die Verlaaten werd door geen re[illegible], 't geen [illegible] die tyden ontzegd was, [illegible] Het [illegible] toch van den Hove van Holland decerneerde het recht, dat de Graavinne van Arenbergh hadt, 't geen was de *Overtocht*; nam res judicata pro veritate accipitur *l. 207 de R. J. l. 25. π. de St[illegible]* [illegible] *l. 1. C. de His qui [illegible] Jur[illegible]*. & Nemo plus juris ad a[illegible] transferre potest, quam ipse haberet. *l. 54 de R. J.* & a[illegible]; sed idem tantum; puta: idem dominium, *l. 11. §. 2. π. de Act. Empt. & Vend.* easdem servitutes, eadem jura, easdem cautas, *l. 67 π. de Contrah. Empt. l. 23. π. de Servit. præd. rustic. l. 12 [illegible] π. Famil. ercisc. l. 1. C. Sine Cens. [illegible] fun l. comp. non poss.* Nec Consuetudini majoe auctoritas est adscribenda, quam Rei judicatæ *l. 34. l. 38. π. de Legib. Senat[illegible] [illegible]*

(1) Deeze was de Heer *Gerrit Fran[illegible] Meerman*. Zie hier booven Bladz. 770. A[illegible]teeken. N°. 1.

„ goeden in Hollandt ende Zeelandt, „ te contenteeren ende te betaelen mogen, hebben van haerlieder veragtertheeden, gevallen ten respecte voorledene Oorlogen ende troebelen van „ Hollandt; Ende dat wy ook tot betaalinge van Merkelyke sommen van „ penningen, deugdelyck coemende „ van dieverse Steeden en Personen in „ Zeelandt, ende den Gestigte van Utrecht geseten, nyet en konnen geraecken. Ende mede om ons eens deels „ t'ontlasten ende t'ontheffen van de „ voorsz. renten, daer vooren dat onse „ voorsz. Goeden veronderpant, ende „ verbonden staen. SOO IS 'T, dat „ wy omme den redenen voornoemt, „ bekennen voor ons, onsen Erven, „ ende Nacomelingen, wel ende wettelyck vercocht, getransporteert ende opgedragen te hebben: Verkopen, dragen op, transporteeren mits „ desen onsen brieve, den Heeren Burgemeesteren ende Regierderen der „ Stad Delft, tot behoef van de selve „ Stede, de proprieteyt, ende eygendom van onsen Overtocht, ofte „ Leytschendam, gelegen achter Voorburgh, ons competeerende, gehouden te leene vande Graeffelykheyt „ van Hollandt, tot een onversterffelyck Erffleen, mette Huysingen, appendentien en dependentien en alle „ gerechtichheyt, en onse Voorouders „ Heeren en Vrouwen van der Wateringe deselve beseten hebben gehadt; „ Ende dit voor seeckere somme van „ penningen, te ontfangen van Renten, breeder verhaelt ende verclaert „ by seeckere brieven van contracte „ by ons, ende den voorsz. Heeren geraemt ende gemaeckt, waer van den „ teneur hierna van woorde te woorde „ geinsereert is.

„ Alsoe de Heeren Burgemeesteren „ ende Regierderen der Stede van „ Delft, tot proffyt ende ten behoeve „ van de selve Steede gepaght ende gehuyrt hebben den Overtocht, „ ofte Leytschendam, gelegen achter „ Voorburch, ende toebehorende myne Genaedige Vrouwe F. Gravinne „ van Arenberge, als Vrouwe tot „ Naeltwyck &c^a. tot diverse reysen „ inne communicatie ende propooste „ geweest zyn met Willem van Hoof „ als Rentm^r. van haere F. Genade, „ geassisteert by M^r. Willem de Cocq „ haeren F. Genaede Advocaet, ende „ Maerten Henricxz. poorter tot Delft, „ belangende die coope van den selven Overtocht, ofte Leytschendam, „ daer toe dat den selven van Hoof „ van haer F. G. last ende bevel hadde, Soe zyn partyen voorn. by tusschen spreecken van goede Luyden, „ naer lange communicatie aene wederzyden gedaen, ten laetsten op „ 't welbehagen van haer F. G. geaccordeert, ende over eene gecomen, „ inne manieren, Voorwaerden, ende „ opten conditien hier nae verclaert, „ als te weten:

„ Inden eersten, dat haere F. G. „ den voorn Heeren van Delft, tot behoeven van de costen vande selve „ Stede, sal transporteeren ende opdragen, ofte by procuratie suffisante „ doen transporteeren ende opdragen „ wettelicken voor Stadhouder ende „ Mannen van Leene van de Graeffelicheyt van Hollandt [daer van de „ voorn. Dam te leene gehouden wort] „ alle alsulcke recht, actie, aene ende „ toeseggen, als haere F. G. hebben, „ ende eenichsints competeerende, ende „ pretenderen mach totten selven Overtocht ofte Leytschendam, metten „ huysingen daertoe behoirende, ende „ met alle appendentien, dependentien, „ ende gerechticheyt van dien, sulcx „ haere F. G. ende haere F. G. Voorouders, Heeren ende Vrouwen van „ der Wateringhe, deselve beseeten „ hebben gehadt, ende daervan den „ voornoemden Heeren doen hebben „ Brieven van Investiture, ende Verlydinge in behoorlicker forme, met belofteniſſe van den selven Overtocht „ ofte Dam, te vryen ende te waeren, „ voor vrye Leengoet, sulcx als't vercocht wort, uytgesondert een Schult „ van XXIX. ß. grs. die de Ex^c. van „ den Prince van Orangien tsjaers heeft „ opte Zuytwinden aen den voorn. „ Dam gelegen, daer meede dat de „ voornoemde Huysinge belast is, ende „ vercocht wort ende daer vooren te „ verbinden alle haere F. G. Goederen „ in Hollandt gelegen, Leen ende Allodiael, egheen uytgesondert, om „ daer aene, ende aende keure van „ dien te mogen verhaelen 't gunt dat „ boven den (1) soude mogen worden „ tot speciale last van den voornoemden Dam te staene, ende daer vooren „ dat

(1) Dien.

„ dat de voorſz. Stede eenich hinder, letſel, ſchaede, intreſte ſoude mogen hebben. 't Welcke gedaen weſende ſullen de voorn. Heeren verobligeert ende gehouden weſen haere F. G. te[illegible] onder vertreck &c.ª . . .

Tot volle voldoeninge van welcke voorſz. contracte ['t welck wy nae ſyne forme ende inhouden aengegaen ende geaccepteert hebben, aengaen ende accepteeren mits deeſen] wy mede belooft hebben, ende beloven mits de voorn. Leytſchen-dam mette Huyſinge ende toebehoiren, als vooren, den voorn. Heeren van Delft te vryen ende te waeren van Vorder Laſten, als voorſz. is: daer vooren verbindende, mits deſen, allen onſen Heerlyken ende (1) goederen in Hollandt, Zeelandt ende daer buyten gelegen, Leen ende eygen, egheen uytgeſondert, omme daer aene ende aen de keure van [illegible] tot optie van den Heeren Regierders der Steede voornoemt, inder [illegible] verhaelt te mogen worden allen [illegible], ſchaden, hinderen ende intreſten, die de voorſz. Stede in toecomende tyden daer van te laſten geleyt ſouden mogen worden, alsmen niet en verhoopt, ende deſelve daer van te houden indemne. Ende hebben hieromme geconſtitueert ende machtich gemaeckt, conſtitueeren ende maecken machtich mits deſen, Jan Hobyn, ende Jan de Riviere, Procureur voor den Hove van Hollandt t'ſamen ende elcx byſonder, omme te mogen compareren ende verſchynen voor Stadhouder ende Mannen van Leene van de Graeffelicheyt van Hollandt ende elders daert van noden weſen ſal, ende aldaer van onſent wegen, ende in onſen naeme de voorn. Heeren van Delft, tot behoeſt van de ſelve Stede, wettelicken ende rechtelycken te tranſporteren, optedragen de voorn. Overtocht, ofte Leytſchendam, met allen den toebehoorten van dien, ende deſelve Heeren ofte den genen die ſy daer toe noemen ſullen, daer van te doen paſſeeren behoirlycke Brieven in forma, tot contentement ende welgenoegen van den ſelven Heeren; ende oock voor Stadhouder ende Leenmannen voorn. haere F. G. Heerlycke ende Leengoederen, ende voorde Gerechten van Naeldwyck ende van der Waterynck, Haere Furſlyke G. allodiaele ende eygen goeden, voorde Wateringe mede bevryinge van de voorn. verechte goeden, en volbrenginge van 't gunt voorſz. is, te verbinden: Ende hebben belooft ende beloven, mits deſen, te houden voor goet, vaſt, ſtedich, ende van weerden, alle 't geene wes by den ſelven onſen Procureurs t'ſaemen ende elcx byſonder hier inne gedaen ende gepaſſeert ſal worden, ende den ſelven daer van te houden indemne, onder 't verbant als naer rechten. Ende tot meerder verſeeckerheyt van den Heeren Burgemeeſteren ende Regierders der voorſz. Stede van Delft, hebben wy Kaerle, Gefurſte Grave van Arenberge, 't gunt voorſz. es, geadvoyeert ende geapprobeert advoyeren ende approberen, mits deſen, belovende mede daer tegens nyet te doen, noch te laten geſchieden in eeniger manieren.

„ Des t'oorconden hebben wy Margrieta, Gefurſte Gravinne, ende Kaerle, Gefurſte Grave van Arenberge voorn. onſe gewonelicke handtſchriften hyer onder geſet, ende onſe Zegelen hier onder aen doen hangen, upten VIII^en^. dach Juny Anno XV^c^. tachtentich.

„ *Ende was Onderteyckent*,

Margriete vander Marck,
Carl G. F. Graff zu Arnburg.

„ *Onder ſtond geſchreven*;

„ Geëxtraheert uyt ſeeckere opene brieven geſchreven in parckemente, onderteykent als boven. Weſende bezegelt met twee uythangenden Segelen van rooden waſſche aen een dubbelde ſtaerte. Weſende 't voorſz. Geëxtraheert, het voorſte ende achterſte van de inhouden van den ſelven brief, ende is naer collatie voor ſoo veele 't ſelve geëxtraheerde aengaet, bevonden te accordeeren metten orginale,

„ *By my Onderteekent:*
A. Vand^r^. Meer.

„ Ge-

(1) Ende *andere*.

„ Geëxtraheert ter Leencamer van „ Holland, uyt het Regifter genaamt Hooge Overigh. let I. fol. „ 119. & feq. ende is defe, na gedane collatie daer mede bevonden „ te accorderen den enz (1).

Uit een Oud MS. onder my beruftende.

Waar naa ook „ op den 18. Juny „ 1580. by Veertigen en Vroedfchappen der Stad Delft, het Contract van „ Coop van den Leydfchendam is geapprobeerd, en om te vinden het furniffement van Acht Duyzent guldens „ gereede penningen voor Drie jaaren „ gecontinueert den Impoft van drie „ penningen op de Tonne Turff." (2) Vervolgens is meede door de Ed. Groot Achtbaare Regeering van dezelve Stad de bedongene erflyke Losrente, ten behoeve van de hooggemelde Vrouwe Graavinne en ten laften der voorzeide Stad, gevestigd, zoo als ons toont het volgende: „ Den 8. July 1580. Conftitueeren Burgemeefteren Scheepenen ende Raeden „ der Stad Delft by Confent believen en- „ de Refolutie van de Vroedfchappen „ derzelver Stad, ten behoeven van de „ Gravinne van Arenbergh een Erfelicke Rente van Duyfent Carolus Guldens s' jaers, te Loffen ten penninck „ Sefthien geveftlicht op den overtocht „ den Leydfchendam" (3).

De Verlybrief nu, waar by dit Leengoed op den Heere Burgemeefter Gerrit Franfz. Meerman (4) op den 5. July 1580., voor en ten behoeve der Stad Delft, is verheft geworden, is van deezen volgenden inhoud:

„ Philips by der Gratie Gods Koninck van Kaftilien van Leon „ van Arragon van Navarra van Napels, van beide Cecilien van Maillorcque van Sardanie, van den Eilanden van Indien, ende vafter aarde, „ der Zee Oceane eerft Hertogh van „ Oostenryk, Hartoge van Bourgongien van Lottringen van Brabant van „ Limborch van Luxenburch van Gelre, van Melanen, Grave van Habsburch van Vlaenderen, van Artois „ ende van Bourgongien Palsgrave, „ ende van Henegauwe van Hollant, „ van Zeelant, van Namen ende van „ Zutphen Prince van Swave, Marckgrave des Heiligs ryx, Heere van „ Vries-

(1) Alzoo hier booven op bladz. 763., volgens de aldaar aangehaalde getuigeniffen, is gezegd, dat, ten tyde der door de Regeering van de Stad Delft gedaane koop en opdragt van het recht en den eigendom van deezen Overtocht aan den Leydfchendam met al zyn toebehooren, de gronden aldaar, dewelken, als zynde onder het genoemde toebehooren, meede aan dezelve Stad in eigendom zyn overgegaan, niet zyn betimmerd geweeft, zoo als zulks in volgende tyden, by vergunning van de welgemelde Regeering, is gefchied; en in den zoo even aangetoogen Brief van Volmacht, Approbatie, &c., wordt gefprooken van een *Huizinge*, als een toebehooren van dit Leengoed; meene ik, dat daar door alhier waarfchynlyk wordt uitgeduid dat Huis, in het welk tegenwoordig de Herbergiers neeringe wordt gedaan en 't welk bekend is door zyn teeken met den naam: *Amfterdam:* van welk Huis meede hier booven is gewag gemaakt; naardien het zelve oudstyds is genaamd geworden *Het Dambuis*, ftaande en geleegen bezuiden den Leydfchendam op de Landfcheidinge; en welk Huis in volgende tyden door de Stad Delft aan een ander perfoon fchynt verkoft en getranfporteerd te zyn; ten minften, op den 28. Juny 1679. was de in dat Huis woonende Waard, te gelyk Eigenaar van het zelve Huis: zoo als my gebleeken is uit het hier booven reeds aangehaalde MS. Verbaal van Informatien in de zaake van de Heeren Burgemeefteren en Regeerderen der Stad Delft, Impetranten van Mandament van Complaincte, contra de Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland, cum fociis, Gedaagden, by de Heeren Commiffariffen van den Hove van Holland, ten zelfden dage, gehouden. Doch, welke de reeden deezer benaaming van *het Dambuis* geweeft zy, is my nergens gebleeken. Moogelyk is dit Huis in vroegere tyden bewoond geworden by den geenen, wien het opzigt van deezen Overtocht was aanbetrouwd, om te zorgen, dat de fcheepen en fchuiten over dien Dam behoorlyk werden gehaald en de daar voor verfchuldigde rechten betaald.

(2) Uit my meedegedeelde Stukken.

(3) Uit dezelfde my meedegedeelde Stukken; dewelken noopens deeze Losrente ook nog dit berichten: „ Den 9. Maert 1610. „ werd Charles Prince Grave van Arenbergh, met voorfz. rente voor Stadhouder en Leenmannen van Holland verleyd.

„ Den 10. April 1610. werd dezelve rente door de Gemachtigdens van den Grave „ van Arenbergh, voor Scheepenen der Stad „ Delft getranfporteerd aan Johan van der „ Wiele, ten zelven dage werd Johan van „ der Wiele daar meede ter Leencamer verleydt.

„ Den 29. Auguftus 1610. werd gemelde „ Rente door de Stad Delft aan Johan van „ der Wiele afgelofcht".

(4) Zie hier booven Bladz. 770. in de Aanteekening N°. 1.

,, Vrieslant van Salins van Mechelen
,, van der Stad, Steeden ende landen
,, van Utrecht, Overyssel, ende Gro-
,, ningen, Dominateur in Asien ende
,, Afrycque, Doen cond allen Luyden
,, dat voor onsen Stadhouder van de
,, Leenen van Hollant, ende den Leen-
,, mannen hier na bes. gecompareert
,, is in properen Persone Jan vande Ri-
,, viere procur. voor onsen Hove van
,, Hollant, ende heeft uit crachte van
,, de speciale Procuratie op hem verle-
,, den by de Hoog-Gebore Vrouwe,
,, Vrouwe Margriete van Gods genade
,, gefurste Gravinne van Aremberge
,, geboore Gravinne vander Marck,
,, vrye Vrouwe van Barbanson, van
,, Sevenberge, Vrouwe van Naalt-
,, wyck van Honsholredyck ende ter
,, Capelle, Erfmarckschaelkinne van
,, Hollant, wesende van Dato den 8e.
,, der voorlede Maent Juny deses Jaers
,, 1580. dewelcke in den Registeren
,, van onsen Leenhove van Hollant ge-
,, registreert is, in onsen handen, ten
,, behouve van de stad Delft, overge-
,, dragen, quitgeschouwen ende afge-
,, staen, draecht over, quitschelt, ende
,, doet afstant by desen van allen al-
,, sulcken recht, actie, aen, ende toe-
,, seggen, als de voorsz. Gefurste Gra-
vinne van Arenberge heeft, ende
,, haer eenichsints competeert, aen,
,, ende totten Overtocht, genaemt den
,, Leitsendam, gelegen achter Voor-
,, burch, met alle appendentien, de-
,, pendentien, ende gerechtichheeden
,, van dien, sulx de voors. Gefurste
,, Gravinne, ende hare Voorouders hee-
,, ren, ende vrouwe vander Waterin-
,, ge die beseten, ende van ons, ende
,, onse Voorouderen Graven, ende Gra-
,, vinnen van Hollant te Leenre gehou-
,, den hebben gehad, welcken over-
,, draecht ende quitscheldinge gedaen
,, synde, sulx onsen mannen van Leene
,, verclaerden dat recht was, ende de-
,, selve danckel. nemende, hebben wy
,, de voors. overtocht, genaemt den
,, Leitsendam, gelegen achter Voor-
,, burch, met allen appendentien, de-
,, pendentien, ende gerechticheden
,, van dien, sulx de voorne. Gefurste
,, Gravinne van Aremberge, en hare
,, Voorouderen, Heeren ende Vrouwen
,, van der Wateringe die bezeten heb-
,, ben gehad, verlydt, ende verleendt,
,, verlyden, ende verleenen by desen
,, onsen Brieven, de voorn. onse Stad
,, Delft te houden van ons, ende van
,, onse erven, Graven, ende Gravin-
,, nen van Hollant, tot een onversterf-
,, felyck erfleen, ende te verheerge-
,, wairden naer inhout van den ouden
,, brieven, ende onse Registeren daer
,, van synde, ende want omme te Con-
,, serveren onse heerlycke Rechten ende
,, Heergewairden 't selfde Leengoet op
,, een sterffelycke persoon gestelt moet
,, werden, Soo heeft ons hier van hul-
,, de eed, ende manschap gedaen Ger-
,, rit frans. tegenwoordelyck jongste
,, Burgemr., in officie van de voors.
,, stad Delft, met laste dat, na syn
,, overlyden, by de jongste Burgemee-
,, ster, in officie, in der tyt synde,
,, ofte by allsulcken anderen persoon,
,, als by de Magistraten der Stad Delft
,, daer toe genomineert sal werden,
,, 't voors. Leen van wegen de Stad
,, Delft verheeven, ende de Heerlycke
,, rechten, ende het heergewaden be-
,, taelt sullen worden, ende heeft de
,, voorn. Jan vander Riviere uit krach-
,, te van syne voors. Speciale Procura-
,, tie belooft de voors. Overtocht ofte
,, Leitsendam, met alle appendentien,
,, dependentien ende gerechticheeden
,, van dien, te vryen, ende te waren
,, voor vrye Leengoet, verbindende
,, special. ende general. voor de warin-
,, ge ende bevrydinge van de voors. O-
,, vertogte, met allen synen toebeho-
,, ren, vooren verhaelt, alle des voorn.
,, Gefurste Gravinnes Heerlicheeden
,, ende Leengoeden in Hollant gelegen,
,, welcke verbant wy geapprobeert en-
,, de geratificeert hebben gehad, ap-
,, proberen ende ratificeren by desen.
,, Des heeft de voors. Gerrit Frans jong-
,, ste Burgemr. uitten naem der voors.
,, Stad Delft, de voors. Overtocht, en-
,, de Leitsendam, met alle syn toebe-
,, horen, gerechticheden, appenden-
,, tien ende dependentien, veronderpant
,, en gehypotiqueert voor eene Jaer-
,, lyxe Losrente van duisent Car. gls.
,, s jaers, achtervolgende die Conditien
,, ende voorwaerden daer van tusschen
,, de Burgemrn. ende Regierders der
,, Stad Delft voors. ende de voors. Ge-
,, furste Gravinne, ende Grave van
,, Aremberge geconditioneert ende on-
,, dergesprooken ende mede volgende
,, die Constitutie brieven in conformi-
,, té van dien by de voorsz. stad Delft
,, gepasseert ofte nog te passeeren, De-
,, welcke by de Gefurste Gravinne van
,, Aremberge voors. van ons te Leen
,, ontfangen sullen worden na behoo-
,, ren,

„ ren, dan dit geschiede waeren by, „ aen ende over onsen Leenmannen des „ Graeffelyckheyt van Hollant Wil- „ lem van Hooft Rentm^r. van de „ voors. gefurste Gravinne, P^r. van „ Duivelant Heere van Roon, en- „ de Pendrecht, Pieter vander Goes, „ ende Cornelis vander Goes ende meer „ andere,

„ Des ten oirconden desen onsen brieff „ besegelt metten Zegele van on- „ sen Leenhove van Hollant, hier „ onder aengehangen,

„ Gegeven in den Hage, desen 5. dach July A°. 1580.

(*Op de plycque stont*)

„ By den Coninck.

„ Ter Ordonnantie van Stadhouder „ ende Leenmannen van Hollant,

(*Ende was onderteekend:*)

Otto van Egmont.

„ Hebbende onder uithangen een Ze- „ gel van Roden Wassche aen een fran- „ çyne staart.

Uit my meedegedeelde Stukken.

De Stad Delft dus door deezen koop en de daar op gevolgde opdragt den vollen eigendom van deezen Overtocht, genaamd den Leydschendam, en van een niet gering gedeelte der grond van dit Dorp, waar van wy hier booven (1) gesprooken hebben, bekoomen hebbende; schynt by die van Delft dit, door de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, zoo lang en zoo dikmaals betwiste en by een Gewysde van den Hove van Holland beslifte recht van Doorvaart, door den, alleen tot ververfching en loozing van waater in dien Dam in voorgaande jaaren gelegden en thans veranderden, Duiker, en dus door eenige overblyfzels van de voorheen gestooken Verlaaten en van de daar toe dienende in die tyd gemaakte Kolk, dewelken men verzuimd hadt opteneemen, te vooren somtyds, nu te meermaalen, te zyn overtreeden; in zoo verre zelfs, dat die van Delft, niet te vreeden, met daar door te konnen verlaaten alle zoodaanige schuiten en scheepen, dewelken wegens derzelver grootte niet verhinderd werden, zich vervorderden, om, vermits die Duiker niet hoog genoeg scheen te weezen, in de maand van February of Maart van den jaare 1589., de zoldering van dien Duiker te doen ryzen, aan de eene zyde twaalf duimen en aan de andere zyde dertien duimen, ten einde daar door ook grootere scheepen konden gebragt worden; tegen welke onderneeming zich wederom de meergemelde Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda hebben aangekant, gelyk uit de volgende Resolutien, by de Vroedschap van de laastgemelde Stad op den 8. Juny en den 13. July van dat zelfde jaar genoomen, koomt te blyken:

„ Op huyden op den Burgermeester „ Hendrik Jansz. van Wourden „ in den Hage op te vergaderinge van „ de Staten van Hollandt geweest zyn- „ de, die vande Vroedschap voorge- „ dragen hoe dat hy aldaer genough „ in 't seekere verstaan heeft gehadt, „ dat die van Voirburgh (deur instiga- „ tie ende tot Costen van die van Delft) „ die vaert tusschen den Leydsendam „ en de Hoornbrugge sullen doen die- „ pen, ende de brugge onderwegen „ leggende doen hogen ende verwien: „ ende gelyk men oick verstaet, dat „ die van Delft den Duycker aan den „ Leydsendam merckelyk hebben doen „ hogen, om alsoo by indirecte we- „ gen metter tyd die ordinaris Deur- „ vaert deser stede te diverteeren ende „ deur den Leydsendam te trecken, „ 't welk sonderlinge tot Ruyne ende „ bederffenisse van dese Stede strecken, „ Is daerom in Deliberatie geleyd en- „ de Eendrachtelyk geresolveert, ver- „ staen ende goedgevonden, dat men „ by alle wegen en middelen de Deur- „ vaert deser Steede sal Conserveeren, „ ende alle binnenvaerten ter Con- „ trarie te weeren ende beletten, ende „ sunderlinghe 't voorsz. voorneemen „ van die van Delft ende Voirburch, „ ende dat de Gedeputeerde deeser ste- „ de volcomelich sullen gelast wesen, „ mit die van Dordrecht en Haerlem „ te Advyseeren ende Consuleeren, wat „ desen aangaende gedaen sal worden „ ten meeste dienste ende welvaert de- „ ser Stede, ende syn Gecommitteerdt „ Aert Jacobsz ende Hendrik Jansz „ van Wourden Burgerm^rs Gerrit Ger- „ rit Bouwensz. Dirk Jacobsz Blonck „ en-

(1) Bladz. 763—765.

„ ende Mr Franchois Vranck Pensio-
„ naris.

„ Actum ter Vroedschap den 8e. Ju-
„ ny 1589.

Uit eene my door den Wel-Edelen Ge-strengen Heere Burgemeester Mr. Bartholomeus de Moor [illegible] zeer meedegedeelde [illegible] Vroedschaps Resolutie der Stad Gouda.

„ Op huyden is ter Vroedschap in
„ communicatie geleydt t inhou-
„ den van feecker missive by de Ge-
„ committeerde ter dagvaert zynde
„ ouergesonden met seecker ingeleyde
„ requeft, die men den Staten van Hol-
„ land soude presenteeren, nopende de
„ restauratie vande Leydsendam met
„ syn aancleuen, breeder in 't voorsz
„ Requeste verhaelt, ende omme ge-
„ vraecht wesende of men de voorsz.
„ Requeste nu ofte op te andere Ver-
„ gaderinge van de Staten sal presen-
„ teeren, is geresolveert ende goedtge-
„ vonden dat men de requeste sal over-
„ geeven op de eerste vergaderinge
„ nae de jegenwoordige vallende, ten
„ waere deser Stede gecommitteerde
„ met die van Dordrecht en Haerlem
„ de saeke anders daer toe gelegen von-
„ den, welcke requeste hier na van
„ woorde tot woorde geinsereert wordt.

„ *Aan myn Heeren d' Edelen ende Ge-*
„ *committeerden van de Steden van*
„ *Hollandt, representeerende den Staa-*
„ *ten vanden selven Lande.*

„ Verthonen met behoorlyke reve-
„ rentie de Burgermrs. ende Regeer-
„ ders der Stede van Dordrecht Haar-
„ lem ende der Goude, hoe dat in den
„ Jaare 1559. heer Johan heere van
„ Ligne Grave van Arenberge, in des
„ Coninx secreten Rade by requeste
„ versocht hebbende Octroy ende Con-
„ sent, omme in de plaatse van de O-
„ vertochte op ten Leydsendam te moe-
„ gen maecken seeckere Verlaeten,
„ was deselve requeste by apoinctemen-
„ te van advys overgesonden aen den
„ Rade ende Rekenkamer in Hollandt,
„ ende daar tegens in oppositie gecomen
„ den Rentmr. van Noordt-hollandt
„ ende deese thoenders, mitsgaders den
„ Rentmr. van de heere van Wassenaer,
„ ende andere haere Consorten, sustine-
„ rende dat de voorn. Requirant syn
„ versoeck soude worden ontseydt,
„ welcken niet tegenstaende ende han-
„ gende denselven processe, die van
„ Delft hen vervordert hadden in den
„ Jaare vier en tseventich in 't swaert-
„ ste van de Oorloge den voorn Dam
„ te openen ende in plaetse van de over-
„ togten, seckere verlaaten aldaar te
„ steeken, ende een Colk daar toe die-
„ nende te maecken, waar jegens die
„ van Dordrecht ende der Goude hen
„ opposeerende, was t geschil daar op
„ geresen voor als doen by intercessie
„ van Uwer E. ter neder geleydt ende
„ de voorsz. Verlaten voor een tyd ge-
„ tolereerdt, onder vaste belofte van
„ syne Extie ende Uwer E. dat de voorsz.
„ Verlaten by deselve wederomme sou-
„ de worden wechgenomen ende den
„ geopende Leydschendam gestelt in
„ haeren eersten ouden state, sulcx die
„ geweest was voor den Jaare twee ende
„ t seventich, soe haest als die Stadt
„ van Haerlem of Amsterdam weder-
„ omme souden syn gereduceert in ee-
„ nicheydt mit d' ander Steden van
„ Hollandt, waer na in den Jaare Se-
„ ven en t seventich de Stadt van Haer-
„ lem gereduceert zynde, ende den
„ voorsz thoenders Uwer E. vermaendt
„ hebbende van haere beloften, was op
„ te voldoeninge derselver groote swa-
„ righeydt gevallen, overmits d' oppo-
„ sitie van die van Delft, dan uyterlyk
„ is de saeke nae veel moeyten soe ver-
„ re gebracht, dat de voldoeninge van
„ de voorsz belofte is geordonneert in
„ manieren hier voren verhaelt, daer
„ toe gecommitteerdt wylen den heere
„ van Kenenberch Adriaan vanden Heu-
„ vel ende Mr. Scipio Bouetis, die
„ oversulcx den Leydsendam doen stop-
„ pen, ende wederomme de Wind-asen
„ met een duycker doen maecken heb-
„ ben volgende t besteck daar van syn-
„ de, ende na dat de saecke by delega-
„ tie van Uwer E. voor den hove van
„ Hollandt was geinstrueerdt ten prin-
„ cipale, alles volgende Uwer E. acte
„ in dato den lesten Aprilis anno XVc.
„ acht ende t seventich, is eyntelicken
„ den VIIen Augusty anno LXXIX. by
„ denselven hove recht gedaen, ende by
„ derselver Sententie den voorsz. Re-
„ quirant syn versouck ontseydt, waer
„ nae hoewel den voorn. requirant,
„ mitsgaders ook Burgermrs ende Re-
„ geerders der Steede van Delft (als in
„ de gerechticheydt totten Leydsendam
„ in dessels plaetse gesuccedeert zynde)
„ hen wel behoordt hadden te regulee-
„ ren,

„ ren, t ſchyndt nogtans dat deſelve de-
„ ſe geſteltenisſe van des Lands ſaec-
„ ken waerneemende, alle occaſien ſyn
„ Capterende omme deſe thoonders by
„ indirecte wegen te fruſtreren van
„ t recht by de voorſz Sententie hen-
„ luyden verergen, ende den voorſz
„ Leydſendam deur veranderinge van
„ den Duycker ende eenige overgeble-
„ vene reliquien van de Colk ende ver-
„ laten by de voorſz Gecommitteerden
„ van Uwer E. uyt inadvertentie niet en
„ ſyn opgenomen, volgende 't voorſz
„ Verdrach, belofte ende Commiſſie
„ daer op gevolcht, te gebruycken tot
„ een ordinaire deurvaert, de Schepen
„ ende Schuyten daer deur verlatende,
„ in allen ſchyne of 't voorſz verſouck
„ by Sententie tot haeren voordeele
„ henluyden waere toegeweſen ende
„ geoctroyeert geweeſt, te weten die
„ hoorden die by henluyden in de Vlyet
„ waeren uytgeſteken in den Jaare vier
„ ende tſeventich, omme te dienen voor
„ een Colck, en de deuren daar tuſſchen
„ hangende, gebruykende tot d een
„ eynde van 't Verlaet tegens dewelke
„ 't water wordt geſchudt als de ſchot-
„ deure van den duycker wordt opge-
„ wonden, t welck alle dagen ten min-
„ ſten tweemael ordinarie es geſchie-
„ dende, daer deur verlatende alle ſchuy-
„ ten ende ſchepen, die eenigſints daer
„ deur mogen paſſeeren, ende overmits
„ denſelven duycker niet hoog ge-
„ nough en ſcheen te weſen, omme
„ daer deur te brengen ſoe groote Sche-
„ pen als henluyden geliefde, hebben
„ hen nog vervordert in de maand van
„ februario ofte martio leſtleden, de
„ ſolderinge van de voorn Duycker te
„ ryſen aan d' een zyde twaelff duym
„ ende aan d andere ſyde derthien duym
„ met twee ſlouen aen wederſyden daer
„ op geleydt, ſulcx dat ſyluyden als nu
„ genough hebbe t volle gebruyck ende
„ uſurpatie vande deurvaert ende ver-
„ laet deur den Leydſen Dam, die ſy nog
„ heure voorſaten niet alleen noyt met
„ rechte hebben kunnen vercrygen,
„ maar ook die henl. by de voorſz. dif-
„ finitive Sententie is ontſeydt te mogen
„ maecken,

„ T welck alſoe uyterlyck ſoude moe-
„ ten tenderen tot ruyne ende bederff
„ van de voorn thoonderen, ende niet
„ te lyden ſtaet, dat men mit henluy-
„ den in dier vougen tegens recht ende
„ juſtitie ſoude handelen, ſoe ſyn de-
„ ſelve genoodſaekt hen te addreſſche-
„ ren aen Uwer E. als de gene die hen
„ by t voorſz. Verdragh verbonden ſyn
„ alle t gene by die van Delft op te
„ Leydſchendam gemaeckt is geweeſt
„ tuſſchen den Jaare vier en tſeventich
„ ende ſeven entſeventich beyde incluys
„ te weren, ende den Leydſendam te
„ ſtellen in alſulcken ſtate, als die was
„ voor date vanden Oorloge, achtervol-
„ gende VE. voorſz ſolemneele acte
„ ende Commiſſie, mitsgaders als re-
„ preſenterende de Souverainiteyt van
„ de Lande, ende by delegatie gecom-
„ mitteerd hebbende T Hoff van Hol-
„ landt, tot deciſie van de voorſz. ſaec-
„ ke uyt crachte van welcke delegatie
„ by denſelven geweſen is de Sententie
„ vanden Jaere negen en tſeventich,
„ daer van overſulx d executie (nade-
„ mael de gedelegeerde heur officie
„ hebben geſungeert) Uwer E. is toe-
„ comende, verſoucken daeromme dat
„ Uwer E. inſicht nemende op 't gene
„ voorſz is, gelieve te committeeren
„ eenige Heeren vanden Hoogen of Pro-
„ vintialen Rade, omme de voorſz.
„ Commiſſie van den Jare 1578. ende
„ de ſententie van den Jare LXXIX.
„ volcomelick te executeren, ende dien-
„ volgende deſelve te belaſten, de
„ voorſz. Colck mitte hoofden en de
„ deuren, ende alle t gene als noch daer
„ van is reſterende, datelyck te doen
„ opnemen, weeren en te nyet te doen,
„ mitsgaders den voorſz. Duycker we-
„ deromme te doen leggen, ende alles
„ te doen in ſulcken ſtate, als den
„ Leydſendam ende gevolge ende aen-
„ cleven van dien is geweeſt in den Jaa-
„ re twee en tſeventich voor den begin-
„ ne vanden Oorloge.

„ Dit doende, &c.

„ Actum ter Vroedſchap den 13e.
„ July 1589.

Uit Oude Authentieke Archiven van den Welgemelden Heere Burgemeeſter de Moor van Immerzeel, my op eene zeer minzaame wyze meedegedeeld.

Deeze twiſt, vervolgens door vriendelyke tuſſchenſpraak een weinig geſtild en partijen voor eenigen tyd bedaard zynde, is naaderhand op een nieuw uitgebarſten, wanneer by die van Delft de meergemelde Duiker en Verlaaten aan den Leydſchendam al wederom tot een Doorvaart zyn gebruikt geworden, en zulks zelfs

met een zoodaanig gevolg, dat, by eene in volgende jaaren gedaane tegenkanting door die van Gouda, alsdoen by die van Delft en Leyden is staande gehouden, dat over die Doorvaart, waar van zy dus lange jaaren in 't bezit geweest waren, geen verder krakeel behoorde te vallen, noch zy uit het bezit daarvan moesten gestooten worden. Immers hebben deeze twee Steeden dit voor haar gevoelen opgegeeven en uit de by haar dus lang gebruikte Doorvaart haar recht daar toe beweerd in den jaare 1617., in 't welk de Heeren Dykgraaven en Hooge Heemraaden van Rhynland en Delfland op den 15. en 17. July aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft hadden bewilligd te vernieuwen den Duiker en het Westersche Verlaat aan den Leydschendam en dezelven te maaken van steen, doch zoo, dat ze moesten blyven op de oude plaatzen, wydte en hoogte, ingevolge de meeting daar van op den 10. July van dat jaar ten overstaan van de Heeren Gecommitteerden uit die beide Collegien gedaan, alleenlyk met eenige verkorting van dien Duiker, achterwaards stelling van dat Verlaat en verlenging van de Kolk, 't welk aan hun Edele Groot Achtb. byzonderlyk werd vergund: van welke gedaane meeting en daarop gevolgde bewilligingen van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland, van den 15. July; en van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, van den 17. derzelfde maand van dat genoemde jaar 1617., de drie volgende echte bewyzen my door den meermaals gemelden Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Bartholomeus de Moor van Immerzeel, Raad in de Vroedschap en Regeerend Burgemeester der Stad Gouda, &c. &c., een waar kenner en minnaar der Vaderlandsche Geschiedenissen en Oudheden; een oprecht voorstander van recht en billykheid; een getrouw verdeediger der aloude herkoomsten, verkreegene handvesten en burgerlyke vryheden; en, wegens zyn Wel-Ed. Gestr. wys en voorzigtig gedrag, een treflyk voorbeeld ter waardige naavolging aan alle braave en deftige Regenten van en in dit Ons lieve Vaderland; wiens groote verdiensten mynen roem verre te booven gaan; en wiens onschatbaare vriendschap te moogen genieten ik my eene zonderlinge eer achte; terwyl ik aan Zyn Wel-Edele Gestr. voor deeze en meerdere andere beweezene vriendelyke diensten en beleefdheden alhier myne openlyke erkentenis betuige; op de allerverpligtendste wyze zyn meedegedeeld geworden.

„ Volgende de Commissie van 't Collegie van Dyckgraefe ende „ Hoogeheemraden van Rhynlant in „ dato den Derden July 1617. ende van „ Delflandt in dato den Eersten Juny „ daer te vooren gevolcht op te Resp^e^. „ Requesten by Burgerm^m^. ende Regierders der Stadt Delft aen de voorsz. „ Collegien gepresenteert beroerende „ 't vernieuwen van den Duycker en „ 't verlaet aan den Leytschendam van „ steen, syn op ten X^en^ July daer aenvolgende op ten Leytschendam gekomen Joncheeren Andries van Brouchorst Heere van Vleyt, ende van de „ Vrye Brouckhorst ende Johan van „ Duyvenvoorden Heere van Duyvenvoorde ende Voorschoten, Hoogeheemraden van Rhynlant by hen hebbende Dirck van Egmont Secretaris „ dessels Land, Aelbrecht Storm van „ Wena Dyckgraeffe, Joncheeren Diderik van Schagen Heere van Goudriaen &c. en Anthonis van Duyvenvoorde Heere van den Bosch Hoogeheemraden van Delflant, geassisteert „ met Mr. Pieter Verharen Secretaris „ van denselven lande, Gerrit Jansz „ vander Eyck Jacob Paeuw Burgerm^r^. „ der Stadt Delf ende Mr. Jan Camerlingh Raedt ende Pensionaris derselver Stadt, ende is ten voorsz. dage „ Inspectie genomen van den Duycker „ ende 't verlaet voornt. synde den „ Duycker wyt bevonden by metinge „ ten wedersyden tusschen den stylen „ elf voeten ende drie duymen ende „ diep uyten bodem tot onder den overlegger Negen voet en seven duym, „ ende 't verlaet tusschen de stylen wyt „ bevonden elf voeten ende seven duymen ende hooch uytten bodem tot „ aen den overlegger twaelff voeten „ twee duym hebbende de voorsz. van „ Delff verthoont ende geseyt buyten „ den Inhouden vande Requeste dat den „ Duycker op de jegenwoordige plaetse ofte ter plaetse van den dam beneffens den Duycker op gelyke wyte ende hoogte als die nu is, gemaeckt sal „ werden, dat geduyrende 't werck de „ deurvaert met een schotdeur zal geaccomodeert werden, dat 't Colcq „ verlangt zal werden ontrent thien off „ twaalff Roeden sonder die wyte te „ excederen, dat de vaert vande sloot „ gelegen by 't Verlaedt verleydt sal „ wor-

„ Worden tot geryf van den gene daer „ toe gerechticht synde ende buyten „ Costen vande Zelve, ende dat die van „ Rhynlandt ende Delflandt tot geenen tyden in eenige Costen zullen „ gehouden syn maer daer van ten „ Eeuwigen Dage ontlast blyven, ende hebben de voorsz. Gecommitteerde aengenomen aende Respective Collegien Rapport te doen, „ om op de voorsz. Req^te gedisponeert te mogen worden als naer behoren,

„ 't Oirconde desen by de Gecommitteerden ende hen assistenten „ get. op ten voorsz. X^en July A°. „ XVI^C. ende Zeventhien,

„ (*Was Onderteeckent:*)

A. Brouchorst,
J. Duyvenvoorde,
Aelbrecht Storm van Wena,
Diderick van Scagen,
Ant. van Duyvenvoorde,
D. Egmont,
P. Verharen,

„ *Onderstont.*

„ Uytgegeven voor Copie naar Collatie tegens syn Origineel ondergeteyckent als boven desen XIe. „ July XVI^C. Seventien,

„ *By my Ondertekent:*
P. Verharen,

(*Onder stond*)

„ Bevonden te accorderen met gelyke Copie naar Collatie desen „ XVII^ten Augustus XVI^C Seventien

„ By my
(*Was geteekend*)
J. Groenewegen. 1617. 17.

Geëxtraheerd uit den Registre vande Hooge Heemraetschappen van Delflant, fol. CXCIII., *op den* 24. *Decembr.* 1650. *door den Secretaris van de voorsz. heure H. Heemraetschappe.*

(geteekend)
C. P. de Jonge.

„ Op 't versoeck van Hrn. Burgermrn. ende Regierders der „ stadt Delf aen de Heeren Dyckgraeff „ ende Hooge Heemraden van Delflandt „ by Req^te gedaen, beroerende 't vernieuwen van den Duycker leggende „ in den houwen Zuyteynde (1) ende „ 't Westersche verlaet aen den Leytschendam ende deselve te maecken van „ steen, Dyckgraeff ende Hooge Heemraden voorn. gesien en geëxamineert „ den inhoudt van den voorsz. Requeste, gehoordt het Rapport van Commissarissen die in Loco neffens de Gecommitteerde van 't Collegie van „ Dyckgraeff ende Hooge Heemraden „ van Rhynlandt gecompareert zynde „ inspectie aldaar op alles hebben genomen gesien op Heure Verbael daer „ opgemaeckt, hebben de Remonstranten geconsenteert ende Consenteren „ by desen soo veele in hen is den „ voorsz. Duycker ende Westersche „ verlaet te nieuwen van steen op de „ oude voedt ende forme volgende de „ voorgaende Contracten mits dat den „ Duycker zal mogen worden verkordt „ op de XVIII. ofte XX. voeten nae „ den eysch van 't werck voorsz. verlaet te mogen achterwaerts setten ende „ zulckx de Colcq verleggen tot Thien „ ofte Twaelff Roeden toe mits dat de „ vaert ofte sloot gelegen by 't Verlaet „ aende Noortsyde zoo zal verleydt „ werden tot geryff van den gene die „ daer toe syn Gerechticht dat alles tot „ Costen van de Remonstranten sonder „ dat die van Rhynlandt ofte Delflandt „ tot Eeuwegen tyden aen eenige Costen gehouden zullen zyn maer daer „ van ontlast blyven ten Eeuwigen dage, alles naer inhoude vande voorsz. „ Requeste ende der Remonstranten „ Verklaringen selfs ten Dage vande „ voorsz. Inspectien gedaen in 't voorsz. „ Verbael begrepen, ende zal geduyrende 't voorsz. werck de Deurvaert „ met een Schotdeur geaccommodeert „ worden te stellen een Overtoom die „ daar soo opgedolven sal mogen worden;

„ Aldus gedaen in den Hage by 't volle Collegie van den Dyck-Graeff „ ende Hooge Heemraden voorn^t. „ die op vergadert syn geweest op „ den XV^en July A°. 1617.

„ *Onderstont:*
„ My Jegenwoordich,
„ *Ende was Ondert.*
P. Verharen.

„ *In mergene stont:*

„ Onder bovenstaende Consent gelyke

(1) Moet zyn *Zydwinde.*

„ ke Consent van 't Collegie van Ryn-
„ landt daer van Acte van Dato den
„ XVII^en July XVI^c ende Seventhien
„ van denselven inhoudt, en bynae met-
„ te selve woorden,

„ Geëxtraheert uyt den Registre der „ Keuren en Consenten gemaeckt „ ende gegeven byde Hooge Heem- „ raden van Delflandt in den Jare „ XVIc. ende Zeventhien, ende „ de bovenstaende Acte accorde- „ rende bevonden voor soo veel het „ Geëxtraheerde in desen belanght „ huyden den XXIIII^en Decemb. „ XVI^c. Een Vyftich, by de „ Secretaris van de Hooge Heem- „ raden van Delflandt,

(*Ende was Onderteekend*)

Corn. de Jonge. 1651.

„ Op 't versoek by de Heeren Bur- „ gem^rs en Regeerders der Stadt „ Delft aan den Heeren Dykgraaff ende „ Hogeheemraden van Rhynlandt by „ Requeste gedaan tenderende ten fyne „ van Consent tot het vernieuwen van „ den Duyker, Leggende in den Hou- „ ven Zytwinde ende het Westersche „ verlaat aan den Leytsendam, ende de- „ selve te maaken van Steen, hebben „ Dykgraaff en Hoogheemraden voorsz. „ gehoord hebbende den innehouden „ der voorsz. Requeste, Mitsgaders „ 't Rapport van Haarlieden Gecommit- „ teerden die in loco, beneffens den „ Gecommitteerden van 't Collegie van „ Dykgrave ende Hoogheemraden van „ Delfland gecompareert wesende In- „ spectie hebben genoomen gezien 't Ver- „ baal van deselve ende op alles Rype- „ lyk gelet den Heeren Remonstranten „ geconsenteerd ende Consenteeren mits „ deezen voor so veel in hen is, den „ voorsz. Duyker ende Westersche ver- „ laat te vernieuwen van Steen, op de „ oude plaatsen, wyte ende hoogte, „ wel verstaande dat den voorseyden „ Duyker sal mogen worden verkort op „ te achtien ofte Twintig voeten, naar „ den eysch van 't werk, ende dat het „ voorsz. verlaat agterwaarts gesteld, „ ende mitsdien 't Colq verlengt sal „ mogen worden, tot Thien off Twaalf „ Roeden toe, Mits dat de Vaart ofte „ sloot gelegen by 't verlaat aan den „ Noordseyde verlegt sal worden tot „ geryff van de genen die daar toe syn „ geregtigd, ende dit alles tot Costen „ van de Remonstranten, invoegen dat „ die van Rhynlandt nog Delflandt tot „ geenen tyden in eenige Costen van- „ dien sullen gehouden zyn, maar daar- „ van ontlast blyven ten Eeuwigen da- „ gen, in Conformité van de Vercla- „ ringe by den Remonstranten selfs naar „ luiden den voorsz. Verbaale ten dage „ van de voorsz. Inspectie in loco ge- „ daan, ende sal gedurende 't voorsz. „ werk de Deurvaart mit een Schot- „ deur die men stellen zal inden over- „ togt, geaccommodeert ende ten dien „ ynde, den voorsz. overtogt opgedel- „ ven mogen worden dies den voorsz. „ overtogt 't werk volmaakt wesende „ wederomme sal worden gestopt ende „ verheelt in gelyke forme als dezelve „ Jegenswoordig is.

„ Aldus gedaan tot Leyden by Dyk- „ graaf ende Hoogeheemraden van „ Rhynlandt Collegialiter verga- „ dert synde dezen XVII. July A^o. „ XVI^c. ende Zeventien,

„ *Onderstaat*,

„ Myn Jegenwoordig,

„ *Ende is Get.*

D. Egmond

„ Uitgegeven voor Copie huyden den „ IIII. Augusty XVI^c. Zeventien,

„ By my

(*Geteekend*)

Egmond.

(*Onder stond*)

„ Gecollationeert mette Copie on- „ dergesz. ende geteykend als bo- „ ven, ende is na Collatie daar me- „ de bevonden t'accordeeren op ten „ XVII^en Augusty Anno XVI^c. „ Zeventien, by my onder- „ gesz. Secretaris der Steede vander „ Goude.

(*Was geteekend*)

Joh. Flo. de Jager. 1617. 21. 8

Dit werk nu wanneer door de Ed. Groot Achtb. Magistraat der Stad Delft was begonnen en vervolgens gekoomen tot kennisse van de Ed. Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Re-

Regeerderen der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, zoo hebben ook deeze haare Edele Groot Achtbaarheden zich tegen den voortgang van dit werk gekant, doch, niettemin haare geneegenheid getoond, om, ter vermyding van misverstand tusschen zoo goede Bondgenooten, dieswegens met den anderen te treeden in eene vriendelyke onderhandeling, in dewelke men elkander van wederzydsche rechten en gerechtigheden konde onderrichten, tot vereeniging van de verschillende gedachten arbeiden en elkander verder met alle reedelykheid op het minzaamste bejeegenen. Welken voorslag door de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft zynde aangenoomen en met hun Edele Groot Achtb. zich gevoegd hebbende de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, zoo zyn de Heeren Gedeputeerden van de gemelde vyf Steeden te saamen vergaaderd op die in 's Gravenhage belegde byéénkoomst, in dewelke de Heeren van Dordrecht, Haarlem en Gouda hebben gemeend, dat de vernieuwing van den Duiker behoorde te geschieden, zoo als de Oude Duiker van den beginne af was geweest, en dus alleen zoude moeten dienen, om het waater te loozen en geenzins, om door denzelven met eenige scheepen of schuiten te moogen vaaren; en dat dienvolgende de vernieuwing van het Westersche Verlaat geheel onnoodig was; immers, dat ten minsten de vernieuwing van den Duiker op geene andere wyze zoude behooren te geschieden, dan de Oude Duiker, ingevolge van zeeker Bestek van den jaare 1578., zoo zy vertrouwden, was gemaakt geweest; en dat dus ook de Kolk in geenerhande manieren zoude moogen vergroot of verlengd worden: waar tegen de Heeren van Delft en Leyden beweerden, dat aan hen niet konde, noch behoorde betwist te worden het recht van door deezen Duiker te vaaren; noch zy in het openlyk gebruik, by hen van de voorzeide Doorvaart gemaakt, moesten gestoord worden; en dat 'er ook geene reedenen konden worden bygebragt, waarom deeze Duiker niet zoude moogen worden vernieuwd, echter met standhouding der daar ontrent deugdelyk opgenoomene meeting. Deeze twee verschillende gevoelens dus tegen elkander staande, zyn de Heeren Gedeputeerden uit de meergemelde vyf Steeden, naa verscheide onderhandelingen, overééngekoomen, dat alle geleegenheid van verdere twisten, dewelken den band van onderlinge eendragt zouden konnen breeken, niet alleen met alle zorgvuldigheid moest worden vermyd; maar ook zelfs daarentegen alle goede vriendschap, dewelke tusschen zoo naauw vereenigde naabuuren en getrouwe Bondgenooten noodzaaklyk wordt vereischt, meerder en meerder gekoesterd en aangekweekt; en zyn dienvolgende op den 29. Augusty van dat zelfde jaar 1617. in alle minzaamheid onderling verdraagen, dat door de Heeren van Delft tegenwoordiglyk den Duiker zal worden vernieuwd en gemaakt van hout, zoo lang, wyd en hoog, als die oude Duiker geweest is; maar dat de Kolk niet zal worden vergroot, noch verlengd; en dat ook, indien het nu of naaderhand noodig zy, het Westersche Verlaat zal moogen worden vernieuwd, mits alles diesaangaande, zoo noopens deszelfs plaats, als deszelfs wydte en hoogte, blyve in den voorigen staat; en dat wyders, naa het herstel van deezen Duiker, de groote schotdeur, thans voor den Overtocht hangende, zal worden weggenoomen, en den Overtocht geheel en al in de voorige gedaante hersteld: en dat voor het overige in dit alles het recht van allen en een iegelyke der meergemelde Steeden zal blyven in zyn geheel, onverkort en onverminderd, zonder dat immermeer zal konnen worden verstaan, dat door dit Verdrag aan eenige Stad het recht van Doorvaart door den meergenoemden Duiker zal zyn gegeeven, of bewilligd, of ook ontnoomen; maar dat alles zal worden aangemerkt en gehouden, gelyk het tot op dien dag geweest was. En, naardien dit merkwaardig Verdrag is het voornaamste, zoo niet genoegzaam het eenigste, richtsnoer, waar naar de Duikers en Verlaaten in den Leydschendam zyn gemaakt geworden, en 'er seedert dien tyd (immers, voor zoo veel ik uit het geen my is vergund geworden naatespeuren, heb konnen ontdekken) dieswegens tusschen de gemelde vyf Steeden geene naadere overéénkoomst, houdende eenige bepaaling van de gezegde Duikers en Verlaaten, is geslooten, zoo heb ik het zelve ten algemeenen nutte hier nevens ingevoegd:

„ Alsoo de Heeren Burgermeesteren ende Regeerders der Stad Delff van de Heeren Dyckgraeven ende hoge Heemraeden van Rynlandt ende Delfflant respective hadden ver-

,, [illegible] consent, dat zy den Duyc-
,, [illegible] ende 't Westerse Verlaet aen den
,, [illegible] endam souden moogen vernyeu-
,, wen van steen op de oude plaetsen,
,, wytte, ende hoogte, welverstaende,
,, dat den voorsz. duycker soude moo-
,, gen werden vercort opte achtien
,, [illegible] twintig voeten na den eysch van
,, 't werk, ende dat 't voorsz. Verlaet
,, achterwaerts gestelt, ende mitsdien
,, [illegible] Colcq verlengt zoude moogen wer-
,, den tot thien off twaelff roeden, vol-
,, gens d'acte van 't voorsz. Consent by
,, den Heeren Dyckgraeff, ende Heem-
,, raeden van Rhynland gegeeven in da-
,, te XVII^{en}. July anno XVI^{C}. seven-
,, thien, ende dienvolgende de Heeren
,, Burgermeesteren ende Regeerders van
,, Delff alreede in 't werck waeren ge-
,, treeden, mits hebbende den voorsz.
,, duycker op doen neemen, ende den
,, grond prepareeren, ende den grooten
,, Overtoght op doen graaven, ende daer
,, inne een schotdeur hangen, om daer
,, deur de deurvaert t'accommodeeren
,, tot dat den duycker soude syn ver-
,, nyeuwt, voorneemens zynde den
,, voorsz. duycker te doen maecken wyt
,, tusschen de stylen elff voeten ende
,, drie duymen, ende diep, offte hooch
,, uytten boodem tot onder den overleg-
,, ger neegen voeten seeven duymen,
,, ende 't verlaet wyt tusschen de stylen
,, elff voeten ende zeeven duymen, en-
,, de hooch uytten bodem tot aen den
,, Overlegger twaelff voeten twee duy-
,, men, alles sulcx deselve bevonden
,, waeren by de meetinge ten overstaen
,, van de Gecommitteerden uyt beyde
,, de Collegien van Dyckgraeff ende
,, Heemraeden van Rynlandt, ende
,, Delfflandt, daer van te voorens ge-
,, daen volgens de acte in date den XI^{en}.
,, July, anno XVI^{C}. seeventhien. Al
,, 't welcke gekoomen synde tot ken-
,, nisse vande respective Heeren Bur-
,, germeesteren ende Regeerders der
,, Steeden Dortrecht, Haerlem, ende
,, Goude zy haer daer teegens hadden
,, geopposeert, ende versocht [om mis-
,, verstand tusschen soo goeden Bond-
,, genooten te verhoeden] dat daer op
,, een vrindelyke by-een-compste ge-
,, houden mochte werden, omme den
,, anderen van heure respective gerech-
,, tigheeden te moogen berichten, en-
,, de in alle reedelyckheyd te bejeege-
,, nen. Tot welcken eynde, in de plaet-
,, se van Sgravenhaage verscheenen
,, waeren de Gedeputeerden van de
,, Heeren Burgermeesteren ende Re-
,, geerders van de respective Steeden
,, Dortrecht, Haerlem, ende Goude,
,, ter eenre, ende de Gedeputeerden
,, vande Heeren Burgermeesteren en-
,, de Regeerders der Stad Delff, by de
,, welcke haer meede gevoecht hebben
,, de Gedeputeerden van de Heeren
,, Burgermeesteren ende Regeerders der
,, Stad Leyden voor haer intrest, ter
,, andere zyde: Sustineerende de voorsz.
,, Gedeputeerden van Dortrecht, Haer-
,, lem, ende Goude, nademael den ou-
,, den duycker nu opgenoomen was, ende
,, vernyeuwd moet werden, dat densel-
,, ven gemaeckt behoort te werden, sulcx
,, als die originelyck gemaeckt was ge-
,, weest, te weeten, alleenlick om 't wae-
,, ter te mogen loosen, ende niet om daer
,, deur te moogen vaeren, ende mits-
,, dien oock het vernyeuwen van 't Wes-
,, tersche verlaet onnoodigh was, offte
,, ten minsten den duycker niet anders
,, en zoude connen offte behooren her-
,, maeckt offte vernyeuwt te werden,
,, dan als dye volgende seeckere besteck
,, in den jaere XV^{C}. agt ende tzeventig
,, gemaeckt was geweest, soo zy susti-
,, neerden te weeten van hout, ende
,, lang ses ende dertigh roede voeten,
,, wyt elff voeten, ende hoog acht voe-
,, ten, ende de Cole in geenderley
,, wyze zoude behooren vergroot, off
,, verlengt te werden: ende de voorsz.
,, Heeren van Delff ende Leyden ter
,, contrarie, dat hen luyden nyet en
,, conde offte behoorde 't recht van
,, door den voorsz. duycker te vaeren
,, questieux gemaeckt, immers nyet de
,, possessie, daer inne zy waeren, om
,, de voorsz. vaert als publycq te ge-
,, bruycken, geturbeert te werden; en-
,, de geene reedenen waeren waeromme
,, zy den voorsz. duycker nyet en sou-
,, den moogen vernyeuwen, blyvende
,, binnen de limiten van de wytte,
,, ende hoochte, zulcx als die by deueg-
,, delycke maete waeren bevonden ge-
,, weest: SOO IST, dat na verschey-
,, de communicatien daerop gehouden,
,, alle de voorsz. Gedeputeerden van
,, alle de voorsz. respective Steeden,
,, omme wech te neemen alle occatien
,, van vorder dispuyten dye eenigsints
,, heure eenigheyt souden moogen ver-
,, stooren, maer ter contrarie te ver-
,, meerderen alle goede correspondén-
,, tie, gelyck tusschen soo goede maage-
,, buyren, ende Bontgenooten behoord,
,, in alle vrindelyckheyt mitten anderen
,, over-

„ overgekoomen, ende verdraegen ſyn, „ dat de voorſz. Heeren van Delff het „ vergrooten, offte verlengen van de „ Colc ſullen naerlaeten, ende dat „ ſy den duycker ſullen vernyeuwen van „ hout, ende maecken ſoo lang als dye „ geweeſt is, ter wytte van elff voeten „ twee duymen, ende hooch neegen „ voeten ende vyer duymen, ende in- „ dyen ſy nu, off naermaels nodich ſul- „ len vinden het Weſterſe verlaet „ meede te vernyeuwen, dat ſy 't ſelve „ ſullen doen, ter plaetſe daer 't ſelve „ jegenwoordigh is leggende, ende in „ wytte en in hoogte als althans be- „ vonden werdt, ende dien duycker ge- „ maeckt ſynde, ſal de ſchotdeure, die „ in plaetſe van den grooten Overtoght „ gehangen is geweert, ende den voorſz. „ Overtoght wederomme gemaeckt wer- „ den gelyck dye te vorens is geweeſt, „ ende dit alles onvermindert 't recht van „ alle, ende elcker der voorſz. Stee- „ den, ſoo wel poſſeſſeur, als in 't pe- „ titoir, ende ſonder prejuditie van „ dyen, offte ſonder dat hyer meede ee- „ nige Stad eenich recht van doorvaerte „ door de voorſz. duycker gegeeven, „ offte toegeſtaen, offte ook genoomen „ werdt; maer blyvende elcks in ſyn ge- „ heel, ende in ſulcke poinčten als die „ totte huydigen daege toe geweeſt „ ſyn, ſonder fraude: ende in oirconde „ deezen onderteyckent by de Gedepu- „ teerden van de voorſz. reſpečtive vyff „ Steeden, als te weeten; van Dort- „ recht, Cornelis Frans Wittenſe, Oud- „ Burgermeeſter, Cornelis Adriaenſz. „ Tereſteyn, Treſorier van de repa- „ ratie buyten Oudraed, ende de Heer „ Johan Berck, Ridder, eerſte Raed- „ penſionaris der voorſz. Steede; van „ Haerlem Jacob Janſz. Burgermeeſter, „ Arend Meynerts, Oudt-Burgermee- „ ſter, Vechter Jans, Oud-Scheepen, „ ende Mr. Johan de Haen, Raedt, „ ende Penſionaris der voorſz. Steede; „ van Delff, Gerridt Janſz. van der „ Eyck, ende Arent Jacobſz. van der „ Graeff, ende Mr. Johan Camerlingh, „ Raedt ende Penſionaris der voorſz. „ Steede; van Leyden Mr. Franck „ Duyck de Jeude, ende Franck van „ Thoorenvliet, Burgermeeſteren, Ni- „ colaes van Seyſt, Raed ende Penſio- „ naris der voorſz. Steede; ende van der „ Goude, Gerardt Cornelifz. de Lan- „ ge, Burgermeeſter, Dirck Jacobs „ Schoonhooven, Oudt-Burgermeeſter, „ jegenwoordigh Gecommitteerde Raet, „ Johan Floris de Jager, Secretaris der „ voorſz. Steede.

„ Gedaen in 's Gravenhaege, opten „ XXIXen. Auguſti, anno XVIC. „ ſeeventhien.

(Ende was onderteyckend)

C. F. Witte.
C. Teereſteyn.
Johan Berck.
Jacob Janſz.
A. Meynertsſoon.
Vechter Janſz.
Johan de Haen.
Gerrit van der Eyck.
Arent Jacobſz.
ende
Mr. J. Camerling.
F. Duyck de Jeude.
Franc van Thoorenvliet.
Nics. v. Seyſt.
Ger. de Lange.
D. Schoonhooven.
Joh. Flo. de Jager.

Uit myn MS. Privilegieboek der Stad Leyden B. fol. 183.

Dit Verdrag dus zynde geſlooten, dat daar by de gereezene geſchillen in het geheel nog niet waren beſliſt; maar dat elk bleeve in zyn geheel en zyn recht ongekrenkt ontrent alle zoodaanige punten, als het zelve tot op den gezegden dag was geweeſt, zonder eenigen arg of bedrog; en dus alleenlyk daar in, als by voorraad, eenige voorziening zynde gedaan, tot op de eindelyke beſliſſing van deeze geſchillen; zoo hebben de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Delft het werk der begonne herſtelling van den Duiker wederom op een nieuw aangevat en, het zelve afgemaakt zynde, daar van by eenen brief van den 5. Očtober 1617. aan de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Stad Gouda kennis gegeeven, met byvoeging van zeer groote aangewende zorgvuldigheid, ten einde de meergemelde Duiker wierde gemaakt in gevolge van het boovengenoemde Verdrag, en met verzoek, dat, byaldien de Heeren van Gouda, beneevens die van Dordrecht en Haarlem, het gemaakte werk geliefden te koomen bezien, men alsdan hun Edele Groot Achtb. deswegens te vooren geliefde te verwittigen, gelyk uit deezen hier ingelaſchten Brief kan worden gezien:

„ *Eersame, wyse, voorsienigen,*
„ *discreten, Heeren ende goede*
„ *Vrienden.*

„ De Missive geteyckent by de Hee-
„ ren Berck, Haen ende de Jager
„ gesz. in den Haege den 4e. van dese
„ maent van October, is ons op huyden
„ behandicht, wy syn seer sorgvuldich
„ geweest ten eynde den duycker op
„ ten Leytsendam soude mogen werden
„ gemaeckt in wyte hooghte ende lengh-
„ te, in conformité van 't accoort tus-
„ schen de Steden Dordrecht, Haerlem
„ ende Goude ter eenre, ende de Steden
„ Delf en Leyden ter andere syde ge-
„ maeckt, daer inne wy niet en weten
„ dat wy in 't minste hebben geëxce-
„ deert. U. E. is wel kenlyck dat alle me-
„ tingen van sluysen en duyckers ge-
„ daen wert uyt den drempels alsoo
„ de drempels ordinaris hooger geleyt
„ worden als de bodems. U. E. Stadts
„ timmerman tot meermalen geweest
„ synde op den Leytschendam heeft
„ goet contentement van het maecken
„ van den duycker genomen, wesen-
„ de oock den drempel gemaeckt seer
„ swaer, sulcx datter geen achterden-
„ ken te nemen en is dat deselve
„ lichtelyk sal verslyten. De Heeren
„ Dyckgraven ende Hoogheemraden
„ van Rynlandt ende Delflandt hebben
„ ons moeyten willen aendoen om dat
„ wy in 't maecken van den duycker
„ haer Ed. mate niet en hadden ge-
„ volcht, dan hebben wy deselve met
„ overzeyndinge vant accoort ende de
„ beste woorden die wy konden be-
„ dencken geappaiseert ende gestilt, doen
„ oock groote instantien ten eynde het
„ werck mach werden gevoecht ten
„ eynde den grootten dam die niet ge-
„ heel dicht en is, maer seer leck
„ mach werden gedamt, den duycker
„ is soo veer gebracht dat het water
„ binnen vyf a ses daegen soude mo-
„ gen werden ingelaeten, soo wanneer
„ U. E. sullen gelieven inspectie te ne-
„ men, sal dieselve gelieven ons daervan
„ te preadviseren, vertrouwe dat wy
„ UEen den luyden Steden sullen ge-
„ ven goet contentement, ten eynde al-
„ len misverstanden mogen werden ver-
„ hoet.

„ Hier mede Eersamen, wysen, seer
„ voorsienigen discrete Heeren en-
„ de goede Vrunden bevelen Wy
„ U. E. Godt Almachtich die U. E.
„ wil houden in langduyrige rege-
„ ringe.

„ Gesz. in Delf den 5e. Octob. 1617.

Laager stond:

„ U. E. gunstige goede Vrienden en-
„ de Bontgenoten:

„ Burgermtn. ende Regierders
„ der Stadt Delf.

„ Ter Ordtie vande selve.

Ende was Ondert.

J. Camerling.

Uit de Oude papieren, my door den Wel-gemelden Heere Burgemeester de Moor van Immerzeel vriendelyk meedegedeeld.

Op welk schryven door de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Gouda is afgezonden het volgende antwoord:

„ *Eersame Wyse Voorsienige seer*
„ *Discrete Heeren ende goede*
„ *Vrunden.*

„ Wy hebben Uwer E. by desen
„ wel willen adverteeren, dat
„ den tyd om den Duyker van Leyt-
„ sendam te visiteeren geraemt is op
„ Maanendagh Eerstcomende den IXe.
„ deser Maant Octoberis, ten welken
„ dagen de Gedeputeerde van Dord-
„ recht, Haerlem ende der Goude in
„ den Hage comen sullen des Savonts
„ in heur herberge omme des anderen
„ daegs smorgens goetstyds op ten
„ Leydsendam te reysen ende den Duy-
„ ker aldaar by Uwer E. geleyt te vi-
„ siteeren, versoukende dat Uwer E.
„ gelieve mede enige uyten Haren al-
„ daar te schicken.

„ Wy sullen ons daar op verlaten en-
„ de willen hiermede U Eersame
„ Wyse Voorsienige seer Discrete
„ Heeren ende goede Vrunden den
„ Almachtigen bevelen.

„ Ter Goude den 17. October Ao. 1617.

„ Uwer E. goede Vrunden en Bont-
„ genooten;

„ Burgemeesteren ende Regeer-
„ ders van ter Goude.

(Onder stond:)

„ Ter ordonnantie van Deselve.

(En was geteekend:)

Joh. Flo. de Jager.

Uit my meedegedeelde Stukken.

Ge-

Gelyk dan ook vervolgens door de Heeren Gerard Cornelisz. de Lange, Burgemeester en Mr. Adriaan Cool, Schepen, als Afgevaardigden van de Stad Gouda, beneevens de Heeren Afgevaardigden van de Steeden Dordrecht en Haarlem, de meergemelde Duiker aan den Leydschendam, door de Heeren van Delft vernieuwd, op den gestelden 9. October van dat zelfde jaar 1617. is opgenoomen, en onderzocht, of dezelve, in overéénkoomst van het booven genoemde Verdrag, ware gemaakt geworden (1).

En, naardien nu dit meergemelde Verdrag van den 29. Augusty 1617. alleenlyk was aangegaan by voorraad, om de noodzaaklyke vernieuwing van den gezegden Duiker met zyn toebehooren, waar aan reeds, buiten eenige kennisgeeving aan de Magistraaten der meergenoemde Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, dewelken echter daar in zoo groot belang hadden, was begonnen, niet optehouden, onverminderd een ieder deezer Steeden goed recht, 't welk dezelven vermeenden haar toetekoomen, zoo zyn ook de Heeren Burgemeesters en Regeerders der voornoemde drie Steeden in die gedachten gebleeven, dat hun Edele Groot Achtb., amptshalven en tot bewaaring der gerechtigheden van deeze hunne Steeden, de zaak daar by niet mogten laaten; maar, integendeel, verpligt waren, om, ten aanzien van de groote en naadeelige gevolgen, dewelken daar uit zouden konnen spruiten voor hunne Steeden, welker welzyn te bevorderen en welker rechten te bewaaren hun Edele Groot Achtb. was aanbetrouwd, in deezen te gebruiken zoodaanige middelen van rechten, als hen openstonden; waar door hun gehouden gedrag by de Naakoomelingschap, aan dewelke hun Edele Groot Achtb. gehouden waren de rechten en gerechtigheden hunner Steeden ongeschonden, en zoo als zy dezelven uit de handen hunner Voorvaderen ontfangen hadden, wederom overteleeveren en naatelaaten, zoude konnen worden gewettigd en dus hen in volgende tyden gegeeven den lof, die den getrouwe Voorstanderen van de vryheid, rechten en gerechtigheden der goede Burgery door de over de daaden en verrichtingen der Voorouderen met de grootste onpartydigheid oordeelende Naakoomelingschap nimmermeer zal worden onthouden Hierom nu hebben de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesters en Regeerders der drie voorzeide Steeden beslooten zich te beklaagen aan den Edelen Hove van Holland, zoo over de opgemelde Bewilliging van de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland van den 17. July 1617. en het gedrag door ordre van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft uit dien hoofde aan den Duiker, Kolk en Verlaaten op den Leydschendam gehouden, alles geheel aanloopende tegen het Gewysde van den Ed. Hove van Holland van den 7. Augusty 1579. (2); als ook over de verdere onderneeming van de welgemelde Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft in het afbaakenen van een geheel Nieuwe Vaart beginnende van de gezegde Stad Delft, te delven door verscheide landerijen, en dus loopende tot aan het gezegde werk op den Leydschendam, volstrekt strydig tegen de Uitspraak van den Secreten Raad te Brussel van den 19. November 1539. (3): gelyk dit alles breeder kan gezien worden in het, ten bevele van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der voorzeide drie Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, korten tyd naa het sluiten van het hier booven aangetoogen Verdrag van den 29. Augusty 1617. ontworpen, en op den 13. January 1618. aan den Ed. Hove van Holland, uit den naam der Heeren Burgemeesteren en Regeerderen van de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, ingeleeverde Requeft; waar by hun Edele Groot Achtbaare van den zelven Hove verzoeken Provisie in cas van Appel jegens de hier booven (4) aangetoogene Acte van Consent, by Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland op den 17. July 1617. verleend aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft, met de Clausule van Relief en Inhibitie; mitsgaders Bevelen Pœnaal jegens het maaken van eene Nieuwe Vaart; zoo als uit dit hier neevens ingevoegde Requeft in het breede kan gezien worden:

„ *Aan*

(1) Uit my meedegedeelde Berichten.
(2) Dit Gewysde is te vinden hier booven Bladz. 798. en 799.
(3) Deeze Uitspraak is te vinden hier booven Bladz. 786. en 787.
(4) Bladz. 810.

,, *Aan den Hove van Hollandt.*

,, Geeven reverentelick te kennen de
,, respective Burgermrs ende Re-
,, geerders van de Steeden Dordrecht,
,, Haerlem, ende der Goude, dat hoe-
,, wel niemandt is geoorloft eenige ge-
,, meene Vaerten, Wateringen, ofte
,, weegen te veranderen ofte verleg-
,, gen, ende nog veel min in plaatse van
,, de ordinaris, ende gefrequenteerde
,, Vaerten te inventeeren, ofte practi-
,, seeren, t'eenemaal nieuwe Vaerten,
,, te voorens nooyt gebruykt, De Bur-
,, germrs ende Regeerders der Steede
,, van Delft, nochtans evenwel in den
,, Jare vyftien hondert Negen en der-
,, tich begonst hadden te delven, seec-
,, kere nieuwe Vaerte, dewelke alsoo
,, getendeert zoude hebben, tot der
,, Supplianten kennelick prejuditie,
,, Soo hadden Sy 't geene voorsz. is den
,, Secreten Raedt tot Bruysel te ken-
,, nen gegeven, ende daar op verleent
,, synde seekere opene bryeven van
,, Commissie daar by seekere Comissa-
,, rissen waren geordonneert ende ge-
,, committeert, omme de Supplianten
,, voor hen te roupen, ende jegens den
,, voorsz. van Delft te hooren, ook in-
,, dien 't doenlick ware de voorsz. par-
,, thien met malcanderen te vereenigen,
,, ende by gebreecke van dien van haar
,, gebesoigneerde Verbael te maecken,
,, omme 't zelve gesien voorts in der
,, saecke geordonneert te mogen wor-
,, den naer behoren, was eyntelick in
,, de voirsz. saecke soo verre geproce-
,, deert, dat op ten negentiende No-
,, vembris A^{o}. voorsz. by Sententie van
,, de Coninginne Douwagier van Hon-
,, garyen van Bohemen $\&c^{a}$. Regente
,, ende Goevernante dier tydt in de
,, Landen van herwerts ouer, in den
,, name ende van weegen der Keyser-
,, lycke Mayesteyt den voorsz. van
,, Delft was verboden, en geinterdi-
,, ceert heur voorsz. begonste werk
,, ende delvinghe, ende te gebruycken
,, eenige Vaerten, dan alleenlick de
,, geene die sy Luyden van outs ge-
,, woonlick waren, ende plachten te
,, frequenteren, waar naer in den Jaere
,, vyftien hondert vyf en vyftich heer
,, Jan van Ligne Grave van Arenber-
,, ghe apparentel. door Instigatie van
,, de voorsz. van Delft, oock Reque-
,, ste heeft gepresenteert gehadt, aan
,, den voorsz. Secreeten Raede van den
,, Coninck, ende daar by versogt Octroy
,, ende Consent omme in plaetse van de
,, overtochte op ten Leydsendam, te
,, mogen maecken seeckere Verlaeten,
,, waer jegens de Supplianten hen on-
,, der meer anderen meede hebben ge-
,, opposeert gehadt, sustineerende, dat
,, den voorsz. Heere Grave van Aren-
,, berghe syn voorsz. versoek soude
,, worden ontseyt, hangende welck
,, proces noch ongedecideert, alsoo
,, Chrychs beroerten hier te Lande wae-
,, ren opgekomen, hadden de voorsz.
,, van Delft in den Jare Vyftien hon-
,, dert vier en t seeventich ten tyde als
,, t genouch in t alderheetste van den
,, Oorloghe was, den voorsz. Leytsen-
,, dam op haer selfs authoriteyt geo-
,, pent gehadt, steeckende aldaer in
,, plaetse van de voorsz. Overtocht see-
,, kere Verlaeten, mitsgaders makende
,, een Colck daer toe dienende, ende
,, voorts alles approprieerende, na ha-
,, ren apetyte, waar van de voirsz. van
,, Dordrecht ende der Goude kennisse
,, gecreegen hebbende, was daar ouer
,, tusschen henluyden ter eenre, ende
,, den voorsz. van Delft ter andere zy-
,, de groot verschil ende oneenicheyt
,, gereesen geweest, dewelcke eyntel.
,, door intercessie van de Mog. Heeren
,, Staten van Hollandt voorsz. ter ne-
,, der was geleyt, ende gedocht, dat
,, de voorsz. Verlaten geduyerende de
,, oorloge aldaer syn blyven leggen,
,, onder vaste belofte van Hare Mo-
,, gentheden mitsgaders van syn Ex^{tie}
,, Loff. Me., dat de voorsz. Verlaten
,, wederomme terstond souden worden
,, wechgenomen, ende den voorsz. geo-
,, pende Leydsen dam gestelt in syn eer-
,, sten ende Ouden staet, sulx die ge-
,, weest was voor den Jare vyftien hon-
,, dert Twee en t Seventich, soo haest
,, als de Stadt van Haerlem ofte Am-
,, sterdam wederomme gereduceert sou-
,, de weesen in eenicheyt met d'andere
,, Steeden van Hollant, ende alsoo de
,, voorsz. Stad van Haerlem daar naer
,, in den Jare vyftien hondert Seven en
,, t Seventich wederomme gekomen
,, was aan dese syde, ende de Suppli-
,, anten dienvolgende seer instantel. de
,, voorsz. Heeren Staaten, mitsgaders
,, syne voorsz. Ex^{tie} gesommeert had-
,, den, omme Effectuel. te willen pres-
,, teeren, ende naecomen hare voorsz.
,, belofte, soo was niet Jegenstaende
,, d'oppositie van den voorsz. van Delft,
,, daar op soo veel gevolgt geweest, dat
,, by den voorsz. Heeren Staaten tot
,, da-

" datelycke effectueringe van hare " voorsz. belofte gecommitteert waren " Heer Otto van Egmont, Heere van " Kenenburch, Adriaen van den Heu- " vel, ende Mr. Scipio Bouetis, de- " welke dienvolgende oock vermogens " hare voorsz. Commissie op ten thien- " den Octobris Anno vysthien Hondert " Acht en seeventich den voorsz. " Leytsendam wederomme hadde ge- " daan stoppen, sluytende den Duyc- " ker daar besyden aanleggende met " Twee diuerse Slooten, sulks dat men " daer door niet meer en mochte va- " ren, maar dat de Scheepen over den " voorsz. Dam mosten gewonden wor- " den, midler tyt de voorsz. saecke " tusschen den voorsz. Heere Grave van " Aremberge aan d'eene, ende den Sup- " plianten cum socijs aan de andere zy- " de Litigieus hangende ter delegatie " van de voorsz. Mogende Heeren " Staaten van Hollandt, ook voorts " volcomentl. voor desen Houe was ge- " instrueert, ende is eyntelyck oock " daar inne soo verre geprocedeert ge- " weest, dat by Sententie diffinitive " van den seluen Houe op ten seven- " sten Augusti A°. Vyftien hondert " Negen en t seventich den voorsz. " Heere Grave van Aremberge syn " voorsz. versoek is ontseyt geworden, " waer naer hoewel de voorsz. van " Delft als gesuccedeert synde in t recht " van den voorsz. Heere Grave van A- " remberge immers geene Nieuwichee- " den meer nopende t gebruyck van " den voorsz. leytsendam, den voorsz. " Duycker ofte t geene daar aan eenig- " sints cleeft of dependeert, behoort " en hadden aan te wenden, ofte te " attenteeren, directel. of indirectel., " SOO IST nochtans zulx, dat sy- " luyden oock na den voirsz. tyd niet " alleen middelen altoos gesocht heb- " ben gehadt, den Supplianten van " 't volkomen effect van de restauratie " van den voorsz. leytsendam, sulx als " voren van weegen den Prince van den " Lande gedaen doen, mitsgaders van " de voorsz. Sententie van desen Hove " veele ende verscheyden manieren te " frustreeren, ende hebben syluyden " overzulx oock niet jegenstaande dat " den voorsz. Duycker besyden den " voorsz. Leytsendam alleen behoorde " te dienen tusschen dien van Rynlandt " ende Delflandt, omme water inne " ofte uyt te laten, tot welcken fyne " alleen den seluen duycker in voor- " gaande Jaeren aldaer is geleyt, ende " niet tot eenige deurvaert, niet tegen- " staande meede der Supplianten oppo- " sitie ende menichfuldige clachten " daer over tot verscheyden tyden ge- " daen, soo veel weeten te weege te " brengen, dat alle dagen tot veele en- " de diverse malen den voorsz. duyc- " ker word opengedaan, en dat daer " door passeeren by schuttinge, ende " op haere beurte alderley schuyten en- " de scheepen, niet min nogte anders, " als of sy van Delft haar voorsz. Pro- " ces op t hoochste gewonnen hadden, " t welck sy nochtans als voren op " t schoonste hebben verlooren, ende " hen daar meede noch niet wel kon- " nende Contenteren soo t schynt, heb- " ben syluyden hen oock niet ontsien " noch geheel onlancx leeden, als op " den Seventhienden July van desen Ja- " re Sesthien hondert Seeventien hen te " addresseeren aan De Heeren Dyckgra- " ve ende Hooghe Heemraden van Ryn- " landt, ende aldaar op haar subreptif " ende obreptif te kennen geven de " Supplianten ongehoort ende ongerou- " pen, te obtineren Consent, omme " den voorsz. Duycker ende 't Wester- " sche Verlaet, t welck van Hout is te " mogen Vernieuwen van Steen, op de " oude plaetse wyte ende hoochte, wel " verstaande, dat denselven Duycker " vercort soude mogen werden op te " Achtien ofte Twintich Voeten, naer " den Eysch van t werck, ende dat " t voorsz. Verlaet achterwaerts ge- " stelt, ende mitsdien t Colcq verlengt " soude mogen worden tot tien of " Twaeleff roeden toe, welcken vol- " gende syluyden van Delft oock al- " reede al mit timmerluyden ende Met- " selaers datelick getreden waren in " t werck met meyninge soo t bleeck, " omme t geene voirsz. is in alder- " haeste te effectueren, soo als syluy- " den oock alreede al van de Stadt van " Delft af een geheele Nieuwe Vaert " begonnen hebben te designeeren mits " gekielspeet hebbende alle de Landen " daar doer dezelve Vaert van de voorsz. " Stad van Delft af tot den voorsz. Leyt- " sendam toe, ende respondeerende op " t voorsz. begonnen nieuwe werck " soude worden gedolven, waer tegen " sy remonstranten genoodsaakt syn ge- " weest, tot conservatie van der voorsz. " Drie Steeden gerechticheeden haar te " opposeeren, doch daar op met de " Heeren Burgermm en Regierders der

" Stad

„ Stad Delft in vrundelicke communicatie gecomen fynde, is tusſchen henluyden aangegaan ende geſloten ſeecker proviſioneel accordt, nopende het vernieuwen van den voorſz. duycker met ſyn toebehoorten, Te weeten, dat de voorſz. Heeren van Delft, het vergrooten en verlengen van de Colcq ſoude nalaten, maer dat ſyluyden den Duycker ſouden Vernieuwen van houdt, ende maecken ſoo langh als dye geweeſt is, ter wyte van Elf voet en Twee duymen, ende hooch neegen voeten ende Vyer duymen, ende indien Syluyden nu of namaels nodich mochten vinden het Weſterſche Verlaet mede te Vernieuwen, dat ſyluyden t ſelfde ſouden doen ter plaetſche daar t ſelue Verlaet jegenwoordelick is leggende, ende in wyte ende hoochte als t ſelue als doen bevonden was, ende den voorſz. duycker gemaeckt ſynde, ſoude de Schot-deure die in plaetſe van den groten Overtocht gehangen is geweeſt, ende den voorſz. overtocht wederomme gemaackt worden, gelyk dye te voren is geweeſt, alles onvermindert t recht van de voorſz. Steeden, ende elcke van deſelue ten weederzyden ſoo ten poſſeſſoire als ten petitoire, ende ſonder prejuditie van dien, ende ſonder dat daar meede eenich recht van doorvaert door de voorſz. duycker gegeeven of toegeſtaan of ook benomen werde, maar blyuende elck in ſyn geheel, ende in ſulcke Poincten, als die tot die tyd toe geweeſt waren, alles ſonder fraude, Maar alſoo de Supplianten van Amptshaluen ende tot preſervatie van der voorſz. drye Steeden gerechtigheeden de ſaecke daar by niet mogen laeten, maar omme de ſware Conſequentie ten opſien van de voorſz. Drye Steeden, daar inne geleegen, genootſaeckt worden daar inne te gebruycken den wech van Juſtitie, ſoo is t, dat ſy Supplianten hen by t voirſz. pretens Conſent van Dyckgraue ende Hooghe Heemraden van Rynlandt bevinden grootel. beſwaart, alſoo meede alle t geene by den voorſz. van Delft in vougen voorſz. is geattenteert, directelick ſtrekkende is tot der voorſz. drie Steeden ſeer grooten Intereſſe ende prejuditie, mitsgaders genouch tot totale deſtructie, ofte enervatie van t recht der voorſz. Steeden, uyter voorſz. Sententien, Acten, ende anders vercregen, hen van de voirſz. Acte van Conſent geconſtitueert hebben, ſoo ſy hen als noch Conſtitueeren by deſen, voor zoo veel het van noode is, appellanten aan deſen houe, Verſoekende dien aangaande Mandament in cas d'appel, met de gewoonlicke Clauſule van inhibitie, ende deſer te communie forma, ende met de Clauſule van relieff, omme te ſyn gereleveert, van dat ſy van de voorſz. hare appellatie niet van behoorlycken tyden hebben geinterjecteert ende vervolcht meede in forma Communy, voorts de voorſz Burgermrs ende Regeerders der Stad Delft op pene bevolen werde den voorſz. Duycker te ſtellen in ſulcken ſtate, als dien was voir den Jare Vyftien hondert Twee ende ſeventich, ende dien volgende als notoire uſurpatien ofte anderſints qualick gedaan, coſteloos ende ſchadeloos afte doen, dat den voorſz. Duycker doir heur luyder toedoen, ſedert de voorſz. reſtauratie van den Leydſendam van weegen den voirſz. Heeren Staten gedaen doen eenige Jaeren herwerts tot een deurvaert is gebruyckt geweeſt, met interdictie van diergelyken meer te doen, dat voorts den voorſz. van Delft insgelyke op ſeekere grote peyne bevolen werden t voorſz. voirgenomen en begonſte werck van een Nieuwe Vaart te maecken van de voorſz. Stad van Delft af, tot den voorſz. Leytſendam toe, mitten gevolge en aancleuen van dien, coſteloos en ſchadeloos af te doen, ende henl. geinterdiceert, de voorſz. Vaert te doen ſchieten ende diergelycke meer te doen, ende te betalen de koſten hier omme gedaan, ende in cas van oppoſitie, de voorſz. interdictie penaal van mit het gecommineerde werck van t maecken van de voorſz. nieuwe Vaert voorts te varen, Stadhoudende tot parthien gehoort anders ſal weeſen gediſponeert, henluyden dach beteykent ſy voor den voorſz. Hove, omme te zeggen de redenen van dien, te aanhoren alſulcken Eyſch ende Concluſie als de Supplianten als dan ſullen willen doen en nemen, ſoo ter ſaecke voorſz. als meede omme tot dien eynde op te voorſz. Sententie van den voorſz. Secreten Rade in dato den Negenthienden Novembris A°. vyftien hondert Negen en dertich, mitsgaders op de

„ voorſz.

„ voorsz. Sententie van desen Houe in „ date den Sevensten Augusty Anno „ vyftien Hondert Negen en Seeventich „ by den seluen Houe Executie te zien „ decerneeren, ende voorts te proce- „ deeren als naer rechten,

„ 'T welck doende, &c.

Uit Oude Authentieke Archiven, berustende onder den meermaals welgemelden Heere Burgemeester de Moor van Immerzeel, my door zyn Wel-Edele Gestr. op eene vriendelyke wyze meedegedeeld.

Doch deeze ondernoomene proçeduren hebben alsdoen geen verderen voortgang gehad, maar dezelven zyn, tot twee maalen toe, door tusschenkoomst van den Heere Advocaat van den Lande van Holland en Westfriesland, tot voorkooming van moeilykheden onder deeze vier Steeden, opgeschort geworden; 't welk dan ook wederom van dat gevolg is geweest, dat de gemelde vier Steeden, in ernstige overweeging neemende de goede diensten door welgemelden Heere Advocaat van den Lande tot opschorting der reeds begonne proçeduren, alleenlyk ter vermyding van grootere onëenigheden en verregaande verwyderingen tusschen de voornoemde Steeden, aangewend, op den 29. May van dat zelfde jaar 1618. naader met elkander zyn overëengekoomen en te saamen hebben bewilligd in de reeds gedaane opschortingen der ondernoomene proçeduren, zoo echter, dat een iegelyk zal zyn en blyven onverkort in alle zyne rechten, gelyk dezelven geweest zyn ten dage van deeze opschorting, dewelke aan niemand eenige verkorting in zyn recht immermeer zoude konnen toebrengen; en nog wyders hebben verklaard te vreeden te zyn, dat deeze aldus met goede oogmerken en gemeene bewilliging te weeg gebragte opschorting zoo lang zal geduuren, tot kennelyk opzeggen van de verschillende partijen, ter eene, of ter andere zyde, mits dezelve opzegging geschiede op eene behoorlyke en wettige wyze drie maanden te vooren; gelyk dit alles ten duidelykften kan gezien worden uit de hier volgende Overëenkoomst:

„ Alsoo Burgermeesteren ende Regeerders van de Steeden Dordrecht, Haerlem ende Goude, den „ XIII^en January Lestleeden aan den „ hove van Holland Requeste hadden „ gepresenteert, daar by versoekende „ Provisie in Cas van appel, jeegens „ zeekere acte van Consent van Dykgraeff ende Hogeheemraden van Rynland den 17^en July lestleden verleent, „ aan Burgermrn. ende Regeerders der „ Stad Delft mete Clausule van Relyf „ ende inhibitie, mitsgaders beveelen „ Penael, jegens het maken van eene „ Nieuwe Vaert, daarop by den voorsz. „ Hove was geappointeert, dat alvoren „ de voorsz. Provisie te verleenen de „ Burgermrn. der voorsz. Drie Steeden „ ende die van Delft, binnen acht dagen na denselven dach souden Compareeren voor Mr. Nicolaas Cromholt ende Pieter Couwenburch van „ Bloys, als Commissarissen ten fyne „ van accoort, mit Surchantie van „ 't beginnen van 't Nieuwe werck ofte vaert, ende dat deur intercessie „ van den Heer Advocaet van het Gemeeneland van Holland ende Westvrieslandt tot voorkominge van Questie onder de voorsz. Vier Steeden, „ goedgevonden was op hope van accort die voorsz. Comparitie uyt te „ stellen, en dat daar na van weegen „ de voorsz. Drie Steeden op den 12^en „ Marty Lestleeden Nieuwe Requeste „ aan den voorsz. Hove is gepresenteert, waarop Nieuwe Comparitie „ voor de voorsz. Commissarissen was „ geordonneert binnen veertien dagen, „ ende dat dezelve by intercessie als „ voren meede was uytgestelt, SOO „ IS 'T dat Wy ondergeschreeve na „ voorgaande Deliberatie ende Communicatie met onse Respective Principalen Burgermeesteren ende Regeerders van de voorsz. vier steeden ende „ by denselven totte voorsz. sake expressselicken weesende Gecommitteert, „ ende willende metten anderen ter „ goeder trouwen handelen, verclaert „ hebben, ende verclaeren by desen, „ dat naardien de voorsz. Comparitien „ uytgestelt syn om oneenicheyt ende „ Questien tusschen de voorsz. Steeden „ te vermyden, wy te vreeden zyn ende bewilligen by desen, dat een Igelyk sal weesen ende blyven ongeprejudicieert ende onvercort, in allen „ Regten denselven Respectivelyk competeerende, sulx als een Ygelyk van „ ons is geweest ten dage van de voorsz. „ Geordonneerde en gestelde dage van „ comparitien, sulx dat nyemant deur „ de uytstellinge van dien sal hebben „ offte

„ ofte lyden eenige Prejuditie ofte verkortinge in zyn Recht, ende dat de voorsz. uytstellinge ofte Continuatie van de voorsz. Comparitie met gemeen Consent als vooren ingewillicht soo lange duyren sal, tot kenlicke opsegginge van Parthien ter eenre of ter andere syde, mits dezelve opsegginge doende, ende behoorlick doende insinueeren Drie Maanden te voren, tot allen welken desen dienen en strekken sal, sonder fraude. en in Oirconde dese onderteykent by de Gedeputeerdens van de voorsz. Respective Vier Steeden als te weeten van Dordrecht Walter van Craiesteyn Heere van Wuluen Out Burgermr. Adriaen Anthonisz Repelaer Ontfanger van de Convoyen en Lycenten ende Mr. Andries de Wit Raadpensionaris der voorsz. Steede, van Haarlem Jacob Huygensz. Gael Burgermr. Gerrart vander Laen Out-Burgermr. Job Claes Gibbeland Scheepen ende Mr. Johan de Haen Raedt ende Pensionaris der voorsz. Steede, van Delft Franck Reyers vander Burch Burgermr. Michiel Willemsz. vander Houve Outburgermr. ende Mr. Johan Camerlingh Raedt ende Pensionaris der voorsz. Steede, ende van der Goude Gerrit Jansz. Vroesen Burgermr. Maerten Pietersz. Verwerf Outburgermr. ende Mr. Adryaen Cool Thesauryn fabryck der voorsz. Steede,

„ Gedaan in den Hage onder Onse Respective Signaturen hier onder gestelt den 29en Mey 16c. Achtien,

(*Ende was onderteyckent:*)
W. Craiesteyn.
Art. ARepelaer.
A. de Wit.
J. H. Gael.
G. vander Laen.
J. C. Ghyblant.
Johan de Haen.
Franck vandr. Burch.
M. W. vandr. Hoeff.
J. Camerlingh.
G. Vroesen.
Maerten Pietersz. Verwerff.
Adrianus Cool.

Uit het my door de vriendelyke hand van den meermaals welgemelden Heere Burgemeester de Moor van Immerzeel meedegedeelde Verdrag.

Op deeze wyze dan wederom die ontstaane moeilykheden door minlyke tusschenspraaken en vriendelyke schikkingen zynde gestild geworden, (schoon slechts als voor een tyd) heeft men dus wederzyds in dit booven gemelde Verdrag berust, tot dat 'er naaderhand wederom nieuwe onlusten ter deezer zaake zyn gereezen, gelyk wy in 't vervolg zulks nog met een woord zullen aanroeren.

Inmiddels, wanneer nu al verder in den jaare 1636. tusschen de twee Steeden Delft en Leyden was overëengekoomen, om, tot meerder bevordering van den koophandel en tot een onuitspreekelyk gerief van den reizenden man, aanteleggen een trekvaart van Leyden tot den Leydschendam, en verder van den Leydschendam tot Delft, en daar toe te verzoeken het noodige Octroy van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland (1), gelyk het zelve dan ook aan de gemelde twee Steeden op haar verzoek is verleend geworden (2), en dus deeze trekvaart met zeer zwaare kosten in het volgende jaar 1637. geheel en al tot stand en in trein gebragt, waar in meede in het volgende jaar die van 's Gravenhage zyn toegelaaten geworden, zoo als dit alles hier booven (3) breeder is beschreeven; werd men wel haast gewaar het groot ongemak, 't welk meestyds de reizende lieden, en inzonderheid oude en ziekelyke persoonen, of ook wel de zoodaanigen, dewelken op hunne reize met eenige pakken of andere bagagie belast waren, moesten ondergaan, wanneer zy, ter zaake, dat de schuiten door den in den Dam leggenden Duiker niet konden vaaren, genoodzaakt waren een goed stuk wegs over of op den voorzeiden Leydschendam uit de eene schuit te gaan na de andere; doch, men bevondt ook teffens, dat het zelve op eene bekwaame wyze konde worden voorgekoomen en geholpen, wanneer 'er twee Verlaaten, als het eene aan het Westeinde van de Kolk van den gemelden Dam, tegen Delfland, en het andere aan het Oosteinde van die zelfde Kolk, tegen Rhynland, werden gelegd, zoo dat de trekschuiten ten allen tyden door een van dezelve Verlaaten in den Leydschendam zouden konnen schutten uit Rhynland in Delfland en dus over en weder uit Delfland in Rhynland: Dies de

(1) Handvesten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 392.

(2) Ibid. pag. 393—395.
(3) Bladz. 467. & 468.

de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, ten dien tyden, trachtende uit eenen allezins pryslyken iever en volgens aller braave Regenten verpligting, zoo veel in hen was, te zorgen, niet alleen voor het welzyn van hunne Stad, maar ook voor het algemeene nut en gemak van 's Lands tegenwoordige en toekoomende ingezeetenen en allen anderen, dewelken zich nu of te eeniger tyd op hunne reize van deeze Vaart zouden willen bedienen, goedvonden, zich dieswegens te vervoegen by de Heeren Dykgraaf en Hooge Heemraaden van Rhynland met verzoek, dat haar Wel-Edelheden in het leggen van zoodaanige twee Verlaaten, waardoor hun Edele Groot Achtb. meenden, dat niemand zoude worden benaadeeld, of aan iemand eenigen hinder toegebragt; maar dat daardoor in tegendeel alle reizende Lieden ten allen tyden grootelyks zouden worden geriefd, geliefden te bewilligen; welk verzoek dan ook door haar Wel-Edelheden, naa ernstige overlegging en naa al het zelve te meermaalen in oogenschyn genoomen te hebben, gunstiglyk, tot kennelyk wederzeggen toe, op den 20. Juny 1648., aan welgemelde Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden is toegestaan, echter met eenige bepaalingen, ten deele door hun Edele Groot Achtb. zelfs voorgeslaagen, en ten deele door haar Wel-Edelheden, de Heeren Dykgraaf en Hooge Heemraaden van Rhynland, daarby gevoegd; gelyk dit alles kan worden naagegaan uit de hier volgende

„ *Acte van Consent aan Burgemee-*
„ *steren en Regeerders der Stad*
„ *Leyden tot het leggen van twee*
„ *Verlaaten aan den Leydschendam*
„ *tot gemak der Schuiten en reizen-*
„ *de Lieden.*

„ ALsoo d' Heeren Burgemeesteren „ ende Regeerders der Stadt Leyden de Wel-Ed. Heeren Dyckgrave „ ende hooge Heemraden van Rynlant „ by requeste hadden vertoont, hoe dat „ sy Heeren Vertoonderen, nevens de „ Heeren Burgemeesteren ende Regeer„ ders der Stadt Delff, tot groote kos„ ten der voorsz. Steden over eenige „ Jaren hadden gedaen maecken een „ Treckvaert daer langs de vracht- en „ de marckt-schuyten bequamelick van „ de voorsz. Steden, ende oock van „ den Hage, ende wederomme werden „ getrocken, ende varen voor by, off „ door den Leytsendam, tot groote „ commoditeyt van alle passanten; doch „ alsoo de voorsz. schuyten ten meesten „ tyde, door den Duycker in den Leyt„ schendam leggende, niet en kunnen „ passeeren, ende de passanten daerdoor „ genootsaeckt syn uyt de eene schuyt „ een goet stuck weegs over off op „ den voorsz. Leytschendam te gaen in „ de andere, tot seer groote incommo„ diteyt van verscheyde persoonen, in„ sonderheyt van oude ende sieckelicke „ Luyden, ende van die geene die ee„ nige packen off and're bagagie by „ haer syn hebbende, ende dat alle „ 't selve bequaemlick voorgekomen „ ende geremedieert conde werden met„ tet leggen van twee Verlaten, eene „ aen het Westeynde van de Kolcq „ van den voorsz. Leytschendam, te„ gens Delfflant op de Kaerte daer van „ gemaeckt ende ge-exhibeert, gefi„ gureert ende geteyckent met de Let„ ter A. ende het ander aen het Oost„ eynde van de voorsz. Kolcq aen den „ voorsz. Leytschendam, tegens Ryn„ lant, in de selve Kaerte mede gefigu„ reert ende geteyckent mette Letter B. „ ende dat door de selve verlaten alsoo „ geleyt synde, de voorsz. Treckschuy„ ten t' allen tyden door een van de „ selve verlaten niet alleen souden kun„ nen schutten door den voorsz. Leyt„ schendam uyt Rynlant in Delfflant, „ maer oock insgelycx uyt Delfflant in „ Rynlant, sonder iemants hinder ofte „ eenige prejuditie, volgens de voorsz. „ Ge-exhibeerde Kaerte ende affbeel„ dinge, versouckende oversulcx welge„ melte Heeren vertoonderen haer Wel„ Ed. behoorlicke acte van Consente, „ omme de voorsz. twee Verlaten in „ dier voegen ten gerieve van de voorsz. „ Schuyten, ter wyte van acht en een „ halve voeten, ende ter lengte van acht „ roeden te moogen leggen ende steec„ ken: SOO IS 'T, dat welgemel„ te Heeren Dyckgraeff ende hooge „ Heemraden 't voorsz. versouck, over„ gemerckt, ende naer iteratyve genoo„ me inspectie oculair, de voornoemde „ Heeren vertoonderen consenteeren, „ en toestaen by desen, twee voorgaen„ de ende aen wedersyde schuttende „ Verlaten ten gerieve van de voorsz. „ Treck- ende Marckschuyten, ter „ plaetse voorsz. ter wyte van acht en „ een halve voeten, ende ter lengte van

„ acht roeden te moogen leggen ende „ steecken, mitsgaders deselve aldaer te „ houden tot haer Wel-Ed. kennelick „ wederseggen, houdende haer Wel- „ Ed. aen sich t' stellen ende bedingen „ van den Sluyswachter, ofte Dam- „ houder, tot d' opsichte van de meer- „ genoemde Verlaten, ende dat op so- „ danigen instructie, als by haer Wel- „ Ed. Dienaengaende geraemt, ende „ hem behandicht sal werden.

„ Aldus gedaen in 't gemeenlantshuys „ van Rynlant binnen Leyden, „ huyden desen XX^en. Juny 1648.

Uit myn MS. Privilegieboek der Stad Leyden B. *fol.* 191.

Dus werd dan deeze Dam geopend en geheel en al in een Verlaat-Duiker of Kolk veranderd, waardoor in tyden van waatersnood, 't zy by hooge vloeden, 't zy by buitengemeene droogten, de landen der beide Hooge Heemraadschappen van Rhynland en Delfland zeer groot voordeel konnen genieten, 't welk ook onder anderen gebleeken is in den hoogen watervloed, die in den beginne van het jaar 1651. in deeze landen ontstond, zoo dat des nachts tusschen den 25. en 26. van Louwmaand, het waater van den Rhyn, door het schielyk smelten der overvloedige sneeuw, zoo van de Alpische gebergten, als andere naader by geleegene plaatzen, met een groot geweld afloopende, den Dyk tusschen Rheenen en Wageningen heeft doorgeschuurd, en al verder voortgaande door meerdere andere Dyken heeft geboord, waardoor dan de geheele Betuwe, een groot gedeelte van de Veluwe en het Stift van Utrecht door het waater zoodaanig zyn overstroomd geworden, dat deeze landstreeken onder het zelve als geheel gedompeld scheenen (1), wanneer ook het openen van deeze Verlaaten zeer veel heeft toegebragt, dat het waater, na Holland afzakkende, zoo door dezelven, als anderzins, zeewaards heeft konnen worden gejaagd en dus deeze landstreek voor gelyke overstroomingen is behoed gebleeven (2). Ook trekt deeze Stad Leyden geen gering nut uit die Verlaaten, want, behalven het voordeel en gemak daar uit ontrent haaren handel spruitende, ontfangt dezelve ook door het voor eenigen tyd openhouden van den Duiker, door denwelken het waater van Delfland na Rhynland loopt, eene goede ververschingin haare waateren en graften, waarom dan ook van wegen deeze Stad aan den Damhouder van den Leydschendam voor zyne moeite, hierontrent ten verzoeke, aan hem uit naam van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad gedaan, genoomen; als ook voor zyne aangewende moeite in het openen van denzelven voor de Heeren Gedeputeerden van deeze Stad, met hunne Jachtschuiten na Delft en 's Gravenhage daardoor vaarenden, uit deezer Stads beurze wel eene erkentenis wordt toegevoegd; immers dus vinde ik, dat in den jaare 1652. by Cornelis Leendertsz. Spruytwater, ter dier tyd Damhouder aan den Leydschendam, dieswegens eene goede erkentenis van deeze Stad is genooten geworden (3).

Ondertusschen, wanneer door de Regeeringen der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, by meeting was ontdekt geworden, dat door de Regeering der Stad Delft het meermaals gemelde Verdrag van den 29. Augusty 1617. (4) niet stiptelyk in alle zyne deelen wierd onderhouden, maar in tegendeel daarin was overtreeden, dat denzelven Duiker in hoogte merkelyk, met het geen in dat Verdrag dieswegens was bepaald, verschilde; zoo hebben hun Edele Groot Achtbaare, naa dat te vergeefsch verscheide minlyke saamenspraaken tot vereffening van dit verschil en vermyding van nieuwe moeilykheden tusschen de Regeeringen der vier genoemde Steeden waren gehouden, al wederom hunne toevlucht genoomen tot middelen van Rechten, en zich in de maand Maart van den jaare 1650. gewend tot den Edelen Hove van Holland met verzoek om beslootene Brieven, waarby de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft zouden worden belast en bevoolen, den meergenoemden Duiker te herstellen, of te gedoogen, dat denzelfden by de Heeren Burgemeesters en Regeerders der drie eerstgemelde Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda zoude worden hersteld

(1) Zie van deezen waatervloed en de groote schaade daardoor geleeden den Hollandschen Mercurius van Louwmaand 1651. pag. 8. en 9.

(2) Uit Aanteekeningen van wylen den Heere Frans van Mieris.

(3) Thesauriers Reekening van 't jaar 1652. pag. 338.

(4) Welk Verdrag te vinden is hier boo- ven, Bladz. 811—813.

ſteld op diezelfde hoogte, dewelke in dat Verdrag is uitgedrukt. Aan welke beſlootene Brieven door de Edele Groot Achtb. Magiſtraat der Stad Delft niet zynde voldaan, is dieswegens ter dier tyd een nieuw geding tuſſchen de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, ter eene; en de Stad Delft, met dewelke zich ook vervolgens wederom heeft gevoegd de Stad Leyden, ter andere zyde, voor den welgemelden Hove ontſtaan; welk geding, naadat de zaak in verſchil by Heeren Commiſſariſſen van den Hove was onderzocht en in oogenſchyn genoomen, dan ook, by vooraſgaande wiſſeling van ſtukken, geheel is voldongen en daar in, naar voorgegaane pleidooy in den Raad van den Hove op de verzochte Proviſie, by Sententie van denzelven Hove op den 2. Juny van den jaare 1656. bevoolen, dat het zelve zoude moeten worden beſchreeven by Eiſch, Antwoord, Repliek en Dupliek, en Productie gedaan volgens de Inſtructie en Styl van den Ed. Hove. Intuſſchen zyn, deeze Proceduren voor den Ed. Hove nog hangende, naaderhand, en wel in den jaare 1682., al wederom nieuwe moeilykheden tuſſchen de voorgemelde Steeden gereezen over de wydte en breedte van den meergemelden Duiker in den Leydſchendam, waarin de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, al meede beweerden, door de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Delft de bepaaling, in het zoo dikmaals aangetoogen Verdrag van den 29. Auguſty 1617. vaſtgeſteld, te buiten gegaan te zyn; welke moeilykheden wanneer ook voor den zelven Ed. Hove van Holland waren gebragt geworden, zoo is deeze zaak insgelyks aldaar in de maand September van dat zelfde jaar 1682. by Verbaal, voor Heeren Commiſſariſſen van den Hove gehouden, behoorlyk voldongen, en voorts tuſſchen de twiſtende partijen verdraagen, die zaak te beſchryven by Eiſch, Antwoord, Repliek en Dupliek, Acte maaken en dienen; gelyk dezelve dan ook, volgens dit genoomen Diſpoſitif, is beſchreeven geworden, verders onder elkankers Inventaris en Schriftuur gewisſeld en dus deeze zaak gebragt ter wederzyden in ſtaat van wyzen. Wyders is van wegen de Stad Delft daar op toegelegd, om deeze tweederleije gedingen te brengen tot één geding, als houdende de voorgeroerde twee geſchillen, zoo over de hoogte, als over de wydte en breedte van den meergenoemden Duiker, te zyn van een en denzelfden aart en natuur, waarontrent dan ook dezelfde verdeediging moeſt plaats grypen; en, meenende dus door de reeden zelfs geleerd te worden, dat in gelyke zaaken een gelyke manier of forme, om dezelven te inſtrueeren, behoorde gevolgd te worden, daarom verzocht van de Hooge Overheid Requeſte Civile met Committimus aan den Ed. Hove van Holland, welke, by haar verkreegen zynde, ook door haar tegen de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda aan denzelven Hove op den 5. November 1688. is gepreſenteerd en geconcludeerd ten interinemente van dezelve, naar haare forme en inhoude; 't welk dan ook aanleiding tot nieuwe verſchillen daarover, in hoe verre het door dezelve Requeſte Civile by de Stad Delft gedaan verzoek en de onder beneficie van dezelve by haar genoomene Concluſie aan die Stad behoorde te volgen, beeft gegeeven; naardien van wegen de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, beweerd werd, dat het proçes in den jaare 1655. over de hoogte, en het proçes in den jaare 1682. over de wydte of breedte van deezen Duiker, ontſtaan, waren twee byzondere zaaken, dewyl iets anders was de hoogte, en iets anders de wydte of breedte, en dat dienvolgende deeze twee zaaken voor zoo verre geen gemeenſchap met elkander hadden, zoo dat de eene zeer gemakkelyk konde worden beſliſt, buiten de andere; gelyk dezelven dan ook op onderſcheide tyden en uit onderſcheide verſchillen waren gebooren. Alle welke opgemelde proçeduren, ſchoon in die dagen te meermaalen door de Stad Gouda aanzoek tot afdoening daarvan zy gedaan, echter voor den Hove by vervolg van tyd zyn onbeſliſt hangende gebleeven, en tegenwoordiglyk aldaar niet meerder worden gevonden; zoo dat dezelven met de daarby overgelegde beſcheiden, papieren en ſchriftuuren zeer waarſchynlyk in den brand, op den eerſten December van den jaare 1757. by het Hof van Holland voorgevallen (1), door het geweld der vlammen zullen zyn ver-

(1) Over deezen brand, ontſtaan booven de Pleitzaal of Rolle van den Ed. Hove van Holland, wanneer zeer veele oude papieren en boeken door de vlammen zyn verteerd; en

verteerd en vernield; of anderzins vermiſt geraakt; zoo dat men thans weinig meerder van derzelver weezenlyken toeſtand konne zeggen, dan zoo even door my is aangeteekend geworden (1).

De voorgemelde geſchillen over den toenmaaligen ſtaat van den Leydſchendam, in denwelken die Dam, door het ſtellen van de boovengenoemde Verlaaten ter wederzyden van den Duiker of Kolk, by de hier voor (2) verhaalde ſchikkingen van den jaare 1648., was gebragt geworden, dus al verder door den welgemelden Ed. Hove van Holland als nog onbeſliſt gelaaten wordende, (zonder dat aan ons de oorzaak daarvan in 't zeekere is gebleeken) zoo is inmiddels by de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, ter geleegenheid van hunne beraadingen op het verzoek van de Schouten en Ambachtsbewaarderen van Hazerswoude, Benthuizen, Noordwaddinksveen, Hoogeveen en Zoeterwoude, aan hunne Edele Groot Moog. tot verkryging van Octroy, om de Noordwaddinksveenſche en andere, daarmeede gemeenleggende, aldus genaamde Noord-Plaſſen droog te maaken (3), gedaan, op den 30. July van den jaare 1700. goedgevonden, te verklaaren en vaſt te ſtellen, dat de Binnenvaart uit de Stad Rotterdam door de Steeden Delft en Leyden tot in den Rhyn, en te rug (4), ten eeuwigen dage zoude moeten blyven een Algemeene Vaart; en dat dezelve vaart nimmermeer, en onder geenerhande voorwendzel, door eenige Steeden of Ambachten, door en ontrent welker rechtsgebied dezelve loopt, zoude moogen worden belemmerd, of op eenigerleije wyzen meerder belaſt of bezwaard, dan dezelve in die dagen belaſt of bezwaard werd bevonden; dat wyders deeze vaart ook door dezelve Steeden of Ambachten niet zoude moogen worden verengd; dat ook geene Bruggen, noch Verlaaten, en wat nog meerder over en in dezelve ter dier tyd gevonden werd, zouden moogen worden laager of ondieper gemaakt; en, in 't gemeen, dat deeze vaart door geene middelen of wegen zoude moogen worden verargerd of bedorven: gelyk dit alles uit het hier ingevoegde Beſluit van de hooggemelde Heeren Staaten te zien is.

„ By reſumptie Gedelibereert zynde
„ op het Advis van de Heeren
„ Haar Edele Groot Mog. Gecommit-
„ teerden hebbende ingevolge ende tot
„ voldoeninge van derſelver Reſolutie
„ Commiſſoriaal van den Negenden A-
„ pril 1699. het advis van de Heeren
„ haar Edele Groot Mog. Gecommit-
„ teerde Raden, de Raden en Meeſters
„ van de Reekeningen over haar Edele
„ Groot Mog. Domeynen, mitsgaders
„ Dykgrave ende Hoog-heemraden van
„ Rhynland geformeert op de Reques-
„ te, by ofte van weegen Schouten en
„ Ambagtsbewaarders van Haſerswou-
„ de, Benthuyſen, Noordwaddinxveen,
„ Hogeveen ende Soeterwoude aan haar
„ Edele Groot Mog. gepreſenteert ver-
„ ſoekende om reedenen, breeder in de
„ voorſchreeve Requeſte geëxprimeert,
„ dat haar Edele Groot Mog. haar ge-
„ liefden te verleenen Octroy tot het
„ bedycken ende droogmaken van de
„ Uytgeveende Landen onder de voorſz.
„ Ambachten geleegen, ende in agtin-
„ ge genoomen zynde dat dezelve Hee-
„ ren haar Edele Groot Mog. Gecom-
„ mitteerden ingevolge en tot voldoe-
„ ninge

en anderen, door het vuur en het waater onherſtelbaar beſchaadigd zynde, vervolgens met waagens zyn vervoerd na het Haagſche Boſch en aldaar geheel verbrand geworden, kan gezien worden het verhaalde in de Neederlandſche Jaarboeken voor de maand December van den jaare 1757. pagg. 1076. en 1077.

(1) Uit my meedegedeelde Berichten en Stukken.

(2) Bladz. 820—822.

(3) De Opene Brieven van dit Octroy, by hunne Edele Groot Moog. tot de uitmaaling en droogmaaking van deeze Plaſſen gunſtiglyk verleend, zyn van den 30. July 1700., en te vinden in het Regiſter der Reſolutien van de Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, van dien dag; en in het Groot Placaatb. Vol. IV. pag. 1395—1398. Doch, deeze toegeſtaane Droogmaakery heeft in die dagen geen voortgang gehad; maar is eerſt onlangs (ſchoon nog meerder uitgebreid) ondernoomen en gelukkiglyk volbragt geworden, uit krachte van een nieuw Octroy by hun Edele Groot Moog., op den 12. May 1759. aan de Schouten en Ambachtsbewaarderen van Hazerswoude, Benthuizen, Noordwaddinksveen, Hoogeveen, Zoeterwoude en Benthorn, verleend; gelyk hier booven Bladz. 666-686. te zien is.

(4) Deeze Binnenvaart is gewiſlyk die Vliet, van wiens graaving hier booven Bladz. 757. en 758. is geſprooken; en in denwelken dan ook deeze Dam, tot keering van het waater van Rhynland uit Delfland, zoo als meede hier booven, Bladz. 767. en volgende, is gezegd, en van welken Dam wy hier handelen, gelegd is geworden.

" ninge van de Resolutie Commissoriael " van den Een- en Twintigsten February 1698. by Continuatie hebbende " gehoort ende getracht te vereenigen " die geene, die in het droogmaken " van de Voorschreeve Noordwaddinxveensche ende andere daar meede gemeen leggende plassen waaren geinteresseert, eyndelyk dat Succes hadden gehad, dat de Heeren Gedeputeerden der Steeden Amsterdam ende " Rotterdam hadden verklaart, tot bevordering van een soo heylsaem werk " te Consenteeren; dat de bedyckinge " van deselve plassen zoude zyn een besloten Dykagie soo ende in voegen " als in 't Octroy hier na volgende breeder staat geëxpresseert, ende alsoo in " effecte af te staan en te desisteeren " van de Vaarten, door het district van " deselve plassen loopende, ende by " haar gebruykt ende bevaren, des dat " daar jeegens alle Securiteyt wierde " gegeeven, dat de binnenvaert uyt deselve stad Rotterdam door de steeden " van Delff ende van Leyden tot in den " Rhyn, ende van den Rhyn door deselve Steeden na Rotterdam wierde " geconserveert ende de passagie door " deselve gehouden sonder eenige belemmeringe ende sonder eenige beswaeringe ofte lasten boven de geene " die jeegenwoordig daar op staan. Ende dat de andere Steeden in deesen " geinteresseert ende bysonderlyk de " Steeden Delff ende Leyden hadden " verklaert te vreeden te zyn, dat " sodanige securiteyt wierde gegeeven " ende belooft, yder in de Jurisdictie " van derselver Steeden, Heerlykheeden off Ambachten die ordre te zullen stellen ende te presteeren, dat dezelve Vaert ende het geene daar toe " specteert, behoorlyk werde onderhouden: is goedgevonden ende verstaan, dat aan de voornoemde Schouten ende Ambachtsbewaarders van " Hasers woude, Benthuysen, Waddixveen, Hogeveen ende Souterwoude " voor de plassen in derselver Requeste " gemeenlyk genaemt de Noordplas, " sal werden verleent sodanigen Octroy " van bedyckinge van Vrydommen ende Authorisatie als hier na is volgende.

" Ende is wyders goedgevonden ende verstaan het voorschreeve geconvenieerde te approbeeren, gelyk het " selve werd geapprobeert by deesen, " en te declareeren, Soo als gedeclareert werd by deesen, dat de Voorschreeve vaerten over den Donderdam ende Hildam door de voorschreeve Noordwaddinxveensche ende andere daar meede gemeen leggende " Wateren, met 'er daedt sullen Cesseeren ende ophouden mitsgaders dat " door nogte over de Dycken die om " de voorschreeve Waeteren gelegt sullen werden, oyt ofte oyt eenige andere Vaert sal moogen werden gemaakt; dat daar Jeegens de binnenvaert uyt de stad Rotterdam door de " steeden Delff ende Leyden tot in den " Rhyn & vice versa is ende ten Eeuwigen dage sal moeten blyven een " publicque vaart, dat by eenige Steeden ofte Ambachten door ofte omtrent welkers Jurisdictie de voorschreeve Vaert is loopende eenige belemmeringe, op wat Pretext het ook " zoude mogen zyn, aan de passagie " door deselve Vaert sal mogen werden " toegebragt, nog eenige meerder lasten off beswaeringe als jegenwoordig " daar op gelegt, in geenderhande Manieren; Dat wyders dezelve Vaert " by deselve Steeden ofte Ambachten " niet sal mogen werden vernaeuwt " nog de Bruggen ende Verlaten ende " wat des meer over ende in deselve is " leggende, verlaegt noch ondieper gemaakt, ende Generalyk dat deselve " Vaert op geenderley wyse door deselve sal mogen werden verargert.

Extract uit het Register der Resolutien van de Edele Groot Moog. Heeren Staaten van Holland ende West-friesland, van Vrydag den 30. July 1700.

Of nu verders (volgens het begrip van de Regeeringen der Steeden Delft en Leyden) de gesteldheid van het Boezemwaarer, zoo van Rhynland, als van Delfland, 't welk zeekerlyk door het uitmaalen van zeer veele groote en aanzienlyke Waaterplassen, die seedert den jaare 1617. zyn drooggemaakt en bepolderd geworden, merkelyk is verhoogd; als meede het zoo even aangetoogen Besluit van 's Lands souveraine Staaten, genoomen op den 30. July 1700., wanneer de hier booven gemelde proceduren voor den Ed. Hove van Holland reeds lange begonnen en nog onbeslist gebleeven waren, gelyk diezelven ook tot op den huidigen dag zich nog in den voorgemelden staat bevinden; en in de opgemelde onbeslist gebleevene, en in de nieuwere, seedert die

die tyden ontſtaane, proçeduren, dit konnen te wege brengen, dat men, om die reedenen, het meermaals aangehaalde Verdrag van den 29. Auguſty 1617. (1) zoude behooren aantemerken, als geheel krachteloos en onuitvoerlyk, terwyl ook daarenbooven al zeer ſpoediglyk, naa het ſluiten van dit Verdrag, by gedaane herſtelling en vernieuwing van den meergemelden Duiker geen de minſte acht op dit Verdrag by die van Delft is gegeeven, zoo dat deezen Duiker althans ſeedert langer tyd, dan een geheelen eeuw, veel meerdere hoogte en wydte heeft gehad, dan by dat Verdrag is bepaald; dan of, (naar het oordeel van de Magiſtraat der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda) noch dit een, noch dit ander, op het gemelde Verdrag ooit te zyn van eenigen invloed, zoude konnen worden geacht; en dat integendeel deeze meergemelde eens gemaakte Overéénkoomſt in alle zyne deelen volgens haaren inhoud behoord te worden naargekoomen, tot dat het geſchil ten vollen zal zyn afgedaan en dus, onverminderd een ieders recht; te meerder ook, naardien de onderneemingen van die van Delft, zoo in het verhoogen, als in het verwyden van dien Duiker, ſtrydig tegen het voorzeide Verdrag, van tyd tot tyd door die van de andere Steeden waren tegengeſprooken, zoo als uit de hier voor verhaalde proçeduren kenbaar is: zal ik hier (naardien zulks buiten myn poſt is) niet naader onderzoeken, maar daarontrent in het oordeel van dien Rechter, tot wiens kennis deeze geſchillen zyn gebragt, of nog verder zouden moogen worden gebragt, beruſten en den goedgunſtigen Leezer derwaards zenden: terwyl ik zal voortgaan met te verhaalen, 't geen ſeedert die tyden nog verder deezen aangaande is geſchied, voor zoo verre ik zulks heb konnen te weeten koomen, en het my door vriendelyke Berichten is meedegedeeld geworden.

Het is dan hiermeede verder aldus geleegen, dat de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Delft, in den jaare 1759. ontdekt hebbende, dat, door verloop van tyd, den Ooſtduiker op den Leydſchendam zoodaanig was vervallen, dat denzelven niet langer in den ſtaat, waarin die zich bevond, konde blyven, hebben voorgenoomen, in de plaatze van deezen Duiker en naaſt denzelfden, te doen leggen en ſteeken een Verlaat of Sluis van diezelfde hoogte en wydte, gelyk de gemelde Duiker ten dien dage geſteld was, en ook bereids ſeedert zeer veele jaaren was geſteld geweeſt; en vervolgens dit werk zoo ſpoedig voortte zetten, dat het zelve voor den eerſten October van den jaare 1760. zoude konnen zyn afgemaakt en in eene behoorlyke orde gebragt; waartoe dan ook, ten bevele van hun Edele Groot Achtb., reeds een beſtek, ingevolge van het welk dit te maakene werk met al zyn toebehooren by inſchryving aan den minſt inſchryvenden (echter ter keuze van hunne Edele Groot Achtb.) zoude worden aanbeſteed, werd ontworpen en ter drukperſſe gelegd; doch, vermits dit alles niet konde geſchieden zonder kenniſſe van de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland, noch ook zonder de toeſtemming van de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, zoo hebben hun Edele Groot Achtb. dit hun voorgenoomen werk in den aanvang van den jaare 1760. aan welgemelde Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland, op de gewoone wyze, bekend gemaakt; en insgelyks, korten tyd daarnaa, zich by Requeſte vervoegd tot de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, verzoekende, zoo, tot het maaken van dit voorgenoomen werk; als, tot de ter deezer zaake te doene noodige afdammingen van het waater en afſparringe van den weg; de toeſtemming van haare Wel-Edelheden, dewelken, naa dat op den 8. February 1760. aan de Edele Groot Achtb. Heeren Vertoonderen wegens dit hun verzoek was verleend Kerkgebod voor den tyd van vier weeken, te Stompwyk, Zoeterwoude en Voorſchooten, met aanplakking van dien binnen de Steeden Haarlem en Leyden, dan ook goedvonden van dit gedaan verzoek en het toegeſtaan Kerkgebod kennis te geeven, by eene Miſſive van den 9. van die zelfde maand, aan de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Stad Gouda, naardien aan haare Wel-Edelheden bewuſt was, dat 'er op den 29. Auguſty van den jaare 1617., tuſſchen de beide Magiſtraaten van Delft en Gouda, in 's Gravenhage wegens deezen Dui-

(1) Zie dit meergemelde Verdrag hier booven Bladz. 811—813.

Duiker zeeker Verdrag was gesflooten; ten einde, de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Gouda eenige bedenkelykheid tegen het voorgemelde verzoek hebbende, dieswegens, in gevolge der Keure van het Hoogheemraadschap van Rhynland (1), zoude konnen worden geprôçedeerd. Dit opgemeld verzoek en deeze aanschryving dan ook by de Regeering der Stad Gouda in overweeging zynde gebragt, zoo is vervolgens van wegen dezelve, ter bewaaring van het recht van haare Stad, gegrond op het meergemelde Verdrag, ter Secretary van het Hoogheemraadschap van Rhynland binnen de behoorlyke tyd aangeteekend haarer Edele Groot Achtbaarheden Oppositie tegen het gedaan verzoek van de welgemelde Ed. Groot Achtb. Regeering der Stad Delft. Dus is ook hier uit een nieuw proçes ontstaan voor het Collegie van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland, zoo in Conventie, als in Reconventie; in het welk Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft, als Impetranten van Kerkgebod en Geopposeerden, mitsgaders Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, met dezelven gevoegd, hebben beweerd, dat de voorgeroerde Oppositie kwaalyk en ten onrechte was geschied, en dat hun voorgemeld verzoek, by Requeste aan haare Wel-Edelheden gedaan, behoorde te worden toegestaan, en zulks ook wel om reedenen, hier booven in dit verhaal te vinden; waartegen wederom door Burgemeesters en Regeerders der Stad Gouda, met dewelken zich ook voegden de Burgemeesters en Regeerders der Steeden Dordrecht en Haarlem, (zonder te hebben willen desavouëeren de meedekennisse en competentie van Dykgraaf en Hoogheemraaden van Delfland, ingevalle haare Wel-Edelheeden zouden willen pretendeeren, dezelve te exerçeeren, zoo als hun Wel-Edelen in den jaare 1617. gedaan hadden) is staande gehouden, dat het te meermaalen gemelde Verdrag, tusschen de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, ter eene, en de Steeden Delft en Leyden, ter andere zyde, op den 29. Augusty 1617. gesflooten, als zynde in het zelve, noch by jonger Verdrag, noch by novatie, noch by eenig ander middel van rechten of gewysde, geene verandering gemaakt, stiptelyk moest worden achtervolgd en naagekoomen, onverminderd en zonder prejudiçie, als meede blyvende in zyn geheel een ieders recht, gelyk het zelve tot op dien dag van 29. Augusty 1617. was geweest; mitsgaders nog ongeprejudiçiëerd en in zyn geheel blyvende alle de proçeduren, seedert het sluiten van dat Verdrag tusschen dezelve Steeden ondernoomen en nog onbeslist gebleeven; en dat dien volgende aan Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft, met dewelken zich de Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden hadden gevoegd, wel konde worden toegestaan de vernieuwing van hunne werken aan den Leydschendam; zoo nochtans, dat zulks geschiede in gevolge van het zelve Verdrag, zonder den Duiker aldaar op eenigerhande wyze anders te maaken, dan by dat Verdrag is voorgeschreeven geworden; en dat ook dien Duiker in dier voegen van tyd tot tyd naar behooren werde onderhouden, tot zoo lange, dat het recht van de meermaals genoemde Steeden, by het zelfde Verdrag gemeld, geheel en al ware beslist, en dus zulks onverminderd een ieders recht; terwyl Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft, en de Heeren hunne gevoegden Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, vermeenden, dat het meergemelde Verdrag van den 29. Augusty 1617. ten deezen niet konde koomen in eenige aanmerking, noch ietwes ten naadeele van hun gedaan verzoek opleeveren, of uitwerken; waarvan wederom het tegengestelde door Burgemeesters en Regeerders der Stad Gouda, en de Heeren hunne gevoegden Burgemeesters en Regeerders der Steeden Dordrecht en Haarlem, is staande gehouden. Welke zaak dan vervolgens tusschen partijen ten deezen, zoo in Conventie, als in Reconventie, is voldongen; en in dezelve, naa voorafgegaane wisseling van Stukken, en naa genoomene inspectie van den tegenwoordigen toestand, als ook naa gedaane meetinge van de tegenwoordige hoogte en wydte van den Oostduiker, ten proçesse vermeld, ten overstaan van Heeren Commissarissen Hoogheemraaden

(1) Deeze Keure is te vinden in de Verzaameling der Keuren en Ordonnantien van het Hooge-Heemraetschap van Rhynlandt, gedrukt te Leyden in 't jaar 1664. Keure 205. pagg. 319. en 320.

den van Rhynland op den 21. Augusty 1761. geschied, door de Wel-Edele Heeren Hoogheemraaden van Rhynland, op den 7. November 1761. geveld het volgende Vonnis:

„ *In de zaeke hangende voor Hoogheemraaden van Rhynland tusschen Burgermeesteren en Regeerders der Stad Delft, Impetranten van Kerkgebod, Geopposeerdens en Eischers in Conventie: item Verweerders in Reconventie, mitsgaders Burgermeesteren en Regeerders der Stad Leyden, met dezelve gevoegd, ter eenre: Ende Burgermeesteren en Regeerders der Stad Gouda, Opposanten, en Gedaagdens, mitsgaders Eisschers in 't voorsz. respective Cas, als mede Burgermeesteren en Regeerders der respective Steden Dordrecht en Haarlem, met dezelve gevoegd, ter andere zyden.*

„ Hoogheemraaden van Rhynland doorgezien en overwoogen hebbende al het geene ter materie dienende was, en heeft moogen moveeren, en speciaal ook het ten deeze gedaane Kerkgebod, ter Secretarye van Rhynland berustende, [waar toe ten Processe is gerefereerd geworden] doende recht; Consenteeren aan de Impetranten en Geopposeerdens, omme haare Werken op den Leydschendam geleegen, te moogen vernieuwen, en dienvolgende in plaatse van de Oostduyker aldaar ten processe gemeld; Welke Duyker by de na te meldene inspectie is bevonden thans zoodanig vervallen te zyn, dat dezelve niet langer in dien staat kan blyven, te maaken eenen nieuwen Duyker van wydte en hoogte zoodanig, als de teegenwoordige Oostduyker by meetinge daar van, ten overstaan van Commissarissen Hoogheemraaden, op den 21en. Augustus deezes Jaars gedaan zich bevind: zynde tusschen de bindsteylen wyd elf voeten twee duymen, tusschen de Somer ofte Overlegger [die voor Peylbalk gehouden werd:] en een stuk van een oude Onder-Derpel, hoog aan de kanten elff voeten en agt duymen, en in het midden elf voeten en tien duymen, mitsgaders de afdammingen daar toe noodig, te moogen doen, en de Weg, geduurende de voorsz. tyd te moogen afsparren, zoodanig en in dien voegen, als by Haar Wel Ed. na verhoor des noods van de Geinteresseerdens zal worden goedgevonden.

„ Alles niet te min onder de navolgende bepaalingen: als eerst, dat aan het gemelte Werk niet eerder zal moogen werden begonnen, dan op den eersten Maart van den aanstaande Jaare 1762.

„ Ten tweede, dat de voorsz. nieuwe Oostduyker affgemaakt zal moeten weezen voor den eersten October van den voorsz. Jaare 1762.

„ En eyndelyk, dat na het gedaane Werk de Dammen op de oude diepte behoorlyk werden opgenoomen, en dat van de afsparringe kennisse werde gegeeven, zoo en ter plaatse daar het behoord.

„ Ontzeggen aan de respective partyen hinc inde hunnen verderen eisch en conclusie, zoo in conventie als reconventie op ende jegens elkanderen gedaan en genoomen.

„ Onverminderd nochtans het recht van alle en een iegelyk der voorsz. Parthyen, zoo possessoir als petitoir, en zonder præjudicie van dien, ofte zonder dat hier meede eenige Stad eenig recht van doorvaart door de voorsz. Oostduyker gegeeven of toegestaan, ofte ook benoomen werd; maar blyvende elks in zyn geheel, en in zulke poincten als die tot heeden toe geweest zyn.

„ En compenseeren de kosten in deeze gevallen, om redenen hun Wel-Ed. daar toe moveerende. Condemneeren niet te min de Opposanten, en Eysschers in reconventie in de kosten van de Zegels.

„ Actum in 't Gemeenlandshuys van Rhynland binnen Leyden, by de Wel-Edele Heeren Steyn, van Noortwyk, van Boetzelaar, de Raet, en Testart, Hoogheemraaden van Rhynland, Collegialiter Vergaderd zynde den 2en. November 1761. en gepronuntieerd te Leyden op den 7en. November 1761. ten overstaan van de Wel-Ed. Heeren van Boetzelaar, en van Hompesch, Commis-

„ missarissen Hoogheemraeden van
„ Rhynland.

(*Onder stond*)

„ In kennisse van my,

(*En was geteekend*)

P. C. V. Leyden.

Wanneer nu de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Gouda, mitsgaders de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Steeden Dordrecht en Haarlem, als hebbende zich met dezelven gevoegd, met het voorschreeven Vonnis van de Heeren Hoogheemraaden van Rhynland zich vonden bezwaard, zoo hebben welgemelde hun Edele Groot Achtb zich gewend tot den Hoogen Raade in Holland met een verzoek om Mandement van Reformatie, 't geen dan ook op den 26. November van datzelfde jaar 1761. by hunne Edele Moogenden, uit den naam en van wegen de Hooge Overheid en Graaflykheid van Holland, Zeeland en Friesland, is verleend geworden; gelyk dan meede, uit krachte van het zelve, op den 28. van dezelfde maand, de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft, met dewelken zich in het proçes hadden gevoegd de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, zyn gedagvaard ten zeekeren dage voor welgemelden Hoogen Raade; en, ten dage dienende, van wegen de Heeren Impetranten van het voorzeide Mandement ter Rolle aldaar is gedaan eisch en geconcludeerd tot nullité of correctie van het opgemelde Vonnisse van Hoogheemraaden van Rhynland, ten deezen in questie, en doende, 't geen dezelven, (voor zoo veel in hen was) zoo met betrekking tot de Conventie, als de Reconventie, volgens het gevoelen der Heeren Impetranten, hadden behooren gedaan te hebben; met dien verstande nochtans, dat uit de provisioneele toestemming van de Heeren Impetranten tot vernieuwing van den Duiker, in gevolge van het meergemelde Verdrag, als by het voorige proçes voor Hoogheemraaden van Rhynland is gezegd, geene illatie, argumentatie of consequentie, direct of indirect, zal moogen worden gemaakt, met opzigt tot zoodanige zaaken of sustenuën, het Heemrecht (als 't welk hun Edele Groot Achtb. meenen, alleen betrekking te hebben tot de bezorging en het opzigt van Dyken, Wegen, Sluizen, Bruggen, Heulen, Canaalen, Waaterloozingen en Waaterkeeringen, waarontrent de Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden verpligt zyn te voorzien, dat dezelven in de oude en behoorlyke wydte, diepte en hoogte, en in alles in den voorigen staat worden onderhouden, zoo dat het onderzoek of de beöordeeling van eenige andere zaaken niet zouden konnen zyn het onderwerp van het Heemgericht, en zyne Vonnissen ook niet anders, dan voor enkele toestemmingen of goedkeuringen, zouden moeten geschat zyn) niet betreffende, en staande ter judicature van den Ordinaris Rechter deezer Landen, en dewelken dus als nog, met betrekking tot het meergemelde Verdrag, zouden konnen worden voor dien Rechter ondernoomen, naar goedvinden: Tegen welken eisch en conclusie vervolgens, alvoorens te antwoorden, van wegen de Heeren Gedaagden, zich al meede door het voorschreeven Vonnis van de Heeren Hoogheemraaden van Rhynland vindende bezwaard en gegriefd, zyn geproponeerd Grieven à Minimâ, en is uit dien hoofde insgelyks geconcludeerd tot nullité of correctie van het voorschreeven Vonnisse van Hoogheemraaden van Rhynland, ten deezen in questie, en doende, 't geen dezelven, (voor zoo veel in hen was) naar de gedachten van de Heeren Gedaagden, hadden behooren gedaan te hebben; en verders in Reformatie antwoordende is geconcludeerd ten fine van niet ontfangelyk; en voorts als naar style. Waarop wederom, van wegen de Heeren Impetranten van het Mandement van Reformatie en Verweerderen, op den voornoemden eisch en conclusie à Minimâ, antwoordende, zonder echter zich eenigzins aan te trekken 't geen by het voorverhaalde Vonnis van Hoogheemraaden van Rhynland, ten deezen in questie, is vermeld, zoo met betrekking tot de daarby toegestaane afdammingen van het waater en het afsparren van den weg; als met betrekking tot de daarby gevoegde bepaalingen; maar al het zelve overtelaaten aan die geenen, dewelken zouden oordeelen, zich die zaaken aantegaan, om dezelven te sustineeren, of daarvan te renuntiëeren, indien 't hen goeddunken zal; is geconcludeerd, ten opzigte van het verdere of andere, in

den voorſchreeven eiſch en concluſie à Minimâ begreepen, ten fine van niet ontvangelyk; en voorts als naar ſtyle: en in Reformatie geperſiſteerd voor Repliek. En hebben de Heeren Gedaagden en Eiſchers vervolgens op de Grieven à Minimâ geperſiſteerd voor Repliek, en in de Reformatie voor Dupliek; gelyk wederom by de Heeren Impetranten en Verweerders met opzigt tot de Grieven à Minimâ is geperſiſteerd voor Dupliek. Waarop dan deeze zaak voor het Collegie van welgemelden Hoogen Raade, naadat alvoorens, reeds gewiſſeld zynde van Inventaris en Stukken, tot tweemaalen toe (en zelfs de laatſte maal geduurende het pleitgeding) van wegen de Steeden Delft en Leyden by Requeſte Civile was verzocht naadere productie te moogen doen, gelyk dan ook dezelve Steeden, de voorſchreeve Requeſten Civile, zoo op den 16., als op den 25. Maart 1762., by overgifte en toeſtemming van wegen de Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, geinterineerd zynde, tot het doen van deeze verzochte naadere productien zyn geadmitteerd geworden, behoudens der partijen recht, als naar ſtyle; in allen deelen behoorlyk is voldongen en op den 20. Maart 1762. en eenige volgende dagen mondeling bepleit in het Collegie van den Hoogen Raade, 't welk op den 4. May van den zelfden jaare 1762. daarin heeft geuit de volgende Sententie:

„ *Dictum tuſſchen Burgemeeſteren*
„ *en Regeerders der Stad Gouda, als meede Burgemeeſteren*
„ *en Regeerders der Steeden*
„ *Dordrecht en Haarlem met de-*
„ *zelve gevoegt, Impten. van*
„ *Mandt. van Reformatie en*
„ *Verwrs. à minimâ, ter eenre;*
„ *Ende*
„ *Burgemeeſteren en Regeerders der*
„ *Stad Delft, mitsgaders Burge-*
„ *meeſteren en Regeerders der*
„ *Stad Leyden met dezelve ge-*
„ *voegt, Gedns. en Eyſrs. in*
„ *'t voorſz. reſpe. Cas, ter ande-*
„ *re zyde:*

„ *Die voor 't Collegie van den Rade mondeling was bepleyt.*

„ 'tHoff &a. doende recht &a. zoo op de grieven à minimâ als in reformatie, doet te niet het vonnis van Hoogheemraden van Rhynland in do. den 7en. November 1761. in quaeſtie, voor zoo veel aangaat de Clauſule van non præjudicie en reſerve by het geme. Vonniſſe gevoegt, verklaard parthyen hinc inde by de verdere inhoud van het voorſz. Vonniſſe te weezen niet beſwaart, en condemneert de Impetranten in de boete van reformatie, mitsgaders in de koſten van den Proceſſe ter tauxatie van den Hogen Rade.

„ Gepronuntieert den 4en. Mey 1762.

(Onder ſtond)

„ In kenniſſe van my,

(En was geteekend)

Iman Pauw.

Deeze zaak dus zynde uitgewezen, heeft de Magiſtraat der Stad Delft daardoor verkreegen de vryheid tot het leggen van eenen nieuwen Duiker tot die wydte en hoogte, als de voorige Oostduiker by meeting, op den 21. Auguſty van den voorgaanden jaare 1761 ten overſtaan van Heeren Commiſſariſſen uit het Collegie van de Wel Edele Heeren Hoogheemraaden van Rhynland gedaan, was bevonden, en by het hier voor verhaalde Vonnis van de Heeren Hoogheemraaden van Rhynland, door de daarop gevolgde Sententie van den Hoogen Raade in Holland (en dien opzigte bekrachtigd) breeder is beſchreeven geworden; gelyk men dan ook met dit werk, ten bevele van de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Stad Delft, ten ſpoedigſten een aanvang en voortgang heeft gemaakt. Wanneer nu deeze Nieuwe Duiker was voltooid en vervolgens van wegen de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Stad Gouda opgenoomen, zoo is bevonden, dat denzelven in wydte en hoogte thans niet alleen te booven ging de bepaaling by de opgemelde Gewysden voorgeſchreeven; maar dat het ook zeekerlyk te duchten was, dat dezelve wydte en hoogte van tyd tot tyd meerder en meerder zouden toeneemen, aangezien de van hout gebruikte Bindſtylen en de Zoomer of Overlegger niet in dier voegen waren tegen de noodzaaklyke dagelykſche afſlyting bezorgd, als zulks wel behoorde. En,

naar-

naardien de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda oordeelden, dat zulks aldus niet betaamde; maar dat in tegendeel den voornoemden nieuwen Duiker behoorde gemaakt te worden van die wydte en hoogte, als by de aangetooge Gewysden was toegestaan, en zulks ook zelfs in dien staat, dat hun Edele Groot Achtb. teffens gerust en verzeekerd konden zyn, dat het zelve werk, zoo lange als het zelve zoude moogen duuren, ook tegen de dagelyksche afflyting genoegzaam bestand zoude zyn, opdat dus dien Duiker door den tyd geene meerdere wydte en hoogte mogte erlangen, dan ten deezen door den Rechter was voorgeschreeven geworden: zoo is by hun Edele Groot Achtb. goedgevonden, de opgemelde Gewysden te doen stellen ter executie; en, naadat daartoe, op den 31. October van den jaare 1764., van den welgemelden Hoogen Raade waren verkreegen Letteren Executoriaal, zyn ook, uit krachte van dezelve Executorien, op den 12. November van dat zelfde jaar 1764. de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft gesommeerd en aangemaand, om, binnen den tyd van veertien eerstkoomende dagen, te voldoen en naatekoomen den inhoud van de meergemelde Gewysden. Doch, zulks vruchteloos geweest zynde, heeft de Regeering der voornoemde drie Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, van begrip zynde, dat, naar den aart en natuur der zaaken, de ondernoomene executie behoorde te worden voltrokken, zich derhalven op den 22. December van dat zelfde jaar 1764. al wederom gewend tot den Hoogen Raade en aldaar verzocht, dat twee Heeren Commissarissen uit hunne Edele Moogenden mogten worden benoemd, om, uit den naam en van wegen de Hooge Overheid en Graaflykheid van Holland, Zeeland en Friesland, te procedeeren tot bezorging van de reëele executie en voldoening aan de voornoemde Gewysden, in allen maniere en tot zulken effecte, als of dezelve voldoening door Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft zelfs was gedaan. Op welk verzoek by den Hoogen Raade, naadat de partijen daarop waren gehoord, op den 7. Maart van het volgende jaar 1765. tot Appointement is verleend, dat in het zelve niet konde worden getreeden, en dat het zelve mitsdiën werd afgeweezen.

Dit Appointement dus, tegen de gedachten van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, zynde uitgevallen; zoo hebben hun Ed. Groot Achtbaaren, vermeenende, hunne Steeden daaraan ten hoogsten geleegen te zyn, dat door de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft ontrent den meergemelden Oostduiker aan den Leydschendam niet zouden worden overtreeden de wydte en hoogte, by de hier voor aangehaalde en ingevoegde Gewysden, zoo van Hoogheemraaden van Rhynland, als van den Hoogen Raade in Holland, uitdrukkelyk bepaald; maar dat, in tegendeel, den voorzeiden Duiker tot die bepaalde wydte en hoogte moest worden gehouden; en dat ook hun Edele Groot Achtb., uit krachte van die Gewysden, in allen gevalle daartoe voor hunne Steeden een notoir recht hadden verkreegen; zich op den 31. July van den nu laast gepasseerden jaare 1766. nogmaals gekeerd tot den Hoogen Raade, met verzoek om eene Beslootene Missive, waarby aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft zoude worden belast en bevoolen, den meergemelden Oostduiker aan den Leydschendam te doen maaken, of brengen, en dus opteleeveren en in het vervolg van tyd altoos te houden op die wydte en hoogte, als by de voornoemde Gewysden is bepaald, toegestaan en voorgeschreeven. Welk verzoek door welgemelden Hoogen Raade by Copie Authentiek gesteld zynde in handen van de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft, ten einde daarop, naa zeekeren bepaalden tyd, den Hoogen Raade te dienen van Bericht; zoo is daarop, naadat hun Ed. Moog. gehoord hadden het rapport van de Heeren hunne Commissarissen en gezien het gevorderde Bericht van welgemelde Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft, op den 25. September 1766. in het Collegie van den Hoogen Raade in Holland, verleend: Nihil hic.

Hoe zeer ook de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Steeden Dordrecht, Haarlem en Gouda, zich over dit onverwacht Appointement verwonderden, zoo begreepen hun Edele Groot Achtb. teffens ten duidelykste uit het

zelfde, dat daarby door welgemelden Hoogen Raade geenzins was wedersprooken het recht, 't welk hun Edele Groot Achtb. meenden te hebben verkreegen, uit krachte van de hier booven (1) aangehaalde Gewysden, op den meergemelden, nu wederom vernieuwden, Oostduiker op den Leydschendam, voor zoo verre zulks de by die Gewysden uitdrukkelyk bepaalde wydte en hoogte van deezen Oostduiker betreft; maar dat dit Appointement alleenlyk sprak van den Rechter, voor wien dit recht van hunne Edele Groot Achtb. zoude moeten worden vervolgd; en dat den welgemelden Hoogen Raad zich daarby verklaarde te zyn onbevoegd, om over dit recht ter eerster instantie te oordeelen; waarom dan ook hun Edele Groot Achtb. meenden, dat het eenige middel, om dit verschil te doen onderzoeken en daardoor deeze Gewysden te doen stand grypen, thans zyn zoude, dat de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft werden gedagvaard voor de Wel-Edele Heeren Hoogheemraaden van Rhynland, ten einde welgemelde hun Edele Groot Achtb. by Vonnis van hare Wel-Edelheden zouden worden verweezen, om den Oostduiker op den Leidschendam, aan de Stad Delft toegestaan by de Sententie van den Hoogen Raade van den 4. May 1762., bekrachtigende het Vonnis van de Hoogheemraaden van Rhynland van den 7. November 1761., te doen maaken, of brengen; mitsgaders opteleeveren en in 't vervolg van tyd altoos te houden op die bepaalde wydte en hoogte, dewelken by de gemelde Gewysden breeder zyn beschreeven en vastgesteld; gelyk dan ook zoodaanige dagvaarding is geschied; en, ten dage dienende, van wegen de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Gouda; als ook van wegen de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Steeden Dordrecht en Haarlem, met die van Gouda zich hebbende gevoegd; aldaar aangebooden de Heemraadskenning (2), en, onder beneficie van dien, vorders tegen de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft eisch gedaan en geconcludeerd, tot zoodaanigen einde, als by de gemelde Steeden was besllooten en zoo aanstonds is verhaald. Tegen welken Eisch en Conclusie dan ook wederom van wegen de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft; als ook van wegen de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, met die van Delft zich hebbende gevoegd; alvoorens aan de aangeboodene Heemraadskenning gaande en de waarheid der aangetoogen Gewysden, waarby de gestelde bepaaling der wydte en hoogte van den Oostduiker aan den Leydichendam is ômschreeven, erkennende, is gezegd, dat de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Delft, die ten deezen alleen, met achterlaating van de welgemelde Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, en booven dien nog gansch informeel, zyn opgeroepen, wel expresselyk ontkennen, dat aan de Heeren Eisscheren en Gevoegden, 't zy uit krachte van de meermaals gemelde Gewysden, 't zy uit eenigen anderen hoofde, hoe genaamd, eenig recht of actie ten lasten van hun Gedaagden zouden competeeren, met relatie tot hunne werken op den Leydschendam geleegen en speçiaal tot den Oostduiker aldaar; en dus, op deeze en andere gronden, antwoordende, geconcludeerd ten fine van niet ontfangelyk; en voorts als naar style. Vervolgens is in deeze zaak wederzyds gepersisteerd voor Repliek en Dupliek; en dezelve verder, naa onderlinge wisseling van Inventaris en Stukken, geheel en al voldongen en in dien staat gebragt, dat, naa gehouden pleitgeding, daarin kan worden afgewacht het Vonnis van de Wel-Edele Heeren Hoogheemraaden van Rhynland, om 't welk te bekoomen by haare Wel-Edelheden de dag van mondelinge pleidoy is gesteld op Maandag den 13. July van deezen loopenden jaare 1767. (3).

Dus-

(1) Zie dezelven hier booven op Bladz. 828 en Bladz. 830.

(2) Over deeze manier van proçedeeren voor het Collegie van de Wel-Edele Heeren Hoogheemraaden van Rhynland, is te zien de meermaals aangetoogene verzaameling der Keuren en Ordonnantien van het Hooge-Heemraetschap van Rhynlandt, gedrukt te Leyden in 't jaar 1664., Keure 199. pag. 314.

(3) Dit verhaal der onlangs afgeloopene, en thans nog hangende proçeduren over den Oostduiker aan den Leydschendam, seedert het begin van den jaare 1760. tot op huiden, is alhier ter needer gesteld in gevolge van vriendelyke my meedegedeelde Berichten.

Dusdaanig is dan de tegenwoordige ſtaat der zoo meenigmaal ontſtaane en ſeedert bynaa drie eeuwen geduurd hebbende geſchillen over de Verlaaten met de Duikers aan den Leydſchendam en de Doorvaart door dezelven, waarvan het vuur dan eens met meerdere heevigheid is ontſtooken; dan wederom voor eenen tyd als gedempt; doch, als in de aſſche ſmeulende gebleeven zynde, naaderhand op een nieuw ontvonkt; op huiden den 10. Juny 1767., zynde den dag, op denwelken ik dit ſchryve: terwyl men, noopens der zelver uitſlag, met verlangen het oog geveſtigd heeft op het beſliſſend oordeel van die Rechteren, tot welker kennis de nu zweevende twiſten ontrent dit punt thans zyn gebragt en nog verder zullen konnen gebragt worden; en het inmiddels hooglyk te wenſchen is, dat deezen ſteen des aanſtoots eens voor altyd, 't zy door eenig eindelyk Gewysde, 't zy door een beſluitend vriendelyk Verdrag, mooge worden uit den weg geruimd, in dier voegen, dat dieswegens in 't vervolg nimmermeer eenigen den minſten twiſt konne opryzen, opdat de zoo noodige eendragt tuſſchen de ten deezen belang hebbende Steeden van deezen Vrijen Staat zoodaanig onafgebrooken mooge blyven bewaard, dat de eene het nut, den bloeij en de welvaart van de andere, als allen te ſaamen zynde leden van één hetzelfde lichaam, waarvan het lyden in één lid ook by de andere leden meerder of minder wordt gevoeld; en dus te ſaamen één algemeen belang hebbende, op alle moogelyke wyze trachte te bevorderen!

Dus is dan hier meede afgehandeld het geheele beloop der zaaken, zoo als dezelven zich van oude tyden af tot op den tegenwoordigen dag ontrent deezen zoo beſaamden *Dam*, dien merkelyken twiſtappel tuſſchen de voornaamſte Steeden van Holland, hebben toegedraagen, in het welk te verhaalen ik (zoo veel moogelyk) de onzydigheid heb getracht te bewaaren en niets ter needer te ſtellen, dan 't geen my uit oude aanteekeningen, bewyzen en nieuwlyks meedegedeelde berichten, op dewelken ik gemeend heb my te moogen verlaaten, ten klaarſten gebleeken is. Des heb ik ergens in gedwaald, of, by gebrek van meerdere en naadere bewyzen, iets overgeſlaagen, ('t geen ik echter naauwlyks geloove) men gelieve zulks niet aan myne ontrouw, maar aan myn ongeluk, toe te ſchryven, naardien my tot de plaatze, alwaar ik, reeds voor langen tyd, met allen grond vertrouwde, eene meerdere opening uit aldaar opgeſlooten bewaard wordende gedenkwaardige ſtukken en archiven der gryze oudheid, dienſtig tot verlichting van het te vooren gebeurde, in deeze en andere door den tyd duiſter gewordene zaaken, te zullen konnen erlangen, de vrije toegang werd geſlooten, zoo dat my zelfs geene geleegenheid was, om, met aanwending van eenen vrywilliglyk aangebooden nutten arbeid, uit de oudſte papieren en aanteekeningen, welker veelen, wegens de langheid der tyden, door ſtof en ongedierte reeds merkelyk bedorven en als verteerd zyn, iets, tot welzyn en onderrichting van het algemeen, aldaar optezoeken, en de goede echte ſtukken en beſcheiden geheel en al eener eeuwige vergeetelheid, aan dewelke zy thans opgeöfferd ſchynen, te onttrekken; waartoe ik anders ſteeds met luſt en iever myn jonger leeftyd en al myn vlyt zoude hebben beſteed; dewyl ik altoos van gedachten ben geweeſt, en ook nog oordeele, dat een iegelyk menſch verpligt is, al wat tot opklaaring der dikmaals beneevelde waarheid van in vroegere tyden voorgevallene geſchiedeniſſen, in welke zaaken zulks ook zy, kan ſtrekken, zoo veel in zyn vermoogen is, oprechtelyk aan den dag te leggen, en daardoor het nut van zyn evennaaſten in deeze tyden, en van de naakoomelingſchap, te bevorderen en te wege te brengen, dat de wereld niet verder in duiſterniſſe voortwandele, en, door onkunde van het geſchiedde, niet konnende vooruitzien, wat in diergelyke gevallen zich in het toekoomende zoude konnen opdoen, en hoe men zich dan zoude behooren te gedraagen, geduuriglyk van het rechte ſpoor dwaale; zonder dat eenige beweegreedenen, hoedaanigen dezelven ook moogen zyn, iemand van deeze weezenlyke verpligting, ſtrekkende ten voordeele der burgerlyke maatſchappy en ſaamenleeving, konnen ontſlaan. En het is, om deeze en geene andere reedenen, dat ik heb gemeend, niets van het geen my wegens al het van tyd tot tyd voorgevallene ontrent deezen Leydſchendam bekend was, of uit oude onder my beruſtende papieren en aanteekeningen, of uit eenige my door vriendelyke en kundige handen, dewelken ik, voor zoo veel my zulks is toegeſtaan geworden, met eene dankbaare erken-

tenis heb genoemd, meedegedeelde ſtukken en berichten, aan de oordeelkundige onderzoekeren der Vaderlandſche Oudheden en Geſchiedeniſſen te moogen onthouden; terwyl ik te meermaalen in deeze voorvallen met genoegen heb beſchouwd den pryswaardigen iever der braave Regenten van de verſcheidene in deeze zaaken belang hebbende Hollandſche Steeden, ſteeds met allen mannenmoed en eene onbezweeke trouw voor de welvaart en den bloeij der hunne regeering aanbetrouwde Steeden zorgende en voor de rechten en gerechtigheden hunner getrouwe Burgeren en Poorteren waakende, en daarom niet konnende dulden, dat deezen in het geringſte gedeelte daarvan wierden verkort en hunne Steeden eenigzins benaadeeld; en zulks ook wel in zoodaanige tyden, in dewelken zy, of onder het Graaflyk juk van heerſchzuchtige Heeren nog gebukt gingen, of onder den laſt van zwaardrukkende oorlogen, tot bewaaring der rechten van 's Lands edele en onedele ingezeetenen ondernoomen en verder tot eene geheele bekooming der vertrapte Vryheid gaande gehouden, ook zelfs in de verwardſte omſtandigheden, wanneer men nog in 't minſte niet voorzien konde den gelukkigen keer, die 's Lands zaaken vervolgens genoomen hebben, moeſten zuchten. En dit zoo roemwaardig gedrag van deeze onderſcheidene Steedelyke Regeeringen meene ik, dat alhier niet onaangeroerd mag worden gelaaten, maar wel deegelyk, ſchoon hier of daar in eenige begrippen of opvattingen eene geringe dwaaling ſomtyds mooge plaats gehad hebben, in opmerking dient te worden genoomen, naardien het zelve konne ſtrekken tot een voorbeeld, ſpoor en prikkel voor de naakoomelingen, en dus voor alle de tegenwoordige en toekoomende Regenten, opdat dezelven in deeze blyde en gelukkige dagen van eene, met eenen doorluchtigen en gewenſchten Stadhouder praalende, vrije Staatsregeering (dewelke de Heere doe geduuren tot aan het einde der eeuwen!) met geen minder iever en trouw het welzyn hunner Steeden en Meedeburgeren helpen bevorderen en voor 't behoud der Privilegien, Rechten en Gerechtigheden zich manmoedig in de breſſe ſtellen tegen alle de geenen, die beſtaan durven dezelven eenigzins aanteranden, of te verkorten; en opdat ze verder ook door een voorzigtig gedrag moogen toezien en zorgen, dat des Lands en der Steeden welvaaren, rechten en gerechtigheden nooit ten prooy worden van derzelver benyderen, dewelken ſteeds ligtelyk hunne oogmerken zullen bereiken, wanneer men, 't zy uit onoplettenheid op de wyze en getrouwe verrichtingen onzer ſchrandere en voorzigtige Voorvaderen; 't zy uit onkunde van dezelve rechten; 't zy uit eene de onkunde dikmaals verzellende waanwysheid en daaruit voortvloeijende verachting van goeden en welmeenenden raad; 't zy uit gebrek aan onderzoek van het voorheen gebeurde; 't zy uit eene in alle Regenten ten hoogſten te verfoeijene lafheid; hunne daartoe dienende langzaamlyk voortgaande paſſen te gering acht, hunne ſlinkſche maatregulen niet gaadeſlaat, hunne bedekte ſtreeken voorbyziet en dus op hunnen toeleg niet behoorlyk en in tyds let; of ook, wanneer men den arbeid ſchuwende en niet konnende verduuren, zich geheel, zonder het gebruik van een aandachtig onderzoek en eene genoegzaame oplettenheid, onderwerpt aan het oordeel van anderen, op welker ingebeelde kunde men te veel vertrouwt, en welker raadgeevingen in een zelfde zaak ook dikmaals verſchillen naar de tydsomſtandigheden, waarin men hun oordeel vraagt; of wel anders gericht zyn naar het voorſtel der geenen, die aan hen de zaak, in verſchil zynde, voordraagen, zonder dat zy zich ſomtyds de moeite geeven, om den ſtaat des geſchils naauwkeurig te onderzoeken en daarop hunne behoorlyke aandacht te veſtigen; en dewelken ook nog daarenbooven meeſttyds onderhoorigen zyn aan die geenen, wien tot uitbreiding van hun gezag deeze rechten en gerechtigheden in den weg ſtaan. Doch, deeze uitweiding reeds lang genoeg zynde, ſtappe ik hiervan af en, naa alleenlyk nog maar met een woord te hebben aangeteekend, dat in den jaare 1523. alhier aan den Leydſchendam meede, doch alleen by voorraad, is geſteld geworden een Wacht van des Graaflykheids Tollen (1), ten einde daarop te letten, dat dezelve Tol-

(1) Zie hier over het te vooren reeds aangetoogen *Debath* van de *Stad Rotterdam op en jegens zeekere Remonſtrantie* van de *Steeden Dordrecht, Haarlem en ter Goude*; pagg. 8. 19. en 28.

Tollen niet wierden verkort; schoon het my niet zy gebleeken, dat dien Tolwachter in volgende tyden aldaar is gebleeven: neeme ik myn affcheid van deezen Leydschendam, en gaa over tot het vervolgen myner voorgenoomene taak, waarin zich als nu opdoet

WILSVEEN.

Van dit Dorp Wilsveen, als meede gehoorende onder den Banne van Stompwyk, en zynde, met Stompwyk vereenigd, eene zelfde Ambachtsheerlykheid (1), gelyk het ook met Stompwyk en den Leydschendam eene en dezelfde Burgerlyke Regeering heeft (2), is niet veel byzonders te berichten, 't welk niet reeds onder Stompwyk en den Leydschendam vermeld is; dan dat het is een middelmaatig Dorp, geleegen in het Baillufchap van Rhynland tusschen den Leydschendam en het droog-gemaakte Zoetermeersche Meer (3), en zynde tusschen Wilsveen en den Leydschendam een afstand van 540. Roeden (4). Deeze plaats, gelyk hier booven (5) gezegd is, werd oudtyds met den Leydschendam door eenen zelfden Predikant bediend (6), doch heeft nu zynen afzonderlyken Predikant behouden (7). De Kerk, in dewelke tegenwoordig de Gereformeerde Godsdienst wordt geöeffend, is in de vroegere tyden geweest een Kapel, gewyd aan de H. Moeder-Maagd, welkers aldaar geplaatst geweest zynde beeld in de duistere dagen onzer Voorouderen wegens verscheide wonderwerken, dewelken men voorwendde door het zelve gedaan te zyn, in zeer groote eere en waarde werd gehouden; en is dit beeld vervolgens na de Stad Delft (8) overgebragt, terwyl niet te min, ter gedachtenis van dit zoo genaamde Wonderbeeld, onze door bygeloof verblinde Voorzaaten tot deeze Kapel, als tot een zeer byzonder heiligdom wegens dit voortyds aldaar geweest zynde Beeld, in een groote meenigte toevloeijden (9). Ook vond men in deeze Kapel eene Vicarie, gevestigd op het Outaar van de gezegde Onze Lieve Vrouwe (10), uit welker stichting de groote achting, die men eertyds voor deeze Kapel had, ten klaarsten blykt. Niettemin was dezelve slechts eene dochter van de Parochiekerk van Voorschooten, dewelke was

(1) Booven Bladz. 689.

(2) Booven op dezelfde Bladz. 689. en Bladz. 759.

(3) Fr. Halma Toneel der Vereenigde Nederlanden; op den naam: *Wil[illegible]*.

(4) Volgens de juiste afmeeting van den Ordinaris Landmeeter van Rhynland F. de Roos.

(5) Bladz. 759.

(6) In den beginne der Kerkhervorming, of Reformatie, zyn zelfs de Gemeenten van Wilsveen, Stompwyk, Veur en den Leydschendam vereenigd geweest met de Gemeente van Noorthorp, waar over, [illegible] de [illegible] dagen des morgens, te Wilsveen in de aldaar staande Kapel werd gepredikt, 't geen geduurd heeft tot in den jaare 1619., gelyk hier achter in het Aanhangzel op deeze Beschryving (en wel in het Byvoegzel op dit Hoofdst. XXXVIII., spreekende van de *Heerlykheden der Stad Leyden*; Bladz. 759. onder de beschryving van den *Leydschendam*) door my zal worden aangeteekend.

(7) Meerder over deezen Predikant en de wyze van beroepen, kan hier booven gezien worden op de genoemde Bladz. 759. en aldaar de Aanteekening N°. 6.

(8) Of dit het zelfde Beeld geweest zy, het welk oudstyds te Delft, onder den naam van *Onze Lieve Vrouwe van Jesse*, op eene zonderlinge wyze zy gediend en vereërd geworden in de eerste en oudste Parochiekerk van die Stad, als nu genaamd wordende *de Oude Kerk*, en eertyds gewyd geweest zynde aan den H. Apostel Bartholomeus, en daarnaa aan St. Hypolitus, Martelaar; en van welks meenigvuldige wonderen Michael Vosmerus een geheel tractaat heeft geschreeven, het welk, naa zyn dood, onder deezen titul: *Michaelis Vosmeri Diva Virgo & Crux Salutaris Delphica, sive de [illegible], quae Dei Genitricis [illegible] & Crucis Salutaris [illegible], ad antiquam Delf. Hollandiae [illegible]*: te Keulen in 't jaar 1629 [illegible] (schoon 't waar[illegible] zeeker niet te bepaalen, [illegible] te onderzoeken aan de liefhebberen van diergelyke zaaken, dewelken ook by veelen hooger geacht worden, gaarne over. Inmiddels kan de nieuwsgierige Leezer zeer veel van dit zoo genaamde Wonderbeeld en de door het zelve gepleegde mirakelen vinden by H. van Heussen in Historia Episcopat. Foeder. Belgii part. I. pag. 383—385. gelyk ook van deeze Oude Kerk, derzelfs toewijing, het opgemelde Beeld en zyne tot versterking der eenvoudige menschen in hun bygeloof verdichte wonderen, kan gezien worden den meermaals geroemden Heere Burgemeester D. van Bleyswyck in zyne naauwkeurige Beschryving van Delft, Hoofdst. IV. pag. 132—148. en pag. 152—155.

(9) Zie H. van Heussen Batav. Sacr. part. II. pag. 282.

(10) Zie denzelfden in Histor. Episcopat. Foed. Belg. part. I. pag. 490.

was de moederkerk (1) van vier Kapellen, of Bidplaatzen (2), waarom ook haar kruin met vier spitzen pronkte (3). Naa dat, door Gods zonderlinge genade, in deeze Landen de zoo gezeegende Kerkhervorming gelukkiglyk was tot stand gebragt, is deeze gemelde Kapel, dewelke meede, gelyk veele anderen soortgelyke oude gestichten, in de voorgevallene beroerten, 't zy uit een onbezuisden iever en blinde drift van het door eenige muitzieke heethoofden aangezette domme Gemeen, 't zy uit een dolle baldaadigheid van het veeltyds alles te vuur en te zwaard vernielend Krygsvolk, veel geleeden had, wederom, ten dienste der in deeze streeken woonende Gereformeerden, hersteld en sierlyk opgebouwd; terwyl dezelve, op een veenachtigen grond staande, niet, dan met zeer zwaare kosten, door het geduurig wegzakken van deezen veengrond wordende veroorzaakt, kan worden onderhouden; zoo als nog onlangs in den jaare 1760. is gebleeken: en, naardien het zelve tot een zeer groot bezwaar van dit Ambacht van den Banne van Stompwyk verstrekt, 't welk daar en boo-

(1) Dat ook eene Parochiekerk somtyds, schoon in een geheel oneigenlyken zin, by de Doctoren in het Geestelyk Recht met den naam van *Moederkerk* wordt vereërd, wanneer 'er by aanwas van geloovigen worden gesticht Kapellen, onder de Parochiekerk behoorende en als uit de Parochiekerk voortgesprooten, gelyk ons onder anderen leert Riccius in Praxi For. Eccl. [illegible] Decis. 6 inter Omnias Decisiones, is [illegible] gelyks hier booven door my aangeteekend geworden op Bladz. 641. Aanteeken. N°. 2.

(2) Deeze vier Kapellen waren: Deeze hier gemelde Kapel te Wilsveen; de Kapel van St. Nicolaas onder Voorschooten, van dewelke hier booven Bladz. 688. in de Aanteekening N. [illegible]. kortelyk te zien is; de Kapel in de buurt van Schakenbosch, gewyd aan de H. Maagd en Martelaaresse Agatha; en dan de Kapel in de naabuurschap van Veur, genaamd *de Veur-Kapel*, alwaar eertyds de H. Regenfreda wordt gezegd te zyn geeerd: Alles volgens de opgaave van den Heere H. van Heussen in Histor. Episcopat. Foeder. Belgii, part. I. pag. 490. Omtrent de stichting van deeze *Veur-Kapel* meene ik, ter deezer geleegenheid aan den [illegible] te moogen [illegible] eene [illegible] Brief, welkers Afschrift, getrokken uit een zeer oud Register der Kerkelyke [illegible] van Voorschooten, onder my berust, en waar uit blykt, dat deeze Kapel is [illegible] omtrent den jaare 1460. en tot des[illegible] [illegible]mmering begiftigd geworden door den heere Henrik van Wassenaar, Heere van Wassenaar, Voorschooten, Veur, Katwyk, &c. &c. &c. Burggraaf van Leyden; die in den jaare 1447. reeds was overleeden en is deeze Brief van den volgenden inhoud:

„ Johan, Here van Wassenaire, Voirschote ende Katwyck, Burghgraue van Leyden, enz. doen cond alle luden: Alsoe mien lieve Here ende Vader (wien Got ghenadich sy) in tiede van sien leven besprake tot thimmeringhe van Veurkapelre vyer pont pajement sjairs beset ende bewiest up ene woeningh lants van ses marge mitten huyse ende barge, gheleghen bi voirsz Veurkapel an die noirtsiede van dye Gel[illegible], ende es ghehieten Peter reynierdsz woeningh, dair voir stonde vive pont sjairs ten Kapelrye tot Leyden thoebehoirend, welck voirscreue woeningh nou ghekoft heeft Here Kerstant van Alcmade, onse neue, welck ons badt dat wi hum wille ghonnen, dat hi dye vyer pont sjairs bi minen lieven Here ende Vader besproeken tot vo[illegible] timmeringe [illegible] uerfette ende bewiese moghte an [illegible] rente ende lande in onser [illegible] Wassenaire, dye Dirc van Veern noch [illegible] in huvre hevet tot vyer ende ene half Beverse gulde sjairs nair utwisinghe Kerstans brieue, dye hi van parcelen van lande in Voirenbroick ghelegen, mit sien selfs zeghele bezheghelt dair af ghegheven hevet. SOE EST dat wi gheneight ter ghueden bede van Kerstant voirscreue en tot prouffite van Ons Kapelre van Veuren voirnomt, hum hebbe gheghont ende ghegheve dat siene woeningh mitten huyse lant ende barge voirnomt sel van dye voirscreue vyer pont sjairs vry los quit ende onbelast wiesen ende bliue totten eeuwighe daghe, behoudelick dyer Kapelre uyt Kerstans wiederbrieue van wairde te siene sonder erghelist.

„ Ten oirconde van dese onse ghonste ende ghifte soe hebbe wi onse zeghele hyer an ghehange upten sesten daghe in Junio int jair ons Here duysentech vyerhundert ende vivesestich.

En was deeze Kapelle nog onderscheiden van eene andere Kapelle, eertyds naaby den Leydschendam gestaan hebbende en aan den H. Laurentius toegewyd geweest zynde, gelyk hier booven Bladz. 761. in de Aanteekening N°. 1. door my is gezegd.

(3) Sim. van Leeuwen in zyn Naader Bewys van de Beschr. der Stad Leyden pag. 439. zegt, dat zulks was eigen aan deeze Kerk, tot een teeken van eene *Cathedrale* of *Hoofd-Kerk*; waarin hy dwaalt, naardien den naam van *Cathedrale Kerk* alleen gegeeven wordt aan eene Bisschoplyke Kerk, hoedaanige waardigheid de Kerk van Voorschooten nooit heeft gehad; waarom ook dit zyn zeggen te recht wordt wederlegd door H. van Heussen in Histor. Episcop. Foed. Belg. part. I. pag. 490.

booven nog is belast met het onderhoud van de Kerk aan den Leydschendam, twee Woonhuizen voor de twee Predikanten, zoo aan den Leydschendam, als te Wilsveen; drie Schoolhuizen en de wedden voor drie Schoolmeesteren; als, in het bedykte en drooggemaakte Zoetermeersche Meer (1), te Wilsveen en aan den Leydschendam; ten nutte en dienste van de Kinderen der gezamlyke hier en daar door het geheele Ambacht verspreide Ingezeetenen van dit zoo wyd uitgestrekte rechtsgebied; zoo is dieshalven by de Edele Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland dit Ambacht begunstigd met een Octroy, om, tot onderhoud van deeze Kerk te Wilsveen, te moogen heffen en ontfangen twee penningen van iedere gulden, waar voor verkoft worden alle huizen, landerijen en andere onroerende goederen, dewelken zyn geleegen in het geheele Ambacht van Stompwyk en Wilsveen, en waar van men, by zoodaanigen verandering van eigenaar, den veertigsten penning aan den Lande, in gevolge van de daar op by hunne Ed. Groot Moog. vastgestelde ordres, Reglementen en Ordonnantien, is gehouden te betaalen; zoo nochtans, dat, het geen van deeze heffing en ontfangst zal worden geïnd, ook alleen tot onderhoud van deeze Kerk te Wilsveen moet besteed worden: En is meede dit Octroy van tyd tot tyd, op het verzoek van den Schout, Ambachtsbewaarderen, Gerechte en Kerkmeesteren van Stompwyk en Wilsveen, by de hooggemelde Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, ten oirbaar van deeze Kerk te Wilsveen, op eene allergunstigste wyze vernieuwd en nog laatstelyk op den 14. May van den jaare 1763. voor den tyd van twintig jaaren, dewelken eerst zullen eindigen op den 18. December 1782., verlengd geworden. En, dewyl my, door de dikwyls ondervondene groote vriendelykheid van den te meermaalen dieswegens geroemden Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van den Banne van Stompwyk, Wilsveen, Leydschendam en Tedingerbroek, ook nu deeze Origineele Opene Brieven van Octroy, waarby hun Edele Groot Moog. de twee laatste reizen, als op den 5. December 1742 en den 14. May 1763., deeze eertyds aan de Kerk te Wilsveen verleende gunst wederom hebben vernieuwd, ten gebruike zyn toegestaan geworden, zoo heb ik niet moogen naalaaten die beiden, zoo als dezelven door my woordelyk, naar het Origineel, zyn afgeschreeven, onder openlyke dankzegging aan welgemelden Heere, zoo voor deeze, als andere, in het meededeelen van goede en echte stukken en het geeven van noodige onderrichtingen, aan my beweezene beleefdheden, ten algemeenen nutte, hier inte lasschen. En is het eerstgemelde Octroy van deezen inhoud:

„ De Staaten van Holland ende
„ Westvriesland Doen te wee-
„ ten: Alſo Ons te kennen is gegeeven
„ by Schout Ambagtsbewaarders Geregte
„ te en Kerkmeesteren van Stompwyk
„ en Wilsveen, dat sy suppl^ten, op den
„ 12. Janua: 1723. by continuatie van
„ Ons goedgunstelyk hadden geob-
„ tineerd Octroy, omme voor den tyd
„ van nog twintig jaaren, als dan in
„ te gaan den 18e. Decemb. 1722., in
„ het voorn. Ambagt te mogen heffen,
„ en ontfangen tot onderhoud van de
„ Kerk in Wilsveen twee penningen
„ van de gulden van alle verkopingen
„ van huysen landen en verdere immeu-
„ bilaire goederen, daar van de veer-
„ tigste penn. aan den Lande in dien
„ tyd soude moeten worden betaald,
„ dat, de voors: tyd haast sullende ex-
„ pireeren, sy Suppln bevonden, dat
„ het voors. fonds in verre na niet suf-
„ fisant was geweest, om sodanig salu-
„ tair oogmerk te bereiken; also de
„ voors. twee pennn, vermids de wei-
„ nige verkopingen van diergelyke ef-
„ fecten in het voors. Ambagt, 't gunt
„ voor het meeste gedeelte verveend,
„ en tot water gemaakt was, niet veel
„ quam te importeeren en op te bren-
„ gen, voornamentlyk, daar sy Suppln
„ ook genoodsaakt waren geweest, door
„ het sakken van de veenagtige grond,
„ dikwils seer swaare reparatien aan de
„ voors Kerk te doen, behalven dat
„ het Ambagt daar en boven nog was
„ be-

(1) Van dit Zoetermeersche Meer, zyne bedyking, bepoldering, uitmaaling en drooglmaaking; als ook van zyne, ter dier geleegenheid, verkreegene voorrechten; en de geslootene overéénkoomst tusschen den Heere van Benthuizen en de Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden, als Ambachtsheeren van den Banne van Stompwyk, kan gezien worden, het door my hier booven op Bladz. 738. en 739. aangeteekende.

„ belast met het onderhoud van de „ Kerk aan den Leidsendam, twee pre- „ dicants huysen, drie school meesters „ en drie schoolhuysen, en dat ook sy „ Suppl^n in den jare 1732. in Wilsveen „ hadden moeten doen maaken een ge- „ heel nieuw huys voor den Predicant, „ waar toe sy om veele redenen een „ merkelyke somme gelds hadden noo- „ dig gehad, en waar toe de inkomsten „ van de voors^e. Kerk, selfs gesterkt „ met de voordeelen door het gem^e. „ Octroy aangebragt, op verre na niet „ suffisant geweest waren, waaromme „ sy suppl^n, haar eigen onvermogen „ overmerkende, als geen goederen of „ effecten besittende, waar door sig „ selven eenigsints in staat bevonden, „ om in so noodsakelyk en pieuse „ werk te continueeren, ten ware sy „ by ons weder wierden gegratifi- „ ceerd met de continuatie van het „ voors^e. Octroy voor den tyd van „ nog twintig jaaren, sig derhalven „ wederom genoodsaakt vonden sig „ te keeren tot Ons, ootmoedelyk „ versoekende, dat Wy haar Suppl^n, „ tot voorkominge van de ruine van „ haar Suppl^ns Kerken Predicants en „ Schoolhuysen, de voors^e. conti- „ nuatie gratieuselyk geliefden te ver- „ gunnen.

„ SOO IS 'T dat Wy, de saak en „ het versoek voors^e. overgemerkt heb- „ bende, en genegen wesende ter bede „ van de Suppl^n, na ingenomen consi- „ deratien en advis van Onse Gecom- „ mitteerde Raaden, uit onse regte „ wetenschap souveraine magt ende „ auctoriteit, de Suppl^n. by continuatie „ hebben gequalificeerd en geoctro- „ yeerd, gelyk Wy deselve qualificee- „ ren en octroyeeren by desen, om, „ voor den tyd van nog twintig jaaren, „ ingaande met de expiratie van der „ Suppl^n. laaftgem^e. Octroy, te mo- „ gen heffen en ontfangen twee penn^n „ van de gulden van alle verkopingen „ van huisen landen en verdere immeu- „ bilaire goederen, waar van de XLe. „ penn. onder het Ambagt van Wils- „ veen aan den Lande moet worden „ betaald, des dat het provenu van den „ ontfangst der voors^e. twee penn. sal „ moeten geëmployeerd en geimpen- „ deerd worden tot onderhoud van der- „ selver Kerk Predicants en Schoolhuy- „ sen, en dat daar van jaarlyks, als van „ ouds, behoorlyke reekening sal moe- „ ten worden gedaan. Lastende een ie- „ der dien het aangaan sal, sig hier na „ te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage onder Onsen „ Grooten Zegele hier aan doen „ hangen op den vyfden December „ in 't jaar Onses Heeren ende Sa- „ ligmakers Een duisend seven „ honderd twee en veertig.

(En was geparapheerd)

J. H. v. Wassenaer, vt.

(Onder stond)

„ Ter Ordonnantie van de Staaten.

(Was geteekend)

Willem Buys.

Naar het Origineele Octroy, ge- [illegible] blad perga- m[illegible] het Clein Se- gel [illegible] van 18. Guld., [illegible] J. v. Hoey; en [illegible] het Groot Z[illegible] Staaten van Holland en Westfriesland in Rooden Wassche aan eene dubbele franchyne staarte: berustende ter Secretary van den Banne van Stompwyk en Wilsveen.

Het andere of laastgemelde Octroy luidt woordelyk aldus:

„ De Staaten van Holland en West- „ vriesland Doen te weeten: Al- „ soo Ons te kennen is gegeven by „ Schout, Ambagtsbewaarders, Ge- „ regte en Kerkmeesteren van Stomp- „ wyk en Wilsveen, dat Sy Supplian- „ ten op den 5^e. December 1742., by „ continuatie van Ons goedgunstelyk „ hadden geobtineerd Octroy, omme „ voor den tyd van nog twintig jaa- „ ren, als dan in te gaan den 18. De- „ cember 1742., in hun voorsz. Am- „ bagt te mogen heffen en ontfangen, „ tot onderhoud van de Kerk in Wils- „ veen, twee penningen van de gulden „ van alle Verkopingen van huisen, „ landen en verdere immeubile goede- „ ren, waar van de veertigste penning „ aan den Lande in dien tyd zoude „ moeten worden betaald; dat de „ voorsz. tyd nu geëxpireerd zynde, „ Sy Suppl^{tn} bevonden dat het voorsz. „ fonds in verre na niet sufficant was „ geweest om sodanig een salutair oog- „ merk te bereiken, alsoo de voorsz.

„ twee

„ twee penningen, vermits de weinige „ Verkopingen van diergelyke Effecten „ en goederen in hun voorsz. Ambagt, „ 't geen voor het meeste gedeelte ver- „ veend, en tot Waater gemaakt was, „ niet veel kwam te importeeren en op „ te brengen, Voornamentlyk daar Sy „ Suppl^ten ook genoodsaakt waren ge- „ weest, door het sakken van de Veen- „ agtige grond, dikwils seer swaare „ reparatien, en zelfs nog onlangs in „ den gepasseerden jaare 1760. aan de „ voorsz. Kerk te doen, behalven dat „ het Ambagt daar en boven nog was „ belast met het onderhoud van de „ Kerk aan den Leidsendam, twee Pre- „ dikants huisen, drie Schoolmeesters „ en drie School-huisen, en dat ook Sy „ Suppl^ten in den jaare 1732. in Wils- „ veen hadden moeten doen maken een „ geheel nieuw Predikants huys, waar „ toe Sy dan ook een merkelyke som- „ me gelds hadden nodig gehad, waar „ door de inkomsten van de voorsz. „ Kerk, zelfs gesterkt met de Voor- „ deelen door het gemelde Octroy aan- „ gebragt, op verre na niet suffisant „ geweest waren; Waaromme Sy Sup- „ plianten hun eigen onvermogen be- „ merkende, en geene goederen of Ef- „ fecten besittende, waar door Sy zig „ selven eenigsints in staat zouden be- „ vinden, om in soo noodsaakelyk en „ pieus werk te continueeren, ten waa- „ re Sy Supplianten wederom by Ons „ wierden gegratificeerd met de conti- „ nuatie van het voorsz. Octroy voor „ den tyd van nog twintig jaaren: ree- „ denen, Waaromme Sy Suppl^tn zig „ genoodsaakt vonden te keeren tot „ Ons, ootmoediglyk versoekende dat „ Wy hun Suppl^tn, tot voorkominge „ van de ruïne der Kerken, Predikants „ en Schoolhuisen in hun Suppl^tn meer- „ gem. Ambagt, de voorsz. continua- „ tie gratieuselyk geliefden te verlee- „ nen; ZOO IS 'T, dat Wy de zaa- „ ke en het versoek voorsz. overge- „ merkt hebbende, en, na ingenomen „ consideratien en advis van Onse Ge- „ committeerde Raaden, geneegen we- „ sende ter beede van de Supplianten, „ uit Onse regte Weetenschap, Sou- „ veraine magt en auctoriteit, aan de „ Suppl^ten hebben verleend, zoo als „ Wy aan deselve verleenen by deese, „ continuatie van Octroy, om nog voor „ den tyd van twintig jaaren, ingaan- „ de met de expiratie van de laatste „ concessie, en zulks met den 18^e. De- „ cember 1762., tot onderhoud van de „ Kerk in Wilsveen te heffen en ont- „ fangen twee penningen van ieder gul- „ de van alle verkoopingen van huisen, „ landen en verdere immeubile goede- „ ren, in der Suppl^ten voorsz. Ambagt „ geleegen, waar van de veertigste pen- „ ning aan den Lande moet worden be- „ taald.

„ Lastende een ieder dien het aangaan „ zal, zig hier naar te reguleeren.

„ Gedaan in den Hage, onder On- „ sen Grooten Zegele hieraan doen „ hangen, den veertiende Mey in „ het jaar Onses Heeren en Zalig- „ makers duysend zeven honderd „ drie en sestig.

(*Was geparapheerd*)

P. Steyn, vt.

(*Onder stond*)

„ Ter Ordonnantie van de Staaten.

(*En was getekend*)

Aris v. d. Mieden.

Naar het Origineele Octroy, insgelyks geschreeven op één groot blad perkament, bezeegeld met het Clein Segel *van Holland van* 18. *Guld., geparapheerd door J. v. Hoey; en hebbende onder uithangen het Groot Zeegel van den Lande van Holland en Westfriesland in Rooden Wasche aan eene dubbele franchyne staarte: al mede berustende ter Secretary van den Banne van Stompwyk en Wilsveen.*

Naaby deeze Kerk wordt insgelyks gevonden de zindelyke en seedert den jaare 1732. geheel vernieuwde wooning voor den Predikant deezer Gemeente; beneevens het Schoolhuis en de wooning voor den Schoolmeester, alhier.

Dit al het byzondere zynde, wat ik van deeze plaats te zeggen weete, stappe ik over tot

TEDINGERBROEK.

De Ambachtsheerlykheid Tedingerbroek, dewelke al meede onder den koop van Zoeterwoude, door Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden in den jaare 1610. gedaan uit handen van Jonkheer Ysbrand van Merode, was begreepen, gelyk hier boo-

[illegible] geze[illegible], komt ook wel [illegible] met den naam van *Tedinger-* [illegible] (2), *T*[illegible] (3), en *D*[illegible] [illegible] ook wel van *Helinge*[illegible] (5); [illegible] dezelve een streek Lands, geleegen langs de Vliet, tegen over het [illegible] Dorp Voorburch in Delf[illegible], en al meede gehoorende tot den [illegible] van Stompwyk, onder wiens Pol[illegible] het hier booven (6) is opgeteld ge[illegible]. Echter wordt dezelve met den naam van Ambachtsheerlykheid afzonderlyk vereërd, als zynde niet in alles, wat de Burgerlyke Regeering betreft, met Stompwyk, gelyk wy gezien hebben zulks plaats te grypen omtrent den Leydſchendam en Wilsveen (7), vereënigd; want, behalven dat dezelve ontrent het Waaterrecht geheel van Stompwyk is afgeſcheiden en ten dien opzigte behoort onder het Hooge Heemraadſchap van Delfland, zoo zyn ook over Tedingerbroek twee [illegible] Ambachtsbewaarders (8), aan dewelken, beneevens den Schout, de regeering deezer plaatze is aanbetrouwd, en dewelken al meede jaarlyks, uit een aan de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Stad Leyden, als Ambachtsheeren, overteleeveren dubbeltal, door welgemelde hunne Edele Groot Achtb. worden verkoozen en aangeſteld; doch, voor zoo verre de dingpligtige zaaken aangaat, heeft Tedingerbroek een gemeene rechtbank met de andere gedeelten van den baan van Stompwyk, dewelke hier booven (9) is beſchreeven. Vorders is deeze Ambachtsheerlykheid, dewelke geen leenroerig, maar vry en allodiaal goed is (10), groot in 't geheel 1[illegible]. Morgen Lands (11), en is het getal der Huizen by het maaken van de nieuwe lyſt der Verpondingen van den jaare 1732. gevonden te beloopen op 111. Huizen. Gelyk nu deeze Ambachtsheerlykheid zich ſtrekt langs de Vliet, zoo is dezelve, even als meerdere aldaar ook gelegen Dorpen en Heerlykheden, gelyk Voorburch, Ryswyk en anderen, van ouds verpligt geweeſt de Vaart, genaamd de Vliet, dewelke loopt van Delft na den Leydſchendam, te doen diepen, en te bezorgen, dat dezelve behoorlyk met de noodige vaartuigen konde worden gebruikt: over welk diepen wanneer tuſſchen die van Delft, ter eene; en die van Voorburch en Tedingerbroek, ter andere zyde; in den aanvang der zeſtiende eeuwe eenige geſchillen waren ontſtaan en ter beſliſſing gebragt voor den Hove van Holland, zoo zyn by uitſpraak van denzelfden Hove die van Voorburch en Tedingerbroek daartoe verweezen geworden (12); aan welke uitſpraak in den jaare 1536. nog niet zynde voldaan, zoo heeft Zyne Keizerlyke Majeſteit Karel de Vyfde, als Graaf van Holland, by zyne Opene Brieven, gegeeven te Bruſſel op den 15. July van het gemelde jaar 1536. ten naame van Zyne Keizerlyke Majeſteit, den Stadhouder, Preſident en andere Zyne Raaden in Holland, wel ſtiptelyk bevoolen, dat opgemelde te vooren gegaane uitſpraak van den Hove moeſt worden achtervolgd en teffens anderen, ten deezen meede naalaatigen, ook daartoe bedwongen, om deeze Vaart te helpen diepen, gelyk ik hier booven (13) uit opgemelde Opene Brieven reeds heb aangetoond.

Doch,

(1) Bladz. 617. Bladz. 633. [illegible] Num. 1. en Bladz. 686 Aanteek. N. 1. en nog Bladz. 765. Aanteek. N. 1.

(2) Als by S. van L[illegible] Batav. Ill[illegible] pag. 158. Halma Toneel der Vereen. Ne[illegible] op den naam *T*[illegible], en [illegible] gelyk ſtraks wel [illegible] gezien worden.

(3) Als by van der Houve Handveſt-[illegible], Boek II. pag. 112.

(4) Van Bleyswyck Beſchryv. der Stad Delft, Hoofdſt. III. pag. 85.

(5) In de Lyſt der Leengoederen, ver[illegible] van Wa[illegible]naar, in den jaare 1525, [illegible] hier booven Bladz. 394.

(6) Bladz. 7[illegible].

(7) Hier booven Bladz. 689. als ook Bladz. 759. en Bladz. 835.

(8) D[illegible] onder anderen uit de hier booven op Bladz. 7[illegible]3—706. [illegible]gelaſchte Keure en Ordonnantie tegen het onbehoorlyk V[illegible] Schout en Gerechte van den Banne van Stompwyk, Wilsveen, Leydſchendam en Ted[illegible] op den 11 September van den jaare 1658 gemaakt en by den Edelen Hove van Holland op den 18. December van dat zelfde jaar, goedgekeurd en bekrachtigd.

(9) [illegible] 68[illegible].

(10) Uit de eigenhandige aanteekeningen van wylen den Heere Frans van Mieris.

(11) Uit my meede[illegible]deelde Berichten van den meermaals gemelden Wel-Edelen Heere Mr. Jan Schrevelius, Secretaris van Stompwyk, Wilsveen, Leydſchendam en Ted[illegible].

(12) Handveſten en Privilegien van Rhynland, pag. 424. en van Bleyswyck Beſchr. der Stad Delft, Hoofdſt. III. pag. 88.

(13) Bladz. 785.

Doch, naaderhand, heeft de Stad Delft, naadat dezelve in den jaare 1580. by wettigen koop in eigendom had verkreegen het recht van den Leydſchendam met al zyn toebehooren, hier voor (1) in het breede beſchreeven; en in den jaare 1591. de Hooge Heerlykheid van Ryswyk van de Heeren Staaten van Holland en de Reekenkaamer van de Graaflykheids Domeinen had beleend en daardoor bekoomen het hooge rechtsgebied en de Halsheerlykheid van den Dorpe van Ryswyk en den Ambachte van dien (2); als ook in den jaare 1615. was eigenaar geworden van de Ambachtsheerlykheid van Voorburch met den aankleeven van dien, als dezelve op den 26. September van dat jaar 1615. gekoft hebbende van den Hooggebooren Heere Lamoraal, Prinçe van Ligne, Heere van Waſſenaar (3); het onderhoud van deeze gezegde Vaart aan zich getrokken, en in den jaare 1618. zeer groote koſten gedaan, zoo in het ſchieten en diepen van dezelve Vaart van de Stad Delft af tot aan den Leydſchendam toe, als in het opzetten van het plank- zooden- en paalwerk aan den Vlietdyk van de nieuwe Tolbrugge af meede tot aan den Leydſchendam toe; en ook daarom die van Tedingerbroek ontlaſt en bevryd van allen verderen onderhoud en koſten, aan deeze Vaart of den Vlietdyk in 't vervolg te doen, by eene plegtige Acte door Burgemeeſters en Regeerders van dezelve Stad onder het gewoone Stads zeegel op den 6. February 1620. uitgegeeven (4); gelyk dan ook welgemelde haare Edele Groot Achtbaarheden, by het ſluiten van een minnelyk Verdrag met de Edele Groot Achtb. Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden over het maaken van een nieuwe Trekweg tuſſchen deeze twee Steeden, voorgevallen op den 30. Juny 1636. (5), geheel en al op zich hebben genoomen, om altyd in 't vervolg zorg te draagen, dat de meergemelde Vaart, gezegd de Vliet, van den Leydſchendam af tot Delft toe, in behoorlyke diepte; en ook de Trekweg langs de voorzeide Vaart, tuſſchen den Leydſchendam en de Tolbrugge leggende, met het noodige plank- paal- en zoodenwerk wel en behoorlyk bezet en buiten eenige koſten van de Stad Leyden ten eeuwigen dage onderhouden zal worden; alles in diervoegen, als hun Edele Groot Achtb. reeds in den jaare 1618. de voornoemde Vaart van de Vliet en den gezegden Vlietdyk hadden gedaan diepen en opzetten, en nog jaarlyks zeer groote koſten tot onderhoud van de meergemelde werken hadden verſtrekt; zoo nochtans, dat de Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Leyden, noch over de meergemelde Vaart van de Vliet, noch over het aldaar opgezette plank- paal- en zoodenwerk, noch over 't geen tuſſchen den Leydſchendam en de Tolbrugge is geleegen, nimmermeer eenig recht van ſchouwinge zullen moogen vorderen, of oeffenen; of zich aldaar eenig ander en meerder bewind aanmaatigen, dan hun Edele Groot Achtb. aldaar voor deezen hebben gehad en ook ten dien dage nog hadden: zoo als dit alles in het boovengenoemde Verdrag kan worden naagegaan (6).

Schoon nu deeze Ambachtsheerlykheid van Tedingerbroek zy een vry eigen goed der Stad Leyden, zoo heeft echter de Stad Delft aldaar het recht van Koorentienden (7) te heffen, zonder

(1) Bladz. 763. en vervolgens; zie ook Bladz. 799. en volgende.

(2) Gelyk deeze Stad dan ook, uit krachte van die beleening, tot op den huidigen dag bezitter van deeze Hooge en Halsheerlykheid is; zoo als dit alles te zien is by den Heere Burgemeeſter D. van Bleyswyck in zyne Beſchryv. der Stad Delft, Hoofdſt. I. pag. 28. en Hoofdſt. III. pag. 102. en by J. de Riemer in zyne Beſchryv. van 's Gravenhage, Hoofdſt. II. pag. 16. welke laaſte aldaar meede aanteekent, dat de Heeren Burgemeeſters en Regeerders van 's Gravenhage in den jaare 1688. de Ambachtsheerlykheid van Ryswyk hebben gekoft van den Hoog-Edelen Heere Nicolaas van der Duin, Heere van 's Gravenmoer.

(3) Zie den meergemelden Heere Van Bleyswyck in zyne Beſchryving der Stad Delft, Hoofdſt. III. pag. 104. en de alhier, een weinig laager, intevoegene Stukken.

(4) Dit is te zien in de Handveſten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 392.

(5) Van het aanleggen en in ſtand brengen deezer Trekweg en Trekvaart, zie booven Bladz. 467. en 468. en Bladz. 820—822.

(6) Dit Verdrag is te vinden in de meermaals gemelde Handveſten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 392.

(7) Ik noeme hier bepaaldelyk *Koorentienden*, zoo als dezelven worden opgegeeven in de zoo aanſtonds te volgene Verlybrieven; en in de Lyſt der Leengoederen in den jaare 1525. op Maria van Waſſenaar verlyd, hier booven Bladz. 394. te vinden: want andere Tienden, indien die van Tedingerbroek dezelven verſchuldigd zyn, koomen zeekerlyk aan de Stad Leyden, als Ambachtsheer; 't welk

der eenige bemoeijenis of tegenzeggen van de Stad Leyden, als Ambachtsheer. Deeze Koorentienden toch zyn reeds van zeer oude tyden geweest het eigendom van het aloude en aanzienlyke Huis van Wassenaar, 't welk, gelyk bekend is, in Holland zoo veele en zoo groote goederen heeft bezeeten, dat hetzelve in magt en aanzien aldaar de meeste andere adelyke geslachten verre overtrof (1). Ook zelfs, wanneer het Ambacht van Zoeterwoude, 't welk van ouds met den banne van Stompwyk, waar onder nu ook deeze Ambachtsheerlykheid van Tedingerbroek behoort, schynt vereënigd te zyn geweest (2), nog was aan het oude Huis van Raaphorst (3), en zelfs al eerder, is het Huis van Wassenaar reeds bezitter geweest van deeze Koorentienden in Tedingerbroek; immers ik vinde, dat al in het begin der dertiende eeuw Heer Philips van Wassenaar, Burggraaf van Leyden, Heer Jacobs Broeder, is geweest Heer van Voorburch (4), met welke Ambachtsheerlykheid al vroeg de Koorentienden in Tedingerbroek zyn verknocht geworden (5). Vervolgens heeft Heer Jan, Baanderheer van Wassenaar (6), Burggraaf van Leyden, Ridder van de Orde van 't Gulde Vlies, Raad en Kamerling van Zyne Keizerlyke Majesteit Karel de Vyfde, onder meerdere andere groote goederen en heerlykheden, ook deeze Koorentienden in Tedingerbroek (7) van de Graaflykheid van Holland, als een sterflyk en recht of kwaad leen, te leen gehouden; waarnaa ook, uit krachte van de Opene Brieven van Octroy van hooggemelde Zyne Keizerlyke Majesteit, gegeeven te Gent den 27. December 1521., by dewelken Zyne Keizerlyke Majesteit verklaarde, dat, ingevalle de voorzeide Heer Jan van Wassenaar, zonder mansoir naatelaaten, mogte koomen te overlyden, alsdan tot zyne rechte en versterflyke leenen, dewelken Hy van Zyne Keizerlyke Majesteit, als Graaf van Holland, te leen hield, zyne oudste Dochter, Jonkvrouwe Maria van Wassenaar, zoude worden ontfangen; als meede uit krachte van de Uiterste Wille by welgemelden Heere Jan van Wassenaar op den 3. Juny 1522. gemaakt en door meerhooggemelde Zyne Keizerlyke Majesteit op den 24. September deszelfden jaars bevestigd; wanneer de meermaals genoemde Heer Jan van Wassenaar, zonder zoon of zoonen achtergelaaten, in dienst van Zyne Keizerlyke Majesteit aan eene by Hem in den beginne ligt geachte wonde in den arm, bekoomen door een schoot by het beleg van Slooten, een kleine Stad in den Lande van Friesland, te Leeuwaarden op den 4. December 1523. was overleeden (8); de voorzeide Koorentienden in Tedingerbroek, zoo wel als alle zyne andere met de dood ontruimde Heerlykheden en Leenen, 't zy goede en onversterflyke, 't zy rechte en versterflyke Leenen (9), zyn gekoomen op zyne voorgemelde Erfdochter Maria van Wassenaar; gelyk dan wyders, ten verzoeke van de Hooggeboorene Vrouwe Josina, geboorene Graavinne van Egmond, Douariere van den welgemelden Heere Jan, Baanderheere van Wassenaar, Moeder van de meergemelde Jonkvrouwe Maria van Wassenaar, met de voornoemde Koorentienden in Tedingerbroek, en te gelyk met alle de andere Hollandsche Leenen, door wylen den hooggemelden Heere van Wassenaar met den dood ontruimd, op den

[illegible] blykt uit het geen noopens de Delf[illegible] is aangeteekend by den Heer Van Leeuwen [illegible] in zyn Hollands Tiendrecht, Deel II. pag. 227. en 228. waarom [illegible] Heer Burgemeester van Bleyswyk [illegible] Beschryving der Stad Delft, Hooft. II. pag. 174 [illegible] mistast, wanneer Hy [illegible] der Stad Delft in 't algemeen opgeeft van de [illegible] in Tedingerbroek

(1) Zie over dit Huis onder anderen Historia & Genealogia Wassenariorum vetustissimæ Gentis Hollandiæ P. C. Bockenb.; en Gouthoeven's Chronyk in 't Geslacht van Wassenaar, pag. 135—140. en ook S. van Leeuwen Batav. Illustr. pag. 1147—1162

(2) Handvesten en Privilegien der Stad Leyden, pag. 728. en volgende.

(3) Hier booven Bladz. 632.

(4) A. Pars Katwyksche Oudheden, pag. 251. Gouthoeven's Chronyk, pag. 135. en van Leeuwen Batav. Illust. pag. 1147.

(5) Uit oude my meedegedeelde met de hand geschreevene Aanteekeningen.

(6) Sim. van Leeuwen in zyne Beschryving der Stad Leyden, pag. 482. noemt deezen laatsten Burggraaf van Leyden, uit het [illegible] van Wassenaar, Jor[illegible] van Wassenaar; doch verkeerdelyk. Zie ook booven Bladz. 393. Pars Katwyksche Oudhed. pag. 253. Gouthoeven's Chronyk, pag. 137. en anderen.

(7) Booven Bladz. 394.

(8) Gouthoeven's Chronyk, pag. 137. en Van Leeuwen Batav. Illust. pag. 1151.

(9) De lyst van alle deeze Hollandsche Leengoederen is te vinden hier booven Bladz. 393—395

den 12. September van den jaare 1525., en dus ontrent twee jaaren naa het overlyden van haaren Heer Vader, door en van wegen hooggemelde Zyne Keizerlyke Majesteit, de meergenoemde Jonkvrouwe Maria, Vrouwe van Wassenaar, Burggraavin van Leyden, is verlyd geworden; zoo als dit alles ten duidelykften blykt uit het volgende Uittrekzel van de dieswegens uitgegeevene Verlybrief.

„ Karel, &c. Doen cond allen luyden alsoe Wy by andere Onse opene brieven gegeeven in Onser Stadt van Gendt den sevenentwintichsten dach van Decembris vyftienhondert een entwintich, ende omme den redenen daar inne verklaart geconsenteert ende geoctroyeert hadden wylen Onsen lieven ende getrouwen Ridder van Onser Oirdene, Raidt en Camerlinc den Heere van Wassenaire Burchgrave van Leyden &c. uyt sonderlinge Gracie in Faveur ende bekennisse van diversche syne Groote ende menichvuldige diensten dat Jonkvrouw Marie van Wassenaire Onse Nichte syne oudste Dochter Nae syn doot in gebreck van man hoir succederen erven ende ontfangen soude worden totten rechten ende versterffelicke leenen die hy van Ons als Grave van Hollandt houdende was, ende by specificatie in deselve brieven verclaart stonden, ende alsoe deselve Heer van Wassenaire sonder soen ofte soonen after te laten in Onsen dienst in Vrieslandt gestorven is, daar by alle syn Heerlicheden ende Leenen die hy van Ons hilt ende gesuccedeert syn, soe nae de Coustume van Onsen Lande van Hollandt, aangaende de onversterflicke Leenen als de rechte ende versterffelicke Leenen uyt machte van Onsen brieven van octroye, ende oock uyt machte van seecker testament by denselven Heer van Wassenaire gemaickt derden in Junio vyftienhonderd twee entwintich by Ons geconfirmeert vierentwintichsten in Septembri daar an op Joncfrouw Marie van Wassenaire Onse Nichte syne outste Dochter voorsz. Soe is op huyden voor Onsen lieven ende getrouwen Ridder, van Onser Oirdene de Grave van Hoochstraten als Stadthouder Generail van Onsen Landen van Hollandt Zeelandt ende Vriesland gecompareert Vrouwe Josyne van Egmont Vrouwe Douagiere van Wassenaire Onse Nichte met Joncfrouw Marie van Wassenair haar Dochter voorsz. begerende te versoucken alle de voorsz. Heerlicheden ende Leenen haar voorsz. Dochter bestorven ende angecomen bydoode van wylen den Heer van Wassenair inder manieren hier voren verclaert, SOE EIST dat Wy behouden Ons ende eenen yegelycken syns rechts verliet ende verleent hebben, verlien ende verleenen mit desen Onsen Brieve de voorsz. Onse Nichte Joncfrou Marie Vrouwe van Wassenaire ende Burchgravinne van Leyden de Naegeschreven parceelen van Leene; Te houden van Ons, Onsen Erven ende Nacomelingen Graven en Gravinnen van Holland, tot zulken recht ende Leene als hier Naer van parceel tot parceel verclaert staet, Eerst &c. Item d' Ambochtsheelicheyt van Voorburch die Corenthiende ende Smaeltiende aldaer Die Wint aldaer, die Corentiende in Tedingerbrouck tot eenen rechten Leene; Item &c. Ende dit al Navolgende de ouden brieven ende Onsen Registeren daer van wesende, Behoudelick ende welverstaende dat indien de voorsz. Joncfrou Marie overleet sonder getrouden mans geboerte achter te laten, dat Wy ende Onse Nacomelinghen Graven ende Gravinnen van Hollandt indien gevalle weedercommen en wesen sullen aengaende de voorsz. versterffelicke Leenen sulck als Wy gheweest hadden indien Wy den Heer van Wassenaer de voorsz. Gracie niet gedaen en hadden, ende dat mits desen 't verly van de voorsz. versterffelicke Leenen op een Vrouwe te verlyen de Conditie van denzelven versterffelicken Leenen Niet gemuteert of verandert en sullen wesen of dat 't selfde getogen sal worden in Consequentie tot Onsen achterdeele, Ende voor Onse voorsz. Nichte heeft Ons Hulde, eet, ende manschip gedaen Onse Lieve ende Ghetrouwe Neve ende Capiteyn Generail van alle Onse Landen van Herwaerts over, Heer Floris van Egmondt Grave van Buyeren, Heer van Ysselsteyn Sinte Martynsdyck &c. Haer Neve, Behouden ende welverstaende dat huer kerckelicke Voicht in der tyt wesende gehouden werdt den Eet te vernieuwen als 't behoert, hier waren by

 „ an,

„ an, ende over als Onſe Leenmannen
„ van Hollandt de Heere van Bredero-
„ de, de Heere van Hueckelum, Jonk-
„ heer Willem Turch Heere tot Nyeu-
„ wenroede, Meeſter Jan van Duvoir-
„ de Onſe Raidt ordinaris in Hollandt,
„ Heer Willem Oom van Wyngaerden
„ Ridder Heer tot Albrantswaerde, en-
„ de Adriaan van Dorp,

„ Actum twaelfden in Septembri vyf-
„ tien honderd vyfendetwintich.

Ter zyde ſtond:

„ Gecollationeert jegens de ori-
„ ginale brieven den achtienden
„ in Octobri vyftienhonderd
„ vyfentwintich by my

En was geteekend:

„ V. Dammas.

Uit myne MS. Privilegien der Stad Delft. En wordt ook gevonden in myne Verzaameling van Reſolutien en andere Stukken, der Stad Leyden, haare Regeeringsform, beſtuur, regten, &c. concerneerende.

Vervolgens zyn door het huwelyk van deeze Vrouwe Maria van Waſſenaar met den Hooggebooren Heere Jacob, den eerſten Graaf van Ligne, in Henegouwen, alle die groote en aanzienlyke Hollandſche Heerlykheden en Leenen, (en dus ook deeze Koorentienden van Tedingerbroek) welke allen dit oude adelyke Hollandſche Huis verre booven de andere edele geſlachten van Ons Vaderland in magt en aanzien hadden verheeven, in het Henegouwſche Huis van Ligne overgegaan, door welk Huis dan ook naderhand, van tyd tot tyd, alle die Hollandſche Leenen en Heerlykheden aan verſcheidene Steeden en andere magtige Heeren zyn verkoft geworden, 't welk hier aantetoonen niet is van Ons tegenwoordig beſtek (1). Dus heeft dan ook de Stad Delft by wettigen koop in eigendom bekoomen de Ambachtsheerlykheid van Voorburch, met de Koorentienden en de Smaltienden, en de Wind aldaar, en de Koorentienden in Tedingerbroek, voor de ſomme van negentienduizend en vierhonderd gulden, alles zoo als de opgemelde Ambachtsheerlykheid en Tienden met derzelver aankleeven van de Graaflykheid van Holland tot eenen rechten Leen gehouden werden; doch echter, onder deeze uitdrukkelyke voorwaarde, dat dien koop geen ſtand zoude grypen, ten zy men van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland mogte verkrygen deeze gunſt, dat het opgemelde Leengoed wierde veranderd in een goed en onverſterflyk erfleen; en dat dienvolgende, indien deeze, by de Stad Delft aan hunne Edele Groot Moog. te verzoekene, gunſt mogte worden afgeſlaagen, alsdan de gezegde Stad Delft zoude konnen van den koop afgaan; gelyk dit alles blykt uit het Verdrag van verkoop en koop, ter deezer zaake op den 26. September 1615. aangegaan tuſſchen de Hooggeboorene Vrouwe Maria van Meluin (2), Prinçeſſe van Ligne en van 't Heilige Roomſche Ryk, &c., als laſt en volmagt hebbende van den Hooggebooren Heere Lamoraal, Prinçe van Ligne en van het Heilige Roomſche Ryk, &c., Haaren Heere en Man, ter eene; en de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeeſters en Regeerders der Stad Delft, voor reekening en ten behoeve van de voorzeide Stad, ter andere zyde; en welk Verdrag alhier volgt:

„ Op Huyden den 26e. Septemb.
„ Ao. XVIc. Vyftien heeft de
„ Hoog Geboren Vrouw Maria van
„ Meleun, Princeſſe van Lingen ende
„ van 't Heyligen Ryck &ca. als Laſt,
„ ende procuratie hebbende van mede
„ den

(1) Zie hier booven Bladz. 395. & 396. A. Pars Katwykſche Oudhed. pag. 253—257. Dus heeft de Stad Leyden, als hier voor reeds is aangeteekend, van de Heeren Prinçen en Graaven van Ligne en Faukenberg in 't jaar 1582. gekoft de Ambachtsheerlykheid van Leyderdorp met het Veer over den Rhyn; zie booven Bladz. 602. en Bladz. 642. in de Aanteekening No. 1. nog in 't jaar 1615. de Hooge en Ambachtsheerlykheid van Oeſtgeeſt en Poelgeeſt; zie meede hier booven Bladz. 613. en in 't jaar 1651 den Burg van Leyden met het Burggraafſchap, het recht van de Gruite en van den Marktol, en alle den aankleeven van dezelve Leenen; zie insgelyks hier booven Bladz. 396.

(2) Deeze Vrouwe Maria van Meluin was eene Zuſter van den Heere Prinçe van Eſpinoy, en onthield zich veeltyds in de oude, doch niet lang daarna insgelyks verkofte, Huizinge van Waſſenaar, in 's Gravenhage; gelyk wordt aangeteekend by A. Pars in zyne Katwykſche Oudheden, pag. 253

„ den Hoog Geboren Heere Lamoral
„ Prince van Lingen ende van 't Hey-
„ lig ryck &c^a. Haar Heer en Man
„ wesende d'voorsz. procuratie in date
„ den eersten January XVI^c. Veertien
„ Verkoft opde conditien hier Nae bes.
„ aen de E. Heeren Burgem^ren ende
„ Regeerders der Stad Delft, die desel-
„ ve coope ten behouve van deselve
„ Stad hebben geaccepteert, de Heer-
„ licheyd van Voorburg mit de thien-
„ den aldaar, als mede in Teylinger-
„ brouck ende andere daar toebehoren-
„ de ende daar onder resorterende, mit
„ alsulke regten Geregtigheeden gevol-
„ ge ende aencleven van dien als desel-
„ ve by de Hoog gedagte Heere Prin-
„ ce ende de Hooggebooren syne Voor-
„ saten genoten ende gepossideert syn;
„ te weeten dat de voorsz. Heeren Coo-
„ pers gehouden sullen wesen voor de
„ voorsz. Heerlicheyd thienden, ende
„ 't gunt daar van Dependeert te beta-
„ len in goeden Gancbaren Gelde tes-
„ fens ende gereet die somme van Nee-
„ gentienduysent Vierhondert Guldens
„ van xl. Grooten 't stuck Vrygelt,
„ sonder eenig afbrak off diminutie ter
„ sake van Verpondingen xl. penn. an-
„ dere contributien ofte Impositien
„ hoe die genoemt soude mogen wer-
„ den;

„ Des syn de voorsz. Heeren Coopers
„ gehouden te procureren aen de Ed.
„ Mog. Heeren Staten van Holland
„ ende Westvriesland tot haren koste
„ ende sonder diminutie van de voorsz.
„ Cooppenn. dat de voorsz. Heerlic-
„ heyd, thienden ende 't gunt vorder
„ daar van dependeert die ten rechten
„ Leenne gehouden werden soude mo-
„ gen werden verandert verheven ende
„ bezeten werden tot een goet Erffe-
„ lick ende onversterffelick Erffleen;

„ Ende sal de Hoog gemelte Vrouwe
„ Vercoperſſe de voorsz. Heerlicheyd
„ thienden ende aencleven van dien als
„ vooren tot een Goet Leen verandert
„ synde aen de voorn. Heeren Coopers
„ Leveren ende opdragen voor Stadhou-
„ der, ende Leenmannen van Holland,
„ met belofte van deselve te Vryen en-
„ de Waren onder Generael Verband
„ van haar Persoon ende Goederen, en-
„ de middeler tyd binnen een maand
„ dit contract van coope, ende 't gunt
„ daar uyt volgt te doen Approbeeren
„ by den Hooggemelten Heere ende
„ Prince haar Heer ende Man, Wel-
„ verstaande indien de Heeren Coo-
„ pers voorn. de voorsz. Veranderinge
„ in goet Leen Niet en konde vercry-
„ gen of dat de voorsz. Heeren Staten
„ daar vooren meer souden eysschen als
„ de voorn. Coopers oirbaer soude vin
„ den daar vooren te betalen;

„ Dat in sulken gevalle de voorsz.
„ Coopers vry sal staan, uyt de voorsz.
„ Coop te scheyden.

„ Ende belooft de Hooggedagte
„ Vrouwe Verkoperſſe in sulcken ge-
„ valle te sullen restitueeren de voorsz.
„ Neegentien duysent Vier honderd Gul-
„ den mitten interesse van dien jeegen
„ den penning sestien van den tyd, die
„ sullen wesen ontfangen, ende dit bin-
„ nen den tyd van een Jaer Nae date
„ van desen,

„ Voor de restitutie van welcke penn.
„ mitten intresse van dien als voren de
„ Vrouwe Vercoperſſe voor Stadhou-
„ der ende Leenmannen van Holland
„ specialicken zal verbinden de Hooge
„ en de Ambagtsheerlicheyd van Was-
„ senaer mitten Landen, ende andere
„ partyen van goede Leenen, daar toe
„ behoorende, mitsgaders die Hooge
„ Heerlicheyd van Catwyck, ende tot
„ meerder verseeckerheyd van de Hee-
„ ren Coopers haar daar inne by den
„ Hoogen Raade laten Condemnee-
„ ren, en d'voorsz. spetiale Verbonde
„ Heerlicheeden en Goeden voor de
„ voorsz. restitutie doen verclaren,
„ Verbonden, ende Executabel, daar
„ toe de Hooggedagte Vrouw Verco-
„ perſſe speciale Last verleent op Cor-
„ nelis Lucq haren procureur;

„ Sal meede de Vrouwe Vercoperſſe
„ den Coopers overleveren alle brie-
„ ven Chartres ende papieren de voorsz.
„ verkogte Heerlicheyd, thienden en-
„ de aencleven van dien, concernee-
„ rende mediate, of immediate Wel-
„ verstaande indien eenige brieven
„ Chartres of papieren waren die be-
„ neffens de verkogte partyen Nogh
„ aengingen andere Heerlicheyd, Heer-
„ licheeden of Goederen de Hoogge-
„ dagte Vrouwe toekomende, dat de-
„ selve Vrouwe van sodanige brieven
„ Niet anders gehouden sal wesen den
„ Coopers te leveren als Copye auten-
„ tycq of Vidimus onder 't segel van
„ den Hoogen Raade ofte Hove van
„ Holland, sonder des Vrouwe Verco-
„ persches kosten; alle 't welck voorsz.
„ is de voorsz. partyen belooft hebben
„ ende belooven mits desen Nae te ko-
„ men ende te Agtervolgen onder Ver-

 „ band

„ band van allen regten ende Regte-
„ ren, ende ſonder Arg ende Liſt,

„ Ten oirkonde hier van gemaakt „ twee gelyck Luydende Contracten by de Hooggedagte Vrouwe Princeſſe ende den Penſionaris der Stad Delft onderteyckent, „ uyten Naem van de Heeren Cooperen voorſz.

(Ende was onderteyckent :)

Marie de Melcun;
J. Camerling.

Geëxtraheerd uyt het Regiſter in dorſo [illegible] 1616. [illegible] 1625. [illegible] Fol. 2. [illegible] MS. Privilegien der Stad Delft.

Alvoorens dit Verdrag in diervoegen ſchriftelyk werd geſlooten en geteekend, zoo hadden welgemelde hun Edele Groot Achtb. zich reeds (waarſchynlyk, geduurende de onderhandelingen over deezen koop; of ten minſten, geduurende dien tyd, dat het geſlooten Verdrag werd in geſchrifte gebragt) vervoegd by de hooggemelde 's Lands Staaten met te kennen geeven van deezen ten behoeve van hunne Stad gemaakten koop, en ook met verzoek, dat hun Edele Groot Moog., in aanmerking neemende, zoo, 't geen ten opzigte van dit gekofte Leengoed en zyn aart en geſteldheid, wegens voorige gebeurde zaaken, eenige betrekking konde hebben; als ook, de goede en getrouwe dienſten, door de Stad Delft, in den beginne van den oorlog en vervolgens tot op dien tyd, ten nutte en behoeve van de gemeene zaaken en ten welzyn van het Gemeene Land met allen iever, moed en getrouwheid beweezen, in een ernſtig voorneemen, om ook daarby te volharden; uit hunne Souveraine en hoogſtgebiedende magt, geliefden het opgemelde Leengoed, door den Hooggebooren Heere Prinçe van Ligne ten rechten leene van de Graaflykheid en Hooge Overheid van Holland en Weſtfrieſland gehouden wordende, te veranderen in een goed en onverſterflyk erfleen, ten einde het aldus aan en ten behoeve van de Stad Delft door en van wegen welgemelden Heere Prinçe van Ligne voor de Heeren Stadhouder en Leenmannen van Holland zoude konnen worden geleeverd en opgedraagen; in welk verzoek dan ook op den 17. December van dat zelfde jaar 1615. by meerhooggemelde Heeren Staaten goedgunſtiglyk is bewilligd geworden (1); van welk verhandelde in het Regiſter der Beſluiten van de hooggemelde Heeren Staaten gevonden worden de volgende aanteekeningen:

„ *Reſolutie Holland van den 8. tot den „ 25. September 1615.*

„ Is rapport gedaen van de communicatie tuſſchen de Gecommitteerde Raden ende die Luyden van „ de Reeckeninge, ghehouden met de „ Raden ende Gedeputeerden van de „ Vrouwe Princeſſe van Ligny, als „ procuratie hebbende van den Heere „ Prince van Ligny, Heere van Waſſenaer, op de gepreſenteerde Requeſte, omme verſcheyde Leenen die „ voor rechte ofte quade Leenen ghehouden worden, als van Oegſtgeeſt, „ Valckenburgh, Voorburgh, de Viſſcherye in den Rhyn, Thienden van „ Eyckenduynen, en de geconverteert „ te hebben tot onverſterffelycke Leenen; ende ghelet op &c. Waer op, „ ende op de Requeſten van Burgermeeſteren ende Regeerders der Stadt „ van Delft, nopende de Ambachts-Heerlyckheydt van Voorburgh, ende de Thienden aldaer, ende in Tedingerbroeck van wegen die ſelve „ Stadt gekocht; ende insgelycks van „ Burgermeeſteren ende Regeerders der „ Stadt van Leyden, nopende het gene in Oegſtgeeſt, aen Landen, andere Goederen ende Rechten, quact „ Leen ſoude mogen weſen, rypelyck „ ghelet zynde; is naer deliberatie verſtaen, by de Heeren Edelen ende „ meeſte Steden, dat de Gecommitteerde Raden ende de Luyden van de „ Reec-

(1) De Heer Burgemeeſter D. van Bleyswyck in zyne Beſchryving der Stad Delft Hoofdſt. III. pag. 104. zegt, dat deeze verandering van dit Leengoed in een goed en onſterflyk Leen zy geſchied op den 15. December 1615., het geen, ten opzigte der by de Heeren Staaten dieswegens genoomene Reſolutie de waarheid zyn kan, zoo als uit de hier boven ingelaschte Reſolutien van Holland kan worden opgemaakt; ſchoon de Opene Brieven van Octroy van de Heeren Staaten van Holland en Weſtfrieſland, waarby deeze converſie is geſchied, eerſt zyn gegeeven op den 17. December 1615.

„ Reeckeninghe werden volkomentlyck „ gheauthoriseert, omme met de Re- „ monstranten ofte hare Gecommit- „ teerden eyntelyck te handelen op &c. „ ende dat in deselve handelinge alle de „ Leenen van den Huyse van Wasse- „ naer sullen ghemaeckt ende gecon- „ verteert worden in onversterffelycke „ Leenen, mids &c.

„ *Resolutie Holland van den* 1. *tot den* „ 22. *December* 1615.

„ OP de Remonstrantie van Burger- „ meesters ende Regeerders der „ Stadt van Delft, nopende de Koop „ van Voorburgh, met de Thienden in „ Tedingerbroeck, ende appendentien „ van dien: Is naer deliberatie verstaen, „ dat tot versekeringe der Stadt Delft „ de Ambachts-Heerlyckheyt van Voor- „ burgh, met de voorsz. Thienden en „ appendentien, voortaen gehouden „ sullen werden voor een onversterffe- „ lyck Leen.

Geëxtraheerd uit het voorschreeven Register der Resolutien van de hooggemelde Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, van de maanden September en December 1615.

Terwyl dit alles nog veel breeder uit de hier nevens gevoegde Opene Brieven, by hunne Edele Groot Moog. aan de Stad Delft, tot een eeuwigduurend bewys van deeze hunne hooge toestemming, uitgegeeven, (van dewelken my door eene zonderlinge gunst en aangenaame bewilliging van de Wel-Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft, en by eene zeer vriendelyke voorspraak van den Wel-Edelen Gestrengen Heere Mr. Hendrik Vockestaert, Secretaris van dezelve Stad, op de allerverpligtendste wyze, ten mynen verzoeke, een naauwkeurig, duidelyk en gewettigd Affchrift is toegezonden, voor welke my beweezene groote eer en gunst ik by deezen aan de hooggemelde Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Delft; en ook aan den Wel-Edelen Gestrengen Heere Secretaris Vockestaert voor zyne genoomene moeite en betoonde goedwilligheid; myne verschuldigde dankbaarheid en geduurige erkentenis openlyk betuige) koomt te blyken:

„ DE RIDDERSCHAP, EEDE- „ LEN ENDE STEDEN van „ Holl, en Westvrieslant, Represente- „ rende den Staten van den selve Lande, „ DOEN TE WETEN, Also Burge- „ meesters ende Regierders der Stad „ Delff, Ons verthoont hebben, dat sy „ remonstranten van Vrouwe Maria de „ Meleun Princesse van Linge, ende des „ heyligen Ryex, Marquise van Roubais, „ ende Vrouwe van Wassenaer &c. als „ hebbende procuratie van den Hee- „ re Prince van Linge, &c. haar heer „ ende man vercocht hadden tot be- „ houff ende gerieff van deselve Stee- „ de, De Ambachtsheerlickheyt van „ Voorburch, mit den Coornthienden „ ende Smalthienden aldaar, mitsgaders „ de Coornthienden in Tedingerbrouck, „ ende voorts alle vorder Preeminen- „ tien, rechten, Gerechticheden, Ge- „ volgen ende Aancleven van deselue „ Ambachtsheerlykheyt, zulcx de wel- „ gemelte heere Prince van Linge en- „ de syne Voorvaderen, deselue tot „ noch toe gepossideert ende beseeten „ hadden, En 'e n.. rdien de nature van „ 't voorsz. Leen soude mogen worden „ gecontroverteert, soo bleecke noch- „ tans by de Leen Registeren van den „ huyse van Wassenaer, dat heer Phi- „ lips van Wassenaar syn Jongeren „ Soon hadde gemaakt d'Ambachts- „ heerlickheeden van Voorburch, ende „ de Ketel, dewelcke als noch ten goe- „ den Leene verheven werden, Ende „ dat naar doode vañ Welgemelten „ heere Philips, daar over questie by „ den Ouderen Soon, weesende gemo- „ veert, by uytspraecke verstaen was, „ dat de voorsz. maeckinge moste sor- „ teren effecte, welcke voorsz. Am- „ bachtsheerlickheyt nu weder geco- „ men ware aen den Welgemelten hee- „ re Prince van Linge als heer van „ Wassenaar, moste verstaan worden „ deselve ex Linea Collaterali op des- „ selffs heeren Princen Voorvaderen te „ weesen gecomen, 't welk nyet en „ hadden connen geschieden, indien de „ voorsz. Ambachtsheerlyckheyt ge- „ weest ware van sulcke nature als men „ de Quade Leenen was houdende, Dat „ mede bevonden werde, dat heer Jo- „ han van Wassenaer by de Keyserlic- „ ke Mat. Carolo Quinto hoogstloffe- „ licker Memorie, gelast synde te maac- „ ken een denombrement van alle syne „ sterffelicke ende quade Leenen daar „ onder Voorburch metten aancleven

 „ van

,, van dien nyet en hadde begreepen,
,, sulcx dat dienvolgende de voorsz.
,, Ambachtsheerliekheyt met 't gunt
,, daer van dependeerde zedert het
,, voorsz. denombrement nyet anders
,, verlydt en was geweest ten Rechten
,, Leene als onder Conditie, soo be-
,, weesen werden, dat de voorsz. Am-
,, bachtsheerlickheyt t'eenigen tyde On-
,, versterffelick Leen geweest ware,
,, dat het voorsz. Verly ten rechten
,, Leene nyet en soude prejudiceren,
,, blyckende van 't voorn. verhaelde
,, breder by d'Extracten Ons geexhi-
,, beert, nochtans om de Controver-
,, sien, Disputen ende Questien te voor-
,, cōmen, die op de natuyre van
,, 't voorsz. Leen in tyden ende wylen
,, soude connen werden gemoveert,
,, hadden de voorn. Remonstranten goed
,, gedacht haer aen ons t'Addresseeren,
,, Reverentelyck versouckende dat Wy
,, Insicht nemende op de goede ende
,, getrouwe diensten die de Stad Delff,
,, so in den begin van de Oorloge, en-
,, de vervolgens tot noch toe ten be-
,, houve van de Gemeene Saecken met
,, yver ende Courage beweesen hadde,
,, daerinne sy geresolveert waren te con-
,, tinueeren weesende noodeloos breder
,, mentie daar van te maecken, als Ons
,, seer wel bekent, Believen wilden,
,, de voorsz. Ambachtsheerlickheyt van
,, Voorburch, Coorn ende Smalthien-
,, den aldaar, metten Coornthienden
,, in Tedingerbrouck, ende 't gunt
,, vorder daer van dependeert, te ver-
,, claren, te weesen een goet ende on-
,, versterffelick erffleen, off 't selve
,, daar inne in der bester forme te ver-
,, anderen ende Converteeren, SO
,, IST, dat Wy op de redenen van de
,, voorsz. versoucke ende anderen daar
,, over in Consideratie commende ge-
,, leth hebbende, ende willende de Re-
,, monstranten over de Disputen van
,, 't voorsz. Leen van de Ambachtsheer-
,, lickheyt van Voorburch, metten
,, Coornthienden ende Smalthienden al-
,, daar, mitsgaders de Coornthienden in
,, Tedingerbrouck, ende voorts alle
,, vordere Preeminentien, rechten, Ge-
,, rechtigheeden, gevolge ende Aenclee-
,, ven van deselve Ambachtsheerlick-
,, heyt setten in zekerheyt, nae rype
,, deliberatie uyt Onser Weetenschap,
,, Souveraine Authoriteyt, ende vol-
,, cōmene macht den voorsz. versoucke
,, volgende, geconsenteert geaccordeert
,, ende geoctroyeert hebben, Consen-
,, teeren, Accorderen, ende Octroyeren
,, by desen, dat de vercope van de Am-
,, bachtsheerlickheyt van Voorburch,
,, metten Coornthienden ende Smal-
,, thienden aldaar, mitsgaders die Coorn-
,, thienden in Tedingerbrouck, ende
,, alle vorder preeminentien, rechten
,, Gerechtigheden, gevolgen ende aen-
,, cleven van deselve Ambachtsheer-
,, lickheyt sal hebben effecte, ende aen
,, de remonstranten in qualiteyt voorsz.,
,, ofte den geenen hier naer recht, en-
,, de actie van deselve vercrygende,
,, overgedragen, ende by deselve be-
,, seten mogen worden, tot een on-
,, versterffelick erffleen, daar toe Wy
,, 't selve in faveur van de Remonstran-
,, ten alleen uytten natuyre van een
,, quaad of regten leenen in een on-
,, versterffelyk erffleen (voor zoo veel
,, als nood zy) verandert, gemuteert,
,, ende geconverteert hebben, Veran-
,, deren, muteeren ende Converteeren
,, by deesen, ende op de Verheerge-
,, wade, ende Hoffrechten daar toe van
,, ouds gestaan hebbende, mits sy Luy-
,, den 't selve Leen op een leuent per-
,, soon sullen moeten ontfangen, Or-
,, donnerende dat dese Onse brieve van
,, Consente, Accorde, Octroye ende
,, Permutatie t' Onser Camere van de
,, Reeckeninge ende Registeren sullen
,, worden gepresenteert, om aldaar ge-
,, visiteert synde, te worden geregis-
,, treert, ende geinterineert, ende dat
,, gedaen weesende, Lasten Wy so die
,, van deselve Camere van de Reecke-
,, ninge, als meede onsen lieven ende
,, getrouwen heere, Johan van Olden-
,, barnevelt, Ridder heere van Berc-
,, kel, Rodenrys &c. Stadhouder ende
,, Registermeester Onser Leenhove, de
,, voorsz. Ambachtsheerlickheyt mette
,, Coornthienden ende Smalthienden,
,, mette Coornthienden in Tedinger-
,, brouck, ende alle vordere preemi-
,, nentien, rechten, gerechtigheeden,
,, gevolge, ende aancleve vañ selve
,, Ambachtsheerlickheyt voortsaen als
,, een goet onversterffelick erffleen, te
,, laten overdragen, verlyen ende ver-
,, heffen, ende daar van brieven passee-
,, ren naer Style ende Usantie van Onse
,, Leencamer, Ende ten eynde de Re-
,, monstranten ofte die geenen heurs
,, actie ende recht vercrygeñ deesen
,, Onsen Consente, Octroye, Conver-
,, sie ende Gratieuse Concessie mogen
,, genyeten, Deroguereñ Wy, ende
,, doen te nyete alle voorgaande Edic-
,, ten,

„ ten, Placcaeten ende Ordonnantien „ daar by de Converſie van Leenen „ worden geinhibeert, dewelke Wy „ deſen aengaande aff ende te nyet doen, „ willende dat deeſe Onſe Conceſſie „ Accorde, Octroye ende Mutatie tot „ allen tyden, vaſt, ende onverbrekelick gehouden, ende geachtervolgt „ ſal worden, ſonder dat de Remonſtranten, ofte die geenen heures rechts „ ende Actie verecrygende, gedaen, ofte gedaen doen ſal mogen worden, „ eenich hinder, belet, off moyeniſſe „ ter Contrarie.

„ Gedaen in den Hage onder Onſen „ Grooten Zegele hier aen gehange op ten XVII^en dagh van December in 't Jaar ons heeren, „ eenigen heylants ende Saligmaeckers Seſthienhondert ende „ Vyfthien,

„ (*Was geteekent*)

J. van Oldenbarnevelt. vt.

„ (*Op de Plicque ſtond*)

„ Ter Ordonnantie van den Staten,

„ (*Was geteekent*)

A. Duyck, 1616.

„ Hebbende onderuythangen Een „ Zegel van Rooden Waſſche aan „ een dubbelde Francyne Staarte.

„ (*Op de rugge ſtond*)

„ Naer dat deeſe opene brieuen van „ Conceſſie, Accorde, Octroye ende „ Mutatie ten Burele vañ Camere vañ „ reeckeniñ. in den Haghe ſyn geleeſen eñ geexamineert zoo zyn deſelue „ aldaar als geinterineert, geregiſtreert „ in 't tweede Regiſter mette rode „ Leeuwe beginneñ metten Jaere „ XVI^C. Veertyen voorleden fol. XLI. „ & ſeq.

„ Gedaen ten Burele voorſz. opden „ XXV^en January A°. XVI^C. Seſthyen,

„ (*Onder ſtond*)

„ My Jegenwoordich,

„ (*Was geteekent*)

J. van Myerop, 1616.

„ (*Lager ſtond*)

„ Op huyden den XXVI^en January „ A°. XVI^C. Seſthien ſyn deſe Opene „ Brieven van Octroye, Mutatie, ende „ Conceſſie in de Regiſtercamer van „ Holland gepreſenteert, geviſiteert, „ ende naer haere forme ende Inhouden geregiſtreert in 't Regiſter vañ „ Brieven van Converſie vañ Leenen en ſtaande aldaar fol. LXI. verſo & Ultra,

„ Gedaen in den Hage ten dage en „ Jaere voorſz.

„ (*Onder ſtond:*)

„ In kenniſſe van my,

„ (*Was geteekent*)

D. Gool, 1616.

Nog laager ſtaat:

„ Accordeert met deſſelvs Principaal „ ter Camere van Heeren Burgemeeſteren ende Regeerders der „ Stad Delft in 't Secreet Vertrek „ Lade 14. beruſtende, by my Secretaris der gem Stad Delft den „ 6. December 1766.

En is geteekend:

H. Vockeſtaert.

Naa deezen nu is met al het meergenoemde Leengoed op den 5. February 1616. verlyd en verleend de Heer Johan van Lodeſteyn, Oud-Burgemeeſter der Stad Delft, uit den naam en ten behoeve van de voorzeide Stad, uit krachte van het goedvinden van de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der meermaals genoemde Stad Delft; van welke gedaane Opdragt de Verlybrief alhier is ingelaſcht:

„ De Ridderſchap &c^a. Doen kond „ allen Luyden alſoo de Hoog „ Geboren Vrouw, Vrouw Maria de „ Meleun Princeſſe van Ligne ende „ des Heylig Ryx, Vrouwe van Waſſenaer &c^a. uyt kragte van hare ſpeciale procuratie op haar gepaſſeert, „ by oock de Hoog Geboren Heer, „ Heer Lamoral Prince van Ligne ende 's Heylig Ryx, Heer van Waſſenaer &c^a. haar Heer ende Man, onder deſſelfs ſegel ende hand van date „ den 1^e. January A°. XVI^C. Veertien „ mitsgaders in conformite van den „ ſchriftelicken contract van coop gedateert den 26. Septembris A°. XVI^C. „ Vyftien beneffens deeſen, in onſen „ Leen-

,, Leenregiſter van Holland geregis-
,, [illegible]teert, op den 28. derſelver maend
,, voor Heer Johan van Oldenbarne-
,, velt, Ridder, Heere van Berckel,
,, Roderys, Stoutenburg &c^a. Stadhou-
,, der van onſe Leenen ende den Leen-
,, mannen hier Nae genoemt, ons mit
,, halm, hande, ende monde opgedra-
,, gen overgegeven ende quytgeſchou-
,, den heeft ſonder eenig regt, actie
,, ofte toeſeggen daar meer aen te be-
,, houden als onſe Leenmannen wys-
,, den dat regt was, ende dat ten be-
,, houve van de Stad van Delft, D'Am-
,, bagtsheerlicheyd van Voorburgh de
,, Corentienden, ende Smaltienden al-
,, daar, de Wint aldaar, ende de Coo-
,, rentienden in Tedingerbrouck, die de
,, Hoog Gemelte Heere Prince van
,, ons tot eenen rechten Leenne gehou-
,, den heeft, ende Wy Nu by onſe ope-
,, ne brieven van Octroy van dato den
,, 17. Decembris leſtleden geconver-
,, teert hebben tot een goed onverſterf-
,, felyk Erfleen welcke brieven van
,, Octroy in 't Regiſter van converſie
,, van de Leenen ende oock Neffens de-
,, ſen is geregistreert, SOO IS 'T dat
,, Wy d' voorſz. opdragte overgifte
,, ende quytſcheldinge believende ēn
,, danckelick Nemende behouden ons
,, ende eenen yegelyken ſyns Regts
,, verleyd ende verleend hebben, ver-
,, lyen ende verleenen mits deſen onſen
,, brieve Johan van Lodeſteyn, oud
,, Burgerm^r. van de voorſz. Stad Delft,
,, uyten Name ende ten behouve van
,, deſelve Stad, vermogens d'Acte van
,, Burgerm^rs ende Regeerders van de
,, voorſz. Stede Delft mede in Onſe
,, voorſz. Leenregiſter geregiſtreert,
,, de voorſz. Ambagtsheerlicheyd van
,, Voorburgh, de Coorentiende, ende
,, Smaltiende aldaar, de Wint aldaar,
,, ende de Corentienden in Tedinger-
,, brouck te houden van Ons van we-
,, gen de Graeflicheyd ende Hooge O-
,, verigheyd van Holland ende Weſt-
,, vriesland tot een goed onverſterffe-
,, lyck Erfleen; Behoudelyk ende Wel-
,, verſtaande dat Nae den overlyden van
,, de voorn. Johan van Lodeſteyn by
,, alzulken anderen Perſoon als by Bur-
,, germeeſteren ende Regeerders in der
,, tyd weſende daar toe genomineert ſal
,, werden, dit Leen verheven, ende
,, de Heerlicke regten ende Heerge-
,, waden betaelt ſullen werden; Ende
,, hier van heeft ons d'voorſz. Johan
,, van Lodeſteyn hulde Eed, ende man-
,, ſchap gedaen als 't behoorde, ende
,, dat in handen van den voorſz. Hee-
,, re Stadhouder, daar by aan ende
,, over waren als onſe Leenmannen van
,, Holland, Heer Cornelis van der My-
,, le Ridder, Heer van der Myle S^t.
,, Anthonis Polder &c^a. Raad van Sta-
,, te der Vereenigde Nederlanden,
,, Heer Reynier van Oldenbarnevelt
,, Ridder Heere van den Tempel,
,, Groenevelt, Ambagts-heer van
,, Brandwyck &c^a. Houtveſter van
,, Hollandt ende Weſtvriesland, Eg-
,, bert Gool Onſen Griffier van de Lee-
,, nen, Steven Snouck Commiſſaris
,, Ordinaris van de Monſteringe, ende
,, Carel de Briedere, 't oirconde &c^a.

,, Gedaan in den Hage den V^e. Febr.
,, A^o. XVI^c. ende Seſtien.

Geëxtraheerd uyt het Regiſter in dorſo g[illegible]ekend Tr. B. ab anno 1616. ad [illegible]tum 1626. Capt^t. Noordh[illegible] F[illegible] 1. Verſo. En is ook te vinden in [illegible]n MS. Privilegien der Stad D[illegible]t.

Gelyk het dan ook verder ſeedert dien tyd een eigendom der Stad Delft, het zelve als een Goed Leen van de Edele Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland te Leen houdende, is gebleeven, en daar meede, op den huidigen dag, in naam van deeze Stad door hunne Edele Groot Moogenden, volgens de daarvan zynde Verlybrief van den 7. December van den jaare 1759., de Wel-Edele Geſtrenge Heer M^r. Gerard van Hogeveen, tegenwoordig Raad in de Vroedſchap en Regeerend Schepen der Stad Delft, is verlyd.

Hier meede nu ook van de afzonderlyke beſchryving van Tedingerbroek afſtappende, moet ik nog met een woord gewag maaken van het burgerlyke voorrecht, het welk allen de landzaaten van den Banne van Stompwyk, in het gemeen, toekoomt, dat zy nimmermeer om geene loopende of perſoonlyke ſchulden binnen de Stad Leyden moogen worden bezet; maar dat, in zulken gevalle, den Schout en Gerechte van deezen Banne dieswegens brieven van afſchryving aan Schout en Schepenen der Stad Leyden konnen afzenden, en dat aan zoodaanige brieven ook hun Edele Achtb. zich zouden gedraagen, mits dat de Ingezeetenen der Stad Leyden het zelfde recht ook onder het rechtsgebied van Stompwyk moeten genieten. En is

is dit voorrecht aan de landzaaten van deezen Banne, gelyk meede aan de Ingezeetenen van veele andere Dorpen (1) in Rhynland, toegeſtaan in den jaare 1532., wanneer dezelven ook hebben gedraagen in de laſten der vernieuwing en hermaaking van de Viſchbrugge binnen deeze Stad, als zynde aldaar van ouds geweeſt het uitpad en den overgang van alle deeze Dorpen over den Rhyn, zoo buiten, als binnen 's dyks; 't welk deeze Dorpen verpligtte dezelve Brugge te helpen onderhouden (2); terwyl de andere Dorpen (3), dewelken in deeze laſten tot onderhoud der Viſchbrugge niet hebben willen gelden, hunne rechten daarop hebben verlooren en overzulks aan deezen meede die gunſt by de Stad Leyden is geweigerd geworden (4).

Voor

(1) Onder deezen zyn ook de andere Hooge en Ambachts-Heerlykheden deezer Stad, als Leyderdorp, Oeſtgeeſt en Poelgeeſt, en Zoeterwoude; van dewelken hier booven Bladz. 603. 612. 652. en 653. te zien is.

(2) Deeze reeden van verpligting wordt opgegeeven door Mr. Simon van Leeuwen; en ook door my, als wigtig en wettig, omhelsd; gelyk ik reeds hier booven Bladz. 653. Aanteeken. N°. 1. heb verklaard.

(3) De Dorpen, zoo wel die in deeze laſten hebben gecontribuëerd, als die deeze contributie hebben geweigerd, worden allen opgeteld gevonden by Mr. S. van Leeuwen in zyne Aanteekeningen op de Coſtumen van Rhynland, pag. 201. num. 3., als meede achter het oude Keurboek der Stad Leyden, gedrukt in 't jaar 1583., pagg. 132. en 133.

(4) Zie van deeze Viſchbrugge, derzelver maaking, onderhoud en daaruit ſpruitend recht, meede het aangeteekende hier booven Bladz. 514. Moogelyk zoude zich iemand verwonderen, dat ik dit, by de Stad Leyden aan deeze gecontribuëerd hebbende Dorpen toegeſtaane, Voorrecht, als eene zonderlinge *gunſt*, aanmerke en opgeeve; en meenen, dat het zelve alleenlyk moet gehouden worden, als eene wederzydſche vriendelyke inſchiklykheid, naardien, by het toeſtaan van dit Voorrecht aan deeze Dorpen, ook teffens is bedongen, dat de Ingezeetenen der Stad Leyden meede een gelyk voorrecht in het rechtsgebied deezer Dorpen zouden genieten; en, gevolgelyk, daaruit dit beſluit konnen opmaaken, dat dit voorrecht, aan eenige Rhynlandſche Dorpen geweigerd zynde, ook in die Dorpen aan deeze Stad op gelyke wyze zoude moogen geweigerd worden en het dus voor geene zonderlinge *gunſt* te houden zy. Doch, men gelieve te letten, dat de Burgers en Poorters der Stad Leyden ten platten Lande, noch in hunne goederen, noch in hunne perſoonen, om eenige perſoonlyke ſchulden moogen worden bezet of aangehouden: het welk aan die van Leyden by een byzonder Handveſt van Graaf Willem den Derden, bygenaamd den Goeden, (als hier booven Bladz. 644. is aangeteekend) op den 1. May van den jaare 1306. (te vinden by Fr. van Mieris Groot Charterboek D. II. pag. 55—57.) als een voorrecht is vergund, en ook by een nog naader Handveſt op den 5. January van den jaare 1315. door hooggemelden Graaf bekrachtigd; (gelyk dit meede gevonden wordt Ibid. pag. 148—150.) en vervolgens door zynen Zoon en Opvolger in de Graaflyke waardigheid, Willem den Vierden, te gelyk met alle de andere Privilegien, Voorrechten en Vryheden der Stad Leyden, op den 31. May van den jaare 1338. door zyne Opene Brieven is beveſtigd geworden; (zoo als insgelyks te zien is Ibid. pag. 609. en meede wordt opgegeeven in de Privilegien en Handveſten van Rhynland, pag. 378.) terwyl ook deeze punten, benevens alle de andere Privilegien van deeze Stad, door alle de opgevolgde Graaven van Holland, van hand tot hand, den een den ander volgende, zyn goedgekeurd en geconfirmeerd geworden, gelyk dit is verhaald en aangetoond door den Heere Burgemeeſter Orlers, in zyne Beſchryv. der Stad Leyden, D. III. pag. 601., zoodat deeze Stad zich altyd met recht op alle de Handveſten der Graaven mooge beroepen en (des noodig) ook gebruik maaken van het bevel van Hertog Philips van Bourgondien, vervat in zyn Handveſt, op den 11. Juny van den jaare 1452. aan deeze Landen in 't gemeen, en aan de Steeden in 't byzonder, gegeeven, met deeze woorden: *dat of 't gebeurde dat hier namaels by Ons eenige Brieuen of Mandamenten ghegeuen worden, contrarie of tegen den voorſeyde Rechten, Priuilegien en Vryheden, die geene van onſen voorſeyde Landen of Steden, die ſy aengaen ſouden, ſullen dat te kennen geeuen onſen getrouwen Stedehouder ende Raede der ſeluer onſe Landen, omme daer inne te voorſien alſoo van reden behooren ſal.* waarby dan ook de hoogſtgemelde Hertog nog verder voegt deeze aanmerkelyke en zeer naadruklyke verklaaring: *Ende by alſoo dat onſe voorſeyde Stedehouder ende Raede daer inne niet en verſagen, ſoo geloouen Wy dan den ſeluen onſen Landen ende Steden, iſt dat ſy komen by ons oft onſen Grooten Raedt, daer op alſoo te voorſien, dat onſe voornoemde Landen ende Steden in haeren voorſeyde Rechten, Priuilegien ende Vryheden niet uerkort en ſullen worden.* En dit is insgelyks by vervolg van tyden gebleeken te zyn den duidelyken wil van de by de Nederlanderen zoo beminde Kleindochter van deezen Hertog, Vrouwe Maria van Bourgondien, wanneer zy denzelven in haar Groot Privilegie, op den 14. Maart van den jaare 1476. aan deezen Lande verleend, op het XXI. Artl. aldus uitdrukt: *Als 't gebeurt dat by Ons of Onſe Naecomelinghen, of by Onſe Hoogen of Prouinciaelen Raede eenige bevelen, geboden of verboden uytgeſonden worden, gedraegen ſonder middel, ofte by middelen tegen generale of particuliere Privilegien van den Lande of* *Ste-*

Voor het overige door my reeds, hier voor, gemeld zynde, dat tot den geheelen Ban van Stompwyk, waar onder behooren de Leydſchendam, Wils-

veen

Steden, dat die bevelen, geboden of verboden geen ſtadt en ſullen mogen grypen noch hebben, maer ſullen van onwaerde ſyn en blyven en niet adſtringeeren noch bedwingen den geenen die daer inne gequetſt ſoude mogen weſen. Dit en alle andere Voorrechten, door de Stad Leyden dus wettiglyk verkreegen, konnen dan ook door niemand verkort worden, of de Stad, in derzelver gebruik ſlechts eenigzins belemmerd wordende, heeft het recht, om van de Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, in welker boezem alleen, naa het afzweeren der Graaflyke Regeering, als nu beruſt de magt en het gezag dier oude Graaven, in gevolge van de opgemelde verklaaring van Hertog Philips, te vorderen, dat zy by het volle en vrije genot van alle haare Voorrechten, geen uitgezonderd, worde gehandhaafd, waartoe dan ook de hooggemelde Heeren Staaten by hunne ernſtige Verklaaring van den 16. October des jaars 1587., houdende alle de Privilegien en Conceſſien, aan de Steeden door de Graaven in der tyd gegeeven, voor geconfirmeerd en zonder alteratie voor eeuwig beveſtigd, zich aldus hebben verpligt, zoodat, en der Staaten Souveraine Vergaadering, en elk Lid van dezelve, daardoor tot voorſtand van alle onze Privilegien althans verbonden zyn: 't welk dan ook de Heeren Schepenen deezer Stad Leyden, begrypende hunne eigene verpligting tot bewaaring van des Stads rechten en gerechtigheden, by hunne Miſſive van den 7. December 1667., geaddreſſeerd aan hunne Edele Groot Moog., met alle voorzigtigheid en wel gepaſte vrymoedigheid, aan hooggemelde Heeren Staaten hebben onder het oog gebragt en daar by gebruikt deeze merkwaardige woorden: *Wy bidden UEd. Gr. Moog., dat dezelven ons niet en believen te chargeeren met zoodaanige beveelen, of interdictie, die tegens des Stads Privilegien koomen te ſtryden, nochte in zaaken, daar van den Souverain by dezelve Privilegien zyne totale diſpoſitie ten behoeve van de Steeden heeft overgegeeven.* Terwyl ook nog, in gevolge van het aangehaalde Artikel uit het Groot Privilegie van Vrouwe Maria van Bourgondien, alle bevelen, geboden of verboden, gegeeven tegen algemeene Lands, of byzondere Stads Privilegien, niemand der Burgeren en Ingezeetenen van deezen Lande, die zich daarmeede in zyn recht mogte benaadeeld vinden, konnen verpligten, naardien de zoodaanigen aldaar worden gezegd te zyn van onwaarde en geen ſtand te moogen grypen, noch hebben. Maar, behalven deeze boovengemelde byzondere vergunning aan de Stad Leyden, zoo ſteunt ook dit meergenoemde Voorrecht nog daarenbooven op eene oude en algemeene Lands Coſtume, van onheuglyke tyden plaats gegreepen hebbende en altoos, als een vaſten regul, onderhouden zynde, *dat geene Poorters en Ingezeetenen van de Groote Steeden, in Holland, ten platten Lande, noch in hun goed, noch in hunne perſoonen, gearreſteerd moogen worden, om eenige perſoneele actien*; gelyk zulks te zien is in zeekere Conſultatie, gegeeven door vyf voornaame Rechtsgeleerden op den 23. April 1638., en dewelke, als een beveſtiging deezer Coſtume, wordt overgenoomen by den der Hollandſche rechten, coſtumen en practyk zeer kundigen Rechtsgeleerden en in zyn leven zeer geachten Secretaris van den Hove van Holland, Zeeland en Friesland, Willem van Alphen, in de Papegay, D. I. Hoofdſt. XXIV. pagg. 350. en 351., en ook als dusdaanig wel elders is aangehaald, als by Mr. P. Bort in zyn fraaije tractaat over de Arreſten; en Mr. Sim. van Leeuwen in zyne Aanteekeningen op de vertaalde Verhandeling van P. Peckius over het Hand-opleggen en Bezetten; aangetoogen in de Manier van Procederen voor den Hove van Holland, &c., Tit. V. cap. 6. §§. 5. 6. & 7., zoodat, dienvolgende, de Burgers en Ingezeetenen der Stad Leyden dit voorrecht, en uit hoofde van de gemelde byzondere Handveſten, en ten aanzien van de aangetoogene, door wettige bewyzen beveſtigde, algemeene Coſtume, ook moeten genieten in die Dorpen, aan dewelken eene gelyke *gunſt* door de Stad Leyden, als gezegd is, met billyke reeden is geweigerd geworden. Deeze Coſtume wordt wel wederſprooken door den Grooten Rechtsgeleerden, den Heere Preſident van Bynkershoek, Lib. I. Quæſt. Jur. Priv. Cap. 15. Maar, (het zy met eerbied voor de naagedachtenis van dien Grooten Man gezegd) echter, myns oordeels, zonder genoegzaame reedenen en allezins voldoenend bewys; daar dit recht op de byzondere Handveſten en het algemeen gebruik van onheuglyke tyden is gegrond; terwyl ik meene, dat 'er ook (des noodig zynde) nog voorbeelden genoeg zouden zyn by te brengen, dat verſcheide, een gelyk recht hebbende, Hollandſche Steeden dit haar wettige recht hebben weeten te verdeedigen en ſtaande te houden, zonder het zelve te willen onderwerpen aan het oordeel der Hoven van Juſtitie, dewelken zelfs, in gevolge van de ordres, onder anderen vervat in het zoo even aangetoogen Handveſt van Hertog Philips van Bourgondien, gehouden zyn, de Steeden, by haare Rechten, Privilegien en Vryheden, tegen alle infractien te maintineeren; en alle dezelve Privilegien en Conceſſien, in het behandelen der zaaken, ter kenniſſe van hunne Ed. Moog. gebragt wordende, uit hoofde der opgemelde Verklaaring, by 's Lands Staaten in den jaare 1587. gegeeven, als zoo veele Grondwetten, aantemerken; gelyk daarom, by de Reſolutie van hunne Edele Groot Moog. van den 25. May 1735., aan de welgemelde Hoven zulks nog naader is geinjungeerd, om, in het recht ſpreeken, ook acht te geeven op de Privilegien en welhergebragte oude Coſtumen en Uſantien. En verdient (myns oordeels) ter deezer geleegenheid niet zonder opmerking voorby gegaan te worden de CLXXXII. Burgerlyke Keure deezer Stad Leyden, welkers titul is: *Beſetten van Poorters, of Innewoon-*

woonders : en by dewelke de Heeren Schout en Schepenen deezer Stad, acht geevende, zoo op de byzondere Handveſten van deeze Stad, als op de algemeene Handveſten, aan allen 's Lands Ingezeetenen gegeeven, van nooit voor eenen anderen, dan den dagelykſchen en competenten, Rechter te konnen geroepen worden; en ook op het CXXe. Artl. van de Inſtructie van den Hove, by Keizer Karel den V., als Graaf van Holland en Zeeland en Heere van Friesland op den 20. Augusty van den jaare 1531. te Bruſſel gearreſteerd, by het welk, tot beveſtiging van de verleende Handveſten, aan alle de onderzaaten van Holland, Zeeland en Friesland duidelyk wordt verbooden, elkanderen in de eerſte inſtantie anders, dan voor den ordinaris en dagelykſchen Rechter, te betrekken: Doch van dit zyn nochtans, volgens de algemeene practyk hier te Lande, alleen uitgezonderd de Arreſten, dewelken, Juriſdictionis fundandæ cauſa, pleegen te geſchieden, gelyk uit de leere van den meergeroemden Bort, Peckius en anderen, genoeg bekend is: en niet begeerende, dat deeze zoo algemeenlyk ingevoerde practyk, tot naadeel hunner Burgeren en Ingezeetenen, te zeer misbruikt wierde, waardoor hunne wettiglyk verkreegene Privilegien grootelyks zouden konnen worden gekrenkt en op eene verregaande wyze benaadeeld; met alle voorzigtigheid en met advis en goedvinden der Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen van dezelve Stad, hebben gekeurd en geſtatuëerd; dat aan geene Poorteren en Inwooneren geöorloofd zal zyn, malkanders perſoonen of goederen, het zy binnen, het zy buiten deeze Stad, te bezetten; anders, dan wanneer zich eenige merkelyke ſuſpicie of achterdenken mogte opdoen, dat iemand voorneemens ware, zyne woonplaats te willen ruimen of zyne goederen te verſteeken; en dat wyders, in zoodaanigen geval, den geenen, die zulke bezetting zoude willen doen, echter zal gehouden zyn, alvoorens daartoe te verzoeken en te verwerven de bewilliging van de Edele Achtbaare Heeren Schout en Schepenen; en dat de ten deezen naalaatigen telkens zullen verbeuren eene boete, naamlyk, van vyftig gulden, indien het arreſt geſchied zy buiten de Stad; en van tien gulden, indien het arreſt binnen de Stad mogte gedaan zyn: doch worden nochtans ten deezen uitgezonderd de huishuuren, voor dewelken een iegelyk ten allen tyden, zonder eenige boete te verbeuren, des huurders goederen, dewelken in het verhuurde, en dus op den grond van den verhuurder, worden gevonden, zal moogen bezetten: gelyk dit alles blykt uit de opgemelde Keure, zoodaanig, als dezelve op den 6. Maart van den jaare 1658. op nieuws is gearreſteerd, in de maand Augusty van dat zelfde jaar openlyk voor den Volke is afgeleezen, en in het Leydſche Keurboek, in dat jaar gedrukt, wordt gevonden: terwyl deeze Keure echter reeds langen tyd te vooren is gemaakt geweeſt en ook bereids wordt gevonden in het oude Leydſche Keurboek, gedrukt ten bevele van Die van den Gerechte derzelver Stad in 't jaar 1583. en vervattende alle de Keuren op den laatſten December 1582. by de Heeren Schout en Schepenen, met advis van de Heeren Burgemeeſteren, gemaakt en gekeurd; en op den 18. 19. en 20. April van het volgende jaar 1583. voor den Volke afgeleezen; in welk Keurboek deeze is de CXXIV. Burgerlyke Keure, genoegzaam overëenkoomende in alles met de gemelde vernieuwde Keure, en van dezelve ſlechts daar in verſchillende, dat, by de oude Keure, tegen den geenen, die bevonden zal worden, eenige bezetting van zyns Meedeburgers of Meedeinwooners perſoon of goed, 't zy binnen, 't zy buiten deeze Stad, tegen den duidelyken letter van deeze Keure, gedaan te hebben, alleenlyk wordt geſteld, in de beide gevallen zonder onderſcheid, eene boete van vyf gulden: En is deeze verhooging van boete, by onze ſchrandere en voorzigtige Voorouders naaderhand in den jaare 1658. gedaan, niet zonder merkelyke reedenen geſchied, aangezien de mindere waarde van 't geld in het jaar 1658., gereekend tegen het jaar 1582., wanneer deeze Republiek nog was in haare eerſte opkoomſt, daar dezelve in 't jaar 1658. reeds was op eenen vaſten grond geſteld en uittermaate bloeijde. Ook is in deeze Stad, alwaar men van oudsher, niet zonder reedenen, altyd zeer jaloers van zyne rechten en gerechtigheden is geweeſt en voor dezelven met een loflyken iever heeft gewaakt, deeze Keure ſteeds met alle vermoogen gehandhaafd, waarvan in oude Aanteekeningen een byzonder geval wordt gevonden, geſchied in den jaare 1638.; wanneer zeeker Burger en Inwooner van deeze Stad, zoo uit naam van zich zelven, als van zyne meedeſtanderen, allen in deeze Stad woonende, zich had vervoegd tot den Ed. Hove van Holland, en aldaar, op zyn te kennen geeven by een wydloopig Requeſt, houdende onder andere middelen, dat hy, indien hy genoodzaakt ware, den ordinaris loop van Juſtitie te moeten ingaan, alsdan waarſchynlyk zyne hand op eene leedige plaats zoude leggen, naardien de goederen in dien tusſchentyd zouden worden verſtooken, van den zelfden Hove, uit krachte van zeekere Schepenenkennis, gepaſſeerd voor Schout en Schepenen van den Dorpe Waſſenaar, inhoudende zelfs prorogatie van Juriſdictie, op den 18. December 1638. geïmpetreerd Mandement van Arreſt op de goederen van eenen zeekeren Winkelier binnen deeze Stad, en dus van zynen Meedeburger en Meedeinwooner; waarnaa de eerſtgemelde Burger, als Impetrant van dit Mandement van Arreſt, zich heeft gewend tot de Heeren Schepenen-Meeſteren alhier, en verzocht hunner Ed. Achtb. adſiſtentie in het exploicteeren van het zelve Mandement; welke Heeren, daarop lettende, dat dit verleende Arreſt directelyk aanliep tegen de opgemelde CXXIV. (nu CLXXXII.) Burgerlyke

zelfden ſterflyken Ambachtsheer wordt benoemd, dan tot Zoeterwoude, naardien

Keure, van dit geval aanſtonds hebben [illegible] gegeeven aan de Edele Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte deezer Stad, alwaar men, begrypende, dat, hoewel 'er by het XIII. Artl. van de zoo even aangehaalde Inſtructie van den Hove zeer ſtipte bevelen (alle welke bevelen, wanneer dezelven worden bevonden te ſtryden met de byzondere of algemeene Handveſten, aan de Steeden verleend, in gevolge van het hier zoo aanſtonds bygebragte Artikel van het Groot Privilegie van Vrouwe Maria van Bourgondien, zyn van onwaarde en geen ſtand moogen grypen, noch hebben.) waren gegeeven, om dewelken men ſomtyds (op het eerſte gezigt en zonder naauwkeurig onderzoek) mogte worden geoordeeld, verpligt te zyn deezen Impetrant, op zyn verzoek, in het doen van dit Arreſt met de ſterke hand der Juſtitie te helpen en aan hem allen byſtand te verleenen; en hoewel door den opgemelden Winkelier by de gezegde Schepenenkennis de Jurisdictie van deeze Stad ook ware geprorogeerd geworden en hy zich daardoor aan den Ed. Hove van Holland hadde onderworpen en geſubmitteerd, ('t welk aan geen Leydſch Burger of Poorter, noch voor zyn perſoon, noch voor zyne goederen, immermeer, ten naadeele van de Privilegien deezer Stad, is geoorloofd te doen, naardien deeze Privilegien zyn gegeeven aan het geheele Lichaam der Burgery, van het welk één Lid, indien hy tot dat Lichaam wil blyven behooren, zich niet kan afzonderen, zonder het geheele Lichaam te benaadeelen; *arg. l. 27. l. 45. §. 1. de Reg. Jur. l. 52. π. de Verb. Oblig. l. 2. §. 8. π. de Adminiſtr. rer. ad Civit. pertin. add. l. 73. §. 4. l. 83. l. 135. l. 147. l. 176. de Reg. Jur. atque multa loci, in Jure Civili & Canonico paſſim ob*[illegible] waar in dus het Burgerlyke met het Natuurlyke Lichaam, 't welk door de geweldige [illegible] van één Lid merkelyk wordt [illegible], geheel overëenkoomt. En moet toch altyd een zeer groot onderſcheid gemaakt worden tuſſchen die Privilegien, dewelken aan byzondere Perſoonen zyn verleend, en zoodaanige Privilegien, dewelken aan geheele Genootſchappen zyn vergund geworden; *l. 196. de Reg. Jur. l. 36. §. ult. π. de Fideicomm. Libertat. add. l. 68. de Reg. Jur.* en, de Privilegien aan het geheele Lichaam der Burgery verleend zynde, is ook het zelve Lichaam aan het behoud van deezen wel het meeſt geleegen, zoo dat van dezelven, buiten toeſtemming der geheele Burgery, geen afſtand mooge worden gedaan; *arg. l. 11. de Reg. Jur.*, ook zelfs niet door het geheele Lichaam der Regeering; *l. 6. pr. π. de Offic. Proconſ. & Legat. l. 70. de Reg. Jur.* 't welk, ſchoon het in andere gevallen, als [illegible] van wetgeeving, de geheele Stad of Burgery mooge repreſenteren, tot dit te doen geene magt bezit, [illegible] elk Lid, zich by eede verbonden [illegible], de Stad gehouw en getrouw te zullen weezen, en, naar zyn uiterſte vermoogen, te helpen en byteſtaan, tot bevordering van haare eer en welvaart, ook daardoor zich verbonden heeft, alle haare Privilegien, geenen uitgezonderd, heiliglyk te helpen bewaaren, zonder dezelven te verwaarloozen of van eenigen derzelven afſtand te doen, dewyl in dezelven de voornaamſte luiſter en bloei der Burgery geleegen is; maar is, in tegendeel, de gantſche Regeering, en elk Lid van dezelve in 't byzonder, gehouden en uit hoofde van zyn pligt genoodzaakt, tot behoud van alle de aan het geheele Lichaam der Burgery verleende Privilegien, zich, met allen iever en ernſt, in de breſſe te ſtellen, en, dieshalven, nooit te gedoogen, dat zoodaanige prorogatie, onderwerping, of ſubmiſſie, dewelke, nimmermeer en op geenerhande wyze tegens de Privilegien hebbende moogen geſchieden en daarom van onwaarde zynde, in 't vervolg ook nooit kan worden goedgekeurd; *arg. l. 29. l. 141. l. 178. l. 201. l. 210. de Reg. Jur.*, wanneer dezelve al zy geſchied, ſtand grype en effect ſorteere: en, zoodaanige waren ook de gedachten der Leydſche Regenten in den jaare 1739., wanneer hun Ed. Groot Achtb. in zeeker Vertoog, tot beweering van het recht deezer Stad aan de Edele Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland overgegeeven, volmondig en naar waarheid zeggen, dat het bekend is, *dat geen Poorter kan of vermag te verwaerlooſen een Privilegie en Regt, 't gunt hem niet privatïvelyk, maer 't geheele Lighaem van de Staat vergunt is geworden; en waer tegens de Burgemeeſteren en Regeerders te meer moeten vigileeren, op dat naderhandt uit zodaenig een enkel geval niet een nadeelige conſequentie zoude worden getrokken.* En zeeker, *quod alterius jus [illegible] juri nocere nequit*, is uit het recht, als *l. 49. de Reg. Jur. & arg. l. 9. pr. π. Quæ in fraud. Creditor. l. 9. pr. π. de Liber. l. Cauſ. l. 155. pr. de Reg. Jur. multiquæ aliis Juris Civilis & Canonici locis:* te zeer bekend, dan dat het meerdere opheldering zoude vereiſchen.) men nochtans, booven dit alles, gehouden was, de Privilegien met alle vermoogen voorteſtaan en te beſchermen, en daarom deeze prorogatie, ſchoon alleenlyk geſchied in eene civile zaak, niet te erkennen, (naardien de Privilegien in 't generaal en zonder onderſcheid, zoo van het civile, als van het crimineele, ſpreeken, *& quum Privilegia, licet ſtrictiſſime quidem ſint interpretanda, attamen minime ſint diminuenda*; waarom dan ook het Hof van Holland in zeekere Miſſive, op den 11. December 1728. aan de Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen der Stad Leyden geſchreeven, zelfs met ronde woorden heeft erkend; *zeer gaarne te willen toeſtaan, dat het eene bekende zaak is, dat generalyk de Burgers van de reſpective Steeden alhier in Holland, zoo wel in het crimineel, als in het civil, moeten worden te recht geſteld voor haaren dagelykſchen en competenten Rechter, en regulariter daarvan niet moogen worden geavoceerd.* Jaa, zelfs zoude ik, voor myn gevoelen, daarby nog meenen, dat, wanneer 'er al iets twyffelachtigs zy, men alsdan zelfs voor de Privilegien, en de ſtipte bewaaring van dezelven, moet ſtem-

dien deeze Ambachten te ſaamen aan deeze Stad zyn verkoft en opgedraagen (1); en teffens bericht zynde, hoedaanige burgerlyke regeering in deeze plaatzen van oudsher tot op den huidigen tyd toe ſtand grype (2), is daar by alleen nog te voegen, dat althans van deezen Banne van Stompwyk, en dus meede van den Leydſchendam, Wilsveen en Tedingerbroek, zyn

Pieter Hubertus Pla,
Schout.

Mr. Jan Schrevelius,
Secretaris.

En hier meede zoude ik een einde konnen maaken van dit Hoofdſtuk, bevattende eene Beſchryving van de Heerlyke goederen der Stad Leyden, ten ware ik my verpligt vonde, om aan den gunſtigen Leezer ter deezer geleegenheid nog meede te deelen twee voornaame ſtukken, zynde Beſluiten, by de Regeering deezer Stad genoomen en op deeze Heerlyke goederen eene algemeene betrekking hebbende, en ook allezins tot beantwoording aan myn oogmerk ſtrekkende.

Het eerſte deezer ſtukken is een goedvinden van de Heeren Burgemeeſteren en

ſtemmen; *arg. l. 20. l. 56. l. 155. §. 2. l. 179. l. 192. §. 1. de Reg. Jur.*) zyne rechten en gerechtigheden verder te handhaaven en de voorgemelde CXXIV. Burgerlyke Keure met allen ernſt vaſt te houden; vervolgens, naadat alleenlyk daarop was ingenoomen het wys en voorzigtig advis van den zeer ervaaren en ſchranderen Heere, Mr. Johan van Wevelichoven, ter dier tyd Raad en Penſionaris van deeze Stad; een Man door zyne groote Rechtsgeleerdheid in die dagen by alle Geleerden zeer gezien en daardoor genoeg vermaard, die deezen poſt, geduurende den tyd van twee en veertig jaaren, met eene buitengemeene gezetheid, groote naarſtigheid en allen luiſter heeft waargenoomen en uit wiens noeſten arbeid en zeer diepe kunde deeze Stad dan ook veel nuts heeft getrokken; op dit advis alleen, met eene groote en loflyke cordaatheid en te gelyk ook met eene welberaadene promptitude, (het welk in zoodaanige gevallen doorgaans eene groote influentie op de zaaken heeft en ſteeds veel goeds uitwerkt) heeft verſtaan, dat deezen Impetrant van het gemelde Mandement van Arreſt zich had behooren te gedraagen naar de meergemelde Keure en van de Edele Achtbaare Heeren Schout en Schepenen te verzoeken en te verwerven conſent tot het doen van dit Arreſt; en dat, dien volgende, door de Heeren Schepenen-Meeſteren geene adſiſtentie in het exploicteeren van het zelve Mandement moeſt worden verleend. Gelyk dan ook, in gevolge van dit goedvinden van hunne Edele Groot Achtbaaren, aan den zelven Impetrant by de Heeren Schepenen-Meeſteren zyn gedaan verzoek van adſiſtentie geheel is ontzegd; zonder dat door den Ed. Hove van Holland, ziende de nooit genoeg te roemene cordaatheid en promptitude van de Leydſche Magiſtraat, in die dagen, daar tegen iets, hoe ook genaamd, is ondernoomen: in tegendeel heeft deeze pryswaardige Reſolutie het allezins gewenſchte gevolg voor deeze Stad, tot ſtaaving van haar wettige recht, gehad, wanneer de opgemelde Impetrant zich heeft genoodzaakt gevonden, van het voorgeroerde aan hem by den Hove van Holland verleende Mandement van Arreſt en van alle de verdere proçeduren, dewelken uit krachte van het zelve zouden moogen koomen te vallen, te renunçieeren; en zich naar de meergenoemde Keure te gedraagen; en dus vervolgens, op nieuws, zich te wenden tot de Ed. Achtbaare Heeren Schout en Schepenen van deeze Stad en van haare Ed. Achtbaarheden te verzoeken Arreſt op de goederen van den gemelden Winkelier, zynen Meedeburger en Meedeinwooner; welk Arreſt aan hem dan ook op den 24. December 1638. door hun Ed. Achtb. op zyn vooraf gaande verzoek is geconſenteerd, mits, dat dit Arreſt zoude worden gedaan door een Boode met de Roede van deeze Stad en, in gevolge van de Keure deezer Stad, ten pericule van hem Verzoeker en behoudens aan zyne Party zyn debath en defenſie. Deeze byzondere gebeurtenis, dewelke in gelyke en andere voorvallen voor den opmerkenden van veel nut kan zyn, heb ik gemeend, ter deezer geleegenheid, ten blyke der getrouwe waakzaamheid van onze braave Voorouderen tot bewaaring van hunne wettige rechten en gerechtigheden, en alzoo tot roem van dezelven, hier in te moeten voegen; en vertrouwe ik, dat den Beſcheiden Leezer my daarom deezen, ſchoon grooten, uitſtap wel zal willen ten beſten houden. Dit alleenlyk moet ik ten deezen nog zeggen, dat deeze CLXXXII. Burgerlyke Keure tot op den huidigen dag nog is in viridi obſervântia, en nimmermeer afgeſchaft geworden. Dat nu wyders in de Vergunningsbrieven der Stad Leyden, by dewelken dit hier booven gemelde Voorrecht aan die Dorpen wordt toegeſtaan, meede is ingelaſcht deeze voorwaarde, dat zoodaanigen Dorp ook zal gehouden zyn een gelyk recht aan de Burgeren en Ingezeetenen der Stad Leyden te laaten geworden, zoo als daar van een voorbeeld is te zien by A. Pars in zyne Katwykſche Oudheden, pag. 429., is alleenlyk geſchied uit een in zoodaanige Acten gewoonlyk gebruik en beding, dat men in de eene plaats aan de Ingezeetenen der andere zoo veel rechts zal vergunnen, als haare Ingezeetenen aldaar ontfangen. Zie meede Sim. van Leeuwen over de XLIV. Keure en Coſtume van Rhynland, pag. 200—203.

(1) Bladz. 686.

(2) Bladz. 689. 759. 835. en Bladz. 840.

en Oud-Burgemeesteren deezer Stad, genoomen op den 8. November 1737., en dienende tot behoudenis der goede orde in alle dezelfde Heerlykheden, dewyl daarby beraamd wordt een vasten en richtigen voet, volgens denwelken voortaan ontrent alle de boeken, bescheiden en papieren van deeze Heerlyke goederen zoodaanige schikkingen zyn gemaakt, dat geenen derzelven immermeer konnen worden vermist, naardien de Schouten en Secretarissen van deeze Heerlykheden daarby verpligt worden, allen dezelven, hunne bewaaring aanbevoolen, behoorlyk te verantwoorden volgens nette lysten, door hen by het aanvaarden van deeze hunne ampten te teekenen en in handen van de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, als Ambachtsheeren, overteleeveren, om ter Secretary van dezelve Stad ten allen tyden te blyven berusten; gelyk zulks breeder kan gezien worden uit de volgende

„ *Resolutie van de Ed. Groot „ Agtb. Heeren Burgemeesteren „ ende Regeerders der Stadt „ Leiden, als Heeren van de „ Vrye Heerlykheeden van Oestgeest ende Poelgeest, Ambagtsheeren van Leiderdorp, Soeterwoude, Stompwyk, Wilsveen, Tedingerbroek, ende de „ Vennip: met concurrentie en „ eenpaarig goedvinden van de „ Heeren Consulairen, genoomen op Vrydag den 8. Nov. „ 1737. daar tegenwoordig „ waaren.*

„ *De Heeren* Mr. Johan van den Bergh,
„ Mr. Abraham Hoogenhouck,
„ Mr. Johan van Lanschot,
„ Mr. Nicolaes van Tol, P. Z.

„ *Regeerende Burgemeesteren:*

„ *De Heeren* Mr. Hendrik van Willigen,
„ Mr. Willem Paats,
„ Johan van der Maersche,
„ Mr. Pieter Gys,
„ Mr. Gerard Amelis van Hoogeveen,
„ Mr. Johan van Teylingen,
„ Mr. Dirk de Raet, (*op de Resumtie*)
„ Mr. Nicolaas Tedingh van Berkhout,
„ Jacob Drolenvaux,
„ Pieter van Hoogmade.

„ *Oud-Burgemeesteren.*

„ De Heeren Burgemeesteren ende „ Consulairen, als daer toe specialyken by Burgemeesteren verzogt „ zynde, door den Heer 1ste en Praesideerende Burgemeester Van den Bergh, „ uit name, ende van wegen de Heeren „ Regeerende Burgemeesteren gehad „ hebbende d'Ouverture van eenige „ pointen van ordre, welke Burgemeesteren hadden gemeent op een vaste, en „ rigtige voet te moeten werden agtervolgt, in deeser Steede Heerlyke, „ ende Ambagtsheerlyke Goederen van „ Oestgeest en Poelgeest, van Leyderdorp, Soeterwoude, Stompwyk, „ Wilsveen, Tedingerbroek, ende de „ Vennip: de zorg ende het opzigt van „ de Heeren Burgemeesteren ende Regeerders der Stadt Leiden aanbevoolen: Hebben na voorgaande deliberatie eenpaariglyk goedgevonden, ende verstaan: Dat de Respective Schouten, ende Secretarissen van de voorsz. „ Stadts Domeynen, binnen de tydt van „ een half jaar, na den ontfangst deezes, zullen hebben optemaaken, ende aan handen van de Heeren Regeerende Burgemeesteren overteleeveren, Exacte Lysten ende Inventarissen by hen onderteckent van alle Boeken, Charters, Documenten, ende „ Papieren in de Respective Ambagts „ en andere Kisten ofte Kassen, en Secretaryen der voorgemelde Domeinen „ berustende, ende waar van de bewaaring hen is toevertrouwt.

„ Als meede dat by overlyden, Avançement ofte Afstandt van een der „ voorgemelde Schouten ofte Secretarissen den overblyvende Schout ofte „ Secretaris de Heeren Burgemeesteren „ zal verzoeken, ten einde hun Ed. „ Groot Agtb. ten overstaan van den „ Secretaris deezer Steede, agtervolgens de voorsz. Lyste of Inventaris „ gelieven te doen overneemen uit handen van de Erven der Overleedenen, „ ofte van den Geavançeerde, ofte „ Afstanddoenden zoodaenige Boeken, „ Charters, Documenten ende Papieren, als den zelven in zyne Respective qualiteit zyn aenbetrouwt geweest, „ ende dat den Nieuw-aangekoomen „ Schout ofte Secretaris, ten overstaan „ ende

„ ende uit handen als vooren dezelve „ Stukken ontfangen hebbende, de „ Lyſte ofte Inventaris der overgenoo„ mene Boeken &c. zal hebben te on„ derteekenen, ende den onderteeken„ den Lyſte of Inventaris overtegee„ ven, omme ter Secretarye deezer „ Steede te beruſten.

„ Dat wyders de Reſpective Secre„ tariſſen der voorgemelde Heerlyke „ ende Ambagtsheerlyke Goederen van „ tydt tot tydt, te voltrekken: egter „ voor den 10. Novemb. 1738. (ge„ lyk voorheen jaarlyks gewoon was „ te geſchieden) zullen doen uitſchry„ ven Copyen van alle Reekeningen, „ welke in den Jaare 1734. in hunne „ Reſpective Ambagten aan handen van „ de Heeren Burgemeeſteren, als Am„ bagtsheeren zyn gedaan, ende van „ den Jaare 1735. ende zoo vervolgens „ van Jaar tot Jaar van ydere Reeke„ ning een wydt geſchreeven Borderel „ omme by de voorſz. Reekeninge van „ den Jaare 1734. ter Secretarye der „ Stadt Leiden te werden overgebragt, „ ende te blyven beruſten.

„ Ende zyn laaſtelyk de Heeren Re„ geerende Burgemeeſteren voor hunne „ Attentie, ende den Heer van den „ Bergh voor de gegeeven ouvertuure „ bedankt, werdende de Secretaris van „ Royen verzogt ende gelaſt Copye dee„ zes aen de Reſpective Schouten en „ Secretariſſen voorſz. ter hunner na„ rigtinge overtegeeven.

„ Aldus gedaen ende gereſolveert op „ den 8. November 1737. ende „ op den 10. daar aan volgende „ voor 't afgaan van Burgemeeſte„ ren gereſumeert ende gearreſteert.

(*Onder ſtond*)

„ My Jeegenwoordig

(*Was geteekend*)

D. V. Royen.

Uit myne Verzaameling van Reſolutien en andere Stukken, de Stad Leyden, haare Regeeringsform, beſtier, rechten, &c., conſerneerende.

Het andere ſtuk is een Beſluit, op den 25. October 1763. by de Groote Vroedſchap deezer Stad genoomen, by het welke is vaſtgeſteld, dat, om deeze Stad te ontlaſten van de groote koſten, dewelken van tyd tot tyd, telkens by het afſterven van den ſterflyken Leenman, op wien eenigen van de, deeze Stad in eigendom aankoomende, leengoederen, onder dewelken dan ook zyn deeze Heerlykheden, zyn verlyd, uit de beurſe van deeze Stad, by het op nieuws verheffen van het Leen, moeten worden gedraagen, den geenen, die in de plaatze van den overleedenen ſterflyken Leenman tot Veertig in Raide deezer Stad mogte zyn of worden verkoozen, zal gehouden zyn, het dus verſtorven Leen op zyn naam, ten behoeve deezer Stad, te doen verheffen en de koſten, dewelken daarop koomen te vallen, geheel en al tot zyn eigen laſte te neemen en te betaalen (1), ten einde de Stad van deeze koſten zoude zyn en blyven bevryd; echter zoo, dat, indien iemand der ten dien tyde zynde Leden van de Groote Vroedſchap geneegenheid hadde, het verſtorven Leen op zyn naam en ten zynen koſten te laaten verheffen, in zulken geval aan denzelven ten deezen zal worden gegeeven den voorrang, en daar door den opvolger van den overleedenen Leenman van het hem, by dit Vroedſchaps Beſluit, opgelegde bezwaar blyven ontſlaagen: alles blykende uit de volgende Reſolutie, welkers meededeeling ik vertrouwe niet onaangenaam aan onze Leezeren, wien de kennis der zaaken van onze Stad eenigzins ter harte gaat, te zullen zyn;

„ De H[r]. Eerſte en Præſiderende „ Burgermeeſter van Leyden, „ Heere van Vlaardingen &c. &c. heeft „ in de naam ende van wegens de H. „ H[n]. Burgermeeſteren en Regeerders „ deſer Stad, aan de Groote Vroed„ ſchap voorgedragen, dat haar Ed. „ Gr. Agtb. haare attentie hadden la„ ten vallen op d'onkoſten welke van „ tyd tot tyd van deſer Stede wegen „ gedaan hadden moeten werden tot het „ verheffen van de Leenen deſe Stad „ toebehorende, en dat deſelve bevon„ den hadden, dat de uytgaven welke „ ter dier zake ſedert enige tyd in Re„ kening gebragt waren, een Object „ van

(1) Dit is alhier dus goedgevonden naar het voorbeeld van meerdere andere Hollandſche Steeden, dewelken eenige Leengoederen bezitten; als: Haarlem, Delft, en anderen; alwaar een zelfde gebruik ten deezen plaats heeft, zoo als my is onderricht geworden.

„ van Confideratie naar proportie van „ de fituatie waar in Stads finantie zigh „ bevindt, uytleverde.

„ Dat welgem. H. H. Burgermee- „ fteren zigh daarom verpligt geoor- „ deelt hadden aan defe Groote Vroed- „ fchap in Confideratie te moeten gee- „ ven off defelve niet foude kunnen „ goetvinden te refolveeren, dat, wan- „ neer de Heeren op welker namen „ defer Stads Leengoederen verleidt „ zyn, defer wereld koomen t' over- „ lyden, die geenen, welke refpective „ in derfelver plaatfen tot Veertigen in „ Rade defer Steede reets mogten zyn „ off naderhandt verkoren zullen wor- „ den, niet alleen gehouden fullen zyn „ het verftorve leen op hunnen naam te „ doen verheffen, maar ook uyt hunne „ Privé beurs te betalen alle de koften, „ welke daar op fullen komen te val- „ len, met dien verftande nogtans dat „ Heeren Burgermeefteren by Refolu- „ tie op defe Propofitie te neemen, „ fouden kunnen werden verfogt, om, „ wanneer een Heer, op wiens naam „ een defer Stede Leengoederen verhe- „ ven is geweeft, defer wereld overle- „ den foude zyn, aan de Leeden, defe „ Groote Vroedfchap Compoferende, „ naar derfelver rang aftevragen, off „ ook iemandt hunner genegen mogte „ zyn het verftorven Leen op fynen „ naam en ten fynen koften te laten „ verheffen, in welk geval de Succes- „ feur van den overledene dan ook van „ de difpofitie van defe Refolutie ont- „ flagen zoude zyn.

„ Waar op gedelibereert en H. H[n]. „ Burgermeefteren voor derfelver atten- „ tie en forg voor Stads finantie be- „ dankt zynde, is goetgevonden en „ verftaan het voorfchr. geproponeerde „ t'ampleɛteeren en het felve in een Re- „ folutie te Converteeren, gelyk het „ daarinne geconverteert wert mits de- „ fen.

„ Aldus gedaan, gerefolveert ende „ gerefumeert by de Groote Vroed- „ fchap der Stad Leyden, op huy- „ den den 25. October 1763.

Accordeert met het Vroedfchapsboek der Stad Leyden, Litt[a]. R. R. folio 362.

Voor het overige dient nog te berichten, dat, in vroegere tyden, de Schouten en Secretariffen van deeze Heerlyke goederen verpligt zyn geweeft, in het rechtsgebied van die Heerlykheden, welker eerfte ampten hen zyn aanvertrouwd, hunne vafte woonplaatzen te houden (1). Zulks toch ftrekt tot geen geringe onderfteuning, gemak en fieraad der Ambachten en Dorpen; en hier uit trekken derzelver Ingezeetenen geen klein nut en voordeel (2). Ook heeft zoodaanige verpligting, met opzigt tot deezes Stads Heerlyke goederen, nog het langfte ftand gehouden ontrent den Ban van Stompwyk, wiens Schout en Secretaris in vroegere dagen gehouden waren te woonen aan den Leydfchendam, tot een zeer groot gerief en gemak der landzaaten en buurluiden van dat rechtsgebied, in aanmerking der groote tuffchenwydte van deeze Stad tot aan den Leydfchendam, die bynaa 3000. Roeden, en dus meerder, dan twee uuren gaans, van de Stad Leyden afgeleegen is. Doch is allen dezelven Schouten en Secretariffen naaderhand, door gunft van de Edele Groot Achtb. Heeren Bur-

(1) Dit is ook een ordre en wet van de meefte Hollandfche Steeden, welken bezitters en eigenaars zyn van gelyke Heerlyke goederen; voornaamlyk, wanneer deezen eenigermaate van die Steeden zyn verwyderd.

(2) Hierom zyn eenigen van gedachten, dat de hier toe aan de Officieren der meefte Hollandfche Dorpen opgelegde verpligting hebbe gegeeven aanleiding tot de heffing van het Pondgeld, gemeenlyk betaald wordende van alle, en inzonderheid van de onroerende, goederen, in 't openbaar geveild en te koop gefteld zynde; ook zelfs, wanneer die goederen, op den geftelden tyd onverkoft zynde gebleeven, daarnaa, binnen den loop van het jaar, onder de hand worden verkoft; en dat alzoo, naardien de Officiers ten platten Lande, op hunne andere emolumenten en voordeelen zich niet konnende onderhouden, over zulks een byflag moeften hebben, opdat dezelven niet zouden genoodzaakt worden ook anderzins elders hun onderhoud te zoeken, en dus fomtyds buiten het rechtsgebied der plaatzen, van dewelken zy Officiers zyn, te gaan woonen, daarom de Ingezeetenen, als daar aan ten hoogften zynde geleegen, dat zy fteeds hunne Officiers hadden binnen 't rechtsgebied van hunne plaatzen, aan dezelve hunne Officieren hebben toegeftaan het verval van 't Pondgeld, en hen vergund het zelve te trekken, om dezelven alzoo binnen de paalen van hun rechtsgebied met de woon te houden: Gelyk dit wordt aangeteekend gevonden by den meermaals geroemden M[r]. P[r]. Bort in zyn Tractaat van Hooge en Ambachtsheerlykheden, D. IV. §. 22. te vinden in alle zyne Werken, D. II. pag. 342.

Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, als Ambachtsheeren, toegestaan, hun vast verblyf in deeze Stad te moogen houden, zoo, dat echter alle de zaaken van de Ambachten in derzelver rechtsgebied waargenoomen en de rechtdagen, in de aldaar zynde Rechthuizen, gehouden moeten worden; terwyl inmiddels eenige Schouten en Secretarissen van sommigen deezer naastby leggende Dorpen hunne Schepenen reeds zoo verre hebben weeten te brengen, dat dezelven zoo veele inschiklykheid voor hen gebruiken, van zich binnen de Stad Leyden, en dus onder een ander, en buiten hun eigen, rechtsgebied, ten huize van de Secretarissen, alwaar ook veele boeken en papieren van de Secretarijen berusten, te vervoegen, om aldaar over de te doene opdragten van Huizen, Landerijen, Schuuren of Wooningen, en andere verlijen, dewelken by de Gerechten moeten geschieden, te staan.

Nog vindt men in alle deeze Dorpen openbaare Schoolen, ten dienst en nut der jonge jeugd van de Landzaaten en Gebuuren deezer Ambachten, in welke Schoolen de jeugd voor eenen zeer kleinen prys dagelyks in de spellees- schryf- en telkonst wordt onderweezen. En moet ik by deeze geleegenheid aanmerken, dat in den wintertyd in het School te Leyderdorp dagelyks een goed turfvuur tot dienst der Schoolgangeren wordt aangelegd en gebrand, waar van de kosten worden betaald uit zeekere erfmaaking, in voorige tyden ten dien einde besprooken (1). De Schoolmeesters van deeze Dorpen, dewelken teffens zyn Voorleezers en Voorzangers, als ook Kosters, in de Kerken, en meesttyds insgelyks het ampt van Doodgraaver waarneemen, worden door de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, volgens het recht den Ambachtsheeren toekoomende (2), aangesteld. Ook bedienen eenigen deezer Schoolmeesteren het ampt van Gaarder van des Gemeene Lands Middelen van Consumtie, dewelken seedert den aanvang van het jaar 1750. by Collecte over het geheele Land van Holland en Westfriesland worden geheeven (3), het welk hen somtyds geene geringe belemmering in het zoo noodige goed en behoorlyk onderwys der jeugd, de toekoomende hoop van eene wel geschikte Burgerstaat, aanbrengt (4); doch echter, om het daarvan koomende voordeel, door die Schoolmeesters, voor zoo verre het rechtsgebied, of ook wel de parochie van die Dorpen (5) zich uitstrekt, gaarne wordt waargenoomen (6). Ook worden alle andere ampten en bedieningen in de gemel-

(1) Uit my meedegedeelde Berichten van mynen waarden Zwager den Wel-Eerwaardigen Heere P. Schim, Predikant te Leyderdorp, die my gezegd heeft, dat te Leyderdorp jaarlyks aan den Schoolmeester worden geleeverd éénhonderd tonnen Turfs, geschikt alleenlyk tot haartbrand in het School aldaar, geduurende de Schooltyd, ten dienste der Schoolieren; en dat de kosten daarvan worden gedraagen en betaald door de Armmeesteren of Regenten van de zoo genaamde Buiten-Armen; terwyl men verhaalt, dat zulks in vroegere tyden aldus zoude zyn besprooken geworden, ten nutte en dienste der Schoolkinderen, door zeekere Geestelyke Dochter; of, zoo anderen zeggen, door zeeker Manspersoon, eertyds gewoond hebbende in den Munniken-Boomgaard, onder dit Ambacht. Doch, hoe dit ook zyn mooge, is het nochtans zeeker, dat zulks voor iets byzonders, 't geen in geene andere Ambachten, zoo veel ik weete, in gebruik is, moet worden aangemerkt. Alleenlyk is my gezegd, dat dit zelfde ook aldus zoude plaats hebben te Leymuyden en te Rhynzaaterwoude.

(2) Dit is ook de leer van Mr. Pieter Bort in zyn Tractaat van Hooge en Ambachtsheerlykheden, D. IV. §. 38. en stemt over één met de CIII. Keure en Costume van Rhynland; over dewelke meede kan gezien worden Mr. Sim. van Leeuwen, pag. 472—474.

(3) Dit heeft plaats op zeer veele Dorpen in Holland en Westfriesland.

(4) Om deeze reedenen, opdat de jeugd niet zoude worden verwaarloosd, hebben eenige Ambachtsheeren aan hunne Schoolmeesteren duidelyk verbooden, diergelyken Gaarderampt waarteneemen; met deeze byvoeging, dat zy, indien hunne Schoolmeesters zich daartoe lieten gebruiken, alsdan hen van het ampt van Schoolmeester vervallen zouden verklaaren en dus het Schoolmeestersampt voor een ander verkrygbaar openstellen.

(5) Dit heeft aldus plaats te Leyderdorp, alwaar de Gemeene Middelen worden betaald door de Parochiaanen van Leyderdorp, schoon dezelven zyn Ingezeetenen van Zoeterwoude; gelyk van deeze Parochiaanen hier booven Bladz. 644. is gehandeld.

(6) En leert ons de ondervinding, dat zelfs door de meeste Schoolmeesters ontrent deeze Gaaring meerdere naauwkeurigheid wordt gebruikt, dan ontrent het aan hen toevertrouwde School; terwyl zy dus grooter

 zorg

melde deeze Stad aankoomende Heerlyke goederen begeeven, en vorders alle zoodaanige rechten van gezag en magt in dezelven geöefend by de Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeesters en Regeerders der Stad Leyden; aan wien de zorg en het opzigt over alle des Stads Heerlyke en andere Leenroerige goederen, volgens het goeddunken van de Leden van de Groote Vroedschap, het lichaam der Stad verbeeldende, zyn aanvertrouwd; als eenigzins zouden konnen dienen tot eene getrouwe en behoorlyke waarneeming van het Hooge, Middelbaare en Laage rechtsgebied, zoo in lyfstraflyke, als burgerlyke zaaken en geschillen, waarmeede deeze Heerlyke goederen mogten begiftigd zyn; en dus ter behoud van derzelver voorrechten en vryheden, en bewaring van de goede orde en rust in dezelven moogen strekken; en ook wyders, volgens recht, reeden en billykheid, aan alle Heeren van Hooge en Ambachts-Heerlykheden toekoomen; en van dewelken in 't breede kan gezien worden den zeer kundigen Rechtsgeleerden Mr. Pieter Bort in zyne weluitgewrochte *Verhandeling van Hooge- en Ambachts-Heerlykheden*, *mitsgaders van derzelver gevolg* (1); tot wien ik dieshalven den nieuwsgierigen Leezer wyze.

zorg draagen voor de vermeerdering van hunne eigene beurfen en inkoomften, dan voor het algemeene welzyn der aan hunne opzigt en onderwys aanbevoolene jeugd. En kan dieswegens ook gezien worden het geen reeds hier booven op Bladz. 740. in de Aanteekening N°. 2. is opgemerkt geworden.

(1) Deeze treflyke Verhandeling is te vinden in het tweede Deel der Werken van deezen Grooten Man, pag. 307—367.

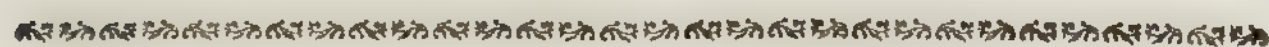
EINDE VAN HET TWEEDE DEEL.

AAN-

BYVOEGZEL OP DE BESCHRYVING DER STAD LEYDEN.

Van de MAATSCHAPPY *der* NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE *te* LEYDEN.

Ter geleegenheid der uitgaave van dit tweede Deel der Beschryving myner Vaderstad, heb ik gemeend alhier te moeten byvoegen eene zeer eenvoudige en beknopte geschiedenis, vervattende den oorsprong, voortgang en tegenwoordigen staat van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde in deeze Stad, waartoe my de gesaamlyke Leden deezer Maatschappy, reeds in den voorleeden jaare 1769., ten tyde der gewoone jaarlyksche Vergaadering op den 11. July van dat jaar alhier in den Schutters Doelen gehouden, op myn voorstel eene gunstige toestemming hebben verleend, en welke geschiedenis ik in den beginne voorgenoomen had in myn Aanhangzel op deeze Beschryving der Stad Leyden, waarvan ik in myn Voorbericht van dit tweede Deel heb gesprooken, intelasschen; doch dewelke ik nu, by naadere overdenking, vermits ik, om reedenen in dat Voorbericht gemeld, genoodzaakt ben, de uitgaave van hetzelve Aanhangzel nog voor eenigen tyd te verschuiven, beeter geöordeeld heb alhier te laaten volgen, opdat myne Land- en Stadgenooten niet langer geheel onkundig zouden zyn van de opkoomst en den toestand deezer loflyke Maatschappy, welker oprechting en voortzetting alleen tot een hoofdoogmerk heeft, om door haaren vernuftigen arbeid aan de weldenkende en geöefende Nederlandsche wereld nuttig te zyn; en van welke Maatschappy bereids door veelen op verscheidene wyzen wordt gesprooken, terwyl men gewislyk binnen weinige maanden het eerste Deel van haare Verhandelingen mag verwachten, voor het welke dan ook zullen worden geplaatst haare tegenwoordige Wetten, dewelken als den vasten en onwrikbaaren grondslag, waarop deeze Letterkundige Staat rust en verder opgebouwd kan worden, zyn aantemerken; en uit dewelken de kundige en niet vooringenoomene wereld, zoo wel van haare waare en edelmoedige doeleindens en van haare geduurige vlyt, ingericht tot bevordering der fraaije weetenschappen en beschaavende letteren onder onze Landgenooten, en tot welzyn van het algemeen; als van haar omzigtig gedrag in het verkiezen van Leden en van haaren onpartydigen handel in het beproeven en toetzen der aan haar onderzoek overgelaatene Stukken; gelyk meede van haar allervoorzigtigst en wel beraaden bestier; best zal konnen oordeelen.

Deeze Letterkundige Maatschappy, welker pryswaardig oogwit is de uitbreiding der Nederlandsche Taal- Dicht- Oudheid- en Historiekunde, op alle mooglyke wyzen, te bevorderen; als ook de Welspreekenheid in onze Vaderlandsche taal, zoo veel in haar is, aantekweeken, is haar allereerste beginzel verschuldigd aan een zeer klein gezelschap, het welke in den jaare 1757.

 eerst

eerst was opgerecht door drie Heeren, verlangende aan elkanderen, ter voldoening van hunne heerschende begeerte voor de Taal- Dicht- en Oudheidkunde onzes Vaderlands, hunne naaspeuringen, ontdekkingen, gedachten en denkbeelden, in onderlinge vriendlyke gesprekken, meedetedeelen; en welk gezelschap, door bykoomst van nog vier Heeren, met eene zelve roemwaardige zucht bezield, vervolgens vermeerderd zynde, reeds in den jaare 1759. een geregeld Genootschap, den opbouw en uitbreiding deezer gezegde zeer nuttige en aangenaame Weetenschappen behartigende, en ten zinspreuke voerende: *Minima crescunt:* had tot stand gebragt. Aan dit Gezelschap zyn wy verpligt de uitgaave der *Maendelijksche By-dragen ten opbouw van Neer-lands Tael- en Dicht-kunde*; bestaande in vyftig stukjes, aangevangen met den eersten November des jaars 1758. en geëindigd met den eersten December des jaars 1762.; dewelken, te Leyden by Johannes le Mair zynde gedrukt, vervolgens by den anderen in twee geschikte boekdeelen, onder den titel: *Tael- en Dicht-kundige By-dragen:* gevoegd en met de noodige Bladwyzers voorzien zyn: op welke Maandelyksche Bydraagen dan verders gevolgd en meede, wel voornaamlyk, uit den schoot van dit pryswaardige Genootschap voortgesprooten zyn de *Nieuwe Bydragen tot opbouw der Vaderlandsche Letterkunde*; dewelken in acht stukjes, uitgegeeven in de jaaren 1763. 1764. en 1766., te saamen uitmaakende twee goede boekdeelen, insgelyks met de noodige Bladwyzers voorzien en te Leyden by Pieter vander Eyk gedrukt zyn: welke twee voortreflyke versaamelingen, den geoefende liefhebberen der Nederlandsche Taal- Dicht- en Oudheidkunde genoeg bekend, dus alhier geene aanpryzing behoeven. Wanneer nu naaderhand nog vyf andere Heeren, allen bekende minnaars der Vaderlandsche Letterkunde, zich by dit zoo nuttige en welmeenende Genootschap hadden gevoegd, werd door het zelve, in den aanvang van den jaare 1766., het eerste ontwerp gevormd, om zich tot eene grootere of algemeenere Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde uittebreiden, eenige aanzienlyke en in deeze kundigheden wel ervaarene Mannen tot Leden van dezelve te verkiezen, en hen tevens te verzoeken, om aan de voortzetting van dit grootsch en treflyk ontwerp de behulpzaame hand te leenen, in de gedaane verkiezing van hunne persoonen toeteftemmen, en zich op de rolle der Leden van deeze nieuwe Maatschappy te laaten aanschryven; als ook dezelven te noodigen tot het houden eener algemeene Vergaadering, om met elkanderen zoodaanige schikkingen te beraamen, en zulke wetten vaststellen, als men noodig zoude vinden, om deeze nieulyks opgerechte Maatschappy op eenen vasten voet te brengen, en tevens haaren luister, doch wel voornaamlyk haare nuttigheid, te bevorderen: gelyk dan ook, naadat alle deeze verzochte Heeren dezelve verkiezing en noodiging op eene zeer heusche wyze hadden aangenoomen, reeds op den 18. July van het zelfde jaar 1766. eene zoodaanige algemeene Vergaadering, onder voorzitting van den Wel-Edelen Heere Mr. Henrik Arnold Kreet, alhier te Leyden in den Schutters Doelen is gehouden, in welke eerste algemeene Vergaadering, met meerdere andere schikkingen, by alle eenpaarigheid der Leden, werd beslooten, dat de zittingen van deeze Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde voortaan binnen de Stad Leyden zouden blyven bepaald, alwaar zy dies alle haare Vergaaderingen zoude houden, zoo wel dewelken op eenen vastgestelden dag van elke maand moesten byeenkoomen; als dewelken op zeekeren dag van de maand July telken jaare stonden te worden beschreeven.

Deeze Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde dus tot stand gebragt en haaren zetel voor altyd binnen de Stad Leyden gevestigd zynde, werden ten zelfden dage nog eenige andere zeer voortreflyke, uitmuntende en kundige Heeren verkoozen tot Meedeleden van dezelve Maatschappy, van dewelken wel de voornaamsten, en ook verre de meesten, het zich een eer reekenende, tot eene zoo loflyke en edelmoedige Maatschappy, welker oogmerk de uitbreiding der fraaije Letteren en de voortplanting van nuttige Weetenschappen in dit ons Vaderland, en dus niets anders, dan alleen het algemeene welzyn, bedoelt, te behooren en tot het bevorderen van een zoo luisterryk ontwerp met alle hunne vermoogens te konnen meedewerken, deeze verkiezing, op eene zeer minzaame wyze en met de allerverpligtendste bewoordingen, hebben aangenoomen, waardoor het getal der Leden van deeze Maatschappy op den 9. September van dat zelfde jaar 1766., op welken dag de tweede algemeene Ver-

Vergaadering haarer Leden in den Schutters Doelen alhier te Leyden, onder voorzitting van den Wel-Edelen Hooggeleerden Heere Johan Lulofs, werd gehouden, reeds tot vyftig, allen zeer deftige en veel begaafde Mannen, van dewelken thans al vier Leden zyn overleeden, was aangegroeid; welk getal, zoo door de nog op dien zelfden dag voorgevallene benoeming van nieuwe Leden; als door de verdere, by vervolg van tyd, nu en dan nieulyks gedaane verkiezingen, meerder en meerder is vergroot geworden, zoodat men tegenwoordig nog drie en zeventig Heeren, en onder dezelven veelen der door hunne geleerdheid en andere heerlyke gaaven beroemdste en met hooge waardigheden bekleedde Mannen van dit ons vrije Gemeenebest, op de rolle der Leden van deeze Maatschappy vindt aangeschreeven, welker naamen ik gemeend heb alhier, tot hunnen lof, te moeten melden; terwyl ik in deezen (om alle misvatting te vermyden) voornaamlyk gevolgd heb de omschryving der ampten, waardigheden en bedieningen, met dewelken deeze Leden, ten tyde van hunne verkiezingen, bekleed waren, en zoo als dezelven thans by de Maatschappy, en op de daarvan in den jaare 1768. gedrukte Naamlyst van haare Leden, op dewelke men geen anderen rang, dan den verkiestyd, heeft in acht genoomen, bekend zyn: en waarby ik alleen heb gevoegd zoodaanige ampten en waardigheden, dewelken ook nog naa dien tyd aan sommige Leden zyn opgedraagen, voor zoo verre my zulks ter ooren is gekoomen. Dus waren de volgende Heeren op den 18. July van den jaare 1766. bereids Leden deezer Maatschappy:

De Wel-Eerw. Heer Wilhelmus Mobachius Quaet; *Predikant in 's Hertogenbosch; thans te Haarlem.*

De Wel-Eerw. Heer Adrianus van Assendelft; *Predikant te Assendelft.*

De Wel-Ed. Heer Mr. Henrik Arnold Kreet; *Advocaat te Leyden; met May 1767. na Rotterdam verhuisd.*

De Wel-Ed. Heer Frans van Lelyveld; *Koopman te Leyden.*

De Wel-Ed. Heer Mr. Herman Tollius; *Advocaat in 's Gravenhage; thans Hist. Eloq. & Ling. Graec. Professor te Harderwyk.*

De Wel-Ed. Heer Mr. Henrik van Wyn; *Advocaat in 's Gravenhage.*

De Wel-Eerw. Heer Pieter Paludanus; *Proponent te Leyden; thans Predikant te Vure en Dalem.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Meinard Tydeman; *Professor Ling. Graec. Eloq. & Histor. te Harderwyk; thans J. U. D. & Jur. Nat. Gent. Publ. Germ. Rom. Professor te Utrecht.*

De Wel-Ed. zeer Gel. Heer Adriaan Kluit; *Rector der Latynsche Schoole te Alkmaar; thans Lector Eloq. & Ling. Graec., mitsgaders Rector der Latynsche Schoole te Middelburg.*

De Wel-Eerw. Heer Adriaan Mandt; *Predikant te Oostvoorn; thans te Ouderkerk aan den Amstel.*

De Wel-Ed. Heer Jan Macquet; *Med. Doctor te Zierikzee.*

De Wel-Ed. Heer Mr. Carolus Boers, J. Z.; *Advocaat te Leyden.*

De Hoogwelgeb. Heer Jonkhr. Ulbo van Burmania; *Grietman over Leeuwarderadeel; te Leeuwarden.*

De Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Lucas Trip; *Raadsheer der Stad Groningen.*

De Wel-Ed. Gestr. Heer Nicolaas Hinlópen; *Oudschepen der Stad Hoorn.*

De Wel-Ed. Gestr. Heer Mr. Zacharias Henrik Alewyn; *Heer van Mynden en de beide Loosdrechten, te Amsterdam; thans Schepen dier Stad.*

De Hoogwelgeb. Heer Jan Arent Baron de Vos van Steenwyk; *te Vollenhove.*

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Cornelis Anthony van Wachendorff; *Advocaat te Utrecht*; *thans Raad in de Vroedſchap dier Stad.*

De Wel-Eerw. Heer Rutger Schutte; *Predikant te Amſterdam.*

De Wel-Eerw. Heer Herman Adriaan Bruining; *Predikant te Colhorn*; *thans te Worcum in Friesland.*

De Wel-Eerw. Heer Leonard van Wolde; *Predikant te Schelluinen*; *thans te Gorinchem.* Doch deeze Wel-Eerwaardige Heer is in de maand January van den jaare 1769. overleeden.

De Wel-Eerw. Heer Marten Schagen; *Predikant der Doopsgezinden te Utrecht.*

De Heer Joan Fortman; *Praeceptor der Latynſche Schoole te Hoorn.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Ryklof Michaël van Goens; *te Utrecht*; *thans aldaar Hiſt. Antiq. Eloq. & Ling. Graec. Profeſſor*; *Hofraad van Zyne Keizerlyke Majeſteit.*

De Wel-Ed. Heer Michiel Anthony van Aſch van Wyck; *te Utrecht.*

De Hoogwelgeb. Heer, Jonkhr. Robert van der Capellen tot den Boedelhoff; *te Zutphen.*

De Wel-Eerw. Heer Pieter van den Boſch; *Predikant der Remonſtranten te Zwammerdam*; *thans te Leyden.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Johannes Theodorus Rosſyn; *A. L. M. Phil. Math. & Aſtronom. Profeſſor te Harderwyk.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Everhardus Scheidius; *Theol. Doct. & Ling. Orient. Profeſſor te Harderwyk.*

De Hoog Eerw. Hooggel. Heer Jan Jacob Schultens; *Theol. Doct. Theol. & Ling. Orient. Profeſſor te Leyden.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Johan Lulofs; *A. L. M. Philoſ. & J. U. Doct. Aſtron. & Philoſ. Profeſſor te Leyden.* Ook deeze Hooggeleerde Heer is in de maand November van den jaare 1768. overleeden.

By dewelken ten zelfden dage, door eene nieuwe verkiezing, nog zyn gevoegd geworden de volgende zeſtien Leden:

De Hoogwelgeb. Heer, Jonkhr. Georg Frederik Baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg; *Gedeputeerde Staat en Lid van de Houtpheſtery van Friesland, en Dykgraaf der vyf deelen Zeedyken*; *thans ook Grietman over Menaldumadeel*; *te Leeuwarden.*

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Balthazar Huydecoper; *Schepen der Stad Amſterdam*; *Bailiu en Dykgraaf der Stede en des Eilands van Texel.*

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Jan Frederik Parvé; *Raad in de Vroedſchap en Schepen der Stad Haarlem*; *Rentmeeſter van Rhynland*; *thans ook Hoofd-Officier der Stad Haarlem.*

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Gerard Meerman; *Penſionaris der Stad Rotterdam*; *thans Meeſterknaap van Holland.*

De

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Jan Jacob van Mauricius; *Penſionaris Honorair der Stad Purmerende; Oudgouverneur Generaal van Suriname; Miniſter van de Hoog Moog. Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden by de Neder-Saxiſche Kreits, te Hamburg.* Deeze Wel-Edele Geſtrenge Heer is insgelyks overleeden in de maand Maart van den jaare 1768.

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. D. P. de Mauregnault; *Schepen der Stad Campvere.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer David Ruhnkenius; *Eloq. & Hiſtor. Profeſſor, thans ook Bibliothecarius te Leyden.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Petrus Bondam; *J. U. D. Jur. Civ. nec non Jur. Publ. Belg. Profeſſor te Harderwyk.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Herman Cannegieter; *J. U. D. Jur. Civ. Nat. Gent. Publ. & Hod. ut & Publ. Belg. Profeſſor te Franeker.*

De Wel-Eerw. zeer Geleerde Heer Wouter Rudolph Nanninga; *Theol. Doct. en Predikant te Oudenſchoot; nu te Drenryp.* Deeze Wel-Eerwaardige en zeer Geleerde Heer is almeede reeds in de maand January van den jaare 1768. overleeden.

De Wel-Eerw. Heer Engelbertus Matthaeus Engelberts; *Predikant te Hoorn.*

De Wel-Ed. Heer Joannes Euſebius Voet; *Med. Doct. in 's Gravenhage.*

De Wel-Ed. Heer Jan Wagenaar; *Hiſtorieſchryver der Stad Amſterdam.*

De Wel-Eerw. Heer Pieter Fontein; *Oudleeraar der Doopsgezinden te Amſterdam.*

De Heer Martinus Iſaäc de Crane; *Gymnaſii Hornani Prorector.*

De Wel-Ed. Heer Hieronymus van Alphen; *Jur. Utr. Candid. thans Advocaat te Utrecht.*

En wyders nog, op den eerſten van de maand September van dat zelfde jaar 1766., de drie volgende Heeren:

De Wel-Ed. Heer Mr. Anthony Cornelis de Malnoë; *Advocaat te Leyden.*

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Frederik Willem Boers; *Capitain van de Schuttery te Leyden; thans Advocaat der Generaale Nederlandſche Geoctroyeerde Ooſtindiſche Maatſchappy; te Amſterdam.*

De Wel-Eerw. Heer Jan Kornelis Valk; *Predikant der Remonſtranten te Leyden.*

Vervolgens zyn ook, van tyd tot tyd, de hier naagenoemde Heeren tot Leden deezer Maatſchappy verkoozen en aangenoomen: naamlyk, op den negenden van die zelfde maand September des jaars 1766.

De Wel-Eerw. Heer Willem van Muyden; *Predikant der Remonſtranten te Leyden.*

De Wel-Ed. Geſtr. Heer Mr. Pieter Henrik van de Wall; *Raad en Schepen der Stad Dordrecht.*

De Wel-Ed. Geftr. Heer Mr. Johan Theodoor Royer; *Secretaris van den Ed. Hove van Holland, Zeeland en Westfriesland, in 's Gravenhage.*

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Henrik Cannegieter; *Rector en Professor te Arnhem.* Deeze Hooggeleerde Heer is nu onlangs, in de laastvoorleedene maand Augusty deezes jaars 1770., overleeden.

en nog op den 5. der maand December van dat zelfde jaar:

De Wel-Ed. Geftr. Heer Mr. Daniel van Alphen; *Heer van Achtienhoven en den Bosch; Griffier der Stad Leyden.*

Verders op den 6. February van den jaare 1767.

De Wel-Ed. Hooggel. Heer Ludovicus Casparus Valckenaer; *Ling. Graec. Professor; thans ook Hist. Patr. Professor te Leyden.*

en op den 14. July van dat zelfde jaar:

De Wel-Ed. Geftr. Heer Mr. Bartholomaeus de Moor van Immerzeel; *Raad en Burgemeester der Stad Gouda.*

De Hoog-Eerw. Hooggel. Heer Samuel Henricus Manger; *Theol. Doct. en Professor, en Concionator Academicus te Franeker.*

De Wel-Ed. Heer Mr. Jacob Visser; *Advocaat in 's Gravenhage; mitsgaders Agent van St. Servaas, enz.*

De Wel-Ed. Heer Adrianus Heringa; *Med. Doctor te Leeuwarden.*

De Wel-Eerw. Heer Cornelius Nozeman; *Predikant der Remonstranten te Rotterdam.*

De Wel-Ed. Heer Willem van der Pot; *Koopman te Rotterdam.*

De Heer Nicolaas Versteeg; *Maakelaar te Rotterdam.*

Nog op den 6. May van het daarop gevolgde jaar 1768.

De Wel-Ed. Heer Henrik Albert Dibbetz; *Hoofd-Commis van het Generaale Post-Comptoir te Leyden.*

De Wel-Ed. Heer Jan de Kruyff; *Koopman te Leyden.*

De Wel-Ed. Heer Mr. Pieter Tollozan; *Advocaat te Leyden.*

en op den 12. July van dat zelfde jaar:

De Wel-Eerw. Heer Ahazuerus van den Berg; *Predikant te Barnevelt.*

De Wel-Ed. Heer Bernardus de Bosch; *te Amsterdam.*

De Heer Pieter Meyer; *te Amsterdam.*

De Wel-Ed. Heer Pieter Huisinga Bakker; *te Amsterdam.*

De Wel-Ed. Geftr. Heer Mr. Johan Abraham van Thye Hannes; *Drost en Dykgraaf van Empel en Meerwyk; Regeerend Schepen der Stad Gorinchem; thans ook Raad in de Vroedschap dier Stad.*

De Wel-Ed. Heer Willem Kops; *Koopman te Haarlem.*

De Wel-Ed. Heer Diderik Frederik Johan van Halsema; *Meester in de beide Rechten te Groningen.*

Als meede op den 11. July van het nu jongst afgeloopen jaar 1769.

De Wel-Ed. Heer Mr. Burchard Joan van Hattum; *Advocaat te Zwolle.*

De Wel-Ed. Heer Hermannus Gerardus Oosterdyk; *Medic. Doctor te Amsterdam.*

en nog op den 2. February van dit thans loopende jaar 1770.

De Wel-Eerw. Heer Cornelis van Engelen; *Oudleeraar der Doopsgezinden te Huyssen; thans woonende te Leyden.*

en dan ook laastlyk op den 10. July van dit zelfde jaar:

De Wel-Ed. Heer Mr. Nicolaus Tholen; *J. U. D. en Advocaat te Leeuwarden; Klerk ter Griffie van het Collegie der Edele Moogende Heeren Staaten van Friesland.*

De Wel-Eerw. Heer Johan Carel Palier; *Predikant in 's Hertogenbosch.*

In alle de Vergaaderingen van deeze, wegens haar loflyke oogmerk zoo roemwaardige, en wegens de voortreflykheid haarer Leden zoo aanzienlyke, Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, welken gewoonlyk, en volgens de Wetten, in ieder jaar, zyn dertien, als twaalf Maandelyksche en eene Jaarlyksche; terwyl echter ook (des noodig zynde) ten allen tyde Buitengewoone Vergaaderingen konnen beroepen worden; heeft geen rang onder de Leden plaats, maar wordt in het opneemen der stemmen alleen gevolgd de orde des tyds, wanneer elk verkoozen is; gelyk dan ook aan elk Lid, die in dezelven tegenwoordig is, op alle voorgebragt wordende zaaken zyn stem gevraagd en de volkoomene vryheid van stemmen gelaaten; doch tevens geen stem van eenig afweezend Lid aangenoomen wordt; terwyl het echter aan ieder Lid vrystaat, eenig voorstel, over het welke hy een besluit van de Maatschappy verlangt, ten allen tyde, het zy by monde, indien hy in eenige Vergaadering tegenwoordig is; het zy by eenen brief, indien hy afweezend is; met byvoeging der reedenen, die hy voor het zelve heeft; te doen, mits zulks geschiede ten minsten drie maanden voor het houden der Jaarlyksche Vergaadering, ten einde zyn gedaan voorstel onder de punten van beschryving behoorlyk gebragt; dus aan alle de Leden in tyds verwittigd en die Vergaadering der gesaamlyke Leden van de Maatschappy ook daarop beschreeven konne worden. Verder wordt deeze Maatschappy bestierd door vyf Amptenaaren, dewelken, telken jaare nieulyks, uit zoodaanige Leden, dewelken te Leyden, als zynde aldaar de vaste zetel deezer Maatschappy, en die Leden dus meest geschikt, om haare huishoudelyke bezorging waarteneemen en op alles, wat dagelyks kan voorvallen en tot bevordering van haar welzyn en vermeerdering van haaren luister mogte strekken, van naaby acht te geeven; woonen, by meerderheid van stemmen worden verkoozen: en deeze Amptenaars zyn één President; een Secretaris; een Briefschryver; een Opziener over het uitgeeven der Stukken, en een Penningmeester: en is aan elk der zelven zyne verpligting by de Wetten deezer Maatschappy klaarlyk voorgeschreeven. Ook heeft, in gevolge van die Wetten, nu onlangs de Jaarlyksche Vergaadering deezer Letterkundige Maatschappy, op den 10. July van dit nog loopende jaar 1770. in den Schutters Doelen binnen deeze Stad gehouden, wederom de Amptenaars der Maatschappy verkoozen; en wel tot President my Mr. Daniel van Alphen; tot Secretaris den Heer Mr. Anthony Cornelis de Malnoë; tot Briefschryver den Heer Frans van Lelyveld; tot Opziener over het uitgeeven der Stukken den Heer Willem van Muyden; en tot Penningmeester den Heer Jan de Kruyff; welke Heeren, die benoemingen hebbende aangenoomen, nu ook verpligt zyn deeze hen opgedraagene Ampten tot het scheiden der volgende Jaarlyksche Vergaadering, dewelke, naar luid deezer Wetten en eene voorafgaande beschryving, op den tweeden Dingsdag der maand July van het volgende jaar 1771., alhier staat gehouden te worden, met alle mooglyke ge-

trouw-

trouwheid, oplettenheid en naarstigheid waartenemen. En, opdat wyders aan alle de Leden, zoo wel die de Jaarlyksche Vergaadering bywoonen, als die van dezelve mogten afweezend zyn, al het voornaamste, wat by de Maatschappy voorvalt, zoude kenlyk worden, zoo is goedgevonden, in ieder jaar, een zeeker getal afdrukzels van alle de Handelingen der Jaarlyksche Vergaaderingen, in dewelken ook altyd, naadat dezelven door den President zyn geöpend, ('t geen gewoonlyk door een aanspraak, op de geleegenheid des tyds en der byëenkoomst passende, geschiedt) alle de Handelingen der Maatschappy, behelzende al het geene, seedert de laastgehoudene Jaarlyksche Vergaadering, by haar in alle de Maandelyksche Vergaaderingen is voorgevallen, of door haar in de zelven is verricht geworden, door den Secretaris worden voorgeleezen, te doen vervaardigen, om dezelven aan alle de Leden der Maatschappy uittedeelen, door welk middel niemand der Leden van de voornaamste besluiten en verrichtingen der Maatschappy onkundig blyft, maar elk derzelven weet, waarnaar hy zich, in eene en andere opzigten, voortaan zal verpligt zyn te gedraagen; en waardoor dus aan elk der Leden alle gegronde reedenen van voorgewende onweetenheid ontrent deeze of geene besluiten worden benoomen: en zulks des te meerder, aangezien de Maatschappy alle de gewigtigste punten; als daar zyn de verandering en vermeerdering van haare vastgestelde Wetten: de verkiezing van nieuwe Leden, Amptenaaren en Gecommitteerden tot het beöordeelen der aan haar onderzoek overgelaatene Stukken en Geschriften, het zy dezelven door Leden der Maatschappy; het zy dezelven door andere kundige Mannen, geen Leden deezer Maatschappy zynde, aan haar ter beöordeeling zyn overgegeeven: ook de bepaaling of vastltelling der Stukken en Geschriften, die, naa verkreegene goedkeuring, als Werken der Maatschappy moeten gedrukt en uitgegeeven worden: en meerdere diergelyke hoofdzaaken: alleenlyk aan de Jaarlyksche Vergaadering heeft aanbevoolen; zoodat het werk der Maandelyksche Vergaderingen zich meestendeels bepaalt in het geen tot de dagelyksche bezorging van alles, wat, in gevolge van de besluiten der Jaarlyksche Vergaadering, ten uitvoer moet worden gebragt, en het geen verder tot het in stand houden der Maatschappy en het bevorderen van haar welzyn by alle voorvallende geleegenheden dienstig is en geen uitstel lydt, voor zoo verre de Jaarlyksche Vergaadering zulks niet aan zich behouden heeft, vereischt wordt en noodzaaklyk is: zoo als dit een en ander, en het geene meerder tot eene welgeschikte bestiering van deezen Letterkundigen Staat behoort, te vinden is in het uitmuntende faamenstel der Wetten van deeze Maatschappy, welker openlyke uitgaave reeds by haar besloten is.

Inmiddels zal elk bescheiden Leezer uit het geen door my alhier van deeze loflyke Maatschappy is aangeteekend, wel eenigermaaten bezeffen, van hoedaanigen aart haare roemwaardige oogmerken zyn; en welken lof dus haare eenige, waare, en edelmoedige doeleindens verdienen; terwyl ik gedacht heb, tot eene meerdere opheldering van dezelven, niets beeter te konnen doen, dan alhier intevoegen een gedeelte van myne aanspraak, met dewelke ik, als President, de op den 10. July van dit loopende jaar 1770. in den Schutters Doelen binnen deeze Stad laastgehoudene Jaarlyksche Vergaadering van deeze Maatschappy heb geopend; in welk gedeelte ik het bepaalde oogwit deezer Maatschappy, het welke door alle kundigen steeds met de uiterste hoogachting moet worden beschouwd, eenigzins breeder, dan het zelve in de voortreflyke Wetten deezer Maatschappy is opgegeeven, heb voorgesteld op deeze wyze:

„ Wie toch, die eenige goede letteroefening bemint, zal niet met de vereischte lofspraaken verheffen den nyveren arbeid deezer Maatschappy, dewelke, overweegende de keurigheid, zinrykheid en rykdom der Nederlandsche taal, als, zonder hulp van vreemde of naabuurige taalen, op zich zelve genoegzaam in staat zynde, om alle onze denkbeelden met allezins verstaanbaare woorden en met de krachtigste en meest gepaste spreekwyzen op de gevoeglykste en bekwaamste manier uittedrukken, met allen iever tracht dezelve taal meerder en meerder optebouwen, haare kunde al verder en verder uittebreiden en dus dezelve, van alle mooglyke verbasteringen gezuiverd, (zoo veel aan haar immers doenlyk zyn zal) op de beste wyze te versieren en te verryken?

„ Wie, die slechts de minste smaak heeft in eenige fraaije gedachten, wel-

„ ge-

„ gepaste uitdrukkingen en welluidende „ woordenschikkingen, waarmeede de „ voortreflyke Dichtkunde, de aandoenlykste, schoonste en volmaaktste voorwerpen, deweIken de natuur aan haar „ opleevert, in haare wel naagebootste „ schilderijen aan ons op het sierlykste, „ keurigste en krachtigste voor oogen „ stellende en ons dezelven op het leevendigste doende beschouwen, onze „ verheevene zielen met een onuitspreeklyk vermaak tracht aantedoen en met „ een bynaa ongelooflyk genoegen te „ vervullen; of ook wel ons op eene „ zeer inneemende en allerbevalligste „ wyze als betooverende en tevens het „ nuttige met het aangenaame paarende, „ in het weezenlykste aan ons tracht te „ behaagen en een volmaakt, onvermengd en duurzaam vermaak te geeven door in ons optewekken die verruklyke en pryslyke hartstochten, „ dewelken de beminnaars der waare „ Wysheid zyn, en dewelken wy verpligt zyn booven alle anderen leevendig te houden; en door dus in onze „ deugdzaame harten gestaadiglyk aankweeken en te koesteren eene heblyke neiging tot alle zeedelyke volmaaktheid, een voor ongelukkigen „ verkwikkend meedelyden, eene tot „ deugdsbetrachting aanzettende verwondering en hoogachting voor uitmuntende voorbeelden, en eene edelmoedige en wettige liefde, die het „ deugdbeminnend gemoed verheft en „ tevens aandoenlyk maakt, aan het „ zelve kracht en zachtmoedigheid inboezemt, en ons tot de grootmoedigste poogingen geduuriglyk aandryft: Wie, (zegge ik) die deeze „ verheevene uitwerkingen der wel geöefende Dichtkunde te recht bezeft, „ zal niet pryzen het treflyke oogwit der „ Maatschappy, om deeze schoone en „ heerlyke Dichtkunde, waarin onze „ eeuw de voorige tyden reeds verre „ overtreft, echter nog (zoo veel eenigzins mooglyk) zoodaanig te verbeeteren en te beschaaven, dat de Nederlandsche Dichtstukken in konstige „ vindingrykheid, grootsheid van gedachten, netheid van taal, kiesheid „ van spreekwyzen, zachtheid van maatklanken en zuiverheid van toonen, „ voor de besten der overgebleevene „ Griekshe en Romeinsche dichtstukken, of voor die van eenige andere „ der meest beschaafdste Volken, nimmermeer zullen behoeven te wyken?

„ Wie ook, die maar eenige achting „ voor de fraaije letteren heeft, zal niet „ naar verdiensten hooglyk roemen die „ Leden deezer Maatschappy, dewelken zich met allen iever benaarstigen, „ om, zoo wel de oudheden van ons „ Vaderland, als ook de loflyke gewoonten, oude rechten, voortreflyke daaden en merkwaardigste geschiedenissen van onze Voorvaderen, met „ alle naaukeurigheid naatespeuren, uit „ de diepste vergeetelheid optedelven, „ uit hunne donkerste schuilhoeken voor „ den dag te brengen, en dus, tot opwekking der Naakoomelingschap, in „ een helder licht te stellen?

„ Jaa, wie eindelyk, die weet, welke groote en wonderlyke uitwerkzels „ altoos op de gemoederen der menschen „ hebben wel uitgedachte en sterk beteekenende spreekwyzen, gepaard met „ eene sierlyke en net geplaatste woordenschikking, voortgebragt met eene „ deftige en manlyke kracht van uitspraak, waarmeede een staatig Reedenaar, in een vuur van verrukking, „ zoo schitterend en brandend als een „ blikzemstraal, en zoo heevig als een „ stormwind, alles voor zynen geweldigen aandrang doet zwichten, zal „ niet met alle zyne vermoogens toejuichen de getrouwe zorg der Maatschappy ter aankweeking en bevordering der waare Welspreekenheid, „ wanneer zy haare Leden uitnoodigt, „ om ook in onze taal door eenige proeven van Welspreekenheid aan de geöefende wereld te toonen, dat een „ Nederlandsch Reedenaar, zoo niet „ den Atheenschen Demosthenes en Romeinschen Cicero, ten minsten den „ welspreekendsten onzer Naabuuren, „ kan evenaaren?"

Al dit dus door my verhaalde en betoogde, meene ik, dat aan myne Landen Stadgenooten een kort, doch tevens een genoegzaam, denkbeeld van den opkomst, den voortgang, den tegenwoordigen toestand, het pryswaardige doelwit en de goede bestiering deezer Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde, in deeze myne Vaderstad ten algemeenen nutte opgericht, zal konnen doen erlangen; terwyl men, dit alles aangaande, meerder zal moogen opspeuren uit het geene men voor het eerste Deel der Verhandelingen van deeze Maatschappy, welks uitgaave in 't kort zal volgen, geplaatst zal zien. Ondertusschen zoude dit tot vermeerdering

ring van den luister en bevordering van de bestendigheid deezer zoo loflyke Maatschappy gewislyk niet weinig toebrengen, ingevalle zy, gesterkt zynde door een Doorluchtigen Voorstander, en ziende haaren zetel in alle veiligheid door een Achtbaar schild gedekt, ook alsdan door 's Lands Hooge Overheid in haare getrouwe en vaderlyke bescherming mogte worden genoomen, om dewelke te verzoeken zy, op het voorbeeld van andere in ons lieve Vaderland reeds opgerichte geleerde Maatschappijen, waarschynlyk ook wel zal besluiten, naadat zy alvoorens aan de geöefende Nederlandsche wereld eenigen van haare geleerde Werken by openbaaren druk zal hebben meedegedeeld, ten einde onze kundige Vaderlanders die eerstelingen van haaren vernuftigen en nuttigen arbeid naaukeuriglyk zullen konnen beproeven en uit dezelven oordeelen, of 'er ook niet wel eenige gegronde verwachting en eene welgevestigde hoope zyn, dat deeze loflyke Maatschappy, tot voortzetting van alle beschaafde geleerdheid met gestaadigen iever haare vlyt besteedende, zich te eeniger tyd zoodaanige hooge gunst, wanneer zy dezelve van den Souverain, op haar verzoek, mogte erlangen, zal konnen waardig maaken.

En, hier meede zal ik deeze myne beschryving van de Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, van dewelke een Lid te zyn ik my tot een zonderlinge eer reekene, eindigen, en dezelve besluiten met dienzelfden korten, doch hartelyken, zeegenwensch, den welken ik, by myne aanspraak aan deeze Maatschappy gedaan by het openen van haare Jaarlyksche Vergaadering op den 14. July van den jaare 1767. in den Schutters Doelen alhier te Leyden gehouden, met allen welmeenenden ernst over haar heb uitgeboezemd: „ dat door „ haare meedewerking de fraaije Weetenschappen in dit ons Vaderland meer- „ der en meerder moogen worden aan- „ gekweekt, en de verbeetering van „ onze Taal en Dichtkunde zoodaanig „ bevorderd en tot zulken aanzienlyken trap gebragt, dat een iegelyk zal „ moeten erkennen, dat de Nederlandsche taal in rykheid, sierlykheid, „ kracht van zeggingen, en gepaste „ woordenschikking, zoo wel ten nette „ gebruike van de welspreekendste Reedenaaren, als ter konstige beeziging „ van de begaafdste Dichteren, voor „ geene andere taal behoeve te wyken; „ dat ook deeze Maatschappy in eer en „ aanzien zoodaanig mooge toeneemen, „ dat zy wegens haaren luister van bekwaame en aanzienlyke Leden door „ geene andere bekende Maatschappy, „ hoe beroemd en vermaard dezelve ook „ zy, ooit worde overtroffen; en dat „ haar bloei geduure tot aan den geheelen ondergang van deezen Vrijen Staat, „ dat is, (zoo myne wenschen gedijen) „ tot aan het einde der Eeuwen!"

VAN HET KONSTGENOOTSCHAP, TEN SPREUKE VOERENDE:

KUNST WORDT DOOR ARBEID VERKREEGEN.

Nog heb ik gemeend in dit Byvoegzel niet onaangeroerd te moogen voorbygaan den allezins pryswaardigen iever, dewelke eenige andere weinige minnaars van Taal- en Dichtkunde ook reeds, seedert eenigen tyd, heeft aangespoord, om, eenigzins drukkende de voetstappen van de opgemelde loflyke Maatschappy der Nederlandsche Letterkunde, alle hunne vermoogens, ter beschaaving en zuivering der Nederduitsche taal en ter verbeetering der Dichtkunde, en wel voornaamlyk der Tooneelpoëzy, intespannen, en, tot bereiking van dit hun oogmerk, den bystand en de onderrichting van eenige, in deeze weetenschappen meêr kundige, Mannen te verzoeken, het welke hen, gesterkt door deezer hulp, dan ook zoo grooten voortgang in hunne allezins roemwaardige onderneemingen heeft aangebragt, dat men, door den tyd, met reeden

den zich veel goeds van deeze hunne poogingen zal konnen belooven, inzonderheid, naadat dit kleine Gezelschap zich tot een Konstgenootschap, bestaande uit verscheide Leden, zoo in deeze Stad, als elders, woonende, heeft uitgebreid, en voor zich, in naavolging der oude in de Nederlanden zoo beroemde Rederykeren en eenige andere laatere Broederschappen, verkoozen een Blazoen en deeze Spreuk: *Kunst wordt door arbeid verkreegen:*, onder dewelke dan ook reeds eenige Dichtstukken en Toneelspelen, de goedkeuring van veele in deezen tak van weetenschap niet geheel ongeöefende Mannen weggedraagen hebbende, het licht hebben moogen zien. En, naardien ik vertrouwde, dat het den bescheiden Leezer, en wel voornaamlyk aan onze Stadgenooten, niet onaangenaam zyn zoude, eenige onderrichting van de eerste instelling, den verderen voortgang en den tegenwoordigen staat van dit, door de uitgegeevene Dichtstukken alreeds eenigen roem behaald hebbende, Konstgenootschap te moogen erlangen, en my van het zelve niets anders bewust was, dan het geene, uit losse geruchten, algemeenlyk bekend is, zoo oordeelde ik raadzaamst my by een der oudste Leden van dit Konstgenootschap te vervoegen en van hem de noodige onderrichting te vraagen, om dezelve in deeze Beschryving myner Vaderstad, ter eeuwiger gedachtenis, te plaatzen, en dus dit treflyk Konstgenootschap, tot welverdienden lof van deeze nuttige onderneemingen, aan de weldenkende Nederlandsche wereld nog meerder bekend te doen worden: gelyk aan my dan ook het volgende verhaal der by de instelling en den aanwas deezer Broederschap voorgevallene omstandigheden, uit naam en met toestemming van het Konstgenootschap zelve, op het gunstigste is meedegedeeld, het welke ik, om niet te dwaalen, best vond alhier woordelyk inte-lasschen:

„ Het Kunstgenootschap ten spreuke „ voerende: *Kunst wordt door arbeid verkreegen:* opgericht binnen deze Stad, „ en thans merklijk in vermogen en luister toeneemende; is eene Broederschap, gelijk aen die welke voorheen „ elders waren, en aen die welke nog „ heden in stand zijn. Yder weet dat, „ na de verstrooijing der Redenrijkers, „ en het geheel vernietigen hunner eertijds zoo beroemde en met verschei- „ dene voorrechten beschonkene Kamers, of Vergaderingen, in ons Vaderland weder verscheidene andere Genootschappen, ten opbouw van Neêrlands voortreflijke Tael- en Dichtkunde, van tijd tot tijd wierden ingesteld Genootschappen, in dewelken de Kunst in een veel edeler gedaente het hoofd opstak; en aen dewelken men zeer veel wegens de verbetering, zuivering en beschaeving „ onzer schoone en rijke Moedertaele „ verpligt is. Onder dezen waren voorheen aenzienlijk die, welke deze „ spreuken voerden: *Nil volentibus arduum: Door ijver bloeit de Kunst: Natura & Arte:* en anderen meêr; gelijk „ ook thans nog in bloei is het Amsterdamsch Genootschap, ten Zinspreuke „ hebbende: *Oefening beschaeft de Kunsten.*

„ Zoodanige Gezelschappen, bij ymand, die wel denkt, zeer verre te „ schatten boven de zulken, in welken men slechts te samen komt om „ den dierbaeren tijd gansch onnut, dikwerf ter besmaeding zijner evenmenschen, en tot hoon van de deugd en „ zich zelf, te slijten; zoodanige Gezelschappen, in dewelken men in tegendeel zijne vermogens aenlegt, om „ in Kunst en Wetenschap te vorderen; zijn altijd van Verstandige en „ groote Mannen met achting en bescherming vereerd geworden; wel „ is waer dat de Onkundige Waereld, „ als steeds gewoon de Wetenschappen „ en Kunsten te haten en te vervolgen, „ en willende liever in haere onwetenheid blijven, dan het oor aen de lessen „ der gadelooze Wijsheid lenen; met „ verachting en bespotting den vernuftigen en nuttigen arbeid van edelaertiger menschen beschouwt, niet alleen, „ maer ook derzelver prijslijke oogmerken doorgaens zoekt te bezwalken en „ met oneer te bedekken; doch onaengezien die verachting, hebben deze „ Genootschappen zich gestadig weten te bevestigen, en, wel verre van „ zich door Onwetenheid of Laster te „ laten afschrikken, met lust en verdubbelden ijver getracht, zich den roem „ der weldenkende Waereld waerdig te „ maken. En wie toch zal of kan ontkennen, dat zelfs de voortreflijkste „ Kunsten en Wetenschappen hunnen „ voornaemsten luister en uitbreiding „ verschuldigd zijn aen byzondere Maetschappijen en Genootschappen?

,, Tot geene geringe eere ſtrekt onzer geliefde Vaderſtad, de oprichting dier loflijke en met allezins nuttige en heilzaeme oogmerken - bezielde Maetſchappij der Nederlandſche Letterkunde, van dewelke wij, en alle Kunstlievende Landgenooten, zeer veel nut en voordeel te gemoete zien, als beſtaende uit een reeks van Mannen, van wier Geleerdheid en voortreflijke gaeven yder, die niet vreemd is in de Letterkunde, overtuigt is; zoodat met recht mag gezegt worden, dat deze edele Maetſchappij beſtaet uit den bloem der Geleerden van ons Vaderland.

,, In eenen minderen graed, ſchoon niet lager in welmeenende oogmerken, is te tellen het Kunstgenootſchap, boven gemeld, van 't welke wij kortlijk de eerſte Inſtelling, den verderen voortgang en tegenwoordigen ſtaet zullen opgeven, ter betooning van den ijver van deszelfs Leden, wier voornaemſte doelwit is, in hunne uuren van uitſpanning, de Nederduitſche Tael in haer kracht, rijkdom en ſchoonheid te bevestigen, en, zoo veel hun vermogen toelaet, meêr en meêr te zuiveren van een aental *bastaert* woorden en verkeerde Spreekwijzen; alsook om zich te oefenen in de aenvallige en nooitvolprezene Dichtkunde: opdat het vooröordeel, 't welk, gelijk het doorgaens gewoon is te handelen omtrend zaeken, die het niet met eigen oogen ziet en met eigen hand tast; de oogmerken van deze Broederſchap in verdenking hield, en bij anderen zocht te bezwalken; eens de oogen geöpend worde, en dit zoo wel loflijk als leerzaem Gezelſchap bij vreemden en Stadgenooten nader bekend moge worden.

,, Dit Genootſchap is zijne eerſte opkomst verſchuldigd aen drie Jonge Kunstminnaeren, welke voorlang een' ongemeenen trek vóor de Nederduitſche Tael- en Dicht-kunde hadden, doch bij mangel van nödige onderrichting, den opgang naer den Parnas zeer moeilijk, ja bijna ontoeganglijk bevonden. Deze gaven hun oogmerk aen nog drie andere Liefhebbers te kennen, met verzoek hun de hand te lenen tot de inſtelling van een Genootſchap, en haelden hen daertoe over; met dat gevolg dat op den elfden van Slagtmaend des Jaers 1766. de eerſte Bijëenkomst gehouden wierd. In deze eerſte Vergadering wierden de te vooren ontworpene Regels en Wetten naeuwkeurig en oplettend onderzocht, bepaeld en van alle Leden ondertekend, terwijl men ter bewaeringe der goede orde een der eerſte Oprichters tot Voorzitter benoemde. Teffens verkozen de Leden voor zich een *Blaſoen* en Spreuk, in navolging der Oude en laetere Broederſchappen, gelijk men die op de Tytels van de gedrukte Werken der bovengemelde Genootſchappen mede vindt; en bepaelden zich tot de Spreuk: *Kunst wordt door arbeid verkregen.*

,, Kort daerna, en wel op den negentienden van die zelfde Maend wierd in de Vergadering, op dien dag, ter verdere beſchikking van de aengevangene Broederſchap, belegd; een Dichtſtuk in zoogenaemde Rijmlooze Maet aengeboden; zijnde ontworpen door den toenmaeligen Voorzitter, en betreklijk op het begin dezer kleine Maetſchappij; welk Dichtſtuk ter Drukperſſe wierd gebragt. En dewijl men eenpaerig beſloten had, alle te drukkene Werkjes ſlechts ten getale van Zes en dertig te doen drukken, behalven zoodanige Groot Papiere Afdrukſels als men voor de gezamenlijke Leden nodig had; wierd zulks hierïn volbragt; doch welhaest zag men in zekeren opzichte, om gewigtige redenen, van dat beſluit af.

,, Dit eerſte proefje van vernuft, met een bijgevoegd verzoek ter onderwijzinge, aen bejaerde en in de Kunst vergevorderde Leermeeſters gezonden zijnde, gelukte het den Kunstgenooten zoodanig eenen ingang bij dezelven te vinden als zij meêr gehoopt dan verwacht hadden, waerdoor dan ook de lust met de vermogens der Leden teffens aengroeide.

,, Het deerniswaerdig ongeval, en het daeröp gevolgd onſchuldig ſterflot van den ongelukkigen *Calas*, der waereld te overvloedig bekend om 'er iets van te zeggen; trof, gelijk alle gevoelige zielen, zoo ook de harten der Kunstgenooten, en gaf hun aenleiding tot het ontwerpen van een Tooneelſtuk; doch hierïn de Waerheid der Gebeurdteniſſe hooger ſchattende dan Dichterlijke verſierſelen, zochten zij de echte en waere opgaeven daervan, door goede vrienden,

„ bij de ongelukkige Weduwe en Kin-
„ deren van dien gestorven Grijsaert
„ zelf, van dewelken het Genootschap
„ niet alleen bij eigenhandige Brieven
„ de waere omstandigheden van zaeke
„ vernam, de onderscheidene Karakters
„ der Rechters van *Calas* leerde ken-
„ nen; maer ook, 't geen zijn genoe-
„ gen allerwegen vermeerderde; zich
„ verzekerd zag van de toegenegenheid
„ van dat achtingwaerdig Geslacht.
„ Dus ontvangen hebbende 't geen men
„ verlangde, wierd het bedoelde Too-
„ neelstuk opgeslagen, en na de vol-
„ tooijing genaemd: *De Dood van Calas.*
„ Dan, straks rees 'er eene zwaerigheid
„ op: men had besloten slechts Zes en
„ dertig Afdruksels op de te drukkene
„ Werkjes te doen maken; men vrees-
„ de nu niet zonder reden, dat de Baet-
„ zucht een Stuk van dien aert wel ras
„ ten schade van het Genootschap zou-
„ de algemeen maken, en dus het oog-
„ merk, te weten om geene Werken
„ in openbaeren druk uit te geven, voor
„ en aleer men verder in de Kunst zou-
„ de gevorderd zijn; geheel te leur
„ stellen. Deze zwaerigheden rijplijk
„ overwogen zijnde, wierd met eenpae-
„ righeid goedgevonden, en in de Ver-
„ gadering op den Zestienden van Louw-
„ maend 1767. besloten, op dit en in 't
„ vervolg op alle Stukken die men oor-
„ deelde ten dienste van den Schouw-
„ burg te kunnen strekken; ten voor-
„ deele van het Genootschap, eenen
„ algemeenen druk te doen aenleggen.
„ En opdat men konde beveiligd zijn
„ voor de streeken der Baetzucht, be-
„ sloot men teffens op dien zelfden dag,
„ naer het voorbeeld van voorige Maet-
„ schappijen, zich te begeven bij den
„ Souverein, en van denzelven te ver-
„ zoeken om een *Octroy* voor de reeds
„ uitgegevene of in 't vervolg te druk-
„ kene Werken van dit Genootschap,
„ gelijk dat verzoek in het begin van
„ het jaer 1767. wierd in 't werk ge-
„ steld, doch waerop tot nog toe, door
„ ongunstige advysen, geboren uit de
„ verkeerde en onkundige begrippen
„ van sommige min ervaerene Gilden-
„ meesteren der Boekverkoopers; geen
„ in dat verzoek toestemmend besluit
„ schijnt genomen te zijn; waerdoor
„ zich dan het Genootschap telkens
„ gedrongen vondt, om elk stukje, dat
„ zelfs den minsten trek scheen te be-
„ loven, in openbaeren druk te doen
„ uitgaen; dus, hoewel 'er de Inkom-
„ sten door vermeerderden, verviel het
„ eerste oogmerk, in de wijze van uit-
„ gaeve, van tijd tot tijd.

„ Naeuwlijks zagen de Kunstgenoo-
„ ten dit hun *Treurspel*; *De Dood van Ca-*
„ *las*, in 't licht, of zij vernamen dat
„ het in 's Gravenhagen ten Schouw-
„ burge gevraegd wierd, en de onge-
„ meene toevloed van de Aenzienlijkste
„ des Lands, zoo wel als van allerlei
„ Standspersoonen, gevoegt bij de goe-
„ de uitvoering, en de aendoening,
„ welke de vertooning van zulk een
„ Schouwspel in alle Aenschouweren,
„ groot en klein, maekte; hebben
„ dubbel de wenschen der Leden ver-
„ vuld, en hunnen arbeid beloond.

„ Wat betreft de voortgang der
„ Kunstgenooten in vermogens tot de
„ Tael en Poëzij, een Onpartijdig en
„ Bescheiden Kenner mag daeröver oor-
„ deel vellen, uit de van tijd tot tijd
„ uitgegevene Staeltjes, dewelke mede
„ niet zonder achting zoo bij den Lezer
„ als ten Schouwburge zijn ontvangen,
„ en van dewelke wij hier onnodig ach-
„ ten meerder of breeder te gewaegen.

„ Dit Genootschap, op de boven-
„ gezegde wijze ingesteld, had zijnen
„ voortgang tot in het voorleden jaer
„ 1769. In 't welk, en wel op den ach-
„ tienden van Hooimaend, in overwee-
„ ging gegeven wierden zekere midde-
„ len om het verder uit te breiden, en
„ algemeener te maken, te weten, zoo-
„ danig dat men ook Leden buiten deze
„ Stad woonachtig zoude aennemen,
„ of verkiezen, onder eene vaste voor-
„ waerde echter, dat de Vergaderingen
„ ten allen tijde binnen deze Stad zou-
„ den moeten gehouden worden, en de
„ bestiering altijd blijven op den voet
„ zoo als bij den aenvang van het Ge-
„ nootschap bepaeld was. Na eene
„ naeuwkeurige overweeging wierd al-
„ gemeenlijk goedgevonden tot het voor-
„ gestelde ontwerp over te gaen; en
„ men besloot voorts het Genootschap
„ in tweederlei *Classen* te verdeelen,
„ waervan het eerste uit de toen zijnde
„ Leden zoude bestaen, welke onder
„ den naem van Hoofdleden altijd zou-
„ den behouden de bestiering van het
„ huishoudlijke dezer Maetschappij,
„ terwijl die der tweede *Classe* zouden
„ worden benoemd met den naem van
„ Medeleden, uit dewelken weder ver-
„ volgens nieuwe Hoofdleden zouden
„ kunnen aengenomen worden. Na dit
„ genomen besluit wierden de Regels

„ en Wetten geheel en al vernieuwd, „ en in een geschikte orde gebragt zijnde, door alle den Leden onderteekend „ op den Zesden van Herfstmaend, gelijk alle Nieuwverkoorene Kunstgenooten ook verpligt zijn, bij hunne aenneeming, zulks na te volgen. „ Dit besluit en de wezenlijke voltrekking daervan, had dat goed gevolg, dat verscheidene Aenzienlyke „ en Kundige Tael- en Dicht-minnaeren zich met vermaek aengeboden en „ onder de Medeleden hebben laten „ aenschrijven, zoodat wel haest het „ getal van Zes tot Zes en twintig „ Kunstgenooten aengroeide, onder dewelken zich lieden bevinden, die, „ door hun vernuft en geest, den „ Liefhebberen der goede letteren en „ der bevallige Dichtkunde reeds veele „ blijken van bekwaemheid gegeven „ hebben.

„ Dit Kunstgenootschap, dus in „ eenen goeden stand gebragt zijnde, „ hieldt zijne eerste Algemeene Vergadering op den eersten van Slagtmaend „ des voorleden jaers 1769. wanneer „ verscheidene nieuwe Medeleden wierden ontvangen, wordende bij die gelegenheid alle de nieuw ontworpene „ Wetten voorgelezen, gelijk vervolgens om de drie maenden bepaeldlijk „ geschied, en welke Wetten, als den „ steun en het voornaemste fondament „ waeröp dit Kunstlievend Gezelschap „ rust, zonder eenige oogluiking of „ vermindering worden bewaerd en nagevolgd.

„ De aenwas der Leden, in korten „ tijd gelukkig geweest zijnde, bevond men eindlijk de gewoone Vergaderkamer te klein en bekrompen, „ waerom dan het Genootschap wierd „ overgebragt in eene ruime en voor „ weinige jaeren uit den grond nieuw „ opgebouwde Zael, in zekere huizinge, ten dienste van 't Genootschap „ gehuurd, alwaer de eerste Vergadering ter Inwijdinge van 't zelfde „ Kunstvertrek, gehouden wierd op „ den Zeventienden van Grasmaend dezes jaers 1770. doende bij die gelegenheid de Voorzitter eene gepaste, „ en op tijd en plaets betreklijke Aenspraek. En wordt sints dien tijd aldaer eens in yder Maend, op zekeren „ bepaelden dag, de gewoone Vergadering gehouden; schoon, behalven „ die vaste, ook des noods buitengewoone Vergaderingen beschreven „ worden, en welke meest altijd alleen „ bestaen uit Leden binnen de Stad „ woonachtig.

„ Behalven die vaste Bijëenkomsten, „ op welken yder Lid, binnen Leyden „ woonende, verpligt is te verschijnen, „ en een of ander, betreklijk tot de „ Nederduitsche Tael- en Dichtkunde, „ of eenigen anderen tak der nutte Wetenschappen in te leveren; heeft ook „ het Genootschap eens in 't jaer, en „ wel in Bloeimaend, eene algemeene „ Jaerlijksche Vergadering, op welke „ yder Medelid, zoo van binnen als „ buiten deze Stad, verpligt is tegenwoordig te zijn, en in deze Bijëenkomst, welke door eene gepaste aenspraek wordt geöpend, wordt verslag gedaen van den staet des Genootschaps, en van alles wat geduurende „ het verlopen jaer is voorgevallen, met „ opgaeve van de Werken die bij den „ gezamenlijke Leden worden bearbeid; gelijk ook alsdan yder Lid vrijheid heeft om zijne belangens, nopens de Wetten, bestiering, enz. „ voor te dragen. Deze Jaerlijksche „ Algemeene Vergadering is voor de „ eerste mael gehouden op den vier en „ twintigsten van Bloeimaend dezes loopenden Jaers, in dewelke verscheidene Leden in het uitspreken van onderscheidene weldoorwrochte Redenvoeringen hebben uitgemunt. En „ wordt, in de eerst daeropvolgende „ Vergadering, den afwezenden Leden „ kennis gegeven van de voornaemste „ verrichtingen.

„ Dit Kunstgenootschap heeft thans „ tot bestierders drie der Oudste Leden, waervan een het Voorzitterampt „ bekleed, na daertoe alvoorens bij „ meerderheid van stemmen verkozen „ te zijn, en ten Tweede een *Secretaris*, die verpligt is van alle handelingen, voorstellen, besluiten en voorvallende zaeken naeuwkeurig aentekening te houden; en eindlijk een „ Opzichter over den ontvangst en de „ uitgaeve der penningen, welke drie „ Opzichters zoo in hunnen byzonderen „ post, als in het verdere huishoudlijke „ met de drie overige Hoofdleden, genoodzaekt zijn zich te gedragen naer „ eenige in de Wetten vastbepaelde regels.

„ De tegenwoordige aenzienlijke Vergaderkamer, waerin de Bijëenkomsten geschieden, verdient wel eenigszins nader gemeld te worden: De-

„ ze

„ zelve is van eene genoegzaeme grootte, van een zeer goede schikking, en is rondsomme versierd met de Afbeeldzels der voornaemste Oude en Hedendaegsche Dichteren; gelijk ook aldaer bewaerd wordt het groot en klein *Blasoen* van de Redenrijkerskamer van Warmond, de roode Matelieven, onder de Spreuk: *In Liefdt verwarmdt:* het groote gejaertekend 1679. en het kleine 1657. alhier door een goedgunstige hand vereerd, nevens veele oude schriften en Refereinen der Redenrijkers van Warmond, en Middelburg, waeronder voornaemelijk te tellen zijn twee Spelen, met derzelver *Prologuen*, als: *Een Spel van onzer lyeuer Vrouwen Hemelvaert*; en *een Spel van Zinnen van menigh mensche hoe hy doer houerdye ende Gyerichheyt in de verkeerde weerelt tot menigherley zonden wert gebrach*; door Job Gömersz, Lid van de Redenrijkerskamer te Middelburg, onder 't woord: *In Minnen groeyend.* Voleind in de jaeren 1565. en 1566. Gelijk ook aldaer nog bewaerd wordt het *Blasoen* van de Redenrijkerskamer, onder de Spreuk: *In Liefd vergaert:* 1668. en dat van de Kamer te Bleiswijk, de dubbele geele Hofbloem, ten Spreuke voerende: *Wijckt Ontrou.*

„ In de Vergaderingen van dit Leerzuchtig en binnen kort in nijvere Leden zoo zeer toegenomen Genootschap, wordt ook toegang vergund aen bekende Kunstvrienden, welke Leden van eenig Genootschap elders zijn, en behalven met de reeds verkorene Medeleden, zoo ook met andere Societeiten van dezen zelfden aert, en met verscheidene Kunstmeesteren en voornaeme Mannen; een zeer aengenaeme en nuttige Briefwisseling gehouden.

„ Ten einde nu alle de Leden van dit Lighaem in Tael en Spelling, zoo veel mogelijk mogten overeenstemmen, heeft men sedert eenigen tijd middelen daertoe beraemd, en men ziet thans werklijk een groot gedeelte eener Nederduitsche Spraekkunst opgeslagen, volgens welke alle Leden zich verpligt hebben te voegen, in zoodanige Stukken als zij voortaen zullen inleveren; wordende in het Opstel dezer Spraekkunst voornaemlijk geraedpleegt met de Taelwerken der voornaemste Mannen, en onder dezen byzonder met den Voortreflijken B. Huydecoper en F. de Haes, als twee Taelsmannen, die met recht den naem van *Uitmuntende Leermeesters* verdienen.

„ Dit is het voornaemste wat wij van de Instelling, Voortgang en Tegenwoordigen Staet van dit Genootschap meenden te moeten aentekenen, niet twijfelende of ymand die onbevooroordeeld denkt, zal allezins de loflijke pogingen der Leden moeten prijzen, welke een afkeer van stikziende Onwetenheid hebbende, niets meêr verfoeien dan de edele vermoogens, welken de Alwijze en goede Schepper hun boven het redenlooze Vee heeft ingeschapen; gering te achten, en te versmoren; maer in tegendeel, met opzien naer de hand die hen zoo wonderbaerlijk gevormd, en met verstand, wil en oordeel beschonken heeft; niets meêr wenschen dan hunne vermoogens aen te voeden en in kennis toe te nemen, niet alleen, maer ook volijverig zijn om hunne Medemenschen van eenig nut te kunnen wezen, en dus alles aenwenden om der menschlijke Maetschappije naer hun vermogen te helpen dienst doen."

Naardien ik nu by dit beknopt, doch te gelyk klaar en omstandig, verhaal niets weete te voegen, zal ik alleen by deezen openlyk den gesaamlyken Leden van dit fraaije Konstgenootschap voor de vriendlykheid, waarmeede dezelven de aan my gedaane meededeeling van dit verhaal hebben toegestaan, en dus voor dit en andere zonderlinge bewyzen van hoogachting, mynen oprechten dank betuigen; terwyl ik tevens van ganscher harte wensche, dat door de geduurige vlyt en onbezweeken arbeid der gesaamlyke Leden, met aanhoudende oefeningen in kunde dagelyks toeneemende, de welverdiende achting van dit treflyke Konstgenootschap meerder en meerder mooge aanwassen, zoodat het zelve nimmermeer in minderen bloei en aanzien zy, dan ooit voorheen eenig Konstgenootschap in Nederland geweest is; en opdat dies de laate Naakoomelingschap altyd aan dit Konstgenootschap en deszelfs eerste Instelleren met de heuchlykste zeegeningen gedenke!

NAAM-

NAAMLYST

Der perſoonen, dezwelken, op heden den achtſten September van den jaare 1770., *met de aanzienlykſte waardigheden binnen deeze Stad* LEYDEN *bekleed zyn; als ook van eenigen, ſommige andere ampten of bedieningen, deeze Stad aangaande, alhier waarneemende.*

Naardien, niet alleen ſeedert de uitgaave van het eerſte Deel deezer Beſchryving der Stad Leyden, door de geleerde en arbeidzaame pen van wylen den zeer voortreflyken Heer Frans van Mieris (wiens overlyden, voorgevallen op den 22. October van den jaare 1763., wanneer Hy den ouderdom van drie en zeventig jaaren en ontrent tien maanden had bereikt, alle waare liefhebbers van Geſchied- en Oudheidkunde als nog betreuren) reeds in den jaare 1762. aan onze Land- en Stadgenooten bezorgd; maar ook ſeedert den vervaardigden druk van dit nu door my uitgegeeven wordende tweede Deel deezer Beſchryving, het welke bereids in den jaare 1767. geheel is afgedrukt geweeſt, zeer veele en groote veranderingen hebben plaats gegreepen, zoo door ſterfgevallen, of bevorderingen, als door de gewoone jaarlykze of op andere tyden gebruiklyke amptsverwiſſelingen, ontrent de perſoonen, aan dewelken deeze en geene aanzienlyke en mindere ampten en bedieningen, in deeze Beſchryving vermeld, zyn opgedraagen; terwyl ook welgemelde Heer Frans van Mieris (om welke reedenen is my onbekend) ſommige perſoonen, door dewelken eenige ampten of bedieningen in dien tyd werden waargenoomen, met ſtilzwygen heeft voorby gegaan; zoo heb ik niet onvoegzaam geöordeeld, alhier in dit Byvoegzel zoodaanige veranderingen, als ſeedert die opgegeevene tyden zyn voorgevallen, aan den beſcheiden Leezer te melden; en tevens meedetedeelen de naamen van die perſoonen, dewelken met zoodaanige andere waardigheden, ampten of bedieningen, waarvan, zonder byvoeging der perſoonen dezelven waarneemende, meede in deeze Beſchryving wordt gewag gemaakt, thans bekleed zyn; in dit zeekere vertrouwen, dat zulks de goedkeuring, zoo niet van alle de Leezeren, immers van myne Stadgenooten, zal wegdraagen. Hierin nu heb ik gemeend, dat het beſt en gemaklykſt voor den Leezer zyn zoude, te houden deeze orde, dat ik, naa vooraf te hebben geplaatſt een naamlyſt der Heeren Leden van de Groote Vroedſchap deezer Stad, doorgaans bekend onder den naam van de Veertigen, vermits zy veertig in getal zyn, welker Vergaadering (als van ouds) uitmaakt het Lichaam van de Stad Leyden (1); als meede der Heeren Miniſters van deeze Stad; en vervolgens gemeld, uit welken deezer Veertig Heeren beſtaat het tegenwoordige Collegie van den Magiſtraat, meeſttyds genaamd Die van den Gerechte; en welke Heeren dierhalven thans de Vroedſchappen en Veertigen zyn; gelyk ook welke Heeren alsnu van wegen deeze Stad tot eenige aanzienlyke Staats-Collegien, zoo van Holland, als van de Generaliteit, zyn afgezonden, en dus voor den tegenwoordigen tyd in dezelve hooge Collegien zitting hebben; voor het overige volge de bladzyden, op dewelken in deeze Beſchryving van alle de mindere Collegien, en van de verdere waardigheden, als ook van eenige ampten of bedieningen, geſprooken wordt. Deeze reedenen nu meene ik voldoende te zyn, zoo tot wettiging van dit Byvoegzel; als tot opheldering van de by my hierin gehoudene orde; waarom ik nu verder tot de Naamlyſt zelve overgaa. En dus koome ik dan ten eerſten tot de

Naa-

(1) Dus ſpreekt de eerſte Burgerlyke Keure van het oude Keurboek der Stad Leyden, by de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen, met advis van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren, beraamd op den 31. December 1582. en, naa voorgaande openbaare afleezing, gedaan op den 18. 19. en 20. April 1583., *gedruct ten bevele van die vande Gerechte der voorſchreven Stede, int Jaer* 1583. *Stilo novo.* Als meede de eerſte Keure van het vernieuwde en jongſte Keurboek deezer zelfde Stad Leyden, beraamd en vaſtgeſteld by de Ed. Achtb. Heeren Schout en Schepenen, met advis en goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen van dezelve Stad, op den 6. Maart 1658., en op den 26. Auguſty en eenige volgende dagen van dat zelfde jaar voor den Volke afgeleezen; en ook tevens in dat zelfde jaar in openbaaren druk uitgegeeven.

Naamen der Perſoonen, uitmaakende de tegenwoordige vergaadering der Groote Vroedſchap, en dus het geheele Lichaam der Stad Leyden, beſtaande in Veertig Leden, zoo als hun Edele Groot Achtbaare op huiden nog in leeven (1) *en met deeze waardigheid bekleed zyn.*

		Verkoozen op den
De Heeren	Mr. Johan vander Marck.	7. December 1742.
	Mr. Johan vander Marck Ægidiusz.	4. February 1735.
	Mr. Hendrik van Buren.	7. November 1741.
	Mr. Jacob Pla.	6. Juny 1743.
	Mr. Cornelis Chaſtelein.	2. July 1743.
	Mr. Jacob Heyns.	17. January 1747.
	Mr. Jan Hubrecht.	18. October 1748.
	Mr. Adriaan Crucius.	18. October 1748.
	Mr. Nicolaas van Alphen.	24. Juny 1749.
	Mr. Cornelis Speelman; *Ridder Baronet; Heer van Heeswyk en Dinter.*	4. Juny 1750.
	Mr. Maarten Marcus.	11. September 1750.
	Mr. Theodorus Schrevelius.	10. November 1750.
	Mr. Simon Drolenvaux.	23. December 1752.
	Jacob vander Meer; *Heer van Hoogeveen.*	20. May 1755.

De

(1) Behalven de hier booven gemelde veertig Heeren, zyn als nog in leeven zes Heeren, dewelken voorheen ook Leden van deeze tegenwoordige vergaadering der Groote Vroedſchap zyn geweeſt, en aan alle dewelken men den eernaam van Vroedſchappen (volgens de eigenlyke beteekenis, van alle oude tyden af, in deeze Stad aan dien eernaam gehecht, zoo als ik ſtraks op Bladzyde 20.* kortelyk aantoone) zoude moogen geeven, ſchoon deeze Heeren thans niet meerder onder de veertig Leden van de hier booven gemelde tegenwoordige vergaadering der Groote Vroedſchap konnen gereekend worden, alzoo zy allen van die waardigheid afſtand gedaan hebben; naamlyk: de Heer Mr. Nicolaas van de Velde, Oud-Burgemeeſter en Thezaurier Ordinaris der Stad Leyden, &c. &c., was verkoozen tot Veertig in Raide op den 18. April 1725. en werd op zyn verzoek van zyn Veertigsplaatze ontſlaagen op den 25. October 1763., waarnaa Hy zyn vaste woonplaats in deeze Stad heeft verlaaten en na Voorſchooten overgebragt, om aldaar zynen overigen leeftyd in ſtilte op zyn landgoed, genaamd Vredenhoef, doortebrengen, zoo als ik dit reeds in het tweede Deel der Beſchryving deezer Stad op de Bladzyden 686. en 687. in de Aanteekening N°. 2. nopens deezen Heer heb ter needer geſteld. Ook de Schryver deezes Mr. Daniel van Alphen, Regeerend Schepen der Stad Leyden, dewelke was verkoozen tot Veertig in Raide op den 12. October 1742. en op zyn verzoek van zyn Veertigsplaatze werd ontſlaagen op den 23. Juny 1749. en ten zelfden dage aangeſteld tot Griffier der zelfde Stad. Nog de Heer Mr. Willem Sautyn, Oud-Schepen der Stad Leyden, en wegens die Stad Gedeputeerd in het Collegie van de Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit te Amſterdam, &c., was verkoozen tot Veertig in Raide op den 14. April 1744. en werd op den 7. November 1759. aangeſteld tot Equipagemeeſter van dit welgemelde Collegie ter Admiraliteit te Amſterdam, en vervolgens op zyn verzoek van zyn Veertigsplaatze ontſlaagen op den 10. November 1759. Als meede de Heer Mr. Salomon Lynſlager, Oud-Schepen der Stad Leyden, was verkoozen tot Veertig in Raide op den 8. April 1746. en werd op zyn verzoek van zyn Veertigsplaatze ontſlaagen op den 18. July 1760. en aangeſteld tot Ontfanger der uitgaande en inkoomende Rechten, &c., te Paramaribo in de Colonie van Suriname. Mitsgaders de Heer Nicolaas van Boetzelaer, Heer van Dubbeldam en Kyfhoek; Oud-Burgemeeſter der Stad Leyden, en wegens die Stad Gedeputeerd ter Vergaadering van de Hoog. Moog. Heeren Staaten Generaal der Veréénigde Nederlanden; Hoog-Heemraad van Rhynland, &c. &c., was verkoozen tot Veertig in Raide op den 30. December 1746. en werd op den 13. November 1767. aangeſteld tot Ontfanger Generaal over Holland en Weſtfriesland; en vervolgens op zyn verzoek van zyn Veertigsplaats ontſlaagen op den 16. November 1767. En laaſtlyk nog de Heer Mr. Pieter Cipriaan Teſtart, Regeerend Schepen der Stad Leyden, was verkoozen tot Veertig in Raide op den 6. April 1751. en werd op zyn verzoek van zyn Veertigsplaats ontſlaagen op den 16. February 1761. en vervolgens op den 18. van die zelfde Maand aangeſteld tot Secretaris der Stad Amſterdam.

		Verkoozen op den
De Heeren	Mr. Pieter de la Court, Allardsz.	19. Juny 1755.
	Mr. Johan Alexander van Lanſchot.	26. Auguſty 1755.
	Mr. Nicolaas van Banchem.	20. September 1756.
	Mr. Jacob Bartram van den Steen.	31. October. 1758.
	Barthout Adriaan van Aſſendelft.	5. Juny 1759.
	Mr. Pieter Changuion.	30. Auguſty 1759.
	Mr. Cornelis van Groeneveld.	22. November 1759.
	Mr. Hendrik Balthazar van Halteren.	12. February 1760.
	Mr. Cornelis van Tol.	21. July 1760.
	Mr. Pieter Marcus.	11. October 1760.
	Mr. Abraham van Alphen.	26. February 1761.
	Mr. Laurens Theodorus Gronovius. doch, vermits Hy, zich eenigen tyd te Aken hebbende opgehouden, op den dag deezer verkiezing nog niet wederom was t'huis gekoomen, eerſt beëedigd op den derden dag naa deeze verkiezing, en dus op den 19. July 1762.	17. July 1762.
	Mr. Johan Hieronymus vander Marck.	15. January 1763.
	Mr. Abraham van Gerwen.	20. January 1763.
	Mr. Bernhard Pieter van Snakenburg.	14. Maart 1763.
	Mr. Jan van Royen, Adriaansz.	21. April 1763.
	Mr. Pieter Jan Marcus.	31. October 1763.
	Mr. Johan Pompe van Meerdervoort.	6. February 1764.
	Mr. Nicolaas van Leeuwen.	24. April 1764.
	Pieter Cornelis van Leyden; *Heer der Stede Vlaardinge en Vlaardinger-Ambachte, Babberspolder, Abtspoel, &c. &c.*	19. November 1764.
	Mr. Valerius van Hoogeveen.	21. September 1765.
	Mr. Gerard van Hoogeveen.	20. November 1767.
	Mr. Mathys Snoeck.	29. April 1768.
	Mr. Adriaan van Heusden.	16. May 1769.
	Marcus van Peene.	23. Maart 1770.
	Mr. Jan Crucius (1).	6. April. 1770.

Naa-

(1) Dit Collegie van Veertigen, zoo wanneer een hunner Meedebroederen koomt te overlyden; of uit deeze Stad metter woon te vertrekken; of wel anderzins van dezelve zich afweezend te houden; heeft het volle recht, om, zonder voorkennis of toeſtemming van iemand, wie hy ook zy, in plaatze van het afgeſtorven, vertrokken of anderzins afweezenden Lid, zelve in hunne Vergaadering op het Raadhuis deezer Stad, by meerderheid van ſtemmen, eenen anderen Meedebroeder te kiezen, in gevolge van de Handveſt van Koning Karel van Caſtilien, (naaderhand verkoozen tot Keizer, onder den naam van Karel den Vyfden) aan deeze Stad gegeeven op den 21. Juny 1519., te vinden in de verzaameling der Handveſten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, gemaakt door de noeſte vlyt van den Heer Frans van Mieris, Bladz. 147—149., welke Handveſt meede wordt aangetoogen in de tweede Burgerlyke Keure, zoo van het oude Keurboek deezer Stad, gearreſteerd in den jaare 1582., als van het laaſte Keurboek, gearreſteerd in den jaare 1658.; en welke Handveſt gegrond is op oudere Handveſten, by de voorige Graaven van Holland aan deeze Stad gunſtiglyk verleend; als by Hertog Philips van Bourgondien, gegeeven op den 22. April 1449. en op den 6. Maart 1451., welker laaſte by deszelfs Zoon Karel, toen nog Graaf van Charolois, is bekrachtigd op den 15. September 1462.; by Vrouwe Maria van Bourgondien, eerſt afzonderlyk op den 23. Maart 1476. en vervolgens wederom met haar Gemaal, den Aartshertog Maximiliaan, op den 20. July 1481. gegeeven, en naader beveſtigd op den 3. Auguſty van dat zelfde jaar 1481.; nog by den zelfden Aartshertog Maximiliaan, alstoen Keizer, als Voogd over den Aartshertog Karel, (zynde naaderhand geworden de opgemelde Keizer Karel de Vyfde) op den 19. October 1510., en insgelyks by den evengemelden Keizer Maximiliaan en den meede evengemelden Aartshertog Karel, te ſaamen, op den 3. December 1514. gegeeven: zoo als deeze Handveſten insgelyks worden gevonden in de zoo even genoemde verzaameling van den Heer Fr. van Mieris, Bladz. 116—118., 126—135. en 144—147. waarmeede dan ook overëenſtemt 't geen men leeſt in het Placaat van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland, gegeeven te Haarlem op den 16. October 1587., houdende eene *Corte Vertooninge van het Recht by den Ridder-ſchap*,

Naamen van de vier Miniſters deezer Stad Leyden.

	Aangeſteld op den
De Heeren Mr. Jan van Royen, Davidsz.; *Raad en Penſionaris.*	18. Auguſty 1753.
Mr. Ysbrand van Dam (1); *Secretaris.*	18. Juny 1749.
Mr. Daniel van Alphen (2); *Griffier.*	23. Juny 1749.
Mr. Andreas Cunæus; *Onder-Secretaris.*	26. February 1748.

Uit deeze voorgemelde Veertig Leden van de Groote Vroedſchap wordt althans gekoozen de Magiſtraat deezer Stad, of wel anders gezegd het Collegie van Die van den Gerechte; zynde de Schout, vier Burgemeeſters en acht Schepenen; welk Collegie tegenwoordig beſtaat uit de volgende dertien

Heeren Mr. Nicolaas van Alphen; *Hoofd-Officier en Schout.*

Mr. Hendrik van Buren.	*Burgemeeſters.*
Mr. Johan vander Marck Ægidiusz.	
Mr. Jan Hubrecht.	
Mr. Theodorus Schrevelius.	
Mr. Nicolaas van Banchem.	*Schepenen.*
Mr. Jacob Bartram van den Steen.	
Mr. Pieter Changuion.	
Mr. Pieter Marcus.	
Mr. Abraham van Alphen.	
Mr. Laurens Theodorus Gronovius.	
Mr. Johan Hieronymus vander Marck.	
Mr. Abraham van Gerwen (3).	

De

ſchap, Edelen ende Steden van Hollandt ende Weſt-Vrieslandt van allen ouden tyden in den voorſchreven Lande gebruyckt, tot behoudeniſſe van de Vryheden, Gerechtigheden, Privilegien ende loffelicke ghebruycken van den ſelven Lande; en te vinden in het Groot Placaatb. Deel I. Bladz. 39—48., alwaar gezegd wordt: *De Steden hebben meeſt al een form van Regieringe, te weten, een Collegie van Raden ofte Vroetſchappen, ghecon-ſtitueert zijnde vande notabelſte uyten midden vande gantſche Burgerye, deſe zijn in ſommige Steden van veertigh, in andere van ſes-en-dertigh, in andere van twee-en-dertigh, acht-en-twintigh, vier-en-twintigh ofte twintigh Perſoonen, —— de Perſoonen eens vercooren zijnde, dienen haer leven oft Poorterſchap lange geduyrende, in plactſe vanden ghenen die ſterven, oft haer Poorterſchappen verlaten, worden by 't ſelve Collegie tot haren gelieven ghekoren, andere Perſoonen uyt 't middel der Burgeren tot vervullinge van 't ghetal.* En is daarom nog naader door hun Ed. Groot Moog. verſtaan en verklaard, dat den Vroedſchappen in de Steden van Holland en Weſtfriesland geenzins toekoomt het recht, om hunne Meedeleden uit de Vroedſchappen te zetten, of van de oefening deezer hunne bediening en waardigheid te berooven; by hunne Reſolutien van den 20. July en 9. Auguſty 1658.; gevonden wordende in het Regiſter der Reſolutien van Holland op 't jaar 1658.; en in de Reſolutien van Conſideratie, genoomen ten tyde van Johan de Witt, pagg 439 440. en 451.; als ook in 't Groot Placaatb. Deel III. Bladz. 41. wordende dus meede in de Eerſte Burgerlyke Keure, zoo van het oude Keurboek deezer Stad van den jaare 1583., als van het jongſte Keurboek van den jaare 1658., vaſtgeſteld, dat der *Vroetſchappen ende Veertigen dienſt gheduerende is ſoo lange ſy leven, ende niet en vertrecken.*

(1) Deeze Heer Mr. Ysbrand van Dam werd eerſt aangeſteld tot Onder-Secretaris deezer Stad Leyden, en dus aan zyn Oom, den Heer Mr. Gerard de Bye, toegevoegd op den 29. Maart 1742., welken Heer de Bye op den 16. July 1746. overleeden zynde, is deeze dienſt door deezen Heer van Dam alléén waargenoomen tot op den 26. February 1748., wanneer Hy werd aangeſteld tot Griffier; en vervolgens naaderhand tot Secretaris op den 18. Juny 1749.

(2) Was, by zyne aanſtelling, Veertig in Raide en Regeerend Schepen deezer Stad Leyden; gelyk zoo even op Bladz. 17*. in de Aanteekening N°. 1., is vermeld.

(3) Tegenwoordig zyn de zes jongſte Heeren Schepenen, Changuion, Marcus, van Alphen, Gronovius, vander Marck en van Gerwen, ook tevens Schepenen-Commiſſariſſen van des Gemeene Lands Middelen over Leyden en Rhynland; welk Collegie door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland is opgericht by het XVI. Artl. van het Generaal Placaat *op de invordering van des Gemeene Lands Middelen by Collecte*, by hun Ed. Groot Moog. gearreſteerd op den 22. July 1749., te vinden in de Nederlandſche Jaarboeken van 't jaar 1749. pag. 865—877., als te moeten beſtaan uit drie Heeren regeerende Schepenen, door den Heere Prinçe Erfſtadhouder jaarlyks te verkiezen; doch is dit Collegie door hun Ed. Groot Moog. naader-

 hand

De andere Heeren worden genaamd Vroedschappen, naamlyk, de zulken, die in der tyd Burgemeesters of Schepenen geweest zyn (1); en Veertigen, die nog met geen hoogere waardigheid, dan die van Veertig in Raide, zyn bekleed geweest. Dus zyn thans onder die veertig Leden met den eernaam van Vroedschappen bekend de naavolgende zestien Heeren: als:

De Heeren Mr. Johan vander Marck; *Oud-Burgemeester.*
Mr. Jacob Pla; *Oud-Burgemeester.*
Mr. Cornelis Chastelein; *Oud-Burgemeester.*
Mr. Jacob Heyns; *Oud-Burgemeester.*
Mr. Adriaan Crucius; *Oud-Burgemeester.*

De

hand in deeze Stad vergroot en gebragt tot zes Leden uit het Collegie der regeerende Schepenen, by Zyne Hoogheid jaarlyks te verkiezen, in gevolge van de naadere Resolutie van hun Ed. Groot Moog. van den 16. July 1751.; terwyl echter de kennisneeming van, en de judicature in alle Lyfstraflyke zaaken, raakende de Gemeene Middelen, waarin extraordinaris en op confessie recht wordt verzocht, door hun Ed. Groot Moog., zoo in deeze Stad, als ook in de andere Steden en Plaatzen van deezen Lande, alwaar Schepenen-Commissarissen van des Gemeene Lands Middelen worden gevonden, zyn aanbevoolen aan het geheele Collegie van Schepenen, in gevolge van hunner Ed. Groot Moog. Resolutie van den 29. July 1750., alwaar men ten dien opzigte dit volgende vindt: *Is goedgevonden en verstaan, by ampliatie van het Generaal Placaat den 22. July 1749. op den opheeve van des gemeene Lands Middelen geëmaneert, te statuëeren, dat in crimineele saaken, waar in extraordinarie geprocedeert en op confessie regt versogt soude moogen worden, de geheele Schepens bank in qualiteit als Schepenen Commissarissen van haar Edele Groot Mog. de judicatuure sullen exerceeren en regt doen, soo als sy in goede conscientie en volgens den Eed by haar te presteeren sullen bevinden te behooren, en dat vervolgens alle de Leeden van de respective Schepens Banken daar toe in die qualiteit sullen worden gedelegeert, soo als deselve daar toe gedelegeert worden by deese. En dat verders ook aan de respective Officieren van de Steeden en Plaatsen alwaar Schepenen Commissarissen van des gemeene Lands Middelen worden gevonden, sal worden aangeschreeven alle de Leeden van het Collegie van Schepenen van het geene voorschreeve is kennisse te geeven en deselve te brengen onder den Eed by het seeventiende Articul van het generaal Placaat geprescribeert, en daar van aan de Heeren Gecommitteerde Raaden in de respective Quartieren binnen den tyd daar toe geprefigeert de vereischte kennisse te geeven, blyvende voor het overige het voorschreeve sestiende Articul in zyn geheel.* En zyn dan ook, in gevolge van deeze hunner Ed. Groot Moog. bevelen, op den 27. Augusty 1750, alhier de vyf overige Heeren Schepenen, dewelken door Zyne Hoogheid, Hoogl. Ged., by de in de maand July van dat zelfde jaar gedaane verkiezing van Schepenen, niet waren benoemd geworden tot Schepenen-Commissarissen over des Gemeene Lands Middelen, als zoodaanigen plegtiglyk beëedigd, en dus in lyfstraflyke zaaken by de andere drie Heeren Schepenen-Commissarissen, in de gezegde maand July aangesteld en in eed genoomen, gevoegd geworden; zoo als men vindt aangeteekend in de Nederlandsche Jaarboeken van den jaare 1750. pag. 1086., 't welke dan nu ook voortaan jaarlyks op gelyke wyze, by de plegtige beëediging der nieuwverkoozene Heeren Schepenen, wordt in acht genoomen. Vervolgens is dit aldus beraamde by hun Ed. Groot Moog. ook nog naader vastgesteld, *in cas de faiten, waar over tegens een voorvluchtigen word geageerd, zyn van die natuur, dat daar jegens directelyk een Lyfstraf is gestatueerd*, en in zulke gevallen bepaald, dat alsdan insgelyks *de zaak moet worden gebragt ter judicature van de geheele Schepensbank, om daar over als Schepenen-Commissarissen te cognosceeren.* naar luid van hunner Ed. Groot Moog. Publicatie van den 9. April 1755.; te vinden in de Nederlandsche Jaarboeken van den jaare 1755. pagg. 205. en 206. Wyders is niemand, in gevalle van eenige gedaane overtreedingen ontrent des Gemeene Lands Middelen, bevryd van voor de rechtbank van Schepenen-Commissarissen geroepen en te recht gesteld te worden; ook zelfs niet die geenen, dewelken tot de krygsmagt van dit Gemeenebest behooren; en mitsdien, zoo wel hoogere en mindere Officieren, als Gemeene Soldaaten; in gevolge der bevelen van Zyne Hoogheid, Willem Carel Hendrik Friso, Prins van Oranje en Nassau, Hoogl. Ged., vervat in hoogst deszelfs Missive van den 6. Maart 1750.; te vinden in de verzaameling der Handvesten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, gemaakt door wylen den Heer Frans van Mieris, op Bladz. 125. en 126.

(1) Onder dien eernaam koomen deeze Heeren ook voor in de Eerste Burgerlyke Keure, zoo van het oude Keurboek deezer Stad, gedrukt in den jaare 1583.; als van het vernieuwde of jongste Keurboek, gedrukt in den jaare 1658., beiden zoo even, op Bladz. 16*. in de Aanteekening N°. 1., door my breeder omschreeven. Uit welke Keure een oplettend Leezer (immers voor zoo veel het my toeschynt) zoude moeten besluiten, dat het Collegie der Veertigen ook in deeze Stad, zoo als elders, was onderscheiden van het Collegie der Vroedschappen; het welke dan meede alhier in der daad oudstyds aldus (schoon zulks thans anders zy) heeft plaats gehad, gelyk blykt uit deezer Stads oude Handvesten; als van Hertog Philips van Bourgondien, gegeeven op den 22. April 1449. en den 6 Maart 1451., en van Vrouwe Maria van Bourgondien, gegeeven op den 23. Maart 1476.

De Heeren Mr. Nicolaas van Alphen; *Oud-Burgemeester*: thans *Hoofd-Officier en Schout* (1).
Mr. Cornelis Speelman; *Oud-Burgemeester*.
Mr. Maarten Marcus; *Oud-Schepen*.

De

1476. (te vinden by Fr. van Mieris in zyne verzaame'ing der Handvesten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, Bladz. 116. en 117. en Bladz. 126—129.) terwyl de Veertigen het allereerst in den jaare 1510. tot de vergaaderingen van den Gerechte en van de Vroedschap, wanneer men aldaar Burgemeesters en Thezauriers zoude verkiezen, zyn geroepen geworden uit krachte van de Handvest van Keizer Maximiliaan, als Voogd over den Aartshertog Karel, (naaderhand Keizer Karel den V.) gegeeven op den 19. October 1510., en vervolgens ook tot de deliberatien over alle andere zaaken, raakende deeze Stad, over welken de Vroedschap zal vergaaderen, by een naadere Handvest van den Keizer Maximiliaan en den Aartshertog Karel, te saamen, gegeeven op den 3. December 1514, en welke beide voorrechtspunten, den Veertigen toen eerst in deeze Handvesten vergund, naader beveftigd zyn door den hoogstgemelden Aartshertog Karel, naadat Hy van de voogdy van zyn Heer Grootvader, Keizer Maximiliaan was ontslaagen, en toen reeds Koning van Castilien, &c., by zyne op den 21. Juny 1519. gegeevene Handvest; welke drie Handvesten insgelyks gevonden worden in de aangehaalde verzaameling; Bladz. 134. en 135. en Bladz. 144—149.; waardoor dan de Veertigen eerst een wel gegrond recht hebben verkreegen, om alle de vergaaderingen van de Vroedschap bytewoonen.

(1) Van ouds werd de Schout, als van wegen de Graaflykheid gesteld, niet gevonden onder de Veertig Leden van de Groote Vroedschap, uitwyzens en de zoo even aangehaalde Handvesten, en de gezegde eerste Burgerlyke Keure, zoo van het oude Keurboek deezer Stad van den jaare 1582., als van het jongste van den jaare 1658.; en hierom werd ook, wanneer in den jaare 1646., door het overlyden van den Heer Mr. Willem de Bont, het Schoutsampt was opengevallen, op den 11. December 1646. by de Groote Vroedschap deezer Stad, alvoorens te treeden tot het maaken van een nominatie van drie persoonen, uit dewelken één Heer tot Schout zoude moogen worden verkoozen, vastgesteld, dat *de toekomende Schout, synde Burgemeester, Schepen, Vroedschap, of Veertich deser Stede, daer van datelyck sal moeten affstand doen, al vorens het voorschreve Schoutampt te mogen aen vaerden, ende, dat hy, beneffens 't selve Officie, geen ander ampten, en sal mogen bedienen.* Gelyk dan ook hierom deezen aangaande, wanneer by de welgemelde Groote Vroedschap op den 10. November 1669. was goedgevonden, dat den Schout deezer Stad dit zyn ampt niet langer zoude moogen bekleeden, dan den tyd van drie achtereenvolgende jaaren; zoo zelfs, dat, naa het eindigen van deezen tyd zyner bedieninge, die zelfde persoon, in de zes daaraan volgende jaaren, tot het voorzeide Schoutsampt niet weder nominabel zoude weezen, te gelyk is besllooten dit volgende: *Sal wyders de voornoemde Schout, geduirende synen dienst, buiten het voorschreve Schoutampt, geen andere ampten, of bedieningen mogen bekleden, die by dese Vergaderinge, de Heren van den Geregte, ofte de Heren Burgemeesteren deser Stede vergeven werden, ende over sulks mede moeten affstaen syn Veertichs, ofte Vroedschaps plaetse, des hy, na het afleggen van syn Schoutampt, weder sal gekoren worden in de Vroedschap, in de eerste Veertichs, of Vroedschaps plaetse, die hy heeft gehad onder de Vroedschap, of Veertigen, ten tyde hy tot Schout verkoren is geweest, ende en sal, geduerende de bedieninge van het Schoutampt, niemand tot Veertig werden gekoren, die den Schout buiten de Vroedschap sluit.* Welke Resoluten te vinden zyn in de Handvesten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, door wylen den arbeidzaamen Heere Frans van Mieris met alle naarstigheid verzaameld en in den jaare 1759. in druk uitgegeeven; Bladz. 96—98. En is dan ook vervolgens in den jaare 1669. door den Heer Mr. Wouter van Lanschot, als in dien tyd, ter vervulling van het door het overlyden van den Heer Mr. Gerard van Hoogeveen openstaande Schoutsampt, tot Hoofd-Officier en Schout deezer Stad verkoozen zynde; als meede in den jaare 1672. door zynen opvolger den Heer Mr. Theodorus Gool, aan den inhoud deezer Resolutie voldaan. Doch, wanneer in den jaare 1675. de Heer Mr. Hendrik Brouwer, Veertig en Vroedschap deezer Stad, in gevolge van den voorslag der Groote Vroedschap, by hun Ed. Groot Moog. op een Drietal gebragt, en daaruit, in plaatze van den aftreedenden Heer Mr. Theodorus Gool, door Zyne Hoogheid, den Heere Willem den III., Prince van Oranje, als Stadhouder van den Lande van Holland en Westfriesland, Hoogl. Ged., tot het bekleeden van het Schoutsampt verkoozen; en dieshalven ook daartoe met de noodige Brieven van Commissie door Hun Ed. Groot Moog. voorzien zynde; zwaarigheid maakte, om, alvoorens Hy in de openbaare Vierschaar beëedigd en in de daadlyke bediening van het Schoutsampt zoude worden gesteld, in gevolge van den inhoud der beide opgemelde Vroedschaps-Resolutien, afstand te doen van zyne Veertigs- en Vroedschapsplaatze; en daarop ook de Vroedschap, terwyl Hy volhardde by dit zyn gevoelen, weigerde, Hem, als Hoofd-Officier en Schout, in den eed te neemen en tot de daadlyke oefening van het Schoutsampt toetelaaten; zoo heeft zich de welgemelde Heer Brouwer dieswegens beklaagd by hoogstgemelde Hun Ed. Groot Moog., dewelken, daarop ingenoomen hebbende de gedachten van de Groote Vroedschap deezer

 Stad,

De Heeren Mr. Simon Drolenvaux; *Oud-Schepen.*
Jacob vander Meer; *Oud-Schepen.*
Mr Johan Alexander van Lanſchot; *Oud-Schepen.*
Barthout Adriaan van Aſſendelft; *Oud-Schepen.*

De

Stad, en begrypende, dat dit geſchil, een naaukeurig onderzoek vereiſchende, dus van een langen duur zoude zyn, eer het zelve ten vollen door Hun Ed. Groot Moog konde worden beſlist; en dat het ondertuſſchen niet gevoeglyk zyn zoude, dat de voornoemde Mr. Hendrik Brouwer, by Hun Ed. Groot Moog. tot Hoofd-Offiçier en Schout deezer Stad gekoozen, geduurende dien tyd buiten de bediening van dit Schoutsampt zoude blyven; daarom op den 26. Maart 1676. goedvonden, *dat, onvermindert ende zonder eenig het alderminſte prejudicie van het geſuſtineerde ten weederzyde, de voornoemde Mr. Hendrick Brouwer, by proviſie, in de voorſz. functie van Schout der voorſz. Steede, met alles wat daar aan dependeert, zal werden geinſtalleert, ende tot actuëele bedieninge van dien treeden; dat deszelfs plaetze van Veertig by proviſie zal blyven onbegeeven, ende ongeſuppleert; ende dat by Mr. Hendrick Brouwer, meede by proviſie, niet zal exerçeeren de voorſchreeve functie van Veertig der voorſz. Stad.* En kan alles, wat dit geſchil betreft, breeder gezien worden in de zoo even aangetooge Handveſten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden door den Heer Fr. van Mieris uitgegeeven op Bladz. 98-108. Dit dus by hun Ed. Groot Moog. geſchikt zynde, is de Heer Mr. Hendrik Brouwer, als Hoofd-Offiçier en Schout deezer Stad, beëedigd en heeft die gewigtige bediening, op dien voet, waargenoomen tot op den 10. November 1678., wanneer Hy wegens deeze Stad tot Bewindhebber van de Generaale Nederlandſche Geoctroyeerde Ooſt-Indiſche Compagnie, in de Kaamer te Amſterdam, werd benoemd. Meerder van deezen Wel-Edelen Geſtrengen Heer Mr. Hendrik Brouwer, dewelke met veel recht onder de eerſte ſieraaden der Leydſche Regenten, wegens zyne groote geleerdheid en doordringend oordeel, mag worden geſteld, kan gezien worden by den Hooggeleerden Heere Mr. Pieter Burman, wel eerder een der voornaamſte flonkerſtarren van Hollands Hoogeſchool in deeze Stad Leyden; in Praefatione, excellentiſſimo operi Viri Ampliſſimi Henrici Brouwer, Jurisconſulti, *De Jure Connubiorum*, praefixa. Vervolgens heeft ook, op dien zelfden voet, de Heer Mr. Johan van Veſaneveldt op den gezegden 10. November 1678. het Schoutsampt deezer Stad aanvaard; als meede, naa deezen, de Heer Cornelis Paats op den 10. November 1681.; en wederom, in deszelfs plaatze, op den 10. November 1684. de Heer Dr. Johan vander Marck: welke drie Heeren, geduurende deeze hunne bedieningen van het Schoutsampt der Stad Leyden, zich van de waarneeming van hunne Veertigs- en Vroedſchapsplaatzen altyd hebben onthouden; terwyl ook, in dien tyd, dezelve hunne Veertigsplaatzen zyn onvervuld en onbegeeven gebleeven; alles naar luid der voorgemelde Reſolutie van hun Ed. Groot Moog. Doch, wanneer in de maand September van den jaare 1687. door de Groote Vroedſchap, ter vervulling van de op den 10. November deszelfden jaars 1687. zullende openvallen Hoofd-Offiçiers en Schoutsplaats deezer Stad, aan Hun Ed. Groot Moog. was gedaan een voorſlag van drie Leden van dezelve Groote Vroedſchap, en die voorſlag vervolgens by Hun Ed. Groot Moog. veranderd in een Drietal, ten einde daaruit wederom, als naar gewoonte, één Heer tot Hoofd-Offiçier en Schout door hoogſtgemelde Zyne Hoogheid, den Heere Prinçe van Oranje Willem den III., Hoogl. Ged., zoude worden verkoozen; zoo is op den 23. October van dat zelfde jaar 1687. by de Groote Vroedſchap, gehoord en in overweeging genoomen hebbende het voorſtel aan hun Ed. Groot Achtb., uit den naam van hoogſtgemelde Zyne Hoogheid, den Heere Prinçe Stadhouder van den Lande van Holland en Weſtfriesland, gedaan, hierin onder anderen beſtaande, dat Zyne Hoogheid *gaarne zoude zien, dat de Schouten, die van nu af aan geëligeerd zullen werden, haar plaatſen in deeze Vroedſchappen zouden moogen behouden, ſoo wanneer ſy te vooren Veertigen zyn geweeſt*, een beſluit, in alles met het voorſchreeve voorſtel van Zyne Hoogheid overëenkoomende, genoomen; het welke insgelyks te vinden is in de door wylen den Heere Fr. van Mieris uitgegeevene Handveſten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, Bladz. 108. en 109. En heeft dan ook de Heer Jacob vander Maes, op de verkiezing van hoogſtgemelde Zyne Hoogheid, door Hun Ed. Groot Moog. tot Hoofd-Offiçier en Schout deezer Stad aangeſteld en vervolgens, naa afgelegden eed, in de daadlyke waarneeming van die bediening getreeden zynde, zyne voorige zitting en ſtem als Veertig en Vroedſchap, volgens den rang, Hem naar den tyd zyner verkiezing toekoomende, behouden en geöefend: terwyl zulks insgelyks in zyne opvolgeren heeft plaats gegreepen tot in den jaare 1702., wanneer men, naa het afſterven van Zyne Koninglyke Majeſteit van Groot-Brittannien Willem den III., Prins van Oranje, Erfſtadhouder van Holland en Weſtfriesland, Hoogl. Ged., hierin wederom tot het voorige, tuſſchen den 26. Maart 1676. en den 23. October 1687. plaats gehad hebbende, gebruik is gekeerd, zoodat de op den 10. November 1702. beëedigde Heer Hoofd-Officier en Schout Mr. Gerard Meerman Janſz., geduurende deezen zynen dienſt, zich van de waarneeming van zyn Veertigs- en Vroedſchapsplaatze heeft onthouden en dezelve plaats door de Groote Vroedſchap tevens onbegeeven en onvervuld is gelaaten; waarin alle zyne opvolgers ook zyne voetſtappen hebben gedrukt, terwyl men by de Groote Vroed-

ſchap

De Heeren Mr. Hendrik Balthazar van Halteren; *Oud-Schepen.*
Mr. Cornelis van Tol; *Oud-Schepen.*
Mr. Bernhard Pieter van Snakenburg; *Oud-Schepen.*
Mr. Jan van Royen, Adriaansz.; *Oud-Schepen.*

en

ſchap ontrent Hen het zelfde meede heeft in acht genoomen; tot dat op den 16. September 1748., wanneer de Groote Vroedſchap was vergaaderd tot het benoemen van drie perſoonen aan Hun Ed. Groot Moog., ter vervulling van de op den 10. November van het zelfde jaar 1748. zullende openvallen Schoutsplaatze, voorteſlaan, ten einde daaruit door Hun Ed. Groot Moog. mogte worden gemaakt een Drietal, uit het welke door Zyne Hoogheid, den Heere Prinçe van Oranje en Naſſau, Willem Carel Hendrik Friſo, Hoogl. Ged., in de maand May van den jaare 1747. tot Stadhouder van Holland en Weſtfriesland aangeſteld zynde, een Hoofd-Officier en Schout deezer Stad mogte worden verkoozen, aan wien Hun Ed. Groot Moog. vervolgens Hunne Opene Brieven van Commiſſie ter waarneeming van die gewigtige bediening zouden ter hand ſtellen; op het voorſtel van den Heer Mr. Dirk de Raat, alstoen Eerſten en Preſideerenden Burgemeeſter deezer Stad, dewelke met hoogſtgemelde Zyne Hoogheid, Hoogl. Ged., over deeze aanſtaande vervulling van het Schoutsampt, en by die geleegenheid ook, zoo wel over de Reſolutien van de Groote Vroedſchap van den 11. December 1646., van den 10. November 1669. en van den 23. October 1687., als ook over de Reſolutie van Hun Ed. Groot Moog. van den 26. Maart 1676., en meede over den inhoud en het waare verſtand der Handveſten, Privilegien, en Keuren deezer Stad, nopens het Collegie van de Groote Vroedſchap, een breedvoerig mondgeſprek had gehouden; by alle de Leden van de Groote Vroedſchap is goedgevonden, zich ten deezen opzigte in alles wederom te zullen gedraagen naar den inhoud der voorgemelde Reſolutie van den 23. October 1687. en dezelve Reſolutie dus wederom by deeze geheel te vernieuwen: gelyk dan ook de Heer Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., denwelken wy het geluk hebben van nog in deeze tegenwoordige dagen als tweeden Burgemeeſter deezer Stad te konnen begroeten, en wien wy van ganſcher harte wenſchen, dat met deeze aanzienlyke waardigheid nog dikmaals, tot aanwas van den luiſter en het nut van deeze Stad en haare goede Burgery, en tot bevordering van het welzyn van dit ons lieve Vaderland, als een braaven Voorſtander van ons dierbaarſte pand, de Vryheid in den Burgerſtaat en in den Godsdienſt; en dus ook tot vermeerdering van zyn eigen eer en genoegen, zal moogen worden bekleed; door hoogſtgemelde Zyne Hoogheid, Hoogl. Ged., uit het gemelde Drietal tot Hoofd-Officier en Schout deezer Stad verkoozen, en vervolgens door Hun Ed. Groot Moog. aangeſteld zynde, naa het plegtiglyk afleggen van den vereiſchten eed, dezelve bediening op den 10. November 1748. heeft aanvaard, en zyne zitting en ſtem, naar zynen rang van verkiezing, in de Groote Vroedſchap behouden en geöefend; het welke meede ontrent alle zyne opvolgers in dien poſt tot op deezen dag heeft ſtand gegreepen; zoodat men den Heer Schout in alle vergaaderingen der Groote Vroedſchap zyn ſtem over de zaaken, ter overweeging van die vergaaderingen gebragt wordende, afvraagt op dien rang, dewelke Hem volgens den tyd zyner aanſtelling tot Veertig of Vroedſchap toekoomt, en men daarom ook gewoon is Hem onder de Veertigen of Vroedſchappen te tellen, zoo als hier insgelyks door my is geſchied. Echter heeft, volgens een aloud gebruik, de Schout in alle aanſtellingen van Burgemeeſteren en Thezaurieren, dewelken by de Leden der Groote Vroedſchap verkoozen worden, altyd de eerſte en voorzittende ſtem, waarom men ook de daartoe gehouden wordende Vergaaderingen gemeenlyk noemt: *Vergaadering van Schout, Burgemeeſteren, Schepenen, Vroedſchappen en Veertigen tot verkiezinge van Burgemeeſteren en Thezaurieren.* En, voor zoo verre betreft de verkiezing van Burgemeeſteren, is zulks overeenſtemmende met de Handveſt van Hertog Philips van Bourgondien, op den 24. July 1434. aan die van Leyden gegeeven, alwaar men leeſt dit volgende: *Item, ſalmen alle jair up Sinte Martyns avondt by onſen Scout, Gerechte ende Vroetſcip onſer ſtede van Leyden, in der tyt weſende, aldaer kieſen vier Burgemeyſters nae uitwyſinge onſer ſtede ouder hantveſte, ende kuere, die ſy dair af hebben. Ende als onſe Scout, Gerecht, ende Vroeſcip dair om vergadert ſullen weſen up onſer Stedehuys, ſoe ſall onſe Scout van Leyden, inder tyt weſende, onſen Gerechte, ende de Vroeſcip van Leyden ſeggen, ende vermanen, dat ſy by horen eede, die ſy ons, ende onſer ſtede gedaen hebben, ende by hoirre zielen, ende conſcientie kieſen ſullen vier Burgemeyſters, goede eerbair mannen, voor ons, ende onſer ſtede nutte dair toe weſende.* welke Handveſt gevonden wordt in *der Stadt Leyden Dienſtboec* van den voortreflyken Jan van Hout, Bladz. 43—47. en in het Groot Charterboek der Graaven van Holland, &c. van den wakkeren Frans van Mieris, Deel IV. Bladz. 1043—1045. het welke ook naaderhand nog beveſtigd is in de Handveſt van Keizer Maximiliaan, als Voogd over den Aartshertog Karel van Ooſtenryk (naaderhand Keizer Karel den V.) aan deeze Stad gegeeven op den 19. October 1510., te vinden in de Handveſten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden van den zelfden Heere Fr. van Mieris, op Bladz. 134 en 135. En met deeze Handveſt koomt ook over één 't geene men leeſt in de derde Burgerlyke Keure deezer Stad, zoo wel van het oude Keurboek in den jaare 1583., als van het laaſte in den jaare 1658. gedrukt, van welke beiden ik hier booven op Bladz. 16.* in de Aanteekening N°. 1. eenigzins breeder

heb

en Veertigen in Raide deeze naagenoemde twaalf

Heeren Mr. Pieter de la Court, Allardsz.
Mr. Cornelis van Groeneveld.
Mr. Pieter Jan Marcus.
Mr. Johan Pompe van Meerdervoort.
Mr. Nicolaas van Leeuwen.
Pieter Cornelis van Leyden.
Mr. Valerius van Hoogeveen.
Mr. Gerard van Hoogeveen.
Mr. Mathys Snoeck.
Mr. Adriaan van Heusden.
Marcus van Peene.
Mr. Jan Crucius.

De Heeren, wegens deeze Stad tot eenige Staats-Collegien afgezonden, en in dezelve Collegien althans zitting hebbende, zyn de twee volgende: als:

Gecommitteerde in het Collegie van de Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland; in 's Gravenhage.

De Heer Mr. Adriaan Crucius; *Vroedſchap.*

Gecommitteerde in het Collegie van de Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit; te Amſterdam.

De Heer Mr. Jacob Heyns; *Vroedſchap.*

En in die twee Collegien heeft deeze Stad altyd haare Gecommitteerden, dewelken door de geſaamlyke Leden der Groote Vroedſchap worden benoemd.

Nog

heb geſprooken. Doch, wat aangaat de verkiezinge van Thezaurieren, dezelve is by de oude Handveſten, Privilegien en Keuren deezer Stad aanbevoolen aan de Vroedſchappen en Veertigen; als te zien is by de reeds aangetoogene Handveſten van Keizer Maximiliaan van den 19. October 1510., en van den 3. December 1514. en ook by het Privilegie van Koning Karel (naaderhand geworden Keizer en meeſt bekend met den naam van Keizer Karel den Vyfden) van den 21. Juny 1519., allen te vinden in de verzaameling der Handveſten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, uitgegeeven door den meermaals geroemden Fr. van Mieris, Bladz. 134. en 135. en Bladz. 144—149.; en in de vierde Burgerlyke Keure van het oude Keurboek deezer Stad van den jaare 1583., met dewelke overëenſtemt de zevende Burgerlyke Keure van het laaſte Keurboek deezer Stad van den jaare 1658., waarom ik meede in onder my beruſtende MS. Aanteekeningen vinde, dat ſomtyds, en wel geduurende den tuſſchentyd van den jaare 1702. tot den jaare 1748., in den welken (zoo als hier booven gezegd is) den Schout zitting en ſtem in de Groote Vroedſchap zyn geweigerd, ook aan den Schout, ſchoon Hy in de Vergaadering, naadat Burgemeeſters reeds verkoozen waren, nog tegenwoordig was, zyn ſtem tot aanſtelling van Thezaurieren niet is gevraagd: 't welk echter dus niet altyd ſtiptelyk in acht genoomen, maar waarontrent op onderſcheidene tyden ook verſcheidenlyk en zonder oplettenheid gehandeld is. Dus meede, wanneer de Veertigen jaarlyks, te weeten, in voorige tyden op den 23. July; (in gevolge van de oude Handveſten) doch thans op den 18. July (naar luid van het Octroy van hun Ed. Groot Moog. van den 23. Juny 1651., gevonden wordende in de aangehaalde Handveſten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, by één verzaameld door Frans van Mieris, op Bladz. 120—124) gewoon zyn te vergaaderen tot de benoeming van de Zeſtienen, ten einde uit dezelven telken jaare acht Schepenen door den Heere Prinçe Erfſtadhouder zouden worden verkoozen, heeft de Schout in die Vergaadering geen ſtem, doch alleenlyk de voorzitting, tot dat Hy de by de Handveſten en Keuren voorgeſchreevene vermaaning zal hebben gedaan, en is verpligt, dit geſchied zynde, uit de Vergaadering te vertrekken; gelyk dit een en ander dus is voorgeſchreeven by de oude Handveſten deezer Stad; als van Hertog Philips van Bourgondien, gegeeven op den 22. April 1449. en 6. Maart 1451., welke laaſte Handveſt op den 15. September 1462. door zyn Zoon, Karel Graaf van Charôlois, (vervolgens bekend geworden onder den naam van Hertog Karel den Stouten) is bekrachtigd; en meede van Vrouwe Maria van Bourgondien, gegeeven op den 23. Maart 1476.; van den Aartshertog Maximiliaan van Ooſtenryk en zyne Gemaalinne, de hooggemelde Vrouwe Maria van Bourgondien, gegeeven op den 20. July 1481. en nog naader beveſtigd op den 3.

Au-

Nog heeft deeze Stad, van tyd tot tyd, volgens de voorheen tusschen de gesaamlyke Leden der hooge en Souveraine Vergaadering van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland bepaalde onderlinge schikkingen, en dus by wisselende tourbeurten met andere Staatstemmende Steden, ook haare afgezondenen in alle de andere hooge Staats-Collegien, zoo van Holland, als van de Generaliteit; insgelyks door de gesaamlyke Leden der Groote Vroedschap benoemd wordende: naamlyk: in de Provinçiaale Reekenkaamer van Holland en Westfriesland, dewelke door hun Ed. Groot Moog. in den jaare 1751., in de plaatze van de Kaamer ter Auditie van de Hollandsche Reekeningen, alstoen geheel vernietigd zynde, meulyks is opgericht en ingesteld, en in dewelke de laastemaal wegens deeze Stad zitting heeft gehad de Heer Mr. Simon Drolenvaux, Vroedschap; terwyl de tourbeurt deezer Stad, om tot dit Collegie een Gecommitteerden te benoemen, wederom invalt met den eersten May van den jaare 1773.; als ook in de Vergaadering van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, tot dewelke de laastemaal door deeze Stad is afgezonden geweest de Heer Mr. Pieter Changuion, thans regeerend Schepen deezer Stad; en tot dewelke deeze Stad ook wederom, volgens haar tourbeurt, een Gecommitteerden kan afzenden met den eersten May van den jaare 1775.; nog insgelyks in het Collegie der Edele Moogende Heeren Raaden van Staaten der Vereënigde Nederlanden, van het welke nog onlangs, wegens deeze Stad, een Lid geweest is de Heer Mr. Theodorus Schrevelius, thans regeerend Burgemeester van deeze Stad, zoodat het recht van benoeming van een Gecommitteerden in dit Collegie aan deeze Stad, volgens haar tourbeurt, niet eerder, dan met den eersten May van den jaare 1788., wederom koomt; en dan meede laastlyk in de Generaliteits Reekenkaamer, in dewelke, van wegen deeze Stad, de laaste Gecommitteerde is geweest de Heer Mr. Nicolaas van de Velde Danielsz, die, naadat Hy tot drie-

Augusty van dat zelfde jaar 1481.; nog van den zelfden, naaderhand Keizer geworden, Aartshertog Maximiliaan, als Voogd over den Aartshertog Karel, en dus meede op den naam van den zelfden Aartshertog Karel, gegeeven op den 19. October 1510; en wederom van den zelfden Keizer Maximiliaan en den Aartshertog Karel, te saamen, gegeeven op den 3. December 1514.; als meede van den zelfden, alstoen reeds Koning van Castilien, &c. en naaderhand Keizer geworden, Aartshertog Karel, op den 21. Juny 1519. gegeeven; allen te vinden in de aangetoogene verzaameling der Handvesten, Privilegien, Octroyen, &c. der Stad Leyden, van den Heere Fr. van Mieris, op de Bladz. 116. 117. 118. 126. 127. 128. 129—132.—134. 135. 144-147.—149.; en by het Octroy door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland aan de Stad Leyden verleend op den 23. Juny 1651.; insgelyks te vinden in de gezegde verzaameling op Bladz. 120—124. en in het Groot Placaatb. D. IV. Bladz. 402—405.; en zyn naar deezer Stukken inhoud ook ingericht, zoo wel de achtste Burgerlyke Keure van het oude Keurboek deezer Stad van den jaare 1582., als de vierde Burgerlyke Keure van het laaste Keurboek van den jaare 1658. En, in gevolge van deeze voorgeschreevene verpligting, heeft zich de Schout, schoon Hy een Lid deezer Vergaadering van de Veertigen was, naar luid der Resolutie van hun Ed. Groot Moog., in het geval van den Heer Brouwer op den 26. Maart 1676. genoomen en hier booven gemeld, en zulks wel van den voorgemelden dag van den jaare 1676. tot den 23. October 1687., en in den tusschentyd van den jaare 1702. tot den jaare 1748., hier booven breeder beschreeven, van de oefening van het Veertigsampt zich onthoudende, ook altyd uit deeze Vergaadering, naadat door Hem aan de Veertigen de in de gemelde vierde Burgerlyke Keure van het laaste Keurboek woordelyk voorkoomende vermaaning was gedaan, begeeven; terwyl als nu de Schout, deeze gezegde vermaaning, aan het hoofd der vergaaderde Veertigen zittende, gedaan hebbende, gewoonlyk deeze plaats verlaat, en zich onder de Leden deezer vergaadering van Veertigen, op den Hem volgens den tyd zyner verkiezing toekoomenden rang als Veertig of Vroedschap, neederzet, en aldaar zyn stem tot de verkiezing der Zestienen geeft. En om alle deeze reedenen is de tegenwoordige Schout (zynde myn zeer waarde en veel geachte eenige Broeder, denwelken ik een bestendig genot van alle welzyn en genoegen, geduurende het bekleeden van deezen gewigtigen post, toewensche: en dat Hy voortaan steeds als een voornaam sieraad onder de Leydsche Regenten zal moogen uitmunten, en te meermaalen, tot nut van deeze Stad en haare goede Burgery, met de aanzienlykste eerampten worden bekleed; en verders in alle opzigten de dierbaarste zeegeningen, naar Ziel en Lichaam, van den Almagtigen God ontfangen, tot in lengte van dagen!) dan ook door my alhier onder de Veertig Leden van de tegenwoordige vergaadering der Groote Vroedschap geplaatst geworden.

diiemaalen, met eene getrouwe waakzaamheid voor de rechten en vryheden deezer Stad, en met een pryslyken iever voor het welzyn der Burgery, de Burgemeesterlyke waardigheid deezer Stad had bekleed, en tevens het Hem aanbevoolene ampt van Ontfanger der Gemeene Lands Middelen over Leyden en Rhynland, met alle mooglyke naarstigheid, oplettenheid en trouw, waargenoomen, op den 10. January des jaars 1763. alhier is overleeden; zullende nu aan deeze Stad de tourbeurt, ter benoeming van een Gecommitteerden in deeze Reekenkaamer van de Vereenigde Nederlanden, met den eersten May des jaars 1782. wederom aankoomen.

Behalven deeze Gecommitteerden in de opgemelde hooge Staats-Collegien, benoemt deeze Stad ook, ten allen tyde, een Bewindhebber, in de Generaale Geoctroyeerde, zoo wel Oost-Indische, als West-Indische, Maatschappijen deezer Vereenigde Nederlanden; en wel in die Kaameren, dewelken in de Stad Amsterdam haare zittingen hebben; en wordt de eerstgemelde Bewindhebber, van tyd tot tyd, door de gesaamlyke Leden van de Groote Vroedschap benoemd, terwyl de laastgemelde Bewindhebber by de Heeren Die van den Gerechte wordt aangesteld en deeze commissie, zyn leeven lang geduurende, bezit.

En is tegenwoordig, wegens deeze Stad, Bewindhebber in die Generaale Nederlandsche Geoctroyeerde Oost-Indische Compagnie, ter Kaamer te Amsterdam; de Heer Mr. Johan Alexander van Lanschot, Vroedschap.

En is dus ook Bewindhebber in de Generaale Nederlandsche Geoctroyeerde West-Indische Compagnie, insgelyks ter Kaamer te Amsterdam; de Heer Mr. Johan vander Marck, Vroedschap.

Nog is altyd een Lid van de Groote Vroedschap deezer Stad bekleed met de waardigheid van Hoog-Heemraad van Rhynland, en zulks tot op zyn overlyden, of vrywilligen afstand; en is althans, wegens deeze Stad, Hoog-Heemraad van Rhynland; de Heer Mr. Hendrik van Buren, Eerste en Presideerende Burgemeester.

Gelyk nu de Regeerders van deeze Stad reeds in vroegere dagen met een roemwaardigen iever, om de Neeringen en den Handel alhier gestaadiglyk in bloei te doen toeneemen, zyn bezield geweest, zoo hebben zy meede altyd (zoo veel als immers in hun vermoogen was) hunne aandacht daarop gevestigd en zich daartoe benaarstigd, dat in zoodaanige algemeene Collegien, dewelken tot bevordering van den Koophandel in deezen Staat, van tyd tot tyd, zyn opgericht, ook aan één of meerdere afgezonderen van wegen deeze Stad zitting mogte worden vergund; voornaamlyk, wanneer door de uitbreiding van den Koophandel, aan de zorg van zulke Collegien toebetrouwd, ook tevens konde worden bevorderd de welstand van de Neeringen en Handteeringen, welken in deeze Stad voorheen altyd met de grootste vlyt en met eene onvermoeide naarstigheid werden doorgezet; ook daarom dezelve van oudsher hebben beroemd en magtig gemaakt; en waarin dus het aanzien en de welvaart deezer Stad, dewelke voortyds, wegens haaren gestaadigen iever en haare aandachtige zorg ter voortzetting van haare allerhande nuttige manufacturen, den eernaam van de *vlytige*, *naarstige*, *behendige*, *kloekzinnige*, met ruim zoo veel recht verdiende, als men den zelfden nog tegenwoordig aan de sterke, welgebouwde en welbewoonde Italiaansche Koopstad Lucca, de hoofdstad der kleine Republiek van dien zelfden naam, wegens haare voorbeeldige vlyt ter bevordering haarer manufacturen met den titel van *Industriosa* pronkende, toevoegt; ook nog tot op den huidigen dag alleenlyk geleegen zyn, zoodat de tegenwoordige zeer groote en zigtbaare vermindering van dezelve, hier voortyds zoo sterk gebloeid hebbende, Neeringen en Handteeringen ook het voorige aanzien en de magt deezer Stad reeds op eene zeer doorsteekende wyze heeft doen afneemen; terwyl het meerder en meerder te duchten is, dat alle dezelve voorige Neeringen en Handteeringen, indien niet in tyds, en eer het te spaade is, alle mooglyke krachten op allerleije wyzen worden ingespannen, om dezelven optebeuren en in haaren voorigen bloei (het geen misschien nu nog, door het neemen van alle nuttige en heilzaame maatregelen, en het in 't werk stellen van gepaste en bekwaame middelen, zoude konnen geschieden) te herstellen, binnen een zeer korten omtrek van weinige jaaren zoodaanig zullen te niet geraaken, dat niets in staat zal zyn, om dezelven op eenigerhande wyze te doen herleeven, en dat alsdan volstrektlyk alle herstel geheel ondoenlyk zal zyn, het welke insgelyks den gewissen ondergang van deeze zoo schoone Stad zal naa zich sleepen, zoodat alle andere middelen, welken

ken men ook tot haar behoud alsdan zal moogen willen in het werk ſtellen, ſteeds vruchtloos zullen bevonden worden. En het is altyd met dit inzigt geweeſt, dat de Regeerders deezer Stad in vroegere tyden zeer wyslyk hebben zorg gedraagen, dat aan hunne Stad niet alleen werde vergund het recht, om, zoo wel in de Generaale geoctroyeerde Ooſt-Indiſche, als in de Generaale geoctroijeerde Weſt-Indiſche, Compagnien deezer Landen, een Bewindhebber, dewelke, by de naa die vreemde Geweſten te doene verzendingen der in deeze Nederlanden gemaakte en bereide ſtoffen, met de behoorlyke aandacht konde toezien en bewerken, dat daartoe ook, van tyd tot tyd, de Leydſche Laakenen, Greinen, Kamelotten, Sergien, Zaaijen, Polomiten, en meerdere andere alhier gemaakt zynde goederen, mogten worden gebruikt, (het geen voorheen wel meerder, dan tegenwoordiglyk, pleeg te geſchieden) voorteſtellen en te benoemen, gelyk ik zoo even heb aangeteekend: maar dat ook door de Regeering van deeze Stad altyd twee der voornaamſte Kooplieden, dewelken, alhier woonende, eenigen uitgebreiden handel, met de te Leyden gemaakte ſtoffen, op Smirna en andere Plaatzen van de Levant dryven, zouden worden aangeſteld tot Directeurs van den Levantſchen Handel en van de Navigatie in de Middelandſche Zee, om, benevens de Directeuren over deezen voordeeligen handel door andere Steden benoemd wordende, in de Kaamers, ter beſtiering deezer zaaken te Amſterdam en Rotterdam opgericht, zitting te hebben, en dus onderling het welzyn van deezen handel en ſcheepvaart, dewelken altyd, in deeze handeldryvende en door haare uitgebreide zeevaart en uitmuntende manufacturen alleen groot gewordene Republiek, als de voordeeligſten, naaſt den koophandel op de Ooſt-Indien, en dus van het uiterſte gewigt zyn geſchat geworden, op alle mooglyke wyzen, onder het getrouwe toezigt en de hooge beſcherming van de Hoog-Moogende Heeren Staaten Generaal deezer Vereënigde Nederlanden, dewelken ten allen tyde, tot behoud van deeze ſcheepvaart en van dien koophandel, en om dezelven met alle hunne vermoogens tegen andere, deeze Landen ongeneegene en onzen koophandel en welvaart benydende, Volken en Staaten, en wel byzonderlyk tegen de zeerooverijen der ingezeetenen van Algiers en Tunis, en van andere Turkſche Vrybuiteren, te handhaaven, verſcheide wyze en voorzigtige ſchikkingen hebben gemaakt, voorteſtaan en te helpen bevorderen. En zyn de tegenwoordige van wegen deeze Stad, op de benoeming en aanſtelling van de Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, by dewelken deeze Directeurs ook in eed genoomen, en vervolgens op dien eed alleen, als Directeurs, erkend worden, in dezelve Kaamers zitting hebbende Directeurs van den Levantſchen Handel en der Navigatie in de Middelandſche Zee, de Heeren Nicolaas Fremeaux en Pieter van Peene, welker eerſtgemelde in de Kaamer te Amſterdam, en laaſtgemelde in de Kaamer te Rotterdam, zitting heeft; terwyl deeze beide Kaamers verpligt zyn onderling, over het algemeene belang van deezen zoo voordeeligen Koophandel en deeze zoo nuttige Scheepvaart, eene geduurige briefwiſſeling te onderhouden, om dus het gemeene welzyn op eenen eenpaarigen voet te behartigen en bevorderen; waartoe deeze twee Kaamers, en de Kaamer te Hoorn opgericht, gewoon zyn, éénmaal in ieder jaar, naa voorafgegaane Beſchryving, te Amſterdam, als de eerſte Kaamer, eene algemeene groote Vergaadering te houden (1).

Hier

(1) Het Collegie ter beſtiering van den Levantſchen Handel en de Navigatie in de Middelandſche Zee is, in den jaare 1625., te Amſterdam opgericht en zyn de Directeurs door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen dier Stad alstoen het eerſt verkoozen geworden, zoo als nog aldaar plaats heeft. Kort naa deeze oprichting hebben zich ook by deeze Kaamer gevoegd de Directeurs van dien handel en ſcheepvaart, dewelken te Hoorn, Enkhuizen en Medenblik waren aangeſteld, om dus met elkander, in een gemeen overleg, de zaaken, aan hun beſtier toevertrouwd, te behandelen en tot het algemeene welzyn onderling te ſchikken: Doch die van Enkhuizen en Medenblik hebben zich niet dikmaals by die Vergaadering laaten vinden; daar in tegendeel de Kaamer van Hoorn, dewelke, waarſchynlyk, ouder is, dan die te Amſterdam; en dewelke tegenwoordig nog op zich zelve beſtaat; tot op deezen tyd toe jaarlyks de Groote Vergaadering der geſaamlyke Kaameren bywoont, en tot dezelve Vergaadering gemeenlyk drie Leden afzendt. Naaderhand, en wel in den jaare 1671., is te Rotterdam een gelyk Collegie, als te Amſterdam, opgericht, het welke meede geheel op zich zelven beſtaat, en jaarlyks, naa voorgaande Beſchryving, zyne Gedeputeerden tot de algemeene Groote Vergaadering

ring

Hier meede nu overgaande tot de verdere opgaave der naamen van die geenen, dewelken thans in deeze Stad met eenige andere waardigheden zyn bekleed, of eenige andere ampten en bedieningen, meer of min aanzienlyke, waarneemen, volgens den leidraad deezer Beschryvinge zelve, op dien voet, als

ring der gesaamlyke Kaameren van deeze Directie, te Amsterdam gehouden wordende, afzendt. Alhier te Leyden, alwaar zich nu twee Directeurs van deezen Handel bevinden, is de eerste Directeur, dewelke was de Heer David van Royen, in den jaare 1669. aangesteld, en denzelven zitting in alle de Vergaaderingen, door de Directeuren te Amsterdam gehouden wordende, gegeeven, alwaar deeze Directeur uit Leyden de eerste plaats naast den voorzittenden Heer, zynde altyd een der Directeuren uit Amsterdam, bekleedt. Vervolgens, by de gemelde oprichting van een gelyk Collegie van Directie over deezen Handel en Scheepvaart aan de Maas, en zulks te Rotterdam, zoo als te Amsterdam reeds plaats had, is alhier te Leyden een tweede Directeur, welke was de Heer Justus Ghys, aangesteld en denzelven zitting gegeeven in deeze nieulyks opgerichte Kaamer aan de Maas, in dewelke meede zitting heeft een Directeur uit de Stad Dordrecht; en welke Kaamer dus bestaat uit vier Leden; als één uit Dordrecht, één uit Leyden, en twee uit Rotterdam, dewelken ten allen tyde, zoo dikmaals als de zaaken en omstandigheden zulks vorderen, by den anderen koomen, terwyl de dagelyks voorkoomende zaaken van minder belang door de twee Directeuren uit Rotterdam, als steeds daar ter plaatze tegenwoordig, en dus alleen gemakshalven, worden waargenoomen en afgedaan. In de Vergaaderingen van deeze Kaamer aan de Maas wordt het Voorzitterschap by tourbeurten onder de vier Leden verwisseld, en het zelve dus door elk Lid op zyn beurt bekleed. Schoon nu deeze Kaamer aan de Maas geheel en al, volgens eene in den jaare 1674. geslootene overëenkoomst, van de Amsterdamsche Kaamer is afgezonderd, zoodat elke Kaamer zyne byzondere beheering en inkoomsten heeft, en daarvan op zich zelve verantwoording doet aan de Generaliteits Reekenkaamer; te weeten, de Amsterdamsche Kaamer telken jaare; en de Rotterdamsche om de drie jaaren; zoo ondersteunen deeze twee Collegien nochtans elkander in tyd van noodzaaklykheid uit hunne byzondere Kassen. Verders koomen deeze drie Collegien; als het Amsterdamsche; het Rotterdamsche en het Hoornsche; (aan welk laastgemelde, bestaande op zich zelven, en alleenlyk uit drie Leden, waarvan één Lid altyd, zyn leeven lang geduurende, in dienst is; en de twee anderen, naa een tweejaarigen dienst, van denzelven afgaan, zoodat telken jaare één nieuw Lid wordt verkoozen; voorheen altyd zitting werd vergund in het Amsterdamsche Collegie; doch waarontrent naaderhand verandering is gemaakt) jaarlyks, naadat aan alle dezelven door de Kaamer te Amsterdam de punten van Beschryving eenigen tyd te vooren zyn afgezonden, gewoonlyk éénmaal, ten zy de noodzaaklykheid der tyden en omstandigheden eenige buitengewoone Vergaadering vorderde, dewelke in zulken geval ook alsdan beschreeven wordt; door hunne Gedeputeerden by den anderen, om te raadpleegen en te besluiten over zoodaanige zaaken, dewelken de Commercie en Navigatie in 't gemeen betreffen, of dewelken ook opzigt hebben op zoodaanige andere punten en schikkingen, welker beheering en bezorging tot de Kaamers in 't algemeen behooren, en daarom alleenlyk aan deeze Groote Vergaadering der gesaamlyke Kaameren zyn toevertrouwd. In deeze Groote, zoo wel gewoone, als buitengewoone, Vergaaderingen is altyd een Heer uit de Amsterdamsche Kaamer President; terwyl de tweede plaats wordt bekleed door een Heer uit de Kaamer van Hoorn; de derde door den Leydschen Directeur, tot de Amsterdamsche Kaamer behoorende; de vierde door één der Gedeputeerden van de Kaamer aan de Maas; de vyfde door een der Amsterdamsche Leden; en aldus vervolgens by wisseling der Kaameren. Wegens de verkiezing der Leydsche Directeuren moet ik dit alleenlyk 'er nog byvoegen, dat dezelven, by den Magistraat deezer Stad aangesteld zynde, en in handen van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen alhier den eed gedaan hebbende, voorheen altyd door den Heer Raad en Pensionaris van deeze Stad, als daartoe door hun Ed. Groot Achtb. afgezonden, aan de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Steden Amsterdam, of Rotterdam, (te weeten, van die Stad, in dewelke de plaats van een Directeur uit Leyden was opengevallen) werden voorgesteld en door dien Heer vervolgens in de Kaamer der Directie ingeleid, om aldaar zitting te neemen, zonder gehouden te zyn een anderen eed, dan die reeds door Hem was gedaan, deswegens afteleggen: doch in deeze plegtigheid is ook naaderhand eenige verandering voorgevallen, zoodat men thans den alhier verkoozen en beëedigden Directeur by eenen Brief, door de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad aan de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Steden Amsterdam of Rotterdam afgevaardigd, voordraagt, om aan denzelven de noodige zitting in de Kaamer der Directie van deezen Handel en Navigatie binnen hunner Ed. Groot Achtb. Stad te willen bezorgen; op welken Brief dan wederom door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Steden Amsterdam of Rotterdam wordt geantwoord, dat den té Leyden verkoozen, beëedigden en van daar afgezonden Directeur door hun Ed. Groot Achtb. wordt aangenaam verklaard, en dat hun Ed. Groot Achtb. zullen zorg draagen, dat aan Hem in de Kaamer, binnen hunner Ed. Groot Achtb. Stad opgericht, de Hem toekoomende

als ik hierbooven (1) heb gemeld, ontmoet my het allereerst, ter geleegenheid der door wylen den Heer Fr. van Mieris gedaane beschryvinge van de Rhynsburgsche Poort deezer Stad en het aldaar in de Cingelgraft, naast deeze Poort, alstoen nog geplaatste Zwaanenhok, alwaar de Zwaanen deezer Stad, in gevolge van een recht, by deeze Stad ten onversterflyken leene van den Huize van Wassenaar gehouden wordende, hun gewoon verblyf hielden; doch welk Zwaanenhok seedert dien tyd is verplaatst geworden, en thans gevonden wordt buiten de Zylepoort deezer Stad, alwaar het zelve is gesteld in de Cingelgraft, naast die Poort, en wel tusschen de over die Cingelgraft leggende Brugge en het Hoornwerk van de Stads Vest of Bolwerk (2); en zulks wel op Bladzyde 22., het ampt van Pluimgraaf, aan wien het opperste toezigt over deeze Zwaanen

der

de zitting worde gegeeven: het welke geschied zynde, heeft in zulken geval de Kaamer aan de Maas daarenbooven de gewoonte, van aan de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden door eenen afzonderlyken Brief bekend te maaken, dat een voor hun Ed. Groot Achtb. afgezonden Directeur aan het Collegie ten hoogsten aangenaam is, en dat Hy ook by alle de Leden van die Kaamer behoorlyk en in orde is erkend en ontfangen geworden. Deeze korte opheldering wegens de oprichting en den tegenwoordigen staat der thans in stand zynde drie Collegien, aan dewelken het opzigt en bestier der zaaken, den voor dit ons Gemeenebest zoo nuttigen en voordeeligen Levantschen Handel en onze voornaame en uitgebreide Navigatie in de Middelandsche Zee betreffende, is toevertrouwd, zal, zoo ik meene, den Leezer, die, dit alles aangaande, nergens (voor zoo veel ik immers weete) zoo eene juiste beschryving van deeze drie onderscheidene Kaameren zal vinden, niet onaangenaam zyn; want, het geene, zoo in de Tegenwoordige Staat van alle Volken, Deel XI. Hoofdst. XX. pag. 612.; als by den Heer J. Wagenaar in zyne Beschryving der Stad Amsterdam, Stuk II. Deel IV. Boek III. pag. 534., gevonden wordt, raakt alleenlyk de Kaamer deezer Directie, te Amsterdam opgericht, dewelke ook zelve aldaar niet volleedig wordt beschreeven, zoo als uit dit by my alhier aangeteekende genoeg te zien is: terwyl ik by dit alles nog alleen dit heb aantemerken, dat, waarschynlyk, tot de oprichting van de Kaameren te Hoorn en te Amsterdam aanleiding gegeeven zal hebben de zeer groote en bynaa onwaardeerbaare schaade, dewelke onze Hollandsche zeevaart in de Middelandsche Zee door de zeerooverijen der Ingezeetenen van Algiers en Tunis, in den jaare 1620., heeft moeten ondervinden, wanneer, zoo men verhaalt, wel honderd treflyke en zeer ryk gelaadene Koopvaardyschepen der Ingezeetenen van Holland en Westfriesland, en onder dezelven wel veertig Schepen den Burgeren der Stad Hoorn alleen aankoomende, door deeze en andere Turksche Vrybuiteren werden geroofd en weggenoomen; en welk ongeluk ook te meermaalen nu en dan was voorgevallen, hoewel nochtans somtyds veele Schippers zich, als wakkere Zeehelden, loflyk tegen de Turken hebben gekweeten; doorslaande proeven van hunne onvertsaagde dapperheid en waaren mannenmoed gegeeven; en daardoor deezer Barbaaren roofgierige handen ontsnapt zyn; terwyl het echter ook veeltyds gebeurde, dat zy voor de al te groote overmagt der Turken moesten bukken. Inmiddels heeft men het in dit gezegde jaar 1620. geleedene verlies, als zynde de Schepen met derzelver laadingen geheel en al gevallen in de handen deezer Zeerooveren, dewelken sommigen der op dezelven gevondene manschap aan Land zetteden, en anderen met zich voerden en vervolgens tot Slaaven verkoften, op eenige Tonnen Gouds begroot: en zulks is geenzins te verwonderen, als men aanmerkt, dat de scheepvaart der Hollanderen op Italie in die tyden zoo aanzienlyk was, dat de Reeders en Kooplieden daaruit bynaa ongelooflyke winsten hebben getrokken, en de vrachten alleen, dewelken door die Schepen werden opgebragt, somtyds in één jaar wel op achtienmaal honderd duizend gulden beliepen: gelyk zulks onder anderen ook wordt aangeteekend door den oudheidkundigen Heer Theod. Velius in zyn Chronyk van Hoorn, en door den arbeidzaamen Heer Sebast. Centen in zyne Aanteekeningen op dezelve Chronyk; in het Vde Boek, pagg. 596. en 597. en in de Aanteekeningen N°. 832. en N°. 833.

(1) In dit Byvoegzel op Bladzyde 16. *

(2) Deeze verplaatzing van het Zwaanenhok is geschied in den jaare 1767., wanneer de Stads-Baazen, of wel de Meesters Metzelaar en Timmerman, het opzigt hebbende over de gebouwen der Stad, naadat zy onderzocht hadden, welke vernieuwingen of reparatien aan dezelven werden vereischt, onder anderen by hunne Memorie, deswegens op den 24. Maart van dat jaar 1767. aan de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad overgegeeven, de geheele vernieuwing van het zelve Zwaanenhok, als ten hoogsten noodzaaklyk, hebbende voorgesteld, te gelyk in bedenking gaven, of het zelve Zwaanenhok als nu, by deeze geleegenheid, niet zoude behooren te worden verplaatst, en gesteld *buyten de Zylepoort, tusschen de Brug en het Hoornwerk*; en welke bedenking, by hun Ed. Groot Achtb. vervolgens, naar ingenoomen advis van den Heer Pluimgraaf en alstoen te gelyk Thezaurier Extraordinaris deezer Stad, Mr. Cornelis Chastelein, Oud-Burgemeester, is goedgekeurd: waarop, in gevolge van deeze goedkeuring, alhier een geheel nieuw Zwaanenhok is getimmerd en de Zwaanen deezer Stad derwaards zyn overgebragt geworden.

der Stad is toevertrouwd, en welke waardigheid thans bezeeten wordt door den Heer Mr. Cornelis Chaftelein, Oud-Burgemeefter.

De Heer Fr. van Mieris hier booven, op Bladzyde 47., vermeld hebbende, dat voorheen in deeze Stad het opzigt van iedere Kerk aan byzondere Kerkmeefteren was toevertrouwd; en tevens daarby, op Bladzyde 51., gevoegd hebbende, dat, feedert den aanvang van het jaar 1577., daarin eene groote verandering was gemaakt; en dat dus thans het beftier over alle de vyf Hoofdkerken deezer Stad; als daar zyn: Sint Pieter en Sint Paulus Kerk; Sint Pankraas of Hooglandfche Kerk; de Lieve Vrouwe of Marie Kerk (1); de Nieuwe of Maaren Kerk; en de Kerk in het Groote of Gefaliede Begynhof (2): aan vyf Kerkmeefteren is aanbevoolen, heeft nochtans vergeeten te berichten, door welke Heeren dit ampt werd bediend; weshalven ik nu alhier der zelver naamen zal plaatzen. En zyn thans Kerkmeefters van deeze vyf Hoofdkerken

De Heeren Mr. Cornelis Chaftelein; *Oud-Burgemeefter.* als *Superintendent* (3).
Mr. Pieter de la Court, Allardsz.
Mr. Pieter van Dorp.
Mr. Jacob Balthazar Douw.
Mr. Izaäc van Buren.

welke Kerkmeefters tot hunnen dienft aanftellen een Kaamerbewaarer, wien te gelyk het opzigt over alle de Graaven, zoo wel in de Kerken, als op de Bolwerken deezer Stad, is aanbevoolen; gelyk deezen dienft thans waarneemt Gysbert Pannekoek.

De Commiffariffen Politiek van de Gereformeerde Nederduitfche Gemeente binnen deeze Stad, hier booven op Bladzyde 98. vermeld, zyn tegenwoordig

De Heeren Mr. Johan vander Marck; *Oud-Burgemeefter.*
Mr. Cornelis Chaftelein; *Oud-Burgemeefter.*

en wordt de Euangeliedienft in die zelfde Gemeente doorgaans door twaalf Predikanten waargenoomen, welker naamen ingelyks op die zelfde Bladzyde ftaan aangeteekend. En zyn thans Euangeliedienaars in deeze Gemeente

De Heeren Gualtherus Zoutmaat.
Bernhardinus de Moor; tevens *Profeffor in de Theologie aan 's Lands Univerfiteit alhier*; heeft, wegens lichaamszwakheden, van zynen Predikdienft (*falvo honore*) afftand gedaan op den 27. October 1769.
Adrianus Munnekemolen.
Clemens Strefo, Zach. Jac. Fil.
Henricus Caen.
Nicolaas Hoogvliet; wordt tevens beroepen tot *Profeffor in de Theologie aan 's Lands Univerfiteit alhier*, op den 27. Augufty van dit loopende jaar 1770.
Herbert Chriftianus vander Mey.
Artus Koppiers.
Gualtherus Zoutmaat, Gualth. Fil.

De

(1) Het gebruik van deeze Kerk is door de Regeering deezer Stad verleend aan de Gereformeerde Walfche Gemeente, ten dienfte der Walfche en Franfche Vlugtelingen, in groote meenigte naa deeze Stad gekoomen; ten einde dezelven aldaar hunne openlyke Godsdienftoefeningen zouden konnen houden; zoo als is aangeteekend hier booven in het Eerfte Deel op Bladz. 90.

(2) Deeze Kerk is, volgens de overgifte van den Magiftraat deezer Stad, thans gefchikt tot gebruik van de Engelfche Presbyteriaanfche Gemeente deezer Stad; gelyk reeds is gezegd hier booven in het Eerfte Deel op Bladz. 101. en 102.

(3) Men heeft nu, feedert eenige jaaren, wederom die gewoonte, dewelke ook oudtyds plaats had, doch echter nu en dan was naagelaaten, ingevoerd, om, van tyd tot tyd, een Lid der Vroedfchap aan het hoofd van dit Collegie te plaatzen. Van deeze oude gewoonte zie hier booven in het Eerfte Deel op Bladz. 51.

De Heeren Didericus vander Kemp; is tevens *Professor in de Kerkelyke Historien aan 's Lands Universiteit alhier.*
Hermanus Scholten; is tevens *Professor in de Theologie aan 's Lands Universiteit alhier.*
Wilhelmus Bartholomeus vande Kasteele.

Ook zyn in dit loopende jaar de Ouderlingen van deeze Gemeente,

De Heeren Dr. Johannes Wilhelmus Heyman.
Dr. Andreas le Pla.
Fredrik Halewyn.
Daniël van Aardenstof.
Dr. Casparus Byleveld.
Abraham Schrevelius.
Samuel Luchtmans.
Mr. Willem van Riebeek.
Dr. Jacobus Smazen, Davidsz.
Arnoldus de Wilde.
Michiel Abraham van Peene.
Jacob Hoogewal.
Rudolf Hendrik de Wetstein.
Jan Brouwer, Jansz. Matthys klein zoon.

en de Diaconen, dewelken, te gelyk met de Huiszittenmeesteren, zyn de Aalmoesseniers deezer Stad, en dus te saamen Meesters en Regenten van het Huiszittenhuis; waarom derzelver naamen ook hier voor, by de beschryving van het Huiszittenhuis, eertyds Sinte Barbare Gasthuis, door den Heer Fr. van Mieris, op Bladzyde 214., zyn aangeteekend; doch dewelken almeede, zoo wel als de Predikanten en Ouderlingen, zyn Leden van den Grooten Kerkenraad deezer Gemeente, en daarom (immers naar myn oordeel) alhier ook behooren genoemd te worden, zyn, insgelyks voor dit loopende jaar,

De Heeren Hendrik van Struyk.
Henricus Douw.
Pieter Delfos, Junior.
Cornelis van Hoogeveen, Junior.
Albertus Vlasveld.
Paul du Rieux, Junior.

ook worden in deeze Stad door den Magistraat, tot hulp en ondersteuning der Predikanten van deeze Gemeente, aangesteld vier Gewoone en één Buitengewoone Krankenbezoekers, dewelken voor deezen hunnen dienst uit de inkoomsten der by deeze Stad, in voorige tyden, en wel by de invoering van de openbaare oefening van den Hervormden Godsdienst, aangeslaagene Kerkelyke Goederen, welker bestiering den Heere Mr. Johan vander Marck Ægidiusz, thans regeerenden Burgemeester deezer Stad; als Rentmeester van het Capittel ten Hooglande, Memorien en Getyde Goederen; is aanvertrouwd; even zoo wel, als de Predikanten van deeze, en ook van de Gereformeerde Walsche en Engelsche Gemeenten, benevens de Voorleezers en Voorzangers in alle de Kerken deezer Gemeenten; voor zoo verre dezelve inkoomsten deezer goederen konnen strekken, dewelken, wanneer niet toereikende mogten zyn, uit de beurze deezer Stad worden gestyfd; jaarlyks eene behoorlyke wedde genieten. De naamen nu der tegenwoordige vier gewoone Krankenbezoekeren zyn:

Abraham vander Burg.
Johannes Huyzer.
Cornelis vander Zoo.
Pieter le Poetre.

en de tegenwoordige buitengewoone Krankenbezoeker; wiens post ook is, om, behalven den noodigen bystand, in ziekte of andere noodzaaklyke ongeleegenheid, aan de gewoone Krankenbezoekeren te verleenen, altyd des Zondags de persoonen,

nen, dewelken alhier in het Stads Tucht- en Werkhuis op 's Gravenftein, zoo wegens gepleegde euveldaaden, als om andere oorzaaken, tot tuchtiging opgefloo-ten of gevangen gehouden worden, in de gronden van den Gereformeerden Godsdienft te onderwyzen en te oefenen; is genaamd: Hendrik Marfchal.

De Kerkenraad der Engelfche Presbyteriaanfche Gemeente, van denwelken hier voor, op Bladzyde 102., wordt gefprooken, beftaat thans uit de volgende vyf Heeren; zynde één Predikant; twee Ouderlingen; en twee Diaconen: naamlyk:

William Mitchels; *Predikant.*
Dirck de Wringer; en
William Cornabé, Pietersz. } *Ouderlingen.*
François Veltman; en
John Anthon Murray. } *Diaconen.*

De Predikanten van de Chriftelyke Gemeente der Remonftranten, hier voor op Bladzyde 104. vermeld, zyn alsnu ter tyd

De Heeren Willem van Muyden.
Jan Kornelis Valk.
Pieter vanden Bofch.

In de Chriftelyke Gemeente, toegedaan de onveranderde Augsburgfche Belydenis; gemeenlyk genaamd: de Lutherfche Gemeente; zyn tegenwoordig nog in dienft dezelfde Heeren Predikanten, dewelken door den Heer Fr. van Mieris, hier booven op Bladzyde 105., zyn opgegeeven.

Doch, in de Chriftelyke Gemeente der Doopsgezinden, welker Leeraars aldaar, op de volgende Bladzyde 106., ook vermeld ftaan, is daarontrent, federt dien tyd, verandering voorgevallen; en zyn thans Leeraars in die Gemeente

De Heeren Bartholomeus de Groot.
Wiebo Heffeling.
Daniel Hovens; van Weftzaandam tot deeze Gemeente beroepen op den 6. September van dit jaar 1770., en eerftdaags alhier verwacht wordende.

De Armen van de Roomfch-Catholicke Gemeente binnen deeze Stad, als meede deezer Gemeente Wees- en Armhuizen, ftaan onder de beftiering van Regenten van diezelfde Gemeente, zoo als meede hier booven, op Bladzyde 114., door den Heer Frans van Mieris is aangeteekend; en zyn thans Regenten der Roomfche Armen in deeze Stad de volgende

Heeren M. Johan Adriaan Verzyden van Varick, *Heer van Zyl.*
D'. Hermanus van Dinter.
Johan van Bommel, Junior.
Martinus van Bommel.
Adrianus Gordyn.
Albertus de Graaff.

dewelken in deezen hunnen laftigen dienft tegenwoordig nog onderfteund worden door de naagenoemde Heeren Affiftenten:

Jan de Laater.
Frans la Blan.
Wybrandt Steen.

terwyl ook de Vrouwen Regenteffen bezorgen al het geene eenige betrekking heeft tot de arme Kraamvrouwen en eerftgeboorene Kinderen; als ook tot de huishoudelyke zaaken in de gemelde Wees- en Armhuizen deezer Gemeente; en tot de kleeding der Kinderen en Oudelieden; en wat diergelyk meerder aan Haar mogt zyn aanbevoolen, om de Heeren Regenten in dien zwaaren dienft te gemoet te koomen. En zyn de naavolgende Vrouwen althans Regenteffen dee-

deezer Roomſche Armen:

Johanna de Bruyn van Berendrecht, Huisvrouw van Johan de Jongh.
Elizabeth Wilmers.
Suſanna de Bruyn van Berendrecht.
Johanna vander Waardt.

Wanneer in den jaare 1737. door hun Ed. Groot Moog. aan deeze Bezorgeren der Roomſch-Catholieke Armen werd vergund, om ten dienſte en nuttigen gebruike hunner Armen naar zich te neemen alle zoodaanige erflaatingen, als door liefdaadige perſoonen ten behoeve deezer Armen zouden worden beſprooken; alles nochtans met zeekere bepaalingen, hier booven op de Bladzyden 109. en 110. vermeld; is ook daarby gevoegd geworden, dat tot beheering van dezelve erflaatingen een Rentmeeſter van de Gereformeerde Religie zoude worden aangeſteld: welke bediening thans is opgedraagen aan den Heere Johannes Thyſſen, die niet alleen dezelve met alle mooglyke getrouwheid waarneemt, maar ook tevens, met allen iever en eene roemwaardige naarſtigheid, de dienſten van Notaris; en van Procureur voor de Ed. Achtb. Vierſchaaren, zoo van deeze Stad; en 's Lands Univerſiteit alhier; als van de Wel-Edele Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden van Rhynland; en van den Hoog-Baillu en Welgebooren Mannen van Rhynland; en meede van Eerſten Clerk ter Griffie en ter Kaamere van de Deſolaate Boedels deezer Stad; mitsgaders van Secretaris van de Bailluagie van Noordwykerhout, Hillegom, Liſſe en Voorhout; en meerdere andere dienſten.

De twee laaſte Heeren Regenten, als ook de Heer Rentmeeſter, van het Sinte Agniete of Groote Begynhof, voorheen bewoond geweeſt door Geſaliede Begynen, binnen deeze Stad, hier booven, op Bladzyde 152., door den Heer Fr. van Mieris vermeld, ſeedert dien tyd overleeden zynde, waardoor deeze Ampten, in gevolge der Reſolutie van de Groote Vroedſchap deezer Stad, genoomen op den 20. Auguſty van den jaare 1761., zyn vernietigd, zoo is alhier van dezelven niets anders te berichten.

De Meeſters en Regenten van het Sinte Katarine Gaſthuis, dewelken tevens het opzigt hebben over het Sinte Cecilie Gaſthuis; ook wel genaamd: het Dolhuis; hier booven op Bladzyde 178. gemeld, zyn thans de Heeren

Mr. Nicolaas van Leeuwen.
Pieter van Peene.
Dr. Caſparus Byleveld.
Mr. Pieter Vromans.
Johannes Luchtmans.

en hebben deeze Heeren Regenten, naadat, by het overlyden van den laaſten Rentmeeſter, dezelve bediening geheel was vernietigd, met voorkenniſſe en goedvinden van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad, iemand aangenoomen, om, buiten bezwaar van deeze Gaſthuizen, als Amanuënſis deezer Heeren Regenten, het voornaamſte werk, voorheen den Rentmeeſter aanbevoolen, te verrichten; en wordt deeze poſt thans, tot grootnut van dit Godshuis, en naar 't volkoomen genoegen der Heeren Regenten, waargenoomen door den Heer Johannes Thyſſen, van wien wy zoo even, als tegenwoordigen Rentmeeſter der Roomſch-Catholieke Armen goederen, met den welverdienden lof geſprooken hebben. En worden verder deeze Heeren Meeſters en Regenten, ontrent het huishoudelyke beſtier deezer Godshuizen, nog onderſteund door vyf Buitenmoeders of Regenteſſen, dewelken tegenwoordig zyn de volgende Mevrouwen

Johanna Bonenfant, Huisvrouw van Mr. Nicolaas van Alphen; *Hoofd-Officier en Schout.*
Johanna Catharina à Marck, Huisvrouw van Mr. Nicolaas van Banchem; *eerſten en preſideerenden Schepen.*
Anna Arendina vander Hoeven, Huisvrouw van Mr. Pieter Changuion; *Schepen.*

Catharina van Leeuwen, Huisvrouw van Mr. Cornelis van Tol; *Vroedschap.*
Beatrix Maria Snoeck, Huisvrouw van Mr. Pieter Marcus; *Schepen.*

De vier Stads Heelmeesters, dewelken in het Verbandhuis, alwaar de behoeftige Ingezeetenen, met eenige wonden of andere uitwendige ongemakken bezocht zynde, worden geholpen, en 't welke in dit Gasthuis is geplaatst, zoo als hier booven, op Bladzyde 173., is gemeld, zyn tegenwoordig de Heeren Jan Fredrik Haver; Pieter Swanenburgh; François Rodrigues; en Izaäc Baate. Terwyl de Stads Apotheek, alwaar de Armen met de noodige Geneesmiddelen om niet geriefd worden, en dewelke meede aan dit Gasthuis is gehecht, zoo als hier booven, op Bladz. 174., is te zien, thans wordt bediend door Jan Schoemaaker.

Tot het geeven van het noodige onderwys in de Practyk, aan de Studenten in de Mediçynen, en om dezelven daartoe te bekwaamen, door het oefenen van de Practyk aan Zieken en Gekwetsten, zyn door de Edele Groot Achtbaare Heeren Curateuren van 's Lands Universiteit, en hunne Amptgenooten de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad Leyden, van tyd tot tyd, onder eene reedelyke wedde, aangesteld, Professoren van het Collegium Medico-Practicum, alhier voor veele jaaren door Hun Ed. Groot Achtbaare in het Gasthuis deezer Stad opgericht, gelyk zulks door den Heer Frans van Mieris hier voor, op Bladzyde 179., is verhaald; zoo als dan ook door welgemelde Hun Ed. Groot Achtb. laastlyk daartoe benoemd zyn de Hooggeleerde Heeren Adrianus van Royen, Med. Doct., Medicinae & Collegii Medico-Practici Professor aan 's Lands Universiteit alhier; Praeses Collegii Pharmaçeutici in deeze Stad; Lid van de Koninglyke Soçieteit te London; en thans Rector Magnificus van de gemelde 's Lands Universiteit alhier; en Hieronymus David Gaubius, Med. Doct., Medicinae ac Chemiae & Collegii Practico-Medici Professor aan 's Lands Universiteit alhier; mitsgaders Lyf-Medicus van Zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heere Prinçe van Oranje en Nassau, Erfstadhouder deezer Landen, &c. &c. &c.; welke Heeren, aan wien wy toewenschen, dat de goede God Hen nog een langen reeks van jaaren in allen welstand onder het genot van Zyne dierbaarste zeegeningen, tot nut van alle Leerzuchtigen, tot hulp en troost van veele ongelukkigen, en tot vermeerdering van den roem deezer wydvermaarde Universiteit, zal willen spaaren! in dit Gasthuis, van tyd tot tyd, de Practyk oefenen en aan de Academische Jeugd hunne Lessen in de Practyk geeven; volgens het geen men in de *Ordo Lectionum Vernalium & Æstivalium in Academia Batava Leydensi Anni* 1770., nog laastlyk door den Rector Magnificus en den Academischen Senaat van 's Lands Universiteit te Leyden uitgegeeven, vindt bekend gemaakt met deeze woorden: D. D. ADRIANUS VAN ROYEN, *Med. Doct. & Colleg. Medico-Practici Profess. Collegii Pharmaceutici Praeses*, & HIERONYMUS DAVID GAUBIUS, *M. D. & Collegii Medico-Practici Professor, in Nosocomio Publico, Studiosos Medicinae in Morborum dignotione per sua Signa, Cognitione per suas Causas, & Curatione per sua Indicata exercent, atque sic ad Praxin Clinicam, quousque licet, manuducunt.*

De Meesters en Regenten van het Sinte Elizabethe Gasthuis, thans ook verëenigd met het oude Lieve Vrouwe Gasthuis, en nog met het Leprooshuis, hier booven op Bladzyde 188. opgegeeven, zyn tegenwoordig de Heeren

Johan Bonenfant.
Mr. Gerard van Hoogeveen.
Adriaan Drabbe.
Evert Munnik Rouveroy.
Daniel Hendrik Righout.

terwyl de vyf Buitenmoeders of Mevrouwen Regentessen, aan welken het huishoudelyke bestier van dit Vrouwe Elizabethe Gasthuis, geuniëerd met de Leproozen, tot hulp der Heeren Meesteren en Regenten, is aanbevoolen, thans zyn deezen:

Beatrix van Assendelft, Weduwe van Mr. Michiel Pompe van Slingeland; in zyn leven *Veertig in Raide en Oud-Burgemeester* der Stad Leyden.

Anna

Anna Christina van Dam, Huisvrouw van Mr. Andreas Cunæus; *Secretaris van de Reekenkaamer.*
Barbara van de Velde, Huisvrouw van Mr. Jacob Bartram van den Steen; *Schepen.*
Anna Apollonia Verbeek, Huisvrouw van Mr. Laurens Theodorus Gronovius; *Schepen.*
Elizabeth Glaudina van Teylingen, Huisvrouw van Mr. Theodorus Schrevelius; *Burgemeester.*

Ontrent de Meesteren en Regenten van het Weeshuis, hier booven op Bladzyde 195. opgegeeven, is almeede eenige verandering voorgevallen; en hebben thans het opzigt over dit Weeshuis de Heeren

Joachim Sandra.
Mr. Anthony Cornelis de Malnoë.
Henrik Albert Dibbetz.
Mr. Willem Jan vander Goes.
Mr. Cornelis Pieter Chastelein.

dewelken, in deezen hunnen zeer lastigen dienst, ontrent het zwaare huishoudelyke bestier van dit Godshuis; de bezorging van de kleederen de Weezen; als anderzins; den bystand genieten van deeze hier naagenoemde vyf Buitenmoederen of Mevrouwen Regentessen:

Alida Elizabeth Steyn, Huisvrouw van M. Jacob Pla; *Vroedschap.*
Cecilia van de Velde, Weduwe van Joost Marcus, in zyn leven *Veertig in Raide en regeerenden Schepen* der Stad Leyden.
Glaudina van Royen, Weduwe van Mr. Pieter Teding van Berkhout, in zyn leven *Veertig in Raide* der Stad Leyden.
Margareta Johanna van Halteren, Huisvrouw van Mr. Maarten Marcus; *Vroedschap.*
Johanna Rosyna Jacoby, Weduwe van Mr. Jacob Jan de Mey, in zyn leven *Veertig in Raide, en eersten en presideerenden Schepen* der Stad Leyden.

De bestiering van het Huiszittenhuis, en dus het opzigt over de algemeene Huis- en Diaconie-Armen binnen deeze Stad, dewelken hier ter plaatze, seedert veele jaaren, en zelfs wel kort naa de invoering der openbaare oefening van den Gereformeerden Godsdienst, met den anderen zyn vereenigd, is alhier toevertrouwd aan de Aalmoessenieren deezer Stad, bestaande uit zes Huiszittenmeesteren, dewelken door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte worden aangesteld; en zes Diaconen, dewelken, door den Grooten Kerkenraad der Gereformeerde Nederduitsche Gemeente verkoozen en door welgemelde hun Ed. Groot Achtb. goedgekeurd zynde, in hunnen dienst openlyk voor de Gemeente worden bevestigd en te gelyk Leden van dien Grooten Kerkenraad zyn, gelyk ik zoo even, te weeten op Bladzyde 31.* van dit Byvoegzel, reeds gezegd heb; terwyl deeze gesaamlyke Aalmoesseniers ook wel dikmaals onder den naam van Meesteren en Regenten van het Huiszittenhuis voorkoomen. En bestaat dit Collegie althans uit de volgende Heeren

Jacob la Lau, J. Z.
Antony Bonte.
Unico Willem van Seppenwolde.
Albertus vander Muur.
Dr. Hubertus Tyken Zagius.
Pieter Akersloot.
} *Huiszittenmeesteren.*

Hendrik van Struyk.
Henricus Douw.
Pieter Delfos, Junior.
Cornelis van Hoogeveen, Junior.
Albertus Vlasveld.
Paul du Rieux, Junior.
} *Diaconen.*

 en

en zyn aan deeze Aalmoesfenieren, tot hun behulp, toegevoegd acht braave en deftige Vrouwen, thans gemeenlyk Kraammoeders genaamd wordende; doch voorheen ook bekend met den naam van Goemoeders, Diaconesfen, en Kraamverzorgsters; welker byzondere verpligting is, behoorlyke zorg te draagen voor den bystand van arme en elendige Kraamvrouwen, alhier van Kinde verlost zynde, opdat dezelven en de nieuwgebooren Kinders niet vergaan van armoede, honger en kommer, waartoe zy aan dezelve Kraamvrouwen eenen naar tydsomstandigheden geschikten onderstand uitreiken, en in haare Vergaaderingen met gemeen overleg het noonige bestellen en uitdeelen: terwyl men nog, om, zoo wel de Aalmoesfeniers, als deeze Kraammoeders, in hunne moeilyke en zwaare bedieningen, te ondersteunen, heeft aangesteld een Rentmeester, dewelke verpligt is ontrent verscheide zaaken in alle reedelykheid beiden, en Aalmoesfenieren, en Kraammoederen, ten dienst te staan, en daarvoor ook eene maatige belooning geniet; en wordt dit ampt thans waargenoomen door den Heer Johannes van Klinkenberg, die ook te gelyk is Notaris binnen deeze Stad; en Commis op het Comptoir van den Heer Ontfanger van des Gemeene Lands Middelen over Leyden en Rhynland; mitsgaders Secretaris van de Ambachtsheerlykheid van de Vennip. De tegenwoordige Vrouwen Kraammoeders zyn deezen:

Susanna Populeus, Weduwe van Jacob de Coup.
Johanna van Wormer, Huisvrouw van Fredrik Halewyn.
Sara van Krimpen, Huisvrouw van Hendrik Weyland.
Barbara Gray, Huisvrouw van Jacobus van Stipriaan.
Susanna van Akkeren, Weduwe van Nicolaas Vegt.
Judith Johanna Loopwyk, Huisvrouw van Simon Prins.
Sara Bavelaar, Huisvrouw van Jacobus Smazen.
Johanna Catharina Tjemma, Huisvrouw van Galenus vander Kaay.

verder, naardien het Armen Kinderhuis, ook bekend met den naam van het Houwhuis, in vroegere dagen is vereenigd geweest met dit Huiszittenhuis en dus meede gestaan heeft onder het bestier van de Aalmoesfenieren deezer Stad; van het welke echter het zelve Huis naaderhand, tot gemak en ontlasting der Aalmoesfenieren, geheel is afgezonderd en onder de beheering van byzondere Meesteren en Regenten gesteld geworden, zoo zyn nochtans de Vrouwen Kraammoeders, even als voor die afzondering, belast gebleeven met de huishoudelyke bezorging van dit Armen Kinderhuis of Houwhuis, zoodat deeze genoemde tegenwoordige Vrouwen Kraammoeders ook tevens zyn Buitenmoeders of Regentesfen van het Armen Kinderhuis of Houwhuis; ontrent welks Meesteren en Regenten, seedert den tyd, dat dezelven, hier booven op Bladzyde 219., door den Heer Frans van Mieris zyn opgegeeven, meede eenige, doch zeer kleine, verandering is voorgevallen: en zyn de volgende Heeren althans Meesters en Regenten van het Armen-Kinderhuis of Houwhuis:

D. Andreas le Pla.
Albertus Kleynenbergh.
Willem van Noort.
Pieter François Clignet.
Mr. Jan Pieter Sandra.

ook heeft men in nog laater tyd, om de Aalmoesfeniers in hunnen zeer lastigen dienst nog meerder te verligten, goedgevonden, de dagelyksche bezorging der Bakkery van den Armen geheel en al van het bestier der Aalmoesfenieren, en dus van de behandeling der zaaken van het Huiszittenhuis, aftescheiden, en der zorg en oplettenheid van byzondere persoonen aantebeveelen; en aan dezelven den naam van Regenten der Armen Bakkery, gelyk zy reeds onder dien naam hier booven, op Bladzyde 214., voorkoomen, toeteleggen; zoo als dan ook derzelver waarneeming thans is toevertrouwd aan de Heeren

Hendrik Weyland.
Jacobus van Stipriaan.
Hendrik Willem Koot.

Ge-

Gelyk als 'er over den Kerkenraad der Gereformeerde Nederduitsche Gemeente door den Magistraat deezer Stad twee aanzienlyke Leden van de Vroedschap tot Commissarissen Politiek worden aangesteld; zoo heeft hetzelfde ook alhier plaats ontrent den Gereformeerden Walschen Kerkenraad, hoewel de Heer Frans van Mieris, hier booven op Bladzyde 221., de in dien tyd geweest zynde Predikanten deezer Gemeente opnoemende, vergeeten heeft, zulks aldaar te melden: en zyn thans Commissarissen Politiek van de Gereformeerde Walsche Gemeente

De Heeren Mr. Johan vander Marck Ægidiusz.; *regeerende Burgemeester.*
Mr. Hendrik van Buren; *eerste en presideerende Burgemeester.*

en de tegenwoordige Heeren Predikanten deezer Gemeente zyn:

Jean Louis Flournoy.
Jaques Abel Brunier.
Samuel de Chaufepié, Second nep. Sam. Dan. ex fratre nep. Doch, dewyl deeze Heer in de maand Juny van dit loopende jaar 1770. door de Gereformeerde Walsche Gemeente te Amsterdam tot haaren Euangeliedienaar is geroepen; die beroeping ook heeft aangenoomen; en dus, in gevolge van eene reeds bepaalde schikking, op den 16. van deeze maand September zyn affcheid van deeze Leydsche Gemeente staat te neemen en na Amsterdam te vertrekken; zoo is reeds, tot vervulling van deeze alsdan zullende openvallen Predikantsplaats deezer Gemeente, op den 13. van de voorleedene maand July wettiglyk beroepen de Wel-Eerwaardige Heer
Jean Samuel Robert; thans nog Predikant der Gereformeerde Walsche Gemeente te Vlissingen; dewelke, dit beroep, het geen den volgenden dag, en dus den 14. July 1770., door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad reeds was goedgekeurd, aangenoomen hebbende, nu ook eerstdaags, en wel kort naa het vertrek van den Wel-Eerwaardigen Heer de Chaufepié, alhier verwacht wordt, om in deezen zynen Euangeliedienst, naar het gewoon gebruik deezer Kerk, te worden ingezeegend, en als Predikant deezer Gemeente zyn Intreereeden te doen.

ook zyn in dit loopende jaar de Ouderlingen deezer Gemeente

De Heeren Jaques Pierre la Pierre.
François Rigail.
Nicolas le Monnier.
Izaäc Willer.
Jean Robert.
Mr. Pierre Boyer.
Abraham la Soubs.
Dr. Paul Philippe du Cloux.
Moise des Quiens.
Izaäc Elié Luzac.

en de tegenwoordige Diaconen, dewelken, zynde Leden van deezen Kerkenraad, tevens het algemeene bestier over het Armen-Huis deezer Gemeente, geschikt tot verblyf, zoo van de oude Mannen en Vrouwen; als van de Weezen der beide kunne; als Regenten van dat Huis oefenen, zyn de Heeren

Izaäc Bruyer.
Mr. Hartman de Witte.
Guillaume Kinkée, Junior.
André Genet, Junior.
Jean Begram.

Jean Post.
Mr. Carolus Boers, Jansz.
Pierre Weyland.

terwyl deeze Diaconen gewoon zyn, vier hunner Meedebroederen te benoemen, dewelken de loopende en dagelyks voorvallende zaaken van dit Waale Houwhuis waarneemen. En wordt verder, tot onderstenning der Predikanten van deeze Gemeente, insgelyks een Krankenbezoeker, onder eene reedelyke belooning, aan hem op dezelfde wyze, als aan de Krankenbezoekeren der Gereformeerde Nederduitsche Gemeente, betaald wordende, 't geen ik hier booven, op Bladzyde 31.* van dit Byvoegzel, heb verhaald, aangesteld; en welken dienst althans waarneemt de Heer

Pierre Pelissier; die ook te gelyk is *Predikant der Gemeente op den Olyfberg.*

voor het overige zyn, als Regentessen van dit opgemelde Waale Houwhuis, ter waarneeminge van al het geene tot de huishoudelyke zaaken van dit Huis eenige betrekking heeft, in daadlyken dienst de hier naagenoemde Vrouwen:

Marie Catherine Prevot, Huisvrouw van Jean Robert.
Anne le Monnier, Weduwe van Izaäc de Witte.
Christina Cornelia van den Bogaard, Huisvrouw van Ds. Jean Louis Flournoy.
Jeane Bruyer, Huisvrouw van Izaäc Willer.

De Meesters en Regenten van het Pesthuis, hier voor, op Bladzyde 246., door den Heer Fr. van Mieris opgegeeven, hebben, seedert dien tyd, ook al eenige verandering in hun Collegie ondergaan; bestaande het zelve Collegie als nu uit deeze vyf hier naagenoemde Heeren

Mr. Leonard van Heemskerk.
Dr. Cornelis van Reverhorst.
Mr. Adriaan van Heusden.
Frans le Maire.
Dr. Abraham Hercules Copper;

aan welke Meesteren en Regenten, tot bestiering van het huishoudelyke ontrent dit Huis, zyn toegevoegd vier Vrouwen Moeders of Regentessen van dit Pesthuis, dewelken tegenwoordig zyn de volgende Mevrouwen

Johanna Susanna Alensoon, Weduwe van Dr. Johan Frederik Gronovius; in zyn leven *Veertig in Raide en regeerenden Burgemeester* der Stad Leyden.
Henrietta de Hondt, Huisvrouw van Pieter Hubertus Pla.
Adriana Elizabeth Pla, Weduwe van Mr. Cornelis Abraham Bastiaanse; in zyn leven *Veertig in Raide* der Stad Leyden.
Maria Streso, Huisvrouw van Mr. Jan Schrevelius.

Betreffende de Regenten van de in deeze Stad gestichte Hofjes of Aalmoeshuizen, is al meede, seedert den tyd, in denwelken de Heer Frans van Mieris derzelver naamen heeft opgegeeven, ontrent de meesten eenige verandering voorgevallen, dewelke wy nu vervolgens hier zullen aanteekenen.

De Regenten van het Hofje, genaamd Jeruzalem, op de Cellebroersgraft, welker naamen, hier voor op Bladzyde 255., voorkoomen, zyn in deezen tegenwoordigen tyd de twee naavolgende Heeren

Johannes van Beekesteyn.
Dr. Jacobus Smazen, Davidsz.

De Regenten van het Gasthuis, of Hofje, genaamd Zion, eertyds geleegen op de overwulfde Papengraft, daarnaa overgebragt in de Sint Josephs-steeg, zyn als nog dezelfden, dewelken hier voor, op Bladz. 260., gevonden worden:

Doch de Regenten van 't Convent van Tethrode, anders genaamd Sint Stevens Hofje, geleegen op 't Maarendorp, nu meest gezegd de Haarlemstraat; mitsgaders derzelver Rentmeester; welker naamen hier voor, op Bladzyde 261., gemeld worden, hebben een geheele verandering ondergaan; en zyn thans Regenten van dit zeer oude Convent deeze drie naagenoemde Heeren

Mr. Johan vander Marck.
Mr. Jacob Heyns.
Mr. Hendrik van Buren.

en derzelver Rentmeester de Heer Mr. Johan Andreas Cunæus.

De bezorging van Sinte Anna Hofje, genaamd Joosten-Poort, als gesticht door Joost Heynricxz van Duyveland, geleegen in de Zegersteeg, staat als nog aan dezelfde Mevrouwe Regentesse Dina Henriette Backer, Huisvrouwe van den Heer Mr. Wigbold Slicher, thans President van den Hove van Holland, Zeeland en Friesland; gelyk hier booven, op Bladzyde 267., door wylen den Heer Fr. van Mieris is aangeteekend: Zoo als nog insgelyks ontrent den Heer Regent van het Sint Jans Hofje, geleegen aan de noordzyde van het Maarendorp, nu genaamd de Haarlemstraat; noch deszelfs Rentmeester; beiden hier voor, op Bladzyde 277., gemeld, geene verandering is voorgevallen: Doch het is wederom anders geleegen met de Regenten van Sinte Anne Hofje, op de Hooygraft, hier voor op Bladzyde 282. opgegeeven, naardien dezelven als nu zyn de twee volgende Heeren

Mr. Ysbrand van Dam.
Mr. Diderik van Leyden.

Op dezelfde wyze is het ook gebeurd ontrent de Regenten van het Hofje Betanie of Emaus, geleegen op de Cellebroersgraft, waarvan de administratie den Huiszittenmeesteren in deeze Stad is toevertrouwd; en welker Regenten naamen hier voor, op Bladzyde 287., worden gevonden; terwyl alsnu de Regenten van dit Hofje zyn deeze vier Heeren

Mr. Cornelis Chastelein.
Mr. Johan vander Marck.
Mr. Jacob Pla.
Mr. Nicolaas van Alphen.

Maar in tegendeel zyn de Regenten van Catharina Jacobsdochter's Hofje, geleegen in de Zegersteeg, nog dezelfden, als hier booven, op Bladzyde 290., staan vermeld. En, dewyl de gesaamlyke Meesters en Regenten van het Huiszittenhuis de geheele bestieringe en regeeringe van het Catharine Maartensdochter's Hofje, geleegen op de Zydgraft, in gevolge van de wil der Stichteres, oefenen, gelyk meede hier voor, op Bladzyde 290., door wylen den Heer Fr. van Mieris is aangeteekend, zal het niet noodig zyn alhier derzelver naamen optegeeven, alzoo dezelven hier booven, op Bladzyde 35.* van dit Byvoegzel, door my reeds zyn gemeld. Zoo als dan ook niet noodig zal zyn, alhier eenige aanteekening van de naamen der Regenten van het Hofje van Jan de Latere van Comene, hier voor op Bladzyde 300. te vinden, naardien ontrent dezelven geene verandering is voorgevallen, te doen.

Doch, één der Regenten van Sinte Barbara's Hofje, geleegen aan het Levendaal, hier voor op Bladzyde 302. vermeld, sedert dien tyd overleeden zynde, zoo zyn de volgende drie overgebleevene Heeren thans nog Regenten van dit Hofje, naamlyk:

De Heeren Jacobus van Rhyn.
Theodorus van Rhyn.
Mr. Jacobus van Halteren.

De Regenten van het Hofje, genaamd de Vyftien Huizen; of ook wel somtyds Meesen-Hof; gesticht door Bartholomeus Willemsz. van Assendelft, geleegen aan de zuidzyde van de Langegraft, alsnog dezelfden zynde, dewelken hier booven, op Bladzyde 304., zyn opgegeeven, zal 't niet noodig zyn, de-

dezelven alhier wederom aanteteekenen. Doch, ontrent de Regenten van het Hofje, of Aalmoeshuis, genaamd Bethlehem, geleegen aan de noordzyde van de Langegraft, hier voor op Bladzyde 307. te vinden, eene kleine verandering zynde voorgevallen, ſtaat alhier nu te melden, dat thans Regenten van dit Hofje of Aalmoeshuis zyn de drie naagenoemde Heeren

Mr. Jan van Royen, Davidsz.
Pieter Vreede.
Izaäc vander Meulen.

Intuſſchen zyn de twee tegenwoordige Regenten van het Hofje, genaamd Salvator Mundi, of Sint Salvators Hof, nog dezelfde Heeren, welker naamen de Heer Fr. van Mieris hier voor, op dezelfde Bladzyde 307., heeft aangeteekend. Daar in tegendeel, ſeedert dien tyd, ontrent de vier Regenten van het Hofje van Broekhoven, welker naamen hier voor, op Bladzyde 311., worden gevonden, eene groote verandering is voorgevallen; als zynde thans Regenten van dit Hofje deeze vier Heeren

Mr. Johan vander Marck.
Mr. Cornelis Chaſtelein.
Mr. Jacob Heyns.
Mr. Johan vander Marck, Ægidiusz.

terwyl de Heer Rentmeeſter van dit Hofje, meede ter zelfder plaatze genoemd, als nog is dezelfde Heer Mr. Nicolaas van Leeuwen.

Wat betreft het Hofje, geſticht door Vrouwe Emerentia Bannings, Huisvrouw van Mr. Jacob van Broekhoven, geleegen in de Schoolſteeg, en dienende tot verblyf der Vrouwen, dewelken, met haare Mannen in het hier zoo even gemelde Gaſthuis, of Hofje van Zion, gewoond hebbende, en, door het afſterven van haare Mannen, Weduwen geworden zynde, genoodzaakt worden het zelve Gaſthuis of Hofje te ruimen; het beſtier van dit Hofje is aan dezelfde Regenten, dewelken over het voorgemelde Gaſthuis, of Hofje van Zion, geſteld zyn, en zoo ſtraks werden opgegeeven alsnog dezelfden te zyn, als door den Heer Fr. van Mieris waren gemeld, toevertrouwd gebleeven; zoo als insgelyks hier booven, op Bladz. 313., reeds is gezegd geworden.

Het Hofje, geleegen in de Vrouwekerkſteeg, genaamd Woudendorps Poort of Hofje, welks Regenten hier booven, op Bladz. 315., zyn genoemd, ſtaat tegenwoordig onder de beſtiering van deeze twee Heeren Regenten:

Cornelis van Oudendorp.
Arnoldus de Wilde.

Ontrent de Regenten van Sint Pieters Hof, geſticht door Pieter Gerritsz vander Speck, ſeedert de hier booven, op Bladzyde 317., gedaane opgaave; als meede ontrent de Regenten van 't Hofje van Juffrouw Eva van Hoogeveen, ſeedert eene gelyke hier booven, op Bladzyde 319., gedaane opgaave, geene veranderingen zynde voorgevallen, is van dezelven alhier niets aanteteekenen, dan alleenlyk, dat door wylen den Heer Fr. van Mieris den naam van den Rentmeeſter van het laaſtgemelde Hof is vergeeten te melden; terwyl van dit Hofje thans Rentmeeſter is de Heer Albertus Kleynenbergh.

Anders is het geſteld met de Regenten van het Hofje van Pieter Loridan, hier booven op Bladzyde 323. vermeld, dewelken tegenwoordiglyk zyn de vier naagenoemde Heeren

Jaques Pierre la Pierre.
Lambert Rouvairolle.
François Rigail.
Izaäc Willer.

zynde de Rentmeeſter van dit Hofje, meede ter zelfder Bladzyde opgegeeven, als nog de aldaar genoemde Heer Johannes Thyſſen.

Gelyk meede eenige verandering in de Regenten van het Hofje van Jan Pe-

Pesyn en Maria de Lanoy, hier booven op Bladzyde 325. aangeteekend, is voorgevallen, zoodat de bestiering van dit Hofje alsnu staat onder deeze vier Heeren Regenten

Willem van Noort.
Jacob van Noort.
Josué l'Ange.
Abraham la Soubs.

De Regenten van het Hofje van Tevel zyn alsnog dezelfden, dewelken hier booven, op Bladzyde 331., zyn genoemd, dies is alhier daarvan niets aanteteekenen. Doch, ontrent de Regenten van het Hofje, genaamd den Hoeksteen, opgegeeven hier booven op Bladzyde 333., is eene groote verandering, zoo door het overlyden van een der Regenten, als door den afstand van een ander der Regenten, geschied; en zyn thans Regenten van dit Hofje deeze drie hier naagenoemde Heeren

Izaäc de Schregel.
Jacob le Poole.
Jan van Heukelom.

Maar, wat betreft de Regenten van het Schachtenhof, hier booven, op Bladzyde 335., te vinden, naardien ontrent dezelven geene verandering, seedert dien tyd, is voorgevallen, is alhier niets te melden. Daar in tegendeel alle de Regenten van het Hofje, genaamd Joost Fransen vander Linden's Poort, seedert de hier booven, op Bladzyde 336., gedaane opgaave, veranderd zyn, zoodat aan het bestier van dit Hofje als Regenten zich thans bevinden deeze drie Heeren

D^r. Willem van Muyden.
Jan Conynenburg.
D^r. Jan Kornelis Valk.

Geheel anders is het wederom geleegen met de Regenten van het Sint Jacobs Hof, gesticht door den Heer Gommarus van Crayenbosch; en met de Regenten van het Hofje of Godshuis, genaamd Meermans-Burg; ontrent welke Regenten van deeze beide Gestichten, als ook ontrent den Rentmeester van het eerstgemelde Gesticht, geene verandering, seedert de opgaave door den Heer Frans van Mieris hier booven, op de Bladzyden 340. en 349., gedaan, zynde voorgevallen, heb ik derhalven ook alhier wegens de Regenten van deeze twee Gestichten niets aanteteekenen.

Dewyl de bestiering van het Hofje van François Houttyn, door den Stichter, is aanbevoolen aan de Ouderlingen van de Christelyke Gemeente der Remonstranten alhier te Leyden, in der tyd in dienst zynde, zoo is ligtlyk te begrypen, dat de Regenten, hier booven, op Bladzyde 351., gemeld, thans niet dezelfden zyn; maar wordt dat Hofje in dit nu loopende jaar 1770. geregeerd door de volgende Heeren

Jan Paauw.
Gerrit van Geer.
Jan Paauw, Junior. A. L. M. & Phil. Doct.

Van de vier Regenten van Jan Michiels Hofje, gesticht door Juffrouw Catharina Geschier Weduwe van Jan Michielsz., seedert de opgaave, hier booven, op Bladzyde 354., gedaan, één Heer zynde overleeden; zoo vinde ik, dat met het bestier van dit Hofje thans belast zyn deeze vier Heeren

Pieter Arnoldus le Maire.
Jaques Pierre la Pierre.
Jacob van Noort.
Nicolaas Fremeaux.

terwyl de Rentmeester van dit Hofje, meede ter gezegder plaats gemeld, alsnog is dezelfde Heer Pieter Hubertus Pla; dewelke ook tevens is Schout van

F* den

den Banne van Stompwyk; &c.

De Regenten van de Aalmoes-Huizinge, of het Hofje van den Heiligen Geest, gesticht door den Heer Cornelis Sprongh, geleegen aan de noordzyde van de Breedestraat, hier booven op Bladzyde 354. gemeld, zyn thans alsnog diezelfde alhier naader genoemde Heeren

Mr. Johan Adriaan Verzyden van Varick; *Heer van Zyl.*
Mr. Gerardus Petrus Diert; *Heer van Melissant.*

dewelken tot Rentmeester van dit Hofje hebben aangesteld den Heer Josué l'Ange; die meede nog daarenbooven is Baillu en Schout van Hoogemaade en de Vrije en Laage Boukhorst.

De Regenten van het Hofje van Samuel de Zee, geleegen op de Koepoortsgraft; als ook de Regenten van het Hofje van Barent van Namen, geleegen in den Kyfhoek; seedert de opgaave van dezelven hier booven, op de Bladzyden 361. en 362., door wylen den Heer Frans van Mieris gedaan, geene verandering ondergaan hebbende, is alhier van dezelven niets naader te melden.

By de beschryving van het Raadhuis deezer Stad, hier booven op Bladzyde 364., gewag gemaakt zynde van de hoofdwacht der Stads Soldaaten, anders ook genaamd des Stads Binnenwacht, oordeele ik, dat niet onvoegzaam zoude konnen aangeteekend zyn geweest, welke persoonen althans zyn de Hoofd-Officiers van deeze Binnenwacht, bestaande alsnu, vermits de plaats van Kapitain, of Commandeur, zoo als men denzelven oudtyds noemde, seedert het overlyden van den Heer David Bosch; voorgevallen op den 6. July van den jaare 1767., tot op heeden toe is onvervuld gebleeven, nog uit de drie volgende persoonen; naamlyk:

Jacob Fredrik Bulté de Clermont; *Lieutenant.*
Hendrik Ravey; *tweeden Lieutenant.*
Barent Christiaan Corts; *Vendrig.*

gelyk verder aldaar worden opgenoemd de wooning van den Castelein van het Raadhuis, anders genaamd Concherge en Stadhuisbewaarer, zynde thans Gysbert van den Bogaart: en ook de Thezaurie van deeze Stad, welker opperste toezigt altyd aan een Lid van de Vroedschap deezer Stad is toevertrouwd; zoo als deeze bediening van Thezaurier Ordinaris alsnu wordt waargenoomen door den Heer Mr. Jacob Pla; tot wiens hulp door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte wordt aangesteld een Clerk; gelyk dan ook thans Leonard de Mayne is Clerk van den Heer Thezaurier Ordinaris.

De Vierschaar of het Dinghuis van den Baillu (1) en Mannen van Rhynland,

(1) De tegenwoordige Hoog-Edele Heer Baillu van Rhynland is tevens Dykgraaf van denzelfden Lande van Rhynland; gelyk door my een weinig laager meede wordt aangeteekend. Doch, dit gewigtige en aanzienlyke ampt van Baillu van Rhynland, wiens rechtsgebied zich voorheen veel verder, dan wel in deezen tyd, uitstrekte, is gewislyk veel ouder, dan de waardigheid van Dykgraaf van Rhynland, dewelke naaderhand met het Baillusschap is vereënigd; zoo als in 't breede hier booven, in het Tweede Deel deezer Beschryving der Stad Leyden op Bladzyde 585—594., door wylen den Heer Frans van Mieris is aangetoond. Ook was in de oudste tyden de Baillu van Rhynland tegenwoordig en werd daarby geroepen, wanneer de Schout en Schepenen van Leyden recht deeden van den hoogsten, dat is, in lyfstraflyke of crimineele zaaken; 't welke eerst herroepen is en alleen aan den Schout en acht Schepenen deezer Stad toegekend en vergund, met uitsluiting van den Baillu van Rhynland, door Hertog Philips van Bourgondien by zyne meermaals aangetoogene Handvest, aan die van Leyden gegeeven op den 24. July 1434.; dewelke gevonden wordt in *der Stadt Leyden Dienstboue* van den braaven Heer Secretaris Jan van Hout, Bladz. 43–47. en in het Groot Charterboek der Graaven van Holland, van Zeeland, en Heeren van Friesland, uitgegeeven door den arbeidzaamen Heer Frans van Mieris, Deel IV. Bladz. 1043—1045.; en ook gedeeltlyk by den naarstigen Heer Burgemeester Orlers in zyne Beschryving der Stad Leyden, Deel III. Bladz. 604. en 605. En wordt ook nog de Baillu van Rhynland in rang voor den Schout van Leyden gesteld by eene Handvest van Keizer Maximiliaan, als Voogd over den Aartshertog Karel (naaderhand Keizer Karel den Vyfden) gegeeven te Antwerpen op den 19. October 1510. en houdende eene Vernieuwing van de Veertigen te Leyden, voor den tyd van drie jaaren; te vinden in de door den gemelden Heer Fr. van Mieris uitgegeevene verzaameling der Handvesten, Privilegien, en Octroyen, enz. der Stad Leyden, Bladz. 134. en 135. Ook heeft het waarschynlyk hier uit zynen oorsprong,

land, hier booven, Bladzyde 365—368., in 't breede beschreeven zynde, zal ik daarby alhier nog voegen de naamen der geenen, door dewelken deeze gewigtige ampten thans worden bekleed: zynde tegenwoordiglyk Hoog-Baillu van Rhynland

De Hoog-Edele Heer Fredrik Henrik, Baron van Wassenaar; *Heer van beide de Katwyken, 't Zand, Valkenburg, Yzendoorn, Maalstede, Capelle, Bierzelingen, Schore, Vlake, Eversdyk, Blankenburg, &c. &c. Ridder en Commandeur der Teutonique Orde*; Beschreeven in de Ridderschap van Holland; &c. &c. &c.

en zyn Hoog-Edelheids Stedehouder:

De Heer Mr. Christophorus Christianus Brender à Brandis.

en bestaat het Collegie van Welgebooren Mannen van Rhynland uit dertien Leden, woonende in verscheide oorden der Bailluagie van Rhynland, en uit een aan den Edelen Hove van Holland, Zeeland en Friesland overgegeeven Dubbeldgetal door denzelfden Hove verkoozen wordende; welker dienst geduurt twee jaaren, in diervoegen, dat jaarlyks een gedeelte derzelver van hunnen dienst wordt ontslaagen, en telkens in derzelver plaatze wederom andere Leden by de aanblyvenden worden gevoegd: en zyn nu in dit jaar 1770. de volgende Heeren, als Mannen van Rhynland, in dienst; naamlyk:

Thomas Burgchardus de Bock; *Schout en Secretaris van Outshoorn en Gnephoek.*
Ary van Ryt; woonende onder Zoeterwoude.
Geerlof Vervoorn; woonende onder Outshoorn.
Pieter Doeff; woonende te Leyderdorp.
Cornelis Quant; woonende onder Zoeterwoude.
Jacob Kerkhoven; woonende te Zoetermeer.
Pieter Burgerhout; woonende onder Stompwyk.
Pieter Molenaar; woonende te Leyderdorp.
Jan vander Gaag; woonende te Zegwaart.
Dirk Schenkevelt; woonende onder Alphen.
Jan Waltman; woonende te Zegwaart.
Jan Buyteweg; woonende te Leyderdorp.
Dirk van Leeuwen; woonende onder Stompwyk.

van welk Collegie althans is Secretaris, de Heer Mr. Gerardus Stephanus Dedel Cocq, Veertig-Raad der Stad Delft.

En, by het schouwen der Lyken van eenige, het zy door hun eigen toedoen, het zy op eenige andere wyze, verongelukte; of ook wel anderzins gekwetste, of omgekoomene, persoonen, bedient dit Collegie zich doorgaans van de kundige advisen der Heeren Jan Tak, Med. Doct., als Ordinaris Doctor van Rhynland; en Adam van Osnabrug, als Ordinaris Chirurgyn van Rhynland.

Verder staat ten dienste van dit Collegie de Bode Jan Hendrik Scheerken, door denwelken alle gerechtlyke dagvaardingen geschieden; en die ook, tegelyk met Jacob van Werven en Anthony Augustyn, thans zyn Juisters en Eikers van alle maaten en gewigten der droo-

sprong, dat men nog, tot op deezen dag, in de Opene Brieven van Commissie, by dewelken door Hun Ed. Groot Moog. de Schout der Stad Leyden wordt aangesteld, vindt deeze volgende woorden: *En ten einde de Justitie des te meer muge worden ontsien en gerespecteert, en ook de Jonkheid van de Studenten der Universiteit in dwang gehouden, zullen tot assistentie en bevryding, so wel van den Bailliuwschappe van Rhynland, als Schout ampt van Leyden voorsz. gebragt worden twaalf Dienaars van de Justitie, Luiden van Eere, geene oneerlyke tavernen en Cabaretten nogte ligte herbergen houdende, ofte ligte vrouwen ophoudende, het welk Wy, mits deesen, scherpelyk verbieden, en niet willen, henluyden eenigsints toegelaaten te worden.* Zoo als deeze, in verscheide opzigten zeer aanmerklyke, periode nog zelfs wordt gevonden in de Commissie, door Hun Ed. Groot Moog. op den 4. October 1768. aan den tegenwoordigen Heer Schout deezer Stad Leyden, Mr. Nicolaas van Alphen, mynen veel geliefden eenigsten Broeder, gegeeven; en volgens welke Commissie zyn Wel-Edele Gestrenge op den 10. November 1768. dit zeer gewigtige ampt voor den tyd van drie jaaren heeft geaanvaard.

drooge en natte waaren, dewelken onder deeze Bailluagie ten gebruike verkoft en gekoft worden.

De naamen der tegenwoordige Heeren Veertigen, Vroedfchappen, Burgemeefteren, Schepenen en Minifteren deezer Stad, hier booven, in dit Byvoegzel op Bladzyde 17.* — 24.*, door my reeds aangeteekend zynde, zal ik zulks alhier voorbygaan; doch daarentegen opgeeven, wie de Clerken van den Heer Secretaris Mr. Ysbrand van Dam zyn, dewelken op de Secretary deezer Stad, hier booven, op Bladzyde 372., kortlyk befchreeven, thans dienft doen: naamlyk:

Willem Hendrik Dozy; *Eerfte Clerk.*
Jan Ingeneger.
Albertus Kleynenbergh, Janfz.
Jacobus de Fremery.

terwyl als Clerken ter Griffie, (hier booven op Bladzyde 377. befchreeven) alwaar ook te gelyk de zaaken van de Defolaate Boedelkaamer, welke Kaamer beftaat uit één der regeerende Burgemeefteren en drie oudften der regeerende Schepenen, welker Vergaaderingen worden bygewoond door den Griffier deezer Stad; gefchreeven, opgemaakt en afgedaan worden; tegenwoordiglyk dienft doen:

Johannes Thyffen; *Eerfte Clerk.*
Jan van den Broeck.
Hermanus van Waalswyk.

en als Clerken ter Reekenkaamer, dewelke wordt waargenoomen door den Heer Onder-Secretaris deezer Stad, aan wien daarom ook wel de naam van Secretaris van de Reekenkaamer wordt toegelegd, en van welke kaamer hier voor, op dezelfde Bladzyde wordt gefprooken, doen thans dienft:

Jan Populeus; *Eerfte Clerk.*
Gerret Hartje.
Adrianus van Alphen.

Ter geleegenheid van de befchryving der Krygsraadskaamer van de Schuttery, te vinden hier voor op dezelfde Bladzyde 377., zoude ik alhier konnen melden de naamen der Heeren Leden van dit Collegie, doch, alzoo van dezelven door den Heer Frans van Mieris wordt gefprooken op de Bladzyden 423. en 424., zal ik ftraks, wanneer ik dus verre zal gevorderd zyn, de naamen der tegenwoordige Leden van dit Collegie opgeeven. En, naardien dit zelfde vertrek ook tevens dient tot het houden der Vergaaderingen van de Commiffariffen van Huwelykszaaken, zal ik nu alhier melden de naamen der vier Heeren, dewelken tegenwoordig tot het vervorderen deezer zaaken zyn gecommitteerd: zynde de

Heeren Mr. Izaäc van Buren.
Hartman Izaäc le Pla.
Mr. Pieter Vromans.
Mr. Hugo de Wildt.

Gelyk ik dan hier ook, vindende op deeze zelfde Bladzyde gewag gemaakt van de Reekenkaamer deezer Stad, als zoo even reeds gezegd is; en daarby ook ter loops gefprooken wordende van de Heeren Royeermeefteren, die allen zyn Leden van de Groote Vroedfchap, zal ik alhier de naamen der tegenwoordige Heeren Royeer- of Reekenmeefteren laaten volgen. Dezelven zyn de

Heeren Mr. Johan vander Marck.
Mr. Johan vander Marck Ægidiusz.
Mr. Hendrik van Buren.
Mr. Jacob Pla.
Mr. Cornelis Chaftelein.
Mr. Jacob Heyns.
Mr. Jan Hubrecht.
Mr. Cornelis Speelman.

Hee-

Heeren Mr. Adriaan Crucius.
Mr. Nicolaas van Alphen.
Mr. Theodorus Schrevelius.

De Kamer, in dewelke de Boden deezer Stad, geduurende hunnen dienst op het Raadhuis, hun verblyf houden, hier voor, op Bladzyde 378., beschreeven wordende, voege ik alhier in deeze Naamlyst de naamen der tegenwoordige Boden met de Roede; en met de Bussche. En zyn thans Boden met de Roede, door dewelken alle gerechtlyke dagvaardingen geschieden:

Jacob van Ryndorp.
Hendrik Pottum.
Harmanus Jacob Willem Veelders.
Hendrik Houtman.
Pieter Pottum.
Cornelis vander Post.

en Boden met de Bussche, aan dewelken men ook somtyds den naam van Reizende Boden, als ten dienste der Stad verpligt zynde zich ter plaatze, waar zulks noodig is, te begeeven, zyn thans

Gysbert van Ryckhuyzen.
Wessel van Hengel.

Zoo als ik ook hier, ter geleegenheid van de beschryving der Verpondingkaamer, op dezelfde Bladzyde voorkoomende, inlassche de naamen der Heeren Ontfangeren, zoo van de Ordinaris Verponding; als van de Extraordinaris Verponding, of den Reëelen Honderdsten Penning; over alle de Huizen, Moolens, en Erven, geleegen binnen den omtrek van deeze Stad en van haaren vrydom, ten behoeve van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland geheeven wordende. En is tegenwoordig Ontfanger van deeze Ordinaris Verponding, wiens Comptoir ten ontfang van die gewoone schatting op deeze Verpondingkaamer gehouden wordt, de Heer

Mr. Hendrik Twent.

en Ontfanger van deeze Extraordinaris Verponding, of den Reëelen Honderdsten Penning, dewelke verpligt is het Comptoir tot den ontfang deezer buitengewoone schatting elders, 't zy aan zyne eigene wooning, zoo als gemeenlyk geschiedt; 't zy op eenige andere plaats, by hem te verkiezen; te houden, is alsnu de Heer

Mr. Diderik van Leyden.

wordende de eerstgemelde Heer Ontfanger in deezen zynen post ondersteund door den Clerk deezer Verpondingkaamer Philip vander Been; terwyl de laastgemelde Heer Ontfanger tot zynen Clerk gebruikt Johannes vander Been.

Doch, de naamen der tegenwoordige Heeren Curateuren van 's Lands Universiteit alhier, welker Vergaaderkaamer meede op deeze zelfde Bladzyde wordt beschreeven, zal ik op deeze plaats voorbygaan, en dezelven hier achter, wanneer ik zal gekoomen zyn tot de Bladzyden 580. en 581., alwaar derzelven door wylen den Heer Frans van Mieris is gedacht, aanteekenen: terwyl ik inmiddels, naardien door den gemelden Heer aldaar wordt gezegd, dat deeze Kaamer in den jaare 1747. is bekwaam gemaakt geweest ten gebruike van de Heeren Commissarissen tot den ontfang van de Liberale Gifte of wel den Vyftigsten penning van eens ieders bezittingen, by Placaat van Hun Ed. Groot Moog. op den 12. September 1747., tot welzyn van den Lande over alle de Ingezeetenen van Holland en Westfriesland in die zorglyke dagen, uitgeschreeven, zoo heb ik gemeend der Naakoomelingschap geen ondienst te zullen doen, met alhier te laaten volgen de naamen der zes Heeren, ten dien tyde door de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad, in gevolge van het tiende Artikel van het opgemelde Placaat, (te vinden in de Nederlandsche Jaarboeken van den jaare 1747. pag. 653—663.)

 uit

uit de naamen van Hun Ed. Groot Moog., als Souverain van den Lande; en van Zyne Hoogheid den Heere Prinçe van Oranje en Naſſau, als Stadhouder, Hoogl. Ged.; tot Commiſſariſſen ter heffing van dezelve Liberale Gifte aangeſteld geworden, alles in gevolge der Inſtructie van deeze Commiſſariſſen by hooggemelde Hun Ed. Groot Moog. op den 6. September 1747. gearreſteerd. En werden dus door welgemelde Hun Ed. Groot Achtb. reeds op den 25. September van dat zelfde jaar tot Commiſſariſſen over de Liberale Gifte, met opzigt tot deeze Stad en haaren vrydom, benoemd en op den 4. October daaraan volgende beëedigd deeze zes Heeren, allen ter dier tyd Veertigen in Raide, en dus ook Leden van de tegenwoordige vergaadering der Groote Vroedſchap deezer Stad: naamlyk:

Mr. Nicolaas van Tol Matthysz. (1)
Mr. Nicolaas Romswinkel. (2)
Mr. Daniel van Alphen Danielsz. (3)
Mr. Jacob Pla. (4)
Mr. Cornelis Chaſtelein. (5)
Mr. Jacob Heyns. (6)

aan welke Heeren tot hunnen Amanuënſis door welgemelde Edele Groot Achtbaare Heeren Burgemeeſteren en Regeerderen deezer Stad werd toegevoegd en in behoorlyken eed genoomen de Heer Jan Populeus, die, ook geweeſt zynde Notaris binnen deeze Stad; Rentmeeſter der Heeren Meeſteren en Regenten van het Huiszittenhuis en der Vrouwen Kraammoederen; mitsgaders Eerſte Clerk ter Reekenkaamer; op den 6. May 1752. reeds is overleeden.

De beſchryving der Weeskaamer van deeze Stad, meede hiervoor op dezelfde Bladzyde 378. voorkoomende, zal ik nu alhier laaten volgen de naamen der thans in dienſt zynde Weesmeeſteren, dewelken men doorgaans uit Leden van de Groote Vroedſchap verkieſt. En zyn nu deeze Heeren

Mr. Maarten Marcus.
Mr. Simon Drolenvaux.
Jacob vander Meer.
Barthout Adriaan van Aſſendelft.

terwyl het ampt van Secretaris der Weeskaamer wordt bediend door den Heer Mr. Gysbert Huyſſen: wiens tegenwoordige Clerken zyn Theodorus Chadborn en Johannes Hardé; zynde Pieter de Pecker thans Kaamerbewaarer deezer Weeskaamer; dewelke verpligt is alle dagvaardingen en boodſchappen, hem door de Heeren Weesmeeſteren of den Heer Secretaris wordende gelaſt, ſtiptelyk naatekoomen en te verrichten; en wyders den Heeren Weesmeeſteren en Se-

(1) Deeze Heer was reeds op den 20. December 1713. verkoozen tot Veertig in Raide, en is overleeden op den 12. January 1763.

(2) Deeze Heer was Veertig in Raide geworden op den 23. January 1742.; werd naaderhand geëligeerd tot Schepen op den 30. Juny 1749.; en is overleeden op den 11. Juny 1755.

(3) Deeze Heer, zynde Schryver deezes, werd aangeſteld tot Veertig in Raide op den 12. October 1742. en tot Schepen op den 25. July 1748.; doet afſtand van deeze zyne Veertigsplaats; wordt ontſlaagen van het Schepensampt, en aangeſteld tot Griffier deezer Stad op den 23. Juny 1749., welk ampt ik als nog bediene. Zie hier booven in dit Byvoegzel op Bladzyde 17.* in de Aanteekening N°. 1. en op Bladzyde 19.* en ook aldaar de Aanteekening N°. 2.

(4) Deeze Heer werd verkoozen tot Veertig in Raide op den 6. Juny 1743.; tot Schepen op den 18. October 1748.; en tot Burgemeeſter op den 10. November 1761.; werd ook op den 22. November 1759. benoemd, om wegens deeze Stad zitting te hebben in het Collegie der Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit, te Amſterdam, tot op den 30. April 1761.; en is tegenwoordig nog Thezaurier Ordinaris deezer Stad. Zie hier booven in dit Byvoegzel op de Bladzyden 17.* en 42.*

(5) Deeze Heer werd verkoozen tot Veertig in Raide op den 2. July 1743.; tot Schepen op den 25. July 1749.; en tot Burgemeeſter op den 10. November 1762.; en is thans nog in leven. Zie hier booven in dit Byvoegzel op Bladzyde 17.*

(6) Deeze Heer was toen eerſt onlangs, en wel op den 17. January 1747., Veertig in Raide geworden; en werd Schepen op den 25. July 1752.; en Burgemeeſter op den 10. November 1763.; en heeft thans, voor de tweede maal, wegens deeze Stad zitting in het Collegie van de Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit, te Amſterdam. Zie hier booven in dit Byvoegzel op de Bladzyden 17.* en 24.*

Secretaris ten dienst te staan.

By geleegenheid van het hier voor, op Bladzyde 379., gemaakte gewag van de groote Zaal, op dewelke bewaard worden de Protocollen en Schriften der Notarissen, die of overleeden zyn, of van deezen hunnen dienst afstand hebben gedaan, wil ik hier opgeeven de naamen der geenen, die tegenwoordig binnen deeze Stad dit zeer gewigtige ampt, waaraan (immers naar myn gering oordeel) zeer veel is geleegen, en 't welke van zoo verren uitzigt is, dat men ontrent de verkiezing deezer Amptenaaren nooit te voorzigtig konne te werk gaan, waarneemen. En zyn thans de in deeze Stad door het gezag van den Magistraat toegelaaten Notarissen deeze naagenoemde Heeren

Pieter Hubertus Pla.
Hendrik Isacq Kreet.
Johannes van Klinkenberg.
Pieter Keerwolff.
Josué l'Ange.
Jacobus van Stipriaan.
Johannes Thyssen.
Izaäc Elié Luzac.
Passchier Soetbrood.
Jan van den Broeck.
Denys Bouwman.
Adrianus van Alphen.
Hermanus van Waalswyk.
Albertus Kleynenbergh, Jansz.
Jan Ingeneger.

terwyl de dienst van Commissaris over de Notarissen thans wordt waargenoomen door den Heer Mr. Izaäc van Buren.

En, naardien ter zelfder plaatze nog wordt aangeteekend, dat ook op dit vertrek in afgezonderde Kassen worden bewaard de Leggers of Slaapers van maaten en gewigten, om alle natte en drooge waaren in- en uittemeeten en te weegen, zoo zal ik hierby nog melden den naam van den tegenwoordigen Stads Juister en Eiker, zynde Gerard Schoemaaker.

De Heer Fr. van Mieris hier voor, op Bladzyde 382., uit eenige oude Graaflyke Brieven aantoonende de groote waardigheid en het aanzien, 't welke oudtyds aan het ampt van Cipier van 's Gravensteen, of Bewaarer van de Gevangenen, was gehecht, moet ik alhier aanmerken, dat hetzelve ampt in deeze dagen op verre naa zoo aanzienlyk niet wordt geschat; wordende dit ampt thans bediend door Hendrik vander Ree. Intusschen meene ik, dat alhier zeer gepast door my konnen worden aangeteekend de naamen der tegenwoordige Substituit-Schouten, welker bedieningen meerder voordeels, naardien men daarby gemeenlyk voegt, om, als Marktmeesters, het opzigt te hebben over de openbaare Markten in deeze Stad; dan wel aanziens, toebrengen, en thans worden waargenoomen door de Heeren Casper Vermaas en Godefridus Anthonius van Meurs.

Hier voor, op de Bladzyden 399. en 400., aangeteekend zynde de naamen der Heeren, dewelken, seedert den aankoop van den Burg by deeze Stad gedaan, als sterflyke Leenmannen met het Burggraafschap en zyn toebehooren, voor reekening van de Stad, zyn beleend geweest, dient nu alhier door my gemeld te worden, dat, vermits de Heer Diderik van Leyden, Heer der Stede Vlaardinge en Vlaardinger-Ambachte, &c. &c., Veertig in Raide en Oud-Burgemeester deezer Stad, &c., dewelke ten tyde der opgemelde aanteekening met die waardigheid, ten behoeve van deeze Stad, was verlyd, naaderhand, en wel op den 7. November van den jaare 1764., is overleeden, en zyn oudste Zoon, de Heer Pieter Cornelis van Leyden, Heer der Stede Vlaardinge en Vlaardinger-Ambachte, Babberspolder, Abtspoel, &c., op den 19. van diezelfde maand, door de Groote Vroedschap deezer Stad, in zyn overleeden Vaders plaats, tot Veertig in Raide verkoozen; vervolgens, naar luid der Resolutie, by diezelfde Groote Vroedschap op den 25. October 1763. genoomen, en hier voor, op de Bladzyden 857. en 858., door my gemeld en bygebragt, de welgemelde Heer Pieter Cornelis van Leyden alstoen ook met die waar-

waardigheid van Burggraaf is bekleed geworden, en dieshalven dit dus verstorven Leen op zyn naam, ten behoeve, doch buiten alle kosten, van deeze Stad, heeft moeten doen verheffen, waardoor dan thans als Burggraaf bekend staat de welgemelde Heer Pieter Cornelis van Leyden, Heer der Stede Vlaardinge en Vlaardinger-Ambachte, Babberspolder, Abtspoel, &c. &c.

By de hier voor, op de Bladzyden 400. en 401., geplaatste beschryving van het Wapenhuis deezer Stad, ook gemeld zynde de naamen der in dien tyd dienende Artillerymeesteren, zal ik alhier melden, dat, seedert die opgaave, reeds meêr dan ééne verandering omtrent dezelven is voorgevallen, en dat ook zelfs alsnu één deezer twee plaatzen onvervuld is door het ontslag aan den jongsten Artillerymeester, op den 6. van deeze maand September 1770., ten zynen verzoeke, verleend; zoodat ik alhier maar zal opgeeven de naamen van die twee Heeren, dewelken, voor dit ontslag, dien post te saamen hebben waargenoomen. En waren alstoen Artillerymeesters de Heeren

Mr. Jan Crucius.
Mr. Hugo de Wildt, aangesteld zynde tot *Commissaris van de Huwelyksche zaaken*, is, op zyn verzoek, als *Artillerymeester* ontslaagen op den 6. September 1770.

tot welker Artillerymeesteren dienst zyn aangesteld twee Dienaars van de Artillery, dewelken thans zyn Hendrik Severin en Andries de Ruyter.

De Timmerwerf van deeze Stad hier voor, op de Bladzyden 401. & 402., beschreeven wordende, dient alhier te worden bericht, dat voorheen het opperste toezigt over de Stads Werken en Gebouwen pleeg aanbevoolen te worden aan een Lid van de Groote Vroedschap, het welke deezen dienst, onder den naam van Thezaurier Extraordinaris, geduurende twee jaaren, waarnam, en daarin dan wederom door een ander Lid van diezelfde Groote Vroedschap vervangen werd: doch, dat in den jaare 1768., naadat by de welgemelde Groote Vroedschap eene geheel andere schikking omtrent de bestiering en het noodige onderhoud van alle des Stads Werken en Gebouwen gemaakt was, ook tevens raadzaamst is geoordeeld, deezen dienst ganschlyk te vernietigen, en dit opzigt aan een persoon van minderen rang en aanzien, en dus te gelyk wat meerder aan de bevelen en ordres van de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeesteren en Regeerderen deezer Stad ondergeschikt, en ten vollen afhanglyk van het goedvinden van Die van den Gerechte, onder eene gepaste belooning, en met den titel van Fabriek en Opziener van alle des Stads Werken en Gebouwen, optedraagen; gelyk dan meede vervolgens, ter voldoening aan dit Besluit van de welgemelde Groote Vroedschap, naar ingenoomen advis van de goede trouw, kunde en bekwaamheid van Dirk vander Boon (1), de Ed. Groot Achtbaare Heeren Die van den Ge-

(1) Deeze braave Man is een kweekeling van den zeer schranderen en veel begaafden Heer Johannes vander Wall, aan wiens kundige onderwyzingen hy dus eene zeer groote verpligting heeft, als zynde voortgekoomen uit het Kunsten-Kweekschool, voor weinige jaaren in de naabuurige Stad Delft opgericht uit de zeer ryke naalaatenschap, en in gevolge der uiterste wille van Mevrouwe Maria Duyst van Voorhout, Vryvrouwe van Renswoude, Emmickhuizen, en in Middelharnas, Vrouwe in Mynsheerenland en van Moerkerken, &c., wel eerder gehuwd geweest aan den Heer Mr. Dirk van Hoogeveen, Veertig in Raide deezer Stad Leyden; gesprooten uit een der aanzienlykste en reeds seedert zeer veele jaaren in deeze Stad gebloeid hebbende Geslachten, hetwelke, van tyd tot tyd, aan deeze Stad verscheide braave Regenten en Ministers heeft verschaft, gelyk dan ook nog tot op deezen dag de beide Vroedschappen, zoo van deeze Stad, als van het naabuurige Delft, op deftige Leden, uit dit Geslacht voortgekoomen en denzelfden naam voerende, moogen roemen. Doch, deeze Heer Mr. Dirk van Hoogeveen, op den 17. July 1683., in den bloei zyns levens overleeden zynde, is deeze aanzienlyke en braave Vrouwe Weduwe, kinderloos zynde, tot een ander huwelyk overgegaan, en heeft zich in den echt verbonden met den Hoog-Edelen Heer Frederik Adriaan, Baron van Reede, Vryheer van Renswoude en Emmickhuizen; wel eerder Lid der Ridderschap 's Lands van Utrecht; en wegens dat Landschap Gedeputeerd in de Vergaadering der Hoog Moog. Heeren Staaten Generaal der Vereënigde Nederlanden; &c. &c., welke Heer, op den 11. December van den jaare 1738. in een hoogen ouderdom overleeden zynde, opgemelde zyne echte Vrouwe kinderloos, doch erfgenaame van alle zyne heerlyke goederen, heeft naagelaaten. Vervolgens heeft deeze deftige Vrouwe Weduwe, boo-

Gerechte deezer Stad, op den 21. July des jaars 1768., den gemelden Dirk vander Boon tot Fabriek en Opziener van alle de Stads Werken en Gebouwen hebben benoemd en aangefteld, zoo nochtans, dat hy niet eerder in de volkoomene oefening en daadlyke waarneeming van deeze aan hem opgedraagene bediening zoude treeden, dan op den 10. November van dat jaar 1768., met welken dag de tweejaarige dienft van Thezaurier Extraordinaris, door de Groote Vroedfchap op den 10. November des jaars 1766. aan den Heer Mr. Cornelis Chaftelein, Veertig in Raide en Oud-Burgemeefter, aanbevoolen, een einde nam en deeze dienft voor 't vervolg als ganfchlyk vernietigd werd gehouden. Inmiddels geniet deeze Stads Fabriek voor alsnog de hulp en noodige onderrichtinge van Jacob van Werven, Meefter Metzelaar; en van Jan van Warendorp, de Jonge, Meefter Timmerman; die beiden feedert veele jaaren als Stads Baazen en Rooimeefters, welke laaftgemelde dienft benevens hen door nog twee andere Rooimeefteren, naamlyk: Pieter Bronkwaal en Jan van Beerendregt; wordt waargenoomen, in den geduurigen dienft van deeze Stad zyn geweeft, en eene vafte woonplaats, met deeze Stads Timmerwerf verheeld, hebben, opdat zy in ftaat zyn zouden een geduurig opzigt over het werkvolk der Stad en de door hetzelve gebruikt wordende bouwftoffen te houden.

Hier voor, op de Bladzyden 423. en 424., door den Heer Fr. van Mieris verhaald zynde, welke Heeren door Zyne Hoogheid, den Heere Prinçe Erfftadhouder, Hoogl Ged., by Zyne hoogftgeëerde difpofitie van den 30. January 1749., houdende eene inftelling van den Burgerkrygsraad, tot Hoofdmannen der Schuttery, en ook vervolgens tot Lieunants der gemelde Hoofdmannen, waren aangefteld geworden; als meede door welken Heer Burgemeefter ten dien tyde de waardigheid van Deken der Schuttery werd bekleed; en ook aan welken Heer door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad de dienft van Secretaris, zoo van de Heeren Hoofdmannen, als van den Burgerkrygsraad, mitsgaders van Rentmeefter der Schuttery, werd opgedraagen; en verders nog, op Bladzyde 432., vermeld zynde, uit welke Heeren die Burgerkrygsraad, ten tyde deezer door hem gemaakte aanteekening, beftond;

booven alles beöogende de goede opvoeding der Jeugd, als het heil der volgende tyden en den toekoomftigen bloei van den Burgerftaat, gemeend, haare zeer groote bezittingen niet beeter te konnen befteeden, dan met daarvoor, door middel van haare overvloedige rykdommen, te zorgen; en daarom by haare uiterfte wille, naa wegmaaking van veele aanzienlyke legaaten, zoo ten dienfte van eenigen haarer Vrienden en Bekenden, als tot andere godvruchtige oogmerken gefchikt; bevoolen, dat de inkoomften van haare verdere naalaatenfchap zouden worden aangelegd, om, van tyd tot tyd, eenigen der fchranderfte, ieverigfte en bekwaamfte Jongelingen, die zich te Utrecht in het Stads Kinderhuis; en in de Weeshuizen van Delft en 's Gravenhage, mogten bevinden, afzonderen en in de Wiskonft en andere landnutte konften, het zy in deeze Geftichten zelven, het zy in byzondere Geftichten, daartoe te bouwen, te doen onderwyzen en tot het oefenen van dezelven, ten dienfte van 's Lands Ingezeetenen en verder tot hun eigen voordeel, bekwaam te maaken. Aan welke uiterfte wille, door deeze verftandige Vrouwe Weduwe, op den 26. April van den jaare 1754. te Utrecht, in den zeer hoogen ouderdom van tweeënneegentig jaaren, met den dood bekrachtigd, in deeze gemelde drie Steden voldaan zynde, is men vervolgens in het aloude Delft van gedachten geworden, dat, om volkoomlyk te beantwoorden aan het oogmerk van deeze overleedene Vrouwe, het voegzaamft zoude zyn en ook met meerdere heerlykheid de grootmoedige daad van deeze wyze Mevrouwe doen uitblinken, tot dit gebruik een afzonderlyk gebouw te ftichten, zoodat hetzelve zich ook in eene uiterlyke aanzienlyke gedaante vertoonde. Zulks aldus volbragt zynde, is dit nieulyks opgerichte Kunften-Kweekfchool, op den 11. December van den jaare 1759., met eene zeer fraaije Reedenvoering, in de Grootere Gehoorzaal dier nieuwe Stichting gehouden, op het plegtigfte ingewyd door den zoo evengemelden zeer geleerden Heer Johannes vander Wall, A. L. M. Philof. Doct., Lector in de Wis- Natuur- en Sterrekunde en eerften Inftructor op dezelve Schoole, wien wy wenfchen dat God nog veele jaaren, tot bevordering en uitbreiding deezer nuttige weetenfchappen en tot welzyn der Nederlandfche Jeugd, het zy in deezen poft, het zy in eenig ander aanzienlyker en uitgeftrekter beroep, in allen welftand zal willen fpaaren! Deeze Reedenvoering, in dewelke alles, wat tot die fchoone en landnutte Stichting behoort, breedvoeriglyk, doch tevens in eene zeer befchaafde, nette, fierlyke en aangenaame ftyl, is befchreeven, werd in het volgende jaar 1760., op koften deezer Stichting, te Delft by Egbert vander Smout gedrukt. Dit alhier, ter verbreiding van den roem deezer groote Vrouwe, by deeze geleegenheid kortlyk aangeteekend te vinden, vertrouwe ik, dat den Befcheiden Leezer niet onaangenaam zal zyn.

ſtond; zoo zal het (myns oordeels) niet onvoegzaam zyn, insgelyks alhier te melden, uit welke Heeren dan ook de Burgerkrygsraad der Schuttery van deeze Stad ter deezer tyd beſtaat. De tegenwoordige Deken; Colonel; acht Hoofdmannen en Capitainen van de Schuttery; en hunne acht Lieutenants; zyn deeze volgende Heeren:

Mr. Jan Hubrecht; als *regeerend Burgemeeſter: Deken der Schuttery.*
Mr. Diderick van Leyden: *Colonel*; en te gelyk *Hoofdman van het blaauwe en witte Vaandel.*
Mr. Joſias Johan Hubrecht: *Hoofdman van het oranje-blanje-bleu Vaandel.*
Mr. Johan Andreas Cunæus: *Hoofdman van het oranje Vaandel.*
Mr. Johan Gael: *Hoofdman van het geele Vaandel.*
Abraham Musketier: *Hoofdman van het groene Vaandel.*
Jacob Byleveld: *Hoofdman van het witte Vaandel.*
Cornelis Jacob Speelman: *Hoofdman van het blaauwe Vaandel.*
Mr. Jooſt Romswinckel: *Hoofdman van het oranje Vaandel met een wit kruis.*
Ryk van den Broeck: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Speelman.
Adrianus Drabbe: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Hubrecht.
Pieter Meyer, Junior: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Musketier.
Jacob Smazen: *Lieutenant* van den Heer *Colonel* en *Hoofdman* Van Leyden.
Evert van Til: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Gael.
Paulus van Lelyveld van Cingelshouck: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Romswinckel.
Jan Hendrik Neerinch: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Byleveld.
Jan Baptiſt Theodoor Teſtart: *Lieutenant* van den Heer *Hoofdman* Cunæus.

en worden alle de gewoone en buitengewoone Vergaaderingen van deezen Burgerkrygsraad bygewoond door den Secretaris van de Schuttery; die ook verpligt is nog bytewoonen alle zoodaanige Vergaaderingen, dewelken door de Heeren Deken, Colonel en Hoofdmannen afzonderlyk, ten nutte der Schuttery, worden gehouden; terwyl deeze Secretaris ook te gelyk is Rentmeeſter der Schuttery; welke beide bedieningen althans met alle attentie, iever en naaukeurigheid worden waargenoomen door mynen zeer beminden en veel geëerden Zwaager, den Heer Johan Bonenfant, denwelken ik, naa ter deezer geleegenheid met allen ernſt voor de meenigvuldige betoonde blyken van waare achting en geneegenheid myne verſchuldigde erkentenis betuigd te hebben, het ryklyk genot van des Heeren dierbaarſte zeegeningen van harten toewenſche! Ook vindt men reeds zyn naam door wylen den Heer Fr. van Mieris ter gezegder plaats gemeld.

Wyders zyn, ten dienſte, zoo van de Heeren Deken, Colonel en Hoofdmannen; als van deezen gemelden Krygsraad der Schuttery; aangeſteld vier Bedienden; naamlyk: twee Wachtmeeſters; een Subſtitut-Wachtmeeſter; en een Noodhulp van de Wachtmeeſteren; dewelken zyn de volgende perſoonen: als:

Jan Raſier. }
Dirk van Hem. } *Wachtmeeſters van de Schuttery.*
Roske Roskes. *Subſtitut-Wachtmeeſter.*
Pieter van Heydelberg. *Noodhulp van de Wachtmeeſteren.*'

welke laaſte ook tevens is *Drilmeeſter der Schuttery*, om de Schutters en Burgers in den waapenhandel te oefenen en daartoe bekwaam te maaken.

By de beſchryving van het Groote of Latynſche School, hier voor, op Bladzyde 442., vermeld zynde, aan welke Heeren het opperſte beſtier over hetzelve was toevertrouwd; en door wie in hetzelve School de jeugd in de gronden der Latynſche en Griekſche taalen en het geene daartoe behoort; als

als meede in de edele Schryfkonſt; werd onderweezen; dient tot onderrichting, dat dit opzigt door de Ed. Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte wordt opgedraagen aan vier Scholarchen, zynde ter deezer tyd gemeenlyk twee Leden van de Groote Vroedſchap deezer Stad; en dan ook gewoonlyk zoodaanige twee Profeſſoren aan 's Lands Univerſiteit binnen deeze Stad, als Hun Ed. Groot Achtb. moogen goedvinden, daartoe te benoemen. En zyn nu ter tyd Scholarchen deeze vier Heeren:

Mr. Cornelis Chaſtelein; *Oud-Burgemeeſter.*
Mr. Jan Hubrecht; *regeerend Burgemeeſter.*
Dr. Adrianus van Royen; *Profeſſor in de Medicynen*; en thans ook *Rector Magnificus.*
Dr. Johannes Jacobus Schultens; *Profeſſor in de Theologie en Ooſterſche taalen.*

en de zes Leermeeſters of Præceptoren, om de jeugd in de zes onderſcheidene Claſſen of Schoolen, in gevolge van de aan hen gegeevene ordres en voorſchriften, te onderwyzen, zyn tegenwoordig de volgende Heeren:

Reynier van Heemskerk; *Rector.*
Willem Coemans; *Prorector.*
Johannes de Leeuw; *Præceptor in tertia claſſe.*
Lambertus Wenſinck; *Præceptor in quarta claſſe.*
Ewaldus Booy; *Præceptor in quinta claſſe.*
Michael Jacobus van Staaden; *Præceptor in ſexta claſſe.*

en wordt het ampt van Schryfmeeſter in dit Groote of Latynſche School als nog bediend door den hier voor reeds gemelden Philip vander Been: terwyl ook, tot dienſt van den Heer Rector, en der verdere Heeren Præceptoren; als meede om de Schoolen ter behoorlyker tyd te ſluiten en ontſluiten; en verders al wat noodig is te verrichten; zeeker perſoon, wien men den naam van Claviger heeft toegevoegd, wordt aangeſteld, dewelke thans is Cryn Viſſer.

Vervolgens, insgelyks hier voor, op de Bladzyden 442—451., door wylen den Heer Fr. van Mieris met eene groote naaukeurigheid beſchreeven zynde, niet alleen het onderwys in de Stads Armekinderſchoolen aan de jeugd der behoeftige Burgeren en Ingezeetenen gegeeven wordende; maar ook, hoe deeze zelfde Schoolen tevens zyn geſchikt geworden tot dienſt en nut van bejaarde arme en behoeftige perſoonen; zal het niet ongepaſt zyn alhier te laaten volgen de naamen der perſoonen, aan dewelken in deeze Stads Armekinderſchoolen het noodige onderwys, zoo der behoeftige jeugd, als der bejaarde arme en behoeftige perſoonen, is toevertrouwd; en dewelken voor die dienſten eene behoorlyke wedde, uit de beurze der Stad, jaarlyks genieten. Dezelven zyn deeze naagenoemde; als; Meeſters in het Armekinderſchool, onder de Saayhalle op het Steenſchuur:

Paulus Vaa.
Paulus Aalbertsberg.

Meeſters in het Armekinderſchool, eertyds geplaatſt geweeſt in de oude Hoogduitſche Kerk; en in den jaare 1765. overgebragt in de oude Fuſteinhalle, op het Maarendorp, of de thans zoo genaamde Haarlemſtraat:

Chriſtoffel Gulay.
Cornelis Eedel.

en Meeſters in het Armekinderſchool, voorheen geplaatſt geweeſt op de Zylepoort, in dezelfde Kaamer, welke het kleine overſchot van de Broederen Redenrykeren alstoen nog gebruikte, en alsnu genoodzaakt werd, op het goedvinden van den Magiſtraat, te verlaaten; doch naaderhand overgebragt en thans geplaatſt in een Huis, de Stad aankoomende, en geleegen op de Veſtgraft by het Stads Magazyn of Ammunitiehuis, ontrent de Hoogewoerdspoort:

Hermanus Lisman.
Hendrik van Driel.

De eertyds alhier zoo aanzienlyke Saayneering, datze met recht de hoofdneering deezer Stad konde worden genaamd, is in deeze dagen zoodaanig vervallen, dat men thans zeer weinige Leydſche Saaijen; en in tegendeel veele Luykſche en Engelſche Saaijen; in gebruik ziet; niet te min, om, zoo veel mooglyk, het welzyn deezer neering te bevorderen, is men als nog gewoon jaarlyks over de Halle van deeze Saayneering, even als over de andere Hallen der Neeringen in deeze Stad; Gouverneurs en andere noodige Bedienden te verkiezen en aanteſtellen; gelyk dan meede de Gouverneurs van de Saay- en Rashalle hier voor, op Bladzyde 458, worden opgegeeven; en ook nu, in dit jaar 1770., zyn deeze Heeren:

Pieter van Swanenburg.
Ryk van den Broeck.

De Gouverneurs der Baayhalle, welker naamen hier voor, op Bladzyde 459., gevonden worden, zyn, in dit jaar 1770., deeze Heeren:

Cornelis van den Oever.
Simon Prins.
Matthys van Heukelom.

Het opzigt over de Warpen- en Fuſteinhalle wordt meede aan drie deezer neeringe kundige Heeren toevertrouwd, welker naamen hier voor, op Bladzyde 461., ſtaan vermeld; doch zyn thans Gouverneurs der Warpen- en Fuſteinhalle deeze naagenoemde Heeren:

Willem Jonker.
Adrianus Walop.
Jacobus Wilhelmus van Staveren.

Op gelyke wyze wordt het opzigt over de Laakenneering, dewelke eertyds binnen deeze Stad in een zeer aanzienlyken bloei was; doch, ſeedert eenige jaaren, merklyk is verloopen, (en zulks wegens verſcheide oorzaaken, welker ſommigen miſſchien, naa een zeer naaukeurig en bedaard onderzoek; hoewel niet zonder groote moeite; en ook niet dan met een zeer voorzigtig overleg, eene behoorlyke aandacht, en eene geſtaadige en zeer zorgvuldige oplettenheid; zouden konnen worden weggenoomen, wanneer men dan deeze, reeds zeer vervallene en van tyd tot tyd meerder en meerder afneemende, Laakenneering in een veel beeter ſtaat, dan waarin dezelve thans is, zoude zien gebragt en eenigzins herſteld) aan drie der kundigſte en voornaamſte Reederen en Kooplieden opgedraagen, ontrent dewelken, even als in alle de andere Hallen van de Neeringen binnen deeze Stad, jaarlyks eenige verandering plaats heeft; en, gelyk als de Heer Fr. van Mieris hier voor, op Bladzyde 466., heeft aangeteekend de naamen dier Heeren, wien, in den jaare 1763., dit opzigt was aanbevoolen, zoo zal ik ook alhier melden, welke Heeren nu, in dit jaar 1770., als Gouverneurs der Laakenhalle in daadlyken dienſt zyn. Dezelven zyn deeze drie Heeren:

Mr. Jan Abraham Bodel.
Marcus van Peene.
Hendrik Jacob Clignet.

verder heeft de Magiſtraat deezer Stad, tot welzyn en bewaaring van deezen zoo aanmerklyken tak der Neeringen van deeze Stad, aangeſteld vier Staalmeeſters, welker werk is, om te waaken tegen allen bedrieglyken handel ontrent de kleuren, volgens de ſtaalen geverwd wordende, en dus op de Halle, naa naaukeurig onderzoek der ſtoffen, door loode merkteekenen de hoedaanigheid dier kleuren, en wel byzonderlyk het zwart, kenbaar te maaken; en wordt dit ampt als nog door diezelfde Heeren, welker naamen hier voor, op Bladzyde 466., zyn vermeld, waargenoomen. Nog is in deeze Stad, tot weezenlyk nut der Laakenneering, gebouwd een Gildehuis, dienende, onder anderen, tot het houden der vergaaderingen van Gildemeeſteren, of wel van den *Deken*

en

en Hoofdlieden van het Laakenbereiders Gilde (1), dewelken uit de voornaamste Reeders en Kooplieden door den Magiſtraat worden verkoozen, ten einde kennis te neemen en (des mooglyk) te beſliſſen alle geſchillen, tuſſchen de Droogſcheerders onderling, of tuſſchen dezelven en hunne Meeſters, ontſtaande; welk gebouw hier voor, op de evengemelde Bladzyde, beſchreeven zynde, zal ik alhier ook aanteekenen, uit welke Leden tegenwoordig dit Collegie, hetwelke telken jaare door den Magiſtraat wordt veranderd, beſtaat. Deeze Deken en Hoofdlieden zyn dan nu de Heeren

Marcus van Peene, *Deken.*
Fredrik Halewyn.
Jan Jacob Muller.
Jaques Pierre la Pierre.
Mr. Jan Pieter Sandra.

terwyl thans buiten dienſt zyn, doch echter geſtaadiglyk by alle zaaken van eenig uitzigt geroepen worden, zoo tot behoud van onderlinge eendragt, als om de dienende Deken en Hoofdlieden met vriendlyke onderrichtingen en onderlinge raadgeevingen byteſtaan, deeze naagenoemde Heeren:

Jacob Byleveld.
Nicolaas le Monnier.
Izaäc Willer.
Hendrik Jacob Clignet.
Mr. Jan Abraham Bodel.

Door

(1) De Gecommitteerden van dit Laakenbereiders Gilde zyn gewoon alle vier jaaren te houden eene algemeene Vergaadering met de Gecommitteerden der Gilden van de Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Amſterdam, Gouda, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen; en zyn deeze Vergaaderingen dier tien Steden door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Weſtfriesland gewettigd en gemagtigd by Placaat van den 17. July des jaars 1638., houdende *Ordre tot onderhoudt van het Laecken-bereyders Gilde.* (te vinden in het Groot Placaatb. D. I. Bladz. 1176. en 1177.) gelyk dan ook deeze Gilden der zoo evengenoemde tien Steden, deezen aangaande, onderling een vriendlyk Verbaal en Compromis geſlooten hebben. Dus is op den 8. en 9. July van den jaare 1765. op dit boovengemelde Gildehuis alhier gehouden deeze vierjaarige Vergaadering, dewelke werd bygewoond door de Heeren Deken en vier Hoofdlieden van dit Gilde binnen deeze Stad, en door twee Heeren Gecommitteerden van deeze Gilden uit elke der andere acht Steden; naardien dit Gilde uit de Stad Dordrecht zich van de bywooning deezer Vergaadering had verontſchuldigd. De deliberatien en beſognes deezer Vergaadering werden geadſiſteerd door den Heer Mr. Andreas Cunæus, Meede-Secretaris deezer Stad, dewelke van het aldaar verricht wordende, als Secretaris, de aanteekeningen en notulen heeft gemaakt. Alle deeze Heeren Gecommitteerden uit de voorgemelde acht Steden; benevens de Heeren Deken en alle de Hoofdlieden (zoo wel dienende, als buiten dienſt zynde) van dit Gilde binnen deeze Stad; werden, op de beide gezegde dagen, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte alhier in het Groote of Heeren Logement aan den Burg, ten koſte van des Stads beurze, zeer koſtbaar ter maaltyd onthaald. De Heeren Deken en Hoofdmannen van dit Gilde alhier, dewelken op deeze maaltyd tegenwoordig zyn geweeſt, waren de Heeren Pieter de Wilde, Deken; Joachim Sandra, Marcus van Peene, Jacob Byleveld, Nicolaas le Monnier, Izaäc Willer, Æmilius Laurens, Hendrik Jacob Clignet en Mr. Jan Abraham Bodel; allen, in dienſt of buiten dienſt zynde, Hoofdlieden van dit Gilde. Ook lieten zich op deeze maaltyd vinden de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, mitsgaders de vier Miniſters deezer Stad; naamlyk: de Heeren Mr. Johan vander Marck Ægidiusz., Hoofd-Officier; Jonkhr. Nicolaas van Boetzelaer, Mr. Jacob Pla, Mr. Michiel Pompe van Slingeland en Mr. Jan Hubrecht, Burgemeeſters; Mr. Nicolaas van Alphen, Mr. Simon Drolenvaux, Jacob vander Meer, Mr. Johan Alexander van Lanſchot, Mr. Nicolaas van Banchem, Mr. Jacob Bartram van den Steen en Mr. Jacob Jan de Mey, Schepenen; Mr. Jan van Royen Davidsz., Raad en Penſionaris; Mr. Ysbrand van Dam, Secretaris; Mr. Daniel van Alphen, Griffier; en Mr. Andreas Cunæus, Meede-Secretaris. En hebben zich, uitgezonderd de Heeren Gecommitteerden der Stad Dordrecht, alleenlyk, wegens onpaslykheid, van deeze plegtige maaltyd moeten abſenteeren de Heer Mr. Maarten Marcus, Schepen; en de Heer Fredrik Halewyn, buiten dienſt zynde Hoofdman van dit Gilde alhier. In gevolge van het hier voor gemelde Verbaal en Compromis, ſtaat deeze Vergaadering, dewelke alle vier jaaren gehouden wordt en by de opgemelde tien Steden rond gaat, alhier wederom gehouden te worden in den jaare 1805. Op dit Gildehuis beruſt een fraay gewerkte Vergulde Kop, of Beeker,

 die-

Door het merklyk verval deezer zoo fchoone en voor de Stad zoo voordeelige Laakenneering, zyn verfcheide vertrekken van dit fraaije gebouw thans buiten gebruik, waarom door den Magiftraat werd goedgevonden, een derzelven toetefchikken aan den Prefes, Affefforen, Deken en Hoofdlieden van het Collegium Pharmaçeuticum, om aldaar hunne Vergaaderingen te houden; 't welke eertyds was geplaatft geweeft op de zoo genaamde Blaauwe Poort, in den jaare 1735. geheelyk weggebrooken zynde; gelyk hier voor, op de Bladzyden 14. en 466., is aangeteekend geworden. De tegenwoordige Prefes, Affefforen, Deken en Hoofdlieden van dit Collegium Pharmaçeuticum zyn de Heeren:

D^r. Adrianus van Royen; *Profeffor in de Mediçynen* aan 's Lands Univerfiteit alhier; en thans ook *Rector Magnificus*. *Præfes.*
D^r. Cornelis van Reverhorft; *Stads Doctor.* } *Affefforen.*
D^r. Andreas le Pla; *Stads Doctor.* }
Gerardus Verheyk. *Deken.*
Johannes Dryfno.
Galenus vander Kaay.

en zyn thans buiten dienft zynde Hoofdlieden, deeze drie Heeren:

Nicolaas de Bruin.
Hendrik Keerwolff.
David Smazen.

Behalven deeze vier genoemde Hallen der Neeringen heeft men in deeze Stad thans nog een vyfde, te weeten: de Greinhal; ter bevorderinge van den welvaart der Greinneeringe, alhier, tot merklyk voordeel der Stad en haare Ingezeetenen, overgebragt en gevestigd door eenige Reederen en Kooplieden van de Walfche Gemeente, dewelken, om de vervolgingen wegens geloofsverfchillen ontftaan, zich met der woon herwaards hadden begeeven, waarom meede door den Magiftraat, in den jaare 1654., uit de voornaamften van deezen de eerfte Directeurs der alstoen, ten hunnen verzoeke, nieulyks opgerichte Greinhalle werden verkoozen; gelyk dan ook hier booven, op Bladzyde 467., de naamen der Heeren, aan dewelken in den jaare 1763. het beftier deezer Halle was toevertrouwd, zyn opgegeeven; en zal ik daarom insgelyks ter deezer plaatze berichten, welken de tegenwoordige Directeurs deezer Greinhalle zyn. Dezelven zyn de Heeren

Izaäc de Schregel.
Johan Bonenfant.
Weffelius de Poorter.

De Trekweg en Vaart van deeze Stad Leyden op de Stad Haarlem met zeer groote koften door de beide Steden gemaakt zynde, werd goedgevonden, dat door elke Stad zoude worden benoemd een Opziener over het goede onderhoud van die beiden, met den naam van Penningmeefter; en wel gemeenlyk een Lid uit de Regeeringe van iedere Stad: gelyk dan ook de naam van den Heer, door wien deeze dienft in den jaare 1763. wegens deeze Stad nog werd waargenoomen, hier voor, op Bladzyde 471., is gemeld; terwyl alsnu Penningmeefter van deeze Trekweg en Vaart, wegens de Stad Leyden, is de Heer M^r. Johan vander Marck Ægidiusz., regeerend Burgemeefter.

Op diezelfde wyze wordt ook door deeze Stad benoemd een Penningmeefter

dienende tot een Hensbeeker voor de aldaar de eerftemaal verfchynende Gaften; zynde gedekt met een fierlyk dekzel, in welks binnenfte dit volgende gefneeden is:

W^m. van Heemskerk.
Eendragt maakt magt 't oudt fpreekwoord zeidt,
Men vindt in my het klaar befcheid.
Die, door d'Eendragt, was bevoegt het gild ter eeren,
Dog Tweefpalt ftak een ftok in 't wiel.
Sulks ik, daar door in becht'nis viel,
En zie, van hand tot hand myn Erfregt flings omkeeren.

ſter van de Trekweg en Vaart van Leyden door Woerden op Utrecht, naa zeer veele tegenſtribbelingen door deeze drie Steden in den jaare 1664. met groote moeite tot ſtand gebragt, welke dienſt als nog wordt waargenoomen door dienzelfden Heer, wiens naam hier voor, op Bladzyde 473., is aangeteekend.

De Poſtery binnen deeze Stad, ſeedert het overlyden van den laaſten Poſtmeeſter, voorgevallen in den jaare 1735., tot ſtyving van deezes Stads inkoomſten aan de Stad zelve gehecht zynde, zoodat door vier Poſtmeeſteren, by de Heeren Burgemeeſteren àanteſtellen, het bewind en beſtier over dezelve, onder eene reedelyke belooning, zoude worden waargenoomen, is vervolgens in den jaare 1747. overgebragt in den ſchoot van Hun Ed. Groot Moog., en worden tegenwoordig de zuivere inkoomſten, zoo van deeze, als van alle de andere Posterijen in Holland en Weſtfriesland, verſtrekt tot verſterking van 's Lands kasſe, onder de algemeene beheering van de door Hun Ed. Groot Moog. daartoe aangeſteld wordende Commiſſariſſen van de Poſterijen in Holland en Weſtfriesland; zoo nochtans, dat die Heeren, aan dewelken in het gemelde jaar 1747. de Poſtmeeſtersampten waren toevertrouwd, hun leven lang geduurende, de gewoone hen jaarlyks toegelegde belooningen, zonder echter daarvoor eenigen dienſt waarteneemen, zouden trekken. En zyn thans van de vier alstoen dit ampt waargenoomen hebbende Heeren als nog in leven deeze drie Heeren Poſtmeeſters:

Hendrik vander Marck.
Mr. Simon Drolenvaux.
Mr. Johan Alexander van Lanſchot.

terwyl dit Poſtcomptoir alsnu, onder het opperſte toezigt van één der welgemelde Heeren Commiſſariſſen van de Poſterijen in Holland en Weſtfriesland, wordt waargenoomen door twee Commiſen, aan welker eerſten is toegelegd de titel van Hoofd-Commis van 't Generaale Poſt-Comptoir te Leyden, zoo als thans is de Heer Henrik Albert Dibbetz; wien een Onder-Commis, ten zynen dienſt en hulp, word toegevoegd, zynde tegenwoordig Wilhelm Löber.

De Lombaard of Bank van Leeninge wordt, reeds ſeedert veele jaaren, voor reekening van de Stad waargenoomen, onder het beſtier van twee Leden uit de Regeering, met den titel van Commiſſariſſen, welker naamen hier voor, op Bladzyde 495., worden opgegeeven; door de noodige Bedienden in dezelve. De tegenwoordige Commiſſariſſen van de Bank van Leeninge zyn de

Heeren Mr. Cornelis van Groeneveld.
Mr. Pieter Jan Marcus.

en zyn deeze noodige Bedienden thans zeven, als een Kaſſier; Onderkaſſier; Boekhouder; Beleener; Schryver; en twee Clerken: zynde ter deezer tyd

Kaſſier; Johannes Zoutmaat.
Onderkaſſier; Gerard Heſſelink.
Boekhouder; Jan Mauriſſe.
Beleener; Hendrik Scheibeler.
Schryver; Hendrik Fullink.
en de twee *Clerken*; Pieter Alenſon en Abraham de Keizer.

De twee Waagmeeſters, dewelken, met op openbaar gezag alles te weegen, in de Waag en het Boterhuis deezer Stad den noodigen dienſt doen, en van dewelken geſprooken wordt hier voor, op Bladzyde 498., zyn tegenwoordig

Dirk de Roo.
Juſtus Karel Kemner.

Booven het voorſte gedeelte van het zeer ſchoone gebouw, hetwelke eigenlyk tot de openbaare Waag der Stad verſtrekt, is een ruime zaal, geſchikt tot het houden van de vergaaderingen der Leden van het Collegium Chirurgicum, welks naamen, zoo als dezelven in den jaare 1763. in dienſt waren, hier booven, op dezelfde Bladzyde, ſtaan aangeteekend. En zyn op heden Preſes, Aſ-

Aſ-

fessoren, Deken en Proefmeesters van dit Collegie de volgende Heeren:

Dr. Bernhardus Sigfried Albinus; *Professor in de Mediçynen, de Anatomie en de Chirurgie* aan 's Lands Universiteit alhier. *Præses.* (1)
Dr. Conradus Zumbag de Coesfelt; *Stads Doctor.* } *Assessoren.*
Dr. Abraham Ledeboer; *Stads Doctor.* }
Simon Toussaint. *Deken.*
Adam van Osnabrug.
François Rodrigues.

en zyn thans buiten dienst zynde Proefmeesters, deeze twee Heeren:

Pieter Swanenburgh.
Jan Fredrik Haver.

van welke vyf Heeren Proefmeesteren in deezen tyd de drie hier ondergenoemde persoonen ook tevens zyn Stads-Chirurgyns; naamlyk:

Jan Fredrik Haver.
Pieter Swanenburgh.
François Rodrigues.

aan dewelken onlangs, en wel op den 30. Augusty deezes jaars, in plaatze van den op den 22. July bevoorens overleedenen Heer Gerardus Dicten, is toegevoegd Izaäc Baate. Nog is ditzelfde vertrek geschikt tot onderwys van de Vroedvrouwen door eenen daartoe by deeze Stad aangestelden en beloond wordenden Prælector, dewelke gehouden is in iedere maand éénmaal door zyne Lessen de Vroedvrouwen te onderwyzen, en welke Lessen alle de Vroedvrouwen ook verpligt zyn byte-woonen: En is deeze tegenwoordige Prælector de Heer Dr. Joannes Christianus Brand, die ook te gelyk is Stads-Vroedmeester. Als meede tot het houden der vergaaderingen van de Leden van het Collegium ad res obstetriçeas, 't welke thans bestaat uit deeze Heeren:

Dr. Bernhardus Sigfried Albinus. als *Præses van het Collegium Chirurgicum.* (2)
Dr. Conradus Zumbag de Coesfelt. }
Dr. Cornelis van Reverhorst. } als *Stads-Doctoren.*
Dr. Andreas le Pla. }
Dr. Abraham Ledeboer. }
Dr. Joannes Christianus Brand. als *Prælector voor de Vroedvrouwen.*

De tegenwoordiglyk binnen deeze Stad staande Zoutkeet, opgericht in den jaare 1611., zoo als hier voor, op Bladzyde 504., staat vermeld, behoort nu in eigendom aan Mevrouwe Cornelia Anna Dibbetz, Weduwe wylen den Wel-Edelen Gestrengen Heer Mr. Jacob van Weenegum, dewelke deeze Zoutkeet onlangs, en wel in dit loopende jaar 1770., merklyk heeft vergroot en verbeeterd.

Het recht der Vleeschhalle, eertyds van den Graaf van Holland afhangende, werd vervolgens door de Regeerders der Stad, met goedvinden van den Graaf, ten nutte der Stad aangeslaagen, en werden dies de Stallen of Standplaatzen, naadat dezelve Vleeschhalle in het groote Stedehuis was geplaatst, ten voordeele van de Stad verhuurd of verkoft; zoo als dan ook Hertog Willem van Beijeren, de zesde Graaf van Holland van dien naam, by Zyne Opene Brieven, gegeeven in den Hage, op den

(1) Deeze Hooggeleerde Heer is, alvoorens dit blad werd afgedrukt, tot een onherstelbaar verlies van deeze Universiteit en zeer groote smert der geleerde wereld, op den 9. September 1770., alhier overleeden in den ouderdom van LXXIII. jaaren en zes maanden: En is vervolgens, in zyn Wel-Eds plaatze, door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte, op den 20. van diezelfde maand, tot Preses van dit Collegium Chirurgicum aangesteld des overleedens Broeder, de Hooggeleerde Heer Dr. Fredericus Bernard Albinus, insgelyks Professor in de Anatomie en de Chirurgie aan 's Lands Universiteit alhier.

(2) Nu de Heer Dr. Fredericus Bernard Albinus; zie de voorgaande Aanteekening.

den 19. Maart van den jaare 1414., naar den ſtyl van den Hove, deeze verrichtingen der Leydſche Regeerderen heeft goedgekeurd en beveſtigd; en zyn vervolgens meede door den Magiſtraat deezer Stad, tot weering van alle misbruik in deeze neering, verſcheide Keuren op het ſlachten der beeſten en het verkoopen van allerhande vleeſch gemaakt; gelyk ook tevens door hun Ed. Groot Achtb. een Keurmeeſter der Vleeſchhalle, onder den naam van Vinder, is aangeſteld, dewelke, in gevolge van zynen eed, indien hy een beeſt, dat men begeert te ſlachten, goed en wel vindt, in die ſlachting zal toeſtemmen, zoo als dit hier voor, op de Bladzyden 531—533., reeds is aangeteekend: Thans nu zyn Vinders der Vleeſchhallen deeze naavolgende perſoonen: Johannes Dekker en Adrianus Jacobus Hemerik.

De Heer Fr. van Mieris in 't breede beſchryvende de in deeze Stad opgerichte Univerſiteit, of 's Lands Hoogeſchool; en daarby te gelyk melding maakende van den Mediçinaalen Kruidhof, of Tuin der Academie, zal ik alhier nog byvoegen, dat dezelve thans zeer aanzienlyk is en ſtaat onder het opzigt van den Profeſſor Botaniçes, zynde tegenwoordig den Hooggeleerden Heer David van Royen, Med. Doct., die ook in het Huis, aan dit gebouw der Academie gehecht, zyn vaſte woonplaats heeft, ten einde op alle tyden by de hand te konnen zyn, en dus met gemak over de behandeling der in deezen Hof gevonden wordende Inlandſche en Uitheemſche Gewaſſen, welker ſommigen een allernaaukeurigſt toezigt vereiſſchen, geſtaadiglyk zyn kundig oog laaten gaan; terwyl de dagelykſche oppaſſing bevoolen is aan den, onder deezen Profeſſor ſtaanden, Hortulanus, die thans is Evert Geerdink, en de tot zyne hulp noodige knechts gebruikt. Vervolgens maakt de Heer Schryver ook gewag van een in deezen tuin opgericht gebouw, welks eene gedeelte verſtrekt tot een Kabinet van allerhande Speçimina en Zeldzaamheden der Natuur, van 't welke Opziener is Engelhardus Heenck, onder het opperſte toezigt van den Hooggeleerden Heer Johannes Nicolaus Sebastianus Allamand, A. L. M. & Phil. Doct., Philoſophiae & Matheſeos Profeſſor aan deeze Hoogeſchool; die ook op zeekere bepaalde tyden in het tot dat einde gebouwde Auditorium Phyſicum; of anders genaamd: het Auditorium Philoſophiae Experimentalis; hetwelke ſtaat naaſt het Huis van den Heer Profeſſor Botaniçes, door verſcheide proefneemingen de Philoſophia Naturalis onderwyſt en opheldert. Ook worden op het Theatrum Aſtronomicum, booven op het dak van dit Academiegebouw opgericht, aan de liefhebberen in de Sterrekunde leſſen gegeeven en met de noodige Verrekykers de vereiſchte aanwyzingen gedaan door den Hooggeleerden Heer Dionyſius van de Wynperſſe, A. L. M. & Phil. Doct., Philoſophiae, Matheſeos & Aſtronomiae Profeſſor aan deeze Hoogeſchool: terwyl wederom in een ander vertrek, meede in den gemelden tuin ſtaande, de Chemie, Stook- of Scheikunde, met proeven wordt onderweezen door den Hooggeleerden Heer Hieronymus David Gaubius, Med. Doct., Medicinae, Chemiae & Collegii Practico-Medici Profeſſor aan deeze Hoogeſchool; mitsgaders Lyf-Medicus van Zyne Doorluchtige Hoogheid, den Heere Prinçe van Oranje en Naſſau; Erfſtadhouder &c. &c. &c. van deeze Landen: en ſtaat ten deezen opzigte tot deszelfs dienſt de Cuſtos van het Laboratorium, Dirk Klinkenberg.

Hiernaa gaat de Heer Schryver over tot eene naaukeurige beſchouwing van de openbaare Boekzaal, of 's Lands Bibliotheek, ten dienſte deezer Hoogeſchoole alhier geplaatſt, en teekent ook te gelyk, op Bladzyde 554., aan, dat de zorg over deeze uitmuntende Boekzaal is toevertrouwd aan een Bibliothecarius, tot wiens dienſt twee Cuſtodes zyn aangeſteld; en dat dit ampt thans bekleed wordt door den taalkundigen Heer Abraham Gronovius, welken zeer geleerden, deftigen en braaven Man, waardigen erfgenaam van dien naam; denwelken wegens de uitmuntende verdienſten van zyne door hunne ſteeds erkende geleerdheid en andere treflyke gaaven zeer beroemde en wydvermaarde Vader en Grootvader, eertyds helder ſchynende lichten in deeze Hoogeſchoole, alom en altyd met lof en eer zal worden gedacht; wy eenen gezonden en in alle opzigten gezeegenden ouderdom van ganſcher harte toewenſchen; terwyl de Hoog-Edele en Groot Achtbaare Heeren Curatoren over deeze 's Lands Univerſiteit, bezeffende het oneindige nut van deeze allervoortreflyk-

ste Boekery ten welzyn der Hoogeschoole, en willende daarom in tyds op alle mooglyke wyzen zorgen, dat dezelve in eene goede bewaaring blyve en geduurig lyk met allerhande geleerde schriften en boeken door eene zeer kundige hand vermeerderd worde, den welgemelden Heere Abraham Gronovius, tot ondersteuning in zyne klimmende jaaren en toeneemende zwakheden, nu onlangs, en wel op den 27. Augusty van deezen jaare 1770., een tweeden Bibliothecarius hebben toegevoegd, naamlyk, den Hooggeleerden Heer David Ruhnkenius, Eloquentiae & Historiarum Professor aan deeze Hoogeschoole; en tevens vastgesteld, dat deeze Heer Professor den ouden Heere Gronovius, by deszelfs overlyden, als Bibliothecarius zal opvolgen. De tegenwoordige Custodes Bibliothecae Publicae zyn: Dirk Haak en Gerardus Corts.

Behalven deeze openbaare 's Lands Bibliotheek is alhier nog eene andere Boekzaal, wel eer door den beroemden Professor Anthonius Thysius, Junior, ten algemeenen dienste naagelaaten, dewelke eertyds zeer aanzienlyk is geweest en ook door den Stichter ryklyk was begiftigd; doch dewelke nu ter tyd bynaa tot niets is vervallen, gelyk hier voor, op Bladzyde 554., reeds is aangeteekend. En, dewyl (zoo als my bericht is) de Wel-Edele Hooggeboore Heer Mr. Willem van Haren, in leven Gedeputeerde van wegen deezen Staat aan het Hof te Brussel, &c. &c., aan wien, als gesprooten uit het geslagt van deezen wydvermaarden Heer Thysius, het opzigt en de bezorging van deeze Bibliotheek was toevertrouwd, in gevolge der uiterste wille van den Wel-Edelen Heer Johan Thysius, verzuimd had by zyn overlyden (voorgevallen op den 4. July 1768.) een anderen Opziener en Bezorger te benoemen, zoo is in den voorleeden jaare 1769. door den Rector Magnificus en den Senaat van 's Lands Universiteit alhier, als daartoe in zulken gevalle by de voorschreeve uiterste wille gelast zynde, tot Opziener en Bezorger over deeze Thysiaansche Bibliotheek aangesteld de Hooggeleerde Heer Fredericus Bernard Albinus, A. L. M. Phil. & Med. Doct., Anatomes & Chirurgiae Professor aan deeze Hoogeschoole.

Beneeden het vertrek, op hetwelke de voorgemelde openbaare 's Lands Bibliotheek is geplaatst, is een gedeelte, hetwelke te gelyk op Zondagen en Feesttyden door de Engelsche Presbyteriaansche Gemeente tot het houden der Godsdienstige Vergaaderingen wordt gebruikt, afgezonderd en geschikt tot het geeven van openbaare lessen, in de Nederduitsche taal, over de Tel- Meet- Vestingbouw- en Wiskunde, waartoe een byzonder Lector wordt aangesteld, die thans is de Heer Jan Arent Fas: en het andere gedeelte is de Anatomie, of zoo genaamde Snykaamer, waarvan het opzigt is bevoolen aan een Custos van de Anatomie, zynde thans Johannes Eysendragt: in welk vertrek ook, op zeekere tyden, eenige doode menschlyke Lichaamen in 't openbaar ontleed, en daarover de noodige lessen, tot nuttig onderwys van alle Leergraagen, gegeeven worden door den zoo even gemelden Hooggeleerden Heer Professor Fredericus Bernard Albinus.

In het Collegie der Theologie, of van de Godgeleerdheid, worden eenige jongelingen, die, van geene genoegzaame middelen, tot het voortzetten hunner letteroefeningen, voorzien zynde, zich echter tot den Predikdienst willen bekwaamen, ten kosten van het Gemeene Land van Holland en Westfriesland onderhouden, zoo als hier voor, op de Bladzyden 555—559., in 't breede wordt verhaald. Deeze Studenten staan onder de bestiering en het toezigt van den Regent, Subregent, en den Huisbezorger of Schaftmeester, dewelken allen hunne vaste woonplaats in dit gebouw hebben. En is tegenwoordig Regent van dit Nederduitsche Theologische Staaten Collegie de Hooggeleerde Heer Joannes Jacobus Schultens, S. S. Theol. Doct., Theologiae & Linguarum Orientalium Professor aan deeze Hoogeschoole; mitsgaders MSS. Legati Warneriani Interpres. En Subregent de Wel-Eerwaardige Heer Adrianus Munnekemolen, Euangeliedienaar in de Gereformeerde Nederduitsche Gemeente alhier. Mitsgaders Huisbezorger of Schaftmeester de Heer Jean Robert.

Deeze 's Lands Universiteit alhier is, tot vermeerdering van haaren luister, door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, als 's Lands wettige Souverain, begunstigd met een byzondere Rechtbank, voor dewelke alle Ledemaaten deezer Universiteit, het zy dezelven aanleggers, het zy dezelven verweerders zyn, in rechten moeten worden betrokken,

en

en zulks zoo wel in burgerlyke geschillen, als in lyfstraflyke zaaken of misdaaden; in welke laasten de Heer Hoofd-Officier deezer Stad, als Promotor der Universiteit, gehouden is, het recht der Hooge Overheid te handhaaven; gelyk deeze zonderlinge Jurisdictie, of het Rechtsgebied der Universiteit, hier voor, op de Bladzyden 570—577. en nog op Bladzyde 580., breedvoeriglyk wordt beschreeven. En bestaat deeze Universiteits Vierschaar uit elf Leden, zynde den Heer Rector Magnificus deezer Universiteit, welke hooge waardigheid slechts één jaar geduurt; vier Assessoren, zynde vier Professoren, gekoozen uit de vier faculteiten, te weeten uit elke faculteit éénen Assessor, dewelken ieder geduurende twee jaaren dien dienst waarneemen; de vier regeerende Heeren Burgemeesteren deezer Stad; en twee Leden uit het Collegie der regeerende Heeren Schepenen: welker titel is deeze: *De Edele Groot Achtbaare Heeren Rector en Rechters van 's Lands Universiteit te Leyden.* En hebben althans in deeze Vierschaar zitting de volgende Heeren:

Dr. Adrianus van Royen; *Medicinae Professor.* Rector Magnificus.

en deeze Assessoren:

Dr. Ægidius Gillissen. *Ex Facultate Theologica.*
Mr. Fredrik Wilhelm Pestel. *Ex Facultate Juridica.*
Dr. Hieronymus David Gaubius. *Ex Facultate Medica.*
David Ruhnkenius. *Ex Facultate Philosophica & Literis.*

en de vier als nu regeerende Burgemeesters deezer Stad, welker naamen ik hier booven in dit zelfde Byvoegzel, op Bladzyde 12.*, heb aangeteekend: mitsgaders zoodaanige twee Leden uit het Collegie der regeerende Schepenen deezer Stad, welker naamen men meede hier booven, op diezelfde Bladzyde, kan vinden, als daartoe door dat Collegie worden benoemd; naardien deeze twee Rechterlyke plaatzen door de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland, als Souverain van den Lande, aan het gansche Collegie van Schepenen zyn toegekend, zoodat, schoon die twee plaatzen doorgaans, in gevolge van de by dat Collegie zelve gemaakte schikkingen, door de twee Heeren Schepenemeesteren worden waargenoomen, dezelven echter niet konnen verstaan worden aan die twee Schepenemeesteren alleen zoodaanig te zyn gehecht, dat, by absentie van hen beiden, of van één van hen beiden, geen ander Lid uit dat Collegie van Schepenen die plaatzen, of plaats, zoude moogen vervullen: zoodaanige uitlegging toch zoude directelyk tegen de eigene woorden van den Souverain aanloopen. Deeze Vierschaar wordt altyd bygewoond door een byzonderen Secretaris, wiens aanstelling geschiedt door de Heeren Rector Magnificus; de zeven Curateuren; en de vier Assessoren; van deeze Universiteit; en welk ampt thans bekleedt de Heer Mr. Josias Johan Hubrecht. Ook zyn de twee Pedellen der Academie, dewelken in allen opzigte ten dienst, zoo van alle de Heeren Curateuren, als van den Heer Rector Magnificus en den Senatus Academicus, moeten gereed staan, alleen gerechtigd tot het doen van alle judiçieele çitatien en exploicten in de zaaken, tot deeze Vierschaar behoorende; en worden deeze diensten tegenwoordig waargenoomen door Petrus Jacobus Chevalley en Hendrik Lampman: behalven dewelken nog een Bode der Academie, voornaamlyk ten dienst der Heeren Curateuren, is aangesteld, zynde thans Hendrik Houtman.

Het bestier van deeze Universiteit is door Hun Ed. Groot Moog. gesteld in handen van drie Curateuren, dewelken door Hun Ed. Groot Moog. daartoe worden gemagtigd, en van de vier regeerende Burgemeesteren deezer Stad, hunne Amptgenooten; welke zeven Heeren te saamen, als Curateuren der Universiteit, het opzigt hebben over alles, wat tot deeze Universiteit behoort; zoo, om te bezorgen, dat dezelve met de noodige Professoren en Lectoren worde voorzien, en derzelver wedden of honoraria behoorlyk worden geschikt en bepaald; als, om de noodige ordres tot betaaling van dezelven, uit de door Hun Ed. Groot Moog. aan deeze Universiteit afgestaane goederen en van tyd tot tyd toegelegd wordende onderstanden, te stellen en aftevaardigen; en verder, om tot vermeerdering

van den luister van deeze Hoogeschool, door het herwaards beroepen van de keur der geleerdste en beroemdste Mannen; en tot bevordering van het welzyn deezer Universiteit, alles, wat eenigzins in hun vermoogen is, toetebrengen. Onder deeze zeven Heeren Curateuren is altyd de eerste in rang die Heer, welke van wegen de Ridderschap en Edelen van Holland tot die aanzienlyke waardigheid door Hun Ed. Groot Moog. wordt benoemd; terwyl de rang der twee andere meede door hooggemelde Hun Ed. Groot Moog. benoemd wordende Heeren Curateuren zich bepaalt naar den tyd hunner aanstelling; en de vier Heeren regeerende Burgemeesters deezer Stad, als hunne Amptgenooten, hunne zitplaats achter den jongsten by Hun Ed. Groot Moog. benoemden Heer Curator hebben. Deeze dienst der drie door Hun Ed. Groot Moog. aangesteld wordende Heeren Curateuren geduurt tegenwoordiglyk doorgaans hun leven lang; en die der Heeren Burgemeesteren, als Meede-Curateuren, bepaalt zich binnen den tyd hunner regeering, als Burgemeesters deezer Stad. En zyn thans Curateurs deezer Universiteit, door hun Ed. Groot Moog. benoemd:

De Hoog-Edele Heer Willem, Graaf van Bentinck; *Heer van Rhoon, Pendregt, Dorwerth, &c. &c. Beschreeven in de Ridderschap van Holland; Eerste en Presideerend Lid van het Collegie der Ed. Moog. Heeren Gecommitteerde Raaden van de Ed. Groot Moog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland; &c. &c. &c.*

De Wel-Edele Heer Mr. Pieter Steyn; *Raad-Pensionaris van Hun Ed. Groot Moog.*, mitsgaders *Grootzegelbewaarer; Stadhouder en Registermeester der Leenen van Holland en Westfriesland; &c. &c.*

De Wel-Edele Heer Mr. Pieter van Bleiswyk; *Pensionaris der Stad Delft; &c. &c.*

en derzelver Amptgenooten, als thans regeerende Burgemeesters deezer Stad:

De Wel-Edele Heeren Mr. Hendrik van Buren.
Mr. Johan vander Marck Ægidiusz.
Mr. Jan Hubrecht.
Mr. Theodorus Schrevelius.

en worden alle de Vergaaderingen deezer Heeren Curateuren bygewoond door hunnen byzonderen Secretaris, die ook door deeze Heeren Curateuren wordt aangesteld, en tegenwoordig is de Heer Mr. Jan van Royen Davidsz., die, zoo als hier voor, op Bladzyde 19.* van dit Byvoegzel, werd aangeteekend, ook tevens is Raad en Pensionaris deezer Stad Leyden; door denwelken tot zyn adsistentie, als zyn Clerk, gebruikt wordt de Notaris Jan Ingeneger. Ondertusschen wordt by Hun Ed. Groot Moog. tot beheering en waarneeming der goederen en inkoomsten van deeze Universiteit aangesteld een Rentmeester van de Universiteit, welk ampt gemeenlyk aan één der Heeren Burgemeesteren deezer Stad wordt opgedraagen, die dan hetzelve geduurende zyn leven behoudt; zoo als dit ampt thans bekleed wordt door den Heer Oud-Burgemeester Mr. Johan vander Marck; die tot zyn Clerk heeft aangenoomen den Notaris Passchier Soetbrood.

De Senatus Academicus, tot denwelken ten allen tyden, niet alleen de drie Heeren Curateurs deezer Universiteit door Hun Ed. Gr. Mo. benoemd; maar ook de vier Heeren regeerende Burgemeesters deezer Stad, als Meede-Curateurs, een vrijen toegang hebben; om, met de andere Leden van dien Academieschen Senaat, aldaar over alle voorkoomende zaaken te stemmen en te helpen besluiten; bestaat verder uit den Heer Rector Magnificus, die deeze luisterryke waardigheid slechts één jaar bekleedt, en jaarlyks uit een Nominatie van drie, der

Ne-

Nederduitsche taal kundige, Professoren, door den Academieschen Senaat met meerderheid van stemmen gemaakt zynde, by den Heere Prince van Oranje en Nassau, &c. &c. &c. als Erfstadhouder van Holland en Westfriesland, op 't advis van de Heeren Burgemeesteren en Regeerderen der Stad Leyden, wordt verkoozen; en alle de Heeren Professoren, dewelken in deezen Senaat zitting hebben naar den rang hunner Faculteiten en verder, in iedere faculteit, naar den tyd hunner inauguratie: als eerst de Theologanten; vervolgens de Rechtsgeleerden; daarnaa de Medicynen; en eindelyk de Philosophen en Taalkundigen, in welke laaste classis dan ook geschikt worden alle die Professoren, welken de Heeren Curateurs oordeelen tot de drie eerstgemelde faculteiten niet te behooren: uit welke Professoren door de Heeren Rector Magnificus, de zeven Curateuren, en de vier Assessoren, wordt verkoozen een Secretaris van deezen Academieschen Senaat, wiens ampt tegenwoordiglyk ook maar één jaar geduurt en door de Heeren Verkiezeren, zonder eenige de minste bepaaling of Nominatie, wordt opgedraagen aan dien geen, denwelken men goedvindt daarmeede te begunstigen. Ondertusschen zyn den Heer Rector Magnificus nog bygevoed vier Assessores, uit elke faculteit één, welker dienst, aan de daartoe benoemde persoonen alleen gehecht, geduurt twee jaaren, zoodat jaarlyks twee van denzelven dienst afgaan en wederom door twee anderen, verkoozen uit diezelfde faculteiten, worden vervangen; met dewelken de Rector alle zaaken, die mogten voorvallen, in deliberatie zal leggen, derzelver gedachten afvraagen en met de meeste stemmen concludeeren, zoo nochtans, dat de Rector en Assessores gehouden zyn in alle zwaare en gewigtige zaaken inteneemen het advis en goedvinden van de gezaamlyke Heeren Curateuren deezer Universiteit; en moogen ook de Rector en Assessores van eenige kleine en geringe rechtszaaken, als Vreedemaakers, kennis neemen, en dezelven of in der minne tusschen de wederzydsche partijen schikken, of by wederzydsche overgifte der partijen afdoen; terwyl zy in deeze hunne laastgemelde besoignes worden geadsisteerd door den Heer Secretaris van des Universiteits Vierschaar, wiens naam, als ook de naamen der tegenwoordige vier Assessores, ik zoo even, op Bladzyde 59.* van dit Byvoegzel, heb opgegeeven. En zyn tegenwoordig Rector Magnificus en Professores aan deeze wydvermaarde Hollandsche Universiteit, of Hoogeschool alhier te Leyden; mitsgaders Secretaris van den Academieschen Senaat; deeze naagenoemde Hooggeleerde Heeren:

Rector Magnificus.

Adrianus van Royen.

Professores in Facultate Theologica.

Bernhardinus de Moor; *Theologiae.*

Joannes Jacobus Schultens; *Theologiae & Linguarum Orientalium.*

Ewaldus Hollebeek; *Theologiae.*

Ægidius Gillissen; *Theologiae.*

Hermanus Scholten; *Theologiae.*

Nicolaus Hoogvliet; *Theologiae.* onlangs, en wel op den 27. Augusty van deezen jaare 1770., eerst beroepen; en nog niet geinaugureerd.

Professores in Facultate Juridica.

Joannes Conradus Rücker; *Juris Civilis.*

Fredericus Wilhelmus Pestel; *Juris Publici & Privati.* en thans *Senatui Academico ab Actis.*

Bavius Voorda; *Juris Civilis & Hodierni.*

Dionysius Godefridus vander Keessel; *Juris Civilis.*

Professores in Facultate Medica.

Bernhardus Sigfried Albinus (1); *Anatomes, Chirurgiae & Medicinae.*

Adrianus van Royen; *Medicinde & Collegii Medico-Practici.* en thans *Academiae Rector Magnificus.*

Hieronymus David Gaubius; *Medicinae ac Chemiae & Collegii Practico-Medici.*

Fredericus Bernard Albinus (2); *Anatomes & Chirurgiae.*

Professores in Facultate Philosophica, Artibus Liberalibus, Humanioribus Literis, & Linguis.

Joannes Nicolaus Sebaſtianus Allamand; *Philoſophiae & Matheſeos.*

David van Royen, Davidsz.; *Botanices.*

David Ruhnkenius; *Hiſtoriarum & Eloquentiae.*

Ludovicus Caſparus Valckenaer; *Linguae Graecae, & Hiſtoriae Patriae.*

Didericus vander Kemp; *Hiſtoriae Eccleſiaſticae.*

Dionyſius van de Wynperſſe; *Philoſophiae, Matheſeos & Aſtronomiae.*

Secretaris van den Academieſchen Senaat.

Fredericus Wilhelmus Peſtel.

Naa de beſchryving van 's Lands Univerſiteit, of Hoogeſchool binnen deeze Stad, ſtapt de Heer Fr. van Mieris over tot het Gemeene Lands Huis van Rhynland, en geeft aldaar, op de Bladzyden 594. en 600., te kennen, welke Heeren, in dien tyd, Baillu (3) en Dykgraaf; mitsgaders Hoogheemraaden van Rhynland waren; als meede, door welke Heeren het Rentmeeſterſchap, en het Secretarisampt van Rhynland, bediend werden: en, vermits ſeedert dien tyd ontrent de perſoonen, met die waardigheden en ampten bekleed zynde, eenige

(1) Alvoorens dit Blad werd afgedrukt, is deeze Groote Man alhier overleeden tot een onherſtelbaar verlies van deeze Academie; gelyk ik hier booven, op Bladzyde 56.* van dit Byvoegzel in de Aanteekening N°. 1., reeds heb gezegd.

(2) Deeze Hooggeleerde Heer is, eer dat dit Blad werd afgedrukt, en wel op den 1. October 1770., ook aangeſteld tot *Profeſſor Medicinae.* Op welken dag al meede werd goedgevonden te beroepen tot *Profeſſor Medicinae* aan deeze Univerſiteit den Hooggeleerden Heer Gualtherus van Doeveren, Med. Doct., en reeds, ſeedert ontrent zeventien jaaren, zeer beroemden Profeſſor Medicinae Theoreticae & Practicae, Chemiae atque Artis Obſtetriceae aan de Hoogeſchoole van Stad en Lande te Groningen; der Stad Groningen Phyſicus & Medicus Forenſis; Lid van de Roomſch-Keizerlyke Academie der Natuur-Onderzoekeren; van de Hollandſche Maatſchappy der Weetenſchappen te Haarlem; en van het Bataafsch Genootſchap der Proef-Ondervindelyke Wysbegeerte te Rotterdam: en insgelyks tot *Lector in de Anatomie en Chirurgie*, den Welgeleerden Heer Eduard Sandifort, Med. Doct., Stads Doctor in 's Gravenhage; en Lid van de Roomſch-Keizerlyke, Zweedſche, Bazelſche, Edenburgſche, Vliſſingſche, Soçiëteiten; van het Bataafsch Genootſchap der Proef-Ondervindelyke Wysbegeerte te Rotterdam; van het Hiſtorieſche Gezelſchap te Göttingen; en van verſcheide andere beroemde Maatſchappijen, tot bevorderinge der Weetenſchappen ingericht: welke beide Heeren men binnen korten tyd alhier verwacht, en met verlangen te gemoet ziet.

(3) Over het oude en aanzienlyke ampt van Baillu van Rhynland en de vereeniging van hetzelve met de groote waardigheid van Dykgraaf van denzelfden Lande kan gezien worden het geen hier booven in dit Byvoegzel, op de Bladzyden 42.* en 43.* in de Aanteekening N°. 1., door my reeds is ter needer geſteld.

nige verandering is voorgevallen, zal ik de naamen van die Heeren alhier op nieuws, en zoo als dezelven thans zyn, aanteekenen. Dezelven zyn deezen:

Baillu en Dykgraaf van Rhynland.

De Hoog-Edele Heer Fredrik Henrik, Baron van Wassenaar; *Vryheer van beide de Katwyken, 't Zand, Valkenburg, Yzendoorn, Maalstede, Capelle, Bierzelingen, Schore, Vlake, Eversdyk, Blankenburg, &c. &c. Ridder en Commandeur der Teutonique Orde; Beschreeven in de Ridderschap van Holland; Gedeputeerde in het Collegie der Hoog Moogende Heeren Staaten Generaal der Vereënigde Nederlanden; Baillu en Schout van 's Gravenhage; &c. &c. &c.*

Hoogheemraaden van Rhynland.

De Hoog-Edele Heer Willem, Graaf van Bentinck; *Heer van Rhoon, Pendregt, Dorwerth, &c. &c. Beschreeven in de Ridderschap van Holland; Eerste en Presideerend Lid van het Collegie der Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland; Lieutenant-Houtvester van Holland en Westfriesland; Raad en Rentmeester Generaal van de Abtdy van Rhynsburg; &c. &c. &c.*

De Wel-Edele Heer Mr. Pieter Steyn; *Raad-Pensionaris van de Edele Groot Moogende Heeren Staaten van Holland en Westfriesland;* mitsgaders *Grootzegelbewaarer; Stadhouder en Registermeester der Leenen van Holland en Westfriesland; &c. &c.*

De Hoog-Edele Heer Wigbold Johan Theodoor, Baron van der Does; *Vryheer van beide de Noordwyken, Offem, Langeveld, &c. &c. Beschreeven in de Ridderschap van Holland; Gedeputeerde in de Generaliteits Reekenkaamer; Drossaard en Castelein der Stad Heusden,* mitsgaders *Dykgraaf over den Lande van Heusden; Commissaris der Posterijen van Holland en Westfriesland; &c. &c. &c.*

De Wel-Edele Heer Mr. Arent de Raat; *Raad in de Vroedschap en Oud-Burgemeester der Stad Haarlem; &c. &c.*

De Hoog-Edele Heer Johan Jacob, Graaf van Wassenaar; *Vryheer van Wassenaar, Zuidwyk, Obdam, Hensbroek, Spierdyk, de Wogmeer, Tweldam, Laege, &c. &c. Beschreeven in de Ridderschap van Holland; Gedeputeerde in 't Collegie der Edele Moogende Heeren Gecommitteerde Raaden ter Admiraliteit op de Maaze; Raad en Rentmeester Generaal der Beden van Brabant; &c. &c. &c.*

De Wel-Edele Heer Elbert Teflart; *Raad in de Vroedschap en Eerste en Presideerende Burgemeester der Stad Haarlem; Raad en Rentmeester Generaal van Hunner Ed. Groot Moog. Domainen van Noordholland en de Wildernissen; Baillu van Noordwykerhout, Lisse, Voorhout, en Hillegom; &c. &c.*

De

De Hoog-Edele Heer Vinçent Gustaaf, Graaf van Hompesch; *Heer van Genderen*, &c. &c. *Beschreeven in de Ridderschap van Holland*; *Castelein van den Huize en Casteele van Woerden*, mitsgaders *Baillu en Dykgraaf der Stad en Lande en der Groote Waaterschap van Woerden*; &c. &c. &c.

De Wel-Edele Heer Mr. Hendrik van Buren; *Raad in de Vroedschap en Eerste en Presideerende Burgemeester der Stad Leyden*; &c. &c.

Rentmeester van Rhynland.

De Wel-Edele Heer Mr. Jan Frederik Parvé; *Raad in de Vroedschap en Oud-Schepen*; mitsgaders *Hoofd-Officier der Stad Haarlem*; &c. &c.

Secretaris van Rhynland.

De Wel-Edele Heer Pieter Cornelis van Leyden; *Heer der Stede Vlaardinge en Vlaardinger-Ambacht*, *Babberspolder*, *Abtspoel*, &c. &c. *Veertig in Raide der Stad Leyden*; *Baillu van Vlaardinge*; &c. &c.

welke Heer Secretaris wordt geadsisteerd door een Clerk ter Secretary, zynde tegenwoordig Abraham la Soubs; die te gelyk den dienst van Maakelaar in Geld, Obligatien, &c. binnen de Stad Leyden waarneemt.

Dit Collegie heeft altyd in vasten dienst twee voornaame en kundige Rechtsgeleerden, dewelken verpligt zyn alle Rechtszaaken en Geschillen van dit Collegie waarteneemen en, des verzocht zynde, de Leden van dit Collegie met hunne advisen en raadgeevingen te ondersteunen. Deeze tegenwoordige Advocaaten zyn de Wel-Edele Gestrenge Heer Mr. Willem vander Esch, oudste Advocaat-Fiscaal en Procureur-Generaal van den Raade en Leenhove van Brabant en den Lande van Overmaaze; &c. &c. en de Heer Mr. François Jacob Gallé; beide Practizeerende Advocaaten voor de Ed. Hoven van Justitie in Holland; en woonende in 's Gravenhage.

Verder zyn aan dit Collegie onderhoorig de twee Toezieners van de Gemeene Lands Dyken en Sluizen; zynde thans de Heeren

Dr. Johannes Engelman; die zyn vaste woonplaats houdt op Spaarendam.

Christiaan Brunings; wiens wooning is op den Huize van Zwaanenburg.

ook de twee Landmeeters van Rhynland; welken zyn de Heeren

Melchior Bolstra.

Klaas Vis.

alsmeede de vyf Sluiswachters van de voornaamste Sluizen in het Hoogheemraadschap van Rhynland leggende; en zyn de volgende persoonen in deezen tyd Sluiswachters:

Anthony Druyff; Van de *Groote Sluis* te Spaarendam.

Jacob de Beer; Van de *Kleine Sluis* te Spaarendam.

Andries Bakker; Van de *Sluis* in de Drecht.

Jo-

Johann Carl Baeur; Van de *Sluis* in den Aar.

Johann Barent Stheelman; Van de *Goudsche Sluis*.

Nog zyn in dienst van dit Collegie zes Boden van het Hoogheemraadschap van Rhynland, dewelken gemagtigd zyn tot het doen van alle bekeuringen wegens overtreedingen tegen de Keuren, Ordonnantien en Bevelen van de Heeren Dykgraaf en Hoogheemraaden; en verder verpligt zyn dit Collegie in alles ten dienst te staan en zich te begeeven naar alle zoodaanige plaatzen en oorden in Rhynland, als hen zal worden gelast. Deeze Boden, van dewelken altyd vier te Leyden, en twee te Haarlem, woonen, zyn tegenwoordig:

Fredrik van Thiel. te Haarlem.

David Pasteur. te Leyden.

Jan Nicolaas Drechslaar. te Haarlem.

Anthony van Oostveen. te Leyden.

Willem Pierick. te Leyden.

Jan Brascamp. te Leyden.

terwyl het Gemeene Lands Huis van Rhynland te Leyden, in hetwelke de meeste Vergaaderingen en Rechtdagen van dit Collegie worden gehouden, en ook de Secretary van Rhynland geplaatst is, thans bewoond wordt door Nicolaas Ockerblom, Castelein van dit Gemeene Lands Huis van Rhynland alhier.

Nu verder volgende de voetstappen van wylen den Heer Frans van Mieris, zullen wy overgaan tot het aanteekenen der naamen van de voornaamste Amptenaaren der Heerlykheden, de Stad Leyden aankoomende, onder dewelken ons allereerst voorkoomt de Ambachtsheerlykheid de Vennip, welker Ambachtsheer, Schout, en Secretaris, zoo als dezelven in dien tyd bekend waren, op Bladzyde 602., gemeld worden; terwyl dezelven thans zyn de naavolgende Heeren:

Mr. Valerius van Hoogeveen; *Veertig in Raide der Stad Leyden. Ambachtsheer van de Vennip*, van wegen, voor, en in plaatze van deeze Stad Leyden.

Mr. Theodorus vander Aar de Sterke, *Heer van Esselykerwoude en Heer Jacobswoude*; *Schout*.

Johannes van Klinkenberg; *Secretaris*.

Vervolgens koomende tot de Ambachtsheerlykheid Leyderdorp, vinde ik aldaar, op Bladzyde 605., als Ambachtsheer van wegen deeze Stad gemeld den Heer Mr. Johan vander Marck, thans Oud-Burgemeester deezer Stad, dewelke als nog met deeze waardigheid is bekleed; doch, omtrent de meede aldaar vermelde Heeren Schout en Secretaris is, seedert dien tyd, door het afsterven van die beiden, verandering voorgevallen; en worden die ampten alsnu bediend door deeze Heeren:

Jan Baptist Theodoor Testart; *Schout*.

Mr. Josias Johan Hubrecht; *Secretaris*.

en wordt althans de Gereformeerde Gemeente van deeze Ambachtsheerlykheid met eene zuivere Euangelieleer en eenen oprechten, vroomen, vreedelievenden, deugdzaamen en een waar Christen-Leeraar passenden wandel gesticht door mynen waarlyk geliefden Zwaager, den Wel-Eerwaardigen Heer Pieter Schim; *Predikant*; welken de goede God nog veele jaaren in allen welstand spaare, en doe zyn een gezeegend werktuig in Zyne hand tot uitbreiding van het Koningryk van onzen Heer Jezus Christus, totdat Hy, alhier Gods raad heb-

 ben.

bende uitgediend, ontfange den heerlyken en eeuwigen genaadeloon, dewelke alleen voor de getrouwe en oprechte dienſtknechten van onzen Heer Jezus Chriſtus is weggelegd geworden! terwyl meede nog in leven, en als rustend Predikant deezer Gemeente bekend is de Wel-Eerwaardige Heer Jeremias Hollebeek, dewelke, in den jaare 1720. alhier den Predikdienſt hebbende aanvaard, reeds in den jaare 1740., om zyne veelvuldige, groote en toeneemende zwakheden, door Hun Ed. Groot Moog. van dien dienſt is ontſlaagen, en thans een zeer hoogen ouderdom bereikt; in denwelken wy aan zyn Wel-Eerwaardigen verder alle welzyn, zeegen en vergenoegen toewenſchen, totdat de goede God zynen voorigen getrouwen dienſt bekroone met een zaalig einde!

De Heer Fr. van Mieris, alvoorens tot de beſchryving der andere Ambachtsheerlykheden, dewelken het eigendom deezer Stad zyn, overtegaan, alhier, op Bladzyde 605—610., ingevoegd hebbende eene korte beſchryving van de Groote Leydſche en Haarlemſche Meeren, en dus ook van de Vroonwaateren deezer Stad, dunkt het my niet onvoegzaam alhier aanteteekenen den naam van den Heer Vroonmeeſter, die, als Schout der Vroonwaateren, de overtreeders der Keuren, door de Stad Leyden op de Viſſcherijen, zoo in die Vroonwaateren, als elders, voor het Collegie der Ed. Achtb. Heeren Schepenen moet beklaagen en doen ſtraffen; en welke waardigheid doorgaans met die van Pluimgraaf deezer Stad, van dewelke wy hier booven, op de Bladzyden 29.* en 30.* van dit Byvoegzel, hebben geſprooken, wordt vereenigd; gelyk dan ook thans is Vroonheer van wegen deeze Stad de aldaar, als Pluimgraaf, reeds gemelde Heer Mr. Cornelis Chaſtelein, Oud-Burgemeeſter deezer Stad.

Hiernaa wedergekeerd zynde tot de verdere Heerlykheden van deeze Stad, ontmoet ons de Hooge Heerlykheid van Oeſtgeeſt en Poelgeeſt, en, naardien, ſeedert de hier voor, op Bladzyde 617., gedaane opgaave, ontrent de aanzienlykſte Amptenaaren deezer Hooge Heerlykheden eenige verandering is voorgevallen, zal ik de naamen der Heeren, dewelken tegenwoordig met die voornaamſte waardigheden bekleed zyn, alhier aanteekenen. Dezelven zyn deeze Heeren:

Mr. Nicolaas van Leeuwen; *Veertig in Raide der Stad Leyden. Vry-Hals- en Ambachts-Heer van Oeſtgeeſt en Poelgeeſt*, van wegen, voor, en in plaatze van deeze Stad Leyden.

Hendrik vander Marck; *Baillu en Schout.*

Mr. Johan Pompe van Meerdervoort; *Secretaris.*

wordende de Euangeliedienſt in de Gereformeerde Gemeente alhier ter plaatze waargenoomen door den Wel-Eerwaardigen Heer Jacobus Dagevos; *Predikant.*

Betreffende de Ambachtsheerlykheid van Zoeterwoude, dewelke te gelyk met Stompwyk, Wilsveen, den Leydſchendam aan de zuidzyde van de Vliet, en Tedingerbroek, en als te ſaamen uitmaakende maar één lichaam, in eigendom aan deeze Stad is gekoomen, zoo wordt meede maar één ſterflyk Ambachtsheer over alle deeze Ambachten door de Regeering deezer Stad benoemd, met welke waardigheid ook als nog bekleed is de Heer Mr. Nicolaas van de Velde, Oud-Burgemeeſter deezer Stad, van welken Heer ik hier voor in de Beſchryving deezer Stad, in het breede, op de Bladzyden 686. en 854., als ook, op Bladzyde 17.* van dit Byvoegzel en wel in de Aanteekening N°. 1.; geſprooken heb. Doch, ontrent den Schout, en Secretaris van Zoeterwoude, welker naamen ik hier voor, op Bladzyde 689. van de Beſchryving, heb aangeteekend, is, vermits de aldaar gemelde Schout, de Heer Mr. Gerard van Alphen, ſeedert dien tyd, naamlyk, op den 24. November van den voorleeden jaare 1769., is overleeden, eenige verandering voorgevallen; en worden dus deeze ampten thans bediend door de Heeren:

Mr. Izaäc van Buren; *Schout.*

Mr. Cornelis van Groeneveld; *Secretaris;*

ver-

terwyl de Predikdienſt in de Gereformeerde Gemeente van deeze Ambachtsheerlykheid is opgedraagen aan den Wel-Eerwaardigen Heere Simon Ludovicus vander Groe; *Predikant.*

Aangaande den Schout en Secretaris der Banne van Stompwyk, en dus meede van den Leydſchendam, Wilsveen en Tedingerbroek, heb ik alhier niets anders te berichten, dan dat deeze ampten als nog worden waargenoomen door diezelfde Heeren, welker naamen ik hier voor, op Bladzyde 855. der Beſchryving van deeze Stad, heb gemeld. Inmiddels zyn in deezen wyduitgeſtrekten Banne twee onderſcheidene Gereformeerde Gemeenten; als de eene aan den Leydſchendam, en de andere te Wilsveen; in welke beiden de leer van het Heilige Euangelie wordt verkondigd door twee verſcheide Euangeliedienaaren, dewelken thans zyn de Wel-Eerwaardige Heeren

Henricus van Heek; *Predikant* aan den Leydſchendam.

Willem Snep, *Predikant* te Wilsveen.

By deeze Naamlyſt zoude ik nu nog konnen voegen een zeer groot getal van andere perſoonen, door dewelken meede veele ampten en bedieningen, op deeze Stad eenigzins betreklyk, worden waargenoomen, en onder dewelken zelfs eenige zeer aanzienlyke; als daar zyn Ontfanger van de Gemeene Lands Middelen over Leyden en Rhynland; Ontfanger van de perſoneele C^ſte en CC^ſte Penningen op de Ampten; welker eerſte voor eenige jaaren aan den Heere Helenus Willem van Leyden, Heere van Ooſtvoorne, &c. &c.; en welker laatſte onlangs aan den Heere M^r. Mathys Snoeck zyn opgedraagen: en meerdere andere ampten van gelyken en van minderen rang; of ook wel eenigen van veel kleiner aanzien, onder dewelken ſommigen zelfs bynaa geen aandacht der Leezeren waardig zyn; worden gevonden: doch, naardien in deeze Beſchryving der Stad Leyden van alle dezelven geen het minſte gewag gemaakt, noch ook tot het noemen derzelven eene genoegzaame aanleiding gegeeven wordt, zoo heb ik gemeend, ook daarvan alhier, als tot dit Werk niet behoorende, geene aanteekening te moeten worden gedaan; en daarom verkoozen, hier meede, zoo van deeze Naamlyſt, als van dit geheele Byvoegzel, te maaken een

EINDE.

NAABERICHT.

Vermits, naa het afdrukken van dit Byvoegzel, ontrent het een en ander, aldaar vermeld, tot op heden toe eenige kleine verandering is voorgevallen, dewelke ik meene dat den gunſtigen Leezer behoort te worden meegedeeld, zoo heb ik raadzaam gevonden; deeze weinige veranderingen in dit korte Naabericht optegeeven. Dezelven nu zyn deezen:

Onder de tegenwoordige nog in leven zynde Leden van de Maatſchappy der Nederlandſche Letterkunde te Leyden, wordt, op Bladzyde 4. *, genoemd de *Wel-Eerwaardige Heer Marten Schagen; Predikant der Doopsgezinden te Utrecht:* en is, ſeedert dien tyd, deeze Wel-Eerwaardige Heer te Utrecht overleeden; naamlyk op den 21. October van dit jaar 1770.

Ook wordt, onder dezelfde tegenwoordig nog levende Leden van de gemelde Letterkundige Maatſchappy, op Bladzyde 7. *, gevonden de *Wel-Edele Heer M^r. Nicolaus Tholen; J. U. D. en Advocaat te Leeuwarden; Klerk ter Griffie van het Collegie der Edele Moogende Heeren Staaten van Friesland:* welke Wel-Edele Heer insgelyks; ſeedert dien tyd, te weeten op den 22. September van dit jaar 1770., te Leeuwarden is overleeden.

En, vermits, meede feedert dien tyd, en wel op den 2. November deezes jaars 1770., tot Predikant van de Gereformeerde Nederduitfche Gemeente alhier te Leyden de Wel-Eerwaardige Heer Adrianus van Affendelft, Predikant te Affendelft, en Lid van de Maatfchappy der Nederlandfche Letterkunde te Leyden, (als hier booven, op Bladzyde 3.*, kan worden gezien) door den Wel-Eerwaardigen Grooten Kerkenraad van dezelfde Gemeente is beroepen, en hetzelfde beroep ook ten dien dage door de Edele Groot Achtbaare Heeren Die van den Gerechte deezer Stad met Hunne goedkeuring is bekrachtigd; zoo dient de Naamlyft der Wel-Eerwaardige Heeren Predikanten van deeze Gereformeerde Nederduitfche Gemeente, te vinden hier booven, op de Bladzyden 30.* en 31.*, te worden vermeerderd met den naam van deezen Wel-Eerwaardigen Heer Adrianus van Affendelft, dewelke eerftdaags alhier wordt te gemoet gezien, alzoo men den dag tot zyne beveftiging en zyne te doene intrêe-reeden, als Predikant deezer Gereformeerde Nederduitfche Gemeente, reeds op Zondag den 16. December deezes jaars 1770. heeft bepaald.

De Wel-Eerwaardige Heer Daniel Hovens, dewelke hier booven, op Bladzyde 32.*, als nieulyks beroepen en eerftdaags verwacht wordende Euangeliedienaar in de Chriftelyke Gemeente der Doopsgezinden werd vermeld, is reeds van Weftzaandam tot deeze Gemeente alhier te Leyden overgekoomen; en ftaat op den nu eerftkoomenden Zondag, zullende zyn den 11. November van dit jaar 1770., als Predikant deezer Gemeente, zyne intrêe-reeden te houden.

Ook is de Wel-Eerwaardige Heer Jean Samuel Robert, dewelke meede hier booven, op Bladzyde 37.*, als nieulyks beroepen Predikant in de Gereformeerde Walfche Gemeente alhier werd gemeld, bereids (naadat de Wel-Eerwaardige Heer Samuel de Chaufepié op den 16. September 1770. van deeze Gemeente te Leyden had affcheid genoomen en, als Predikant deezer Gemeente te Amfterdam, derwaards was vertrokken) van Vliffingen tot deeze voornoemde Gemeente overgekoomen en als haar wettig Leeraar op den 28. October van dit jaar 1770. in deezen zynen Euangeliedienft door den Wel-Eerwaardigen Heer Jean Louis Flournoy, oudften Predikant deezer Gemeente, naar gewoon gebruik openlyk beveftigd; gelyk zyn Wel-Eerwaardige dan ook ten zelfden dage zyne intrêe-reeden, als Predikant deezer Gemeente, gedaan heeft.

Wyders werd nog op heden door de Ed. Groot Achtb. Heeren Die van den Gerechte deezer Stad tot Artillerymeefter, in plaatze van den op zyn verzoek van deezen poft ontflaagen Heer Mr. Hugo de Wildt, zoo als ik hier booven, op Bladzyde 48.*, reeds heb aangeteekend, benoemd en aangefteld de Heer Ludovicus Thimon de Kempenaar, die dan ook vervolgens als Artillerymeefter by de Ed. Groot Achtb. Heeren Burgemeefteren en Regeerderen deezer Stad zal in den eed genoomen worden.

Gefchreeven te Leyden, huiden den 8. November 1770.

Naafchrift. Den befcheiden Leezer wordt verzocht, de in dit Byvoegzel ingefloopene Drukfeilen, onder dewelken ook deeze op Bladzyde 17.*, alwaar *de Heer Mr. Johan vander Marck*, als *op den 7. December* 1742. *tot een der Veertig Leden van de tegenwoordige Vergaadering der Groote Vroedfchap deezer Stad* te zyn *verkoozen*, ftaat vermeld, in plaatze van *op den 7. December* 1724.; en anderen van minder belang; gunftiglyk te verfchoonen.

B L A D W Y Z E R
DER
Z A A K E N

In het Tweede Deel deezes Werks voorkoomende.

NB. de *a.* betekend de eerſte en de *b.* de tweede Colom der Bladzyde.

bele

hun

Con-

Ka-

Prins

ge-

n.ag-

zo'

voor

ſchool

van

Schoole

Steek,

Ver-

van

AEN DEN

BOEKBINDER.

De nieuwe Tytel van het Eerste Deel moet voor het I^e^ Deel worden gevoegt; Het Register der Hoofdstukken van het Werk, en de Naemlyst der Intekenaeren moeten volgen achter de Voorreden van het I^e^ Deel; en het Register van 't I^e^ Deel achter hetzelfde Deel. Voorts moeten de Plaeten op deze wyze geplaetst worden.

I.	Gezicht op het Raedhuis, enz. voor bladz.	363.
II.	—— —— 's Graavensteen, enz. tegen over.	386.
III.	—— —— den Leydschen Burg.	398.
IV.	—— —— den Schutters Doelen.	408.
V.	De Lakenhalle.	463.
VI.	Gezicht op de Groote Waag, enz.	498.
VII.	—— —— Vischmarkt, enz.	528.
VIII.	—— —— Academie.	546.

NB. Het Byvoegzel moet geplaetst worden achter het Tweede Deel, voor het Register.

